

СРПСКИ ДИЈАЛЕКТОЛОШКИ ЗБОРНИК
КЊИГА LXIII

ACADÉMIE SERBE DES SCIENCES ET DES ARTS
et
INSTITUT DE LA LANGUE SERBE DE
L'ACADEMIE SERBE DES SCIENCES ET DES ARTS

RECUEIL
DE DIALECTOLOGIE
SERBE
LXIII

TRAITÉS ET MATÉRIAUX

Comité de rédaction

*Dr Nedeljko Bogdanović, dr Milan Dragičević,
dr Miroslav Nikolić, dr Dragoljub Petrović,
dr Slobodan Remetić*

Rédacteur en chef

SLOBODAN REMETIĆ

BELGRADE
2016

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
И
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

СРПСКИ
ДИЈАЛЕКТОЛОШКИ
ЗБОРНИК
LXIII

РАСПРАВЕ И ГРАЂА

Уређивачки одбор
*Др Недељко Богдановић, др Милан Драгичевић,
др Мирослав Николић, др Драгољуб Пејировић,
др Слободан Реметић*

Главни уредник
СЛОБОДАН РЕМЕТИЋ

БЕОГРАД
2016

У финансирању ове књиге учествовало је
Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије

Издају
Српска академија наука и уметности, Београд, Кнез Михаилова 35
и
Институт за српски језик САНУ, Београд, Кнез Михаилова 36

Компјутерска припрема за штампу:
Давор Палчић
palcic@eunet.rs

Штампа:
ЧИГОЈА ШТАМПА
Београд, Студентски трг 13
chigoja@eunet.rs
www.chigoja.co.rs

CIP – Каталогазација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

80

СРПСКИ дијалектолошки зборник – Recueil de dialectologie serbe /главни уредник Слободан Реметић. – 1905, књ. 1–. – Београд : Српска академија наука и уметности : Институт за српски језик САНУ, 1905 – (Београд : Чигоја). – 24 cm.

Годишње

ISSN 0353-8257 = Српски дијалектолошки зборник

COBISS.SR-ID 18167554

САДРЖАЈ

Стр.

Монографије, расправе и чланци

Недељко Богдановић: Антропографски речник југоисточне Србије	1–276
Татјана Трајковић: Говор Прешева	277–578
Драгомир Козомара: Фонетске и морфолошке особине српских посавских говора између Врбаса и Укрине	579–733
Сања Зобеница: Из лексике источне Лике (Доњи Лапац и Јошан) ..	735–838
Мирјана К. Илић: Тле и тело у светлу искуства с бојама у говору старопланинског краја	839–855

Недељко Богдановић

АНТРОПОГРАФСКИ РЕЧНИК ЈУГОИСТОЧНЕ СРБИЈЕ

С А Д Р Ж А Ј

УВОД.....	4-16
Напомене о настанку рада.....	4-8
Упутства за обраду (коришћење) Речника.....	9-11
Скраћенице извора (и карта).....	12-14
Литература.....	15-16
РЕЧНИК.....	17-232
ОБРАТНИ РЕГИСТАР.....	233-274
РЕЗИМЕ.....	275-276

УВОД

Напомене о настанку рада

Зашто речник и зашто антропографски, уз то и источносрбијански?¹

Због начина излагања грађе, у речничком облику, полазећи од речи као основне јединице система, овај смо спис назвали речником.

Зашто антропографски а не антрополошки?

У последње време се појам антрополошки проширио и на значења која се тичу не само човека као природног бића већ и на човека као социјалног бића (а то је и у самом појму „човек“, гледано са културолошке стране, битно, можда и битније од његове биолошке структуре и појаве), па и на организацију људског друштва – од породице до човечанства, узимајући притом не само његову политичку, него пре свега културну димензију (обичаје, морал, поглед на свет). Фигурирају појмови културна антропологија, социјална антропологија (етнологија, културологија...) и сви ти термини мање или више добро именују предмет свога поимања, и сви се тичу човека, сви су антрополошки засновани.

Наша збирка је збирка речи којима се човек описује са различитих аспеката. Истина је да сваки појам носи и неки став, односно потенцијал да опише појам са неке стране, али још увек *више да оише* него да вреднује и смести у систем, иако ни то не измиче укупној слици, јер ако је неко „сомуран“, он јесте (у тренутку описа) балав, али он је и вазда такав, неуредан, или пак по стању свога организма оптерећен балављењем и балавошћу, али је и став – кад се веже за особу, он је прекоран, подругљив, он „показује“ на којој је страни онај ко вербализује утисак. И *блесав* и *блесоња* означавају негативне карактеристике блиског нам суживотника, али као да је *блесоња* реч са више непристајања, неприхватања, осуде. Говорнику је то јасно, а у збирци смо то означили (доста грубо, али уобичајено) као реч са пејоративним или каквим другим, негативним значењем. Мање-више то ће бити основа за изведенице: *балавац*, *балавко*, *балавица*, с тим што се овде значење може и спецификовати па да ове речи означавају младу, незрелу особу, која или

¹ Рад је настао у оквиру пројекта *Дијалектолошка исцртавања српског језичког простора* (бр. 178020) који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Владе Републике Србије.

више балави него одрасла особа, или још није свесна неопходности да брине и о физичком изгледу свога лица.

Будући да су ово речи којима се описује човек, али не само по унутрашњим својствима, или по телесним обележјима, већ и спољашњим околностима (сродство, занимање), нисмо могли искористити термин антрополошки, већ смо узели „антропографски“, са значењем „онај што описује човека“.

Приметили смо да се у речницима који се последњих година појављују, а тичу се народних говора југоисточне Србије (у науци познатих као говори призренско-тимочке дијалекатске области), добар део речничког фонда односи непосредно на човека. Истина, сва је лексика овога света у некој вези са човеком, а кад та веза и није тако присна, мора се прихватити да ју је човек створио према својој знању, поимању, искуству и навици, и да она само њему и служи. Ипак, оно што ми издвајамо за састав ове збирке речи тиче се непосредно човека као природног и социјалног бића.

У структури овога лексикона издвајају се скупине речи којима се људско биће описује (одсликава, осликава, детерминише) и према томе именује. Мотивација за настајање ових речи је дакле у човековим особеностима:

лична мотивација:

ојшћии називи: по полу (*мушкарѣц*, *жѣнићина*)², по узрасту (*дејћии*, *момчѣнце*);

физичка својсѣва:

глава (*главурдан*): лице (*црѣйѣс*), чело (фиг. *булча*), очи (*модрокѣц*, *белоклѣав*), нос (*носоња*), уста (*цѣйоус*), уши (*чуљ*), коса (*космурѣй*), брада (фиг. *ћесѣрко*), врат (фиг. *змијоглѣи*), зуби (*цѣрозубла*) итд.;

труп: рамена (*раванлѣја*), леђа (*зњуѣрен*, *грѣбла*), груди (*грудѣња*), трбух (*мѣшес*, *мѣшко*), задњица (*врндѣја*) и сл.;

стас (*бојлија*): висина (*сићнићко*), дебљина (*дундесѣа*), облик (*измичан*)...;

ѣсихичка својсѣва:

осећајност (*сећирљѣв*, *ненѣвидан*);

каракѣерна својсѣва:

однос према људима (*ѣривѣљив*), према материјалном богатству (*загомиљѣч*), однос према новцу (*цврѣца*, *ѣрѣшѣија*), однос према туђем (*крадљѣв*), однос према дому, породици (*ѣжѣдѣмник*, *кућѣдѣмница*, *домашњѣр*); склоност распри (*задѣрица*), стрпљивост, трпљивост (*ѣѣѣѣжан*, *ѣѣѣѣница*), вољност (*ћѣвѣлија*)...;

инѣлекѣѣуална својсѣва: интелигенција (*кѣсѣвѣѣан*, фиг. *ѣѣѣѣша*), разборитост (*рѣзуман*), ученост (*школац*), таленат (*ѣмејѣѣан*, *нумејѣѣан*);

² Акцентат ће бити означавањем знаком ['].

социјална мотивација

йородични односи: сродство (*једнокрѣињина, својак*), брачни статус (фиг. *йройрљен, йойворка*)...;

занимање: стручна делатност (*намајсѣоричав, сѣуденоклѣй*), пословна делатност (*йрѣйуран*), бављење уметношћу (*живојисац, живојињак, йесмојѣка*), учешће у игри (*игроорка, оробѣрац*) и сл.;

друштвени статус:

по богатству (*газдурина, сиромачич*), по понашању (*усвѣрен, углѣжњак*), по односу са другим људима (*узбујдује, узбрљив*), по односу према идеалима друштва (*саможѣвник, самосвѣйник*);

йорекло: по рођењу (*йрвенче, йрирѣден, исѣришиче, једногоци*), по социјалној припадности (*нашинац, исѣосѣлци, рѣденица*),

итд.

Изворе за овај речник, поред сопствених сазнања стечених у родном селу Бучуму (општина Сврљиг), записиваних и провераваних и у другим селима сврљишког краја, видели смо у већ публикованим речницима и речничким збиркама.

Наш речник био би покушај тематске систематизације (тематизације) народне лексике, уз све сазнање да је језик као израз појмовног искуства једног народа стваран током целе његове историје јединствен, те да је свака систематизација, па и наша, само осветљење делова или слојева нечега што с другим деловима (и темама) чини целину. Ово је дакле, *йтематѣски дијалекаѣски речник једне йериферне дијалекаѣске обласѣи срѣског језика*.

Такво осветљење, верујемо, омогућава да се боље него у склопу целине сагледа разноврсност (да не речемо већ отрцано „богатство“) језичких средстава за именовање телесних и духовних чињеница човека као бића (ту му је тело, ту му је карактер, ту му је понашање које његова околина види и – именује!).

Побуде су дошле некако истовремено са сазнањем да је у говору више речи за ознаку негативних, неприхватљивих својстава човековог бића него позитивних. То нам се указивало као реалност да човек треба више да пази да му се не дешава лоше, да не буде лош (или од средине неприхватљив!) и да се пази од оног другог који је лош (спреман на зло, на чин који може по другом бити штетан). Постојање појмова за прихватљиво и неприхватљиво у људима и у вези с људима улази у вредносни систем једне социјалне заједнице која на усменој традицији васпитава подмладак и уређује међусобне односе јединки.

Прву проверу овог сазнања обавили смо у *Речнику лѣсковачког говора* (в. Изворе) и остали задивљени количином, разноврсношћу, семантичком и творбеном структуром лексема које смо тамо затекли, знајући да је тај реч-

ник настајао спонтано и да није било посебне намере да се нека област живота, па ни ова која нас је занимала, исцрпно представи.

Иначе, подручје призренско-тимочких говора обједињује више особина по којима се ти говори и издвајају од осталог штокавског миљеа (један, експираторан акценат, постојање полугласа, балканистичке формације у морфолошком и синтаксичком систему...), о чему постоје бројне монографске обраде на основу теренских истраживања. Ово, периферно, подручје српског језика, на истоку наслоњено на бугарске говоре, на југу на македонске, а на западу разбијено експанзијом (демографском и географском) албанског језика, поприлично је одмакло и у лексикографским истраживањима. То је и омогућило израду оваквог тематског речника.

Грађа је најпре узета из наших теренских записа из сврљишког краја, са подручја Алексиначког Поморавља, околине Књажевца и Сокобање, али и из дијалектолошке литературе, па и из речника и лексичких збирки са подручја југоисточне Србије, што се може видети из списка литературе.

Речник доноси именице и придеве којима се по било ком основу именује и описује човек. Основни критеријум је да се за речник узима реч својствена народним говорима, с дијалекатским карактеристикама, што значи да је у нечему различита од стандардног језика (у погледу фонетике, морфологије или значења), или је регионална макар и не имала неко од наведених обележја. Ако се ради о речима које су, као књижевне, познате и овде, оне нису узете у обзир (рецимо: унето је „знаворан”, али не и: уман, разборит, паметан и сл. које су мање-више истог значења).

Сврха је *Речника* да може сведочити о човековом бивствовању на једном простору српске националне и језичке територије, о поимању његове суштине, о схватању његових физичких и психичких карактеристика, као и социјалне позиције – у породици и ширем окружењу (*кућодџник*, *расџурикућа*; *загомиљач*, *шћейник* итд.).

Издвојене лексеме нашег речника нужно су семантички редуковане. Овде се доноси само једно њихово значење, оно које намеће концепција *Речника*.

Речник садржи именице и придеве, који по концепцији речника имају детерминативну функцију у синтагмама с именицом човек (жена, дете). То су придеви на: *-ав* (гѣн҃гав / ђѣн҃гав), *-ан* (вољан), *-ен* (ален), *-ас / -ес* (мизас / мизес, вормес), *-аӣ* (бубмурат), *-еӣ* (трклет). *-уӣ* (алнут). У фонду оваквих придева има и оних адноминалног и адвербалног порекла, што овде није одвајано.

Најчешћи пут за настајање именица за ознаку особе с неком карактеристиком је преко придева (поцепан човек је *дрѣав*, па отуда *дрѣва*, а жена *дрѣна* или *дрѣла* (облици на *-на*, *-ла* су и географски распоређени, други су на подручју јужно од Ниша, а права изолекса није нам до краја позната, што

се код облика за мушки род не уочава); дрт човек је *др̄ѣшина*, *др̄ѣља*, *др̄ѣљак*, *др̄ѣљулина*, *др̄ѣљачина* / *др̄ѣљачина*; *шӣр̄окав* је *шӣр̄окља*, *шӣр̄окча*, *шӣр̄окша*, а жена *шӣр̄окла*, *шӣр̄окна*, *шӣр̄оковица*, *шӣрокуља*...).

У овој лексиси има много варијаната и синонима. Због тога се у организацији грађе прибегло неким решењима које би азбучник чинила прегледнијим (в. Упутство).

Одлучили смо се да сваки лик, иако би се могао схватити и као фонетска или морфолошка варијанта, поставимо на одговарајуће место у азбучнику, и спајамо их само скраћеницама *в*(иди) и *уй*(ореди). Истина је да се у случају оваквих варијетета ради о истој лексичкој јединици, али почесто у различитим изворима постоје и различита (већином блиска али не увек и јединствена) значења, или тумачења, па би се у случају обједињавања та разлика анулирала одабиром једног значења, или претварала у сложену мешавину ако се после свих варијаната наведу и све дефиниције које их у различитим изворима, што значи и у различитим говорима, прате.

Иако се није тежило да се постојање појединих лексема или њихових варијаната прикаже у простору, лингвогеографски, а то нам у овој прилици није ни било могуће, ипак је код појединих речи дато и више извора. Негде је то напросто потврда да дотичне речи има и на простору који извор захвата, а понегде се ради о нијансама у значењу, што не би увек морало бити и усложњавање на семантичком плану, већ то дугујемо неједнакој способности појединих аутора-записивача да забележену лексему „на свој начин“ дефинишу. У начелу, мислимо да потврде из више извора много не доприносе, али и не сметају.

*

У међувремену урађена је и на Филолошком факултету у Београду одбрањена докторска дисертација Ане Савић-Грујић „*Антропографска лексика у говорима сврљишког краја – лингвогеографски њисџуи*“, под менторством проф. др Првослава Радића.

У наш речник укључена је и грађа са теренских истраживања за ову дисертацију, било као допуна азбучнику, било као додаток већ постојећим подацима код одговарајућих лексема.³

³ Ани Савић-Грујић и овде захваљујемо на овим допунама, као и на решености да ономе што наш речник доноси придода своја промишљања и образложења.

УПУТСТВА ЗА ОБРАДУ (коришћење) РЕЧНИКА

Антропографски речник југоисточне Србије (АРЈС) је збирка речи из српских народних говора са подручја југоисточне Србије, у науци познатих као говори призренско-тимочке дијалекатске области, с тим што се није могло ићи западније од јужноморавске долине (извесно проширење је са Јабланицом, западно од Лесковца, јер са тога подручја подаци стоје у великој несразмери са источним делом – в. карту, па би неравномерна заступљеност говора са целине подручја, свакако, утицала и на лексикографску слику која се овим речником ствара). То је збирка народних речи – именица и придева којима се на било који начин именује или детерминише човек као биолошко и социјално биће (по сродству, узрасту, карактерним и телесним особинама, понашању, занимању...)⁴.

Азбучни фонд чини свака реч антропографског карактера (в. претходни став).

Речнички чланак има следећу структуру: насловна реч (одредница), граматичка дефиниција, семантичка дефиниција, стилистичка дефиниција (у случају када је регистровано основно и још фигуративно или неко друго значење, ово друго је друго и по редоследу дефиниција), извор, упутница (скраћеница за упућивање на неку другу, по нечему сродну реч азбучника).

Подручје овог речника покрива тимочко-лужничке, сврљишко-заплањске и захвата јужноморавске говоре у Моравској долини. Сви они чине дијалекте источне и јужне Србије, односно призренско-тимочке говоре, како се у дијалектологији српског језика именују.

За разумевање различитих ликова (синонимског карактера) насловних речи азбучника, треба узети у обзир дијалекатске различитости.

Поред низа заједничких одлика, у што овде нећемо улазити, у њима се јављају и извесне разлике које се одражавају и у ликовима насловних речи нашега азбучника.

⁴ Ако би се тежило представљању целе призренско-тимочке дијалекатске области, била би на располагању и грађа из фонда Димитрија Чемерицића, коришћена за дисертацију Тање Милосављевић (Филум Крагујевац, рукопис), али ми то нисмо учинили јер би и поред богатства и значаја ове грађе настала велика несразмера источног и западног дела ове зоне.

Ради оријентације читаоца, навешћемо неке најмаркантније особине које поједине ликове везују за одговарајући дијалекатски тип и намећу постојање фонетских или творбених дублета. Негде су ти дублети дати напоредно, ако их је било у извору, али томе се није тежило по сваку цену.

	III	II	I	
-л	-ја ицаклија	л	-л	исцаклил
л (вок.)	лу	љ	л, љ	искривоклчен
к, г + е,	к, г	к, г	ћ, ђ	ћилав, ђиздав
*тј, *дј	ћ, ђ	ћ, ђ	ч, ц	плечат, ђеца
ь	ь	ь	ь	
s (дз)	s	s	s	сьсман
-на, -ла	-ла (штрокла)	-на	-на	штрокна
-ас/-ес	шире -ас	шире -ес	шире -ес	лисес

I = тимочко-лужички; II = сврљишко-заплањски; III = јужноморавски

Лексички синоними имају посебно место у азбучнику. Дефиниција изражава садржај појма.

Творбени синоними (ликови настали на бази творбених разлика) имају посебно место у азбучнику. У случајевима истоветног значења, могу се потоњи упућивати на претходне (по месту у азбучнику).

Морфолошки синоними (на бази граматичких особености – у роду, броју) дају се код првог облика у азбучнику, где је и дефиниција, одвојени косом цртом од насловне речи и у курзиву, а потом се појављују као празне одреднице с упутом на облик који носи дефиницију.

Фонетски синоними

Дају се груписано код прве канонском облику најближе одреднице, или код прве по азбучном реду дате одреднице, иза косе црте и у курзиву. Ту се, по правилу, даје и дефиниција. Остали ликови су празне одреднице, с упутом на носећи лик (онај који носи дефиницију).

Акцент је експираторан и означава се знаком ['] (*деџи́е*, *деџи́ишиџе*, *деџурлија*). Ако се ради о акценатским синонимима (разликује се само акценатовани слог), они се дају на истом месту, а не и као празне одреднице.

Граматичке дефиниције:

а) код именица дају се само за род: **м**, **ж**, **с** и **м/ж**, односно **ж/м** у случајевима да им. може означавати особе и мушког и женског рода. У том

случају прва ознака сугерише врсту именица према облику (**кукавица** ж/м; **баксуз** м/ж);

б) код придева своде се на разлику у облицима за род (**убав**, -а, -о). Трпни глаголски придеви, прихваћени за *Речник* (у атрибутој служби) третирају се као прави придеви.

Семантичке дефиниције преузете из извора (делимично и модификовано – чешће, у потпуности – врло ретко) нису посебно означаване. Дефиниције дате од аутора *Речника* дају се без полунаводника. Првобитна намера да се цитира сваки сегмент преузете дефиниције, тј. да се означава (полу)наводницима, учинила је текст оптерећенијим, са много понављања, па се од тога одустало. Мислимо да аутори преузетих делова дефиниција нису оштећени, јер су обавезно дате скраћенице извора, што подразумева да је информација из тог извора искоришћена у мери коју захтева замишљена концепција нашег речника. Због велике несразмере и због тога што нису увек биле релевантне, одустало се од уношења потврда, а корисник коме је потребан продубљенији увид у грађу има те потврде у изворима, будући да су у највећем броју публиковани. Истина, дата је, мада врло ретко, и понека потврда, али само из необјављених извора (Бучум и нека друга села „захватана“ усмено).

Прецизности описа свакако ће засметати чињеница да дефинисање није изашло „из једне главе“, нити је дефиниција записана „од једног информатора“, или „у једној прилици“, али теренске провере нису биле могуће, а у записиваче се није смело сумњати. Било би то некоректно ако већ не можемо сами поправити оно што нам се учинило мање јасним, или помало сумњивим.

Дефиниције стилске и друге специјалне употребе дају се кратицама:

аугм.	аугментатив
дем.	деминутив
вулг.	вулгарно
жарг.	жаргонски
изр.	израз (или синтагма)
ирон.	иронично
ист.	историјски
модиф.	модификовано
муз.	музика, музички
непром.	непроменљиво
н.п.	народна песма
пеј.	пејоративно
погрд.	погрдно

подр.	подругљиво ⁵
подсм.	подсмешљиво, служи за подсмех
прек.	прекорно
приб.	приближно
проф.	професионално
рет.	ретко
срод.	сроднички
фиг.	фигуративно
хип.	хипокористично
шаљ.	шаљиво

Кратича извора даје се уз текст, пре тачке ако је ту крај речничког чланка, или пре знака [;] ако следи наставак чланка према другом извору.

У поретку слова полугласник се налази иза *a*, а у азбучнику *s* је иза *ц*.

У угластим заградама ([]) додају се шири ауторова запажања.

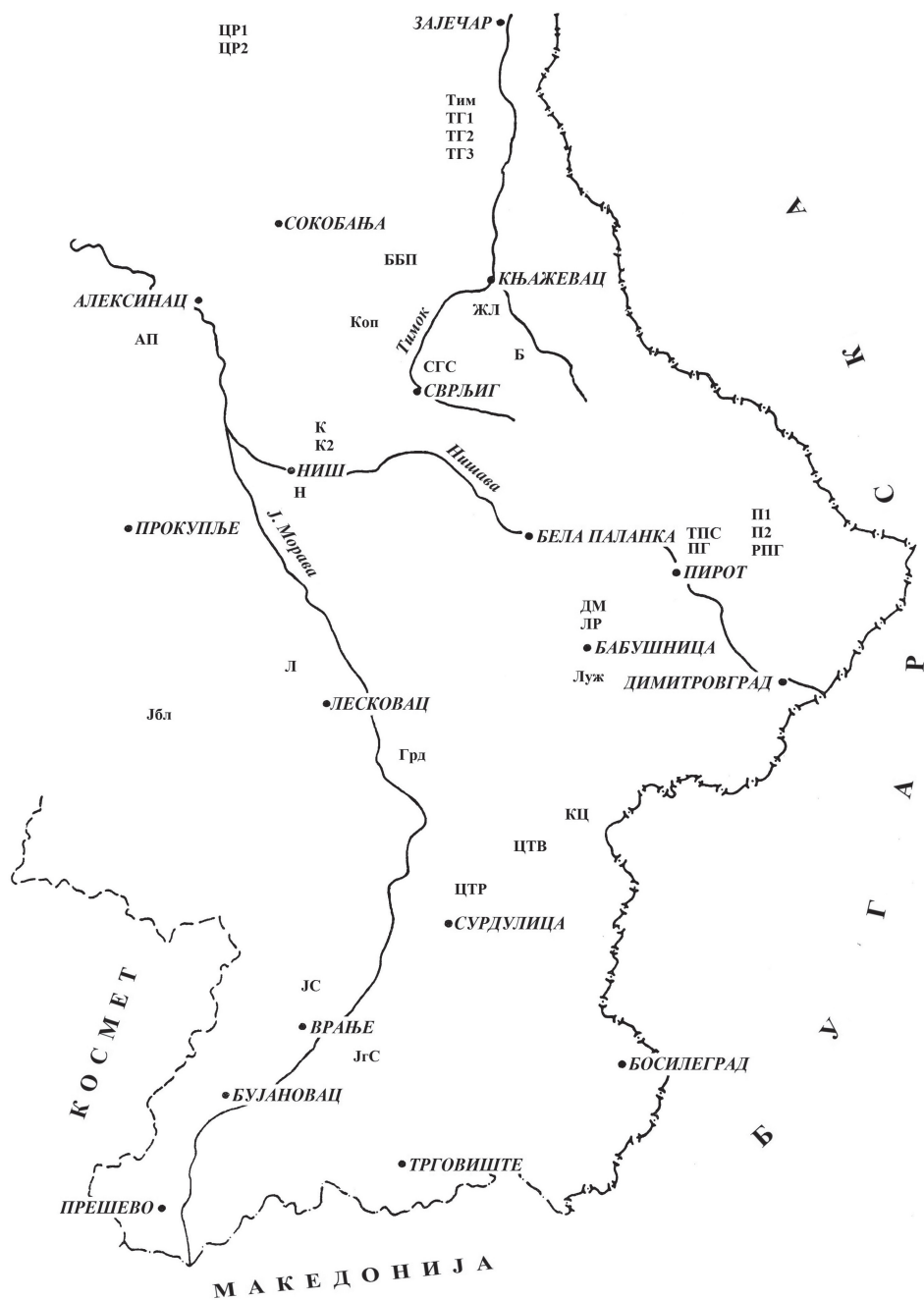
Скраћенице извора (и карта)

- Б Н. Богдановић: рукописна збирка из *Бучума*, села у сврљишкој општини.
- ББП Н. Богдановић: *Говори Бучума и Белог Појока*, СДЗб XXV, Београд 1979 (речн. на стр. 148–164).
- АП Н. Богдановић: *Говор Алексиначког Поморавља*, СДЗб XXXIII, Београд 1987 (речн. 290–297).
- Грд Жаклина Вукадиновић: *Лексика народне медицине у говору Грделице* (рукопис дипломског рада), Филозофски факултет, Ниш, 2009.
- ДМ Драгослав Манић: рукописна збирка из *Бабушнице* (Лужница).
- ЖЛ Драги Милутиновић: *Жлчани – говор и имена*, Књажевац 1999 (речн. 46–77).
- Јбл Радмила Жугић: *Речник говора јабланичког краја*; СДЗб LII, Београд 2005.
- ЈС Момчило Златановић: *Речник говора јужне Србије*, Врање 1998.
- ЈгС Момчило Златановић: *Речник говора југа Србије*, Врање 2011.

⁵ *Погрдно* и *подругљиво* нису исто са становишта употребе. *Погрдно* се изражава у директној комуникацији (*Погрдно* један, зашто ми просипа кафу!), а *подругљиво* се увек односи на неприсутну особу, кад се особа оговара, или догађај препричава (Ел ми од онга *ћоршу* казујеш?). Иначе, кад су у питању народни говори са различитом историјом, културом и језиком, није увек могуће без тешкоћа одвојити када нека реч има специјално – *погрдно* (пејоративно, аугментативно), или хипокористично а у ствари основно значење. Пример: *ћелавка* би по творби требало да буде хипокористик, а у ствари је реч која се изговара с подсмехом, скоро *подругљиво*.

- К Властимир Јовановић: *Речник села Каменице* (код Ниша), СДЗб LI, Београд
- К2 Властимир Јовановић: *Додајтак Речнику села Каменице*, СДЗб LIV, Београд 2007.
- Коп *Копајкошара*, село у сврљишкој општини.
- КЦ Кална (црнотравска) грађа Стојана Глигоријевића за речник (САНУ).
- Л Брана Митровић: *Речник лесковачког говора*,² Lenex, Београд 1992.
- ЛГ Јован Михајловић: *Лесковачки говор*, Лесковац 1977 (речн. 79–89).
- ЛР Драгослав Манић: *Лужнички речник*, Бабушница 1997.
- Луж Љубисав Ћирић: *Говор Лужнице*, СДЗб 29, Београд 1983 (речн. 125–164).
- Н *Ниш* и непосредна околина.
- ПГ Новица Живковић: *Речник њиројског говора*, Пирот 1987.
- П1 Драгољуб Златковић: *Фразеологија омаловажавања у њиројском говору*, СДЗб 34, Београд 1988 (речн. 709–740).
- П2 Драгољуб Златковић: *Фразеологија сти́раха и наде у њиројском говору*, СДЗб XXXV, Београд 1989 (речн. 256–455).
- РПГ Драгољуб Златковић: *Речник њиројског говора*, I–II, Службени гласник, Београд 2014.
- СГС Ана Савић Грујић: *Анњиројографска лексика у говору сврљишког краја – лингвогеографски њирисњуй* (грађа за докторску дисертацију; Филолошки факултет Београд).
- ТГ1 Јакша Динић: *Речник њимочког говора*, СДЗб XXXIV, Београд 1988.⁶
- ТГ2 Јакша Динић: *Додајтак Речнику њимочког говора*, СДЗб XXXVI, Београд 1990.
- ТГ3 Јакша Динић: *Речник њимочког говора* (други додатак), СДЗб XXXIX, Београд 1992.
- Тим Љубиша Рајковић: *Речник тимочког говора*, Неготин 2014.
- ТПС Томислав Г. Панајотовић; *Синдраци*, Рi-pges, Пирот 2003. (речн. 177–294).
- ЦР1 Миодраг Марковић: *Речник народног говора у Црној Реци*, СДЗб XXII, Београд 1986.
- ЦР2 Миодраг Марковић: *Речник народног говора у Црној Реци* (додатак), СДЗб XXXVIII, Београд 1993.
- ЦТВ Вилотије Вукадиновић: *Говор Црне Траве и Власине*, СДЗб XXXII, Београд 1996.
- ЦТР Радосав Стојановић: *Црноњравски речник*, СДЗб LVII, Београд 2010.

⁶ ТГ1–3 – ови су извори касније обједињени у *Тимочки дијалекатски речник*, Београд 2008, па се одговарајуће лексеме могу и тамо наћи.

Карта југоисточне Србије, са кратицама извора за Речник

Литература

- ЈФ *Јужнословенски филолог*, САНУ и Институт за српски језик САНУ, Београд.
- ППЈ *Прилози проучавању језика*, Филозофски факултет, Нови Сад.
- НССВД *Научни састајанак славистија у Вукове дане*, Међународни славистички центар, Филолошки факултет, Београд.
- СЈ *Српски језик*, Научно друштво за неговање и проучавање српског језика, Београд, Филолошки факултет Београд, Филозофски факултет Никшић.
- ССЛ *Савремена српска лексикографија* (колективна монографија, ур. Рајна Драгићевић), Филолошки факултет Универзитета у Београду, Београд 2014.
- Богдановић 1991 – Н. Богдановић: *Фитоними у карактеризацији људи*; у: Флора југоисточне Србије (зборник), Лесковац, стр. 249–255.
- Богдановић 2008 – Н. Богдановић: *Антропoграфска лексика у Речнику говора Загараца Драга и Жељка Ђујића*, у: Зборник Института за српски језик САНУ, I (посвећено др Драгу Ђупићу), Београд 2008, стр. 71–77.
- Бошков 1981 – Д. Бошков: *Придевска негација префиксима* (не-, а-, дис-, без-), Наш језик, XXV/1–2, 63–67.
- Грицкат 1995 – И. Грицкат: *О неким особеностима деминуције*, Јужнословенски филолог, LI, 1–30.
- Dešić 1990 – М. Dešić: *Leksika dijelova čovječjeg tijela u Vukovom rječniku*, у: Iz srpskohrvatske leksike, Nikšić.
- Драгићевић 1999 – Р. Драгићевић: Перспективизација придева који означавају људске особине; СЈ 4/1–2, IV.
- Драгићевић 2001 – Р. Драгићевић: *Придеви са значењем људских особина у савременом српском језику*; творбена и семантичка анализа, Београд, Институт за српски језик САНУ.
- Драгићевић 2007 – Р. Драгићевић: *Лексикологија српског језика*, Београд, Завод за уџбенике.
- Жугић 1997 – Р. Жугић: Придеви који се односе на човекове особине у говору околине Лебана; ЈФ LIII, стр. 153–183.
- Жугић 2004 – Р. Жугић: *Моћивисаност зоонима и њихов однос према личним надимцима и личним именима*, у: ЈФ (LX; стр. 179–194), Београд, САНУ и Институт за српски језик САНУ.
- Жугић 2007 – Р. Жугић: *Придевски деминутиви за означавање особина човека у њирзренско-тимочкој дијалекатској зони* (семантичко–творбени аспект), у: Српски језик, бр. 12/1–2.

- Жугић 2009 – Р. Жугић: *Семантичко-творбена анализа њејоратиива за женска лица у јабланичком говору* (југозападно од Лесковца), у: Зборник за филологију и лингвистику, LIX, Нови Сад, стр. 81–106.
- Жугић 2010 – Р. Жугић: *Пејоратииви за мушка лица у јабланичком говору образовани суфиксима -ко, -ља, -оња, -ча*; у: Зборник радова Филозофског факултета, Косовска Митровица (стр. 97–112).
- Ивић 1993 – М. Ивић: *О разликовању људи по боји*; ЈФ XLIX, 1–2.
- Кнежевић 2010 – З. Кнежевић: *Џовек и џаргони*, Алма, Београд.
- Ристић 2004 – С. Ристић: *Експресивна лексика у српском језику*, Институт за српски језик САНУ, Београд.
- Ристић 2015 – С. Ристић: *Грамаиички и когниитивни аспекти лексичког значења*; Институт за српски језик САНУ, Београд.
- Ћорић 1992 – Б. Ћорић: *Творбено и лексичко значење* (наша лексикографска пракса), у: НССВД (књ. 22/2; стр. 257–262).
- Црњак 2002 – И. Црњак: Прилог лексичко–семантичкој анализи фразеологизама за квалификацију човека; ППЈ 33, Нови Сад, стр. 133–153.
- Шипка 1998 – Д. Шипка: *Основи лексикологије и сродних дисциплина*, Нови Сад.

РЕЧНИК

А

абарција м / *абьрција, аберник, аберција* весник, гласник, гласоноша Тим.

абафлар м готован Л.

абација м занатлија који израђује предмете од абе Л, ЈгС.

аберник м в. аберција Л.

аберција м гласник који позива на разне свечаности Л; весник на свадби ЈС, Тим.

аберцика ж она која доноси и шири вести, гласове ЈгС; особа која злонамерно проноси лоше вести ТПС.

абетар м врло лош човек ЈС.

абипара ж/м распикућа, расипник, трошација Л ЛГ ЦТР.

абраш м пегав човек Л.

абронша ж/м **1.** носилац поруке, испор. аберција ЛР; **2.** прек. онај ко проноси свакојаке (обично лажне) вести кроз село Б; **3.** сплеткар, онај који оговара ЦТР Тим.

абьрцика ж пеј. в. абарција Тим.

аванција м власник радње за прераду дувана ЈС.

аванцика ж аванцијина жена ЈС.

аведан, -дна, -дно **1.** човек с великим апетитом, незасит К ЦТР; **2.** човек изразито мршав СГС, в. аветан.

аведник м / *аведник* незасит човек К ЦТР.

аведница ж / *аведница* халапљива, незасита жена К ЦТР; прек. незасита жена, гладница К.

авет м фиг. човек неугледан услед мршавости СГС.

аветан, -тна, -тно в. авет СГС.

аветиња ж/м **1.** незајажљива особа ЦТР; **2.** сиромашак, јадник, јадничко Б.

авлација м бомбонција К.

авлијарка ж прек. жена која иде од авлије до авлије и злонамерно разноси вести ЈгС.

ага м фиг. човек који ужива ЦТР.

агалика ж уживатељка, мераклика Л ТПС.

адъм м непром. неспособан човек ЦТР.

азган / *азгън* непр. (азгън човек) бесан, бујан, силан ЦТР, ПГ Л ПГ.

азганлија м обесан човек Л.

- азганли́ка** ж обесна, безобразна жена Л.
- азгану́ља** ж погрд. обесна женска особа Л.
- азганци́ја** м бесник, силник Л, в. азганлија.
- азгѝн** в. азган Л.
- аздиса́л**, -а, -о в. аздисан, онај ко се осилио од задовољства ЛР; побеснео од изобиља, помамио се ПГ Б.
- азди́сан**, -а, -о необуздан, осиљен, обестан од изобиља ЦТР; в. аздисал.
- аздиса́нка** ж пеј. осиљена, обесна жена ЦТР.
- аздиса́нко** м пеј. осиљен, обестан мушкарац ЦТР.
- аздиса́нче** с пеј. осиљено дете ЦТР.
- азди́сник** м који бесни у изобиљу ЈгС.
- азди́сница** ж в. аздисник ЈгС.
- аздисо́ја** м пеј. осيون, бесан човек, насилник, бесник ЦТР.
- аздисо́тина** ж/м пеј. необуздана, осиљена особа ЦТР.
- аздису́ља** ж в. аздисница ЈгС.
- аздишља́к** м пеј. обесан, осиљен, безобразан човек ЦТР.
- азђинци́ја** м пеј. силеција Тим.
- аирли́ја** м в. арлија ПГ.
- ајдара** ж распусна жена Тим.
- ајду́к¹** м **1.** хајдук (ист.) ЦТР;
- ајду́к²** м **1.** пеј. непоштен човек, врдалама К; П1 Луж ЛР; **2.** лопов ЦТР П1 Луж Лр.
- ајдуку́ља** м пеј. разбојник Тим; ж прек. лоповица, лопужа П1; крадљивица, лоповка ЦТР; м пеј. разбојник Тим.
- ајду́кчина** м аугм. прек. хајдук ЈС.
- ајду́че** с крадљивче ЦТР.
- ајду́чица** ж в. ајдукуља ЦТР.
- ајзаци́ја** м писар ЈС.
- ајка́р** м ловац, учесник у хајци ТГ1.
- ајка́ч** м в. ајкар Л.
- ајкаци́ја** м хајкач Л, в. ајкач.
- ајкура́ча** ж вулг. блудница ЈС.
- ајла́з** м покварењак П1; беспосличар, скитница ЈС Тим; нерадник, дангу-ба, ленштина, готован ЦТР.
- ајла́шчина** м/ж аугм. и пеј. од ајлаз ЦТР.
- ајло́сан**, -а, -о размажен, уаљен, пресит, искварен, в. алосан ЦТР.
- ајлуча́р** м онај који ради под најам, по погодби, најамник ПГ Тим.
- ајма́н** м / *ајма́нин* пеј. нерадник, лењивац ЦТР.
- ајмана́** ж/м / *ајмана́* готован П1; беспосличар, ленштина, скитница ББП; лењивац, нерадник ЦР2; нерадник, готован, битанга, скитница ТГ1;

лењивица жена, нерадник Тим; она која је неосетљива, груба у опхођењу ЈС; [дер. 'ајман'осало се па ко ала' Б].

ајманин, в. ајмана Тим.

ајмануша ж жена ајмана ЈС.

ајнација м нерадник, ленштина ПГ.

ајнацика ж в. ајнација ПГ.

ајта м припадник сеоске мангупарије АП; глупо и сметено створење П1, скитница Тим.

ајтав, -а, -о **1.** неуредан; **2.** приглуп, сметен Тим.

ајтосан, -а, -о **1.** начињен у ајту; мангуп, нерадник АП; **2.** запуштен, занемарен Л.

акалан, -лна, -лно / *аклан* паметан, разуман, нормалан ЛП ПГ ЈС ЦТР.

аканица ж прек. курва Жл [- Ака се ко мршава свиња Б.].

акација м **1.** прописвет, скитница, **2.** напаћена душа Тим.

акреп м фиг. сподоба, ружна особа ЦТР; мршава и ружна особа К; погрд. наказа, ружна особа ЦР2 СГС.

акљија м/ж паметан акалан; који има акљ у глави Б.

акљљн, -лна, -лно в. акалан ЦТР.

ала алосана ж/м веома рђава особа (гора од најгорих) РПГ.

ала ж/м **1.** рђав човек, човек са непристојним понашањем; несмотрена особа Б; **2.** рђа, гад, лош човек **3.** грдосија; **4.** будала **5.** фиг. искварена особа **6.** фиг. ненасита особа ЦТР К; **7.** ружна особа СГС.

алабајка ж жена која много прича ЈгС.

алав, -а, -о **1.** прождрљив, халапљив ПГ; **2.** запуштен, одвратан ЦР1.

алавајда ж/м **1.** неодговоран и превртљив човек ПГ1; **2.** девојка која често мења момке Л.

алавајдес, -та, -то в. алавојдес КЦ.

алаванта ж/м **1.** кицош ПГ; **2.** занесењак, ветропир ЦТР; **3.** зб. гомила, мангупарија ЦР1; **4.** неискрен човек, варалица Тим.

алавица ж погрд. алкавица, прљавица ЦР1.

алавојда в. алавајда РПГ.

алавојдес, -та, -то ветропираст, превртљив, неозбиљан Б; који је нестабилан, који је лош, непоштен К.

алавотина ж/м изопачен човек ЦТР

алавужда м **1.** покварењак, варалица ББП ЦТР; врдалама ТГ1; **2.** скитница, покварењак. Луж; **3.** преварант П1; **4.** лажов, прождрљивац, чанколиз П2; рђав човек ЦР1; **5.** онај који све ради на брзину, напречац ЦТР.

алавче с деч. алкавче, прљавче ЦР2.

алавштина ж пеј. накарада, неспретњак П1.

алалајка ж велика брбљивица ЈгС.

аламан м / *аламанин* мангуп Жл; беспосличар, скитница, муфташ ПГ; готован, ленштина, бадавација РПГ ТГ1 К; мангуп, бадавација, насилник. ЦТР.

аламанес, -та, -то дрчан, мангупски, несигуран ЦТР.

аламанин м мн. аламање безочан гост, нерадник, човек који живи на туђ рачун П2 РПГ, в. аламан.

аламанка ж **1.** прождрљивица, гладница **2.** пеј. незасита жена у сексу ЦТР.

аламуња ж/м фиг. ветропираст човек, несврт ЦТР К; покварењак П1; превртљивац, беспосличар П2 РПГ; непоуздана, некарактерна особа; смутљивац ПГ1.

аламуњас, -та, -то лакомислен, неозбиљан ЦР2.

аламуњес, -та, -то брзоплет, непромишљен ЦТР.

аламуњестина ж аугм. и пеј. од аламуња ЦТР.

алабјда м/ж в. алавојда РПГ.

алабјдес, -та, -то в. алавојдес.

алапајас, -та, -то брбљив Л.

алапајка ж пеј. в. алапајас ЈС.

алапардас, -та, то брзоплет Л.

алапарљив, -а, -о брбљив ЦР2.

алапарљивица ж брбљивица ЦР2.

алапарљивко м брбљивац ЦР2.

алапача ж торокуша ЦТР; женска особа која много прича и оговара К.

алапачес, -та, -то блебетав П1 Тим РПГ; в. алапајас.

алапљивац м лакомислав, прождрљивац ЦР2.

алапљивица ж женска незасита особа ЦР1.

алапљивко м в. алапљивац ЦР2.

алапљивче с прождрљивче, лакомо дете ЦР2

алапрда ж вулг. особа која не чува тајну, која превише прича и преноси све што чује ЈгС; алапача Тим.

алатар м мајстор који прави разне алатке. Тим.

алаупав, -а, -о халапљив ЦТР.

алач м дрндар, онај ко се бави растресањем вуне и памука Тим.

алачуга ж/м ленштина Жл; неваљала особа (поготову жена) ПГ1.

албатин м поткивач ЦТР Б ЈС К Л РПГ.

албатинка ж жена албатина ЈС.

албатинче с дем. од албатин ЈС [Не би то био мали, млад или недовољно дорастао албатин, већ албатин, од милоште подмлађен, присније именован.].

алвацџија м онај који прави или продаје алву ЈгС РПГ.

аламан м мангуп, нерадник ТПС.

ален, -а, -о, размажен ЦТР; мажен ЛР; в. поален.

алесија м / *алосија* **1.** крупан човек, грдосија, ала Б, ТГ1 РПГ ЦТР; крупан човек који не ради Л; **2.** висока и дебела особа ЈС; **3.** рђа, подлац П2, Л; **4.** прождрљивац ЛГ.

алеси́на м аугм. од ала ЛР; в. алесија.

алети́на ж пеј. аугм. од ала, рђа, ништарија ЦТР.

али́л (девојка) непром. ж заручница, девојка дата момку с алалом, благословом ТГ1

али́нав, -а, -о **1.** слабашног здравља Б; **2.** исто што и алтав ЛР; **3.** несрећен Л; **4.** ударен, без памети ЦТР.

али́ник м маскиран члан коледарске групе Л; коледар са сабљом Тим.

али́нут, -а, -о са неком маном, ћакнут ПГ Тим; са телесним оштећењем Тим.

алоби́ја м пеј. насилник Тим.

алоби́тан, -тна, -тно халапљив, лаком, незасит, незајажљив Тим.

алоби́тник м пеј. ждериња Тим.

алоби́тница ж пеј. незасита женска особа Тим.

алова́јда в. алавајда Л.

алови́т, -а, -о **1.** особа која има прст више СГС; **2.** особа са крилима [ради се о кожици у препонама испод пазуха; а по веровању то су деца змајева, змајовита, аловита...].

алови́ник м мушкарац који има својство але Тим.

алогра́бан, -бна, -бно в. алобитан Тим.

ало́јда ж распусна жена, лоша жена, ветропир жена ТГ2; в. алавојда.

ало́јдес, -та, -то који је нестабилан, који је лош, непоштен ТГ2

ало́сан, -а, -о **1.** претерано дебео, угојен ПГ; деформисан од дебљине ЈС; **2.** начинио се алом, запуштен, искварен, поремећен ЦТР Тим; **3.** сатрвен неком недаћом, запуштен ЦР1 Тим; **4.** изобличен, унакажен, нагрђен Тим.

алоси́ја м **1.** грдосија, преголем, велики прождрљивац ЦТР; **2.** аугм. од ала. ЦТР; в. алесија РПГ.

алоси́на м/ж аугм. од ала, алетина ЦТР; в. алесија.

алоти́на м/ж аугм. и пеј. од ала, запуштена, поремећена особа ЦТР; в. алетина.

алотр́бан, -бна, -бно пеј. прождрљив, незасит Тим.

алтав, -а, -о **1.** сакат, са телесним или психичким недостацима; неспретан ПГ Тим, са телесним а често и психичким, недостацима; за дете које се пренемаже мазећи се, каже се да се алтави Луж; изобличен, оштећених удова, али и тела П2 ЛР; **2.** ћакнут РПГ ТПС.

алтави́ца ж жена са особинама алтаве особе ПГ Тим.

алтавшти́на ж/м погрд. онај ко има особине алтавог Тим; накарада, глупак РПГ.

алтиље́рац м војник рода артиљерија Б.

а́лча м уаљена особа ЦТР; ништак, ништарија од човека Тим; пропалица ТПС; трапава особа ТПС.

алча́к м онај који је ниска раста ТПС.

алчѝк м подлац, мангуп ЈС; човек коме „недостаје нешто у глави“ Л.

а́љав, -а, -о, **1.** прљав ЖЛ; неуредан, прљав (претежно се односи на жену) ТГ1; в. аљкав; **2.** зао, свадљив, пргав, гадан, искварен ЦТР; **3.** болешљив Л.

а́љавац м погрд. онај који је с неким телесним недостатком; онај који се неприродно понаша ЈгС.

а́љавица ж неугледна, ментално заостала женска особа Грд Л ЈгС; в. аљав.

аља́вка ж ружна, неуредна, лоша жена ЦТР.

аља́вко с ружан, неуредан, лош ЦТР.

аљава́тина ж пеј. покварена, безобразна особа ЦТР.

а́љавштина ж **1.** погрд. неуредна жена ТГ1; **2.** физички неугледна жена Л; в. аљавица Грд.

а́љен, -а, -о мажен Жл.

аљина́р м младић из групе момака и девојака који коњима дотерије или воловским колима довози снахино рухо ЈС Тим.

а́љка ж аљкава жена, нерадница, мурдаруша.– Тера аљку на батаљку (изр) ЦТР.

а́љкав, -а,-о / а́љћав неуредан у понашању и обављању посла Н; в. аљав.

а́љкавац м неуредник, неуредан, запуштен човек ЦР2.

а́љкавица ж запуштеница ЦР2.

а́љкавка ж. в. аљкавица ЦР2

а́љкавко м в. аљкавац ЦР2.

а́љкавче с неуредно дете ЦР2.

аљо́сан, -а, -о размажен ЖЛ; запуштен ББП.

аљо́тина ж пеј. запуштена, поремећена особа, в. алотина ЦТР.

аљто́в м погрд. назив за оног са особинама аљкавог.

а́љћав, -а, -о в. аљкав Б.

а́лча м погрд. аљкав, неуредан човек ПГ; неугледан, заостао човек Грд; намћор, нерадник, мурдар ЦТР.

а́мса м в. амза Тим.

амáл м носач ЦТР.

амáлин м в. амал ТПР.

а́мамџија м пословођа у јавном купатилу ЈС.

амамџи́ка ж жена која ради у амаму (јавном купатилу) ЈгС.

а́маџија м занатлија који израђује амове и другу коњску опрему РПГ.

а́мза м / *амса* **1.** глупа, недотупава, неотесана особа ТГ, К Тим; **2.** простак, будала Тим; онај који много зева ЈС; недотупав човек, будала ЦТР; **3.** ветропир, лакомислен човек Л; **4.** бадавација, скитница ЖЛ.

- амишан**, -шна, -шно грамзив, похлепан Л.
- ампа** м трапавко Л, ЛГ; неспретњаковић ПГ; лењивац Тим.
- амрелар** м кишобранција Тим.
- амрелција** м онај који прави или продаје амреле (кишобране) ЈгС, в. амрелар.
- амшица** ж погрд. развратница, рђава жена ЦР1; упор. амишан.
- андрав**, -а, -о хром ЦТР.
- анђија** ж деверуша на свадби Тим.
- антав**, -а, -о физички онемоћао, слаб Л.
- антив**, -а -о, који има неки телесни недостатак Грд; човек са телесном маном ЈС, Л2; в. антиван.
- антиван**, -вна, -вно умно слаб Л: човек са телесном или душевном маном ЈС.
- антикрис** м / *антишкрс* м безбожник ЛГ; неверник ПГ; фиг. некрст, неваљало дете, немирко ЦТР.
- антикрисин** м в. антикрис ПГ.
- антикрс** м в. антикрис ЛГ.
- антиљав**, -а, -о болешљив Л; в. антив.
- анција** м власник хана Н; гостионичар Тим.
- анцика** ж **1.** она која држи хан, гостионичарка Тим; **2.** анцијина жена ЈС.
- анма** ж ханума, турска госпођа П2.
- анмче** с муслиманска госпођица ЈС.
- апатекар** м апотекар ЦТР РПГ.
- апатекарка** ж апотекарка ЦТР.
- апаш** м мангуп, враголан К ЦТР; млађи мангуп и преварант ЈгС; пљачкаш, разбојник, лопов Тим.
- апашче** с бистро и живахно дете, мангупчић ЈгС.
- аператор** м хирург, оператор ЦТР.
- апетитан**, -тна, -тно с изузетно јаком жељом, расположен ЦТР.
- апља** м **1.** онај који уједа ЛР; **2.** онај ко је изгужван као да је уједан [кога као да су краве апале]1 Б. **3.** пеј. замлата К ЦТР; **4.** ружна особа СГС.
- апљав**, -а, -о в. апља 4 СГС.
- апсанција** м чувар затвора ЦР2; радник у затвору ЦТР ЈгС.
- апсанцика** ж жена која чува затвор ЈгС.
- апсеник** м ухапшеник, затвореник ТГ1 К РПГ ЦТР.
- апсеница** м затвореница ЦТР.
- апша** м глупак ЈС.
- ар** м хајдук, разбојник ТГ1
- арам** непром. (арам човек) човек под проклетством, човек за укор Б.
- арамбата** м пеј. пропалица Тим.
- арамбаша** м силовит човек, силник ЈгС.

арамбоша м насилник, силеција ЦР2.

арамзада ж аљкавица, жена неуредна у одевању ЈГС.

арамија / *арамлија, аръмлија, арамција* м насилник Жл; обестан човек, насилник, силеција ЦТР; разбојник, пљачкаш, отимач, харамија ПГ ТПС; арьлија-харамија, разбојник, хајдук ТГ1; проклетник Тим.

арамлија в. арамија.

арамолѐбац м нерадник ЈГС.

арамција м 1. човек без добре воље у раду услед чега му рад не доноси добар исход Л; 2. в. арамлија Тим.

аран -рна, -рно, 1. честит, добар ЛГ ТПС; добар, ваљан, честит ПГ, Л, ЈС; добар, добродушан, благородан ЦТР.

аратаџика ж она која другима испуњава вољу; она која је према другима попустљива ЈГС.

арација м онај што наноси штету, штеточина ЦТР Тим; расипник РПГ.

арацика ж она што наноси штету ЦТР.

арашан, -шна, -шно добар ЦТР.

арвалија м висок, незграпан човек СГС.

аргаџ м в. аргатин Тим.

аргаџин м радник, надничар, кулучар РПГ ЦТР ЈГС Тим.

аргаџка ж в. аргат ЈГС Тим.

арлија¹ м човек који доноси срећу ПГ; срећник ПГ.

арлија² м човек пун доброте ЦТР; в. аирлија.

армуникаш м / *армуникаш* хармоникаш ЦТР.

армуникаш, в. армуникаш Б РПГ.

арнавџ м пеј. опасан, подмукао човек ЦТР.

арнавџка ж опасна, подмукла жена ЦТР.

ароспија ж неваљалица, роспија Л.

арслан, фиг. јак, снажан човек Л, Грд.

арсџ м неваљалац, подлац, зао, пакостан ПГ.

артиљерац м војник из рода артиљерија ЦТР.

арчлија м трошација, расипник.

арчлика ж расипница ЦТР.

аръмлија в. арамија.

асанџија м ризничар Тим.

асија м модиф. силник, силеција ЛГ; силеција, напасник [алесија] Л.

аскунџелдеда м чукундедов деда Тим.

асмаџија м астматичар РШГ.

асмаџика ж в. амаџија РПГ.

аспасија м неуредан Л.

аспида м зла жена Тим.

асуриџа м рогожар, израђивач асура Тим.

- асџлан**, -лна, -лно свестан, при себи ЛР Тим.
асџнија м ризничар ТГ!
атамија м тмуран, мрачан човек Л.
атаран, -рна, -рно добар, срдчан Л.
атарљив, -а, -о / *аџљив* добродушан, према свакоме попустљив ЈС Л
Тим; в. атаран.
атарџика ж жена која радо испуњава љубавне жеље мушкараца Тим.
атлија м коњаник ЈС Тим.
атрљив, -а, -о в. атарљив.
аџовац м присталица, политички истомишљеник Тим.
ачија м в. ашчија ЦР1.
ачика ж. в. ашчика ЦР1 ЈгС.
аџамија м **1.** млада, неука и неискусна особа; наиван РПГ. Л ТГ1 ЈС; **2.** нежењен момак ПГ; пуштаџија, силник Л.
аџамика ж **1.** она која је млада, обесна, без искуства; **2.** осiona жена ЈгС;
в. аџамија.
ашанин м сточар, номад ЈгС.
ашанка ж, в. ашанин ЈгС.
ашанче с дете ашана ЈгС.
ашиклар м љубавник Л.
ашљак м скитница, курва(р); особа без морала ПГ; пеј. курварин, нека-
рактеран човек, пропалица, неваљалац Тим.
ашчибаша м кувар на свадбама Тим.
ашчија м / *ачија* **1.** кувар ЖЛ РПГ; човек који готови јела по свадбама
ТГ1; **2.** човек који помаже некоме у припреми свадбе ЦТР ЈгС.
ашчијћа ж в. ашчија Тим.
ашџика ж / *ачика* **1.** жена која помаже у припреми свадбе или весеља
ЦТР; уготвителька, куварица Л ЈгС РПГ; **2.** слушкиња у градској кући РПГ.

Љ

- љкџлан**, -лна, -лно паметан, уман, разборит Тим.
љнћа м в. љнћав СГС.
љнћав, -а, -о уњкав (хуњкав) Тим; који говори кроз нос РПГ СГС.
љнћавац м пеј. уњкавац Тим.
љнћавица ж пеј. уњкавица Тим.
љнћало с пеј. в. љнћавац Тим СГС.
љрмталија м / *љрмаџлија* гунђало, ћудљива особа РПГ.
љрњи м тврдоглава и срдљива будала РПГ

Б

баба ж 1. старија жена; 2. очева мајка; 3. ташта ЦТР Б ТГ1; погрд. у изругивању, кад се младој жени каже да је баба (Бабо једна!), или кад се мушкарцу каже да је неспособан за нешто (Пушти туј бабу!) Б.

баба-девојка ж уседелица ЦР1.

бабаја м отац Тим.

бабајћо м хип. отац Тим.

баба-лиза ж фиг. сувише радознала особа ЦТР.

бабатинчина ж пеј. бабетина Тимок.

бабац ж јака, држећа, кочоперна баба ЦТР.

бабџ м аугм. чврста, здрава, „задржна“, још држећа баба Б РПГ.

бабачко м непр. крупан, снажан Пг.

бабаца м снажан, јак човек ЈС.

баба-шкџдра ж погрд. бабетина ЦР1.

бабашља аугм. и пеј. од баба, бабетина ТГ3.

бабетерина ж пеј. од баба РПГ.

бабетина ж аугм. и пеј. од баба РПГ.

бабетина ж аугм. од баба, опасна жена Лр ЦТР.

бабетка ж аугм. од баба. – Овај па бабетка стално си кашља ЈС ЦТР.

бабешља в. бабашља ТГ3 ЦТР.

бабешњор м погрд. баба ЛР.

бабештер м погрд. баба ЈС Тим.

бабештерка ж аугм. и пеј. од баба ЦТР.

бабештерњак м бабетинчина Тим.

бабештерчина ж в. бабетерина РПГ.

бабешћер м в. бабетина РПГ.

бабешћера ж в. бабешћер РПГ.

бабица¹ ж 1. дем. од баба; 2. мед. сестра која брине о новорођенчету ЦТР.

бабица² м гајдаш који увесељава коледаре ЈС.

бабичка ж дем. и хип. од бабица БЦТР.

бабичкџ м пеј. в. бабетерчина Тим.

бабиште с пеј. од баба ЈС ЦТР.

бабљача ж уседелица. К.

бабљес, -та, -то онај који је бабљег изгледа, старачког изгледа, иако је млад ТГ1.

бабљџ м аугм. и пеј. од баба, опасна, одвратна баба ЦТР.

бабњало с брбљивац, торокало ЦТР.

баборче с пркосна, кочоперна баба Л.

бабуран м човек са великим носом СГС.

бабурина ж бабетина ЛГ Л, аугм. и пеј. од баба ТГ1.

бабурка ж пеј. од баба ЦТР

- бабу̀ска** ж кочоперна, јака баба ЦТР.
бабу̀скера ж пеј. од баба ЦТР.
бабускѐрина ж пеј. од баба К ЦТР.
бабу̀ша ж унука налик на бабу ЛР ТПР; сушта баба (унука) Тим.
бабуша̀н м унук налик на бабу ЛР Тим.
ба̀бушка ж дем. и хип. од бабица ЦТР.
бабушља̀к в. бабашљак ЦР2; в. бабетерчина Тим.
бабушгара̀ ж погрд. назив за бабу, бабетина ЦР2.
багаив, -а, -о неспособан ЛР.
багаљив, -а, -о 1. који има натечене ноге, који тешко иде, нахрамљује К;
 2. сметен, брљив Л.
багаљивка ж жена која храмље ЦТР.
багаљивко м 1. онај који храмље ЦТР.
багаљивча м аугм. и пеј. од багаљивко ЦТР.
багаљивче с хромо дете ЦТР.
багатѐла ж безначајан, зао човек ЦТР.
багатѐлча м пеј. безвредан човек ЦТР.
багатѐр м особа у тиму вршача, који ставља снопље у вршалицу ТГ1.
ба̀гација м в. багатор К.
баглама̀р м човек (ковач) који прави багламе ЈС.
бадава̀ција м нерадник Л.
бадава̀шан, -шна, -шно беспослен, докон Тим.
бађава̀шник м пеј. бадавација, беспослен, ленштина Тим.
бађавсѐдник м пеј. в. бађавашник Тим.
бађавсѐдница пеј. беспослена жена, лењивица Тим.
бађавцѝја м нерадник, ленштина, бадавација Луж Л; онај ко је беспослен, или не воли да ради ДМ ЈС К ЦР1 Жл; готован, дангуба, доколичар, мангуп ЦТР.
бађавцѝка ж нерадница, готованка ЦТР ЈС К.
бађавцѝче с дете готован ЦТР.
бађевцѝја м в. бадавација, бађавција.
бађевцѝка ж в. бађавцика ЈС К.
ба̀ја м брат (из милоште) ЛГ, хип. од брат Л; старији брат, девер, зет, старији човек уопште П1; 1. старији девер; 2. уопште старији мушкарац ЦТР; нежења ЦР1.
баја̀лник м бајач Тим.
баја̀лница ж врачара, бајалица ТР1.
баја̀рица ж особа која се бави бајањем, врачањем К.
баја̀ча ж бајалица, врачара Тим.
ба̀јка м 1. старији девер, в. баја; 2. брат ЦТР.
бајован, -вна, -вно неко ко је мало приглуп ТГ1.

- бајјџа** м старији брат, девер, рођак П1 РПГ.
- бакмез** м онај који једе и пије (живи) на туђ рачун ЦТР.
- бакрачар** м мајстор који прави бакраче ЦР2.
- бакрачарка** ж бакрачарева жена ЦР2.
- баксужљив**, -а, -о несрећан, злосрећан, малерозан човек Тим.
- баксуз** м 1. човек без среће, човек који доноси невољу или несрећу ЦТР; 2. својеглав човек, онај који се свему и без разлога одупире К РПГ; 3. намћор, зао човек, злосрећан, који доноси малер ЦР1.
- баксузан**, -зна, -зно, несрећан, ускобан ЦТР Тим.
- баксузес**, -та, -то, 1. несрећан, кобан ДМ; 2. човек ћудљивог понашања, склон пркосу К ЦТР; 3. душманског карактера Тим.
- баксузит**, -а, -о в. баксузес Тим.
- баксузник** м човек који нема среће Л; в. баксуз ЦТР.
- балабан** м крупан и снажан човек, обично незграпан ЈС.
- балав**, -а, -о 1. слинав ЦТР СГС; 2. фиг. незрео, млад ЦТР.
- балавандер** м незрео, лош човек К.
- балавандерка** ж незрела, лоша жена ЦТР.
- балавац** м жутокљунац ЦТР; в. балав СГС.
- балавица** ж жутокљунка ЦТР.
- балавур** м пеј. тикван, глупак Тим, особа са великом главом ТПС.
- балавурда** м/ж олош ПГ Л К РПГ; ЦТР.
- балавурдија** м зб. им. олош, лош свет ПГ Л К РПГ; ЦТР; ж пеј. олош Тим.
- балавче** с балаво дете ЦР2.
- баладисал**, -а, -о уморан, изнемогао Б ЛР СГС ТПР [балдисал = радни придев].
- баладисан**, -а, -о посустао ЛГ.
- балдисал**, -а, -о изнемогао од напора Б.
- балтеза** ж свастика Тим.
- балча** м пеј. балава особа СГС.
- баљезгало** с онај који лупета, који говори несувислости. – Наслушало съм се ја баљезгарије од тој баљезгало ЦТР.
- баљоз** буљоока особа Грд; – С једног баљоза сам ишеја у школу Л.
- бамбало** с 1. фиг. особа која говори неразговорно ДМ; 2. причалица, торокало. – Проби ми уши тој бамбало, по цел дњн бамбуће ЦТР.
- бамбула** м пеј. неотесан, некултуран човек ЦТР.
- бамбурас**, -та, -то 1. човек са великом главом; 2. човек са великим (напућеним) уснама СГС.
- бамбурат**, -а, -о особа са пуним уснама СГС.
- бамбурес**, -та, -то в. бамбурат СГС.
- бамбућало** с причалица, в. бамбало ЦТР.

- ба̀н** м фиг. човек који живи „на високој нози“ ЦТР.
- ба̀нса** м 1. глупан, нерадник, тикван К ЦТР; 2. крупан јак, трапав човек ПГ ТПС Грд; 3. погрд. неосетљив и сиров човек, велики лењивац ЈС; напредно дете, крупан једар човек, трапав човек Л.
- ба̀нси́ка** м жарг. глупан, тикван ЦТР.
- ба̀нсо̀в** м неотесанко, тикван, лењивац ЦТР.
- ба̀нга̀в**, -а, -о хром Ц.
- ба̀ндација** м припадник сеоске свирачке банде (групе) ЦР2.
- ба̀нди́с** м сеоски свирач, в. бандација Б.
- ба̀ндогла̀в**, -а, -о, тврдоглав ЦТР.
- ба̀ндогла̀вац** м тврдоглавац, глупак ЦР2.
- ба̀ндогла̀вес**, -та, -то, тврдоглав, својеглав, настран ЦТР.
- ба̀ндогла̀вка** ж пеј. тврдоглава, самовољна, настрана жена ЦТР.
- ба̀ндогла̀вко** м пеј. тврдоглав, самовољан, настран човек ЦТР.
- ба̀ндогла̀воња** м в. бандоглавко ЦТР.
- ба̀нђало** с гунђало, закерало ЦТР.
- ба̀нђука̀ло** с в. банђало ЦТР.
- ба̀нђу̀р** м причалица, запрдало, грабуњало ЦТР.
- ба̀нза** м в. банса Б.
- ба̀нси́чина** ж/м аугм. и пеј. од бансика ЦТР
- ба̀нсо̀в** м дебели нерадник П1; скитница, нерадник ПГ; глупак ПГ, неотесанко ЛР, незграпан човек ДМ Л; в. банса Грд.
- ба̀нсо̀вчина** м аугм. и пеј. од бансов ЦТР.
- ба̀нича̀р** м онај ко воли да једе баницу, питу ЛР ЈС ЦТР.
- ба̀нича̀рка** ж она која меси и воли баницу ЦТР.
- ба̀нта̀ч** м онај ко банта, ко говори којештарије, бунца, булазни Тим.
- ба̀нтра̀љало** с блебетало Тим.
- ба̀ра̀ба** човек без имовине, бескућник ЦР2.
- ба̀ра̀пштина** ж аугм. и пеј. од бараба (мангуп, нерадник, пробисвет) ЦТР К ТГ3.
- ба̀рбу̀л** м човек натечена (подбула) лица СГС.
- ба̀рђева̀шан**, -шна, шно незапослен, недовољно запослен РПГ.
- ба̀рјакта̀р** м сват који носи заставу, барјак ЦТР.
- ба̀рјакта̀рка** ж девојчица или девојка која носи барјак у обредној поворци краљица ЈС.
- ба̀рјата̀р** м момак који носи барјак у сватовима Б.
- ба̀сација** м свирач на басу (инструмент туба) ЖЛ ПГ ТГ1 ЦТР.
- басма̀р** м бајач, онај ко баје Тим; в. врачар.
- басма̀рка** ж вештица Тим.
- ба̀сма̀ција** м в. басмар Тим.
- басхија̀р** м радник на сабирном месту за млеко РПГ.

- ба̀та** м брат ЛГ; старији брат ЛР ЦТР; дем. и хип. од брат Б; девер ЦТР.
- батакцѝја** м штетник, штеточина, распикућа Л.
- ба̀тка** м старији брат Л Тим; старији мушкарац из родбине (и у милоште) ЈС; дем. и хип. од бата ЦТР.
- батлѝја** м срећан човек, срећник, заљубљеник ЦТР; онај који је срећне руке, који има среће ТГ1 Л; срећник ЈС, онај који доноси срећу Тим.
- батлѝјес**, -та, -то онај који је срећних руку ЦТР.
- батлѝка** ж срећница, жена срећне руке К ЦТР.
- ба̀трна** ж крупна, незграпна жена Б.
- ба̀ћа** м брат од милоште ЖЛ.
- баћушан** м онај ко врло сличи своме брату РПГ.
- ба̀ца** м брат ЛГ.
- ба̀цко** м фиг. глупак К [бацко је чест назив за овна].
- ба̀ч** м 1. човек који је био задужен да прерађује млеко док су постојале бачије, тј. заједничке прерађивачке станице за цело село Луж; мајстор који на бачији прерађује млеко ПР; 2. старешина овчара на бачији ПГ; 3. домаћин на кога је дошао ред да музе овце на бачији ТГ1.
- бачаванцѝја** м баштован Л Тим.
- бача̀рка** ж чобаница која се бави бачијањем Тим.
- бачеванцѝја** м баштован Б.
- бачија̀р** м овчар на бачији ПГ, (у условима сточарења када је стадо од брава више власника) човек коме је ред да музе овце и козе ЛР.
- бачија̀рка** ж жена која борави на бачији ПГ.
- бачованцѝја** м баштован Л К.
- ба̀ца** м пашеног, свастикин муж ЦТР.
- бацана̀к** м в. баца (1) ЦТР.
- баценан̀к** м пашеног, свастикин муж ПГ.
- башта̀** м отац (вок: тато!) ЦТР Б Луж ТГ1 ЈС.
- башта̀ стари** м (стари башта) најстарији стриц ТПС.
- баштѐња** м (по некој ружној особини) налик оцу ЦР2.
- баштѝца** м хип. од башта ЛР.
- башто̀ја** м особа која по физичким особинама личи на оца, исти отац ПГ ТПГ.
- баштојћа̀н** м в. баштоња Луж.
- башто̀ња** м особа која много личи на оца ТГ1.
- башто̀ња** м в. баштонња Б.
- башто̀ња** м баштоја.
- баштоћа̀н** м в. баштонња.
- башчаванцѝја** м баштован ЈС.
- башчеванцѝја** м баштован ПГ.
- башчеванцѝка** ж баштованка ПГ.

- башчованџија** м баштован ПГ1.
- беба** ж 1. одојче; 2. фиг. незрела, недорасла особа Б.
- бебе** с беба ЦТР.
- бебѐнце** с бебица ЛГ ТГ1 Л.
- бѐбетарка** ж пеј. већ одрасла девојчица која још воли да се игра луткама – бебама П1.
- бебица** ж дем. од беба.
- бебиште** с аугм. и пеј. од бебе К ЦТР.
- бебуљан** м мало старија и крупнија беба ЦТР.
- бѐг** м (ист.) поседник једног или више села ЈС, човек који воли добро да живи а да не ради Б.
- бегач** м бегунац ЈС.
- бегендија** м онај који има укуса, уживалац у нечему ЦТР.
- бегинџа** ж бегова жена ЈС.
- беглицџија** м (ист.) онај који је прикупљао порез на овце и козе ЈС.
- бѐговица** ж (ист.) бегова жена ЈС.
- бедалија** м невољник РПГ.
- бѐдан**, -дна, -дно сиромашан Б; немиран, несташан, јадан ЈС.
- бѐдација** м немирна, несташна особа ЈС.
- бедвар** м радник у бедви, моби Б ПГ, мобар ЈС.
- бедварка** ж учесница у моби, обично о жетви или мобама домаће радиности (чешљање вуне, кучине) Б ПГ; мобарица ЈС.
- бѐдник** м 1. лепо обучен човек; 2. онај ко је немиран, несташан ЈС.
- беђендија** м наочит, леп момак ТГ1.
- бежач** м бегунац ЦТР
- безасрамник** м бестидник ЈС.
- безасрамуља** ж женска особа која не зна за стид ЈС.
- безвѐзник** м човек који се безразложно смеје СГС.
- безвезњак** м глуп човек К ЦТР.
- безглаван**, -вна, -вно онај ко нема старијег од себе па нема кога да слуша (обезглављен). – Ето, остала безглавна (удовица) Б; својеглав, тврдоглав, непослушан ЦР1.
- бездѐтан**, -тна, -тно без деце Тим.
- бездѐтка** ж нероткиња Б П2 ТГ1 Л Грд РПГ СГС ЦТР.
- бездѐтко** м јалов мушкарац СГС.
- бездѐтџиња** ж в. бездетка Б ТГ2 СГС.
- бѐздинаровић** м жарг. сиромаш, шворцер ЛГ.
- бездупка** ж жена са малом стражњицом Тим.
- бездупко** м мушкарац с малом стражњицом Тим.
- бездупњак** м в. бездупко Тим.
- бездушник** м силник, човек без душе Л ЦТР.

- безмитник** м неподмитљив човек ТГ1.
безмужатица ж жена која нема мужа РПГ.
безножница ж лењивица, женска особа која као да нема ноге Тим.
безобразан, -зна, -зно човек без обзира, неодговорна особа Б.
безобразник м безобразан човек Б,
безобразница ж безобразна женска особа Б К.
безобразуља ж безобразна жена ЈС.
безочан, -чна, -чно дрзак, безобразан ТГ1 К2.
безочник м бесрамник Тим.
безочњак м бескарактерна особа РПГ.
безредан, -дна, -дно онај који не зна за ред ПГ.
безродан, -дна, -дно који нема (по)рода Л.
бејат, -а, -о који је белокош Грд.
бекрибаша м пијаница ЈС, велики пијаница, челник у опијању Тим.
бекрија м пијаница Л К2.
бекрија ж жена пијанац К2.
бекриштина м пеј. од бекрија К.
бекчија м пољски чувар, пољар ЈС, бекчија Тим.
белава ж белолика женска особа СГС.
белавко м хип. белолика особа СГС
бела-глава фиг. паметан човек К.
белар м онај који бели ЈС.
белача ж пеј. женска особа светле пути Б СГС.
белбелуша ж белопута (белолика) девојчица Тим.
бележен, -а, -о начет, са белегом од рођења П2 СГС.
бележит, -а, -о **1.** означен нечим по лицу (богињама и сл.) ПГ Тим; обе-
 лежен физичком маном ТПС; **2.** значајан, истакнут ПГ.
белич м белокош Л.
беличас, -та, -то плав човек ЦР1.
беличес, -та, -то в. беличас Б.
беличка ж жена светле косе СГС.
беличко м човек светле косе (не и сед) СГС.
белиштар м пеј. човек изразито светлог тена и плаве косе ЦТР.
белиштарка ж пеј. жена белог тена и плаве косе ЦТР.
белка ж бело женско створење П1 СГС.
белобрадоња м човек седе браде СГС.
белобрк придев м човек белих бркова СГС.
белобркоња м в. белобрк СГС.
беловећа м / *беловеца* човек белих обрва СГС.
беловећан м / *беловеџан* човек са белим обрвама СГС
беловеца м / *беловећа* мушкарац белих обрва Тим.

- беловеца̀н** м / *беловеџан* в. беловеца Тим.
беловеца̀нка ж жена белих обрва Тим.
белогла̀в, -а, -о сед човек ЦТР СГС.
белогла̀вац м в. белоглав ЦТР.
белогла̀вка ж в. белоглав ЦТР.
белодрѹбас, -та, -то луњав, пегав, с лицем боје беле цигерице Тим.
белодрѹбина ж пеј. пегава особа, беломуњаста особа, особа чија боја подсећа на боју беле цигерице ТГ1.
белока̀пац м фиг. Шиптар ЦТР.
белоклѐпав, -а, -о човек с белим трепавицама ЛР СГС.
белоклепа̀н м светлокоса особа беле пути П1.
белолик, -а, -о особа бела лица ЦР2.
белолика̀с, -та, -то белолик ЦР2.
белому̀ав, -а, -о светлокоса особа беле пути П1; плавокос са белим обрвама Тим.
белому̀ја м човек белог тена ЛР СГС.
белому̀јас, -та, -то / *беломујес*, -та, -то особа која има плаву косу, беле обрве и беле трепавице ТГ1 ЦР1; човек са белом брадом (светлом, а не оседлом!) СГС.
белому̀јес, -та, -то в. беломуав Б СГС [беломуј- се не односи на особу седе длаке, већ на такву која има светлу длаку на подлактицама, око усана и сл.].
белому̀јка ж жена светле косе и длаке СГС.
белому̀њас, -та, -то пеј. беломуав Тим.
белому̀њес, -та, -то в. беломуав ТГ1.
белосвѣтац м пеј. туђинац, бескућник ЦТР [Из далека, из „белог света“].
белосвѣтка ж пеј. жена лаког морала, роспија, туђинка ЦТР.
белосвѣтуша ж аугм. од белосветка ЦТР.
белосвѣчанин м погрд. човек из бела света, непознат човек, туђинац ЦР1.
белотрѣп, -а, -о белих трепавица Тим СГС.
белотрѣпав, -а, -о в. белотреп Тим.
бе́лоша ж бела девојчица ЦР1.
белу̀на ж женска особа белога тена Б СГС.
белу̀ша ж белолика жена Л.
белу̀шка ж в. белуша Л.
бе́лча м седокос човек Б СГС; седокос и белопут човек Тим СГС.
бе́ља ж/м белолика мушка особа Б РПГ СГС.
беља̀ ж/м фиг. досадан човек, бељаван П2 [беља – белај].
беља̀ван, -вна, -вно опасан, љут ЦТР.
беља̀к м сељак који носи одећу од белог сукна ПГ Тим.
беља̀шан, -шна, -шно в. беља̀ван ЦТР.

бељо́з м пеј. белолика особа Б.

бељо́зес, -та, -то човек плаве, светле косе и бела лица ТР1.

бељо́сан, -а, -о омађијан биљем Тим.

бељуза́н м пеј. особа изразито светле пути СГС.

бељуза́н¹ м човек са много светлим очима СГС.

бељуза́на² ж в. бељузан СГС.

беневрѣ́чко м мушкарчић који је тек почео да носи панталоне (беневреке)

ПГ.

бепче́ с дем. и хип. од бе́бе Л.

бепче́нце с дем. и хип. од бе́бе ЦТР.

бера́лка ж **1.** жена која сакупља сено; **2.** метална направа у виду чешља за брање боровница ЦТР.

бера́чка ж в. бералка (у послу брања воћа, грождја, конопље), берачица

ПГ.

бербе́рка ж жена берберин К2.

берѣ́ља ж берачица Тим.

беску́тник м онај који нема куће, пуки сиромаш ЦР1; фиг. онај који је занемарио кућу и проскитао се Б.

беску́ница ж **1.** сиромашна жена; **2.** прек. скитница ЦР2.

бѣсловесан, -сна, -сно неразуман, тврдоглав ЦР1.

бесна́ра ж опака жена ЦР1 Тим.

бесни́к м луд, опасан човек ЦТР; напрасит човек П1 Тим; крвник, побеснео, ухватио га бес П2; онај који бесни ПГ.

бесни́ца ж **1.** пеј. опасна, осилена жена ЦТР; охола жена ПГ; **2.** блудница

ЈС.

бесну́ља ж в. бесница Л К ЦР2 Тим.

бесња́к м в. бесник Тим.

бесра́ман, -мна, -мно, бестидан ЦТР.

бесра́мник м бестидник К ЦТР.

бесра́мница ж бестидница К ЦР1 ЦТР.

бесраму́ља ж в. бесрамница ЦТР.

бесре́ћник м несрећник, онај који нема среће РПГ.

бесре́ћница ж в. бесрећник М.

бестре́пка ж в. бестрепоња.

бестре́пља м в. бестрепоња СГС.

бестре́поња м човек без обрва СГС.

бесу́ља ж пеј. **1.** обесна, блудна жена Б ЈС; курва П1 ЦТР.

бећа́р м момак, нежења ЦТР Тим.

бећа́рин м старији момак ТГ1.

бећа́руша ж старија девојка, обично она која живи слободним животом

ЈС.

- бећа̀рче** с млади бећа̀р Л К Тим.
- беџко** м бледолик човек Грд СГС.
- бечџсан**, -сна, -сно непоштен, нечастан ЦР1.
- бештија** ж опака, напрасита особа К.
- биволар** м пастир бивола РПГ.
- биволичар** м в. биволар РПГ.
- би́гља** м претерано дебео човек Л.
- би́гљав**, -а, -о тром, спор Л.
- биждџек** м пеј. израсли дечак психички још незрео ЦТР ЈС; погрд. мушкарац, најчешће још дечак, који се према својим годинама није довољно психички развио ЈС.
- биждекџља** ж пеј. девојка психички још незрела ЦТР Л.
- биждџчина** м аугм. и пеј. од биждек ЦТР.
- биждрак** м дембел Л.
- бизго̀в** м пеј. ленштина, нерадник ЦТР.
- бизго̀вчина** м/ж аугм. и пеј. од бизгов ЦТР.
- бијџц** м нишанџија, погаџач (у игри: нека бије, нека бије...) ПГ.
- бикови́т**, -а, -о тврдоглав, упоран, непреправљив ТПГ.
- бикошија** м погрд. човек дебелог врата ЈС Тим.
- бикошијас**, -та, -то дебеловрат Тим.
- билмез** м **1.** глупак, будала; **2.** ленштина ЦТР; нерадан и прљав човек, јак а глуп човек П1; јак, крупан и глуп човек К; глупак, незналица Л ТПС.
- биља̀рица** ж жена која лечи биљем ЛР.
- биљобџер** м травар Тим.
- биљобџера** ж берачица биља Тим.
- биљобџерка** ж в. биљовера Тим.
- биљобџерче** с дем. од биљобер, дете које бере ливадско цвеће ЦТР.
- бинџија** м коњаник ЈС.
- биошѐгас**, -та, -то подсмешљив, склон шали и подругивању Тим.
- биошѐгљив**, -а, -о подсмешљив, онај ко се сваком подсмехује ЦР1.
- би́рка** ж избирљива девојка Тим.
- биро̀в** м викач, који сазива село на збор ЖЛ; оглашивач новости Луж; гласник, позивар ЦТР.
- битанга** м скитница, пропалица, варалица К2.
- битевџа** м јак, снажан, издржљив ТГ1; снагатор Тим.
- битлез** м / *биџлес* фиг. особа зарасла у косу и браду, чупавац, в. котруљан ЦТР.
- би́тлес** м в. битлез ЦТР.
- биџман** м непр. крупан, јак, а лењ и тврдоглав човек ПГ К; јак човек, снажан човек, битанга ТГ1; битанга, ленштина ЦТР.
- биџманка** ж ленштина, нерадница ЦТР.

- бицмилáј** м готован Тим.
бѝча м јак и биковит човек ТГ11.
бичевѝта ж маљава женска особа СГС.
бѝчна ж пеј. в. бичевита СГС.
бичѝијáш м тестераш Тим.
бичѝицијá м в. бичѝијаш Тим.
бѝца м фиг. здепаст и снажан мушкарац Тим.
бица̀к в. прцољак Грд.
блáгац м особа питоме нарави Тим.
благоду̀шан, -шна, -шно особа благе нарави РПГ.
блазнѝбула ж сабласно створење П1 Тим.
блáјало с фиг. тупо, глупо створење П1 [блеји (глупо) као овца].
блáнав, -а, -о непредузимљив, попустљив, доброћудан РПГ.
блáнтав, -а, -о приглуп, незаинтересован, брбљив П1.
блáњав, -а, -о миран, неактиван, скоро никакав Лр.
блатáр м радник на припреми смесе за прављење ћерамиде у ћерамициници, в. калција ЦТР.
блатáрка ж алатка за малтерисање блатом ЦТР.
блебетáло с брбљивац Л.
блéd, -а, -о побледела, бескрвна особа, испијена болешћу, или напрасно нечим узнемирена (под шоком) СГС.
бледолѝк, -а, -о особа бледа у лицу СГС.
бледу̀ња̀в, -а, -о в. блед СГС.
блéнта м будала, глупан ЦТР.
блéнтав, -а, -о недотупав, глуп ЦТР.
блéсав, -а, -о луцкаст Б; будаласт ЦТР.
блéсавац м погрд. глупак ЦР2.
блéсавштина ж/м пеј. блесав, блесоња СГС.
блéсавшѝк м ћакнут П1.
блéсаст, -а, -о в. блесав ЦТР.
блесѝна ж замлата, будала ЦТР.
блéско м пеј. блесавко Тим.
блéсоња м блесава особа Тим СГС.
блесóтина ж блесав човек Луж; онај који је блесав ЦТР РПГ.
блéшча м блесавко ЦТР К2.
блѝжа̀њ, -жња, -жњо човек из родбине ТГ1; ближњи ЦТР.
блѝжњи м в. ближањ ТГ1.
близа̀нче с в. близне К.
близна̀к м близанац Н ЛЦТР.
близнакúља ж близнакиња ЈС Л ЦТР.
близначé с дем. и хип. од близанац ЦТР.

- близнé** с близанац ЛР ТПС.
блóав, -а, -о в. блед СГС.
блóјав, а-, -о в. блоав СГС.
блудан, -дна, -дно пресит, презасићен ЦТР.
блудни́к м пресит, аздисао од преситости ЦТР.
бобáр м мушка особа која воли боб Тим.
бобáрка ж в. бобар Тим.
бобрељáн м в. брдуљан СГС.
бобрељáн м човек надутих образа СГС.
бобрељáна ж
бобрељáна ж в. бобрељан СГС.
богáљ м човек с телесном маном, обично с маном у ногама СГС.
богáљив, -а, -о богaљ, човек с телесном маном СГС.
богáљка ж в. богaљ СГС.
богатáц м богаташ Тим.
богињав, -а, -о / *бођињав* особа оболела од богиња СГС.
богињáр м / *бођињар* човек који има богиње СГС.
бођинáр м в. богињар СГС.
боеци́ја м бојација Тим.
бóжив, -а, -о плашљив ДМ.
бóжјаћиња ж убога, уклетa и сирота женска особа Б.
бóжљак м божјак, убог човек, просјак Л ЦТР.
божља́киња ж просјакиња ЦТР.
бóзација м човек који прави и продаје бозу Л.
бозгунци́ја м свађалица, бунтовник ЈС.
боја́ција м занатлија који боји пређу за плетиво и ткање ПГ Л ЦТР.
бојда́ш м вршњак, исписник ЦТР.
бојли́ја м **1.** човек високог раста, висок, стасит ПГ ТПС Л; **2.** човек склон тучи П1 Тим.
бојли́ка ж в. бојлија (1) Л.
бока́т, -а, -о особа с јаким куковима СГС.
бóлан, -лна, -лно болестан Б ТГ1 Л ЦТР СГС.
болежљ́ив, -а, -о болешљив, онај који често болова РПГ СГС.
бóлесан, -сна, -сно болестан ЦТР.
болешљ́ив, -а, -о в.болежљив СГС.
болешња́в, -а, -о в.болежљив СГС.
болешч́ина ж тешка болест, болештина ЦТР.
болиња́в, -а, -о в. болуњав СГС.
болишња́в, -а, -о в. болешљив СГС.
болни́к м болесник Б ЛГ ПГ ТГ1 Л ЦТР.
болњи́кав, -а, -о болешљив ЦТР.

- болтација** м дућаница, продавац (стари ишчезао назив) ЦТР.
болужњаџ, -а, -о болешљив ЦТР, болуњаџ СГС.
болуњаџ, -а, -о болешљив ЦТР, СГС.
бољњаџ, -а, -о в. болежљив РПГ.
бонбонција м онај ко прави и продаје бомбоне К.
бонца ж крупна жена грубог лица ЈС.
босотија зб. сиромашан свет, сиротиња ПГ.
бостанција м онај који гаји и продаје лубенице и диње ЈС Л.
бостанцика ж бостанцијина жена ЈС Л.
ботур непр намфор, угурсуз ПГ; непомична особа РПГ.
ботураџ, -та, -то намфораст ПГ.
ботурус, -та, -то крут, пркосан, злоћудан РПГ.
бравар м занатлија који израђује и поправља различите ситније металне предмете К2.
брадар м врачар ЈС.
брадарница ж врачарица ЈС.
брадашил м брадат човек ЦТР
брадес, -та, -то брадат ЦТР.
брадоња м / *брадоња* човек са јаком (косматом) брадом СГС.
брадуља м пеј. в. брадоња СГС.
брајан м брат одмила ЛР.
брајко м брат одмила ЛР; пријатељ ЦТР.
брајћа зб. браћа из другог колена ТГ1.
брајћија зб. браћа Б ТГ1.
брале м 1. хип. од брат Б; 2. пријатељ ЦТР.
браленце с брат одмила Б.
брат м приближи сродник од истих родитеља Б.
братаџ м братовљев син Б К2.
братаница ж братовљева кћи Б К2.
братанче м/ж братовљево дете Б Л К2; дем. и хип. од братанаџ и братаница ЦТР
братиџ м брат из даљег рода Б.
братлија м брат најчешће не рођени ЈС.
братокољаџ м братоубица Тим.
братунче с в. братанче ЈС.
братџ м братић, дем. и хип. од брат Б ПГ ТГ1; сестрин израз за брата Л ЛР.
братџ м братић Л.
браче с дем. од брат ЈС.
брашнарка ж врачара која гледа у брашно и погађа ЈС.
брбало с онај који говори брзо, неразговорно и неповезано К2.

- бр̂бља** м брбљавац СГС.
бр̂бљавац м брбљивац Б.
бр̂бљавштина м брбљавац Луж.
бр̂бљив, -а, -о особа која непрестано говори, брбљивац СГС.
бр̂бљивица ж в. брбљивац СГС.
бр̂босан м онај ко неразговорно говори Жл СГС.
бр̂ботљивко м погрд. брбљивац ЦР2.
бр̂дар м продавац ткачких брда Л Тим РПГ.
бр̂дуљан м човек широких образа СГС.
бр̂дуљана ж в. брдуљан СГС.
бр̂венечко м в. беневречко.
бр̂мес, -та, -то особа танког струка СГС.
бр̂цав, -а, -о осоран, набусит Тим.
бр̂зак м 1. човек који брзо хода [чија је стална особина да хода убрзано], брзоног СГС; 2. човек брз на речима, брзоплет ПГ СГС;
бр̂закиња ж в. брзак СГС.
бр̂заћ м в. брзак СГС.
бр̂згав, -а, -о пргав, жустар П1.
бр̂знац м брзак, ко све журно ради Жл [у том селу постоји фамилија Брзини, па је вероватно да се ради о припаднику фамилији, а не о апелативу, који би, мислимо, гласио бр̂знац].
бр̂зник м хитар и брз човек ЈС.
бр̂зоног, -а, -о брзоног Тим.
бр̂зоногас, -та, -то в. брзоног СГС.
бр̂зоод м в. брзоног СГС.
бр̂зоода ж в. брзоод СГС.
бр̂итвар м произвођач бритви Тим К2.
бр̂итварка ж крадљивица бритви Тим.
бр̂ка м хип. брката особа Б СГС.
бр̂кајла ж в. пеј. бркана СГС.
бр̂кајлија м онај који има велике бркове, брка ЦТР РПГ СГС.
бр̂кајло м в. бркајлија ЦТР СГС.
бр̂кан м в. брка СГС.
бр̂кана ж пеј. жена са брковима, муж-жена СГС.
бр̂кица м хип. 1. особа са малим брковима; 2. млада особа са тек избилим брковима СГС.
бр̂кна ж в. бркана СГС.
бр̂колозан, -зна, -зно туберкулозан СГС.
бр̂коња м / *бр̂коња* в. бркан СГС.
бр̂коок, -а-, о насртљива особа, склона свађи и нападима Тим.
бр̂ле м в. бркица СГС.

брљав, -а, -о будаласт, неразуман, луд, сметен, шашав ЦТР. [Узрок брљавости, вртоглавице, код оваца је паразит брваљ, који напада ухо, и тера бравче да се сулудо окреће око себе.]

брљив, -а, -о в. брљав Жл ЦТР.

брљивица ж погрд. безумница, обесна жена ЦР1.

брљивка ж будаласта, сметена женска особа ЦТР Тим.

брљивко м човек који је мало неурачунљив и незгодне нарави ЈС, безумник ЦР1; будаласт, сметен мушкарац ЦТР Тим.

брљивче с будаласто, сметено дете ЦТР.

брљивштина ж пеј. суманута особа Тим.

брљка ж в. брљивка ЦТР.

брљна ж пеј. брљивка Тим СГС.

брљоња м пеј. човек коме се виде десни изнад зуба СГС.

брљотина ж пеј. будала, баљезгало Тим.

брљча м в. брљивко ЦТР СГС.

брнзав, -а, -о непромишљен, брљив Л.

брнсољив, -а, -о слинав ЈС Л.

брнбало с брбљивац, блебетало, причало Л.

брњас, -та, -то в. брљоња СГС.

брњка ж в. брњас СГС.

брњча м в. брњас СГС.

брчкав, -а, -о наборана, смежурана лица Б ДМ СГС.

брчкољ м пеј. в. брчкав СГС.

брчкољћа ж в. брчкољ СГС.

брца¹ м бркат човек ДМ.

брца² м стално намрштен човек СГС.

буав, -а, -о набухао, трапавог хода Пљ; гломазан и неспретан ДМ.

бубрељан м в. бубрењак СГС.

бубрељас, -та, -то особа пуних, округлих образа СГС.

бубрењак м в. бубрењас СГС.

бубрењас¹, -та, -то в. бубрељас, као и човек који има четвртасту вилицу СГС.

бубрењас², -та, -то особа натечена (подбула) лица СГС.

бубрењат, -а, -о в. бубрењас СГС.

бубрињас, -та, -то в. бубрељас СГС.

бубулеја ж/м **1.** особа дебелих образа; **2.** човек натечена, подбула лица, в. бубрељас СГС.

бубулејштина ж грозна, глупа и зла женска особа РПГ.

бубуљав, -а, -о в. бубуљичав СГС.

бубуљан м в. бубуљичав СГС.

бубуљана ж в. бубуљичава СГС.

- бубуља́с**, -та, -то **1.** в. бубуљичав СГС; **2.** особа с напућеним уснама СГС.
бубуља́ча ж пеј. в. бубуљана СГС.
бубуљича́в, -а, -о / *бубуљичав* који има бубуљице по лицу СГС.
бубура́н м човек подбула лица СГС.
бубуре́с, -та, -то особа са пуним, надувеним уснама СГС.
бу̀ваџија м фудбалер са јаким шутот Тим.
бу̀дала ж глупан. – Будале се не сеју, оне саме ницају Лр СГС.
будале́с, -та, -то будаласт, будала, сметењак К ДМ ЦТР.
будали́на ж будала. – Овчарина будалина Б.
будали́нка ж в. будалка ПГ Тим.
будали́чка ж хип. од будала ТГ1 Тим.
будалка́ ж дем. и хип. од будала ЦТР.
будалче́ с дем. и хип. будала ЦТР.
будалчи́на м аугм. и пеј. од будала ЦТР.
буџе́р м / *буџер* парајлија, богаташ ЦТР.
буџе́рка ж / *буџерка* богата жена, буерова жена ЦТР.
буза́т, -а, -о човек са великим устима Л.
бује́р м в. буер ЦТР; ирон. „сиромашак који има много бува“ Б.
бука́р м онај који живи у буковој шуми П1.
булаза́р м / *булазер* **1.** брат; **2.** пријатељ ЦТР.
булува́н м фиг. изразито дебео човек СГС.
булче́ с дем. женско дете турске народности ЛГ.
буљав, -а, -о буљоок Л СГС.
буља́н м човек исколачених очију Грд СГС.
буља́ча ж жена са исколаченим очима Грд; буљоока жена ЈС Л Тим.
буљка́ ж **1.** пеј. буљоока, буљава особа; **2.** пеј. ћоравка ЦТР.
буљко́ м буљавко ЈС.
буљна́ ж в. буљан СГС.
буљоо́кес, -та, -то **1.** буљоок; **2.** фиг. превише радознала особа ЦТР.
буљча́ м **1.** буљоок, буљав човек Л; **2.** прек. ћоравко ЦТР.
бумба́р м фиг. дебела лења особа ЦТР.
бумбарина́ м аугм. и пеј. од бумбар ЦТР.
бумба́рка ж фиг. дебела лења жена ЦТР.
бумбарче́ с дем. од бумбар, фиг. приглупо дете ЦТР
бумбуле́ас, -та, -то / *бумбулејас* надувен, лоптаст ЦТР.
бумбулејас, -та, -то в. бумбулеас ЦТР.
бумбура́т, -а, -о који је буцмаст и дебелих усана ТГ3.
бумбуре́с, -та, -то буцмаст, дебељушкаст Тим.
бу̀нса м трапав, несналажљив човек Л.
буна̀рџија м онај који копа бунаре К2.
бунта́ч м бунтовник Тим.

- бу̀нцав**, -а, -о особа подбулих, пуних образа СГС.
- бу̀нција** м човек који се буни или неког подбуњује Л.
- бу̀нцула** ж фиг. неуредна и недотупавна жена ТГ1 [Бунцула је суд (кошара) плетен од врбова прућа, разне величине, за чување ораха и других зрнастих плодоба, масиван и неугледан...].
- бу̀њиштáр** м ђубретар ТГ1; скитница ЦР1.
- бургија̀рка** ж Циганка која продаје бургије ЦР2.
- бургија̀ш** м мајстор који прави бургије ЦР2; шаливџија, спрдало ЦТР.
- бурђија̀р** м мајстор Циганин који прави бургије Тим.
- бурђија̀рка** ж Циганка која продаје бургије Тим.
- бурђија̀ш** м в. 1. бургијаш Б ТГ1; 2. онај који прави глупе шале, смутљивац ПГ; лакрдијаш, спадало ТГ1.
- бурсáт**, -а, -о великог, грубог и нескладног тела (бурсата жена = мушкобања) П1.
- бу̀тнй̀трн** м будала Б; глупо и неумешно чељаде РПГ.
- бу̀ћа** м пеј. дете које се спрема да заплаче ЦТР.
- бу̀ћоглáвес**, -та, -то чупав, кудрав, разбарушене косе Тим.
- бу̀ћоглáвка** ж женска особа разбарушене косе ЈС; пеј. Тим.
- бу̀цка** ж хип. особа пуних, округлих образа СГС.
- бу̀цко** м хип. в. буцка СГС.
- бу̀цла** ж буцмаста, пунија особа ЦТР.
- бу̀чав**, -а, -о бучан, хучан ЦТР; разбарушен, раскуштран, неочешљан Б ПГ; кудрав, неочешљан, накомтрешен ТГ1 ДМ.
- бу̀чавица** ж жена неуредне, разбарушене косе ПГ Тим.
- бучи́на̀р** м становник букове шуме Тим.
- бу̀чља** м пеј. човек бучаве, неочешљане косе Б.
- бу̀ца** м богат човек; важна особа ЈС Тим.
- бу̀цовáн** м в. буца ЦТР Тим.
- бу̀шав**, -а, -о тршав, тршаве косе ЈС.
- ба̀бња̀ло** с / в. ба̀бња̀ло бабња̀ло ЦТР
- ба̀бџ́чко** в. бабачко Б; здрав, јак, добродржећи човек ТГ1.
- ба̀дџ́њ** м фиг. лењ човек (сви обилазе а он се не помера) П2 [постоји у Бучуму израз *убџџњил се* = укопао се па се не помера 1].
- ба̀ђавсџ́дник** м ленштина, бадавација ТГ1.
- ба̀ђавџ́ија** м в. бадавација, бађавџија Б.
- ба̀ђавџ́ика** ж лена жена, ленштина ТГ1.
- ба̀лва̀н** м фиг. тутубан, глупан ЦТР.
- ба̀лгџ́за** ж женина сестра П2.
- ба̀мбурџ́ес**, -та, -то човек надутих образа, подбуо СГС.
- ба̀моја̀т**, -а, -о који је веома болестан Грд.
- ба̀пла** ж крупна и снажна женска особа ЈС.

бъчвар м бачвар, пинтер РПГ.

В

вадодушник м бездушан, свиреп човек ЦТР; м онај који вади душу ЛР; пакосник. – Свекрва јо је голем вадодушник Б, Тим.

вадодушница ж веома зла женска особа Тим.

вадоочан, -чна, -чно прзница, свађалица Тим.

вадоочљив, -а, -о онај ко говори истину у очи, чак и ако она боли РПГ.

вазелинац м полтрон, улизица Тим.

вакелција м онај који држи вакелу (придику) ЈС.

вакелцика ж жена која држи вакелу ЈС.

вакла ж женска особа бела лица и црних обрва и трепавица РПГ.

ваклес, -та, -то црномањаст ДМ РПГ.

валивечера м/ж хвалисава особа, хвалисавац Л С ЦТР.

валипрда м/ж в. валивечера ЦТР.

валиткиња ж жена која прима инвалиднину по погинулом мужу или сину ЦР1.

валичан, -чна, -чно који је под неком маном РПГ ТГ2 ЦТР.

валција м хвалисавац Б ПГ Г1; хвалисавац ЦТР.

валцика ж хвалисавка Б ЦТР Тим.

ваљавичар м 1. власник ваљавице; 2. радник у ваљавици ТГ1 [Ваљавица = радионица (на води) за ваљање сукна.]

ваљар м власник ваљавице ЦР1; в. ваљавичар.

ваљатан, -тна, -тно добар ЛР.

ваљач м онај што се у ваљавици бави ваљањем (бељењем) сукна ЦТР.

ваљашан, -шна, -шно оно што ваља, што је добро ЦТР.

ваљкација м ваљавичар РПГ.

вамилијаз м школски послужитељ Б.

вамилијаран, -рна, -рно који има фамилију, породичан ТГ3 ЦТР.

вамилијуз м в. вамилијаз ЦТР.

вампируља ж жена вампир ЈС.

вампирција м човек који „убија“ вампире ЈС.

вампирцика ж вампирцијина жена ЈС.

вантазија ж фиг. занесењак ПГ.

ванциран, -а, -о онај што је изгубио памет, „изветрео“, сенилан луд ЦТР. [фантаста].

вапир м фиг. тврдоглав човек, инација ЦТР.

вапирес, -та, -то ћудљив, тврдоглав ЦТР.

вапирка ж фиг. тврдоглава особа, инацика ЦТР.

вапируља ж вампирица; зла жена П1.

вапирција м аугм. од вапир ЦТР.

- вараклица** ж особа која вара Л.
варба̀р м бојација К2.
варошлија м варошанин Б ЦР1 Тим.
варошлија̀ ж в. варошлика Тим.
варошлика ж варошанка Б ЦР1.
варошличе с женско дете из града ЦР1.
варсија ж челник, самовласник ЛР.
ва̀ртаву̀рта м неозбиљан човек, ветропир ПГ Тим.
варција м чувар К Тим.
ва̀ћкалица ж пеј. жена јефтиног морала Л.
вашарлија м онај који је био на вашару, онај који иде на вашар ТГЗ; в. пазарлија.
вашив, -а, -о особа која има вашке, вашљив СГС.
ва̀шинац м човек из вашег села ЛР.
вашкобѐр м фиг. космат човек Л.
вашљивица ж жена која има ваши ЦР1.
вашљивка ж вашљивица ЦР1 СГС.
вашљивча м в. вашљивица СГС.
вашљивштина ж/м пеј. особа која има ваши СГС.
вѐдар, -дра, -дро насмејан СГС.
ведроо̀к, -а, -о особа плавих очију СГС.
ведроо̀кес, -та, -то в. ведроок СГС.
веђан м / *веђоња, веђош, веђоша* особа са јаким обрвама СГС.
веђана ж / *веђуша* в. веђан СГС.
веђоња м пеј. в. веђан СГС.
веђош м в. веђан СГС.
веђоша м в. веђан СГС.
веђуша ж пеј. в. веђана СГС.
венерција м човек који је некад, кад није било електричног светла, палио уличне фењере по граду ПГ.
вењерција в. венерција. I
вершу̀л доктор Грд.
вѐршула м фиг. доктор, в. вајкери ЦТР.
вѐсал, -а, -о весео ТГ1; стално насмејан човек СГС.
весвеселија м неозбиљан Л; особа без разлога весела ЛГ.
веселиња ж веселинка, весела особа Л.
веселица ж стално насмејана жена СГС.
веселник м несрећник, јадник ЦТР.
веселција м веселјак ЦТР, Тим.

- веселци́ка** ж жена ведра духа, она која се весели ЦТР Тим.
- веселѝак** м човек склон весељу СГС.
- вѝт**, -а, -о убледео ТГ1.
- ветерлѝв**, -а, -о ветрењаст, ветропираст, превртљив, нестабилан Л.
- ветропѝр** м брзоплета особа Л; детињаста особа К; несигурна, нестална, детињаста особа ЦТР.
- ветропѝрес**, -та, -то ветропираст ЦТР.
- вѝш**, -та, -то вешт ТГ1.
- вештега́р** ж 1. стар и зао човек, вештац ПГ; 2. opak човек П2.
- вештега́рка** ж вештица; зла жена; она која прави мађије П1, вештица, опака жена П2.
- вѝштица** ж фиг. зла жена ЦТР.
- вештича́в**, -а, -о урокљив, в. злогледан ЦТР.
- ви́жљав**, -а, -о мршава особа СГС.
- ви́жљас**, -та, -то висок, танак и витак К.
- визита́рка** ж пеј. скитара, в. помаларка ЦТР.
- вијакерѝја** м фијакерист К.
- вија́ч** м човек који увија (штроји) коње ЈС.
- вијогла́в**, -а, -о кривоврат, кривошијаст ЦР1 Тим.
- вијогла́вка** ж в. вијоглав ЦР
- вилења́в**, -а, -о обесан, разуздан ЦТР.
- вилтрес**, -та, -то особа танког струка СГС.
- вима́та** прид. жена са великим грудима СГС.
- винарѝја** м винар ЈС Тим.
- винѝја** м винопија, љубитељ вина Тим.
- ви́рога́н** м / *ви́рога́н* несташан Л; пеј. ведогоња, ветропир Тим.
- ви́рога́нка** ж ветропирка, девојка која једнако вири кроз завесу (виронга) из жеље за момцима Тим.
- ви́так**, -тка, -тко особа танког струка СГС.
- ви́ткас**, -та, -то особа танког струка СГС.
- ви́цкес**, -та, -то 1. особа танког струка; 2. сналажљива, интелигентна особа СГС.
- вла́сан**, -сна, -сно онај ко има власти, ко поседује нешто П1.
- влачља́** м човек који вуче ноге кад хода Тим.
- влачо́пта** м онај ко се неуредно облачи или обува (па су му увек развезани опанци) Б.
- влачо́птав**, -а, -о в. влачља, влачопетоња РПГ.
- влачо́птина** м/ж пеј. в. влачља Тим РПГ.
- влачо́птоња** в. влачља.
- вли́нта** ж курва Тим.
- влна́р** м трговац вуном, вунар ПГ РПГ.

- влочопѐт** м прек. човек који се споро креће СГС.
- водак** м **1.** човек који живи поред воде; **2.** разносач воде Л.
- водач** м онај који води волове приликом орања ЈС.
- воденичар** м радник у воденици, млинар РПГ.
- воденичарин** м воденичар ЦР2.
- воденичарка** ж млинаруца РПГ.
- водноцрѐв** м / *водноцрѐвац*, *водоцрѐв* особа која пије много воде ТГ1 Луж.
- водноцрѐвац** в. водноцрев ТГ1.
- водоноша** особа која за време пољских радова доноси воде с извора Б.
- водосѐрац** м пеј. ништарија, ништак, безвредна особа Тим.
- водоцрѐв** в. водноцрев Луж.
- војвода** м један од учесника свадбе, једна сватовска функција ТГ1.
- војничѐ** с дем. и хип. од војник ЦТР Л.
- војничѐнце** с хип. од војник (овако се тепа мушком детету) Л.
- војно** м момак, драган, супруг ПГ; младожења ТГ1.
- воловар** м чувар волова, који напаса волове ПГ К.
- воловарка** ж женска особа која напаса волове ПГ Тим.
- вољан**, -љна, -љно **1.** слободан, самовољан; **2.** жељан ТГ1.
- вољаџан**, -џна, -џно добар, послушан, вредан Луж.
- воѐмес**, -та, -то који има леп облик, лепу фигуру ТГ3.
- воскар** м в. восковарџија РПГ.
- восковарџија** м откупљивач воска (од пчелара) Тим РПГ.
- враг** м бистра, живахна и лукава особа РПГ.
- врагољив**, -а, -о бистар, лукав, живахан РПГ.
- врагољит**, -а, -о в. врагољив РПГ.
- враготѐр** м враголан ЈС.
- вражалица** ж врачарица П2 ПГ ЈС Тим РПГ.
- вражалка** ж бајача Тим.
- вражалница** ж бајача Тим.
- вражалџ** м врачар П2 Луж ПГ; онај који лечи враџбинама ТГ1 Тим.
- вражилац** м онај који много прича ЈС.
- врајер** м фрајер ЦТР.
- врајерка** ж фрајерка ЦТР.
- врајла** ж блудница, лоша жена ЦТР.
- врајлѐтина** ж пеј. в. врајла РПГ.
- вратоња** м / *врајтоња* м човек јака врата ЦР1 СГС.
- врачар** м онај који врача, гата, бави се магијом ЦТР.
- врачарица** ж врачара, гатара К Грд РПГ ЦТР.
- врачарка** ж **1.** в. врачарица Грд; **2.** фиг. скитница, луталица; **3.** фиг. велика причалица ЦТР.
- врачка** ж врачара ТГ1 ЦТР.

- вр̀волка** ж особа која непрестано говори СГС.
вр̀гав, -а, -о особа бубуљичава лица СГС.
вр̀гља м пеј. в. вргав СГС.
вр̀гна ж пеј. в. вргав СГС.
вргуља̀в, -а, -о човек са гргуравом косом СГС.
вргуља̀н м в. вргуљав СГС.
врдала̀ма ж непоуздан човек, преварант ЦТР; Л особа која изврдава од обавеза Б.
вр̀дало с превртљивац ЦТР.
врда̀ч м непоуздан човек, врдалама ПГ.
врдола̀ш ж в. врдалама К.
врдоља̀к м врдалама Л.
вревља̀в, -а, -о говорљива особа Б ПГ ТГ1 СГС.
вреднѝк м вредан, радан човек ЦТР.
вреднѝца ж вредна жена, девојка ЦР2; ЦТР.
вредну̀ша ж вредница.
врѐкавац м плачљиво дете ЦТР.
врѐкало с плачљиво дете ЦТР.
вренка̀йв, -а, -о у ранама, рањав ЦТР.
вретена̀р м особа која прави вретена ТГ1; мајстор и продавац вретена Л; онај ко прави и продаје вретена ЦТР.
вретена̀рка ж жена која продаје вретена ЦТР.
вреча̀р м мајстор који прави вреће од кострети РПГ.
врзан, -а, -о **1.** фиг. ожењен **2.** фиг. спутан, затворен, несналажљив; **3.** фиг. неспособан ЦТР.
врза̀нко м пеј. сметењак, невешт ЦТР.
врза̀ч м особа која у жетви везује сноплѐ РПГ.
врза̀чка ж женска особа која завршава већ изаткан ћилим, везујући крајеве основе РПГ.
врзува̀ч м в. врзач ЦТР.
врзува̀чица ж она која нешто веже ЈС.
вркча м пеј. в. вргав СГС.
врља̀в, -а, -о разрок, зрикав ЦТР.
врљоно̀г, -а -о онај ко у ходу избацује стопала у страну П1 РПГ.
врнда м особа која „врнди“, окретан човек ДМ.
врнду̀па ж лења женска особа Б.
врнду̀пка ж **1.** окретна особа (нар. песма) РПГ; **2.** в. врпуљана СГС.
врнду̀пна ж жена која има велику задњицу СГС.
врпуља̀на ж жена која при ходу њише куковима СГС.
вр̀с м врсник ЦТР.
врса̀н, -сна, -сно („с гору“) висок и снажан (као стабло у шуми) П2.

- вр̀скавац** м особа која врска СГС.
вр̀скавица ж особа која врска СГС.
вр̀скало с шаљ. особа која врска СГС.
вр̀ско м шаљ. особа која врска СГС.
вр̀скоја м човек који врска СГС.
вр̀сник м вршњак, истогодишњак Б ПГ Л ЈС РПГЦТР.
вр̀сница ж вршњакиња. – Зорка е Пѐрина вр̀сница. – Ми смо вр̀снице у школу Б РПГ.
вр̀сничѐ с вршњаче ЦТР.
вр̀тенарка ж вретенарка ЦТР.
вр̀тиваган м онај који поједе све из чиније, па је још и потрља ТГ1.
вр̀тигу̀з м / *вр̀тиогу̀з* м немирно дете, несташко ЦТР; особа која врти задњицом, који заноси задњицом, који изазива задњицом ТГ3.
вр̀тигу̀за ж / *вр̀тиогу̀зла* пеј. женска особа која њише задњицом кад хода, бестидница ЦТР.
вр̀тиду̀пка ж / *вр̀тиоду̀пка* пеј. жена која се врска при ходу, бестидница ЦТР.
вр̀тикајца ж м превртљива особа ПГ Тим РПГ; превртљива жена; оговарача Ш.
вр̀тимушка ж превртљива особа Л; в. вртишушка.
вр̀тиреп м 1. површан, непоуздан човек Л; 2. особа која се улагује, умиљава (фиг. врти репом као пас) Б.
вр̀тирепка ж в. вртирепка Тим.
вр̀тирѐпка ж погрд. жена неморалног понашања ЈС Л; фиг. жена која при ходу њише куковима СГС.
вр̀тогла̀в, -а, -о фиг. луцкаст, шашав ЦТР; који је ћакнут, који је ненормалан ТГ1; непоуздан РПГ.
вр̀тогла̀вац м фиг. луцкаст, ћакнут мушкарац ЦТР.
вр̀тогла̀вка ж фиг. луцкаста, ћакнута женска особа ЦТР.
вр̀тогла̀вче м фиг. луцкасто дете ЦТР.
вр̀тогла̀вчина ж/м луцкаста, ћакнута особа ЦТР; ћакнута, ненормална особа ТГ1.
вр̀тогла̀вштина ж/м пеј. ћакнута особа РПГ.
вр̀тогу̀з м/ж в. вртигу̀з ЦТР.
вр̀тогу̀зиле с жарг. хип. живахна девојчица Тим.
вр̀тоду̀п м немирно, несташно дете ЦТР.
вр̀тоду̀пка ж в. вртиду̀пка ЦТР СГС.
вр̀токр̀шљак м особа која говори извештачено РПГ.
вр̀толома̀ (човек) м фиг. превртљивац РПГ; покварењак П2. [**Вртолома** (Вартоломеј) је верски празник, пада у време које је обично превртљиво „до пладне слнце, а по пладне пљускови!“ Б].

врторѐпка ж **1.** жена која при ходу њише куковима СГС; **2.** пеј. фиг. бестидница, развратница **3.** превртљива, непоуздана особа ЦТР.

врѐца м сељак Л; в. врџан.

врѐцало с подсм. жена која у ходу њише куковима СГС.

врѐцаљко с човек који се врџка Л.

врѐџан м пеј. сељак (са врџама привезаним опанцима) ПГ.

врѐчка ж женска особа која се при ходу врти, извија струком, намигуша, кокета ПГ СГС.

врѐцкав, -а, -о **1.** окретан ДМ РПГ СГС; **2.** човек који хода ситним корацима СГС.

врѐцкаљив, -а, -о склон врџкању ЦТР.

врѐцкојла погрд. вртодупка СГС.

врѐцкољ м в. вртиреп Л; врџкаста особа ЦТР.

врѐцкољка ж врџкаста особа ЦТР.

врѐцкољче с врџкасто дете ЦТР.

врѐцла ж в. врџкољка ЦТР; женска особа која се увија и врџка ЈС; в. врџка, вртирепка К.

врѐчна ж **1.** вредна, окретна особа Б РПГ; **2.** намигуша, кокета ТПС.

врѐшаџ м радник на вршидби Б ЛР.

врѐшњаџа ж вршњакиња, она која је истих година с неким ЈС.

вудало с прек. превише танка особа Б.

вуждало м **1.** брбљивац, зврдало; **2.** несвртан човек, мувало Л РПГ; фиг. особа која се не задржава на једном месту, скитара ЦТР.

вуждаљка ж в. вуждало ЦТР.

вужбалѐр м фудбалер ЦТР Тим.

вукомаш м подмукао човек (или пас) ЈС.

вукса ж вулг. неморална особа, фукса. ЦТР; неморална жена К ТГЗ.

вуксѐтина ж аугм. и пеј. од вукса ЦТР; погрд. од вукса ТГЗ.

вуња̀ра ж превртљивац Ш РПГ.

вурдар м онај који прави (или једе) вурду П1 Тим РПГ.

вурдарка ж в. вурдар РПГ.

вурунџија м пекар ПГ Тим РПГ.

вурунџика ж в. вурунџија РПГ.

вурча м човек који много једе (који само вура) Л.

вускав, -а, -о човек с кожним обољењем на лицу ДМ.

вућумџа ж неискрена особа ТГЗ. [вућум – ружан глас, сплетка Б].

вуџара ж курва РПГ.

вуџла ж погрд. жена слободног морала ЈС.

вучиклашња м погрд. човек спор у кретању и раду ЈС.

вџан, -шна, -шно који има ваши ЦТР.

вѣшла ж вашљивица Грд РПГ.

вѣшља м пеј. особа која има ваши Б ТГ Л ПГ ДМ Луж П1.

вѣшљивча м аугм. од вѣшља ЦТР.

вѣшљивче с вашљивче ЦТР.

вѣшна ж вашљивица Б ДМ П1 ПГ РПГ СГС.

Г

гавазлѣја м пратилац, чувар (нар. песма) Тим.

гага м локмаш, муфташ, онај ко воли да на туђ рачун једе и пије Л.

гагација м в. гага Л.

гагњач м онај ко безобзирно стиче иметак ДМ; в. загомиљач.

гагрица ж / *гъгрица* **1.** фиг. ситничав човек ЦТР; фиг. закерало, човек који „једе“ другога ДМ; **2.** шкрт човек, шкртица Луж; себичњак, тврдица Л.

гад м **1.** фиг. лош човек, подлац ЦТР; **2.** прљавко КЦ.

гадаж м љутит и зао човек ЈС.

гадан, -дна, -дно одвратан КЦ.

гадежљив, -а, -о гадљив ЦТР КЦ.

гадежљивка ж гадљива жена ЦТР.

гадежљивко м гадљив мушкарац ЦТР.

гадежљивче с гадљиво дете ЦТР.

гадетина м велики гад, „голем покварењак“ КЦ.

гадина ж **1.** аугм. и пеј. од гад ЦТР; **2.** покварењак П2; лоша, паразитска особа Жл; ружна особа Тим.

гадљив, -а, -о онај који се нечега гади ДМ.

гадљивка ж гадљивица ЦТР.

гадљивко м гадљивац ЦТР.

гадница ж лоша женска особа Тим.

гадосија ж лош, зао човек ЦТР; гадан човек, неваљалац, покварењак ПГ.

гадурѣја м неваљалац, гад, поганија Л КЦ.

гадурѣја м/ж лош, подао човек ЦТР К2.

гадурѣјес, -та, -то подао, зао, лош ЦТР.

гадурѣина м/ж аугм. и пеј. од гад ЦТР КЦ.

газда м **1.** власник; **2.** послодавац ЦТР; **3.** богат човек ЛР К2.

газдарица ж **1.** домаћица уопште Б; **2.** домаћинова (газдина) жена КЦ; **3.** богаташица Б ЦТР.

газдаш м богат човек, богаташ ЦТР; аугм. од газда, богаташ ТГ2.

газдашка ж богаташева жена, богаташка ЦТР.

газдица м скорашњи, мали газда Л.

газдурѣина м аугм. газда Б.

- газивѐринац** м превртљивац, особа која не држи до дате речи Тим.
- гајдѐр** м **1.** свирач на гајдама Б Луж ПГ Тим ЦТР КЦ; **2.** фиг. човек с особином да држи главу накрену на страну Луж.
- гајдаруша** ж жена која свира у гајде ЈС.
- гајдарџија** м **1.** свирач на гајдама Б Луж ПГ Л Тим КЦ; **2.** онај ко се лако љути (па изгледа као да се напео од љутње, као гајде) Б П1.
- гајдарџика** ж шалџ. жена која плаче КЦ.
- гајдаџија** м / *гајдарџија* гајдаш ЦТР Тим.
- гајдаџика** ж / *гајдарџика* ж фиг. пеј. плачљивица ЦТР.
- гајдаш** м в. гајдар РПГ.
- гајтанџија** м продавац, трговац гајтаном ЦТР КЦ.
- гајтанџика** ж жена трговац гајтаном ЦТР.
- галамџија** м онај који виче; онај који само прича, а дело не извршава ЈС СГС К2.
- галамџика** жена која гворори гласно, брзо и много СГС К2.
- галатан**, -тна, -тно **1.** грозан, прљав, од кога се човеку гади ББП СГС; **2.** безобразан, сраман, увредљив ЦТР.
- галатљив**, -а, -о в. галатан ЦТР; који има обичај да галати (који лако наружи човека) ТГ1 [На терену Речника галатно је све што се тиче аналија, а срамотно све што се тиче гениталија].
- галатљивка** ж пеј. она која говори безобразне речи, која некога вређа ЦТР.
- галатљивко** м пеј. онај који говори бесрамне, бестидне речи, који вређа ЦТР.
- галатник** м в. галатан СГС.
- галатница** ж жена која изговара непристојне речи ЈС.
- гален**, -а, -о **1.** мажен. – Нејѐ лошо да је човек малко и гален; **2.** размажен ЦТР.
- галес**, -та, -то в. ваклес ДМ.
- галник** м онај који се гали, који се милује, кога тетеше ЦТР.
- галосник** м пеј. онај што је размажен преко мере, размаженко ЦТР.
- галосница** ж пеј. она која је размажена преко мере, размаженица ЦТР.
- галча** м дем. и хип. од галник ЦТР.
- гаља** м црномањаста особа. – Тија гаља плтен ујћаса ТПС.
- гарав**, -а, -о црнпураст ЦТР КЦ СГС.
- гаравуша** ж црнпураста женска особа ЦТР КЦ СГС.
- гаравушес**, -та, -то гарав, црнпураст ЦТР.
- гаравушка** ж дем. и хип. од гаравуша ЦТР.
- гаравче** с дем. од гаравца ЦТР.
- гараган** м особа тамне пути СГС.

- гарага́нка** ж в. гараган СГС.
гарга́нка ж в. гараган СГС.
гаре́з непр. злопамтило Б.
гарезли́ја м/ж злопамтило ПГ; в. каразлија.
га́рка ж пеј. 1. в. гаравуша СГС; 2. особа црних очију СГС.
га́рча м пеј. 1. в. гарав СГС; 2. особа црних очију СГС.
гацџџ м стрелац ТГ1.
гва́кла ж погрд. нерадна и прљава жена ЈС.
гва́кља м погрд. нерадан и прљав човек ЈС.
ге́гав, -а, -о / *ћегав* особа с повређеним куком која се гега при ходу СГС.
ге́галија м подсм. човек који се гега при ходу СГС.
ге́гла м човек који хода с напором Л.
ге́гна ж в. пеј. гегав СГС.
ге́гула м фиг. сељак Л.
ге́гша м / *ћегша* м пеј. в. гегав СГС.
геђа́р м учесник у игри геђа који чува геђе (камене плочице) од осталих играча ПГ.
геја́к м сељак Л.
ге́нгав, -а, -о гегав; који храмље ЈС.
ге́ца¹ м / *ћеца* м пеј. човек кратких ногу, здепаст СГС.
ге́ца² м пеј. сељак.
ге́цав, -а, -о / *ћецав* в. геца СГС.
геца́р м онај ко чува геце у игри „геца“ ТПС [Геца је дечја игра, у којој се на раздаљини 7–8 метара гађа камена плочица (геца)].
ге́цна ж пеј. в. геца СГС.
гибанича́р м љубитељ гибанице Тим.
гиди́ја м мушкарац који изазива дивљење; јунак ЈС.
ги́жља м човек зарозаних панталона, в. смакља ЦТР.
ги́жљав, -а, -о зарозан, неуредан, в. смакљав ЦТР.
гижља́вче с зарозано дете ЦТР.
ги́зда м човек стаменог стаса СГС.
ги́здав, -а, -о / *ћиздав* дотеран ЦТР.
гили́птер м ветропир, непоуздана особа ЦТР.
глава́т, -а, -о с великом главом РПГ СГС.
глава́ш м представник власти, вођа народа РПГ.
глави́на ж тврдоглав човек Б К КЦ.
главинчи́на ж аугм. и пеј. од главина ЦТР.
главоболежљив, -а, -о болешљив, онај ко пати од главобоље Тим.
главоје́дник м особа која другоме ради о глави, особа која иде ка циљу не бирајући средства ТГ1.

главоња м / главоња м **1.** човек велике главе ЦТР СГС; **2.** пеј. тврдоглав, самовољан човек ЦТР; човек велике главе Б ДМ.

главотоп м главоња Л Тим.

главуља ж жена са великом главом СГС.

главуран м **1.** човек велике главе, главоња; **2.** својеглав, тврдоглав човек; ЦТР; особа велике главе, тврдоглава особа, не много паметна особа ТГЗ; в. главурат, главурес.

главурат, -а, -о који има велику главу ТГ1, пеј. СГС.

главурда ж аугм. и пеј. од глава. ЦТР; погрд. човек чија је глава велика ДМ Б СГС.

главурдан м **1.** особа с великом главом ЦТР СГС; ЦТР; погрд. главоња ЛГ Л; в. главуран.

главурдана ж в. главурдан СГС.

главурданес, -та, -то пеј. **1.** в. главурат; **2.** тврдоглав СГС.

главурдас, -та, -то пеј. главурат РПГ.

главурдина м пеј. главурда Тим.

главурес, -та, -то **1.** велике главе, човек големе главе, глават ЛР ПГ РПГ; **2.** фиг. тврдоглав ЦТР.

главуретина м пеј. главурда Тим.

главурина ж **1.** аугм. и пеј. од глава; **2.** фиг. тврдоглава, самовољна особа ЦТР.

главуца м аугм. пеј. главурда Тим.

главуцан м пеј. в. главурат СГС.

главуцана ж в. главуцан СГС.

главча м пеј. тврдоглав човек ЦТР; м пеј. глават човек ЈС СГС; будала РПГ.

главша м **1.** глупак ЦТР; уображенко, надуванко РПГ; **2.** в. главурат СГС.

гладник м гладница, незасит човек ЛР РПГ К2.

гладница ж в. гладник К2.

гланца м црномањаст човек ЦТР.

гласници мн два мушкарца који пре сватова одлазе у девојачку кућу и носе закланог брава и ракију ЈС.

гласовит, -а, -о **1.** који се јако чује РПГ СГС; **2.** који има дубок глас; **3.** који има пријатан глас и говорнички дар РПГ.

гласосал, -а, -о изгладнео Б Л.

гледаница ж „гледана девојћа“, девојка коју су пре прошевине просци дошли да виде и да процене да ли им одговара ТГ1.

гледаница ж в. девојка која се до веридбе држи под оком Тим.

гледарица ж врачара К, гатара која „гледа“ и одгонета судбину Б.

гледарица ж врачара Тим.

гливка ж погрд. жена која скита по суседству и улицама ЈС.

г'лкав, -а, -о који је гукав, који има израслине. – Глкаве му нође од проширене вене ТГ1.

г'л'отан, -тна, -тно ружна особа СГС.

г'л'отница ж циција; нерадна и неумешна особа П1; лења особа Тим [Глотан = са прљавштином; г'лотно жито има много уродице и прашине.]

г'лотни'ца ж/м **1.** пуки сромах; **2.** нерадна и неумешна особа која преклиње, проси или отима да би преживела; **3.** пеј. тврдица РПГ.

г'лоц'анка ж она која је гладна па оглодава да би се најела (жена) П.

г'л'итни'жаба ж блебетало, блебетало које и физички подсећа на жабу ТГЗ.

г'л'итни'-качем'аковац м прождрљивац (и нерадник), изелица РПГ.

г'лу'в, -а, -о г'лув, с поремећеним слухом Б ЦТР КС.

г'лу'ва па'терица ж/м особа која не чује дозивање РПГ.

г'лу'ва'в, -а, -о који је наглув К.

г'лу'ва'к м г'лув човек ЦТР.

г'лу'ва'н м **1.** наглув, г'лувак; **2.** онај што се прави г'лувим ЦТР.

г'лу'ва'ра ж/м **1.** г'лува особа **2.** прек. она која није чула оно што је требало да чује КЦ; **3.** фиг скитница, беспосличар ЦТР.

г'лу'ва'ћ м в. г'лувара. – Не мо'ж се ни'како споразу'миш с то'га г'лува'ћа ЦТР.

г'лу'ва'ч м / *г'лу'вча* г'лув човек Грд; г'луваћ, наглув човек Л.

г'лу'ва'ча ж в. г'лувач Тим РПГ.

г'лу'в'ка ж **1.** наглува жена, г'лувача; **2.** она која се прави да је г'лува ЦТР.

г'лу'в'ља м в. г'луван ЦТР.

г'лу'в'на ж наглува жена Б ЛР ТГЗ РПГ.

г'лу'вон'ем, -а, -о особа која не чује и не говори СГС.

г'лу'во'ња м наглув човек ЦТР Тим.

г'лу'воу'шан, -шна, -шно г'лув Тим.

г'лу'в'ча м **1.** г'лув и наглув човек Б ПГ ТГ1 Л РПГ; **2.** пеј. наглув човек, г'луваћ ЦТР; **3.** прек. онај који није чуо, или неће да чује оно што треба да чује КЦ.

г'лу'в'ша в. г'лувча ЛР ПГ РПГ.

г'лу'пав, -а, -о г'луп, неинтелигентан Б ЛР.

г'лу'пав'ча'к, -в'чка, -в'чко приглуп ЦТР.

г'лу'пав'штина м пеј. г'лупак Тим.

г'лу'пав'ш'к приглуп Тим РПГ.

г'лу'п'ак м г'луп, неинтелигентан човек Б К2

г'лу'п'андер м г'лупак ЦТР.

г'лу'пар'ин м г'лупак ПГ.

г'лу'пар'ина ж/м г'лупак, г'лупача ПГ РПГ.

г'лу'пар'инка ж/м в. г'лупарина; дем. и хип. од г'лупарина РПГ.

г'лу'п'ача ж в. г'лупак К2.

г'лу'п'ерда ж/м в. жарг. г'лупандер ЦТР.

- глу̀пча** м глупак ЈС К РПГ ЦТР.
глу̀пша м глупак ПГ РПГ.
глу̀шча м в. глувља ЦТР Луж; глувоља Тим КЦ.
гмаче́с, -та, -то који је пуначак, онизак, који је као згњечен ТГ1.
гме́чав, -а, -о особа ниског раста СГС.
гме́чес, -та, -то ситан а дебелушкаст Б СГС.
гму̀рав, -а, -о онај ко воли да скита, да „свуде гмурне“ КЦ.
гму̀рча м жмирав човек Б; слинавко Ш.
гму̀цас, -та, -то **1.** незграпан човек; **2.** онај који има гмуцу [неку израсли-ну] ЈС.
гму̀цла ж погрд. незграпна жена ЈС.
гња̀цла ж погрд. лења жена ЈС.
гње́ван, -вна, -вно тужан ТГ1.
гње́тла ж / *гњецла* **1.** спора, несналажљива женска особа Л; **2.** мала дебелушкаста особа ЈС; **2.** особа која много једе Л.
гње́цало с туп човек Л.
гње́цла в. гњетла Л.
гњи́дав м вашљив; пун гњида Л.
гњи́дла ж жена која има гњиде Грд; особа која има гњиде ЦТР.
гњи́дна ж вашљивица Л; она која је гњидава ПГ.
гњи́лка ж лења, нерадна жена ЦТР.
гњу̀рча м онај ко је вазда као невесео КЦ.
гобленáрка ж жена која везе гоблене РПГ.
говедáр м / *говедарин* чувар говеда Б РПГ.
говедáрин в. говедар ПГ.
говедáрица ж чуварица говеда Л.
говедáрка ж говедарица, жена која чува говеда ЦР1.
говедáрче с дем. од говедар ЦТР.
говéдљив, -а, -о свадљив, прзничав Л.
говéљ м човек који неразговетно говори СГС [Говелише = нејасно изговара гласове, као да језик ваља по устима].
говéљка ж в. говељ СГС.
говно́дица ж особа која рекне па порекне, нестабилна и непоуздана особа ТГЗ.
говнојéђа м погрд. ништак ЦР1.
говња́р м **1.** особа која чисти клозетске јаме РПГ; **2.** фиг. пеј. покварењак, мурдар ЦТР; **3.** невешта и у послу неспособна особа РПГ.
говња́рка ж фиг. мурдарка, поквареница ЦТР.
говњóсан, -а, -о уаљен, претерано размажен ЦТР.
говорци́ја м **1.** причало Л; **2.** просилац ЈС; проводација Л.

- гогомáн** м готован, нерадник; изелица ЦР1.
- годиња́к** м дете старо годину дана Л ПГ Тим РПГ.
- годишња́к** м вршњак РПГ.
- годишња́р** м 1. дете од годину дана; 2. онај ко се појављује једном у години ЦТР.
- годофи́ја** м лукав, покварен човек Л.
- гоешљив**, -а, -о склон гојењу ЦТР.
- гојешљив**, -а, -о подложен гојењу ЦР1.
- го́л**, -а, -о 1. необучен; 2. сиромах Б КЦ.
- голеду́ја** м сиромашак Тим.
- големáш** м богат и моћан човек ПГ; газда, имућан човек; богаташ, газда ЦТР.
- големи́ца** ж 1. она која се големи, издиже себе ЛР; 2. реч којом млађа јетрва ословљава старију ПГ.
- големи́ца** ж газдарица, богаташица Тим.
- големогла́вес**, -та, -то особа велике главе РПГ.
- големоду́нес**, -та, -то особа велике задњице РПГ.
- големци́ја** м 1. угледан човек, богаташ ЈС Л ЦР1; 2. онај који се прави важан ЈС, уображенко Тим.
- големци́ка** ж 1. угледна жена; 2. она која се прави важнијом него што јесте ЈС; покондирена тиква Тим.
- големџ** м 1. важна и утицајна личност, моћник ПГ; личност на положају Пг Б; 2. човек већег имовног стања, или на већем положају ЛР Тим РПГ.
- голиждравка** ж разголићена, недовољно обучена женска особа ЦТР.
- голиждравко** м разголићен, недовољно обучен човек ЦТР.
- голиждравче** с разголићено дете ЦТР.
- голиждрак** м недовољно обучена, разголићена особа ЦТР.
- голишави́ца** ж недовољно обучена жена ЦР2.
- голиша́вко** м недовољно обучен човек ЦР2.
- голишаив**, -а, -о голишав ЦТР.
- голиштар** м гољиштар, в. онај који нема ништа, пуки сиромах К ЦТР.
- голиштарка** ж в. голка К.
- голиштарка** ж сиромашна жена ЦТР.
- голиштарче** с дем. и хип. од голиштар ЦТР; с дем. од голиштар К.
- го́лка** ж 1. слабо одевена жена ЛР ТГ1 КЦ ТПС; 2. она која је сиромашна ЈС.
- голобра́д** човек са ретком брадом или без браде СГС.
- голобра́дес**, -то (само за мушки и средњи род) голобрад РПГ ЦТР СГС.
- головеђас**, -та, -то / *голвецес* особа са ретким (слабим) обрвама СГС.
- голове́цес**, -та, -то в. головеђас СГС.

- гологлавѐс**, -та, -то гологлав ЦТР РПГ.
гологлавѐк ж жена без мараме ЦТР.
гологлавѐче с дете са ретком косом ЦТР.
гологру̀дес, -та, -то раздрљених груди, гологруд ЦТР.
гологу̀з м пеј. онај који је сиромашан, го Л.
гологу̀за ж **1.** жена која носи кратку сукњу ЦТР; **2.** вулг. она која је недовољно одевена; она која је врло сиромашна ЈС РПГ Л КЦ.
гологу̀зан м фиг. сиромах, гоља ЦТР.
гологу̀зес, -та, -то сиромашан, без имања ЦТР.
гологу̀зиле с хип. голишаво детенце Тим.
гологу̀зла ж фиг. сиромашка, сиротица ЦТР.
гологу̀зоња м фиг. сиромах, гоља ЦТР.
голоду̀п м фиг. и пеј. сиромашак РПГ.
голоду̀пас, -та, -то онај који је с поцепаним доњим делом одеће К.
голоду̀пес, -та, -то **1.** који је без гаћа, поцепаних панталона РПГ; **2.** фиг. в. гологузес ЦТР РПГ.
голоду̀пка пеј. изазовно одевена жена; (нерадна) сиротица која нема шта да обуче РПГ.
голой̀гра м сиромашко који се размеће непостојећим имањем ЛР; фиг. пуки сиромах, бедник РПГ.
голокáтрес, -та, -то који није домаћин, који је ванцага и олош ТГЗ.
голокóтра м/ж гологуз, сиротиња ЛР; неморална, некарактерна женска особа Тим.
голокрáк, -а, -о в. голокракас РПГ.
голокрáкас, -та, -то голих ногу (без панталона) ЦР1 Тим.
голокрáкес, -та, -то голокрак ЦТР.
голокрáкла ж ирон. жена обнажених ногу знатно изнад колена ЦТР.
голокрáкоња м онај који је голокрак ЦТР.
голокúр м в. сиромашак Тим.
голокурáн м в. голокур Тим.
голокúрас, -то онај који је с поцепаним доњим делом одеће ЦТР.
голокúрес (само за мушки род) који иде без гаћа, онај који је без панталона ЦТР.
голомéја м шаљ. дете голог трбуха [меј, мешина = трбух] РПГ.
голомéјав, -а, -о в. голомеја РПГ.
голомудац м пеј. онај ко иде полуобучен, пуки сиромах Тим.
голомúдес, -то фиг. разголићен, наг човек ЦТР.
голомúдовић м фиг. сиромашак, бедник ЦТР.
голомúдоња м в. голомудовић ЦТР.
голор̀бес, -та, -то голог стомака ЦТР.

голору́кес, -та, -то **1.** онај ко иде обнажених руку; **2.** фиг. онај који празних руку иде на какво место где се носе дарови или понуде ЦТР.

голосóврићи мн незвани сватови на свадби Коп.

голотрѐб, -а, -о в. голотрбес ЦТР.

голотрѐпка ж в. голотрбеста ЦТР.

голотрѐпча м пеј. в. голотрб ЦТР.

голотрѐпче с шаљ. в. голотрбо ЦТР.

голотрѐрта ж/м особа која нема чиме да се одене РПГ.

голотрѐртка ж пеј. гологузана Б; сиромашница РПГ.

голочѐлац м ћелавко Тим.

голочѐлес, -та, -то висока чела, ћелав ТГ2 СГС.

голочѐлоња м пеј. в. голочелес СГС.

гóлоша ж погрд. сиротица ЦР.

голоши́ја м погрд. сиромах КЦ.

голоши́јес, -та, -то голог врата ЦТР.

голуждрѐв, -а, -о **1.** лоше одевен; **2.** млади, незрели ЦТР.

гóлча м / **гољча** **1.** го, неодевен човек; **2.** сиромах ЈС ЦТР.

гољц м сиромах ЈС.

гóљав, -а, -о сиромашан К ЦТР.

гољак м гоља, сиромах ТГ1 ЈС К ДМ РПГ.

гољак м пеј. гоља КЦ.

гољиждрѐв, -а, -о голишав, недовољно обучен ЦТР.

гољиждрѐвка ж голишава жена ЦТР.

гољиждрѐвко м голишав човек ЦТР.

гољиждрѐвче с голишаво дете ЦТР.

гољиштар м необучено дете Б [Гољиштар је и младунче птице док још није добило перје].

гóлча м в. гологузан ЦТР; сиромах Л Тим, пеј. голча КЦ.

гољѐц м одрпанко РПГ.

горелѐв, -а, -о особа крмељивих очију СГС.

горелѐвка ж подр. крмељива особа СГС.

горобѐдан, -дна, -дно / горобитан јадан ЛР.

горобѐтан, -тна, -тно јадан, убог, сиромах без памети и без игде икога. – Јадан и горобитан, сасвим га бог ошутил КЦ.

горолѐсник м немиран дух, пустолов, нехајник, уз то јак и снажан ТГ3.

гороло́м м човек који из неке обести упропашћује шуму РПГ.

гороло́мник м пуштахија Тим.

горостѐс м човек високог раста СГС.

горупља ж велика, гломазна женска особа Л.

гóс м (мн. гóсје и гóсти) гост Б ЦТР РПГ КЦ.

госјанин м гост Б П2 ЛР1 РПГ.

- госја́нка** ж гошћа Б ТГ1 РПГ.
госја́р м онај ко воли да иде у госте Тим РПГ КЦ.
госја́рка ж в. госјар Тим КЦ.
го́сна ж госпођа К2.
господа́р м особа која има моћ, газда, власник, заштитник. – Неси ти мој господар КЦ.
господи́ја ж госпођа ТГ1.
госпо́дин м фиг. учен, школован човек ЦТР.
го́спојица ж овако су до Другог св. рата звали учитељицу Б К2.
госпо́че с дете из града, варошанче ЦР2.
госпо́ца ж главна куvariца на свадби или поводом неког другог обреда РПГ.
гости́нка ж / гостѝи́ња ж гошћа ЦТР ЈС.
гости́нче с гошћица ЈС.
гости́ња ж в. гостинка ЈС.
гостољуба́н, -бна, -бно гостољубив, гостопримљив Н.
гостопрѝмљив, -а, -о добар човек који радо прима госте Б.
готва́ља ж главна куvariца на свадби Тим.
готва́р м кувар на свадби или другој свечаности ЦТР.
готва́рка ж куvariца на свадби или другој свечаности ЦТР ЦР1 РПГ.
готва́ч м в. готвар Б.
готву́ља ж в. госпоца РПГ.
готова́н м нерадник, који хоће све „на готово“ Б ЈС К2.
готова́нка ж нерадница, лењивица ЦР2; жена која чека све на готово Тим К2.
готова́нче с дете каје не ради, лењо дете (које нпр. не учи) ЦР2.
готовѝи́нка ж дем. и хип. од готовина ЦТР
гочо́бија м бубњар у блех оркестру.
гра́бив, -а, -о грабљив, похлепан; грамзив, који воли да отима, отимач ДМ.
гравка́р м онај који много воли шљиве гравке (данарике) КЦ.
градина́рка ж она која је распоређена (у породици) да се тога дана стара о башти Б.
градоби́ја ж град ЦТР.
градолѝсник м 1. човек – најчешће дете – који брзо дере обућу и одећу Луж; 2. обешењак, несташко РПГ.
градоси́ја м мушкарац огромног раста и огромне снаге, грдосија РПГ.
грађа́нин м човек из града Б.
грама́тан, -тна, -тно писмен ЦТР
гра́орица ж бот. грахорица ЦТР.

- граца̀нин** м варошанин ТПС.
- граца̀нлија** м грађанин, варошанин Тим.
- граца̀нлика** ж в. граца̀нлија Тим.
- гр̀ба** м надимак грбаве особе СГС.
- гр̀бав**, -а, -о **1.** грбав, погрбљен, избачених леђа РПГ СГС; **2.** човек који има једно избачено раме СГС; **3.** фиг. насамарен, изигран ЦТР.
- гр̀бавка** ж погурена жена ЦТР.
- гр̀бавко** м погурен човек ЦТР.
- гр̀бавштина** ж/м пеј. грбава особа СГС.
- гр̀бла** ж пеј. од погрбљена, грбава жена ЈС ЦТР РПГ КЦ.
- гр̀бља** м грбавац Ј; пеј. погрбљен, грбав човек РПГ СГС КЦ.
- гр̀бна** ж в. грбла РПГ СГС.
- грва̀љац** м онај који се котрља ЈС.
- гр̀гав**, -а, -о мали, згурен ТПС.
- гргуља̀в**, -а, -о в. гргурав СГС.
- гргуља̀вко** м шаљ. в. гргурав СГС.
- гргуља̀н** м в. гргурав СГС.
- гргуља̀на** ж в. гргурав СГС.
- гргура̀в**, -а, -о особа са гргуравом косом СГС КЦ.
- гргута̀в** м промукао П2.
- гр̀да** ж ругоба ЦР1.
- гр̀дан**, -дна, -дно онај ко је веће вредности, позитиван. – Гр̀дан момьк стану̀л КЦ.
- грдосија** м аугм. човек који има широка рамена СГС.
- гр̀ђанин** в. грађанин ШГ.
- грѣбена̀р** м мајстор који израђује грѣбене ПГ Тим РПГ К2.
- грѣбена̀рка** ж жена грѣбенова; она која продаје грѣбене ПГ ЦР2 Тим К2.
- грѣован**, -вна, -вно грѣшан Б.
- грѣотан**, -тна, -тно човек која прати грѣх Б.
- грѣшан**, -шна, -шно онај ко је починио грѣх, ко се (о кога, или о што) огрѣшио ДМ.
- грѣшник** м особа која се огрѣшује о моралне норме средине Б ДМ КЦ.
- грѣшница** ж, в. грѣшник, понајвише у погледу неверства или односа према старијима Б ДМ КЦ.
- гривес**, -та, -то особа са јаким обрвама СГС.
- гривна** ж в. гривес СГС.
- гривча** м в. гривес СГС.
- гр̀кав**, -а, -о човек промуклог гласа ЛР.

гр̀кавац м човек промуклог гласа Грд, гркавко; онај што говори промукло, гркаво ЛГ Л.

грнча̀р м лончар ЦР1 К2.

гроба̀р м онај кога често узимају да копа гроб Б КЦ.

гробља̀р м гробар ЈС.

гробнѝк м мртац, човек таквог изгледа као да је на самрти ББП.

грожљив, -а, -о онај ко се грози неких јела Б Тим РПГ.

грожњи́чав, -а, -о в. грозничав СГС.

гроза̀н, -зна, -зно ружан, неугледан ТГ1 СГС КЦ; пеј. веома лош човек ЦТР.

грозешљив, -а, -о гадљив ЦТР.

грозешљивка ж гадљива женска особа ЦТР.

грозешљивко м гадљива мушка особа ЦТР.

грозешљивче с гадљиво дете ЦТР.

грозја̀р м **1.** берач грожђа; **2.** љубитељ грожђа К2; **3.** крадљивац грожђа ПГ К2; **4.** човек који продаје грожђе запрегом или на коњима у сету ЦТР.

грозљив, -а, -о који не подноси нешто (о јелу), који се нечега грози Л, в. грожљив.

грознѝк м ружна мушка особа СГС.

грозни́чав, -а, -о/ *грозничав* који има грозницу ТГ1 СГС КЦ.

грозни́чавка ж жена која има грозницу Б.

грозњи́чав, -а, -о в. грозничав СГС.

грозота̀ ж/м ружна особа СГС.

грозотија̀ ж/м наказна особа Б СГС; ругоба ЦТР РПГ.

гроја̀рка ж в. грозјар К2.

громодѐја м човек громког гласа Тим.

громолѐсан, -сна, -сно нагао, необуздан, плаховит ПГ Тим.

громолѐсник м необуздан, нагао човек ПГ; делија Тим.

громолѐтан, -тна, -тно громогласан Тим.

грп̀ча м / *грбша* м пеј. в. грбља СГС.

грп̀ча м грбавац ЈС.

грп̀ша м пеј. в. грбља СГС.

гру̀б, -а, -о ружан ЈС СГС КЦ.

гру̀бав, -а, -о ружан ЦТР.

грубоглѐдан, -дна, -дно ружан, који не изгледа лепо на око К.

груда̀т, -а, -о прсат (јаких, широких прса) ЦР1 СГС.

гру̀дна ж жена великих груди СГС.

грудо̀ња м / *грудоња* човек широких прса ЦР2 СГС; снажан, стамен човек ДМ.

- гру̀пча** м ружан човек ЈС ЦТР.
- гр̀чав**, -а, -о **1.** онај који је шкрт, који је циција, ТГ1; **2.** мршав, ситан; дрдав Л; **3.** човек са кратким вратом СГС; **4.** са гргуравом косом СГС.
- гр̀чкав**, -а, -о в. грчав З СГС.
- гр̀чла** ж мршава, слаба женска особа ЦТР.
- гр̀чља** м в. грчкав СГС.
- гр̀цав**, -а, -о кржљав ЦР1.
- гр̀ца̀н** м зла особа, несрећник, јадник КЦ.
- гу̀гла̀р** м онај ко на глави носи гуглу (врста шубаре, ушанка; или гуњ са покривачем за главу) РПГ.
- гу̀жодѐрица** ж зла жена РПГ.
- гу̀зан¹**, -а, -о фиг. који је за нешто крив ЦТ КЦ.
- гу̀зан²** м **1.** човек велике задњице ЦТР СГС; **2.** курвар, швалераш Тим РПГ.
- гу̀за̀на** ж жена велике задњице СГС.
- гу̀за̀ра** ж пеј. в. гузат СГС.
- гу̀за̀т**, -а, -о с развијеном стражњицом Тим СГС.
- гу̀зес**, -та, -то гузаст, гузат, велике задњице ЦТР.
- гу̀зича̀р** м непоуздан човек, превртљивац ЈС.
- гу̀зича̀рка** ж непоуздана особа ЈС; в. гузичар.
- гу̀зича̀т**, -а, -о в. гузат Тим.
- гу̀зна** ж жена која њише куковима СГС.
- гу̀зоња¹** м пеј. човек велике задњице СГС.
- гу̀зоња²** м педераст РПГ.
- гу̀зу̀ља** ж пеј. курветина Тим.
- гу̀зурљив**, -а, -о немаран, лењ РПГ.
- гу̀ја** ж змија. фиг. опасна, зла жена ЦТР
- гу̀кав**, -а, -о отекао, у отекинама Л; у отекинама, чворугав ЦТР.
- гу̀кша** м човек с гуком, израслином на лицу Л; гушава особа Грд.
- гу̀ла̀мфер** м жарг. голаћ, вуцибатина ЦТР.
- гу̀лизант** м улизица, превртљивац РПГ.
- гу̀лѝсов** м пеј. жарг. тупација, сметењак ЦТР.
- гу̀лка** ж подсм. жена без обрва СГС.
- гу̀ља** м бедник, јадник ЦТР; погрд. мршав и неугледан човек ЈС.
- гу̀љав**, -а, -о **1.** бедан, јадан, покуњен КЦ; **2.** лоше ошишан; **3.** ћосав; ЦТР; огуљен; ошишан; бедан, јадан ПГ; мршав и неугледан човек ЈС; јадан, слаб К РПГ.
- гу̀ља̀вка** ж жена слабе косе, или без косе ЦТР.
- гу̀ља̀вко** м слабић, јадник, бедник ЦТР.
- гу̀љка** ж погрд. мршава и ружна жена ЈС.

гуљча м **1.** ћосав човек; **2.** превише ошишана особа СГС; **3.** бедник, јадник ЦТР КЦ; гуљава особа Б; човек коме посао не иде од руке Тим.

гунтав, -а, -о повређен, набрекао, отекао РПГ.

гунтоња м пеј. онај који има гу(н)ту (израслину на удовима, или натечен зглоб) КЦ.

гуњгав, -а, -о који стално нешто замера, приговара ЦТР.

гурав, -а, -о особа кратког врата СГС.

гурељав, -а, -о в. гурелив СГС.

гурељив, -а, -о који је крмељив ТГ1 СГС [гурала / гурел – дрљине у оку].

гурљав, -а, -о крмељива особа СГС.

гурна ж в. подр. гурелива СГС.

гурча м в. подр. гурелив СГС.

гускара ж женско челаде које чува гуске на пашњаку РПГ.

гутав, -а, -о в. гурав СГС.

гуца м подсм. в. гурав СГС.

гушав, -а, -о натекла врата, или натекле жлезде на врату КЦ РПГ.

гушес, -та, -то гушав ЦТР.

гушла ж **1.** жена са струмом, гушава жена Грд; подр. гушава жена ЈС Л; **2.** фиг. жена која има повишен глас ЦТР.

гушља м пеј. **1.** гушав човек ЈС; **2.** фиг. човек који има повишен глас ЦТР.

гушљес, -та, -то гушав ЦТР.

гушоња м гушави човек Грд.

гъгрица ж/м / *гагрица* фиг. шкртица ТПС [Гагрица је житни жижак, али и жижак који нагриза све зрнасте плодове пасуља, боба, леће].

гъдачљив, -а, -о, голицав Б.

гънџил м ружна особа која застрашује својим изгледом РПГ.

гънђало с гунђало Луж.

гъњгач м загомиљач, онај ко упорно и успешно стиче иметак ЛР.

гъњђало с в. гънђало ПГ.

Д

давијар м сплеткарош Луж; особа која прави давију ТГ1.

давијарка ж свађалица Л; она која прави давију, која потказује, која оптужује невиног ТГ3.

дада ж / *дадка*, *даџка* сестра ПГ Л; старија сестра ТГ2; (у обраћању) старија женска особа (сестра, снаха, заова, јетрва) РПГ; старија жена уопште ЛР;

дадица ж дем. и хип. од дада. – Къд несъм тџј, ће те чува дадица ЦТР.

дадичка ж дем. и хип. од дадица. – Што ме је почувала дадичка, и данъс тој пантим ЦТР.

- да́дка** в. дада Л; хип. од дада Л.
- далавѐра** м превртливац, варалица ЦТР; непоуздан, превртљив човек Л.
- далавѐрка** ж лажљивица, смутљивица ЦТР.
- далавѐрча** м лажљивац, смутљивац ЦТР.
- далавѐрција** м оговарач, човек који шири разне (непожељне) гласове Л.
- далѐчан**, -чна, -чно који је од далека ТГ1; стран, непознат РПГ К2.
- дангѹба** ж/м ленштина, нерадник ЦТР; ленчуга Б ДМ.
- дандогрѹд** м који је широких, раздрљених и маљавих груди РШГ.
- даровѹта** ж девојка која има много свадбених дарова ТГ1.
- да́тка** в. дада ТГ2; дем. и хип. од дада ТГ2.
- двока́т** м адвокат ЦТР.
- дебелгѹз** м човек велике стражњице ЛК Л ЦТР.
- дебелгѹза** ж жена дебеле стражњице ЦТР.
- дебелгуза́н** м дебелгуз човек ЦТР.
- дебелдѐр** м / дебелдерин нерадник, готован, лењивац К.
- дебелдѐрин** м нерадник ТПС.
- дебелоко́жас**, -та, -то / *дебелокожес* неосетљив, немаран, бестидан ЦР1; који је дебеле коже, дебелокожац; неосетљив ТГ1 К.
- дебелоко́жес**, -та, -то в. дебелокожас ТГ1.
- дебѐлоња** м пеј. дебео човек ЦТР.
- дебелообра́зас**, -та, -то фиг. тврда образа, безобзиран, бестидан ЦР2.
- дебелопрѹд**, -а, -о фиг. лењивац, дебела и лења особа (онај који ленствује, једе и сито, „дебело“ прди) РПГ.
- дебелопрѹдна** ж в. дебелопрд РПГ.
- дебелопрѹдна** ж лоша предилѹа, она која преде дебелу пређу РПГ.
- дебелоши́ја** м в. дебелошијес СГС.
- дебелоши́јес**, -та, -то / *дебелошијас* особа јаког, дебелог врата СГС.
- дебелѹа́н** м пеј. **1.** дебела мушка особа ЦТР СГС; дебео човек или жена ДМ ЈС; дебео и незграпан човек К; **2.** особа јаког, дебелог врата СГС, в. дебелѹана.
- дебелѹана** ж дебела и незграпна жена К; жена јаког, дебелог врата СГС, в. дебелѹан.
- дебелѹша** ж шаљ. дебеле, пуначка женска особа СГС.
- дебелѹша́н** м гојазан, дебео ЦР2.
- дебелѹшас**, -та, -то в. дебелѹшан ЦР2.
- дебелѹшко** м дебелѹко ЦР2.
- дѐбоња** м човек који полако и опрезно хода ЈС [„Дѐба га (мачка миша) да га ва́не“ = пази га, прати га].

девер м **1.** мужевљев брат Б; **2.** учесник у сватовима, пратилац невесте РПГ; **3.** фиг. полицајац [Вероватно – пратилац].

деверџа ж мајка или жена деверова Л.

деверџан м деверичић, деверов син ЈС РПГ.

деверџина ж деверова кћи ЦТР.

деверџичић м / *деверичич* деверов син Л ЦТР.

деверџичич м в. деверичић Б.

деверџична ж деверова ћерка Б Л.

деверџша ж пратиља невесте на свадби К.

деверче с **1.** деверов син ЦТР; **2.** хип. од девер ЦТР.

деветлија м богат и срећан човек ЈС.

деветлика ж богата и срећна жена ЈС.

девојана ж девојка РПГ ЦТР.

девојљаџак м **1.** девојчурак, девојчица, **2.** зб. од девојћа ТГЗ.

девојћа ж девојка Б П2.

девојћа ж девојка Б РПГ ЦТР.

девојћар м момак кога јако привлаче девојке Тим.

девојче с **1.** девојчица Б; девојка, особито млађа Л; **2.** дем. и хип. од девојка; **3.** женско дете ЦТР.

девојченце с дем. и хип. од девојче РПГ ЦТР ЈС ПГ.

девојчџина ж аугм. и пеј. од девојка РПГ ЦТР.

девојчиња ж девојчура Тим.

девојчиште с аугм. и пеј. од девојка ЦТР; пеј. девојче Б П; девојчура, девојчурак Л РПГ.

девојчљаџак ж аугм. и пеј. од девојче РПГ ЦТР.

девојчљаџак м поодрасла девојчица, пеј. девојче ПГ РПГ; в. девојчурљаџак.

девојчурак м (мн. девојчураци и девојчурци) дем. од девојка ЦТР.

девојчурљаџак м дем. и пеј. од девојка ЦТР; пеј. девојчљаџак Л ПГ ЈС ЦР1 РПГ.

девушљаџак м в. девојчљаџак РПГ.

дегмеџас, -та, -то дежмеџаст, здепаџаст ЦР1.

деџа м **1.** очев или мајчин отаџ; **2.** таст; **3.** старија особа; **4.** супруг (код старијих људи) Б ЦТР РПГ.

деџаса м/ж особа која по физичким или карактерним особинама личи на свог деду ПГ.

деџичка м **1.** (ситан) деџа ЛР ПГ; **2.** хип. од деџица ТГЗ; **3.** стар и немоћан човек РПГ.

деџиште с аугм. и пеј. од деџа ЦТР; пеј. од деџа ЈС.

- дедоја** м унук налик на деду ЛР РПГ.
дедо́са м в. дедоја РПГ.
дедура́к м дедица Л.
дедури́на м чврст, отпоран деда Л.
деду́ша м в. дедоса ПГ.
дедуша́н м в. дедоја РПГ.
делбедѐр м скитница, бескућник, нерадник ПГ РПГ.
делбедѐрин в. делбедер РПГ.
делбедѐрка ж нерадница, лењивица РПГ.
дели́-акзли́ја ж жена која по навици свакога саветује (сваком дели савете) као да је недорастао ПП.
дели́баша м најбољи јунак; заповедник једног одреда јунака ЈС.
дели́ја м одрасла особа у пуној снази РПГ.
де́мба м гојазан и нерадан човек ЈС.
дембедѐљ м в. дембељ Л.
дембе́л м готован, ленштина ЈС Л ЦТР РПГ.
денáч м онај ко дене сено у пластове и стогове Тим Б.
дери́кожа м човек који безобзирно искоришћава другога Б ДМ.
дери́ште с пеј. дете ЦТР.
дерле́ с пеј. од дете ЦТР.
дертли́ја м онај који пати од дерта ЈС.
дертли́ка ж в. дертлија ЈС.
десна́к м који се служи десницом, дешњак ЦТР РПГ СГС.
деснаки́ња ж / *деснаћиња* ж в. деснак СГС.
деснаћи́ња ж в. деснакиња СГС.
десни́к м човек који више ради десном руком, дешњак ЦР1.
деснокра́јка ж девојчица или девојка барјактарка која је са десне стране у обредној поворци краљица ЈС Тим.
деснору́к м в. дешњак СГС.
десња́к м в. деснак СГС.
детé с младо чељаде.
детéнце с хип. дете Л.
детиња́к м / *деишиња́к*, *деишиња́р*, *деишиња́р* м дечак, младић дечје памети ЦТР; дечак, дечак који тек што није постао момак ТГЗ К ЛГ ЈС; пеј. од дечак ПГ; одрасло дете Л.
детиња́р м в. детињак. ЦТР
детиња́с, -та, -то незрео, ко се понаша на начин недорасле деце ДМ.
детишња́к м пеј. деран, балавац в. детињак РПГ.
детишња́р м дечак, деран, балавац, в. детишња́к, в. детишња́р ЦТР РШГ.
детишња́к м дечак, деран, балавац ЦТР РПГ.

- детишња̀р** м дечак, деран, балавац ЦТР.
детиште с аугм. и пеј. од дете ЦТР; **дериште** Л.
детља̀к м в. детишља̀к РПГ.
детурја̀к м в. детишња̀к РПГ.
детурља̀к м в. детишља̀к РПГ.
детушља̀к м в. детишља̀к РПГ.
детушља̀р м в. детишља̀к РПГ.
детушња̀р м в. детишља̀к РПГ.
дечиште с пеј. од дете ПГ.
дечо̀р зб. деца, дечурлија ПГ.
дечурља̀к м пеј. од дечак ПГ.
дешња̀к м особа која се служи десном руком СГС К2.
дешња̀ка ж в. дешња̀к СГС
дешња̀киња ж дешња̀ћиња в. дешња̀к СГС.
дешња̀ћиња ж. в. дешња̀к СГС.
дешња̀ча ж пеј. в. дешња̀к СГС [пеј. зато што се ово више односи на кра-
 ву која је десна у запрези, али и због тога што особа „вуче на своју страну“].
дивдѝк м неспретан, несналажљив човек Л.
дивја̀к м дивља̀к Л; неука и нецивилизована особа Б РПГ.
дивља̀к м дива̀љ, недружељубив човек ЦТР.
дигногла̀вац м уображена особа РПГ.
дигногла̀вес, -та, -то човек забачене главе ЛР; који је уображен, који гле-
 да с висине на све око себе ТГ1 ЈС РПГ.
диклија м наочит млад човек, лепотан ЦР2 Тим.
ди́лбер м леп момак Л; пеј. младић, љубавник ЦТР; драган, супруг Тим
 РПГ.
ди́лберка ж пеј. драга, драгана, љубавница ЦТР.
ди́лберче с хип. дилбер Л.
дилеја м пеј. неозбиљан, ветропираст човек ЦТР.
дилима̀нац м јуначина, херој, јак и одлучан мушкарац РПГ.
дилинда̀ка ж сеоска потркуша, ветропирка Тим РПГ.
дилинда̀ка ж каћиперка, млада жена која се претерано поноси својом
 лепотом Б.
дилинда̀ра ж трачара, оговарачица ПГ.
дилинта̀ра ж оговарача РПГ.
диндушман м заклето непријатељ ЈС, диндушма̀нин Тим.
диња̀р м онај који воли диње Л.
длагњо̀вес, -та, -то особа са шпицастом главом СГС.
длагошија м човек дуга врата ДМ; човек са дугом шијом ЛР; в. длагошија.

длагошијас, -та, -то / *длагошијес, длагошијас, длагошијес* особа са дугим вратом СГС.

длакав, -а, -о / *длакаив* маљав, рутав СГС.

длакаив, -а, -о длакав, рутав РПГ.

длна ж шаљ. в. длгосава СГС.

длгњовас, -та, -то / *длгњовес* особа са шпицастом главом СГС.

длгобрзес, -та, -то који има издужене образе и уско лице РПГ СГС.

длговечан, -чна, -чно дуговечан РПГ.

длгокос, -а, -о дугачка, висока особа ПГ; човек са дугом косом Б СГС.

длгокракоња м пеј. дугонога особа СГС.

длгокраћес, -та, -то дугонога особа СГС.

длгоносас, -та, -то особа дуга носа СГС.

длгоноска ж в. длгонос СГС.

длгоносоња м пеј. в. длгонос СГС.

длгообразит, -а, -о дигуљастих образа ЈС Тим.

длгорукас, -та, -то / *длгорућес* дугорук Тим СГС.

длгорућес, -та, -то в. длгорукас СГС.

длгосав м шаљ. висока мршава мушка особа СГС.

длгосава ж шаљ. в. длгосав СГС.

длгошија/длгошија в. длагошија СГС.

длгошијас в. длагошијес СГС.

длгошијес, -та, -то онај који је дуга врата ПГ СГС ТГЗ СГС.

длжан, -жна, -жно дужан. – Длжан до гушу ТГ1.

длгоног, -а, -о особа дугих ногу СГС.

длгообразес, -та, -то човек дужих образа ЛР.

добрџца ж/м ирон. неваљала особа. – Добрџца па нѣма гдѣ, да ти не да бѣг његово добро Б.

добрџчина м особа која не чини зло, а жели да помогне другоме ДМ Б.

добродушан -шна, -шно добре душе, честит човек Б.

добродушник м добричина, доброћудник, добра срца, добар ЦР2.

добродушница ж жена (девојка) добре ћуди, питоме нарави ЦР2.

доватљив, -а, -о склон крађи, лопов ЦР2.

довлетан, -тна, -тно који има све, који живи у изобиљу ТГ1.

дѣговоран, -рна, -рно разуман РПГ.

дѣговорџја м 1. онај који се нешто с неким договарао, утаначивао; 2. проводација. ЦТР.

дѣговорџика ж она која је нешто с неким уговарала, договарла, проводацика ЦТР.

догрмаџија м столар ПГ.

до̀да ж в. дада ЛР; назив за старију сестру или старију жену уопште ПГ ЈС; сестра, рођака, жена П2.

до̀дол м мушкарац у обреду додолица ЈС.

до̀долица ж **1.** додола, учесница у додолама ЦТР; девојка у обичајној игри додола Б Луж ПГ РПГ; **2.** фиг. мокар, врло накисао (од кише) човек Б.

до̀долка в. додолица ПГ.

до̀думан, -мна, -мно сложан, сагласан, споразуман ПГ РПГ.

дозе́мчес -та -то кратконог а широк човек П1; в. иземчес.

доклама́н м готован, гребатор Тим.

доклема́н в. докламан Тим.

до̀колан, -лна, -лно докон, беспослен ЦТР.

до̀ктур м лекар Б ПГ РПГ ЦТР.

до̀ктурица ж лекарка РПГ ЦТР.

до̀ктурка ж в. доктурица ЦТР Тим РПГ.

долапчи́ја м радознала особа, склона да нешто сазна и то искористи РПГ.

долече́н, -чна, -чно од далека, из далека ТГ1.

долња́к м човек из низије П1.

долњокра́јац м становник доњег дела села РПГ.

долњокра́јка ж в. долњокрајац РПГ.

домазльгџи́ја м сточар који оставља потомство само из свог запата РПГ.

домајџи́н м домаћин ТГ1.

домајџи́ца ж домаћица ТГ1.

домања́ ж домаћица Ш РПГ.

домаџи́н м старешина домаћинства Б РПГ; супруг Б РПГ.

домачи́н м домаћин ТГ1.

домаша́н м в. домашањ ТПС.

домаша́н м / *домашан, домашињи* укућанин РПГ.

домаша́р м онај који је одређен да буде старешина куће, в. домашњар РПГ.

домашари́ца м домаћица, редуша РПГ.

домашња́р м онај ко се стара о кући ЦТР; човек који ради послове по кући; ако је више браће један је домашњар, један је печаловник – који иде у зараду, један је појатар – који чува овце и живи на појати Луж ПГ РПГ; син кога је отац одредио да брине о дому ЛР.

домашња́рка ж жена која се стара о кући ЦТР.

домашња́рче с дете које се стара о кући кад други нису ту ЦТР.

домишља́р м **1.** човек који измишља, иноватор, који уме да осмисли алат-ку или неки други уређај Б; **2.** духовит, виспрен човек П1; досетљива особа Тим; особа вешта у игри речима РПГ.

домни́к м (добар и одговоран) домаћин ПГ.

- домодр^жница ж жена, добра домаћица ТГ1.
- донгосан, -а, -о обележен ЛР [Има дангу на видном делу тела].
- дор^истрашан, -шна, -шно врло велики, застрашујуће величине П1.
- д^ортула ж глупа, будаласта особа ЦТР.
- досаца^н, -чна, -чно досадан ЛР.
- досе^лац м досељеник, дошљак ПГ.
- досе^лшина ж досељеница ТГ1.
- досе^тко м онај који се досећа, извољева ЦТР.
- досре^доја м јешна особа, која може појести половину хлеба црепуљара Б РПГ.
- досто^јна (девојка) ж девојка за удају ЈС.
- д^отка ж дем. и хип. од дода ТГ3 ЦТР.
- до^ћутоња м велики ћутљивац ЈС.
- до^чувник м онај који чува некога за имање ТГ2.
- до^шљак м фиг. просјак, в. прошљак ЦТР.
- дра^сман м човек који има широка рамена СГС.
- дра^гома^н м човек који окупља људе и води у печалбу; предводник, посредник, заступник ПГЈС; предрадник који је водио раднике у Влашку ТГ1 Тим РПГ.
- дра^гома^нин м в. драгоман Б.
- дра^гу^зина м задрт човек Б.
- дра^мка ж особа која паничи Б.
- дра^млија м онај који драми, паничар К.
- дра^мосе^рац м велика тврдица, циција Тим.
- дра^мс^уз м в. драмка ПГ.
- дра^мс^ьз м тврдица, лош човек, баксуз ПГ.
- дра^пља м онај који се много и грубо чеше ПГ.
- дра^пна ж в. драпља.
- др^вар м онај који „бере“ дрва за огрев ЦТР.
- др^вен, -а, -о 1. фиг. крут, усиљен у опхођењу; 2. фиг. покондирен ЦТР.
- др^венд^еда м крут човек, несналажљив ЦТР.
- др^венд^ељ м пеј. крут, покондирен човек ЦТР П1.
- др^венд^ељка ж пеј. покондирена жена ЦТР.
- др^веног^лав, -а, -о тврдоглав, бандоглав ТГ2.
- др^ве^њак м човек крутог понашања ЦТР.
- др^ве^њас, -та, -то фиг. дрвенаст, крут ЦТР; фиг. дрвенаст, несавитљив, крут (човек) К.
- др^воде^лац м дрводеља РПГ.
- др^давче с фиг. мало, ситно дете, в. цинцољак Грд.
- др^дња^ч м гуињало ДМ Тим.
- др^до^њак м сићушан човек К.

- дрдоран** м пеј. особа која непрестано говори, блебеће СГС.
дрдорана ж пеј. в. дрдоран СГС.
дрџавац м **1.** фиг. пеј. галамција ЦТР СГС; **2.** фиг. плачљиво дете ЦТР.
дрџмла ж дремљивица, в. дремка ЦТР.
дрџмља м / *дрџмча, дрџмша* дремљивац ЈС; дрџмча, онај који ваздан дре-
ма Б Луж; поспанко ЦТР.
дрџмљивица ж жена која дрема ЦР1.
дрџмљивко м човек који дрема ЦР1.
дрџмљуга ж дремљива особа К; в. дрџмча.
дрџмна ж в. дрџмља Б.
дрџмушан м дремљивко Л.
дрџмча в. дрџмља Б Луж; онај што је стално поспан, поспанко ЦТР.
дрџмша в. дрџмља.
дрџзгав, -а, -о плаховит К.
дрџпав, -а, -о онај ко хода у ритама, поцепан Б.
дрџпац м запуштена мушка особа ЦТР; неуредан човек К.
дрџпла ж жена дроњаве одеће, запуштена жена, дроњава женска особа
РПГ ЦТР.
дрџпља ж мушкарац подеране, зарозане одеће, одрпанац РПГ ЦТР; онај
ко немарно хода по блату па је често попрскан блатом Б.
дрџпча м в. дрипља ЦТР.
дрџпша м в. дрипља ЦТР.
дрџшав, -а, -о поцепан, подеран, у ритама ЦТР.
дрџшља м **1.** шмокљан; упркос узрасту недорастао П1; **2.** поцепана, не-
уредна, дрипава особа Б ДМ; запуштен, подеране одеће мушкарац ЦТР.
дрџшљав, -а, -о поцепан, распаран, у ритама ЦТР.
дрџкало с престарела особа Л.
дрџкација м пеј. човек без поверења ЦТР; човек у кога се нема поверења
К.
дрџесина м пеј. стар човек, старац К.
дрџлав, -а, -о особа с дрљавим очима Б; дрљав ЈР; крмељив, неумивен
РПГ СГС.
дрџлавко м онај који је дрљав ЈС.
дрџлавштина ж/м дрљавац, човек дрљавих очију Луж СГС.
дрџан м онај који има крмељиве очи РПГ.
дрџача ж она која има дрље ЈС.
дрџив, -а, -о крмељив, неумивен ЦТР.
дрџка ж в. дрљача ЈС; неумивена, неуредна особа, в. мурдарка ЦТР.
дрџко м в. дрљавко ЈС.

- дрљна** ж погрд. жена крмељивих очију СГС.
- дрљча** м дрљавко Л Тим СГС; неумивен, неуредан човек, в. мурдар ЦТР.
- дрма́тор** м човек на високом положају, на важном месту ЦТР.
- дрма́ција** м в. дрматор ЦТР; особа која има власт К.
- дрнда¹** ж/м особа која непрестано говори СГС.
- дрнда²** ж запуштена аљкава жена Л.
- дрндавела** ж млада женска особа која воли да се кинђури Б; курва РПГ.
- дрндавчица** ж она која игра дрндавку ТГ2.
- дрндало** с онај што лупета, закерало ЦТР; особа која лупета, која се не контролише у говору К.
- дрндаљка** ж пеј. висока и мршава женска особа ЈС.
- дрнда́р** м онај који дрнда (чешља) вуну ПГ; вуновлачар Тим ЦТР.
- дрнда́рин** м в. дрндар.
- дрнда́рка** ж **1.** жена дрндар; **2.** дрндарева жена ПГ.
- дрнкало** с фиг. брбљивац; оговарача П1 РПГ.
- дрно́сан**, -сна, -сно несташан, немирко, задорица ЈР.
- дрнђало** с / *дрњкало* брбљивац ТГ1; онај који говори којешта ЈС.
- дрњкало** в. дрнђало ЈС; фиг. брбљивац, зановетало ЦТР.
- дроља** ж прљава особа у ритама РПГ.
- дрољна** ж курва Жл Тим; дроца ЦТР.
- дрољча** м неуредан, запуштен мушкарац Тим.
- дрољша** м в. дрољча Б.
- дрондав**, -а, -о похабан, поцепан човек Луж.
- дроња** м мушкарац раздрте одеће ЦТР; одрпанко РПГ.
- дроњав**, -а, -о поцепан човек, човек у дроњама Луж РПГ; у ритама, у крпама, подеран ЦТР.
- дроњес**, -та, -то поцепан, у дроњцима, в. дроњав ЦТР.
- дроњча** м в. дроња. – Кој ли те па сљг раздрпави, дроњчо?! ЦТР; дроњав човек Луж РПГ, одрпанко ПГ1
- дроњча** м .
- дропав**, -а, -о наквашен ДМ; прљав, блатњав ЦТР.
- дропла** ж неуредна, прљава женска особа ЦТР РПГ.
- дропља** ж/м неуредна, нечиста особа ЦТР; онај који се прља, прска при ходу ГТГ; в. дрипља.
- дропљав**, -а, -о онај са кога виси, неуредна и замазана особа К.
- дропљив**, -а, -о **1.** неуредан, прљав, замазан; **2.** замазан балегом ЦТР.
- дропљосан**, -а, -о пропао, посустао, малаксао ЦТР.
- дропна** ж прљава и поцепана особа РПГ.
- дропча** м неуредна, нечиста мушка особа ЦТР.
- дроца** ж прљава жена ЈС; в. дроља.

др̑пав, -а, -о одрпан, дроњав, у ритама ЦТР; поцепан ЛР; одрпан, дроњав ПГ.

др̑пак м човек који носи поцепано одело ЦР2.

др̑пла ж **1.** она која је поцепана Л; **2.** она која се стално чеше; ЦТР; одрпаница, дроњава жена ЈС РПГ.

др̑пља м **1.** поцепана, дроњава мушка особа ПГ РПГ ЈС; поцепана, дроњава особа ТГ1; в. дрпав; **2.** онај који се стално чеше ЦТР.

др̑пна ж в. дрпља ПГ.

др̑т, -а, -о стар Лж; стар и изнемогао ЈС РПГ; матор ПГ; престар П2; стар, изнемогао, дотрајао ЦТР; стар и мудар, искусан РПГ.

др̑тав, -а, -о в. дрт ЈС; дрпав, поцепан Л; стар, изанђао, дотрајао ЦТР.

др̑тачак, -чка, -чко прилично стар, доста стар ТГ3.

др̑тељина ж пеј. в. дртљак РПГ.

др̑тегина ж пеј. в. дртљак РПГ.

др̑тина м пеј. старкеља ЦТР; пеј. стар и изнемоћао човек ЈС Л ЦР2.

др̑тла ж пеј. стара, изнемогла жена РПГ ЦТР.

др̑тља м пеј. стар, изнемогао човек, в. дртина ЦТР; стар човек (подругљиво) Б Луж; старкеља ПГ.

др̑тљак м пеј. в. дртља ЦТР; пеј. јако стара особа П1; старац, старкеља ПГ РПГ.

др̑тољина ж пеј. в. дртљак РПГ.

др̑тогина в. дртља Луж РПГ.

дру̑гар м друг, пријатељ ПГ Л Тим РПГ.

дру̑гарка ж супруга Б.

дру̑гача ж другарица Б ПГ.

дру̑гачка в. другача ПГ; хип. другарица Б.

дру̑госелац м човек из другог села ЛР Тим РПГ.

дру̑госелка ж в. другоселац Б Тим РПГ.

дру̑гостра̑нац м в. другоселац Тим.

дру̑гостра̑нчанка ж в. другоселац Тим.

дру̑љна ж в. друсна СГС.

дру̑сла ж в. друсна Л; жена једрих облина, дунда ЦТР.

дру̑сна ж **1.** снажна и крупна жена Б ЦР1 СГС; дебела и незграпна, а немарна и алкава жена ПГ РПГ; једра, развијена, снажна ЦТР; **2.** пожељна жена РПГ.

дру̑ствѐн, -а, -о друштвен, који воли друштво ДМ.

дру̑шка ж другарица Б Луж ПГ ТГ1 ЈС РПГ; другарица ЦТР.

дру̑шкан м друг ЦТР.

др̑цко м онај који је дрчан ДМ.

дрчан, -чна, -чно халапљив, јешан Луж ПГ ТГ1 РПГ; халапљив, ненасит, облапоран, лаком ЦТР.

дрчко м в. дрчник Л; онај ко је дрчан ЦТР.

дрчла ж незасита, похлепна жена ЦТР; она која је похлепна на јело ЈС.

дрчља м незасит, похлепан, халапљив мушкарац ЦТР; онај који је халапљив на јело, халапљивац ПГ ЈС РПГ.

дрчљив, -а, -о халапљив, незасит, похлепан ЦТР.

дрчљивка ж в. дрчла ЦТР.

дрчљивко м в. дрчља ЦТР.

дрчна ж дрчна особа ПГ РПГ.

дрчник м **1.** јешан Луж ПГ; халапљив, похлепник Л; **2.** насртљив Б Тим РПГ; ненасита, халапљива мушка особа ЦТР; халапљив и безобзиран човек при јелу и пићу П1.

дрчница ж в. дрчла. – И мене еднуш спопаде тај дрчница ЦТР.

дрчниче с халапљиво дете ЦТР.

дрчногуз м вулг. прождрљивац; онај који је похлепан на јело ЈС.

дрчногуза ж в. дрчногуз ЈС.

дувандер м жарг. надмена особа, пувација, онај ко се прави много важан Тим.

дуванција м пушач ЦТР.

дуванцика ж жена пушач ЦТР.

дуганција м дугајлија Л.

дугањција м ковач ЦТР.

дугинач м дугајлија Л.

дугмечас, -та, -то дежмекаст ЦР1.

дугмеција м занатлија за дугмад Л.

дугобразес, -та, -то човек са шпицастом главом, и дугим образима СГС.

дугокрак, -а, -о особа са дугим ногама СГС.

дугошија м особа дуга врата СГС.

дугошијас, -та, -то К.

дугошијан м шаљ. в. дугошија СГС.

дугошијка ж в. дугошија СГС.

дудуклија м онај који свира у дудук; фиг. глупак ПГ; фиг. пијаница [коме је стално дудук (флаша) под носом] ЦТР; онај ко прави свирале Тим.

дудулé с невеста у обреду додола, главна додолица РПГ.

дудулéја м глупак РПГ.

дудулејћа ж в. додолица Луж РПГ.

дудуран м глауран, тврдоглавко ЦТР.

дудучар м свирач у дудук ПГ Тим.

дујовит -та -то срдљив П1.

- дулумџија м народни земљомер, који мери земљу на дулуме ЈС Тим.
 думкиња ж нероткиња Тим.
 дунда ж дебелушкаста, пунија особа ББП; дебелуша, пуначка девојчица ЦР1.
 дундас, -та, -то ж пуначак ЦР1.
 дундес, -та, -то пуначак, буцмаст ЦТР ТГ1.
 дундоња м дебео мушкарац ЦТР.
 дундоша ж дебелушкаста женска особа Тим.
 дундулача ж пеј. гојазна женска особа Тим.
 дундуле с дебелушкасто, бутрасто дете Л.
 дундуленце с в. дундуле Л.
 дунђер м старински зидар и тесар уједно ЈС Тим; зидар, грађевинар ЦТР.
 дунђерин м зидар, грађевинар, печалбар ЦТР; мајстор грађевинар Жл; зидар ПГ.
 дунђерка ж печалбарка ЦТР.
 дунђерче с печалбарче ЦТР
 дуниветар м непоуздана и нестална особа; ЈС; превртљивац ЦТР.
 дуноват, -а, -о ватрен, напрасит ГЛ.
 дунстер м незналица ЦТР.
 дуовит, -а, -о напрасит, дурљив, склон љутњи ПГ; духовит К [Духовит је овде у смислу „својевољан“, подобан духу, неухватљив.].
 дупан м онај који има велику стражњицу ЦТР К СГС.
 дупана ж в. дупан К.
 дупас, -та, -то / дуџаџи особа широке задњице СГС.
 дупат, -а, -о в. дупас СГС.
 дупглавац м глупак ЦТР.
 дупес, -та, -то који има велику стражњицу РПГ.
 дупетара ж глупа женска особа са великом стражњицом РПГ.
 дупља м пеј. в. дупас СГС.
 дупна ж в. дупас СГС.
 дупоња м / дуџоња пеј. в. дупас СГС.
 дупоша м/ж особа с великом стражњицом Б Тим.
 дупча м в. дупас СГС.
 дупша м в. дупас СГС.
 дурдевојка ж најлепша девојка, лепотица ЦТР.
 дурла ж особа која се лако љути, дурлеста особа Луж ЈС Тим; срдита, љутита женска особа ЦТР.
 дурлав, -а, -о особа која има напућене усне РПГ.
 дурлапит, -а, -о прек, нагао ЈС.
 дурлес, -та, -то љутит, срдит ЦТР; особа са великим образима и уснама Луж.

- дурли́капа** м/ж срдљива особа РПГ.
дурли́т, -а, -о срдљив, онај који се лако расрди РПГ.
дурло̀ња м срдит, љутит мушкарац ЦТР Тим.
дурља́ м онај ко се стално дури, љути Б.
дурља́в, -а, -о намћораст Л.
дурма́ м човек дебелих, надувених образа СГС [понекад и зло куче, које се лако љути, понесе име Дурма, в. дурлес].
дурмес, -та, -то **1.** који је космат, длакав, гргураве косе; буцмаст ТГ1;
2. човек широких образа СГС.
дурновáт, -а, -о ћудљив, махнит ЈС.
дуро̀ња м онај који се често љути ЈС.
дурча́ м **1.** буца ЈС; **2.** онај који се лако разљути Б [који се дури].
дурчас, -та, -то који је пуначких образа ЈС.
дустаба́н м особа са равним табанима СГС.
дустабанли́ја м в. дустабан СГС.
дустоба́н м човек с равним табанима Грд.
дућанци́ја м трговац (који држи дућан) Л.
душа́ ж фиг. особа, јединка ЦТР.
душева́дник м зао, немилосрдан човек, спреман човеку и „душу да извади“ ПГ; бездушник, крвопија РПГ Л.
душéван, -вна, -вно осећајан, који има срца ЦТР.
душева́тка ж в. душевадник РШГ.
душма́н м / *душманин* м **1.** зао, пакостан човек РПГ ЦТР Б ПГ; **2.** велики непријатељ ЈС Л; непријатељ, крвник ЦТР.
душма́нин м в. душман Б.
душманит, -а, -о злобан, пакостан ЦР1 Тим РПГ.
душма́нка ж жена душман ТГ1; зла, пакосна, злобна жена РПГ ЦТР.
душма́нче с дем. од душман ЈС; дете непријатељ ЦТР.
душова́дник м пеј. зао, опасан човек, в. душевадник ЦТР; убојица, крвопија Ш.
душова́дница ж бездушна, зла, злобна и немилосрдна женска особа К Тим; жена тешке нарави ЦТР.
душова́н, -вна, -вно осећајан, племенит, душеван ЦТР.
душова́тка ж в. душовадница Тим.
душока́п м в. душокапник Тим.
душока́пник м човек с душом у носу, самртник Тим [Онај коме душа већ искапљује, који ће ускоро скапати.].
дънгуба́ м беспосличар РПГ.

Б

- ђавол** м фиг. несташна, враголаста особа ЦТР; шалјивција РПГ.
- ђаволаќ** м фиг. мангуп, ђаволчић ЦТР.
- ђаволес**, -та, то враголаст, ђаволаст РПГ ЦТР КЦ.
- ђаволесан**, -сна, -сно враголаст, ђаволес РПГ ЦР1.
- ђаволесник** м несташко, обешењак, враголан ТГ1.
- ђавол-жена** ж препреденка, враголанка ЛГ.
- ђаволинка** ж хип. ђаволица КЦ.
- ђаволић**, -а, -о ђаволаст ПГ Л РПГ.
- ђаволица** ж фиг. враголаста женска особа КЦ.
- ђаволче** с фиг. враголасто, ђаволасто дете ЦТР.
- ђак** м ученик КЦ.
- ђаче** с / *ђаче* хип. ученик Б КЦ.
- ђелеш** ћелавко Грд.
- ђелиптер** м гилиптер, мангуп Тим.
- ђенгав**, -а, -о хром (генгав) Тим.
- ђеца** в. геца.
- ђибавштина** м лења особа Тим.
- ђибаничар** м онај који воли гибаницу ТГЗ.
- ђибаничарка** ж в. ђибаничар Тим.
- ђидија** м **1.** јунак, делија ЦТР; **2.** млада, снажна, храбра и лепа особа РПГ.
- ђиздав**, -а, -о *гиздав* који је накићен, украшен, гиздав ТГ1 КЦ.
- ђиздавела** ж шал. в. ђиздав КЦ.
- ђиздавко** м кицош ТГ1 РПГ.
- ђилкав**, -а, -о голицав, гилкав ДМ.
- ђилкош** м пеј. мангуп РПГ ЦТР.
- ђимиција** м лађар Тим.
- ђокалија** м црномањаст човек ЈС Тим.
- ђокалијћа** ж в. ђокалика Тим.
- ђокалика** ж црнка ЈС.
- ђокуша** ж црномањаста девојка ЈС.
- ђубриштарка** ж фиг. прљава жена; оговарача П1 [Ђубриштарка, у Б буњиштарка је већа корпа од врбова прућа која служи да се њоме износи ђубре.].
- ђубросан**, -а, -о запуштен, прљав ЦТР.
- ђувеглија** м младожења, момак ТГ1 Л. ЦТР.
- ђувендија** ж раскалашна жена ТГ1; жена слободног понашања ЈС.
- ђувендика** ж хип. од ђувендија ТГ1.
- ђувендиче** с дем. од ђувендија ЈС.
- ђувечар** м **1.** онај који воли јело у ђувечу; **2.** прождрљивац ЈС; похлепан, грамзив на јело и пиће ЦТР КЦ; **3.** особа која воли да једе на туђ рачун РПГ.

- ђувечлија** м в. ђувечар ЦТР.
ђуђумача ж пеј. в. ђумес СГС.
ђуздел непром. леп, красан ТГ1 РПГ [постоји пословица: „Ђуздел-девојћа – смрдел-невѣста!“].
ђузел непром. леп, красан ЈС.
ђузелија м леп, лепотан ЈС.
ђузелика ж лепотица ЈС.
ђузеличе с дем. од ђузелика ЈС.
ђузла ж пеј. она која воли да се гизда, да се украшава КЦ.
ђузлоња м прек. онај који воли да се кити, да се украшава КЦ.
ђукљав, -а, -о особа са пуним уснама СГС.
ђума ж в. ђумес СГС.
ђумес, -та, -то особа бујне косе СГС [ђумка је прамен бујне вуне на челу овце].
ђумка ж. в. ђумес СГС.
ђумна ж пеј. в. ђуместа СГС.
ђумрукција м цариник РПГ.
ђумча м пеј. в. ђумес СГС.
ђунђа ж лепа, угледна девојка Л.
ђусе с угојена особа КЦ.
ђусиште м погрд. претерано угојена особа КЦ.

Е

- ебанција** м странац, несродник ЛГ.
ебанцика ж особа туђег рода, снаша ЛГ.
ебац м јебац ЦТР.
ебиветар м неозбиљна, лакомислена особа ЦТР.
ебиветроња м в. ебиветар ЦТР.
евтикав, -а, -о онај ко болује од туберкулозе Б.
евтикавштина ж/м пеј. болесник од туберкулозе Б.
евтикљав, -а, -о в. евтикав Б.
евтикљавштина ж/м в. пеј. евтикавштина Б.
евтикљавка ж она која је оболела од туберкулозе (јевтике) ЦТР.
евтикљавко м в. евтикљавка ЦТР.
евтикљавча м в. евтикљавко ЦТР.
евтичав, -а, -о који има евтику, који је туберкулозан ТГ1.
едиџац м једиџац ТГ1 ЦТР Тим.
единиџ м једиџац Тим.
единиџа ж једиџа кћи ЦТР ТГ1.
едногџац м (мн. еднџац) **1.** који има једну годину; **2.** рођен исте године, врсник заједно ЦТР Б К ТГ1.

еднода̀нци м мн. рођени истог датума (дана) у години Б ЦТР [Нисмо чули облик за једну].

еднода̀нчичи в. едноданци Тим.

еднопа̀ес, -то **1.** с једним тестисом; **2.** фиг. ударен, није у реду ЦТР.

еднору̀пци они који имају интимне односе са истом женом Тим.

езича̀на ж жена која много и свашта говори, која има дугачак језик ТГ1.

езича̀ра ж језичара ЦТР.

езича̀рка ж в. езичара ЦТР; она која свашта прича К.

езича̀т, -а, -о брбљивац К.

екмецѝја м пекар Л.

ѐлац м јелац, особа која много једе Тим.

елсѐз м размаженко Л.

ерба̀п м вешт и сналажљив човек ЈС ЦТР.

ерба̀пка ж вешта и сналажљива жена ЈС ЦТР.

ерба̀плија м в. ербап ЈС.

ергѐн м момак Л.

есапчѝја м милосрдан човек Л.

есафлѝја м душеван човек Л.

есна̀влија м **1.** члан свога еснафа; **2.** власник занатске радње; **3.** угледан грађанин ПГ РПГ.

есна̀в-чове́к м занатлија који је члан свога еснафа, цењен и угледан грађанин ПГ.

етр̀ва ж јетрва К ЦТР.

етр̀вица ж дем. од етрва ТГЗ.

еџи́м м видар, онај који лечи биљем Тим.

ѐцкоња́ м онај који замуцкује у говору ЦТР.

ѐшан, -шна, -шно јешан ЦТР.

ешѐк м фиг. враголаст човек ПГ, неваљалац ЈС [ешек-сој „магарећи род; ђаволаст човек“].

ешекчѝја м онај који преноси дрва и робу магарцем; онај који гаји магарце ЈС.

ешни́к м онај који има потребу много да једе, јешник ЦТР.

ешни́ца ж / *ѐшница* она која има потребу да пуно једе ЦТР.

Ж

жа̀ба ж **1.** в. жабац Н; **2.** подр. ситна и неугледна женска особа Б.

жаба̀р м особа која се игра жабама, особа која једе жабе РПГ.

жаба̀ц м фиг. и шаљ. беба која је стално мокра јер се често упишава Н.

жа̀лан, -лна, -лно жалостан, тужан ЦТР; онај ко је у жалости Б, ожалошћен ЛР.

- жа́лосан**, -сна, -сно жалостан ЦТР; Б.
- жалостиван**, -вна, -вно сажалив, преосетљив, милосрдан РПГ ЦТР; жалостив, који се лако расплаче ТГ1.
- жа́пче** с в. жабац Н.
- жа́роња** м крупан румен човек Л.
- жа́ца** м жарг. милиционер ЦТР.
- жва́кав**, -а, -о изгужван ЦТР.
- жва́кла** ж пеј. она која стално нешто жваће ЦТР.
- жва́кља** м 1. човек који стално нешто жваће ЛР РПГ; 2. онај који трућа, говори којештарије ПГ; 3. изгужван ЦТР.
- жва́кна** ж 1. жена која стално нешто жваће, премеће по устима РПГ; 2. она која говори бесмислице ПГ; 3. она која носи изгужвану одећу (Ко да су ју краве жвакале!) Б.
- жваку́ља** ж в. жвакна ПГ.
- жва́лча** м пеј. онај који баљезга ЦТР.
- жвањкало** м пеј. човек који говори којешта ЈС, фиг. брбљивац ЦТР.
- жвањћало** с брбљивац; клеветник Ш Тим РПГ.
- жвоњѝк** м фиг. закржљало чељаде П1.
- жгадурија** ж/м лош, гадан човек, в. гадурија ЦТР.
- жге́пче** с фиг. пеј. дете ЦТР.
- жго́ља** м жгољавко, мршавко П1.
- жго́љав**, -а, -о мршав, кржљав, неразвијен К СГС Луж; који је жгољав, који је закржљао ТГ1; испијен ЛР.
- жго́љна** ж пеј. в. жгољав СГС.
- жго́љча** м жгољава особа Б ЦТР.
- жгра́пав**, -а, -о особа која хода крупним корацима [који жграпа кад хода] СГС.
- жгра́пало** с в. пеј. жграпав СГС.
- жграпа́н** м пеј. в. жграпав СГС.
- жгра́пља** м пеј. в. жграпав СГС.
- жгра́пна** ж пеј. в. жграпав.
- жгра́поња** м пеј. в. жграпав СГС.
- ждр́љав**, -а, -о који је крмељивих, водњикавих очију ТГ1 СГС.
- ждр́љна** ж пеј. в. ждрљав СГС.
- ждр́љча** м особа водњикавих, крмељивих очију; плачљива особа; не нарочито бистра особа ТГ1.
- ждр́љча** м пеј. в. ждрљав СГС.
- ждро́кља** м пијандура Тим.
- жедноцре́вац** м човек који пије много воде ЈС.
- же́на др́та** ж шал. лукава особа, преварант; досетљива особа РПГ.

- жена́** ж женска особа, старија од узраста девојчице Б.
- женетѐрина** ж аугм. пеј. од жена РПГ.
- женетѝна** ж аугм. и пеј. од жена Б РПГ ЦТР; пеј. и аугм. од жена Жл.
- женетѐр** м скуп жена РПГ.
- жени́ца** ж **1.** ситнија жена; **2.** хип. од жена Б ЛР.
- жени́ште** с пеј. од жена ЦТР; пеј. жена Б ЈС.
- женка́р** м женскарош ТГ1ЈС ДМ.
- женска́р** м женскарош ЦТР; женскарош К РПГ.
- женска́ћ** м пеј. женско дете, девојка ЦТР.
- женскоко́з** пеј. двополан мушкарац, мушкарац с особинама жене, сметењак ЛР Тим.
- жентура́ча** ж аугм. од жена, погрд. женетина ЦР2 РПГ; пеј. од жена ЦТР.
- женче́** с дем. и хип. од жена ЛР Тим ЦТР.
- женчи́ште** в. жениште ЛГ.
- жѝнштина** ж жена уопште Б ТГ1 Луж; пеј. жена ПГ; ж аугм. и пеј. од жена, женетина ЦТР;
- женштина́** ж зб. им. женскадија, жене ЦТР.
- женшто́р** зб. пеј. женски свет, жене ПГ РПГ.
- женѝц** м **1.** жена која се намеће умом, промишљеношћу, заповедањем РПГ; **2.** врло лепа и пожељна млада жена РПГ.
- жења́к** м младожења Л.
- жења́т**, -а, -о жењен ЈС.
- жењен**, -а, -о ожењен / удата РПГ [За девојку, ћерку такође се, поред „одадена“ каже и „жењена!].
- жењет**, -а, -о в. жењат ЈС.
- жетва́р** м **1.** жетелац Б РПГ; **2.** в. жетварка ЦТР РПГ.
- жетва́рка** ж жена жетелац ЦТР; жетелица ЈС; жена која жање ЦР2.
- живодѐрник** м онај који воли да мучи животиње, живодер ПГ Тим РПГ.
- живодѐрњак** м в. живодерник РПГ.
- живојѐдник** м крволок; човек који наноси зло људима ЈС.
- живопѝсац** м сликар уметник, цртач Б К2.
- животња́к** м уметник Л.
- жи́роња** м угојен човек Л.
- жи́тна** ж болешљива жена; она која је бледа у лицу П1 РПГ.
- жље́бав**, -а, -о **1.** плачљиво (дете) ЦР1; **2.** искривљених усана, жѝмбав, ДМ СГС [Жљебине – десни у устима. При плачу се искриве уста, плачљивко се, у ствари жљеби! Кревели се.]
- жље́бавац** м погрд. плачљиво мушко дете, плачљивко.

- жљебавица** ж погрд. плачљивица ЦР1.
- жљебача** ж жена којој се при говору виде десни Тим.
- жљебѐ** с в. жљебавац ЦР1.
- жљебна** ж 1. жена која се кревѐљи, прави гримасе уснама РПГ СГС;
2. размажена, цмиздрава женска особа ПГ.
- жљебура̀н** м пеј. в. жљебурат СГС.
- жљебура̀на** ж жена кривих уста Б.
- жљебура̀т**, -а, -о човек са великим устима СГС.
- жље́пка** ж в. жљебуља ЦТР.
- жље́пча** м в. жљебан ЦТР СГС.
- жље́пче** с дете које се стално цери ЦТР; жље́пче с мало размажено дете које се кревѐљи ПГ ЦР1.
- жми́кла** ж она која намигује, намигуша ЦТР.
- жми́кља** м жмурава особа Жл РПГ; онај који намигује ЦТР; особа ситних, жмиравих очију СГС.
- жми́кна** ж поспана, лења жена К.
- жми́ркав** -а, -а жмиркав, зрикав, болесних очију П2.
- жми́рко** м особа ситних, жмуравих очију СГС.
- жми́рна** ж в. жмирко СГС.
- жми́рча** м пеј. в. жмирко СГС.
- жму́кав**, -а, -о полузатворених (и крмељивих) очију; прљав, лењ и немивен П1; човек чије се очи једва виде ЛР РПГ; поспан, лењ ЦТР; човек који гледа као да жмури ДМ.
- жмука̀н** м пеј. поспанко, лењивац ЦТР.
- жму́кла** ж пеј. лењивица, тутубанка ЦТР.
- жму́кља** м пеј. лењивац, поспанко, тутубан ЦТР.
- жму́ра** м пеј. в. жмурав СГС.
- жму́рав¹**, -а, -о особа која као да гледа полузатворених очију СГС.
- жму́рав²**, -а, -о особа крмељивих очију ТГЗ.
- жму́равштина** ж 1. погрд. особа која гледа полуотворених очију;
2. лена стално поспана особа ТГЗ.
- жмура̀н** м в. жмукља ЦТР.
- жмура̀ч** м онај који жмури у игри жмурака ЦТР.
- жму́рко** м пеј. онај који жмирка ЈС.
- жму́рла¹** ж в. жмукла ЦТР.
- жму́рла²** ж пеј. она која жмирка ЈС.
- жму́рна** ж пеј. в. жмурав СГС.
- жму́рна** ж стално поспана особа ТГЗ.

жмѹрча м онај који гледа полуотворених очију, који има повучен поглед, лена особа, стално поспана особа ТГЗ; пеј. в. жмукља ЦТР, жмурав СГС.

жѹљав, -а, -о мршав, неухрањен, испијен у лицу ТПС.

жѹја ж шаљ. плавуша СГС.

жѹјка ж в. жуја СГС.

жѹљав, -а, -о **1.** фиг. чврст, жилав, јак, незгодан човек ЦТР; **2.** превише мршав ЈС.

жѹљавче с слабуњаво дете ЈС.

жѹљан м пеј. мршав и слаб човек ЈС.

жѹљко м в. жуљан ЈС.

жѹљна ж пеј. в. жуљча СГС.

жѹљча м **1.** пеј. особа са пуним уснама СГС; **2.** пеј. замлаћена, банална особа ЦТР К.

жутајка ж ирон. неугледна, пожутела жена Л; плавокоса жена, плавуша СГС.

жутарка ж пеј. плавуша СГС.

жутарѹц м пеј. мушкарац жуте браде СГС.

жѹти м чест надимак плавокосе мушке особе СГС.

жѹтко м слабуњав мушкарац жућкастог, испијеног лица ЈС РПГ; бледо, болешљиво дете ЦТР.

жѹгла ж в. жутајка Л ЈС.

жутобрáдоња м пеј. особа жуте браде СГС.

жутобрѹкоња м пеј. мушкарац жутих бркова СГС.

жутопѹп, -а, -о особа која има жут тен СГС.

жѹћа м пеј. плавушан, особа жуте (плаве) косе СГС.

жѹћес, -та, -то особа плаве косе СГС.

жѹћка ж в. пеј. жутарка СГС.

жѹћко м (детету) плавушан СГС.

жѹмба ж **1.** женска особа кривих уста РПГ; **2.** женска особа која прави подругљиве гримасе РПГ, в. жѹмбавица РПГ.

жѹмбав, -а, -о човек са искривљеним уснама ЛР ТПС; рохав човек, шкрофулозан Б.

жѹмбавица ж женска особа кривих уста ПГ РПГ.

жѹмбил м пеј. кривоуст мушкарац РПГ.

жѹмбѹљ м **1.** пеј. особа излобличених уста РПГ; **2.** особа која се подругљиво кривељи РПГ

3

забáјан, -а, -о зачаран, заштићен чарима од нечастивих сила РПГ.

- заба^кл^ив, -а, -о тврдоглав „као мазга“ Тим.
 заби^гл^осан, -а, -о занесен у нешто, обично безначајно Тим.
 забл^есавен, -а, -о ћакнут; фиг. замајан, залуђен, заблесављен РПГ.
 забор^аљак м онај ко често заборавља, забораван К2.
 забуш^ант м онај ко избегава посао, који подваљује у послу К2.
 завали^ја м 1. јадник, бедник; несрећник, особа за сажалевање Б ТПС 2.
 несигурна особа, која се увек од нечега устручава Б РПГ.
 завали^ћа м хип. и дем. од завалија РПГ.
 зав^атен, -а, -о фиг. верена (девојка) ЦТР.
 за^видан, -дна, -дно завидљив ЦТР.
 завид^ојла ж пеј. завидљивица Тим.
 завиз^ијја м особа која сваком завиди ТПС.
 за^водница ж жена која њише куковима док хода СГС.
 завр^зан, -а, -о фиг. ћутљив ЦТР РПГ, сметен ТПС.
 заврт^отина ж замајан човек ЦТР.
 зав^ут м замлата; мушка особа са женским особинама и интересовањима РПГ.
 зав^утнут, -а, -о м ћакнут, незрео РПГ.
 зав^утњак м пеј. в. завутнут РПГ.
 заву^тоја м в. завутњак РПГ.
 зага^ђало ж зановетало ЦТР.
 загла^вка м фиг. онај који воли да се у све меша Б.
 загло^цговно с онај ко се непрестано задиркује, насртљивац Б.
 заго^дена (девојка) ж верена девојка, испрошеница РПГ.
 загу^лен, -а, -о фиг. тврдоглав, блесав, незгодан ЦТР.
 загу^љан м задрта особа, в. загуљара ЦТР.
 загу^љара м недотупавна, задрта особа, будала ЦТР.
 загу^љен -а, -о, в. загулен ЦТР.
 загу^љес, -та, -то задрт, недотупаван.
 загу^љотина м в. загуљара ЦТР.
 задир^гуза м онај што друге задиркује, изазива ЦТР.
 задир^која м онај који задиркује друге ЦТР.
 задир^ција м изазивач сукоба, онај ко воли да се задиркује РПГ.
 задо^јаљна ж жена која прво задоји новорођенче (док мајка још нема млека) Тим.
 зад^орица м онај ко друге стално дира, кавгација Б ЦТР; у Тим задорика.
 зад^орко м в. задорица Тим.
 зад^орљив, -а, -о особина онога који изазива свађу ЦТР.
 задор^ција м задор, онај ко се задиркује ЦТР.
 задр^жан, -жна, -жно силан, јак, леп, сигуран Б РПГ.
 задри^банда м задрт човек ЦТР.

- задрт, -а, -о недоговоран, недопустиво упоран (а није у праву) Б.
- задурлија м човек надута, натечена лица Грд.
- заџбан, -а, -о незгодан, в. зајебан ЦТР.
- заџбант м онај који воли да се шали ЦТР.
- заџчко м особа која замуцкује СГС.
- заџкоја м онај који замуцкује при говору ЦТР СГС.
- зажуљен, -а, -о в. загуљен ЦТР.
- зажуљотина м в. загуљотина ЦТР.
- завџрен, -а, -о збуњен ЦТР.
- зајдљив, -а, -о заједљив, који подстиче свађу РПГ.
- зајџбан, -а, -о незгодан, лош, зао ЦТР.
- зајџбант м спадало, преварант Тим.
- зајџкоја м онај који зајџкује, муцавац ЦТР.
- зајчар м ловац на зечеве Тим.
- закасал, -а, -о пропао, онај који је претпео неку несређу или неку штету, коме не иде посао Б.
- закасан, -а, -о намучен, јадан ЦТР.
- закасотина м фиг. лош човек ЦТР; особа која је ударила неком странпутицом Тим.
- закачен, -а, -о 1. фиг. болестан, паралисан; 2. ћакнут РПГ.
- закачоја м кавгација, онај ко се стално с неким качи ЦТР.
- закачољак м кавгација ЦТР.
- закачољка ж онај ко се с неким качи ЦТР.
- закачотина ж свадљив, прек човек ЦТР.
- закџсан, -а, -о незгодан, лош. ЦТР.
- заковрдан мушко зановетало Тим.
- заковрдана ж женско зановетало Тим.
- законит, -а, -о човек од реда, принципијелан Коп.
- закрклотина ж/м шал. особа која стално кашље и хрче КЦ.
- закркоја м зановетало, приговарач Тим.
- закрпоја м онај ко крпи или ко је окрпљен КЦ.
- закрцало с гунђало, крцуга Тим.
- закршотина ж/м задрта особа; ленчуга Тим.
- закукан, -а, -о особа која је с пролеђа чула кукавицу нашег срца КЦ.
- заламач м пеј. човек похлепан на богатство Тим.
- залва ж заова, девојка жена ЦТР.
- залвџ с дем. и хип. од залва ЦТР.
- залвичџ с дем. и хип. од залва ЦТР.
- залвичина ж заовина кћи ЦТР.
- залепџес, -га, -то замлаћен ЦТР.
- залепџа ж/м замлата ЦТР.

- зализа́н м особа која воли да му коса увек буде зализана СГС.
 зализа́н, -а, -о онај који има зализану косу СГС.
 зализана́ ж в. зализан СГС.
 зализо́ја м пеј. в. зализан ЦТР.
 зализоти́на ж аугм. и пеј. од зализоја ЦТР.
 залисе́н, -а, -о обележен светлим праменом косе КЦ СГС.
 залисо́тина ж/м погрд. залисен КЦ.
 залита́љка м/ж особа која облеће око некога или нечега.
 залита́ч м 1. онај што облеће око нечега или некога ЦТР; 2. онај што опслужује, облеће око некога ЦТР; 3. потрчко Б Тим.
 залита́ч м фиг. онај ко замуцкује у говору КЦ [У Бучуму залитач је и парче меке кожице у систему дуваљке на гајдама, које као клапна прилегне на цев и не даје да ваздух излази из мешине.]
 залито́тина ж аугм. и пеј. од залитоја, сметало ЦТР.
 залише́н, -а, -о в. залисен СГС.
 залува́н, -а, -о занесен, заглупљен Тим.
 залуво́сан, -а, -о ошамућен Тим.
 залуда́њ, -дња, -дњо беспослен, или онај ко ради без вајде КЦ.
 залуде́н, -а, -о залуђен, пометен од батина КЦ.
 залудња́р м беспосличар, докон човек ЦТР.
 залудњича́р м беспослен човек КЦ.
 залудњичарка́ ж беспослена жена КЦ.
 залуђа́н, -ђна, -ђно беспослен, залудан КЦ ЦТР..
 залуђничарка́ ж в. залудњичарка КЦ.
 залу́жен, -а, -о упрљан блатом КЦ.
 залупа́јка ж/м будала, глупавко Грд Тим; замлата, будала ЦТР.
 залупа́јко м глупак Тим.
 заљу́пен, -а, -о глуп, лоше нарави КЦ.
 замаа́н, -а, -о фиг. замајан, ћакнут РПГ.
 замаво́тина ж замајан човек ЦТР.
 замазо́тина ж м погрд. запрљана особа КЦ.
 замаја́н, -а, -о ударен, занесен, будаласт ЦТР Тим.
 замаје́н, -а, -о замајан, занесен, будаласт КЦ ЦТР.
 замајо́сан, -а, -о пеј. в. замајан Тим.
 замајоти́на ж/м погрд. замајан човек КЦ ЦТР.
 зама́нган, -тна, -тно заблесављен Тим.
 заме́рљив, -а, -о прек, директан у опхођењу, уочљив Б РПГ.
 за́млата м/ж ћакнута особа ЦТР РПГ.
 замлате́ја м в. замлатоја РПГ.
 замла́тен, -а, -о ћакнут, ударен, замлаћен ЦТР.
 замла́тњак м пеј. замлата Тим.

- замлатоја** м онај који је ћакнут, в. замлатотина РПГ ЦТР.
замлатотина ж/м аугм. од замлата, онај који је ћакнут ЦТР.
замлаћен, -а, -о ћакнут, в. замлатен ЦТР.
замлачен, -а, -о в. замлачен РПГ.
замуцко м особа која замуцкује СГС.
занесен, -а, -о фиг. ћакнут РПГ.
занесењак м замлаћен, ћакнут, нереалан човек, замлата, фантаста Б.
занесотина ж/м пеј. занесењак Тим РПГ.
зановетало с онај ко зановета, в. пањкало ЦТР.
заорљив, -а, -о онај који зановета, извољева. ЦТР; напрасит, тврдоглав Тим.
западал, -дла, -дло пропао (материјално и телесно) КЦ.
запекљан, -а, -о повучен у себе, неповерљив човек ЦТР.
запекљотина ж фиг. човек склон петљавинама ЦТР.
заплескан, -а, -о упрљан падом у блато КЦ.
заплескотина ж м 1. особа која се увек измаже КЦ; 2. онај ко се недолично понаша (обично у говору) РПГ.
запљес м глупан, блесоња Б Тим РПГ.
запљескоја в. запљес РПГ.
запојен, -а, -о особа лечена запајањем КЦ.
запор непром. прен. баксуз КЦ.
запорник м баксузна особа; онај ко одбија понуђено КЦ, онај који одбија да једе (запира) ЦТР.
запорничес, -та, -то онај који не прихвата понуду, савет и сл. КЦ.
запослен, -а, -о онај ко је у радном односу, супр. незапослен К2.
запрден, -а, -о запостављен, запуштен, онај од кога су се у нечему одрекли Б.
запрдоја м зановетало, закерало ЦТР.
запрлотина м особа која је изненада запела пред неком тешкоћом КЦ.
запртак м фиг. ситан, мршав, жгољав човек Грд РПГ.
запртљак м в. запртак РПГ [Али и онај који запире, успорава неки посао Б].
запрцоја м подр. особа која стално нешто извољева, приговара КЦ.
запрцојес, та, -то особа налик запрцоји КЦ.
заптија м турски полицајац (ист.) РПГ.
запугавел, -а, -о онај који је заостао у развоју, који споро расте Б.
запунавел, -а, -о заостао у расту а великог стомака, в. запугавел СГС.
заразен, -а, -о заражен КЦ.
заразотина ж/м погрд. нечиста особа КЦ.
заразотљак м погрд. нечиста особа КЦ.
зарезан, -а, -о особа дебелог врата СГС.

- заседелица ж уседелица ЦТР.
 засипљив, -а, -о онај ко је оптерећен астмом Б.
 засипљивка ж жена са астмом Грд.
 засмакљавен, -а, -о зарозан ЦТР.
 затлцњак м затуцана особа, глупак Тим.
 затлчњак м в. затлцњак Б.
 за́тра ж/м 1. особа која немилице троши, расипник, штетник Б ЦТР;
 2. пакосна особа која намерно чини штету другима РПГ.
 затра́кан, -а, -о фиг. затуцан, заглупљен РПГ.
 затрудне́ла ж она која је затруднела, која је постала трудницом Б.
 зату́пес, -та, -то особа затупаста носа СГС.
 затуцо́тина ж/м замлата ЦТР.
 заузи́мљив, -а, -о предузимљив РПГ.
 заула́в, -а, -о занесен, замајан, приглуп ЦТР.
 заулаво́тина ж/м малоуман, приглуп, занесена особа ЦТР.
 зау́љкав, -а, -о в. заулав ЦТР.
 зауљкаво́тина ж/м замлата, занесењак ЦТР.
 зафрка́нт м шаљивџија ЦТР; зајебант Тим.
 заце́пњак м в. зацепоја РПГ.
 зацепо́ја м замлата, особа која жестоко намеће став и настоји да се од њега не одступи РПГ.
 зацепо́тина ж/м задрта, тврдоглава, неразумна особа РПГ ЦТР.
 заче́пен, -а, -о задрт, својеглав Тим.
 зашаша́вен, -а, -о залуђен, збуњен Тим.
 заштуро́тина ж/м пеј. сенилна особа РПГ.
 зашунта́вен, -а, -о шунтав, в. зашашавен Тим.
 збита́к м крепак, једар човек Грд; пеј. ониска и набијена особа Тим.
 збр́чкан, -а, -о особа наборана чела СГС.
 збу́цан, -а, -о особа кратког врата СГС.
 звани́ца ж/м особа из куће која је позвана у сватове или на неку другу свечаност Б.
 згме́чен, -а, -о кратковрата особа СГС.
 згра́пља м пеј. човек који прави крупне кораке при ходању СГС.
 згра́пна ж пеј. в. зграпља СГС.
 згра́пча м пеј. в. зграпља СГС.
 згра́пша м пеј. в. зграпља Б.
 згузѝн, -зна, -зно крив, сумњив, с осећањем кривице Тим.
 згу́рав, -а, -о особа кратког врата СГС.
 згу́ран, -а, -о в. згурав СГС.
 згу́цав, -а, -о в. згурав СГС.
 зда́ден, -а, -о даровит, згодан, који одговара ситуацији РПГ.

- здѣпас, -та, -то кратких ногу и трупа СГС.
 здриг'осан, -а, -о покварен, иструнуо ЦТР.
 здропљ'осан, -а, -о 1. преморен; 2. смршао ЦТР.
 здув'отина м пеј. стар, занемоћао човек ЦТР.
 зѣвало с подр. особа која се стално (безразложно) смеје, запљес СГС.
 зевзѣк м в. зевало Б.
 зѣка м особа са зечјом усном СГС.
 зѣкоња м шаљ. подсм. особа са зечјом усном СГС.
 земљ'осан, -а, -о онај који је у лицу добио боју земље (од изнемоглости, болести, пића) Б ТПС.
 зимогр'ожљив, -а, -о преосетљив на хладноћу Б Тим.
 зимогр'озив, -а, -о зимогрожљив ЦТР.
 зимогр'озник м в. зимогрожљив Тим.
 зл'обан, -бна, -бно пакосна особа СГС.
 злов'арник м онај који слуги зло, који најављује зло, злокобник ЦТР.
 злов'арница ж она која слуги, која најављује зло, злокобница ЦТР.
 зловр'емац м фиг. увек намрштена особа СГС [Зловремац је птица која предсказује лоше време; по неким пева на кишу и зато је зову ћислопеј.].
 злогл'едан, -дна, -дно урокљив ЦТР.
 злоду'шан, -шна, -шно зао, осветољубив РПГ.
 злој'ешан, -шна, -шно који слабо једе, који има смањен апетит; в. цимрав
 Грд.
 зл'ојна ж в. злојчав СГС.
 зл'ојча м в. злојчав СГС.
 зл'ојчав, -а, -о особа прћаста носа СГС.
 злом'ислен, -а, -о склон злу, који је пун зависти РПГ.
 злом'ишљеник м завидљивац, особа која жели зла другом РПГ.
 змајев'ит, -а, -о који је рођен са крилима (израслинама) под пазухом РПГ.
 змајов'ит м в. змајевит Б.
 змиј'ар м човек који лови змије, који уме звиждањем да их окупља РПГ. – Причало се за Таћију да е ноћник и змијар, па су деца зазирала од њѣга ЦТР.
 змијоглт, -а, -о човек дуга и танка врата СГС.
 зњ'урен, -а, -о погрбљен РПГ.
 зоб'ник м пакосник СГА.
 зорлија м особа која се (вазда) жури РПГ.
 зр'ел, -а, -о фиг. особа у годинама ЦТР.
 зу'ба м особа која има велике зубе СГС.
 зуб'ан м онај који има велике зубе ЦТР СГС.
 зуб'ар м назив за онога ко има вештину да вади зубе Б.
 зуб'ат, -а, -о особа са великим зубима СГС.
 зу'бла ж пеј. она која има велике зубе ЦТР.

зубља м пеј. в. зубан ЦТР СГС.
 зубна ж пеј. в. зубат СГС.
 зубоња м / зубоња в. зубат СГС.
 зубунџија м занатлија који израђује зубуне Тим.
 зълва ж заова Б РПГ.
 зълви́чич м заовин син РПГ.
 зълви́чна ж заовина кћи Тим.

И

играбра м/ж в. играорац ЦТР.
 играбрац м добар играч народних кола ЦТР.
 играбрка ж добра играчица народних кола ЦТР.
 играбрче с дете играч народних кола ЦТР.
 идијот м идиот, кретен, покварењак Тим.
 идијотћиња ж в. идијот Тим.
 идијотштина ж пеј. в. идијот Тим.
 идиот м / идијот покварени глупак Б.
 ижедомник м онај који брине о кући, добар домаћин ПГ [У сеоском домаћинству постоји кућа (за људе) и ижа (мања једноделна зградаца) где се на отвореној ватри спрема храна и пече хлеб. Некада је то било под истим кровом.].
 ижедомница ж в. ижедомник ПГ.
 ижњи кућни, члан породице ЈР.
 избјикольц м курва П1.
 избирџија м онај који много бира, избирач ПГ РПГ; пробирач ЦТР.
 избирџика ж избирачица ПГ; она која много избира, пробирачица ЦТР.
 изгорелац м погорелац П1.
 изгубен, -а, -о изгубљен, збуњен ЦТР.
 издркан, -а, -о фиг. покварен, лош човек ЦТР.
 издљвна ж која се лако подаје мушкарцима ЈС.
 изелица ж/м 1. изелица, прождрљивац ПГј РПГ; 2. фиг. онај ко непрестано другога секира Б; крвник РПГ.
 изелица м/ж онај који живи на туђ рачун, који другога поткрада ЦТР.
 иземчес, -та, -то стабилан, темељан ППБ СГС; витак, танак ТГ1; особа ниског раста СГС.
 изеца ж/м прождрљивац ПГ.
 изешко м онај који много једе ЦТР.
 изешник м 1. онај који много једе; 2. онај који искоришћава друге људе и наноси им зла ЈС; прождрљивац, изелица ЦТР.
 изешница ж гладница, прождрљивица ЦТР.

- излапóтина** ж особа која је излапела ЈС; сенилна особа.
- изметлија** м слуга, служитељ, чистач К.
- измећар** м кућни слуга Тим.
- измећарка** ж служавка ЈС Тим РПГ.
- измићарка** ж в. измећарка ЈС РПГ.
- измичан**, -чна, -чно особа танког струка СГС.
- измуден**, -а, -о онеспособљен од боја Б.
- изнемогал**, -гла, -гло изнурена, ослабела особа СГС.
- изњурен**, -а, -о изнурен, исцрпљен, изнемогао ТГ1.
- изоглавен**, -а, -о фиг. ослобођен обзира ДМ, [испрегнут, изашао из оглава, иступио из неког реда и поретка, изобичајен].
- икан**, -а -о грђен и понижаван; без кривице крив П1.
- илинција** м лажљивац; варалица ЈС Г1; који подваљује, варалица ПГ [Илинција обично подваљује у некој игри, обично у дечјој].
- илинцика** ж в. илиција ПГ.
- илиција** м варалица, преварант Тим ТПС.
- илицика** ж в. илиција Тим.
- иљав**, -а, -о 1. врљав, разрок; 2. непоуздан, опасан ЦТР.
- иљавка** ж пеј. разрока жена ЦТР.
- иљавкиња** ж разрока женска особа Грд.
- иљавко** м пеј. разрока мушка особа ЦТР.
- иљавча** м пеј. разрок, лош човек ЦТР.
- иљавче** с разроко дете Грд.
- иљка** ж в. иљавка ЦТР.
- иљча** м в. иљавча ЦТР.
- имаћан**, -на, -но имућан ЈС.
- имач** м имућан човек ЈС.
- име** с имењак [само у обраћању] К.
- имењак** (некоме) м особа с истим именом Б.
- имењача** (некој) ж особа с истим именом РПГ.
- имотан**, -тна, -тно имућан Б ЛР ТГ1 РПГ [имот = имање, имовина].
- инатлија** м онај који је склон да се инати, да пркоси ЈС К РПГ.
- инатљив**, -а, -о пркосан, онај који тера инат РПГ ЈС.
- инација** м онај ко се инати ДМ; онај који пркоси ЦТР.
- инацика** ж в. инација РПГ.
- инћар** м в. инћарин Тим.
- инћарин** м онај ко инћари, ко се попишмањује; који одустаје од договореног Тим.
- искалил**, -а, -о особа са истуреним предњим зубима, в. келча СГС.
- искиција** м слуга. – Ниџии искиција несъм К.

искла́вен, -а, -о особа с ишчашеним куком ДМ.

исклосна́вен, -а, -о повређен у пределу вилица ЛР Тим.

исклоца́тен, -а, -о искварено карактерно Тим.

искоби́лчен, -а, -о **1.** грбав; **2.** пребијен тако да се изгрбио као кобилка (обрамица) Б Тим.

иско́бник м злослутник, онај ко најављује зло спомињањем неких речи Тим.

испи́ен, -а, -о испијен, блед ЦТР.

испи́сник м истогодишњак, вршњак ЛГ Тим; једногодац, онај с којим се истовремено служи војска Б.

испи́сница ж вршњакиња Тим.

исполи́чар м надничар. ЦТР.

исполи́чарка ж надничарка ЦТР.

исполци́ја м онај који обрађује земљу на исполицу, наполичар ПГ РПГ.

исполци́ка ж в. исполција ПГ РПГ.

испр́дак м **1.** фиг. пеј. последње рођено дете; **2.** фиг. пеј. закржљало чељаде или живинче. – Још килави тија испр́дак уз бре́г, не мо́ж ни сти́гне ЦТР.

испрóсник м просилац РПГ.

иста́јен, -а, -о особа са једним истуреним раменом СГС.

истого́тка ж вршњакиња. ЦТР.

истре́шљак м последње дете, мезимче Тим.

истри́сина в. истришче Б Тим.

истри́шак м в. истрешљак Тим.

истри́шак м дете које се последње роди (у породици с више деце) ЈС; последње дете, мезимче ТГ2.

истри́шка ж женско дете истришче Тим.

истри́шко м в. истришче Луж ЦТР.

истри́шљак м **1.** најмлађе дете, последње дете РПГ; **2.** фиг. пеј. недоношче, последње рођено дете ЦТР.

истришља́че с дем. од истришак ЈС.

истришо́ја м **1.** в. истришљак РПГ; **2.** онај који воли да претреса, претражује по туђим стварима ЦТР.

истришо́ља м особа која вазда нешто претура тражећи да нешто украде или поједе РПГ.

истри́шче с в. истришљак ЦТР; последње дете у мајке П2 Б Луж ТГ1 РПГ; дем. од истришак ЈС.

исци́брен, -а, -о изнемоћао, убледео и злогледан од немоћи Тим.

исцибри́л, -а, -о ослабео тако да су „остале само очи“ ЛР; испијен, блед, скоро прозрчан ТГ1 ТПС.

исциврѝл в. исцибрил.

итрињѝца ж хитра женска особа, вреднуша Тим.

ићиваркалија м замлата, будала ПГ.

ицелѝтељ м видар, лекар, исцелитељ Тим.

ичамрѝл, -а, -о особа болесног изгледа СГС.

ичѝпен м в. ишчепен Б.

ѝшаран, -рна, -рно сналажљив, довитљив, оштроуман ПГ.

ишкѝлуван, -а, -о учен, који је завршио високе школе Б.

иштириѝца ж нероткиња ПГ.

ишчамрѝл, -а, -о ископнео, телесно ослабио, исхлапио Б СГС.

ишчѝпен, -а, -о особа са кривим устима (с кривом вилицом) СГС.

ишчепѝтина ж/м пеј. в. ишчепен СГС.

Ј

јамѝција м онај који згрће материјална добра, алав човек ЦТР.

јерћѝнин м момак, младић, нежења ПГ РПГ.

јабанѝја м непознат, туђинац, несродник ЈС Тим.

јабанѝика ж в. јабанѝија Тим.

јабукѝрка ж жена која воли јабуке РПГ.

јаганчѝр м онај који чува јагањце РПГ ЦТР.

јаганчѝрче с дем. и хип. од јаганчар ЦТР.

јагањчѝр м чобанин који се брине о јагањцима, који чува јагањце, јаганчар ПГ РПГ.

јагничѝр м в. јаганчар РПГ.

јагничѝрка ж в. јагничар РПГ.

јагништѝр м в. јагничар РШГ.

јагништѝрка ж в. јагништар РПГ.

јагњѝлка ж жена која надгледа јагњење оваца ПГ.

јагњѝштѝр м пастир који чува јагањце ПГ [У пиротском крају зб. јагњѝшта.].

јагуриѝца ж/м тврдица, циѝија Тим.

јадник м сиротан, невољник Б.

јѝдован, -вна, -вно ојађен ЛР; љутит ДМ.

јѝзација м писар ЈС.

јѝчѝр м **1.** онај који много воли да једе јаја; **2.** крадљивац јаја К Тим; ситан лопов, крадљивац јаја П1; **3.** трговац јајима ТГЗ ПГ.

јѝчѝрка ж продавачица јаја ПГ К Тим.

јѝкокрван, -вна, -вно онај који има јак либидо РПГ.

јѝкосан, -сна, -сно који је јак, снажан, крепак, здрав ТГЗ.

јѝлова жена ж она која не може да рађа СГС.

јѝловѝк м стерилан, неплодан човек Грд РПГ СГС ЦТР.

јаловáр м момак који пасе јалове браве (који се посебно негују ради продаје) Б ТГ1 РПГ.

јалови́ца ж / *ја́ловица* жена нероткиња РПГ СГС ЦТР.

јаловња́к м в. јаловак РПГ.

јалову́ша ж нероткиња СГС.

јариштáр м пастир који чува јарад ПГ.

ја́роша ж 1. ветропирка; 2. курва Тим.

јасновíдац м онај који добро види ЦТР.

јасновítка ж она која добро види.

јашчíка ж главна куварица на скуповима, ашчика РПГ.

јѣбанци́ја м туђинац, особа која није из рода, из фамилије ПГ ЈС РПГ.

јѣбанци́ка ж в. јѣбанција РПГ.

јѣбанíц м странац, другоселац Жл.

јѣбáч м особа с наглашеним полним нагоном ДМ [чешће у ироничној употреби као подсмех сексуалном хвалисавцу] Б.

јѣбívетар м ветропир, непоуздана особа Б.

јѣби́ца ж особа вешта у сексу Б.

јѣбурљíв, -а, -о (обично жена) појѣбљива ДМ.

јѣвтíкавштина м пеј. в. јѣвтикљав РПГ СГС.

јѣвтíкљав, -а, -о онај ко болује од јѣвтике, туберкулозан Б, в. јѣвтикљив.

јѣвтíкљавштина ж/м пеј. в. јѣвтикљав СГС.

јѣвтикљíв, -а, -о туберкулозан РПГ ЦТР СГС.

јѣвтикљíвка ж она која болује од јѣвтике ЦТР СГС.

јѣвтикљíвча м онај који болује од јѣвтике ЦТР.

јѣвтíкна ж пеј. в. јѣвтикљивка СГС.

јѣвтинци́ја м онај који не наплаћује скупо ЈС.

јѣвтíчав, -а, -о туберкулозан К СГС.

јѣгргену́ша ж девојка, обично старија ЈС.

јѣгречáр м овчар који преко ноћи остаје на трли РПГ.

јѣдáч м који добро једе ЛР.

јѣди́нац м / *јѣдиньц* јединац, мушко дете једино у мајке ЈС ЦТР.

јѣдинíц м в. јединац Б.

јѣдини́ца ж женско дете без браће и сестара Б.

јѣдини́чáр м слаб ученик ЦТР.

јѣдини́чáрка ж слаба ученица ЦТР.

јѣди́нка ж кћи јединица ЈС.

јѣдинíц м јединац (син) ЛР РПГ.

јѣдногóдац м онај који је (с неким) рођен исте године РПГ.

јѣднодýнци мн рођени истог дана П2 РПГ [Пошто су у пару (један с другим) не јавља се облик јѣднине].

једнодњичики в. једнодњци ЈС.

једножилац м особа истог порекла (рода, фамилије) РПГ [У Б је жила што је (код биљке) у земљи, а дркло што је изнад земље, а порекло је – под-ркло.].

једноимац м особа истог имена с неким другим РПГ.

једноимка ж в. једноимац РПГ.

једноимћиња ж в. једноимка РПГ.

једноклавак, -а, -о особа која има краћу ногу или ишчашен кук РПГ.

једнокрвац м особа истог порекла, исте крви РПГ.

једнокрвнина зб. рођаци по истом мушком претку РПГ.

једнокрклиња ж / *једнокрклиња*, *једнокрклињина* зб. **1.** браћа и сестре од једне мајке а различитих очева РПГ; **2.** деца од истих родитеља РПГ [Веро-ватно: од истог корена. Кад се дрво ишчупа из корена, каже се „искртило се“, а кад крава окомиња, свуче рог, каже се „искрутила се“].

једнокрктнина зб. в. једнокрклиња РПГ.

једнокрктњина зб. в. једнокрклиња РПГ.

једномесече с мн. једномесечета – дете рођено истог месеца као и неко друго П2 РПГ К [У ствари, једномесечета би био облик уз бројеве, а очеки-вало би се једномесечичи, у К једномесечичи, али се то није чуло.].

једномесечичи мн. они који су рођени у истом месецу ЈС.

једномесечичиња в. једномесечичи ЈС.

једноокав, -а, -о особа без једног ока СГС.

једнопа м својеглав ЈС.

једнопаес, -та, -то **1.** с једним тестисом ДМ; **2.** фиг. намћораст, на своју руку, тврдоглав, уврнут РПГ ЦТР [Фиг. једнопаес, једномуд је дефектан, не-комплетан човек, комплексан, с којим је тешко сарађивати. Може се раз-умети и као: Толико је некооперативан, као да је једномуд...]

једнорамци мн. људи подједнаки у снази РПГ [У сељачком животу то је битно кад треба неки терет носити удвоје – пренос греда, камена и сл.].

једноруци мн. они који имају љубавне односе са истом женом Б ЛР.

једноселка ж в. једноселац ПГ Тим РПГ.

једноселац м човек из истог села с неким другим ПГ Тим.

једностранес, -та, -то / *једнострирањес* особа која има једно избачено раме СГС.

једнострањес, -та, -то в. једностранес СГС.

једноцрев м особа која не може да се засити (као да има једно, кратко црево) РПГ.

језичав, -а, -о речит, оштра језика ПГ.

језичар м брбљивац РПГ.

језичара ж она која говори ружно о другима, лајавица, брбљивица РПГ ЦТР.

језичарка ж в. језичара ЦТР.

језичат, -а, -о који много прича ЈС РПГ.

јемџ м јемац, јамац ПГ.

јербан м способан, сналажљив, одлучан ПГ.

јербеплија м јака предузимљива и довитљива особа РПГ.

јерген м в. јергенин ЈС.

јергенин м / *јерђенин* момак дорастао за женидбу ЈС.

јерђенин м в. јергенин ТПС.

јерча м пеј. онај који се бечи, нарогушен човек, булоња ЦТР [Који једнако буречи кад глада. Уједногледи и такој ћути.].

јерчил м в. јерча ЦТР.

јецкав, -а, -о муцав ЦТР СГС.

јецкало с пеј. особа која неразговорно говори СГС.

јецкоња м онај који замуцкује у говору ЈС ЦТР СГС.

јешан, -шна, -шно онај који много једе ЦТР; халапљив, с добрим апетитом Луж.

јешко м онај који је стално гладан, који много једе ЦТР.

јешник м онај који много једе ЦТР.

јешница ж она која много једе ЦТР.

јуда м фиг. издајник Жл.

јужар м ужар Жл.

јуначан, -чна, -чно смео, самоуздан, храбар РПГ.

К

кабав -а, -о болешљив; слабе телесне грађе, попустљив, лењ ПП РПГ; слабашан, фиг. метиљав ЦТР; млохав Тим.

кабаван, -вна, -вно в. кабав ЦТР.

кабавац м пеј. слабашан, метиљав човек ЦТР.

кабавка ж пеј. слабашна жена ЦТР.

кабавко м пеј. слабашан, метиљав човек ЦТР.

кабавштина ж/м млохава особа Тим.

кабат непром. крив за нешто Б Луж РПГ ТГ1; крив, грешан ЈС.

кабатан -тна, -тно, трп прид крив, одговоран ЦТР.

кабатлија м онај који је одговоран, који заслужује грдњу, кривац ПГ; окривљеник Тим; в. кабат.

кабул непром. решен; намеран ЈС.

кавалција м свирач на кавалу Тим.

кавгалија м кавгација, свадљивац, убојица ТГЗ Тим РПГ.

кавгација м в. кавгалија РПГ.

- кавгаџика** ж свађалица РПГ ЦТР К ЦТР.
кавеџија м кафеџија, конобар РПГ ЦТР.
кавторџија м лимар који израђује пећи РПГ.
кавур м Тим.
кавурин м каурин, хришћанин ЦТР Тим.
кавурка ж хришћанка Тим; пеј. незгодна, неприлагодљива особа ЦТР.
кадар, -дра, -дро / *кадър* способен, спреман ЦТР.
кадимлија м старица ЈС.
кадуна ж госпођа Тим.
кадна ж кадуна, госпођа Тим.
кадър, -дра, -дро способен, с довољно здравља и снаге на неки посао Б.
кадърџџ, -шка, -шко мало ојачао, постао кадар ТГ1 [Вероватно због тешког изговора сугласника на крају речи долази до прилагођавања *чк > шк*.].
каил непром. који је спреман, вољан, који на нешто пристаје ЈС ТГ3 ЦТР.
каилан, -лна, -лно вољан, намеран, рад ЦТР.
каишар м преварант, особа која хоће нешто да добије на превару и без труда РПГ.
калавуз м 1. путовођа, водич, посредник ТГ1; 2. сналажљива особа РПГ.
калавурџија м чувар железничке пруге на караули РПГ.
калакотра ж фиг. неморална (и ружна) жена; лош човек П1 РПГ; неморална, некарактерна особа ТГ3.
калаџија м занатлија који се бави калаисањем бакрених судова ПГ ТГ1 РПГ ЦТР.
калаштура ж / *калешџура* ж Т. 1. веома лош човек, свађалица; 2. неморална жена ЈС; 3. пеј. раскалшна, рђава жена ЦТР.
калаштура ж/м лош човек, неморална жена К2.
калва м калфа, занатлијски помоћник РПГ.
калемар м човек који калема воћке ЦР2.
калештура в. калаштура ЈС Т.
калиштар м грађевински радник на пословима где се користи блато РПГ.
калпав, -а, -о алџав, мрзовољан, неспособан за озбиљније послове РПГ.
калпазан м ленштина, готован, варалица Б К2 ТГ1.
калпазана ж в. калпазан Б.
калпезан м мекушац, размажена особа РПГ.
калуџар м калуђер РПГ.
калџија м в. блатар (у цигларском занату) ЦТР.
кальплија м лепо грађена особа ЈС [по пожељном моделу, „по калупу“].
каљавштина ж неуредна и прљава женска особа ТГ1.
камањар м каменорезац РПГ.
камараш м гајдаш ТГ1.

- каматаш** м зеленаш, онај ко даје новац уз камату РПГ.
- кансѐр** м зла особа, угурсуз, неодговорна особа РПГ, намћор; пакосник; зао човек П2.
- канзаву̀рин** м угурсуз, ђаво ТГЗ; в. канзѐр.
- кансѐр** м инација, тврдоглава особа ЦТР; в. кнзѐр.
- кансѐрка** м она која се кансери ЦТР.
- кансѐрко** м онај који се опире, нећка, љути без разлога ЦТР.
- кансѐрче** с дете које се кансери ЦТР.
- кантарија** м 1. занатлија који изграђује кантаре; 2. службеник на кантарциници ПГ.
- кантарија** м занатлија производи или продаје кантаре РПГ ЦТР.
- канту̀р** м мргуд, особењак, намћор ЛГ.
- капитале́с**, -та, -то онај који има капитал, богат ТГ2.
- капсому̀н** м онај ко живи на туђ рачун, да би само јео ЛГ.
- карадертлија** м човек који много пати и тугује, најчешће од љубави ЈС.
- карадертлика** ж в. карадертлија ЈС.
- каразлија** м онај ко се са мном свађао па се нешто дури Ш; в. гарезлија.
- карајта** ж пеј. висока жена ЈС.
- каракаш** м тамнопут човек, човек црних обрва ЦТР ТПС.
- карако̀нца** ж пеј. жена која не води рачуна о својим поступцима и речима Луж РПГ; вештица, зла жена ЦТР; в. караконцула.
- карако̀нцула** ж незграпна и ружна особа Б ЈС РПГ.
- каралеја** м црномањаста особа ЈС.
- караман** м фиг. зао човек, крвопија П1.
- карапан** м особа великих стопала СГС.
- карапанца** м погрд. крупна и незграпна особа ЈС.
- кардаш** м друг, јаран, пријатељ Тим ЦТР.
- кардашко** м друг, пријатељ ЈС.
- кардашлија** м друг, пријатељ, кардашко ЈС Тим.
- карта̀рош** м онај који много игра карте ЦТР.
- карта̀ција** м карташ, коцкар ЦР2 РПГ.
- ка̀рча¹** м црномањаст човек ЦТР; човек тамне пути ПГ; погрд. црнпураст човек ЈС.
- ка̀рча²** м пеј. в. карчес СГС.
- ка̀рчес**, -та, -то разрока особа СГС.
- ка̀светан**, -тна, -тно / *кьсвейан* разуман ЦТР.
- касканџија** м завидљивац, пакосник ПГ.
- ка̀страв**, -а, -о онај коме се на кожи налази кастра ЈС [кастра – прљавштина].
- кати́л** непром. баксуз, навишија ЛР; лош човек; велики себичњак ЈС.
- катиља̀к** м лош човек, себичњак ЈС; в. катил.

- катиља́ча** ж лоша и себична жена ЈС; в. катиља́к.
- катлаба́н** м нерадник, готован ПГ; нерадник, ленштина, битанга ТГ1 К.
- катрани́ца** ж фиг. прљава жена П1; [Катраница – земљана посуда у којој се чува катран, којим се подмазују осовине запрежних кола.].
- катранџи́ја** м продавац катрана ЦТР К2.
- кату́н** м чергар, номад Тим.
- катуна́р** м онај који живи скитачки ПГ ТГ1 Тим; чергар РПГ.
- катуна́рин** м в. катунар РПГ.
- катуна́рка** ж / *кѳиунарка* фиг. жена која живи скитачки ПГ ТГ1 Тим РПГ [Катунари су Цигани који се селе из места у место, идући за послом].
- кау́зин** м најбољи човек у кући; човек који управља домаћинством ЈС.
- каца́р** м пинтер, качар Тим.
- качамаџи́ја** м онај који пече ракију ТГ1.
- кача́р** м в. кацар Тим.
- кашљичав, -а, -о** м онај ко има кашљицу, грипозан ТГ1 СГС; који има кашљицу, кашљав ЦТР.
- кашљопрџ** м подсм. в. кашљичав СГС.
- кашљопрџа** ж в. кашљопрџ СГС.
- кашљотрџ** м в. кашљопрџ СГС.
- квасни́к** м фиг. ленштина, нерадник ЦТР.
- квр҃гав, -а, -о** особа која има лице с бубуљицама СГС.
- ке́жа** м / *ћежа* (кежав) који је претерано мршав и ситан Грд СГС.
- ке́жља** м пеј. онај који се много кези, церека ЦТР.
- ке́жљав, -а, -о** особа која се стално безразложно смеје, блесаста особа СГС [таква особа има такав израз лица као да је стално насмејана, а у ствари тај смех није смех, нити је гласан].
- ке́жоња** м пеј. човек коме се виде десни изнад зуба СГС.
- ке́за** м онај који се стално смејуљи, церека ЦТР.
- ке́зало** с погрд. особа која има стално искежене зубе ЈС.
- ке́зља** м пеј. онај ко се стално безразложно смеје СГС.
- ке́зна** ж пеј. в. кеза СГС.
- кезозу́боња** м в. кезало ЈС.
- ке́зоња** м пеј. в. кезља СГС.
- кекења́вац** м (мн. кекења́вци) слабић ЦТР.
- кекиша́р** м млакоња, слабић, недорастао неком послу ЦТР [раскекако се].
- кеки́шко** м дем. од кекишар ЦТР.
- кеки́шче** с дем. од кекишко ЦТР.
- ке́лав, -а, -о / ћелав** особа без косе, са опалом, или са ретком косом СГС.
- кела́вка** ж подсм. в. келав СГС.

- келáвко** м подсм. в. келав СГС.
келáна ж подсм. в. келава СГС.
келча м / *ћелча* ћелоња ЈС СГС.
келџа м пеј. ћелав човек ЦТР.
келџав, -а, -о ћелав ЦТР.
келџча¹ м пеј. в. келџа ЦТР.
келџча² човек који има истурене предње зубе СГС.
кене с онај који је злобан и незгодне нарави; свађалица ЈС.
кењав, -а, -о нејак, неспособан ЦТР.
кењкав, -а, о, слабашан, неспособан ЦТР.
кењча м аугм. од кења; трабуњало, блебетало ЦТР.
кепа м пеј. в. кепец СГС.
кепџ м / *ћейџ* човек ниског раста СГС.
керој м поспрдно: херој ЦТР.
керојка ж поспрдно: херојка, херојева ћерка ЦТР.
кесапин м касапин ЦТР.
кесџ м / *кисџ* м фиг. човек са шпицастом главом СГС.
кесџана ж пеј. в. кисџеста СГС.
кесуџан м погрд. човек који има подочњаке СГС.
кечав, -а, -о који има криве ноге ТГЗ.
киван, -вна, -вно љут, огорчен, љут (на некога) ЦТР.
кијав, -а, -о / *ћијав* онај који киха, који има кијавицу СГС.
кијавичав, -а, -о онај који има кијавицу ЦР1.
кијавичар м в. кијав СГС.
кијавштина ж/м пеј. в. кијав СГС.
килав, -а, -о / *ћилав* 1. особа која има килу СГС; 2. фиг. спор ЦТР.
килавка ж пеј. 1. жена болесна од киле; 2. фиг. спора, невешта жена ЦТР.
килавко м пеј. 1. човек болестан од киле СГС; 2. фиг. спор, невешт човек ЦТР.
килавча м в. килавко. – Само сецај цакови, па ће постанеш килавча ЦТР.
килча м 1. човек који има килу; 2. неспособан човек, неспретњаковић, тупавко К СГС.
кипав, -а, -о тром, гломазан, млак, метиљав, в. кабав, в. тегав ЦТР.
кириција м / *ћириција* онај који се бави превозом робе коњем или запрегом ЦТР Б.
кирицика ж / *ћирицика* она која се бави превозом робе коњем или запрегом ЦТР Б.
кирург м хирург – лекар који оперише ЦТР.
кисџ м в. кесџ СГС.

кисерѐс, -та, -то човек са шпицастом шиљатом главом СГС.

китáрка ж девојка која кити сватове ЈС.

китка̀р м човек који после свадбе са свекром и другим људима одлази у госте у кућу одакле је девојка. Они носе окићен кондир са грејаном ракијом ЈС.

киткарџија м в. киткар ЈС.

кѝцош м / *hi̯ciosh* в. кицошлија ЦТР; особа која воли да се кинђури Н Б.

кицошлија м човек који пази на свој изглед К; в. кицош; човек коме је стало до лепог изгледа, гиздавац ЦТР.

кицошли́ка ж жена која воли да се гизда К.

кламиша̀р м готован Тим.

кланета̀ш м кларинетиста Тим.

кланѐција м онај који свира у кларинет ТГ1.

клапоу̀шес, -та, -то који има клемпаве уши ЈС.

кла̀пша м пеј. човек тромих покрета ЈС.

класобѐр м онај који скупља житно класје на њиви после жетве ПГ.

класобѐрка ж в. класобер РПГ.

клати́кур м вулг. човек који се споро креће (клатећи се у ходу); нерадник ЈС Тим.

клати́муда м в. клатикур Тим.

клатому̀доња м в. клатикур Тим.

клашња̀р м човек који продаје клашње ЈС; онај који продаје клашње ЦТР; онај који скупља клашње по селу (ради ношења у ваљавицу) Б ПГ.

клашња̀рка ж она која тка и продаје клашње ЈС Тим; она која тка и продаје клашње ЦТР; в. клашњар.

кле́кав¹, -а, -о бангав, онемоћалих ногу ЦТР.

кле́кав², -а, -о в. клецав СГС.

клека̀вац м човек с повредом у куку, који клеца кад хода СГС.

кле́кавштина ж/м пеј. в. клекавац СГС.

кле́мна ж пеј. в. клемпава СГС.

кле́мпа м пеј. в. клемпав СГС.

кле́мпав, -а, -о особа оборених ушију Тим СГС.

кле́мпавица ж женска особа клемпавих ушију Тим.

кле́мпавка ж подсм. в. клемпав СГС.

кле́мпоња м в. пеј. клемпав Тим СГС.

клемпу̀р м подр. в. клемпав СГС.

клемпу̀ра ж пеј. в. клемпава СГС.

кле́мша м пеј. в. клемпав СГС.

клéнса м **1.** човек који није узор П1; онај који се стално смеје ТГ1; **2.** пеј. хрома особа. – До¹кленса ли се до¹м о¹нија клéнса? ЦТР.

клензúрина м погрд. кленса ТГ1.

клéнсав, -а, -о хром ЦТР.

кленса́р м шаливчина, онај ко воли да се спрда Тим.

кленса́рка м в. кленсар Тим.

клéнсоња м в. кленсар Тим.

клéпоња м звекан, зевзек Тим.

клéт, -а, -о проклетТГ1.

клéцав, -а, -о / *клекав* особа којој при ходу клецају колена СГС.

клéцоња м човек који хода клецајући (од старости или од болести) Тим СГС.

клéчкоња м онај коме клецају колена, изнемогла особа ЈС.

клиба́рка ж в. колибар Тим.

кли́мка ж пеј. жена која се гега (клима) при ходу СГС.

кли́мша м пеј. човек који се гега у ходу СГС.

клинду́п м фиг. немирко, немајмир (= као да има клин у дупету) ЦТР.

кли́нкур м дечачић Б.

клинку́рије м жарг. в. клинкур ТГЗ.

кли́пав -а, -о м **1.** лоше обувен, развезаних узица на обући П1 Тим; развучен, тром, лењ ЦТР; **2.** човек великих и клемпавих ушију СГС; човек који се гега при ходу СГС; човек који се споро креће СГС.

клипа́н м неотесан приглуп мушкарац, израстао дечак ЦТР.

кли́пес, -та, -то подр. великих, оборених ушију СГС.

кли́пна ж пеј. жена великих ушију СГС.

кли́пча¹ м / *кли́пша* **1.** лоше обувен; лоше хода, трапаво П1 Б Тим; тром, развучен, лењ човек ЦТР; **2.** пеј. в. клипес СГС.

кли́пча² м пеј. клипес СГС.

кли́пша м в. клипча ЦТР; в. клипес СГС.

клиса́р м онај ко помаже попу да скупљају прилоге (месо, јаја, вуна) при биласку сеоских кућа ради освећења водице Б; в. поклисар.

клисúрак м дечкић (који се још игра клиса) Тим.

клисúрац м фиг. момчић, дечак К [клис фиг. мушко споловило].

кúнес, -та, -то особа са једном истуреном вилицом СГС.

кло́мпав, -а, -о незграпан, груб, широк, в. цомпав ЦТР.

клопотáло с фиг. причалица, брбљивац ЦТР.

клопотáр м фиг. брбљивац Луж [Клопотар је врста лименог звона које носи ован.].

клосо́мун м крупан, незграпан мушкарац ТПС.

- клоца́тен**, -а, -о искварен лошим васпитањем, исклоцатен Тим.
- кља́кав**, -а, -о 1. пеј. изнемогао, оронуо, оматорио ЦТР; 2. човек с махни-
том ногом СГС .
- кља́кавац** м човек са онеспособљеним ногама Грд.
- кља́кавштина** м пеј. онај који је кљакав ТГ1 СГС.
- кља́сна** ж пеј. ситно, неугледно и лоше обучено женско чељаде П Тим.
- кље́кав**, -а, -о клецав ЈС Тим; онај који је слаб и изнемогао К; пеј. в.
кљакав ЦТР.
- кље́кавац** м пеј. ћопавко Тим.
- кље́кавштина** ж пеј. стара изнемогла особа која се једва држи на ногама
Б.
- кље́цоња** м пеј. хром, који клеца при ходу Б.
- кље́чка** м погрд. онај који клеца ЈС; в. кљекав.
- кље́штав**, -а, -о мршав и згрчен ЈС.
- кље́штаница** ж мршава и згрчена жена ЈС.
- кљештура́ча** ж пеј. веома мршава женска особа Тим.
- кљо́кав**, -а, -о млитав, изнемогао, в. кљакав ЦТР; мекушац Тим.
- кљо́кавштина** ж в. кљекавштина Тим.
- кљо́кац** м. дотрајао, изнемогао човек, живо биће ЦТР.
- кљуна́т**, -а, -о / *кљуна̑й*, *кљунес* фиг. особа са кљунастим носом СГС.
- кљу́нес**, -та, то в. кљунат СГС.
- кљу́нза** м особа дугачка носа који делује опуштено и млохаво ТГ3.
- кљу́нка** ж подсм. в. кљуната СГС.
- кљу́нча** м пеј. в. кљунат СГС.
- кмѐт** м старешина села РПГ.
- кмети́ца** ж кметова жена РПГ.
- кнежи́ца** ж кнегиња ТГ1.
- ко̀би́лача** ж / *кобила̑ча* пеј. жентурача, јака мушкобањаста и својеглава
женска особа Тим.
- коби́лача** ж фиг. в. куката СГС.
- кованци́ја** м пчелар ЈС.
- коврџав**, -а, -о особа са гргуравом, коврџавом косом СГС.
- кождѐр** м изразито мршава особа (сама кост и кожа) Грд; погрд. мршав
човек ЈС.
- кождеру́ља** ж погрд. мршава жена ЈС; в. кождер.
- кождѐрче** с хип. од кождер ЈС.
- ко̀жла** ж погрд. превише мршава жена ЈС.
- ко̀жља** м погрд. превише мршав човек ЈС.
- кожува́р** м мајстор који прави кожухе, ћурчија ТГ1.

кожувција м кожушар, ћурчија ПГ.

кожучар м / *кожушар* мајстор који прави кожухе, ћурчија ЦТР.

коза ж фиг. пеј. штрклџеста, витка жена ЦТР.

козарка ж женска особа која чува козе Тим.

козарко м козар ПГ Тим РПГ.

козарче с дем. и хип. од козарко; дете које чува козе РПГ.

козбаша м косач који иде испред осталих косача у моби Тим.

коколаес, -та, -то / *коколјес* буљав, крупних очију ЦТР.

коколан м особа са избуљеним очима; онај који похлепно гледа П1 Луж СГС; онај који гледа исколачених очију ТГ1 К; човек с крупним, буљавим очима ЦТР.

коколана ж жена крупних очију, жена буљавих очију ТГ2 К СГС; в. коколан.

коколанка ж женска особа с крупним, буљавим очима ЦТР СГС.

коколас, -та, -то в. коколес СГС.

коколат, -а, -о онај који је крупних очију, особа буљавих очију ТГ1 СГС; в. коколан.

коколес, -та, -то коколат, избуљених очију Л Тим РПГ; в. коколат.

кокона ж (тупа и) уображена лепо обучена, најчешће имућна жена П1; варошанка Тим.

кокоран м онај што се шепури, раколи, разметљивац ПГ.

коларка ж девојка која се као пратиља вози на истим колима са невестом кад пође на венчање или са венчања ПГ Тим.

колачар м 1. домаћин сеоске славе ПГ Тим РПГ; домаћин на слави Св. Трифун ЈС; домаћин сеоске славе на Великој Госпоини, који сече колач и приређује гозбу у част и славу Богородице (Млачиште) ЦТР; 2. онај што прави и продаје вашарске колаче ПГ.

коледар м учесник у коледама ПГ.

коледница ж коледарка, учесница у коледама Тим.

коледанин в. коледар Тим РПГ.

коледанка ж жена коледар ПГ.

колибар м сточар који борави на колиби код трла ЦТР Тим РПГ [У Лужници, кад човек има три сина, у зависности од њихове физичке и интелектуалне предиспозиције, један постаје *домашњар*, један *колибар*, један *йечалбар*.].

колмарка ж женска особа са зализаном косом СГС [која се колмује].

коматар м 1. готован, нерадник, в. ајлаз ЦТР; нерадник, готован (који чека на готов комад хлеба ПГ К РПГ; 2. онај који једе на комате (парчад) хлеба ЛР Тим.

коматарка ж нерадница, готованка ЦТР.

комендијаш м шаљивција, комедијант ЦТР Б.

- компириџа** м фиг. особа која има крупне, буљаве очи К.
- комшија** м сусед Жл.
- комшика** ж комшиница Б.
- комшиче** с суседово дете Б.
- кѡнда** ж (дрта конда) одрасла женска особа ТПС.
- кѡндав**, -а, -о / *кондрав* хром ЦТР.
- кондилана** ж краката жена ТГ1 СГС.
- кондилат**, -а, -о кратак ТГ1 СГС [Кондала, пеј. кондалице – ноге, кад су дуге и кошчате].
- кондилача** ж погрд. кондилана Б ТГ1 СГС.
- кондирача¹** ж погрд. кондилана ТГ1.
- кондирача²** ж покондирена тиква, уображена жена Тим.
- кондириџа** м особа која у свадбеној поворци носи „китен“ кондир и нуди пиће сватовима ЦТР.
- кѡдрав**, -а, -о в. кондав ЦТР.
- кондурџа** м мајстор који прави кондуре, ципелар ЦТР Тим.
- кондутер** м кондуктер. – Во̀зи автобу̀с бес кондутера ЦТР.
- конопчар** м конопар (онај који суче конопце) ЦР2.
- конопчарка** ж жена која суче (и продаје) конопце ЦР2.
- коња̀р** м чувар коња Б.
- коња́ча** ж погрд. крупна и кошчата жена ЈС РПГ.
- коњеник** м коњаник РПГ.
- коњопр̀дица** м коледар који води коња ЈС.
- копа́ч** м радник на окопавању кукуруза РПГ.
- копа́чка** ж в. копач РПГ.
- копила̀на** ж в. копиларка РПГ.
- копила̀рка** ж она која је родила копиле (ванбрачно дете) Ш.
- копила̀рштина** ж пеј. копиларка РПГ.
- копила́ча** в. копиларка ТП РПГ.
- копилда́к** м **1.** ванбрачно дете; деран, дериште ПГ; **2.** пеј. копиле; фиг. незрела особа П1 РПГ.
- кѡпиле** с в. копилдак РПГ.
- копиле́** с ванбрачно дете Б РПГ.
- копиља́к** м пеј. и аугм. од копиле, копилан Тим.
- копиља̀р(к)а** ж пеј. она која је родила ванбрачно дете Тим ЦТР; погрд. девојка која роди ЦР2.
- копиља́та девој́ћа** ж девојка која је родила; која се лако предаје момцима РПГ.
- копиља́ча** ж ванбрачно женско дете ЈС.
- копиља́че** с дем. од копиљак ЦТР.
- копиљу́ша** ж в. копиларка Тим.

- копиљче** с дем. дете које роди девојка ЦР2.
- копусар** м особа која много воли да једе купус К.
- копусарка** ж в. копусар К.
- корела** ж девојка вереница (Житорађа).
- коритар** м онај који израђује корита; скитница ЈС РПГ; онај који продаје дрвена корита, углавном Циганин ЦТР.
- коритарка** ж коритарска жена ЈС, она која продаје дрвена корита, углавном Циганка.
- корчисвѐтоша** ж жена која брука свет, блудница ЦТР [Она по којој се свет укорава.].
- косар** м пеј. са дугом косом, в. косат СГС.
- косат**, -а, -о особа са бујном и дугом косом СГС.
- косач** м косац ЦТР Б РПГ.
- косилбаша** м предводник косаца ЦТР.
- космат**, -а, -о в. косат СГС.
- космуран** м пеј. в. космурат СГС.
- космурана** ж пеј. в. космурата СГС.
- космурат**, -а, -о особа са бујном (најчешће дугом и неуредном) косом СГС.
- костат**, -а, -о кошчат, крупних костију ЦР2.
- костит**, -а, -о в. костат Б.
- костреш** м **1.** пргава, раздражљива мушка особа ЦТР; **2.** човек са јаким обрвама СГС.
- кострешка** ж в. пеј. кострешко СГС.
- кострешко** м **1.** в. костреш ББП; **2.** човек са јаким обрвама СГС.
- косуран** м пеј. онај који има бујну, неуредну косу ЦТР.
- котравац** м мушкарац запуштене косе ЈС.
- котравка** ж пеј. жена запуштене косе ЈС.
- котравче** с пеј. дете запуштене косе ЈС.
- котруљав**, -а, -о онај коме је коса запуштена ЈС [Котруљ – дугачка и запуштена коса, негде је то назив за коврцу, за смотуљак косе.].
- котруљан** м пеј. онај ко је запуштене косе, чупавац ЦТР.
- котруљача** ж в. котравка ЈС.
- котруљча** м пеј. в. котруља ЦТР.
- коцкар** м *коцкарин* **1.** варалица, лупеж, непоштен човек ЦР2 Б; **2.** бистар, досетљив (обично дете) Б Тим.
- коцкарин** м в. коцкар ЦР2 Б.
- кочав**, -а, -о / *кочкав* пегав по лицу Луж РПГ.
- кочил** м пегавко, особа са жутим пегама по лицу, в. кочкав РПГ.
- кочка** ж жена пегава по лицу Луж.

кочкав, -а, -о в. кочав Луж.

кочко в. кочав Луж.

кочопёрка ж пеј. женска особа која се без много разлога шепури, размеће ЦТР.

кочопёрко м пеј. разметљивац, хвалисавац ЦТР.

коштанар м онај који продаје коштане ЈС.

коштељив, -а, -о 1. особа упалих образа СГС; 2. изразито мршава особа СГС.

коштёлка / коштељна ж пеј. в. коштељива СГС [у Б је коштељна оклоп речне шкољке].

коштёлко м подр. в. коштељив СГС.

коштёлна ж/м пеј. фиг. врло мршава, спечена особа Б [Коштељна је у Б љуштура речне шкољке].

коштиљав, -а, -о фиг. мршава, кошчата особа РПГ.

коштиљивка ж пеј. мршава жена ЦТР.

коштиљивко м пеј. мршав, жгољав човек ЦТР.

коштиљивче с мршаво, неухрањено дете ЦТР.

коштиљка ж фиг. пеј. мршав, жгољав ЦТР [Коштиљка је воћна коштица].

кошуљанац м дечачић од 2-3 године који иде само у кошуљи без гаћа ТГЗ.

кошуљанче с дем. од кошуљанац ТГЗ.

кошуљанчич м дем. од кошуљанац ТГЗ.

кравајанка ж в. кравајка, кравајарка ПГ; в. кравајка.

кравајарка ж жена која с понудама (кравај) иде у посету породиљи Тим РПГ.

кравајка ж жена која иде у посету породиљи и новорођенчету и носи им понуде, в. кравајарка ПГ РПГ.

кравајна ж жена из младожењине куће која након веридбе посећује невестин дом, ради прегледа дарова Тим.

кравајчарка жена која иде у прву посету породиљи, са поклоном, в. кравајарка П2 [Она породиљи носи кравај, или повојницу, тј. кравај с неким даром.].

крадљов м лопов, крадљивац ТГ1.

крадљовка ж лоповкиња Тим.

крадов м лопов ТГ1.

кракат, -а, -о ногат, с дугим ногама Б СГС К2.

кракљав, -а, -о в. кракат ЛР.

кракљавштина пеј. кракат Луж.

кракљат в. кракат Луж.

кракоња м в. кракат СГС.

краљица ж учесница у обичају „краљица“ ЛГ.

- кра́став**, -а, -о човек са бубуљицама по лицу СГС.
кра́ставица ж фиг. пеј. крастава жена К2
краставича́р м 1. баштован који производи и продаје краставце РПГ; 2. фиг. онај који краде краставце по баштама ТГЗ.
кра́стача ж пеј. в. крастав СГС.
кратковече́чник м онај који кратко живи ТГ1.
кратконо́гас, -та, -то / *крайконогес, крайконођес* особа кратких ногу СГС.
кратконо́гес, -та, -то в. кратконогас СГС.
кратконо́ђес, -та, -то в. кратконогас СГС.
краткору́кас, -та, -то / *крайкорукес, крайкоруђес* СГС.
краткору́кес, -та, -то в. краткорукас СГС.
краткору́ђес, -та, -то в. краткорукас СГС.
краткошија́ м човек кратка врата СГС.
краткошија́н м пеј. в. краткошија СГС.
краткошија́с, -та, -то / *крайкошијес, -та, -то* онај који има кратак врат СГС.
краткошија́с, -та, -то в. краткошијас Б.
краткоши́ка ж пеј. в. краткошија СГС.
крату́нчес, -та, -то који има главу налик плоду тикве лејке (кратуне) РПГ.
крвни́к м фиг. непријатељ. – Тој су мој најголеми крвници, а ти с њи оратиш! ЦТР.
крвоже́дник м непријатељ, фиг. онај ко је жедан крви, крвник, насилник.
– По ду́шу ме те́ра крвоже́дник, о́ће да промóчам крв од њега ЦТР РПГ.
крвокле́чка ж/м особа са кривим, истуреним раменом СГС.
крволóк м непријатељ, убица ЦТР.
крвопи́вник м крвопија, експлоататор ТГ1.
крвопи́ја м непријатељ ЦТР.
крвопи́јник м крвопија, насилник Тим.
крвосе́р м тврдица, циција ПГ.
крвосе́рац м цепидлака, циција ТГ1; [Објашњење с терена је да су такви људи толико стискави, те их људи прекоревају да од силног стискања серу крв!].
крвосе́рка ж в. крвосер Тим.
крда́в, -а, -о закржљао Луж.
креза́в, -а, -о в. крезуб СГС.
крезу́б, -а, -о 1. особа која има ретке зубе; 2. особа без зуба СГС.
крекетало с в. крештавац СГС [Може бити и фиг. према крекетало = чекетало у систему воденичног постројења].
крекета́лка ж фиг. алапача, брбљивица ЦТР.
крешта́вац м погрд. особа која говори гласно као да крешти СГС.

крив, -а, -о особа с повређеном ногом (кривоног), с повређеним куком, која криви кад хода СГС, шепав ДМ.

кривак м пеј. в. крив СГС.

кривељан м пеј. мушкарац који храмље Тим.

кривељанка ж пеј. в. кривељан Тим.

кривендељ м погрд. в. крив Б СГС; фиг. особа изобличена тела (од болести, повреда, старости) РПГ.

кривка ж женска особа која храмље ЈС СГС.

кривла ж пеј. она која храмље ЦТР ЈС.

кривља м пеј. онај који храмље ЦТР СГС.

кривна ж пеј. в. крива СГС.

криводелац м неправедан човек, који не дели праведно РПГ.

криводелник м в.криводелац РПГ.

криводелња м криводелац ЈС, неко ко не поступа правилно у делидби. – И бог је голем криводелња РПГ [Зато што је свима различито „оделио“, одредио различиту судбину].

криводушан, -шна, шно насилник РПГ.

кривозуб, -а, -о особа кривих зуба СГС.

кривозубав, -а, -о в. кривозуб СГС.

кривозубоња ж пеј. в. кривозуб СГС.

кривојѣда ж жена са кривим устима СГС.

кривојѣтка ж подр. в. кривојѣда СГС.

кривоклик, -а, -о особа с повређеним, кривим, куком СГС.

кривокликав, -а, -о који има ишчашен кук Тим РПГ.

кривокликна ж пеј. в. пеј. кривоклка СГС.

кривокликоња м пеј. в. кривоклк СГС.

кривокликоша м пеј. в. кривоклк СГС.

кривокривка ж женска особа која храмље Тим.

кривомѣрник м онај ко закида на мерењу Тим.

кривоног, -а, -о в. крив СГС.

кривоногас, -та, -то / кривоногес в. крив Тим СГС.

кривоногоња м подр. в. крив СГС.

кривонос, -а, -о в. кривоносес ЦТР.

кривоносес, -та, -то који има криви нос ЦТР СГС.

кривоносоња м пеј. човек повијеног носа ЦТР СГС.

кривоус, -та, -то особа кривих устију СГС.

кривоустес, -та, -то в. кривоус СГС.

кривошија м особа искривљена врата Грд РПГ.

кривошијес, -та, -то накривљеног врата ЦТР.

кривуљан м подр. в. крив СГС.

кривча м кривоноги човек Грд РПГ; пеј. од кривља СГС ЦТР; пеј. онај који храмље ЈС.

кривша м пеј. в. крив СГС.

кријач м дечак који се скрива у игри жмурке (кријач се крије а жмурач га тражи!) ЈС.

кријачка ж в. кријач ЈС.

крестијанин м хришћанин ПГ РПГ.

кркав, -а, -о који кркла, кашље ЛР; стар, немоћан ЦР1.

кркутљив, -а, -о кашљичав ЦР1.

кркутљивац м кашљичавко ЦР1.

кркутљивко м кашљичавко, онај који кашље и кија ЦР2.

кркутљивче с кијавичаво дете ЦР2.

крљација м пеј. превише груб играч (у фудбалу) Тим.

крљна ж пеј. в. крна СГС.

крмељан м пеј. в. крмељив СГС.

крмељана ж пеј. в. крмељива СГС.

крмељив, -а, -о онај ко има прљаве очи, пуне крмељи Б.

крн, -а, -о / *крњ* особа са малим носом СГС.

крнеција м кларинетиста РПГ.

крнка ж подсм. в. крн СГС.

крнча м особа затупаста носа ТГ1.

крњ, -а, -о в. крн СГС.

крња м пеј. в. крњав ЦТР СГС.

крњав, -а, -о особа са малим носом, или са повређеним носом; без носа СГС.

крњес, -та, -то који има мали нос ЦТР.

крњка ж женска особа с малим носем ЦТР, пеј. в. крња, крнка СГС.

крњча м пеј. мушка особа с малим носем ЦТР.

кротак, -тка, -тко који је миран, благе нарави, смирен; спор, али темељан на послу. – Кротко девојче, баш би га волела за снашицу ТГ1 РПГ.

кротъчък, -чка, -чко дем. од кротак ТГ1.

крошњар м корпар ЦТР Тим.

крошњарес, -та, -то / *крошњес* фиг. који има ноге у облику слова *О* К.

крошњарка ж в. крошњар Тим.

крошњес, -та, -то фиг. в. крошњарес СГС.

крсјанин м хришћанин РПГ.

крстен, -а, -о крштен, ко је ношен као дете у цркву, фиг. ко је од реда Б ЛР.

кртар м човек који је вешт да хвата и убија кртице П1.

кртинар м онај ко тамани кртице Тим.

крћедерина ж стара, оронула, досадна особа ТГ1 Тим.

крушкар м продавац крушака ЦТР.

- крџуга** ж закерало ТГ1.
- крџуза** ж закерало. – Тој е една голѐма крџуза ТГ1.
- крџало** с кењало, зановетало Тим.
- крџља** м онај који крчи, закерало ЦТР.
- крџалија** м одметник из турске војске РПГ.
- кршикурка** ж лака, податљива жена; вулг. блудница ТГ1.
- кршкачица** ж жена слободнијег понашања ЈС.
- кршкачка** ж в. кршкачица ЈС.
- крштен**, -а, -о уредан човек, који зна ред (обично у нег. значењу: Је л си ти крштен, ел некрштен?!). Б.
- кубетар** м мајстор који прави плехане фуруне ТГЗ.
- кубеџија** м лимар, мајстор за израду лимених фуруна ЛГ ПГ ЈС Тим.
- куветлија** м снажан и јак мушкарац ЈС.
- кудрав**, -а, -о особа са гргуравом косом СГА.
- кудравица** ж в. кудрав СГС.
- кужла** ж женска особа склона бежању од обавеза, побегуља ЦТР.
- кужља** м особа склона бежању од обавеза ЦТР.
- кузе** с в. срсољак Грд.
- кукавица** ж/м **1.** страшљивац, неодлучан човек Б; **2.** онај ко стално кука жалећи се на немање или што друго Б.
- кукат**, -а особа јаких, широких кукова СГС.
- кукач** м онај који кастрира бикове и овнове ЈС.
- кукендер** м кратконог, кукаст човек Л Грд.
- кукларка** ж пеј. она која се још игра луткама (као) недорасла П1 Тим РПГ.
- кукудак** м пеј. човек који се стално жали, стално кукумавче Тим.
- кукумавка** фиг. онај ко се стално на нешто жали Б.
- кулиза** ж превртљивац, лицемер П1 Л; улизица ЈС РПГ; непоштена, некарактерна, превртљива, снисходљива особа, улизица ТГЗ; превртљивац ЦТР.
- кулизан** м в. кулиза. – Тој ники не знаје колки-е он кулизан ЦТР.
- кулизанко** м дем. и хип. од кулизан ЦТР.
- кулизица** м превртљивац, улизица ЦТР.
- кулунџија** м продавац бижутерије и јефтиног кујунцилука, кујунџија ТГ1 ЦТР.
- кум** м онај ко даје име детету Б.
- кума** ж **1.** кумова жена; **2.** жена која крштава дете (кумче) Б.
- кумача** ж **1.** жена којој је неко кум Тим; кума коју смо венчали РПГ; **2.** посестрима, побратимка Л.
- кумашин** м онај ко прима име од кума АП; прикумак, онај који је некога окумио Л; онај који прима име ЦТР.
- кумашинка** ж прикумка Л.

- кумашинче** с прикумче Л.
- кумбара** м сродник кума или кумашина ЈС.
- кумбарка** ж в. кумбара ЈС.
- кумита** м 1. комита, припадник комитског покрета; 2. фиг. мангуп, препредењак. – Куде-е онија твој кумита да га ја питујем за здравје?! ЦТР.
- кумитина** м аугм. од кумита ЦТР.
- кумица** ж 1. кума; 2. девојчица из кумове куће Б ТГ1.
- кумичка** ж дем. и хип. од кумица ЦТР; в. кумица ТГ1.
- кумче** с дете, одојче које прима име на крштењу Б.
- кундал** м чукунчукундеда (осмо колена) Тим.
- кундрав**, -а, -о в. космурат СГС.
- кунђедеда** м чукундедин прадеда Тим.
- кунтрачија** м коморчија Тим.
- купџ** м купац, онај ко купује Б Л ЦТР.
- куравла** ж пеј. (имитирање Рома) важна личност П1.
- курајбер** м неозбиљан човек ЦТР; неозбиљан, површан човек, в. жеби-ветар, шибација Л Тим.
- куратлија** м куроња Тим.
- курбетка** ж пеј. лака жена, блудница, проститутка, в. олоојда ЦТР.
- курва** ж жена одата слободном сексуалном животу Б.
- курвар** м / *курварин* женскарош, курвар ТГ1 Б.
- курварин** м Б.
- курвештија** ж аугм. и пеј. од курва ЦТР; вулг. блудница ЈС.
- курвештина** ж в. курвештија ЈС.
- курвичав**, -а, -о склон блуду ЈС.
- курвиче** с врло млада блудница ЈС; дем. од курва ЦТР.
- курвољина** ж пеј. од курва ТГ1.
- курдија** м спретан и сналажљив човек Л.
- курђедеда** м најстарији предак РПГ.
- куре** с малишан ЛГ.
- курил** м курир ЦТР.
- курка** ж фиг. лака жена ЦТР.
- курла** ж вулг. жена лаког морала ЈС.
- куроглед** м стално погнути човек Л.
- куроња** м момчић К.
- куротресина** м фиг. човек који се утресе у дом, непозван ЛР; замлаћена, уврнута особа ТГ1 К; вулг. човек мале вредности; човек од кога се нема користи ЈС.
- курћела** м хип. дечко, момчић; мушко ТГ1.

кускунција м **1.** фиг. улизица, подрепаш; **2.** фиг. помоћник, потрчало ЦТР.

кусурљив, -а, -о онај који има дуготрајну болест РПГ.

кутабција м рет. мутација, израђивач тканина од кострети Тим.

ку̀тлес, -та, -то особа кривих ногу, у облику слова *О* СГС.

кућедомница ж добра домаћица, која добро брине о дому и породици Б. кућаница, (добра) домаћица ЦР2.

кућник м кућаник, чељаде које се домаћински понаша Тим.

кућодомник м домаћин, добар старешина домаћинства Тим.

кучка̀р м онај који воли и чува псе ПГ РПГ ЦТР.

кучка̀рица ж в. кучкар; онај који чува псе ЦТР РПГ.

кучка̀рка ж **1.** она која држи псе; **2.** фиг. пеј. жена слабог морала ЈС ЦТР.

кѝлна ж пеј. са истуреним предњим зубима СГС.

кѝлча м пеј. са истуреним предњим зубима СГС.

кѝлав -а -о оштећених прстију или шака; неспособан за ручне радове РПГ.

кѝмсѝр в. кансер.

кѝнсѝр м / *кѝмсѝр* в. кансер Б [Постоји изрека „Тера га кѝнса“, тера га пакост, нешто што га наводи на зло, што ће му се обити о главу].

кѝнсѝрка ж в. кансер.

кѝсветан, -тна, -тно уљудан, пристојан, нормалан Б К2, способан телесно и душевно П2; нормалан ЛР; који је као остали свет; разуман ЈС; уљудан, пристојан; савестан ТП.

кѝсметлија м човек коме је судбина наклоњена, који има среће ПГ; срећан човек ЈС; срећник (ко има среће, и ко другом доноси срећу) Б Тим РПГ.

кѝтуна̀рац м в. катунар РПГ ТГ1.

кѝтуна̀рка ж в. катунарка ТГ1.

Л

ла̀бавшьк не воли баш много да ради, прилењ РПГ Ш [За ж и с род нема облика, сем ако то није: лабавачка, лабавачко].

ла̀брњас, -та, -то особа са великим устима СГС.

лабуња̀в, -а, -о / *лавуња̀в* слаб, изнемогао, неотпоран на болести Б.

лавлѝв, -а, -о брбљив РПГ [најчешће онај ко говори свашта; ко оговара; који шири лав (лажне вести), клевете].

лавуња̀в, -а, -о лабуњав, слабуњав, неотпоран РПГ.

лавута̀р м свирач на леуту ТГ1.

лавута̀рка ж жена свирач на леуту ТГ1.

лавција м онај ко проноси лажне вести Б; речит човек, добар говорник Тим; дружељубива особа, шалција РПГ.

ладавиничар м лењивац, ладолеж Тим.

ладнокрван, -вна, -вно хладнокрван, прибран, смео ЦР1.

ладолеж м лењивац, нерадник РПГ ЦТР.

ладолешка ж нерадница Тим РПГ.

лажац м / *лажџи* лажливац, лажов, преварант ЦТР.

лажипрда м/ж хвалисавац ЦТР.

лажља м в. лажџи ЦТР.

лажљов м лажов Б.

лажовка ж лажљивица Л Тим.

лажовко м лажов Л.

лажџи м лажов ЛР.

лазарица ж учесница у обредној поворци лазарица К.

лазаричка ж девојчурак у екипи лазарица К.

лазарка ж учесница лазаричких обичаја, в лазаркиња ЦТР; девојка која пева лазаричке песме и игра ТГ1 ЈС К РПГ.

лајавица ж сплеткаруша, она која оговара, олајава Тим.

лајало с пеј. оговарач, сплеткарош Тим.

лајач м оговарач РПГ.

лакатор м бравар Тим.

лакодајка ж погрд. неморална жена ЈС.

лакодајћа ж в. лакодајка Тим.

лакодүшница ж бајалица, старија жена која лечи врачањем Тим.

лакомица ж похлепна женска особа Тим.

лакомштина ж лакомац ЦР1.

лакобрац м онај ко лако игра, добар играч у колу РПГ.

лакоорка ж в. лакоорац РПГ.

лакопамес, -та, -то лакомислен Л.

лала ж назив за старију сестру ЈС.

лале с дете одмила ЈТР.

лаленце с хип. мало дете, детенце ТГ2.

лалка ж хип. од лала ЈС.

ламза м беспосличар, скитница ЦР1; изелица, гурман, прождрљивац Тим.

ламча м пеј. онај који једе халапљиво ЦТР.

лапав -а, -о брбљив, не мисли када говори П1.

лапало с погрд. особа која халапљиво једе ЈС.

лапардија ж алапача РПГ.

лапача ж алапача, оговарача П1.

лапов м лопов, крадљивац ТГ1 Б.

ла̀почина ж/м **1.** старац осуђен на лапот; **2.** остарео, изнемогао и изнурен (исхлапео) човек ТР; старкеља Тим.

лап̀рда м погрд. брбљивац ЈС.

лап̀рдало с блебетало, торокало ЦТР.

лап̀рдан м човек који „дроби“ речима ЛР; баљезгало Тим.

ла̀пша м неугледан човек Л.

ларма̀ч м галамција Тим РПГ.

ла̀рмација м галамција ЦТР; онај ко прави галаму, ларму Б Тим РПГ.

лафцѝја м разговоран човек ЈС.

лафцѝка ж в. лафција ЈС.

ла̀чан, -чна, -чно похлепан, грамзив, халапљив ТГ.

ла̀чоран, -рна, -рно халапљив, в. лачан Тим РПГ.

ла̀чуран, -рна, -рно в. лачоран РПГ.

ла̀шав, -а, -о који је благе нараве, попустљив, који се не одупире вољи другог РПГ.

леблебѝја м онај који припрема или продаје леблебију ЈС.

лева̀к м леворука особа Б СГС.

левакѝња ж / *левакиња*, леваћиња, леворука женска особа Тим.

лева̀нта м висок и плећат човек ЈС.

леваћѝња ж в. левакиња СГС.

лева̀ча ж подруг. в. леваћиња СГС.

лѐвен м наочит момак, лола, ђидија Тим.

левокра̀јка ж девојчица или девојка која је с леве стране у обредној поворци краљица ЈС Тим.

левору̀кес, -та, -то леворук, левак ЦТР.

левору̀хес, -та, -то в. леворук Тим.

лежа̀јник м нерадник, дангуба ЦТР.

лежа̀јница ж нерадница, готованка ЦТР.

лежа̀ч м нерадник РПГ.

лежилѐбоња м готован, нерадник, лењивац.

лежо̀ај м жарг. велики нерадник ЈС.

лежо̀ајка ж в. жарг. в. лежоај ЈС.

лезилѐбовић м в. лезилебоња ЦТР.

лезилѐбоња м нерадник, готован ЦТР.

лѐзоња м пеј. човек који се непрестано смеје, показујући зубе ЈС.

лезо̀тина м в. лезоња ЈС.

лека̀рица ж жена лекар ЛР.

лелечѐкавац м онај који лелече, кука, често без јаке нужде ЛР.

лѐнса м особа с лажним осмехом на лицу РПГ.

- ленчу́га** м/ж лењивац, лењивица ЦТР Тим РПГ.
ленчуга́р м лењивац ЦТР.
ленчуга́ра м/ж лењивац, лењивица ЦТР.
ле́нштина ж/м лењивац РПГ.
ленштúга ж/м в. ленштина РПГ.
лења́вка ж пеј. лењивица ЦТР.
лења́вко м пеј. лењивац ЦТР
лења́в, -а, -о лењ, нерадан ЦТР.
лења́ив, -а, -о в лењав ЦТР.
лења́ив -а, -о лењ Б ТГ1, нерадан ЦТР Тим.
лења́ивка ж в лењавка ЦТР Тим.
лења́ивко м в лењавко ЦТР.
лења́ивштина ж/м пеј. ленштина, лењивац ТГ1, в. лењивка ЦТР.
лења́ка ж лењивица ЦТР Тим.
лења́огуз м вулг. лењивац ЈС.
лења́огуза вулг. лењивица ЈС.
лења́оку́р м вулг. крупан човек ЈС.
лења́осан, -а, -о улењен, лењ. – Лења́осана па не́ма куде́ ЦТР.
лења́ча м в лењавко ЦТР.
лења́ча́р м лењивац ЦТР.
лења́ча́рка ж лењивица ЦТР.
лења́ча́рче с лењивче ЦТР.
лења́чу́га м/ж лењивац, нерадник, ленчуга ЦТР.
лења́чуга́р м лењ, нерадан човек ЦТР.
лења́чуга́рка ж лења, нерадна жена ЦТР.
лења́чуга́рче с лења, нерадно дете ЦТР.
лепо́јка ж лепотица Тим.
лепотáн м лепа мушка особа СГС.
лепотáнка ж лепа женска особа СГС
лепотáнче с дем. и хип. од лепотан (у песмама: лепотица – Данче, лепотанче...) РПГ.
лепотíја ж лепотица ПГ.
лепотíња ж в. лепотанка, поред: обавиња Б.
лесни́к м учесник у обичају „лесници“ Л.
леча́р м пеј. онај који једе лећу (дакле сиромаш) П1.
ливађа́р м човек који ради на ливади ЈС.
ливга́р м човек који се много креће, који иде горе-доле ЈС.
ли́вра ж „шарена жена“ Л.
ли́врес -та, -то бистроок, промућуран, радознао П1; врагосласт ЛР.
ли́дав, -а, -о голицав РПГ.

- ли́за** ж/м особа зализане косе СГС.
- лијј**, -а, -о недруштвен, особењак који има лисичију ћуд ТГ1.
- лијјав**, -а, -о **1.** настран Л; **2.** несигуран, неодговоран, склон забушавању РПГ.
- лијјар** м лукав, подмукао човек Луж.
- лингари́ша** ж жена скитница ЈС.
- ли́нгур** м скитница, луњало ЈС Тим.
- ли́ндра** ж погрд. женска особа од мање вредности ЈС.
- линдрі́че** с погрд. за девојчицу ЈС.
- ли́пав**, -а, -о који је ороную ТГ1, в. алипав.
- липсо́тина** м фиг. пеј. изнемогла особа СГС.
- липо́ња** м погрд. веома слаб, изнурен човек ЈС.
- липо́сан**, -а, -о болешљив, изморен, слабог здравља ЦТР.
- липо́тина** ж пеј. стар, изнемогао, слабашан човек Луж ЈС, ЦТР.
- липо́тинче** с слабуњаво дете ЈС.
- ли́с**, -а, -о обележен светлом пегом или светлим праменом косе, в. лисав ТПС.
- ли́са** ж/м подсм. в. лисес СГС.
- ли́сав**, -а, -о **1.** онај са праменовима различите боје; **2.** онај чије су обрве различитих боја СГС. КОЈИ ЈЕ....
- ли́сас**, -та, -то в. лисес СГС.
- лисѐј** м шаљ. човек чије су обрве различитих боја СГС.
- лисѐнка** ж шаљ. в. лисав СГС.
- ли́сес**, -та, -то / *лисас* особа која има бели прамен у црној коси Б РПГ [У Б је такав обележен , „залисило га“].
- ли́ска** ж в. лисава СГС.
- ли́ско** м / лишко м в. лисав СГС.
- ли́ткало** с несталан човек, врдалама ЦТР.
- ли́чан**, -чна, -чно леп Г; леп, кршан, наочит, привлачан ПГ ТГ1 ТПС ЦТР.
- ли́шав**, -а, -о који има лишу ТГ2.
- ли́шка** ж подсм. в. лиза СГС.
- ли́шко¹** м подсм. в. лиза СГС.
- ли́шко²** м подсм. в. лисес СГС.
- ловѝтор** м жарг. парајлија Тим.
- ловѝја** м ловац ЛР ПГТП ЦТР.
- ловѝка¹** ж в. ловѝја ЈС.
- ловѝка²** ж жена која лако дође до оног што жели ЦТР.
- лозја́р** м човек који чува виноград; виноградар ЛР ПГ ЈС РПГ.
- лозја́рка** ж в. лозјар Л РПГ.
- лозја́р** м в. лозјар Тим.

- лојзárка** ж в. лозјарка Тим.
лојча м пеј. дебела мушка особа Тим.
ло̀кација м пијаница, пијандура ПГ Л Тим.
ло̀кман м путујући посластичар К; незасит човек, чанколиз Тим.
ло̀кманџија м онај који из јела узима најбоље комаде меса; који радо иде у госте и једе на туђ рачун; изелица ПГ Тим.
ло̀кманџика ж в. локманџија Тим.
ло̀кмаџија м / *локманџија* онај ко воли да се гости на туђ рачун ТПС.
ло̀кмаџика ж в. локманџика Тим.
локмáш м безочно халапљив човек Ш; готован Л К.
локопéндра м пијаница ТГ1 Тим.
лолар м ђаволаст момак Тим.
ломотáн м човек који говори којешта ЈС; причљив човек, брбљавац Тим.
ло̀мотан, -тна, -тно причљив РПГ.
ломотáна ж брбљавица Тим РПГ.
лопардáс, -та, то неозбиљан, неодговоран, ко свашта прича ЦТР.
лопóв/ ло̀пов м крадљивац Тим.
лопóвка ж крадљивица Тим.
лоповóуља м крадљивица ЈС.
лопу̀жа м лопов, неваљалац ЦР2.
лопужáн м лопужа ЦТР.
лопужéс, -та, -то склон крађи, лоповлуку РПГ.
лопужéтина м аугм. од лопужа ЦР2 Тим.
лопу̀рда м аугм. и пеј. од лопужа, преварант ЦТР РПГ.
лопурдија ж в. лопурда РПГ.
ло̀ћа ж пеј. курва, курвешања Тим.
ло̀шља м пеј. лош човек Тим.
ло̀шна ж в. лошља Тим.
лошотíја ж фиг. зао човек ЦТР.
лу̀ав, -а, -о заулав, ударен, сметен, глуп, в улав, в лумав ЦТР.
лу̀авка ж будаласта, сметена женска особа ЦТР.
лу̀авко м будаласт, сметен мушкарац ЦТР.
лу̀авче с будаласто дете ЦТР.
лубáр м мајстор који прави лубове за сита Тим.
лубеничáр м 1. онај ко воли лубенице; 2. онај ко узгаја лубенице Тим.
лу̀д, -а, -о фиг. немиран ЈС.
лудáјка ж фиг. живахно, немирно женско дете ЦТР; м шашавко, будалаш Л.
лудáк м фиг. немиран, живахан дечак ЦТР; фиг. претерано живахно мушко дете К
лудија м будаласт човек Тим.

- лудман** м лудак Н.
лудна ж несташна, немирна, луда женска особа Б ПГ Тим.
лукавштина м/ж лукава особа, препредењак Тим.
лулар м човек који пуши лулу ЛР.
лумава, -а, -о глуп, ударен, будала ЦТР.
лумаџ, -та, -то в лумава ЦТР.
лумоња м глуп, будаласт мушкарац ЦТР.
лумча м в лумоња ЦТР.
луњав, -а, -о в. луњав РПГ.
луња ж/м в. луњав СГС.
луњав, -а, -о који је пегав по лицу ТГ1 К СГС.
луњавац м в. луњац СГС.
луњавка ж в луњава СГС.
луњавчина м погрд. в. луњав СГС.
луњавштина ж/м погрд. в. луњав СГС.
луњалица ж скитница ЦР1.
луњар м пеј. в. луњав СГС.
луњарка ж пеј. в. луњава СГС.
лупач м онај који лупи, комуша кукуруз ПГ.
лупација м фиг. пеј. брбљивац, особа која говори несувисле ствари РПГ.
лутација м в. лутач РПГ.
лутач м скитница РПГ.
луцкас, -та, -то ћакнут, шашав, сулуд К2.
луца м пеј. лудак Б ЛР Тим; занесењак, особењак; лудак ПГ ЦТР.
луцес, -та, -то луд, малоуман ЦТР.
лџла ж в. лџна РПГ.
лџља м **1.** лажов Б Луж РПГ ЦТР; **2.** забављач у сватовима, чауш Б; особа која са бардаком позива сватове на свадбу. За време свадбе л. приказује поклоне и свакога свата помало окрпи ТГ1.
лџна лџосана ж. лажљивица над лажљивицама Б П1.
лџов м лажљивац РПГ
лџовник м лажљивац ПГ Тим.
лџиц м лажовчина РПГ.
лџк човек м непоуздана особа, наивчина РПГ.
љкодуп, -а, -о поскочан Тим.
љкобрац м онај који лако игра у колу ПГ; пококљив у колу Тим.
љкоорка ж в. лџкоорац Тим.
љснорањац м чиновник, нерадник, онај ко лако долази до хлеба П1; в. ајлазин Тим.

Љ

- љопна** ж пеј. која се испрскала газећи по блату К СГС.
- љопча** м прек. испрљан од блата К; прек. човек који не мари за чистоћу, мурдар ЦТР.
- љопавина** м фиг. лажов, преварант, клеветник П1.
- љопча** м 1. туњавко Л; 2. блебетало, који говори свашта Б.
- љопша** м в. љапча Л.
- љигав**, -а, -о 1. коме теку бале из уста, балав Б РПГ ЦТР. 2. фиг. пеј. превртљив, снисходљив, човек за презир. – До тџ несџм знал колко-е љигав, ал о[д]-тџ не иџдем више куде њџга ЦТР; који нема поноса, који изазива презир, гађење, одвратан К.
- љигавац** м в. љигав РПГ.
- љигавка** ж она која пушта бале ЦТР Тим.
- љигавко** м 1. онај који пушта љиге, бале; 2. онај који се понаша удворички ЦТР.
- љигавче** с дериште ЦТР; дете које се љигави; новорођенче, бебе ПГ Тим.
- љиган** м погрд. балав мушкарац ЈС.
- љигаџа** ж в. љиган ЈС Тим.
- љигна** ж она која пушта љиге К РПГ.
- љигоша** м пеј. балавац Л Тим.
- љигча** м погрд. балав човек ЈС.
- љигша** м дете које љигави ПГ ЦТР.
- љикша** м в. љигша К; слинавко П1; балавко Луж.
- љокавштина** м пеј. пијанац Тим.
- љона** м пеј. човек неуредан у одевању ЈС.
- љона** м туњавко ЈС.
- љопав** -а, -о фиг. некарактеран, брбљив П1 К.
- љопуз** м пеј. онај ко иде мокар од суснежице Тим.
- љопша** м 1. онај ко се лако при ходу прља блатом Ш РПГ; 2. блебетало, онај ко несувисло прича Б СГС; в. љопуз Тим.
- љочко** м снажан дечак или млађи мушкарац ЈС.
- љубавџија** м онај који води љубав ПГ.
- љубавџика** ж в. љубавџија ПГ.
- љубовџија** м в. љубавџија ПГ.
- љубовџика** ж в. љубавџија ПГ.
- људ** м човек ЦТР.
- људиште** с пеј. човек ЛГ.
- љукач** м онај који одваја јагање од стада да не би више сисали овце ЈС.
- љуљација** м онај који некога љуља ЈС.
- љуљка** ж пеј. фиг. пијан човек ЛГ.

љумча м в лумча ЦТР.

љут, -а, -о фиг. раздражљив, оштар, прек човек Б РПГ ЦТР.

љутачак, -чка, -чко пргав, жесток П1.

Љуштивоје м жарг. (надимак) пијанац Н.

Љуштимир м жарг. в. Љуштивоје Н.

Љуштислов м жарг. в. Љуштивоје Н.

М

маав, -а, -о маљав СГС.

маанит, -а, -о онај ко има неки недостатак, неку ману (телесну или духовну) РПГ.

маанција м пробирач, онај који свему нађе неку ману РПГ.

магариштар м пастир који чува магарце РПГ.

магацинер м в. магационер Б.

магационер м **1.** радник у магацину; **2.** продавац у сеоској продавници Б Тим РПГ ЦТР.

мадежљив, -а, -о особа са доста младежа по видним деловима тела СГС.

маденција м кулчар у рудницима (за време турске власти) ЈС.

мадижав, -а, -о в. мадежљив СГС.

мађешница ж жена која се бави мађијама ЈС.

мађијара ж в. мађијарка ТГ1.

мађијарка ж / *мађишарка* жена која се бави враџбинама Грд; жена која прави мађије ТГ1 Л; она која прави мађије ЦТР.

мађијашница ж в. мађијарка Л.

мађијешница ж **1.** в мађијарка; **2.** жена која иде код врачага ЦТР.

мађионара ж в. мађијарка ТП.

мађиосан, -а, -о онај ко је под магијом, опчињен, замађијан ЦТР.

мађишарка ж в. мађијарка Л.

мађор м школски служитељ, фамулус Тим.

мађосница ж в. мађешница ЈС.

мазан -зна, -зно фиг. умиљат П1, лукав ЦТР.

мазгарка ж жена која скупља мазгу (мезгру) ЈС.

мазгов м пеј. тврдоглав, задрт човек, ленштина Б Тим ЦТР.

мазготина м/ж фиг. неразуман, задрт човек (као мазга!) ЦТР.

мазлија м онај који се много дотерује, кити; кицош ПГ.

мазна заглавка м изр. лицемер П1.

мазиенко ж/м онај који се улагује, улизица ПГ Тим.

мазница ж/м **1.** умиљата особа, она која се умиљава ЦТР; **2.** женска особа зализане косе СГС.

мазноглавка ж пеј. глатко очешљана и дотерана жсна ЈС Тим СГС.

- мазну́ља ж пеј. жена зализане косе СГС.
 мазну́љка ж в мазнуља ЦТР.
 мазну́љна ж (жена) лицемер П1.
 мазуља́нка ж в мазница ЦТР.
 мазу́љко с притворко ЦТР.
 маја́ч м скитница, луталица ЦТР; човек који се маје и узалудно губи времс ЈС.
 мајданција / мајденција м радник у руднику, радник у каменолому Б Тим.
 мајденција́м в. мајданција Б.
 мајка́на ж женска особа која много личи на мајку; „мајкана друга“ АП Л.
 мајку́на ж в. мајкана Тим.
 мајку́ша ж в. мајкана К.
 мајма́рин м дунђерски старешина Тим.
 мајорчина́ м аугм. од мајор РПГ.
 мајстор м човек вешт у неком послу; занатлија Б ЦР1; фиг. препредена особа РПГ К2.
 мајсторица́ ж 1. мајсторова жена Б; 2. жена вешта у неком послу ЦР1.
 мајсторка́ ж мајсторица Тим.
 мајћа́ ж мајка Б Луж.
 мајћетина́ ж пеј. неодговорна мајка РПГ.
 мајћиште́ с пеј. лоша мајка (зла, неодговорна) РПГ.
 мајћува́н м в. мајћушан РПГ.
 мајћу́ша ж ћерка која по својим физичким и психичким особинама личи на своју мајку ПГ Б Тим.
 мајћуша́н м онај који много личи на мајку, који има јако изражене особине мајке РПГ.
 мајћуша́на ж ћерка с особинама мајке РПГ.
 мајцак, -цка, -цко мали ЦР1.
 мајцка́н, -а, -о погрд. тобоже мали ЦТР.
 мајцка́на ж в. мајцкан ЦР1.
 мајцка́нче с погрд. тобоже мало (дете) ЦР1.
 мајчичка́ ж мајчица ЛГ.
 мајчиште́ с пеј. мајка Л.
 макосвѣтник м себичњака, незајажљив у стицању иметка РПГ.
 макулција́ м онај који непозван долази на туђе весеље, који бесплатно долази до нечега ЦТР.
 макулци́ка ж она која живи бесплатно, на туђ рачун ЦТР.
 малеро́зан, -зна, -зно особа коју прате незгоде и невоље К2.
 мали́нче с малишан Л.

- малкосвѐтан**, -тна, -тно незасит, грамзив Тим.
- малкосвѐтник** м човек са незајажљивим прохтевима Жл; грамзива, себична особа ТГ1 К; лакомац ТЦ1.
- малкосвѐтница** ж в. малкосветан Тим.
- малозѐман**, -мна, -мно незајажљивац у стицању земље П1 РПГ.
- малозѐмник** м в. малоземан РПГ.
- малозѐмњак** м в. малоземан РПГ.
- малока̀ван**, -вна, -вно **1.** болешљав, нааличав, бољникав Грд (аљав = недовољно отпоран, подложен болештинама); малокрван, болешљив, слабашан ЦТР; нејак Б ЛГ Тим; болешљав Л. – Млађеје дете ми мало малока̀вно К; **2.** који је оскудан, који је сиромашан, који једва саставља крај с крајем ТГ1.
- малокр̀ван**, -вна, -вно болешљив РПГ.
- маломо̀зан** -зна, -зно шупљоглав П1; безобзиран; малоуман, ћакнут РПГ.
- маломо̀зган** в. маломозан П1.
- малосвѐтан**, -тна, -тно себичан, коме је све мало РПГ.
- малосвѐтник** м в. малкосветник Жл.
- малоу̀ман** м глуп Б.
- малоу̀мница** ж в. малоуман Б.
- малтерџија** м онај који спрема малтер ЦТР К2.
- ма̀ља** м хип. малишан Б.
- ма̀љав**, -а, -о особа обрасла маљама по видним деловима тела СГС.
- ма̀љо̀з** м малишан Б Тим.
- ма̀љо̀зес**, -та, -то који је мали, који је малог раста ТГ1.
- ма̀љуга̀н** м пеј. човек малог раста ЦТР; пеј. дете; кепец П1; в. маљоз Тим.
- ма̀љуза̀н** м особа с малом главом СГС.
- ма̀љу̀рко** м хип. малишан ЛР Тим.
- ма̀ма** ж **1.** мајка; **2.** стрина Жл; **3.** свака жена (ван рода) мајчиног доба Б.
- ма̀мичка** ж хип. и пеј. мајка (у псовци) РПГ.
- ма̀мка** ж мама, мамица ЛГ.
- ма̀млаз** м глупак, блесавко К РПГ.
- ма̀моран**, -рна, -рно мамуран ТГ1.
- манастѝрка** ж калуђерица; жена која је предана религији; она која открива рушевине манастира и залаже се за њихово обнављање П2 РПГ.
- ма̀ндара** ж жена скитница ЈС.
- мандо̀в** м мангуп, преварант ЦТР.
- мандо̀вче** с дем. од мандов ЦТР.
- мандо̀вчина** м ауг. и пеј. од мандов.
- ма̀ндрација** м мајстор који на мандри (просторији на пашњаку, подешеној за прераду млека) прави сир и качкаваљ; овчар на мандри ПГ ЈС.

- мансѐрка** м човек малог раста Грд.
- ма̀лецьк**, -чка, -цко / *мьлецьк, мьненак* мали ТПС.
- ма̀нечьк**, -чка, чко / *малецьк* мали, ситан Б ТПС.
- манит**, -а, -о сакат, с телесном маном Жл ТГ1 Л К.
- манлија** м човек с неким физичким недостатком Грд Л.
- манљив**, -а, -о човек са манама ЛР К.
- манћор** м намћор РПГ.
- манција** м онај који свему налази ману, избирљив човек ЦТР ПГ Жл ЛР; пробирач (хране) ЈС Л К.
- манцика** ж в. мандија ЈС Л К; она која свему налази ману ЦТР.
- маовит**, -а, -о махничав (који ради „на мах“ ЦТР; онај који је променљивога расположења; нагао, плаховит Б.
- маражљив**, -а, -о болестан РПГ.
- маразлија** м хронични болесник РПГ.
- маразљив**, -а, -о болестан РПГ.
- ма̀ран** (само у нег. – неје маран, немарна, немарно) (не)одоговоран РПГ.
- марвења̀к** м / *мрвења̀к* м ветеринар ЦТР.
- марифетлија** м мајстор вештак, довитљивац ЈС.
- мартур** м сведок ТГ1.
- мартурија** ж сведок ТГ1.
- ма̀сација** м миражција ББП Жл ТГ1.
- ма̀сацика** ж миражцика Б ТГ1 ЦР1 РПГ.
- масла̀р** м 1. човек који тргује маслом ЈС Тим; 2. сладокусац Л.
- масла̀рка** ж жена сладокусац Л.
- масленица** ж пеј. и фиг. прљава жена П1.
- ма̀тер** ж мајка, мати Жл ЦТР.
- ма̀тера** ж в матер ЦТР.
- матерешка** ж жарг. кћи с неком рђавом особином мајке, због које јој се израз упућује (мамина кћи) ЦР1.
- матѐрја** ж мајка. – Кудѐ ти је матерјата? Б ТГ1.
- ма̀ти** ж мајка; вок: ма̀ле ЦТР.
- матка̀п** м смутљивац ЈС.
- матоло̀з** м стражар на планинским прелазима Тим.
- матрапа̀з** м посредник на пијаци ЦТР; трговац марвом, препродавац (најчешће коња), џамбас ПГ К Тим.
- матропа̀з** м в. матрапаз Тим.
- ма̀ћа** в. мајка ТПС, мајка; маћеха ЈС.
- ма̀ћија** ж маћеха Б Луж ТГ1 ЈС РПГ ЦТР.
- маћуша̀н** м дете слично мајци ликом и карактером Луж.
- ма̀чава** ж маћеха Луж ПГ Тим.

- ма́чеа** ж маћеха ТГ1.
- ма́чеја́** ж маћеха Жл ТП РПГ.
- ма́чија** ж в. мачеја РПГ.
- мачкару́ша** ж женска особа која воли и негује мачке Тим.
- ма́чоја** ж маћеха Луж.
- мација́р** м врач који „баца“ зле чини РПГ.
- мација́рка** ж жена која прави мађије, која се бави врачањем ПГ ТП РПГ.
- мацијо́сан**, -а, -о омађијан, залуђен РПГ.
- меанци́ја** м власник кафане, механција ЦТР; м крчмар ЈС.
- ме́вла** ж жена великог трбуха ЈС [мех, мешина, мешинат...].
- ме́воња** м човек великог трбуха ЈС.
- медеци́нка** ж жена запослена у болници ЈС.
- међа́ш** м власник суседног имања ЦТР.
- међи́з** м пеј. Циганин РПГ.
- међни́к** м / *међњи́к*, *меци́ник* м сусед по имању (земљи) ЦР1.
- међњи́к** м в. међник ЦР1.
- меенци́ја** ж механција, кафеција ТГ3.
- межгу́р** м човек који много једе и прави стомак ЈС.
- мезетли́ја** м љубитељ мезета Л; онај ко дуго и са уживањем мезети уз ракију РПГ.
- мејанци́ја** м механција ПГ Л Тим РПГ ЦТР.
- мејанци́ка** ж **1.** жена механција, крчмарица РПГ; **2.** механцијина жена ПГ Л Тим.
- меју́нђав**, -а, -о особа са подочњацима СГС [подочњак = мех].
- мекамара́** ж мекушац Л.
- мекамли́ја** м слаткоречив, приступачан човек Л.
- меканли́ја** м мекушац РПГ.
- мекиша́р** м недовољно чврст мушкарац; неспособан за веће напоре ЈС ЛК Тим.
- мекиша́рче** с дем. од мекишар ЈС.
- мекогла́вес**, -та, -то **1.** онај коме раније ничу зуби (дете); **2.** попустљива особа, пригодна за договор РПГ.
- мекоко́жес**, -та, -то фиг. који је преосетљив (човек) ЦТР.
- мекообра́зас**, -та, -то мек, попустљив ЦР1.
- мелеза́р** м човек шареног морала Л.
- мељу́нка** ж. пеј. в. мејунђав СГС.
- мељу́нко** м пеј. в. мејунђав СГС.
- меракли́ја** м онај који воли нарочито нешто или уме да га изабере ЦТР; онај који у нечему ужива (у послу, јелу, пићу) РПГ ЈС Л.

меракли́ка ж **1.** она која воли нарочито нешто и уме да га изабере ЦТР; **2.** фиг. лака жена, курва РПГ ЦТР; **3.** девојка или жена која у нечему ужива ЈС К.

мерци́ја м в. мирција РПГ.

месар м **1.** касапин; **2.** особа која ужива у једењу меса Тим РПГ.

месарка ж в. месар 2 Тим РПГ.

месечар м онај који се креће највише ноћу или обавља неке послове током ноћи. – Драгољуб је бил месечар, по ноћу оди, путује ко по дњ ЦТР.

месечарка ж жена која живи више ноћу него по дану ЦТР.

месиља ж **1.** жена вешта у мешењу хлеба Б; **2.** жена која (због тога што нема прво дете) меси хлеб о даћама Б.

месоједник м онај који воли да једе месо ТГ1.

метиља ж жена која мете ЛР.

метиљав, -а, -о фиг. болешљив Л.

метиљавштина ж/м пеј. трома, млитава особа Луж Тим.

метиљив, -а, -о фиг. слабашан, болестан, нејак ЦТР.

метиљивка ж пеј. слабуњава, болешљива особа ЦТР.

метиљивко м пеј. слабуњав, болешљив човек ЦТР.

метиљчица м дем. од метиља ЛР.

метлар м мајстор који прави и продаје метле К2.

мешишар м слабић, попустљива и безвољна особа П1; слабашна, неотпорна особа Луж ПГ ТГ1.

мешишарка ж в. мешишар Тим.

мечка ж фиг. пеј. незграпна особа ЦТР.

мечкав, -а, -о грубе и снажне телесне конституције (личи на мечку) РПГ.

мечкар м **1.** ловац на медведе; **2.** власник медведа који га вода од места до места и забавља народ РПГ ЦТР.

мечкоња м пеј. дебелко Тим.

мечкоступ м онај који хода као мечка ЈС.

мецанлија м међник, сусед на имању РПГ.

мецар м в. мецник РПГ.

мецник м власник суседног имања, с којим се имање међи Жл ТГ1 РПГ.

мешаја ж жена која меси ЛР.

мешинат, -а, -о који је велика стомака, трбоња ТП К.

мешко м човек великог трбуха ЈС К.

мижав¹ -а, -о **1.** болесних очију П2; **2.** онај ко не види добро Луж; жмиркав, кратковид ПГ Тим; **3.** збрчкан, кржљав, смежуран, болешљив Тим.

мижав², -а, -о **1.** полуслеп, слеп; **2.** фиг. наказан. физички и духовно неспособан РПГ.

мижља м жмуравко, онај који стално гледа полузатвореним очима, који не види добро Б РПГ Тим Луж.

мизас, -та, -то / *мизес* танак, витак ЛГ; в. мизес.

мизес, -та, -то који има лепе усне, умиљатих усана ЦТР; витка (девојка) малих и лепих усана П1; смеран, увиђаван, скроман, ненаметљив Тим; в. мизас.

мизуља ж она која има умилно лице, умиљата женска особа ЦТР.

мизуљан м пеј. човек притворно умилног лица ЦТР.

мизуљка ж хип. од мизуља ЦТР.

мизуљче с дем. и хип. од мизуљка ЦТР.

милогледан, -дна, -дно умиљат, умилног погледа Тим.

милокурка ж пеј. лака жена, раодојка ЦТР; жена љубитељ секса Л Тим ТПС.

миломужњача ж курвештија Тим.

милопичан, -чна, чно сексепилан Тим.

милосив, -а, -о саосећајан, милостив ЛГ.

милосљив в. милосив Л.

милостиван, -вна, -вно осећајан, милостив ТГ1 РПГ.

миражција м момак ожењен девојком са богатим миразом ПГ ТГ1.

миражцика ж девојка која има мираза или жена која је донела мужу богат мираз ПГ ТГ1 ЈС.

миразција м в. миражција.

миразцика ж в. миражцика.

мирација м момак ожењен миражциком ЦТР.

мирацика ж девојка с миразом ЦТР.

мирашчија м човек који се оженио миражциком – јединицом са миразом Луж.

мирција м онај који мири завађене људе и породице ЈС.

мирцика ж в. мирција ЈС.

мисирка нероткиња, штирка, бездетка, јаловица Грд.

мискар м чувар ћурки ЛР [миска = ћурка].

митрољезац м митраљезац ЦТР.

мицав в. мижав.

младевеста ж в. младенева ТГ1.

младенева ж млада, невеста ТГ1 Л.

младеж м омладина Б.

младиња ж зб. младеж, омладина АП Луж ЦТР.

младиштар м младић, младићак ПГ; момчић ЦТР.

младожѣња м женик, момак који се жени Б ТГ1; младић пред женидбом ЦТР.

младолікас, -та, то младолик Тим К2.

младолікес, -та, -то / *младолічес* младолик К.

младолічес, -ста, -сто младолик Тим.

младунац м погрд. тобоже млад човек, зрео човек који се понео као млад ЦРТ.

младуніка ж старија жена младалачког изгледа К2.

младуніца ж млада жена ЦТР; стара особа с подмехом Б, в. младунац ЦРТ.

младунка ж в младуница ЦТР; ж млада женска особа П1.

млатав, -а, -о безвољан и приглуп РПГ.

млатіна м особа која говори без везе, која млати кад говори ТГ1.

млатішума м/ж торокало, блебетало, онај који много лаже ЦТР.

млатка ж **1.** млада жена; **2.** млада, невеста ПГ Л ЦТР; коледар обучен у женско Тим.

млатоја м замлата, онај ко говори скаредности Тим.

млекар м **1.** особа која ужива у млеку; **2.** продавац млека РПГ.

млекација м млекар, разносач млека РПГ.

млзар м музач стада РПГ.

млзаріја м музач, пастир који чува музне овце РПГ.

млзач м в. млзар РПГ.

мливар м радник у воденици, воденичар ЦТР; помељар РПГ.

млитав, -а, -о спор, безвољан Б.

млогопántлив, -а, -о који много памти ЈС Тим.

мобіља ж учесница мобе Тим.

могућан, -ћна, -ћно богат, имућан ЦТР.

модрелан м плавоок човек Тим СГС; пеј. болешљив човек поплавио у лицу П1.

модрічко м пеј. в. модроок СГС.

модрогүза ж вртирепка; курва, заводница П1.

модрокоц м човек плавих очију Б.

модроок -а, -о плавоок Б СГС.

модроокас, -та, -то који је плавих очију, модрих очију ТГ1.

модрүља ж пеј. в. модроока СГС.

модруљан м плавоок човек ЦТР СГС.

модруљана ж плавоока женска особа ЦТР СГС.

модруљанка ж в. модруљана СГС.

модруша ж пеј. в. модроока СГС.

мома ж девојка (угл. у песмама) ЦТР.

момак / *момък* м **1.** млад неожењен мушкарац Б; **2.** чувар стоке за новац или наполичар који ради на имању одређену сезону за плату; слуга ЦТР.

момкиња ж девојка која чува стоку за новац или радница на имању за плату, слушкиња ЦТР.

момковица ж слушкиња, служавка у млађим годинама П1 ЈС РПГ.

момкуша ж девојка која воли друштво момака РПГ.

момче с младић, момчић ПГ Л РПГ; дем. од момак Б ТГ1; (мн. момчетија) поред стандардног значења и: млади супруг ЦТР.

момченце с момчић Л; хип. од момак Б ТГ1; хип. од момче, младић ЦТР.

момчиште с аугм. од момче Б ТГ1.

момчужљак м момчић ТГ3.

момчуљак м дем. од момче, момчић ЦТР; пеј. од момак ТГ1 Б ЛГ Л РПГ.

момък м **1.** млад и неожењен мушкарац Б РПГ; **2.** слуга (у млађим годинама) П1 ЈС.

мотља̀вко м пеј. онај који се мотљави ЦТР.

мо̀чко м пеј. онај што сваки час мокри, попишанац Л ЦТР

мо̀чља м в. мочко, попишанко ПГЦТР.

мо̀чна ж женско дете које мокри; попишаница ПГ.

мрвења̀к м в. марвењак ЦТР.

мр̀далица ж погрд. забушант, она који избегава обавезу Цр2.

мр̀даљка ж фиг. жена лаког морала ЦТР.

мр̀дач м човек који избегава обавезу ЛР К; превртљивац, врдалама ПГ РПГ; мушкарац који је склон да изневери своју жену; непоуздан мушкарац ЈС.

мр̀дачка ж в. мрдач ЈС.

мрдогу̀з м вулг. онај који се врпољи; који мрда задњицом, непоуздан човек ЈС.

мрдогу̀за ж в. мрдогуз РПГ.

мрдогу̀зица м **1.** фиг. човек који избегава рад или своје обавезе ПГ Тим; **2.** фиг. нестрпљива и врло покретљива особа РПГ.

мрдогу̀зла ж вулг. она која мрда задњицом; жена слободног понашања ЦТР РПГ.

мрдогу̀ска ж в. мрдогузица.

мрдуља̀ча ж врцкаста женска особа ТГ1.

мр̀енес, -та, -то који има облик рибе мрене, који је витак ТГ1.

мр̀ждав -а, -о ружан П1; намрштен, нерасположен РПГ.

мр̀жљак м онај који је осетљив на хладноћу, који се лако смрзне ПГ.

мржљив, -а, -о лењ РПГ.

мржљивац м лењивац.

- мржљивица** ж лењивица ЦР2.
мржљивко м в, мржљивац ЦР2.
мржњен, -а, -о (о)мрзнут РПГ.
мрза м омражени син П2.
мрзан м лењивац ЈС.
мржежљив, -а, -о онај који не воли да ради, лењивац Тим.
мрзељив, -а, -о в. мржежљив РПГ.
мрзешљив, -а, -о који не воли да ради, лењ ЦТР ЈС К.
мрзешљивац м лењивац ЈС.
мрзешљивка ж лењивица ЦТР.
мрзешљивко м лењивац ЦТР.
мрзешљивче с лењивче ЦТР.
мрзољив, -а, -о в мрзешљив ЦТР.
мрзосвѣтан, -тна, -тно 1. завидан; 2. фиг. мрзовољан, лењ РПГ.
мрзосвѣтник м човек који мрзи све(т) ЛР ПГ.
мркушан м фиг. глупак ЦР2 [мркоња – ован мрке боје].
мркушило м пеј. будала, глупак Тим.
мрледан, -дна, -дно слабуњав ЛР; слаботелесан, слабуњав ТГ1 Тим.
мрљав -а, -о слабог апетита, пробирач П1.
мрљавица ж 1. лењивица, алкавица, неумешна жена Тим; 2. злојешница, жена која слабо једе ЦР2.
мрљавка ж она која траљаво ради, неспособна жена ЦТР.
мрљавко м 1. лењивац; 2. нејешник, злојешник ЦР2; неспособна особа, в. неумејатан. – Ако ти трѣбе мајстор, бегеј од мрљавка ЦТР .
мрљавче с неспособно дете ЦТР.
мрљан м прљав човек ЦР1.
мрљна ж прљава жена ЦР1.
мрљокур м вулг. полно неспособан мушкарац ЈС Тим.
мрљча м неумешан, ко ради неоправно Б; неспособна особа ТГ1; погрд. прљавко, неспособњак, млитавко ЦРТ.
мрмољко м човек који говори полугласно и недовољно разговетно ЈС.
мрмољћа ж женска особа која неразговетно говори Тим.
мрсник м безобразник, онај који говори без стида погане речи П1 Л; велики женскарош Б ЈС Тим.
мрсница ж в. мрсник Б.
мрсно куче с погрд. женскарош ЈС.
мрсољан м балавац, слинавац ЈС Тим.
мрсољанче с дем. од мрсољан ЈС.
мрсољив, -а, -о слинав, балав ТГ1 ЦР1 ЈС [Мрсољ – бале из носа].

- мрсољѝвица** ж слинавица; незрела (недорасла) девојка Цр1.
- мрсољѝвко** м 1. слинавко ЈСј; 2. пеј. неискусан млад момак Тим.
- мрсољѝко** в. сиван Грд; слинавко ЈС.
- мрсомѝд** м пеј. сплеткарош Тим ТПС.
- мртѝв**, -тва, -тво умрли ЛГ; фиг. преморен Б.
- мртаваѝц** м в мртав ЦТР.
- мртаваѝц** м 1. мртав Б ТГ1 РПГ; 2. фиг. изнемогла особа, с изгледом налик мртаву Б.
- мртаваѝк** м 1. мртав човек; 2. тешко болестан човек Грд; мртав ЦТР Л К.
- мртвљѝсан**, -а, -о 1. преморен; 2. пијан ТПС.
- мртвокуѝрина** м мушкарац слаб, неодлучан ТГ1.
- мртвокуѝроња** м неодлучан, слабић ЦТР.
- мртвоѝсав**, -а, -о изнурен до изнемоглости Б; обамро, скоро мртав; као мртав ЦТР.
- мртвоѝсан**, -а, -о мртав уморан, пијан Б Тим.
- мртѝв**, -тва, -тво нежив Жл.
- мрѝцав** в мрљав.
- мрѝцина** ж пеј. рђава, лоша, безвредна особа К.
- мрѝмумуд** м онај који гњави, који дави док говори, који отеже са послом, гњаватор, недовољно бистар ТГЗ.
- мрѝчкав**, -а, -о пробирач хране, особа слабог апетита ББП ТГ1 Тим РПГ.
- мрѝгав** в. мрчкав ТГ1.
- мрѝгаљѝв** в. мрчкав ТГ1.
- мрѝшав**, -а, -о неухрањен СГС.
- мрѝшѝвко** м слаб, мршав човек ЦР1 СГС.
- мрѝшкав**, -а, -о прљав у лицу ЈС.
- мрѝшкољ** м особа прљавог лица ЈС.
- мрѝшкољче** с дем. од мршкољ ЈС.
- мрѝшљаѝк** м фиг. мршава особа ТГ1 [Мршљаѝк је стрвина, месо од угинуле животиње, у распадању].
- мрѝшљаѝкар** м пеј. онај ко воли месо (и једе га као пас лешину) П1 Тим РПГ.
- мрѝшѝјла** ж мршавица, мршава женска особа ЦР1 Тим.
- мрѝшотиѝја** ж пеј. мршава особа Тим.
- мрѝштав** в. мрљав.
- мрѝштѝљка** ж пеј. намрштена особа, особа која се вазда мршти Тим.
- мрѝштовѝт** -а, -о зловољан П1; забринут, намрштен РПГ.
- мрѝштољка** ж пеј. в. мршава СГС.
- мрѝшуљаѝв**, -а, -о промршавео, омршавео Л.

- му̀ара** ж мувало, скитница ЛР.
- му̀башир** м повереник Тим.
- му̀вало** с пеј. тумарало, смуцало Тим РПГ.
- му̀вта** м онај који све хоће цабе, преварант, в. макулција ЦТР.
- му̀втација** м в. мувта ЦТР РПГ; онај који бесплатно долази до нечега, мукташ К.
- му̀втаџика** ж жена мувтација К ЦТР.
- му̀доња** м фиг. јак, снажан човек, човек са залеђином ЦТР.
- му̀ж** ж (мн. му̀жи) **1.** супруг Б РПГ; **2.** јак, снажан човек; **3.** одрастао мушкарац Б ПГ РПГ; **4.** човек ЦТР.
- му̀жага** ж **1.** аугм. велики и снажан мушкарац; **2.** мушкобањаста жена РПГ.
- му̀жања** ж / *му̀жара* јака, мушкаста жена Л.
- му̀жара** м мужина ЈС.
- му̀жарага** ж / *му̀жерага* ж мушкобањаста жена ТГ1; женска особа која се дружи с мушкарцима и понаша као мушкарци Б.
- му̀жатица** ж жена која има мужа ПГ РПГ.
- му̀же** с дем. од муж ЦТР Тим.
- му̀жерага** в. мужарага ТГ1.
- му̀жетага** м в. мужага РПГ.
- му̀жетерина** ж аугм. од мужетина, мушкарчина РПГ ЦТР; погрд. муж, мушкарац ЦР2.
- му̀жетерчина** ж аугм. и пеј. од мужетерина, мушкарчетина Б ЦТР Тим.
- му̀жетина** м аугм. од муж ЦТР.
- му̀жина** м аугм. од муж ТГ1; муж, снажан човек ЦТР.
- му̀жле** с / *му̀жле*. хип. од муж ПГ РПГ.
- му̀жленце** в. мужле.
- му̀жџк** м **1.** дем. и хип. од муж, мужић, момчић Б ЛГ РПГ ЦТР; снажан дечак ЈС; **2.** пеј. човек малог раста ЦТР.
- му̀завирин** м лажљивац; интригант, смутљивац, нитков ЈС.
- му̀заља** ж музиља ЈС.
- му̀зачка** ж в. музаља ЈС.
- му̀јакет** непром. предузимљив, вредан П1.
- му̀кавица** ж/м мргодна особа, ситничар, незгодан човек ЦР1.
- му̀комаш** м подмукао човек ЈС.
- му̀комџја** м подмукла мушка особа ЦТР.
- му̀комџика** ж подмукла женска особа ЦТР.
- му̀комџиче** с подмукло дете ЦТР.
- му̀лација** м погрд. онај који воли све да узме бесплатно ЦР1.

мулећар м онај ко воли да једе на тућ рачун Б К Тим; в. мулација ЦР1; онај који живи на туђем раду ЦТР.

мулећарка ж в. мулећар К Тим.

мўлка ж приглупа, заулава женска особа ЦТР.

мўлча м пеј. глуп, заулав човек ЦТР; пеј. мулац, глупак П1.

мумијја м занатлија који израђује и продаје свеће ПГ ЈС Тим.

мурдар м 1. онај ко ради нечисто БЈ ЈС Тим РПГ; алкав, немаран човек, онај који површно ради К ЛР; каишар ЦР1; прљав, алкав, немаран, неуредан човек ЦТР; 2. бестидна особа која непристојно прича РПГ.

мурдаран -рна, -рно поган, безобразан, говори безобразлуке и чини срамне покрете П1.

мурдарка ж прљава, алкава жена Тим ЦТР.

мурдаруша ж пеј. в. мурдарка Тим.

муртатин м 1. готован, муфтација; 2. баксуз Тим.

муртѐз м в. муртатин Тим; онај који ћути, ћутљивко ЦР1.

мурцуљѐз м готован, мукташ, муфљуз ТГ1.

мўса м онај који се муси ЈС.

мўсав, -а, -о који је прљав, умрљан слином око усана К; слинав ЦТР.

мўсес, -та, -то који је прљав, који је мусав ТГ1 Тим.

мўсоња м ауг. и пеј. од муса ЦТР.

мустакат, -о који има израженије бркове РПГ.

мустакѐља ж пеј. брката жена Л.

мустакѐрла м бркоња К.

мустаклија м мушкарац с лепим брковима Л РПГ.

мустаћил м мушкарац с лепим, маркантним брковима ТГ1.

мустаћка ж в. мустакѐља Л.

мустаћлија м в. мустаћил ЈС Тим.

мустачат м бркат Б ТГ1.

мўстра ж ирон. особа која не може служити за пример К РПГ.

мўстрица ж фиг. дем. ђаволасти девојчурак Тим.

мусуљан м намргођена, зловољна особа ЦТР.

мўта м 1. мутав, нем човек РПГ; 2. фиг. онај ко тешко изговара речи, ћутљив човек РПГ ЦТР; 3. фиг. туп, глуп човек ЦТР; погрд. мутавац ЦТР; 4. будала ЈС К.

мўтав, -а, -о 1. нем Б Луж ЦТР; 2. фиг. приглуп, тупав ЦТР ЈС.

мўтавац м 1. нем човек ЦТР; 2. фиг. ћутљив, повучен човек ЦТР; 3. фиг. приглуп, туп човек ЦТР.

мўтавица ж 1. ћутљива женска Тим; 2. глупача ЈС.

мўтавка ж 1. нема жена; 2. фиг. ћутљива женска особа ЦТР; 3. глупача ЈСЦТР.

мута̀виџија м занатлија који израђује предмете од козје длаке ПГ Тим РПГ.
му̀та̀вштѝна м ћуталица, ћутљив, тешко говорљив човек, човек који не-
 раговетно говори Б Тим РПГ, в. мута.

му̀тла ж **1.** мутавица ЈС Л; **2.** ћутљивица ЦТР; **3.** приглупа жена ЦТР.

му̀тља м **1.** ћутљив човек ЦТР; **2.** сплеткарош, смутљивко ЦТР.

му̀тља̀вина ж/м фиг. покварењак П1.

му̀тна ж мутавица, жена која је без способности говора Грд.

му̀тоња м пеј. в мутља (1) ЦТР Тим, в. мута.

му̀ћа̀к м фиг. пеј. покварењак ЦТР.

му̀ћкалѝца ж особа која свашта прича Л.

му̀ћка̀рош м онај који прави махинације К; онај који живи уз помоћ
 махинација ЦТР.

му̀фља̀уз м покварењак ЈС; готован Л; непоуздан човек ЦТР тим.

му̀фтаџија м в. мувтаџија ЦТР, готован Л.

му̀фташ м који хоће да живи на туђ рачун; који избегава плаћање ЈС Тим,
 в. мулећар.

му̀фтеџија м /**му̀фтеџија** в. муфташ ЈС Тим.

му̀фтеџика ж / **му̀фтеџика** она која хоће да живи на туђ рачун ЈС Тим.

му̀фћил м брка ЈС.

му̀цоња м муцавац ЈС Тим, в. мута.

му̀шка̀р м (мн. мушка̀ри) мушко дете, младић, мушкарац РПГ ЦТР.

му̀шка̀ра̀га ж **1.** мушкобањаста женска особа; **2.** женска особа која се по-
 главито дружи с мушкарцима К.

му̀шка̀ра̀на ж мушкобањаста жена РПГ.

му̀шка̀ра̀ча ж женска особа која трчи за мушкарцима РПГ.

му̀шка̀ре м дечачић Б.

му̀шка̀рѐнце с (мн. мушкаретија) мушко дете; хип мушко, мушкарче ТГ1
 Тим.

му̀шка̀рѝца ж в. мушкарана РПГ.

му̀шка̀рѝчина ж пеј. мушкарача Тим.

му̀шка̀рче с дем. од мушкар, мушко дете, дечак ЦТР.

му̀шка̀рчѐнце с дем. и хип. од мушкаре ЦТР.

му̀шко с мушкарац, муж ЦТР Л.

му̀шкоба̀на ж в. мушкокоз (2) РПГ.

му̀шкоко̀з м **1.** хермафродит, сметењак Тим.

му̀шкоко̀за ж в. мушкокоз Б; мушкобањаста жена; жена која ради мушке
 послове РПГ.

му̀штерија ж/м купац или корисник услуге Л ЦТР; **2.** фиг. љубавник ЦТР.

му̀штерика ж в. муштерија Л; жена купац РПГ ЦТР.

му̀штериче с дете купац ЦТР.

му̀штѝна¹ м мушкарац ЈС; муж ЦТР.

- муштина**² м зб. им. мушкарци, мужеви, мушкадија ЦТР.
муштулција м сват који иде испред осталих сватова да најави њихов долазак ЈС Тим.
мушчи́на м мушкарац Л.
мьзга́р м човек који скупља мезгру Тим.
мьзга́рка ж в. мьзга́р Тим.
мьзга́ч м в. мьзгарка ЈС.
м̂лечак, -чка, -чко мали Б ЛГ.
м̂нецак, -цка, -цко мален ТП.
м̂нечак, -чка, -чко мален ТП.
м̂цла ж особа успорена хода Грд; особа успорена и намештена хода Л.
м̂шкав, -а, о прљав, неопран, умашкан Луж.

Н

- наа́лен**, -а, -о размажен, навикнут да му се испуњавају жеље ПГ Тим; уален, размажен ЦТР.
набакарљи́в, -а, -о немаран ПП.
набе́ден, -а, -о 1. невино оптужен; 2. фиг. лажни (мајстор), умишљен (стручњак) ЦТР ТПС; 3. осумњичен (за нешто што није учинио) Жл Б.
набе́ђен, -а, -о в. набеден ЦТР.
набељо́сан, -а, -о оклеветан, неправедно оптужен ТПС [Који је на себе примио бељу, клевету].
наблѐсњи́чав, -а, -о / *наблесњи́ћав* приглуп ЈС РПГ.
набодáча ж фиг. лења и неумешна жена РПГ [набодња – виле рогуље, обична ракла за најгрубље послове с трњем и грањем, фиг. набодњача је особа коју стално треба боцкати и подстицати јер не уме сама да се сети да нешто ради].
набожан, -жна, -жно побожан РПГ.
наболњи́чав, -а, -о болешљив, болан ЦТР СГС ЦТР ТГЗ.
набрчан, -а, -о који има наборано чело СГС.
набрчкóј м пеј. в. набрчкан СГС.
набрчкóтина ж/м пеј. в. набрчкан СГС.
набудáлес, -та, -то приглуп, будаласт ЦТР.
навадаци́ја м в. навација РПГ.
навали́ја ж навала људи, гужва, в. навалица ЦТР.
наваци́ја м наводација, посредник при женидби или удадби Б Луж ПГ РПГ.
наваци́ка ж жена која помаже при склапању брака Б РПГ.
навѐден, -а, -о 1. наговорен, нахушкан; 2. савијен, нагнут ЦТР.
наветрењичав, -а, -о брзоплет, који лако мења своје мишљење и расположење ЈС.

- навива́лка** ж жена која намотава основу за ткање ЦТР.
- навигла́вина** ж/м својеглава особа Б П1 К ТГ1.
- навија́љћа** ж жена која навија пређу за ткање ТГ1.
- нави́шија** м/ж тврдоглава особа ЦТР; настран човек, навиглавина ЛР.
- навода́ција** м посредник за склапање брака ЈС К2; проводација ЦТР.
- навода́цика** ж в. наводација ЈС К2 ЦТР.
- нагала́тен**, -а, -о онај који је извређан најпогрднијим речима („нарађен сас г.“) ТГ1.
- нагла́дничав**, -а, -о који није сит, који је стално у извесној мери гладан ТГ1
- наглу́вичав**, -а, -о / *наглувњичав* наглув Б.
- наглувњичав**, -а, -о наглув ПГ ЈС ТГ3 ЦТР РПГ.
- наглу́пичав**, -а, -о приглуп ТГ1.
- наглу́пњичав**, -а, -о приглуп ЦТР РПГ.
- на́гњичар** м надничар РПГ.
- на́годан**, -дна, -дно намеран (да нешто уради), приправан за нешто ЦТР.
- наго́личав**, -а, -о слабо одевен, бедно одевен, лако одевен ЈС.
- нагосподичав**, -а, -о који је помало господин ЈС.
- наде́вљак** м онај ко има обичај да олако људима надева ружна имена КЦ.
- надодр́гав**, -а, -о брз, непромишљен Л.
- надо́кљив**, -а, -о онај који громко говори, који се свађа П1 РПГ.
- надо́кљичав**, -а, -о в. надокљив РПГ.
- надо́књичав**, -а, -о в. надокљив РПГ.
- надола́шањ**, -шња, -шњо онај који је из доњих (низијских) села РПГ.
- надрагу́зина** м алкава особа Л.
- надрамо́љ** м неуредан човек Л.
- надр́гавичав**, -а, -о брзоплет, непромишљен Л.
- надр́кан**, -а, -о нерасположен ЈС ЦТР.
- надрндан**, -а, -о фиг. зловољан, мрзовољан ЦТ КЦ.
- наду́ван**, -а, -о особа надутих образа СГС.
- надуве́нко** м ирон. в. надувен СГС.
- нажџ́мбан**, -а, -о 1. шкрофилозан, рохава лица Б; 2. кривих устију (као да је спреман на плач) ТПС.
- нажмику́ља** ж заводница, она која намигује КЦ.
- назла́нција** м пробирач ЈС.
- назлџ́н**, -а, -о отмен, лепо и укусно обучен ЈС.
- назлџ́нче** с отмено момче ЈС.
- назо́рљив**, -а, -о пргав, прек П1 Тим РПГ.
- назо́рњичав**, -а, -о в. назорљив РПГ.
- на́зорник** м инспектор, надзорник ЦТР.
- наипљив**, -а, -о променљив, непостојан Л.

најден м дете нахоче ЈС [Да би се зауставило умирање новорођенчади, родитељи дете „врљају“ на пут (на раскршће), па ко га нађе постаје кум, и обично детету даје име Најден. Овакво се дете зове *најденом* и ако му је име другачије – Вук и сл.].

најтрпљив, -а, -о онај који највише може да поднесе, да истрпи П1.

најчовек м човечан у највећој мери (по доброты нарави) Л.

накажљив, -а, -о слабуњав, слабашан ЦР1.

наказа ж/м пеј. груба, неугледна особа РПГ; особа с телесном маном која га чини ружним Б; особа са шест прстију СГС.

наказотина ж наказа, јадник, бедник ЦТР.

накиман, -мна, -мно / *наћиман* намеран, решен да нешто уради Тим.

наклапица ж/м насртљивац, наметљивац Б; наметљива особа, особа која обично дође у посету за време ручка и скоро непонуђена седа за сто ТГ1.

нако́нче с в. накоњче.

накоњче с мало дете из момкове фамилије које доносе младој да га дарује пре но што уђе у кућу Луж ТГ2.

накурвичав, -а, -о вулг. склон помало блуду ЈС; женскарош Л.

накурења́к м безвредна особа Л.

накурчења́к м човек који се прави важан Л.

налага́ч м 1. онај радник који развија ужад и слаже (налаже) на њих руковети пожњевеног жита; 2. онај који комином пуни ракијски казан ради печења ракије ТГ1.

нала́тљив, -а, -о насилан, насилник Б РПГ.

налба́тин м в. албатин Л.

на́лез м онај ко стално иде насмејан, као да се увек лези КЦ.

на́летан, -тна, -тно полетан, радан ЦТР.

налитач м насртљивац Тим.

налу́дичав, -а, -о особа која се безразложно смеје, сулуд СГС.

налу́дњичав, -а, -о помало луд ПГ; сулуд, ударен, ћакнут ТГ1 ЦР1.

нальни́ја м онај који прави и продаје нануле ЈС Л.

наље́вак м фиг. гојазно дете КЦ [у ствари, наљевак је млада пуна тиквица, тиква која још расте] КЦ.

намајсто́ричав, -а, -о онај који натуца нешто од заната ЛГ; приучен ЈС; онај који има смисла за мајсторију К Б.

намао́вичав, -а, -о онај који на тренутке испољава неку негативну особину, махничав. – Постаде намаовичав, ча[с]-се смејé, час лудéје, ни́кад не зна́ш квó ће урабо́ти ЦТР.

намашљив, -а, -о променљив, несташан Л.

намерник м 1. човек који је нешто наумио Л; 2. неочекивани посетилац Б.

намерња́к м непознати гост, незвани гост, намерник РПГ.

- наметен**, -а, -о в. насметен.
- намигљив**, -а, -о који намигује, враголаст ЦТР.
- намигљивка** ж неморална, лака жена ЦТР.
- намигљивча** м неверан муж, враголаст мушкарац ЦТР.
- намргоден**, -а, -о / *намргођен* мргодна особа, натуштена, натмурена СГС.
- намргођен**, -а, -о в. намргоден СГС.
- намћор** м лош човек, који уједно и ћути ЈС; зловољан, пакостан човек ЦТР.
- намћорас**, -та, -то онај који је лош и ћуталица ЈС.
- намусен**, -а, -о који се намусио, који се онерасположио ТГ1.
- нана** ж мати, мајка (угл. у псовци) ЈС Б. – Нану му, нанину! ЦТР.
- нанка** ж дем. од мајка ТГ1 РПГ, баба ПГ; дем. и хип. од нана, мајка ЦТР.
- нанче** с дем. и хип. од нана, мајка ЦТР.
- нањурен**, -а, -о намрштена особа набораног чела СГС.
- наокњичав**, -а, -о онај који говори гласно и као да се надвикује СГС.
- напиен**, -а, -о трп. прид. од напије се, који се напио ЦТР.
- напићњак** м младо, полно још несазрело женскиње Л.
- напнивьшка** ж фиг. уображена особа која нема чиме да се поноси П1.
- напридотина** ж/м пеј. срдита особа КЦ.
- напудљичав**, -а, -о плашљив ТГ2.
- напуљен**, -а, -о онај који има дебеле усне СГС.
- напуштеник** м разведен човек ЦР2 Тим.
- напуштеница** ж разведена жена ЦР2 Тим.
- напуштенко** м в. напуштеник БП2.
- наравлија** м човек незгодне нарави, ћудљив човек ПГ Тим.
- наравлика** ж в. наравлија ЈС.
- нарављив**, -а, -о ћудљив, зао, пакостан, незгодан ЦР2.
- нарапит**, -а, -о оштар, прек у говору Л.
- нарафлија** м доброћудан човек Л.
- нарафлика** ж в. нарафлија Л.
- нарицалћа** ж жена која нариче (над покојником), нарикача ТГ1.
- наробљан** м пијан, напијен Б.
- наслутен**, -а, -о који је наружен, нагрђен, унакажен Тим ТГ3.
- насметен**, -а, -о **1.** заостао у развоју, померен ТГ3; **2.** ћакнут П1; **3.** збуњен РПГ РПГ.
- насметуљћа** ж неспретна особа, особа која је увек на сметњи Тим.
- наснован**, -а, -о („у петнајесе“) врло висок, мршав и погрбен П1 [Снује се у разумној ширини, колико разбој може да поднесе, а у овом смислу неко је прешироко или превисоко „заснован“, ненормално развијан, у нечему пре-
димензиониран.].
- настињичав**, -а, -о ћудљив П1.

настоја́тељ м члан црквеног одбора који је учествовао у подизању заветног крста ТГ1.

насто́јко м надгледник, надзорник Л.

настра́ничав, -а, -о / *насти́раничав* ненормалан, који је застриано, скренуо ТГ1 К2; својеглав, незгодне нарави ЈС; задрт ЦТР.

настрању́ша ж настрана женска особа ТГ3.

настра́пничав, -а, -о на своју руку ЛГ; наметљив, упоран ЛР ПГ.

настра́шичав, -а, -о помало страшан, који изазива страх К2.

наступі́патка ж/м фиг. ситничар Л Тим [У неким дечјим играма (школице и сл.) где је битна прецизност стајања, постоје особе који никако да остваре ту прецизност, него увек нагазе, повреде, линију, односно „наступе“ на њу. Отуда и овакав прекорни израз.]

натаку́ља ж курвештија Тим.

натаку́ша ж в. натакуља Тим.

на́тама в. натема.

нате́ма ж/м јака особа оскудне памети, кабадахија, силеција ТГ1.

на́тлапа м наметљивац, насртљивац ПГ РПГ.

нагла́пица ж/м в. натрапица Б РП ТГ1.

нагла́пничав, -а, -о онај који је насртљив РПГ.

натра́пица ж/м незван гост, нежељен гост, самозвани гост ТГ2; в. наглапица.

на́тргнут, -а, -о ћакнут, ћудљив П1.

на́тронтан, -а, -о превише обучен, са превише одеће на себи ТПС.

на́тртњак м онај ко се петља тамо где му није место ЦТР.

на́тртоја м онај ко је недорастао за посао који ради ЦТР.

на́ту́нтен, -а, -о онај са јаким, накомстрешеним обрвама, намргођен СГС.

на́турица ж/м упорна, наметљива особа ЛР.

на́турлећа м наметљив човек Л.

на́турљив, -а, -о наметљив, који јако наваљује П1.

на́турњак м насртљивац ЈС.

на́ћиман, -мна, -мно в. накиман Тим.

нау́јглавица м онај ко се прави најважнијим у друштву П.

на́уман, -мна, -мно решен да уради нешто што је наумио ТГ1; намеран, рад нечему Л ЦТР.

на́учњак м научник ЦТР.

наце́рџина ж/м особа која се без потребе кези ЦТР.

нача́лник м начелник ЦТР.

начѐпен, -а, -о пеј. својеглав, наваљен на једну страну П1.

наца́к ба́ба изр. закерало ЦТР.

наца́к м фиг. напрасит, склон свађи ЦТР.

наца́пит, -а, -о осоран, груб Л.

- нацапљив**, -а, -о напрасит, љутут ТГ2.
- нацапњичав**, -а, -о / *нацапњичав* неодмеренх покрета, груб, пргав, жестоко П1 РПГ.
- нацапњичав**, -а, -о в. нацапњичав П1.
- нацорљив**, -а, -о осоран ЈС ЦТР [Цорне, грубо ритне, удари, отера од себе].
- нашашавичав**, -а, -о сулуд, шашав ЦТР.
- нашашњичав**, -а, -о в. нашашавичав ЦТР.
- нашинац** м човек из нашег краја ЛП; који је из нашег краја, из завичаја, земљак ПГ РПГ.
- нашинка** ж в. нашинац Б.
- нашинчанин** м в. нашинац РПГ.
- нашунтавичав**, -а, -о будаласт ЈС.
- неајан**, -јна, -јно нехајан, без одговорности ЦТР.
- неаљив**, -а, -о немарљив, немаран ЛР Л.
- неваљаан**, -шна, -шно 1. неваљао, лош Б; рђав, покварен ТГ1; неваљао, лош, рђав, лењ ЦР1; 2. болешљив, слабуњав К.
- неваљашко** м 1. неваљацац ЦТР; 2. болешљивко ЦР1.
- неваљашник** м в. неваљашко ЦР1.
- неваљашница** ж неваљалица; болешљивица ЦР1.
- неведа** ж/м фиг. незналица, тупан, глупа особа РПГ.
- невелит**, -а, -о (никако) не одговара, (ни мало) не ваља П1.
- невељаан**, -шна, -шно 1. рђав, неваљао ЦТР; 2. ружан ЦТР; 3. болан, болестан Б ЦТР.
- невѣран**, -рна, -рно подмукао Л.
- невеселија** м невесео човек, склон потиштености П1.
- невѣста** ж 1. млада, девојка на дан своје удаје (и целе свадбене године) ЛР Б РПГ; 2. фиг. млада жена ЦТР.
- невѣстѣ** с дем. и хип. од невеста ЦТР.
- невѣстѣнце** с дем. и хип. од невесте ЦТР.
- невѣстица** ж дем. и хип. од невеста ЦТР РПГ.
- невѣстичѣ** с дем. и хип. од невесте ЦТР.
- невѣш**, -та, -то неумешан, неупућен у неки посао Б.
- невѣљан**, -а, -о болестан, оболео ЦТР.
- недеља̀ра** ж жена у породичној задрузи која у току једне седмице припрема храну и одржава ред у кући, док друге иду у поље на рад ПГ.
- недоака̀лан**, -лна, -лно глуп, неразуман, ћакнут ЦТР.
- недодр̀гав**, -а, -о неразборит; незгодне нарави ЈС; непромишљен Л.
- недодр̀ж** м в. недодржља.
- недодр̀жља** м онај кога не држи место, ко не може да се скраси на једном месту Луж.

- недодршко** м немирко; нестрпљивко (који не може да одржи тајну) РПГ.
недознавотина ж излапотина, глупа особа ЦТР.
недозрел, -а, -о недорастао, без искуства, приглуп РПГ.
недокажљив, -а, -о тврдоглав, неразборит, коме се не може доказати; који не прихвата савете ЦР1 Б РПГ.
недоказа м онај коме се ништа не може доказати, неповерљив, сумњичав КЦ.
недоказан, -а, -о неразборит, тврдоглав ЦТР РПГ КЦ.
недоклепан, -а, -о **1.** недовршен ЦТР; **2.** фиг. ударен, ћакнут ЦТР.
недоклепоња м онај који је ћакнут ЦТР.
недомотрен, -а, -о недоказан, неразуман, несмотрен ТГ1.
недоноче с недоношче ТИМ К.
недоношче с **1.** дете рођено пре времена РПГ; **2.** фиг. незрела особа Б.
недоправен, -а, -о **1.** недовршен; **2.** фиг. ћакнут, ударен, тупав ЦТР.
недоправљен, -а, -о / *недоправен, недопрајен, недопраен* погрд. незрела особа К; фиг. недотупаван, ћакнут ЦР1.
недопраен, -а, -о в недоправен.
недопрајен, -а, -о в недоправен ЦТР.
недоранимајћа ж пеј. незрела особа, сметењак Тим.
недосед м нестрпљива особа ТГ1 Тим.
недосолен, -а, -о **1.** недосољен ЦТР; **2.** фиг. глуп, ћакнут ЦТР.
недотаван, -вна, -вно неурачунљив; који није довољно разуман ТГ1.
недотвасал, -а, -о фиг. недорастао, незрео, неискусан РПГ.
недотепан, -а, -о **1.** неубијен ЦТР; **2.** фиг. ћакнут, ударен ЦТР РПГ.
недотљченко м недорађен, неоформљен, недорастао Луж.
недотљчко м в. недотљченко.
недотупав, -а, -о глуп, ударен Тим ЦТР.
недошкџуван, -а, -о површан ЦТР.
недргав, -а, -о в. недодргав ЈС.
недргавац м човек незгодне нарави и склон свађама ЈС.
недргавштина ж пеј. неразборита особа Тим.
недџгав, -а, -о болешљив, једнако нездрав Б Луж РПГ СГС; слаб, неспособан, болешљив, који има неку физичку или психичку ману ПГ1.
недџгавац м в. недџгав Б.
недџгавица ж в. недџгавац Б.
недџгавштина ж/м пеј. слаб, немоћан, болешљив човек П1 СГС.
недџља м болешљив човек Б.
недџљав в недџгав.
нежењет, -а, -о нежењен, неудавана. – Остаде вој девојка нежењета ЦТР.
незаситан, -тна, -тно лаком ЦР1.

- незаситник** м / **незаситник** 1. грамзива, незајажљива мушка особа ЦТР; 2. гладница ЦТР, који много једе, који се не може заситити ПГ; лакомац ЦР1.
- незаситница** ж 1. лакома жена ЦР2; грамзива женска особа ЦТР; 2. гладница ЦТР.
- незаситњак** м ненасит и грабљив човек П1.
- незафалан**, -лна, -лно незахвалан ЦТР.
- незгодија** ж фиг. незгодна особа РПГ ЦТР.
- нездригосан**, -а, -о који је незграпног понашања, невоспитан, неучтив ТГЗ; в. здригосан.
- неја** ж невеста ПГ.
- неја** ж в. неја.
- некадър**, -дра, -дро нејак ЈС.
- некасветан**, -тна, -тно луд, глуп, недотупав ЦТР.
- некрстен**, -а, -о 1. некрштен ЦТР; 2. фиг. немиран, будаласт, глуп ЦТР.
- нексветън**, -тна, -тно који је неразуман, недоказан ТГ1.
- немајмир** м немиран, живахан дечак, немирко Б ЛГ Л.
- немајмирка** ж немирна, живахна девојчица, немирка ЦТР.
- немајмирче** с дем. од немајмир ЦТР.
- немајстор** м невешт у неком послу Б.
- немак** м нем човек ЦТР.
- немарљив**, -а, -о немаран ЦТР.
- немаћан**, -ћна, -ћно сиромашан ЛГ ЈС Л.
- немац** м / **немац** мутавако П2 РПГ.
- немач** м сиромах ЈС.
- немашан**, -шна, -шно 1. сиромашан; 2. неродан ЦТР.
- немијенко** м неумивенко ЦТР РПГ.
- немиран**, -рна, -рно живахан Б.
- немират**, -а, -о немиран, несташан ПГ1 РПГ.
- немирко** м немирно мушко дете ЦР1; немиран, несташан дечак ЦТР.
- немирник** м несташник, немирник, несташно дете ЦР2.
- немирница** ж немирно, несташно женско дете ЦР1.
- немит**, -а, -о вазда неумивен, прљав Б ТГ1.
- немка** ж 1. нема жена ЦТР; 2. ћутљива особа ЦТР.
- немкиња** ж нема женска особа РПГ СГС.
- немолитвен**, -а, -о 1. некрштен РПГ; 2. фиг. несувисла особа, особа која не зна реда у понашању Б.
- немоћан**, -ћна, -ћно болестан ЦТР.
- немоћник** м болесник ЦТР.
- немоћница** ж болесница ЦТР.
- немтур** м ћутљив, намргођен човек ЈС.
- немча** м 1. нем човек ЛУЖ Пг ЦТР; 2. ћутљив човек Б Л ЦТР СГС.

- нема̑ц** м ћутљив човек, мутавац Б Луж СГС, в. немац Б.
- нена̑видан**, -дна, -дно мрзак Лг ПГ.
- нена̑видник** м онај који некога не подноси, мрзи, који неком завиди ПГ; онај који завиди, завидник ЦТР.
- нена̑видница** ж она која мрзи, завидница ЦТР.
- не̑надник** м неочекивани гост, намерник Тим.
- нена̑једив**, -а, -о незасит ЈС.
- нена̑једица** ж/м особа која много једе, која се не може најести ПГ РПГ.
- нена̑јешан**, -шна, -шно ненасит ЦТР РПГ.
- нена̑јешник** м в. ненаједив, који не може да се наједе ЈС Л Б; незасита мушка особа ЦТР.
- нена̑јешница** ж незасита женска особа ЦТР.
- не̑наситан**, -тна, -тно незаситан, лаком ЦР2.
- не̑наситница** ж в. ненаситан ЦР2.
- нена̑ука** м неприучен, неувежбан, невешт човек Л.
- неодберо̑тина** ж/м неразумна особа ЈС; онај који не одбира (= не разбира) Б.
- неож̑ењет** м нежењен РПГ.
- неока̑стрен**, -а, -о фиг. глуп, неотесан ЦТР.
- неосо̑лен**, -а, -о фиг. још није осетио жену, живот ЦТР.
- неот̑есан**, -а, -о фиг. груб, простачки ЦТР.
- неотреп̑отина** м неотесанко, глупан ЦТР.
- неоце̑њив**, -а, -о недовољно разборит ЈС.
- непер̑отина** ж пеј. неопрана особа, особа која носи неопрану одећу ЦТР.
- неп̑ерчина** ж/м пеј. човек/жена који се не пере и не умива редовно ЈС.
- непом̑еник** м други назив за омражену, непожељну особу ЦТР.
- непом̑еница** ж други назив за омражену, непожељну особу ЦТР.
- непосл̑ушник** м својеглавац, тврдоглавац ЦР2.
- непосл̑ушница** ж самовољница, непослушна жена ЦР2.
- непрем̑ењен**, -а, -о који се није свечано обукао П2.
- неприв̑етљив**, -а, -о онај ко не сарађује са својима (са породицом, са родбином) КЦ.
- непроше̑ница** ж девојка коју су просци дошли да виде и процене да ли им одговара, али се нису одлучили да је запросе ТГ11.
- нера̑ботан**, -тна, -тно нерадник, онај који не воли да ради Б; лењивац ТГ1 РПГ ЦТР.
- нера̑ботник** м нерадник, ленштина ОГ Л РПГ ЦТР.
- нера̑ботница** ж пеј. нерадница ЦТР.
- не̑радан**, -дна, -дно лењ Л.
- нераза̑бран**, -а, -о онај који је неразуман, који не схвата, који је својеглав, тврдоглав ТГ1 ЦР1.

- неразборит**, -а, -о неразуман, тврдоглав РПГ ЦТР.
неразборљив, -а, -о в. неразборит ЦТР.
неразбран, -а, -о в. неразборит ЦТР Тим Б РПГ.
неранимајковац м нерадник, ленштина (онај који своју мајку не храни јер је нерадан) ПГ.
нерасположан, -жна, -жно нерасположен, забринут ЦТР.
нередник м онај који изазива неред ЦР2.
нерод м особа с којом нисмо у сродству РПГ.
неродуља ж нероткиња П2 РПГ.
нероткиња ж жена која не може да роди СГС.
несвеслија ж/м душевно оболела особа, особа која није при чистој свести ПГ.
несвидљив, -а, -о шкрт, недарежљив ЦТР.
несвидљивка ж шкртица, тврдица ЦТР.
несвидљивко м шкртица, тврдица ЦТР.
несвидљивча м в. несвидљивко ЦТР.
несврта ж/м скитара Л КЦ.
несмајан, -јна, -јно погрд. незграпан, неспретан, тврдоглав, сулуд, ћакнут, немиран (дете) ЦР1.
несмајник м необузданко Б; в. горолесник Тим.
несмајница ж беспосличарка Л.
несмасан, -а, -о немиран, неразуман ЦТР.
несметен, -а, -о в. на(с)метен Б.
несмирник м живахна особа Тим.
несмотрен, -а, -о непажљив, неопрезан ЦР2.
неспособан, -бна, -бно одузета особа, с непокретним удовима СГС.
несрамљив, -а, -о бестидан ЦТР.
несрећник в. несрећник ТГ3.
несрећница ж жена која доноси неприлике ТГ3.
несретник м 1. проклетник РПГ; 2. фиг. шаљ. шерет, зановетало Б.
несрећко м несрећник, несташко ЦР2.
нестрижља м неошишан, са дугом неуредном косом СГС.
неувредан, -дна, -дно неувредљив, које се не вређа лако РПГ.
неумејатан, -тна, -тно онај који не уме, не зна да ради, невешт, супротно: умејатан РПГ ЦТР КЦ.
неуштиван, -вна, -вно неваспитан, неуљудан ТГ3.
нечамузан, -зна, -зно неразборит, ненормалан ЦТР.
нечамушан, -шна, -шно онај који није при чистој свести ЈС.
нечистивница ж жена након порођаја Тим.
нечовек м лош човек РПГ.
нечъвезан, -зна, -зно ћакнут, сулуд РПГ.

- ни̇какав**, -ква, -кво пеј. рђав ЦТР.
ни̇сак, -ска, -ско низак ЦТР.
нискочѐлас, -та, -то / *нискочелес* особа с малим, узаним челом СГС.
нискочѐлес, -та, -то в. нискочелас СГС.
ниша̇нција м онај који добро нишани, гађа и погађа Б; просилац ЈС [нишан = дар који девојци доносе просци].
ни̇штавац м безвредан човек Пг.
ништа̇вко м в. ништавац Пг.
ништа̇к м пеј. покварењак, нитков, безвредан човек ЦТР, човек који не вреди ништа ЛР К ЦР1.
ништачи̇на м ништавило од човека, ништак Б.
ни̇штачовѐк м безвредан човек, ништавац, ништавко, ништак ПГ.
нова̇ција м навација, наводација РПГ.
нога̇т, -а, -о који има велика стопала ТГ2 СГС.
ножа̇р м занатлија који израђује ножеве Л.
носа̇р, -а, -о пеј. в. носат СГС.
носа̇ра ж пеј. жена са великим носом СГС.
носа̇т, -а, -о онај који има велики нос СГС.
но̇соња м пеј. човек с великим носем К ЦТР СГС.
носу̇љана ж пеј. в. носара Б.
носура̇в, -а, -о пеј. в. носат СГС.
носура̇н м пеј. човек са великим носом СГС.
носура̇на ж. в. носара СГС.
носура̇ча ж. погрд. в. носара СГС.
ноћ̇ник м човек који живи углавном ноћу ЦТР.
ноч̇ња̇к м ноћобдија Тим.
нужнича̇рка ж клозетарка Тим.
нумеја̇тан м в. суртук, супротно: умејатан ЦТР.
ну̇рча м пеј. нањурена, намрштена и срдита особа РПГ.
ну̇рштина ж пеј. в. нурча РПГ.

Њ

- њи̇њорен**, -а, -о претерано мажен, размажен Тим.
њо̇кало с в. њуњав СГС.
њо̇ња м неугледан, спор човек Л.
њор̇та м невешт, несналажљив човек Л.
њу̇вало с онај који тумара, који њушка, који хоће све да зна; интригант ТГ3 РПГ.
њу̇жда ж пеј. велика тврдица Тим.
њу̇ња ж/м пеј. в. њуњав СГС.

њуња̀в, -а, -о **1.** срамежљив, неумешан, збуњен, потуљен П1 Тим; **2.** који говори кроз нос СГС.

њуња̀вка ж пеј. в. њуњав СГС.

њуња̀ло с пеј. в. њуњав СГС.

њу̀ра м угурсуз, туњавко П1.

њу̀рав, -а, -о туњав, ћутљив, глуп Тим ТПС К КЦ.

њу̀раван, -вна, -вно туњав, ћутљив ЦТР.

њу̀равица ж својеглава, ћутљива и зла жена П1 Тим; замлаћена, занесена особа ЦТР.

њу̀равка ж туњавка ЦТР.

њу̀равча м туњавко ЦТР.

њу̀равчина ж/м прек. онај који ћути, непријатељски гледа и смишља неко зло П1.

њу̀равштина ж/м в. њурча РПГ.

њу̀рка ж туњава, ћутљива женска особа К ЦТР.

њу̀рна ж в. њуравица Тим РПГ.

њу̀рча м потиштен човек, који је ућутао због болести Грд Тим ТПС; в. њура; прек. онај ко се лако наљути, нањури Б; ћутљивко ЛР, туњавко ПГ РПГ; туњавко, ћутљивац РПГ. ЦТР.

њу̀рчав, -а, -о в. њурав КЦ.

њу̀рша м пеј. будалетина Тим.

њу̀шкало с погрд. тражилац, онај који тражи, који за нечим трага ЦР2; в. њувало; фиг. особа која је стално у потрази за новостима, која „дири“, истражује сеоске трачеве ЦТР; жбир, шпијун Тим.

њу̀шкач м онај који се бави претурањем, завиривањем, претраживањем, који њушка ЦТР.

О

о̀ала ж **1.** фиг. запуштена особа ЦТР; **2.** маскиран коледар који од домаћина тражи дозволу за улазак коледара у кућу ЈС.

о̀ален, -а, -о **1.** размажен РПГ; размажен, распуштен ЦТР КЦ; **2.** (као ала) обдарен нечим – углавном се мисли на полни орган ЛР.

о̀алња̀к м пеј. размажена особа РПГ.

о̀ало̀сан, -а, -о уаљен, запуштен ЦТР.

о̀аља̀вен, -а, -о искварен, размажен ЦТР.

о̀аља̀к м **1.** пеј. неваљало дете, в. оалња̀к РПГ Л; **2.** онај са неким телесним недостатком ЦТР.

о̀аља̀њак м пеј. маза, претерано размажена особа РПГ.

о̀аља̀ћа ж/м неваљала особа ТПС.

о̀аран, -рна, -рно добар, поштен ЦТР.

обавезан, -зна, -зно / *обовезан* који је прихватио обавезу Б КЦ.

- обајник** м бајач, врач Тим.
- обалик** м дволичан човек ЈС.
- обдуван**, -а, -о презасићен, најчешће и гојазан ЈС Тим К2 КЦ.
- обесник** м обешењак ЈС.
- обешеник** м 1. обешењак, онај који се обесио. – Обешеници иду пред облак да не падне облак [град?!] РПГ; 2. фиг. угурсуз, препредењак ЦТР К.
- обешенко** м фиг. в. обешеник ЦР2.
- обешењачина** м аугм. обешењак ЦР2.
- обешко** м обешењак ЦТР.
- обиђуша** ж редуша (јетрва) Л.
- обицоја** м погрд. мушка особа која воли да свако јело проба КЦ.
- обицојка** ж шаљ. в. обицоја КЦ.
- обицојла** ж в. погрд. обицоја КЦ.
- облаза** ж. фиг. особа без стида и срама ЦТР.
- облазина** ж. фиг. пеј. бестидница ЦТР.
- облес**, -та, -то фиг. угојен, надебљан ЦТР.
- облизоја** м подруг. онај који стално нешто једе; који се стално облизује ЦТР.
- облитоја** м подруг. онај који облеће око кога или чега, ко заобилази неки посао ЦТР.
- облов** м нерадник, ленштина ЦТР.
- обовезан**, -а, -о в. онај кога су обавезали Б.
- обовезан**, -зна, -зно који има обавезу, в. обавезан Б.
- обритвен** м 1. обријан, супротно: небритвен Б Тим К2; 2. фиг. опељешен, опљачкан Б.
- обричен** м фиг. опљачкан КЦ.
- обрљавотина** ж прек. луда, замајана особа ЦТР.
- обрљосан**, -а, -о пеј. забрљавео, слуђен Б.
- овурит**, -а, -о 1. слабо, лоше обучен (на хладноћи), сиромашак Б; 2. танког струка СГС.
- овчар** м / *овчарин* онај који чува овце, чобанин Б РПГ ЦТР.
- овчаретина** м пеј. лош и неуредан овчар РПГ.
- овчарин** м овчар Б ПГ ТГ1.
- овчарина** пеј. овчар ЦР1 РПГ.
- овчарица** ж пастирица која чува овце РПГ.
- овчарка** ж она која чува овце, чобаница, пастирица Б РПГ ЦТР.
- овчарко** м овчар Б РПГ.
- овчарче** с дем. овчар ЦР2.
- огарлија** м живахан човек, весељак Л.
- оглација** м учесник у обичају огледа (прве посете младиној кући, после веридбе) Б.

- огледник** м в. оглација ПГ Тим.
- оглушњак** м глуп човек или онај који се прави да не чује Тим Б.
- огњичав**, -а, -о онај који има температуру СГС.
- оговара́ча** ж жена која оговара Б П1.
- огорéлац** м **1.** страдалник, погорелац ЦТР; **2.** фиг. сексуално угрожен, жељан КЦ КЦ.
- огорéља** м човек са белегом од опекотина Б ЈС; погорелац Л; сиромашак Л; сиромах ЦТР.
- оградíсал**, -а, -о омађијан, зачаран, замајан П2; пропао начисто ЛР.
- ограјсал**, -а, -о надрљао РПГ.
- ограјíсал**, -а, -о в. оградисал Б; човек рохава (као обгорела) лица СГС.
- огузивáч** м човек који се повлачи кад наиђу тешкоће, који одлаже по-слове ЈС.
- огуљéнко** м погрд. човек с огуљотинама на лицу ЦР2.
- огурсúз** м мангуп, хоштаплер, угурсуз ЦТР.
- одава́ча** ж в. удавача Л.
- ода́дена** ж удата Б.
- ода́рена** ж са много девојачког, свадбеног дара КЦ.
- ода́ч** м ходац ЈС.
- ода́ција** м собар ТГ1.
- ода́ника** ж собарица, послужитељица, редуша ТГ1.
- одвратник** м јако лош човек ЦТР.
- одеља́к** м одељен човек, издвојен из породичне задруге Тим; в. подељак.
- одличан**, -чна, -чно **1.** онај (о ученику) са највишим успехом К2; **2.** добар у свему Б.
- одметан**, -тна, -тно успешан, у пословању, који има одмета (учинка) Л.
- одношљив**, -а, -о онај који расипнички троши имовину домаћинства, који „односи“ П1.
- одркавёл**, -а одртавео, остарео КЦ.
- одрóчица** ж жена која бајањем ослобађа од урока Тим ЈС.
- одрóчљив**, -а, -о онај који тешко прихвата, који одриче (није одрочљив = лако прихвата љубавне понуде) П1; одбојан Тим; више у изразу „не одрочљив“ – не одбија понуђено РПГ.
- одртóтина** погрд. остарела и онемоћала особа ЈС.
- одуринче** с некрштено дете. – Ништа на вука не, ништа на одуринче не“, нар. бајалица ТГ1 [одуриснице = суђаје].
- одурíсник** м пеј. угурсуз, зла особа, проклетник Тим.
- одурíсница** ж пеј. зла жена, проклетница Тим.
- озёмчес**, -та, -то онизак ЛР.
- озимка́р** м фиг. печалбар који се зими није враћао кући ЦТР.
- ока́т**, -а, -о који има очи ТГ1.

- окач** м особа која „надокује“ кад говори СГС.
- оклапа̀н** м онај који воли оклапину, који воли да живи на туђ рачун ТГ1.
- оклапа̀ш** м в. оклапан ТГ1.
- о̀ла** ж маскирана особа (најчешће на седељкама) ЈС [олалије = обичајне ватре о пролећним покладама, с весељем и прескакањима Б]; в. оала.
- о̀лалија** м фиг. неозбиљан човек Л.
- о̀лјерда** м дечак који тек што се није замомчио ТГ1.
- о̀лизоја** м вртваган, онај ко хоће да поједе све што види, нарочито ако је туђе КЦ.
- о̀лисен**, -а, -о онај који је добио прамен неке друге боје косе, в. залисен КЦ.
- о̀лјда** ж в. алојда ТГ2.
- о̀лјдес**, -та, -то в. алојдес ТГ2.
- о̀лош** м безвредна особа Б.
- о̀лоша̀рија** плт. олош, шљам, талог друштва ЛГ Л.
- о̀љав**, -а, -о алкав, прљав РПГ.
- о̀љаган**, -а, -о оклеветан, онај на кога је пала брука Б.
- о̀мајан**, -а, -о омађосан, опсењен, онај кога су „ватале омаје“ Б Тим; зачаран, залуђен РПГ.
- о̀мајотина** ж омамљен, опсењен, залуђен, занет ЦТР.
- о̀малечак**, -чка, -чко м омањи, онижи РПГ.
- о̀млађи** м млађи.– Нема у кућу никаквога о̀млађега Н.
- о̀мра́зен**, -а, -о омрзнут, посебним поступком врачаре примио омразу КЦ.
- о̀муљан** м ошишан ЛР.
- о̀некадрѐл**, -а, -о онемоћао, изможден болешћу, изнурен Б Тим.
- о̀немогал**, -гла, -гло онај који је изнемогао Б.
- о̀нодѐц** м љубавник, швалер Тим [Онај који некога оноди.].
- о̀па̀дник** м потказивач, сплеткар ЛГ К [Онај који опада, лажно клевеће].
- о̀палија** м варалица ПГ; преварант Л.
- о̀панча̀р** м занатлија који прави опанке К Тим.
- о̀пара̀ш** м онај који се увек инати, све ради контра Б.
- о̀пасни́к** м опасан човек ЛГ К Тим; лукав, сналажљив Б.
- о̀пасни́ца** ж опака, зла жена ЦР2.
- о̀паша̀р** м онај који игра на зачељу кола Тим.
- о̀паша̀рка** ж она која игра на крају кола ЈС Тим [опаш = реп].
- о̀плѝзал**, -зла, -зло / *о̀йузал* ослабео, изнемогао Жл СГС
- о̀плу̀вња́к** м ленштина ПГ РПГ [Оплул се (оклобчио се) од лежања.].
- о̀плижда́к** м дечак или девојчица у доба пубертета ТГ1.
- о̀плишта̀р** м девојчурак ББП Жл.
- о̀по́рит**, -а, -о својеглав, тежак за сарадњу, склон свађи и тучи П1 К РПГ; тврд, тврдоглав ПГ; незгодан за сарадњу Тим.

- о̀праван**, -вна, -вно сналажљив, који лако нађе решење Л К Тим Б.
оприштáр м в. оплиштар; дечак или девојчица у доба пубертета Тим.
опу̀зал, -зла, -зло особа упалих образа СГС.
опу̀раш м немирко, живахно и мирно дете ТГ2.
оп̀нићан, -а, -о неправдено оптужен, опањкан Б.
оп̀нчáр м мајстор који израђује и продаје опанке ПГ РПГ.
о̀рав, -а, -о широке руке, лако помаже друге материјално П1.
ораспíја ж демонска жена; курва П1; зла жена, роспија ПГ РПГ.
оратаци́ја м 1. причљив, речит човек ПГ; 2. девојкин момак, с којим она говори, ашикује ЛП [орати = говори].
оратаци́ка ж говорљива жена; алапача П1.
орáтка ж причљива жена ЈС.
оратли́ја м речит човек ЈС; говорник Л; говорљив, причљив човек, причалица ЦТР.
оратли́ка ж причљива жена ЦТР.
оратни́к м в. оратлија ЦТР.
орáч м онај који оре ЦТР Б.
о̀рмљак м сакат човек ДМ.
оробéрац м играч у колу који изузетно лепо игра ТГ1.
оробéрка ж в. ороберац ТГ1.
орóден, -а, -о повезан родбински (удајом, женидбом) Тим.
орой́гра м добар играч у колу Б.
орой́грица ж в. ороберац ТГ1.
орону́л, -а, -о онај који је ослабео, ороноуо СГС.
ороспíја ж роспија, неваљалица ЈС Л, в. олоојда, в. курбетка ЦТР.
орта́к м друг у неком послу, пословни партнер. – Тој ће ти помо́гне мој орта́к, ја не рабóтим тој ЦТР.
орта́к м 1. сараднику послу ЛР; друг у заједничком послу ЈС ЦТР; 2. сувласник заједничке производне имовине (воденице, радње) Б.
оружли́ја м човек под оружјем (војник) Тим.
осака́ћен, -а, -о особа с повређеном руком или ногом СГС.
оседиња́вёл, -а оседела особа СГС.
осéњен, -а, -о омађијан, омајан, зачаран ТГ1 Тим.
о̀сетан, -тна, -тно осетљив, увиђаван П1 РПГ.
оскобу́ља ж погрд. чупавица Л.
осмакóтен, -а, -о тешко ударен, повређен ЛР.
осмочвóрац м човек са чворовима Л.
о̀сорник м осоран, прек човек ЦТР.
осото́њен, -а, -о омајан, замајан, зачаран, опсењен Б.
осрамóтен, -а, -о осрамоћен, обрукан Б.
о̀страч м оштрач ЦТР.

- о̀строга** м фиг. човек високог раста СГС.
- о̀строко̀нђа** ж пеј. свадљива, намћораста жена, склона оговарању ЦТР.
- о̀строу̀ман**, -мна, -мно оштроуман ЦТР.
- о̀тман** м отимач К.
- о̀тманџи́ка** ж жена отимач К.
- о̀тракан**, -а, -о бистар, сналажљив, вешт ЈС.
- о̀трезан**, -зна, -зно отресит, бистар Н.
- о̀тровник** м **1.** тровач Л; **2.** зао човек К.
- о̀трово̀тник** м зао, прек човек ЦТР.
- о̀трово̀ница** ж зла, опака жена ЦТР; опака, зла жена К.
- о̀трово̀чина** ж отровкиња. – То е моја̀ отрово̀ћиња /.../ девет ми је бра̀та отрува̀ла (н. п.) ТГ1.
- о̀тура̀лница** ж врача̀ра која скида чини, која одгони (отура) болест ТГ1.
- о̀ћа** м очух ЈС.
- о̀ћја** м в. оћа. – Боље да има̀ш о̀ћију него ма̀ћију ЈС.
- о̀ћка** ж жена која увек хо̀ће, супротно: нѐћка ЦТР.
- о̀ћко** м онај који хо̀ће, супротно: нѐћко ЦТР.
- о̀ча** м очух. – Ду̀шка о̀ча чува̀о кај да му је си́н ЦР1.
- о̀ча̀нчен**, -а, -о фиг. ударен Л.
- о̀чева̀дник** м насртљивац, отимач, безобзиран човек ТТГ1 К.
- о̀чѐпен**, -а, -о фиг. настран, особен човек К; пркосан, јогунаст, својеглав РПГ.
- о̀чѐпљак** м угурсуз, особења̀к П1 Б; особења̀к, особа мимо света Пг ЦТР.
- о̀чова̀дан**, -дна, -дно м зао, дрзак, насртљив, веома груб Тим.
- о̀чова̀дник** м зао човек ЦР1 РПГ; в. очевадник; насртљивац, безобзиран човек ЦТР.
- о̀чова̀дница** ж зла, опака жена ЦР1; безобзирна жена, насртљивица ЦТР.
- о̀чув** м очух ТГ2. – Овдѐ га-е очува̀л о̀чув ЦТР.
- о̀чу̀љен**, -а, -о особа с оштећеним уветом, чуљав СГС.
- о̀шаша̀вен**, -а, -о залуђен, збуњен Тим Б.
- о̀шкобавел**, -а, -о особа упалих образа, шкобав СГС.
- о̀шља̀к** м скитница, мангуп, нерадник ПГ; неваљав ДМ; в. ашља̀к; фиг. мангупарија, људски отпад, олош, шља̀м ЦТР.
- о̀шља̀р** м лош, неугледан мајстор, слаб радник ЦТР.
- о̀штроко̀нца** ж оштроко̀нђа, опака, зла жена ЦТР.
- о̀штроко̀нцула** ж в. оштроко̀нца ЦТР.
- о̀штур̀ница** ж жена лопов, која кад краде, све опрљи или оштури Б.
- о̀штур̀њак** м излапела особа РПГ.
- о̀шту̀ротина** ж/м пеј. глупак, намћор РПГ.
- о̀шу̀шкан**, -а, -о опљачкан (о парама) Б Н.

П

- павуни́ца** ж фиг. женска особа са дугом косом СГС.
- паза́рац** м човек који купује или продаје Л РПГ.
- пазарка́т** м човек који иде на пазар или се отуд враћа ЈС.
- пазарли́ја** м човек који често иде на пазар ЈС Л Тим.
- пазарџи́ја** м в. пазаркат ЈС; продавац или купац Л Тим; учесник у пазарењу, трговац, купац. – Дојдоше на́ши пазарџије, да видимо квó су купили ЦТР.
- пазарџи́ка** ж в. пазарџија Л; жена учесник у пазарењу ЦТР.
- пазарџи́че** с дете које је било на пазару ЦТР.
- пајда́ш** м друг (у лошем послу) ЈС.
- пај́сторак** м пасторак ЈС РПГ.
- пај́сторка** ж пасторка ЈС РПГ.
- пај́сторџина** ж пасторка П1 РПГ.
- пајта́ш** м в. пајдаш ЈС Л Тим.
- паклені́к** м много упрљан, уцрњен човек Б.
- па́кља** м лице с изразитом маном у говору Л.
- па́кљав**, -а, -о са сметњом у говору Л.
- пакожи́ја** м онај који прави неред, лом, штету, који не пази ствари Тим ЦТР.
- пакожи́ка** ж она која прави лом, неред, наноси штету ЦТР.
- па́косан**, -сна, -сно онај који чини пакости К.
- пакосни́к** м зао, пакостан човек, човек који чини нешто из пакости Тим К ЦТР.
- пакосни́ца** ж в. пакосник К Тим; зла, пакосна жена ЦТР; у Тим па́косница.
- пакосни́че** с пакосно дете ЦТР.
- пакошчи́ја** ж човек који прави штету ЛР; пакосник ПГ РПГ.
- пакошчи́ка** ж в. пакосница Тим.
- палаве́рка** ж жена која обилази куће и много говори ЈС Тим алапача Л; препредена, лажљива, превртљива особа ЦТР.
- пала́вра** ж **1.** брбљивица, опајдара; интриганткиња ТГ1 Тим; **2.** прљава и аљкава жена ПГ; **3.** особа способна да се снађе у свакој прилици, превртљива особа ЦТР.
- палаврџи́на** ж пеј. опајдара П1 Тим.
- палаву́рда** м/ж в. палавра ЦТР.
- палама́нда** м пеј. мушкарац са непритегнутим панталонама Тим.
- палама́ндра** м ветропир Тим.
- палама́рка** ж в. палаверка Л.
- паламу́доња** м онај који паламуди ЦТР.
- палатика́р** м онај који се бави оговарањем ЦТР.
- палатика́рка** ж она која се бави оговарањем ЦТР.

- палатика̀рче** с дете које се бави оговарањем ЦТР.
- палѝвра** ж в. палаверка ЈС.
- палѝгаси** м/ж превртљива, нестална особа Б.
- па̀ликурка** ж курва Тим.
- паљ̀евина** ж фиг. особа која изазива свађу ЈС.
- па̀метан**, -тна, -тно разборит, mudar К.
- па̀метник** м уман, разуман човек КЦ.
- па̀метница** ж в. паметник КЦ.
- па̀метња̀к** м мудрац ЦР2 Тим.
- па̀нађурлѝја** м учесник вашара; људи који воле да скитају по вашарима ЦР1.
- па̀нацу̀рац** м особа која редовно посеђује вашаре РПГ.
- па̀нгало̀з** м скитница, мангуп, протува, пропалица ТГ; немиран човек; несташно дете ЈС; живахно дете К.
- па̀ндур** м 1. општински службеник који обилази села разним пословима К2; 2. пеј. милицајац, полицајац ЦТР.
- па̀ндурин** м пандур ПГ.
- па̀ндурѝца** м дем. од пандур, фиг. ситна (пандурска) душа, улицица ЦР1.
- па̀нтљѝв**, -а, -о који добро памти ЈС Л; памтиша ЦТР.
- па̀ња̀кало** с онај који стално нешто тражи, закера, оговара ЦТР.
- па̀пуцѝја** м папучар, занатлија који израђује папуче Л.
- па̀рабаба** ж прабаба Б ТГ1 ЦТР.
- па̀радеда** м прадеда Б ТГ1 РПГ ЦТР.
- па̀рајлѝја** м који има много новаца ЈС К Тим РПГ; парајлија ЦТР.
- па̀ралѝја** м в. парајлија ЦТР.
- па̀ралика** ж в. паралија К; богата жена, парајлика ЦТР.
- па̀рандеда** м прадеда РПГ.
- па̀распу̀рци** мн људи мале вредности. ЈС.
- па̀рау̀нук** м праунук Б ТГ1 ЦТР.
- па̀рау̀нука** ж праунука Б ТГ1 ЦТР.
- па̀рау̀нуче** с 1. праунук РПГ; 2. параунуче, унуково или унукино дете Б ТГ1 РПГ.
- па̀рау̀нученце** с хип параунуче ТГ1; дем. и хип. од параунуче ЦТР.
- па̀рач** м радник који пари сир при изради качкаваља ТПС.
- па̀рлапа̀н** м човек који много прича ЈС.
- па̀рничар** м парничар, онај који с ким води парницу К; једна од странака у судском спору ЦТР.
- па̀рња̀к** м вршњак К ЦТР.
- па̀ровѝт**, -а, -о богат, пун пара Тим.
- па̀ро̀тник** м поротник (у суду) РПГ.
- па̀ро̀ћија̀н** м пароксијан Тим.

партија́ш м партијац Тим.

па̀рцав, -а, -о дроњав, који је у поцепаној одећи Н.

парчега̀р м радник који ради на парче, по комаду ПГ РПГ.

пасти́р м чувар стада, чобанин РПГ.

па̀сторак м женин или мужевљев син из претходног брака ЦТР Б.

па̀сторка ж / *йáсїоркиња* женина или мужевљева ћерка из претходног брака ЦТР Б.

па̀сторкиња ж в. пасторка Н.

па̀сторче с 1. мужевљево или женино дете из претходног брака; 2. фиг. онај коме се не посвећује довољно пажње, дете према коме се опходе као да нема родитеље ЦТР Б.

пастува̀р м пастир који чува пастуве РПГ.

па̀тежан, -жна, -жно, који живи у тешким условима, који се пати, који је напаћен ТГ1.

пати́лник м патник ПГ Б Тим.

пати́лница ж паћеница. – Моја́, на́но, моја́ пати́лнице (Из нарицања над покојницом) Б Тим.

па̀трав -а, -о, хром, шепав ЦТР; махнит (у ногама, у куку) СГС, неисправник (кривих) удова (без неког прста, шепав у ходу и сл.) Б; са деформисаном ногом услед чега избацује ту ногу у страну при ходу Луж; који је шепав, који је кљакав ТГ1.

па̀травац м сакат човек, човек неспретан у ходу Грд; пеј. онај који патрави ЦТР; кривоног човек Тим.

па̀травица ж жена која отежано хода Грд ЈС; кривонога жена Тим.

па̀травка ж жена која храмље ЦТР.

па̀травко м в. патравац ЦТР.

па̀травче с дете које храмље ЈС; хромо дете ЦТР.

па̀травштина м пеј. патрав Луж Тим; пеј. особа код које су ноге мало криве, чак сасвим неприметно, и која мало замеће у ходу ТГ1.

па̀травшџк онај који је шепав (помало) П1 [Немамо облике за друге родове.].

патри́ка м патријарх П1 РПГ.

па̀троња м пеј. онај који храмље, хром човек ЦТР; пеј. човек који храмље ЈС; ћопавко Тим.

пача̀вра ж фиг. неморална жена ЈС.

пашано́г м пашеног, в. баца ЦТР.

пашено́г м в. пашаног Н.

па̀шкоња м онај који с напором нешто ради, који једва дише ЦТР.

пашкуља́н м дечак, деран ЦТР.

па̀шмага м безвредан човек Л.

пашњака́н м. пеј. в. пашњакат СГС.

- пашњака̀на** ж. пеј. в. пашњакат СГС.
- пашњака̀т**, -а, -о који је великог стомака, шкембав ТГ1 СГС.
- певница** ж једна од девојака или млађих жена које певају ритуалне песме о свадбама Б ТГ1.
- певрља̀т**, -а, -о брљив, неваспитан П1.
- пекља̀тор** м онај који се меша у туђ посао ЦТР.
- пекља̀торка** ж она која се меша у туђ посао ЦТР.
- пекља̀торче** с дете које се меша у туђ посао ЦТР.
- пекља̀ч** м сиромашак који једва саставља крај с крајем ЛР.
- пеленче** с / *йеленче* одојче, беба, дете у пеленама ТГ1 Тим.
- пеленџ** м човек који је подетињио, детињаста особа. К [Пеленац – недо-растао, као да још живи у пеленама].
- пељу̀з** м кочоперко; онај који се прави јунак ЈС.
- пељуза̀н** м в. пељуз ЈС; задрт, неразуман човек ЦТР.
- пенсија̀ш** м пензионер Б.
- пенсионѐр** м / *йенсијонѐр*, *йенсијунер*, *йенсијаш* м мушкарац у пензији ЦТР.
- пенсионѐрка** ж / *йенсијунерка* жена у пензији ЦТР.
- пеперу̀га** ж додола ТГ1.
- перашта̀рка** ж особа која разноси ускршња јаја РПГ.
- перчѝнко** м шаљ. мушка особа са дугом косом СГС.
- песнопо̀јац** м онај који радо и лепо пева ПГ Тим ЦТР; певач песама ЛГ ЈС Л КЦ.
- песнопо̀јка** ж она која радо и лепо пева ЦТР КЦ.
- песнопо̀јћа** ж в. песнопојац ПГ ТГ1.
- песнопо̀јче** с дете које лепо пева ЦТР.
- петича̀р** м одличан у нечему, који има оцену „пет“ РПГ.
- петлѐнко** м. фиг. кочоперан и свадљив човерк малог раста П1 РПГ.
- петлѝчко** м в. петленко П1 Тим; мала, неспособна али насртљива особа Луж ПГ; ситна, мала, качоперна особа ТГ1 ЈС СГС.
- пећурка̀р** м берач печурки ЈС.
- печалба̀р** м **1.** онај ко ради под надницу; ко иде у печалбу; **2.** штедиша, који чува зарађено, онај који печали новац (обично радећи на страни) ЦТР.
- печалба̀рка** ж она која печали ЦТР.
- печалба̀рче** с дете које печали ЦТР.
- печало̀вник** м онај који зарађује, који печали, в. печалбар ЦТР; печалбар ЈС, в. домашњар Луж ПБ ТГ1 РПГ.
- печало̀вница** ж жена печалбар ЈС Тим.
- печења̀р** м радник који се бави печењем цигле на циглани Тим.
- печобра̀зан**, -зна, -зно безобразан.
- печурка̀р** м онај ко бере и продаје печурке Б Тим РПГ.

- печурка̀рка** ж в. печуркар РПГ.
- пѐшичав**, -а, -о кржљав, потенцијално туберкулозан ТГ1? [болује од пешице (?)]; туберкулозан СГС.
- пѝжа** м ситан, мршав човек Л.
- пѝжав**, -а, -о ситан, закржљао Луж ПГ.
- пѝжља** м дете; кепец П1 Луж.
- пѝжљав**, -а, -о онај који је ситан, закржљао К.
- пѝзда** ж фиг. слабић, кукавица ТГ1 М
- пизду̀ља** ж пеј. неморална жена ЦТР; пеј. жентурача Тим.
- пизду̀љина** ж фиг. жена лаког морала ТГ3.
- пизду̀рина** ж фиг. особа лошег карактера, слабић, љигавац ТГ3.
- пија̀н**, -а, -о онај ко је под дејством алкохола Б.
- пијанду̀ра** ж/м пеј. пијаница, алкохоличар ЦТР РПГ.
- пијанѝца** ж/м онај ко често и много пије, пијанац Б.
- пијанѝчка** ж дем. од пијаница, ситан, мали, слаботелесан човек, коме мало треба да се напије и који је после тога миран као јагње ТГ3.
- пијанцу̀ра** ж/м пијандура ЈС.
- пија̀нштина** м пеј. пијанац Б.
- пија̀ч** м особа која много пије алкохол К.
- пијача̀р** м продавац на пијаци Тим.
- пијача̀рка** ж в. пијачар Тим.
- пѝкља** м 1. мршавко ПГ Л; 2. ниска и кржљава особа РПГ; 3. особа кратких ногу СГС.
- пѝкљав**, -а, -о особа дугих и танких удова Б Л; кракат, а мршав и жгољав ТГ3 РПГ; слабашан, жгољав ЦТР.
- пѝкљавац** м в. пикљав (дете) РПГ.
- пѝкљавка** ж мршава, вижљаста женска особа ЦТР.
- пѝкљавко** м мршав, вижљаст мушкарац ЦТР.
- пѝкљавче** с мршаво, жгољаво дете ЦТР.
- пилича̀р** м положајник РПГ.
- пилишта̀р** м онај који гаји (и чува) пилиће ЈС ТПС.
- пилишта̀рка** ж в. пилиштар ЈС.
- пѝнтер** м качар, мајстор који прави бурад, чаброве, каце ЦР2.
- пѝнтур** м бачвар, пинтер ЦТР.
- пѝпав**, -а, -о в. пипкав Б.
- пѝпавко** м неспретњаковић К; човек који ради полако и неспретно ЦР2.
- пипетљѝв**, -а, -о фиг. занесен, ошамућен, болестан ЦТР.
- пипетљѝвка** ж занесена, ошамућена, болесна женска особа ЦТР.
- пипетљѝвко** м занесен, ошамућен, болестан мушкарац ЦТР.
- пипетљѝвче** с болесно дете ЦТР.

пипкав, -а, -о спор, трапав, невешт; човек који ради полако али прецизно Б ЦТР.

пискавац м 1. онај који често вришти, пишти (дете), в. плачко; 2. онај који има повишен, пискав глас ЦТР.

писџ м иконописац ЈС.

пџтоман, -мна, -мно онај који је благе нарави ЦТР.

пицајзла м фиг. подмукла, особа у коју се нема поверења ЦТР; ситничава и досадна особа, гњаватор Тим РПГ.

пицигџ м ситан, жгољав а заједљив човек ТГ1.

пиципџвац м кочоперко, онај ко се безосновно јуначи Тим.

пицопџвац м 1. ситан, жгољав човек ЦТР; 2. жутокљунац, још недорас-тао човек ЦТР; још млад, недорастао човек К.

пичкар м женскареш Тим.

пичколицац м пеј. в. пичкар Тим.

пичкопрџало с мушкарац са особинама женског понашања, женски Петко ТГ1.

пишљак м фиг. вулг. дете, дечарац РПГ [Пишљак је сврдло којим се буше уске рупе да се у њих стави пршљак који повезује даске или дуге].

пишман м непром. онај који се предомишља, који се пишмани ЦТР.

пишманлија м в. пишман Тим.

пишманција м в. пишман Тим.

пишманцика ж в. пишман Тим.

пишна ж женска особа која мокри у кревету Тим; недорасла женска осо-ба РПГ.

пиштарљив, -а, -о који се превише жали кад га нешто боли ЈС.

плавка ж хип. плавуша СГС.

плавојка ж плавуша Н.

плавојћа ж плавојка Тим.

плавојћо м плавојко, плавушан Тим.

плавотиња ж плавојка АП СГС.

плавуша ж женска особа светле, жуте косе СГС.

плавча м плавушан, мушка особа светле косе СГС.

планинац м в. планињц Б.

планињц м човек са планине ЛР [У Пироту они из низине су 'пољци'].]

планија м 1. особа која уме да планира и остварује свој посао, планер; 2. фиг. трагач за закопаним благом, који то ради на основу „планова“ РПГ.

платација м в. платаш РПГ.

платаш м онај ко живи од плате РПГ.

платежан, -жна, -жно који је запослен, који прима плату у државној фир-ми ЦТР; који је под платом, који има добру плату ТГ1.

платежник м онај који прима плату ЛР ЈС ЦТР Тим; в. платежан.

платежница ж в. платежан ЦТР.

платичас, -та, -то пљоснат, мршав, гладан ЦР1.

платнар м ткач у радионици РПГ.

плачипичка ж вулг. размаженко ТГ1; жена која често и безразложно плаче ЈС; ж/м онај који стално због нечега цмиздри, плаче; плачљивац; плачљивица ЦТР.

плачљивица ж женско дете које много плаче ЦР1.

плачљивка ж плачљивица ЦТР.

плачљивко м плачљивац ЈС.

плашић, -а, -о бојажљив, плашљив ЦТР.

плашљивко м в. плачљивица ЦР1.

плеваћ м радник који плеви стрнине РПГ.

плећас, -та, -то / *илечас* онај који има широка плећа СГС.

плечас, -та, то в. плећас СГС.

пљавъц м потпуно сквашена особа Тим.

пљижав, -а, -о плах, плаховит (човек). – Смири се, немој да си тољко пљижав ТГ2; тупоуман, глуп ЦР1.

пљитак, -тка, -тко површан Б Н.

плиткомислен, -а, -о плиткоуман К2.

плиткопамес, -та, -то лакомислен Л.

плиткоуман, -мна, -мно малоуман, глуп ЦТР К.

плован м фиг. пеј. мушка особа са јако светлим (плавим) очима СГС.

пловчес, -та, -то погрд. особа с кожицом између прстију, налик пловки СГС.

пљака м пеј. баљезгало, брбљивац Тим.

пљакало с пеј. в. пљака Тим.

пљампало с онај који свашта прича, који је лак на језику ЈС Тим.

пљампација м в. пљампало ЈС.

пљаскало с вулг. особа која прича гадости и несувислости, в. запљес РПГ.

пљачкација м пљачкаш Тим РПГ.

пљачкацика ж в. пљачкација Тим.

поаљен, -а, -о размажен П2 ЛР Тим П1.

поаљенко м размаженко ПГ; поаљена особа Луж.

поаљак м размаженко К Тим РПГ.

поаљен, -а, -о размажен Б Жл ТГ1.

поаљњак м в. поаљак РПГ.

поаљос м жарг. в. поаљенко Луж.

поаљосан, -а, -о пеј. размажен Тим.

поаљотина ж пеј. в. поаљен ТГ1.

побегуља ж бегуница (жена од мужа, или девојка од родитеља) Л РПГ; девојка која је побегла за момка ЦТР.

- побегуљѝа** ж в. побегуља РПГ.
побелѝл, -а, -о оседео СГС.
побелѝлњак м 1. чељаде беле пути; 2. пеј. блед човек болесног изгледа П1.
- побраѝтим** м пријатељ кога је његов пријатељ изабрао за брата К; пријатељ узет за брата, онај који је с ким као брат ЦТР.
повалиѝвечера ж хвалисавац Б Луж П1 ПГ ТГ1 РПГ.
поватаѝр м в. поватарац Б Тим.
поватаѝрац м онај ко живи на појати, сточар; становник засеока изван села, тамо где су испаше Б.
поватаѝрка ж в. поватар Тим.
поватаѝрѝц м в. појатарац Б.
повикаѝло м човек на кога је повика Л.
повироѝтина м скитница Луж ПГ; немирна особа (нигде се не сповирује) Б; вуцарало Тим [Повира се = потуца се Луж].
повоѝјче с дете у повоју ТГ1.
повртенѝк м дете, које одбијено од дојења, поново почиње да сиса ПГ Тим.
- погаѝн**, -а, -о покварен (на језику) ЛР.
поганиѝја м незгодан, лош човек ЛГ Л; човек нечист или поган на језику Луж; покварењак, пакосник, зао човек ЦТР.
поганиѝч м / *ѝагонич* помоћни пастир на бачији ТГ3.
поглобаѝр м човек који наплаћује глобу ТГ3.
погонѝч м онај који гони стоку, гонич Луж; помоћни овчар на бачији П1.
погрѝбен, -а, -о грбав СГС.
погрѝбсан, -а, -о пеј. грбав, погрѝљен Б ДМ.
подаѝвац м онај који даје. – Од подаѝвци кош се искршија (ирон.) ЈС.
подаѝвушка ж шаљ. дарежљива, великодушна особа РПГ.
подаѝјник м поданик, држављанин ТГ1.
подбиѝшега м подсмевач, исмевач АП, онај ко се злурадо смеје, подсмева, шегачи СГС
- подбуѝл**, -а, -о особа с надутим или натеченим лицем СГС.
подбуѝлча м пеј. в. подбул СГС.
подбуѝлштина ж/ м погрд. в. подбул СГС.
подвалѝија м човек који подваљује Л.
подгуѝзњача м/ж подрепаш, полтрон, улизица, кукавица Тим.
подеѝвач м задириквало ПГ Л; изазивач К; човек који изазива свађу ЦР1.
подеѝвачка ж в. подевач Б.
подеѝција м задорица, подевач Л.
подељаѝк м одељен из кућне задруге Б; в. одељаѝк.
подлазаѝч м полазник, први јутарњи посетилац о Божићу Тим.

- подли́тан**, -тна, -тно полетан П1.
- подмолци́ја** м наводација који тражи девојци прилику РПГ.
- подму́клица** ж/м злурада особа, подмукла СГС.
- подо́јче** с одојче ТГ1.
- подофи́ја** м непоуздана особа ЈС.
- подрепа́ш** м погрд. улизица ЈС.
- подри́пало** с шаљ. в. подрипан СГС.
- подрипа́љћа** ж пеј. в. подрипана СГС.
- подрипа́н** м в. подрипоја СГС.
- подрипа́на** ж в. подрипан СГС.
- подрипо́ја** м онај који у ходу поскакује (подрипује) СГС.
- подрипу́ља** м пеј. в. подрипана СГС.
- подрума́р** м радник у подруму Б.
- подрумци́ја** м подрумар, онај који се брине о пићу на свадби ЦТР ЈС.
- подскаку́ш** м в. подрипоја СГС.
- подскаку́ша** ж в. подскакуш СГС.
- подско́кљив**, -а, -о / *ѿоскокљив* СГС.
- подсмеци́ја** м човек који се радо подсмева Л.
- подсмеш́лив**, -а, -о онај ко се свакоме подсмева СГС.
- подћени́к** м помоћник главног чувара оваца на бачији ПГ.
- подћи́ја** м в. подћеник ПГ [Ћија / ћаја (< ћехаја) – главни пастир на бачији.]
- пожењџ** м особа која се два или више пута женила (удавала) ПГ.
- пожењен**, -а, -о **1.** ожењен по други пут Тим; **2.** жењени непосредно један за другим (о браћи) Б.
- пожењет**, -а, -о поново ожењен, поново удата ЦТР.
- пожењу́шка** ж жена која се преуда Тим.
- пожмико́ја** м особа која се руга намигивањем, која се подсмехује КЦ.
- пожмико́јка** м в. пожмикоја КЦ.
- поздра́вче** с мушко дете које се даје невести да га придржи у наручју кад стигне у младожењину кућу ТГ1.
- позелене́л**, -а, -о проседео, почео да седи СГС.
- појата́р** м онај ко живи на појати, в. домашњар Луж.
- појата́ш** м в. појатар Тим.
- појџ** м певач (најчешће црквени) ПГ.
- покварења́к** м непоштена особа Б.
- поклиса́р** м клисар, пратилац попа који обилази парохују да свети водицу и скупља бир Б РПГ К2.
- поко́јан**, -јна, -јно покојни, умрли, који више није жив Тим.
- покојник** м мртац Б КЦ.
- покорávaц** м онај који се покори (некоме), који призна грешку (дечјим језиком) ПГ Л.

- покорáвчина** м човек који се у нечему покорио ЦТР.
- покорница** ж драгана, вољена девојка Тим.
- покућáнин** м онај ко живи у истој кући с неким РПГ.
- полажајник** м онај ко полази туђу кућу о божићним празницима Л Тим.
- полаженник** м в. полагајник Тим.
- полежушка** ж онај који час-час па легне ТГ1.
- политикаш** м политикант П1.
- поличáрка** ж девојка стигла за удају (пошто су се њене старије сестре већ удале) ПГ Л.
- половерка** ж жена која често посећује туђе домове и шири разне вести ЈС.
- половња́ча** ж млада, распуштена жена Л РПГ.
- полока́р** м онај који воли да пије бесплатно, на туђ рачун К.
- поломоћник** м пуномоћник Л.
- полоћес**, -та, -то снисходљив човек ДМ.
- полулéтан**, -тна, -тно пунолетан ТГ1.
- поља́к** м чувар поља, пољар ЦТР; чувар сеоске имовине ЛР ПГ ТГ1.
- пољџ́ц** м онај ко живи у равници, у ратарском рејону потпланинског подручја П1 Л РПГ.
- помага́љћа** ж фиг. приглупа особа брачни друг РПГ.
- помага́ч** м помоћник ЦТР Б.
- помáзен**, -а, -о размажен ТПС.
- помазóтина** ж пеј. размажена особа РПГ.
- помалáрка** ж 1. уличарка, жена која посећује улице, поселарка Тим РПГ; 2. жена која по мало ради Л.
- помета́р** м човек који оставља траг иза себе Л.
- помија́р** м онај што не бира храну, ко покупи и поједе све остатке Луж; онај који скита по туђим кућама; који оговара ПГ.
- помија́рка** ж брбљива и некарактерна жена Ш; пеј. лош човек ЦТР; неморална жена ЦТР.
- помо́љџц** м помељар ТГ1.
- помоћник** м сарадник у послу Б КЦ.
- помоћница** ж в. помоћник Б.
- помо́чко** м 1. пеј. онај који често мокри ТПС СГС; 2. пеј. жутокљунац, недорасла особа за одређени посао ЦТР; упишанко П1; попишанко ЛР ЈС.
- помочу́ља** ж 1. пеј. попишуља СГС; 2. фиг. пеј. неуредна жена ЦТР; попишуља ЛР; попишаница ПГ; попишуља; лоша жена ТГ1 ЈС.
- помочу́љко** м попишанац ПГ.
- помочу́љче** с шаљ. (о детету), в. помочко СГС.
- понављаку́ша** ж ученица која је поновила разред ЈС.
- понавља́ч** м поновац, онај који понавља разред Б ЦТР.

- понастрањичав**, -а, -о својеглав П1 РПГ.
- понишало** с мушко дете које се да невести да га придржи и три пута увис подигне, кад стигне у младожењину кућу, в. наконче ТГ2.
- понишалче** с дем. и хип. од понишало ТГ2.
- понорљив**, -а, -о понизан. – Буди малко понорљив, не дизај главу стално ДМ.
- попацање** мн гости из младине родбине који долазе у госте одмах после венчања ТГ1.
- поп** м свештеник Л ЦТР.
- попадика** ж в пападија ЦТР ЈС Л РПГ.
- попадића** ж хип. пападија РПГ.
- попадиче** с хип. од пападика, попова ћерка Б Л РПГ.
- попиште** с пеј. поп. – Од овамо, голорамо? – Не могу попиште, голо ми дупиште (из нар. приче) Б.
- поплé** с хип. млади поп Б.
- попрдљив**, -а, -о склон прдењу Тим.
- поприглупњичав**, -а, -о приглуп, будаласт Тим.
- попчé** с млади поп Б.
- порежција** м порезник ЛГ ПГ ЦТР.
- порешчија** м в. порежција.
- порóден**, -а, -о особа рођена непосредно иза брата или сестре (следеће године) ББП.
- породиља** ж / *породиљка* жена која се порађа / која се породила К.
- породиљка** ж в. породила К.
- породиљћа** ж в. породила Б.
- порођенче** с дете истих родитеља рођено убрзо (до године дана) од рођења претходног детета К.
- посвóјче** с усвојено дете Б ЦТР.
- поседињаваёл**, -а, -о оседео СГС.
- поселар** м пеј. онај што скита селом, луталица, беспосличар ЦТР КЦ; скитница ББП П1; скитач по селу, дангуба Луж ЦР1 РПГ.
- поселарка** в. поселка Б.
- посёлка** ж скитница, која обилази туђе куће Б; сеоска визитарка ЛР ПГ.
- посёрко¹** м особа која има пролив РПГ.
- посёрко²** м 1. шалъ. дете које још обавља нужду у гаће; 2. фиг. слабић, кукавица ЦТР; сероња, усранко, усранац, слаботиња Тим.
- посеруља** ж 1. безвредна женска особа РПГ; 2. фиг. торокуша, опајдара ЦТР.
- посéстрима** ж 1. жена с којом је обављено сестримљење; 2. побратимова жена ЦТР.
- поскóкас**, -та, -то особа дугих ногу СГС.

- поскóкљив**, -а, -о онај који хода као да поскакује СГС.
- посмитóтина** м посметена особа Луж ТГ1.
- посмр́че** с дете рођено после смрти свога оца К.
- посмуља́н** м мушка особа са неуредном косом СГС.
- посмуља́на** ж в. посмуљан СГС.
- постáтник** м в. постација ТГ1 РПГ.
- пóстација** м предводник у групи копача или жетелаца у постату ПГ ЈС Л [Постат је део (секција) обрадиве површине коју жетеоци или копачи ухвате и обраде идући с краја на крај њиве].
- пóстацика** ж в. постација ЈС Л РПГ.
- потвóрац** м други муж ТГ1.
- потвóрка** ж друга жена у браку Жл ТГ1.
- потвóрћиња** ж в. потворка ТГ1.
- потéжник** м марљив човек, прави домаћин, прегалац Тим.
- потéжница** ж в. потежник Тим [Који све потеже (да се не распадне), држи на оку, окупу, у пажњи.].
- потíжница** ж вредна женска особа ЈС.
- потíшљив**, -а, -о снебивљив ЛР, спор у послу КЦ.
- потишљíвча** м прек. в. потишљив КЦ.
- поткáпција** м занатлија који израђује капе, капар ПГ.
- потпетáло** с особа која служи за спрдњу ТГ1.
- потпетáч** м онај ко некоме служи за спрдњу; ко је некоме подложен Тим.
- потрепкúља** ж она која потрепкује, заводница ЦТР.
- потресíја** ж /*йойтресојла, йойтресојна, йойтресуља, йойтрисојла* особа која се стално тресе СГС.
- потресóјла** ж пеј. в. потресија СГС.
- потресóјна** ж пеј. в. потресија СГС.
- потресу́ља ж.** пеј. в. потресуља СГС.
- потрисóјла** ж. пеј. в. потресоја СГС.
- потркáч** м в. потрчко СГС.
- потр́чка** ж в. потрчко СГС.
- потр́чко** м **1.** човек који хода потрчкујући Л СГС; **2.** слушче, особа која обавља мање вредне задатке Б.
- потрч́љак** м аугм. и пеј. од потрчкоја ЦТР.
- потрчúшка** ж/м она(ј) који трчкара, потрчко ТГ1.
- потћеá** м заменик главног пастира на испаши, главни помоћник на испаши, који брине о животу на савату РПГ.
- потћеник** м в. поћеник Тим.
- поту́лен**, -а, -о подмукао Л.
- потули́ја** в. тулча Грд; човек сагнуте главе, в. тулча Л.
- поту́љав**, -а, -о подмукао, подао ТГ1.

- потуља̀вштина** ж пеј. онај који је подмукао, подао ТГ1.
- потуља̀н** м онај који је потуљив, који је притворан, подмукао ЦТР.
- поту̀рка** ж потурченица ЈС.
- поту̀рњак** м потурчењак ЈС РПГ.
- потурчења̀к** м превртљива особа која се приклања јачем ради неке користи РПГ.
- поту̀тен**, -а, -о 1. погрбљен СГС; 2. погнут ДМ.
- поће́ник** м в. потћеник (други пастир по рангу на бачији) Тим; помоћник главног овчара на бачији ПГ РПГ.
- пофалѝвечера** ж/м пеј. хвалисавац ЈС.
- пофалѝгузица** ж/м вулг. хвалисавац ЈС.
- поцукња̀р** м в женскар ЦТР.
- почекоти́на** ж чекалица ЛР; онај који стално одлаже своје обавезе ЦТР.
- поче́пен**, -а, -о особа с искривљеном вилицом (и устима) СГС.
- поче́пенштина** ж/м пеј. в. почепен СГС.
- почепоти́на** ж/м пеј. в. почепен СГС.
- почепу̀ља** ж пеј. 1. жена деформисаног лица; 2. женска особа која се често (у расправи) кревела Б [кревела се, каже се: чепа се].
- почепу̀љче** с размажено дете ПГ.
- почу̀дња̀к** м особа која служи да се људи на њу укоравају Б.
- пошушња̀р** м замлата, простак, човек без поверења К; луталица ЦР1.
- пошушња̀ра** ж/м в. пошушњар К ЦР1; пеј. човек неспособан за озбиљне послове ЦТР.
- пошушња̀рка** ж в. пошушњар ЦТР.
- пра̀в**, -а, -о брз, несмотрен, плаховит ТГ1 [пра̀в < прх-].
- пра̀зилучар** м скоројевић, малограђанин Тим.
- пра̀нга̀ција** м обешењак, враголан К.
- пра̀нђија** ж фиг. здрава, једра жена ТГ1.
- пра̀шина̀р** м шаљ. пешадинац (у војсци) Тим.
- прва̀к** м ђак првог разреда К2; први у нечему (послу, пијанки) Б.
- прва̀н** м прворођено мушко дете, првенац РПГ.
- прва̀ње** с прво дете ЛР.
- првѐнка** ж прворођено женско дете РПГ.
- првѐнци** мн родитељи младе и њихова родбина кад први пут одлазе младој у походе ЈС.
- првѐнче** в. првање Б.
- првења̀к** м првак ЈС.
- прворотка** ж жена која се први пут породила Л.
- пр̀гав**, -а, -о вредан, хитар у раду ЈС.
- прдѝбука** м вулг. брбљивац ЈС РПГ.
- прдѝвук** м вулг. в. прдибука ЈС.

- прдла** ж она која прди ЦТР РПГ.
- прдља** м 1. склон прдењу Грд РПГ; онај који прди; 2. неспособњаковић ЦТР; човек који прди Б ЛР ТГ1 Л.
- прдљив**, -а, -о особа склона прдењу Л РПГ.
- прдљивка** ж в. прдла ЦТР Тим.
- прдљивко** м в. прдља ЦТР Тим.
- прдљивче** с дете које често испушта гасове ЦТР
- прдна** ж в. прдља.
- прдоња** м в. прдља ЦТР
- прдуља** ж в. прдљивка Тим.
- прдуша** ж в. прдљивка Тим.
- преапњак** м човек који неправилно једе, па се угризе за усне ЈС.
- преаран**, -рна, -рно превише добар ЈС.
- преврскоја** м шал. онај који врска у говору СГС.
- преврскотина** ж особа која врска приликом говора ЈС Тим.
- превртоја** м превртљивац ПГ Тим.
- превртојла** ж непоздана женска особа ЈС; в. превртоја.
- превртотина** ж прек. превртоја ПГ; курва РПГ.
- прегњак** м онај који је по нечему испред свих РПГ.
- предављив**, -а, -о дарезљив Л.
- предњарка** ж девојчица или девојка која најбоље зна краљичке песме ЈС
- Л.
- прежален**, -а, -о онај коме је протекао рок за жаљење (обично година дана, после чега породица поново може са слави и прослављује разне свечанике, да прима госте на весеље) Б.
- прејџбан**, -а, -о пеј. фиг. преварен Тим.
- преклез** м погрд. врло мршав и физички слаб човек ЈС.
- преклешче** с физички слабо дете ЈС.
- прекорљив**, -а, -о онај који упућује прекоре К.
- преметар** м непоздан човек, врдалама, превртљивац Тим.
- преметарка** ж в. праметар Тим.
- пребрац** м онај који преоре тућу бразду ЈС.
- преперица** ж фиг. вредна женска особа ЈС [преперица – препелица (птица)].
- преперуга** ж девојка из групе додола (додолица) која носи котлић с водом и гранчицом врбе прска присутне ПГ.
- преподобла** ж пренемагалка, жена која се пренемаже Л.
- преподобник** м онај који се пренемаже ПГ.
- преподобница** ж в. преподобник Л.
- препушњак** м слаб, који први пут ради ПГ.
- пресукач** м ужар, салер Л.

- претапа̀рчина** м пренемагало Л.
- претво̀р** м лукавац, непоуздан мушкарац ЈС.
- претворвѐра** м в. претвор ЈС Тим.
- претѝлац** м онај који прети ЈС.
- прѣ̀тржан**, -жна, -жно који је без ичега, који никад нема колико му је потребно (онај ко има, па му недостаје, претргне се!) ТГ1.
- претриша̀р** м особа склона претресању, преметачини Тим.
- пречу̀кан**, -а, -о преварен К2.
- прженича̀р** м 1. мајстор за прављење прженица; 2. љубитељ прженице ЈС.
- прженича̀рка** ж в. прженичар ЈС.
- прѣ̀злица** ж/м свађалица, прзница Л.
- прѣ̀зница** ж/м свађалица Б.
- приватник** м онај ко обавља неку делатност својим средствима КЦ.
- привит**, -а, -о гостољубив РПГ.
- привитан**, -тна, -тно онај ко лако сарађује са свима – да се привија друго-ме (али у позитивном смислу) Б; покоран РПГ.
- привла̀чљив**, -а, -о привлачан, пријатан РПГ.
- приво̀дња̀к** м 1. дете које је жена довела мужу или муж жени из првог брака; 2. домазет ТГ3; зет који живи у тастовој кући, домазет Б.
- приво̀дња̀ча** ж девојчица или девојка доведена из првог брака ТГ3.
- привредан**, -дна, -дно онај ко уме да стиче П1.
- привремѝл** м фиг. шаљ. мушкарац великог стомака, налик трудници Б.
- привремѝла** ж жена која ће ускоро родити Б.
- прида̀вљив**, -а, -о приступачан, предусретљив човек Л.
- прида̀вљива** ж која је слободног понашања; која је склона блуду ЈС [Која лако „даје“].
- приетељ** м пријатељ, снахин или зетовљев отац Б.
- приетељица** ж пријатељева жена ЦТР.
- призѐт** м онај који се призетио, домазет ЦТР.
- призѐтко** м домазет ЈС Тим; пеј. призет, домазет ЦТР.
- призѐтња̀к** м в. призетко Тим Б.
- прија̀** ж 1. фам. мајка једног од супружника према другом од супружника. – Били куде прију на празник ЦТР; 2. у обраћању (свака жена са супротне стране женика) Б К.
- прија̀на** ж в. прија ЦТР.
- прија̀нка** ж хип. од пријана ЦТР.
- пријѐбња̀к** м шаљ. женин љубавник Тим.
- пријетељ** м пријатељ, снахин или зетовљев отац, али и свако од њихова рода Б ТГ1.

пријетелѝца ж прија, снахина или зетовљева мајка, али и свако од њихова рода Б ТГ1.

пријѝрљив, -а, -о слабојешан, мрљав Л.

приќа хип. од пријетелъ Б ТГ1.

приќажљив, -а, -о онај ко уме да одржава добре односе са родбином, пријатељима, са свима П1; в. привитан.

приложан, -жна, -жно попустљив, онај с којим се може споразумети, савитљив ЦР1.

приљубан, -бна, -бно онај ко лако прихвата и угошћује намернике Ш.

примѝк-измѝк изр. каже се за онога који у кући ништа не ради а једе ЈС.

примѝц-измѝц м нерадник који зна само да се софри примакне и од ње измакне ПГ.

принова ж новорођенче, младунче ЛР ЈС.

приодна ж згодна жена ЛР.

природен, -а, -о рођен у наредном браку Тим. Б.

присѝлац м досељеник, новији досељеник Тим.

присмевушка ж женска особа која воли да се (неком) подсмехује, да исмева Тим.

присмѝвција м исмевач Л.

пристав м наредник Тим.

пристањушка ж девојка која се пристала, која је побегла за момка ТГ1.

пристовје мн другари ТГ1.

притаран, -рна, -рно трудољубив, предузимљив Л.

притеран, -рна, -рно вредан Л.

притка ж/м фиг. пеј. висока и изузетно танка особа СГС.

притрен, -а, -о / *iprojrn* сажалив, преосетљив; пргав П1.

притрн, -на, -но забринут, трудољубив, в. притрен Л.

притужљив, -а, -о сажалив П1.

притърн в. притаран Л.

причаљка ж жена која много прича ЈС.

причач м в. прпњач РПГ.

причитљив, -а, -о предусретљив К.

причудњак м шарлатан Тим.

пришиђилда ж замлата ТГ1.

пришупњак м зет Жл.

прклез в. преклез ЈС.

пркна ж пеј. в. прчеста СГС.

пркча м пеј. в. прчес СГС.

прљкас, -та, -то 1. особа са малим носом; 2. особа са прћастим носом СГС.

прнца м подр. човек дугачког носа ЈС.

- пробирачица** ж избирачица ЦТР.
- пробирција** м избирач ПГ Л; пробирач, избирач ЦТР.
- пробирцика** ж в. пробирција ЦР2.
- провртотина** ж/м сналажљива, промућурна особа, пробисвет; жена лаког морала ПГ.
- прождрљивчина** м аугм. од прождрљивац ЦР2.
- прокаротина** м распикућа; в. пропашчија Л; в. протурњак.
- проклет** м зао, неиздржљив, несносан, проклетиња ЛГ Л.
- проклетија** м проклетник ПГ; несрећник Б.
- проклетница** ж проклета жена, зла жена, злобна жена РПГ.
- прокобен**, -а, -о м урекнут, изложен помисли да нешто лоше може да му се деси Тим.
- пролошен**, -а, -о искварен; в. пролошан Л.
- пролошан**, -а, -о постао лош, покварен ЛГ.
- промешан**, -а, -о умешан, искусан Л.
- пропасник** м онај који троши, упропашћује имовину, расипник ПГ.
- пропашчија** м пропалица, упропашћивач Л.
- пропрљен**, -а, -о ожењен некако, невољно (једва, надвена-три) Б.
- пропушњак** м човек који много једе (а не познаје му се) ПГ Тим РПГ.
- пророкиња** ж пророчица, богомољка ЦР2.
- просац** м онај који проси девојку СГС.
- просјак** м особа која моли за помоћ Б.
- простак** м неквалификован радник у грађевинарству ТГ1.
- простачък**, -чка, чко припрост, неписмен, необавештен П1.
- протура** ж прождрљива и ненасита особа ЈС.
- протуран**, -рна, -рно сналажљив Л.
- протурњак** м расипник Тим; изелица П1; онај који много једе Б.
- проћишор** м пеј. упишанко РПГ [Коме је одећа увек као прокисла, на-кисла.].
- профисор** м професор ЛГ.
- профукњача** ж развратница ЦР1.
- процепуља** ж девојка која је изгубила невиност ЈС.
- прочуден**, -а, -о унезверен, уплашен ЛР.
- прочудњак** м човек који није свестан простора, времена и ситуације, што се види из његовог изгледа, понашања и одевања П2.
- прошкар** м мајстор који теше тарабе РПГ.
- прошљак** м просјак Луж ПГ.
- прпњач** м гунђало, зановетало РПГ.
- прсат**, -а, -о особа са широким прсима СГС.

прстенџија м **1.** занатлија који прави прстење; путујући продавац прстења и других вашарских ситница ПГ Л Тим РПГ; **2.** најближа младожењина родбина која иде да прстенује девојку ЈС.

пртеничар м онај који у ваљавици ваља пртенице, ваљавичар, власник ваљавице ПГ РПГ [Пртенице су у пиротском крају тканине од вуне (шајак, клашње), док је у другим крајевима, па и у Б, пртено оно што је од конопље.].

пртениџија в. пртеничар РПГ.

пртка ж жена са шпицастом главом СГС.

пртко м човек са шпицастом главом СГС.

прћа м пеј. в. прчес СГС.

прћас, -та, -то в. прчес СГС.

прћаш м човек прћаста носа ЈС.

прћко м в. прћаш ЈС.

пруд, -а, -о **1.** вредан, пргав; **2.** осетљив РПГ.

прце с мало дете ЈС.

прцко м пеј. мушкарац малог раста ЈС Тим СГС; фиг дечак, дечачић ЦТР.

прцкољ м мали, ситан човек; дечачић, шврћа ПГ.

прцокóза ж подруг. жена с брадом СГС.

прцољак м физички недовољно развијен човек Грд СГС; аугм. и пеј. од прцко ЦТР; пеј. в. прцко ЈС Л.

прцољче с в. прцољак Грд ЈС Л; дем. од прцољак ЦТР.

прцоплòтка ж вулг. неморална жена ЈС.

прча м пеј. в. прчес СГС.

прчав, -а, -о прљав, неопран, штрокав Б РПГ.

прче с дете са шпицастом главом СГС.

прчес, -та, -то прћаста особа, особа са малим шиљастим и навише ушиљеним носом СГС.

прчла ж пеј. жена која се прави важна ЈС Тим.

прчлогуза ж вулг. в. прчла Н.

прчља¹ м. пеј. прљавац Б

прчља² м фиг. уображен мушкарац, онај који се прчи Тим.

прчна ж пеј. прљавица Тим.

прчогуз м вулг. мушкарац који се прави важан ЈС

прчòјла ж погрд. в. прек. прчла Тим.

прчòла ж погрд. в. прчла ЈС.

прчòљ м в. прчогуз ЈС Тим.

прчòљче с дете које се прави важно ЈС.

прчуљак м омањи човек који се прави важан ЈС.

пршав, -а, -о (човек) испуцале коже по лицу (од кише и ветра) ЛР РПГ.

пу̀вало с онај који себе уздиже, који се хвали ПГ; фиг. онај ко се прави важан Б; пеј. надувенко РПГ [Пувало је и надувена свињска бешика која служи да се деца њоме, као лоптом, играју].

пува̀ндер м жарг. в. пувација Тим.

пу̀вација м онај ко се много прави важан, ко се много дува / пува Б.

пу̀вља м 1. прдља; 2. фиг. човек који се прави важан Л.

пуда̀р м чувар винограда Б РПГ.

пудљив, -а, -о плашљив Л.

пудљивко м плашљивко Л.

пу̀зав, -а, -о слеп, не види добро Луж.

пу̀зља м в. пеј. пузав Луж.

пуљив, -а, -о који се лако љути Б.

пу̀љпаз м шал. деран, дериште ЦТР.

пу̀мпација м радник на бензинској пумпи Тим.

пу̀пав, -а, -о закржљао а израженог трбуха Б ЛР Тим СГС.

пу̀павац м пупаво, запупавело дете Л.

пу̀павко м трбушаст човек малог раста ЦТР.

пу̀пе с шал. (детету) в. пупавко СГС.

пупо̀њак м особа заостала у развоју Грд.

пупура̀н м пеј. в. пупурас СГС.

пупура̀на ж пеј. в. пупурата СГС.

пупура̀с, -та, -то / *йуѝурес* особа са пуним уснама СГС.

пупура̀т, -а, -о в. пупурас СГС.

пупурѐс, -та, -то в. пупурас СГС.

пура̀вџник м жарг. политичар, буца, властодржац; моћник ЛР; човек на власти ПГ РПГ.

пура̀вџњак м в. пуравелник РПГ.

пу̀рес, -та, -то особа црвених образа СГС.

пу̀рча м пеј. в. пурес СГС.

пу̀стайја м обестан човек, пустахија ЛГ Л.

пуста̀њак м пустињак ЈС.

пустињак м усамљен чудан човек К; самотан човек без породице РПГ.

пустоо̀д м в. пустоодац К.

пустоо̀дац м скитница; запуштен човек без игде икога П1; путник без циља и потребе, бадавација ЛГ ПГ Л РПГ.

пустосва̀тица ж нерадник; садруг беспосличара П1 РПГ.

пу̀та̀р м чувар пруге ЦР2.

пу̀товођа м предводник на путу ТГ1.

путпуда̀љња ж шал. фиг. в. поскокљива Б [Путпудалња је птица шева.].

пу̀ша м некрштено мушко дете ЈС.

пу̀шица ж некрштено женско дете ЈС.

- пцетар** м човек који води и чува псе Тим РПГ.
пцетарка ж в. пцетар РПГ.
пњћав, -а, -о склон гунђању РПГ.
пњћач м 1. онај ко опањкава Б; 2. в. загомиљач ЛР.
пњкало м гунђало ЈС Л.
пњћало с пеј. клеветник Тим РПГ.
пњчко м мали, ситан човек ЛР.
пњкољ м малишан, особа ниског раста ПГ.
пњшкавац м човек који стално изражава незадовољство, обично прикривено; гунђало ЈС.
пњшкавче с дем. од пњшкавац ЈС.
пњшкало с в. пњшкавац ЈС Л.
пњшкољ м в. пњшкавац ЈС.
пњшкољче с дем. од пњшкољ ЈС.
пњшкоња м в. пњшковац ЈС.
пњшкуљана ж фиг. она која оговара и ствара сплетке, алапача Б.
пњшља м онај ко испушта смрадне гасове Б ПГ.
пњшна ж в. пњшља Б.
пњшник м смрдљивко, онај ко безгласно пушта ветрове П1.

Р

- рабан**, -бна, -бно прождрљив; похлепан; грабежљив ЈС Л.
рабација м / *рабаџија* онај који с коњима или воловима и колима превози робу уз награду ЈС Л Тим; онај који се бави превозом робе уз помоћ запреге ЦТР.
рабаџија м в. рабација Б.
рабаџика ж / *рабаџика* она која се бави превозом робе уз помоћ запреге ЦТР Тим.
рабничина м ненасит човек ЈС; в. рабан.
работан в. работан Тим.
работан, -тна, -тно / *рабџан* вредан ЛР; радан ТГ1; радан, вредан, прилежан ЦТР.
работљив, -а, -о радан, вредан РПГ.
работник м онај који ради, радник ЦТР; радан и вредан човек ПГ Тим РПГ.
работница ж она која ради ваљано, радница ЦТР Тим.
рабоџа в. рабација ТГ3.
раванлија м човек широких рамена СГС.
рагља м подруг. кракат и висок човек ЈС.
радан, -дна, -дно в. радетан РПГ.
раденик м вредан, марљив човек ЦТР.

- раденица** ж в. радница Б.
- радѐтан**, -тна, -тно који воли да ради П1 Тим РПГ.
- радник** м **1.** човек који обавља неке послове (обично физичке) Б; **2.** врло вредан човек ЦР1.
- радодајка** ж блудница ЈС.
- радозналица** ж радознала женска особа РПГ.
- радосан**, -сна, -сно радостан, весео, срећан човек Б.
- ражењен**, -а, -о разведен. – Ожењен па ражењен К Л ПГ Тим.
- ражењет**, -а, -о разведен, разведена ЦТР К.
- ражљебуља** ж пеј. **1.** размаженица; **2.** лака женска Тим.
- разален**, -а, -о размажен, в. уален ЦТР.
- разалњак** / *разалњак* м нерадан и неодговоран човек П1.
- разблуден**, -а, -о уален, размажен преко мере ЦТР.
- разбодница** ж особа која уноси неслогу, зла особа ТГЗ.
- разборит**, -а, -о разуман ЦТР.
- разбратуша** ж жена посвађана с братом Тим.
- разбудница** ж маза, миљеница ТГ1.
- развалија** м дебео човек висока раста СГС.
- развѐјан**, -а, -о **1.** расејан Б; **2.** онај који прекомерно троши новац К РПГ.
- развѐјаншък**, -нка, -нко расејан, несабран; склон трошењу П1 [Свакако је тешкоћа изговора сугласничког завршетка речи утицала да се облици за ж. и с. род упросте].
- развѐјгузица** ж жена распикућа Тим.
- развѐјник** м распикућа Тим.
- развѐјница** ж пеј. распикућа Тим.
- развијотка** м човек широких рамена СГС.
- развѐкан**, -а, -о расплакан, увређен до плакања КЦ.
- развлечотина** ж пеј. неуредна жена Тим.
- разврзан**, -а, -о фиг обесан, разуздан ЦТР.
- развртотина** ж/м **1.** беспосличар, онај који друге замајава. ЦТР; **2.** нестабилна особа РПГ; **3.** курва РПГ.
- разгален**, -а, -о размажен преко мере, уален, покварен ЦТР КЦ.
- разгалотина** м пеј. в. разгален КЦ.
- раздрндан**, -а, -о пеј. распричан, разбрбљан Тим.
- раздрнчен**, -а, -о раздражен, **1.** разљућен, расрђен; **2.** растужен, уцвељен Тим.
- раздрогав**, -а, -о свадљив Л.
- разлепанко** м фиг. дроњавко ЦТР.
- разлизоја** м онај који се стално облизује, који је умрљаних уста ЦТР.
- размавотина** ж бадавација, ленштина ЦТР.
- размазобљ** м размазенко Луж Тим; в. поалџос.

- размазџтина** ж размажена особа ЦТР; пеј. размажено дете ЈС Тим.
- размајан**, -а, -о замајан ЦТР.
- размајџтина** ж замајана особа ЦТР; погрд. онај који губи време, који се замајава ЈС.
- разметоја** м пеј. онај ко се размеће КЦ.
- разноок**, -а, -о који је очију различите боје СГС.
- разоглавен**, -а, -о распуштен ЦТР.
- разок**, -а, -о разрок, зрикав ЦТР СГС.
- разокав**, -а, -о в. разок ЦТР Б Луж ПГ ТГ1 СГС.
- разокавштина** ж/м пеј. разока особа СГС.
- разоканка** м разока жена СГС.
- разокањко** м разрок човек СГС.
- разокља** м в. разокав Луж.
- разокљав**, -а, -о в. разок СГС.
- разокљив**, -а, -о в. разокљав СГС.
- разрогав** в. раздрогав Л.
- разрокав**, -а, -о разрок ЦТР.
- ракиција** м 1. онај који се бави печењем ракије Л; 2. пијаница Н.
- рамоња** м човек широких рамена СГС.
- рамуникаш** м муз. хармоникаш ЦТР.
- ранач** м хранитељ (ирон.) П1 ПГ.
- ранобудник** м раноранилац Л.
- расањник** м нехајник, немарник, помало силеција, распојасанко ТГ3.
- расејџтина** ж/м пеј. расејана особа ЦТР; пеј. расејана особа ЈС.
- расиплија** м расипник РПГ.
- расипник** м расипкућа ЦТР Б Луж.
- расмејан**, -а, -о насмејан, онај ко се стално смеје, ко је веселе нарави КЦ.
- расовача** ж/м фиг. пеј. особа дугих ногу; особа висока раста СГС.
- расомача** ж/м в. расовача.
- распаранга** ж/м битанга ТГ1; в. распаранда.
- распаранда** ж/м особа у ритаму ЛГ; аљкаво обучен човек, одрпанац ПГ ЈС.
- распасан** распојасан, неуредан. Тим.
- распиздрен**, -а, -о лажно расплакан ради постизања неког циља Тим.
- распија** ж ороспија, роспија ЦТР.
- распикућа** м расипник ЦТР.
- расплазџтина** м/ж аугм. и пеј. размажена, распуштена особа ЦТР.
- распоглија** ж разбојник ЛР Тим.
- расположник** м овлашћена, меродавна особа (која нечим располаже) Тим.
- расправан**, -вна, -вно погодан за разговор и договор П1.

- распу́стен**, -а, -о размажен ЦТР.
распу́штен, -а, -о в. размажен.
распуштеник м разведен човек ЦТР; човек који је напустио своју жену, или кога је напустила жена; разведен човек Б ЛР.
распуштеница ж разведена жена ЦТР.
распуштѐнко м в. распуштеник ТГЗ.
растобáшен, -а, -о разбашкарен Тим.
растови́т, -а, -о онај (дечак) који брзо расте, који је склон телесном напредовању ДМ.
ра́стура м онај који растура (имање) ЈС.
растури́вечера м онај који квари расположења, растура игру, друштво Б.
растури́дом м особа која растура дом, лоша домаћица или лош домаћин Б.
растури́кућа м в. растуридом.
растури́совра м в. растуривечера ПГ.
расту́рка ж в. растура ЈС.
расту́рница ж в. растуридом Б.
расту́рњаци мн, разведени, муж и жена разведеног брака Б.
расце́пка ж пеј. жена са зечјом усном СГС.
расце́пко м пеј. човек са зечјом усном СГС.
ратобóрац м јунак, ирон. храбри лудак ТГ1.
раце́пен, -а, -о који је са зечјом усном СГС
рачепу́ља ж жена лакшег морала Л.
рачумáвен, -а, -о рашчупан, неочешљан КЦ.
рашчѐпљак м 1. фиг. дете које јако и без разлога плаче; 2. курва П1; пеј. непристојно млађе женско чељаде ЦТР.
рашчепóтина ж неморална, лака жена ЦТР.
рашчепу́ља ж курва П1; неморална жена ЈС.
рашчепу́љче с 1. размажено дете ПГ; 2. пеј. непристојна жена ЦТР.
рашчовѐчњак м подмукао и бестидан човек ПГ1.
рашчóкљан, -а, -о повређен ЦТР.
рашчóљáвен, -а, -о разбијен ЦТР.
рашчóрљан, -а, -о рашчупан Тим.
рашчóмен, -а, -о рашчупан, неочешљан Тим.
р́ганица ж курва ЖЛ.
р́гља м онај кога стално ргљају ТГ2 Тим [Ргља ‘грди’ > ргљав, -а, -о ‘који је ргља’] ТГ2.
ргља́н, -а, -о који је тешко грђен ТГ2.
р́глица ж хитра особа Тим [= овде упиње се, настоји, труди се].
р́гна ж пеј. жена која увек некуд јурца Тим.
р́ђа м покварењак, неваљалац Б ТГ1.

- рђосал**, -а, -о који се напустио, предао се рђи ЛР.
рђосан, -а, -о који је покварен, подао, неискрен, који је рђа ТГЗ.
редов м војник без чина ЦТР.
резикант м ризикант, рескирант ЦТР ТГ1.
резилен, -а, -о који је извргнут руглу, грђен, брукан ТГЗ.
ременар м онај који прави каишеве К Тим.
рескирант м онај ко је склон ризику, ко ризикује ЦТР.
реџиџа м 1. човек који пече, производи ракију; 2. ракиџа, љубитељ ракије ПГ РПГ.
реџиџка ж жена која воли да пије ракију РПД.
речлија м пеј. језичара П1 Тим.
речовит, -а, -о говорљив ПГ; речит ЈС Тим.
решетар¹ м мајстор који израђује решета КЦ.
решетар² м Ром просјак ЦТР.
решетар³ м фиг. трачар, причалица ЦТР.
решетарка ж фиг. трачара, она која оговара ЦТР.
рибар м онај ко хвата рибу КЦ.
риболовац м в. рибар КЦ.
риђ, -а, -о који је црвенкасте косе и косматих површина СГС.
риђа м човек риђе косе и косматих површина СГС.
риђав, -а, -о који је црвенкасте косе и косматих површина СГС.
риђавко м / *риђавко* човек риђе косе и косматих површина СГС.
риђајка ж шаљ. жена риђе косе СГС.
риђан м пеј. човек риђе косе и косматих површина СГС.
риђана ж пеј. жена риђе косе СГС.
риђес, -та, -то који је скоро риђ СГС.
риђка ж жена риђе косе СГС.
риђко м човек риђе косе и косматих површина СГС.
риђна ж жена риђе косе СГС.
риђоња м човек риђе косе и косматих површина СГС.
риђош м шаљ. човек риђе косе и косматих површина СГС.
риђоша ж в. шаљ. риђош СГС.
рикач м фиг. пеј. онај који стано виче, који се дерња ЦТР.
риљач м онај који риља (земљу) Б.
рипач м скакач ЈС Тим.
рисјанин м хришћанин ЛГ ПГ.
риц, -а, -о в. риђ.
рица м в. риђа.
рицав, -а, -о в. риђав.
рицајка ж в. риђајка СГС.
рицан м в. риђан КЦ.

- рицка** ж в. риђка.
- рична** ж в. риђна.
- рицовка** ж пеј. жена риђе косе Б.
- рковица** ж брљива особа П1.
- ркало** с хркач, особа која хрче ЛГ Л.
- ркла** ж **1.** она која често пљује шлајм из уста ЦТР; **2.** пеј. женска особа која опањкава КЦ.
- ркља** м онај ко стално кашље и притом избацује шлајм Б СГС.
- ркна** ж она која стално кашље СГС.
- ркша** м пеј. слинавац Тим.
- рљав**, -а, -о слинав СГС.
- рљавица** ж пеј. особа која личи на слинаву овцу са црвима у носу П1.
- рљна** м пеј. жена широких ноздрва СГС.
- рљча** м пеј. човек широких ноздрва СГС.
- рма** м човек са зечјом усном СГС.
- рмбалија** м делија, сначан човек, крупан човек К; човек широких рамена; дебео човек висока раста СГС.
- рмбалика** ж дебела жена висока раста СГС.
- рмбација** м онај који ради тежак, напоран посао ЈС.
- рмбур** м пеј. човек са зечјом усном СГС.
- рмпалија** м висок, снажан, развијен човек ЈС Л; човек широких рамена; дебео човек висока раста СГС.
- рмпалика** ж в. рмбалија ЈС.
- рнка** м пеј. жена широких ноздрва СГС.
- рња** м пеј. човек широких ноздрва СГС.
- рњав**, -а, -о који је широких ноздрва СГС.
- рњан** м пеј. човек широких ноздрва СГС.
- рњана** м пеј. жена широких ноздрва СГС.
- рњка** м пеј. жена широких ноздрва СГС.
- рњћав**, -а, -о онај ко је расцепљене ноздрве ТГ1.
- рњча** м пеј. човек широких ноздрва СГС.
- робација** м рабација, превозник РПГ.
- робацика** ж в. робација РПГ.
- робијаш** м кажњеник КЦ.
- робиња** ж фиг. сиротица, јадница ЈС.
- робитан**, -тна, -тно ожалошћен ЈС.
- ровла**¹ ж/м **1.** женска особа која гласно плаче ЈС; м плачљивац ББП ТГ1; **2.** пеј. она која стално виче ЦТР.
- ровла**² ж она која у љутњи и бесу разрогачи очи, која има исколачене очи ЦТР.

рѠвља м пеј. **1.** онај који стално плаче **2.** онај који у љутњи и бесу разрогачи очи, који има велике исколачене очи (који рови) ЦТР.

ровљѡвко м плачљивац ТГЗ.

рѠвна ж в. ровља Б ТГ1.

ровчѡр м онај ко убија слепу кучад Тим.

рогѡча ж брљива жена П1.

рогла ж пеј. зла, свађи склона жена ЦТР.

рогља м зао, свађи склон човек ЦТР.

рогобѠр м онај који прави неред, буку Г.

рогобѠрчина пеј. в. рогобор Г.

рогожѡр м занатлија који плете рогоже, асуре ПГ ЈС РПГ.

рогуша ж фиг. уображена жена П1.

рѠд м сродник, рођак ЦТР.

родѡ м особа од рода Б.

родѡља ж породѡља ЦТР.

родѡтељ мајка или отац ЛР.

родљак м рођак, својта ЛГ ТГ1 ЦТР.

родљѡка ж рођака Тим.

рѠднина ж рођак Луж, в. рода.

рођѡ м рођак од мила К Б.

рођѡк м било ко из рода Н.

ропђина ж робиња ТГ1.

роспијѡ ж курва, проклетница П2; неваљалица Л; зла жена ЦР1.

роспијѡтина в. роспијѡ Б.

ротѡлијѡ м делијѡ, јуначина ПГ К.

роша м човек храпава лица СГС.

рошав, -а, -о онај који има храпаво лице Б СГС.

рошѡвка ж пеј. она која има пегаво лице или изровано ЦТР СГС.

рошѡвко м пеј. онај који има пегаво лице или изровано ЦТР СГС.

рошка ж пеј. жена храпава лица СГС.

рошла ж погрд. женска особа пегавог лица КЦ.

рошча м пеј. човек храпава лица СГС.

рѠскавка ж жена која не изговара све гласове СГС.

рѠскавко м човек који не изговара све гласове СГС.

рубѡвѡта (жена) ж пожељна жена за љубавну игру; демонска жена П1.

рувѡта (девојка) ж девојка богата рухом ЈС.

румѡн, -а, -о који је цврених образа СГС.

румѡнка ж жена румених образа СГС.

румѡнко м човек румених образа СГС.

румѡнче с дем. дете румених образа СГС.

румењѡк м пеј. човек румених образа СГС.

- ру̀нса̀в**, -а, -о длакав, зарастао у длаку ТПС.
ру̀салѝје ж краљице, девојке које на први и други дан Духова иду од куће до куће и певају ТГ1.
ру̀са̀лка ж девојка која учествује у обреду краљица Тим.
ру̀са̀р м човек оболео од русе Тим.
ру̀сла̀н (човек) м човек дугачке и неуредне косе ЈС.
ру̀та м маљав човек СГС.
ру̀та̀в, -а, -о **1.** маљав, длакав ТГ1 Б СГС; **2.** фиг. јак, снажан, имућан (ру-та̀в газда) Б.
ру̀та̀вка ж жена обрасла маљама ЦТР СГС.
ру̀та̀вко м човек обрастао маљама ЦТР СГС.
ру̀тља̀ м пеј. маљав човек СГС.
ру̀тоња̀ м пеј. маљав човек СГС.
ру̀шветлѝја м подмитљивац ЈС Л.
рчкòљ м подстрекач свађа ЈС Тим.
рчкòљче с дете које подстиче свађу ЈС.
рѝа̀в, -а, -о фиг. нечист, лењ П1.
рѝа̀вштина ж прљава и бескарактерна особа РПГ.
рѝо̀сан, -а, -о рђосао, запуштен, постао рђа (и физички и психички) Б.

С

- са̀бирцѝја** м скупљач Тим.
са̀бља̀рка ж учесница у обредној игри „краљица“ која је носила сабљу ЈС.
са̀борцѝја м учесник сабора Тим.
са̀борцѝка ж в. саборција Тим.
са̀бџ̀н, -бџ̀на̀, -бџ̀но̀ веома сличан, скоро исти, „пљунути“ Тим РПГ.
са̀гламѝја м непоуздан човек Л.
са̀да̀ч м особа која сеје семе или сади (воћке) РПГ.
са̀диљ̀ћа ж жена која сади башту ТГ1.
са̀из м сеиз, послушник у војсци ТГ1.
са̀јбѝја м власник; поседник неке имовине ПГ ЈС РПГ Б.
са̀ка̀т, -а, -о богаљаст ЦТР СГС.
са̀ката̀ља м неспретан, несналажљив човек Л.
са̀катѝја м **1.** саката особа, богаљ; **2.** неспособна особа (као да је саката) Тим.
са̀катлѝја м мушкарац с телесним недостатком СГС.
са̀катлѝка ж жена с телесним недостатком СГС.
са̀катљ̀ивка ж жена с телесним недостатком СГС.
са̀катљ̀ивко м мушкарац с телесним недостатком СГС.
са̀катнѝче с обогљено дете ЈС.

- сакатоја** м пеј. мушкарац с телесним недостатком СГС.
сакатојла ж пеј. жена с телесним недостатком СГС.
сакатоња м пеј. осакаћен човек Л.
сакатуља ж пеј. жена с телесним недостатком СГС.
сакатуљина ж/м пеј. подр. особа с телесним недостатком СГС.
сакатура пеј. **1.** богаљ; **2.** фиг. особа која не уме да ради неки посао ЈС.
сакација м некадањи возач бурета с водом за пиће (саке) Л.
саламандра ж пеј. лудача Тим.
саландрма ж жентурача Тим.
салатисан, -а, -о наговорен, приморан ЦТР.
салебција м продавац салепе ППГ.
салер м ужар Л.
саманит, -а, -о суманут, сулуд Тим.
самарција м мајстор који прави и продаје самаре Тим КС.
самарцика ж в. самарциска игла ЦТР.
самовила ж жена лошег понашања ЈС.
самовласан, -сна, -сно својеглав П1 Тим РПГ.
самовласен, -а, -о в. самовласан РПГ.
самовласник м власник ЦТР.
самовољан, -љна, -љно онај ко ради без обзира на приговоре других Б.
самовољац м добровољац РПГ.
самовољник м **1.** добровољац ТГ1; **2.** својевољник, тврдоглавац ЦР2;
 тврдоглава особа ЦТР.
самовољница ж својеглавица, тврдоглава жена ЦР2.
самоглаван, -вна, -вно својеглав, намћораст; ћакнут П1 Л Тим РПГ;
 тврдоглав, самовољан ЦР1.
самоглавес, -га, -то самовољан, тврдоглав ЈС.
самоглавник м тврдоглавник, самовољник ЦР1 Тим.
самоглавница ж тврдоглавица ЦР1.
самодавник м самоубица, онај који не мари за себе ТГ1; онај који не мари
 за друге, који је похлепан К.
самодојла ж скитница, луњалица Л.
саможиван, -вна, -вно саможив, себичан РПГ.
саможивник м егоиста, онај ко гледа само своје интересе Луж ПГ ТГ1
 ЈС РПГ ЦТР.
саможивница ж себична женска особа ЦТР Тим.
саможивниче с себично дете Тим.
саможивњак м в. саможивник ЈС.
самосвѣтник м онај који мисли само на себе, мимо света Б.
самосмртник м самоубица КЦ.
самосмртница ж жена самоубица КЦ.

самотан, -тна, -тно сам, усамљен ЦТР.

самотниџ м самотњаџ, усамљениџ ЦТР.

самотњаџ м в. самотниџ ЦТР.

сампас м силниџ, самовољниџ ЈС [Сампас је начин испаше, када стадо слободно пасе без пастира, или кад се отме контроли па пасе и где треба и где не треба.].

сампасуља ж љута, бесна, осиона жена ЦТР; разуздана девојџа или жена ЈС.

самсар м љубитељ самсе ЈС [„Самса, гибаница с киселим млеком и белом луком“].

самсарџа ж она џа меси самсу; она џа воли самсу. ЈС.

самсов м неотесанџо, недоџазан џовек ЦТР.

санит, -а, -о поспан, сањив ЦТР.

санитан, -тна, -тно в. санит ЦТР.

санџат, -а, -о џоји је велиџих стопала СГС.

сапетин м онај што је сапет ЦТР.

сапетљив, -а, -о в сапет ЦТР; физичџи ограничен, сакат Л.

сапетљивџа ж трапава, неспретна женсџа особа ЦТР

сапетљивџо ж трапавџо, неспретњаџовић ЦТР; в. сапетљив Л.

сапетљивџе с трапавџе ЦТР.

сапетњиџав, -а, -о џоји је са телесним недостатџом СГС.

сапетотина ж пеј. особа џа се саплиће прилиџом џодања ЈС.

сарав м в. саравин ПГ.

саравин м златар; мењач новџа ПГ.

сарадитељ м сарадџиџ. АП.

сарађиваџ м сарадџиџ АП.

сараманда м смаџнута, распојасана особа Л.

сарач м в. сарачин ПГ.

сарачин м седлар, сарач ПГ.

сараџлив, -а, -о шџрофулозан Л [сараџа = шџрофуле].

сасељен, -а, -о џоји је са разних страна и насељен на једном месту ТГ1.

сатлија м невестинсџо име, име џоје невеста даје деверу или млађем мушџарџу из мужевљеџе родбине ЈС.

сваа ж 1. девојџа џа вије венаџ за невесту ТГ1; 2. женсџа особа у свадби са пријатељсџе стране ТГС.

свадбар м гост на свадби, сват ПГ РПГ; онај џо много воли да се појављује на свадбама К; џест гост на свадбама ЦТР.

свадбарџа ж в. свадбар К; џеста гошња на свадбама ЦТР Тим РПГ.

свадбарџе с дете џоје је на свадби ЦТР.

свађација м свадљиваџ ЈС ЦТР.

свађациџа ж в. свађација ЈС; жена свађалиџа ЦТР.

- свађаџиче** с дете свађалица ЈС.
- свастика** ж жена сестра Б ЛР ЦТР.
- свастиче** с дем. и хип. од свастика ЦТР.
- свастичина** ж свастика њерка ЦТР.
- свастичић** м свастикин син ЦТР.
- свастичич** м свастикин син Б.
- свастична** ж свастика њерка Б.
- свастичња** в. свастична.
- сваџ** м учесник свадбе с младожењине стране Б РПГ.
- сватниџа** зб рођаци на основу женидбе-удадбе, пријатељи П1.
- сваџација** м свађалица, свадљивац Тим.
- сваџација** ж в. сваџација Тим.
- сваџациче** с свадљиво дете Тим.
- свашточија** м пеј. онај који се бави многим пословима ЈС.
- свашточиџа** м сваштар (у пословима) Тим.
- свашточинка** ж она која се бави многим пословима ЈС Тим.
- свашточиња** м/ж в. свашточиџа Тим.
- свекар** м мужевљев отац Б ЛР.
- свекрва** ж муљевљева мајка, свекрова жена Б ЛР.
- светитељица** ж фиг. светица ЦР2.
- свињар** м чувар свиња ЛР Тим. РПГ.
- свињарка** ж жена или девојчица која чува свиње, свињарица ЦР2 Тим.
- свирач** м свирац. – Свири свирче, не мисли, изедеш си што ти виси (нар. пошалица)! – Свири, свирче, купићу ти ново капче (нар. пошалица) ЦТР.
- свиругуз** м вулг. луталица ЈС.
- свирија** м свирач ЛР ПГ Тим.
- свириче** с свирач, млади свирач ТГ1.
- својак** м рођак ЈС Л.
- својакиња** ж рођака ЈС.
- својштиња** онај ко је родбина, својта, фамилија, сродство ЛГ.
- свракар** м брбљивац Л.
- свудестиџница** м вреднуша, она која свуда стигне и све постигне Тим.
- севаџија** м добротвор, добротвор Тим.
- севаплија** м онај који чини добра дела ЈС; добротвор Тим.
- севаплика** ж жена која чини добра дела ЈС Тим.
- севапчија** м в. севаџија Тим.
- севдалија** м заљубљеник у песму и игру ЈС; веселак, љубитељ севдаха Тим.
- севдалика** ж в. севдалија Тим.
- свтелија** м онај који први проба (окуси) нешто ЦТР Тим.
- свтелика** ж в. свтелија Тим.

- севтеција** м први купац Л Тим.
сегмѐн м стражар, пандур ТГ1.
сѐд, -а који је побелеле косе СГС.
седењка̀р м онај што често и радо иде на седењке ЦТР.
седењка̀рка ж она која често и радо иде на седењке ЦТР.
седењка̀рче с дете које иде на седењке ЦТР.
седењђар м учесник седењће ПГ Тим; момак на прелу ТГ1.
седењђарац м в. седењкар Тим.
седењђарица ж / *седењђарица* Б, в. седењкар Тим.
седењђарка ж в. седењђар Тим.
седеција м / *седеција* м нерадник, лењивац ЈС Тим.
седецика ж нерадница (недовољно запошљена радница у администрацији)
 ЈС.
седилѐбоња м нерадник, готован РПГ.
сединав -а / *сединав* -а који је делимично сед СГС.
седињав, -а в. сединав.
седињавка ж жена седе косе СГС.
седињавко м човек седе косе СГС.
сеиз м слуга, момак за послугу ЦТР.
сеирлија м 1. онај који ужива у гледању, посматрању; 2. онај који се под-
 смева ЈС Л Тим.
сеирција м в. сеирлија ЈС Л.
сеирцика ж в. сеирлија Тим.
сѐја ж 1. сестра (од мила); 2. свака млађа удата жена (у обраћању) Б Тим.
сејбија ж власник, сопственик Луж ТГ1.
сејмѐн м јаничар пешак Тим; наоружани стражар РПГ.
сејтарија м шаливчина, веселак ЛГ Л.
секелѐрка ж сеоска торокуша Л.
секлѐрка ж в. секелерка Л.
секлѐрчина пеј. в. секлерка Л.
селвија ж фиг. витка девојка Тим.
сѐлка ж жена са села ПГ.
сѐљц м човек са села, сељак ПГ.
сѐља м особа из истог села Б.
сељанин м житељ села, сељак Б Л.
сељанчу̀га м/ж ауг. и пеј. од сељак ЦТР.
сељанчу̀ра ж ауг. и пеј. од сељанка ЦТР; ауг. сељанка ТГ1 ЈС.
семка̀р м онај који продаје семенке ЈС.
семка̀рка ж в. семкар ЈС.
семљив, -а, -о болешљив. – Дру̀ђи глас̀к (глас о девојци) – семљива,
 дремљива (н. п.) ТГ1.

сењћар м ладолеж, нерадник П1; онај ко се повлачи по хладовинама, лењивац ТГ1.

сергиција м онај који продаје робу на отвореном простору ЈС.

сѐроња м фиг. и пеј. нерадник, неспособњаковић ЦТР.

сѐрт м лукава особа, вредна, марљива, сналажљива КЦ.

сѐстричич м сестрић ПГ.

сестричка ж сестрица Л.

сестрична ж сестричина, сестрина ћерка ТГ1.

сестричња ж сестричина ЈС.

сефтелија м први купац; човек који први нешто уради ЈС.

сечопѐта ж она којој је пета мало сечена. – Честити царе, среброкоса под корито, а сечопѐта коња јаше (нар. прича) ЈС.

сжитач м луталица РПГ.

сивоња м 1. пеј. ограничен, тврдоглав човек. 2. фиг. јак човек ЦТР; фиг. јак, али глуп човек Б К.

силичар м силеција, насилник Л.

симиција м пекар ЦТР; продавац симита, и пекар Л.

симициче с млади симиција Л.

си́н м мушки потомак Б.

си́нак м дем. од син ЦТР.

сингури́л м жарг. пеј. син; заблудели син ТГ1.

синдра́к м син, синчина, „нешто као син“, враголан ТПС Л ЦТР.

синча́к м дем. од син Л.

синчу́га м пеј. од син Л.

синџк м дем. од син Б.

сирења́р м 1. онај који воли да једе сир ЦТР; особа која много воли сир Жл.

сирења́рка ж 1. она која воли да једе сир. ЦТР; 2. жена која прави сир ПГ.

сириња́р м 1. произвођач сира; 2. дечак у доба пубертета ТГ1.

сирова́к м невоспитана особа ТПС.

сирова́р м учесник у обредној групи која на Васуљицу опходи сеоске домове и пева сироварске песме ЈС.

сиромá ж сиромаш Б ЛР; сиромашан човек, сиромашак, сиромаш ЦТР.

сиромáче с сироче Л.

сиромáчич м сиромашак Б Тим.

сиромáшче с дете без родитеља ЈС.

сироти́ња ж/м сиромаш Б КЦ.

сирочé с дете без родитеља Б ЛР.

сиртици́ја м исмевач Л.

сисáвче с дете које се још храни мајчиним млеком ПГ.

сисáлац м одојче Тим.

- сиса̀лче** с в. сисавче ПГ ТГ1.
- сиса̀ра** ж пеј. жена великих груди СГС.
- сисоп̀рс** м онај који сише прсте ЈС.
- ситнича̀р** м цепидлака ЦР2.
- ситнича̀рка** ж жена која ситничари (обраћа пажњу на безначајне ствари) ЦР2.
- ситнолѝкас**, -та, -то особа ситна лица Тим.
- ситнурѝја** зб ситни безначајни људи Л.
- ска̀пла** ж запуштена, лења жена ЦТР; погрд. нерадна жена ЈС.
- ска̀пља** м запуштен, непостао човек ЦТР; пропао (од нерада и неуредности) Б; погрд. нерадна особа ЈС; изразито мршав човек; човек болесног изгледа СГС.
- ска̀пљак** м пеј. од скапла / скапља ЦТР.
- ска̀пна** ж изразито мршава жена; жена болесног изгледа СГС.
- ска̀псан**, -а, -о запуштен, неуредан ЦТР; уморан, скапао од умора ТГ1; који је болесног изгледа СГС.
- ска̀потина** ж/м човек изузетно лошег физичког изгледа Грд; запуштена особа ЦТР; онај који је скапао од умора, малаксао, ослабио, дошао до краја, који лоше физички изгледа ТГ1 СГС; погрд. нерадна особа ЈС.
- ска̀пошља̀к** м пеј. од скапотина ТГ1.
- ска̀пча** (скапани) м лењивац (над лењивцима), јако запуштена и прљаво особа П1.
- скѐ̀нца** м мучитељ ЈС.
- скита̀ра** ж/м скитница Б ЦТР.
- скита̀рош** м в. скитара ЦТР.
- скитаро̀шка** ж в. скитачка ЈС.
- скита̀ч** м онај који скита, луња, лута ЦТР; скитница ЈС С.
- скита̀чка** ж в. скитач ЈС.
- скитња̀рка** ж в. скитара ЦТР.
- склџ̀ца** ж/м погрд. фиг. глупан КЦ [Склцано значи „стуцано, сломљено, убивено“].
- скљо̀кан**, -а, -о изнурен, изнемогао, сможден ДМ; трапав, сметен РПГ.
- сковарѝја** м мајстор који топи восак (воско-варција) ТГ1.
- скоко̀тљив**, -а, -о осетљив ЈС; фиг. шкрт П1; голицав ЛР; голицљив, голицав. – Не дирај га, много-е скокотљив ЦТР.
- сколуба̀н** м човек дуге косе ЦТР.
- сколуба̀нка** ж женска особа са дугим плетеницама ЦТР.
- сколуба̀нче** с дете дуге косе ЦТР.
- скопа̀сан**, -сна, -сно уљудан, пристојан, скроман ТГ1.
- скопа̀ч** м штројач, мајстор који кастрира домаће животиње РПГ.
- скра̀н**, -а, -о фиг. уморан, изнемогао ЦТР.

- скр̑жа** м тврдица Л.
скр̑жав, -а, -о шкрт, себичан, тврдица ЦТР.
скр̑жавац м тврдица ЈС.
скр̑жла ж шкрта, себична жена ЦТР.
скр̑жља м в. скржавац ЈС; тврдица, себичњак ЦТР.
скр̑жљив, -а, -о тврдичав Л.
скр̑кан, -а, -о који је уморна, болесна изгледа СГС.
скр̑чав, -а, -о себичан, шкрт Луж Тим; шкрт, тврдичав ЦТР.
скр̑чла ж фиг. жена која зановета, гунђа ЦТР.
скр̑чља м пеј. шкртица, циција П1 Луж ПП; фиг. зановетало, гунђало ЦТР.
скр̑чна ж в. скрчља ПП.
скр̑чџина м пеј. тврдица К.
ску̑бав, -а, -о чупав, рашчупан Б ТПС ЦТР.
ску̑бара м особа која нешто чупа. – Ви̑кав гу ску̑бара што ску̑бе ђорве Л.
ску̑бла ж пеј. жена рашчупане косе, чупавица, жена с неуредном косом, обично млађа ЈС Л ЦТР.
ску̑бличе с чупавче Л.
ску̑бља м рашчупана особа Б ПП ЈС Л СГС.
ску̑бна ж жена рашчупане косе ЛР ПП СГС.
ску̑бољина ж пеј. од ску̑бна, неуредна и неочешљана жена ТГЗ.
ску̑буља ж чупавица Л.
ску̑бџија м човек који скупо продаје робу или скупо наплаћује своје услуге ЈС.
ску̑бџика ж в. ску̑бџија ЈС.
ску̑ла ж ленштина, скитница ТГ1.
сла̑б, -а, -о 1. немоћан, 2. изнемогао од болести Б.
сла̑боду̑шан, -шна, -шно слабуњав; кржљав; болешљив ЦТР.
сла̑ботелесан, -сна, -сно слабашан Б ЛР; сла̑б, онемоћао ТГ1; који је са телесним недостатком СГС.
сла̑боти̑ња м / *сла̑боџи̑ња* сла̑б, мршав човек ПП ТПС.
сла̑боти̑њка ж у дем. знач. слаботи̑ња, особа слабе телесне моћи. – Које̑ могу ја, слаботи̑њка, даньс да ура̑ботим, кьд се ед̑ва з-ду̑шу бо̑рим ЦТР.
сла̑боу̑ман, -а, -о малоуман ЦТР.
сла̑буж̑њав, -а, -о в. слабуњав РПП.
сла̑буж̑њак м слаба и закржљала особа РПП.
сла̑бу̑њав, -а, -о 1. сла̑б; 2. болешљив Б ЦР1 К ЦТР.
сла̑вар м 1. човек који слави славу; 2. који похађа славе ПП.
сла̑мар м 1. радник који у вршидби ради на слами Б; 2. рабација који превози сламу РПП.
сла̑но̑пацав, -а, -о фиг. оседео, као да га је попала слана П1.
сле̑па̑к м фиг. особа ситних очију СГС.

- слéпац м погрд. пуки сиромах; проклетник ЦР1.
 слéпка ж слепица ЈС КЦ.
 слéпкиња ж слепица, проклетница ЦР1.
 слéпћиња ж слепа код очију, нерадна жена ТГ1.
 слéпча м пеј. онај који је нешто превидео, који не види добро ЦТР; фиг. будала, ћорав код очију П1; слеп код очију, приглуп Б ТГ1.
 слéпче с девојчица превезаних очију коју су водиле краљице (у обредној игри) ЈС.
 слéпъц м слепац Л.
 слика́р м фотограф ТГ1 ЦТР.
 слина́в, -а, -о који има секрецију у носу СГС.
 слина́вко м пеј. слинавац, слинава особа СГС.
 сли́нка ж пеј. слинава женска особа СГС.
 сли́нча м пеј. слинавац, слинава особа СГС; фиг. незрео Б Тим.
 служáч м члан послуге на свадби или каквој другој свечаности Тим.
 слúкче с дем. од слуга, млади слуга, још дете а слуга ТГ1.
 слúнта м скитница, луталица Тим.
 слúнча (слунави) м замлата (над замлатама); скитница (над скитницама) П1 ПГ; онај ко скита, слуња Б.
 слúњав, -а, -о недотупав, будаласт ЦТР.
 слúњав, -а, -о в. слуњав ЦТР.
 слúњча м будала, замлата ЦТР.
 слúтан, -тна, -тно са неким телесним или психичким недостатком Луж ПГ; ружан, нагрђен Б П1 Тим СГС.
 слúткав, -а, -о будаласт, замајан ЦТР.
 слúшче дем. и хип. слуга Тим.
 сма́кла ж пеј. в. смакљав ЦТР.
 сма́кља м пеј. в. смакљав ЦТР.
 сма́кљав, -а, -о зарозан, неуредно, алкаво одевен ЦТР.
 сма́кљавка ж в. смакла. ЦТР.
 сма́кљавко м в. смакља ЦТР.
 сма́кљавче с пеј. зарозано дете ЦТР
 смакља́н м в. смакља ЦТР П1.
 смакља́на ж неуредна жена, тупава жена ТГ1.
 смакљóсан, -а, -о пеј. непристојно одевен Тим.
 смакљóч м онај који је смакнут, немаран, неуредан ТГ1.
 смакнóтина ж/м неуредно одевена особа, нестегнут Б [У Б „стегне се“ значи обуче се и чврсто обује, одене се, уреди се, спреми се за рад или за пут.].
 смандрóсан, -а, -о поцепан, неугледно одевен П1.
 смíкљав, -а, -о рашчупан, неочешљан ТПС.

- смејурѝја** м човек који се често и безразложно смеје ЈС.
- смѣтало** с особа која је другима на сметњи Тим.
- сметеник** м пеј. фиг. човек неодређеног карактера и особина П1.
- сметења̀к** в. сметеник Б; жена с косматошћу мушког типа СГС.
- смлато̀тина** м/ж замлатотина, замлата ЦТР.
- смокља̀ча** ж/м фиг. пеј. особа висока раста СГС.
- смо̀ља** м млакоња, метења̀к, слаботиња ЦТР.
- смо̀љав**, -а, -о млак, сметен, шмокља̀в ЦТР; неугледан Л; млитав, мек; неуредан ЦР1.
- смо̀љавка** ж млака, сметена, шмокља̀ва женска особа ЦТР.
- смо̀љавко** м в. смо̀ља ЦТР.
- смо̀љка** ж в. смо̀љавка ЦТР.
- смо̀љча** м в. смо̀ља ЦТР.
- смо̀тан**, -а, -о сплетен, несналажљив Луж Л К; сметен ДМ С РПГ; фиг. несналажљив, сметен ЦТР.
- смо̀тла** ж неспретна, сметена женска особа ЦТР.
- смо̀тља** м сметена, смушена, неспретна мушка особа ЦТР Луж.
- смра̀дла** ж нечиста особа П1 Тим КЦ.
- смра̀дља** м неуредан и нечист човек Тим КЦ.
- смра̀дна** ж в. смра̀дла Тим.
- смрдѣ̀љача** ж пеј. нечиста жена РПГ.
- смр̀дла** ж неуредна, аљкава женска особа Л ЦТР.
- смр̀дља** ж неуредан, аљкав човек ЦТР.
- смрдљѝвка** ж пеј. нечиста жена РПГ.
- смрдљѝга** ж пеј. прљава, нечиста особа Б Луж.
- смр̀дна** ж погрд. смрдљѝвица, нечиста и аљкава особа женског пола К Тим.
- смѝџес**, -та, -то који је риџе косе СГС.
- смутен**, -а, -о збуњен, сметен, уплашен ТП.
- смѝкла** ж пеј. жена са смакнутич чарапама ЈС.
- смѝклотина** ж/м пеј. в. смѝкла, смкља Б.
- смѝкља** в. смакнотина Луж; неуредан човек, неутегнут ББП; особа аљкава у облачењу ПГ; пеј. човек који носи смакнуте чарапе или панталоне ЈС.
- сна** ж снаха, синовљева или братовљева жена Б .
- снаа̀** ж в. сна Б.
- снага̀т**, -а, -о м крупна и мишићава особа Б.
- снаѝца** ж хип. снашица Тим.
- сна̀ја** ж снаха, в. снаа ЦТР.
- снаѝиња** ж снаха Л.
- снаѝица** ж дем. од сна̀ја ГП.

снајка ж **1.** снаха. ЦТР; **2.** млађа снаха РПГ; **3.** фиг. свака млађа удата или непозната жена ЦТР; хип. од снајаТТ1.

снајче с дем од снајка ЦТР.

снајчица ж дем. и хип. од снајка ЦТР.

снашица ж дем. и хип. од снашка ТП.

снашка ж снаха ТП ЦТР РПГ.

соборција м учесник на сабору; човек који иде на сваки сабор у околини ЈС Тим; учесник народног сабора ЦТР.

соборцика ж в. соборција ЈС Тим; учесница народног сабора ЦТР.

сѡвратија м гурман, изелица, ждироња, онај који једва чека да заседне уз софру Тим.

сојтарија м **1.** немаран и изгубљен човек; беспосличар; **2.** шаљивција ЈС; шаљивац Л.

сокача̀р м скитница, бескућник, уличар, в. помалар ЦТР.

сокача̀ра ж уличарка, скитара, трачара, в. помаларка ЦТР; скитница, погрдан назив за проскиталу жену АП.

сокача̀рка ж в. сокачара АП.

сому̀жица ж жена с косматошћу мушког типа СГС.

сому̀ран м слинавац П1 СГС.

сому̀рана ж слинавица СГС.

сому̀ранка ж слинавица ЦТР СГС.

сому̀ранко м в. сому̀ран.

сому̀ранче с слинаво дете СГС.

сому̀рас, -та, -то онај који има слине, сомур Б.

сому̀рес, -та, -то слинав КЦ.

сому̀рко м в. сому̀ран.

сому̀рља̀вка ж слинавица СГС.

сому̀рља̀вко м слинавац СГС.

сому̀рља̀н м слинавац СГС.

сому̀рља̀на ж слинавица СГС.

сому̀рча м слинав човек ЦТР СГС.

сому̀рче с слинаво дете СГС.

сопа̀сан, -а, -о распасан ЦТР.

сопетљичко м слинавко, балавко ТП.

сопуља̀в, -а, -о слинав СГС.

сопуља̀н м в. сомуран ЦТР; онај коме увек теку бале из носа Луж; слинавко ПГ ТГГ Тим РПГ СГС.

сопуља̀на ж в. сомурана.

сопуља̀нка ж в. сомуранка ЦТР.

сѡспа ж фиг. снажна особа ЦТР [Соспа – крупна пахуља снега, бела и нежна.].

со̀тоња ж **1.** сотона, авет, в. омаја; **2.** фиг. особа која се бави враџбинама, мутним стварима ЦТР; фиг. неугледна, ружна особа Б ЛР РПГ.

спанчи́л м човек који много спава ЈС.

спа̀ч м спавач ЈС Л.

спа̀ча ж спавачица ЈС.

спе́кав, -а, -о спечен, мршав ЦТР.

спе́кла ж мршава женска особа ЦТР.

спе́кља м мршав човек ЦТР.

спекло̀сан, -а, -о спетљан, упетљан, несналажљив Тим.

спі́ла м висок и снажан човек ЈС.

сплато̀сан, -а, -о сажалљив ДМ.

сплетка̀ршина ж пеј. женска особа која ужива и прављењу сплетки међу људима Б.

сплито̀тина ж пеј. онај који се саплиће кад хода, хром, стар, изнемогао ЦТР.

споменци́ја м каменорезац који израђује надгробне споменике Тим.

спре́жник м онај који туђе говедо узима ради спаривања заједничке запреге Тим.

спридо̀сан, -а, -о в. смандросан ЦР2.

срамежљив, -а, -о стидљив ЦТР РПГ.

срамив, -а, -о в. срамљив ЦТР.

срамљив, -а, -о срамежљив РПГ.

срамљивица ж срамежљивица, стидљива (жена, девојка) ЦР2.

срамљивче с стидљивче, дете који се много стици ЦР2.

срамник м бестидна особа РПГ.

срамотичина ж женско без срама ЛР.

ср̀дла ж она која се често љути ЦТР РПГ.

ср̀дља м онај који се често љути ЦТР; особа која се често дури П1 РПГ.

ср̀дна ж она која се често љути К Тим РПГ.

среброљубив, -а, -о лаком на новац РПГ.

сретли́ја м срећник П2.

срећали́ја м **1.** особа која има среће; **2.** која друге усрећује РПГ.

срећанли́ја м в. срећалија РПГ.

срећли́ја м в. срећалија РПГ.

срмекáш м мајстор који срмом украшава либаде и друге хаљетке ЈС.

ср̀тка ж вредна особа која ради нервозно ТПС.

срцобо̀љњац м човек који има срчане сметње Грд.

срча̀т, -а, -о који је плах, брз, на крај срца, прек ТГЗ.

срчевит, -а, -о прек, нагао, брз, на крај срца ТГ1.

стадни́к м домаћин који на бачији отвара мужу оваца ТГ1.

стало̀жан, -а, -о миран, прибран ЦР2.

стапа́р м беспослен човек, који често иде у туђе куће, нарочито зими. – Те ги стапа́ри, и́дев да пи́јев раки́ју ЈС.

ста́рац м домаћин, глава куће. – Ге ти каже ста́рац, ту́ се и́де (на посао) АП; старија особа Б К; фиг. отац ЦТР.

ста́реја м старешина породице или породичне задруге ПП.

ста́рејко м / *ста́ројко* стари сват ЦТР; старојко, стари сват (у свадбеном обичају) ЛГ ЈСј.

ста́рејковица ж старосватица ЈС.

ста́ри башта́ м стриц старији од оца Луж; најстарији стриц Тим РПГ.

ста́рка ж хип. свака старија жена Б.

ста́рко м стари башта (у обраћању) Тим.

ста́ро чу́кало с. пеј. стара особа ЈС.

старовре́мац м **1.** староседелац Б; **2.** особа која воли да живи на стари начин, патријархална особа Б.

ста́ројка м / *ста́ројка* стари сват (о свадби) Тим.

ста́ројћа в. старејко ПП.

ста́ролика́с, -та, -то старачког изгледа Тим.

ста́рољина м пеј. старац РПГ.

старосвати́ца ж старојкина жена Б РПГ.

староседе́лац м **1.** старинац; **2.** остарели а још нежењени момак РПГ.

староседе́лица ж она која се удала у своме селу РПГ.

старостри́жа в. старострижљак РПГ.

старостри́жља м пеј. коме ни уредно шишање не може да прикрије године ЛР.

старострижља́к м пеј. момак који је прешао двадесету годину РПГ.

ста́роћа м в. старојка РПГ.

ста́рц м старац ТГ1.

ста́рџ м држећа стара особа Б.

ста́рчина м аугм. од старц ТГ1 Тим РПГ.

ста́рчич м старчић ТГ1.

ста́рчиште пеј. од старац ЈС С РПГ.

ста́рчољ м пеј. збир старих људи Тим.

ста́рчоља́к м пеј. в. старчољ Тим.

ста́рчољина м пеј. в. старчољ Тим РПГ.

ста́рчу́г м / *ста́рчуга* м аугм. и пеј. од старац ЦТР.

ста́рчу́га м аугм. пеј. старчиште ЈС.

ста́рчуља́к м аугм. пеј. од старац ЦТР Тим.

ста́рчуљина м аугм. и пеј. од старц ТГ1 К; в. старчуљак ЦТР.

ста́рчуљина м пеј. в. старчољак Б.

ста́рчурина м в. сатрчуљак ЦТР.

стаси́т, -а, -о који је висока раста; који је стамена стаса СГС.

- сте́гњет**, -а, -о тврдица, в. скржав ЈС.
стења́ло с особа која стално стење КЦ.
стидљѝв, -а,-о онај ко осећа стид ЦР2.
сти́жан, -жна, -жно човек који стиже да уради посао ЛР Тим.
сти́пса м фиг. тврдица, циција ЦТР Тим.
стипса́р м циција, тврдица Б ПГ ТГ1.
стипса́рка ж жена тврдица Л Тим.
стипсогу́за ж вулг. жена тврдица ЈС.
стипсо́љ м пеј. од стипса ТП.
стипца́р м тврдица, шкртац; онај што стеже попут стипсе ЛГ.
сти́скав, -а, -о који тврдичи ЈС К РПГ.
стиско́љ м циција, тврдица, онај који се стисао ТГ1.
стислогу́з м пеј. в. стисља Тим.
сти́сља м тврдица ЈС Тим.
стисни́ца ж/м *тврдица*, в. стисља Тим.
стисногу́за ж в. стипсарка Тим.
сти́снут, -а, -о циција, шкртица РПГ.
стока́р м сточар ЈС Тим.
стокила́ш м крупна особа, од сто кила К.
столича́р м мајстор који прави столице РПГ.
стопани́ца ж домаћица; газдарица (најчешће у псовкама) ЈС.
стотни́к м човек од сто година Б Тим; човек од сто килограма Б.
сто́тњак м в. стотник ТГ2 Тим.
страши́гуз м вулг. плашљивац ЈС.
страши́гуза ж вулг. страшљивица ЈС.
страши́гузла ж в. страшигуза ЈС.
стри́жак м пеј. лоше ошишана особа СГС.
стрижа́ч м онај који стриже овце ПГ.
стрижља́ м пеј. лоше ошишана особа (обично дете) Б СГС.
стрижља́к м дечкић, младић РПГ.
стри́на ж **1.** стричева жена Б ЛР; **2.** свака жена средњих година; **3.** пеј. човек који не заслужује пажњу ЛР.
стри́нка ж **1.** стричева жена; **2.** фиг. кукавица, страшљивац ТГ1.
струга́р м учесник стругарштине; незван гост на свадби Луж.
стру́дна ж трудна, носећа жена Б Л К.
стру́љко м човек оштре косе ЈС.
студенокле́п м назовимајстор, онај што клепа (кује) хладан метал ЛГ ТГ1.
стун́тен, -а, -о намргођен КЦ.
ступа́лка ж жена великих стопала СГС.
ступа́лко м мушкарац великих стопала СГС.

ступча́р м „момак који између Туциндана и Бадњег дана проверава по селу, идући од куће до куће, да ли девојке спремају своје невестинске дарове (ако нека не спрема, претуче јој прсте)“ Тим.

ствѣнѣи́к м онај ко на посао увек полази по ноћи Тим.

сѣитара́ м скитница РПГ.

сѣитару́ша ж скитница РПГ.

сѣитни́к м скитач, луталица РПГ.

сѣитни́ца м скитница Б ПГ РПГ.

субота́р м **1.** човек рођен у суботу, по веровању је посебних магијских моћи, в. суботарка ЦТР РПГ; **2.** припадник адвентиста; **3.** човек који нешто обавља редовно суботом (иде на пијац, и сл.) Тим РПГ.

субота́рка ж **1.** жена рођена у суботу, по народном веровању, могла је да види оале, омаје, ђаволе и друга бића из света нечастивих ЦТР; **2.** жена која припада вери суботара ЦТР.

суботња́к м онај ко је рођен уочи Задушница и који, по веровању, може да види вампира Луж РПГ, в. суботар.

су́в, -а, -о мршав Б.

су́вачѣк, -чка, -чко сувоња́в П1.

сувѣи́чав, -а, -о мршав ЈС.

сугу́бина ж протува, ленштина, подмукла особа ТГЗ.

су́клет м проклетник Б ТГ1; погрд. велика, незграпна, презрена, омрзну-та жена ЦР1.

су́клета ж/м в. суклет ЦР1.

суклима́н м деран ЦР1.

сулу́дичав, -а, -о суманут, луд ТГ1 Тим; сулуд ЦР1.

сулу́дничав, -а, -о пеј. налуд, налудничав, ненормалан Тим.

сулу́пина м главурдан, глупак Б.

супе́тлица ж слабуњава особа, недорасла особа ТГ1.

супетљѣи́в, -а, -о који кашље СГС.

супетљѣи́чав, -а, -о в. супетљѣив Б.

супутљѣи́вац м слинавко Тим.

су́рка ж жена седе косе СГС.

су́рлес, -та, -то фиг. особа која се често љути а кад се наљути, напући усне издигне нос КЦ.

су́рлоња м фиг. онај који има велики нос ЦТР.

суропу́чавац м незаситна особа, обично омања, али која много једе РПГ.

сурту́к м невешт, неспособан човек Грд; скитница; курва, курвар П1 Тим РПГ; уп ПГ ЈС К РПГ; радник Б; клипан ТГ1; невешт, неспособан Л Тим; смећењак, неспособњаковић, неспретњаковић ЦТР.

сурту́ља ж в. суртук Л.

сурунти́ја м неугледна, простачка личност Л.

- сурунција** м некадашњи гонич поштанских кола Тим.
суруција м немиран, несрећен човек Л.
сурча м човек седе косе СГС.
сучкоберач м скупљач сувих грана по шуми (за зиму) Тим.
сучкоберачица ж в. сучкоберач Тим.
сусељка ж/м мршав човек Грд.
сџблаз м рђа, покварењак Б.
сџблес м / *сџблез* в. сџблаз ПГ.
сџгубина ж протува, ленштина ТГ1.
сџпет, -а, -о који је с избаченим раменом СГС, неспособан ЛГ.
сџпетљивко м спутана, трапава, неспретна особа К.
сџпетњићав, -а, -о неспретан у ходању ТПС.
сџплък м **1.** површан, плиткоуман; **2.** размаженко, размажено дете Л.
сџскоња м туберкулозни болесник ЈС.
сџњит, -а, -о сањив, снен ТПС.

Т

- табагција** м занатлија која пређује коже Тим.
табак м в. табагција Тим.
табација м силедија ЦТР.
табетлија м човек нарави, наравлија Тим.
тавац м крзнар Тим.
тавралија м особа која воли да се таври Луж; кицош ПГ.
тавралика ж жена која воли да се дотерује, кицош ПГ.
тавратија м кицош, гиздавац Тим.
тавратица ж в.тавратија Тим.
таврогуза ж пеј. каћиперка П1 Тим.
тавролија м гиздавац, в. тавралија Б.
таинција м најамник који ради за надокнаду у натури Л.
такмак м намћор Л.
талалин м биров ТГ1.
тамаљив, -а, -о тврдичав Л.
тамаћар м завидљивац, грамжљивац ЈС; стипсар Л.
тамаћарин м грамжљивац, похлепан човек Тим.
тамаћарка ж в. тамаћарин Л.
тамјанција м човек који се бави тамјаном Л.
танкошија м / *џњнкошија* човек танка врата СГС.
танкошијас, -та, -то / *џњнкошијас*, *џњнкошијес* који је танка врата СГС.
танкошика ж жена танка врата СГС.
танцовођа м **1.** коловођа; **2.** предводник Тим.
танчовођа м лазарица која је на челу обредне игре ЈС.

- тараба́н** м човек ретких зуба СГС.
тараба́нка ж жена ретких зуба СГС.
тараку́ша ж торокуша ЈГ.
таракчи́ја м чешљар Л.
та́та м отац КЦ.
та́тица м хип. од тата КЦ.
та́тко м отац ЦТР ЛГ РПГ.
татко́вић м човек који много личи на оца ЈС.
тафре́нче с отмено, гиздаво девојче ЈС.
тафрогúз м вулг. кицош; гиздавац ЈС.
тафрогúза ж вулг. каћиперка; гиздавица ЈС Т.
та́шта ж женина мајка ЈС.
тврдени́к м особа која нерадо говори и не жали се РПГ.
тврди́ца ж/м циција РПР.
тврдогла́вес, -та, -то тврдоглав, својеглав ЦТР.
тврдогла́вка ж тврдоглава, својеглава женска особа ЦТР.
тврдогла́вко м тврдоглав, својеглав човек ЦТР.
тврдогла́воња м аугм. и пеј. од тврдоглавко ЦТР.
тврдогла́вче с тврдоглаво, својеглаво дете ЦТР.
тврдогла́вштина м пеј. одвећ тврдоглава особа РПГ.
тврдоко́жац, -кошка, -кошче 1. који је тврде коже (животиња); 2. фиг. неосетљив човек ЦТР.
тевекели́ја м човек лаке руке, весео човек ЦТР.
тевроли́ја м отмен и лепо васпитан човек ЈС; в. тавролија.
те́гав, -а, -о спор, немаран, безвољан ЦТР.
те́гавац м спор, немаран, безвољан човек ЦТР.
те́гавка ж пеј. спора, пипава женска особа ЦТР.
те́гавко ж пеј. спор, пипав човек ЦТР.
те́гавче с споро дете ЦТР.
тега́ран м човек великог стомака ЦТР.
тего́бна ж трудна, в. тешка Б.
те́кмичар м радник који носи малтер у текмету ЈС ЦТР.
те́кничар м техничар ЦТР.
телбиза́н м пеј. лењивац, спора особа Тим.
тели́ја м тврдица ПГ.
темеру́тин м својеглав (и лењ) човек са којим је тешко договорити се П1 Тим РПГ; трапавко; ленштина, сметењак, јогуница ПГ Л; суров, неотесана особа ТГ1; човек који мало говори због злоће ЈС; намћор, злобан човек ЦТР.
темеру́тинка ж в. темерутин ЈС Л.
тенекици́ја м лимар ЈС.
тенеће́лија м човек коме мора много да се угађа ЈС.

тенећелика ж в. тенећелија ЈС.

тенећиција м клонфер Тим.

тѣнтав, -а, -о нерасположен, безвољан, смркнут Б Тим.

тѣнѣц м фиг. особа толико онемоћала да изгледа на утвару РПГ.

тѣпавштина ж пеј. кукавица ПГ.

тепач м онај који воли да се туче, који друге туче, учесник у тучи ЈС РПГ.

ЦТР.

тепачка ж в. тепач ЈС.

тербилија м углађен, лепо васпитан човек Тим.

терзија м занатлија који шије народну одећу ПГ ЈС.

терзиче с хип. терзија Л.

терлугија м израђивач и продавац папуча Тим.

тертимлија м човек који зна за ред, који има утврђене навике ПГ.

терцуман м тумач, преводац Тим.

тетин м теткин муж Б ТГ2 ЈС.

тетинче с дем. од тетин ЈС Л.

тѣшка ж трудна, носећа Б ТГ1 ЦР1.

тешкодуп, -а, -о в. тешкодупав П1.

тешкодупав, -а, -о дебелогуз (и лењ); слабо игра у колу П1.

тикван м фиг. човек големе али празне главе ЈС; ограничен, глупак, глупан К.

тиквана ж фиг. ограничена, глупа женска особа, глупача ТГ3.

тимарлија м власник тимара, тимарник Тим.

тињѳз м фиг. жарг. туњавко, подмуклица Л К.

тишљар м столар ЦТР.

тишљер м в. тишљар ЈС.

тѣцман м глуп, затуцан човек Б.

тлчник м затуцан човек, глуп Б ПГ РПГ.

тмѳлав, -а, -о потамнео, добио земљану боју ТГ1.

тобошар м тобожар РПГ КЦ.

тојагар м пеј. онај ко увек са собом носи тојагу ЦТР.

тојагарка ж пеј. она која увек са собом носи тојагу ЦТР.

токмак м фиг. глуп и неотесан човек ЈС.

толмач м тумач ТГ1 К; тумач, преводац ЦТР.

торбар м ленштина, нерадник, просјак К.

торбарка ж в. торбар К.

торбодупоња м пеј. човек велике задњице СГС.

торлак м пеј. веома глуп човек, простак Тим.

торледа ж припл. враголанка ЦР1.

тотобак м тутубан, глупак РПГ.

точилар м каменорезац који израђује тоцила РПГ.

- точка̀р** м мајстор који поправља точкове (бицикле) ЈС К.
- тра̀кало** м брбљивац Луж.
- тралалај** м од ускл. тра-ла-ла, фиг. површна и нестабилна особа која жели да живи без обавеза П1.
- тра̀њало** с блебетало, оговарач П1 ТГЗ.
- тра̀пав**, -а, -о неспретан Б.
- трапа̀вко** м неспретњаковић ЦР1.
- трапа̀ђо̀зла** ж жарг. курветина Тим.
- тра̀пља** м пеј. трапавко Б.
- тра̀поња** м шаљ. особа која трапа (трупа) кад хода КЦ.
- трапу̀ља** ж пеј. пуначка и трапава женска особа Тим.
- тра̀пша** м трапавко Тим.
- трба̀н** м човек великог стомака СГС.
- трба̀т**, -а, -о трбушаст Тим.
- трба̀на** ж жена великог стомака СГС.
- трба̀ња** м човек великог стомака РПГ СГС.
- трбу̀ља̀с**, -та, -то в. трбат Тим.
- трбу̀ља̀т**, -а, -о в. трбат Тим.
- трбуша̀н** м човек великог стомака ЦТР.
- трго̀вац** м трговац (продавац у сеоској продавници) Б.
- трго̀вчина** м аугм. трговац Л.
- трѐзан**, -зна, -зно бистре главе, без осећаја пијанства ДМ.
- трѐзвен**, -а, -о разуман, бистре, чисте памети ДМ.
- трѐпкоња** м пеј. човек који често трепће ЈС Тим.
- тресобра̀шница** ж жена домаћица (у шали) ЈС; држећа старија жена Л.
- тресогла̀вац** м особа која иде све тресући главом КЦ [Постоји и фамилија Тресоглавци].
- тресогла̀вка** ж в. тресоглавац КЦ.
- тресому̀д** м пеј. в. тресокурина ЦТР.
- трѐпоња̀с**, -та, -то особа (према неком у сродству) од трећег колена Тим.
- трѝклет**, -а, -о онај ко је трипут проклет, ко заслужује велику казну Б; в. проклет, уклет.
- тр̀клет**, -а, -о немиран, несташан Б ЛР К; живахан ПГ Тим; жив, чио, немиран, весео ТГ1.
- трлѐда** в. торледа ЦР1.
- тро̀м**, -а, -о спор Б Луж Тим.
- тро̀мав**, -а, -о тром ЦР2 Тим РПГ.
- тро̀мавица** ж клипанка, трома жена ЦР2.
- трома̀вко** м клипан, тром човек ЦР2 Тим.
- тромав̀штина** ж/м пеј. превише тром човек, врло спор у послу и ходању РПГ.

- трома́ча** м тром човек, спор при раду и у ходу П1.
трома́ша м в. тромча Луж.
трома́тав, -а, -о превише обучена особа РПГ.
трома́ло с особа која се не стиди да било шта каже било коме и у било којој прилици, не мислећи П1.
трома́гоња м погрд. особа са шицастом главом СГС.
трома́шкас, -та, -то незгодан, зао ЦР1.
трома́н м трбоња, шкембар Л.
трома́лија м расипник Л РПГ.
трома́шан, -шна, -шно који је с телесним недостатком СГС.
трома́шација м расипник Жл К РПГ.
трома́шаница ж в. трошалија К.
трома́шлија м в. трошалија ЈС.
трома́шлика ж в. трошлија ЈС.
трома́шлија м онај који много троши, расипник Б ПГ; особа широких прстију, кавалер ЛГ.
трта́ м пеј. мушкарац с израженом стражњицом Тим.
трта́гуз м онај који се свугде петља ЦТР.
трткава́ц м онај који се тртка ЈС [који се нећка].
тртко́ м в. трта Тим.
тртла́ ж пеј. жена големе стражњице ЦТР.
тртља́ м пеј. човек големе стражњице ЦТР Тим СГС.
тртна́ ж в. пеј. тртља Тим СГС.
тртогу́з м в. трта Тим.
тртогу́за ж пеј. в. тртна Тим.
тртогуза́н м пеј. в. трта Тим.
тртогуза́на ж пеј. в. тртна Тим.
тртому́д м вулг. онај који прича којешта ЈС; баљезгало Тим.
тртому́доња м в. тртомуд ЈС Тим.
тртоња́ м ауг. и пеј. од тртља ЦТР.
трторња́к м омалени дечак ЦТР.
трунто́в м готован, ленчуга, нерадник Жл Тим.
трунто́вка ж в. трунтов Тим.
трунто́љача ж снажна, крупна жена ЈС.
трупелја́н м човек кратких ногу СГС.
трупелја́с, -та, то дебео, кратконог и кратковрат човек П1 СГС; здепаст Тим.
трупелја́с, -та, -то в. здепаст РПГ.
труто́в м в. трунтов ЦТР.
труто́вчина м аугм. и пеј. од трутов, в. трунтовчина ЦТР.
трчи́лошка ж жена трчилажа ЈС.

- трчолџ** м трчилажа ЈС.
трчомоч м брзоплета особа, шепртља ПГ Тим.
трчомоча ж неозбиљна особа, јебиветар ТГ1.
трша м човек гргураве косе СГС.
тршав, -а, -о који је гргураве косе СГС.
тршавко м в. трша.
тршан м в. трша.
тршља м човек гргураве косе СГС.
тршљав, -а, -о који је гргураве косе СГС.
тршљавка ж жена гргураве косе СГС.
тршљивко м в. трша.
туберан м човек који кашље СГС.
туберана ж жена која кашље СГС.
туберанка ж жена која кашље СГС.
тувегџија м пушкар ЈС Тим.
тугаљив, -а, -о мучан, преосетљив ДМ.
туглар м радник на прављењу тугле ЦТР.
туђосрећник м човек који другога усрећује ЈС.
тужакар м парничар РПГ.
тулав, -а, -о покуњен, туњав ЦТР.
тулавко м туњава мушка особа ЦТР.
тулпузина м глупак П1.
тулунца м човек широких носница ЈС.
тулча м повијен човек, погнуте главе, в. потулија, згурија Грд Л.
туметлија м лицемерна особа РПГ.
тумрук м мрачан човек, ћутљивац, подмукао човек Л ЦТР.
тумрутин м опор, настран човек Л.
тунтав, -а, -о фиг. мргодан човек ЦТР РПГ.
тупав, -а, -о глуп, прост К; глуп, ограничен ЦТР.
тупан м фиг. глуп човек СГС.
тупанас, -та, -то који је дежмекаст, дебео, дебео као бубањ ТГ2.
тупанес, -та, -то који је кратких ногу; који је дебео и низак СГС.
тупација м бубњар ЦТР Б Луж ТГ1.
тупација м в. тупан ЦТР; закерало Б.
тупкачица ж лазарица која игра у месту Тим.
тупља м пеј. човек затупаста носа СГС.
тупоносас, -та, -то тупонос ЦР2.
тупча¹ м в. тупан ЦТР.
тупча² м пеј. човек затупаста носа СГС.
тургарка ж жена која иде у прву посету породиљи, кравајарка П2.
турчин м фиг. пеј. тврдоглав, опасан човек ЦТР.

ту̀та ж неспретњаковић, онај који је спор и невешт, тупавко П1; ћутљивко, тутавац ПГ; ћутљивица Л; ћутљива, приглупа, малоумна особа ЦТР.

ту̀тав, -а, -о приглуп и невешт П1 ЦТР РПГ; ћутљив човек Б Л.

ту̀тавац м в. тута. ЦТР.

ту̀тавица ж туњава, неспретна, глупа жена ПГ ЈС.

ту̀та̀вко м в. тута.

ту̀та̀вшина м пеј. туњавац ПГ.

ту̀тма̀к м својеглав човек кратке памети П1; приглуп човек, тотмак Л.

ту̀туба̀ја м сметењак ПГ.

ту̀туба̀к м ограничен човек Л.

ту̀туба̀н м в. тутубак Л; глупан, незналица ЦТР; сметен, приглуп човек Грд.

ту̀туба̀нка ж пеј. глупача Тим.

ту̀туба̀ча ж в. тутубанка Тим.

ту̀тубу̀чка ж незналица, неука особа ЈС.

ту̀тулѐја м в. тутубаја ЈС Тим.

ту̀тумѐ м в. тутубаја.

ту̀тумѐја м сметењак, будала, незналица, необразован ПГ ТПС РПГ.

ту̀тумра̀к м несналажљив човек; приглуп човек ЈС.

ту̀ту̀нца м незграпан и прост човек; човек грубих покрета ЈС Тим.

ту̀ту̀нцѝја м **1.** уживалац дувана, пушач; **2.** продавац дувана ПГ ТГ1 РПГ.

ту̀туња̀рник м сметењак ПГ.

ту̀ту̀чко м омањи, снажан и буцмаст човек ЈС.

ту̀ћина̀ц м **1.** несродник, стран човек ЦР1; **2.** човек из другог села, дру-госелац Б.

ту̀фегу̀ија м пушкар Л.

ту̀цало м ограничен човек Л.

ту̀цмак м глупак, неспретан у раду К.

ту̀цман м простак, глупак Л.

ту̀цмула ж глупа, затуцана особа Г1.

ту̀чник м аугм. од туч, фиг. тврдоглав, својеглав човек ЦТР.

ту̀цѝнац м тућин, странац Жл.

ту̀досрѐћник м човек који другога усрећује Тим.

ту̀вња̀нцѝја м продавац тамјана РПГ.

ту̀кмецѝја м просац РПГ.

ту̀нкоко̀бјес, -та, -то неосетљив; сујетан; шкрт П1.

ту̀нку̀ша ж в. танка, витка женска особа Тим.

ту̀шта ж ташта ПГ.

Ћ

- ћарџија** м добитник, онај кога прати вајда Тим.
- ћарџика** ж в. ћарџија Тим.
- ћевабџија** м ћевабџија ЦТР.
- ћебирица** ж пробирач у јелу Б; в. чибиричав.
- ћевећелија** м душеван, предусретљив човек Тим.
- ћевлејсан**, -а, -о припит, расположен захваљујући алкохолу ТГ1 ЦТР.
- ћевлија** м **1.** веселе нарави; **2.** фиг. припит човек П1 К РПГ; мераклија Жл ПГ сладокусац; који је пио само толико колико је потребно за добро расположење ЈС ТПС; љубитељ, мераклија ЦТР.
- ћевлијка** ж в. ћевлија (2) ЈС К Тим; љубитељица, мераклика ЦТР.
- ћевлосан**, -а, -о поднапит, припит Тим.
- ћела** м човек без косе СГС.
- ћелав** који је без косе СГС
- ћелавка** ж жена без косе СГС.
- ћелавка** пеј. ћелавица Тим.
- ћелавко** м / *ћелавко* човек без косе СГС.
- ћелавштина** ж/м особа без косе СГС.
- ћелатор** м **1.** коњаник; **2.** кириџија Тим.
- ћелеме** с **1.** несташко, невоспитанко П2 Тим; **2.** слабо, недорасло створење (у погрдном смислу) ПГ.
- ћелепирџија** м в. ћелепурџија РПГ.
- ћелепирџика** ж в. ћелепирџија РПГ.
- ћелепурџија** м љубитељ поклона, онај који хоће да све добије без рада или бесплатно ЈС; онај који користи туђе, извлачи корист из туђег ПГ; готован Л.
- ћелепурџика** ж в. ћелепурџија ЈС.
- ћелестура** м ништарија ПГ Тим; ограничена особа; наметљива, бескарактерна особа РПГ [калаштура > келештура > ћелештура >].
- ћелеш** м пеј. ћелавко Тим.
- ћелко** м човек без косе СГС.
- ћелна** ж ћелавица Тим; пеј. жена слабе и ретке косе Б.
- ћелоња** м пеј. ћелав човек ЈС Тим.
- ћелча** м пеј. ћелав човек ЦТР Тим СГС.
- ћеманаш** м виолинист Тим.
- ћеманџија** м свирач у ћемане ЈС Тим.
- ћеневџија** м чистач нужника ПГ.
- ћепек** м кепец СГС.
- ћепец** м кепец ТГ1 СГС.
- ћера** ж хип. од ћерка ТГ1 Л.

ћермиција м онај што производи ћерамиде ТГ1 РПГ ЦТР; човек који прави циглу, циглар Б, црепар ПГ Луж.

ћёрка ж кћи Б.

ћерка̀на ж свака млада жена ЦТР.

ћеркетина ж аугм. пеј. ћерка ЛГ.

ћёрца ж фиг. кћи ЦТР.

ћерчѐ с дем. од ћера ЦТР.

ћерчетина ж аугм.. пеј. од ћерка ЦТР.

ћесарош м сецикеса, лопов Тим.

ћесёрко м **1.** човек кесерасте, шиљате главе Б; **2.** учесник у литијама који носи кесер, да на заветном дрвету поп уреже „божје масло“ Тим.

ћесеција м в. ћесарош Тим.

ћесћиман, -мна, -мно честит, частан, невин РПГ.

ћефлија м в. ћевлија Л.

ћијав, -а, -о који има кијавицу СГС.

ћијавичав, -а, -о који има кијавицу ТГ1 СГС.

ћијавко м човек с кијавицом СГС.

ћијало м/ж особа с кијавицом СГС.

ћијамѐтичав, -а, -о који има кијавицу СГС.

ћилав, -а, -о који има килу ТГ1 РПГ СГС; фиг. изнемогао, неспособан за посао Б.

ћилавштина м пеј. мушкарац који има килу СГС.

ћилимарка ж она која ткаје ћилиме РПГ ЦТР.

ћилна ж пеј. жена која има килу СГС.

ћилча м пеј. килавко; неспособњаковић, килавац П1 ТГ1 РПГ; мушкарац који има килу СГС.

ћилша в. пеј. ћилча.

ћимьн, -мна, -мно намеран, спреман да нешто уради Б.

ћипрес, -та, -то с напућеним устима ЈС.

ћирајција м онај који станује под кирију Тим.

ћира̀ца ж фиг. неморална жена Л.

ћиријаш м превозник робе ПГ.

ћиримиција м в. ћерамиција ТГ1.

ћирица м спољни момак Л.

ћириција м **1.** превозник робе; **2.** станар који живи под кирију ПГ ТГ1 РПГ.

ћирицика ж **1.** кирицијина жена; **2.** станарка, кирајцика ПГ.

ћицош м кицош ТГ1.

ћишкав, -а, -о болешљив ЛР; слинав, назебао РПГ.

ћопа м хром човек ЈС Б Тим СГС ЦТР.

ћопав, -а, -о **1.** хром; **2.** фаличан ЦТР; човек који има краћу или криву ногу па шепа у ходу Б ЛР РПГ СГС.

ћопавица ж пеј. хрома женска особа Тим.

ћопавко м в. ћопа ЈС Тим.

ћопавштина ж/м пеј. ћопавица, ћопавац РПГ.

ћопендил м пеј. в. ћопавко Тим.

ћопка ж пеј. хрома жена, ћопавка СГС.

ћопла ж пеј. хрома жена, ћопавка ЦТР.

ћопља човек који шепа, криви Грд.

ћопна ж хрома жена РПГ СГС.

ћопча м пеј. хром човек, ћопавко Тим. РПГ СГС ЦТР.

ћопша м онај ко шепа Б СГС; м пеј. ћопча РПГ СГС ЦТР.

ћора м онај који носи наочаре ЈС; пеј. слеп, полуслеп човек ЦТР.

ћорав, -а, -о слеп ЦТР РПГ; који не види добро СГС.

ћоравица ж кратковида или слепа жена РПГ.

ћоравка ж жена која не види добро СГС.

ћоравко м мушкарац који не види добро СГС.

ћоравлија м пеј. ћоравко, ћорав, слеп човек.

ћоравштина ж/м пеј. слепа особа РПГ.

ћорак м слепа особа РПГ.

ћорац м в. подр. ћорав, слеп Б ЈС.

ћорача ж слепа жена РПГ.

ћорка ж жена која је или слепа или расејана па не примећује ствари око себе Б.

ћорко м онај који не види добро СГС.

ћорла ж в. ћорка ЦТР; пеј. ћорава жена ЈС.

ћорна ж слепица П2 СГС; слепа код очију ТГ1 РПГ.

ћороња м пеј. полуслепа или слепа мушка особа ЦТР.

ћорћутук м **1.** сасвим пијан, трештен пијан ЈС ТПС РПГ; **2.** глупак Б РПГ.

ћорча м пеј. полуслепа, слепа мушка особа ЦТР; слепац П2 ЈС ТГ1 РПГ СГС.

ћорша м в. ћорча Б ТГ1.

ћос м ћосав човек ТГ1 СГС.

ћоса м голобрад човек Б РПГ СГС ЦТР.

ћосав прид голобрад (човек) ЦТР; са ретком и слабом брадом Б СГС.

ћосавац м голобради човек К.

ћосак м в. ћосав Б; човек у кога не расту бркови ЈС СГС.

ћосалија м пеј. човек без браде и/или бркова СГС.

ћосоња м пеј. човек без браде и/или бркова СГС.

ћошкас, -та, -то фиг. пеј. настран, уврнут ЦТР.

ћубан м човек бујне косе СГС.

ћубáнка ж жена бујне косе СГС.

ћу̀вало с фиг. глупача, несналажљива женска особа ТПС РПГ [Ћувало је птица ћук.].

ћула̀вко м пеј. човек малих ушију ЦТР.

ћула̀вча м в. ћулавко ЦТР.

ћумбеџи́ја м в. тенеџија Тим.

ћумурџи́ја м угљар ЈС Тим.

ћурту̀к м приглуп човек Грд.

ћу̀та м неговорљива особа Жл Тим РПГ.

ћутало с пеј. в. ћута Тим.

ћути́лац м ћуталица ЈС.

ћуту̀к м фиг. глупак Б ПГ РПГ ЦТР [Ћутук = пањ који остане у земљи кад се дрво одсече.].

ћутукли́ја м староседелац Жл ТГ1.

ћутуча̀р м продавац некавалитетних, слабих дрва, пањева РПГ.

ћућула̀јкан м пеј. шупљоглавац, глупак Тим.

У

узембѐрен, -а, -о унезверен, уплашен ТГ1.

уру̀тљив, -а, -о унезверен, застрашен РПГ.

уа̀лен, -а, -о размажен П1 ПГ РПГ; размажен. – Деца вој толко уалена, ни родитељи не сматрају ЦТР.

уа̀леница ж размажено женско чељаде ЈС.

уалипа̀вен, -а, -о малоуман, искварен ЦТР.

уаља̀вен, -а, -о размажен, искварен ЦТР.

уа̀љак м искварено, размажено дете ЦТР; размажено дете, размаженко ПГ.

уа̀љен, -а, -о размажен К.

уаља̀отина ж пеј. много размажена особа ЦТР.

уа̀чкан, -а, -о упрљан (блатом, јелом или чим другим) Б.

у̀бав, -а, -о леп Б ЛР ТГ1 РПГ СГС.

убаве́нка ж лепа жена СГС.

убаве́нко м леп човек, лепотан ПГ ЈС СГС.

убави́ца ж лепотица Б СГС, (махом иронично) ЦР1; лепотица ЦТР.

у̀бавка ж лепа жена СГС.

у̀бавко м леп човек СГС.

у̀бавшьк, -шка, -шко в. убавчък РПГ.

у̀бавьчък, -чка, -чко леп до извесне мере, лепушкаст ТГ1.

уби́вац м убица АП.

уби́ца м **1.** онај ко је неког убио; **2.** фиг. злочинац, особа која воли да се бије Б.

- убутатор** м жарг. улагивач Л.
- уводљив**, -а, -о снебивљив, попустљив Луж.
- углежњак** м маза, размажена особа РПГ.
- углењар** м угљар, ћумурџија ТГ1.
- углобен**, -а, -о који је упалих образа СГС.
- угмирсан**, -а, -о који је испрљан блатом или наквашен росом док је ишао преко блата или росе ТГЗ [Гмирса – иде кроз росну траву или блато.].
- угурсуз** м лош човек, неваљалац ЈС К РПГ.
- удавица** ж жена којој је умро, или погинуо, муж Б ЛР.
- удаџица** м човек коме је умрла жена Б ЛР.
- удадена** ж девојка која је ступила у брак, удата КЦ.
- ударан**, -рна, -рно предузимљив, вредан ТГ1.
- ударен**, -а, -о фиг. ошадарен, ћакнут ЦТР.
- узбрљив**, -а, -о насртљив, агресиван, спреман на свађу ДМ.
- узбујдупе** с обестан, насиланик, помаман Б.
- узверен**, -а, -о уплашен, унезверен ТГ1.
- узвилотина** ж пожудна жена Л.
- узводљив**, -а, -о пажљив Л.
- узорљив**, -а, -о упоран, наметљив ЦТР.
- узорњичав**, -а, -о плаховит, жустар, љут, прек РПГ.
- узрасан**, -сна, -сно висок, лепо одрастао РПГ.
- узуран**, -рна, -рно неистрошен, снажан Л.
- узверен**, -а, -о збуњен, унезверен ЦТР.
- уилан**, -лна, -лно невесео ЛР ТПС; тужан ЈС.
- ујгун** непром. за мерак ЦТР; згодан, леп, пристојан ЦТР.
- уједен**, -а, -о сакат, одузетих удова СГС.
- ујет**, -а, -о **1.** сакат, одузетих удова Б РПГ СГС; **2.** везаног језика, као да га нешто ујело за језик П1; неспретан, сплетен, смушен, везаних руку ПГ ТПС.
- ујка** м / *ујћа, ућа* ујак, мајчин брат ЦТР.
- ујна** ж ујакова жена Б.
- ујћа** м ујак Жл ТГ1.
- ујче** м дем. и хип. од ујка ЦТР ЛГ Л.
- уклеван**, -вна, -вно скроман, повучен ЈС.
- уklet**, -а, -о онај ко је без среће, па му ништа не полази за руком Б.
- уклицан**, -а, -о сломљен као личност понижењима и патњама П1.
- улав**, -а, -о **1.** сакат, **2.** неуметан, глуп, будаласт П1 ПГ ЈС.
- улавица** ж **1.** саката особа; **2.** кретенаста женска особа ПГ ЈС.
- улавка** ж в. улавица ЈС.
- улавче** с будаласто дете ЈС.
- улавштина** ж в. улавица.
- уличар** м скитница, беспосличар Л.

- улка** ж в. улавица ЈС.
- улогав** -а, -о одузет, парализован П2; непокретан, одузет Луж РПГ; фиг. усран и упишан (о непокретном болеснику) ТГ1.
- улогавен**, в. улогав ЛР.
- улогавица** ж жена одузетих ногу или руку, непокретна ПГ.
- улогавштина** м в. улогав Луж.
- улупак** м дебело дете ТГ1.
- улча** м глуп човек ЈС.
- уља** м хуља, неспособњаковић Жл.
- уљкавотина** м замлата, сметењак, занесењак ЦТР.
- уљудан**, -дна, -дно пристојан, уредан ЦТР; пристојан, скроман ТГ1; леп СГС.
- уљуден**, -а, -о дотеран, упристојен ЦТР.
- уљча** м заулав, замајан, будаласт човек ЦТР.
- уман**, -мна, -мно разуман ДМ Б.
- умашкан**, -а, -о испрљан, умазан, замазан ТГ3.
- умејатан**, -тна, -тно вешт, умешан РПГ ЦТР.
- уметан**, -тна, -тно умешан ЦТР.
- умиља́т**, -а, -о благородан РПГ.
- умиља́ча** ж жена која се умиљава ЦР1.
- умо́чко** м пеј. упишанко ЦТР.
- умочу́ља** ж пеј. упишуља ТГ1.
- умргáљћа** ж женска особа која се умргује Луж.
- умрен**, -а, -о (!) онај који је умро, мртав ЛГ.
- уну́к** м синовљево или ћеркино мушко дете Б ПГ
- уну́ка** ж женско синовљево или ћеркино дете Б.
- уну́че** с унук или унука Б РПГ ТГ1.
- уну́ченце** с хип. од унуче РПГ.
- уну́чица** ж в. унученце РПГ.
- уну́чка** ж хип. унука, унучица РПГ ТГ1.
- уњка** ж/м погрд. в. уњкав Л СГС.
- уњкав**, -а, -о **1.** онај који говори кроз нос; **2.** фиг. заулав, приглуп ЦТР СГС.
- уњкавац** м в. уњкав Л СГС.
- уњкавица** ж в. уњкав Л СГС.
- уњкалица** ж в. уњкав Л СГС.
- уњкало** погрд. в. уњкав Л СГС.
- уњкација** м пеј. човек који говори кроз нос СГС.
- уњћав** в. уњкав Б.
- уњча** м пеј. човек који говори кроз нос ЦТР СГС.

уочљив, -а, -о онај ко говори директно, у очи, најчешће грубо и неучтиво П1 РПГ; који лако упада у очи РПГ.

упаносан, -а, -о захваћен паником ТГ1.

уплаткан, -а, -о умешан у нешто непријатно Б.

упросник м мн *упросници* мн просиоци, просци ТГ1.

уредник м уредан и дисциплинован човек П1.

уркав, -а, -о који говори на нос, који уња Л.

урољив, -а, -о човек са злим очима, који изазива урок ЛР; који је с очима различите боје СГС.

урсула ж гадна па дебела особа, дебела и грозна као мечка ТГ1.

усампасен, -а, -о осилен, обестан ЦТР.

усеруља ж особа која све што уради касније поквари (усере) Жл ТГ1.

услужан, -жна, -жно спреман да помогне, да послужи РПГ.

усмркоја м пеј. онај ко стално шмрче КЦ.

усмркојла ж в. пеј. усмркоја ЛГ.

усмркуља ж в. пеј. усмркоја КЦ.

усмркуша ж в. пеј. усмркоја КЦ.

усмрцан м човек који има секрецију у носу СГС [који стално шмрче, који „се усмрцује“].

успалотина ж/м пеј. курва РПГ.

успаљен, -а, -о који има јаку потребу са супротним полом РПГ.

усра ж жена која се усрала; фиг. прљава и неопрана жена П1.

устабаша м старешина занатског еснафа ЈС; предводник РПГ.

устабашија в. устабаша.

устрљив, -а, -о стрљив, уздржан ТГ1.

уструкас, -та, -то који је танка струка СГС.

устуротина м онај ко се устура да нешто уради а није за то способан Луж; онај који се намеће, устура ПГ.

утепан, -а, -о убијен; умлаћен, испребијан ЛГ; приглуп Б; фиг. малакао, изнемогао ЦТР.

утепљак м **1.** (као да је мртва) особа, без воље за живот, лења, болесна или немоћна Тим РПГ; **2.** фиг. шаљивџија, неозбиљна особа која забавља причајући глупости П1 ТПС.

утепотина ж фиг. пеј. замлата, будала. ЦТР.

утичњак м онај (момак) који обавештава младожењину кућу да се свадбена поворка приближава ПГ ТПС.

утурљив, -а, -о наметљив ЈС.

утуцан, -а, -о глуп, ненормалан ЦТР.

ућа м ујак П2 ПГ РПГ.

ућаса м телесно претерано сличан свом ујаку. – Тија гара плтен ућаса ТПС.

уцвѐлен / *уцвѐлен*, -а, -о веома ожалошћен Тим КЦ.

уцвѐљен, -а, -о в. уцвелен КЦ.

учевња́к м учена, образована особа К ЦТР.

учи́тељ м **1.** учитељ у основној школи Б; **2.** фиг. онај ко је спреман друге да учи а сам је незналица Б.

учитељи́ца ж **1.** учитељица у основној школи Б; **2.** пеј. искуснија распусна жена која „подучава“ младиће љубавном послу Н.

учитељи́ште с пеј. учитељ ЈС.

учитељи́ка ж учитељица ЦТР.

учитељи́ћа ж **1.** учитељева жена Б; **2.** учитељица ТГ1 РПГ.

учитељи́че с хип. млад учитељ ЈС.

ушла́ ж жена дугачких ушију ЈС.

ушла́ м пеј. ушав ЈС.

ушља́мен, -а, -о који има бубуљице СГС.

ушљи́пан, -а, -о упрскан блатом КЦ.

уштиван, -вна, -вно поштен, уљудан Луж Л К КЦ.

Ф

фали́вечера м хвалисавац, самохвалисавац ЛГ ЈС Л.

фали́минца ж вулг. хвалисавка ЦТР.

фали́прда м в. валипрда ЦТР.

фа́личан, -чна, -чно с недостатком, махнит човек Л ЦТР; в. валичан.

фалогу́з м вулг. хвалисавац ЈС.

фалогу́за ж в. фалогуз ЈС.

фалци́ја м. хвалисавац ЈС Л ЦТР; в. валција.

фалци́ка ж в. валцика ЦТР ЈС.

фанта́зје мн замлате, фантасте РПГ.

фа́нфуља ж вулг. неморална жена ЈС Л.

фа́ћкалица ж пеј. жена слабијег морала ЈС.

фијакерци́ја м фијакериста РПГ.

фијаћерци́ја м в. фијакерција РПГ.

фофљу́за ж погрд. лоша жена, ништак (човек) ЦР1.

фузбалѐр м в. вузбалер ЦТР.

фукáра м олош, нерадник, расипник, пропалица РПГ ЦТР; погрд. човек из најнижег друштвеног слоја ЈС.

фуња́ра ж/м пеј. безобразник, покварена особа ЦТР Тим; погрд. сиромах, бедник ЈС Л.

фустаници́ја м који прави женске фустане Л.

фуфа́ра ж неморална жена Л.

фуша́р м лош мајстор ЦТР.

Ц

- ца́кла ж в. ца́клав КЦ.
 ца́клав, -а, -о онај који има „модно-плаве очи“ КЦ.
 ца́кленік м човек буљавих очију СГС.
 ца́кленіца ж жена буљавих очију СГС.
 ца́кленко м човек буљавих очију СГС.
 ца́кличко м човек буљавих очију СГС.
 ца́клован м човек буљавих очију СГС.
 ца́клованка ж жена буљавих очију СГС.
 ца́клованче с дете буљавих очију СГС.
 ца́клоња м пеј. в. ца́клав КВ
 ца́клошка ж пеј. в. ца́клав КЦ.
 ца́лав, -а, -о приглуп, није у стању да гледа своја посла и бриње своје бриге П1 Тим.
 ца́лка ж приглупа жена ТГ1.
 ца́р м фиг. дечак који најдаље одбаци штап у једној пастирској игри ЈС.
 ца́ри́нац м цариник РПГ.
 ца́ри́ца ж пеј. жена која се прави важном и моћном Б.
 ца́ри́чка ж хип. од царица ТГ1.
 ца́рче с царево дете, царевић (у нар. причама) ТГ1.
 ца́цорка ж пеј. жена ниска раста СГС [Цацарка / цацорка је једна врста ситне округле украсне тиквице.]
 ца́цорко м пеј. човек ниска раста СГС.
 цвећа́р м учесник обредног брања цвећа у природу РПГ.
 цвећа́рка ж в. цвећар РПГ.
 цвика́тор м жарг. страшљивац ЦТР.
 цвикера́ш м пеј. онај који носи наочаре ЦТР.
 цви́чко м онај ко много воли да пије цвик ЦТР.
 цвр́ле м ситан, мршав човек СГС.
 цврцко́љ м нејако дете, дете које стално нешто закера Б РПГ.
 цвр́ца м 1. тврдица Б; 2. пијаница Н.
 цврцко́ м ситан, мршав човек СГС.
 целоле́боња ж човек који да поједе цео хлеб, ненасит човек, ждерења; приглупа особа ЛР Б ПГ ТП; онај који много једе, гладница, ждерења ЦТР.
 цепа́ница ж фиг. неотесана особа, простак, будала П1Тим.
 цепа́нка ж фиг. Пеј. тврдоглава, глупа особа ЦТР Тим.
 цепендра́к м жарг. дрпав, одрпан човек Л.
 це́пка ж/м тврдоглава особа, која „зацепи у једну страну и не попушта“ КЦ.
 це́плена́ ж фиг. в. цепаница РПГ.
 це́пља́нка ж фиг. бандоглава, зацепљена особа ТГ1.

- цепотина** ж фиг. пеј. онај који се смеје без разлога ЦТР.
цепоус, -та, -то који је с расеченом усном (са зечјом усном) ЈС Л СГС.
цепоусла ж пеј. жена која се много смеје ЈС.
цѐрав, -а, -о крезуб ТПС.
цѐрекало с особа која се једнако смеје Л.
цѐрес, -та, -то који има ретке зубе СГС.
цѐрна ж пеј. жена ретких зуба СГС.
цѐрозуб м онај који има крупне ретке зубе РПГ.
цѐрозубав, -а, -о в. цѐрозубес РПГ.
цѐрозубас, -та, -то / *цѐрозубес* који је ретких зуба СГС.
цѐрозубес, -та, -то који је ретких зуба ТГ2 СГС.
цѐрозубка ж жена која има ретке зубе СГС.
цѐрозубла ж она која има ретке зубе и стално се смеје ЛГ ЈС Тим.
цѐрозубна ж в. цѐрозубла Тим СГС.
цѐрозубоња м онај који има ретке зубе; који се цери те му се виде зуби,
 цѐрекало ПГ Л Тим РПГ СГС.
цѐрозубоња ж жена која има ретке зубе СГС.
цѐроња м пеј. човек који се често цери ЈС, цѐрекало Тим.
цѐруша ж в. цѐрозубла ЈС.
цѐрча м пеј. човек ретких зуба СГС.
цибрав, -а, -о мршав, сув, блед ЦТР Тим.
цибрил м фиг. онај који је убледео, смршао ЦТР.
цибрилче с дем. од цибрил ЦТР.
цибричав, -а, -о слаботелесан, избирљив на храни РПГ.
циброња м измршавео, убледео, пропао у лицу Луж Тим.
цивкав, -а, -о слинав, балав РПГ ТПС.
цивкаив, -а, -о в. цивкав РПГ.
цивкан м слинавко ПГ РПГ.
цивкана ж слинавица ПГ РПГ.
циглар м радник на прављењу цигала ЦТР.
цигљав, -а, -о мршав, кржљав К; који је танка струка СГС.
цигљавка ж жена танка струка СГС.
цигљавко м човек танка струка СГС.
цигуљав, -а, -о мршав; кржљав ЈС ЦР1 РПГ СГС.
цигуљавка ж ситна, мршава жена СГС.
цимбоња м слинавац ЈС.
цинкав, -а, -о слинав ДМ.
цинћав, -а, -о плачљив, слинав П2 РПГ.
циња м погрд. слинава особа Б.
цињкав, -а, -о цењкав, цмиздрав ЦТР.
ципелција м обућар Тим.

- ципила̀р** м в. ципелџија Тим.
- ципулџија** м мајстор ципелар Л.
- циркуза̀н** м шаљ. фиг. забављач у друштву, шаљивџија Б Тим КЦ.
- циркушчија** м в. циркузан РПГ.
- цициба̀љац** м тврдица ЈС.
- цициба̀љка** ж в. цицибаљац ЈС.
- циција̀р** м пеј. шкртица РПГ.
- циџи́ка** ж жена циџија ПГ.
- џи́црав**, -а, -о себичан, тврдичав ЦТР.
- џми́гла** м пеј. особа малог раста; слабуњава особа ЈС.
- џо́мпа** ж пеј. крупна, велика (биће или ствар: жена, нога, ципела....) ЦТР.
- џо́мпав**, -а, -о пеј. крупан, незграпан, гломазан, кракат ЦТР.
- џопи́на** м/ж особа ружног лица ЦТР.
- џрве́н**, -а, -о џрвенкаст, џрвен у лицу, румен СГС.
- џрвене́с**, -та, -то џрвенкаст, џрвен у лицу, румен СГС.
- џрве́нко** м човек џрвен у лицу СГС.
- џрвења́к** м особа изразито џрвена у лицу ЈС СГС; здрав човек румена лица ЦР1.
- џрвења́с**, -та, -то џрвенкаст, џрвен у лицу, румен ТГ2.
- џрвења́ча** ж в. џрвењуша СГС.
- џрвењу́ша** ж женска особа џрвених образа ПГ ЈС СГС.
- џрви́во ду́пе** фиг. изр. лопов, курва П1.
- џрв́ла** ж погрд. прљава жена ЈС.
- џрвљи́вко** м погрд. проклетник (у клетви) ЦР1.
- џрева̀р** м пеј. погрдан назив за градску сиротињу (и остале грађане) јер једу џрева и друге изнутрице, што је сељацима испод части П1 РПГ; варошанин (поспрдно) Жл.
- џрева̀рка** ж в. џревар ПГ РПГ.
- џрепа̀р** м радник на џрепани РПГ.
- џре́пла** ж жена која непристојно седи ЈС.
- џрепња̀р** м особа која прави џрепуље ТГ1.
- џре́пњес**, -та, -то особа широких образа Б.
- џрепуља̀н** м онај ко много једе и може да поједе цели хлеб из џрепуље Б.
- џрепуље́с**, -та, -то особа овалног лица ЦТР.
- џрешња̀р** м онај који воли да једе трешње К.
- џрешња̀рка** ж в. џрешњар К.
- џрквали́ја** ж џркварка, жена коју је, „замучило“ нешто, па се стално мота око цркве и црквишта Тим.
- џрква̀р** м 1. човек који се брине о цркви ЛР; 2. пророк Б.

цркварка ж жена која себе сматра позваном да се брине о црквиштима Б ТГ1; жена која често иде у цркву, која послужује по цркви, која је побожна ПГ.

црквења̀к м особа која опслужује око цркве Н.

црквења̀ча ж в. црквалија Тим.

црн, -а, -о који је тамне косе и/или тена СГС.

црнац м човек тамне косе и/или тена СГС.

црнголѐја ж пеј. особа црне пути П1.

црнка ж жена тамне косе и/или тена СГС.

црнома̀њас, -та, -то особа тамне пути Б К Тим РПГ СГС.

црнома̀њес, -та, -то в. црномањас Б К.

црномл̑њес, -та, -о в. црномањаст ТГ1 РПГ.

црномр̑њес, -та, -то в. црномањес РПГ.

црномр̑сав, -а, -о в. црномањес РПГ.

црномр̑скав, -а, -о хип. црномањес РПГ.

црному̀њас, -та, -то в. црномањес Тим.

црному̀рес, -та, -то в. црномањес РПГ.

црномуста̀ћичес м који има црне брков РПГ.

црном̑њес, -та, -то в. црномањес Б РПГ СГС.

црноок, -а, -о особа црних очију Б.

црноокас, -та, -то / *црноокес* в. црноок ЦТР СГС.

црноокес, -та, -то црних очију ЦТР РПГ СГС.

црнча м човек тамне косе и/или тена СГС.

црнче с дете тамне косе и/или тена СГС.

црнчу̀га м пеј. жарг. црнпураст човек ЈС.

црња м човек тамне косе и/или тена СГС.

црњкица ж хип. жена тамне косе и/или тена СГС.

црца̀љка м висок и мршав човек ЈС.

црцко м сићушан, мали ЦТР.

црцо̀љак м в. црцко ЦТР; физички недорастао човек Л; в. прцољак Грд; пеј. ситан, мршав човек СГС.

црцо̀љче с дем. од црцољак К; в. црцко ЦТР

црцорак м фиг. пеј. мали човек, мало дете ЦТР.

цу̀цав, -а, -о приглуп, снебивљив, невешт Тим ТПС РПГ.

цу̀цан, -а, -о мучен, злостављан Тим.

цу̀це с дете малог раста ЈС.

цуцу̀лѐја м пеј. прцко, пргав бандоглав човек Тим.

цуцу̀лѐја ж пеј. веома ниска женска особа Тим.

цуцу̀љана ж наједрала девојка Тим.

ц̀ккла м човек укоченог, стакластог погледа ПГ.

ц̀клав, -а, -о који је буљавих очију СГС.

цџклѝв, -а, -о који је буљавих очију СГС.
цџклѝвка ж човек буљавих очију СГС.
цџклѝч м човек буљавих очију СГС.
цџклован м човек буљавих очију СГС.
цџклованка ж жена буљавих очију СГС.
цџклоња м човек сјајних и обично радозналих очију ЈС.
цџкља м човек буљавих очију СГС.
цџкна ж човек буљавих очију СГС.

S (дз)

свѣрка ж/м фиг. лукава и осилѣна особа на положеју, насилник РПГ.
свѣрчина ж аугм. фиг. моћник РПГ.
свонар м звонар, особа која звони црквеним звоном РПГ, послужник у цркви који звони ТГ1.
свончар м мајстор за звона РПГ.
себогуз м вулг. онај који се гега; који мрда задњицом приликом ходања ЈС.
sensoгуз м ЈС.
сивав, -а, -о слинав Л.
сиван м пеј. в. сивља СГС, слинавко Грд.
сивача ж слинавица Л.
сивла ж плачљивица Л.
сивља м особа која има секрецију из носа, који је балав СГС.
сидар м зидар РПГ ЦТР.
сиља м пеј. в. сиљав СГС.
сиљав, -а, -о кратковид РПГ СГС; разрок Б ТГ1; човек који гледа ситним, жмиравим очима СГС.
сиљна ж погрд. в. сиљав СГС.
сиљча м погрд. в. сиљав СГС; човек са сметњама у гледању Л.
сингов м слинавко, слинавац ЛГ.
сипало с особа која поскакује кад хода СГС.
сипља м пеј. в. сипало СГС.
сипна ж в. сипало СГС.
сипоња м пеј. в. сипало СГС.
сомбав, -а, -о незграпан ЛР.
спса м човек малог раста ЈС.
спсав, -а, -о који је малог раста ЈС.
спсавец м в. зрза ЈС; в. спсав.
спсавче с мало и мршаво дете ЈС.
спсољак м погрд. патуљак, кепец, геца ЛГ; ситничко, кепец, патуљак Тим.
сприкав кратковид, разрок РПГ.
сулупања ж велика будала, кретен П1.

- су¹су²лѐ** с ситно, мало дете ЛГ.
су¹реп¹љив, -а, -о који је несташан, живахан ТГЗ.
с¹с¹ља м снажан и глуп човек РПГ.
с¹сман м **1.** ониже чељаде мишићаве и набијене грађе Б; **2.** дебела, лења и глупа особа РПГ; пеј. особа здепаста и дебела, токмак ТГ2.
с¹сманка ж в. с¹сман 2 РПГ.
св¹рцко м онај који прди, пртко ЦТР.
св¹рцла ж она која прди, прдла ЦТР.
сид¹арка ж **1.** пеј. зидарка, она која је завршила техничку школу ЦТР; **2.** зидарева жена ЦТР.
сидарч¹е с дем. и хип. од сидар, зидарчић ЦТР.
сидарч¹ина м аугм. од сидар, добар зидар ЦТР.
с¹инсав, -а, -о слинав ЦТР.
с¹инсавка ж она која слини, слинавица ЦТР.
с¹инсавко м слинавко ЦТР.
с¹инца м слинавко ЦТР.
с¹инцав, -а, -о в. синсав ЦТР.
с¹р¹сав, -а, -о ситан, кржљав ЦТР.
с¹р¹савка ж ситна кржљава жена ЦТР.
с¹р¹савко м ситан кржљав човек ЦТР.
с¹р¹сољак м ситно кржљаво дете ЦТР.
с¹у¹са м мали човек ЦТР.

Ч

- чакар¹ан** м пеј. разрок човек СГС.
чакар¹ана ж пеј. разрока жена СГС.
чакар¹ас, -та, -то / *чакарес* који је разрок; који је разнобојних очију СГС.
чакар¹ес, -та, -то / *чакарлијес* разрок човек ТГ1 Тим; који је разнобојних очију СГС.
чакарли¹ја м / *чакър* разрок ЈС Тим СГС.
чакарли¹јес, -та, -то в. чакарес Б.
чакарли¹ка ж пеј. разрока жена СГС.
чак¹ъиза ж м онај који заједа; чангризало ЦР1.
чак¹ър непром. разрок; који је разнобојних очију, в. чакарлија ЈС.
чалап¹ан м човек с великим стопалима СГС.
чалап¹ас, -та, -то / *чалапайи*, *чалапайи* који је великих стопала ТГ1.
чалап¹ат, в. чалапас ТП СГС.
чалгици¹ја м свирач ЈС.
чалд¹исан, -а, -о / *чалнуи* **1.** ударен, начет ЛГ; ћакнут, будаласт ПГ; **2.** испијен од болести Тим.

ча̀лнут, -а, -о ударен, сулуд, ћакнут ТГ1; в. чалдисан ТГ1; који је с телесним недостатком СГС.

чаљѝк м човек који непромишљено поступа; мало ћакнут човек, в. чолак ЈС.

чангала̀с, -та, -то штркљаст Л.

чангару̀з м тврдица ЈС.

чандр̀тав, -а, -о незгодан Л.

чапкѝн несташко РПГ.

чапорљѝв, -а, -о фиг. незгодан за сарадњу ДМ [Чапор = чепар, онај део гране који остане уз стабло кад се грана одсече.].

чапурѝс, -та, -то фиг. тврдоглав, непредвидив РПГ.

чапурљѝв, -а, -о в. чапурес РПГ.

чарапо̀сан, -а, -о који није при чистој памети К; фиг. ударен мокром чарапом Б. [По једном казивању, Турци су кажњавали и на тај начин што би дугачку, мокру вунену чарапу напуникли песком па онда њоме тукли жртву. Ударци су бивали тешки, а модрица је било мање, али свако онај ко је на тај начин бивао тучен, није остајао здраве памети].

ча̀рило с лоше обучено и унезверено створење (жена, девојка) П2 РПГ.

чарлаган м зб. дечурлија (брбљива, обично за циганску породицу) Б.

чаругѝја м опанчар, мајстор који прави и продаје опанке Тим.

чаршилија м човек који ради у чаршији, који ужива углед међу грађанима; у жаргону села: варошанин ПГ.

ча̀сан, -сна, -сно поштен КЦ.

ча̀трав, -а, -о брбљивац Л.

ча̀уш м човек који на свадбама увесељава госте ПГ РПГ.

чво̀рка ж још некрштено женско дете ЈС.

чво̀рче с в. чворка ЈС.

чга̀њ м беспосличар Л.

чеврља̀т, -а, -о фиг. незгодан за сарадњу РПГ

чѐдо с дете одојче Б ЛР.

чекера̀н м в. чакара̀н СГС.

чекера̀нка ж пеј. разрока жена СГС.

чекерлија м в. чакарлија.

чекета̀ло с фиг. човек који непрестано говори, као да меље К [Чекетало је део воденичног уређаја, танка летвица у коју удара воденични камен, и покреће је и тако обара жито из коша, уједно производећи ритмичне звуке. У Б крећетало,].

чекета̀р м причало, брбљивац Л; в. чекетало.

чекета̀рка ж в. чекетар Л.

чекрлија м зрикава, разрока особа К; в. чакарлија.

чекрлијес, -та, -то в. чакарлијес ЛР РПГ.

- чекрљес**, -та, -то који је разрок СГС.
- челан** м човек с високим челом К.
- челана** женска особа с високим челом К.
- челар** м пчелар Б КЦ.
- челат**, -а, -о који је висока чела СГС.
- челебија** м господин ЈС.
- челебика** ж госпођа; отмена жена ЈС.
- челебил** м погрд. са значењем ован „са више од два рога“ КЦ.
- челенко** м пеј. човек висока чела СГС.
- челча** м пеј. човек висока чела СГС.
- челџа** м пеј. човек с истуреном вилицом СГС.
- челџав¹**, -а, -о / *челџаџи* фиг. напрасит, шкрт, лоше нарави К.
- челџав²**, -а, -о који је с кривим устима; који је кривих ногу; који има избачено раме СГС.
- челџавко** м пеј. човек с кривим устима СГС.
- челџадан**, -дна, -дно човек који има челџад (депу) ЛР.
- челџадница** ж жена која има деце ПГ, породична жена Тим; в. челџадан.
- челџас**, -та, -то који је висока чела СГС.
- челџат**, -а, -о ударен, сулуд, ћакнут, лоше нарави ТГ ТПС.
- челџаче** с челџаде ТГ1.
- челџко** м фиг. особа лоше нарави К.
- челџна** ж пеј. жена с кривим устима; жена која има истурену вилицу; жена с избаченим раменом СГС.
- челџотина** м погрд. челџава особа К; в. челџко.
- челџча** м пеј. човек с истуреном вилицом; човек с избаченим раменом СГС.
- ченгар** м бубњар Тим.
- чеп** м пеј. човек с кривим устима СГС.
- чепав¹**, -а, -о који је с кривим устима; који је кратких ногу СГС.
- чепав²**, -а, -о фиг. склон свађи и непогодан за сарадњу (човек) П1.
- чепен**, -а, -о који је кривих ногу СГС.
- чеперко** м патуљак, човек ситнога раста Ш ЈС Тим. РПГ.
- чепља** м пеј. човек с кривим устима СГС.
- чепуља** ж вулг. женска особа ЈС.
- чепча** м пеј. човек с кривим устима СГС.
- чера** ж кћи, кћерка ТГ1.
- черка** ж в. ћерка ЛР ПГ ТГ1.
- черкана** ж **1.** пеј. ћерка Ш; **2.** аугм. од черка ЛР; **3.** ћерка која много личи на мајку.
- черчица** ж дем. од черка, ћерка П1.
- чесмеџија** м / *чешмеџија* мајстор који прави чесме ПГ ЈС Тим.

честит, -а, -о **1.** човек частан и поштован, достојан сваке части Б; **2.** срећан човек Б; срећан, ко је лишен животних тегоба и недаћа Б ДМ.

чешира̑н м / *чеширко* онај који носи чакшире ЈС.

чеши̑рко м в. чеширан ЈС ЦР1.

чешма̑р м мајстор који прави чесме Тим.

чешмарџи̑ја м в. чешмар РПГ.

чешмеџи̑ја в. чесмеџија ЈС РПГ.

чиберџи̑чав, -а, -о в. чибричав РПГ.

чиби̑ричав, -а, -о пробирљив на јелу, слабог апиетита ЛР ПГ РПГ; злојешан Тим..

чибра̑ив, -а, -о пробирач у храни, мршавко РПГ.

чибугџи̑ја м **1.** мајстор за чибуке – врста кујунџије; **2.** пореџија који је у турско време наплаћивао попашу Тим.

чи̑весан м в. чъвесан ПГ.

чиви̑ја̑р м / *чивийџар* **1.** лукав човек Б Тим; човек склон подвалама, ситничар, врдалама ПГ П1 РПГ; **2.** тврдица Л П.

чиви̑ја̑рка ж стипсара Тим.

чивита̑р м в. чивија̑р Л.

чивоља̑н м в. чи̑вољан Тим.

чи̑вољан, -љна, -љно кржљав, жгољав Тим.

чи̑вталија м ћудлија, човек незгодне нарави ЈС.

чиву̑тин м фиг. в. чивија̑р Тим.

чижма̑р м / *чижмеџија* занатлија који прави чизме ПГ.

чижмеџи̑ја в. чижмар ЈС.

чизмеџи̑ја м чижмар ЈС Тим .

чилику̑ш м онај који ствара неприлике ЈС.

чиља̑в, -а, -о шкрт ЦР1; в. чиљавко.

чиља̑вко м погрд тврдица, шкртац, циџија ЦР1 ЈС.

чиноштџи̑тник м штеточина, особа која је спремна да другоме учини какву пакост или штету ТП.

чипа̑ ж в. чипава КЦ.

чи̑пава ж са малим сисама (исто и за музну стоку) КЦ.

чира̑к м ученик на занату, шегрт ПГ РПГ.

чистџи̑тник м чистунац ЈС.

чистџи̑ница ж чистуница ЈС.

читавен, -а, -о исти по лику или карактеру Луж Тим.

чи̑ча м **1.** стриц; **2.** млађи очев брат Луж; **3.** мушка особа очеве старости Б ТП.

чи̑чка м хип. од чича Л.

чи̑чко м хип. од чича РПГ.

чкембар м продавац куваних желудаца Л.

- чкѐмбоња** м човек с великим трбухом Л.
- чкѐбав**, -а, -о мршав, цгољав Л.
- чкѐбла** ж мршава, жгољава жена Л.
- чколар** м / *чколац* ученик, ћак ЦР1.
- чкѐлац** м ученик; школован човек ЛГ.
- чмавалица** ж жена тупа носа ЦР1; спавалица, дремљивица Б.
- чмавало** с дремљивко; онај који много спава ЦР1.
- чмѐља** м 1. спавалчица; 2. фиг. лењивац Б
- чмѐљна** ж дремљива и нерадна жена Б
- чмрља** м пеј. човек затупаста носа СГС.
- чмрљав**, -а, -о који је затупаста носа СГС.
- чмрља̀вко** м човек тупа носа ЦР1.
- чмрља̀н** м пеј. човек затупаста носа СГС.
- чмрља̀на** ж пеј. жена затупаста носа СГС.
- чмрљес**, -та, -то који је затупаста носа СГС.
- чмрљко** м пеј. човек затупаста носа СГС.
- чмрљна** ж пеј. жена затупаста носа; жена без носа СГС.
- чмрљча** м пеј. човек затупаста носа; човек без носа СГС.
- чмрљша** м пеј. човек затупаста носа СГС.
- чобанин** м овчар Б.
- чобанка** ж овчарка ЦР1.
- човѐк** м 1. људско биће уопште Б; 2. мушкарац Б; 3. супруг, муж К; – То ми други човек АП; 4. домаћин РПГ.
- човѐче** с 1. људско створење РПГ; 2. човек малог раста, човечуљак ПГ; 3. пеј. човек П2; 4. безначајна, ситна, ружна и прљава особа П1; в. човечич.
- човѐчек** м човек ситног раста РПГ.
- човечетѐрина** аугм. пеј. в. човечина РПГ.
- човечина** ж аугм. од човек, здрав, крупан човек, грмаљ од човека ТГ1 ЈС РПГ СГС; в. човечиште.
- човѐчич** м дем. и хип. од човек, добар човек; човечуљак ТГ1; в. човече.
- човѐчиште** с аугм. пеј. човек ЛГ Тим.
- човуља̀н** м погрд. особа која се другима руга гримасама КЦ.
- човуља̀нка** ж в. човуљан КЦ.
- чѐкнут**, -а, -о ћакнут Тим.
- чокѐја** м газда, власник имања ПГ Тим РПГ.
- чолак** м / *чољак* сакат у руку Н.
- чѐлпав**, -а, -о в. чолтав РПГ.
- чѐлта** м развучена, неутегнута особа Б.
- чѐлтав**, -а, -о неуредно обувен Б (коме се вуку врце од опанака) Тим РПГ.
- чолта̀н** м особа с подераном обућом Тим.
- чолта̀на** ж в. чолтан Тим.

чо̑љ м в. чољав ЈС.

чо̑ља м погрд. чољава особа; особа сакатих руку ПГ; особа оштећених удова СГС.

чо̑љав, -а, -о са сакатом руком Луж ТПС; крив, искривљен К Тим РПГ СГС.

чо̑љавка ж пеј. жена оштећених удова СГС.

чо̑ља̑к м погрд. чољава особа ПГ.

чомушља̑в, -а, -о умно поремећен ЈС.

чопрља̑н м пеј. мушка особа набусита понашања Тим.

чопрља̑нка ж пеј. в. чопрљан Тим.

чопрља̑ћа ж заостала особа, настрана особа ТП.

чорбаџија м газда, домаћин ПГ РПГ.

чорбаџика ж **1.** чорбаџина жена, газдарица РПГ; **2.** богаташица ПГ; в. чорбација.

чо̑рљав, -а. -о чупав, неочешљан, неуредан ТП.

чору̑к непром. који је без руке; који је без ноге СГС.

чувадар м чувар, штедиша Л. ЦР2.

чувар в. чувадар ЦР2.

чува̑телан, -лна, -лно чуваран П1 РПГ, штедљив, онај ко води рачуна о сваком издатку ТПС.

чува̑телник м чуваран човек ПГ; штедиша ЛР РПГ.

чува̑телница ж в. чувателник ПГ.

чува̑тељан, -љна, -љно в. чувателан РПГ.

чува̑ч м штедиша Л.

чу̑гља м пеј. човек с окрњеним уветом; човек без увета СГС.

чу̑гљав, -а, -о који је с окрњеним уветом СГС.

чу̑дило с ружна особа, наказа Б.

чу̑ен, -а, -о чувен, познат (по нечему добром) ТГЗ.

чу̑ка ж најстарија баба у кући Б.

чу̑кало с погрд. стара особа ЈС.

чу̑каљ м усамљен стар човек ЈС.

чукар̑џ м онај који живи на чуки, чија је кућа на брду П1.

чука̑ч м онај ко јалови бикове претуцавањем семевода Тим.

чу̑каџија м жарг. онај ко због свога посла стално чука (ковач и др.) Тим.

чу̑кнут, -а, -о пеј. луцкаст, ћакнут К.

чукун де̑да / ба̑ба прадедин отац или прабабина мајка Б.

чукун уну̑че с унуково дете Б.

чулка̑р м *чуљар* играч чулке РПГ [Чуљка = једна пастирска игра, игра се штаповима (слично хокеју) с циљем да се парче дрвета отера у рупу, или одбије од рупе.].

чуљ, -а, -о без увета Жл ЛР; делимично или сасвим откинута уха ЦР1 СГС.

чуља ж/м особа с малим ушима Жл; особа закржљалих или осакаћених ушију ПГ СГС.

чуљав, -а, -о који је с окрњеним уветом, в. чуљ РПГ СГС.

чуљавица ж женска особа чуљавих ушију ПГ.

чуља́р м играч чуљке РПГ.

чуљко м в. чуља К.

чума́в, -а, -о в. чумљав Б [Чума је нека нечастива сила која напада епидемично] .

чумава ж пеј. жена неуредне косе СГС.

чумавица ж жена неуређене, рашчупане косе ПГ Тим РПГ.

чума́ра ж пеј. жена неуредне косе СГС.

чумило с пеј. чумавица Тим.

чумља м пеј. човек неуредне косе СГС.

чумљав, -а, -о неочешљан, разбарушен ТГ1 Тим РПГ СГС.

чу́па ж фиг. женска особа Тим; млађа женска особа Н.

чу́пав, -а, -о који је дуге, бујне косе; који је неуредне косе; који је гргураве косе СГС.

чу́павац м човек дуге косе СГС.

чу́павица ж жена са неуредном косом ЦР2.

чу́павко м човек са дугачком косом; човек неуредне косе; човек гргураве косе ЦР2 СГС.

чупе́ с хип. в. чупа Тим.

чупес, -та, -то чупав, неочешљан П1.

чу́пља м пеј. човек неуредне косе; човек дуге косе СГС.

чу́пна ж пеј. жена неуредне косе СГС.

чупу́рес, -та, то фиг. склон свађи и непогодан за сарадњу П1.

чу́ркав, -а, -о болешљив РПГ.

чу́ркало с фиг. глупача Б [чу́ркало = груба преслица од рачвасте гране на коју се намота кудеља ради предења].

чуру́к¹ в. чурукљив Б.

чуру́к² м фиг. лош човек; онај који хоће да напакости другима; онај који неће да помогне друге ЈС.

чуруклі́ја м особа која има неку телесну или душевну ману ПГ Тим.

чурукљі́в, -а, -о склон честом разболевању, болешљив Б Тим; који је с телесним недостатком СГС.

чуручé с дете чурук ЈС.

чуручи́на м пеј. дебео, висок човек СГС.

чута́к непром. који је кривих ногу СГС.

чутура̀н м пеј. фиг. глатат човек ЈС Тим [Чутура / чутора дрвена ступа за туцање семења, ораха, жита, соли.].

чутура̀ча ж пеј. жена крупне главе ЈС Тим.

чутурѐс, -та, -то ружне главе Ш.

чу̀чка м човек малог раста ЈС.

чучу̀к м који је чврст, али обично малог раста ЈС.

чучумѝга м играч коме су завезане очи у игри чучумиш РПГ.

чџвеса̀н, -на, -но савестан, при чистој свести П1 ТПС.

чџкџрѐс, -та, -то који је разрок СГС.

чџмуља̀јка м човек који изврће ствари Л.

чџму̀тан, -тна, -тно недовољно свестан, присебан Л.

чџчка̀ло с задиркивало Л.

чџчко̀љ м задиркивач; изазивач свађе ЈС Л РПГ.

чџчко̀љче с дете чочкољче ЈС.

Ц

ца̀балија м нерадник РПГ.

цаба̀љка ж жарг. блудница која се нуди мушкарцима бесплатно ЈС.

цаболеба̀рош м пеј. готован, ленштина ЦТР; пеј. онај који једе бадава хлеб; нерадник ЈС РПГ.

цаболѐбоња м дангуба Жл; нерадник ПГ ЈС Тим КЦ; пеј. лизилебоња, нерадник РПГ, в. цаболебарош ЦТР.

цабцаба̀љћа ж жарг. курва која не тражи новац Тим.

цавга̀р м безопасна особа која има навику да прети РПГ [цавга – кевђе (кер)].

цавга̀рка ж фиг. пеј. торокуша ЦТР.

цавга̀рче с фиг. пеј. дете причалица ЦТР.

ца̀вкало с фиг. особа која оговара или гдри, али не чини зло, ситан оговарач РПГ.

цаврлѝја м брбљивац РПГ Б [Пуно дечурлија па сџмо ца̀вала-цу̀вала!“].

цавр̀љив, -а, -о брбљив РПГ.

цака̀рош м в. цакација РПГ.

ца̀кација м онај ко за време вршидбе мери на ваги ца̀кове са житом Тим.

цалапа̀н м онај који је великих стопала ТГЗ.

цалапа̀т, -а, -о онај ко има велика стопала Б; в. цалапан ТГЗ.

цамакџ̀р м љубитељ коња Л.

цамба̀з м в. цамбас РПГ.

цамба̀с м 1. осيون, напрасит човек Л ЦТР; 2. трговац стоком ЦТР; стоцарски (пијачни) трговац Б; препродавац стоке ТГ1 ЈС; препродавац коња Л.

цамлѝја м особа која мољака и проси ради издржавања РПГ.

цамлѝка ж особа која мољака да нешто изнуди РПГ.

- цaмција** м мајстор за прозоре Тим.
- цaнaбeт** м намћор РПГ.
- цaнбaс** м в. цамбаз РПГ.
- цaнгaв**, -а, -о несташан, задиркивало Л.
- цaнгaзa** м превртљивац, непредвидива особа РПГ.
- цaнгaлeс**, -та, -то дугоног ЈС.
- цaнгaлo** с гунђало, онај ко стално приговара Тим.
- цaндaр** м жандарм ТГ1 РПГ ЦТР.
- цaндaрин** м в. цандар РПГ.
- цaндaркa** м осорна, строга жена ЦТР Тим.
- цaндрљив**, -а, -о пргав, напрасит, осоран ЦТР; раздражљив, свађалица, незгодна особа Жл ТГ1 РПГ.
- цaндрљивкa** ж пргава, свадљива женска особа ЦТР.
- цaндрљивкo** м брбљивац РПГ.
- цaндрљивкo** м пргава, свадљива мушка особа ЦТР.
- цaндрљивчe** с пргаво, свадљиво дете ЦТР.
- цaнђeрицa** ж свадљива и брбљива особа РПГ.
- цaнђeрицa** ж свађалица Тим.
- цaњкaлo** с онај који превише мољака ЈС, онај који стално нешто тражи ЦТР.
- цaпaлaт**, -а, -о који је великих стопала СГС.
- цaрaр** м врач, видар који лечи помоћу магијских радњи (салива страву, гаси угљевље), волшебник Тим.
- цвaњгaлo** с пеј. гунђало, закерало Тим.
- цвaњкaлo** с / *цвaњђaлo* зановетало Н Б.
- цвaњђaлo** с в. цвањкало Б.
- цвикљa** м усранко Тим.
- цвикнa** ж в. цвикља Тим.
- цврклa** ж пеј. женска особа која има пролив РПГ.
- цвркљa** м онај који често и нагло празни црева, који има пролив ПГ РПГ.
- цвркнa** ж в. цвркла РПГ.
- цгoљa** м мршавко ЦТР.
- цгoљaв**, -а, -о мршав, неухрањен ЦТР СГС.
- цгoљaвкa** ж мршава женска особа ЦТР.
- цгoљaвкo** м мршава мушка особа ЦТР.
- цгoљaвчe** с мршаво дете ЦТР.
- цeвгaлo** с фиг. врдалама, превртљивац РПГ [Цевгало = део ралице који ралом одсечену земљу обара на потребну страну].
- цeврљaт**, -а, -о брбљив РПГ.
- цeврљив**, -а, -о в. цеврљат РПГ.
- цeлeбција** м трговац стоком, најчешће говедима ЈС Тим.

- целепин** м в. целебција ЈС.
- целџпка** ж жена трговца стоком на велико Л.
- ценабџт** м зао, рђав (човек) П1 РПГ; свађалица ЈС.
- ценабетин** м в. ценабет Тим; угурсуз, рђава мушка особа РПГ.
- ценабџтина** ж. в. пеј. ценабет; рђава женска особа РПГ.
- ценабетлија** м свађалица ЈС Тим.
- ценабетлика** ж в. ценабетлија ЈС.
- цендрљив**, -а, -о свадљив, пргав ЦТР.
- цендрљивка** ж свадљива женска особа ЦТР.
- цендрљивко** м свадљива мушка особа ЦТР.
- цендрљивче** с свадљиво дете ЦТР.
- церемџтина** ж пеј. курва; рђава жена П1 [Проклетница с особинама цериме, неке нечисте силе].
- цџцавац** м онај који цџци (окапава у чекању) ЦР1;
- цџброња** м **1.** човек прљав и аљкав (замазан од цџбре), човек који пече ракију РПГ ПГ; **2.** пијаница Б; пеј. онај који пије цџбру (лошу ракију, или пресну меку ракију која још није преврела) ЦТР.
- цџбрџсан**, -а, -о фиг. пијан РПГ ЦТР.
- цџгља** м висок човек Грд.
- цџгљав**, -а, -о који је сув и кошчат ЈС; мршав, танак, висок ЦР1.
- цџгљас**, -та, -то в. цџгљав ЦТР.
- цџзлија** ж курва Тим.
- цилип** м трговац стоком, сточар ЈС [стоку купује на велико, на целепе].
- цилипка** ж **1.** в. цилип ЈС; **2.** мршава а висок, вижљаста особа ЦТР.
- цилицџја** м играч у игри бацања (цилитања) Тим.
- цимпир** м фиг. несрећник Л.
- цимрав**, -а, -о злојешна особа Грд.
- цимраив**, -а, -о, мршав, онај који слабо једе, који избира храну ЦТР.
- цимраивка** ж она која слабо једе, која избира храну ЦТР.
- цимраивко** м онај који слабо једе, који избира храну ЦТР.
- цимраивче** с дете које слабо једе ЦТР.
- цимрија** м **1.** тврдица, себичњак ПГ Л Тим РПГ ЦТР; **2.** пробирач у јелу, манџија (који сваком јелу нађе ману) ЈС.
- цингрија** м незгодан човек Л.
- цинџољак** м ситно, неразвијено дете, кепец Л Тим.
- џоган** м пеј. сељак ЈС.
- џоганка** ж пеј. сељанка ЈС.
- џогљав**, -а, -о који је упалих образа СГС.
- џока** ж незграпна жена ЦР1.
- џољав**, -а, -о склон свађама ЈС; пргав, незгодан Л КЦ.
- џољац** м мн џољци преки људи ЈС.

- цорнут**, -а, -о ударен, поремећен Б.
цукела м покварењак Б.
цукља м пеј. особа дебелих усана. – Стоја е цукља́т па га зову́ Стоја
 Цукља ТГ2 [цукља – дебела усна].
цукља́т, -а, -о који има дебеле усне ТГ2 ТГ1.
цукљес, -та, -то безобразан, припрост ЦТР.
цумаја ж пеј. жена рашчупане и неуредне косе, чупавица Тим Б.
цумбушлија м весељак ЈС Тим.
цућела ж цукела, покварењак Тим РПГ.
цућелчина ж/м пеј. велика цукела Тим.
цуца м пеј. **1.** ситан, мали човек; **2.** простак ЦТР Тим.
църало с живахна особа РПГ.

Ш

- шавла** ж лоша и нечиста жена П1; глупача РПГ .
шајда м кривоног (криви се у ходу) Жл.
шајес, -та, -то који је кривих ногу СГС.
шакламан м несташко КЦ.
шакламаче с несташно дете КЦ.
шакнут, -а, -о / *шъкнути* откачен, недодрж ЛР.
шалабав, -а, -о недотупав, блесав ЦТР.
шалабајзер м **1.** жарг. мангуп, неспособњаковић, насилник ЦТР; **2.** незрела, млада особа Б.
шалабрџнут, -а, -о жарг. ћакнут, луцкаст Тим.
шаламандра ж в. шалапандра РПГ.
шалапандра ж шаљивцика РПГ.
шалапандрав, -а, -о склон шали РПГ.
шалџија м особа склона шали Б РПГ; шаљивко, шаљивџија, шаљивац ПГ ЛГ ТГ2 ЈС Тим ЦТР.
шалџика ж жена која воли да се шали ПГ ТГ2 ЈС ЦР1 Тим РПГ; шаљивица. ЦТР КЦ.
шамиярка ж пеј. сељанка (која носи мараму преко главе) Тим.
шамлата ж/м замлата ЈС.
шамоглаван, -вна, -вно ћакнут, ошамућен РПГ.
шамоглавес, -та, -то шашав ЛР.
шандрџав, -а, -о хром, шепав ПГ.
шандрџко м блесавко, глупак ЦТР.
шанта м хром човек СГС.
шантав, -а, -о **1.** хром, шепав, особа која замеће у ходу Б РПГ СГС; **2.** блескаст, ударен, будаласт ЦТР ЈС; **3.** болестан, болешљив ЦР1; **4.** који је рохава лица СГС.

ша́нтив, -а, -о који има бубуљице на лицу СГС.

шантиња́в, -а, -о који има бубуљице на лицу СГС.

ша́нтрав, -а, -о в. шантав. **1.** хром РПГ СГС; **2.** в. шунтав ЦТР.

шант́ртав, -а, -о **1.** који је дефектан ТГ1; искривљеног тела, лица, изобличен П1 РПГ; кривих удова, онај ко је неисправан у ходу због болести кукова Б ЈС; човек искривљених ногу ЛР; хром, ћопав ПГ ЦТР; **2.** будаласт блесав, ћакнут ББП ПГ.

шапа́т, -а, -о који има кожицу међу прстима; који има велика стопала СГС.

ша́поња м пеј. човек великих стопала, в. шапат СГС.

ша́поњка ж пеј. в. шапата СГС.

ша́ргав -а, -о пегав (у лицу) П1.

шаре́н, -а, -о **1.** особа лаког морала, склона повреди брачних односа Б; **2.** фиг. сумњив. ЦТР.

ша́трав, -а, -о који је хром; који се гега СГС.

ша́триш м хром човек СГС.

ша́троња м хром човек ЦТР; човек који се гега СГС.

ша́шав, -а, -о безуман, ћакнут, неразборит ЦР1 РПГ; осيون Б.

шашаве́ла ж/м жарг. шашава, блесав особа Н.

ша́шавица ж луцкаста женска особа Тим.

шашавле́ја м шашавко, блесавко ТГ1.

шашавле́јас, -та, -то будаласт, блесав Тим.

шаша́рма ж празноглав и ветропираст човек (или жена) П1 РПГ.

шашира́н м шаљ. онај који носи шешир Б.

шашири́ја м шеширџија РПГ.

шашка́н м / *шџикън* шашавац ЦР1.

ша́шко м шашавко ЛГ.

шашкън м / *шџикън* шашавко ПГ Грд; онај који је сишао с ума ЈС; спадало Б Тим.

ша́шла ж шашавица Грд; непромишљена и нестална жена Б; пеј. луда, шашава жена ЦТР.

ша́шља м неодмерен и неуравнотежен човек П1; осiona особа, силник Б; нестабилан (и ћакнут) човек Ш; шашавко, шашавац Луж ПГ; пеј. лудак, шашав човек ЦТР.

ша́шна в. шашла.

ша́шоја м шашавко, блесавко Тим.

шашо́јла ж м в. лудачина ЦР1.

шашо́јло м в. шашоја Тим.

ша́шоња м човек који није баш душевно здрав ЈС; паничар, брз, немиран човек ЦТР.

швалёр м љубавник Л.

- швалѐрка** ж в. швалер Л.
- шваљѐрка** ж љубавница РПГ.
- шебѐк** м патуљак ЖЛ; пеј. омањи, а дебео човек ЈС; спадало Б; сподоба, креатура. РПГ.
- шебѐкас**, -та, -то омањи и дебео (човек) ЈС.
- шебеклија** м в. шебек ЈС.
- шебѐкоња** м в. шебек ЈС.
- шебекуља** ж омања а дебела жена ЈС.
- шевељан** м пеј. човек кратких ногу; који је хром; човек који се гега СГС.
- шевељана** ж пеј. жена која њише куковима док хода; жена која се гега СГС.
- шеверњућав**, -а, -о вртоглав ПГ; ћакнут РПГ.
- шеврдан** м превртљивко Л.
- шегобивљив**, -а, -о који збија шегу ТП; склон ругању ПП РПГ.
- шегобија** м онај који се шегује, шалција ЦТР; особа која воли да се подсмехује, да омаловажава (неког), да бије шегу Б.
- шегобијан**, -јна, -јно који се подсмева другоме, који се шали, шаливција ПП.
- шегобијандер** м жарг. в. шегобијан ПГ.
- шегобијандра** ж жарг. в. шегобијан РПГ.
- шегобијанка** ж в. шегобијан Б.
- шегобијац** м в. шегобијан Б.
- шеговит**, -а, -о који воли да се шегује, шегобивљив РПГ.
- шегртлѐ** с дем. од шегрт ТГЗ.
- шегуљив**, -а, -о шегобивљив РПГ.
- шегурљив**, -а, -о в. шегобивљив РПГ.
- шејтан** м ђаво; обешењак ЈС.
- шељукан** м особа која не говори (не изговара) чисто КЦ.
- шељуканка** ж в. шељукан КЦ.
- шѐмутан**, -тна, -тно који је ошамућен, коме није бистро у глави, коме зуји у глави, који је мало занесен, који је мало ненормалан ТГЗ.
- шендѐр** м незрео, недорастао човек ЈС.
- шѐпа** м пеј. хром човек СГС.
- шѐпав**, -а, -о који је хром; који се гега СГС.
- шепелан** м в. шељукан КЦ.
- шепелана** ж в. шељукан КЦ.
- шепелкан** м онај који има сметње у говору ЦТР Тим.
- шепелћа** ж/м особа која шушка кад говори СГС.
- шепртља** м смувана, непрецизна особа Б.
- шепртљанко** м шепртља, несналажљивац ЦР2.
- шестак** м човек који има шест прстију СГС.

шестопѐрац м ирон. човек који има шест прстију СГС.

шестопр̀стица ж/м особа који има шест прстију СГС.

шестопр̀стоња м човек који има шест прстију СГС.

шећерцијја м улични продавац шећерлема Л.

шеширијја м **1.** израђивач и продавац шешира Л; **2.** онај ко воли да носи шешире Б, в. шаширција..

шѝбација м беспосличар, ленштина ЦТР; беспосличар, мајач Л, нерадник, јевиветар К Тим; онај ко се понаша набусито, силник, напасник, безобзиран човек Б; бестидан човек РПГ.

шѝјав, -а, -о тврдоглав, својеглав, бандоглав ЦТР.

шилиба̀јзер м жарг. неозбиљна млађа особа Жл.

шѝља м мршав а висок човек РПГ.

шѝљав, -а, -о . **1.** који је мршав и висок СГС; **2.** превртљив, непоуздан РПГ;

шѝљега̀р м пастир који чува шиљежид ПГ Л Тим РПГ; чувар јагањаца месец дана по одвајању од оваца, кад престају да сисају ЦТР.

шѝљега̀рка ж. В. шиљега̀р Л.

шѝљко м пеј. витко бледо дете, мршавко ЈС ЦТР.

шѝљокура̀н м жарг. незрела, млада особа, дечачић Жл Б; шаљ. незрео, неискусан, ветропираст младић ЦТР.

шѝљопр̀ља ж в. шиљопр̀љас Тим.

шѝљопр̀љас, -та. -то особа дугуљастог лица Тим.

шѝљопр̀ља ж в. шиљопр̀љас Тим.

шипарч̀к м одраслији дечак Г.

широклѝја м човек широких рамена СГС.

широкообра̀зес, -та, -то особа широких образа Тим.

широкообразит̀, -а, -о који је широких образа ЈС.

широкопр̀с, -та, -то који је широке руке, расипан К.

широкопр̀став, -а, -о који лако даје, ко лако троши, трошација РПГ.

широч̀к, -чка, -чко фиг. склон лаком трошењу новца, широке руке П1.

шићерцијја м продавац шећерлема по вашарима и скуповима РПГ.

шѝшкав, -а, -о гојазан, дебео, пун, здепаст ТГ1 РПГ; рундав, гргураве косе ЦТР.

шѝшко м дебељко ЈС Тим РПГ; човек коврцаве косе ЦТР.

шѝшкоња м в. шишко ЈС.

шка̀рља м погрд. мршав и штркљаст човек ЈС.

шкѐбна ж пеј. жена великог стомака СГС.

шкѐкул м жгољавко, накарада, смлаћена особа Тим.

шкѐмба ж пеј. жена великог стомака ЦТР; м трбоња ЈС СГС.

шкѐмбав, -а, -о трбушаст ЈС СГС.

шкѐмбан м пеј. човек великог стомака. ЦТР.

шкѐмбáр м 1. пеј. онај ко има велики стомак. ЦТР; трбоња Н СГС; 2. продавац јела од трбуха (изнутрица) животиње ЈС.

шкѐмбáс, -га, -то великог стомака, трбушаст ЦТР.

шкѐмбáт, -а, -о / *шѐмбай̆* в. шкембав ЦР1 СГС.

шкѐмбоња м в. шкемба ЈС Л СГС.

шкѐмбуља̀н м пеј. в. шкембан ЦТР.

шкѐмбуља̀нка ж пеј. жена с великим стомаком ЦТР.

шкѐмбуља̀нче с пеј. дете с великим стомаком ЦТР.

шкѐмбу̀љка ж в. шкембуљанка ЦТР.

шкѐмбу̀љче с в. шкембуљанче ЦТР.

шкóбав, -а, -о рохав у лицу Б СГС; заостао у рашћењу од гладовања РПГ; несавршен, незграпан ЛР; који је упалих образа; који је изразито мршав СГС.

шкóбла ж 1. ружна и зла жена; 2. превише мршава жена ЈС Л Грд.

шкóбља м пеј. човек рохава лица Б СГС; човек упалих образа; који је изразито мршав СГС.

шкóбљав, -а, -о који је упалих образа; који је изразито мршав СГС.

шкóбља̀на ж пеј. жена упалих образа СГС.

шкóбна ж пеј. жена упалих образа; који је изразито мршав СГС.

шкóлац м онај ко се одао на школе Б РПГ.

шкóлка ж школована, образована жена РПГ.

шкóлуван, -а, -о школован ЦТР.

шкóндрав, -а, -о који је упалих образа СГС.

шкрáкав, -а, -о кракат ЈС.

шкрáкла ж жена која је краката ЈС.

шкрáпља м онај који у ходању прави велике кораке ЦТР.

шлѐгáр м шиљегар, чувар шиљежади РПГ.

шља̀гомир м жарг. причало, брбљивко ЦТР

шља̀м м невредна особа Жл; пеј. олош ЦТР.

шљама̀ч м пеј. брбљивко РПГ.

шља̀мпав, -а, -о смакнут, неуредно одевен Тим.

шља̀мпоња м човек који говори којешта ЈС.

шљапа̀ч м шљамач РПГ.

шља̀пча м 1. онај ко није добро повезао обућу; онај ко се лако испрска блатом П1, онај који шљапа по блату ПГ; 2. онај ко свашта блебеће Б, брбљивац ПГ; онај који не бира шта ће рећи ТГ; в. шљампоња ЈС.

шља̀пша м в. шљапча.

шлѐгáр м в. шиљегар РПГ.

шлѐпча м погрд. особа која говори несувисло, који „шлѐпа свашта“ КЦ.

шлѝпча м онај ко (лоше обувен) хода шљапајући, ко се каља Луж ПГ РПГ; трапавко ТП; упрљан, упрскан, умазан човек ЦТР.

шљокáндер м жарг. пеј. пијаница. ЈС.

- шљокáндра** ж жарг. пијаница ЈС.
шљокáра м/ж пијаница, пијандура ЈС ЦТР.
шљокација м пијандура, пијанац ЈС РПГ ЦТР Тим.
шљокацика ж пијаница К.
шљо́кна ж в. шљокацика К Тим.
шљо́кча м в. шљокација Б Тим ЦТР КЦ.
шљо́сар м ковач, шлосер Тим.
шма́кља м погрд. онај који се аљкаво одева ЦР1.
шме́ћер м готован, паразит Тим; лукава особа која уз осмех настоји да све окрене у своју корист РПГ.
шми́зла ж пеј. девојчура Тим.
шмо́кла ж пеј. аљкаво, неуредно одевена жена. ЦТР.
шмо́кља м клипан ЈС Тим; пеј. аљкаво, неуредно одевен човек ЦТР.
шмо́кља́н м в. шмокља. – Ич се не сраму́је што му вису́ панталóне, шмокља́н ЦТР РПГ; клипан Б.
шмо́кља́на ж пеј. она која се аљкаво одева К.
шмо́кља́нка ж неуредно обучена жена Тим.
шмр́кла ж она која стално шмрче, назебла жена ЈС ЦТР.
шмр́кља м онај који стално шмрче, назебао човек ЦТР ЈС.
шмр́кља́н м в. шмркља. ЦТР.
шмр́кља́к м пеј. човек са секрецијом у носу СГС.
шмрку́тља́ив, -а, -о кијавичав ЦР1.
шмрку́тља́ивко м човек који много шмрче ЦР1.
шму́гна ж превртљива жена П; безвредна женска особа РПГ.
шна́јдер м кројач К Тим РПГ ЦТР.
шна́јдерка ж кројачица К Тим РПГ ЦТР.
шњу́вало с онај који се свуда мува, уплиће, мувало Тим ЦТР; пеј. онај ко се свуда шуња, скитница, лопов П1 РПГ.
шњу́ва́ра ж в. шњувало Тим.
шњу́рало с в. шњувало ЦТР.
шоба́н м човек широких рамена СГС.
шове́ља́н м човек који шушка кад говори СГС.
шове́ља́на ж в. шовељан СГС.
шо́врт м смејурија, особа за шалу и подсмех Б.
шовр́та́н в. шоврт Б.
шовр́тка ж празноглава и ћакнута жена П1.
шољ́ћа́н м онај који прави грубе шале, који се руга ПГ.
шољ́ћа́ч м ругалица, онај ко се руга а у исто време се неком умигује Луж Тим.
шо́ндрав, -а, -о 1. рохав по лицу Б СГС; 2. пеј. извитоперен, ћакнут П1.
шо́ња м неугледан човек Л; замлата, будаласт човек ЦТР.

- шо̀п** м будала, глупак Тим.
- шопе́љка** ж/м особа која шушка кад говори СГС.
- шопе́љћа** ж/м в. шопељка СГС.
- шопељћа̀на** ж женска особа која у говору шушкета, врска ПГ.
- шо̀шка** ж/м особа која шушка кад говори СГС.
- шо̀шкало** ж/м особа која шушка кад говори СГС.
- шпарали́ја** м штедиша ЦТР.
- шпарали́ка** ж жена штедиша ЦТР.
- шпара́ч** м штедиша ЈС Тим РПГ.
- шпарли́ја** м в. шпарач ЈС Тим.
- шпарци́ја** м штедиша Л Тим РПГ.
- шпарци́ка** ж в. шпарција РПГ.
- шпију́на** м шпијун РПГ.
- шпио́н** м шпијун ТГ1.
- шпирто́сан**, -а, -о фиг. сув, мршав, убледео, изнурен Б К ЦТР.
- шпица́јзла** м/ж препредењак, љигавац ЦТР.
- шпицло́в** м љигавац, препредењак ТГ1 Тим ЦТР.
- шпицло́вка** ж пеј. препредена женска особа, преваранткиња Тим.
- штава́р** м ћурчија који штави коже РПГ.
- штапа́р** м сељак. – Упаде у радњу један штапар па не-зна да ми каже које
иска Л.
- штетни́к** м човек склон чињењу штете, пакости; човек неодговоран пре-
ма туђем иметку, штеточина Б Тим РПГ.
- штеточи́на** ж штетна особа ЦТР.
- шти́кља** м пеј. мршав, вижљав човек ЦТР.
- шти́кљав**, -а, -о мршав, испошњен, вижљав ЦТР.
- шти́кљавка** ж пеј. мршава, сува жена ЦТР.
- шти́кљавко** м в. штикља. ЦТР.
- шти́кљавче** с пеј. мршаво дете ЦТР.
- шти́љав**, -а, -о мршав, вижљав, в. штикљав Л ЦТР.
- шти́љавац** м в. штикља ЦТР.
- шти́љавка** ж в. штикљавка ЦТР.
- шти́љавче** с в. штикљавче ЦТР.
- шти́рка** ж нероткиња ТГ1.
- штогљав**, -а, -о в. штиљав Л.
- штрѐб**, -а, -о шкрѐб, крезуб, без зуба ТГ1 РПГ СГС ЦТР.
- штрѐбав**, -а, -о в. штрѐб РПГ.
- штрѐба̀н** м који је без зуба, који је крезуб ТГ1 ЈС; крезуб човек ЦТР.
- штрѐбла** ж пеј. крезуба жена ЈС ЦТР.
- штрѐбља** м в. штрѐбан ЦТР; човек крњих зуба, крезуб ПГ РПГ СГС.
- штрѐбна** ж в. штрѐбља ПГ РПГ СГС.

- штр̑боња** м в. штрбан ЈС.
- штр̑бча** м човек без зуба ЦР2 СГС.
- штр̑кла** ж пеј. висока, а превише мршава женска особа ЈС.
- штр̑кља** м дугајлија Л.
- штр̑кљав**, -а, -о вижљаст, мршав и висок РПГ ЦТР, који је дугих ногу СГС.
- штр̑кљавка** ж вижљаста женска особа ЦТР.
- штр̑кљавче** с вижљасто дете. ЦТР.
- штр̑кљас**, -та, -то / *ш̑иркљес* који је дугих ногу СГС.
- штр̑кљес**, -та, -то витак, висок, кратак ТГ1 РПГ; висок и мршав ЈС СГС;
– Штр̑кљес, па му све чешире ократеле ЦТР.
- штр̑кољче** с дете које много трчи ЈС.
- штров̑ач** м ушкопљивач свиња ЛГ ЈС ЦТР.
- штрој̑ач** в. штровач Б.
- штројев̑ач** м в. штројач Тим РПГ.
- штројевљ̑ач** м в. штројевач РПГ.
- штро̑кав**, -а, -о прљав, нечист ЦТР ЛР ЈС РПГ.
- штро̑кавица** ж в. штрокна РПГ.
- штро̑кавштина** ж в. пеј. штрокна Тим.
- штро̑кла** ж штрокава жена Л РПГ; прљавица женска особа ЦТР.
- штрокља** м прљав човек, РПГ ЦТР.
- штрокљ̑ан** м погрд. прљав, штрокав човек Б ПГ ЈС.
- штро̑кна** ж прљавица толико да не може више да се упрља П2 ЛР; в.
штрокља ПГ Тим РПГ.
- штро̑кча** м в. штрокља Тим ЦТР.
- штр̑пча** м пеј. в. штрбан ЈС.
- штум̑дла** ж курва Л.
- штур**, -а, -о фиг. сенилан, празноглав РПГ.
- штур̑на** ж глупача РПГ.
- штурогл̑ав**, -а, -о приглуп, ограничен човек Б РПГ.
- штур̑ча** м празноглавац П1 [Постоји клетва: оштурел га дабогда, са значењем „да изгубиш памет!“ Б].
- шћек̑ул** м жгољава особа ТГ1.
- шћем̑ба** м в. шћембав Б РПГ СГС.
- шћем̑бав**, -а, -о човек великог стомака РПГ СГС.
- шћем̑бан** м пеј. човек великог стомака РПГ.
- шћем̑бана** ж в. шћембан РПГ
- шћем̑бар** м 1. пеј. човек великог стомака Б; 2. онај ко продаје шкембиће Тим РПГ.
- шћем̑бас**, -та, -то в. шћембат Тим.
- шћем̑бат**, -а, -о пеј. особа великог стомака Тим РПГ СГС.

- шћембил** м в. шћемба Тим РПГ.
шћембоња м пеј. човек великог стомака СГС.
шћембуља ж в. шћембил Тим.
шубарајко м шаљ. онај који носи шубару ЦТР.
шубаран м особа позната по начину ношења шубаре Б.
шуваклија м левак Тим.
шугав, -а, -о који има шугу ЦТР СГС.
шугавштина м/ж пеј. шугана особа, особа оболела од шуге (која се сматра болешћу која долази од прљавштине) Б СГС.
шугла ж **1.** она која је шугава; **2.** фиг. бедница ЦТР Грд.
шугља м пеј. **1.** онај који је шугав Б Грд РПГ СГС; **2.** фиг. гоља, сиромас ЦТР; шугав човек Б Грд.
шугљав, -а, -о који има шугу СГС.
шугна ж шугава жена РПГ СГС.
шуждав, -а, -о пеј. празноглав, „нешто му фали“, блесав ТПС РПГ.
шукча м пеј. онај који је шугав СГС.
шумоглав, -а, - човек мале памети, приглуп Б; занесен, будаласт ЦТР.
шумоглавес, -та, -то ветропираст, будаласт, приглуп Тим.
шумоглавка ж замлата, занесена жена ЦТР.
шумоглавоња м замлата, занесен човек ЦТР.
шумоглавча м в. шумоглавоња ЦТР.
шумоглавче с занесено, будаласто дете ЦТР.
шунта ж/м луцкаста, блесави женска особа; глупак, замлата РПГ ЦТР.
шунтав, -а, -о луд, блесав, ћакнут РПГ ЦТР; малоуман Б.
шунтавац м ћакнут човек, блесавко Тим.
шунтавела ж жарг. будаласта особа Тим.
шунтавка ж пеј. в. шунта Тим ЦТР.
шунтавко м пеј. луд замлаћен човек ЦТР.
шунтавче с пеј. ћакнуто дете ЦТР.
шунтоња м пеј. в. шунтавко ЦТР.
шуња м особа која ради или хода као поспана РПГ.
шуњав, -а, -о поспан, тром РПГ.
шупељана ж жена која шушка кад говори СГС.
шупељка м фиг. човек који шушка кад говори СГС [Шупељка је врста земљане свирале, окарина].
шупљоглав м ирон. будала Б Тим.
шура м хип. шурак Б РПГ
шурак м женин брат, шура Б РПГ.
шурач м месар који коље и шури РПГ.
шуричич м шурњајин син Б.
шурнаја ж шуракова жена РПГ.

- шурнајџа** ж в. шурњаја РПГ.
шурњава ж в. шурњаја РПГ.
шурњаја ж жена жениног брата Б; шуракова жена ЦТР.
шустер м обућар Тим.
шућурлија м јавашлија, онај ко офрље обавља посао Тим.
шушкавац м човек који шушка кад говори СГС.
шушља м глупак РПГ; човек који шушка кад говори СГС.
шушљавка ж жена која шушка кад говори СГС.
шушљавко м човек који шушка кад говори СГС.
шушна ж жена која шушка кад говори СГС.
шустер м обућар РПГ.
шушудејка ж жена која шушка кад говори СГС.
шушумига м нестална и нестабилна особа Б; умно поремећен човек, замлата, занесењак Грд ТПС РПГ.
шушумигав, -а, -о неотресита, неотесана особа Тим.
шушућа ж жена која шушка кад говори СГС.
швьльб м глупа и сметена особа Б.
шкља м смотана, свезана особа ТГ1.
шкнут, -а, -о ћакнут ЦТР ТПС.
шльбрцнут м в. шалабрцнут Тим.
шльбљљ непром. будала Б.
шпкач м шаптач ЈС.
шшкњн м луцкаст Б; онај који је шашав, који је будала ТГ1.
шшља м онај који је шашав, онај који је будала ТГ1.
шштав, -а, -о немиран, несташан, живахан ЈС.
шштавац м в. шштав ЈС.

ОБРАТНИ РЕГИСТАР

сва̀а	распа̀анга	пришѝђилда	дерѝкожа
сна̀а	бита̀нга	задриба̀нда	скр̀жа
ба̀ба	о̀строга	палама̀нда	лопу̀жа
пара̀баба	смрдл̀уга	сарама̀нда	џанга̀за
наџакба̀ба	дремл̀уга	распа̀ранда	на̀каза
чукун-ба̀ба	пепер̀уга	вр̀нда	недока̀за
глтнижа̀ба	препер̀уга	др̀нда ¹	о̀блаза
бара̀ба	леншт̀уга	др̀нда ²	кѐза
бѐба	крц̀уга	дунда	балтѐза
дѐмба	алач̀уга	војво̀да	лѝза
шкѐмба	сељанч̀уга	до̀да	баба-лѝза
шћѐмба	ленч̀уга	бро̀ода	кулѝза
жѐмба	синч̀уга	ро̀да	чакл̀ица
гр̀ба	црнч̀уга	гр̀да	а̀мза
данг̀уба	лењч̀уга	олћѐрда	ла̀мза
дњнг̀уба	старч̀уга	глупѐрда	ба̀нза
зу̀ба	да̀да	лапр̀да	кљун̀за
бѐла-глава	арамза̀да	алапр̀да	ко̀за
бѐлава	нѐведа	лажипр̀да	мушкоко̀за
чу̀мава	дѐда	валипр̀да	прцоко̀за
шурња̀ва	пара̀деда	фалипр̀да	мр̀за
чѝпава	кунћелдеда	кашљопр̀да	вртиг̀уза
длго̀сава	аскунћелдеда	балавур̀да	страшиг̀уза
ма̀чава	курћелдеда	палавур̀да	дебелг̀уза
прида̀вљива	пара̀ндеда	главур̀да	мрдог̀уза
за̀лва	дрвендеда	лопу̀рда	фалог̀уза
ка̀лва	чукундеда	ју̀да	голог̀уза
зл̀ва	кривоједа	клатимуда	прчлог̀уза
ја̀лова	торледа	беловеђа	стисног̀уза
прѝнова	трледа	говнојеђа	дрчног̀уза
свекр̀ва	алавужда	риђа	лењог̀уза
етр̀ва	њужда	остроконђа	таврог̀уза
кур̀ва	га̀зда	ђунђа	модрог̀уза
а̀га	гизда	пу̀говођа	тафрог̀уза
га̀га	пизда	танцовеђа	стипсог̀уза
мужа̀га	аспида	танцовеђа	тртог̀уза
па̀шмага	алавајда	рођа	задирг̀уза
мужара̀га	аловајда	рђа	фофл̀уза
мушкара̀га	шајда	потћеа	крц̀уза
мужера̀га	алаојда	ма̀чеа	былг̀за
подбишега	алавојда	кѐжа	ба̀нса
чучумѝга	алојда	пижа	ба̀нса
шущумѝга	олојда	старострижа	лѐнса

кленса	господија	ђузелија	срећанлија
бунса	лапардија	тевекелија	грацанлија
sr̥sa	балавурдија	невеселија	мецанлија
susa	курдија	весвеселија	тавролија
битевиа	лопурдија	телија	тевролија
рабоциа	лудија	севтелија	ербаплија
баја	анђија	сефтелија	севаплија
бабаја	пранђија	ћевећелија	јербеплија
тутубаја	вантазија	тенећелија	расиплија
цумаја	терзија	трошелија	кальплија
шурнаја	цабалија	оружлија	арлија
снаја	рмбалија	гавазлија	арлија
шурњаја	завалија	мазлија	огарлија
мешаја	навалија	каразлија	пазарлија
громодја	развалија	маразлија	чакарлија
каралеја	црквалија	гарезлија	тимарлија
шашавлеја	арвалија	цизлија	шпарлија
дилеја	кавгалија	дели-акзлија	вашарлија
црнголеја	гегалија	тербилија	цаврлија
бубулеја	севдалија	чаршилија	чекерлија
дудулеја	бедалија	бркајлија	аирлија
тутулеја	ђокалија	парајлија	сеирлија
голомеја	ићиваркалија	бојлија	чекрлија
тутумеја	олалија	шуваклија	зорлија
неја	рмпалија	мераклија	задурлија
старја	рмпалија	мустаклија	панађурлија
сеја	опалија	шебеклија	шуђурлија
замлатеја	паралија	диклија	несвеслија
мачеја	шпаралија	широклија	атлија
пустаја	тавралија	дудуклија	батлија
челебија	ћосалија	чуруклија	кабатлија
сајбија	чивталија	ћутуклија	сакатлија
сејбија	среталија	мекамлија	инатлија
шегобија	ърмталија	арамлија	братлија
градобија	роталија	драмлија	оратлија
алобија	срећалија	цамлија	куратлија
гочобија	крџалија	кадимлија	сатлија
селвија	трошалија	тертимлија	ценабетлија
голедја	еснавлија	аръмлија	табетлија
гидија	наравлија	дузтабанлија	деветлија
ђидија	ћоравлија	раванлија	куветлија
ђувендија	ћевлија	азганлија	рушветлија
бегендија	ђувеглија	меканлија	мезетлија
беђендија	распоглија	манлија	изметлија
незгодија	делија	пишманлија	кџметлија

туметлија	асија	шибација	качамаџија
сретлија	аспасија	рмбација	локмаџија
марифетлија	алесија	робација	лармаџија
дертлија	потресија	чорбација	догрмаџија
карадертлија	гадосија	бадаваџија	дрмаџија
мустаћлија	градосија	наваџија	асмаџија
срећлија	грдосија	алваџија	басмаџија
потулија	алосија	новаџија	инаџија
нарафлија	варсија	буваџија	ајнаџија
есафлија	сакатија	пуваџија	пљаџпаџија
ћефлија	проклетџија	багаџија	пумпаџија
ђувечлија	сурунџија	гагаџија	лупаџија
речлија	грозотџија	кавгаџија	тупаџија
арчлија	лепотџија	прангаџија	араџија
кардашлија	босотџија	навадаџија	тавраџија
варошлија	лошотџија	бедаџија	совраџија
трошлија	мршотџија	гајдаџија	мандраџија
кицошлија	запџија	бандаџија	мираџија
џумбушлија	бешџија	одаџија	басација
акълија	курвешџија	наводаџија	масација
сагламија	маћија	свађаџија	платација
арамџија	подћија	јазаџија	оратаџија
атамија	брајћија	ајзаџија	мувтаџија
ацамија	годофија	бозаџија	болтаџија
поганија	подофија	бојаџија	картаџија
крвопија	лутаџија	акаџија	постаџија
распија	ачија	сакаџија	муфтаџија
ораспија	мачија	џакаџија	муфтаџија
роспија	кунтраџија	млекаџија	сваџаџија
ароспија	таракчија	ајкаџија	трошаџија
ороспија	бекчија	ваљкаџија	ћебаџија
сејтарџија	ешекчија	уњкаџија	севаџија
сојтарџија	свашточџија	локаџија	кутаџија
кантарџија	севапчија	шљокаџија	салеџија
олошарија	долапчија	дркаџија	леблеџија
цингрија	есапчија	чукаџија	целеџија
муштерџија	ашчија	пљачкаџија	скуџија
бекрија	пропашчија	калаџија	љубавџија
џимрија	мирашчија	авлаџија	бађавџија
прија	порешчија	оглаџија	бађавџија
гадурџија	пакошчија	мулаџија	лавџија
жгадурџија	џиркушчија	крљација	мутавџија
смејурџија	абација	љуљација	подеџија
ситнурија	рабација	амаџија	бађевџија
мартурија	табација	јамаџија	присмеџија

ћеневија	ћиримија	кованција	сурунција
љубовија	симиција	бачованција	тутунција
ловија	кириција	башчованција	наљнција
кожувција	ћириција	дуванција	асьнција
табагција	сиртиција	азганција	дугаьнција
тувегција	тенећиција	дуганција	поткапција
туфегција	рећиција	мајданција	абарција
чибугција	бичћиција	меанција	варција
терлугција	ћирајција	мејанција	сковарција
чаругција	батакција	тамјанција	восковарција
домазльгција	ћумрукција	касканција	гајдарција
ћумбеција	валција	назланција	пазарција
кубеција	кавалција	планција	млзарција
кавеција	подвалција	манција	киткарција
седеција	калција	ћеманција	самарција
дугмеција	фалција	локманција	чешмарција
чижмеција	шалција	пишманција	винарција
чизмеција	вакелција	твьъанција	бунарција
екмеција	ципелција	тупанција	шпарција
тъкмеција	амрелција	катранција	кантарција
подсмеија	веселција	асанција	ћарција
чесмеција	подмолција	апсанција	аберија
чешмеција	исполција	гајтанција	далаверција
кланеција	макулција	бостанција	вијакерција
крнеција	ципулција	фустанција	фијакерција
боеција	муштулција	дућанција	мерија
ћесеција	галамција	нишанција	венерција
севтеција	амамција	маденција	вењерција
муфтеција	арамција	меенција	малтерција
миражција	џамција	споменција	фијаћерција
порежција	големција	пртенција	шећерција
порежција	мукомција	прстенција	шићерција
пакожција	дулумција	таинција	сабирција
миразција	мумција	бинција	избирција
завиьција	подрумција	винција	пробирција
чалгиција	анција	азђинција	свирија
сергиција	маанција	илинција	задирција
ракиција	јабанција	јевтинција	кондирција
тенекиција	ебанција	бонбонција	сеирција
искиција	јебанција	бунција	мирија
беглиција	аванција	зубунција	вапирција
илиција	бачаванција	бозгунција	ћелепирција
цилиција	башчаванција	кускунција	вампирција
ћеремиција	бачеванција	кулунција	компирција
ћимиција	башчеванција	вурунција	шаширија

шеширџија	подрипоја	тресоглавка	цкљивка
саборџија	закрпоја	вртоглавка	багаљивка
соборџија	аздисоја	бућоглавка	намигљивка
говорџија	сакатоја	келавка	гадљивка
договорџија	млатоја	ћелавка	несвидљивка
здорџија	замлатоја	ћелавка	смрдљивка
кавторџија	разметоја	килавка	прдљивка
калавурџија	облитоја	плавка	горелјивка
кондурџија	превртоја	улавка	гадежљивка
ћумурџија	натртоја	аљавка	метилјивка
ћелепурџија	завутоја	цигљавка	коштиљивка
асурџија	закачоја	иљавка	евтиклјивка
папуџија	мачоја	штиљавка	јевтиклјивка
суруџија	обицоја	смакљавка	засипљивка
лафџија	запрџоја	пикљавка	брљивка
устабашџија	шашоја	штикљавка	цандрљивка
навишија	истришоја	штркљавка	цендрљивка
комшија	матерја	цгољавка	сакатљивка
кривошија	ођја	смољавка	галатљивка
длагошија	гуја	чољавка	сапетљивка
длгошија	жуја	мрљавка	пипетљивка
дугошија	беломуја	сомурљавка	плачљивка
бикошија	дилиндака	гуљавка	дрчљивка
танкошија	родљака	цигуљавка	вашљивка
краткошија	пљака	тршљавка	грозешљивка
дебелошија	дешњака	шушљавка	мрзешљивка
голошија	церозубка	кукумавка	лењивка
дедоја	кабавка	лењавка	гољиждривка
досредоја	грбавка	седињавка	кривка
запрдоја	убавка	луњавка	кривокривка
зализоја	тегавка	њуњавка	лажовка
облизоја	љигавка	клемпавка	шпицловка
разлизоја	синсавка	голиждравка	крадљовка
олизоја	спсавка	ћоравка	лоповка
пожмикоја	аљкавка	патравка	трунтовка
чокоја	рскавка	котравка	рицовка
задиркоја	заглавка	њуравка	глувка
закркоја	мазназаглавка	шунтавка	дадка
усмркоја	бандоглавка	мутавка	кривоједка
запљескоја	тврдоглавка	рутавка	риђка
врскоја	вијоглавка	луавка	зека
преврскоја	белоглавка	грозничавка	челебика
заецкоја	гологлавка	рошавка	попадика
зајецкоја	шумоглавка	цимрайвка	ђувендика
зацепоја	мазноглавка	гливка	банџика

рѣмбалика	робаџика	макулџика	бајка
агалика	чорбаџика	галамџика	алабајка
севдалика	наваџика	амамџика	кравајка
ђокалика	кавгаџика	големџика	радодајка
рѣмпалика	гајдаџика	мукомџика	лакодајка
паралика	одаџика	анџика	лудајка
шпаралика	наводаџика	јабанџика	риђајка
тавралика	свађаџика	ебанџика	алалајка
наравлика	шљокаџика	јебанџика	чьмуљајка
ћевлика	пљаџкаџика	аванџика	снајка
ђузелика	локмаџика	башчеванџика	лежојка
севтелика	асмаџика	дуванџика	алапајка
тенећелика	инаџика	мејанџика	залепајка
трошелика	ајнаџика	манџика	залупајка
бојлика	араџика	локманџика	левокрајка
мераклика	тавраџика	отманџика	деснокрајка
џамлика	мираџика	пишманџика	долњокрајка
азганлика	масаџика	апсанџика	жутајка
граџанлика	аратаџика	гајтанџика	риџајка
севаплика	оратаџика	бостанџика	шушулејка
чакарлика	мувтаџика	илинџика	плавојка
батлика	постаџика	вурунџика	баба-девојка
сакатлика	трошаџика	гајдарџика	дурдевојка
оратлика	скубиџика	пазарџика	пожмикојка
џенабетлика	љубавџика	самарџика	лепојка
деветлика	бађавџика	шпарџика	песнопојка
дертлика	бьђавџика	атарџика	старојка
карадертлика	бађевиџика	ћарџика	керојка
нарафлика	љубовџика	аберџика	обиџојка
арчлика	ловџика	избирџика	ујка
варошлика	седеџика	пробирџика	жујка
киџошлика	муфтеџика	сеирџика	беломујка
аџамика	мираџџика	мирџика	будаљка
младуника	пакоџџика	ћелепирџика	вражаљка
муштерика	мираџџика	вамџика	лаљка
бекрика	илиџика	саборџика	јагњаљка
прика	кириџика	соборџика	ступаљка
патрика	ћириџика	договорџика	русаљка
свастика	рећиџика	ћелепурџика	џаљка
џиџика	валџика	абьрџика	белка
ачика	фалџика	лафџика	селка
ашџика	шалџика	комшџика	другоселка
јашџика	вакелџика	дугошџика	једноселка
пакошџика	веселџика	танкошџика	поселка
рабаџика	исполџика	краткошџика	гњилка

врволка	нѐмка	беловеџанка	вртирѐпка
гѝлка	кли́мка	колѐџанка	врторѐпка
дѝдолка	једноѝмка	глоџанка	бестрѐпка
шко́лка	ђу́мка	аша́нка	џѐпка
у́лка	тараба́нка	убавѐнка	расџѐпка
гу́лка	чоба́нка	првенка	џили́пка
му́лка	сколуба́нка	џеплѐнка	ђо́пка
а́лка	тутуба́нка	руме́нка	голотрѝпка
џабалька	ђуба́нка	лисѐнка	безду́пка
џиџиба́лка	џаклова́нка	готови́нка	вртиду́пка
навива́лка	џџклова́нка	јџџџанка	врнду́пка
бога́лка	готова́нка	будали́нка	голоду́пка
вужда́лка	гарага́нка	ђаволи́нка	вртоду́пка
дрнда́лка	гарага́нка	сли́нка	свадба́рка
мрда́лка	џога́нка	глупари́нка	клиба́рка
бера́лка	гарга́нка	стри́нка	печалба́рка
крекета́лка	краваја́нка	алба́тинка	бумба́рка
залита́лка	шегобија́нка	гости́нка	кумба́рка
џрџа́лка	прија́нка	темеру́тинка	боба́рка
прича́лка	госја́нка	медеџинка	торба́рка
говѐлка	разока́нка	сваштоџинка	бедва́рка
дрвенде́лка	шељука́нка	кума́шинка	џревва́рка
шопѐлка	кокола́нка	наши́нка	џрквва́рка
шупѐлка	кривѐлка	вируго́нка	волова́рка
учите́лка	шмокла́нка	р́нка	жетва́рка
коште́лка	џепла́нка	кр́нка	бритва́рка
мрште́лка	џопрла́нка	џр́нка	готва́рка
суше́лка	шкџембула́нка	младу́нка	га́рка
и́лка	џовула́нка	мељу́нка	тојагарка
породи́лка	мазула́нка	кљу́нка	џавга́рка
кошти́лка	сопула́нка	ле́нка	шиљега́рка
врџко́лка	модрула́нка	баште́нка	вештега́рка
смо́лка	алама́нка	слаботи́нка	мазга́рка
мршто́лка	сьсманка	гости́нка	мьзга́рка
закаџо́лка	биџманка	шапо́нка	друга́рка
бр́лка	душма́нка	р́нка	лењџуга́рка
др́лка	на́нка	бр́нка	говеда́рка
бу́лка	џепанка	кр́нка	сида́рка
шкџембу́лка	џепанка	у́нка	џанда́рка
гу́лка	тубера́нка	џо́ка	дрнда́рка
мизу́лка	џекера́нка	ерба́пка	вурда́рка
љу́лка	сомура́нка	џеле́пка	мурда́рка
мазну́лка	аздиса́нка	сле́пка	лаза́рка
ма́мка	лепотанка	жьѐпка	лојза́рка
дра́мка	другостра́нчанка	вртире́пка	гројза́рка

коза̀рка	сирења̀рка	сокача̀рка	швала̀рка
кленса̀рка	свиња̀рка	врача̀рка	сечела̀рка
краваја̀рка	скитња̀рка	бакрача̀рка	секла̀рка
лоза̀рка	луња̀рка	овча̀рка	швала̀рка
давија̀рка	клашња̀рка	месеча̀рка	пенсионѐрка
чивија̀рка	домашња̀рка	езича̀рка	кочопѐрка
бургија̀рка	црешња̀рка	језича̀рка	крвосѐрка
мађија̀рка	крошња̀рка	гузича̀рка	бабештѐрка
буђија̀рка	пошушња̀рка	полича̀рка	ћѐрка
авлија̀рка	месарка	исполичарка	буѐрка
шамија̀рка	самсарка	банича̀рка	чѐрка
помија̀рка	стипсарка	ђибанича̀рка	бѝрка
бачија̀рка	копусарка	јагнича̀рка	немајмирка
маџија̀рка	поватарка	залуђничарка	вапѝрка
госја̀рка	блатарка	воденича̀рка	мисѝрка
апатека̀рка	коматарка	прженича̀рка	манастѝрка
палатика̀рка	бебетарка	нужнича̀рка	штѝрка
семка̀рка	чекетарка	јединича̀рка	играо̀рка
седења̀рка	преметарка	ситнича̀рка	потво̀рка
печурка̀рка	пцетарка	залудњичарка	чво̀рка
јабукка̀рка	решетарка	кравајча̀рка	љкоо̀рка
кучка̀рка	визитарка	јајча̀рка	пекла̀торка
кучка̀рка	китарка	лења̀рка	па̀сторка
помала̀рка	коритарка	конопча̀рка	мајсторка
посела̀рка	барјактарка	опаша̀рка	пајсторка
копила̀рка	суботарка	мађиша̀рка	ћѐрка
кукла̀рка	туртарка	мешиша̀рка	ца̀порка
кола̀рка	ста̀рка	брка	бабу̀рка
масла̀рка	лавутарка	дилберка	каву̀рка
сабља̀рка	жута̀рка	биљобѐрка	ку̀рка
копиља̀рка	пераштарка	оробѐрка	паликура
палама̀рка	белиштарка	класобѐрка	кршикура
ћилима̀рка	пилиштарка	бербѐрка	милокура
колма̀рка	голиштарка	далавѐрка	њѐурка
басма̀рка	голиштарка	палавѐрка	њѐурка
гребена̀рка	јагништарка	свѐрка	су̀рка
гоблена̀рка	ђубриштарка	половѐрка	до̀ктурка
вретена̀рка	тамаћа̀рка	делбедѐрка	пото̀урка
вртења̀рка	цвећа̀рка	шнајдерка	раста̀урка
градина̀рка	мулећа̀рка	балавандерка	лѝска
катуња̀рка	измећа̀рка	дуићѐрка	дгно̀ска
кџуња̀рка	измића̀рка	кансѐрка	бабу̀ска
брашна̀рка	седења̀рка	мансѐрка	мрдогу̀ска
говња̀рка	бачарка	књѐска	ба̀тка
предња̀рка	пијачарка	врајѐрка	душеватка

душовáтка	кљéчка	потрчúшка	кúжла
аргáтка	мéчка	напнìвьшкá	лџла
дáтка	бáбичка	áла	шмизла
млáтка	дáдичка	будáла	пицáјзла
наступíпатка	дéдичка	лáла	шпицáјзла
орáтка	будáличка	óбала	трапађóјзла
бабéтка	беличка	преподóбла	страшигузла
курбéтка	мáмичка	чкóбла	мрдогузла
белосвéтка	кумичка	шкóбла	гологузла
бездéтка	пијáничка	грблa	ђузла
јасновитка	плачипичка	штрблa	самóвила
притка	лázаричка	зублa	привремíла
истогóтка	царичка	церозублa	спíла
дóтка	сестричка	скублa	бркајла
развијóтка	чичка	куравла	врајла
прцоплóтка	мáјичка	шáвла	завидóјла
прворóтка	кóчка	мéвла	самодóјла
шовртка	потрчка	сивлa	усмркóјла
пртка	тутубучка	крíвла	врцкóјла
голотртка	унучка	рóвла ¹	потресóјла
арнавутка	чучка	ровлa ²	потрисóјла
мустаћка	рицка	црвлa	сакатóјла
оћка	газдашка	гéгла	превртóјла
жућка	снашка	цмигла	прчóјла
прдибука	ладолéшка	рóгла	обицóјла
унúка	матерéшка	шуглa	шашóјла
параунука	кострéшка	штумáдла	мршóјла
длгорúка	тéшка	смрадла	вáкла
чúка	лишка	гъидла	гвáкла
склцка	истришка	смрдла	жвáкла
врцка	трчилошка	прдла	смáкла
буцка	цáклошка	срдла	голокракла
подевáчка	рóшка	ђиздавéла	шкрáкла
другáчка	скитарóшка	дрндавéла	цáкла
мрдáчка	шóшка	шунтавéла	спéкла
врзáчка	бабушка	шашавéла	жмикла
музáчка	подавушка	цукéла	шмóкла
кријáчка	гаравушка	затруднéла	штрóкла
кршкáчка	присмевушка	корéла	ркла
тепáчка	полежушка	багатéла	цвркла
копáчка	белушка	ћéла	шмркла
врачка	вртíмушка	курћéла	штркла
берáчка	пристањушка	цућéла	жмукла
скитáчка	пожењушка	кóжла	смькла
крвоклéчка	друшка	скржла	цькла

дрѐмла	прѐчла	ла̀жља	цѝкља
о̀ла	ша̀шла	кѐжља	шѝкља
прѝо̀ла	ро̀шла	гѝжља	дрѐмља
ска̀пла	у̀шла	мѝжља	чу̀мља
црѐпла	гу̀шла	пѝжља	го̀ља
дрѝпла	вы̀шла	стрѝжља	го̀ља
дро̀пла	готва̀ља	нестрѝжља	жго̀ља
ћо̀пла	га̀ља	старострѝжља	цго̀ља
др̀пла	муза̀ља	ко̀жља	смо̀ља
бы̀пла	ма̀ља	недодр̀жља	чмо̀ља
мустакѐрла	саката̀ља	скр̀жља	дро̀ља
ћорла	шко̀бља	ку̀жља	чо̀ља
ду̀рла	бр̀бља	ль̀жља	истришо̀ља
ку̀рла	гр̀бља	кѐзља	а̀пля
жму̀рла	штр̀бља	пу̀зља	ска̀пля
цепо̀усла	зу̀бља	сь̀зља	жгра̀пля
дру̀сла	ску̀бља	мобѝља	згра̀пля
гњѐтла	сив̀ља	родѝља	дра̀пля
смо̀тла	крив̀ља	породѝља	шкра̀пля
др̀тла	ро̀вља	сѝља	тра̀пля
тр̀тла	глу̀вља	берѝља	бестрѐпля
жу̀тла	пу̀вља	месѝља	чѐпля
му̀тла	ра̀гља	метѝља	сѝпля
блазнѝбула	бѝгља	шѝља	дрѝпля
ба̀мбула	цѝгља	гва̀кља	дро̀пля
гѐгула	ро̀гља	жва̀кља	ћо̀пля
ску̀ла	р̀гља	сма̀кља	др̀пля
ту̀цмула	вр̀гља	шма̀кља	ду̀пля
у̀рсула	чу̀гља	па̀кља	гору̀пля
до̀ртула	шу̀гља	спѐкља	ту̀пля
карако̀нцула	недь̀гља	цвѝкља	чу̀пля
оштроко̀нцула	сма̀дља	жмѝкља	шка̀рља
бу̀нцула	сма̀дља	пѝкља	чм̀рља
вѐршула	сма̀дља	штѝкља	шильо̀прља
гња̀цла	пр̀дља	разо̀кља	ду̀рља
гњѐцла	срд̀ља	шмо̀кља	стис̀ља
вр̀цла	бѐља	ждро̀кља	смо̀тља
свр̀цла	бѐља	штро̀кља	др̀тља
бу̀цла	криводѐља	р̀кља	шеп̀ртља
ву̀цла	криводѐља	цвр̀кља	тр̀тља
гму̀цла	кѐља	шмр̀кља	му̀тља
мы̀цла	мустакѐ̀ља	штр̀кља	ру̀тља
гр̀чла	огорѐља	жму̀кља	у̀ља
др̀чла	сѐља	цу̀кља	ражљебу̀ља
скр̀чла	чѐља	смы̀кља	шѝембу̀ља

оскобуља	суртуља	веђана	ајмана
скубуља	фанфуља	риђана	нана
главуља	чуља	калпазана	рњана
лоповуља	помочуља	зализана	подрипана
готвуља	умочуља	гузана	дупана
гуља	влачља	тртогузана	чакарана
побегуља	мочља	бељузана	мушкарана
пиздуља	грчља	бељузана	туберана
неродуља	дрчља	пријана	кесерана
прдуља	крчља	девојана	дрдорана
безобразуља	скрчља	пашњакана	жљебурана
мизуља	прчља ¹	цивкана	сомурана
гузуља	прчља ²	мајкана	космурана
жвакуља	бучља	бркана	пупурана
близнакуља	шашља	ћеркана	носурана
натакуља	дришља	черкана	љжнаљжосана
шебекуља	лошља	мајцкана	алаалосана
биждекуља	тршља	келана	чолтана
нажмикуља	ушља	челана	ломотана
потрепкуља	гушља	кондилана	шопелђана
усрмкуља	шушља	копилана	езичана
ајдукуља	вышља	коколана	главуцана
безасрамуља	пышља	шкобљана	мајђушана
бесрамуља	шышља	дебелјана	шкебна
азгануља	врдалама	шевелјана	жљебна
мазнуља	мама	шовелјана	тегобна
беснуља	натама	крмелјана	шкобна
трапуља	натема	шепелјана	грбна
процепуља	посестрима	шупелјана	трбна
чепуља	вртолома	бобрелјана	штрбна
рачепуља	мома	бобрелјана	зубна
почепуља	сирома	смакљана	церозубна
рашчепуља	рма	шмокљана	скубна
подрипуља	шашарма	чмрљана	гривна
модруља	саландрма	сомурљана	кривна
кождеруља	дурма	бубуљана	ровна
посеруља	ђума	ргуљана	глувна
усеруља	кума	брдуљана	издввна
вапируља	млатишума	пышкуљана	гегна
вампируља	аньма	посмуљана	љигна
сампасуља	шћембана	сопуљана	длгна
бесуља	мушкобана	врпуљана	ргна
потресуља	тиквана	модруљана	вргна
аздисуља	заковрдана	носуљана	шмугна
сакатуља	главурдана	цуцуљана	шугна

смрџна	старчуљина	влачопџина	аљџина
дебелопрџна	старчуљина	овчарџина	поаљџина
гњџна	једнокрвнина	палаврџина	уаљџина
приџна	рџнина	главурџина	чџџина
смрџна	сватњина	вуксџина	запекљџина
прџна	цџпина	дртџина	закркљџина
дебелопрџна	сулџпина	мајџџина	брљџина
срџна	бумбарџина	девојчџина	загуљџина
лџдна	глупарџина	ћерчетџина	зажуљџина
грудна	овчарџина	кумитџина	смакнџина
струџна	крћедџина	уљкавџина	скапџина
риџна	бабускерџина	зауљкавџина	излапџина
одадена	бабетџина	алавџина	неотрепџина
удадена	мужетџина	заулавџина	утепџина
загџдена	женетџина	аљавџина	цепџина
жена	човечетџина	обрљавџина	зацепџина
ђавол-жена	стрџина	замавџина	почепџина
одадена	бабурина	размавџина	рашчепџина
кџзна	главурџина	недознавџина	ишчепџина
гузна	гадурџина	здувџина	прокарџина
белодрџбина	дџдурџина	мазгџина	неодберџина
сугубина	газџурџина	напрџдџина	неперџина
сыгубина	пизџурџина	наказџина	нацерџина
главџина	клензџурџина	расплазџина	повирџина
навџглавина	мртвокурина	замазџина	устурџина
мутљавина	старчурина	размазџина	заштурџина
љапавина	дркџесина	помазџина	оштурџина
паљџевина	алесџина	заразџина	закасџина
гаџина	блесџина	лезџина	блесџина
главурџина	куротрџесина	зализџина	занесџина
мужџина	истрџисина	замајџина	аздисџина
џблазина	алосџина	замајџина	залисџина
драгузина	млатџина	размајџина	липсџина
надрагузина	бабетџина	омајџина	замлатџина
тулпузџина	бабетџина	расејџина	смлатџина
будалџина	ценабетџина	почекџина	саплетџина
дргељџина	гадетџина	заплескџина	залитџина
једнокркљџина	мужетџина	преврскџина	сплитџина
скубџџина	лопужетџина	набрчкџина	посмитџина
курвџџина	роспијџина	алџина	завртџина
старџџина	ћеркетџина	разгалџина	превртџина
дргољџина	алџина	успалџина	развртџина
старчџџина	врајлетџина	узвилџина	провртџина
пизџуљина	женетџина	смьклџина	дртџина
сакатуљина	аламуњџина	запрлџина	одртџина

липо́тина	па́равштина	труто́вина	р́кна
затуцо́тина	жму́равштина	човечи́на	бр́кна
закачо́тина	њу́равштина	биждечи́на	цвр́кна
развлечо́тина	блеси́на	залви́чина	пр́кна
скрчо́тина	валочопе́тавштина	банси́чина	цќна
закршо́тина	а́лтавштина	рабни́чина	ћелна
др́тина	му́тавштина	мушкари́чина	ћилна
кабавштина	ту́тавштина	добри́чина	кълна
ђибавштина	рца́вштина	девери́чина	чељна
грбавштина	брљивштина	срамоти́чина	сиљна
улогавштина	вашљивштина	свасти́чина	жгољна
недргавштина	лењивштина	девојчи́на	чмољна
шугавштина	курвештина	ајдукчи́на	дрољна
недгавштина	бекри́штина	будалчи́на	рљна
кијавштина	бубуле́штина	цућелчи́на	брљна
кљакавштина	подбу́лштина	главинчи́на	дрљна
клекавштина	лакомштина	бабати́чина	ждрљна
кљекавштина	пија́нштина	лапочина	крљна
евтикавштина	же́нштина	штеточи́на	мрљна
јевтикавштина	женшти́на	сидарчи́на	чмрљна
разока́вштина	ле́нштина	претапа́рчина	буљна
љока́вштина	почепенштина	старчи́на	жуљна
кљока́вштина	бара́пштина	све́рчина	друљна
штрока́вштина	сплетка́рштина	секле́рчина	клемна
лука́вштина	копила́рштина	непе́рчина	ђумна
алавштина	ну́рштина	мужетерчи́на	кokoна
тврдогла́вштина	идијотштина	башетерчи́на	ска́пна
вртогла́вштина	мушти́на ¹	рогоборчи́на	жгра́пна
ћелавштина	мушти́на ²	мајорчи́на	згра́пна
ћилавштина	досел́ћина	чуручи́на	дра́пна
улавштина	роп́ћина	ајлашчи́на	сипна
аљавштина	пајстор́ћина	болешчи́на	кли́пна
каљавштина	мрци́на	мушчи́на	љопна
метиљавштина	обешења́чина	брбљавши́на	дро́пна
кракљавштина	ништачи́на	зло́јна	дро́пна
евтикљавштина	вртогла́вчина	потресо́јна	ћопна
јевтикљавштина	луња́вчина	досто́јна	др́пна
дрљавштина	покоравчи́на	у́јна	ду́пна
потуљавштина	њу́равчина	жва́кна	врдупна
тромавштина	прождрљивчи́на	цви́кна	чу́пна
луњавштина	бизго́вчина	жми́кна	це́рна
тепавштина	трго́вчина	јевти́кна	жми́рна
ћопавштина	мандо́вчина	кривокл́кна	ћорна
глупа́вштина	бансо́вчина	шљо́кна	батр́на
ћоравштина	о́тровчина	штро́кна	гу́рна

жмѹрна	иља̀вкиња	шумо̀главоња	голо̀челоња
њѹрна	нѣмкиња	мѣвоња	ђу̀злоња
штѹрна	мо̀мкиња	сивоња	ца̀клоња
сна	ду̀мкиња	глу̀воња	цѣ̀клоња
кља̀сна	про̀ркиња	криво̀ногоња	ду̀рлоња
дру̀сна	слѐпкиња	тро̀рогоња	су̀рлоња
жлтна	па̀сторкиња	бра̀доња	бр̀лоња
му̀тна	валиткиња	бело̀брадоња	ра̀моња
каду̀на	неро̀ткиња	жу̀тобрадоња	лу̀моња
шпију̀на	веселиња	ду̀ндоња	њоња
мајку̀на	аветиња	пр̀доња	жгра̀поња
белу̀на	слабо̀тиња	му̀доња	тра̀поња
врцна	плавотиња	паламу̀доња	ша̀поња
бична	лепотиња	голому̀доња	клѐпоња
зълвична	сиротиња	клатому̀доња	недо̀клепоња
деверична	свој̀штиња	тр̀тому̀доња	бестрѐпоња
сестрична	лева̀ћиња	гру̀доња	сѝпоња
свастична	бо̀жјаћиња	вѐђоња	шља̀мпоња
мо̀чна	десна̀ћиња	рѝђоња	клѐмпоња
дрчна	једноим̀ћиња	кѐжоња	ду̀поња
скрчна	слѐпћиња	кѐзоња	торбо̀дупоња
прчна	потво̀рћиња	лезоња	жа̀роња
гецна	бездѐтћиња	гу̀зоња ¹	цѝброња
рицна	идијо̀тћиња	гу̀зоња ²	цѝброња
ша̀шна	циња	гологу̀зоња	дро̀ња
пишна	свашто̀чиња	клѐнсоња	сѐроња
лошна	дѐбоња	кра̀коња	цѐроња
шушна	седилѐбоња	длгокра̀коња	жѝроња
вьшна	лежилѐбоња	голокра̀коња	ђо̀роња
пьшна	лезилѐбоња	шебѐкоња	па̀троња
кадна	ца̀болебоња	зѐкоња	ша̀троња
мужа̀ња	целолѐбоња	криво̀кклоња	ебивѐтроња
дома̀ња	чкѐмбоња	трѐпкоња	ду̀роња
зулупа̀ња	шкѐмбоња	бр̀коња	ку̀роња
младожѐња	шћѐмбоња	бело̀бркоња	мртвоку̀роња
робиња	цимбоња	жу̀тобркоња	блѐсоња
бегиња	тр̀боња	сьскоња	но̀соња
младиња	штр̀боња	ѣ̀цкоња	кривоно̀соња
снајиња	зу̀боња	јѐцкоња	длгоно̀соња
левакиња	криво̀зубоња	клѐчкоња	ђо̀соња
брзакиња	кезо̀зубоња	мѐчкоња	му̀соња
својакиња	церио̀зубоња	шишкoња	сакато̀ња
божљакиња	гла̀воња	пышкoња	вратoња
деснакиња	бандо̀главоња	дебело̀ња	влачо̀петоња
дешњакиња	тврдо̀главоња	ђѐлоња	гунто̀ња

шунтоња	мандара	линдра	замлата
сотоња	дилиндара	баба-шкудра	шамлата
тртоња	мужара	биљобера	вимата
шестопрстоња	гузара	далавера	тата
мутоња	мађијара	претворвера	муфта
рутоња	шљокара	бабускера	суклета
доћутоња	гускара	матера	влачопета
клецоња	фукара	ћера	сечопета
кљецоња	недељара	бабешћера	бичевита
липцоња	загуљара	чера	рубовита
муцоња	мекамара	валивечера	даровита
шоња	чумара	поваливечера	кумита
шашоња	мађионара	фаливечера	ајта
гушоња	беснара	пофаливечера	карајта
рња	вуњара	растуривечера	чолта
крња	фуњара	ћора	алаванта
црња	пошушњара	усра	леванта
луња	абипара	затра	шанта
аламуња	сисара	калакотра	блента
њуња	носара	голокотра	влинта
шуња	дупетара	мустра	слунта
сестричња	скитара	пијандура	шунта
свастичња	сћитара	жмура	грозота
вучиклашња	дилинтара	њура	несврта
дурликапа	бабуштара	клемпура	женадрта
натлапа	муара	сакатура	њорта
кепа	фуфара	протура	трта
шепа	вуцара	растура	голотрта
чипа	сокачара	ћелестура	вартавурта
ампа	езичара	калаштура	младевеста
клемпа	језичара	калештура	невеста
цомпа	палавра	сељанчура	младеневеста
љопа	пачавра	пијанчура	мута
једнопа	ливра	шура	рута
ћопа	паливра	дедаса	тута
госпа	растурисовра	уњаса	ћута
соспа	голойгра	лиса	башта
врндупа	оройгра	вукса	старибашта
чупа	шегобијандра	дедоса	ташта
кумбара	шљокандра	ћоса	тышта
скубара	паламандра	стипса	баћа
глувара	саламандра	муса	маћа
шњувара	шаламандра	бата	натурлећа
ленчугара	шалапандра	арамбата	попадића
ајдара	локопендра	рувата	завалића

бајћа	њића	чуљавица	пофалигузица
кравáјћа	церозубоњћа	трóмавица	развѣгузица
лакодáјћа	баштоњћа	чумавица	мрдогузица
мајћа	оћа	клѣмпавица	мрдогузица
недорáнимáјћа	лоћа	ћопавица	снајица
шурнајћа	староћа	чупавица	гòспојица
брáјћа	баштоћа	кудравица	црњкица
дудулéјћа	прћа	ћоравица	бркица
цуцулéјћа	ућа	патравица	чмавалица
нејћа	бућа	њуравица	мрдалица
ђокалијћа	жућа	áлтавица	вражалица
варошлијћа	распикућа	крáставица	уњкалица
ашчијћа	растурикућа	мутавица	ваћкалица
сваџацијћа	шушућа	тутавица	фаћкалица
плавóјћа	баца	кљештавица	мућкалица
девóјћа	жаца	ьњћавица	радозналица
девóјћа	ћираца	бучавица	луњалица
копиљагадевóјћа	снайца	шашаваица	заседелица
песнопóјћа	бабица	голишавица	староседелица
старóјћа	бабица	певица	изелица
баштојћа	бебица	брбљивица	веселица
ујћа	јебица	мржљивица	прзлица
цабцабáльћа	убица	срамљивица	вараклица
помагáльћа	жљѣбавица	дремљивица	подмуклица
умргáльћа	жъмбавица	мрсољивица	ђаволица
путпудáльћа	убавица	алапљивица	дóдолица
навѣјáльћа	улогавица	алапарљивица	супѣтлица
задојáльћа	недъгавацнедъга-	брљивица	краљица
оáльћа	вица	плачљивица	ргљица
подрипáльћа	удавица	вашљивица	приетельица
нарицáльћа	лајавица	бѣговица	пријетельица
шепéльћа	áлквица	старéјковица	светительица
шопéльћа	уњквица	момковица	учительица
учителъћа	штрокавица	јаловица	големица
коштéльћа	рквица	етрвица	големица
садиъльћа	врскавица	дадица	лакомица
породиъльћа	кукавица	изѣдица	кумица
брчкоъльћа	мукавица	говноѣдица	званица
мрмоъльћа	áлавица	газдица	рганица
шильопръльћа	бáлавица	разбóдица	гледаница
чопръльћа	наујглавица	тврдица	гледаница
побегуъльћа	улавица	коњопрдица	пијаница
мазнуъльћа	áлавица	кнежица	áканица
наметуъльћа	рълавица	сомужица	цепаница
баштоњћа	мрљавица	кулизица	стопаница

катраница	отуралница	мађијашница	глувапатерица
братаница	чувателница	неваљашница	ћебирица
преподобница	патилница	тресобрашница	иштирица
самоглавница	самовољница	ешница	ћирица
саможивница	бесрамница	мађешница	граорица
нечистивница	ижедомница	изешница	задорица
печаловница	кућедомница	јешница	мајсторица
отровница	малоумница	ненајешница	мустрица
очовадница	зловарница	мађијешница	јагурица
душовадница	покорница	грешница	пандурица
гадница	растурница	вадодушница	натурица
гладница	оштурница	лакодешница	доктурица
челадница	опасница	добродушница	старосватица
аведница	бесница	непослушница	пустосватица
коледница	аздисница	залудница	мужатица
вредница	исписница	итрињница	безмужатица
бајавседница	одурисница	наклапица	тагица
ненавидница	стисница	натлапица	кметица
заводница	мађосница	натрапица	невестица
разбудница	пакосница	брадарница	шестопрстица
женица	галосница	говедарица	баштица
уаленица	врсница	гледарица	вештица
цакленица	мрсница	гледарица	домајћница
масленица	галатница	газарица	врзувачица
непоменица	малкосветница	лазарица	тупкачица
апсеница	проклетница	бајарица	кршкачица
напуштеница	паметница	лекарица	сучкоберачица
распуштеница	алобитница	кучкарица	пробирачица
непрошеница	незаситница	мушкарица	дрндавчица
платежница	ненаситница	биљарица	снајчица
потезница	сћитница	седењарица	метиљчица
потижница	работница	царица	одрочица
безножница	неработница	врачарица	одрочица
домодржница	глотница	овчарица	черчица
мазница	глотница	домашарица	ајдучица
безобразница	чистотница	добраца	унучица
свудестизница	самосмртница	гагрица	снашица
прзница	бесрећница	оройгрица	амшица
единица	несрећница	гъгрица	пушица
јединица	немоћница	деверица	вртикајца
лежајница	помоћница	газдерица	дроца
несмајница	бескућница	гужодерица	врца
развејница	павуница	цањерица	цврца
вражљаница	младуница	цањерица	ћерца
бајалница	дрчница	преперица	гуца

жљеба́ча	лапа́ча	шүкча	ђүмча
тутуба́ча	алапа́ча	а́лча	лүмча
одава́ча	спа́ча	ба́лча	љу́мча
лева́ча	глупа́ча	жва́лча	сли́нча
сива́ча	огова́рача	га́лча	крина́ча
ра́совача	мушкара́ча	бе́лча	црина́ча
глува́ча	кондира́ча ¹	ке́лча	слу́нча
лыга́ча	кондира́ча ²	багате́лча	кљу́нча
рога́ча	ђора́ча	ђе́лча	ке́нча
друга́ча	ајкура́ча	че́лча	ле́нча
набодача	носурача	ки́лча	дро́нча
баја́ча	жентура́ча	ђи́лча	дро́нча
бела́ча	чутура́ча	го́лча	рн́ча
коби́лача	кљештура́ча	го́лча	брн́ча
коби́лача	кра́стача	у́лча	крн́ча
конди́лача	грб́ча	подбу́лча	крн́ча
копи́лача	штрб́ча	му́лча	у́нча
дунду́лача	гла́вча	ту́лча	слу́нча
ба́бљача	шумогла́вча	кы́лча	о́ча
смрде́љача	ки́лавча	а́лча	трчомо́ча
уми́љача	пла́вча	ке́лча ¹	ска́пча
копи́љача	ђула́вча	ке́лча ²	ља́пча
кати́љача	и́лавча	че́љча	шља́пча
смокља́ча	њу́равча	и́љча	згра́пча
трунто́љача	багаљи́вча	си́љча	сле́пча
дрља́ча	намигљи́вча	го́љча	жље́пча
буља́ча	несвидљи́вча	жго́љча	шље́пча
бубуља́ча	евтикли́вча	смо́љча	че́пча
мрдуља́ча	јевтикли́вча	дро́љча	кли́пча
котруља́ча	вашљи́вча	рн́ча	шљи́пча
расо́мача	потиишљи́вча	брн́ча	дри́пча
ђуђума́ча	вышљи́вча	дрн́ча	льо́пча
кума́ча	гри́вча	ждрн́ча	дро́пча
вуђума́ча	крив́ча	мрн́ча	ђо́пча
половња́ча	крив́ча	чмрн́ча	грп́ча
приво́дњача	глу́вча	у́љча	голотрп́ча
црквења́ча	лы́гча	бу́љча	штрп́ча
црвења́ча	врѓча	гу́љча	ду́пча
имења́ча	би́ча	жу́љча	глу́пча
милому́жњача	чи́ча	котру́љча	гру́пча
подгу́зњача	ло́јча	ла́мча	ту́пча ¹
профу́књача	зло́јча	не́мча	ту́пча ²
коња́ча	шльо́кча	не́мча	га́рча
дешња́ча	штро́кча	дре́мча	ка́рча ¹
вршња́ча	прќча	тро́мча	ка́рча ²

далавѐрча	лѹца	тра̀пша	бѐнарѹша
јѐрча	цуца	клѝпша	модру̀ша
цѐрча	ѹстабаша	дрѝпша	деверѹша
жми́рча	ко̀збаша	ло̀пша	це́руша
ћо́рча	дели́баша	ћо̀пша	разбра́туша
п̀рча	бекри́баша	ду̀пша	белосве́туша
ву́рча	ашчи́баша	глу̀пша	мајћу̀ша
гу́рча	косил́баша	ћо́рша	слаб
ду́рча	ара́мбаша	т́рша	голо́трб
гму́рча	г̀рбша	њу́рша	штр̀б
жму́рча	гла́вша	бабу́ша	кре́зуб
сому́рча	крив́ша	плаву́ша	криво́зуб
ну́рча	глу́вша	гара́вуша	це́розуб
њу́рча	ге́гша	јалову́ша	гру́б
гњу́рча	љи́гша	ро́гуша	швьвьльб
пу́рча	љи́кша	душа́	ма́ав
су́рча	р̀кша	деду́ша	ка́ав
шту́рча	гу́кша	благоду́ша	шалаба́в
бле́шча	ћил́ша	пру́ша	жље́бав
ро́шча	дро́љша	ве́ђуша	шкѐмбав
глу́шча	чмр́љша	оби́ђуша	шћѐмбав
ба́ца	кле́мша	подска́куша	со́мбав
белове́ца	дрѐмша	понавља́куша	жѹмбав
ге́ца ¹	кли́мша	тара́куша	чко́бав
ге́ца ²	тро́мша	ната́куша	шко́бав
ђе́ца	ара́мбоша	мајку́ша	г̀рбав
и́зеца	љи́гоша	момку́ша	штр̀бав
би́ца	ду́ндоша	тъ́нкуша	у́бав
ри́ца	ве́ђоша	ђо́куша	криво́зубав
глан́ца	ри́ђоша	усмр́куша	це́розубав
карапа́нца	кривокло́ша	белу́ша	ску́бав
скѐ́нца	бѐлоша	белбелу́ша	гру́бав
си́нца	го́лоша	дебелу́ша	си́ав
фали́минца	водоно́ша	копи́љуша	глу́ав
бо́нца	аброно́ша	ајману́ша	ге́ав
карако́нца	ду́поша	вредну́ша	те́ав
оштроко́нца	ро́ша	јегрѐну́ша	брзгав
п̀рнца	ја́роша	настра́нуша	дрзгав
тулу́нца	корчисве́тоша	црве́нуша	љи́ав
туту́нца	а́пша	пу́ша	шуми́гав
госпо́ца	ла́пша	линга́руша	банга́в
бр̀ца ¹	кла́пша	гајда́руша	ца́гав
бр̀ца ²	ља́пша	мурда́руша	ге́гав
бу́ца	шља́пша	мачка́руша	ђе́гав
главу́ца	згра́пша	сѹита́руша	гу́гав

уло̀гав	дла̀кав	мр̀чкав	гѝжљав
раздр̀гав	кља̀кав	ћиш̀кав	пѝжљав
разро̀гав	шкра̀кав	шиш̀кав	ѝљав
ша̀ргав	цѝвкав	мрш̀кав	сѝљав
вр̀гав	клѐкав	мыш̀кав	метѝљав
квр̀гав	клѐкав	ала̀в	антѝљав
гр̀гав	кљѐкав	бала̀в	штѝљав
недр̀гав	спѐкав	ца̀лав	коштѝљав
надодр̀гав	болњѝкав	бандогла̀в	чѝљав
недодр̀гав	срѝкав	вијогла̀в	шѝљав
пр̀гав	евтѝкав	белогла̀в	сма̀кљав
шу̀гав	глка̀в	шупљогла̀в	па̀кљав
мр̀гав	ђил̀кав	шупљогла̀в	кра̀кљав
недџав	кривокла̀в	шумогла̀в	пѝкљав
мр̀ждав	једнокла̀в	дрвеногла̀в	евтѝкљав
шу̀ждав	а̀љкав	штурогла̀в	штѝкљав
гизда̀в	зау̀љкав	вртогла̀в	разо̀кљав
ђизда̀в	цинка̀в	кѐлав	штр̀кљав
лѝдав	кѐњкав	ћѐлав	ђу̀кљав
гњида̀в	цѝњкав	кѝлав	чу̀мљав
конда̀в	у̀њкав	ћи́лав	о̀љав
дронда̀в	слу̀њкав	ца̀клав	го̀љав
кр̀дав	разо̀кав	цьклав	жго̀љав
рѝђав	кльо̀кав	тмо̀лав	цго̀љав
мадижа̀в	једноо̀кав	ду̀рлав	жо̀љав
мѝжав	разро̀кав	у̀лав	смо̀љав
мѝжав	штро̀кав	зау̀лав	чо̀љав
пѝжав	пи́пкав	ту̀лав	цо̀љав
скр̀жав	гр̀кав	а̀љав	а̀пљав
крѐзав	жми́ркав	ма̀љав	дро̀пљав
пу̀зав	кр̀кав	шко̀бљав	дро̀пљав
клѐнсав	ур̀кав	бѝгљав	р̀љав
си́нсав	чу̀ркав	цѝгљав	бр̀љав
бр̀нсав	стѝскав	цѝгљав	вр̀љав
ср̀сав	црномр̀скав	што̀гљав	др̀љав
ср̀сав	вуска̀в	цо̀гљав	ждр̀љав
голоме́јав	слутка̀в	чу̀гљав	мр̀љав
кѝјав	гу̀кав	шу̀гљав	чмр̀љав
ли́јав	жму̀кав	недџгљав	чо̀рљав
пли́јав	јецка̀в	кѐљав	гу̀рљав
ћи́јав	врцка̀в	гуреља̀в	ду̀рљав
ши́јав	ме́чкав	чѐљав	бу̀љав
бло̀(ј)ав	ко́чкав	чѐљав	бубуља̀в
жва̀кав	бр̀чкав	кѐжљав	гу̀љав
ни́какав	гр̀чкав	ви́жљав	цигуља̀в

вргуља̀в	ла̀пав	ћо̀рав	широкоп̀рстав
гргуља̀в	жгра̀пав	пра̀в	гу̀тав
жу̀љав	тра̀пав	па̀трав	гргута̀в
сопуља̀в	белоклѐпав	ча̀трав	му̀тав
котруља̀в	белотрѐпав	ша̀трав	ру̀тав
потуља̀в	чѐпав ¹	ша̀нтрав	ту̀тав
чу̀љав	чѐпав ²	ка̀страв	клѐштав
мршуља̀в	шѐпав	гу̀рав	мршта̀в
дришља̀в	кѝпав	згу̀рав	шьшта̀в
тршља̀в	лѝпав	гргура̀в	а̀љћа̀в
чомушља̀в	алѝпав	гму̀рав	цинћа̀в
кља̀в	клѝпав	жму̀рав	пнћа̀в
тро̀мав	пѝпав	жму̀рав	меју̀нћа̀в
лу̀мав	дрѝпав	њу̀рав	лу̀нћа̀в
чу̀мав	ка̀лпав	носура̀в	рнћа̀в
блана̀в	чо̀лпав	цицра̀в	унћа̀в
седи́нав-а/седи́нав	шља̀мпав	блеса̀в	ьнћа̀в
сли́нав	клѐмпав	ли́сав	бу̀ав
блања̀в	кло̀мпав	мртво̀сав	лу̀ав
кења̀в	цо̀мпав	длго̀сав	белому̀ав
лења̀в	льо̀пав	ћо̀сав	клѐцав
вилења̀в	дро̀пав	црно̀рсав	брѐцав
слабужња̀в	ћо̀пав	му̀сав	па̀рцав
болужња̀в	др̀пав	мла̀тав	мрца̀в
болужња̀в	ала̀упав	влачо̀пета̀в	згу̀цав
богиња̀в	тешко̀ду̀пав	а̀јта̀в	цу̀цав
седиња̀в	глу̀пав	а̀лта̀в	кеча̀в
болиња̀в	пу̀пав	чо̀лта̀в	гмѐчав
шантиња̀в	ту̀пав	а̀нта̀в	надр̀гавича̀в
боља̀в	недо̀ту̀пав	бланта̀в	кѝјавича̀в
дроња̀в	чу̀пав	шанта̀в	ћѝјавича̀в
рња̀в	га̀рав	блента̀в	нашунта̀вичав
крња̀в	сара̀в	тѐнта̀в	нашаша̀вичав
лабуња̀в	цѝбрав	тронта̀в	намао̀вичав
слабуња̀в	голуждра̀в	гу̀нта̀в	курвѝчав
лавуња̀в	а̀ндрав	ту̀нта̀в	наку̀рвичав
бледуња̀в	шалапа̀ндрав	шу̀нта̀в	наглу̀вичав
луња̀в	ко̀ндрав	дрта̀в	нагоспо̀дичав
луња̀в	шко̀ндрав	чандрта̀в	налу̀дичав
болуња̀в	шо̀ндрав	шандрта̀в	сулу̀дичав
слуња̀в	ку̀ндрав	мрта̀в	језича̀в
њуња̀в	ку̀драв	мрта̀в	наго̀личав
шуња̀в	цѐрав	шантра̀в	напу̀дљичав
болешња̀в	цѝмрав	кра̀став	надокљича̀в
болишња̀в	о̀рав	приста̀в	супетљича̀в

бубуљичав	њу́рчав	тамалѝв	јевтикљѝв
кашљичав	бу́чав	брбљѝв	надокљѝв
настра́ничав	шеверњу́чав	предављѝв	разокљѝв
нагла́дничав	сланопа́цав	придављѝв	подскокљѝв
грознѝчав	ге́цав	лављѝв	поскокљѝв
понастра́ничав	ми́цав	нарављѝв	уро́кљѝв
наглувњѝчав	ри́цав	вревљѝв	чурукљѝв
сувњѝчав	си́нцав	шегобѝвљѝв	срамљѝв
огњѝчав	бу́нцав	биошегљѝв	несрамљѝв
налудњѝчав	рѝ́цав	намигљѝв	семљѝв
сулудњѝчав	коврѝ́цав	гадљѝв	зауѝмљѝв
наветрењѝчав	грѝ́цав	говедљѝв	гостопрѝмљѝв
грожњѝчав	ла́шав	зайдљѝв	манљѝв
грозњѝчав	ша́шав	несвидљѝв	врагољѝв
настињѝчав	ли́шав	стидљѝв	мрзољѝв
наокњѝчав	дри́шав	узводљѝв	брнсољѝв
надокњѝчав	ро́шав	уводљѝв	мрсољѝв
наболњѝчав	мр́шав	прдљѝв	нацаплѝв
натлапњѝчав	пр́шав	попрдљѝв	сурепљѝв
настра́пничав	тр́шав	пудљѝв	наѝплѝв
наца́пничав	бу́шав	мрзелѝв	засѝплѝв
наглу́пничав	гу́шав	крмељѝв	дропљѝв
поприглу́пничав	водоце́рѝв	горелѝв	најтрѝплѝв
назо́рничав	једноце́рѝв	гурелѝв	устрѝплѝв
узо́рничав	водноце́рѝв	коштелѝв	набакарљѝв
наблѝсьничав	багаѝв	нака́жљѝв	нема́рљѝв
наца́тничав	длакаѝв	прика́жљѝв	алапарљѝв
сапетњѝчав	цивкаѝв	недока́жљѝв	атарљѝв
нашашњѝчав	вренкаѝв	маражљѝв	пиштарљѝв
наглу́пичав	лењаѝв	гадежљѝв	брљѝв
цибри́чав	чибраѝв	мадежљѝв	у́збрљѝв
чиберѝчав	цимраѝв	мрзежљѝв	цаврљѝв
чиби́ричав	голишаѝв	болежљѝв	цеврљѝв
намајсто́ричав	гра́бив	главоболежљѝв	дрљѝв
евти́чав	среброљу́бив	срамежљѝв	цандрљѝв
јевти́чав	ненајѝдив	грожљѝв	цендрљѝв
ћијамѝтичав	бо́жив	зимогро́жљѝв	замерљѝв
вешти́чав	зимогро́зив	скржљѝв	ветерљѝв
настра́шичав	цьклиѝв	мржљѝв	пријѝрљѝв
пе́шичав	багаљѝв	баксужљѝв	заорљѝв
зло́јчав	богаљѝв	притужљѝв	неразбо́рљѝв
ко́чав	тугаљѝв	маразљѝв	задо́рљѝв
грѝ́чав	мрѝгаљѝв	грозљѝв	назо́рљѝв
скрѝ́чав	неаљѝв	метѝљѝв	узо́рљѝв
прѝ́чав	врѝцаљѝв	забаќљѝв	преко́рљѝв

поно́рљив	поти́шљив	врљоно́г	дундуле́
чапо́рљив	одно́шљив	ки́рург	дудуле́
нацо́рљив	срами́в	старчу́г	sunсуле́
јебу́рљив	лењив	гад	ћелеме́
шегу́рљив	лењив	голобра́д	и́ме
гузу́рљив	неоцењив	блед	тутуме́
чапу́рљив	гољиждри́в	курогле́д	кене́
кусу́рљив	крив	се́д	близне́
нату́рљив	милоси́в	недосе́д	поо́цање
уту́рљив	а́нтив	брзоо́д	льо́пе
а́тьрљив	ша́нтив	ро́д	узбу́јдупе
милосљив	вашив	не́род	пу́пе
дова́тљив	плашив	дебелопр́д	чу́пе
галатљив	мазго́в	кашљопр́д	мушкаре́
нала́тљив	бизго́в	луд	ку́ре
инатљив	синго́в	љу́д	ђусе́
неприве́тљив	крадо́в	мрчиму́д	дете́
сапетљив	редо́в	тресому́д	невесте́
пипетљив	мандо́в	мрсому́д	баби́ште
супетљив	лажо́в	тротму́д	беби́ште
причи́тљив	љжо́в	дандогру́д	деди́ште
пантљив	бансо́в	пру́д	љу́диште
млогопа́нтљив	обло́в	ри́ђ	учите́љиште
рабо́тљив	Љушти́слов	бе́бе	жени́ште
скоко́тљив	шпицо́в	жљебе́	попи́ште
узр́тљив	крадљо́в	залве́	дери́ште
крку́тљив	лапо́в	му́же	ђуси́ште
шмрку́тљив	лопов	ку́зе	дети́ште
шегу́љив	лопо́в	при́стовје	мај́иште
пуљив	би́ров	фанта́зје	чове́чиште
гдачљив	гули́сов	ру́салије	дечи́ште
привла́чљив	самсо́в	клинку́рије	мај́чиште
крвомо́чљив	аљто́в	Љушти́воје	девој́чиште
вадоо́чљив	трунто́в	ла́ле	момчи́ште
одро́чљив	труто́в	бра́ле	женчи́ште
уо́чљив	глу́в	му́жле	старчи́ште
дрчљив	сув	гологу́зиле	бебе́нце
сарацљив	о́чув	вртогу́зиле	ла́ленце
намашљив	мртъв	ко́пиле	бра́ленце
грозешљив	враг	копиле́	мужле́нце
мрзешљив	бе́г	поплé	дундуле́нце
гојешљив	пашано́г	брле́	мушкаре́нце
болешљив	кривоно́г	цврле́	детéнце
подсме́шљив	дљгоно́г	дерле́	невесте́нце
гоешљив	брзано́г	шегртле́	војничéнце

девојчѐнце	шунтавче	пазарцичѐ	кошуљанче
момчѐнце	луавче	свирциче	шакламанче
бепчѐнце	џимрайвче	комшиче	душманче
мушкарчѐнце	багаљивче	снајче	нанче
унучѐнце	прдљивче	девојче	сомуранче
параунучѐнце	гадежљивче	повојче	аздисанче
прѐце	коштиљивче	посвојче	братанчѐ
џѐце	срамљивче	подојче	лепотанче
ђаче	алапљивче	песмопојче	ашанче
ђачѐ	брљивче	песнопојче	првенче
чѐљачѐ	џандрљивче	ујче	порођенче
копиљачѐ	џендрљивче	слукче	женчѐ
истришљачѐ	сапетљивче	будалче	пѐленче
сиромаче	пипетљивче	сисалче	пеленчѐ
близначѐ	кркутљивче	понишалче	румѐнче
браче	грозешљивче	џибрилче	тафрѐнче
тѐгавче	мрзешљивче	ђаволче	малинче
љйгавче	вышљивче	булче	одуринче
дрдавче	гољиждривче	учитѐлче	албатинче
спсавче	мандовче	копиљчѐ	тетинче
аљкавче	човѐче	коштиљче	липџотинче
пшкавче	једномѐсече	штрколче	гостинче
алавче	залвичѐ	врцколче	кумашинче
балавче	курвиче	рчколче	наконче
тврдоглавче	попадичѐ	ччколче	џрнче
гологлавче	ђувендиче	мршколче	братунче
шумоглавче	терзиче	пшколче	назљнче
вртоглавче	скубличе	прџолче	првањче
улавче	ђузеличе	џрџолче	накоњче
гижљавче	варошличе	прџолче	недонџче
иљавче	саможивничѐ	шкѐмбуљче	госпоџче
штиљавче	војничѐ	мизуљче	сирочѐ
смакљавче	пакосничѐ	почепуљче	бепчѐ
пикљавче	врсничѐ	рашчепуљче	жѐпче
штиклјавче	сакатниче	помочуљче	слѐпче
штрклјавче	дрчничѐ	момчѐ	жљѐпче
џољавче	линдриче	кумче	жљѐпчѐ
мрљавче	муштеричѐ	аньмче	попчѐ
жуљавче	свастиче	сколубанче	голотрпче
гаравче	невестичѐ	џаклованче	свадбарче
гољиждравче	свађаџиче	готованче	печалбарче
поздравче	сваџаџиче	близанче	бумбарчѐ
патравче	бађавџичѐ	мајџканче	џавгарче
котравче	симиџиче	мрсољанче	лењчугарче
сисавче	мукомџиче	шкѐмбуљанче	говедарче

сидарче	немирницаж	дрчногуз	набрчкој
козарче	младеж	лењогуз	керој
палатикарче	ладолеж	свиругуз	табак
седењкарче	недодрж	тафрогуз	тотобак
мушкарче	муж	вртогуз	тутубак
домашњарче	трчольж	тртогуз	левак
голиштарче	цамбаз	прчогуз	наљевак
бећарче	вамилијаз	вамилијуз	кривак
царче	сьблаз	пельуз	јаловак
овчарче	ајлаз	муфљуз	сировак
јаганчарче	мамлаз	муфљуз	првак
лењчарче	матрапаз	љопуз	мртвак
мекишарче	пуљпаз	чангаруз	глувак
дилберче	матропаз	баксуз	опљиждак
биљоберче	налез	драмсуз	копилдак
деверче	преклез	огурсуз	водак
кождерче	прклез	угурсуз	испрдак
дунђерче	битлез	елсьз	кукудак
кансерче	мурцуљез	драмсьз	лудак
ћерче	бакмез	арсьз	ђак
немајмирче	билмез	омлађи	рођак
посмрче	гарез	једномесечики	стрижак
играорче	муртез	једнодњичики	брзак
баборче	саиз	ијњи	дивјак
чворче	међиз	ближњи	гејак
пекљагорче	сеиз	пали-гаси	својак
пасторче	женскокоз	мати	детурјак
прче	мушкокоз	жути	просјак
сомурче	пангалоз	растурњаци	ђаволак
ајдуче	матолоз	једномесечњаци	чолак
мрснокуче	баљоз	гласници	торлак
унуче	маљоз	једнорамци	оаљак
параунуче	бељоз	едноданци	поаљак
чукунунуче	тињоз	првенци	забораљак
чуруче	калавуз	једнодњци	уаљак
сиромашче	вртигуз	еднорупци	надевљак
апашче	тртигуз	једнорупци	дивљак
преклешче	страшигуз	параспурци	родљак
кекишче	дебелгуз	еднодњичичи	бељак
истришче	себогуз	тралалај	одељак
недоношче	мрдогуз	бицмилај	подељак
слушче	сенсогуз	лежоај	весељак
гадаж	фалогуз	лисесј	стрижљак
лакооркаж	гологуз	лиј	старострижљак
дешњаћињаж	стислогуз	пицигој	девојжљак

божљаќ	ошљаќ	накурчењаќ	напићњаќ
мржљаќ	дошљаќ	потурчењаќ	утићњаќ
момчужљаќ	скапошљаќ	углежњаќ	затлћњаќ
копиљаќ	прошљаќ	слабужњаќ	безоћњаќ
катиљаќ	вртокршљаќ	безвезњаќ	ноћњаќ
ормљаќ	мршљаќ	годињаќ	научњаќ
гољаќ	бабушљаќ	детињаќ	дешњаќ
гољаќ	девушљаќ	пустињаќ	годишњаќ
врдoljaќ	детушљаќ	разалњаќ	детишњаќ
srsoљаќ	немаќ	оалњаќ	оглушњаќ
srsoљаќ	такмаќ	побелелњаќ	препушњаќ
шмркољаќ	токмаќ	долњаќ	пропушњаќ
пољаќ	момаќ	оалњаќ	слепаќ
прцољаќ	тутмаќ	поалњаќ	дрпаќ
црцољаќ	туцмаќ	пуравелњаќ	глупаќ
црцољаќ	бацанаќ	малоземњаќ	улупаќ
чољаќ	баценаќ	дрдоњаќ	биждраќ
закачољаќ	близнаќ	пупоњаќ	голиждраќ
старчољаќ	јединаќ	преапњаќ	цепендраќ
цинцољаќ	синаќ	зацепњаќ	синдраќ
скапљаќ	деснаќ	бездупњаќ	чираќ
утепљаќ	пријебњаќ	пришупњаќ	дугокраќ
очепљаќ	учевњаќ	парњаќ	голокраќ
рашчепљаќ	саможивњаќ	живодерњаќ	тутумраќ
детурљаќ	јаловњаќ	намерњаќ	пасторак
дечурљаќ	оплувњаќ	бабештерњаќ	пајсторак
девојчурљаќ	прегњаќ	трторњаќ	ћорак
момчурљаќ	приводњаќ	натурњаќ	црцорак
детљаќ	причудњаќ	потурњаќ	дедураќ
заразотљаќ	почудњаќ	протурњаќ	клисураќ
дртљаќ	прочудњаќ	оштурњаќ	девојчурак
запртљаќ	црквењаќ	бесњаќ	момчурак
момчуљаќ	марвењаќ	десњаќ	шураќ
старчуљаќ	дрвењаќ	замлатњаќ	нисак
прчуљаќ	првењаќ	призетњаќ	ћосак
девојчљаќ	црвењаќ	паметњаќ	збитаќ
девојчљаќ	жењаќ	незаситњаќ	витаќ
потрчљаќ	имењаќ	суботњаќ	плитаќ
ашљаќ	румењаќ	животњаќ	кроќак
башшљаќ	покварењаќ	самотњаќ	ортаќ
башшљаќ	бубрењаќ	стотњаќ	запртаќ
истрешљаќ	накурењаќ	натртњаќ	шестаќ
аздишљаќ	занесењаќ	завутњаќ	простаќ
истришљаќ	сметењаќ	затлцњаќ	чутаќ
детишљаќ	пустењаќ	рашчовечњаќ	ништаќ

ништак	очевадник	потџник	насорник
мућак	душевадник	расположник	запорник
мънецак	очовадник	безвџник	осорник
мајцак	душевадник	грозник	квасник
дргачак	јадник	зимогрозник	самовласник
љугачак	гладник	брзник	опасник
глупавчак	ненадник	баксузник	пропасник
омалечак	опадник	единик	бесник
мьлечак	радник	обајник	обесник
мънечак	стадник	подајник	десник
синчак	бџдник	полажајник	лесник
нацак	аведник	лежајник	ђаволџник
бицак	крвојџдник	несмајник	градолџник
истришак	главојџдник	развџник	громолџник
шебџк	живојџдник	крвопијник	горолџник
човџк	месојџдник	покојник	аздијник
ништачовџк	огледник	алник	испијник
нечовек	вредник	галник	одуријник
најчовек	нерџдник	бајалник	пакосник
лъкчовџк	урџдник	началник	галосник
бижџк	бађавсџдник	пуравџлник	испројсник
зевзџк	бђавсџдник	кривоџлник	упројсник
ћепџк	ненавидник	весџлник	врсник
човџчек	ранобудник	чуватџлник	мрсник
ешџк	блудник	патилник	приватник
дивџк	међник	болник	галатник
обалик	радџник	самовџлник	одвратник
бледолик	тврдџник	срамник	оратник
белолик	полажџник	безасрамник	постатник
преподџбник	паклџник	бесрамник	мрзосвџтник
зобник	цаклџник	малозџмник	малкосвџтник
искобник	зломџшљџник	домник	малосвџтник
гробник	непомџник	ижедомник	самосвџтник
самодавник	коњџник	кућодомник	паметник
самоглавник	апсџник	гороломник	несрџтник
саможивник	сметџник	душокапник	штџтник
крвопџивник	повртџник	расџпник	чиноштџтник
лъжџвник	напуштџник	зловарник	алобџтник
алоџвник	распуштџник	тутуњарник	безмиџтник
печалоџвник	подџџник	абџрник	незасџтник
отровник	поџџник	живоџрџник	незасџтник
отрџвник	потџџник	намерник	сџитник
крвџник	обешџник	кривомерџник	рабџтник
дочувџник	спрџџник	немиџрџник	нерабџтник
ствџвџник	платџџник	несмиџрџник	самотџник

паро́тник	уну́к	ограи́сал	брадаши́л
стотни́к	пара́нук	балади́сал	ђаво́л
чисто́тник	тумру́к	оградиса́л	го́л
самосмр́тник	деснору́к	аздиса́л	до́дол
бесре́ћник	чору́к	балдиса́л	кабу́л
туђосре́ћник	чуру́к ¹	ограјиса́л	подбу́л
туцосре́ћник	чуру́к ²	рђоса́л	барбу́л
несре́ћник	сурту́к	гласо́сал	шкеку́л
немо́ћник	ћурту́к	дембе́л	шћеку́л
поломо́ћник	ћуту́к	ошкобаве́л	орону́л
помо́ћник	ћорћуту́к	запугаве́л	вершу́л
но́ћник	чучу́к	одркаве́л	шьльбы́л
ку́ћник	мужы́к	оседиња́вел	бога́ль
беску́ћник	чальк	поседиња́вел	чу́каль
кратковече́чник	сыпльк	запу́павел	дембелы́
тлчни́к	баблы́к	ђузде́л	говель́
безо́чник	примы́к-измы́к	ђузе́л	дембедель́
дрчни́к	момы́к	побелел́	кривендель́
ту́чник	синьк	позеленел́	дрвендель́
ме́цник	жвоњы́к	онекадрел́	настоја́тель
бађава́шник	браты́к	зрел́	приетель́
неваља́шник	су́вачык	недозрел́	пријетель́
ешни́к	проста́чык	ичамрел́	сарадите́ль
изе́шник	грашачы́к	ишчамрел́	родите́ль
јешни́к	алчы́к	каи́л	ицелите́ль
ненаје́шник	широчы́к	челеби́л	учите́ль
гре́шник	шипарчы́к	шћемби́л	жмбо́ль
безду́шник	кады́рчык	жъмби́л	размазо́ль
вадоду́шник	убавы́чык	ћопенди́л	стиско́ль
доброду́шник	кро́тычык	гънси́л	врцко́ль
непослу́шник	лабавшы́к	али́л	цврцко́ль
пы́шник	убавшы́к	искали́л	прцко́ль
раса́пшык	глу́павшы́к	ърњи́л	пыцко́ль
кривоклк	па́травшы́к	цибри́л	бабичко́ль
разо́к	блеса́вшык	исцибри́л	рчко́ль
крово́к	разве́јаншы́к	исциври́л	брчко́ль
брко́к	изнемо́гал	сингури́л	чычко́ль
разно́к	запа́дал	кури́л	мршко́ль
црно́к	кунда́л	каги́л	пышко́ль
ведро́к	опла́л	брати́л	надрамо́ль
модро́к	опу́зал	мустаћи́л	стипсо́ль
белобр́к	амáл	муфћи́л	чо́ль
прди́вук	недотваса́л	спанчи́л	старчо́ль
ајду́к ¹	закаса́л	кочи́л	прчо́ль
ајду́к ²	веса́л	јерчи́л	чу́ль

ненау́кам	безгла́ван	оља́ган	на́божан
шља́м	самогла́ван	гарага́н	стало́жан
па́шкоња́м	шамогла́ван	азга́н	прило́жан
ара́м	беља́ван	маломо́зган	не́расположан
пустоо́дм	о́праван	љига́н	за́држан
глувоне́м	ра́справан	пога́н	пре́тржан
ненаје́дицаж/м	њу́раван	ви́роган	у́служан
побра́тим	недо́таван	цога́н	лопужа́н
ећи́м	у́клеван	маљу́ган	недока́зан
пашкуља́нм	гње́ван	очова́дан	ма́зан
растури́дом	душе́ван	га́дан	калпаза́н
гороло́м	саможи́ван	челя́дан	безобра́зан
тро́м	си́ван	ра́дан	печобра́зан
мьзга́рм	ки́ван	не́радан	обавеза́н
ку́м	а́нтиван	бе́дан	обавеза́н
адь́м	жалости́ван	аве́дан	обовеза́н
зама́ан	милости́ван	грубогле́дан	обовеза́н
ба́н	уш́тиван	злогле́дан	нечьвеза́н
балаба́н	неуш́тиван	милогле́дан	калпеза́н
катлаба́н	тиква́н	мрле́дан	зареза́н
ра́бан	бьлва́н	привре́дан	тре́зан
тараба́н	ја́дован	неу́вредан	о́трезан
алогра́бан	греова́н	безре́дан	телбиза́н
дузтаба́н	ба́јован	горобидан	зализа́н
зае́бан	цаклова́н	за́видан	зализа́н
заје́бан	цьклова́н	нена́видан	кулиза́н
преје́бан	плова́н	надр́ндан	брколо́зан
шкемба́н	насно́ван	раздр́ндан	маломо́зан
шћемба́н	готова́н	на́годан	гро́зан
нажьмба́н	буцо́ван	безро́дан	малеро́зан
зло́бан	душо́ван	шеврдан	врза́н
не́способан	јакокрва́н	заковрдан	заврза́н
дустоба́н	мало́крван	грдан	разврза́н
шоба́н	ладнокрва́н	лапрдан	мрза́н
трба́н	прва́н	главурдан	гуза́н ¹
алотрба́н	наду́ван	блудан	гуза́н ²
штрба́н	обду́ван	уљу́дан	дебелгуза́н
зуба́н	залу́ван	веђа́н	гологуза́н
сколуба́н	глува́н	беловеђа́н	тропогуза́н
приљуба́н	шко́луван	риђа́н	циркуза́н
гостољуба́н	ишко́луван	залуђа́н	маљуза́н
тугуба́н	недошко́луван	платежа́н	бељуза́н
ћуба́н	булу́ван	патежа́н	пельуза́н
ка́баван	мајћува́н	стижа́н	нечамуза́н
малока́ван	врти́ваган	длжа́н	баксуза́н

забајан	чува̀телан	шкѐмбуља̀н	малоу̀ман
неајан	чѐла̀н	бубуља̀н	остроу̀ман
земајан	кайла̀н	кривуља̀н	терџу̀ман
размајан	уила̀н	човуља̀н	биџма̀н
омајан	бола̀н	загуља̀н	тлџма̀н
несмајан	до̀кола̀н	вргуља̀н	туџма̀н
брајан	ко̀кола̀н	гргуља̀н	пишма̀н
развејан	арсла̀н	брадуља̀н	душма̀н
расмејан	русла̀н	брдуља̀н	диндушма̀н
шегобијан	ькья̀н	жуља̀н	рња̀н
пијан	асья̀н	мизуља̀н	чалапа̀н
пароћијан	ргља̀н	омуља̀н	џалапа̀н
дугошијан	дебѐља̀н	посмуља̀н	оклапа̀н
краткошијан	шевеља̀н	црепуља̀н	парлапа̀н
покојан	кривѐља̀н	сопуља̀н	карапа̀н
пашњака̀н	шовѐља̀н	модруља̀н	жграпа̀н
затра̀кан	крмеља̀н	котруља̀н	недоклѐпан
отра̀кан	шепеља̀н	кесуља̀н	белоклѐпан
цивка̀н	трупѐља̀н	мусуља̀н	недотѐпан
ика̀н	бобреља̀н	потуља̀н	утѐпан
развика̀н	бобреља̀н	алама̀н	клипа̀н
ћућула̀јкан	бубреља̀н	шаклама̀н	ушљипа̀н
шепеља̀н	модреља̀н	доклама̀н	подрипа̀н
скљо̀кан	чува̀телан	карама̀н	дупа̀н
брка̀н	смакља̀н	бесрама̀н	тупа̀н
надрка̀н	запѐкља̀н	лудма̀н	ара̀н
издрка̀н	шмокља̀н	малозѐма̀н	шубара̀н
скрка̀н	штрокља̀н	доклема̀н	тегара̀н
заплѐскан	рашчо̀кља̀н	драсма̀н	мурдара̀н
уплатка̀н	шмрка̀н	сьсма̀н	удара̀н
заку̀кан	воља̀н	на̀киман	преара̀н
шељука̀н	невоља̀н	суклима̀н	вамилија̀ран
жмука̀н	чивоља̀н	на̀ћиман	чакара̀н
пречу̀кан	чивоља̀н	ћесћиман	мара̀н
мајџка̀н	самовоља̀н	ајма̀н	оара̀н
уачка̀н	нароља̀н	ло̀кман	атара̀н
збрчка̀н	мрсоља̀н	драгома̀н	притара̀н
умашка̀н	рља̀н	гогома̀н	ишара̀н
шашка̀н	дрља̀н	питома̀н	нераза̀бран
друшка̀н	мрља̀н	о̀тман	неразбра̀н
ошушка̀н	чмрља̀н	ума̀н	тубера̀н
жала̀н	чопрља̀н	на̀уман	невѐран
ака̀лан	сомурља̀н	до̀думан	чекера̀н
недоака̀лан	буља̀н	слабоу̀ман	притѐран
незафала̀н	бебуља̀н	плиткоу̀ман	немира̀н

ванџиран	балади́сан	смандро́сан	ра̀ботан
шашира́н	азди́сан	сплато́сан	рабо́тан
чешира́н	чалди́сан	ајто́сан	нера́ботан
скра́н	ћевле́исан	шпирто́сан	гре́отан
до̀говоран	салати́сан	липо́сан	гло́тан
дрдорáн	брбосáн	рцо́сан	са̀мотан
кокорáн	погрбо́сан	врса́н	имо́тан
ма̀моран	мртво́сан	угмирсан	ло̀мотан
ла́чоран	залуво́сан	каба́тан	ломотáн
бабура́н	здриго́сан	умеја́тан	смо́тан
жљебура́н	нездриго́сан	неумеја́тан	лепо́тан
бубура́н	донго́сан	нумеја́тан	шоврга́н
главурáн	радо́сан	гáлатан	слугáн
згу́ран	спрндо́сан	ваља́тан	ше́мутан
дудура́н	рђо́сан	грама́тан	чьму́тан
узура́н	мађио́сан	áветан	нема́ћан
голокура́н	замајо́сан	ка̀светан	има́ћан
шильокура́н	маџио́сан	нека̀светан	башто́јћан
жмура́н	ја́косан	мрзосвѣ́тан	шољ́ћан
сомура́н	па́косан	малкосвѣ́тан	опьн́ћан
космура́н	ало́сан	малосвѣ́тан	немо́ћан
пупура́н	жа́лосан	кь̀светан	башто́ћан
косура́н	оало́сан	ра̀детан	мо́гућан
носура́н	ћевло́сан	безде́тан	заке́цан
про́туран	забигло́сан	на́летан	уклца́н
чутура́н	ајло́сан	довле́тан	врца́н
ла́чуран	аљо́сан	громолѣ́тан	усмрца́н
закáсан	поаљо́сан	полулѣ́тан	збу́цан
вла́сан	мртвљо́сан	па́метан	уту́цан
самовла́сан	бельо́сан	о̀дметан	цуца́н
не́смасан	набельо́сан	у́метан	ла́чан
скопа́сан	смакљо́сан	о̀сетан	јуна́чан
сопа́сан	спекљо́сан	алобита́н	длговечан
распа́сан	земљо́сан	ро̀битан	далѣ́чан
у́зрасан	дро́пљо́сан	горо̀битан	долѣ́чан
ча́сан	здо́ропљо́сан	привита́н	ли́чан
чивесан	обрљо́сан	подли́тан	ва́личан
бе́словесан	упано́сан	сани́тан	фа́личан
чьвесан	дрно́сан	неза́ситан	о̀дличан
слаботѣлесан	говњо́сан	ненáситан	измичан
болесан	лењо́сан	апетита́н	милопи́чан
ђаволѣ́сан	скапо́сан	шејта́н	деверичан
громолѣ́сан	чарапо́сан	чолта́н	безо́чан
неотѣ́сан	џибро́сан	зама́нтан	вадо́очан
бечѣ́сан	ђубро́сан	натро́нтан	набр́чан

дрчан	недопраѐн	прочуден	сегмѐн
бабаџан	прокобен	набеђен	сејмѐн
доџаџан	углобен	намргођен	румѐн
беловеџан	погрбен	белѐжен	рашџумен
риџан	изгубен	залужен	жењен
грџан	улогавен	помазен	ражењен
главуџан	исклкавен	заразен	пожењен
бадавашан	разоглавен	омразен	непремењен
барђевашан	изоглавен	испиен	осењен
ваљашан	оаљавен	земајен	мржњен
неваљашан	уаљавен	земајен	осотоњен
беляшан	засмакљавен	недопрајен	раџепен
невеляшан	рашчољавен	истајен	џепен
вољашан	рачумавен	напијен	зачепен
немашан	исклоснавен	запојен	начепен
домашан	уалипавен	ален	очепен
арашан	недоправен	наален	почепен
дористрашан	заблесавен	гален	ишчепен
ешан	читавен	разгален	заљупен
јешан	зашунтавен	прежален	ударен
ненајешан	зашашавен	разален	шарен
злојешан	ошашавен	оален	исџибрен
промешан	левен	поален	распиздрен
грешан	трџезвен	уален	усембѐрен
амишан	дрвен	уџвѐлен	узвѐрен
пролошан	џрвѐн	резилен	завѐрен
трошан	немолитвен	недособлен	узвѐрен
тршан	обритвен	неособлен	умрен
баушан	друствѐн	плиткомислен	њињѐрен
бабушан	ергѐн	зломислен	притрен
трбушан	јергѐн	запослен	недомџтрен
дедушан	здаден	загулен	несмџтрен
слабодушан	набѐден	потулен	неокастрен
криводушан	навѐден	аљен	нањуурен
злoduшан	ујѐден	поаљен	зњуурен
добродушан	најден	успаљен	изњуурен
мркушан	намргоден	уаљен	самовласен
дебељушан	природен	недоправљен	усамласен
неџамушан	орѐден	сасѐљен	занѐсен
дремушан	порѐден	пропрљен	залисен
глувоушан	запрден	загуљен	олисен
троушан	залуден	зажуљен	намусен
маћушан	разблуден	напуљен	заватен
мајћушан	уљуден	очуљен	нагалатен
вышан	измуден	ушљамен	замластен

клоца́тен	душма́нин	домај́ћин	а́љкавко
исклоца́тен	поку́ћанин	домачи́н	р́скавко
на́метен	белосвѣчанин	сара́чин	бандогла́вко
насме́тен	на́шинчанин	ту́рчин	тврдогла́вко
несме́тен	граца́нин	кума́шин	бела́вко
натун́тен	колеца́нин	шпио́н	кела́вко
стун́тен	аша́нин	крн	ће́лавко
осмако́тен	јерге́нин	бутни́трн	ки́лавко
осрамо́тен	јерђе́нин	при́трн	тула́вко
кр́стен	јерђе́нин	црн	ћула́вко
некр́стен	кеса́пин	ујгун	аља́вко
распу́стен	целепи́н	клосому́н	цигла́вко
наслу́тен	курва́рин	капсому́н	че́лавко
смутен	говеда́рин	ката́н	и́љавко
поту́тен	цандари́н	сабы́н	чиља́вко
кр́штен	дрнда́рин	азгѣ́н	сма́кљавко
распу́штен	ко́цкарин	згузы́н	пи́кљавко
осака́ћен	мајма́рин	чапкы́н	шти́кљавко
замла́ћен	катуна́рин	шашкы́н	цго́љавко
чу́ен	глупари́н	шышкы́н	смо́љавко
закáчен	тамаћа́рин	назлы́н	др́љавко
замла́чен	бећа́рин	акы́льн	мрља́вко
згме́чен	инћа́рин	ћимь́н	чмрља́вко
обри́чен	овча́рин	притьр́н	сомурља́вко
искобил́чен	воденича́рин	некьсветы́н	мотља́вко
оча́нчен	делбедерин	чга́њ	гуља́вко
раздрн́чен	дебелде́рин	залуда́њ	гргуља́вко
растоба́шен	дунђе́рин	ближа́њ	шу́шљавко
зали́шен	музави́рин	надола́шањ	трома́вко
проло́шен	канзаву́рин	дома́шањ	слина́вко
сара́вин	каву́рин	крњ	лења́вко
госпо́дин	панду́рин	бьдѣ́њ	седиња́вко
кау́зин	син	црви́во	трапа́вко
тала́лин	антикрисин	че́до	пи́павко
чоба́нин	алба́тин	ка́бавко	ћопа́вко
грађа́нин	налба́тин	грба́вко	пу́павко
грђа́нин	арга́тин	убавко	чу́павко
крестија́нин	мурта́тин	те́гавко	голиждра́вко
рисја́нин	ценабетин	лы́гавко	ћо́равко
госја́нин	сапети́н	недьгавко	па́гравко
крсја́нин	тети́н	ђизда́вко	шунта́вко
сеља́нин	чиву́тин	рића́вко	рута́вко
алама́нин	темеру́тин	си́нсавко	тута́вко
ајма́нин	тумру́тин	спсавко	ништа́вко
драгома́нин	домаћи́н	ћија́вко	лу́авко

голишавко	брајко	козарко	бревенечко
рошавко	старејко	старко	беневречко
мршавко	настојко	овчарко	цвичко
тршавко	ступалко	кансерко	беличко
цимрайвко	ћелко	чеперко	цакличко
багалйвко	врцаљко	кочоперко	петличко
ровљйвко	коштелко	ћесерко	сопетљйчко
црвљйвко	челко	посерко	модричко
гадљйвко	шилко	посерко	чичко
несвидљйвко	мрмолко	немирко	кочко
прдљйвко	мрсолко	жмирко	љобчко
пудљйвко	дрљко	чеширко	мочко
гадежљйвко	чмрљко	задорко	помочко
мржљйвко	буљко	ћорко	умочко
метиљйвко	жуљко	цацорко	дрчко
коштиљйвко	мазуљко	маљурко	потрчко
евтиклйвко	струљко	жмурко	тутучко
дремљйвко	чуљко	сомурко	бьбьчко
мрсољйвко	помочуљко	блеско	недотљчко
алапљйвко	кулизанко	лиско	кардашко
алапарљйвко	врзанко	врско	неваљашко
брљйвко	разоканко	татко	шашко
цандрљйвко	шепртљанко	бездетко	обешко
цандрљйвко	разлепанко	призетко	изешко
цендрљйвко	сомуранко	досетко	јешко
сакатљйвко	аздисанко	шандртко	мешко
галатљйвко	убавенко	пртко	кострешко
сапетљйвко	црвенко	тртко	кекишко
пипетљйвко	надувенко	жутко	лишко
сьпетљйвко	немијенко	несрећко	истришко
брботљйвко	поаленко	оћко	шишко
кркутљйвко	челенко	прћко	недодршко
шмркутљйвко	цакленко	жућко	дебелушко
плачљйвко	петленко	бацко	мушко
дрчљйвко	огуљенко	заецко	бамбало
плашљйвко	руменко	бецко	брнбало
грозешљйвко	мазненко	сврцко	брбало
мрзешљйвко	напуштенко	цврцко	чмавало
тршљйвко	распуштенко	дрцко	зевало
лењйвко	недотљченко	прцко	мувало
гољиждрйвко	обешенко	црцко	њувало
лажовко	перчинко	буцко	шњувало
ријко	мељунко	замуцко	пувало
залупајко	расцепко	пыцко	ћувано
шубарајко	бездупко	бабачко	цевгало

баљезгало	пѣшкало	плавѳјхо	мливар
џангало	бантрљало	рашѳо	џрквар
џвангало	бабњало	ербан	јаловар
вуждало	бѳбњало	јербан	воловар
дрндао	стењало	душокан	сировар
врдало	њуњало	маткан	дрвар
лапрдало	лапало	студеноклеп	курвар
вудало	жграпало	вртиреп	жетвар
загањало	сипало	акреп	бритвар
банњало	подрипало	белотреп	готвар
гњњало	пљампало	ѳеп	кожувар
кѳзало	тропало	џилип	пастувар
пичкопрезало	шњуруало	поп	ѳувар
лајало	џрало	главотоп	бѳчвар
блајало	блебетало	шоп	тојагар
ћијало	зановетало	мангуп	џавгар
пљакало	крѳкетало	клиндуп	ливгар
тракало	чекетало	тешкодуп	шлегар
џавкало	смејало	љкодуп	шиљегар
врекало	потпетало	голодуп	шљегар
ѳерекало	клопотало	вртодуп	вештегар
повикало	ћутало	жутопуп	ѳенгар
дрнкало	дрнијало	мѳчкоступ	другар
жванјкало	жванњало	ар	стругар
жванјкало	џванњало	жабар	ленѳугар
џванјкало	транњало	свадбар	лењѳугар
панјкало	њњало	колибар	ѳувадар
џанјкало	гњњало	рибар	кадар
дрњкало	пњњало	пѳчалбар	брадар
уњкало	бамбућало	ѳкембар	ведар
пњкало	гњѳцало	шкембар	говедар
њокало	врѳало	шћембар	коледар
ркало	закрѳало	бумбар	сидар
дркало	туѳало	бобар	гајдар
ѳуркало	крѳало	поглобар	џандар
пљаסקало	понишаало	гробар	дрндар
врскало	ѳудио	варбар	господар
литкало	ѳумило	торбар	брдар
банћукало	ѳарило	зубар	вурдар
ѳукало	мркушило	лубар	мурдар
стаѳрѳукало	бркајло	славар	пудар
јѳцкало	шашѳјло	бравар	ливаћар
ѳѳчкало	заглоѳговно	штавар	гећар
шошкало	војно	бедвар	рогожар
њушкало	бабајхо	ѳревар	ножар

јужар	мечкар	кртинар	појатар
булазар	пичкар	бучинар	барјатар
мелезар	точкар	прашинар	алатар
лојзар	кучкар	влнар	блатар
млзар	прошкар	свонар	коматар
кленсар	мушкар	платнар	абетар
лозјар	крушкар	катунар	кубетар
грозјар	циглар	камањар	ебиветар
давијар	гуглар	говњар	јебиветар
чивијар	туглар	залудњар	дуниветар
бурђијар	белар	углењар	чекетар
лијар	амрелар	сирењар	преметар
змијар	поселар	печењар	пометар
помијар	челар	свињар	пцетар
басђијар	ципилар	богињар	парчетар
цицијар	точилар	дињар	решетар ¹
бачијар	ашиклар	сирињар	решетар ²
маџијар	биволатар	детињар	решетар ³
госјар	чколар	поцукњар	чивитар
тужакар	лолар	коњар	коритар
пишљакар	маслар	црепњар	барјактар
мршљакар	метлар	луњар	суботар
свракар	лулар	клашњар	клопотар
гравкар	абафлар	домашњар	кртар
свекар	ваљар	црешњар	лавутар
млекар	гробљар	годишњар	путар
апатекар	копиљар	детишњар	младиштар
сликар	чуљар	крошњар	калиштар
палатикар	домишљар	детушњар	белиштар
ајкар	тишљар	пошушњар	пилиштар
чулкар	детишљар	стапар	голиштар
семкар	ошљар	штапар	гољиштар
озимкар	багламар	црепар	опљиштар
женкар	сламар	царар	јагништар
седењкар	калемар	месар	јагњиштар
полокар	чижмар	клисар	буњиштар
стокар	басмар	поклисар	магариштар
пеђуркар	подрумар	самсар	јариштар
печуркар	чешмар	косар	оприштар
мискар	коштанар	шљосар	тамањар
женскар	гребенар	носар	бењар
воскар	ременар	стипсар	цвењар
киткар	вретенар	копусар	мулењар
букар	бођинар	русар	измењар
коцкар	аљинар	поватар	девојњар

инћар	залудњичар	шегобијандер	рогобор
седењћар	петичар	шљокандер	претвор
сењћар	зајчар	глупандер	мађор
цар	јајчар	кукендер	бабешњор
кацар	јаганчар	шендер	запор
стипцар	опанчар	дунђер	профисор
пијачар	свончар	шалабајзер	ловатор
качар	грнчар	шилибајзер	багатор
сокачар	опњчар	кџмсер	лакатор
колачар	јагањчар	кансер	цвикатор
врачар	лењчар	књсер	ћелатор
бакрачар	конопчар	врајер	пекљатор
овчар	ступчар	буер/бујер	дрматор
ровчар	дудучар	цамакер	аператор
ђувечар	дудучар	вубалер	убутатор
лечар	кожучар	фузбалер	женетор
вречар	празилучар	швалер	мајстор
јегречар	ајлучар	салер	немајстор
месечар	ћутучар	тишљер	женштор
кијавичар	мецар	магацинер	намћор
ваљавичар	калуцар	пенсионер	манћор
краставичар	домашар	магационер	дечор
језичар	опашар	кесер	проишор
гузичар	каишар	крвосер	рмбур
пиличар	кекишар	матер	кавур
силичар	мекишар	пинтер	балавур
биволичар	кламишар	враготер	межгур
исполичар	претришар	ђелиптер	лингур
столничар	мећишар	гилиптер	пандур
уличар	мећишар	дунстер	банђур
тџмичар	тобошар	шустер	клатикур
баничар	фушар	кондутер	клинкур
гибаничар	курајбер	бабештер	голокур
ђибаничар	дилбер	шуштер	мрљокур
јагничар	вашкобер	шмећер	лењокур
лубеничар	биљобер	бабешћер	клемпур
воденичар	класобер	гуламфер	доктур
прженичар	девер	Љуштимир	немтур
пртеничар	делбедер	немајмир	кантур
ладавиничар	кождер	шљагомир	пинтур
јединичар	шнајдер	вапир	ботур
тџкничар	дебелдер	цимпир	мартур
парничар	балавандер	ветропир	штур
ситничар	дувандер	пастир	кадър
нагњичар	пувандер	мубашир	некадър

канзър	луцкас	плѣѣас	тънкокојес
канзър	ћошкас	прѣас	лопужес
чакър	троћошкас	гмуѣас	длгобразес
чакър	чангалас	плѣчас	дугобразес
ѣамбас	нискочѣлас	дегмѣчас	длъгообразес
шкѣмбас	коколас	дугмѣчас	широкообразес
шћѣмбас	ѣигљас	бѣличас	мизес
ѣанбас	трупѣљас	платичас	малѣзес
бѣлодрѣбас	бубрѣљас	дурѣас	бѣлѣзес
ѣерозубас	ѣѣљас	дебѣљушас	гузес
длгњѣвас	вижљас	коколѣас	гологузес
биошѣгас	штркљас	ѣрепуљѣас	баксузес
кривонѣгас	шиљѣпрљас	лумаѣс	шѣјес
кратконѣгас	трбуљас	залѣпаѣс	ѣакарлијес
бронѣгас	бубуљас	ѣднопаѣс	ѣекрлијес
дундас	тупанас	јѣднопаѣс	батлијес
алапардас	ѣрвенас	голорѣбес	гадурлијес
лопардас	ѣрномѣњас	ѣерозубѣс	кривошијес
главурдас	дрвѣњас	бандоглѣвѣс	длгошијес
головећас	ѣрвѣњас	тврдоглѣвѣс	дебѣлошијес
бумбулѣас	бубрѣњас	мекоглѣвѣс	голошијес
мекообразас	бубрињас	гологлѣвѣс	запрѣѣјес
дебѣлообразас	ѣетињас	самоглѣвѣс	бѣломујес
мизас	брњас	шамоглѣвѣс	голокрѣкес
алапајас	лабрњас	големоглѣвѣс	младоликес
шашавлѣјас	аламуњас	шумоглѣвѣс	буљѣоокес
длагошијас	бѣломуњас	дигноглѣвѣс	ѣрноокес
длгошијас	ѣрномуњас	бућоглѣвѣс	ведроокес
бикошијас	ѣалапаѣс	гривѣс	левѣрукес
танкошијас	зѣѣпас	длагњѣѣвѣс	краткорукес
краткошијас	сампаѣс	кратконѣгѣс	голорукес
бѣломујас	трѣћѣпаѣс	браѣѣс	виѣѣкес
голокрѣкас	дупѣас	голобраѣѣс	галѣс
шебѣкас	голодупѣас	алаѣѣјѣѣс	ѣангалѣс
младоликас	ѣакарѣас	алаѣѣјѣѣс	будалѣс
бѣлоликас	намћѣорѣас	алаѣѣјѣѣс	набудѣалѣс
ситноликас	бамбураѣс	алојѣѣс	капиталѣс
староликас	голокураѣс	олојѣѣс	ѣблѣс
прљкас	сомураѣс	дунѣѣс	сѣблѣс
посѣѣокас	пупураѣс	голомудѣс	нискочѣлѣс
ѣрноѣкас	ботураѣс	гологрудѣс	голочѣлѣс
модроѣкас	лисѣс	рићѣс	ѣѣклѣс
ѣиткас	длгонѣсѣс	кратконѣћѣс	ћѣѣволѣс
краткорукас	тупонѣсѣс	смућѣс	коколѣс
уструкас	горѣстѣс	мекокојѣс	дурлѣс

сѹрлес	вапѹрес	гаравѹшес	челѹт
кѹтлес	ветропѹрес	гѹшес	кондилѹт
бабљес	ћипрес	клапоѹшес	коколѹт
штркљес	голокаѹтрес	бандис	челѹт
ѹукљес	вилтрес	лис	умилѹт
заплес	бамбурѹс	антикрис	кракљѹт
чекрљес	бумбурѹс	гѹс	ѹукљѹт
чмрљес	бѹмбурѹс	длгокоѹс	певрљѹт
загѹљес	бубурѹс	поаљѹс	чеврљѹт
трупѹлес	главѹрес	кривонѹс	цеврљѹт
гѹшљес	голокуѹрес	аратѹс	трбуљѹт
лакопаѹмес	црномѹрес	ћѹс	космаѹт
плиткопаѹмес	сомурѹс	врѹс	мешинаѹт
брѹмес	пѹрес	антикрѹс	кљунѹт
вормес	чапурѹс	широкопрѹс	жењѹт
дѹрмес	пупурѹс	сисопрѹс	бубрењѹт
ћѹмес	чупурѹс	чѹкѹре	чалапаѹт
главурданес	ботурѹс	кривоѹс	ѹалапаѹт
аламаѹнес	чутурѹс	цепоѹс	шапаѹт
тупаѹнес	лисес	кабаѹт	дупаѹт
једнострѹанес	кривонѹсес	шкѹмбаѹт	браѹт
мрѹнес	мѹсес	шћѹмбаѹт	немираѹт
клнес	кривоѹстес	трбаѹт	жљѹбураѹт
кљѹнес	длгокраћес	зубаѹт	бамбураѹт
црномѹњес	полоћес	главаѹт	бумбураѹт
црномљѹес	жућес	дурноваѹт	главурѹт
дроњес	леворѹћес	дуноваѹт	космураѹт
црѹпњес	длгорѹћес	сваѹт	пупураѹт
крњес	краткорѹћес	снагаѹт	косѹт
црномрњес	гмачѹс	ногаѹт	носѹт
аламуњес	алапаѹчес	грудаѹт	прсаѹт
беломуњес	плѹвчес	бузаѹт	бурсѹт
крошњес	гмѹчес	гузаѹт	костаѹт
црномњѹес	беличѹс	бејаѹт	мустачѹт
клипес	запѹрничес	бѹмојаѹт	езичѹт
дѹпес	црномустаћѹчес	пашњакаѹт	језичѹт
голодѹпес	изѹмчес	кракаѹт	гузичѹт
големодѹпес	озѹмчес	сакѹт	санчаѹт
затѹпес	дозѹмчес	мустакаѹт	срчаѹт
чѹпес	кратѹнчес	окаѹт	ѹанабѹт
чакареѹс	недонѹчес	бокаѹт	ѹенабѹт
крошњаѹрес	каѹрчес	двокаѹт	вет
ливрес	прѹчес	пазаркаѹт	ѹвет
кисереѹс	головеѹсес	кукаѹт	призѹт
ѹѹрес	лѹѹсес	ѹапалаѹт	ујѹт

муја́кет	душманѝт	шьльб́рцнут	пѝкљавац
клет	санѝт	глува́ћ	кекења́вац
триклет	законѝт	брза́ћ	луња́вац
про́клет	дурлапѝт	женска́ћ	пу́павац
т́рклет	нара́пит	лезиле́бовић	чу́павац
у́клет	наца́пит	голомудовић	покорáвац
су́клет	разборѝт	таткóвић	па́травац
кмѝт	неразборѝт	бездина́ровић	кóтравац
сте́гњет	опóрит	деверѝчић	блѝсавац
жењѝт	ову́рит	свастѝчић	ћóсавац
ражењѝт	стасѝт	ба́бац	та́вац
нежењѝт	честѝт	ѐбац	шунта́вац
неожењѝт	костѝт	арамолéбац	мрта́вац
пожењѝт	змијоглѝт	ка́бавац	му́тавац
влочопѝт	заеба́нт	жље́бавац	ту́тавац
сьпет	зајеба́нт	те́гавац	крѝшта́вац
сьпет	гулизáнт	љѝга́вац	ништа́вац
змајеви́т	резика́нт	недр́гавац	шьшта́вац
срчевѝт	зафрка́нт	пода́вац	ьња́вац
прѝвит	рескира́нт	скр́жавац	суропуча́вац
маóвит	забуша́нт	ср́савац	це́цавац
шеговѝт	идио́т	кља́кавац	пиципéвац
змајовѝт	идијо́т	леле́кавац	пицопéвац
дујовѝт	шоврѝт	клека́вац	жедноцр́евац
бирковѝт	дрѝт	кље́кавац	водноцр́евац
аловѝт	задрѝт	вре́кавац	убѝвац
паровѝт	се́рт	дре́кавац	сарађѝвац
гласовѝт	кашљотрѝт	а́лькавац	мржљѝвац
растовѝт	дебелокóжаст	у́нкавац	алапљѝвац
мрштовѝт	блѝсаст	гр́кавац	кркутљѝвац
дуовѝт	младолѝчест	писка́вац	супутљѝвац
речовѝт	заву́т	вр́скавац	мрзешљѝвац
бележит	арнаву́т	тр́ткавац	трго́вац
длгообразѝт	љу́т	шу́шкавац	ау́зовац
длгообразѝт	натр́гнут	пшька́вац	глтнѝ-качема́ковац
широкообразѝт	ша́кнут	ба́лавац	неранимајкóвац
баксузѝт	чо́кнут	дупегла́вац	риболóвац
невели́т	чу́кнут	бандогла́вац	једнокр́вац
ђаволи́т	шькнут	белогла́вац	блага́ц
дурли́т	а́лнут	дигногла́вац	јаснови́дац
врагољѝт	ча́лнут	тресогла́вац	едногóдац
не́мит	цо́рнут	вртогла́вац	једногóдац
маани́т	стѝснут	а́љавац	пустоóдац
мани́т	заву́тнут	бр́бљавац	голомуда́ц
самани́т	шалабр́цнут	шти́љавац	лажа́ц

тврдокожац	планинац	удавац	готвац
митрољецац	царинац	плзавац	врзувац
пичколицац	газиверинац	мртавац	глувац
долњокрацац	туђинац	онодац	чувац
шегобицац	свашточинац	лажвац	налагац
песмопоцац	туђинац	љжвац	помагац
песнопоцац	вашинац	бијвац	бегвац
кљокац	нашинац	појвац	мьзгац
сисалац	црнац	вражалвац	гњгвац
ѐлац	младунац	сѐлвац	садац
староседелац	срцобольнац	голвац	јѐдац
криводелац	белокапац	избигольвац	одац
дрводелац	слѐпац	гољвац	водац
изгорѐлац	дрипац	помольвац	врдац
огорѐлац	пазарац	польвац	мрдац
присѐлац	кьгунарац	јѐмвац	бежвац
другосѐлац	кьгунарац	големвац	лежвац
досѐлац	поватарац	немвац	стрижвац
јѐдносѐлац	ста̀рац	немвац	служвац
голочѐлац	сѐдењћарац	примьц-измьц	подлазвац
вражилац	ороберац	јѐбаньц	млзвац
јѐдножилац	артилерац	жѐньц	врзвац
претилац	алтиљерац	пожѐньц	лајвац
ћутилац	шѐстоперац	пелѐньц	мајвац
чколац	крвосѐрац	тѐньц	вијвац
школац	водосѐрац	јѐдиньц	пијвац
цицибаљац	драмосѐрац	јѐдиньц	кријвац
грваљац	играорац	планиньц	штројвац
самовољац	ратоборац	слѐпвац	рикац
братокољац	потворац	купвац	ајкац
цољац	осмочворац	чукарьц	окац
немац	преорац	поватарьц	шпккац
зловремац	лакоорац	старьц	потркац
старовремац	љкоорац	жутарьц	кукац
јѐдноимац	ћорац	письц	љукац
кошуљанац	клисурвац	богатыц	пресукац
дилиманац	панацурац	братьц	чукац
љсноранац	живописац	гацьц	њушкац
другостранац	просац	бац	алац
братанац	белосвѐтац	јѐбац	ваљвац
дугинац	кепѐц	подевац	понављвац
ѐдинац	ћепѐц	штројѐвац	штројѐвљвац
јѐдинац	модрокоц	плеввац	риљвац
брзинац	ста̀рц	огузиввац	пекљвац
вазелинац	бабьц	штроввац	заламац

шљама́ч	залита́ч	бојда́ш	цвикера́ш
нема́ч	налита́ч	карда́ш	опура́ш
има́ч	банта́ч	међа́ш	појата́ш
толма́ч	банта́ч	робија́ш	плата́ш
ларма́ч	бунта́ч	бургија́ш	камата́ш
рана́ч	лута́ч	комендија́ш	кланета́ш
дена́ч	шолћа́ч	бурђија́ш	пајта́ш
гагња́ч	пњи́ач	пензија́ш	муфта́ш
дрдња́ч	прича́ч	ћирија́ш	прћа́ш
прпња́ч	врша́ч	партија́ш	веш
шљапа́ч	белич	бичћија́ш	невеш
тепа́ч	цклич	карака́ш	ђелеш
рипа́ч	поганич	срмека́ш	костреш
копа́ч	погонич	армоника́ш	шатриш
скопа́ч	сиромачич	рамуника́ш	веђош
спа́ч	човечич	армуника́ш	риђош
лупа́ч	зълвичич	политика́ш	ђилкош
пара́ч	деверичич	стокила́ш	олош
шпара́ч	сестричич	врдолáш	цабелебарош
сучкобера́ч	шуричич	голема́ш	цаболебарош
свира́ч	свастичич	локма́ш	цакарош
ора́ч	кошуља́нчич	вукома́ш	мућкарош
остра́ч	ста́рчич	мукома́ш	ћесарош
жмура́ч	смакљо́ч	ћемана́ш	скитарош
шура́ч	трчомо́ч	апа́ш	картарош
коса́ч	ри́ц	оклапа́ш	кицош
потпета́ч	глава́ш	подрепа́ш	ћицош
сжитач	гада́ш	камара́ш	чауш
скита́ч	гајда́ш	опара́ш	подскакуш
залита́ч	пајда́ш	абра́ш	чиликуш

Неделько Богданович

АНТРОПОГРАФИЧЕСКИЙ СЛОВАРЬ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ СЕРБИИ

Резюме

Антропографический словарь юго-восточной Сербии представляет собой региональный диалектный корпус слов-обозначений человека в народных говорах – по его физическим свойствам, чертам характера и психики, а также социальным отношениям.

В структуре данного лексикона выделяются группы слов, которые описывают человеческое существо (изображают, отражают, определяют) и в соответствии с этим называют его. Появление данных слов обусловлено следующими особенностями человека:

а) личные характеристики:

1. *общие названия*: по полу, по возрасту;

2. *физические свойства*:

голова: лицо, лоб, глаза, нос, рот, уши, волосы, борода, шея;

туловище: плечи, спина, грудь, живот, задница;

фигура: рост, полнота, формы;

конечности: руки, ноги;

3. *психические свойства*:

чувствительность;

4. *черты характера*:

отношение к людям, к материальному богатству, отношение к деньгам, отношение к чужому, отношение к дому (семье); сварливость, терпение, терпимость;

5. *интеллектуальные свойства*: сообразительность, рассудительность, образованность, талантливость;

б) социальные характеристики:

1. *семейные отношения*: родство, семейный статус;

2. *род занятий*: профессиональная деятельность, деловая деятельность, занятие искусством, участие в игре;

3. *общественное положение*,

4. *социальный статус*:

по богатству, по поведению, по отношениям с другими людьми, по отношению к идеалам общества;

5. *происхождение*: по рождению, по социальной принадлежности, и т.д.

Данная лексика отличается широким разнообразием свойств:

а) сербское / заимствованное слово: *слей / ћорав* – с дериватами (*слейча, слейкиња; ћора, ћорка*);

б) субстантивизация для обозначения носителя характеристики: – м. род: *слейча // ћорча*; – ж. род: *ћорна / ћорла*;

в) выражение степени желательности / нежелательности:

уменьшительно-ласкательное: *брале, браца; сеја, сека*;

пейоративное: *ћора, ћорша; ћорна, ћоравићина*.

Лексика данного типа используется в бытовом, чаще всего семейном общении, или на местном уровне, что отражено в большом разнообразии дериватов. Используются и суффиксы, не принадлежащие литературному языку.

Алфавитный список словаря содержит свыше 7 500 форм, безусловно, меньшего числа лексем, которые в основном имеют больше одного значения.

Материал был записан несколькими авторами, т.е. принадлежит разным источникам, в связи с чем определения значения в большинстве случаев носят синонимичный характер (речь идет не о полисемии, а о различном восприятии и способностях исследователя описать наблюдаемое). Мы отказались от единообразия с целью сохранения местных, диалектных, исторических и культурологических различий.

Татјана Трајковић
ГОВОР ПРЕШЕВА

*Свом оцу
Гојку Рисџићу*

Овај рад представља измењени текст докторске дисертације, одбрањене на Филозофском факултету у Нишу, 18. децембра 2015. године, пред комисијом коју су сачињавали професори: ментор др Јордана Марковић, др Надежда Јовић и др Жарко Бошњаковић.

Рад је настао као део пројекта *Дијалектолошка истраживања српског језичког простора* (ЕДБ 178020), који у потпуности финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

Истраживања прешевског говора кретала су се у два правца. Први је подразумевао класично дијалектолошко испитивање говора прешевског краја, које је обухватало градско насеље Прешево и 15 села у прешевској општини, у којима живе Срби. Други правац језичке анализе заснивао се на грађи прикупљеној у урбаној средини, која је обрађена према принципима и методама социјалне (урбане) дијалектологије, који су подразумевали квалитативну и квантитативну анализу језичке грађе. За потребе првог дела рада материјал је прикупљан од старијих информатора из наведених средина, а за потребе другог дела рада језичка грађа је забележена у српском говору градског насеља Прешево од информатора свих узрасних и образовних нивоа. У овом раду изнети су резултати класичне дијалектолошке анализе српског говора прешевског краја, док ће резултати социјалингвистичких истраживања бити објављени неком другом приликом.

С А Д Р Ж А Ј

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ	284	[8]
ФОНЕТИКА	291	[15]
АКЦЕНАТ	291	[15]
Акценат код именица	294	[18]
Акценат код заменица	299	[23]
Акценат код придева	302	[26]
Акценат код бројева	303	[27]
Акценат код глагола	306	[30]
Акценат код непроменљивих речи	315	[39]
Преношење акцента на проклитику и енклитику	317	[41]
Акценат на негацији код глагола	317	[41]
Речи са два акцента	318	[42]
Дезакцентуација	318	[42]
ГЛАСОВНИ СИСТЕМ	319	[43]
ВОКАЛИ	319	[43]
Полугласник	320	[44]
Вокали средњег реда	326	[50]
Судбина назала задњег реда	328	[52]
Јат	329	[53]
Рефлекси вокалног <i>л</i>	333	[57]
Вокално <i>р</i>	335	[59]
Вокалске групе	338	[62]
Контракција вокала	340	[64]
Редукција вокала	341	[65]
Афереза	341	[65]
Синкопа	342	[66]
Апокопа	342	[66]
Елизија	343	[67]
Покретни вокали	344	[68]
Уметање вокала	347	[71]
Супституција вокала	347	[71]
Вокал <i>а</i>	347	[71]
Вокал <i>е</i>	349	[73]
Вокал <i>и</i>	351	[75]
Вокал <i>о</i>	352	[76]
Вокал <i>у</i>	354	[78]

Хапнологија и сродне појаве	355	[79]
КОНСОНАНТИ	356	[80]
Сонант <i>Ј</i>	356	[80]
Сонант <i>Ј</i> на почетку речи	356	[80]
Сонант <i>Ј</i> у медијалној позицији	359	[83]
Сонант <i>Ј</i> на крају речи	363	[87]
Сонант <i>В</i>	365	[89]
Сугласник <i>Ф</i>	367	[91]
Сугласник <i>Х</i>	369	[93]
Сугласничка група <i>ХВ</i>	371	[95]
Сугласник <i>С</i>	372	[96]
Сугласници <i>Ч</i> и <i>Џ</i>	373	[97]
Сугласници <i>Ђ</i> и <i>Ђ</i>	375	[99]
Сонанти <i>Н</i> , <i>Њ</i> и <i>Л</i> , <i>Љ</i>	376	[100]
Судбина финалног <i>Л</i>	378	[102]
Јовање	381	[105]
Палатализација	386	[110]
Консонантске групе	387	[111]
Иницијалне сугласничке групе	387	[111]
Сугласничке групе у медијалној позицији	391	[115]
Судбина финалних консонантских група	395	[119]
Сандхи	396	[120]
Асимилација и дисимилација сугласника	398	[122]
Африкатизација	399	[123]
Десоноризација	399	[123]
Метатеза	399	[123]
Народна етимологија	400	[124]
МОРФОЛОГИЈА	401	[125]
ИМЕНИЦЕ	401	[125]
Први деклинациони тип	402	[126]
Номинатив једнине	402	[126]
Општи падеж једнине	404	[128]
Вокатив једнине	406	[130]
Номинатив множине	407	[131]
Општи падеж множине	408	[132]
Други деклинациони тип	410	[134]
Номинатив једнине	410	[134]
Општи падеж једнине	411	[135]
Вокатив једнине	413	[137]

Номинатив множине	414	[138]
Општи падеж множине	414	[138]
Трећи деклинциони тип	415	[139]
Номинатив једнине	415	[139]
Општи падеж једнине	416	[140]
Вокатив једнине	416	[140]
Номинатив множине	417	[141]
Општи падеж множине	418	[142]
Хипокористичка и слична имена на <i>-e</i> и <i>-и</i>	419	[143]
Посебне напомене о именицама	421	[145]
Именице уз бројеве	423	[147]
Збирне именице	425	[149]
Именице плуралија тантум	425	[149]
Трагови синтетичке деκлинације	426	[150]
ЗАМЕНИЦЕ	429	[153]
Личне заменице	429	[153]
Именичке заменице <i>ко</i> и <i>шѿа</i>	444	[168]
Заменице сложене од <i>кој</i> и <i>шѿо</i>	445	[169]
Показне заменице	447	[171]
Присвојне заменице	452	[176]
Односно-упитне заменице	457	[181]
Неодређене заменице	459	[183]
Одрична заменица <i>никакав</i>	460	[184]
Опште заменице	461	[185]
ПРИДЕВИ	462	[186]
Присвојни придеви	466	[190]
Компарација придева	466	[190]
Деклинација придева	468	[192]
Множина придева	469	[193]
БРОЈЕВИ	470	[194]
Основни бројеви	470	[194]
Редни бројеви	474	[198]
Бројне именице	475	[199]
Збирни бројеви	476	[200]
Дистрибутивни и мултипликативни бројеви	476	[200]
ГЛАГОЛИ	477	[201]
Презент	477	[201]
Аорист	484	[208]
Имперфекат	487	[211]

Перфекат	490	[214]
Плусквамперфекат	493	[217]
Футур I	494	[218]
Футур II	496	[220]
Императив	496	[220]
Потенцијал	499	[223]
Глаголски придев трпни	499	[223]
Глаголски придев радни	501	[225]
Глаголски прилог садашњи	502	[226]
Глаголски прилог прошли	503	[227]
Глаголи <i>јесам, бијти, хйеџи</i>	503	[227]
Посебне напомене о глаголима	507	[231]
НЕПРОМЕНЉИВЕ РЕЧИ	510	[234]
Прилози	510	[234]
Прилози за место	510	[234]
Прилози за време	515	[239]
Прилози за начин	518	[242]
Прилози за количину	521	[245]
Предлози	523	[247]
Везници	525	[249]
Речце	527	[251]
Партикуле	530	[254]
Узвици	531	[255]
ИЗ СИНТАКСЕ	533	[257]
Неке напомене о конгруенцији	534	[258]
Множина именица средњег рода	534	[258]
Збирне именице	535	[259]
Именице плуралија тантум	536	[260]
Удвајање објекта	538	[262]
Посебне напомене о удвајању личних заменица	539	[263]
Плеонастичка употреба заменица	544	[268]
Место заменичке енклитике уз глаголе	544	[268]
Употреба речце <i>не</i> уз глаголе	544	[268]
ЗАКЉУЧНЕ НАПОМЕНЕ	546	[270]
ТЕКСТОВИ	553	[277]
ЛИТЕРАТУРА	570	[294]
SUMMARY	577	[301]

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

0.1. Општина Прешево налази се на крајњем југу Републике Србије, на граници са Македонијом. Смештена је између планине Рујан на истоку, границе према Македонији на југу, и планине Карадаг на западу.

Кроз Прешево протиче Прешевска Моравица, у коју се уливају мање реке: Чукарачка река (у коју се улива Трнавска река), Ораовачка река, Чавадарска река (у коју се улива Голема река), тако да негде након села Букуревца настаје Моравица (у коју се улива неколико мањих река: Шошајска река, Буштрањска река), да би се Моравица код Бујановца улила у Јужну Мораву.

Ова општина обухвата градско насеље Прешево и 34 села. Аутопут Е75 дели прешевску област на два дела. Источно се налазе села: Стрезовце, Славујевац, Алиђерце, Големи Дол, Рељан, Љаник, Свињиште и Буштрање. Западно од аутопута су: Миратовац, Цакановац, Трнава, Чукарка, Норча, Курбалија, Прешево, Ораовица, Жујинце, Станевце, Сефер, Бујић, Церевајка, Печено, Децпе, Илинце, Мађере, Госпођинце, Гаре, Ранутовац, Берчевац, Буковац, Рајинце, Горња Шушаја, Доња Шушаја, Црнотинце, Букуревац.¹ Трифуноски источни део назива Моравица, док је западни део Кумановско-прешевске Црне Горе, мада се по њему распоред села не поклапа у потпуности са претходним распоредом с леве и десне стране аутопута (в. Трифуноски 1948, Трифуноски 1951).

*

0.2. Прешево је старо насеље, о чијој старини сведоче трагови античке и римске културе, пронађени на локацијама са ових простора, који се чувају у народном музеју у Врању.² Први писани помени о целој Кумановско-прешевској Црној Гори датирају из XI века, када је грађена манастирска црква Света Богородица у Матејчи. Српски владар жупан Вукан је 1103. године управљао областима до Скопља и Тетова. Наредне године ова област враћа се у византијске руке. Овај крај је 1189. године био под управом Стефана Немање, мада је и то

¹ Уз наведени списак прешевских села треба напоменути да постоје засеоци, физички издвојени од својих матичних села, али се административно и даље воде под именом неког другог села. То су: Ашане и Маминце под Стрезовцем, Трнавска Река под Трнавом, Цер под Миратовцем.

² О овоме налазимо податке у Вукановић 1966: 5.

Карта 1: Насеља у Општини Прешево

било краткотрајно. У оквирима српске државе налази се и за време владавине краљева Драгутина и Милутина и цара Душана. Овим крајем у средњем веку управљао је севастократор, а касније, вероватно, и деспот Дејан Дејановић, чије порекло није сасвим разјашњено. Зна се да је он био зет Цара Душана по сестри Теодори (у калуђерству Евдокији) и отац Јована Драгаша и Константина Дејановића. „Држава Дејановића“ је 1355. године обухватала старе Жупе Жеглигово (Козјача, Средорек и највећи део Пчиње) на истоку и Прешево са једним делом гњиланског Карадага на западу (в. Рајичић 1952–1953: 229). Старе жупе Врање и Морава налазиле су се ван тадашње Дејанове баштине. Након Душанове смрти, овим подручјем управљају синови севастократора Дејана – Драгаш и Константин. После Константинове смрти 1394. године, ова област је подељена на два дела и неко време јужним делом, Кумановском Црном Гором, владају Турци, а северним, Прешевском Црном Гором, влада ћесар Угљеша (1402–1423). Турци су ушли у северни део тек са освајањем осталог дела Србије, негде од 1441. године. После неколико устанака и покушаја да се овај крај ослободи турске власти, српска војска је 1878. године продрла до села Лојана (прво село преко границе са Македонијом), али се ускоро повукла до Летовице (у близини Бујановца). Берлинским конгресом граница према

Турској повучена је још северније, код села Ристовца. Коначно ослобођење од Турака уследило је 1912. године.

0.3. Прешево се први пут помиње 1381. године у хрисовуљи „царице Јевдокије“, која са сином Константином прилаже Хиландару задужбину севастократора Дејана, цркву у Архилевици са имањем и извесним добрима у Пршеву (в. Рајичић 1952–1953: 6, Хаџи-Васиљевић 1913: 389–393).

0.4. Састав становништва био је различит од најстаријих времена до данас. Пре досељавања Словена, ова област била је саставни део Дарданије, илирске провинције. Повећан број Јужних Словена везује се за време владавине Немањића, о чему сведоче топоними и бројни остаци материјалне културе (трагови цркава, манастира, гробаља, селишта и сл.). Са доласком Турака у почетку се нису десиле значајније етничке промене. Турци су се доселили касније из Анадолије и преко Биљаче. Са Турцима у овај крај досељавају се и Цигани, али је и даље већи број јужнословенског становништва. Касније наступају ратовања и сеобе, па и нови миграциони процеси. Један од догађаја који је покренуо исељавања са ових простора је напредовање војске аустријског генерала Пиколоминија у рату против Турака. Восјци су се придружили јужнословенски добровољци. Након пораза од Турака почиње исељавање Срба у великом таласу Сеобе Срба 1689–1690. године. Исељавање Срба пред турском одмаздом захватило је и крајеве јужне Србије: Горњу Мораву, Изморник, Скопску Црну Гору, скопску котлину, кумановску и пршевску околину. Осипање српског становништва нарочито интензивно је било у време Првог и Другог српског устанка и од 1878. године. У време балканских ратова забележено је досељавање јужнословенског становништва у ове крајеве, чему су највише допринели географски положај и клима погодна за земљорадњу и сточарство. Албанци су се у пршевски крај досељавали сукцесивно и то од друге половине XVIII века и нарочито од 1878. године. Од 1912. године почело је исељавање муслиманског становништва, пре свега Турака. Када говори о стариначком становништву Кумановско-пршевске Црне Горе, Трифуноски (1951а: 82–85) наводи и одређени број поисламитизираних родова, који су променом вере избегли миграције и њих има, осим у пршевској и кумановској области, у Горњој Морави, Изморнику, Тиквешу, Рајцу, Кичевији, Мијаку, пределу око Пчиње и у Кривој Реци. Што се тиче досељеника, они су се кретали у три струје:

– западна, која је била најјача (са Косова и Метохије, из Горње Мораве, Црне Горе, Босне, Далмације и Лике дошло је православно становништво; из Албаније су долазили муслимани и то је најзначајнији део досељеничког становништва),

– источна, нешто слабија од западне (из околине Криве Паланке, Босилеграда, Пчиње, Моравице, Куманова) и

– северна (из околине Ристовца, Врања, Пирота, Бујановца, Масурице, Владичиног Хана и Сурдулице).

Прво досељавање муслимана из Албаније почело је у другој половини XVIII века, док су се мухацири досељавали од 1878. године.

Узроци миграција су углавном економске и социјалне природе (сиромаштво, потурчивање, зулуми, освете и сл.). Исељавање становништва односи се на православце. Они су одавде насељавали крајеве Горње Пчиње и Врања, одакле су се касније неки одселили у Куманово и околину, Лесковац, Војводину.³ Поновно досељавање српских родова из шире врањске околине у прешевску област почиње почетком XX века. Муслимани су овде остали све до 1912. године, када је око 200 домова Турака, Албанаца и муслимана из Босне кренуло у Турску, Куманово или Скопље (в. Вукановић 1966: 8–11).

Промене у етничком саставу становништва у Прешеву дешавају се почетком седамдесетих година прошлог века, када се велики број Срба сели у северније крајеве Србије. Од тада се број Срба стално смањује.

0.5. Према попису из 2002. године⁴ укупан број становника у општини Прешево износи 34904, од чега је 2984 Србина, 31098 Албанаца, 322 Рома, 21 Македонац, 17 Бошњака, 15 Муслимана, 5 Мађара, 2 Црногорца, 5 Руса, 3 Хрвата, 1 Чех и осталих (непрецизно изјашњених) 431.⁵ У 19 села живе само Албанци, док су у осталим селима и у Прешеву у мањем или већем броју житељи и Срби. Турски дефтери из XVI века говоре о етничком саставу становништва прешевског краја оног времена. Тада је однос хришћанских и муслиманских породица био сасвим другачији од данашњег. У табели је дат преглед броја становника на почетку XVI и у другој половини истог века у селима данашње прешевске општине (према: Стојановски 1985: 35–44) и број становника према попису из 2002. године у свим селима где живе Срби у прешевској општини. Подаци за последња четири села из табеле не постоје код Стојановског (1985). У прешевским селима која нису наведена у табели нема житеља Срба.

³ О детаљима миграција на овом подручју шире излаже Трифуноски (1951а: 78–114).

⁴ За општине Прешево и Бујановац нема потпуних података у Попису становништва Републике Србије из 2011. године.

⁵ Подаци за 2002. годину дати су према: *Попис становништва, домаћинстава и станова у 2002. Становништво. Национална или етничка припадност. Подаци по насељима*. Република Србија, Републички завод за статистику. Београд, фебруар 2003. И: <http://sr.wikipedia.org> 20. 2. 2015.

Табела 1

Село	1519.		1570.		2002.	
	Хришћ. породице	Муслим. породице	Хришћ. породице	Муслим. породице	број Срба	број Албанаца
Бугариње/ Славујевац	14	/	11	/	480	/
Букуровце (Доње и Горње) /Букуревац	30	4	32	4	/	899
Буштрање	23	/	26	/	186	682
Гари/Гаре	7	/	5	/	/	/
Жујинце	19	/	17	6	52	1189
Илинце	11	/	3	/	/	136
Миратовац	31	/	35	/	13	2 731
Норча	38	/	47	1	4	979
Ораховица/ Ораовица	48	6	63	6	1	3737
Прешево	59	3	90	12	1231	11746
Рајинце	2	/	7	/	2	1944
Рељан (Горњи и Доњи)/Рељан	17	/	29	/	203	489
Стрезовце	26	/	35	/	272	708
Трнава	/	/	98	/	109	1018
Цакановце/ Цакановац	24	/	24	/	186	32
Црнотинце	16	1	11	/	/	1445
Големи Дол	/	/	/	/	28	266
Љаник	/	/	/	/	29	/
Свињиште	/	/	/	/	103	/
Чукарка	/	/	/	/	85	427

0.6.1. Историјским, социолошким и етнографским истраживањима Прешева и околине пре Првог светског рата бавио се Јован Хаџи-Васиљевић (*Јужна сџара Србија, Прешевска област*). Јован Трифуноски је објавио две монографије у којима се опширно описују насеља из прешевског краја: *Моравица* (1948) и *Кумановско-прешевска Црна Гора* (1951) и један краћи рад о Прешеву (Трифуноски 1951б). Александар Стојановски објављује садржаје

из турских дефтера који се односе и на Прешево (*Врањски кадилук у XVI веку и Појис војнука с краја XV века*).

0.6.2. Из ономастичког угла прешевску област истраживали су Момчило Златановић (*Тојонимија њрешевске Црне Горе, Тојонимија њрешевске Моравице, Тојонимија насеља у средњем сливу Пчиње*), Јаворка Маринковић (*Микројојонимија бујановачког и њрешевског краја*) и Татјана Трајковић (Трајковић 2009, 2011а, 2011б, 2011в). *Речник говора јужне Србије* Момчила Златановића (Златановић 1998) садржи и грађу из Прешева.

0.6.3. Српски говор прешевског краја припада призренско-јужноморавском дијалекту призренско-тимочке дијалектске области српског језика.⁶ Сам географски положај ове области, као и састав становништва који је кроз историју био веома нестабилан, наговештава бројне могуће утицаје суседних говора и несловенских језика.

Говор Прешева први пут је био предмет анализе шездесетих година прошлог века. О томе је први писао Данило Барјактаревић у чланку *Прешевско-бујановачка говорна зона* (Барјактаревић 1966). Идриз Ајети је писао о основним језичким одликама говора Албанаца из прешевског и бујановачког краја (Ајети 1969). Након овога, темама из говора Прешева бавила се Татјана Трајковић, а њени радови се базирају на анализи прешевског српског говора у реализацији Срба и Албанаца (Трајковић 2010, 2011в, 2012, 2013а). У већини тих радова проучавани су контакти српског и албанског језика на дијалекатском тлу и начин на који се то одражава на познавање или учење српског језика код Албанаца.

0.7.1. Материјал од преко 60 сати аудио-снимака за овај рад прикупљан је током 2010, 2011, 2012. и 2013. године, а један део је преузет из грађе за магистарску тезу о микротопонимији Прешева. У већини случајева ради се о спонтаним разговорима са мештанима, у чему ми је доста помогло лично познанство са говорницима, али и моја употреба дијалекта у разговорима са њима. Сви моји старији саговорници остаће ми у сећању по својој гостопримљивости, по својим судбинама, које су обележене тешким животом, по својим једноставним али интересантним животним филозофијама. Посебно бих издравијала два брачна пара која су живела (или живе) у Рајинцу

⁶ Павле Ивић је за говоре овог подручја користио израз призренско-тимочка дијалекатска зона (Ивић 1985: 38, 110–131), а нешто касније употребљава термин призренско-тимочка дијалекатска област (Ивић 1987, Ивић 1991: 27, 29, 31, 205–214, Ивић 1994, Ивић 2009). Он сматра да израз „призренско-тимочки дијалекат“ треба схватити релативно и наставља: „Велика заједничка одступања свих говора ове зоне од онога што је обично у осталим нашим дијалектима потискују у други план унутрашње разлике у њој и тако стварају привид њеног јединства“ (Ивић 1985: 116).

и Норчи, а који су у својим селима били једини становници Срби: Благоја (1937) и Стана (1939) Михајловић (Рајинце), Станоја (1929) и Љубица (1934) Јанковић (Норча).⁷

0.7.2. Скраћенице назива места из којих потиче грађа: П (Прешево), Б (Буштрање), ГД (Големи Дол), Ж (Жујинце), Љ (Љаник), М (Маминце), Н (Норча), О (Ораовица), Р (Рајинце), Рљ (Рељан), Св (Свињиште), Сз (Стрезовце), Сл (Славујевац), Т (Трнава), Ц (Цакановац), Ч (Чукарка).

0.8. Назив овог рада је *Говор Прешева* и он подразумева говор градске средине Прешево и прешевских села у којима живе Срби. Обрађивани материјал прикупљен је на подручју општине Прешево и обухвата говор информатора који су житељи Прешева и прешевских села.

⁷ Михајловићи су се врло брзо, након сачињених снимака са њима, одселили из Рајинца и отишли код свог сина у Велику Плану. Они су били последњи српски житељи у овом селу.

ФОНЕТИКА

АКЦЕНАТ

1.1.0. Српски говор у Прешеву по свим својим особинама припада јужноморавском типу ПТ дијалекта. Многе црте из овог говора указују на најјужнији тип овог дијалекта. Једна од њих је и прозодијски систем. Иако се ради о иновативној балканистичкој црти у развоју акцентуације, која подразумева напредовање српског старијег система у правцу поједностављења, разлике у односу на остале ПТ говоре постоје. О њима је говорио још Александар Белић. Општа разлика између поддијалеката ове зоне јесте у јачини експираторног акцента. „У тимочко-лужничкоме говору по јачини својој и времену трајања акценат се приближава веома кратком (‘) акценту београдског говора који не расте као у другим говорима, већ или опада или му је тонска висина за време његова трајања стална, непроменљива. [...] У запаљско-јужноморавском дијалекту темпо је говора много бржи него у тимочко-лужничкоме, акценат је оштрији и краћи и од запаљско-лужничкога и приближује се и по својој експираторној јачини и, донекле, по своме брзо-ме опадању, неки пут до терце, оштроме (‘‘) акценту оних наших дијалеката који су задржали стари оштри акценат и нису га пренели [...]“ (Белић 1999: 207). Белић скреће пажњу на разлике у емфатичном акценту, које могу бити блиске разликама у природи самог акцента. Немајући ово у виду, Решетар је погрешно констатова четвороакценатски систем у књажевачком говору (Белић 1999: 208). До сличне заблуде дошао је и Барјактаревић када је истраживао говор прешевско-бујановачке зоне (Барјактаревић 1966: 194–197). Јасно је да се у оваквим случајевима мора обратити пажња на слушни утисак, који не треба повезивати са фонолошком вредношћу акцента (в. Ивић 1994, Пецо 1994).

1.1.0.1. Место призренско-тимочког акцента одговара месту заједничко-словенског акцента, које се може реконструисати померањем нових узлазних акцената за један слог према крају речи, а то стање одговара оном код чакаваца и у руском језику (в. Белић 1999: 208). Један део ПТ говора одликује се посебним повлачењем овог акцента за један слог према почетку речи. Ова појава није фонетске природе и то потврђују случајеви у којима нема повлачења, а могло је доћи до њих (аорист, неки заменички и прилошки обли-

ци). Белићева испитивања и закључци односили су се на Врање и околину са претпоставком да одлику носе и говори Срба „с оне стране наше тамошње границе“ (Белић 1999: 214), која у оно време није обухватала Бујановац и Прешево. Белић је ово повлачење забележио до Стубла на северу. Новија истраживања су показала да данас тога има и северније, у Алексиначком Поморављу, где је доспело вероватно захваљујући миграцијама становништва (Богдановић 1987: 136). Преношења има и у западном делу пчињског говора (Јуришић 2009). Разматрајући узроке овакве акценатске појаве, Белић проналази утицај говора „Старе Србије“, односно непосредни утицај кумановског на врањски говор (Белић 1999: 215). Неке дијалекатске црте овог најјужнијег ПТ говора представљају македонизме: *-на-* < *-нж-* код глагола III врсте, *-ле* уместо *-ли* у множини м. р. радног глаголског придева, па и *-у* < *-ж* у презенту једнине (Ивић 2001: 182, Реметић 2000: 98, Марковић 2006: 252). Дакле, ради се о територији неминовних додира и интерференције два блиска словенска језика. Како и сам Белић каже, није случајно што се ови језички моменти поклапају са њиховим простирањем. Тако је и ово специфично место акцента у сигурној вези са наведеним подручјем.

1.1.0.2. Након Белићевих разматрања, прозодијом северних македонским и јужних српских говора бавили су се Милош Ивковић и Божидар Видоески.⁸ Акценатско стање које је забележио Видоески у кумановском говору (Видоески 1962) умногоме одговара ономе што нуди мој материјал из прешевског говора. То и није изненађујућа чињеница ако се има у виду географски положај, односно непосредно суседство ова два говора. Прикупљена грађа показује да одступња која постоје у односу на кумановско стање говоре, заправо, о већој доследности прешевског говора у процесу повлачења акцента са отворене ултимае.

1.1.0.3. Акценатски систем кумановског говора Видоески сврстава у систем слободног акценатског места, што се не уклапа у стандард македонског језика, који има везано место акцента. Иако је акценат слободан, на морфолошком плану то је „акценатски тип со неподвижен акценат“. „Морфолошки фиксиран“ акценат обележје је говора у појасу од Стубла до Солуна, „односно до границе са грчким дијасистемом“ (Видоески 1994: 130). Овакав акценатски систем подразумева да се у парадигматским облицима, са изузетком позајмљеница и 2. и 3. л. јд. аориста, не може јавити акценат на последњем отвореном слогу (Видоески 1999: 101–105).

⁸ Ово је и сам Белић ишчекивао не би ли се детаљније ушло у тумачење појаве акценатског преношења у говорима јужне Србије (в. Белић 1999: 215); в. Ивковић 1921, Видоески 1970, 1994.

Када описује акценат јужнометохијског села Гатње, Младеновић (2013: 23–61) закључује да се овде ради о слободном и парадигматском акценту, док је „формирање оваквог акцента део општег упрошћавања прозодијског система, у коме се неутралише некадашња разнословност места акцента у парадигми истих категорија“ (Младеновић 2013: 25). С обзиром на познату распрострањеност овог типа акцента (од Солунског залива до Куманова, Прешева и Врања), Младеновић говори о „заједничком македонско-српском ареалу са новоформираним парадигматским акцентом“ (Младеновић 2013: 25). Према речима Радивоја Младеновића, фиксирање парадигматског акцента обавља се на различите начине, док се невелика одступања могу објаснити „присуством два принципа – семантичко-парадигматског и грама-тичко-парадигматског“ (Младеновић 2013: 25).

1.1.0.4. У вези са систематизацијом грађе, која би представила акценатске прилике у говорима призренско-тимочке дијалекатске области, у литератури не постоји јединствен узор.⁹ Овим проблемом бавила се проф. Јордана Марковић (Марковић 2008: 293–297) у намери да се дође до неког система. Став проф. Марковић је „да се о прозодији призренско-тимочких говора, осим констатације да имају само један акценат, мора за сваки крај говорити са више детаља и уз покушај систематизације. Један од начина систематизације који се нуди јесте Даничићев систем, али је могуће то урадити и другачије“

⁹ Анализу прозодијског система неког од ПТ говора налазимо у: Богдановић 1979: 61–66, 70–73, 77–78, 87–91, Вукадиновић 1996: 119–126, Ћирић 1999: 97–106, Марковић 2000: 100–112, Јуришић 2009: 15–48, Младеновић 2013: 23–61). Преглед акценатског стања говора Алексиначког Поморавља даје проф. Богдановић (Богдановић 1987: 136–138) са исказивањем намере да се детаљнија обрада уради другом приликом. Посебне су врсте анализе везаног акцента у ПТ говорима: Павловић 1939: 144–154, Реметић 1996: 343–355. Проф. Вукадиновић је акценатски систем говора Црне Траве и Власине представио кроз групе према броју слогова и подгрупе које показују у којим се морфемама чува акценат на ултими, а у којима је он на пенултими (*кључ* : *кључеви*, *илуг* : *илугови*, *иди* : *идија*, *друг* : *друга* и сл.); о акценту код осталих врста речи мање се расправља. Сличан принцип применио је проф. Ћирић у опису говора Понишавља, затим Милосављевић (2009). Проф. Марковић се, приликом прегледа грађе и описа акценатског система у говору Запања, држала Даничићеве поделе, мада, према њеним речима, и тај приступ није био једноставан (Марковић 2000: 106). Марина Јуришић је горњопчињски акценат представила кроз шест група: 1. речи са старим кратким или дугим акцентом на отвореној ултими, 2. речи са старим кратким или дугим акцентом на отвореној ултими коме је претходила дужина, 3. речи у којима је стари кратак или дуг акценат умерен са отворене ултима, 4. речи у којима је стари кратак или дуг акценат, коме је претходила дужина, умерен са отворене ултима, 5. речи са старим кратким или дугим акцентом на затвореној ултими и 6. речи у којима је стари акценат умерен са затворене ултима. У *Говору села Гатиње* акценатске прилике се излажу према врстама речи, а у оквиру именица прати се место акцента и према суфиксима којима се врши творба (Младеновић 2013: 23–61) слично поступку који налазимо код Видоеског (в. Видоески 1962: 96–124).

(Марковић 2008: 295). У вези с тим проф. Марковић предлаже да се сви ПТ говори према акценатском критеријуму поделе у три групе: 1. са старим местом акцента, 2. са пренесеним акцентом, 3. са везаним акцентом (Марковић 2008: 295). Прешевски говор би се према тој подели могао сврстати у групу са делимично пренесеним акцентом. Међутим, с обзиром на то да се овде акценат ипак везује, али парадигматски, можда би прешевски говор припадао и трећој групи говора. Овакво сврставање било би прецизније када би се трећој групи говора, са везаним акцентом, поред две подгрупе (1. акценат на пенултими, 2. акценат на антепенултими) придодала и трећа: парадигматски везани акценат.

У раду о прешевском говору осећала би се празнина уколико би остао без анализе акценатског система, те је учињен покушај да се, узимајући у обзир његове специфичности, он представи што прецизније.

Акценат код именица

1.1.1.0. Место акцента у ПЈ говору врањске области померено је са отворене ултими на којој је стајао неки од старих силазних акцената, док се он у СЗ и ТЈ углавном задржао на истом месту. У наставку ће бити дат кратак паралелни поглед на неке прозодијске специфичности које се јављају у акцентуацији именица у прешевском говору у односу на СЗ и ТЈ говоре,¹⁰ који обично чувају старо стање.

Стари кратак акценат који је стајао на отвореној ултими у прешевском говору пренет је за један слог према почетку речи: *водà* > *вòда*,¹¹ *вòда*; *женà* > *жèна*, *жèна*; *селò* > *сèло*, *сèло* и сл. У овим случајевима експираторни акценат у СЗ и ТЈ говорима задржава старо место: *водà*, *женà*, *селò*.¹²

Стари краткосилазни акценат на отвореној ултими, коме је претходила дужина, у прешевском говору померен је за слог према почетку речи: *гла̀вã* > *гла̀ва*, *гла̀ва*; *ру̀кã* > *ру̀ка*. У СЗ и ТЈ говорима акценат је на старом месту: *гла̀ва*, *ру̀ка*.

Стари акценат на затвореној ултими обично се не повлачи у свим ПТ говорима (*човèк*, *зидàр*, *врснèк*), али постоје неки примери који ремете ово правило. Некадашњи краткосилазни акценат на затвореној ултими у прешев-

¹⁰ Остале јужноморавске говоре, који су дијалектолошки обрађени, не узимам у обзир јер се код њих јавља другачији прозодијски тип, односно, везани акценат.

¹¹ У свим примерима најпре се даје старо стање (нпр. *водà*), затим акценат у новоштокавском систему (*вòда*) и на крају стање у прешевском говору (*вòда*).

¹² Поређења са СЗ и ТЈ дата су према: Богдановић 1979, Вукадиновић 1996: 119–126, Ћирић 1999: 97–106, Марковић 2000: 100–112.

ском говору пренет је за један слог у именицама *й̄о̄й̄ѡ̄к* > *й̄ѡ̄ѡ̄к*, *й̄ѡ̄ѡ̄к*; *извѡ̄р* > *й̄звор*, *й̄звор*. У СЗ и ТЛ говорима је *й̄о̄й̄ѡ̄к*, *извѡ̄р*.

Некадашњи краткосилазни акценат на затвореној ултими, коме је претходила дужина, у прешевском говору помера се за слог према почетку речи: *н̄арѡ̄д* > *н̄арод*, *н̄арод*. У СЗ и ТЛ говорима је исто *н̄арод*.

Стари дугосилазни акценат на затвореној ултими обично задржава своје место у прешевском говору: *бун̄ар* > *бун̄ар*, *бун̄ар*, *вој̄ник* > *вој̄ник*, *вој̄ник*, али има и примера повлачења: *раз̄бој* > *раз̄бој*, *раз̄бој*. Док се у прешевском говору задржава исто место акцената у ОП и плуралу (*вој̄ника*, *вој̄ници*), у СЗ и ТЛ он је на ултими (уп. *бол̄ника*, *бол̄ници*).

Дакле, док је у СЗ и ТЛ говорима: *вода*, *жена*, *село*, *овца*, *деӣе*, *млеко*, *глава*, *рука*, *й̄о̄й̄ѡ̄к*, *извѡ̄р*, *раз̄бој*, *бол̄ника*, *бол̄ници*, у прешевском се чује: *вѡ̄да*, *жѣна*, *сѣло*, *глава*, *рӯка*, *ѡ̄вца*, *дѣӣе*, *млѣко*, *й̄ѡ̄ѡ̄к*, *й̄звор*, *раз̄бој*, *вој̄ника*, *вој̄ници*, али је код свих говора: *н̄арод*, *бун̄ар*, *вој̄ник*.

Без обзира на порекло акцената у потврдама које следе (да ли се ради о кратком или дугом силазном акценту, да ли је претходила дужина или не, или се пак ради о старом месту акцената ван ултиме), потврде су дате обједињено на једном месту и распоређене према акценатском месту у номинативу једнине, општем падежу (или у партитивном облику уколико се ради о именици којом се именује нешто неживо), вокативу и множинском облику,¹³ што би требало да покаже кретање акцената кроз парадигму. Именице су разврстане према Ивићевој класификацији (Ивић 1991)¹⁴ и броју слогова у номинативу једнине: једносложне, двосложне, тросложне и вишесложне.

1.1.1.1. Именице прве врсте. Већи број именица прве врсте има умерен акценат ка почетку речи, али им није непознат акценат на ултими. У оба случаја место акцената је генерализовано према основном облику у Н једнине. Ретки су случајеви одступања од овог правила.

1.1.1.1.1. Акценат на иницијалном слогу

Једносложне речи: *бѡ̄р*, *бѡ̄ра*, *бѡ̄рови*; *дѡ̄н*, *дѡ̄на*, *дѡ̄нови*; *гл̄ас*, *гл̄аса*, *гл̄асови*; *зѣй̄*, *зѣй̄а*, *зѣй̄ови*; *кр̄аљ*, *кр̄аља*, *кр̄аљеви*; *кр̄сѣй̄*, *кр̄сѣй̄а*, *кр̄сѣй̄ови*; *лѣк*, *лѣка*, *лѣкови*; *й̄ла̄ц*, *й̄ла̄ца*, *й̄ла̄цеви*; *ра̄й̄*, *ра̄й̄а*, *ра̄й̄ови*; *рӣд*, *рӣд*, *рӣдови*; *ро̄д*, *ро̄да*, *ро̄дови*; *сӣн*, *сӣна*, *сӣнови*; *суд̄*, *суд̄а*, *суд̄ови*; *црѣй̄*, *црѣй̄а*, *црѣй̄ови*; *бр̄к*, *бр̄ка*, *бр̄кови/бр̄ци*; *со̄к*, *со̄ка*, *со̄кови* (ако није *со̄ци*); *мӯж*, *мӯжа*, *мӯжи*; *грѡ̄б*, *грѡ̄ба*, *грѡ̄бови*.

¹³ У мањем броју случајева нису постојале потврде за све наведене облике.

¹⁴ В. т. о именицама и објашњење зашто се именице с. р. налазе у једној групи.

Двосложне речи: *а̄ӣар, а̄ӣара, а̄ӣари; б̄о̄ж̄јак, б̄о̄ж̄јака, б̄о̄ж̄јаџи; во̄ћ̄њак, во̄ћ̄њака, во̄ћ̄њаџи; дӯвар, дӯвара, дӯвари; е̄к̄ӣар, е̄к̄ӣара, е̄к̄ӣари; за̄бел, за̄бела, за̄бели; за̄ӣвор, за̄ӣвора, за̄ӣвори; из̄вор, из̄вора, из̄вори; ка̄мен, ка̄мена, ка̄мења; ма̄јсӣор, ма̄јсӣора, ма̄јсӣори; ме̄сец, ме̄сеца, ме̄сеџи; ме̄ӣар, ме̄ӣара; на̄зив, на̄зиви; на̄род, на̄рода, на̄роди; ӣа̄ӣњак, ӣа̄ӣњака, ӣа̄ӣњаџи; ӣо̄друм, ӣо̄друма, ӣо̄друми; ӣо̄ӣс, ӣо̄ӣса, ӣо̄ӣси; ӣо̄сед, ӣо̄седа, ӣо̄седи; ӣо̄шес, ӣо̄шеса, ӣо̄шеси; ӣо̄шок, ӣо̄шока, ӣо̄шоџи; ӣр̄озор, ӣр̄озора, ӣр̄озори; ра̄дник, ра̄дника, ра̄дниџи; ра̄зред, ра̄зреда, ра̄зреди; руд̄ник, руд̄ника, руд̄ниџи; сӣараџ, сӣараџа, сӣараџи; ӣра̄к̄ӣор, ӣра̄к̄ӣора, ӣра̄к̄ӣори; ӯлаз, ӯлаза, ӯлази; шӣник, шӣника, шӣниџи.*

Тросложне речи: *вӣноград, вӣнограда, вӣногради; во̄довод, во̄довода, во̄доводи; ма̄насӣир, ма̄насӣира, ма̄насӣири; на̄димак, на̄димка, на̄димџи; ӣрӣјеӣшел̄ь, ӣрӣјеӣшел̄ь/ӣрӣјеӣшел̄ьу, ӣрӣјеӣшел̄ь, ӣрӣјеӣшел̄ьи; ӣро̄цена̄ӣ, ӣро̄цен̄ӣа, ӣро̄цен̄ӣи; сӣо̄меник, сӣо̄меника, сӣо̄мениџи и сл.*

1.1.1.1.2. Акцент на пенултими

Тросложне речи: *бер̄бе̄рин, бер̄бе̄рина, бер̄бе̄ри; бр̄об̄ӣњак, бр̄об̄ӣњака, бр̄об̄ӣњаџи; мӯшк̄араџ, мӯшк̄араџа, мӯшк̄араџи; ӣоб̄ра̄ӣтим, ӣоб̄ра̄ӣтима, ӣоб̄ра̄ӣтими.*

1.1.1.1.3. У четворосложној речи *еле̄к̄ӣрӣчар* акценат се налази на антепенултими: *еле̄к̄ӣрӣчар, эле̄к̄ӣрӣчара, эле̄к̄ӣрӣчари.*

1.1.1.1.4. Акцент на ултими нашао се у следећим именицама

Двосложне речи: *ала̄ӣи, ала̄ӣиџи; асӣа̄л, асӣа̄ла, асӣа̄ли; бун̄ар, бун̄ара, бун̄ари; ӣо̄ӣӣар, ӣо̄ӣӣара, ӣо̄ӣӣари; чо̄век, чо̄века, чо̄веку (вокатив); Шӣӣӣар, Шӣӣӣара, Шӣӣӣари; ш̄љив̄ак, ш̄љив̄ака, ш̄љив̄аџи и сл.*

Тросложне речи: *авӣо̄н, авӣо̄на, авӣо̄ни; адвок̄а̄ӣ, адвок̄а̄ӣа, адвок̄а̄ӣиџи; ба̄грем̄ар, ба̄грем̄ара, ба̄грем̄ари; жандор̄мер, жандор̄мера, жандор̄мери; каме̄нар, каме̄нара, каме̄нари; ка̄ӣо̄лӣк, ка̄ӣо̄лӣка, ка̄ӣо̄лӣџи; ӣар̄ӣиз̄ан, ӣар̄ӣиз̄ана, ӣар̄ӣиз̄ани; ӣтеле̄фон, ӣтеле̄фона, ӣтеле̄фони и сл.*

Четворосложне речи: *воденӣч̄ар, воденӣч̄ара, воденӣч̄ари; зароб̄љенӣк, зароб̄љенӣка, зароб̄љенӣџи; насе̄љенӣк, насе̄љенӣка, насе̄љенӣџи; ориг̄ина̄л, ориг̄ина̄ла, ориг̄ина̄ли; ӣензион̄ер, ӣензион̄ера, ӣензион̄ери.*

1.1.1.1.5. Антропоними и топоними:

а) акценат на ултими: *Јорд̄ан, Јорд̄ане; Рис̄ӣа̄ћ; Слобод̄ан, Слобод̄ане; Сӣо̄ја̄н, Сӣо̄ја̄не; Гол̄ак, Дун̄ав.*

б) акценат на пенултими: *Благ̄о̄ја, Благ̄о̄јо; Во̄јӣслав, Во̄јӣславе; Дра̄ган, Дра̄гане; Љуб̄о̄мир, Љуб̄о̄мире; Сӣо̄ја̄нча, Сӣо̄ја̄нчо; Ча̄слав, Ча̄славе;*

в) дублети: *Дӯшан/Дӯшан, Дӯшане/Дӯшане; Мар̄ја̄н/Мар̄ја̄н, Мар̄ја̄не/Мар̄ја̄не.*

1.1.1.1.6. ПрДрагимери у којима има извесне акценатске неуједначености у парадигми или се ради о дублетним формама:

Једносложне речи: *гоч, гоча, гочѐви; вол, вола, волови/волови; ѿої, ѿоїа, ѿоїови/ѿоїови.*

Двосложне речи: *динар, дина̀ра, дина̀ри; ован, о̀вна, овно̀ви/овнови; голуб, голу̀ба, голу̀би¹⁵; ѿемѐл, ѿемѐљи/ѿемѐл, ѿемѐљи.*

Тросложне речи: *каїеї̀ан/каїеї̀ан, каїеї̀ана, каїеї̀ани; учїѝељ, учїѝељу (вокатив), учїѝеља, учїѝељи/учїѝељ, учїѝеља, учїѝељи.*

1.1.1.2. Именице друге врсте. Код ових именица акценат се никада не налази на ултимима и његово место је, такође, уједначено у парадигми према стању у Н јд.

1.1.1.2.1. Акценат на иницијалном слогу

Двосложне речи: *вода, во̀ду, во̀де; врба, вр̀бу, вр̀бе; гла̀ва, гла̀ву, гла̀во, гла̀ве; жѐна, жѐну, жѐно, жѐне; змѝја, змѝју, змѝјо, змѝје; ку̀ћа, ку̀ћу, ку̀ће; ма̀јка, ма̀јку, ма̀јке (вокатив), ма̀јке; њѝва, њѝву, њѝве; о̀вца, о̀вцу, о̀вцо, о̀вце; ѿу̀шка, ѿу̀шку, ѿу̀шке; ѿлѐмја/ѿлѐмња, ѿлѐмју/ѿлѐмња, ѿлѐмје/ѿлѐмња; ѿру̀га, ѿру̀гу, ѿру̀ге; свѝња, свѝњу, свѝњо, свѝње; сѐсї̀ра, сѐсї̀ру, сѐсї̀ро, сѐсї̀ре; сї̀ока, сї̀оку, сї̀око, сї̀оке; ѿр̀ла, ѿр̀лу, ѿр̀ле; чѐшма, чѐшму, чѐшме; шк̀ола, шк̀олу, шк̀оле; шу̀ма, шу̀му, шу̀ме.*

Тросложне речи: *сї̀анѝца, сї̀анѝцу, сї̀анѝце; уї̀рина, уї̀рину, уї̀рине* итд.

Четворосложне речи: *сї̀еї̀енѝца, сї̀еї̀енѝцу, сї̀еї̀енѝце.¹⁶*

1.1.1.2.2. Акценат на пенултимима

Тросложне речи: *врї̀ача, врї̀ачу, врї̀аче; госї̀ођа, госї̀ођу, госї̀ођо, госї̀ође; зарлї̀ја, зарлї̀је; кајсї̀ја, кајсї̀ју, кајсї̀је; калдрма, калдрму; комшї̀ја, комшї̀ју, комшї̀јо, комшї̀је; комшї̀ка, комшї̀ку, комшї̀ке (вокатив), комшї̀ке; кої̀лѝна, кої̀лѝну, кої̀лѝне; кречана, кречану, кречане; кривина, кривину, кривине; лива̀да, лива̀ду, лива̀де; недѐља, недѐљу, недѐље; ѿећурка, ѿећурку, ѿећурке; рабо̀їа, рабо̀їу, рабо̀їе; равнї̀ца, равнї̀цу, равнї̀це; саксї̀ја, саксї̀ју, саксї̀је; срамо̀їа, срамо̀їу; судї̀ја, судї̀ју, судї̀јо, судї̀је; ѿамї̀ја, ѿамї̀ју, ѿамї̀је.*

Четворосложне речи: *браї̀анѝца, браї̀анѝцу, браї̀анѝце (вокатив), браї̀анѝце; воденѝца, воденѝцу, воденѝце.*

1.1.1.2.3. Акценат на антепенултимима

Четворосложне речи: *фамї̀лѝја, фамї̀лѝју, фамї̀лѝје.*

¹⁵ Може се чути, доиста ретко, облик *голубли*.

¹⁶ Али и у м. р.: *сте́пеник, сте́пеника, сте́пеници*.

Петосложне речи: *жандормѐрија, жандормѐрију, жандормѐрије*.

Дублетне форме забележене су код именице *ѵланина*: *ѵланѝна/ѵланѝнина, ѵланѝну/ѵланѝнину, ѵланѝне*.

1.1.1.2.4. Топоними и антропоними:

а) акценат на пенултими: *Богда̀на, Богда̀ну, Богда̀но; Велѝка, Велѝку, Велѝке; Николѝна, Николѝну, Николѝно; Свеѵла̀на, Свеѵла̀ну, Свеѵла̀но; Снежана̀, Снежана̀ну, Снежана̀на; Сиоја̀нка, Сиоја̀нку, Сиоја̀нке; Ба̀њака, Власѝна, Трна̀ва*.

б) дублети: *Марѝја/Марѝја, Марѝју/Марѝју, Марѝју/Марѝју; Драгѝша/Драгѝша, Драгѝшу/Драгѝшу, Драгѝшо; Никол̀а/Никол̀а, Никол̀у/Никол̀у, Никол̀о*.

1.1.1.3. Именице треће врсте.¹⁷ Код именица ове врсте, колебања у парадигматском генералисању могу се приметити једино код множине на *-иња*, те ће се код њих акценат наћи и на суфиксу.

1.1.1.3.1. Акценат на иницијалном слогу

Двосложне речи: *бр̀да, бр̀да; гњѐздо/гњѐздо, гњѐзда/гњѐзда; сѐло, сѐла; гу̀мно, гу̀мна; гроб̀ље, гроб̀ља; дѐије, др̀во, др̀ва/др̀ваља/др̀ваја; жѝвије, жѝвија; лѝце, лѝца; мѐстије, мѐстија; ѵо̀ље, ѵо̀ља; ку̀че, ку̀чики; ѵѝле, ѵѝлики; ѵра̀се, ѵра̀сики/ѵра̀сци; свѝнче, свѝнчики; ѵѝле, ѵѝлики/ѵѝлци*.

Тросложне речи: *збѝришѝје, збѝришѝја; црк̀вишѝје, црк̀вишѝја; сѐлишѝје, сѐлишѝја; сѝрњишѝје, сѝрњишѝја* и сл.

1.1.1.3.2. Акценат на пенултими

Тросложне речи: *дево̀јче, дево̀јчики; има̀ње, има̀ња; ѵризѐиѵко, ѵризѐиѵка, ѵризѐиѵковци; децѝишѝје, децѝишѝја; човечѝишѝје, човечѝишѝја; ѵадѝнче, ѵадѝнчики* и сл.

Четворосложне речи: *нарѐђење, нарѐђења*.

1.1.1.3.3. Акценат на антепенултими

Четворосложне речи: *игра̀лишѝје, игра̀лишѝја*.

1.1.1.3.1. Код збирних именица на *-иња* акценат показује тројако стање:

а) место акцента према основном облику: *ра̀ме, ра̀миња; шѝше, шѝшиња; шкѐмбе, шкѐмбиња*;

¹⁷ Именице средњег рода нису раздвајане у две групе јер овај говор не познаје облике са проширењем (в. т. 2.1.0.).

б) акценат на суфиксу:

бу̀ре, бу̀риња; ју̀же, ју̀жиња; ма̀гаре, ма̀гариња; чѐзе, чѐзиња;

в) дублетни облици:

ло̀јзе, ло̀јзиња/ло̀јзиња; њи́ме, њи́мња/њмиња; њѐбе, њѐбиња/њѐбиња.

1.1.1.3.4. Антропоними и топоними:

а) акценат на пенултими: *Ра̀де, То̀ме; Алѝђерце, Барба̀це, Деја̀нце, Требешѝње.*

б) акценат на антепенултими: *Ашане, Ма̀минце, Ми́рашовце, Прѐшево, Таба̀новце.*

1.1.1.4. Место акцента код именица у прешевском говору показује висок степен доследности у парадигаматском везивању. Одступања су незнатна и углавном се односе на грађење множине код им. м. р. (*го̀ч : го̀чѐви; во̀л : во̀лови/во̀лови; њо̀й : њо̀йови/њо̀йови; о̀ван : о̀вндо̀ви/о̀вндо̀ви; го̀луб : го̀луби*) или се ради о дублетним формама типа: *њмѐљ/њмѐљ; учѝшѐљу/учѝшѐљ*. Именице ж. р. не показују колебања у парадигматском акценту осим именице *њланина* са дублетним формама у сингулару и једним обликом у плуралу (*њла̀нина, њла̀нѝна, њла̀нину, њла̀нѝну, њла̀нѝне*). Код именица средњег рода акценат се налази ван парадигме онда када стоји на првом слогу суфикса *-иња*, што се не дешава редовно, већ се показује тројако стање: *шкњмбиња; бу̀риња; њи́мња/њмиња*.

Акценат код заменица

1.1.2.0. Оно што одступа од правила преношења акцента према почетку речи односи се пре свега на неке прилоге, бројеве и заменице. То је оно што је збуњивало лингвисте у тумачењу узрока повлачења акцента. Старо место он је задржао код заменица на отвореној ултими: *који́, која́, које́, којо́, моја́, моје́, мојо́, чија́, чије́, чијо́, овакво́, овакво́, какво́* итд. Ови облици могу се чути и у прешевском говору с тим што су ређи код односних и присвојних заменица, а чести код показних.

1.1.2.1. Од личних заменица издвајам потврде двосложних облика, код којих се у већем броју налазе оне са акцентом на иницијалном слогу:

и ја́ и она́ Св; ко она́ ни ба́ба О; она́ до̀ле па̀дне Ч; она́ је до̀ле Љ; она́ је прича́ла Б; она́ је ту́ј би́ла Рљ; она́ код на́с Сз; она́ ме пи́тује Рљ; она́ ми ре́че Т; она́ му ви́ка Сл; она́ не пу́тује О; па она́ упо́ређује Ц; она́ ми је прича́ла Св; она́ мно́го те́чи Н; она́ се ка́чи го̀ре О; она́ ту́ј ра́ди Љ; она́ ту́ј си изв́ира Н; она́ ће се стро́ши П; она́ у лаборато́рију ра́ди О;

и оно́ не за́устави Сл; оно́ се распа́да О; оно́ си бе́ше ми́рно Т; оно́ си њско́чи ГД; оно́ си ста́ше за че́с Т; оно́ тако́ј сто́ји Љ; па оно́ на ма̀гаре Н;

више *они* су били Т; да су *они* силни П; из Дејанце су *они* Н; и *они* су такој дошли Р; и *они* су туј Сл; несу не *они* дирале П; *они* беву покушале да копов Н; *они* га знајев Рљ; *они* како су паметни Н; *они* српски причав Сз; *они* су биле такој растикани Н; *они* су ишли с нас Сл; *они* су од Барбаце Н; *они* су от чичу браћа Р; *они* су па кућа до кућу П; *они* су туј живели Ц; *они* су туј седели Ж; *они* су потурчени Н; староседелци су *они* П; *они* чував овце Ц; што су *они* купили Р;

и *оне* су биле туј Сл; и *оне*, сестре му Н; *оне* имава онџ М; *оне* се родише П; *оне* си седив, плетев П итд.

1.1.2.1.1. Ређе се могу се чути облици са акцентом на ултими:

не да причам дек је *она* туј Сл; *она* му вика ГД; *она* си отишла Сл; и *они* га зовев Сз; *они* па су своји ГД; *они* су ис Куштицу Н и сл.

1.1.2.2. Код показних заменица акценат се налази пред партикулом:

гледја га *овај* Н; од *овај* купен леб Т; *овај* Александрија ли Н; *овај* ација Ц; *овај* из Норчу Н; *овај* извор овдека Ц; *овај* личи на њега Ж; *овај* стар човек Ц; *овај* што гу је одвеја Сл; *овај* што продава брашно Т; у *овај* плац не Р; да неје *онај* забел Ц; излэжа не *онај* Н; *онај* Света што беше Н; видела *овија* Т; знајеш ги *овија* Сл; код *овија* П; *овија* браћа куде ће П; *овија* како ги викав Ц; *овија* напрет Ц; *овија* одрасли сви П; он је зет на *овија* Н; *онија* брда Ц; *онија* онамо Н; *онија* ондек Н; *онија* што су га имале Ж;

и *овај* отишла Ж; *овај* дође десно Ц; *овуј* помаду П; од *овуј* малу су отишли Н; скроз на *овуј* страну Т; а *онај* чешма тамо Н; *онај* врба Ц; *онај* код цамију Н; *онај* летња П; тој е *онај* утрина Ц; откуда *онуј* Н; у *онуј* котлину Ц; имашемо *онџ* купене Н; *оне* имава *онџ* М; *онџ* вртаче Ц;

овој Блато Ц; *овој* горе Ц; *овој* дете не може ГД; *овој* наше овдека Ц; *овој* се дешава П; па сад *овој* Сз; продава *овој* П; што је *овој* Сл; а *оној* су били мушкарци Н; и *оној* што било на кола Р; *оној* дрво и тој Р; *оној* се дешава П; пре *оној*, знаш Ч; продава *оној* П; само *оној* чкембе П итд.

1.1.2.3. Присвојне заменице

1.1.2.3.1. Код присвојних заменица *моја*, *моје*, *моји*, *ивоја*, *ивоје*, *ивоји*, *своји* нисам забележила акценат на ултими.

моја баба П; *моја* мајка П; *моју* сестру П; у *моју* кућу су били Ж; и у *моје* време Т; па *моје* дете П; све тој е *моје* имање било Ц; *моји* кад су досељени Т; *моји* су били у Бинач П; па тој *моји* деца Сл; по *моје* башке Сл; овој е *ивоја* чаша П; тој ли је *ивоја* жена М; с *ивоје* дете иде М; *ивоје* братанче Ч; не ли су *ивоји* Сл; *ивоји* деца Ц; и *ивоје* сестре су биле Т; ми смо си *своји* Ц.

1.1.2.3.2. Старо место акцента носи присвојна заменица З. л. јд. м. р.: *његòв* алат је имаја П; *његòва* кућа је на крај Т; на *његòву* страну Р; с *његòву* жèну сам работила Сл; *његòво* имање Ц; тој свè је *његòво* Ц; у *његòво* сèло ГД; *њигòви* дèца П; с *његòве* руке Сз.

1.1.2.4. Упитно-односне заменице могу имати померено место акцента према почетку, али се срећу и облици са старим местом акцента.

а) *кога* сте пита́ли Р; код *кога* Ча́слава Ц; куде *кога* оти́шја Н; *која* је кућа Н; нèма друго *које* Н; штò зна́м *које* Ц; *који* људи Т; ти́ја *који* су зарли́је Сл; нè зна́м *које* су тэг биле П; на *чи́јега* та́тка П; од *чи́јег* си́на Т; *чи́ва* је сèда Р; *чи́ја* је тај њи́ва М; *чи́ју* козу му́зеш Ц; на *чи́је* имање Сз; *чи́је* дèте Сл; *чи́је* имање да да́де П; *чи́во?* Ц; *Чиви́* су дèца Т; *чи́ји* су ма́чики Ц; од *чи́и* пр́сти Ж; *чи́ве* нòсиш П; *чи́је* кра́ве Ж;

б) *кога́* ће на́ђе М; *која́* ти је била другари́ца Сз; ис *којò* су сèло Н; *којò* је име Сл; *којò* писа́ Н; сэг *којò* ће ти чу́ва дèца П; ће га нèма до *којò* врèме Сл; *који́* Ц; не зна́м сэг *који́* су Н; *који́* су стави́ли Н; *којè* жèне П; *којè* су тој цаканòвске лива́де Ц; ти́ *којè* ги пу́шиш Сл; од *чивòг* дèду Ц; Од *чивòг* Т; *чива́* је ба́шча Н; *чиву́* сèстру Сз; не зна́м *чивò* је П; *чивò* је овòј П; не зна́м *чијò* је М; *Чиви́* сте? Ч; не зна́м *чиви́* су ко́ла П; *Чивè* су гу́ме Ц итд.

1.1.2.5. Показне заменице за каквоћу углавном имају старо место акцента, али се јављају и случајеви са преношењем:

а) бèш *овакèв* П; *оваквú* аљи́ну ГД; *оваквú* нèси јèла Ц; *оваквò* да га направи́ш Ж; *овакви́* су долази́ли П; е, *и́аква́* да је П; *и́аква́* ву трèба на њú Сз; *и́аквú* гу направилá Т; с *и́аквò* да нèмаш работу Р; *и́акви́* ће га сре́див Ц; свè сте *и́аквè* Р; *онаквá* иста Сл; *онаквú* ку́ћу Сл;

какèв рèд П; *какèв* свè нèје би́ја Сл; *какèв* си тој човèк Сл; с *каквòга* живи́ Ж; ви́ш *каквá* је тегòба П; *каквá* испáдне ГД; *каквá* је била Ц; *каквú* кафу пи́јеш Сз; *каквú* рабòту има́ш Р; *каквú* сре́ћу има́ П; *каквò* је бילו, дòбро је Т; *какви́* су М; *какви́* човечи́шта Сз;

б) *ова́кав* исти́ има́м П; *ова́кав* је и мо́ј Сл; *ова́кву* сам ја́ имáла Ж; *ова́кву* комши́ку да има́ш Сл; *ова́кво* је уну́тра Сз; па ли *она́ква* П; у *она́кву* ку́ћу Т; *она́кво* сам ти да́ла Ц; *она́кви* сто́љњаци Сз; *она́кви* шпо́рети ста́ри П; свè *она́кве* голèме Н; с *ова́кве* комши́је Ц;

какву ку́ћу има́ Т; *какву* сајги́ју ми правив та́мо П; *какво* имање је по́сле накуповáла П; *какво* малèчко је Сл; *какве* па́ре, *какви* бакра́чи Ц.

1.1.2.5.1. Код показне заменице м. р. јд. *овакав*, *онакав* акценат је повучен, али је у том случају и полугласник вокализован (*овакèв* и *ова́кав*). Исто се дешава и код упитне заменице *какав*.

1.1.2.6. Упитна заменица *какав* има акценат који се, изгледа, повлачи приликом истицања значаја онога о чему се говори. Слични примери, из којих се може препознати иста говорникова намера, могу се препознати и код Марине Јуришић (2009: 27): *Ка́кѡв рѡт, ми кѡт се во́лимо – не́ма рѡт!* (Г); *Овѡј за́кон ка́кѡв је?*

1.1.2.7. Код одричних и неодређених заменица акценат се налази на речци:

а ми *никој*; *никој*, *вика* П; *нема* *никој* Н; *никој* не знаје Ц; *никој*, *синко* Сз; *мож* *некој* ће дође Сл; *некој* ће повикне Ж; ће притрчи *некој* Н; а на *некога* му се дава П; на *некога* не му се дава П; *никакво* нећу да узимам ГД; *тог* *никакво* неје имало Сз; *никакви* несу Сз; *такој* *некакво* шарено Сз; *све* *некакви* брљиви Т; *све* *некакви* зрнца кроз њу ГД.

Акценат код придева

1.1.3.0. Акценат придева се као и код именица парадигматски уједначава. Место акцента у м. р. јд. утиче на све остале облике (в. Видоески 1962: 110).

голѡм, голѡма, голѡмо, голѡми; дебѡл, дебѡла, дебѡло, дебѡли; зелѡн, зелѡна, зелѡно, зелѡни; малѡчак, малѡчка, малѡчко, малѡчки; сакаѡи, сакаѡиа, сакаѡио, сакаѡиш; црвѡн, црвѡна, црвѡно, црвѡни итд.

1.1.3.1. Као што налази Видоески (1962: 110), изведени придеви могу се према месту акцента поделити у две групе: 1) са акцентом на суфиксу и 2) са акцентом на основи, најчешће на слогу пред наставком.

а) *брашњѡв, брашњѡва, брашњѡво, брашњѡви; букѡв, букѡва, букѡво, букѡви; ђеренђѡв, ђеренђѡва, ђеренђѡво, ђеренђѡви; ђеренљѡв, ђеренљѡва, ђеренљѡво, ђеренљѡви; висѡк, висѡка, висѡко, висѡки; лековѡи, лековѡиа, лековѡио, лековѡиш; рођѡн, ређѡна, рођѡно, рођѡни; срамежљѡв, срамежљѡва, срамежљѡво, срамежљѡви; ширѡк, ширѡка, ширѡко, ширѡки;*

б) *безобрѡзан, безобрѡзна, безобрѡзно, безобрѡзни; вешиѡачки, вешиѡачка, вешиѡачко, вешиѡачки; квалиѡиѡиан, квалиѡиѡиана, квалиѡиѡиано, квалиѡиѡиани; мумуруѡзан, мумуруѡзна, мумуруѡзно, мумуруѡзни; муслимански, муслиманска, муслиманско, муслимански; ѡекѡарски; ѡромуђуран, ѡромуђурна, ѡромуђурно, ѡромуђурни; рабѡиан, рабѡиана, рабѡиано, рабѡиани; ѡуберкулѡзан, ѡуберкулѡзна, ѡуберкулѡзно, ѡуберкулѡзни; шииѡарски, шииѡарска, шииѡарско, шииѡарски; Јѡвѡнов, Јѡвѡнова, Јѡвѡново, Јѡвѡнови;¹⁸ Милѡнов, Милѡнова, Милѡново, Милѡнови.*

¹⁸ Код присвојних придева насталих од личних имена уједначавање се може повезати са местом акцента у именици од кроје се гради (в. Младеновић 2013: 25).

1.1.3.2. Некада се могу чути двојаки облици:

го̄ш^ов, го̄ш^ова, го̄ш^ово, го̄ш^ови, као и: *го̄ш^ов, го̄ш^ова, го̄ш^ово, го̄ш^ови*; *шӯӣљ^ика̄в, шӯӣљ^ика̄ва, шӯӣљ^ика̄во, шӯӣљ^ика̄ви*, али и: *шӯӣљ^ика̄в, шӯӣљ^ика̄ва, шӯӣљ^ика̄во, шӯӣљ^ика̄ви*.

1.1.3.3. Место акцента у основном облику поновиће се и у општем падежу: *деб^елог, деб^елу; леков^иӣог, леков^иӣу; ро̄ђ^еног, ро̄ђ^ену; срам^еж^љиво^г, срам^еж^љив^у; Јов^аново^г, Јов^анов^у* и сл.

1.1.3.4. Компаративни облици најчешће се граде аналитички и у таквом случају акцентуација може бити двојака. Ако је морфема *ӣо* саставни део компаративне форме, она ће бити носилац акцента. Уколико је *ӣо* самостално, акценат ће бити и на њој и на позитиву.

по̄голем, по̄малечак, по̄убав, по̄стара, по̄слаб; по̄ блӣзак, по̄ ро̄ђен; по̄ вр^една, по̄ раб^отна; по̄ укусна, по̄ леков^ит.

1.1.3.4.1. Код говорника се могу чути и синтетички облици компаратива. У таквим случајевима акценат се налази на старом месту: *сӣтар^ија, новӣја*.

1.1.3.5. У суперлативу префикс *на̄ј-* најчешће је носилац акцента: *на̄ј-голем, на̄јсӣара, на̄јмла̄ђа, на̄јубав, на̄јмал, на̄јмек*, али има и случајева са два акцента: *на̄јбо̄ља, на̄јло̄дно, на̄јгол^ем*.

1.1.3.6. Заменички придев *сам* у облицима ж. и с. р. јд. и у мн. јавља се углавном са помереним акцентом, али има примера и са акцентом на ултими:

да не̄је *са̄ма* П; *са̄ма* ли си П; *Са̄ма* је Сл; *са̄ма* си је ишла Ч; *са̄ма* ћ идем ГД; *са̄ма* је једна Н; *са̄ма* беше једно време Сз; она се одвоји *са̄ма* П; да не̄је *са̄мо* П; дете ги је *са̄мо* Ц; *са̄ми* двојица Р; *са̄ми* су ги остављали Т; *са̄ми* смо си правили Р; *са̄ми* су у село Н;

сама̄ је Рљ; *сам^и* гу прав^ише Сл; *сам^и* ид^оше Б; *сам^и* су ГД.

Акценат код бројева

1.1.4.1.1. Облици броја *један* у женском и средњем роду имају акценат на отвореној ултими и они представљају једну од недоследности у преношењу акцента у јужноморавском говору (и у македонским дијалектима). Ивковић их је објашњавао утицајем облика м. р. или наносом са стране (Ивковић 1921: 264), али Видоески (1962: 109) не прихвата да се све може објаснити аналогijом, пре свега зато што сличних одступања има и у другим категоријама (не само у аористу, већ и код заменица и прилога). Као и у пчињском говору (Јуришић 2009: 28) и овде ће акценат бити на отвореној ултими.

једна̄ је била Т; *једна̄* је била осам године П; *једна̄* је била десет године П; *једна̄* голема соба Ц; *једна̄* маала је тај Т; *једна̄* пиљара има ГД; *једна̄* Прешевљанка М; *једна̄* просторија Т; *једна̄* црнка Ц; куде је још *једна̄* Ц; ајде да испушимо по *једнӯ* Ц; *једнӯ* годину Т; *једнӯ* годину у Миратовце Ц; *једнӯ*

недељу ги је носија Н; *једну* у Бањску Ц; само *једну* теглу П; *једне* године П; дај *једно* малеџко П; замеси *једно* малеџко Т; иди нацртај још *једно* П; има и *једно* врело Т; имаше још *једно* М; *једно* вече Ц; *једно* време било Т; *једно* време мџи Т; *једно* време смо терали Т; *једно* је шести П; *једно* место Р; *једно* пунење П; *једно* четврти разред П; још *једно* да си чува Ж; како *једно* воденичко тркало П; ово *једно* парче Сл; само *једно* врпче П; само *једно* дрво има дебело М; само тура *једно* Н; *једни* људи дођоше Ц; *једни* там, *једни* там ГД; моји *једни* рођаци Сз; у *једни* кола Сл итд.

1.1.4.1.2. Када је реч о исказивању времена, акценат ће увек бити померен и у мушком роду: дошја је око *један* Сл; дошја је у *један* П; има *један* и нешто Ц; у петнаес до *један* ГД. У осталим случајевима биће: *један* је Војислав Ц; *један* дон П, Сз, ГД; *један* Цафер Ц и сл.

1.1.4.2.1. Број четири и сложени облици бројева од једанаест до деветнаест често носе акценат на пенултими:

моја мајка *четири* П; остави *четири* деца ГД; сэд само за овџа *четири* Сл; три-*четири* браве Ч; три-*четири* дџна и Бог П; *четири* сам ставџла М; *четири* спрата ГД; *дванајес* јевра Сл; ја сам *дванаес* године живџла П; наша *дванајес* Сз; *џринаес* ваљда П; *џринаес* има Ч; а мџшко *џеџнаес* Ч; Бранко *џеџнајес* године П; донесе *десет-џеџнаес* корења П; можда *џеџнаес*, дваес године Ч; *џеџнаес* евра М; *џеџнаес* чаја днџвно П; пре *десет-џеџнаес* године Сз; сто *џеџнаес* године П; сто *џеџнаес* са сто седамдесет Т; три и *џеџнајес* Ж; три и *џеџнајес*, и двајес Ц; у *џеџнаес* до један ГД; чџча ми *џеџнајес* башчалџка да даде П; и једно девојче *шеснаес* године ГД; пе-*шеснаес* родџла Т; *осамнаес* џладе Т; *осамнаес* месеца Р; имаја *деветнаес* године Ц; он *деветнајес* године има Ж итд.

1.1.4.2.2. Јављају се и облици са повученим акцентом:

пола *чеџири* П; пре два месеца или три-*чеџири* Ц; *чеџири* џспита има Ч; до пола *једанае* седџмо ГД; седџше до пола *дванаес* П; после *дванаесџе* године Ж; дџте *џеџнаесџи* године Р; *шеснаесџи* пџт до *осамнаесџи* П; *осамнаесџи* године Ц.

1.1.4.3.1. Бројеви од *двадесџи* до *деведесџи* често се сређу у упрошђеном облику и са акцентом на затвореној ултими.

Да л имаше *чеџерес* године П; кад су бџли за *чеџерес* даџа П; ми *чеџерес* куђе Срџби Р; напунџла си *чеџерес* ГД; џдма *чеџерес* дџна ГД; па *чеџерес* Сл; *чеџерес* дџнара П; *чеџерес* џладе џмав М; *чеџерес* две-три Сл; овџја наши по *чеџерес* пџт ГД; а џџне *шеесџи* Сз; па има *шеесџи* године Ц; ако неје у *џдесџи* Н; *седамдес* пџт Ц; *седамдес* пџт посто за Бујановац М; *деведес* један кома осам П; сад сам на *деведес* два П; алкохол *деведес* пџт

милилитра, чїс П; нєје *деведес* пѣт пѣсто П; *деведес* прво Ч; *деведес* ђсме Сз; *деведес* девѣте Н итд.

1.1.4.3.2. Ређи је случај акцента на отвореној ултими, која је постала отворена након испадања финалног сугласника *ӣ*: за *ӣдесѣ* шѣс дѣна Сл; *осамдесѣ* и двѣ Љ.¹⁹

1.1.4.3.3. Када су у пуном облику, бројеви се могу чути са местом акцента које одговара стандарду: *че̄ӣрдѣсе̄ӣ* јѣдан П; после *че̄ӣрдѣсе̄ӣ* сѣдме, *че̄ӣрдѣсе̄ӣ* ђсме Ц; више од *ӣдѣсе̄ӣ* пѣсто М; двѣста *ӣдѣсе̄ӣ* динара ГД; *ӣдѣсе̄ӣ* ӣљаде Сз; *ӣдѣсе̄ӣ* шѣсте Сл; сто *ӣдѣсе̄ӣ* Т; *ӣездѣсесѣӣ* и које године Ц; *ӣездѣсе̄ӣ* прве је била школа Ц; *седамдѣсе̄ӣ* и кѣсур године Р; *седамдѣсе̄ӣ* и више Р; *седамдѣсе̄ӣ* и пе-шѣст Р; *седамдѣсе̄ӣ* шѣст Т; јѡш *осамдѣсе̄ӣ* и друге-трѣће П; ѡлфа *деведѣсе̄ӣ* П; са *деведѣсе̄ӣ* и дѣвет динара Ч; хӣљаду ђсамсто *деведѣсе̄ӣ* девѣте П и сл.

1.1.4.5.1. Редни бројеви. Код тросложних и вишесложних редних бројева акценат је на пенултими:

тѣј *ӣрѣћи* рѣзред, и *че̄ӣвр̄ӣӣ* скѡро Сл; *че̄ӣвр̄ӣӣ*, овѣј пѣти Сл; Николија је *че̄ӣвр̄ӣѡга* П;²⁰ сад *че̄ӣвр̄ӣѡа* долази Н; *че̄ӣвр̄ӣѡа*, пѣта, која је Р; тријес и *че̄ӣвр̄ӣѡе* Ц; триес *че̄ӣвр̄ӣѡо* Ц; хӣљаду ђсамсто *дѣвѣтиѡе* П; хӣљаду ђсамсто *дѣвѣдѣсет дѣвѣтиѡе* П; *дѣсѣӣѡга* трѣба да дође ГД и сл.

1.1.4.5.2. Код вишесложних редних бројева могуће је померање за јѡш јѣдан слог напред:

за *јѣдѡнаесѣӣӣ* ми је заказано ГД; пѡсле *дѡѡнаесѣӣѡе* године Ц; *ѡсѡмнаесѣӣѡг* долазив Сл.

1.1.4.6. Бројне именице имају акценат на пенултими: *дѡѡјӣѡа* орѡѡѡӣ Ц; нӣки *дѡѡјӣѡа* Н; овѣја *дѡѡјӣѡа* Сл; свѣ по *дѡѡјӣѡа* Р; *ѡѡдѡѡјӣѡа* су сѡми П; њӣ *ӣтрѡјӣѡа* Сз; *че̄ӣѡѡрӣѡа* су били Т; има гӣ *ӣѡѡѡрӣѡа* Н; *седамѡрӣѡа* у кућу П;

1.1.4.6.1. Иако није тако често, јавиће се облици бројних именица са акцентом на антепенултими, што сам забележила јѣдино код истог броја: *че̄ӣѡѡрӣѡа* дођѡше от Прѣшеѡѡ ГД; *че̄ӣѡѡрӣѡа* што су тепѡли П.²¹

¹⁹ Овакѡе форме забележене су у куманѡвском и пчӣњском говѡру (Видѡески 1962: 113, Јуришић 2009: 28).

²⁰ Пенултима у ѡсновном облику: *че̄ӣвр̄ӣӣ*, *дѣсѣӣӣ*.

²¹ Исто налазимо и у: Белић 1999: 311: *че̄ӣѡѡрӣѡу*, Марковић 2000: 162: *че̄ӣѡѡрӣѡа* у кола, Јуришић 2009: 187: старци сѡм *че̄ӣѡѡрӣѡа*, ћѣрко, дочекуѡѡла; у кућу бѣја ми три зѡлѡе и Јѡѡн и Дѣмко – *че̄ӣѡѡрӣѡа*; и дѣѡа имаше *ӣтрѡѡѡа*, *че̄ӣѡѡрӣѡа* бѣѡу.

1.1.4.6.2. Померања има и код облика *обојица*: *обојица* идемо лóв П; *обојица* су моји деца Ц, али и: *обојица* беву Ж.

Акцент код глагола

1.1.5.0. Још је Белић утврдио да су акценатске прилике код глагола знатно једноставније него код других врста речи, до чега се дошло процесом генералисања стања (в. Белић 1999: 318, Видоески 1962: 113). Парадигматско уопштавање акценатског стања код глагола видно је у презенту, имперфекту, императиву, трпном придеву, радном придеву, глаголском прилогу садашњем, док је у аористу тај процес још увек у превирању. У наставку ће бити дат преглед стања у презенту, радном глаголском придеву и аористу с обзиром на то да се управо код њих може очекивати другачије стање или макар двојаки облици²², док се код осталих глаголских облика место акцента може видети у поглављима посвећеним њима. Потврде су разврстане у две групе: прости и сложени глаголи, јер се показало да се негде (нпр. презент, аорист) акценат може повући на префикс. Током прегледа потврда праћен је положај акцента на основи, корену или префиксу (код сложених глагола) јер су се у том смислу показала извесна уједначавања.²³

1.1.5.1. Презент. У презентским облицима акценат се не налази на ултими, без обзира на то о којим глаголима се ради.²⁴ На основу прикупљене грађе може се закључити да је акценат у презенту једнине код простих глагола увек повучен за један слог од краја речи, што значи да се акценат у презенту јд. неће наћи на наставку. И код сложених глагола већи број примера потврђује пенултимско место акцента, мада има неких примера са акцентом на префиксу. Место акцента у једнинским облицима задржава се и у множини.

²² Овде се има у виду стање у говорима који чувају старо место акцента (сврљишко-заплањски и тимочко-лужнички).

²³ Белић је у *Дијалектима источне и јужне Србије* место акцента код глагола представио на различите начине у зависности од глаголског облика. Акценат у презенту дао је према врстама, а у оквиру тога су примери за акценат на ултими или на почетном слогу (Белић 1999: 339–352); место акцента у аористу пратио је кроз две групе: 1. са *-o(x)* и 2. са *-x*, а онда је другу групу поделио на: а) глаголи са једносложном осномом, б) глаголи на *ну*, в) глаголи на *а*, г) глаголи на *и* (Белић 1999: 366, 368).

²⁴ Уз бројне примере, који показују умерено место акцента у презенту, напомињем казивање једне информаторке, која је, преносећи причу своје бабе, изнела занимљиве облике презента 1. л. јд. на *-м*: *идѐм*, *и́рдѐм*, са нагласком на ултими, каквих нема у данашњем прешевском говору. Ипак, акценат на ултими у 1. л. јд. презента на *-м* може се чути код псовки: *јебѐ_му свѐ*, *јебѐм_ти* и сл., где глаголски облик са заменичком енклитиком иза себе чини акценатску целину, што и одржава место акцента.

1.1.5.1.1. Прости глаголи:

1. л. јд.: да не *идем* Б;²⁵ ја га *сечем*, бацам П; неко време *скинем* П; кафу слабо *ишјем* Р; *ишијујем* си га онако Р; ма ја *чујем* трóпа, трóпа П; *не знајем* шиптарски Ж; не те *срећинујем* тамо Ц; *давам* малка Сз; ја му *викам* Б; да те *викам* да дођеш Ц; *викам* на ћерку ми Ж; не смем ни тањири да *ишурам* там П; ја да ги *чувам* Ж; овија *чувам* Сз; у најлон га *моћам* ГД; *ће* те *ишиам* Сз; па у шпорет ги *ишурам* П; не *мелам* на машину П; кэт *плаћам* телефон П; *имам* воду Сз; *немам* воду Ж; *немам* куде Сз; па *качим* Ч; Ај да ги *сћавим* П; нешто *работим* Љ; ја *мислим* Сз; *мислим* младо дете П; не могу да *носим* вилице П; *несам* сигуран Б; *несам* те познаја Ц; *несам* чуја овде Н итд.;

ја камења ли *једу* ГД; а *љуто да једу*, не ГД;²⁶ не смем *љуто да једу* ГД; па ја што *једу* Ж; ја како *узну*, такој *врну* ГД; кад да *иду* П; не мож *да иду* ГД; да *иду* у десет саат Сл; толко *ће* ти *даду* Ж; да ви *даду* сок П; треба да *даду* Сз; е, да га *једу* Р; *ће седну* П; после, кад се *врну* Сл; кад не *знају* да збору Сз; не ти *казују* Р; ја ти *казују* Р; ја *ће* се *крију* Сл; поче да *кујују* ГД; да те *не лажу* Љ; да те *лажу* Ч; да ти *кажу* Ж; *ће* ти *кажу* Б; не *можу* сам Сл; да се *обучу* Сл; сас маказе *сечу* П; ја *илачу*, *илачу* П; куде да те *воду* П; *ће* ти ги *враћу* П; не *жалу* Сл; кад не *знају* да збору Сз; ја с њи *ће* збору П; само да не *кују* П; *мислу* си Љ; *носу* си воду ГД; ја не ги ни *иамју* П; што да *ирау* Ц; што *ће* *ираву* Љ; ја што да му *раду* Сз; сэг не *раду* нигде Сл; што да *раду* Ж; да *сћаву* гра да *саду* П; шерпиче *ће* *ишуру* П; да ве *виду* Ч; чекеј да *виду* П; и ја *мрзу* Сз итд.;

2. л. јд.: мора да ги *дадеш* П; па немој да *ишјеш* Р; што не *казујеш* Б; немој обе да *исујеш* Н; куде *радиш* ти Р; не мож да гу *иреметиши* Н; а ти одавна *неси* бија Ж; да *неси* била ти Б; зашто *неси* ишла Рљ;

3. л. јд.: *краде* и нигде га нема Н; *узне* паре Н; некако не *иде* дубоко П; *разуме* човек Ц; тэд ми се *ишје* Р; не ги *знаје* никој Н; све *знаје* Ч; *знаје* се Б; *срамује* се Љ; кад се *срамује*, не П; ма ја *чујем* *ишрóa*, *ишрóa* П; *добива* десет ектара земљу Ц; *краде* и нигде га нема Н; *ће* си *бележи* Ц; не ми се *носи* П; *чини* буп, буп П; *неје* имала Н; *неје* могја да се откачи од њи Св; *неје* наврћаја Б итд.;

1. л. мн.: да *идемо* тамо Р; да *идемо* у Велику Плану Р; да *седнемо* Љ; *казујемо* ги Ч; и *кујујемо* си дрва Р; ми га *знајемо* Ц; *несмо* ги научили на ред Љ; *несмо* вадили Св итд.;

²⁵ Систематизација примера са глаголским облицима дата је према Белићевим врстама.

²⁶ Облици 1. л. јд. презента не могу се помешати са 3. л. мн. јер презент 3. л. мн. увек има -в (-ав, -ев, -ив); в. т. 2.5.1.6.

2. л. мн.: трéба да *јéдеӣе* Сл; *ће узнеӣе* за туј *њӣву* П; кэд *ће идеӣе* Р; штò *й̄ӣјеӣе* Ц; *лэгаӣе* по цэл дѣн Р; *дáваӣе* ги на *њи* Сз; *ће се врáӣӣӣе* ли? П; *áj*, *ће видӣӣӣе* Ц; *вӣ си сéдӣӣӣе* П; да ли *нэсӣе* ме чули Св; *вӣ нэсӣе* знáли за тóј Т итд.;

3. л. мн.: да се *зóвев* Вујинци Н; нéма свӣње да *вӣ глэдужев* ГД; прíватно си *сӣанужев* П; да *знајев* лљди Ц; какò се *викав* Р; а штò *влáдав* П; кэд пòчнев да *й̄рӣчав* П; *корис̄ӣӣив* си Ц; али нáдимак *нэсу* имáле Н; *нэсу*, *нэсу* Сл; да *нэсу* га уплашӣли Ц; *нэсу* тэли П; *нэсу* не вика̄ли Ц; *нэсу* га водили ГД итд.

1.1.5.1.2. Сложени глаголи:

1. л. јд.: *о̄й̄идем* Ц; што *на̄ђем* ситни Н; *исéчем* ги Ч; одòкле да *й̄òчнем* Р; да *зай̄òчнем* Б; да *й̄о̄й̄ӣјем* лéк П; *рас̄ӣӣујем* се свљда Сз; *ја̄ ће* ву *донéсем* Љ; да *й̄онéсем* Ц; да гу *дочљвам* Ж; па *завикам* на *њега* Т; да *замòй̄там* Б; *й̄орéвам*, *й̄оврáћам* П; *закáчим* га Ч; *ће нарӣћам* тљђо дéте П; да ги *й̄роцэдим* Ч; *грá* ће си *свáрим* П; нéшто да *урабòй̄им* П;

не мòж да *на̄ђу* Љ; *ће на̄ђу* Сз; кэд *й̄рòђу* Сл; пòсле кэд *слéгну* Сл; кэд ги *на̄й̄ну* пред телевизор ГД; не мòш си *о̄й̄иду* на пíјац П; сáма *о̄й̄иду* у бáнку П; штò *ђу*, кэд не мòш да *о̄й̄иду* Ж; и *й̄ринэсу* лáвор П; *ја̄ ће* ве *одвэду* П; да му *о̄й̄еру* нòге П; *ја̄ си омэсу*, па си *ис̄й̄ечу* ГД; колáче *извáду* ГД; *ја̄* да га *й̄ровэру* Т; трéба *ја̄* да *доòду* Ц;

али и: *ја̄* да *òй̄иду* код *њӣ* Ж; отидò дрвa да *дòнесу* Сл; *ја̄* да *дòнесу* О; мòрам да *й̄онесу* вӣше Сл; и *ја̄ зай̄вору* врáта, па *удру* П; да *на̄й̄раву* *ја̄* кáфу Ч; *áj* да *на̄рану* свӣње, крáве Сл; не мòж да *на̄й̄лаӣу* Сз; *укачу* се Сз и сл.

2. л. јд.: да те *викам* да *дòђеш* Ц; не мòж да га *на̄ђеш* Н; *éј*, штò ме *заминујеш* ГД; па да ги *й̄омòгнеш* на лљди П; па не *доòдиш* куде мéне Ц; да *о̄й̄вòриш* врáта Р;

3. л. јд.: *òће* да *украде* Љ; *дòђе* сáм Ч; па кэ *дòђе* Рљшка Н; туј да *дòђе* Н; *уáй̄е* га пчéла П; пòсле *ће* га *й̄о̄й̄ӣје* П; нека *ус̄ӣӣје* мáма дéте П; *заврне* кíша ГД; нека *заврне* ГД; да се *ис̄й̄рáвда* Н; не ги *одговáра* П; и *òна* *ће й̄омáга* П; овэј дéчко *й̄родáва* П; и нáвече *доòди* Н; *й̄òоди* у шкòлу ГД; кэд *нэће* да му *одговòри* П; и *ће* се *о̄жéни* ГД;

1. л. мн.: па *ће* га *на̄ђемо* Н; па *засéднемо* Љ; *завршӣвамо* сас *њӣве* Р; не мòж да *й̄рòдамо* овдé Р; да *рас̄й̄рòдамо* Ч; сáмо да не *заборáвимо* Р.

2. л. мн.: штò *ће й̄о̄й̄ӣјеӣе* Ц; *вӣ си й̄олéгаӣе* П; да *раздáваӣе* Ч;

3. л. мн.: да *дòђев* Н; *занéсев* се Љ; *ус̄ӣӣјев* се рáно Т; *зай̄рӣчав* се такòј Ч; па га *закáчив* Т; *ће* се *о̄й̄кáчив* О; свé се *расклáй̄ив* П итд.

1.1.5.1.2.1. Парадигматско уопштавање места акцента у облицима презента могло би се јасније увидети на примеру глагола представљеног кроз парадигму: *идем̄иду*, *идеш*, *иде*, *идемо*, *идеӣе*, *идев*; *о̄й̄идем/о̄й̄ӣиду/òй̄иду*,

о̄ӣӣдеш, о̄ӣӣде, о̄ӣӣдемо, о̄ӣӣдеӣе, о̄ӣӣдев; казӯјем/казӯју, казӯјеш, казӯје, казӯјемо, казӯјеӣе, казӯјев; ус̄ӣӣјем/ус̄ӣӣју, ус̄ӣӣјеш, ус̄ӣӣје, ус̄ӣӣјемо, ус̄ӣӣјеӣе, ус̄ӣӣјев.

1.1.5.1.2.2. Из наведених примера може се закључити да се акценат у 1. л. јд. презента на -у може наћи на префиксу или на корену глагола. Александер (1975: 307–310) је утврдила да се у Горњој Пчињи могу чути облици презента 1. л. јд. на -у са акцентом на префиксу глагола, али и да тога нема у околини Врања. Јуришић (2009: 33–34) наводи да се акценат на префиксу код сложених глагола чешће чује у западнијим пунктовима него у источнијим. Она износи и податак да ове особине нема у говору села Биљаче (између Бујановца и Прешева). У кумановском говору (Видоески 1962: 113, 186–188) нема облика са акцентом на префиксу у 1. л. јд. презента на -у. Може се претпоставити да су моји информатори, код којих су забележени примери са акцентом на префиксу, својим пореклом задржали наведене облике.

1.1.5.2. Радни глаголски придев. У радном гл. придеву акценат се у свим лицима и у оба броја најчешће налази на пенултими, односно на последњем слогу основе. Овде би било вредно навести форме глагола: *бӣӣи, да̄ӣи, мо̄ӣи*, а затим *хӣеӣи, зна̄ӣи* и глагола који у основи имају старо *ӣӣи*. Након тога биће дато и стање у осталим глаголима. Прва три су имала старо место акцента на отвореној ултими у ж. и с. роду једнине, а у једном делу ПТ говора забележен је такав положај акцента и у мушком роду. Угледањем на ове форме, слично се дешава и код *хӣеӣи* и *зна̄ӣи* (в. Јуришић 2009: 34–36). Код глагола од *ӣӣи* у источном делу пчињског говора такође се чува старо место акцента. У прешевском говору већи је број потврда са акцентом повученим са ултима у радном гл. придеву ових глагола.

1.1.5.2.1.1. Радни гл. придев м. р. једнине:

а) *бӣја* сам у дрӯги разред Ц; *бӣја* преводник Н; и она̄м је *бӣја* Стојан Лисица Н; ја̄ сам *бӣја* у Островицу Н; кад сам *бӣја* доле Ц; он̄ *бӣја* код нас Н; то̄ј е *бӣја* крвник Сл; у Миратовце си *бӣја* Ц;

ако си ми га *да̄ја* М; Булутин га је *да̄ја* добро П; *да̄ја* ми је у зајам П; *да̄ја* му неки и узēja М; не *да̄ја* ти Бог П; да л је *йрода̄ја* Ц; и њиву ова̄м *йрода̄ја* још једну П; то̄ј *йрода̄ја* надоле све П;

мо̄гја си да гу видиш П; *мо̄гја* си да понесеш Сл; *мо̄гја* је сам да направи Ц; да л је *мо̄гја* сам Т; не̄је *мо̄гја* да се дигне Сз; не̄је *мо̄гја* да се качӯје на шолу П;

ӣеја је да гу узне П; *ӣеја* је све да распрода Ц; не̄је *ӣеја* да ми каже Ж; а он̄ не̄је *ӣеја* П;

знáја сам кудé је Т; и ја сам тој знáја П; знáја сам дек ће је такој Сл; не би знáја да ти кажем Н; не би тáчно знáја Н; нéсам те ѿознáја Ц.

1.1.5.2.1.2. Код глагола *биѿи* забележила сам и примере са акцентом на ултимима:

ја сам *бија́* биљ-биљ Сл; ја сам главан *бија́* Б; мно́го сам *бија́* здрав Сл; он је милицајац *бија́* Сз; тој не́је *бија́* тáтко Сл; кно́јевци су *били́* Сл; та́м су *били́* Н итд.

Напоредо са овим, чак и код истог говорника, јављају се и форме са акцентом на иницијалном слогу.

1.1.5.2.1.3. Глаголи на *иѿи*:

у Мирáтовце си *иѿија* у шко́лу Ц; ја кэд сам *доиѿија* Б; кэд је *доиѿија* Сз; ко́га си *наиѿија* Н; кудé си ги *наиѿија* ГД; и ави́он *наиѿија* Н; знáчи *оѿиѿија* кот Чáслава Ц; нáвише *оѿиѿија* Н; *оѿиѿија* тáмо Љ; по́ напред је *оѿиѿија* Ц; он сэд оту́д па *ѿдоиѿија* навáмо Ц; *ѿдоиѿија* ли је Р; *ѿрѿиѿија* седамдэсет Р; срам је *ѿрдоиѿија* П итд.

б) Остали глаголи имају акценат на пенултимима, односно на крајњем слогу основе:

Прости глаголи: не́ те је *разумѿеја* Ц; да́ја му не́ки и узѿеја М; кэд си *ора́ја* Н; и Стојади́н ме је *звáја* Сл; кэд је *куѿува́ја* Ц; па *сѿианова́ја* је жандормѿер Ц; не́је *си́ја* Ч; не зна́м да ли је *добѿија* М; *седна́ја* си и че́ка Ц; *чу́ја* сам за њу́ Ц; на́ш де́да је *има́ја* ливáду Ц; дек на́тамо нéсам *има́ја* зéмљу Ц; *куѿи́ѿија* је свé Ц; од ба́бу гу *наследѿија* М; *ѿлаиѿија* се Р; Јану́з *ѿрави́ѿија* че́шму Н; куде ја што сам се *родѿија* Ц; ја сам *сѿави́ѿија* ћумке М и сл.

Сложени глаголи: не́је не *излэжáја* Н; а једэн *ѿогина́ја* на пругу́ Н; како́ се је *забуни́ја* то́лко Ц; ама сам гу *наѿрави́ѿија* рабóту Ц кривине сам *наѿрави́ѿија* М; за́дњи вóз *уфайѿи́ѿија* М; па се *усмрдѿеја*, па Бóже Ц и сл.

1.1.5.2.2.1. Радни гл. придев у ж. роду:

а) *би́ла* је до не́га Сз; *би́ла* је и стáница милици́је Ц; *би́ла* пре́ко адвокáта М; ја сам та́м *би́ла* Ц; кудé је *би́ла* П; ма́ћија је *би́ла* Н; нáстава је *би́ла* Ц; она је ту́ј *би́ла* Сл; ту́ј горе је *би́ла* Н; ту́ј е *би́ла* П; шездéсет пр́ве је *би́ла* шко́ла Ц; ба́ба ми је *дáла* П; *дáла* ми је Р; и на те́бе је *дáла* ГД; ја сам *дáла* до́ле и кáпару П; на А́нђелу да не́си ги *дáла* П; не́си ми *дáла* Сл; са́мо си ми кáпу *дáла* П;

да си *мо́гла* да га дигнеш Ц; и́ч не́је *мо́гла* Т; *мо́гла* ли је са́ма Т; *мо́гла* сам да до́ђем Ж; не́је *мо́гла* са́ма да се дѿиза Сл; не́си *мо́гла* да навр́неш П;

ја́ га нéсам *ѿѿела* П; једанпúт сам *ѿѿела* Т; не́ га је *ѿѿела* Сл; не́је *ѿѿела* да се јáви Ц; онѿј дэн је *ѿѿела* П; само да је *ѿѿела* М;

знáла је до ту́ј ГД; нéсам *знáла* Н; она не́је *знáла* Ц; тој нéсам *знáла* Б;

на пијац кэд сам *ишла* П; у Реља́н сам *ишла* П; у Шапра́нце сам *ишла* Т; а *дошла* код гинеколо́га П; да је *дошла* Т; е, кад је *дошла* Зо́рица ис Цѐр Н; ја сам деведесет шесте *дошла* Т; кэд сам *дошла* Сз; *йдошла* сам да те ви́дим П итд.

б) Прости: сто́ка се *йасла* ту́ј Ц; не́што сам *чу́ла* О; Но́рча *добила* име Н; ја сам *ийиува́ла* Н; како́ се је *вика́ла* Ц; *има́ла* је на́ша Сз; Јова́нка куде је *има́ла* Н; али *забравила* сам ги Н; ја не́сам то́ј *видѐла* Ц;

Сложени: *зайочѐла* сам Ч; кэд је *йочѐла* да ра́ди М; да га је *йодигна́ла* О; кэд је *узвика́ла* Б; *найравила* га Т и сл.

1.1.5.2.3.1. Радни глаголски придев с. рода:

а) али *би́ло* је бѐ, Во́јо М; а то́ ли је *би́ло* на кра́ј до́ле Ц; *би́ло* је тако́ј Љ; како́ је *би́ло* П; не́је *би́ло* ло́шо Сз; све је бузелѝк *би́ло* Н; та́мо је *би́ло* у це́нтар Ц;

мо́гло је да би́дне П;

не́је *ише́ло* да ми би́дне М; *ише́ло* је да би́дне П;

зна́ло се је та́да П; то́ј се е *зна́ло* Н;

та́д се је *ишло* Сл; то́ј е све *оийишло* та́мо Н;

б) Прости глаголи: како́ *бидна́ло* ло́шо Р; *йиса́ло* је на једну́ та́блу Н; *игра́ло* се та́мо око сто́ку Ц и сл.

Сложени глаголи: по́сле ра́т је *йочѐло* Ц; бе́ше *йогина́ло* од стру́ју Н; *йојави́ло* се Ч; Пре́шево је *йојѐло* Сз;

1.1.5.2.4.1. Радни глаголски придев м. р. множине:

а) *били* су јучѐр Сл; гроб́ја *били* она́м Н; се́дам ку́ће су *биле* фами́лија Н; то́ су ту́рски по́седи *били* Ц; три́ брата́ су *били* Ц; ту́ј ли су Ср́би *били* П; ми́ смо *дали* двајес две и́љаде П;

мо́гли су да навр́нев Сл; не́су *мо́гли* да завр́шив П; не́су *мо́гли* да про́дав Р;

ише́ли су да до́ђев Т; *ише́ли* су да про́дав Сз; не́су *ише́ли* да и́дев одо́вде Ц; не́су *ише́ли* заједно П;

зна́ли су да сам Ср́пкиња Н; не́су *зна́ли* да су у ве́зу П; са́мо су о́ни *зна́ли* Н;

ишли од Трна́ву Н; ми́ смо *ишли* у Мирáтовце Ц; о́ни куде ме́не *дошли* Ц; та́мо су *ишли* Ц; у шко́лу су *ишли* заједно Ц; овѝја су *дошли* од Лепчи́нце Н; о́ни не́су *дошли* Љ; о́ни су *дошли* од Гњѝлане Н; по́сле су *дошли* по на́с Н; тво́ји кэд су *дошли* П; овѝја су *оийишли* Сл; после су *оийишли* у Цр̀новце Н и сл.

б) Прости глаголи: сто́ку *йасли* Н; *бидна́ли* су овде́ о́сам Н; ни́што не́смо *ийиува́ли* Н; ту́ј су љу́ди *кои́али* Ц; исто́ су тако́ј *рачуна́ли* М; да ли То́па га *вика́ли* Ц; *има́ли* смо ту́ј лива́де Ц; у Дува́нску смо *има́ли* М; значи *има́ли* су Н; *дава́ли* су ги Љ; о́ни су ги *води́ли* ту́ј Н; *забравили* смо ги М; от ко́га ли

смо *куйили* О; који су гу *йравили* Ц; као да су *радили* М; шес године-седам су се *йужили* М; *йужили* смо се сас њи Н;

Сложени глаголи: туј га *назвали* М; што су *зайекли* Н; воду *наврнали* на њима Н; кад су *йошурчували* у Босну Н; несмо гу *йродали* Ц; несте ме *измучили* Ц; да несу га *йлашили* Ц; тэд су се *доселили* Н; да несмо *йројушиили* М; које смо *йројушиили* Р итд.

1.1.5.2.5.1. Радни гл. придев ж. р. множине:

а) српске куће су *биле* Ц; године које су *биле* М; махале старе што су *биле* М; пэт куће су *биле* Н;

дале су му све на њега П; све су *расйродале* Сз; сестре су му *дале* П;

ми кад смо *дошле* ТР; тѣј што су *ојиили* Р; кэд су *йошле* Љ;

несу *йееле* да дѣлив Ц; саме смо *йееле* да му дадемо П;

мене ме несу *знале* Ц; несу *знале* куде живи П; откуд су па оне *знале*

Сл;

б) Прости глаголи: и овѣја ги *срејинале* Н; како су се *викале* Ц; *гледале* смо туј Н; воденице *имале* туј Ц;

Сложени глаголи: *йогледале* смо Љ; ете што су *найравиле* М; у једно брѣкче *найравиле* кућу ГД; па га *йребаџиле* у млин ГД; много смо *йројатаили* ми дѣца Ц итд.

1.1.5.2.5.2. Парадигматско уопштавње у радном гл. придеву може се учити на следећим примерима: *ишја, ишила, ишло, ишли, ишле; викаја, викала, викало, викали, викале; йодигнаја, йодигнала, йодигнало, йодигнали, йодигнале.*²⁷

1.1.5.3. Аорист. Код јединских облика аориста акценат се обично налази на ултими (што може бити последњи слог основе или наставак), а код глагола насталих префиксацијом, префикс је понекад носилац акцента. Забележени су и примери дублетних форми.

1.1.5.3.1. Прво л. јд. аориста најчешће има акценат на ултими:

и ја не *идо* ГД; ја *доћо* да ве виду П; *изаћо* после Сл; *ућо* у амболанту ГД; колко ти *узедо* ГД; не *мога* ГД; не *смеја* да га дѣрам П; *йекна* ми неко време П; *легна* поза једну крушку Сл; *кусна* две кашичице, три П; ја ву *река* Ц; *збра* ли ги Св; ја не *знаја* више што да радим П; на мајку му *каза* ГД; *каза* ву Рљ; ја ги *йишиа* Љ; ја ги *кара* Сл; трактор кэд *куйи* Н; тэд *месу* ГД; *сѣави* кафу П; *сѣави* га Сз; *нуди* га Ч; њекња ги *йржи* П; леле, кэд га *видо* П; *видо* Т (али и: кэд *видо* ГД; *видо* ја што је П) итд.

²⁷ Множински облици за средњи род нису наведени јер нису познати овом говору с обзиром на то да је дошло до изједначавања са облицима за мушки род множине (в. т. 2.5.10.).

Сложени глаголи: *о̀ишидо́* др̀ва да до́несу Сл; фати́ *и́родадо́* ГД; па ја́ га однесо́ П; ја́ једну́ *и́оийи́*; ја́ ги сабра́ П; *сэбра́* све́ П; *сабра́* ги Сз; ја́ па га *зайи́егна́* ГД; ја́ ни́где не *си́омна́* Часлава Ц; *искара* па гу ја́ *око́йа́* П; фати́ *и́родадо́* ГД; не́ га *оси́ави́* да сто́ји мно́го П; ја́ си *наи́уни́* резерва́р Сл; ја́ се и *заду́жи* на кра́ј Сл; па ги саку́йи́ П и сл.

1.1.5.3.1.1. Некада се код сложених глагола акценат може чути на коренском делу:

во́ду си *и́онесо́* ГД; *убодо́* се на једн трн Сл; *и́родадо́* све́ Р; ово́ј га *зайи́еко* П.

1.1.5.3.2.1. Друго и треће л. јд. аориста имају исто место акцената као и 1. л. јд. – на ултими, односно на последњем слогу основе или на наставку:

ти́ не *и́еја́* Р; ти́ ли се *врна́* Н; ти́ му *дава́* Б; *зв́а* ли га откуд те́бе Р;

не *и́еја́* ништа да у́зме Р; Огњен *дође́* П; кад *дође́* ГД; он га једанпу́т *и́рође́* П; зет ми га *куйи́* П; кад *си́ана́* да пла́че ГД; ова́ј се *врна́* ГД; *бидна́* сэд Сл; он ли ве *и́осла́* Ц; и *у́он* се *умива́* П; пога́чу ми *и́ражи́* ГД; ко́лко ли му гу *и́лаи́и́* ГД; *о̀ивори́* ми се апетит П и сл.

1.1.5.3.2.2. Забележени су примери са акцентом на корену:

мене́ не́ ми бэ́ш *бидна́* дра́го Сл; *у́одма* ми *и́и́екна* Сл; по́сле и паго́фне *о̀бу* П итд.

1.1.5.3.2.3. Код неких двосложних глагола у 2. и 3. л. јд. могу се чути дублетне форме: *би́дна* и *бидна́*, *врна́* се и *врна́* се, *легна́* и *легна́*, *каза́* и *каза́*, *врза́* и *врза́*. Очигледно је да се ради о облицима код којих не може доћи до ремећења односа презента и аориста, те место акцената не мора бити носилац семантичке диференцијалности (в. Богдановић 2000а).

1.1.5.3.2.4. Сложени глаголи у аористу 3. л. јд. најчешће имају акценат на префиксу:

до́несе два́ ца́ка ГД; преко но́ћ ме до́веде ГД; и *и́ро́иаде* краљевина Ц; кад си *о̀ишиде* ГД; та́мо *о̀ишиде* Сз; *о̀ишиде* у дванаес Р; у суб'о́ту *о̀ишиде* П; *о̀ишиде* горе Сл; *о̀ишиде* да вла́чи ву́ну Сл; сэ́ па та́мо *о̀ишиде* Р; не́што му *и́зађе́* Ч; он га *у́зедe* то́ј имање П; *и́дидigna* П; све́ *и́ро́иадна* Т; *у́сиа* ли га Ж; *и́злэ́жа* ме Рљ (али и: *и́злэ́жа́* не онэ́ј Н); *и́диди́же* си споменик П; и он *у́мре* мла́д ГД; *о́куйа* се у́јутро Ц; *искара* па гу ја́ *окопа́* П; *и́о́и́еи́а* ду́шу Сл; *и́скочи* одједанпу́т Сл; кад *и́скочи* Љ; *оси́ави* две́ де́ца ГД; *и́звади* ме ГД; ово́ј *о̀ивори* ГД; сэг се *на́и́ра^а*и ГД; *у́дави* се Сз; па се *у́о́жени* ГД; *у́йали* ко́ла П; све́ *зайи́вори* Н; и оно́ не *зау́сиави* Сл; *и́згуби* во́ду Сл; *о̀йлаши* ме П; и он *и́ре́иоручи* О итд.

1.1.5.3.3. У множини аориста акценат је на истом месту као у јединским облицима. То значи да је у 1. и 2. л. мн. аориста акценат обично на пенулти-

ми, што је последњи слог из основе, односно први слог из наставка (*йисáмо*, *дођóмо*). Постоји мањи број примера са акцентом на корену глагола.

Примери:

1. л. мн.: једну кифлу *изедóмо* ГД; *оџидóмо* сви Сз; *оџидóмо* тамо Сл; ми си *йрођóмо* Рљ; *дођóмо* ја и он Н; и ми *дођóмо* на врата Н; *дођóмо* у једанаес саат ГД; *оџидóмо* ко доктора П; *узедóмо* онуј воду П; па се *смејáмо* Сл; ми двојца *осџанáмо* Р; пре неки дэн се *чүмо* ГД; тој *йисáмо* М; пошто ги *йисáмо* Р; кад га *којáмо* П; *расџраљáмо* цел дэн јуче П; *уџејáмо* се све Р; чим *искочи́мо* Сл; онда се *враџи́мо* П; ливáде *заври́мо* Р; њíве *заври́мо* Р и сл.

Има примера са акцентом на корену код глагола са префиксом: сви *изедóмо* Т; и ми *узедóмо* Ч.

2. л. мн.: *йођóстџе* ли Ц; кад ви *оџидóстџе* Ц; *йисувáстџе* ли М; *йисáстџе* ли гу М; *казáстџе* ли му Сл; *заври́стџе* ли П; *оври́стџе* ли Сз;

али и на корену: *оџидóстџе* ли О.

1.1.5.3.4. У 3. л. мн. аориста носилац акцента је такође пенултима, односно крајњи слог из основе или први слог наставка којим се гради облик аориста:

једóше П; кад га *изедóше* пчеле П; *дадóше* на сви Сз; *йрођóше* два дэна ГД; у Требешиње *оџидóше* Ц; *узедóше* нешто тэг Ц; овéј двé *йоџи́ше* П; они *седнáше* Рљ; *срејнáше* не ГД; *срејнáше* ме П; па ме *йоврнáше* Сл; *искара́ше* ГД; *ослободíше* гу Ц; *одвојíше* гу школу Ц; *најравíше* кућу ГД; *најравíше* си кућу Ч; *најравíше* гу цакум-пакум П; спóменик *сџавíше* ГД; они га *сџавíше* Сл; *сџасíше* ме Сз; *фаџи́ше* продадоше туј кућу Ц; кад ме *видóше* ГД итд.

Има и дублетних облика са акцентом на корену: *изедóше* ме дéца Т; *фатíше* *йродадоше* туј кућу Ц; *изодадоше* се П; *одадоше* се све П (уп. *дадоше* му инéкцију П; *дадоше* ги и на сéстре М); овéј *уџе́коше* Сл.

1.1.5.3.5. Уколико би се пратило стање глагола кроз парадигму, у аористу оно не би изгледало потпуно уједначено:

идó, *идé*, *идé*, *идóмо*, *идóстџе*, *идóше*; *врнá*, *врнá/врна*, *врнá/врна*, *врнáмо*, *врнáстџе*, *врнáше*; *фаџи́*, *фаџи́*, *фаџи́*, *фаџи́мо*, *фаџи́стџе*, *фаџи́ше*;

йродадо́/йродадо, *йродаде*, *йродаде*, *йродадо́мо/йродадомо*, *йродадо́стџе/йродадо́стџе*, *йродадо́ше/йродадоше*;

одадо́, *одаде*, *одаде*, *одадо́мо/одадомо*, *одадо́стџе/одадо́стџе*, *одадо́ше/одадоше*.

1.1.5.4. Место акцента код глагола показује следеће стање:

а) У презенту једнине акценат никада није на ултими, већ углавном на пенултими и то се место задржава и у множинским облицима: *ви́кам, њо́иџем, раси́иџујем, њи́јеш, срамју́је се, њо́иџе, казу́јемо, заврши́вамо, њи́јете, њо́иџете, гладју́јев, раскла́иив*. У неким случајевима 1. л. јд. сложених глагола на -у акценат се може наћи на префиксу: *до́несу, на́ираву, на́рану*. У парадигми се запажа уједначеност места акцента: *иде́м/иду, идеш, иде, иде́мо, иде́те, идев; ои́идем/ои́иду/ои́иду, ои́идеш, ои́иде, ои́идемо, ои́идете, ои́идев; казу́јем/казу́ју, казу́јеш, казу́је, казу́јемо, казу́јете, казу́јев* и сл.

б) У радном гл. придеву акценат је на пенултими (*би́ја, би́ла, би́ло, би́ли, би́ле, качува́ја, забраві́ла, њојаві́ло, њројуши́ли, њребаці́ле*). Спорадично се могу наћи примери са акцентом на отвореној ултими код радног придева глагола *би́иш*: *бија́, билі́*. Уједначеност места акцента такође је потврђена у парадигми: *иши́ја, ишла, ишло, ишли, ишле; вика́ја, вика́ла, вика́ло, вика́ли, вика́ле; њодигна́ја, њодигна́ла, њодигна́ло, њодигна́ли, њодигна́ле* и сл.

в) Акценат на отвореној ултими може се наћи у једнинским облицима аориста и он се на истом месту задржава и у множинским облицима: *идо́, ои́идо́, иде́, бидна́, изедо́мо, њо́јосі́е, изедо́ше*. У појединим случајевима аориста сложених глагола акценат се може наћи на префиксу или на корену (поред неких сложених, акценат на корену могу имати и неки двосложни глаголи): *до́несе, иза́ђе; њрода́до, бидна, изе́домо, ои́идосі́е, изе́доше*. Парадигма аориста показује да овде није дошло до потпуног уједначавања места акцента: *идо́, иде́, иде́, идо́мо, идосі́е, идо́ше; врна́, врна́/врна, врна́/врна, врна́мо, врна́сі́е, врна́ше; фаи́иш, фаи́иш, фаи́иш, фаи́ишмо, фаи́ишсі́е, фаи́ишше; њродадо́/њродадо́, њродаде, њродаде, њродадо́мо/њродадо́мо, њродадо́сі́е/њродадо́сі́е, њродадо́ше/њродадо́ше*.

Акценат код непроменљивих речи

1.1.6.1. Стари прилози (као и речце), они прости, као и они заменичког образовања, најчешће чувају старо место акцента (в. Видоески 1962: 115).

куде́ да іду П; *куде́* га тој викаше М; *куде́* ідем у лов Ц; *куде́* іма Ц; *куде́* је овај чешма селска Н; *куде́* је сэд Љ; *Куде́* је Столе Ц; *куде́* је школа Ч; *куде́* ме водите П; *куде́* се води Рљ; *куде́* си ги нашја Н; *куде́* си рођен Р; ем не знајем *накуде́* ћу П; *накуде́* ідеш Т; *накуде́* ли је пошја П; *оішкуде́* іде Б; *оішкуде́* си ти Сл; *оішкуде́* су дошли, не знам Н;

а *овде́* су били купили П; ја сам *овде́* рођен Р; ко́лко је српске куће имало *овде́* Р; на́ши насељени *овде́* Р; не бре, *овде́* негде Н; не́мамо *овде́* реку М; *овде́* горе Н; *овде́* је имала једна кућа Н; *овде́* је рођен Љ; *овде́* нагоре ће ідемо Р; *овде́* у двориште П; одма *овде́* на́доле Н; он је *овде́* за́дњи Ту́рчин Ц; онда *овде́* је имала фами́лија Р; па ли *овде́* Б; ретко кој е

купија *овде* Р; *онде* је до скоро стојало Т; *онде* су ги оставили Сл; погледај *онде* под кревет Сз. Место акцента остаје исто и након додавања партикуле: а *овдека* је бија Сента само Н; долина *овдека* М; друго је *овдека* М; *овдека* ги нема Рљ; *овдека* је радија П; *овдека* је стан имаја П; *овдека* нашо Н; *искочи овдена* П; *овдена* живи Б; *овдена* нема М; сахрањен је *ондена* П; ма ли *овдек* су били П; онија *ондек* Н;

ѐве *како* су они направили П; знаш *како* је П; *како* ги викав Сл; *како* ги викаше М; *како* знаје Н; *како* се викаше Р; *како* се је забунџа тољко Ц; *како* си Сз; *како* ти се зове куче Ц;

ѐве *шакој* и сад је П; ѐте *шакој* Ц; зашто се *вика шакој* Р; и они су *шакој* дошли Р; нека *седи шакој* Р; па и наше *шакој* М; па *шакој* да сџса П; реко *шакој* и *шакој* П; *шакој* га *викав* Н; *шакој* тџ потес Т;

малопре рече *овакој* Н; на прџсти *овакој* Н; *овакој* е било Љ; ја *онакој*, *сељачки* ти *кажем* Р; само *онакој* Т; утџпани *онакој* Н и сл.

1.1.6.2. Могу се чути и облици са помереним местом акцента: *овако* и *овако* П; *пиши овако* Р; *овакој*, па *овакој* М.

1.1.6.3. Упитни прилог *зашиџо*:

Зашиџо ти тој трџба? Ц; А *зашиџо* тој? Р; *Зашиџо* нећеш? П; *Зашиџо* ли га нема? ГД; *Зашиџо* ће ти тој? Сл.

И овај облик се може јавити са повученим акцентом: *зашиџо* Ц; *зашиџо* несам *викала* П; *зашиџо* несу дошли П и сл.

1.1.6.4. Прилог за узрок *заџо*:

ѐпа *заџој* Т; *Заџој* га несу тџли П; *заџој* не му ни дава Сл; *заџој* сам га купиља П; нега су га *заџој* *викали* Сз; спала је, па *заџој* П.

1.1.6.5. Код показних речџи акценат може стајати на последњем, али и на првом слогу:

евџ ги *идев* Т; *енџ* га *облак* ГД; *енџ* што *направише*! П;

ѐве *како* су они направили П; *ѐве*, као она П; *ѐве* *такој* и сад је П; *ѐве*, у *комшије* М; *ѐџе* *такој* Ц; *ѐне* га тамо Сл; *ѐне* га у *кућу* Р; *ѐне* ги *идев* Сз; *ѐне* ги на *прџзор* Т и сл.

1.1.6.6. Остали прилози и речџе са акцентом на улџими:

одовуџ кад *улазиш* П; *одовуџ* *Трнава* Н; а *Гуџе* је *стануваја* преко *пуџа*, *оџуџ* П; само *вода* *иде одонуџа* П;

дођџите *навџм* ГД; *мало* по *навџм* Н; *лега* а *наџџам*, а *навџм* Ч; па *терџле* смо *стоку наџџам* Н; али и: *навџм* се *иде* Ц; *иде наџџам-навџм* П; *наџџам-навџм* Ц; *навџм* ће *иде* Сз; не *идемо* ми *наџџамо* М;

град јучџ *све* *склуцаја* ГД; *јучџ* *заџшло* Ч; *јучџ* смо *причаџи* П; *једвај* сам ги *донџла јучџер* П; *јучџер* је *имало* Сз; *умрџла* је *јучџер* Т;

једва́ га убедѝ Ц; *једва́* се збра́мо Т; *једвај* пођо́мо П; *једвај* сам ги донéла јучèр П; *једвај* сам издржала́ Сл; *одвај* заврши́мо Сз;
ша́мэн од ма́јку П; *ша́мэн* сва́дба П; *ша́мэн* ће закр́пим Ч;
комај је готóв П; ће сти́гнев *комај* Сл;
 ама *кома́* П; има *кома́* да се рабóти Т; *кома́* је родѝло Р; *кома́* ми ѝспадна П; *кома́* смо има́ли П; нé ли ти је *кома́* Ц; она́ седе́ *кома́* Т; *кочка́* сам напра́вила П; море, *кочка́* има Ч.

а́јде, мо́ри, *једаниу́и* П; јо́ш *јемѝу́и* Н; ѝскочи *одједэниу́и* Сл.

1.1.6.7. У неким устаљеним изразима у прилошкој служби забележен је облик са акцентом на последњем слогу, што се може тумачити положајем посматране речи у акцентској целини.

благó си ми П, Ж, Т, Рљ, Ц, Р; *благó* си ти П, Т, Ц, Р; *благó* си му Ж, Сл, Р; *благó* си ву П, О; *благó* си ни П, Ц; *благó* си ви П, Р; *благó* си ги П, Ч, Ц, Ж, Т, Рљ, Сл, Б; *блазе́* си му П, Ч, Сл.

Преношење акцента на проклитику и енклитику

1.1.7. Преношење акцента на проклитику ретко се јавља у говору Прешева, али се може наићи на овакве примере:

и нé теде М; још нé беше прода́ја свé Ц; нé беше такóв П; нé *ѝеа* да ѝде П; нé *ѝеја* Н, П, Ц, Сз; кад ѝмаше у *ѝи́о* да јéдем, нéмаше сá *ѝи́о*, а сáд ѝмам сá *ѝи́о*, а нéмам у *ѝи́о* П; у *јесен* ГД, Сз, Н; у *јесен* ву га ставѝмо П; у *ѝролеѝ* Сл; приожени́ја се на́ *две-на́ ѝри* Ж.

Проф. Марковић (2000: 102–103) наводи завидан број примера из говора Запаља којима потврђује да енклитике могу бити носиоци акцента, док се појава енклизе тумачи као говорникова жеља да се постигне одређени ефекат, „а то је истицање оног дела који је у датом тренутку носиала информација“ (Марковић 1996: 236). У говору Прешева такође има таквих потврда:

Што *ѝи́и* је П, Т, Ч, Ж; што *му́* је ГД, О, Т; што *вú* је сáд П;
 што *са́м* плака́ла Ж; еве́ што *сáм* П; што *е́* урабóтала О; што *е́* бѝло на́род Сз;
 што *ћéш* П, ГД, Ж, Ч, Б, Т; што *ћé* ми П, Ч, Ц; што *ћé* ми га ова́кав Ц;
 што *ћé* ти на те́бе Ж; што *ћé* му на њéга Ц; што *ћé*, јáдна О; Што *ћéв*, нéма ГД.

Акцент на негацији код глагола

1.1.8. Акцент на негацији код глагола може се јавити у случају када се између негације и глагола јави заменичка или глаголска енклитика (више у т. 3.6.):

да *не* се уплашија Ц; за њу *не* се дава П; нађаске *не* ги спавала нешто П; *не* му се је дало П; *не* се пије Рљ; срећа *не* гу исцепиле Ч; тој *не* се је знало Сз и сл.

Речи са два акцента

1.1.9. Примери речи са два акцента већ су споменути код компарације придева (*најголем*, *најилодно*). Осим њих могу се чути и облици типа: *џараунуче*, *џарабаба*, *чукунбаба*.

Дезакцентуација

1.1.10. Неке примере дезакцентуације забележила сам код појединих именица и придева *свеџи* који иду уз лична имена, код неких бројева, у аористу 1. л. јд. *рекна*, који се често користи као поштапалица²⁸ и у облику *једно* у прилошкој функцији са значењем *око*, *оџирилике*:

баба Драгу гу одведоше; *баба* Ђурђа Рљ; *баба* Каџо, џди на Ђипру да кажеш; *баба* Кона викаше Ж; е виш, *баба* Благица М; *деда* Дobre што гу џма М; *Деда* Јованов кладанац Н; и *докџор* Бранко Т; а брe, *џеџка* Станче Сл; и *џеџка* Богдану сам знала О; *џеџка* Станче! *џеџка* Даринке П; нема ништа *џика* Пeро П; овој за *џика* Пeру П; фала на *џика* Пeру П; *џика* Анђел последњи пут; *џика* Миле послаја П; ајде *џика* Бранко П; овде купи *џика* Тоза П; *џика* Данча богословџу је завршио П; *џика* Коле пољопривреда и пекар П; *џика* Тџма вуновлачар П;

на два улаза кућа ГД;

а бeш на *Свеџи* Илију је утепан П; за *Свеџи* Илију сам била О; џде *свеџи* Јелена Ж; из *Свеџа* Пeтку Н; на свети *Ранђел* Ц; пeт дана пред *свеџи* Николу П; *Свеџи* Јован Сз; *Свеџа* Пeтка Р; *Свеџа* Пeтка, Клиновац П; Свети *Ранђел* П, Ч, Р, Т;

рекна џди П; *рекна* ћ џдем ГД; џе;

за *једно* сат време Т; џма *једно* пeт шџника шљивак Ц; *једно* две-три џљаде Т; пре *једно* два-три месеца М.

Без акцента је придевски део ојконима *Големи Дол*: од *Големи* Дoл је бџа ожењен П; у *Големи* Дoл ГД; из *Големи* Дoл је Т, али не увек: *Голeми* Дoл П, у *Голeми* Дoл ГД.

Дешава се да у бројним спојевима први број губи акценат: сигурно џма *два-три* eктара Ц; на *два-три* маа П; *џри*-четџри браве Ч; говeда *џе*-шeс главе П и сл.

²⁸ В. и Марковић 2000: 105, Јуришић 2009: 47.

*

1.1.11. Акценатски систем прешевског говора носи обележја тзв. врањског преношења са тежњом задржавања тог истог места у читавој парадигми. Извесне старине задржане су у 2. и 3. л. јд. аориста (*илаӣӣ', дође'*), заменичким, бројним и прилошким облицима (*која', чиво', једна', једно', куде', овде'*), где се акценат налази на отвореној ултими. Оваква ситуација углавном се поклапа са стањем у кумановском говору. Рекло би се да је и акценат једна од оних одлика коју деле јужни српски и северни македонски говори, која иде уз -у у презенту 1. л. једнине, -на < -нж у глаголским облицима и -ле у радном глаголском придеву множине.

Г Л А С О В Н И С И С Т Е М

В О К А Л И

1.2.1.0. У српском говору Прешева препознаје се пет стандардних вокала (*a, e, u, o, y*), полугласник реда вокала *a* (*ə*) и вокално *p*. Вокалски систем прешевског говора не одступа од вокалских система у неким другим прирзенско-тимочким говорима:

и		у	
	е	о	+p
		ə	
		а	

Вокали *a, u, y* показују стабилност у нормалној штокавској артикулацији. Оваквом стању углавном одговарају и гласовне вредности средњих вокала *e* и *o*. Међутим, овоме треба додати изванредан број примера који потврђују склоност ових вокала дифтонгизацији (в. т. 1.2.2.).

Полугласник такође може имати различите изговорне нијансе, што зависи од његовог положаја у речи (акцента и фонетског окружења). Он се најбоље може чути под акцентом, док се у осталим случајевима тај глас отвара и приближава вредности вокала *a* у мањој или већој мери.

Вокално *l* је у овом говору дало *y*, док је јужноморавски рефлекс *lu* иза дентала, у данашњем прешевском говору, ретка појава.

Вокално *p* појављује се и у речима којих нема у стандардном српском језику. Забележени су и случајеви девокализације *p*.

Полугласник

1.2.1.0. Гласовну природу и начин образовања полугласника детаљно је описао Белић (1999: 85–89). Изнијансираност у изговору полугласника могуће је бележити и у то су се упуштали неки аутори. С обзиром на, ипак, непоуздани сопствени слушни утисак, писано разграничавање алофона полугласника оставила сам по страни, а глас који се чуо као полугласник означавала сам знаком *ə*, без обзира на нијансе у његовом изговору (в. и Марковић 2000: 28, Јуришић 2009: 49–50, Младеновић 2013: 64–65).

Полугласник се најпрецизније изговара онда када се налази под акцен- том (Белић 1999: 88). Међутим, полугласник се одржава и ван акцентованог слога, мада је тада његова напрегнутост слабија.

1.2.1.1. Полугласник у основи речи.²⁹ У овој групи налазе се и примери који садрже суфикс срастао са основом речи тако да је он данас скамењени облик (в. Белић 1999: 95–97, Марковић 2000: 29).

Бəдњи вечер П; *бəш* врүћо Т; *бəш* која је маала Н; *бəш* туј Ц; и *бəш* ги брйга М; па *бəш* туј Љ; мрвка *брашəнце* Љ; тури му мала *брашəнце* П; *вəздəн* по овце Сл; нема га *вəздəн* Ц; рабóти по *вəздəн* ГД; ако трéба *дəн*, мéсец Р; гóдину *дəна* П, Св, Б; и *дəн-дəнəс* Сз; и за четерéс *дəна* О; једəн *дəн*, друг *дəн* Т; једно три *дəна* Т; кој *дəн* бéше О; на *дəн* Бајра́м Н; не́ки *дəн* Н; не прóшло једəн *дəн*, два П; петнаести *дəн* П; пре не́ки *дəн* Б; преко *дəн* Љ; сва́ки *дəн* О; сва́к *дəн* Св; тој и *дəн дəнəс* Т; цéл *дəн* се договара́мо Ц; цéл *дəн* Љ; четерéс *дəна* П, Б, Св, Р; *дəњу*, *кəд* има врéме П; копа́мо све́кар, све́рва, *зəлва* П; да не *измəца* П; *јушрэдəн* П, Б, Љ, Ж; *јушрэдəн* одма гу купим П; *кəд* су до́шли Ту́рци Н; да *лəжу сəг* срамо́та О; да те *лəжу*, срамо́та Ж; *лəжаше* гу, *лəжаше* О; не ва́ља да *лəжеш* наро́д П; не́ко *лəже* П; сəд *лəка* рабóта Ч; а бé, *овəј* аци́ја Ц; за *овəј* реч П; *овəј* извор овде́ка Ц; *овəј* ма́ст Т; *овəј* чича Ц; у *овəј* пла́ц не́ Р; да је сəг *овəј* па́мет П; *овəј* да бéре патлица́ни П; *онəг* П, Б, Љ, О; *онəг* бéше Св; да не́је *онəј* за́бел Ц; зна́ш *онəј* барја́к Р; *онəј* Та́ра Р; *онəј* на́ш рид Н; *ошəнци* но́симо П; *ошкəд* не́си месила́ ле́ба Т; *шолəк*, *шолəк* Ж; *шолəчка* ната́м П; *шодмəкни* се Ц; *разшине* онéј катарáге Ц; *сəг* да те излəже́м П; а *сəг* ву пéт и́љаде и́скочи М; као *сəг* П; кудé је шко́ла *сəг* Н; о́ће сəг Св; е, *сəга* Р; е, *сəга* да гу прóда О; *Сəга* во́ду да пи́јеш; па *сəд* ће ви́димо Ц; *сəд* једéм П; кудé ће нађеш *сəда* рабóту О; *сəк* има зéмља она́мо Н; *сəк* је свəдба П; *сəк* ћу Ч; *сəк* ће пи́шемо Осóје Р; она се *сəкри* до́ле П; добди ву ћерка на *сəн* П; дола́зи ми на *сəн* Б; дошла ми на *сəн* П; *сəн* сања́ја П; у *сəн* Св; *сəш* ће га утéпам Ц; док *сəмне* Ц; још не́је *сəмнало* П; до́шло ми на *сəн* Б; *сəшине* се

²⁹ Начин разврставања примера са полугласником осмишљен је по угледу на поделу проф. Јордане Марковић (2000: 28–32).

Ж; да те не *слѣжу* Сл; *смѣкнев*, па однёсев Б; *смѣцај* лёд П; свѣ му се *смѣче* кожа П; узедоше нешто *иѣдг* Ц; имало се је *иѣдга* О; мој деда имаја *иѣдга* О; *иѣд* су се доселили Н; *иѣда* се прави игранка П; куде *иѣј* ора Ц; о[д] *иѣј* ли сок ђеш Ж; погинаја *иѣј* Н; *иѣ[j]* још је жив Љ; *иѣј* Лисица Н; *иѣј* га има Сз; не чистимо *иѣк* П; *иѣке*, *иѣке* на врата П; само *иѣнка* хаљина и гаће П; *иѣнке* руке је имала П; немој да га *иѣцаш* П; *чѣк* доле Ж; *чѣк* овамо Сз и сл.; падна у *коиѣл* П; само *овѣн* О; имало је рж, *овѣс*, *јечѣм* Т; снопја су од жито, *јечѣм*, *овѣс* Т; *какѣв* је човек О; кој е *какѣв* П; *какѣв* ред П; *иѣкѣв* је Б, Љ, Св;

данѣс ву викам П; *данѣс* је Горешњак О; *данѣс* у цркву П; *данѣске* пѣтак је О; *данѣске* шта да ги дам П; плакала је *наѣс* П; *наѣске* не ги спавала нешто П; *наѣске* ће дођу О и сл.

1.2.1.2. Полугласник у суфиксу

зејѣинчѣк Ж, П; за *јасѣѣк* Св; *мазѣк* О, Љ, Ц; *иѣсѣк* П, Љ, О, Б; у *иѣиѣк* П, Б; *ручѣк* ГД, Б, Љ, Ц; у *сандѣк* Љ; из *Тоѣлѣц* што су дошле О; од *Тоѣлѣц* О; од *Тоѣлѣц* Топлачани О; *Тоѣлѣчка* маала О.

Овде спадају примери са бројем *један* и његови деривати:

једѣн трактор за тебе Р; *једѣн* је овде утепан Н; и *једѣн* Цафер Ц; има *једѣн* поток Р; *једѣн* по *једѣн* П; *једѣн* Србин Љ; *једѣн* човек Б; онѣј *једѣн* Ц; али нема *ниједѣн* човек туја О итд.

1.2.1.3. Полугласник настао у процесу девокализације вокалног л

Појава полугласника насталог у процесу девокализације вокалног л ограничена је на одређен број примера и налази се у придеву *длѣг* и глаголу *лѣцка*.

Длѣг дол Сз; *Длѣг* камен Сз; има *Длѣги* камен Р; *Длѣги* камен О; *Длѣги* рид се вика О; *Длѣги* рид Љ; *Длѣга* ливада Б; *Длѣга* њива Љ; што беву на Стојанку *Длѣгу* О; *Длѣго* пладниште Сз; *Длѣги* камења горе Р; *Длѣге* њиве Р, Б, С, Цр.

1.2.1.3.1. Поред ових, рекло би се окамењених ономастичких облика, полугласник у вези са вокалним л веома ретко се среће јер је у овом придеву вокално л добило рефлекс у, мада је истовремено своју форму проширило суфиксом:

једни *длѣги* рукави Ц, *длѣге* сукње Ж, тѣд *длѣге* аљине Ж;

али: а овамо је *дугѣчко* М; ђиде на *дугѣчко* П;

кѣд стѣне да *лѣцка* Т; *лѣцкам* П, Ц, Ж, Ч; *лѣцкање* П, Т, Рљ (в. т. 1.2.5.0.).

1.2.1.4. Полугласник у речима или суфиксима страног порекла:

кѣд је бија у *ѣилѣк* Рљ; што је бија у *ѣилѣк* П; што су биѣли у *ѣилѣк* Ж; петнајес *баишѣлѣка* да даде П; свѣ је *бузелѣк* било Н; у *Бузелѣк* доле Н;

нема додлџци Б; у наш *комишилџк* О; у *навадацилџк* Љ; *шамџн* да идемо ГД; *шамџн* од мајку П; *шамџн* отидџмо Ч; *шамџн* рабџта О; *шамџн* свџдба П итд.

Међутим, сређу се и облици: *ацилџк*, *боишчџлџк/боишчџлџк, боишчџлџци/боишчџлџци*, *комишилџк*, *навадацилџк* и сл.

1.2.1.5. Полугласник на крају речи

Познато је да се полугласник ретко кад може наћи на апсолутном почетку и крају речи. Проф. Реметић (1996: 360) је у призренском говору забележио пример *џрдџква*, поред облика *рџдџква*. Полугласник на почетку речи налазимо и у пиротском говору: *џнџа-* и у изведеницама од ње (Живковић 1987: 178), док у Заплању постоји обличка варијанта: *аџка* (Марковић 2000: 33). На крају речи полугласник се нашао у тимочком говору: *бџбџ* и *дџ* (Динић 2008: 125). У мојој грађи има примера полугласника на крају речи, али се он тамо нашао као резултат дешавања у сандхију (в. т. 1.3.14.). У таквом положају полугласник може бити носилац акцента или не, што зависи и од говорникове намере да истакне значења исказаног (в. т. 1.1.7.). Овде се, пре свега, ради о прилозима *кџд*, *сџд/џ* и *шџд/џ* и предлогу *сџ(с)*.

а *кџ* ће гу фџти П; *кџ* ће ги ушџтиркамо П; *кџ* ти пуџкав оваџо ГД; *кџ* ће се испатраџви П; овџј *кџ* долаџи Б; Ускрс *кџ* доџје П;

и *сџ* га зџвев Кџдра свиџњска Н; *сџ* кџд лџгнев џни П; *сџ* ће га фрџлим П;

а сџд џмам сџ што П; нема сџ што да ги рџни Н; сџд нема сџ што П; сџ што Љ; сџ свџкрџу је живџла П; сџ стапче П; сџ штаџке џдеше Ж;

па *шџ[џ]* гу сџче П и сл.

1.2.1.6. Полугласник настао од других вокала

Забележила сам примере полугласника на месту вокала *а* и *о*.

1.2.1.6.1. Полугласник од вокала *а*:

ткала пешџкири, ткала *чџриџфи* Сз; за јеџ *чџс* П; џно си стаџше за *чџс* Т; *шџкџџ* не дираџ Ч; *џнџкџџ* џнаџмо ГД; *џнџкџџ* детџште О; *џвџкџџ* џмам доџ Ж; Шџто си *шџкџџ* П, Ц, Ч, Сл; *џнџкџџ* је Љ; *џвџкџџ* су добри П; џна ги прџви *шџкџџ* Рљ; *џнџкџџ* џџди Ц; *џвџкџџ* су и таџмо доџле Р; *шџкџџ* крџве Рљ; *џнџкџџ* су доџбре Ц и сл.

кџкџџ ли је Р; кџј га знаџе *кџкџџ* је Сл; *кџкџџ* *шџџола* ГД; *кџкџџ* *шџџолу* џма Т; *Кџкџџ*? П; *кџкџџ* Љ; *кџкџџ* да не Сл; *кџкџџ* да џдеш ГД; *кџџо* неџе зџдине да су О; *кџкџџ* неџе ги поџзнаш ГД; *кџкџџ* неџе џдеш Ж;

Е, *зџшџџџџ*? Ч; *зџшџџџџ* деџте неџсам видеџа ГД и сл.

У основи глагола *чџчка* стоџи полугласник (в.: Белић 1999: 94, Богдановић 1987: 8, Реметић 1996: 364):

џа гу *чџчка* П; не се *чџчка* Љ; па гу *чџчнем* П; само се *чџчка* Б; *чџкџџ* П, Т, ГД, Св, Б, О; да гу *шџчџчка* са слџмџу П; *рашџчџџола* га Св.

1.2.1.6.2. Полугласник од вокала *o*:

нə́ћəс гледá Св; *нə́ћəске* П, О, Р.

Код глагола *боцне* може се чути полугласник (в.: Белић 1999: 94, Јуришић 2009: 50):

сал гу *бə́цнем* Љ; *набə́цкə* ги П; убə́цкə се Б; али и: *бə́цкə* Ж; *ће* се *избə́цкаш* П.

Вокал *a* на месту полугласника

1.2.1.7.1. У прешевском говору чује се вокал *a* на месту полугласника. Именица *дəн* и прилошки облици изведени од ње: *данəс* и *дəнəс*, чувају полугласник код свих генерацијских и образовних нивоа (в. т. 4.3.1. и 4.3.2.). Овде наводим примере који представљају органски део овог говора.

данəс П; *данəс* је била П; *данəс* се не знаје Т; *данəске* *йе́йшак* је О; *данəс* је Горешњак О; бəш уочи *Ђурђевдан* Ж; малчичка *зеј́йинчак* стáви П; *зеј́йинчак* малко да му се сипе Ж; а *кад* дође М; *кад* дође ники Р; Деда-Јованов *кљаданац* Р; *кљаданац* П; тамо је *кљаданац* Ц; него нема *конац* Ж; на *Ми́йровдан* Љ; славив *Ми́йровдан* Ж; *овас*, рж П; тјј е *Пе́сак* Ц; жу́т *йе́сак* Ц; има *йе́сак* Сз; тамо је све *йе́сак* Ч; у *Пе́сак* доле Ц; на *Пе́йрəвдан* Т, Св, Б, ГД; Постав ли они за *Пе́йрəвдан*? Ж; прави *ру́чак* П; сви на *ру́чак* Т; е, *сəд* ћемо овако Р; брат *сас* брата да не збори П; доле смо мазали *сас* кал П; заједно *сас* камату М; једн ради *сас* овија О; *сас* биволи Сз; *сас* волови ретко, ретко Н; *сас* кола Н; *сас* овуј стоку Н; *сас* тој М; имале су *Тојлачани* О; от *Топлəц* *Тојлачани* О и сл.

Данас је уобичајено чути облике *јечам*, *магла*, а ликови са полугласником су ређи.

У турцизмима *сандук* и *јаси́ук*³⁰ чешиће се чује вокал у на месту полугласника, док су облици са полугласником ређи (в. т. 1.2.1.4.):

јаси́ук му неје добар Ц; стáви на *јаси́ук* О; што́ има́м под *јаси́ук* П; на једн *сандук* Ч; такој као *сандук* Св; у *сандук* Ц;

једн *јаси́жк* Рљ; у *санджк* П.

1.2.1.7.2. Бројеве *седам* и *осам* забележила сам углавном у облику са вокалом *a* на месту секундарног полугласника:

до *седам* сат Ж; ја тури *седам* лимонтуса П; *Седам* године неје малко Ж; *седам* душе Н; *седам* куће су биле фамилија Н; шес године, *седам* су се тужили М; биднали су овде *осам* Н; десет до *осам* П; до *осам* П; једна је била *осам* године О; *осам* године, више нема О; *осам* месеца бија О; *осамдесеи*

³⁰ Проф. Марковић запажа да се у говору Запања облик *јеси́жк* употребљава у значењу тканог јастука и ужи је од оног купљеног (Марковић 2000: 52, нап. 102).

иљаде, и *осам* П; отприлике *осам* године О; у *осам* П; по́стара је била од *чичу осам* године П; *седамнаес* има М; у *седамнаес* Ж; *осамнаес* године радни стај Сл; *осамнаес* приколице камен Сл; од *седамдесеи* године П; прещја *седамдесеи* Р; *седамдесеи* и више Ц; *седамдесеи* и пет куће Р; *седамдесеи* и пе-шест Ц; *седамдес* пет Ц; *седамдесеи* посто мање П; *седамдесеи* шест Ц; сто *седамдесеи* П; море, накуд *осамдесеи* Р; од *осамдесеи* и пет куће Р; а ми, *осамдесеи* пет смо били Р; *осамдесе* и две Сл; *осамстио* динара П и сл.

Има и примера са *о* уместо *а*: *осом* дубице ли има Сл; да ли *осом* има Сз; око *осомнаес* ГД.³¹

1.2.1.7.3. У мојој грађи ретке су потврде да се полугласник јавља у енклитичким облицима глагола *јесам* или у његовој одричној форми. Можда се некад и наслућивало да се ради о гласу између *а* и *э*, али је он био много ближи пуном вокалу. Јасан полугласник чуо се у случају енклизе: еве што *сџам* П, Ж.

ама *сам* гу направија рабóту Ц; видеја *сам* М; даја *са[м]* му Т; да л *сам* испуштија којо М; две плóче *сам* ударија Сл; годину дѣна *сам* бија у Кикинду Сл; ја како *сам* настана́ла Н; ја *сам* бија у Островицу Н; ја *сам* гледаја ху́туре Сл ја *сам* гу каза́ла Н; ја *сам* питува́ла Н; ја *сам* чу́ја Р; кад *сам* ја бија у шко́лу Р; кад *сам* почѣла да чита́м Т; кад *сам* била Сз; ко́лко *сам* има́ла судо́ви Т; кривине *сам* направија М; педѣсет године живе́ла *сам* Ж; педѣсет и пѣте *сам* затѣкја Н; са му́жа ми *сам* била Ж; сѣд *сам* се најѣла ле́ба Т; радија *сам* до́ле у Власи́ну Сл; чу́ја *сам* за ну́ Ц; што́ *сам* се измучи́ја Сл; дек на́тамо *не́сам* има́ја зе́мљу Ц; ја *не́сам* Ц; ја *не́сам* тој виде́ла Ц; ма *не́сам* оти́шла Ц; не́го *не́сам* те разуме́ја Ц; *не́сам* верува́ла П; *не́сам* га доби́ја тај Р; *не́сам* ги купи́ла Ж; *Не́сам* ги ра́но сеја́ла Ж; *не́сам* зна́ја Б, П, Љ; *не́сам* зна́ла Ч; *не́сам* ишја уо́пште Р; *не́сам* се нада́ја Сл; *не́сам* чу́ја П; *не́сам* чу́ла тој ГД; ни́кад *не́сам* је́ла црн Т итд.

1.2.1.7.4. Вокал *а* може се чути тамо где обично стоји полугласник и то је у вези са појавом диглосије у прешевском говору.

не мо́ра сва́ки дру́ги да́н П; и *дан-данѣс* Ц; *данѣс* П; *један* је Воји́слав Ц; *какав* лепотан Ж; *овај* Стоја́нча на Зо́ки Ц; тој е *овај* рид Н; по *шај* а́тар М; *шај* и́сти ма́ст П; по́ла-по́ла *шад* Р; *ча́к* и пла́ц др́жи Ц итд.

³¹ Прелазак полугласника у *о* објашњава се суседством лабијала (Белић 1999: 103, 108, 111). Оваквих облика има у: Павловић 1939: 59–60, Реметић 1996: 365, Вукадиновић 1996: 194–195, Ђирић 1999: 145, Марковић 2000: 31, Младеновић 2001: 377–380, Јуришић 2009: 184, Младеновић 2013: 287.

Вокал *e* на месту полугласника

1.2.1.8.1. Појава вокала *e* на месту полугласника забележена је у примерима са именом празника *Велигден*.

бија је на *Велигден* П; *Велигден* П, Т, Рљ, Ц, Сз, Сл, Ч, Љ, Св, Б, ГД; на *Велигден* неје била Ж; *Велигденски* по́сти П (забележила сам и: у́мре на *Ускрс* П).

Код осталих именована празника увек се јавља *a*:

ја́ лётоске идó на *Видовдан* ГД; бéш уóчи *Ђурђевдан* Ж; на *Мийировдан* Љ; сла́вив *Мийировдан* Ж; ја́ ову́ј го́дину од *Пејировдан* на *Пејировдан* ГД; данáс *Пејировдан* П; на *Пејировдан* Т; Пóстив ли óни за *Пејировдан*? Ж; *Пејировдан* и *Павловдан* П итд.

1.2.1.8.2. У непроменљивој речи *дак/дек*, коју су моји говорници употребљавали као везник ('да', 'зато што'), јављају се двојаке форме – са полугласником и са вокалом *e*. Барјактаревих (1966: 213) је у говору прешевско-бујановачке говорне зоне забележио једино *дек(a)*. Занимљиво је да се у кумановском и пчињском говору среће само облик *дек(a)* (Видоески 1962: 39, 242, Јуришић 2009: 256–257, 278).

Зна́м *дак* има ма́лу П; *дак* óно да пла́че, ја́ да пла́чем, не́ Т; није знаó *дак* има ме́так П; óн *дак* жу́т у ли́це Н;

да му ка́же *дек* што је бија́ у ацилэ́к не вре́ди П; зна́м *дек* óн је прича́ја Ж; не да прича́м *дек* је она́ ту́ј Сл; уóдма ми те́кна *дек* је онóј кума́ што је ре́кла Сл.

Вокал *o* на месту полугласника

1.2.1.9. Вокал *o* на месту некадашњег полугласника јавља се у лексеми *ложица*.

ко́ј е има́ја алумини́ску *ложицу* П; ме́ри, кој има пóвише, *ложичка* Ц; пре су биле дрвене, алумини́ске *ложице* Сл; с *ложицу* се је́ло Ц и сл.

Вокал *o* нашао се и у речи *собор*:

ели *собо́ри* кэд су били Ц; па су имáли *собо́ри* Ц; по *собо́ри* П, Т, Ц, О, М, Љ; *собо́р* на Пантелéј Т; *собо́р* у сéло Св; ћ идемо бóсе на *собо́р* П.

Ретко се може чути облик *осом* (в. т. 1.2.1.7.2.).

Секвенца *вь-/вь-*

1.2.1.10. Група *вь-/вь-* у прешевском говору дала је у: *удови́ца* Ч; óбе *удови́це* Ц; де́дино *уну́че* М; и *уну́че* Ц; сáс *уну́чки* П; она́ј је́дна *уну́ка* П; она́ј је́дан *уну́к* П.

Полугласник се чува у именици *вьш*:

вџика П, Љ, Св, Б, О, ТР; вџика на вџику П, Н, М, Ц, Т; ће се напу̀ниш с вџике П; вџиља П, М, Т, Ц, Н, Ж.

*

1.2.1.11. Полугласник у прешевском говору најчешће се јавља у основи речи (дџн, лџсе, овџ, ѿџнко, какџв, наџс), док је мање примера са полугласником у суфиксу (брашџнце, једџн, ниједџн). Процес девокализације вокалног л одржао је полугласник у облицима: дџги, лџка. Турцизми такође чувају полугласник: бузелџ, доодлџци, ѿамџн. У прешевском говору забележен је и секундарни полугласник настао од других вокала: чџриџфи, чџс, ѿџквџ, кџкџв, кџкџ, чџчка, наџс, бџџне. На месту полугласника најчешће се чује вокал а: данџс, Буџрџевдан, кџнаџ, ѿџсак, рџчак, сџс, сџдам, џсам, затим вокал е у Велиџден и вокал о: лоџиџа, собџр.

Вокали средњег реда

1.2.2.0. С обзиром на различите артикулационе вредности акцентованих вокала е и о, у неким призренско-јужноморавским, а пре свега косовско-метохијским говорима, многи аутори су истраживали њихову условљеност и тренутно стање. Они се могу отварати, затварати или дифтонгизовати и имати фонолошку вредност, односно бити без ње. Радивоје Младеновић (2013: 70–78) анализира ставове различитих аутора о овој појави – од префонологизације квантитета у квалитет до нефонолошке вредности оваких вокала. Овом појавом бавили су се: Павле Ивић, Слободан Реметић, Недељко Богдановић, Радосав Ђуровић, Рада Стијовић, Голуб Јашовић, Радивоје Младеновић. Павле Ивић и Слободан Реметић разматрали су рефлексе акцентованих вокала е и о у призренско-јужноморавским говорима на тлу Косова и Метохије (Ивић–Реметић 1990). Богдановић износи богат материјал са појавом отворених и затворених вокала средњег реда у говору Алексиначког Поморавља (Богдановић 1987: 68–78), као и примере отварања, затварања и дифтонгизације вокала е у говору Великог Алаша у околини Липљана (Богдановић 1992). Ђуровић разматра стање ових вокала у летничком говору (Ђуровић 2000). Рада Стијовић доноси потврде о овој појави у Горњој Морави и Изморнику (Стијовић 2010, 2012). Голуб Јашовић даје примере из села Угљара (Јашовић 2010) који не потврђују префонологизацију. И Божо Видоески налази флукуацију средњих вокала у северним македонским говорима, која не носи никакву фонолошку вредност (Видоески 1954: 176). Радивоје Младеновић (2013: 72–78) нуди већи број потврда за затворене вокале е и о на месту некадашњих дугих вокала, али и

отвореност истих вокала на месту некадашњих кратких. Међутим, та правилност, која би требало да посведочи појаву префонологизације, знатно се пореметила екстралингвистичким утицајима (географски положај и близина других говора, утицај стандардног језика). Због тога Младеновић наводи и такозване „контрапримере префонологизације“, где се затворени вокали јављају и на местима некада кратких *e* и *o*, односно отворени на местима некада дугих вокала средњег реда. Утврђено је и да се отвореност средњих вокала најчешће јавља у случајевима емфатичног истицања код говорника.³²

Дифтонгизација средњих вокала могла би представљати сведочење о префонологизацији квантитета у квалитет, али може бити и последица утицаја околних говора. У прешевском говору то би могао бити утицај северних македонских говора, у којима је Видоески утврдио дифтонгизоване вокале без фонолошких вредности. Младеновић наводи случај говора Сиринића, где су „дифтонгизовани средњи вокали пре свега средство емфатичког истицања“ те због тога нису носиоци фонолошке вредности (Младеновић 2013: 77). Слично стању у говору јужнометохијског села Гатње (в. Младеновић 2013: 72), и у српском прешевском говору дифтонгизација се препознаје искључиво код старијег становништва, а и код њих у ограниченој употреби.

1.2.2.1. Дифтонгизовани вокали средњег реда у мојој грађи налазе се у незнатном броју у односу на све представљене студије и то сигурно није довољно да би се ушло дубље у неку анализу. С обзиром на то да се они јављају факултативно, чак и код једног истог говорника, не усуђујем се упуштати у разматрање појаве. На овом месту бих само представила забележену појаву, у којој се, с обзиром на њену нестабилност и спорадичност, не може утврдити систем. Можда би се могло закључити да се ипак ради о емфатичној појави која је потпомогнута фонетским окружењем.³³

Ово поглавље ће се заснивати на констатовању појаве факултативне дифтоншке природе вокала средњег реда и навођењу забележених потврда.

1.2.2.1.1. Дифтонгизација вокала *e*:

нешто *б'ело* има одозг'ор П; да ми прође *вр'еме* П; *гл'еда* и квичи Ц; и још неко *д'еће* Сз; и кр'стив га *д'еће* Сз; питај *д'еће* П; *д'еца* Ц; *д'еца* су тој Рљ; па *д'еца* су, мори П; па, с *д'еца*, мори Љ; по две-три *д'еца* кр'сти Сз; *дон'есе* Ц; *ж'ене* дођеџ Ц; да гледа на *ж'ене* Ч; там'н завршимо *ж'ећу* Сз; *мал'еца* је Рљ; *м'ене* ме вика Ч; *м'ене* овој к'ол'ено П; *мод'ерно* млого убаво

³² О овоме више у Младеновић 2013: 72–78.

³³ Марина Јуришић је дошла до сличног материјала и закључака у току испитивања говора села Биљаче у бујановачкој општини (из разговора са М. Јуришић).

Сз; *н'екако* се тој заврши Ц; *н'ема* време Т; ја *н'есам* Ц; *н'есам* верувала П; затој што га они *н'ећев* Ц; *н'ећев* га Сл; *ом'есив* крвајче Ц; *ом'есив* си Т; него нека стави П'ера П; сэд кад је *и'еџак* О; *и'еџки* ћ идемо Сз; *и'еџки* у Ашање идемо Сз; шоље да *ион'есем* П; *нема сир'емено* Сл и сл.

1.2.2.1.2. Дифтонгизација вокала о:

Море, Марија *б'олна* Ж; она је радила као девојка у *б'олницу* П; дваес и четири *з'одине* Сз; једно девет *з'одине* сам била Ц; Од мужа ми сам постара три *з'одине* Ж; с три *з'одине* Ж; *з'олемо* си је Сз; колко има *з'одине* Ц; он *з'олем* Сл; трпеза *з'олема* Сз; на *Г'орана* П; *з'орку* пијем Б; кад *Г'оца* Ж; *з'оћу* ћерко, *з'оћу*, али *з'орку* П; чека гу да *д'ође* Т; *м'оја* мајка тој све ткала Сз; прет *к'озе* Ц; м'ене овој *к'олено* П; *м'орав* да га викав Миле Ц; они не *м'орав* Б; *з'овце*, краве Рљ; по *з'овце* Ц; и *з'одвезе* не тамо П; и он се *з'одели* Сз; *з'одма* да ожени овуј сестру ти П; *з'одма* ми текна Сл; *з'одмор* Јасмина има ГД; докле си ти, дете, на *з'одмор* ГД; Горка *з'ожени* сина ГД; *з'ожени* си сина Ч; а *з'он* га много чуваше нега Ц; па *з'он* ГД; да се породи као *з'она* П; *з'однесе* си дете Ц; *з'она* бар, снашка О; и *з'она* вика Ч; и *з'она* работи Рљ; Мила, мори, *з'она* П; па ву *з'ојадна* коса П; први пут га *з'ојлакнев* Сл; *з'ојлакни* га Рљ; *з'ојери* гу убаво онуј траву П; до *з'осми* разред Сз; ја па мислим *з'осџана* нешто П; само *з'осџана* Ц; *з'очи* да ву извадим П; *и'ослем*, јутре вечер Сз; *раб'оџев*, мори, они ГД; идемо на *соб'ор* Рљ; и у *суб'оџу* отиде П; *суб'оџа* дрварски вечер Сз; *џак'ој* ме тераше Ц; и *џак'ој* Сл; и *џак'ој* ти је Ж; *џ'олико* да се једе П и сл.

1.2.2.1.3. Мало је примера који показују отварање вокала е:

голема, мори, кућа ГД; *же'не* дођев Сз; а неке још *зеле'не* ГД.

Судбина назала задњег реда

1.2.3.1. Рефлекс назала задњег реда у говору Прешева је у:

Голубово гњездо М; *због голуби* П; туј су ти *голуби* М; да ћути због *муџа* П; Не с *муџи* Ж; докле ги извиљкаш, *мука* П; имама *муку* на руке П; *мука* је Ч; доле до *и'џи* Т; уфати га за *руку* Рљ; с обе *руке* Сл; по *судови* П итд.

1.2.3.2. Од овога постоји одступање код инфинитивне основе глагола III Белићеве врсте где *нж* редовно даје *на*, што је један од македонизама у овом говору (в. Ивић 2001: 182, Реметић 2000: 98, Марковић 2006: 252).

Потврде:

*бидна*ли су овде осам Н; сэд како *биднало* лошо Т; „Што се секираш“, викам, „*биднало*“ П; Насабајле кад се *дигнала* П; *легнала* си у кревет ТР; воду *наврна*ли на њима Н; *Нараснала* за жену П; ја како сам *насџанала* Н; овој сам све ја *обрнаја* Сл; па *осџанаја* жив Н; на моју сам *осџанала* ГД; *иаднаја* ли ГД; У туђо је *иаднаја* Ж; сэд *иаднало* Љ; *иодникнаја* дуб Р; па сам

*йочна*ла да мѣшам ГД; *рекна*ле на некога од Цакановце Ц; *седна*ја си и чека Ц; Турци су *сианали* да вршив попис Н; и тѣг се је *йиргна*ла П; *йиргна*ја се от памет П итд.

таѣ, што *бидна* П; Ивана *гурна* лонац П; сѣ *дигна* руке П; *легна* поза једну крушку Сл; Даца *трудна осѣана* П; само *осѣана* Ц; ми двојица *осѣанамо* Р; *Падна* једанпут Ж; *йобегнамо* сви Ц; па ме *йоврнаше* Сл; кѣд *йочна* да га псује Ц; *йочна* да викам Ц; *йочна* држава П; *йочна* једна страна О; *удари* у њума и *йукна* П; *рекна* ву Сз; *рекна* да се напијем воду Т; *седна* Рљ; *скина* ме мајка доле П; ја нигде не *сиомна* Часлава Ц; *сирегна* га ТР; *срейна* га у амболанту Т; *срейна* ме Ц; *одма* ми *йекна* Сл; *украдна* ли те Ж; ја кѣд *улегна* Ц (в. и примере у т. 2.5.13.2.).

1.2.3.3. Обележје прешевског говора је рефлекс *-на-*, у којем се једино остварује *а* од назала задњег рода, код глагола III Белићеве врсте. Ова особина се јако добро одржава код свих говорника прешевског краја без обзира на узраст, пол или образовање.

Јат

1.2.4.1. Пршевски говор је екавски. Следе примери који то потврђују, али се то најбоље огледа у одричном облику глагола *јесам*.

Немци *бѣгав* навамо О; Бугари *бѣгав* накуд Бугарску О; *бѣгај*, смрди, викам Ц; *бѣгеј*, сине, *бѣшиѣ*, *бѣшиѣ!* П; не *верујем* да има П; *видѣла* га горе да копа О; мѣке је *видѣла* моја баба П; толко *човека вредиш* Р; немам *време*, вика М; немам *време* да седим П; Прође *време* Ц; *ће* дође *време* *ће* се сруши све П; хѣдник не ли *грѣјеш* М; *деда* гу зове Падинче М; *деда* да седне М; дошја да тражи *девојку* П; она је радила као *девојка* у б'олницу П; по *девојку* кѣ[д] долазев Сл; *однесе* си *деѣѣ* Ц; тражи за *деѣѣ* Т; раздава на *деѣа* П; намаже се, *доѣѣра* се Ц; куде су *живѣли* моји стари Р; они су туј *живѣли* Ц; сви смо *живѣли* Сз; има исто и *забел* М; *забелѣжи* Рљ; нећу да ву ги *исѣчем* П; од *колѣно* на *колѣно* се пренѣси Н; *ће* намаже *колѣно* П; *лѣб* да *мѣси* нема П; ако не, *ће* си *лѣгам* П; *лѣгав* једни Ц; али дѣте без *лѣк* П; постоји *лѣк* О; *лѣкови* пијеш ли Т; код *лѣкара* Сз; и он не бѣде *лѣњ* О; утепаја би гу на *мѣсто* Ц; постане и *млѣко* квалитѣтно Ц; *намѣсиѣ* гу Сз; како гу *намѣсиѣ* Ц; свак се и *насмѣје* и нашаѣли Ц; а ја мислим све *овде* да је Н; *овде* неће се *излѣчи* никад О; потѣгне *овде-ѣнде* П; *омѣси* кривајче неко Ц; већ *осѣнаш* Ц; *йѣѣла* си га носив Ц; ја не мѣж *йобегну* нигде Сл; *йобеснѣли* сте Рљ; малка *йосѣди* Б; толико мѣке и па сам *йреживѣла* П; води си *рѣд* ГД; да ги вози на *рѣку* Ц; немамо овде *рѣку* М; не мѣгу да бѣдем *свѣсѣан* П; *сѣди* си и чека Ц; боли и кѣд *сѣдим* и кѣд *ѣдим* П; са *секиру* Рљ; неко *секирче* Р; Не мѣгу да се *сѣѣим*

П; ја не мо́ж да се *се́иу* Ц; не *сме́је* од њи́ Ц; *сме́шно* изгледаш П; Сто́јче *и́шера* П; са *це́вку* П; пала је *це́на* П; *Це́и* ба́ба чарша́фи П; *једн човек* Ч; *разуме човек*, *зна́је* Ц; *човек* кад се *ио́и́сеи́и* Ц итд.;

бо́ље да *не́сам* ни *и́шла* П; го́дину да́на ву се *не́сам* *јави́ла* Ц; *не́сам* *има́ја* *зе́мљу* Сл; те́ј *не́сам* М; *не́сам* *виде́ла* ни́шта Рљ; ја *не́сам* *гледа́ла* *за́дње* П; како́ *не́сам* *зна́ла* Ц, Љ; ма *не́сам* *оти́шла* Ц; *не́сам* га *доби́ја* та́ј Р; *не́сам* гу *виде́ла* Св; *не́сам* гу *пита́ла* П; *не́сам* ја *таква́* Ж; *не́сам* *крива́* П; *не́сам* *си́гуран* Б; *не́сам* те *позна́ја* Ц; *не́сам* *чу́ја* *овде́* Н; *не́сам* *чу́ла* Н; *ни́кад* *не́сам* *јела́* *црн* Т; те́д *не́сам* *зна́ла* Љ итд.;

а ти *ода́вна* *не́си* *би́ја* Ж; да *не́си* *би́ла* ти́ Б; *зашто́* *не́си* *и́шла* Рљ; *не́си* *дома́ин* Ц; *не́си* *завр́шила* Б; *не́си* *има́ја*, *мо́жда*, *во́љу* да *у́чиш* Р; *не́си* ме *позна́ла* Љ; *не́си* *оти́шла* Св; *не́си* се *ода́ла* ГД; *не́си* *сле́па* *слепи́ца* П; *не́си* *те́ла* Ч; ти́ *не́си* П итд.;

али *не́је* ро́ђена Сл; без *и́ч* *не́је* ГД; *вре́ме* *не́је* *такво́* Ц; да *не́је* *би́ло* *ово́ј* П; да *не́је* *би́ја* *о́н* Љ; да *не́је* *о́нэј* *за́бел* Ц; *за́што* *не́је* у *њу* Т; код *те́бе* *не́је* ГД; *не́је* *би́ја* код *нас* Љ; *не́је* *дава́ја* на *сви́* Б; *не́је* за *ту́рско* Н; *не́је* *зна́ла* ни́што Св; *не́је* *има́ја* *де́ца*; *не́је* *има́ја* ни́један *Шипта́р* П; *не́је* *има́ла* Н; *не́је* *мо́гја* да се *отка́чи* од *њи́* Св; *не́је* *навр́ћаја* Б; *не́је* *писмена́* П; *не́је* *сал* *ку́де* *нас* у *се́ло* Ц; *не́је* *то́ј* *то́ј* Ч; *ово́ј* ни́шта *не́је* Ч; *о́н* *не́је* *кабаат* ГД; *па́* *не́је* *би́ја* *ста́рац* *ту́ј* П; *то́ј* *не́је* Р; *што́* ти *не́је* *рабо́та* П итд.;

не́смо ги *научи́ли* на *ре́д* Љ; *не́смо* *вади́ли* Св; *не́смо* *виде́ли* Б; *не́смо* *збори́ли* Љ; *не́смо* *излази́ли* Б; *не́смо* *има́ли* Ц; *не́смо* *оти́шли* *и́ч* Р; *не́смо* се *ни́кој* *вика́ли* *ско́ро* Н; *не́смо* се *разуме́ли* Рљ; *ми́* *не́смо* *то́ј* *има́ли* Ч; ни́шта *не́смо* *зна́ли* М итд.;

да ли *не́сти* ме *чу́ли* Св; *ви́* *не́сти* *зна́ли* за *то́ј* Т; *ви́* *не́сте* *огу́да* Рљ; *не́сти* *и́шли* *на́тамо* Љ; *не́сти* *не* *вика́ли* П; *не́сти* *ли* *би́ли* на *сва́дбу* Ц; *не́сти* се *научи́ли* Б; *не́сти* се *сети́ли* Св; *не́сти* се *уфати́ли* за *то́ј* Ч итд.;

али *на́димак* *не́су* *има́ле* Н; *јо́ш* *не́су* *би́ли* *кр́стени* Ж; *ку́мови* *не́су* *праћа́ли* Сл; *не́су* *ба́ш* на *ту́ј* *у́лицу* Ц; *не́су* *има́ле* *те́да* *мр́зле* *ри́бе* П; *не́су* *мо́гли* Љ; *не́су* *не́што* *до́бри* П; *не́су* *ни* *погледа́ли* П; *не́су* *о́ни* Т; *не́су* *оћа́ле* *та́г* Ж; *не́су* се *погоди́ли* Св; *не́су* се *подноси́ли* Б; *са́мо* *не́су* *ма́рке*, *дина́ри* П; ни́шта *не́су* *има́ли* Ч итд.;

1.2.4.2. Икавске форме овог глагола могу се чешће чути у градском прешевском говору и у посебним околностима комуникације када службени разговор намеће употребу облика стандардног српског језика.

ка́д *ни́сам* ни ро́ђен Ч; *ни́сам* *мо́го* да те *по́знам* П; *ни́сам* *по́сле* у *то́ку* Ц; *па* *ни́сам* *тео́* Р; ни́шта *ни́сам* *поне́ла* Рљ; *за́што* *ни́си* *до́шо* Ч; *па* *ти́* *ни́си* *тео́* Б; *ти́* *ни́си* *био́* *ту́* Рљ; али *ни́је* *тео́* да ми *ка́же* П; *ни́је* *би́тно* Ц; *ни́је* *зо́р* Р;

није ни *чу*до Т; ни *реч* *није* смео да *каже* П; *није* смео *нико* да *дирне* М; *ово* *није* *добро* П; *ни*смо *дали* Ч; *ма*, *ни*смо *могли* да *ги* *однесемо* Сл; да *ни*сти *дошли* О; *ни*су *смели* да *га* *уз*мев Т итд.

1.2.4.3. У прешевском говору нема много примера екавског облика датива једине код именица женског рода и личних заменица 1. и 2. л. јд. Приметно је да се у именичкој деклинацији ова форма сачувала у такоређи окамењеним изразима, односно, у псовкама. Код заменица је ситуација мало другачија јер има нешто више потврда у дативском лику.

мајке му га П, Ц, Сл, Ч, Т, Рљ; *мајке* му га *спалим* Т, П, Ц, Ч; *на*не му га *набијем* Р, Сл;

еј, *ку*ку *мене* П; *мене* ме *жал* П; *мене* ме *мило* П; *мене* ми *глетаво* ГД; *мене* ми *јад* Ц; *мене* ми се па *отврдне*, *Зоре* Т; *Мене* ми се *упропасти* П; *мене* *не* *ми* *казује* Сл; *Мене* *не* *ми* *треба* П; *мене* *не* *ми* је *добро* П; *мене* *не*мој да *ми* *врђаш* П; *не* *ми* *треба* *мене* П; *ко*лко *и*шебе, *то*лко на *он*г П.

Много је чешћа аналитичка деклинација:

а *на* *мене* *овој* Сз; *дај* *на* *мене* Б; *на* *мене* *ми* *прича* П; *на* *и*шебе *ће* *ти* *направим* О; и *на* *и*шебе *ти* *каза* П (више примера у т. 2.2.1.1.1.3, 2.2.1.1.1.5, 2.2.1.1.2.3, 2.2.1.1.2.4.4.) итд.

1.2.4.4. Мали је број заменичких речи у којима се нашло *ни-* на месту некадашњег *пѣ-* (в. т. 2.2.2.4.1.), што наводи на закључак да се у говору Прешева углавном добро чува разлика између неодређених и одричних заменичких облика:

*ни*ку *ру*ду Н; *ни*ко *сјајно* *беше* Н; *ни*ки *двојица* Н; *ни*ки *црепови* Н; *ели* *мајка*, *ели* *ни*кој *ис* *кућу* Т; па *вадише* *ни*ко*лко* Н; *има* *ни*ши*то* *камен* Н; *у*век *ни*ши*то* *не*достаје Ч.

Много је више примера неодређених заменица са *не-*:

*не*ки *не* *дочека*; *не*маш *не*ки *велики* *проблем* Т; да *ли* *слави* *не*кој Т; *не*кој *про*бди П; *куде* *не*кога О; *не*маш *ли* *не*кога Р; *по* *не*ког *Се*фу Т; *не*ка *му*ка П; *не*ки *од* *Швајцарску* П; да *ми* *даш* *не*ку П; *од* *не*ку *страну* *отуда* О; *не*ко *место* О; *не*ко *секирче* Р; *не*ко *тањирче* П; *има*м *не*ки *љу*ди Ц; *не*ке *рашч*окљане П; *не*ке *српске* *куће* Ц итд.

*ај*де, *бр*е, *каж*ите *не*ши*то* Ц; *ако* *те* *интересује* *не*ши*та* О; *али* *ситно* *не*ши*то* П; да *не* *за*маза *с* *не*ши*та* О; *до*кле *иску*каше *не*ши*то* О; *има* *ли* *бе* *не*ши*то* П; *на* *нас* *ни* *не*ши*то* *да*де М; *ова*ко *не*ши*то* П; *у*апа *те* *не*ши*то* Т итд.

1.2.4.5. У синтетичкој компарацији придева забележила сам облике са икавским ликом јата, али су они новијег датума и могу се чути код школованих или млађих говорника. Слично одричном облику глагола *јесам*, користе

се у посебним околностима конверзације, али је видно да све више заузимају места облицима из аналитичке компарације.

о̀н је *слабији* П; бра̀т ми је бија *си́тарији* П; и *си́тарији* чо̀век Ц; на *си́тарији* о̀нија П; *си́тарији* Ми́ратовчани Ц; *ће́рке си́тарије* О; ме́ни је ле́пши и *уку́снији, здравји* П; те́ј *најси́тарији* бра̀т њего̀в Ц; да су *најси́тарији* Ц.

Код истог говорника, који употребљава синтетичке облике компаратива, могу се чути и аналитичке форме.

и́маше *йо́јефино* ГД; *йо̀си́тара* је би́ла од чи́чу о́сам го́дине П; то́ј не́ка *йо̀си́тара* о̀вца Л; *йо̀си́тара* од ме́не М; ја́ сам ти *најси́тара* *ће́рка* О; Узе́ја *најубаву* и *најси́тару* П.

1.2.4.6. Екавска замена јата препознаје се у броју *обедве* (< *обѣ* и *дѣвѣ* у ж. и с. роду):

до́ђоше *обедве* Ц; за *обедве* стигна́ Л; ле́пи де́ца *обедве* Ж; на њи́ *обедве* Ц; на *обедве* сам да́ла Св; *обедве* де́ца су на́ши Л; *обедве* де́ца су ми до́бри Рљ; *обедве* су би́ле П; *обедве* су се уда́ле Ч и сл.

1.2.4.7. У императиву другог лица множине могу се чути облици са екавском заменом јата, односно на *-еиѣ*, који се може аналогично ширити.

одо́еиѣ ми во́ду ГД; до ве́чер ги *врнеиѣ* Ц; до́ђеиѣ о̀ва́м М; да ми *изви́неиѣ* на реч Сл; *йо̀ме́реиѣ* се љу́ди ГД; а́јде, *одо́еиѣ, се́днеиѣ* ГД; ви́ ги *одне́сеиѣ* о̀ву́ј те́глу Ц; ели сто́ку *оси́авеиѣ*, ели се *вра́иѣиѣ* Н; *Узнеиѣ* ка́фу пи́јте Ж.

Све чешће се користи императив са икавизмом у 2. л. множине:

одо́ђиѣ, до́ђиѣ куде Пе́ру П; ту́ј се *зайво́риѣ* П; *и́диѣ* Б; па ли *једиѣ* ГД; а́јде бре, *ка́жиѣ* не́што Ц; *навра́иѣиѣ* у ту́ј прода́вницу Ц; а́љинче му *обу́чиѣ* П; *йо̀слу́жиѣ* се Ц; „До́кторе, ако је здра́ва, *йо̀си́иѣ* гу“ П; а́ко, *йо̀ушиѣ*, *йо̀ушиѣ* Сл; *йо̀ушиѣ* га Л; *се́дниѣ* Рљ; *удо́риѣ* јо́ш Ц итд.

1.2.4.8. Материјал из прешевског говора показује да у њему нема честог мешања префикса *ѣри-*, *ѣре-* и *ѣро-*. До тога може доћи, али спорадично, па се може рећи да је разлика међу овим префиксима релативно добро очувана.

не мо́ж да гу *ѣреме́иѣи* Н; ни́кој гу не́је *ѣреме́иѣија* Ц; *ѣреи́ѣиѣи* са́мо П; се́д га *ѣреи́ѣиѣи* Т; *ѣреи́ѣиѣи* га и затво́рим М; *йо̀ѣреи́ѣиѣи* ма́лка Ц и сл.

Много је више примера који показују разликовање ових префикса:

ѣре-: па по́сле су гу *ѣребаѣиѣ* о̀ва́мо Ц; па га *ѣребаѣиѣ* у мли́н ГД; немо́ј да се *ѣрева́риѣи* Ц; како́ да ти *ѣреве́дем* Р; да *ѣреви́ва* П; ви́ сте га *ѣреви́ли* једанпѣт П; о̀ни гу *ѣреви́ше* П; *ѣреви́ше* гу Ч; *ѣрегли́ѣа* га та́м Сл; ту́ј *ѣре́ђе* Бу́куревце П; Али по́старога *ѣрежѣну́је* си́на Ж; бра́та је *ѣрежѣнија* Ж; Де́си се то́ј, де́си, ка́д *ѣрежѣ́ни* Ж; како́ се *ѣрезивѣаше* Н; Па́вловић се *ѣрезивѣаше* Н; да не *ѣреки́да* Ж; да не ми је *ѣре́мисла* П; ма́јка жа́ли, *ѣремислу́је* Ж; од ко́ле́но на ко́ле́но се *ѣреноси* Н; ту́ј се *ѣредѣи* Т; сви́ су *ѣреоди́ли* Сл; да ни *ѣреи́ше* има́ње Ж; о̀ни да не ме *ѣреи́знавав* Ж; чи́м га *ѣрера́дев*, више то́ј

нема П; овај *̄преродила* ГД; једно се *̄пресвукло* Ц; *̄пресече* те Ц; *̄пресѝјем*, сабаље изгубило се П; све *̄пресѝанало* Сз; кад почне да се *̄прейѝура* Т;

̄при-: *̄приваљале* ми ГД; и они су се *̄придружѝли* туј Н; *̄призеѝиѝа* се је туј Ц; као *̄призеѝико* Б; *̄хе* ве *̄пријавим* Ц; *̄прикачи* га П; ич не *̄приоди* Ц; не ми *̄приоди* Ж; Па ли, *̄приојсѝени* се Т; *̄пријазѝи* ги малка Рљ; две деца је *̄природила* П; мерѝше му *̄приѝисак* ГД; *̄приучен* је Н; *̄прифаѝи* се за рабѝту Ж; кад сам *̄пришла* Ц;

̄про-: док не *̄пробаѝи* П; *̄пробуваѝи* смо у салу П; а не мојеш да *̄прогуѝиаш* П; овај што *̄продѝава* брашно Т; *̄продѝава* овој, *̄продѝава* оној П; *̄продѝава* чарапе Ц; навратите у туј *̄продѝавниѝу* Ц; оној што *̄продѝадоше* Н; још не беше *̄продѝаја* све Ц; никој неје *̄продѝаја* Р; док несмо гу *̄продѝали* Ц; само да *̄продѝам* Р; не мој да *̄продѝамо* овде Р; не му *̄продужѝише* радни стај М; *̄прође* дѝн Ч; не *̄прође* ни мало време Рљ; *̄прође* на врата Т; па нека *̄прође* П; *̄хе* ги *̄прође* Ч; туј смо *̄прођуваѝи* Т; *̄хе* се *̄прозбѝри* Сз; и ја *̄пролаѝим* Цѝганску малу П; видим човѝк *̄пролаѝи* П; само што је *̄проодѝило* Ч; и *̄проѝаде* краљевина Ц; *̄проѝаде* бѝвша Југослаѝија Ц; тој *̄проѝадна* ГД; мора да *̄проѝадне* П; да несмо *̄проѝуѝиѝили* М; које смо *̄проѝуѝиѝили* М; да *̄прораѝи* бубрег Б; туј се *̄проѝине* ГД; она прво *̄проѝиѝа* М; они су *̄проѝили* Рљ итд.

1.2.4.9. Неки прилошки облици имају вокал *e* који потиче од *ě*:

сасвѝм (< *сѝ вѝсѝмь* у инструменталу јд. м. и с. рода): *сасвѝм* га докрајчи Ч; *сасвѝм* малка тој ГД; *сасвѝм* га утепа П и сл.;

јуѝре (стари локатив једине с. р. на *-ě*): да га виѝнем *јуѝре* Лљ; да гу псујев људи *јуѝре* О; за *јуѝре* се спремамо Св; *јуѝре* дѝн П; има време *јуѝре* ТР; *јуѝре* *хе* ми га вратиш Б; ѝдма *јуѝре* Ч (в. т. 2.1.9.1.4. и 2.1.9.1.5.).

1.2.4.10. Доследан екавизам у прешевском говору најбоље се огледа у одричним облицима помоћног глагола *јесам* и употреби наставка *-ѝиѝе* у 2. л. мн. императива. Потврда за екавизам у деκлинацији има, али је ѝих мање јер је сам говор обележен изразитим аналитизмом.

Рефлекси вокалног *л*

1.2.5.0. У говору Прешева рефлекс вокалног *л* је *у*. Постоје примери који потврђују и следеће рефлексе:

- лу иза *с* и *к*: *слуза, слунѝе, слуба, клуѝа,*
- љу у *жљуна* и *жључка* (< **žl̥na, *žl̥č*),
- лѝ у *длѝг* и *лѝѝка* (< **dl̥g, *hl̥c*),
- ли у *глиѝа* и *длибок* (< **gl̥ta, *dl̥bokъ*).³⁴

³⁴ О рефлексима вокалног *л* у призренско-тимочкој дијалекатској области говори Павле Ивић у Ивић 1991: 205–214.

1.2.5.1. Рефлекс у

Бугари бегав накуд *Бугарску* П; онџ *Бугарин* Љ; тџд су бегали *Бугари* тамо П; у *Бугарску* који су били Т; *вук* кџд уђе Т; Ордан *Вук* Н; много је *вучи* имало Т; *жуџи* пџсак Ц; џн дџк *жуџи* у лице Н; *жуџиа* вода П; *жуџии* бркови Н; од *жуџиџу* је легала П; од мокраћу је пила за *жуџиџу* Ж; само *жуџику* једе П; с две *жуџике* Ц; *јабуку* не могу да погледам П; *јабуке* колко има Ч; *јабуке* на партизани Н; црвена ко *јабука* Б; *музе* краве Сл; кџд сам ја *музла* козе Ц; једанпут днево ги *муземо* Ц; и *наџуни* гу зелену чашу П; *џомузла* краву П; не му *џродуџише* радни стаж М итд.

1.2.5.2. Рефлекс лу

Заџди *слунце* Ц; Какџ, бре, на *слунце*? Ж; кџд искџчи *слунце* Б; на *слунце* Љ; не ли ће ти *слунце* смета Р; пред *слунце* Ц; све пред *слунце* Ц; *слунце* П, Сл; *слунце* га фати Сз; чим изађе *слунце* Ц; али и: да не ме удара *сунце* П; џно га греје *сунце* П; сџд *сунце* нема да пџче Ч;

да пушти неку *слзу* Ж; *слза* *слзу* стижа П; од *слзе* Ч, али и: крокодџлске *сузе* Б; тџчив *сузе* П;

дај гу *слбу* П; џна му повуче *слбу* Ц; донџсе ги *слбе* Сл; донџси ги тџ *слбе* Ц; на онџ *слбе* Ч; каџи се на *слбе* П; па на *слбе* Б;

клуџана паприка П, Сл, Ц, Ж, Ч; *клуџане* паприке за трљаницу Ч; Па ги *клуџе* Ж; па *клуџи*, *клуџи* П; *џреклуџало* прсти Ц; град јучџе све *склуџаја* Ж.

1.2.5.3. Рефлекс љу

жљуна има онџ црну капу П; *Жљуна* је онџ штџ га викав детлић П; *жљуна* у дрво кљуца Т; има црвџно, црно на главу тај *жљуна* Ц;

бџли ме *жључка* Сл; *жључка*, желудџица, тџј ти је џсто П; *жључка* је онџ зеленџо до цигџрицу Т; *жључке* на кокошке Ц; остави ми коџицу од *жључке* (мисли се на пилџи желудац) П; ће му прсне *жључка* Ч;

Чује се и: на *жуч* ваљда Ч; од *жуч* Б; пукне ву *жуч* П.

1.2.5.4. Рефлекс лџ

Длџг дџл Сз; *Длџг камен* Сз; *Длџги* рџд се вика О (в. и примере у т. 1.2.1.3.);

али: тџј е једџн *дугачак* рџд О; тџсне, а *дугачке* М; *дугачки* му рукави П; а овџмо је *дугачко* М; џтиде на *дугачко* П (више примера у т. 1.2.1.3 и 1.2.1.3.1.);

кџд стџне да *лџца* Т; *Лџцам* П, Ц, Ж, Ч; *лџцање* П, Т, Рљ.

1.2.5.5. Рефлекс ли

глини Ч; зџни, *глини* Љ; *глиџај*, штџ чџкаш Ж; *глиџни* га П; не га *џроглиџала* Ц, али и: *гуџај* П; *џрогуџај* га џдма Т;

Длибòк вѝр О; *Длибòк* дòл О; *длибòка* рèка Р; *Длибòка* рúпа Сз; *Длибòко* дòлче Љ *длибòко* копање ГД; *длибòко* орање П, али и: *дубòка* вода П; *неје дубòко* Р; *ципèле дубòке* Ц.

Забележила сам и: òни бèву покушале да копав у *дуби́ну* О.

Према Белићу у *длиб-* заправо се ради о основи *gly-*, коју чувају неки руски дијалекти у облику *глыбокйй* (Белић 1999: 129).

1.2.5.6. У поглављу о вокалном *л* обично се говори о основи **vľk-* (> *вук-*), где се могу јавити форме са превојем:³⁵

влèче онèј нòге Ж; да мòжеш да *облèчеш* П; *облèче* једанпúт бермúде М; кэд се *соблекò* П; òн се *соблèкја* до пòла Ч; али и: *обучи* се М, Ц, Т; *йовуче* онòј лонче Ц; *собуче* се гòл П;

òтиде да *влáчи* вúну Сл; *влáчимо* вúну Ж; да *увлáчи* П; *ймам живовлáк* Ж и сл.

1.2.5.7. Рефлекс *лу* који се јавља у прешевском говору сведочи о јужноморавском дијалекатском типу овог говора. Међутим, примери показују да се он постепено губи из *слунце* и *слуза*, али се и даље добро чува у *клуца* и *слуба* и код ових лексема нисам чула неке друге облике који би их заменили.

Вокално *р*

1.2.6.0. Слоговно *р* у прешевском говору може се чути у иницијалној, медијалној и, веома ретко, у финалној позицији. Забележени су и примери секундарног вокалног *р*.

1.2.6.1. Вокално *р* у иницијалној позицији:

рвев се, бре, *рвев* П; *рђаво* је Св; на *рђав* ексер Ж; имало је *ржс*, овас, јèчам Т; òвас, *ржс* П; имало је и *ржс* Љ; *ржсен* лèб П; *ржсено* М; па кэд гу *ргне* Ч; немòј те *ргне* Ц; цèл нòћ *рка* Ч; *рка*, не мòгу да спијем П; *ја* не *ркам* П; пáдна *рњачки* П; таквò ву је *рње* Ж; *убаво*, *рскаво* М; само се *рчкав* П; нè се *рчкайше* Ч; голèм је *рчкòљ* Ц; нèје нèки *рчкòљ* Б.

1.2.6.2. Вокално *р* најбоље се чува у медијалној позицији између консонаната. Најбројнији су примери са слоговним *р* између два консонанта. Нешто мање је оних где се силабема *р* налази између једног сугласника, с једне стране, и два (или три) с друге стране.

1.2.6.2.1. Вокално *р* између два сугласника:

голèмо *брдо* Ц; *радеше брзи* пòмоћ Сл; *брљиво* бèше от крај П; онај *врба* Ц; *врже* ги по цèл дòн Ц; свè *врже* Ч; *ће* не *врже* Љ; *вржемо* слáму П; *вржемо* чуканицу П; кэд му *вржеше* шамарчину Ц; па штò не *вржеш* нèку

³⁵ В. Марковић 2000: 39.

пачавру П; *врза* му Ц; горе такој тесне и *врзане* Ц; о[д] *дрво* на *дрво* *врзујемо* П; а једна *ћерка* му се *врна* дом Р; па се *врнамо* ГД; неће не *врне* назад П; ће га *врне* Св; како *узну*, такој *врну* ГД; после кад се *врну* Сл; исти су *врс* Б; није *врсна* П; онеј *вршиаче* Ц; један *врши* Ч; *врши*, *врши*, *на*там-*на*вам ГД; да не се *вршамо* ГД; мене немој да ми *вршаш* П; тој *вршашеву* у понедељак Сл; где се *врши* жито Ц; *грбаве*, тропаве руке немам П; сас *грбачу* П; *грбина* Б; на *грбину* дрва носи Ч; *Грке*, *грке*, до доле П; *грло* ме болеше, болеше ГД; а кад *рика*, оно *грми* П; у *грнац* замесила леп, мумурузан П; има *грчеви* Т; у *дрва* ћ иде Љ; *дрварско* вече Ц; сас кола и тој *дрвени* кола Н; за неко *дрво* Ц; само једно *дрво* има дебело М; тој *држава* да купи само Р; све је *дрљаво* Б; има и *дрљачу* Св; *дрље* у очи Ж; *завршавамо* сас *њи*ве Р; ако нешто *завршив* или *рабoтив* Т; *зайрше* се П; једно *зрно* Љ; да се не *издрчи* Ч; *крв* даваја ГД; а *коса* све *крвава* Ц; све *мокра* глава, *крвава* Ц; они *крвави* обојица Ц; све *крваво* Ц; носи се *крвај* Љ; *унутрашње* *крварење* П; *турам* *ладне* *крпе* П; па ги *стави* у *крс* Н; *ишла* бабу да *наsrне* у *Кршевицу* П; да ми не *мрда* Ч; овој нема да *мрда* П; ће те *мрзив* Ц; и ја *мрзу* ГД; много је *мршава*, много је слаба П; неје *наврћаја* Б; пушти га, *недргаво* Ч; овој сам све ја *обрнјаја* Сл; земљу ће *обрнеи*е Сл; ај, па ме *поврнаше* Сл; *деведес* *врво* П; *бија* је *Диса* *Прга* П; неки *вршиени* Сл; *вровинке* се такој *целе* *врж*ив П; такој нешто *вржено* Сз; на кој *врс* Н; на мал *врс* Т; каква је *свекрва* Ц; *моја* *свекрва* Св; *свекрва* *заигра* Ц; *свекрва* ли највише *барата* Ц; *Срђан* се *јави* Т; *шоиврв* се *заучује* Сл; *шоиврв* ће *види* Љ; *врговац* је *бија* Св; па после у *врговину* Ц; *море*, *врзај* кола Т; *врк* Ц; како једно *воденичко* *вркало* О; а пре су биле само *врле* О; *врљам*, *врљам* и *ставим* *лис* *копус* П; *клуцане* *паприке* за *врљаницу* Ч; *убодо* се на један *врн* Сл; ја *врше-врше* М; *образи*, *уцрвенија* се П; *фрљи* гу Б; сд ће га *фрљим* П; по *Хрвацку* П; *берем* *паприку* *црвену* Ц; неје *црн* Сз; кој е тој *Црн* *рид* Ц; *црн* *камен* Т; туј е *Црни* *вр* Р; *Црни* *вр* *писа* ли Р; немаће *црно* Ц; ја сам *учија* *занат* у *Црношине* Р; *мислим* *чеи*рдесеи *шесте*, *пете*, *седме* Ц; после *чеи*рдесеи *седме* Ц *итд.*

1.2.6.2.2. Један консонант испред, а два иза вокалног р:

да узмемо *врш*ики Ж; *врсне* су Б; *тури* *врш*ић Ч; па за *гркљан* Св; *фати* га за *гркљан* Ч; *тод* су били *грнци* Рљ; *грнчари* су били Љ; *унеси* *млеко* у *грцман* Ж; *туримо* на свако *дрвце* П; *дрчла* Сл; *дрчна* *гузица* Ч; *задргна* се П; нема *крвна* *освета* *више* П; па га *замота* у *кр*иче П; да га *крси*и Љ; *носи*, *крси*и *там* Ц; и *дете* *крси*и*мо* Ц; *док* се оној *крчка* на *шпорет* П; *крчма* *ко[д]* *тебе* Ц; *крчму* ће *даваш* Б; *врши*ва да *идеш* П, Сз, Ч; само *врши*ва Ч; туј *врвљу* ГД; има нешто *вржено* Св; има на *врси*и да се *избројев* П; *три* *пута* да *целива* *врси*и П; *врш*икане *паприке* Ц; *врш*ени тој *дет*ињо П; а *куде* *цркву* Р;

црквѐна зграда Н; *ће цркнем* П; *једна црнка* Ж; *Црновршики* тој су фамилија Р итд.

1.2.6.2.3. Два консонанта испред и један иза вокалног *p*:

не може сама да *издржи* Ц; *оће све* д *искрши* П; *исцржи* му П; *све* ми *исфрлаше* ствари Т; *викала* се је *калдрма* О; да се *развршим* по кућу П; *скржав* П; *скрши* га Сз; ама на *смрш* Ц; *сад чеврша* долази Ц; у *чеврши* разред Б и сл.

1.2.6.2.4. Два консонанта иза и два испред вокалног *p*: *море*, *свршени* Ч.

1.2.6.2.5. Слововно *p* испред вокала забележила сам у једној лексеми и оно је секундарног порекла јер је настало након испадања *x* из *врх-*.

вровинке се такој *целе* *пржив* П; *вровинке*, тој су паприке мале, недорасле П; *турила* сам ти *вровинке* Ц.

1.2.6.2.6. Иза вокала, слововно *p* се нашло у глаголима грађеним уз помоћ префикса:

зарђало, да се *чудиш* П; *уркаја* се, па *боже* Сл;

1.2.6.3. У говору Прешева финална позиција силабеме *p* јавила се након губљења гласа *x* и у аористу глагола *зацрши*.

гледа те у *вр* *очи* Ц; *качија* се на *вр* Ч; на *вр* *ора* П; *туј* е Црни *вр* Р; Црни *вр* *писа* ли Р; *зацр* се ГД.

1.2.6.4. Девокализација вокалног *p* дешава се у радном глаголском придеву глагола *умреши* (Богдановић 1987: 83), мада се ова појава може тумачити и аналогично према глаголима типа *йочела* (Марковић 2000: 43).

умреја је Б; *Зорка* је *умрела* ГД; *мајка* како му је *умрела* Ц; на *нега* му *жена* *умрела* О; *не* ли је *умрела* Љ; *она* је *умрела* пре десет године ГД; *йомрели* сви П; и *мајка* и *тајко* су му *умрели* Ч итд.

1.2.6.5. Секундарно вокално *p* нашло се у следећим речима:

овија дрвши О;

кравј П, Ц, М; *носи* се *кравј* Ц (али и: *доноси* ву *кравј* Ц);

па са *сацр* Б; *узѐја* *један сацр* П;

доња сцрна Ж; на *туј сцрну* тамо ГД (као и: на *туј сцрану* *натам* П; *друта сцрана* Ч);

двѐ и *чевршио* П; *чевршио* *динара* Св; око *чевршио* *педесет* Б итд.

1.2.6.6. Наведени примери показују да се вокално *p* најчешће јавља у позицији између два консонанта. Појава вокалног *p* испред или иза вокала могућа је, али није тако честа. Финална позиција вокалног *p* ствара се након губљења сугласника *x*. У прешевском говору може доћи и до девокализације *p*, што се везује за облик радног глаголског придева глагола *умреши*. Секун-

дарно вокално *p*, које настаје као резултат губљења суседног вокала, јавља се у мањем броју примера (*дрвиши*, *крвај*, *сајир*, *сијрна*).

Вокалске групе

1.2.7.0. Вокалске групе у говору прешевског краја забележене су у следећим случајевима:³⁶

а) у узвицима;

б) у сложеницама, и то:

– у споју префикса, који се завршава вокалом, и речи, која почиње вокалом (овде се ради пре свега о глаголским облицима, мада има и примера прилога такве творбе: *заинáӣ*, *наова̀мо*, *наона̀мо*),

– код сложених бројева;

в) код испадања гласова *x*, *v* или *j* у интервокалном положају (овај процес препознаје се код свих врста речи);

д) упрошћавањем облика речи, редукцијом гласова (ово се односи углавном на бројеве);

ђ) код позајмљеница (углавном у турцизмима).

1.2.7.1. Примери са вокалским групама разврстани су према азбучном реду вокала:

АА: *наала̀ја* га Ц; *ће на̀лаиш* нешто П;

на два три *ма̀а* Ч; Ја *ће нама̀ам*, *ће гу нама̀ам* Ж;

али они несу биле у једну *ма̀алу* О; бəш која је *ма̀ала* Н; Гòрња *ма̀ала* Т; да смо делили фамилије и *ма̀але* Т; звала се Бугарска *ма̀ала* Р; Јакина *ма̀ала* Т; које *ма̀але* Сз; нема *ма̀але* Св; њина *ма̀ала* О; овај *ма̀ала* Р; овај *ма̀ала* тамо Н; пѐт *ма̀але* Н; по *ма̀але* Б; Топлòчка *ма̀ала* О; у теј *ма̀але* Љ; Циганска *ма̀ала* Р; да иду у десет *са̀ӣ* Сл; с̀д у десет *са̀ӣ* П; у ко̀лко *са̀ӣ* Ц; у̀фати десет *са̀ӣ* П;

Ја *ће сам каба̀ӣ* Љ; он неје *каба̀ӣ* ГД; па да неје *каба̀ӣ* ГД; да мòжемо *ра̀ӣ* да с̀димо Ч; ост̀ави ме *ра̀ӣ* да с̀дим Б;

АЕ: такој *гледа̀ећи* Р; утепа се *дава̀ећи* Сл; утепаше се *зв̀ећи* Ц; *зна̀еиш* кэд и́демо на̀горе ГД; *зна̀еиш*, куде играли ко̀ло Р; *ма̀е* се по цел д̀н П; па се *ма̀е* Ч; каквò *на̀йра̀ено* ГД; куде е *на̀йра̀ена* ГД; цр̀ева истури *ѝовра̀а̀ећи* Т; утепа се ма̀јка *ѝра̀ећи* чарша̀фи П; у̀мрем *сѝоја̀ећи* на но̀ге Ц;

³⁶ О судбини неких вокалских група у призренско-тимочким говорима, које се јављају као последица испадања неког консонанта или као резултат развоја *-a* од финалног *л*, више у: Богдановић 2000б.

да ли је *й̑ей̑наес̑и̑и* или *ш̑ес̑наес̑и̑и* П; донесе десет-*й̑ей̑наес* корења П; *осамнаес* приколице камен Сл; сал *дваес* Б; *дваес* две Љ; *дваес* шес М; по сто *дваес* јајца смо местили П;

АИ: па се *заин̑а̑и̑и* Св; ће ти *на̑ир̑а̑им* Ц; што да *й̑р̑а̑им* ГД; што да ги *й̑р̑а̑и̑и* П;

епа, *заин̑а̑и̑и* Т; *заин̑а̑и̑и* сам ву рѣкла П; само је *заин̑а̑и̑и* Св;

а̑ир да њмам Сз; *а̑ир* да нѣмаш П; нѣма *а̑ир* Љ; нѣмаше *а̑ир* ГД;

АО: дај ми *на̑очаре* П; тој су моје *на̑очаре* М;

Ја̑ој, што бѣрете ви П;

За̑оди слунце Ц, ја ће ти *на̑одим* П; *на̑одило* (’налазило, проналазило’) се је Т;

ајдете *на̑ова̑мо* Р; *на̑ова̑мо* њде Н; глѣдеј *на̑она̑мо* П;

АУ: *ау*, што си лошо девојче П;

заузѣдоше њино Р; *заулавѣла* га Ц; као да је *заулавено* Т; па *заударам* Сз; па се *заудараше* Ц; и оно не *заус̑и̑ави* Сл; топрв се *заучује* Сл; ће се *научи* Сл; тѣг сам се *научила* П; *с̑и̑раује*, како не Н;

ЕА: несам *узѣа* Б; *узѣа* паре Ж; не *й̑е̑а* да дође Ц; не *й̑е̑а* да њде П; *усмрдѣа* се Б;

ЕЕ: трѣба да се *ж̑нѣе* Сл; *ж̑нѣемо* са̑ми Р; док се *загрѣе* П; уморише се *износѣћи* П; а оно *нѣе* прѣко нас О; *й̑ре̑б̑а̑и̑а* сам га Ц; овија се утепаше *рабо̑й̑ѣ̑ећи* Сл;

ЕИ: *се̑ри* се Љ;

тѣрав *се̑ир* Ц;

ЕО: туј се *й̑редди* Т; сви су *й̑редили* Сл;

А ја све њмам *кисѣѣник* П;

ЕУ: *й̑реузѣдоше* они П; свѣ сам *й̑реузѣла* Ц;

пѣголеми, мори, *бѣу* ГД;

од *ре̑уму* Св; тѣг *ре̑ума* му ѡскочи П;

ИА: кѣд гу је *дофай̑и̑а* Ц; *закочи̑а* се је Б; али па је *мисли̑а* за нас П; али кривине сам *на̑ирави̑а* М; свѣ да га је *увреди̑а* Т; *удави̑а* се је Н; ја сам *учи̑а* занат у Црнѣтинце Р; *фай̑и̑а* и *обес̑и̑а* се П;

ИЕ: *ви̑е* по цѣл ноћ Ц;

тој не врѣди *й̑ри̑ес* ѣвра П; само *й̑ри̑ес* пѣсто ми одб̑ива Сл; *й̑ри̑ес* и два-три чѣвѣка М; *й̑ри̑ес̑и̑и̑на* су б̑или Б;

ИИ: *чи̑и* си? Ц; њикој не знаје *чи̑и* су Р; *чи̑и* ли су Св;

ИО: нѣ ми *й̑ри̑оди* Ж; ѡч не *й̑ри̑оди* Ц; Па ли *й̑ри̑ѡжѣни* се Т; *й̑ри̑ѡжѣни̑а* се на две-на три Ж;

Ма, ако нѣје *мили̑ѣн* Ч; *мили̑ѣн* и нѣшто Сз;

ИУ: *ириучен* је Св; *ириучија* се Н;
 ОА: *Ма, њоаздисало* свѐ ГД; *свѐ њоајсише* ГД;
иџарно бѐше Ж;
 ОЕ: *иџебџа* ме, знам П; *иџедује* си Љ;
 ОИ: *Дој* ли га Т; *дојла* сам ги Т; *Дојши* ли га? П; *многo* се *знои* П; *што*
се знои Ж; *њѝ двојца* Ц; *иџројца* бѐву Ж;
 ОО: *доџди* код нас Рљ; и *навече доџди* Н; *куде нас* је *доџдија* ГД; *што*
ти доџдија на сџн П; *па не доџдиши* *куде мѐне* Ц; *трѐба да доџду* ГД; *знам*
доџдеше ѓн Ц; *сињ му доџдеше* Ц; *иџобаља* свѐ Т; *ја нѐсам* *месѝла*, *бџгами*,
иџоџамначка ГД; *иџџоди* у *школу* ГД; *кџ да иџџоди* Сз; *иџоџмџкни* се *мџлка* Ц;
иџроџди си *врѐме* ГД; *сџмо што је иџроџило* П; *нек се иџоџирави* *мџлка* Ц; *море*,
иџоџиравија се П; *иџџирави* се Љ;
 ОУ: *недоучен* Н; *ѓн си иџоучује* П;
бѐше иџџубава Ц; *иџџубаво* је *такџј* Т;
 УА: *уџлени*, *брѐ* Ч; *уџлено* *мџче* М; *уџлили* *смо* ги П; *уџџа* те *нѐшто* Т;
уџџало га *нѐшто* Т; *сџг се уџрниле* Ц; *пџ ље се уџрнив* П;
уџџсише га ГД;
ѓн ти је за муџбџѝ Љ; *правите муџбџѝ* Ц;
 УЕ: *крџве да не глџдуџев* ГД; *џокарџџев* *дрџва* Н; *џабрањџе* ни да *џдемо* О;
џамајџе ме Сл; *ѓн је такџв*, *џамлањџе* се Т; *ѓна недџчујџе* *бџш* П; *иљџе* по *пџт*
 П; *радџе* се Б; *радџешеву* се Ж; *срамџеше* се од нас Сл; *уџџейџе* се Ц;
 УИ: *бруи* *цџло* *Прѐшево* П; *уџгран* је *ѓн* П;
 УО: *нѐ* га *видимо уџџишиџе* Н; *нѐ* те ни *глѐдав уџџишиџе* П; *бџш уџчи*
 Ђурђевдан Ж.

1.2.7.2. Прешевском говору нису непознате вокалске групе, а оне које су фреквентније од осталих су *aa*, *ae* и *oo*.

Контракција вокала

1.2.8.0. Сажимање вокала може се јавити у прешевском говору. Највећи број примера, у којима се препознаје ова појава, представљају облици радног глаголског придева мушког рода једнине где је *-л > -o* (не у *-(j)a*), а они се употребљавају само у специфичним околностима конверзације које намећу употребу стандардних облика. Исто се односи и на лексему *иџосо < иџосао*, која се ретко користи, а обичније је *рабоџа*.

кад сам *иџио* ко *дџте* Ц; *џџио*, узѐо *мџјку* ми П; *мџј дџда* је *џџио* ѓвде Ц; *па сам џџио* за *једног колеџу* П; *изџџио* си П; *ѓн ву га нџио* П; у *академију* *џџиџио* Ц; *тџј гџдине је џџиџио* Ц; *ја сам ву рџко* на *Зџру* П; *мџго* сам да *заврџим* *ванредно* П; *па рџко* са[м] му Рљ;

на *иџсо* да *однѐсеш* П; *то је бџио иџсо* *кџлко ѓџеш* Ц и сл.

1.2.8.1. Речи у којима је извршена вокалска контракција и које се често користе у говору су: *мала* < *маала* < *махала*, *ко* < *као*, *навам*, *нанам* < *наоамо*, *наонамо*. Овде спадају и именице: *Аравица* (< *Ораовица*), *резервар* (< *резервоар*).

Примери:

доле смо гу звали *малу* Цела *мала* Р; Душкина *мала* Т; наша *мала* је Ђерска *мала* Н; *мале* нема Св; *овија* из Горњу *малу* Т; по *овеј* *мале* Р; Руска *мала* смо гу звали Р; тој су три *мале* Р; (неретко и *маала* (в. примере 1.2.7.1.));

од *Аравицу* Н (чешће је: *Ораовица/Оравица* П, М, Н, Р, Т, Ж);

а не *ко сэг* ми ГД; *бело ко сол* П; *ко* за *овија* М; *ко* Фадилџова *ћерка* ГД; *стрина ко стрина* П (уколико није: *Гори како* огањ Ж; *како* Ратко *мој* ГД; *како* сэг *деца* Ж; за *паре, како* други П; *бела земља као* *креч* Н).

врти, врти *натам навам* ГД; *идите нанам* Ч; *одите навам* Ж;

напуни резервар Ч.

Редукција вокала

Афереза

1.2.9.1.1. Испадање вокала на почетку речи није тако често у говору Прешева. Аферезу сам забележила у следећим примерима:

а-: на свети *Ранђел* Ц; *овија Ранђелови* ГД; Свети *Ранђел* П;

е-: *ије* ги обесени у подрум Ч; *ије* га у лад Рљ; *ије* гу *напоље* О; *ије* ти *гребуља* М; *ије* гу *напоље* О; *ије* ти га *тамо* Љ;

и-: *дадоше* ми *некције* ГД; *прима некције* и *нема* Ж; *овија Талијани* сас *коњи* П;

у-: ни на подрум, ни на кућу, *ојшише* Н; *иroyасиило* ми се *све* у *башчу* Ж; *љубичице* ми се *иroyасишише* П; *ујутру* *кэд сианемо* Ц; *данџ* је *иборник*³⁷ ГД; *не* ли *иборник* је Сл; *сутра иборник* П; у *иборник* *беше* Ж.

1.2.9.1.2. Поред ових, јављају се и облици без аферезе:

еије га у *село* Сз; *ради еије* *туј* Ц; *еије* *такој* О; *Еије*, не *мож*^ш да *отиду* Ж; *преписа* ми *инекције* ГД; и не га *видимо уојшише* Н; *иroyасиило* се *све* Љ; *Мене* ми се *иroyасиши* П; у *иуторак* се *пада* Б итд.

³⁷ Радоје Симић сматра да је облик *иборник* дошао из црквеног језика (*виборник*), а настао је испадањем иницијалног *в* (Симић 1972:161). В. и Богдановић 1987: 87, Реметић 1996: 383, Марковић 2000: 47, који *иборник* наводе као пример за аферезу код испадања *у*.

Синкопа

1.2.9.2.1. Изостајање вокала у медијалној позицији речи налазим у следећим случајевима:

-а-: да не се *врћамо* ГД; црепуља да ти је *згрѣјана* Ж; На туј *сѣрну* О; од обе *сѣрне* Р; *скрије* се о[д] татка Ж; *скрѣмо* се од њѣ Рљ; *скрѣло* се у дупку Ж; *удрише* још Ц; *смѣљамо* брашно у воденицу Рљ;

-е-: или лутке да правимо од *маѣријал* Т;

-и-: бегеј, сине, *бѣшиѣ*, *бѣшиѣ*! П; Виѣам ги: „*Бѣшиѣ!*“ Рљ; *бѣшиѣ* одовде П; *бѣшиѣ* од шпорет Ц; *бѣшиѣ* отуд Б (о императиву типа *бѣшиѣ* више у т. 2.5.7.2.2 и 2.5.7.6.3.); знаш ли овој *кѣлко* је јако Ж; *кѣлко* године Ц; *кѣлко* дугачку косу има Ц; *кѣлко* је лоша Лљ; *кѣлко* је сат Св; *кѣлко* на народ Ц; *кѣлко* му треба Н; *кѣлко* тебе, *ѣѣлко* на онѣ П; *кѣлко* ти треба Лљ; *кѣлко* ће рекнете Сл; *кѣлко* ђе Сз; *кѣлко* шоље и чаше имамо Рљ; у *кѣлко* саат Ц; *неколко* дрвца Ц; сал га зажарив и *ѣѣлко* ГД; *ѣѣлко* деца има Б; *ѣѣлко*, не више Б; *ѣѣлко* се има Сз; једно *три-чѣѣри* године Ч; две и *чѣѣрѣѣ* Ч; да ти не *слази* крв у главу Рљ; од *чѣѣри* Ж; *чѣѣри* дѣна сам бѣла у хоронарно П; *ше-ше чѣѣри*, неће да се јави Ц;

-о-: богами, *забрѣвим* се Сл; *забравѣја* са[м] му име Ц; мѣж да се *забравѣши* Рљ; дѣте, *забрѣла* се Лљ; све *забрѣљам* ГД; види там *надле* П; туј *надле* Сл;

-у-: там га *ѣѣѣри* О итд.

1.2.9.2.2. Јављају се и примери без синкопе, из којих се може закључити да показне и упитне заменице имају свој пуни облик онда када говорник истиче значење изговореног.

видиш, ће *заборѣвим* Р; *колико* је израсло да знаш Рљ; па *колико* ги је бѣло П; направѣла једно *оволико* лепче Ц; шѣрпа је бѣла *оволика* П; једно *чѣѣри* године Сл; све *чѣѣри* економски П; *чѣѣри* ћѣрке П итд.

Апокопа

1.2.9.2.3.1. Апокопа се препознаје највише у примерима са речцом *ли*, *везницима али* и *или*, затим код неких глагола презента 1. л. јд. на -у и у императиву.

-а-: *исѣѣн* гу намести Ц; *исѣѣн* је такѣв Ж; *исѣѣн* је такој бѣло Рљ; *ѣѣловѣн* је мѣје Ж; *ѣѣловѣн* о[д] тѣј Т;

-е-: *мѣж* код њѣга М; не *мѣж* да ги обѣче П; Не *мѣж* га подѣси Ж; неће *мѣж* да гу дѣгне нагоре П; не *мѣж* да дѣђе Лљ; не *мѣж* да гу истѣра Ц; неће *мѣж* да раѣи Ч; нѣсак ву је, не *мѣж* дофѣти Т;

-и: ал боље ће ти он каже Ц; ал не га пуштише П; ал повише сам Ж; ал сѣг биднало Ж; ал несу Љ; Да ли ће има боље ил не? П; да упалјујем ли свѣтло ил не П; ил натам ил навам Т; за њѣга ел за мене Н; ели иди, ел сѣди туј Б; да л да иду, да л да не ГД; да л има неки самар, да л не П; да л има осећања на ноге П; да л је њива Рљ; да л можеш да ми помогнеш П; да л може с лепѣње Т; да л су живи Сз; да л ће ти даде Р; је л такој Ч; А муж, држ за футу П; Држ га! Ц; Не лѣж Сл (в. т. 2.5.7.2.2.);

у-: Ёте, не моѣж да отиду Ж; ја не моѣж да се сѣту Ц; не моѣж нађу куде је Ж и сл.

1.2.9.3.2.2. Поред оваквих, постоје и облици без апокопе:

али како га они зовев Ц; Али ми је рекнаја П; Али му се свиђа Ж; Али у поље мно́го смо работале Ж; сѣтра или прѣкосутра Сл; ели иди, ел сѣди туј Ц; ели католици ели правосла́вни Н; ели мајка, ели ни́кој ис кућу Т; ели појес ће му даде, ели ћелимче, ели чарапе плѣтене Сз; ели сас бурму Сл; неке патичке, ели сандалке, ели ципѣлке Сл; ели ће се пазев, ели ће ћутев Сл; ели стоку оставете ели се вратете Н; родила је ели неје Сл; да ли двојица или тројица бѣву Р; и још двојица или тројица Р; или он или ја П; или другачије Р; да ли за време ту́рско чистено Н; да ли је чѣшма Т; да ли су из Сефѣр Р; да ли ће ви́ка Б; Да ли ће има боље ил не? П; не знам да ли је добија Рљ; не ли знаш Ч; Не ли је? Љ; па ли имаш и ти Св; Па ли и от притисак Ж; па ли ја ти причам Св; ти држи оту́д Сл; задржи га оту́д Љ; лѣжи, лѣжи Ч; Не лѣжи, море! Ж и сл.

Елизија

1.2.9.4.1. Губљење вокала с краја клитике, а пред речју која почиње вокалом, нашло се у следећим случајевима:

а: ја не мога́ ђ иду П; мртва ђ идеш Љ; по Бѣга ђ идеш П; оће све ђ искрши П; сѣди з аси́ал Ц; мора н айѣра́цију Ц;

е: н умѣје Рљ; и ја ћ идем код њи́ Сз;³⁸ и сѣтра ћ идем Ц; ћ идем да га уз- мем П; ћ идем у Цакановску воденицу Ц; па ћ идем Сл; Ћ иде, ћ иде Ж; ћ иде куде Дичу М; ћ идемо да ви́димо ГД; ћ идемо и ће купимо Т; ћ идемо сабаље Т; ћ идемо у шу́гаво оделење Сл; Ћ идев на море у Италију Ж; ћ исече све Р; ћ идев Рљ; како́ ћ издржим П;

и: да г имам, даја би ти Рљ; све по ко́зе да с идеш Ц; Ће с иде́те ли? Сл;

у: де́да м умре П; па́раде́да м умре П; кѣд с улѣгли Рљ; немој [у] у́ста да ту́раш П;

1.2.9.4.2. Бројни су примери који показују да до елизије не мора доћи:

³⁸ Грађење футура врши се конструкцијом *ће* + *йрезенї* за сва лица и оба броја (в. т. 2.5.6.).

да иду у десет саат Сл; ја кò да иду Ж; ја овде не мòж да иду ГД; не мòжу сам да идем Сл; да иде Б; да идеш да тражиш Ж; да има тежину да га прòдав П; да искòчим из кућу Љ; мòгу да испрчам Љ; да умрем Ч;

само за украс П;

ће си идем Ч мòжда ће иду там ГД; ће иду, ће дођу Ж; рекла сам да ће идем Св; па ће отидем Рљ; ће испеглам панталоне П; ће отидне Н; да ли ће има бòље ил нè П; ми ће идемо на свадбу Ц; ће идемо на собор Сз; старејка ће испраћав Ц и сл.

Покретни вокали

1.2.10.0. Покретни вокали могу се наћи у заменичким и прилошким облицима, као и код неких предлога, с тим што је ова појава учесталија код непроменљивих речи.

1.2.10.1. У пуном облику општег падежа заменица 3. л. јд. ж. рода и 3. л. мн. личних заменица срећу се двојачке форме: њум/њума, њим/њима. Облици њум и њим ређе се чују.³⁹ Вокал *a* покретан је код општег падежа показних, присвојних, неодређених, одричних, упитних заменица. Код опште заменице сваки могу бити покретни вокали *и* у номинативу, и *а* у општем падежу.

идем сас њум Св; на њум ву оставија пòмоћно оделèње П; за њум има Ч; па куде њум Љ; рече ми да идеш куде њум О; сас њум је тамо Рљ;

и куде њума иде Б; ја живим с њума П; ја па сас њума О; Јелена је ши́ла за њума П; кроз њума М; куде њума је би́ја Ч; мајке, баба ви́ка да идеш куде њума О; на њума ву добри П; не́је дава́ла на њума Љ; не́ма на њума Ж; не мòже преко њума П; њума, да узнеш њума П; од њума си́рће би́дне П; онòј ресто за њума П; отидем куде њума Љ; отидем па куде њума П; сас њума мнòго смо живели П; Сас њума Св; удари у њума и пукна П;

бòље него код њим П; њим не ги сра́м, те́бе те сра́м ГД;

воду наврнали на њима Н; нека је за њима добро Сл; и за њима Љ; и на нас и на њима Сл; куде њима Ч; роди́ла њима П;

код овог у реку П; видò га онòг Љубу Б; оволи́чког сам га рани́ла Рљ; од мо́јег му́жа Љ; на шивòг човека Ц; с шивòг зета Ч; на деду на́шег О; свè смо да́ле на бра́та на́шег П; с ва́шег та́тка Ц; од ва́шег деду Р; с његòвог бра́та П; да́ла је на њеног си́на Т; на њòјног свèкра Т; по не́ког Сèфу Т; сретна́ла не́ког

³⁹ Присуство *-ма*, односно *-м*, код заменица у говорима источне и јужне Србије Белић тумачи уносом из косовско-ресавских говора преко облика *њима*, *шима*, *њим*. С обзиром на то да у једнини личних заменица постоје акцентске двосложне форме (*мене*, *шече*, *себе*, *њега*) и неакцентоване једносложне (*ме*, *ше*, *се*, *га*), то је додатно подстакло додавање *-ма* на њу и образовања још једног двосложног облика – *њума*, док се *њум* почело касније употребљавати (Белић 1999: 284).

шофера П; дoм нeмa н^икoг Св; н^икoг ж^ивoг нeмa Сл; н^икoг нeмa у кyћy Рљ; с н^икoг нeћe дa идe Ч; кoјeг брaтa с^и в^икaјa Ч; с кoг чoвeкa стoј^и П; oд ч^ијeг с^инa Т; зa свaкoг чoвeкa Сл; и нa свaкoг ћe дaдe Ц; свaкoг ћe пoв^икнe Б; oд ^ис^тoг чoвeкa Рљ;

зa oвoгa чoвeкa O; јeдeн зa oвoгa Т; нa oвoгa Рaткa ГД; ћeркa изглeдa дa мy јe нa oвoгa П; зa oнoгa свeтa пeшк^ири П; нa oнoгa дo вaс Св; oвoл^ичкoгa, нaјмaлoгa с^инa O; ^инaквoгa ^ис^тoгa ^имa дoмa П; нa мoјeгa с^инa Б; жeнa нa мoјeгa брaтa o[д] ч^ичy Ч; oд мoјeгa брaтa узeјa Лљ; тp^иeс гoдинe с ^инoгa ^инoгa с^инa П; тoј пo нaшeгa дeду O; с вaшeгa тaткa Рљ; зa њeгoвoгa ч^ичy јe б^илa O; тoј имaћe нa њeнoгa ч^ичy Ж; с њeнoгa мyжa П; с њoјнoгa мyжa П; нa њoјњoгa брaтa жeнa Ч; кудe нeкoгa Ц; кудe нeкoгa бoгaтaшa O; нa нeкoгa пoпa ћeркa O; нa нeкoгa тyрскoгa aгy O; нeкoгa ^имa Св; с нeкoгa ћe идe Ч; нa н^икoгa Ж; нa н^икoгa дa нe вeрyјeш Лљ; н^икoгa нeјe имaјa Лљ; н^икoгa нe пoзнaвaш П; нa кoјeгa oд њ^и ћe дaвa Сл; нa кoгa кoмш^ијy Р; нa ч^ијeгa тaткa П; зa свaкoгa рoђaкa Р; нa свaкoгa, бoжeм O;

свaк дeн Т; свaк трeбa дa с^и глeдa свoјe П; свaк ћe т^и кaжe Лљ;

свaк^и дeн O; свaк^и ^имa свoј зaдaтaк П; И сeд свaк^и пeт дeнa п^итyјeм П; Ми сe ч^ини свaк^и дeн П; свaк^и дeн глeдaм мyкy Т; свaк^и трeћ^и дaн П; нe мoжe свaк^и Сл.

1.2.10.2. Кoд нeк^их прилoгa (дoм(a), o^инyд(a), o^инкeд(a), сeд(a), ^инeд(a), јeдaнм^инy^и(a), o^инкyд(e), oвaм(o), ^инaм(o), кaм(o)) и пpeдлoгa с/сa пoкрeтн^и сy вoкaли a, e или o:

a: дoм нeмa н^икoг Св; јeднa ћeркa мy сe врнa дoм Р; нa дeтe ћe нoс^и лyбeницy дoм O;

дoмa л^и с^и Ц; дoмa гa нeмa Сз; идeмo с^и дoмa Рљ; сaм дo дoмa јe дoш^јa П; тaквoгa ^истoгa ^имa дoмa П;

oдoвyд Трнaвa Н; и мoј^и сy o^инyд нeгдe Р; oн сeд o^инyд пa пoш^јa нaвaмo Ц; oни сy пa o^инyд Т; o^инyд тeмeљ Н; пpeд oв^ијa нaш^и o^инyд Н; т^и држ^и o^инyд Сл; ћe дoћe o^инyд Св;

oвaкo склoп^иш п^исмo и oдoвyдa П; кoлa oдoвyдa ГД; oдoвyдa јe Ч; oдoвyдa y тpавy П; б^ијa и дoнeјa o^инyдa П; вpaћa сe o^инyдa Б; дoћeв o^инyдa ГД; дoћoмo o^инyдa из Бyгaрскy П; кyћa јe o^инyдa Сз; oд нeкy стрaнy o^инyдa П;

o^инкeд нeс^и мeс^илa лeбa Т; o^инкeд тe нeсaм в^идeлa Ж; И сeд свaк^и пeт дeнa п^итyјeм П; oн сeд oтyд пa пoш^јa нaвaмo Ц; сeд в^идo Лљ; сeд кaзyјy O; сeд фaм^ил^ијe Р; идoмo сeг Н; кудe јe сeг Лљ; сeг, з^имyскe O; сeг јe тyјa кao нaсeљe O; сeг нeмa Св; сeг фaм^ил^ијe Б; чeкe дa сe сeтy сeг O; и сeк сy тyј нaпpавилe кyћe O; кaкo сeк сe сeћaм Рљ; нeјe кaкo сeк мoдeрaцијa Сл; јa сaм

īāđ ученик бија Р; *īāđ* су били Срби Р; значи до *īāg* О; и *īāk* смо дошле О; све се делило *īāk* П;

oīkāda си је такој П; куде ће нађеш *sāda* рабóту О; е, *sāga* Р; и он умреја *sāga* О; научи ги јоште *sāga* П; *Sāga* во́ду да пијеш П; *īāda* беше Св; *īāda* такој било Љ; имало се је *īāga* Рљ; не́су сме́ле *īāga* О;

jedanīyūi се посвађаја с њега Ц; још *jedāmiyūi* гађаја Н;

jedanīyūia ли је било Ч; тој ли на *jedanīyūia* ГД;

ја живим с њума П; мене с автоб́ус П; не́мам с ко́г да се распра́лам Ж; Не́ с му́жи Ж; с ложи́цу се је́ло Ц; с њи́ смо слави́ли Сз; С њи́ ће збо́ру Ж;

са њи́ је до́бар Љ; са ов́ија на́ши Б; оно́ј пла́стично са во́ду П; са оно́ј бето́нско П;

е: *oīkūd* дођо́сте Р; *oīkūd* иде Св; *oīkūd* су досе́лени Т; *odozgōr* не́где Ч; от Пчи́њу су *odozgōr* О; па *ozdōl* ће по́чнемо Р;

oīkudē гу знајеш Љ; *oīkudē* је сна́шка ова́ј ГД; *oīkude* ону́ј Н; *oīkudē* су насе́љени Т; *oīkudē* ти не су има́ле О; слегна́ше *odozgōre* Н; *ozdōle* наго́ре П;

о: било је *ovām* Р; *ovām*, куде једну че́сму П; се́ди *ovām* П; се́дни *ovām* ГД; што во́ди до́ле, *ovām* М; грóбја били *onām* Н; ма́ло по́ *navām* Рљ; не́, не́, то́ј е та́ј Лу́ка дру́ги *onām* Н; њи́ве су ги *onām* Б; њи́ни су *onām* Љ; *īōnavām* П; те́гли *nāīšam*, те́гли *nāvam* Н; ти́ја су из от Клені́ке *navām* Р;

Бунга *ovāmo* Р; *ovāmo* Копиња́к М; ово́ј бр́до *ovāmo* Р; па по́сле су гу преба́циле *ovāmo* П; има́ла *onāmo* Т; Ма́ло Ра́јинце *onāmo* Р; па оне́ј *onāmo* до́ле М; *navāmo* ће се спу́штите Св; од Курбали́ју *navāmo* на́ше Н;

да га ње́га *īām* ту́ри П; има́те ли ку́ћу *īām* Ц; Ина́че, он је још *īām* ГД; једни *īām*, једни *īām* О; кад сам била *īām* Љ; не́сам би́ја *īām* Р; но́си, кр́сти *īām* Ц; о́ни су си *īām* Сз; прегли́ђа га *īām* Сл; све́ до *īām* М; с де́сне стра́не *īām* О; *īām* га по́тпри П; *īām* ги оста́ви Б; *īām* наго́ре Сл; *īām* су ти́ја били Н; шéсту го́дину је *īām* ГД; ил *nāīšam* ил *nāvam* Т; *nāīšam* ће погле́даш Ч; то́ј *nāīšam* не́је на́ше Сл;

да иде́мо *īāmo* Р; ма́ала *īāmo* што́ је Р; не́је он *īāmo* Б; ово́ј прода́ја *īāmo* Св; сэд *īāmo* го́ре у се́ло ГД; *īāmo* не́ма ни Шипта́ри О; *īāmo* у ка́сарину Б; во́да иде *nāīšāmo* Љ; *nāīšāmo* је гиланско Н; не иде́мо ми́ *nāīšāmo* М; оздо́л да почне́ш *nāīšāmo* П;

а *kām* га сэд Љ; *kām* ги на́ши Сл; *kām* ги сэд Ж; *kām* да ви́дим М; *kām* да ви́дим каквó је П; *Kām* за на́с Б; *Kām*, окр́ени га Ч;

А *kāmo* за ме́не? Р; *kāmo* да ви́дим Љ; *kāmo* на ме́не П; *kāmo* ти де́ца Рљ;

1.2.10.3. У неким месним прилозима појава/одсуство вокала у вези је са избором партикуле, која може бити једночлана или двочлана. То се односи на паралелу партикула: *j/ja*, *k/ka*, *n/na*.

баба Дѡнка *иуј* сѣди П; и сѣстра ми је дошла *иуј* Б; и *иуј* свадба има ГД; ради ете *иуј* ГД; *иуј* река наша извира О; *иуј* су сви још Сз; *иуј* су некад биле све трле О; нека га *овдѣк* Н; она је *одовдѣк* Ц; овој *овдѣн* горе Н;

зѣмља је ђеренђива *иуја* О; извори су имале *иуја* О; има и и *иуја* Св; куде, *иуја* ли ГД; нема га *иуја* ГД; она не затѣкла *иуја* Срби О; *иуја*, куде камења Т; довеја га Воја *овдѣка* П; код мене *овдѣка* Св; нема рудници *овдѣка* Р; *овдѣка* извади три зѣба П; *овдѣка* па ће дођеш Св; *овдѣка* у реку Т; у овуј малу *овдѣка* што је Р; *овдѣна* горе код нас Љ; *овдѣна* ми је Рљ; *овдѣна* нема М; *овдѣна* све цигована П; *овдѣна* се је запослила Љ; радија је *овдѣна* Ч; што беше *овдѣна* Б; *одовдѣка* не ли трња све П; што се ѡтсели *одовдѣка* П.

Уметање вокала

1.2.11. Уметнути вокали нашли су се у малом броју примера.

тамо у *касарину* Б; наш парадеда Сз; ни деда, ни *ипарадеда*, ни чѣкундеда О; *ипарадеда* му умре П; да дочекам и *ипарануци* Рљ; има и *ипаранучики* Љ; три *ипаранука* имам П.

Уметање вокала ради разбијања сугласничке групе видно је у позајмљеници *кабл*:

једѣн *кабал* Љ; посебно *кабал* П; овакав *кабал* П.

Супституција вокала

1.2.12.0. Као и у другим народним говорима, и овде је честа замена вокала до које може доћи на различите начине. Неки од тих подстицаја су асимилације или дисимилације, фонетске или морфолошке природе. За дијалекте источне и јужне Србије није необично мењање вокала под утицајем палаталних сугласника, лабијала и акцента. Палатални сугласници утичу на затварање отворених вокала. Лабијали чине да се и вокали изговарају лабијално (в. Белић 1999: 73), па се дешава да *a* пређе у *o* или *y*, *e* у *e^o* или *o*, *o* у *y*. Утицај акцента видан је у изменама вокала који се налазе у неакцентованим слоговима тако да они могу постати отворенији (Белић 1999: 73).

Вокал *a*

Вокал *a* на месту *e*

1.2.12.1.1.1. Као последица асимилације, вокал *a* јавља се у примерима: садимо *баграм* Сл; Деда Јованов *кладанац* Р; на једѣн *кладанац* Б; туј *e* бија *кладанац* О; имало је *кладанци* Т; ѣдев на *Панѣалѣј* Ц; на *Панѣалѣј* П; у Бујановац је бија *Панѣалѣј* Ц (поред: ѡбавезно на *Панѣелѣј* П; собѡр на *Панѣелѣј* Т); *сѣрама* њѣга је куде, куде М; ја не могу *сѣрама* њу П и сл.

1.2.12.1.1.2. Измене дисимилаторске природе видне су у примерима: *тури аксѐнцију* Ч; *асѐнција* је добра за *џинџики* ГД; *турим* и *вагѐйу* ГД; *обавезно вагѐйу* П (али и *вегѐџа*: *немам више вегѐйу* П; *купи вегѐйу* М); *мушаму* (према основном облику *мушема*) *стављам* ГД; на *мушаму* Сл; *прѐ сам мушаму* П и сл.

1.2.12.1.1.3. Морфолошке су природе супституције у глаголским облицима, где долази до замене у оквирима глаголских врста: *Мѐљам* на *машину* Ж; *миксер одједанпут мѐља* Ж; *после ги дѐљав* Сл; *ће ги одѐљамо* П; *пѐтла кољав* Ц (али се може чути и: *ће кољев свиње* Ц; *кѐ ће кољемо свиње* П); *кѐд кољамо свиње* Ж; *ће га закачам* ('закачињем') ГД.

1.2.12.1.1.4. У *везнику* *џе* долази до супституцију *е* са *а*: *идоше, џа* *донѐсоше* Сл; да *набѐрем џа* *ће ти дам* Ц; *завршише џа* *дођоше* Т; *завршимо џа* *гу вратимо* Н (поред: *џе* *овој, џе* *оној* П; *џе* *некад маргарин, џе* *некад зејтин* ГД).

Вокал *а* на месту *о*

1.2.12.1.2.1. Путем асимилације настали су облици: од *Аравицу* Н (чешће је: *Ораовица/Оравица* П, М, Н, Р, Т, Ж); *доле у Мараву* Ц; *Марав* П, Р, Ж (поред: *Морав* П, Р, М, Ц); *све у Маравицу* *идев онде* Р (али се чује и: *уливав се у Моравицу* Р); *дођев навадаџије* Сл; *нема навадаџије* Ж; *он је навадаџија* *бија* Ц; *с навадаџије*, *не како сѐд* Сл; *С навадаџије* *тѐг је било* Ж; *ја бѐ навадаџика* П (али се могу чути и облици: *наводаџија, наводаџика*: *дође наводаџија* Љ; *наводаџика* је *била* П); да *идемо надвар* Сз, *не искача надвар* Ц; *надвар* *не смѐ да остане* Ч (али и: *надворке турим* П; *ми идомо надвор* ГД); *сви коњи наџаварени* О; *туја наџаварена* О; *Знаш ли што је нишадар?* П; *нишадар* *бѐл* П; *а ти одавна неси бија* Ц; *одавна* је *умрѐла* Т; *носи ву џомаранџе*, *банане* П; *ѐне ти џомаранџа* Б; *ѐне гу квџа* *онај стара* Т; *раскваџа* *се* Св; *па се раскваџа* П.

1.2.12.1.2.2. Вокалска дисимилација препознаје се у именици *рогожа*: *тѐд су биле рагоже* П; *сви на рагожу* Ц; *спали смо на рагоже* Сз и сл.

1.2.12.1.2.3. Облик *квачка*: *стара квачка* Ч, може се тумачити као чување старог дублетног облика (Тирић 1999: 43).

1.2.12.1.2.4. Супституција *о* са *а* нашла се у примерима: *мора н[а]* *аџераџију* Ц; *аџераџија* Сл; *како аџераџију* П; *аџерисали* га Ж (поред: *имаја је оџераџију* Ц; *мора оџераџија* Рљ; *ће га оџерџешев* П); *сас маџику* Ц; *нема без маџику* Ж; *с маџиџе* П; *оној маџиџе* Ч; *маџиџики* Ж, Р.⁴⁰

⁴⁰ Ови облици се могу тумачити као отварање вокала у предакценатској позицији (Богдановић 1987: 65, Марковић 2000: 50).

Вокал *a* на месту *y*

1.2.12.1.3.1. Овде наводим примере глаголских облика који у инфинитивној основи имају *-на-* < *-нж-*: сѐд како́ *бидна̀ло* ло̀шо Т; *легна̀* поза једну́ кру̀шку Сл; во̀ду *наврна̀ли* на њи́ма Н; ја́ како́ сам *насти́ана̀ла* Н; ово́ј сам све́ ја́ *обрна̀ја* Сл; Да́ца тру́дна *оси́ана* П; па ме *иоврна̀ше* Сл; *иодникна̀ја* ду́б Р; ја́ ву *рекна̀* Ц; *седна̀ја* си Ц; *сре́йна* ме Љ; ^уо́дма ми *ише́кна* Сл; ја́ кѐд *улегна̀* Ц итд. (в. и т. 1.2.3.2.).

Вокал *e*

Вокал *e* на месту *a*

1.2.12.2.1.1. Асимилацијом су настали облици: за по̀ла *ѐкѿер* Сл; изби́ла га *елѐргија* Сз; нека *елѐргија* Ж; *елѐргичан* је он П и сл.

Облик *гребу̀ља* вероватно је настао према глаголској основи *греб-* (Богдановић 1979: 79): с *гребу̀љу* П; те́ ти *гребу̀ља* М и сл.

Под утицајем палатала *j* вокал *a* се затвара те се чује: ели *ио̀јес* ће му да́де Сз; Здра́во жи́во, *ири́јешѐље* Ч; *При́јешѐље*, како́ си? Ц; с мо́јега *ири́јешѐља* Б; да се *ири́јешѐљев* Сл.

1.2.12.2.1.2. Супституција *a* са *e* забележена је и у примерима: Сади́ ли *иѐйлици́ани*? ГД; сал *иѐйлици́ани* Сл; тура́ зелѐни *иѐйлици́ани* Ц (али се чује и *иѐйлици́ан*: овѐј да бѐре *иѐйлици́ани* П); *ћеремиде* Ч.⁴¹

1.2.12.2.1.3. У прешевском говору најчешће се може чути *Велигден*, али у осталим називима празника увек стоји *a*: *Ђурђевдан*, *Мийировдан*, *Пејрѐвдан* (в. т. 1.2.1.7.1. и 1.2.1.8.1.).

1.2.12.2.1.4. У облику *обадве* често се среће *e* на месту *a* дођо̀ше *обедве* Ц; ле́пи де́ца *обедве* Ж (више примера и тумачења облика у в. т. 1.2.4.6.).

1.2.12.2.1.5. У 2. л. јд. императива јављају се облици са *e* на месту вокала *a*: ти́ *ви́кеј* мо́јега си́на Ж; *слу́шеи* да ти ка́жем ГД; *че́кеј*, *че́кеј* Ц; *че́кеј*, *че́кеј*, си́не Н; *че́кеј* да се уми́јем Т (поред: *че́кај* Р; *че́кај* ме Ц; *слу́шај* ова̀мо П); па и: *бе́геј*, си́не, бе́ште, бе́ште! П (в. т. 2.5.7.1.3.).

1.2.12.2.1.6. Морфолошког су порекла замене *a* са *e* у презенту глагола *си́је* ('сипати'): да ви *си́јем* П; зејтинчак ма̀лко да му се *си́је* Ж; ће га *раси́јем* Ц; ће *раси́јеш* Т и сл.

1.2.12.2.1.7. Морфолошки разлози супституције вокала налазе се и код глаголског прилога садашњег: ови́ја се утепа́ше *рабои́шећи* Сл. Истовремено се чује и *рабои́аећи*: све́ тако́ј *рабои́аећи* П (в. т. 2.5.11.).

⁴¹ У облику *ћеремиде* вероватно се ради о утицају турског *keremid*, *keremit* (док је у грчком *cheramis*, *cheramidos*) (в. Шкаљић 1966: 190, Белић 1999: 80, Богдановић 1987: 79).

Вокал *e* на месту *и*

1.2.12.2.2.1. Дисимилацијом су настали облици: изатка́ла *ћелимчики* за сви́ П; једџн *ћелим* за њу́ Ц; тка́ла сам *ћелими*, фу́те Т (али и: *ћилим* турџмо П; ту́рим *ћилимче* Љ).

1.2.12.2.2.2. Асимилативним путем појавило се *e* уместо *и* код етника Кинези: *Кене́зи* ра́див П; код *Кене́зи* Ж.

1.2.12.2.2.3. Везник *или* може се јавити дисимилативном изменом као *ели*: *ели* другачије Љ; *ели* њди, *ел* се́ди ту́ј Ц; *ели* католици *ели* правосла́вни Н; *ели* ма́јка, *ели* ни́кој ис ку́ћу Т; *ели* по́јес ће му да́де, *ели* ћелимче, *ели* чара́пе плетене Сз; *ели* сас бу́рму Сл; *ели* собо́ри ка́д су би́ли Ц; *ели* сто́ку оста́вете *ели* се вра́тете Н; *ели* ће се па́зев, *ели* ће ћу́тев Сл; *ели* у цр́кву га но́си, *ели* до́ђе ту́ј у ку́ћу Сз; роди́ла је *ели* не́је Сл; не́ке па́тичке, *ели* санда́лке, *ели* ципел́ке Сл; за ње́га *ел* за ме́не Н; (али и: и још двоји́ца *или* троји́ца Р; *или* он *или* ја́ П; са́мо да ли двоји́ца *или* троји́ца бе́ву Р; *ил* на́там *ил* на́вам Т).

1.2.12.2.2.4. Дисимилација се препознаје и у глаголу *мириса́ти*: ма́, *мери́ше* ми не́што Б; ко́ј се *мери́ше* Љ; све́ *мери́ше* на нафтали́н П; та́ј не *мери́ше* П; Што́ *мери́шеи*! Ц; *намериса́ја* се, па, Бо́же! Ц; *намериса́* ли се П; па се *намери́шев* ГД итд.

1.2.12.2.2.4. У прилошком облику *сасвем* стоји *e* према стандардном *и*: *сасвем* га до́крајчи Ч (више у т. 1.2.4.9.).

1.2.12.2.2.5. У именици *комбе* налазимо преобликовање у средњи род, због чега се *e* нашло на месту *и*: Идеше једно́ *комбе* ГД. Може се чути и *комби*: де́ца у шко́лу во́зи с *комби* П; не́што као *комби* Т.

1.2.12.2.2.6. Наредни примери супституције морфолошке су природе, а настали су у покушају уједначавања наставака у презенту 3. л. мн. Ради се о глаголима који се у 3. л. јд. (на које се додаје *в* у 3. л. мн.) завршавају на *-и*, те би требало да имају наставак *-ив* (в. и т. о 2.5.1.6. и 2.5.1.6.1.). Ова тенденција није тако изражена у прешевском говору, за разлику од пчињског (Јуришић 2009: 203–204):

и́ма на пр́сти да се *избро́јев* Р; ноге све *йоцрв́енев* П; пр́ви пу́т га *йоила́кнев* Сл; реши́ле да се *ојрија́йеље́в* Сл; ри́пав, *и́рчев*, ри́пав Т; се́дев, зна́ш Н; чим га *и́рера́дев*, ви́ше то́ј не́ма П итд.

1.2.12.2.2.7. У презенту глагола *склони́ти* долази до супституције *и* са *e*: па га *скло́нем* та́мо до вра́та П; не́што да *скло́неш* ту́ј П.

1.2.12.2.2.8. Морфолошког порекла су и облици радног глаголског придева мушког рода множине, где се опет иде правилом уједначавања наставака, односно уопштава се *-ле* у мушком и женском роду: *дошле* овџја на́ши Рљ; овџја Карада́чани су ги *врна́ле* (више у т. 2.5.10.).

1.2.12.2.2.9. О односу префикса *ѝре-* и *ѝри-* види у т. 1.2.4.8.

Вокал *e* на месту *o*

1.2.12.2.3.1. Речце *eво*, *eно*, *eѝо* редовно имају *e* уместо *o*: ако оћете, *eвe* ви П; Звонко *eвe* га О; *eвe* га дoм сeди Сл; *Eвe* ви смoки П; *Eвe* ви цигeрице П; *eвe* ги пa Рљ; *eвe*, да jедем не мoгу П; *eвe* jа ћe ву донeсем Н; *eвe* Македонци Ц; *eвe* овакoј, глeј Ц; *eнe* ги отуд Н; *eнe* ти онaj Ч; па *eнe* онaj што направи Р; *eѝe* с њи мoжеш О; *eѝe* там ги однeси П; сви наши, *eѝe*, комшије Ц; *eѝe* такoј Љ; *Eѝe* ти, наjеди се Сл; *eнe* ти гoре Б итд.

Вокал *e* на месту *y*

1.2.12.2.4.1. Вокал *e* место *y* нашао се у прилошком облику *дaње* (в. т. 2.1.9.1.4. и 2.1.9.1.5.).

ноћу, *дaње* ништо нема да ме наје Сл; ноћу, *дaње*, исто ти је П (али и: *дaњу*, *кaд* има време П).

Вокал *и*

Вокал *и* на месту *a*

1.2.12.3.1.1. Семантичко-морфолошки узрокованим изменама дошло је до појаве *и* уместо *a* у придевима:

лeѝи дeѝа oбeдвe Ж; радеше *брзи ѝoмoћ* Сл; *ѝyђи дeѝа* Ж.

1.2.12.3.1.2. Код глаголских облика такође долази до морфолошких измена: *ѝeѝѝше* дрва П; *ѝeѝѝ* ли дрва Т; све ги сам *ѝсѝeѝи* Р (в. т. 2.5.14.).

Вокал *и* на месту *e*

1.2.12.3.2.1. Дисимилацијом настали су облици: *ѝeѝи*ки идoмо ГД; *ѝeѝи*ки ли ѝшја Сл; *ѝeѝи*ки до тaмо Сз; све *ѝeѝи*ки, нема кола П; *ѝи*кeј Н и сл.

1.2.12.3.2.2. У облику *ѝићер* појава *и* на месту *e* објашњава се асимилацијом према суседном сугласнику *ћ* (в. Белић 1999: 75):

па нeсмо *ѝићeр* и бонбoна Ж; вaди *ѝићeрѝи*ки П.

1.2.12.3.2.3. Вокалске супституције налазе се и у следећим лексемама: *маѝија* је била Н;⁴² бија је *лaни* код нас П; не *лaни*, *ѝoлани* Б.

⁴² Исти лик и у: Белић 1999: 75, Ћирић 1983: 41, Марковић 2000: 55, Младеновић 2001: 97. О овоме и у: Ивић, Бошњаковић, Драгин 1994: 258. Облик *маѝија* објашњава се асимилацијом према суседним предњонепчаним сугласницима (в. Белић 1975: 75, Богдановић 1987: 80). Младеновић оповргава објашњење Вујовића (1969: 164), према коме се лик *маѝија* изводи из именице *маѝи* и појаве *i* у хијату, јер се у говору Горе јављају облици: *маће(x)a*, *маћаа* напредо са *маѝи* (Младеновић 2001: 96).

1.2.12.3.2.4. У присвојној заменици 3. л. јд. м. р. путем асимилације нашло се *и* иза палатала *њ* уместо *е*: *њигòви* деца Сл; с *њигòво* мòже Ц; тòј *е* *њигòво* ГД; (чешће је *његòв*: на *његòву* мајку татко О; неки *његòв* М; *његòв* другар О; *његòва* ћерка Ц; *његòви* три Ч; *његòви* две деца П; па тòг на *његòви* деца П).

1.2.12.3.2.5. Код неодређених заменица понекад се *е* замењује вокалом *и*: дòкторе, дајте *ники* маз П; *ники* лут неће да дође Рљ; Сима *ники* П (више у т. 1.2.4.4. и о 2.2.2.4.1.).

1.2.12.3.2.6. Под утицајем лабијала вокал *е* се затвара у *и*: *намìшићај* кревет П; *намìшићамо* астали Сл; *намìшићамо* се до *њи* Сз; *нимòј* да ми извòдиш ГД; свè у *бишòн* Т; падна на *бишòн* Ц (поред: на *бешòн* ударѝја Љ; нèма трава, *бешòн* Т).

1.2.12.3.2.7. Морфолошког порекла су супституције у глаголским облицима: да не *йошèчи* крв П; Ама дугò *йр̀аји* Рљ и сл. (в. т. 2.5.14.).⁴³

1.2.12.3.2.8. Аналогијом су настале измене у примерима: кућу *освићамо* Ц; *осића*м мирис на кафу П; *йрег̀лића* га там Сл; он ће ме *йрѐйр̀иша* П; *йрѐйр̀ишав* ги Н; нè ву *смића*м Ц; нèма да ги *смића* нìкој ГД; штò ти па сòд *смића* П и сл.⁴⁴

Вокал *и* на месту *у*

1.2.12.3.3.1. У прилогу *јучер* може доћи до замене *у* иза палатала *ј* вокалом *и*: *јичèр* бèву Т; па ли *јичèр* ГД; *ичèр* бèмо куде *њи* Рљ; *йшла* сам *ичèр* Т (чешће је *јуче*, *јучер*: *јучè* П, Н, М, Рљ; *јучèр* бèше Сл; *јучèр* је б̀ило г̀ужва ГД; *јучèр* ги докараше Т; *јучèр* је *йшла* Рљ; Пèра *јучèр* дође М).

Вокал *о*

Вокал *о* на месту *а*

1.2.12.4.1. 1. Супституција *а* са *о* нашла се у следећим примерима: *ви* сте *долèко* Сл; *долèко* м̀лòго Сл; *долèко* су н̀аши грòбја Сз; ма *долèко* Ц; ма, *долèко* је ГД; м̀лòго смо *долèко* ГД (поред: *далèко* Рљ; *далèчко* си је П; *далèко* отидòше Сл); *ја* не м̀òгу *нишишò* П; *йослужòвник* ву даде П.

⁴³ Овде се ради о промени глаголске врсте по угледу на однос типа *бојати се* : *бојим се* (Белић 1999: 329).

⁴⁴ В. Белић (1999: 328) где се итеративни облици са *и* објашњавају аналогијом према односу облика *йрѐйшкнем* : *йрѐйшица*-, одакле се *и* уместо *е* ширило на све глаголе који имају *е* у корену (*налишò*, *смића*, *нарића*, *зайовића*, па и *йримица*).

1.2.12.4.2.2. Асимилацијом су настали облици: б'ѣву дошлѣ у амболанѣу (према амболанѣа) П; осом дубице ли има Сл (о облику осом в. т. 1.2.1.7.2.).

1.2.12.4.2.3. Као резултат дисимилације јављају се: на боба Раду Т; па становјаја је жандормер Ц; горе жандормерија Сл; на осѣал Н (чешће: намишћамо асѣали Сл; сѣди з асѣал Ц; на асѣал ГД; наређамо асѣали П; онако сѣдимо за асѣал П); пратија Дику собајле Сл.

1.2.12.4.2.4. Супституција а са о забележена је и у примерима: ја имам ожујак одовде П;⁴⁵ ми смо одовде О; пођоше одовде Сл; одовдека не ли трња све П; одокле дођоште Ц; одокле си ти Т; одокле сте, деца М; одокле су населени, не знам Р, одоиле је Рљ итд.

Вокал о наместу е

2.12.4.2.1. Морфолошке измене на пољу уопштавања наставака некадашње тврде промене налазе се у средњем роду заменичких и придевских облика, као и код редних бројева:

ћубре њролѣѣњо, јесѣњо Сл; Марин гроб је под нашо Н; ја сам педѣс њређо Сл (више у т. 2.2.2.2.1.2., 2.3.1.2. и 2.4.2.).

1.2.12.4.2.2. Као резултат асимилације настао је облик: очовидац што је био Ц.

1.2.12.4.2.3. Вокал о стоји и у облицима присвојне заменице ж. р. једнине, чије настајање Белић објашњава преко датива њој (Белић 1999: 290): њојан брат Рљ; сѣстра њојна Сл; њојан татко Лљ; њојан отац је фатио света П; њојна ћерка Ц; њоњ има П; (али и: њен жуТ Н; тој имање на њенога чичу П; кад је све њено П).

Вокал о на месту у

1.2.12.4.3.1. Супституција у са о у суседству лабијала среће се у следећим случајевима:

идо у амболанѣу П; треба да идем у амболанѣу Рљ; кад гу видомо у амболанѣу ГД; сви се запослили у аболанѣу П; сретна га у амболанѣу Т; овако у коѣеи П; дѣсно е Коѣињаќ М; затој што има много коѣине М; коѣус за кацу ГД; ставим лис коѣус П; ставља коѣус Сл (поред: једну главицу куѣус Ц; кисели куѣус П; с куѣус О, где је у стабилно захваљујући томе што је носилац акцента); и овѣј бѣлке што су по њиве и њоѣѣљке П и сл.

⁴⁵ Облик одовде може се тумачити према основном овде, а исто тако и одокле, одоиле и сл. (Реметић 1996: 389).

1.2.12.4.3.2. Број *хиљаду* може се чути у облику са *о* на месту *у*: *Иљадо* и нешто Ц; има ги *иљадо* Сл; накуде *иљадо* Н (али и *иљаду*, *иљаде*: *иљаду* динара О; *иљаду* и песто марке П; две *иљаде* Ч).

1.2.12.4.3.3. Глагол *удаџи* (*се*) најчешће се среће са *о* место *у*:⁴⁶ ега се *одадеш* П; *одавав* се за визи ГД; *оће* да се *одава* П; туј гу *одаја* О; све млади се *изодадоше* ГД; *одале* су ме О; млатим але за твоје *одавање* П и сл.

1.2.12.4.3.4. Код глагола *умесиџи*, *умиџи* (*се*) и *уилашиџи* (*се*) јавља са *о* место префикса *у*, на шта је утицало присуство лабијала. Код првог глагола то је редовно стање, док код преостала два егзистирају оба облика истовремено (са *у* и са *о*).⁴⁷

омесим си за мене Т; *омеси* пропех Ц; па *омесим* леб П; тражи да му *омесим* Рљ; *омеси* се баница Сл; све *омесено*, спремено Сл;

омивамо се сви с туј воду Сл; *омијемо* се Ц; *омиј* се П; *оми* ли се Б (али и: *умива* се П; чекеј да се *умијем* Т; *ујутру* се *умимо* Ч);

деца ће се *оилашив* Рљ; кад се *оилаши* магарица Ц; ће ме *оилаши* Сз; *оилаши* се Љ (поред: *уилашица* сам се П; *уилаши* се, како не ГД; ће те *уилаши* Ц).

1.2.12.4.3.5. Прилог *близу* среће се и са *о*: *близо* до кућу Рљ; *близо* је туј Ц; до моју ћерку *близо* су Сл; *иблизо* до нас ГД (али и: *фати* туј *близу* П; *близу* је Т; *близу* њи М).

1.2.12.4.3.6. Прилог *једва* забележен је и у облику *одвај*: *одвај* гу заврши ГД; *одвај* дођо Сл; работим, али *одвај* Р (чешће *једва/једвај*: *једва* гу нађо П; *једва* га направи Св; *једвај* стигна Ц).

Вокал у

1.2.12.5.1. Вокал *у* на месту вокала *о* јавља се у примерима: онџ црвене *јамбулице* П; ти ми гу даде туј *јамбулицу* Ч; по *сиујике* га познавам Н;⁴⁸ *сиујиљке* ги има Т.

1.2.12.5.2. У примерима: ја имам *оџујак* одовде П; *оџујак* о[д] дете имам П, узрок гласовних измена можда лежи у народном етимологисању.

1.2.12.5.3. Вокал *у* у инфиксу *-ува-*

⁴⁶ В. и у: Белић 1999: 343, Богдановић 1987: 80, Ћирић 1999: 46, Марковић 2000: 55.

⁴⁷ В. и: Богдановић 1987: 80, Реметић 1996: 389, Ћирић 1999: 46, Марковић 2000: 55, Јуришић 2009: 75, Младеновић 2001: 108.

⁴⁸ Исте форме налазе се и у: Белић 1999: 261 (*сиујика*), Павловић 1939: 42, Реметић 1996: 390 (*сиујило*), Ћирић 1999: 47 (*сиујиљка*), Јуришић 2009: 77 (*сиујило*, *сиујилице*). Облике *сиујика*, *сиујиљка*, *сиујило* Видоески (1962: 50–51) наводи као примере из кумановског говора у којима је у рефлекс назала задњег реда.

Позната је особина призренско-тимочких говора да граде итеративне глаголске облике помоћу инфикса *-ува-* (Белић 1999: 329–333). Наводим само неке од примера (в. т. 2.5.14.):

да ли је исїлаћува́ја ГД; *ја казува́* Н; *казува́* ли ти ја Р; кад су *їоїшурчува́ли* у Босну Н; *уграћува́ли* су са́ми Рљ;

ја сам *доручкува́ла* ГД; и ја ги *куїува́* Ц; кад смо га *куїува́ли* П; ко́лко е *раїшува́ла* сас ме́не Сл; Трајка штò су га *їошїшува́ли* Ц; штò је тој, реко, *замоїшува́ње* Ч; штò сам се *зарадува́ла* Рљ; штò смо се *радува́ли* Т;

доћува́ле су код нас Сз; *Доћува́ле* су, ка́ко не Ж; ко́га све не́сам *їшїшува́ла* Ц; *їшїшува́* га ја, али не казу́је Рљ; *їшїшува́ше* за не́га П; *їшїшува́ше* ме инцињери Н; такој ме *заболува́ше* и тура́ П; туј смо *їроћува́ли* Ч; *їробува́ли* смо у са́лу П;

де́ца *школу́вани* Сл; сви *школу́вани* Н;

којо *радува́ње* Ц; не́је бїло *мїлува́ње* П; једно *їошїшува́ње* да їмаш П итд.

1.2.12.5.4. Вокал у нашао се и код императива ових глагола који се гради наставком *-ј*: ај *їроћу́ј* на́там ГД; дру́го *їшїшу́ј* Р; *качу́ј* се ти Сл; *легну́ј* П; *легну́јше* Ч и сл.

Хаплоглогија и сродне појаве

1.2.13.1. У говору Прешева постоје примери у којима се препознаје губљење слогова у речи и то у глаголским облицима, присвојним заменицама, бројевима, прилозима, речцама.

1. Иницијални положај: не́ке *їолишї́анке* Ч;

2. Медијални положај: *Анђел* [Аранђел] ву је му́ж бија́ О; чика *Анђел* последњи пүт О; *виши* каква́ је тегòба П; *виши* како́ Б; е *виши*, баба Благица М; оно, *виши* ГД; *глеј* ко́лко је цр̀но Ч; е́ве овако́ј, *глеј* Ц; ка́ко мо́же *друкше* П; *жїми* (према 'живо ми') све́ П, Ц, Сл, Ч; *јенїу́шї* ме прагї ма́јка ми О; *Јенїу́шї* не казу́је Ж; штò ме је молила *јенїу́шї* овде́н Ж; *њòњ* їма П; *Озгòр* мо́же Ж; па *оздòл* ће по́чнемо Р;

3. Финални положај: *ај* да пїнемо Ц; *ај* навр̀ни до ме́не Ц; *ај* пожу́ри Б; *ај* та́м, *ај* ова́м Ч; *ај* ће га тра́жимо Ц; *ај*, че́кам те Ц; Лїдијо, *ај* помо́гни Ч; *двајес* да́на Рљ; *дваес* кома́да Ч; *дваес* ме́тра човек П; *дваес* шес́ године Лљ; Сто́ *двајес* дїнара Ж; алкохол *деведес* пёт мїлїлїтра, чїс П; *деведес* пёт Б; *деведе* шес́ године їма Сз; *деведе* шес́т, *деведес* један П; ја *деведе* шес́те искочи́ М; *мо́ж* (према 'можеш') да пла́тиш у по́шту Р; не *мо́ж*^и ни да спијеш ГД; не *мо́ж* (према 'можемо') да про́дамо овде́ Р; не *мо́ж* (према 'можете') да ву при́ђете Ч; не *мо́ж* (према 'можев') гу оста́вив Лљ; не *мош* се оделимо Ц; кафу *мо́ж*^и (од *можда*) ће донесе́ ГД; *мо́ж* ће оста́нем жїва

П; *īpriјes* дџна Б; *īpriјes* и два-три човџка М; *īpriјe* су испали џдма П; *чџк* да завршим ГД; овџ *чи* је Љ и сл.

Из наведених примера може се закључити да се појава губљења појединих слогова у речи најчешће дешава у финалном и медијалном положају, а веома ретко у иницијалној позицији.

КОНСОНАНТИ

1.3.0. Консонантски систем прешевског говора разликује се од стања у стандардном српском језику јер познаје африкату *s* (мада се овај глас постепено губи из употребе). Реализација појединих гласова може бити различита у зависности од положаја у речи, гласовног окружења или од неких других екстралингвистичких фактора. У овом поглављу биће дат посебан осврт на неке сугласнике: *j*, *v*, *φ*, *x*, *s*, *ч*, *и*, *ћ*, *ђ*, *л*, *љ*, *н*, *њ*, *финално л*, на сугласничке групе, као и на неке гласовне промене: јотовање, палатализација, асимилација, дисимилација, африкатизација, десоноризација, метатеза.

Сонант *J*

1.3.1.0. Сонант *j* може имати стабилну или нестабилну артикулацију, што је условљено његовим положајем у речи. Преглед примера са овим сугласником биће дат према месту на којем се *j* налази у речи: иницијална, медијална и финална позиција. Нестабилна артикулација сугласника *j* биће обележена знаком *ј̣*. Бројни примери потврђују и појаву секундарног *j*.

Сонант *J* на почетку речи

1.3.1.1.0. Овај глас је врло стабилан испред вокала *a*, *o* и *u*, док испред вокала предњег реда може бити редукован.

1.3.1.1.1. Сонант *j* испред вокала *a*:

џ, ће ти кажем *ја* Р; идџ *ја* Св; и *ја* се нервирам Т; исто *ја* ће ти кажем М; *ја* ги чувам Сл; *ја* зидам с камен Н; *ја* једну попи Сл; *ја* казува Н; *ја* могу кољко могу Ц; *ја* не месим Т; *ја* нећеше да плаћам Сл; *ја* сам на Проклџтије Ц; *ја* се зајебавам П; *ја* се уплаши Ц; *ја* ће ве одведу П; *ја* ће купим Б; *ја* ће ритам Сл; па знам *ја* тој Љ; *јааа* ГД; *јабуку* не могу да погледам П; Пџра вољи *јабуку* П; *јави* се Љ; *Јавља* ли се од Америку? П; па су *јавиле* партизани Ц; онај *Јавина* њива М; Не ми се *јавља* Ж; не се *јавља* Ч; мене ми *јад* Ц; *Јанчини* знам Ц; *Јануз* правија чџшму Н; *Јаџ*, што бџрете ви П; једне *јаребице* Ц; да ли ви је *јасно* на вас П; што имам под *јасџук* П; ту је бија *Јахија* Рљ и сл.

1.3.1.1.2. Сонант *j* испред вокала *o*:

Лованка куде је имала Н; свети *Лован* Т; ма *јок* Р; Фиданке, Фиданке, *јок*, зинала П; нема оној малечко *јорганче* П; с *Јоцу* Ц; *још* једну њиву је узела П; *још* колико сам дужна П; *још* малка имам Сз; *још* неку фамилију ако знаје Р; *још* смо ишли Љ; *још* смо на суд Н; *још* температуру имам Ч; уху, *још* лани Т; научи ги *јошије* сџа П итд.

1.3.1.1.2.1. Забележени су примери губљења иницијалног *j* испред вокала *o*, али само у антропониму *Јордан*:

Орданови су доле Н; *Ордан* Н; али и: исти *Јорда* П.

1.3.1.1.3. Сонант *j* испред вокала *y*:

пробаде бивша *Југославија* Ц; у *Југйромей* је радила Ц; *јули* и август није читано Р; Тане радија у Седми *јули* Ж; у *Јумко* је радила Св; сви овџа из *Јумко* Б; а они кџ ће *јурнев* П; *јуише* вечер Сз; свако *јуишо* по један чај Ч; *јуишредан* долази Ч; *јуишредан* одма гу купим П; *јуишредан* отидем Љ; *јуишрос* у пола девет Рљ; *јуче* П, Н, М, Т; *јучер* беше ГД; *јучер* беше код нас Сл; *јучер* ги докараше Т; *јучер* је било гужва ГД; *јучер* сам ишла ГД; Пера *јучер* дође М итд.

1.3.1.1.4. Сонант *j* испред вокала *e*

Глас *j* у позицији испред вокала *e* показује највише колебања. Из примера се може видети да се оно може чути релативно јасно и да може бити делимично или потпуно редуковано. Таква природа сугласника *j* најбоље се уочава код енклитике *је*.

да ги *јџбу* нану П; *јџба* ти рабџту ГД; има га *јџдан* Мајсторовић П; дође *јџдан* дџн Ч; *јџдан* Цафџр је био код мене Ц; кџд се качи *јџдан* господин П; сџпа у *јџдан* тџгањ Сл; убодо се на *јџдан* трн Сл; *јџдна* кућа су дошли Н; *јџдна* кокошка ни се загуби Ж; *јџдна* је наша Љ; да узимаш *јџдну* партију воду П; *јџдну* вџзану блузу ГД; *јџдну* кујну лџтџу Т; *јџдну* кућу ће направимо Рљ; *јџдну* њиву је узела Љ; има *јџдно* пет шџника шљивџк Ц; *јџдно* време смо терали Т; *јџдно* се прифџтило Св; на *јџдно* маџаре ме укачи Ц; на *јџдно* место Б; у *јџдно* брџкче направиле кућу ГД; *јџдни* овде Р; *јџдни* жџти волџви имашеву Ж; јџш *јџданџиуи* гаџаја Н; *јџданџиуи* дође М; *јџданџиуи* рџдно је да гу одвџдеш П; *јџданџиуи* је дошја Сз; тој ли на *јџданџиуи*а ГД; и ја купува *јџданџиуи*ке Т; *јџдинац* Ц; *јџдино* тџј Ч; *Јџниуи* не казује Ж; *јџдва* га направџ Ц; *јџдва* гу нађџ П; *јџдва* стоји Сз; *јџдваџ* стџгна Ц; бомбџне или мџшано *јџдем* Т; *јџдев* га Сл; *јџде* дџтке Т; *јџдем* га лимун такџј, цџл Ц; *јџде*, појџдује П; колико да *јџдем* Т; нека *јџдев* Ч; они су клали коњџи за *јџдење* ГД; па ли *јџдише* ГД; свџрив и то *јџдев* Ж; не могу ја да га *јџдем* Т; *јџдомо* жељудџце П; крџши *јџзик* Ц; *јџџа* је Сл; испџкла и *јџла* Ж; бџву поподне с *Јџлену* Ж; Иде свети *Јџлена* Ж; *Јџлена* је шџла за њџма Ч; баба *Јџлице* Ц; А *јџло* црвџно прџви Ж; *јџр* оно после

узбући Ж; *јеси* ожењет П; девер и *јеиџва* Ц; код њи то *јѣџино* П; имало је рж, овѣс, *јечѣм* Т;

кòлко *јеиџве* су биле туј ГД; *једна* група у Òстровицу Н;

една група Н; и било је *едно* Р; имала је *едну* аљину бòрдо, а све цигована П.

1.3.1.1.5. Сонант *ј* у енклитици *је*:

али живџти кòј ти *је* најмило П; видѣла *је* Љ; викѣја ги *је* Т; да *је* знала Б; јòш једну њиву *је* узѣла П; кѣд *је* ишла Рљ; не га *је* видѣја О; не ме *је* ни видѣја П; он *је* у Òстровицу утѣпан Н; спремала *је* Св; татко̀ми *је* имаја Ц; Турчин кѣд *је* протѣран Ц; што ми *је* рѣч рѣкја О;

а то ли *је* било на крај дòле Ц; да *је* знала нѣшто Ж; да ли ви *је* јасно на вѣс П; да нѣма да *је* избледѣло Т; дѣца кѣд се *је* чувало Сл; ђѣци *је* имало у шко̀лу Р; Жљуна *је* онòј што га вѣкав детлић П; за стра̀ *је* Ц; и било *је* еднò Р; извѣдена *је* Н; каквò *је* било Љ; кудѣ *је* изгòрено Н; на кòга што̀ *је* испратено Сл; наш *је* заштитен Сл; писало *је* на једну таблу Н; пљачка̀ло се *је* Ц; појавило се *је* Н; пòсле *је* правена Н; прѣ *је* мòгло Сз; радила *је* у комитѣт Ц; свѣ *је* спрѣмено Ж; свѣ на гр̀уди *је* спавало Ц; тамо *је* било у цѣнтар Ц; тòј ње *је* опрѣвен Сл; тòј се *је* гледало Св; Такò *је* било Ж; удата *је* била у Гилане П; што̀ *је* бија човѣк рабòтан П;

али било *е*, бе, Во̀јо М; али веџином та̀ј *е* сува Р; ма, било *е* Рљ; дѣда мòј *е* купија Ц; једна *е* остала Ч; кòлко *е* ратувала сас мѣне Сл; овѣмо *е* било свѣ откриѣено ГД; овѣј *е* довѣја Ж; тòј *е* срушено Н; то̀ *е* факултѣт Ж; тòј *е* наш дѣл Н; ту̀ј *е* било г̀умно Ч; ту̀ј *е* бр̀до Љ; ту̀ј *е* р̀удник био Ц.

1.3.1.1.6. Сонант *ј* испред вокала *и*:

јичѣр бѣву Т; *јичѣр* бѣмо Т; па ли *јичѣр* ГД;

ичѣр идò Сз; *ичѣр* Ч; ишла сам *ичѣр* Т.

1.3.1.1.6.1. У прешевском говору забележени су примери протетичког *ј*, чија је артикулација углавном јасна:

иља̀до *јѣвра* узѣја гу ГД; кòлко *јѣвра* Сз; *Јегѣ* дòђе Љ; *јегѣ* стигне Ч; тòд *је* *јѣкономска* имала Б; у *јѣкономску* је ишла Т; *јѣла* код мѣне О; *јѣла* овѣм Св; и *јеиѣ*, бидна Сл; *јеиѣ*, има Љ; *ју̀же* се прѣви од чуканицу од рж ГД; с *ју̀же* врже Љ; с нѣко *ју̀же* Сл; овѣј Дѣнко *ју̀жар* што̀ је ГД; *ју̀жари* су биле Рљ;

кòлко *јѣвра* да има Ч; *јѣнглески* збòрив П и сл.

Може се чути и: *ѣвра* ги да̀де Ц; стò *ѣвра* Љ; свѣ *ѣнглески* прича П и сл.

Сонант *Ј* у медијалној позицији

1.3.1.2.0. Глас *ј* у средини речи може се наћи у суседству сугласника и самогласника. У тим положајима, сонант *ј* обично се добро одржава, али има потврда и слабије артикулације или потпуног губљења.

1.3.1.2.1. Сонант *ј* испред сугласника:

ајде да купиш брашно за стоку П; *Ајде*, провера Ц; неки миратовачки *Ајра* Ц; на дѣн *Бајрам* Н; „*Викејџе* доктора“ Т; он *војник* Св; он је *војно* лице, капетан П; *девојче* га доведе овдека Ч; што си лошо *девојче* П; *девојчице* неке Ц; *дизајџе* се, бе Н; ја теше да гу *докрајчим* Ц; намаза *зејџин* Ц; куде има *комбајн* Н; не могу једно *кравајче* леб П; ом^несив *кравајче* Ц; да побегне *мајка* Т; моја *мајка* жива Сз; купи ву капут, *мајце*, гаће П; *мајцу* с белу крагну Ц; не *мрдајџе* до Скопље П; *најбоље* године М; *најбоље* такој Ч; ујутру *највише* работа има Ч; *најголемо* парче Ц; он је *најголем* Љ; *најмал* је бија Љ; али жив ти кој ти је *најмил*о П; на *Небојшу* Св; сестра *њојна* Сл; *ипарадајз* у воду Сл; Анђа *ипокојна* Ц; на *иполицјајци* Б; па *решавајџе* проблеме Ц; до *сабајле* Љ; еве, иде на *сабајле* Ч; *сабајле* га кољав Ц; какву *сајџију* ми правив тамо П; *собајле* Сл; само овој *сињавајџе* Ч; *сишарејка* ће испраћав Ц; там *ујко* не чека П;

војска се спрема да пуца Ц; да ли он у *војску* ће пође Р; има га један *Мајсићоровић* П; *најсишара* чешма Ц;

пре су биле дрвене, *алуминијске* ложнице Сл; врел *зејџин* Ч; онј *зејџин* М; узнем *зејџин* П; *њојна* ћерка Ц; ће Узнете кафу, *ипиџе* Ж;

кој е имаја *алуминиску* ложницу П; *финансиски* испектор П.

1.3.1.2.2. Сонант *ј* иза сугласника:

божја жена П; ко *божјаци* Ч; ко два *божјака* Рљ; *гробје* сѣг ископујев Н; изнад *гробја* О; има нека код *гробја* Ц; у *гробја* Љ; цигански *гробја* куде су Н; *гробјарски* пут Сз; овџ *брат* му *дивјак* П; тија *дрвеја* ГД; накуд онџ *дрвеје* Н; У *здравје* П, Ч, М, Ц; *Марјан* узеде одмор Сл; има *илемја* Ц; темелъ има на *илемју* Ц; у *иподножје* Ц; земљотрес у *Скојје* Ч; кѣд је бија земљотрес у *Скојје* П; Тој е *снојје* Ж и сл.

1.3.1.2.2.1. Сонант *ј* иза сугласника јавља се као секундарни глас у категорији радног глаголског придева м. р. једнине:

беше *доија* Ц; *доија* да тражи девојку ГД; педесет и пете сам *зашеќја* Н; несам *ишја* уопште Р; неје *могја* доктор ГД; авијон *наишја* Н; *обукја* се Рљ; *оишишја* си по село Ц; по напред је *оишишја* Ц; *Оишишја* там Ц; сто километра сам пешки *ипрешја* П; чим си *ипрошја* П; *ипукја* ми федер Ц; што ми је реч *реќја* О; Срба ви је *сишеќја* све Сл итд.

1.3.1.2.3. Сонант *ј* у интервокалном положају

Глас *j* у позицији између вокала показује стабилност. Редуковања у мањој или већој мери постоје у секвенцама: *-аја-*, *-аји-*, *-еја-*, *-еје-*, *-ије-*, *-ији-*, *-ијо-*, *-ију-*, *-оја-*. Глас *j* добро чува своју артикулациону вредност у положајима иза или између вокала задњег реда: *-оје-*, *-оји-*, *-ојо-*, *-оју-*, *-уја-*, *-ује-*, *-уји-*, *-ују-*. Највише колебања сонант *j* показује у позицији између вокала *и* на првом месту и *а* на другом.

Следе потврде са интервокалним *j*:

-аја-: донѐсеше такој *бајаји* ГД; да неје *бајајио* Љ; тој га ви́кав *Пољаја* Т и сл.

Велики број примера говори о међувокалском *j* у радном гл. придеву м. р. једнине:

викаја ми је Сз; не́ ги *врзаја* Ц; чича_му бѐше *даја* пла́ц П; па сам се толико *зарадуваја* Ц; на́ш де́да је *имаја* лива́ду Ц; не́је *имаја* де́ца Рљ; та́тко_ми је *имаја* Ц; ууу, голѐм ора́ *имаја* Ц; бѐше *наиисаја* на ову́ј Ц; овој сам свѐ ја *обрнаја* Сл; ту́ј гу *одаја* О; кѐд си *ораја* Б; па *осианаја* жив Н; бра́т_ми *иисуваја* Р; кад сам ги ја *ипробаја* Ч; још не́ беше *ипродаја* свѐ Ц; и да га је *ишеја* Т; мно́го гу *ишеја* О; ти́ си *ипрчаја* ГД; *чуваја* сам говѐда Сл;

да г *имам*, *даја* би ти Рљ; мој чича га је *коија* Ж; петнаес сам *коија* Сл; кѐд је *куиуваја* Ц; сал Живко ми је *осија* Т; фами́лију свѐ *оиисаја* Р; *иаднаја* ли ГД; чика_ми́ле *иослаја* Ч; ни́кој не́је *ипродаја* Р; овој свѐ си по́себно *узимаја* П итд.

-ајо-: *Кајошка* воденица Ц;

-аје-: ја́ се *зајебавам* П; ови́ја де́ца ме *зајебавав* Ц; у ону́ј ку́ћу онде́ка *заједно* Ц; не се *знаје* Љ; овѐј ста́р чо́вѐк бо́ље *знаје* Ц; та́чно *знаје* Ч; што то́лко *знајемо* М; *знајете* ли го́ре Самарци́је Рљ; *маје* се Сз; сѐд сам се *најѐла* ле́ба Т; оно́ј њѐно *и́кајено* П;

заједно су учи́ли Ц; *знајеш* кудѐ игра́ли ко́ло Р; цре́ва истури́ *иовраћајехи* Т;

у цивилство смо били *заедно* Сл;

-аји-: који *обичаји* да ти ка́жу Ц; њи́ни *обичаји* Ц; не се *маји*, ѐј ГД;

Ма́ло *Рајинце* она́мо Р; куде *Ваји́и* Сл;

-еја-: не *ишеја* Рљ; на *ишејаше* да ме примив Ч;

У радном гл. придеву м. р. једнине:

Стоја́н ву се *разболеја* О; ја сам *узѐја* па́ре Н;

видѐја ли га Р; не га је *видѐја* О; не ме је ни *видѐја* П; *јеја* је Сл; ко́ј ву је *иљеја* П; мно́го је *ишеја* на́род да настра́да Ц; *ишеја* је да иде Љ; пу́, да бѐше *узѐја* П;

не́је *узѐа* Б; *узѐа* па́ре Ж; *усмрдеа* се Ц;

-еје-: *грѣјев* ракију Ж; ходник не ли *грѣјеш* М; ће *грѣјев* коца ракију Ц; мора да *жњѣје*, да копа Ц; сваќ се и *насмѣје* и нашали, прича Ц; *неје* теја да иде П; па *неје* бија старац туј П; све *ѡрејебе* П; не *смѣје* од њи Ц;

док се *загрѣје* П; а оно *неје* преко нас О; тој натам *неје* наше Сл; што ти *неје* рабѡта П; два месеца *неје* читано Р;

-оја-: на *Бѡјана*, на *Небојшу* Ц; о, кућо *моја* М; наша генерација, *моја* и *ѡвоја* П; *њѡјан* свеќар Љ; *Сѡјадин* викаше Ц; бѣву на *Сѡјанку* Длогу О; *Сѡјан* ву се разболеја О;

и *њѡјан* татко О; *њѡјан* ѡтац је фатио свеќа П; *убѡја* се Сз;

-ојо-: ис *којо* су село М; *којо* је њено Сз; *којо* радување Ц; сѡг *којо* ће ти чува деца Ж;

-оју-: На *Воју* сестра Ж; да поживи *коју* годину Ц; покриј главу и *моју* и *ѡвоју* Ц; ја све *сѡју* до њега Сл;

-оје-: има на прсти да се *избрѡјев* Р; и у *моје* време О; ти виќеј *мојега* сина Ж; тој су чиче на *мојега* татка Н; од *мојега* дѣду О; шта фали на *мојега* П; ја не могу *своје* П; овакој по *ѡвоје* Р; слично као *ѡвоје* Љ; *ѡједѡше* Ч;

-оји-: тој су се викали *Бојинчани* Т; *двоји* кола железни Сл; по *двоји* кола, *ѡроји* Сл; сѡд *двоји* кола Сл; овѡја *двојица* Рљ; *који* су гу правѡли Ц; да га *надѡји* Ж; а ѡни крѡвави *ѡбојица* Ц; *Сѡјилко* што има ондеќа Ц; ни на *своји* деца неје кувала П; ѡно такој *сѡју* М; *ѡвоји* кѡд су дошли Н; њи *ѡројица* Сл; ће пијемо сви *ѡројица* Р;

-уја-: у *Бујановац* Ц; а у *Бујановац* нема Рљ; слаба *сѡруја* О;

Секундарно *ј* у радном гл. придеву м. р. јединине: па се *надѡја* Ж; *чуја* сам за њу Ц; ја сам *чуја* Р и сл. (в. т. 2.5.10.)

-ује-: видѡјем га Сз; не *дочујује* Ч; тѡг не *заигрује* свекрѡва Ц; дѣда гу *земајује* Ж; голуби *искљује* Ц; е грѡбје сѡг *искојује* Н; *казује* ми све Б; *кујује* готов лѡб М; па кѡд се *надѡје* Ж; *наручујеш* пѡсму Ц; немаше да *ѡујеш* Сл; једе, *ѡједѡје* П; кој ти тој *ѡошѡјује* Ц; ѡна ги *ѡошѡјује* ГД; пѡ ће те *ѡошѡјује* Сл; деца *разазнује*, *Зѡре* Т; туј *расѡјује* Ц; *срамѡје* се Љ; што се *срамѡјеш* Ц; да *чујеш* сви Љ;

-уји-: *Вујинци* ги зѡвев Н; *жујинска* и *мирѡтовска* Ц; од *Жујинце* Ц;

-ују-: не га *видѡју* Рљ; не ти *казују* Р; да *кујују* ГД; и ја се *радѡју* за дѡбро Сл; бѡше погинало од *сѡрују* Н; и *сѡрују* ву изнаправили ГД; *ујуѡру* највише рабѡта има Ч; ја нешто не *чују* Ц;

-ија-: *Бежанија* срдња, гѡрња, дѡлња Н; ми гу викамо *Бежанија* Н; пропаде бѡвша *Југѡславија* Ц; наш *комиѡја* Љ; *Марѡја* прави качамаќ Ц; *милиѡја* гдѡ је Ц; *ѡвија* двојица Рљ; *ѡвија* моји деца Сз; да се *ѡѡриѡиѡѡев*

Сл; да се *иријави* под биро Ц; на *ијјац* у Прешево Ц; *сијалица* му прегорела Ч; Не знаш ву *шабијати* Т; сџд је *маија*, рекна Т;

а *ракија* је имало Ц; има *ракија* Љ и сл.

Доста је примера секундарног *ј* у радном гл. придеву м. р. једине, али је оно често слабије артикулације:

не знам да ли је *добија* М; трипут се је *женија* тџ лопов Сл; да л сам *исуишија* којо М; овдека кџд сам *косија* Сл; Мој татко је *куија* Ч; не ги *иомерија* од место Ц; две плоче сам *ударија* Сл; *ударија* по главу П;

бија је Диса Прга П; брат ми је *бија* Р; ја сам *бија* у Островицу Н; куде њума је *бија* П; па неје *бија* старац тџ П; шарен је *бија* и Шарко Р; несам га *добија* тџ Р; из Врање кџд сам *долазија* П; што *дофатија* Р; како се је *забунија* толко Ц; кџд сам се *зайослија* П; *избаија* сам П; што сам се *измучија* Сл; ретко кој е *куија* овде Р; тџ што је *куија* Ц; *правија је сам* Сз; али кривине сам *направија* М; како си га *направија* П; од бабу гу *наследија* М; татко ми је *ијија* П; асвалт се *иодусарија* ГД; од оног сам *иозајија* Ч; Јануз *иправија* чџшму Н; што је *радија* у Народну одбрану Р; како сам се *сеија* П; па гу је он *средија* Т; *иужија* га Љ; све да га је *увредија* Т; *уилашија* сам се П; задњи воз *уфатија* М; ја сам *учија* занат у Црнотинце Р; *фатија и обесија* се П;

закочија се је Ч; али па је *мислија* за нас П и сл.

-ије-: *аберије* дођев Сл; оно опет си *вијеше* Ц; и *они* немав *комије* Ц; *лије* киша Ц; била је и станица *милиције* Ц; прима *некције* и нема Ж; само да *облије* П; не *ијије* Сз; три литра *ијије* Т; па немој да *ијијеш* Р; оба *ијијев* Сл; ће *ијијемо* сви тројица Р; кад *ијијешемо* кафеу Ц; још кџд гу *иојије* неку П; *ипресијем*, сабаље изгубило се П; ја сам на *Проклеије* Ц; неки *раније* га крстев Сл; знајете ли горе *Самарије* Рљ; а снашка ву још *сијије* П; *сијије* си Љ; сестре имам *сиарије* П; памтиш ли ги *фамилије* Р; колко *функције* обавља Ц; тџд је било *другојачије* П;

-ију-: *богословију* је завршио П; за Свети *Илију* сам била О; остави си га на *кајију* П; ја ће се *крију* Сл; од *оијерацију* ослабџ Т; има добру *иензију* М; она ће иде у *иолицију* Ц; грејев *ракију* Ж; ставим комову *ракију* Љ; ће грејев коџа *ракију* Ц; и на *ишелевизију* бџше Ц; ће гу калеише *ишџсију* П; нашу *фамилију* Т; *фамилију* све описџа Р; једну *филију* сиренце Ц;

згрејале *ракију*, изнапиле се Ц;

-ији-: и на *сиарији* онија П.

1.3.1.2.4.1. Секундарно *ј* забележено је у случајевима затварања хијата: *авиџон* најшја Н; да кружив *авиџони* Ц; *милиџон* и по Ч; *радиџо* је само имаја Ч; *иџинајес* метра Сл; *двајес* играча има добри П; *двајес* метра Сз; *двајес* марке М; на *иријес* дана П; *иријес* и два-три човека М и сл.

Присутни су и примери без затварања хијата: да ли је *йейнаесџи* или *шеснаесџи* П; два и *йейнаес* Б; донесе десет-*йейнаес* корења Ж; *йейнаес* дана П; *йейнаес* сам копаја Сл; сал *йейнаес* Љ; *шеснаесџог* П; *седамнаес* има М; *осамнаес* дџна Сл; *осамнаес* приколице камен Сл; *дваес* године има Сз; *дваес* метра човек П; *дваес* шес М; око *йриес* евра Ч; само *йриес* посто ми одбива Сл; за *йриес* шес дџна Сл итд.

1.3.1.2.4.2. Секундарно *ј* јавља се након губљења гласа *х*.

једну *кујну* лџтњу Ж; у *лџу* Ч; *мађија* је била Н и сл.

1.3.1.2.4.3. Највећи број примера са секундарним *ј* односи се на радни глаголски придев м. р. једнине, где је *ј* постало саставни део наставка *-(j)a*: *даја*, *имаја*, *којаја*, *разболеја*, *узеја*, *кујија*, *йукја* (в. т. 1.3.1.2.3. и 2.5.10.)

Сонант *Ј* на крају речи

1.3.1.3.0. Захваљујући употреби партикула код заменица и прилога, сонант *ј* у финалној позицији веома је фреквентан у говору Прешева. Поред *ј* као партикуле, јављају се примери појединих лексема, присвојних заменица, затим императива 2. л. једнине и узвика. Износим само део материјала који показује да је *ј* у овом положају врло стабилан, а само понекад се делимично редукује.

1.3.1.3.1. Следе потврде гласа *ј* у финалној позицији као примарног гласа, а онда и као секундарног у партикулама.

Дељуј је њињо Н; *Дељуј* на њино Н; да му макнев онџ *завој* П; *Комџ* се смрачи ГД; из *йвој крај* Ц; једџн Срџин је био на *крај* Ц; донџси ву *кравџ* Ц; *крвај* П, Ц, М; нџси се *крвај* Ц; *обичџ* е бија Сз; *чај* му не одговара Т;

Мој татко је купџја Ч; *мој* парадеда Сз; *мој* чџча га је копаја Ж; па и *мој* дџда Ц; *мој* татко је сирџче О; па и *йвој* свџкар Ч; на *йвој* дџн П; Он ли је *йвој* свџкар Ч; па и *йвој* свџкар Ч;

бџгај, смрџди, виџкам Ц; *бџгеј* мџри Т; ти *виџкеј* мџјега сџна Ж; *дај* ми на мџне Љ; *дај* ми га да га чџјем Ц; не ме *диџрај* П; не се *малиџреџиџрај* Ж; *немџ* да ми ги враџаш М; *немџ* ги заџубиш П; *Немој* џдма Б; *немџ* да се плаџиш Ц; не ги *казџуј* ГД; *окуџај* ги, Таџнке П; *омиј* се П; друџго *йиџиџуј* Р; кола *йомџерај* Т; не се *сеџирај*, море Рљ; *слуџшај* да ти каџжем Љ; *слуџшај* овамо П; море, *йџрзај* кола Т; *узџмај* гу одџвде П; *чеџкај* Р; *чеџкај* ме Ц; *чеџкеј*, *чеџкеј* Ц; *Чуџвај*, бџже ГД;

ај да пџнемо Ц; *ај* да те воџдим Сл; *ај* наврџни до мџне Рљ; *ај* поџури Ж; *ај* таџм, *ај* оваџм Ч; *ај* ће га виџкам таџмо П; *ај* ће га траџжимо Ц; *ај*, чеџкам те Ц; Лиџдиџо, *ај* помџгни Ч; Да плаџче чџвџек, *џј* Ж; *џј*, стџни Н; не се маџји, *џј* ГД; и виџкам „*џеџ*, ће бџдне рџт“ П;

али жив ти *кој* ти је најмило П; *кој* ву је плéја П; *кој* га удáра П; *кој* знаје Љ; *кој* знаје да игра П; *кој* од деца П; *кој* óће да узне причес О; *кој* ти гу плéте П; *Кој* ће? Ч; *кој* ће гу узне с дете? Ж; *кој* ће ми дође Ж; *кој* штó си има О; па *кој* óће П; бéше написáја на *овуј* Ц; из *овуј* мáлу чóк ГД; *овуј* жéну Ц; *овуј* кућичку направимо О; сас *овуј* стоку Н; у *овуј* мáлу овдéка што је Р; више мéне штó је *овој* Р; *овој* гóре Б; *овој* нáше Т; *овој* сам свé ја обрнáја Сл; *овој* ти је одоздóл пропéћ ГД; сáмо *овој* стáвљајте П; а *овéј* навáмо њíве М; *иáј* бáба О; *иáј* чéшма Ц; óна има *иуј* библију Т; о *иуј* стрáну П; Какó бе *иој*? Ж; бóгами, да нéје *иој* ГД; и ми *иој* гледáмо П; каквó је *иој* Сз; с *иој* девојче О; *иој* е прéма Хáн ли Т; *Тој* млóго бóли Ж; *иој* одáвна Н; *иој* трéба да растуриш П; у *иој* врéме О; дáј ги *иéј* кéсе П; сас *иéј* драугулије П; *иéј* воднице Ж; *иéј* изнад шкóлу овдé Т; тој су *иéј* Св; éне ти *онáј* столица Љ; *онáј* жéна Рљ; *Онáј* крива Ж; *онáј* чéшма тáмо Н; на *онуј* стрáну онáмо М; у *онуј* мáлу Ц; на *онóј* ги ши П; *онóј* штó продадоше М; пéчем на *онóј* шпóрече П; са *онóј* бетóнско П; имáшемо *онéј* кúпене Н; *онéј* вртáче Ц; сáс *онéј* ћеремиде О; да ли слáви *некој* Т; друг *никој* Н; *никој* не знаје Љ; *никој* не пáмти О; *никој* нéје продаја Р; *никој* нé ме је дирáја П; *никој* нé се је отруја Б; *никој* нéће ми дође Ж;

бóр је први *иуј* сáден Р; знáм да је *иуј* отприлике Р; па туј бе М; рáди ете *иуј* ГД; *иуј* е путáња ишла нáдоле П; *иуј* над сéло Т; *иуј* расипује Ц; *иуј* смо прођувáли Ч; о[д] *иуј* у воденицу Ц; Те нађу *иуј* Ж; ете *иáкој* О; И *иáкој* Ж; и *иáк'ој* Сл; *иáкој* су ви́кане Н; *иáкој* кэд гу ујéде П; *иáкој* ме заболуваше и тура П; *иáкој* мóји О; тéшак, *једвај* га динамо П; *одвај* дођó Сл; *одвај* гу заврши ГД; работим, али *одвај* Р; бегáли људи одóвде и *зайој* Н итд.

1.3.1.3.2. Много је мањи број примера са редукованим *ј* на крају речи.

немóј да ми изгубиш кáртицу П; *слушеј* да ти кáжем ГД; Чéкеј да видим *кој* је П; *чéкеј* кáфу да донéсе снáшка ГД; *чéкеј*, *чéкеј*, сине Н;

једвај стигнá Ц; *кој* е верувáја Б; *кој* е знáја Љ; *кој* е имáја алуминиску ложицу П; ели мáјка, ели *никој* ис кућу Т; *овдј* е довéја Ж; а *овој* е нáше Н; *овој* е вáш П; *овој* е прáв човéк Ц; *овој* е твоје Ч; *онáј* Јáвина њíва М; мóре, *иој* е намештáлка М; *иој* е тáј вóда Н; *иој* е прéко Бáњуку тáмо Ц; *иој* имáње на њéнога чичу П и сл.

1.3.1.4. Сугласник *ј* показује најстабилнију позицију у иницијалној и финалној позицији. На почетку речи он се највише колеба у енклитици *је*, док је у осталим случајевима углавном јасне артикулације. На крају речи сонант *ј* чест је као партикула. У медијалном положају сонат *ј* може се наћи

између вокала и у суседству сугласника, а веома добро се одржава иза консонаната.

Сонант *В*

1.3.2.1. Глас *в* у говору Прешева може се редовно чути у неким граматичким категоријама. Он је део наставака у презенту и имперфекту 3. л. множине (-*в*; -*ву/-в*). Сугласник *в* углавном је нормалне артикулације, али постоје случајеви у којима се губи.

Потврде сугласника *в* у презенту и имперфекту 3. л. множине:

ми се чуди́мо зашто́ *бе́гав* Ц; једни́ *ви́кав* Реце́пова че́шма Н; гледа́в га оту́да Сз; *гње́ише*в па́ре у у́ста Сл; не́ гу да́вав јо́ш Ж; да до́ђев Н; све́ у Ма́равицу *идев* онде́ Р; голу́би *искљу́јев* Ц; гроб́је са́г *искоју́јев* Н; *кори́сише*в си Ц; да му *ма́кнев* онэ́ј завој́ П; পে́тла си га *но́сив* Ц; тре́ћи ве́чер ће *но́сев* китке́ Сл; па ме *огова́рав* ме́не Ч; свато́ви *и́ођев* за сна́шку Сл; да *и́ра́вев* шко́лу Н; не те *и́ри́мав* П; де́ца *разазну́јев*, Зо́ре Т; *р́вев* се, бре П; *сва́рив* и то́ *јéдев* М; *смáкнев* па *одне́сев* Рљ; да ги *сти́ре́љав* Н; али не *слу́шав* Т; се́дам ће му *у́змеv* Ц; о́ни чу́вав о́вце Ц; *че́кав* га Ц (в. т. 2.5.1.6.);

мáлопре де́ца *бе́ву* Рљ;⁴⁹ сла́бе пла́те *бе́ву* Сл; како́ ги *ви́кашеву* Ц; то́ј *вр́шашеву* у понеде́љак Сл; де́ца *идешеву* у шко́лу Сл; ка́д *закóљешеву* сви́ње Ц; *зби́рашеву* ша́шке Сл; *ле́чешеву* се Ц; како́ се *и́резив́љашеву* Н; *и́ри́чашеву* на́ше комши́је Ц; *и́ри́чашеву* три́јес ку́ће би́ле Н; *рад́јешеву* се Ж; како́ ги *ви́кашев* М; којó *ви́кашев* Н; *иска́чашев* ци́гле Н; љу́ди *кр́сишешев* са́ми Ц; то́ј *циркóсју́јешев* се Т (више у т. 2.5.3.2.).

1.3.2.2. Код глаголских облика са секвенцом -*ави*- могуће је тројако стање: са гласом *в*, са његовом ослабљеном артикулацијом или са потпуном редукцијом. Највише је материјала који показује стабилну артикулациону вредност овог гласа у споменутом међувокалском положају.

Потврде:

бла́жно ће *и́ра́више* О; му́тавог те *и́ра́ви* Ч; ка́д се не́кој *и́ра́ви* ва́жан О; пра́ви ку́ћу, пра́ви Сз; *и́ра́ви* ла́ф, сме́је се, ки́да Ж; све́ на бла́жно се *и́ра́ви* О; да *и́ра́вев* по́големо Св; у́једно су *и́ра́вили* Сл; *и́ра́вимо* ку́ћу, *и́ра́вимо* Р; кад *и́ра́више* аутопóт Ц; че́шму гу по́сле *и́ра́више* Н; он́ ће *наи́ра́ви* П; кад смо ми́ *наи́ра́вили* ку́ћу го́ре Ц; ко́је су љу́ди *наи́ра́вили* Т; шко́лу *наи́ра́више* Ц; Шипта́ри све́ *наи́ра́више* ку́ће Т; ви́диш, ће *забора́вим* Р; бо́гами, *забра́вим* се Сл; мо́ж да се *забра́више* Рљ; па *оси́а́вимо* Т; па *оси́ави́ше* Н;

⁴⁹ У неким облицима имперфекта присуство сугласника *в* можда би се могло тумачити као појава гласа *в* уместо сугласника *х*: *беху* > *беу* > *беvu*.

што да *йр'а^еим* ГД; да ги *йр'а^еим* Св; што да *йр'а^еу* Ц; до^м, што да *йр'а^еи* Ж; ку^{ћа} с'о^г се *найр'а^еи* ГД;

што да ги *йр'а^ии* П; Што ће *йр'а^ии* к'э^т се ода^вав Ч; на њега *йр'а^ии* му раб'о^{ту} не^{ки} Ж; *йр'а^ии* ги т'э^{нке}, т'э^{нке}, т'э^{нке} ГД; а кој му је *йр'а^ија*, не зна^м Ж; *Прай^ии* си ће^ф Ж; Па т'э^к *йр'а^еи* се раб'о^{та} Ж; какв'о *найр'а^еи* ГД; куд'е е *найр'а^еи* Ц и сл.

1.3.2.3. У имперфекту 3. л. мн. обично се чује секундарни глас *в* (в. т. 2.5.3.2.), али има и примера без *в*:

Не ли и о^{ни} б'е^у? Ч; онома^д б'е^у Св; по^{го}леми, мори, б'е^у ГД и сл.

1.3.2.4. Секвенца -*в*- може се упростити испадањем сонанта *в*.⁵⁰

св'е *забр'а^лам* ГД; ако ву се сви^{ђа} она *ос^та^вља* П; немам с ко^г да се *рас^ир'а^лам* Ч; с онакв'у да се не *рас^ир'а^лаш* Ж; С мно^{го} де^{ца} се *рас^ир'а^ла* Ж; *рас^ир'а^ла*мо ц'эл д'э^н јуч'е П; при^ђем т'у^ј да се *рас^ир'а^лам* П; Ви ће си *с^ир'а^ла^ии*е Ж; ова^ј *цр'л^ива*, ова^ј не^{је} П; *цр'л^иве* јабуке Р^љ (али: *уцр'вл^ило* се Ц).

Међутим, овај глас може и опстати у истој сугласничкој групи.

да не *йон'а^вламо* Ц; како се *йр'ез^ив^лаше* Н; Павловић се *йр'ез^ив^лаше* Н; ја *йр'ей^иос^та^вла*м Ц; ма^јка ми је *Прешев^ланка* О; ко^лко сам се *рас^ир'ав^ла*ла Ц; ба^{ба} па^{ре} што *с^иа^вља* Сл; са^{мо} ово^ј *с^иа^вља^ји*е П; но се *ос^та^вља* Р.

1.3.2.5. Суфикси -*с^иво*, -*ш^иво*, -*ев/ов-ски* обично чувају сугласник *в*:

го^{ле}мо *бог'а^си^во* П; остав^ија *на^слес^иво* Ч; у *цивил^си^во* смо б^или за^једно Сл;

й^ма си *дру^ши^во* М;

жу^јинска и *ми^ра^шовска* Ц; под *ми^ра^шовске* њ^иве М; и с'о^г *йр'ешевска* до^лина Н; у *йр'ешевско* Т; ов'е^ј *с^ир'езовске* М;

али и: па^мту св'е о[д] *де^ии^њс^ио* Сз; б^ило је бр'атсто Сз.

1.3.2.6. Код глагола *сврб'ей^и* забележила сам само један пример: *свр'би* ме П. У истом значењу обично се користи лексема *чеша* (*ч'еша* ме П, М, Н, Ж, Р^љ).

1.3.2.7. Морфолошког порекла је *в* у глаголима:

немо^ј да ми ги *да^ваш* П; не ги *да^ва* Л^ь; па *да^ва* ни па^{ре} Ц; да се *зам^ива* Ж; ће те *изб^ива* Ж; О^{ће} да се *ода^ва* П; *ода^вав* се за ви^{зу} ГД; Што ће пра^иш к'э^т се *ода^вав* Ч; св'е га *одб^ивав* Ч; *йоз^на^ва* се п'э^гла Ч; не се поз^на^ва ко^ј е Сз; не *йр'ода^ва* Ж; ов'е^ј што *йр'ода^ва* бра^шно Т; *йр'ода^ва* чара^{пе} Ц; сви *йр'ода^вав* П; П'е^ра ги о^дма *ра^зда^ва* на де^{ца} П; св'е ги *ра^зда^ва* М и сл.

1.3.2.8. Аналогијом према облицима типа *дава*, *замива* развило се *в* у: да *йр'ев^ива* Сл.

⁵⁰ Више о овој појави у Ивић 1957: 111.

Има потврда и за обрнути поступак када се место *в* употребљава *ј*: овамо је било све *ошкријено Ч*; *шкријено* је Б; све *раскријено* Св.

1.3.2.9. У глаголским облицима са *-вл-* < *об-вл-*, *с-вл-*, сонант *в* може се изгубити, али се јављају и форме са њим:⁵¹

да можеш да *облече*ш П; *облече* једанпут бермуде М; кд се *соблек*о П; он се *соблек*ја до пола П;

свлече се и *лэгне* Ц, *свлечи* се Ж.

1.3.2.10. У именици *аушобус* може се створити секундарно *в* настало девокализацијом у:

авшобус П, Ж; на *авшобус* ГД; мене с *авшобус* П; има испод *авшобуску* Сл; тој мало *авшобушче* Сл (али и: *аушобус* П; *аушобус* тј иде рано Ц).

1.3.2.11. Секундарно *в* део је енклитичког облика заменице 3. л. јд. ж. р. у дативу.⁵²

гурне гу *брат ву* О; док *ву* је слатко П; душа *ву* искача Лб; казала *ву* О; на њу *ву* следје тој Ч; све на послужовник *ву* даде П; Стојан *ву* се разболеја О; туј *ву* давај П; испричај *ву* ти на њу Т; ће *ву* исприча Б итд. (више у т. 2.2.1.1.4.3.1. и 2.2.1.1.4.3.2.).

1.3.2.12. Односно-упитна заменица *чији* употребљава се и у облику *чиви* (в. т. 2.2.2.3.2.).⁵³

1.3.2.13. О осталим случајевима секундарног *в* у т. 1.3.4.4.

Сугласник Ф

1.3.3.0. Глас *ф* није непознат говору Прешева. Могло би се рећи да се добро чува и да су супституције гласом *в* веома ретке. Овакво стање разликује се од статуса овог гласа у најближим говорима. Јуришић (2009: 87) наводи да су у говору Горње Пчиње „форме са гласом [в] фреквентније од оних са [ф] тамо где се чува архаичније стање у језику“. Истина, и у том материјалу бројни су примери са *ф*: *кафа*, *кафана*, *фамилија*, *флаше*, *фуџа*, *џифус*, али је и доста потврда са *в*: *вамилија*, *вакуџиџи*, *вуџа*, *вилџан*, *кава*

⁵¹ В. Марковић 2000: 69, уп. Маретић 1899: 114.

⁵² Белић објашњава да је употреба облика *ву* у значењу датива јавила под утицајем множинских енклитичких облика: *и* (*их*), *ги*, *ни*, *ви* (Белић 1999: 282). Глас *в* у енклитици *ву* Видоески назива „преоден глас“ који се развио након губљења *ј* у облику *ју* (Видоески 1962: 167). Белић и Видоески наводе да се ова енклитика у јужноморавском (Белић 1999: 282), односно у врањском говору (Видоески 1962: 167), користи и у значењу акузатива. Међутим, у прешевском говору *ву* се користи једино у значењу датива.

⁵³ Према Видоеском овде се *в* развило аналошким путем према облику присвојне заменице *његов* (Видоески 1962: 92).

итд (Јуришић 2009: 87)). У кумановском говору Видоески налази материјал са употребом сугласника *в* и на местима где се очекује *ф*. Он истиче: „Во славишките села примери со *ф* се среќават само спорадично. Нешто се почете во северозападните села и во градскиот говор“ (Видоески 1962: 69). С обзиром на овакве неподударности са ситуацијом у прешевском говору, упоредила сам је са статусом гласа *ф* у другим ПЈ говорима. У говору Алексиначког Поморавља запажа се висока фреквентност овог гласа: *кафа*, *кафанче*, *нафџалин*, *фафаронке*, *лифџи*, *Стефановић*, па и *фалиџеџи* (‘квалитет’), *фалификација* (‘квалификација’) итд. Ипак, Богдановић закључује да је обичнија употреба *в* на месту *ф*, „а у говору старијег становништва она се може сматрати и једином“ (Богдановић 1987: 103). Призренски говорни тип једини је у оквирима ПТ дијалекта који на завидан начин чува овај сугласник, што је, наравно, последица суживота са носиоцима несловенских језика (турског и албанског). У њему се кренуло и за корак даље, те има случајева замене *в* гласом *ф*: *ф^рба*, *рофиџо*, *нараф*. (Реметић 1996: 400). Социолингвистичке прилике које су подстакле овакаву позицију фонеме *ф* у призренском говору не чине ми се одговарајућим у случају прешевског говора. Наиме, Прешево је до краја шездесетих година било подручје са већинским српским становништвом, а тек је након тога примат постепено преузимало албанско становништво и албански језик. Неколико деценија мало је да би учврстило било какве језичке измене. Разлог стабилности гласа *ф* у говору Прешева није сасвим јасан, тако да ћу само изнети материјал који потврђује његово стање на овом простору.

1.3.3.1. Сугласник *ф* у иницијалном положају:

голема *фајда* Љ; нема *фајда* од много рабóту П; То је *факулџеџи* сигурно Ж; или *фалични* ГД; бугарска *фамилија* Р; да смо делили *фамилије* и маале Т; две различите *фамилије* Ж; из њину *фамилију* Рљ; од њину *фамилију* Ж; не се *фанџазирај* М; *фарбани* јаја Б; нове *фармерке* Т; пукја ми *федер* Ц; обуче гу [у] *ферџе* П; узне *онџ њине ферџе* П; дај га *фиксни* телефон Рљ; једну *филију* сиренце Ц; и сџг *фино* је О; много ми је *фино* П; Овџ много *фино* ради П; *Фини* прави Ж; *Фини* беву П; за неку грчку *фирму* ради Сл; сабраше *флаше* Ж; Неша донесе *флаше* Ч; напуну *флаше* Сл; напуну *флаше*, напуну, напуну Ж; да ву сипнем сок у *флашицу* Ж; једна *флашичка* Ц; *фломастери*, бојанке Ц; Стра ме ће искрши *флижидер* Ж; дража ти је *фоџеља* П; у *фоџељу* те ставив П; ни је бија *фрижидер* П; како ти *фркне* на памет Ч; *фрља* црепја од кућу Сз; кад чисти, *фрљи* ги Т; сџ ће га *фрљим* П; *фрљи* тој Рљ; колко *функије* обавља Рљ; једно *фусџанче* Ч; *фуџа* П, М, Љ, Ц, Т, Рљ, Ж, Сл; држ за *фуџу* П; Он ву ицепија *фуџу* П; то је од ицепену *фуџу* П; лићка *фуџиче* П.

У антропонимима и топонимима: ко *Фадилџова* ћерка ГД; *Фиданка* што је била П; *Фиданке*, *Фиданке*, јок, зинала П; викам: *Фиданке* П; Много је волеја *Фиданку* П; *Филијовићка* има кредит Ч; *Фийке!* П.

1.3.3.2. Унутар речи *ф* се јавља у следећим примерима:

они ће га *асфалииран* П; па је *асфалииран* П; *асфалииран* је Љ; попи *бруфен* М; *зафркна* ме Ж; *информације* ги треба и такој Ц; све ги *исфлека* Т; све ми *исфрљаше* ствари Т; *јефџино* П, Ж, Ч, М; код њи то *јефџино* П; неје баш *јефџино* Св; а ја да направу *кафу* Ж; једну *кафу* да ву беше однела П; стави *кафу* ГД; ће испијемо *кафу* ГД; ће пијемо *кафу* Ж; пини *кафицу* ГД; е, у *кафану* троши Б; пошја у *кафану* П; Тоза има *кафану* Ч; у *кафану* га води П; што држеше *кафану* П; спреми *кофер* Т; ради, али сас *марифеџи* Ч; *нафрља*, *нафрља* и остави такој Ж; *офадџили* се П, М, Т, Ж, Ч; после и *џаџофне* обу П; гледа у *џафон* Љ; имаше *џојефџино* ГД; ће *џоџрефи* М; она ће ти буде *џрофесорка* Рљ; било *расформирано*, онодено О; он ги воли *рофџиџи* Ц; *рофџиџо* јајце П; дај га фиксни *џелефон* Рљ; она се фаћа за *џелефон* Ц; *џелефон* згази, скрши Ц; звони *џелефон* Ж; ткала *чарџафи* Сз; да питам *шефа* Сл; вика му на *шофера* П; *џрафови* има Рљ; за *џрафџигер* Ц и сл.

У антропонуиму и топониму: један *џафер* Ц; У *Шефске* ливаде Ж.

1.3.3.3. Глас *ф* на крају речи нашао се у позајмљеницама:

Прави *лаф*, смеје се, кида Ж; на *џреф* М; Прайли си *хеф* Ж; такој ми је *хеф* Ц; он је *шеф* Ж.

1.3.3.4. Супституцију *ф* гласом *в* забележила сам у малом броју примера.

асвали се подуспарија ГД; сџд је *асвали* М; све *асвали* П; голџма *вајда* П, ГД, Ч, Ж; они су нешто *вамџлија* Ц; дошја и тој му *вркнало* П; што си дошла да почињемо *лав* Ж; и *наврљали* грањке Н; куде га ја *џоџреви* ГД.

1.3.3.5. Глас *ф* у прешевском говору може се чути у бројним примерима који су из новијег времена: *факулџеџи*, *фармерке*, *фиксни*, *флџидер*, *фломџџери*, *фоџеља*, *бруфен*, *информација*, *џрофесор*, *џелефон*, али има и оних који говоре о старини: *фајда*, *фамџлија*, *фаћа*, *филџа*, *флаша*, *флашџичка*, *фусџан*, *фуџа*, *фуџиче*, *фрљи*, *исфрљи*, *кафа*, *кафана*, *марифеџи*, *лаф*, *хеф* и сл. Могло би се закључити да је уплив нових речи само учврстио стабилност гласа *ф* у прешевском говору.

Сугласник Х

1.3.4.0. Општа карактеристика прешевског говора јесте да не познаје глас *х*. Ипак, у новије време он се враћа, што није непознато и другим српским

говорима. Мој материјал показује да се глас *x* може изгубити без замене, да се може појавити неки његов супституент или да се може чути у говору.

1.3.4.1. Сугласник *x* чула сам у примерима који следе и они, у већини случајева (*алкохол*, *храсѝ*, *хрсаково*, *хиљаду*, *махала*), представљају новину у говору. Именице *сахрана*, *ходник* и *храна* често се користе управо у том облику и не делују као да садрже убачени елемент из стандардног језика. Код топонима *Прохор Пчињски* и *Охрид* нисам чула другачију форму.

Потврде:

алкохол деведес пет милилитра, чѝс П; не гледа у *ѐхо* П; једна *маха̀ла* је Т; *маха̀ле* старе што су биле М; у *Охрид* П; нека те́шка *ѝрѐхлада* Ч; био је *ѝрехла̀ђен* М; *Прѐхор* Пчињски П, М, Ч, Т, Ж; ишли смо у *Прѐхор* Пчињски Св; идемо у *Прѐхор* Ц; та̀м у *Прѐхор* Пчињски Сл; била сам ја на *са̀храну* Ж; кад је *са̀храна* била Ц; на *са̀храну* Ц; на *са̀храну* ће гу водим П; *сахра̀њен* је онде́на Ч; на ова̀кву бѐлу *ха̀риѝију* га ста̀ви Ч; са̀мо тѐнка *ха̀ѝина* и га̀ће П; да ву показу̀је хѐмију Р; неку *хемика̀лију* П; девесто и *хиљаду* и пѐсто Ж; ово *хиљаду* и пѐсто П; *ходник* не ли грѐјеш М; што̀ си *хра̀ну* истрошѝја Ц; кудѐ има *храсѝово* О; има да до̀ђе, уху! Сл. и сл.

1.3.4.2. Губљење *x* углавном се бележи у неким речима са иницијалним или финалним *x*, у турским позајмљеницама, код броја *хиљаду*, затим код глагола *ходаѝи* и *хиѝи* и у аористу 1. л. јд. и 1. л. множине.

Потврде о губљењу гласа *x* биће дате према положају овог сугласника у речи:

x-. *ѝби се* („хабати се“) П; не́маше *ѝѝр* (тур. *hayir*; Шкаљић 1966: 297) ГД; Добро ве́че, *ѝјдеѝе* Ж; па, *ѝј* че́кам те Ц; кѐд је бѝја у *ѝѝлѝк* Рљ; што̀ је бѝја у *ѝѝлѝк* П; што̀ су бѝли у *ѝѝлѝк* Ж; Бра̀нко је *ѝѝја* П; нѐћу да ву јѐдем *ѝк* (тур. *hak* 'право, istina, zasluga' Шкаљић 1966: 301) П; има̀ла је едну *ѝѝну* бо̀рдо, а свѐ ци́гована П; Тра̀жи бѐлу *ѝѝну* П; *ѝѝнче* му обу̀чите Ч; десетѝну *ѝѝара* Ц; *ѝѝдо* јѐвра узѐја гу ГД; *ѝѝду* и пѐсто ма̀рке П; две *ѝѝѝѝе* П; две *ѝѝде* и трѐће П; две *ѝѝде* дина̀ра Сз; пѐт *ѝѝде* ѝскочи М; пѐнзија пѐт *ѝѝде* више П; шѐс *ѝѝде* дина̀ра М; пла̀та ти је седамдѐсет *ѝѝде* П; без *ѝѝ* (тур. *hiç* 'ništa, nikako' Шкаљић 1966: 329) нѐје ГД; тѐ га у *ла̀д* Рљ; са̀мо по̀сле *ла̀дне* облоге П; кѐд бе́ше *ла̀дно* О; *ла̀дно* бе́ше Сл; *ла̀дно* је Ц; мо̀ра да је у *ладовѝну* Ч; *лѐб* оста̀вимо Сз; ра̀жен *лѐба* Т; сѐд сам се најѐла *лѐба* Т; откѐд нѐси месѝла *лѐба* Т; купу̀јев го̀тов *лѐб* М; по̀че да *оди* Ч; тако̀ј док сам *одѝла* Рљ; ко̀лко *о̀ћу* Љ; каквѐ ти ду̀ша *о̀ће* Ц; *О̀ће* да се ода̀ва П; ко̀ју *о̀ћеш* од овѐј Св; *о̀ћеш* ли ракѝју, пѝво Ц; ти *о̀ћеш* ли љу̀ту ГД; она̀ га мно̀го *о̀ћеше* дѐвера ми П; ја̀гаѝци ги *ра̀ни* Ц; какѐ гу је *ра̀нила* Ж; онѝј *ра̀сиѝ* ('храст') О; ја̀ не *р̀кам* П; *р̀ка*, не мо̀гу да спѝјем П; цѐл но̀ћ *р̀ка* Ч; *убаво*, *р̀скаво* М; *ѝѝше* да се шѝшам П; не *ѝѝја* Рљ; ја̀ *ѝѝше* да гу докра̀јчим Ц итд.

-x-: *грево̑ѝа* је Ж; не ли те је *грево̑ѝа* Ч; туго, туго, *грево̑ѝа* ГД; *до̑ђо̑мо*⁵⁴ ја и он М; и ми *до̑ђо̑мо* на врата О; си̑н му *до̑одеше* Ц; и навече *до̑оди* Н; куде што *идо̑мо сѐг* Ч; чим *иско̑чи̑мо* на пут Сл; Топлѐчка *ма̑ла* О; на два три *ма̑а* Ч; *на̑одив* си онѝ *рѝзлог* Љ; да ги *на̑а̑ним* Рљ; ће га *ола̑димо* П; *о̑и̑идо̑мо* тамо Сл; то̑ј *ѝиса̑мо* Н; не ли ги *ѝисува̑мо* Р; једне̑ *ѝи̑и̑и̑је* П; *ѝи̑и̑и̑је* прави Ц; *ѝобегна̑мо* сви Ц; *ѝра̑ви̑мо* ку̑ћу, *ѝра̑ви̑мо* Р; ће се *ѝрел̑ади* Рљ; *ѝро̑оди* си време ГД; са̑мо што је *ѝро̑одило* П; да мо̑жемо *ра̑а̑и̑и* (тур. *rahat* 'zadovoljan, miran, spokojan, bezbrižan' Шкаљић 1966: 528) да се̑димо Ч; у ко̑лко *са̑а̑и̑и* Ц; у осам *са̑а̑и̑и* ГД; *сара̑ни̑ше* ги Ж; *Целолѐб* кёд се је обеси̑ја П итд.

-x: глёда те у *вр̑* очи Ц; качи̑ја се на *вр̑* Ч; на *вр̑* ора̑ П; тљј е Цр̑ни *Вр̑* Р; Цр̑ни *Вр̑* писа̑ ли Р; Једён *гра̑* ће си св̑арим Ж; *гре̑*, не *гре̑* Ч, П, М, Рљ; не ли те је *гре̑* Ж; *дадо̑* ву па̑ре П; поред *њи̑* Рљ; од *њи̑* узима̑ Љ; голём *ора̑* има̑ја П; она да пого̑ди ко̑ји *ора̑* Ж; ууу, голём *ора̑* има̑ја Ц; би̑ло га је *си̑ра̑* ГД; за *си̑ра̑* је Ц; од *си̑ра̑* Б; то̑ј ме *си̑ра̑* Ж; *си̑ра̑ га* љфати ГД; *си̑ра̑* ме бе̑ше ГД; *си̑ра̑* ме ће па̑дне Ж; да гу врати̑ *одо̑ма* Ц; *одо̑ма* ста̑вим П; *реко̑*, Ма̑рија Ц; ти̑ја плёкови ги *ѝра̑* Ч; ја *ѝра̑ви̑* по̑ла Ц; *реко̑* му и на њёга Љ; *изгуби̑* пут Ц; ја једну̑ *ѝо̑и̑и* Сл; код њу *одо̑* Ц; *Чу̑* не̑што Ж итд.

1.3.4.3. Губљење сугласника *x* некад изазива стварање вокалских група, које се могу контраховати:

и ја прола̑зим Ци̑ганску *ма̑лу* П; тако̑, Цёла *ма̑ла* Р; Ру̑ска *ма̑ла* смо гу за̑лаи Р; код *сиром̑а* ('код сиромаха') ће се најёдеш Ч и сл.

1.3.4.4. Након губљења *x* настали зев се може испунити гласовима *v* или *j*:

v: *грево̑ѝа* Ц; Бёш ме је *грево̑ѝа* Ж; мене ме *грево̑ѝа* Рљ; ако мо̑же не̑што *сувомёсна̑и̑о* Т;

j: једну̑ *ку̑јну* лётњу Ж; у *лёју* Ч; *си̑ре̑ја* Рљ; под *си̑ре̑ју* П;

1.3.4.5. Уместо сугласника *x* некада се чује *k*:

x:- а једён има̑ја от *крас̑и̑* О; *одо̑ма*, *ки̑и̑но* ГД;

-x-: старёјко *зак̑и̑ёва* Ц; ти̑ја *ѝлёкови* ги пра̑ Ч; и тамо ги *сакрани̑ше* П; на *сакрану* ја не идё ГД;

-x: ма̑ја ('та̑ја' на албанском значи *вр̑к* ('врх')) О; значи *вр̑к* за̑бел О; *ѝлёк* П, Ч, М, Ж, Ц; у једён *ѝлёк* Б и сл.

Сугласничка група *XВ*

1.3.5.1. У прешевском говору сугласничка група *xв* замењена је гласом *ф*. ја те *фа̑лим*, *фа̑лим* П; не да се *фа̑лим* Сл; не̑, ја не̑ћу, *фа̑ла* ГД; *фа̑ла* Бо̑гу П; *Фа̑ла* ву зна̑ш како̑ П; *фа̑ла* ги Сз; *фа̑ла*, ја не̑ћу Ж; *Фа̑ла*, мло̑го лёпа

⁵⁴ О аористу овог типа више у т. 2.5.2.3.

кафа Ч; да се *зафа̀лим* Б; па се *фа̀ли*, *фа̀ли* Ж; да ти се *ѿофа̀лим* Ч; она му се *ѿофа̀лила* у Ги́лане П;

да му се *фа̀ѿи* П; и *фа̀ѿим*, ста̀вим П; кад не *фа̀ѿи* па по пу̀т П; кад су га *фа̀ѿи́ли* ГД; не́ће не *фа̀ѿи* по̀плава П; од ма̀лка *фа̀ѿи́* гу ГД; по̀сле не *фа̀ѿи́* ра̀т П; тики гу *фа̀ѿи* при́тисак ГД; *фа̀ѿи* га за гркља̀н Ч; *фа̀ѿи́* ја ла̀вор во̀ду Ж; *фа̀ѿи́* ме се́стра под ру̀ку П; *фа̀ѿи́в* ове́ј Ч; *фа̀ѿи́* продадо́ ГД; *фа̀ѿи́ле* се под ру̀ку Ц; *фа̀ѿи́* скра̀му Ч; шло́ гу бе́ше *фа̀ѿи́ја* ГД; Ми́ и ра̀дници *фа̀ћа́ле* смо Ж; ни не *фа̀ћа́* шу̀га Сл; она се *фа̀ћа́* за телефо̀н Ц; Петро̀ви по̀сти га *фа̀ћа́в* Ж; *фа̀ћа́в* рђу Рљ; *фа̀ћа́в* се Сз; *фа̀ћени* су П; кэ́ те *дофа̀ѿи́м* ја Сл; ни́сак ву је, не мо́ж *дофа̀ѿи* Т; о́ни се обе ста̀пчики *ѿрифа̀ѿи́ле* О; и тако́ј ги *уфа̀ѿи́в* Љ; стра́ ме *уфа̀ѿи* Св; *уфа̀ѿи́ле* га ГД и сл.

Сугласник S

1.3.6.0. Африката *s* у прешевском говору углавном се налази у речима које не потврђују статус фонеме овог гласа, односно, тамо где *s* стоји уместо гласа *з*, у сугласничкој групи *зв > св* или тамо где долази од групе *дз*. Међутим, има и примера са једином употребом гласа *s* без икаквог паралелизма, што је познато и другим призренско-тимочким говорима (в. Реметић 1996: 407, Богдановић 1987: 104, Марковић 2000: 76–77). Проф. Реметић наводи своје запажање у вези са статусом гласа *s* у призренском говору: „Паралелни изговор са гласом *з* узима маха код речи познатих стандардном језику (*озебла* гу мати, *ѿензију*, *зверка*). Тамо где, пак, стандарднојезички пандан изостаје (ономастика, ономатопеје), мора се говорити о ненарушеној фонолошкој индивидуалности овог гласа“ (Реметић 1996: 407). Овакво стање може се препознати и у прешевском говору. Наиме, речи: *суд*, *судар*, *своно*, *млосина*, *ѿенсија*, ређе се чују од њихових варијанти са сугласником *з*. С друге стране, речи попут: *сук*, *сукне*, *сунса*, *наспне*, *ѿросукне*, могу се чути и код млађих говорника.

1.3.6.1. Сугласник *s* нашао се у иницијалној и медијалној позицији, али не и у финалној (осим у сандхију).

s-: има једно *сво̀но* Љ, зашто́ ли *сво̀ни* Б; *се́бев* ми но́ге П, Ч, Ж; *се́нса* се по пу̀т Б; не се *се́нсaj* П; *с̀ивре* су се ви́кале Љ; све́ у *с̀ид* Љ; *с̀идар* је би́ја Св; *с̀ик*, *с̀ик* П, Т, Рљ, М, Ц, Ч, О; са́мо да гу *с̀икнем* П; и од вра́та да *с̀икне* Сл; *с̀инса* П, Ж, Сл, Ц, Ч, М; *с̀инсе* му те́чив Т; да га *с̀ирнем* што рабо̀ти Рљ; ко *с̀унсар* не́ки Т и сл.

Али и: *за̀дњи* во́з уфа̀тија М; на онэ́ј *зи́д* П; *зи́дари* су би́ли ГД; само за *зи́дање* Ч и сл.

-s-: *zasúram* се П; па *zasúpa*, *zasúpa* Т; такој *клénsa* Ч; *Млосúна* су били Ж; ишла ба́бу да *наср́не* у Кршеви́цу П; *наср́не* ме по некипúт Т; *sénsa* се по пúт Б; не се *sénsaj* П; *osád* Ж; ће *oséбне* Т; има ли *úénsujiу* Ч; *úросу́кло* млéко П; ће *úросу́кне* П, Ц; *úросу́кна́ло* П, Ч, М, Ж и сл.

Али и: *млосúна* П, Т; *озебна́ло* на́двор Ч; само *озидано* Б; кóлка ти је *úénзија* Р; Бес *úénзију* ме óстави Ж и сл.

Финално *s* у сандхију: *úlás* да кúпи Б.

Сугласници Ч и Џ

1.3.7.0. Сугласници *ч* и *џ* у прешевском говору углавном су нормалне артикулације и нема умекшаности, или је нема системски (будући да ми се само понекад чинило, чак и код истог говорника, да се *ч* изговара палатализованије), као што се може чути у неким призренско-јужноморавским говорима (в. Јуришић 2009: 90).

1.3.7.1. Одступање у вези са изговором африката у прешевском говору тиче се гласа *ч*. Природу овог гласа није лако описати. Наиме, ради се о африкати у којој је појачана фрикативна компонента. Појава није непозната српској лингвистици. О њој је писала Мирјана Соколовић (Соколовић 2002) и покушала да је дефинише, а сам глас назвала „лесковачко *ч*“ јер је дошла до закључка да је епицентар појаве управо Лесковац, одакле се она ширила ка истоку, југозападу и југу (Соколовић 2002: 488). Овај глас чула сам у Прешеву код неколико млађих мушких говорника (рођених између шездесетих и осамдесетих година прошлог века). С обзиром на то да сам исти глас препознала много раније у свом окружењу и даље од Прешева (Бујановац, Врање), најчешће код мушких говорника и то увек код већ поменути генерације, стекла сам утисак да се овакво *ч* развило, рекла бих, у оквирима социолошке условљености и да је производ неког жаргонског изражавања.

1.3.7.1.1. Најпре ћу навести примере са африкатама *ч* и *џ* са нормалном артикулационом вредношћу која је обележје говора Прешева, а затим ће следити примери новог *ч*. Овај глас само ћу графички истаћи. Напомињем да се он не простире на целом подручју и да се не односи на све говорнике мушког пола млађе популације. Његови носиоци јесу само појединци. И поред тога, постоји потреба да се случај забележи иако ми се чини да се ширење у неко доба зауставило.

1.3.7.1.1.1. Африката *ч*:

ч-: прода́ва *чарáиe* Ц; Це́пи ба́ба *чаршáфи* П; тка́је *чаршáфи* Сз; кóд станáмо саба́ље, *чау́ре*, *чау́ре* ГД; за *чáс* ми прођé Рљ; двé *чáше* попи́ Сл;

Чеклички забел М; с тој мора да чини чаре Сз; такъв човек Ц; шта, човече, има овде П; чорбу направи Ц; У село ми у чуџуру Ж;

-ч-: из Босиљград Бугарчики Р; и неће да вуче М; гоч куде бија Р; нека лупав гочеви П; горе па има гробици зелени ГД; девојчики удадоше О; дрчла П, Сл; он канџики продаваше О; квичи, пишти Ц; како гу зовеш, мори, кучко П; и она је Лесковчанка Ц; Довела маџики Ж; На друго место омаџи Ж; врзаше ми обе очи П; па што не вржеш неку џачавру П; дџк оно да џлаче, ја да џлачем, не Т; и џрича, џрича Н; дошла да прави рџчак П; Денков сестџричиџ Ц; такој џрчи, џрчи Ц; имаш назив Секџрчани Р; овдека смо имале Шаинчани О;

-ч-: не ме срам џч П; оџоч једешеву Н; ћерџич још неје све Ц и сл.

1.3.7.1.1.2. Африката џ:

џ-: ко не слуша, џбе Рљ; не се дава џбе Р; туј код џмију Ч; они џагољив тамо Сл; тури у џџ П; неје џин П; џџ неки П;

-џ-: аберџије дођев Сл; има тамо ови Гаџџци ТР; ће грејев коџа ракију Ц; Маџирска долина га викамо Р; па отвара оџа врата П; овџ да бере џаџлиџани П; једни викав Реџџова чџшма Н; знајете ли горе Самарџије П; обуџе гу [у] ферџе П; узне ферџе П; једн Цафер Ц и сл.

Пример у коме сам забележила дублетност у односу пара џ-ћ јесте име-ница џезве/ћезве:

да ставим џезве Ж; па ми се џезве окрена Т; дигнала ћезву овако Ч; узне ћезве П и сл.

1.3.7.1.1.3.1. Фрикативно ч:

ч-: и свака ги чџси П; ма, свака ги чџси М; чекај П; чекај, бе Ч; дваес чеџри имам Ч; чеџрсио-пџсто динара П; џљаду и чеџрсио М; две џљаде и чеџрсио за тебе П; чеџки камион П; овџ чџ је компјутер П; чџм је дошја М; чџм пџче леба М; чџсџимо га Ч; да се изнервира човек П; да се чџдиш П; овџ е чџвај боже М; кџд чџјем такој нешто П; чџјеш ги тамо М; чџјеш има вишак М; чџје се негде П; неје ни чџја П;

-ч-: у дџчију собу П; звџчник ти је овамо џза П; да купиш овакви џсти звџници П; звџници су много скупи П; кџд не ти лиџи, не ти лиџи П; знаџи под Абдулово је М; знаџи има П; знаџи такој Ч; на енглески што знаџи овџ П; ће се извџче П; скрџз га извџчи до крај П; инџче нема М; инџче ће га баџим Ч; могу да исџрџим П; на џнтернет нешто коџи П; нема да гу коџи П; ако си по малџчак П; јџш је малџчак Ч; малџчко место П; малџчки су за компјутер М; има онџа најџбиџниџи П; обуџем ги ја Ч; џчи у џчи Ч; с џчи да трџпкаш П; има ли ги рџзлиџиџи П; имаш ли рачџн П; у џџчку матџрину П, Ч, М; такој су џџџели П; знаш како џџџње Ч; да се џрџкџџчиш М; моџеш да џрџкџџчиш Ч;

ће *ѝрикљу'чиши* сам П; на мене ми *ѝри'ча* П; немој да ми некој *ѝри'ча* П; такој *ѝри'чав* Ч; ми *ѝр'чимо* П; *ѝрчаја* сам П; *фрѝжидерче* обавезно П; *Церча'ни* си имао свој назив М;

-ч: онија на *ѝа'ч* П; само на *ѝа'ч* Ч.

1.3.7.1.1.3.2. Код неких говорника са „лесковачким ч“ овакав изговор није доследан, мада има више примера где се чује овај глас. Приметила сам да је поменути глас нарочито изражен својом фрикативношћу код устаљених израза (*значи, иначе*) и у псовкама. Као да се оно најпре учврстило код тих речи, а може бити да је унето у говор управо преко њих.

Сугласници *ћ* и *ђ*

1.3.8.0. Код артикулације африката *ћ* и *ђ* нисам запазила никакве разлике у односу на стандардни изговор у српском језику. Што се тиче гласова *ћ* и *ђ* који потичу од старих прасловенских група **tj* и **dj*, Белић (1999: 151–164) говори о различитим звучним нијансама ових гласова у јужноморавским и запањским говорима.⁵⁵ Он претпоставља да су такви гласови поникли на крајњем југу Србије или у северној Старој Србији и Македонији. Слабију фрикацију сугласника *ћ* забележила је Марина Јуришић (2009: 91–92) у говору Горње Пчиње.⁵⁶ Гласове *ћ* и *ђ* са слабијом фрикацијом нисам могла да препознам у прешевском говору, што се чини необичним због близине македонских говора. С обзиром на овакво стање у прешевском говору, Белићева сумња да су ови гласови потекли с југа можда би се могла прецизирати померањем правца према истоку.

⁵⁵ Белић наводи примере са гласовима које обележава као *ћ'* и *ђ'* или *ћ''* и *ђ''* или *ћ'* и *ђ'* (*ѝлаћ'амо, суђ'ен* и сл.) забележене у Врању и околини, док се северније од тога ређе јављају.

⁵⁶ У *Говору Горње Пчиње* налазе се примери са следећим гласовним варијантама *ћ*: *кућ'а, ѝераѝ'ан, сећ'ам се, ѝлеѝ'ка, кућ'а, куќа, кемане, шикер*. Овакви и слични примери чули су се у пунктовима: Трговиште, Црвени Град, Пролесје, Коћура, што представља источни део овог говора, који се у још неким цртама разликује од његовог крајњег запада (Шапранце и Шаинце). Једини пример који се чуо у западном пункту (Шапранце) је *шикер* који се, у овом случају, може посматрати и као позајмљеница из македонског језика (*шећер* је балкански турцизам персијског порекла: *sakar > şeker* (Скок III: 384, Шкаљић 1966: 581)). У говору Запања забележена су оба облика: *шићер/шећер* и *шекер/шикер* и проф. Марковић их објашњава као „колебање у супституцији турских гласова *к'* и *з'* испред *е'*“ (Марковић 2000: 79, в. и Ивић 1957: 135). У *Речнику говора Јужне Србије* налазе се једино изведенице од *шећер*: *шећерка, шећерлика* (Златановић 1998: 476). И у *Црнојравском речнику* постоје само облици са *ћ* у *шићер, шићеран, шићераи, шићерък, шићерење, шићери, шићерчък, шићерче, шићерија* (Стојановић 2010: 1045). У Тимочком дијалекатском речнику (Динић 2008: 911) стоје облици: *шићер, шићеран, шићерана, шићерчък*. Исто је и у *Речнику говора северне Мейохије*: *шићер, шићарѝја, Шићерак* (Букумирић 2012: 695).

1.3.8.1. Примери који потврђују присуство гласова *h* и *ħ* без фрикативности налазе се у целом раду, те наводим само неке:

тој се *враћа* Љ; *ћерку* њма Сл; ја горе у *кућу* Ц; *маћија* је била Н; у *илећку* ме боли Ч; па немо *шићер* и бонбона Ж; вади *шићерчики* П; ја *ће* гу *узну* Сз; овдека па *ће* доћеш Св; *ħ* идемо у *шугаво* оделење Сл; *ће* пијете ли *кафу* Р; *кə* *ће* не дочекав Б; *намишићамо* астаји Сл; *намишићај* кревет П; он Бобе га *неће* Т; нешто *ће* да *илаћа* Ц; ја сам *илаћаја* Сл; *прева* истури *иовраћајећи* Т; идемо *ноће* Б;

оне су биле *госиоће* Сл; па се прави *цећ* Рљ; само поштовање *мећу* људи Ц; *ће нарићам* *иућо* дете Ж; на *рћав* ексер Ж; у *иућо* је паднаја Ж; оно па *уће* испадна П и сл.

Сонанти *Н, Њ и Л, Љ*

1.3.9.0. У говору Прешева нема превеликих осцилација у односу сонантских парова *н : њ, л : љ*, што се разликује од стања у најближим околним говорима – кумановском и пчињском, где су примери са одступањима у употреби одређеног сонанта много бројнији (Видоески 1962: 60–64, Јуришић 2009: 92–97). Навешћу примере код којих сам запазила овакве замене. У свим случајевима углавном се ради о фонетским појавама, само понегде је реч о аналогiji.

1.3.9.1.1. У облицима глагола *жесити* и код ојконима *Ашане* постоји колебање у употреби *њ* и *н*:

мора да *жњеје*, да *копа* Ц; *жњејемо*, *жњејемо*, *жњејемо* Сз; *жњејемо* си сами Ч; *жњејали* смо Ж;

чим се *жнеје* *жито* М; мора да се *жнеје* П; *касно жнејев* Сл.

Ашање шиптарско Сз; *п'ешки* у *Ашање* идеш Сз; у *Ашање* ли Љ;

нема у *Ашане* Ч; тамо је *Ашане* М; у *Ашане* П.

1.3.9.1.2. Код неких именица редовно долази до употребе сонанта *њ* уместо *н*:

иашињу на раме Ж; *какве иашиње* носив Ц;

сас *тəј грањ* Ч; да ги зберем *грањке* П; *тəј грањ* П;

јагањци смо си имали Ж; *јагањци* ги рани Ц; па *јагањци* на пијац П;

1.3.9.1.3. Испред *к* глас *н* прешао је у *њ* код присвојног придева:

баба *Сиојањкин* сок Ж.

Међутим, увек је *Сиојанка*, па постоји могућност да је у претходном облику дошло до дисимилативног подстицаја *н > њ*.

1.3.9.1.4. У пчињском и кумановском говору забележени су облици са *њ* испред *к*: *сањке*, *сењка* (Јуришић 2009: 95), *сењка*, *йечењка*, које Видоески

објашњава аналогijом према *грање, ѿечење* (Видоески 1962: 64). У говору Прешева чује се облик *грањке*, настао оваквим аналошким путем.

1.3.9.1.5. Сугласник *н* чује се у *инекција*, где је испао глас *ј*:

ба̀бе чѐкав за *инекцију* П; овџ̣ ву да̀де *инекцију* П; прѣписа ми *инекције* ГД; само *инекције* Б и сл.

1.3.9.1.6. Путем асимилације појавило се *њ* у:

Ми̣ смо си *кућњи* П; за *кућњи* људи спрѣмаш Ц.

1.3.9.1.7. Сонант *њ* може се чути у неким од облика присвојне заменице

3. лица и у прилогу *њекња*.

при́чав си за *њињу* страну Сл; Дељу̀ј је *њињо* Н; у *њињо* село Ц; *њиње* почна̀ше ГД; *њињи* де́ца Ж; е, и *њо̀јан* та̀тко О; *њо̀јан* све́кар П; *њо̀њ* има П; *њекња* П, Н, Ц, Сл, Ч, Ж; нѐ ли *њекња* бѐ П; *њекња* се јавља́ Ж; од *њекња* Ч и сл.

1.3.9.2.1. Колебања у употреби сонаната *л* и *љ* забележена су у ојкониму *Биљача*, у којем се често чује *л* место *љ*.

ина̀че, *Била̀ча* и Но̀рча Н; накуд *Била̀чу* Н; на стринку̀ ми из *Била̀чу* та̀тко П; од *Била̀чу* ли је Р; у *Била̀чу* та̀мо бѝја Ж;

из *Биља̀чу* П; у *Биља̀чу* си жи́ви Ч.

1.3.9.2.2. Ојконим *Босилеград* може се чути као *Босиљград*:

у *Босиљград* та̀мо Р; из *Босиљград* Бу̀гарчики Р; не ли у *Босиљград* Б; али и: преко *Босилеград* Ч.

1.3.9.2.3. И у следећим речима користи се сонант *љ* место *л*:

жљеба̀ча ниједна Ч; нѐ се *жљѐби* Т; *ражљѐбило* се П;

да̀ј ми тѐј *кљѐшице* Ц; кудѐ су *кљѐшице* П (в. т. 1.3.13.1.6.);

свѐ колена̀ *огру̀шило* Т;

бѐл *сѝољњак* П; мо̀ји *сѝољњаци* Ж; опѐрем, вра̀тим сви̣ *сѝољњаци* Т;

цѐл живо̀т *шѐгли*, *шѐгли* П; *шѐгли* на̀там, *шѐгли* на̀вам Н и сл.

1.3.9.2.4. Двојак однос према употреби *л* и *љ* садржан је у следећим примерима:

е, по̀сле не зна̀м *желу̀дац* ли П; на *желу̀дац* Сз; *желу̀дац* ме бо̀ли, а не мо̀жеш да гри́зеш П; али: *жљу̀чка*, *жлѐудица*, то̀ј ти је исто П; ја̀ ги чи́стим *жлѐудице* Сл; је́домо *жлѐудице* П; па се очи́стив *жлѐудице* Љ; спрема̀ *жлѐудице* Ц; то̀ј му је *жлѐудица* Рљ;

и́лискав се П; *исџи́ска* се Ч; али и: неки *и́љусак* у̀дари Ц;

до саба̀јле П; ѐве, и́де на саба̀јле Ч; али и: ћ̣ и́демо саба̀ље Т; ицепи́ саба̀ље Т.

1.3.9.2.5. Асимилацијом према *њ* дошло је до појаве *љ* у придеву:

На *дољањ* спр^ат ГД; *дољан(њ)* спр^ат га оружале ГД; *Дољњи* п^ут је на^атам Сл;⁵⁷

али и: Бежанија ср^едња, г^орња, *дољња* Н; т^амо на *дољњи* спр^ат П; а ов^ој е *доњи* П; *доњи* кр^ај П; на *доњу* стр^ану Ц;

1.3.9.3. О употреби *л* и *н* и јотованих гласова *љ* и *њ* (*дрвја/дрвља, здравје/здравље, гр^обја/гр^обље, грањ, нас^елени, њунење, зајалење, калемење*) у т. 1.3.11.8. и 1.3.11.1.

Судбина финалног *Л*

1.3.10.0. Слично суседним говорима, пчињском и кумановском (в. Јуришић 2009: 97–98, Видоески 1962: 211–214), и прешевски говор доследно има *-(j)a < -л* у радном глаголском придеву м. р. једнине, а чува *-л* у осталим врстама речи (именице, придеви, прилози). За разлику од других јужноморавских говора, прешевски и његови суседи не познају *-а < -л* ван радног гл. прид. м. р. једнине, чега има у Алексиначком Поморављу (Богдановић 1987: 104–114), српском призренском говору (Реметић 1996: 419–422), говорима Грачанице, Угљара и Гатња (Богдановић–Вукадиновић 1999: 106, Јашовић 2010: 115, Младеновић 2013: 114–116).

1.3.10.1. Примера радног гл. прид. м. р. јд. са *-(j)a* има више у т. 2.5.10.

ја сам *даваја* Сл; *даја* мешалицу Ц; му^ж ми је *имаја* Љ; ту^ј гу *одаја* О; ов^ој сам све ја *обрнаја* Сл; *седнаја* си и чека Ц; мно^го гу *шејаја* О; чу^ваја сам гов^еда Сл;

не ме је *видеја* Ч; *јеја* је Сл; ко^ј ву је *илеја* П; Сто^јан ву се *разболеја* О; не^сам те *разумеја* Ц; та^ј мо^ј та^тко *иријеја* Ц; ја сам *узјеја* па^ре Н;

бија сам та^мо Б; и куде њ^ума је *бија* П; ја сам *бија* у О^стровицу Н; *видеја* га Сз; не^сам га та^ј *добија* Р; како се је *забунја* то^лко Ц; што сам се *измучија* Сл; ов^дека кад сам *косија* Сл; т^еј што је *куија* Ц; од ба^бу гу *наследија* М; б^еше *йоија* ма^лко Ц; две пл^оче сам *ударја* Сл;

па се *надуја* Ж; ја сам *чуја* Р; *чуја* сам за њ^у Ц;

ова^кој *викнаја* Ц; ов^ој сам све ја *обрнаја* Сл; ја сам *осианја* П; *иаднаја* ли ГД; *иаднаја* у во^ду Р; У ту^ђо је *иаднаја* Ж; *иодникнаја* ду^б Р; *седнаја* си и чека Ц; *иргнаја* се от па^мет Љ;

⁵⁷ Сонант *л* се умекшао испред назалног палатала *њ* (в. Видоески 1962: 62). У литератури се обично јавља облик *дољњи*, са изворним *њ* и непромењеним финалним *л* (в. Белић 1999: 296, Реметић 1996: 418, 421; Марковић 2000: 83, Милосављевић 2009: 436). У горњопчињском је *дољњи, дољња, дољњо* и *дољан* (Јуришић 2009: 97).

педесет и пете сам *зайѝекја* Н; нѝсам *иѝија* уопште Р; и авијон *наѝија* Н; да ли га је *наѝија* Сз; *Оѝиѝија* та̑м Ц; *ѝоѝија* е Рљ; што ми је рѝч *рѝкја* О; Срба ви је *сиѝекја* свѝ Сл.

1.3.10.1.2. Нисам забележила облике радног гл. придева м. р. јд. са чувањем полугласника типа: *иѝѝја*, *доѝѝја*, *ѝоѝѝја*, каквих има у пчињском говору (Јуришић 2009: 223), али и у кумановском (Видоески 1962: 212). Код једног говорника чула сам форму: Југославију сам гу *ѝроѝѝја* Сл, он *доѝѝја* Сл, коју је приметила и Јуришић (2009: 224), а такви облици распрострањени су у мањој или већој мери и на подручју кумановског говора (Видоески 1962: 212, 213). Чини ми се да су моји примери ипак случајни, настали деловањем суседног кумановског дијалекта. Такав закључак намећу и облици записани код другог говорника из истог села, такође старијег мушкарца: пѝшки ли *иѝија* Сл; за време ра̑та сам *иѝија* Сл и сл. Дакле, наставак *-еја* код глагола на *иѝи* не би био обележје прешевског говора, већ пре свега наставак *-ја*.

Карта 2.⁵⁸

⁵⁸ На свим картама на којима су показане изоглосе обележена су подручја појединих говора, а не пунктови. Дакле, на њима су означене територије прешевског, пчињског и кумановског говора. Ознака поред Прешева односи се на појаву везану за Прешево и његову околину, ознаке поред Трговишта односе се на појаву везану за Горњу Пчињу, а ознака поред Куманова односи се на појаву везану за Куманово и његову околину.

1.3.10.1.3. Код глагола *моћи* у р. гл. придеву срећу се облици:

могја сам П, Н, Т, Рљ, *несам могја* П, М, Ж;

али и: *кој* како *могја* О; *неје могја* П, Ц и сл.

1.3.10.2. Глас *л* на крају речи налази се у неким именицама, придевима и прилозима.

Именице: *Анђел* ву је муж *бија* О; *чика Анђел* последњи пут О; *сед*и з *асијал* Ц; на *асијал* ГД; онако *сед*имо за *асијал* П; *бивол* од врућину па не може Сз; *епа*, *вол* си је М; *Гаврил* Н; *тој* е наш *дел* Н; *Крјзи дол* Т; у *дол* Сл; *ђавол* да га носи Ч; *исти* ти *ђавол* Рљ; *тој* е *ђавол* Ж; голем *жал* ГД; *тачно* гу *вид*им да гу је *жал* П; *забел* П, Н, М, Ц, Сл, Ж, Ч; *Чеклички забел* М; *кабал* ми се *искидаја* Ц; *широк кабал* П; *кошјал* П, Ж; *збере ијејел* П; *ијејел* Н, Ч, М, Ж, Рљ; *ијејал* П, Ж, М, Ч, Рљ, Н; *бело* ко *сол* П; у *тај кал* да не *иде* П; на *осијал* Н;

Придеви: *нишадар бел* П; *врел* зетијин Ч; *собуче* се *гол* П; *Душко Дебел* П; *један дебел* човек Ц; *он дебел*, *висок* П; *кисел* купус П, Ж, М; *Мија, мил* он Сл; *најмал син* ГД; *најмал син* на *Ранђела* ГД; *округал* је Б; *онј округал* ГД (ретко: *није округли* П); *бија* је *цел* Љ; *неје цел* леб Т; *врже* ги по *цел дн* Ц; *цел дн* се *договарамо* Ц; *цел ноћ* Ж; *цел ноћ* код нас М; *цел живот* тегљи, тегљи П;

Прилози: *видиш* ли *куде* је *одоздол* Ч; као *златно нешто* има *одоздол* П; *одоздол* кад *идеш* О; *оздол* дођоше Ж; па *оздол* ће *почнемо* Р.

1.3.10.3. Глас *л* на крају слога, а у средини речи, забележен је у следећим случајевима:

жала је на *пчелу*, *осу* П; *копамо* *свекар*, *свекрва*, *злва* П; *моја злва* Ч; *сшароседелици* исто О; *Богдана* беше *болна* П; *кд* је *била болна* Ч; *несам болна* П; па *све* да сам *болна* П; па *ти* си *више болна* Ж; *свекрва* *ву болна* Ж; *Долња* *Бежанија* Н; на *првзор долњи* Н; на *долњи* *спрат* П; *тамо* на *долњи* *спрат* Ц (али и: *доњи* *крај* П; а *овој* е *доњи* П; не у *оној Доње* *Врање* П); *овалне* онакој П; *куде* је *овај* *чешма селска* Н; на *селско* *гробље* Б; *селски* *пут* Љ; беше *сшелна* *крава* Сл; *још малка* *имам* Сз; *сасвем малка* *тој* ГД; *ће* те *мучимо малко* О; *Замалка* да *падне* Љ;

колко ме је *тепаја* О; *колко* *оној* *воденица* кад *меља* О; *наши* *несу* *смели* да *иде* *шолко* О и сл.

1.3.10.4. Промена финалног *л* према стандардном обрасцу дешава се у изузетним случајевима (в. т. 4.3.1., 4.3.2. и 4.4.). Ево неких од примера:

у *тај део* Т; *то* је *цео* комплекс Ц; *богословију* је *завршио* Сз; *ошшио* у *Београд* Ц; *ирејознао* сам те, *Трајче* Ц; *Драгиша* *учитељ* ми је *иричао* Ц; *горе* је *сшровео* *црево* Т; па је *сшавио* *кечач* Ц; *Амет* *што* *умрео* Ц итд.

Јотовање

1.3.11.1. Говор Прешева карактерише одсуство старог јотовања у облицима трпног глаголског придева. За ову појаву Белић истиче да је настала у морфолошким условима (в. Белић 1999: 143).

Примери ће бити наведени према сугласнику из основе.

д: све *извадено* П; *оградено* са замку Т; А она у Италију *родена*? Ж; Она је *родена* у Немачку Ж; *бор* је први туј *саден* Р; има *посадено* Љ и сл.

и: дадена и *враћена* Ж; *враћена* је Ж; *замлаћен* је Б; много је *замлаћен* П; што је *замлаћена* Ж; *наш* је *зашићен* Сл; на кога што је *испраћено* Сл; *накићени* гости Сл; *накићена* јелка П, Ч; *илаћено* је Ч и сл.

з: кобајаги да смо *заразени* Сл;

с: има *месено* ГД; имала сам *месено* П; све *омесено*, *спремено* Сл; затекла га *обесеног* Љ; те ги *обесени* у подрум Ч; светло не ли је *угасено* Љ и сл.

л: откуд су *доселени* Т; он је отуда *населен* О; од негде још *населени* О; одокле су *населени* не знам Р; Они су от Шаинце *населени* овде Ж; они *оделени* Сз; друго све *поделено* Р; *поделено* на сви Б; и брошуре *поделе* Р; *посолено* П, Ж, Ч, М, Рљ; *уиалено* светло Ж. Али и: откуде су *насељени* Т; оној кад је *подељено* П и сл.

к: *заклоњене* су П; имашемо онј *куњене* Н; *куњени* колачи Ч; од овј *куњен* леб Т; *љуњене* у тањир *седив* Ж; *поклоњено* га оставиш Рљ; *поњени* авиони, *тенокви* Б и сл.

б: *грабена* погача П, Ц, Сл, Т; *Изде* онј *дробено* ГД; *дробено* млеко П, Н, О, Сл; *дробено* си једе Сл; такој *надробено* П; они су били *заробени* Н и сл.

м: нема *сирмено* Сл; све *омесено*, *спремено* Сл; све је *спремено* П; теј су *калеме* М и сл.

в: имашемо *осијавене* Н; *најравене*, *горе* такој *тесне* и *врзане* Ц; што су *најравене* Н; аутопут кад је *јравен* Н; кад је *јравена* тај црква О; кад је *јравено* тој Р; *Сэд* је добар, *појравен* П; *прејравено* некако ГД, свиње *шијровене* Љ и сл.⁵⁹

Међутим, могу се чути и јотоване форме. Овде се углавном ради о облицима „који се данас не употребљавају више као глаголски придеви, већ просто као придеви“ (в. Белић 1999: 144).

⁵⁹ Овакви и слични нејотовани примери могу се чути у источној Шумадији, али на подручју са траговима шопске и вардарско-моравске миграционе струје (Бошњаковић 2004: 238).

неје *рађено* Н; Сента ми је брат *рођен* Р; дете мушко *рођено* Сл; *рођен* чича Б; *рођен* чича О; *рођени* браћа О; кад не познаваш *најрођено* ГД; што су *иокањени* људи Ц; *бија* је *рањен* Б; *сарањени* су заједно Љ и сл.

1.3.11.2. По угледу на трпне придеве, и глаголске именице остају без јотованих гласова:

момак за *женење* Ж; ти ли си, бе, за *женење* П; *зайалење* плућа Т; *калемење* П, Ч, Ц, Рљ, Ж, Сз, Сл; тој е *канење* П, Ц; да л може с *лејење* Т; *љубење* П; какво *месење* П; исто су *оделење* П; *помоћно оделење* П; ћ идемо у *шугаво оделење* Сл; паприка за *јунење* ГД; неје тој за *садење* Ж; неје тој *чисење* Рљ и сл.

Нејотоване облике глаголских именица проф. Богдановић појашњава и утицајем дисимилације, где се не мења сугласник из основе, а јотује се онај који заправо носи морфолошко обележје (Богдановић 1999: 436).

1.3.11.3. У трпном придеву грађеном наставком *-ӣ* налази се *њ*. Постојање јотованог гласа проф. Богдановић објашњава чињеницом да у оваквим случајевима (са *-ӣ*, а не са *-н*) није било потребе за дисимилацијом (Богдановић 1999: 437).

жсе̄не̄ӣ је Рљ; *јеси ожсе̄не̄ӣ* П; неје *жсе̄не̄ӣ* Ж и сл. Али: *женење* (в. т. 1.3.11.2.).

1.3.11.4. Група *сӣ* може остати неизмењена, али има и примера са овом фонетском изменом аналошки оствареном, као и оних са подновљеним јотовањем.

неси *кр̄сӣен* П, Ч, М; још несу били *кр̄сӣени* Ж; *кр̄сӣенка* П, Ч, Ж, М, Сл; на *кр̄сӣенку* су наместили Рљ; *кр̄сӣено* дете, више готово Сз; да је *намесӣен* кревет Сз; да ли за време *турско чисӣено* Н;

тој теше да *ис̄ӣушӣӣмо* Р; да га *ӣушӣӣу* сина О; и *ӣушӣӣи* онеј коре од бозовку П; њи не ги *ӣушӣӣӣ* П; *ӣушӣӣи* ме П, М, Ж; мене ме пуштише П; *ӣушӣӣӣше* га Рљ; сџд се *о̄ӣушӣӣӣла* П; *ӣо̄ӣушӣӣи* ме малка М; да несмо *ӣро̄ӣушӣӣӣли* нешто Б; које смо *ӣро̄ӣушӣӣӣли* М; *рас̄ӣушӣӣӣше* се деца Ч;

ја да *намӣӣӣхам* Ж; да *намӣӣӣхамо* кревети Ч; *намӣӣӣхамо* астали Сл; *намӣӣӣнај* кревет П итд.

1.3.11.5. Група *сӣӣ* присутна је у лексеми *сӣӣа̄ӣ*:⁶⁰

⁶⁰ *Ш̄ӣа̄ӣ* је старије, док је *сӣӣа̄ӣ* новијег постања (Белић 1999: 179). Исти облик и у: Белић 1999: 179, 233, Павловић 1939: 9, 160, Реметић 1996: 423, Младеновић 2001: 263, Јуришић 2009: 100, Младеновић 2013: 116; Видоески 1962: 84, 117. У Алексиначком Поморављу је *ӣӣа̄ӣ*, *ӣӣа̄ӣӣче* (Богдановић 1987: 127); у Запаљу је забележено *ӣӣа̄ӣче* (Марковић 2000: 215); у Лужници *ӣӣа̄ӣ*, *ӣӣӣа̄ӣ* (Ђирић 1983: 51). В. и Бошњаковић 2008: 210 и нап. 46, где се истовремена појава облика *ӣӣа̄ӣ* и *сӣӣа̄ӣ* у говору источне Шумадије објашњава пореклом ове речи (нововисоконемачки или старовисоконемачки (в. Скок III: 412)).

Донела *сѣаѣ* П; кад би узела овај *сѣаѣ* Т; сѣ кад би му узела једн *сѣаѣ* Ц; и једн имаја *сѣаѣче* О; стѣ трѣс динара сам дала за *сѣаѣче* П; и побиле *сѣаѣчики* О; њни се обе *сѣаѣчики* прифатиле О.

1.3.11.6. Група *сmp* јавља се без трагова старог јотовања, али има и примера са јотовањем.

ѡсѣро Ж, ГД, Ч; *осѣрило* П, ГД, М, Т; да *наѡсѣрим* секиру П;

Наошѣрија ги ножеви П; сѣд је *ѡшѣар* Т; *ошѣрило* П и сл.

1.3.11.7. Као резултати старог јотовања могу се објаснити умекшања сугласника *ѣ* и *с* у неким глаголским облицима насталим у другачијем односу основа:

нема да ги *смића* никој ГД; ѡн ће ме *ѣреѣриша* П; *ѣреѣришав* ги Н.

1.3.11.8. У вези са новим јотовањем запажа се неколико појава. Наиме, јасно је да се оно врши, али постоје колебања (чак и код истог говорника) у јотовању лабијала. Кумановски говор познаје само нејотоване форме (Видоески 1962: 87). У пчињском говору обични су нејотовани облици, сем код именице *дрвља* (Јуришић 2009: 99). Алексиначко Поморавље има углавном јотоване форме: *сноѣе*, *грѡбље*, *здравље*, али и: *раскрсе*, *гројзе*, *звојзе* (Богдановић 1987: 115).

Потврде стања у прешевском говору биће дате према сугласнику који се умекшава или не умекшава:

н: *грање* М; да ги зберем *грање* П (и: тѣј *грање* П, аналогично према *грање* (Видоески 1962: 62–64)); има и *ѣрње* П; *ѣрња* П, Ц, ГД; *ѣрња*, али онија магарѣња штѣ јѣдев П;

ѣ: *браћа* П, Н, М, Ч, ГД, Ж, Ч; пренѡси *ѣрућа* Ж; сѣс *ѣрућа* П (чешће: *ѣручке*);

ѣ: кад је бѣја у *Скоѣе* П; у *Скоѣе* кад ги срѣтнем Ц; има и *сноѣе* П; кад се врже *сноѣе* Т; *коноѣе* П, М, ГД, Ж, Т, Рљ; *коноѣе* по Мораву Ц; бѣле панталѡне и бѣлу блѣзу од *коноѣа* Ц.

Али и: кад је бѣја зѣмљотрес у *Скоѣје* П; зѣмљотрес у *Скоѣје* Ч; Тој е *сноѣје* Ж.

б: баш код *грѡбље* мирѡтовачко Ц; Роберт је на *грѡбље* Ц; на сѣлско *грѡбље* Б; српско *грѡбље* Н; дођев од *грѡбља* П; ѣдев на *грѡбља* Љ; куде *грѡбља* има Н; на кѡји *грѡбља* Љ; да има *шиѡе* О;

Али и: *грѡбје* Б; е, *грѡбје* сѣг ископѣјев Н; отѣдемо на *грѡбје* Рљ; тѣј дѣо је бѣло *грѡбје* Ц; долѣко су наѣши *грѡбја* Сз; ѣзнад *грѡбја* О; има нека код

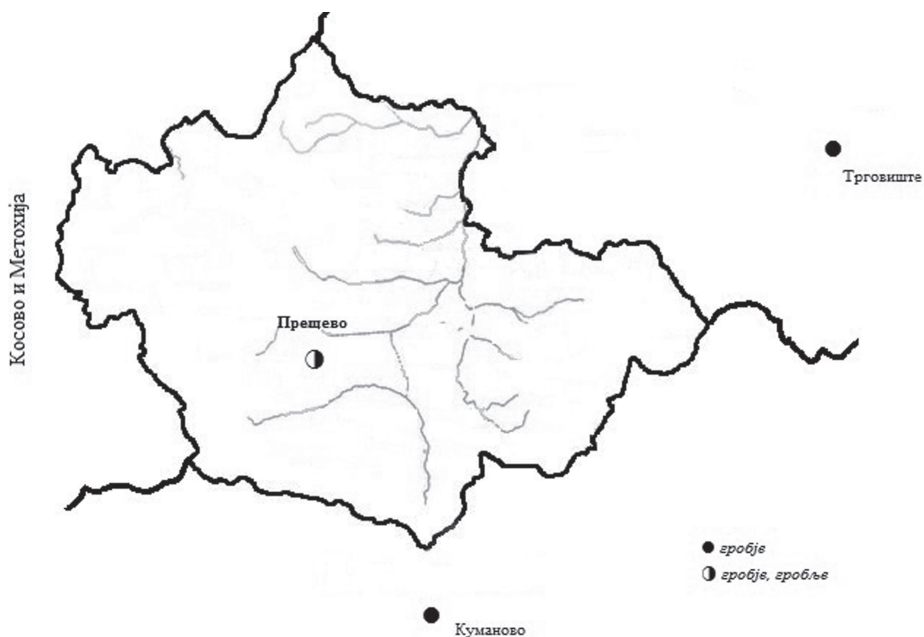
гробја Ц; па кад отидемо на гробја Ц; у гробја Љ; цигански гробја куде су Н; гробјарски пут Сз;⁶¹

в: има дивље свиње П; дивљо неко дете М; дивљаџи П, Н, М; дрвља П, Н, Ч, Ж; падав дрвља и камења П; треба да однесе тој дрвље Ц; Здравље П, Ж, Н, М, Ц, Ч, Т, Рљ; море, нек је здравље Ц; кравље млеко ГД, П, Ж, Ч; крављо Рљ, Сл.

Али и: овџ брат му дивјак П; тија дрвја ГД, Н; накуд оној дрвје Н; У здравје П, Љ, Св, Б, Ч, М, Ц.

У лексеми гројзе извршена је метатеза те нема јотовања, али је до њега дошло у именици гвојше.

бѣremo грóјзе М; брали грóјзе Ч; пунив ни сукњичики сас грóјзе П; маказе за сечење гвојше Ц; продадо га гвојше П; све неки гвојша по авлију Сл.

Карта 3.

1.3.11.9. Иако се у непосредном суседству прешевског подручја налази кумановски говор, који је у главнини обележен нејотованом групом *јд*

⁶¹ Једна потврда са нејотованим лабијалом *б* (*гробје*) забележена је у источној Шумадији (Бошњаковић 2008: 239).

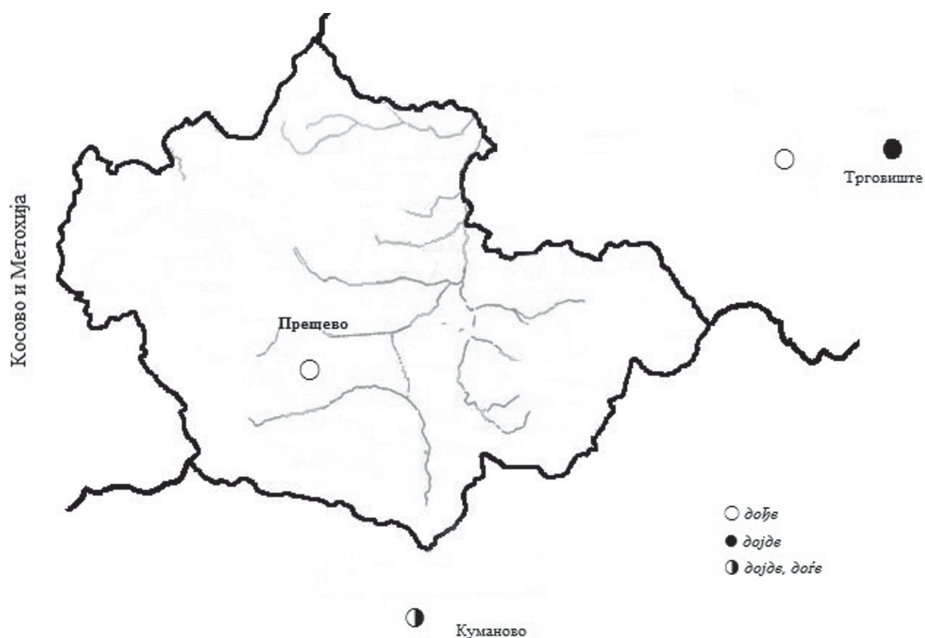
(„Формите со *-jð-* денеска се почести на целава разгледувана област, но исто така не се необични и образувањата со *-z-* [...] Ваков паралелизам во употребата на споменативе форми наоѓаме и во говорот на Скопска Црногорија, додека во кривопаланечкиот последниве образувања [*доѓеш, наџу, њоѓеџе*] се јавуваат само спорадично“ (Видоески 1962: 86)), то изгледа није утицало на развој стања у говору Прешева. У њему се јотује група *jd* код глагола на *иџи*. Ако се узме у обзир распрострањеност секвенце *-jð-* у пчињском говору (Јуришић 2009: 100–101), може се претпоставити (а да то потврде и испитивања необрађене територије бујановачке области) да се та изгласа на истоку завршава са селима југоисточно од Трговишта (због чега Јуришић сматра да је то прелазни говор од сврљишко-заплањског ка призренско-јужноморавском), док западно од тога према Прешеву па све до границе са Македонијом група *-jð-* > *-ђ-*.⁶²

Богата је грађа која потврђује извршено специјално јотовање.

дођем куде моју стринку П; е, сџ да *дођем* М; затој не могу да *дођем* Рљ; ја теће да *дођем* П; да ће *дођем* Ч; ја *дођу* Р; наћске ће *дођу* О; да *дођеш* код мене М; да те викам да *дођеш* Ц; ка ће *дођеш* Рљ; не мож^м *дођеш* на ред ГД; нећеш да *дођеш* Н; одма да *дођеш* Б; а неће да *дође* Т; ајде, старац ће *дође* М; да ми некој *дође* О; *дође* и куде мене горе Љ; кад *дође* ники Р; кој да *дође* Т; кој ће ми *дође* Ж; кџ ће *дође* човек П; куде мене ће *дође* Сз; нема гу ћерка му из Београд да *дође* П; не мож да ми *дође* на памет Ц; овај *дође* десно Ц; Одма нека *дође* Ц; Од Ниш ће ти *дође* Ж; она *дође* у понедељак О; Оно никој неће ми *дође* Ж; па кџ *дође* Рушка Н; по наше *дође* Н; Стар човек ако ти *дође* Ж; такој ли *дође* Ц; туго, куде тебе ће *дође* О; туј да *дође* Н; ће *дође* Св; ће *дође* време ће се сруши све П; ће *дође* тој време П; *дођев* кучики или што преко ноћ П; *дођев* преко ноћ О; кад *дођев*, спрема једџе ГД; ж'џне *дођев* Ц; кџ *дођев* деца Сз; Нећев от грат да *дођев* Ж; увече си *дођев* саме Рљ; ја *дожд* да ве виду П; увече *дожд*, заведојка П; *дође* Богдан М; *дође* Деско куде мене тамо П; *дође* једџн Ч; *дође* куде вас Ц; кџ *дође* ГД; Кџт дође Ж; Стојанче *дође* Ц; Огњен *дође* П; *дождмо* у једанџе саџт ГД; а кџ *дождше* Рљ; *дождше* от Прешево ГД;

⁶² У вези са групом *-jð-* у глаголима на *иџи* треба споменути стање и у другим говорима. У говору Галипољских Срба забележени су облици *дођеш* и *дојеш* (Ивић 1957а: 134–135). У говору шарпланинске жупе Гора постоје потврде са неизмењеним *jd* (*најдеш, њројдеш, њројдџе*), са јотовањем (*дође, њриђем, дођеш, њрођеш*), али и са *j*, где је могуће да је *-ð-* испало из *-jð-* (*до'е, до'еш, њро'еш, на'ем*) (Младеновић 2001: 217). Младеновић наводи да се последњи облици јављају и у сретечком говору напореда са јотованим (Младеновић 2001: 217; у: Павловић 1939: 107–108 нема форми типа *доје*). У говорима централне Шумадије могу се чути, доиста ређе, форме ових глагола са *j* (Реметић 1985: 177). Бошњаковић налази да се у источној Шумадији јављају облици са специјалним јотовањем, али и да је забележен један нејотовани пример (*дојде*) записан од старије информаторке (Бошњаковић 2008: 241).

Цаца и они *дођоше* П; *дођи* ова̄м Ц; *изађо* да видим Ч; ја куде да ги *нађу* Сл; ја не мо̄ж *нађу* куде је Ж; сџд ја ће *нађу* тӯј Ж; куде ће *нађеш* сџда рабџту О; ко̄га ће *нађеш* Љ; мо̄жеш ли да ми *нађеш* то̄ј Ч; не мо̄ж да га *нађеш* Н; Ће гу *нађеш* Љ; куде ће гу *нађе* он Ж; о[д] Бо̄га ће гу *нађе* Рљ; но̄ћу, дџње нӣшто не̄ма да ме *нађе* Сл; све се *нађе* Сл; џвде кад *иџођеш* Т; да ли он у во̄јску ће *иџође* П; *иџођев* за сна̄шку Ц; *иџођо*мо и мӣ Љ; *иџођосџе* ли, брџе Н; кџд га *иџређеш* М; *иџређе* џвамо П; да *иџриђе* да џзне П; ја кџд *иџрођу* Сл; а̄ј ће му *иџрође* Сл; да ми *иџрође* врџе̄ме П; куде *иџрође* Р; *иџрође* и то̄ј Б; џво̄ј врџе̄ме ће *иџрође* П; па не̄ка *иџрође* Ч; па̄ ће *иџрође* Св; *Прође* врџе̄ме Ц; *иџрође* ма̄лка врџе̄ме Т; *иџрође* на врата Т; чим *иџрође* два̄-три дџна Рљ; по ко̄лко ко̄ла *иџрођев* ГД; сал *иџрође* тако̄ј тӯј Ц; мно̄го дџца *иџрођоше* данџске Ж; ако уме̄јеш да се *снађеш* данџске Сл итд.

Карта 4

Палатализација

1.3.12.1. И у говору Прешева постоје аналошки облици резултата палатализације који су познати и другим ПТ говорима (Богдановић 1987: 125, Реметић 1996: 502, Тома 1998: 94, Марковић 2000: 87, Младеновић 2001: 426, Јуришић 2009: Младеновић 2013: 124). Они се сређу код неких глагола у 1. л. јд. на -у и у императиву 2. л. једине и множине.

не мо̄жсу да џдем Ж; па си *исџџчу* ГД; *исџчу* ги са̄ма ГД;

обучи туј моју Т; исече га П; после га *пресеци* Т; аљинче му *обучише* П.

1.3.12.2. Палатализација је извршена у 3. л. мн. презента испред наставка *-ев* и *-ив*:

па га *извучев* из реку Ц; они си га *облечев* Сл; пуапак му *ојсечев* Сл; нек се *јечев* Рљ; *сучев* жене тарану Рљ; синсе му *јечив* Т; *овршив* П, Сл и сл.

Консонатске групе

Иницијалне сугласничке групе

1.3.13.1.0. Код иницијалних сугласничких група запажено је њихово чување али и извесне измене. Промене у сугласничким групама односе се на њихово упрошћавање и на супституцију сугласника насталу асимилацијом или дисимилацијом.⁶³

1.3.13.1.1. Стара сугласничка група *сл* се чува, али се може чути и она настала група *шљ*.⁶⁴

сл: чорба от *сливе* зелене П; беремо *сливе* Ж;

али и: пет шњика *шљивак* Ц; сад већ *шљивак* Т; три-четри *шљиве* Сл.⁶⁵

1.3.13.1.2. Група *чвр* > *цвр*: знаш како *цврстио* Ж; ситно, али *цврстио* П; *цврстио* га држи Ц; добро, добро, *оцврнало* Ч.⁶⁶

1.3.13.1.3. Сугласничке групе *иш*, *иш*, *ис*, *ич* могу се чувати, упростити испадањем плозива испред експлозивног *иш* или изменити путем африкатизације.⁶⁷

иш: треба да чистим *ишеницу* П; спремиш *ишеницу* Сл.

⁶³ Многе појаве на почетку и крају речи у призренско-тимочким говорима разматрају се у Богдановић 2004.

⁶⁴ О овој и осталим консонантским групама у штокавским говорима опширнију анализу даје Павловић-Стаменковић 1968.

⁶⁵ Слична напоредност у употреби *сл* и *шљ* и у: Белић 1999: 180, Ћирић 1983: 52, Богдановић 1987: 127, Реметић 1996: 426, 519, Вукадиновић 1996: 103, Марковић 2000: 87. У кумановском само *слива*, *сливак* (Видоески 1962: 62), у горњопчињском *слива* (Јуришић 2009: 105), у Гори *сљива/сл'ива* (Младеновић 2001: 263), у Гатњу *сливе* (Младеновић 2013: 116).

⁶⁶ У вези са групама *чр* и *цвр* Белић каже: „Да је у померању африкате *ч* овај дијалекат отишао даље од осталих наших дијалеката. Обично се то померање у њима наводи испред *р*, а овде и испред *в*“ (Белић 1999: 183). Примери са *цвр* налазе се и у: Видоески 1962: 83, Ћирић 1983: 51, Богдановић 1987: 127, Реметић 1996: 425–426, Ћирић 1999: 82, Марковић 2000: 87, Младеновић 2001: 262–263, Јуришић 2009: 104, Младеновић 2013: 119.

⁶⁷ Проф. Богдановић говори о појави појачане африкатизације у призренско-тимочкој дијалекатској зони (Богдановић 2009).

ни > **пч**: *йченица* Ж, Сл; *йченица* што се спрема О.⁶⁸

пт: нека *ййица* Б; *ййице* П, Ч.

пт > **т**: неке *йичурине* О.⁶⁹

пс: да му *йсује* мајку П; кад почна да га *йсује* Ч; неке *йсовке* Ц; *йсује*: јебе му сву П; *йсуваја* ву мајку српску О;

пс > **пц**: *йцује* ме Љ; па *йцује*, да видиш Б;⁷⁰

пс > **пц** > **пч**: не одговарам на *йчешки* питања П;⁷¹

пч: на осу, на *йчелу* је жалка П; тату га изеле *йчеле* П; тој су *йчеле* Рљ; *йчеле* смо имали две кошнице П; кад га изедоше *йчеле* П; има *йчеле* Сз.⁷²

1.3.13.1.4. Група *шк* може се чувати, али има примера и са африкатизацијом:

шк: *шкѐмбе* се надувало П; *шкѐмбе* оволико Ч;

шк > **чк**: само оној *чкѐмбе* Ц.⁷³

⁶⁸ У кумановском и горњопчињском говору јавља се једино *йч* (Видоески 1962: 83, Јуришић 2009: 102); Алексиначко Поморавље углавном познаје *йч*, ређе *йш* (Богдановић 1987: 121); у Понишављу и Лужници су забележени примери са *йч* и *йш* (Ђирић 1999: 84, Ђирић 1983: 52); запањски говор зна за *йш* > *йч*, али и *йш* > *ш* (Марковић 2000: 88); у Гори и Гатњу је *йч* или *йч* > *ч*, у Гори и *ћеница* (Младеновић 2001: 259, Младеновић 2013: 119). Призренски говор познаје само упрошћену групу *йч*: *ч'еница* (Реметић 1996: 424).

⁶⁹ Призренски говор има *ййи* и *ййи* > *йй* (Реметић 1996: 424). У говору Горње Пчиње није забележено *ййица*, а са тим значењем користи се лексема *ййле* (Јуришић 2009: 102). *Пиле* се употребљава и у Лужници и Понишављу, али и *ййица*, *ййиче* (Ђирић 1983: 51, Ђирић 1999: 83). У Алексиначком Поморављу је забележено *пиле* и *птица*, не и *тиче* (Богдановић 1987: 125). У Заплању је само *пт* > *т*, *тичићи* (Марковић 2000: 88).

⁷⁰ У Лужници и Понишављу (Ђирић 1983: 52, Ђирић 1999: 84) група *йс* се чува или африкатује (*йсује*, *йцује*) У кумановском, призренском и гатњанском говору *йс* обично даје *йц* (Видоески 1962: 83, Реметић 1996: 424, Младеновић 2013: 123). У сврљишком, горњопчињском говору, говору Горе и Алексиначког Поморавља *йс* се редовно африкатује (Богдановић 1979: 36, Јуришић 2009: 103, Младеновић 2001: 258, Богдановић 1987: 121). У Заплању се ова сугласничка група упрошћава (*сује*, *сеѐа*) или африкатује (Марковић 2000: 88–89).

⁷¹ Овакав облик забележен је и у Алексиначком Поморављу (Богдановић 1987: 115) и говору Црне Траве и Власине (Вукадиновић 1996: 102, али и *йчеићи*); у говору села Присјана среће се *йшеиши* (Милосављевић 2009: 437); у Понишављу је *йчеићи* и *йшеићи* (Ђирић 1999: 84).

⁷² Само *йчела* среће се у кумановском, горњопчињском (Видоески 1962: 121, 149, Јуришић 2009: 102). *Пчела* и *чела* забележени су у: Алексиначком Поморављу (Богдановић 1987: 125), Призрену (Реметић 1996: 424), Понишављу (Ђирић 1999: 83), Гатњу (Младеновић 2013: 119). Једино *чела* у Лужници (Ђирић 1983: 51). У Заплању је *чела* и *йшела* (Марковић 2000: 89).

⁷³ Двојако и у: Реметић 1996: 424, Марковић 2000: 89, Младеновић 2001: 259, У Алексиначком Поморављу је *чкѐмбе* (Богдановић 1987: 121). Код Белића стоји *шкѐмбеѐо*, *шкѐмбаѐини* (Белић 1999: 304, 305). Неизмењено (односно, *шкѐмбе* или *шѐмбе*, у зависности од зоне говора) у Лужници и Понишављу (Ђирић 1983: 52, Ђирић 1999: 83).

1.3.13.1.5. У групи *кћ* дошло је до упрошћавања:

кћ: два сина има и *ћерку* Рљ; Две *ћерке* има в Сл; дооди ву *ћерка* Ч; Викам на *ћерку* ми Ж; овај наша *ћерка* Ц; *уОћу*, *ћерко* П; Три *ћерке* има Ж; Умрела *ћерка* на мајку и на татка П; *Ћерка* му је вратена Ж; *Ћерка* ни је умрела П; *Ћерко*, кад отидеш куде мџа П; четири *ћерке* П.

1.3.13.1.6. Група *ѿк* остаје неизмењена:

ѿк: *ѿкаје* чаршафи Сз; много сам *ѿкала* Ж; о[д] тој конопље платно се је *ѿкала* П; оној њено *ѿкајено* П; *ѿкале* смо Ч; ће туримо поњаву *ѿкајену* П.

1.3.13.1.7. У сугласничким групама *гн*, *кл*, *жл* у вези са јатом обично долази до промена у: *гњ*, *кљ*, *жљ*. Код лексеме *гнездо* могу се јавити двојаке форме (*гнездо* и *гњездо*).

гн: Орлово *гнџдо* М;

гн > *гњ*: голубово *гњџдо* М; ене ву га *гњџдо* Сл; не се *гњџди* П; *угњџдила* се па не мрда Рљ;⁷⁴

кл > **кљ**: куде су *кљџише* П; дај ми теј *кљџише* Ц;⁷⁵

жл > **жљ**: *жљџа*чи ниједна Ч; не се *жљџи* Т; *ражљџило* се П.⁷⁶

1.3.13.1.8. У групи *тл* (< *ѿл*) дошло је до дисимилације те се редовно чује *кл*: *кљџе*, *кљџана* (в. више у т. 1.2.5.2.).

1.3.13.1.9. До дисимилације дошло је и у следећим сугласничким групама:

мл > **мл**: неје *млого* врућина ГД; *Млого* убава паприка Ж; *млого* убава Ж; *млого* ги има Лљ; Зоре ми је чувала Нате *млого* П; *млого* се љутија Ч; *млого* га чува П; *млого* мџа П; *млого* лоше О; *млого* лошо Сз; *млого* године је прошло О; биволице *млого* масло су имале Ж; *млого* је тешак П; *млого* била убава П; *млого* убава П; *млого* убав сир ГД; немаше *млого* гџва ГД; *млого* чекамо ГД; *млого* је тешак П;

⁷⁴ У говору Горе забележено је само *гнездо* (Младеновић 2001: 243). *Гњездо* у: Белић 1999: 255, Ћирић 1983: 52, Богдановић 1987: 119, Ћирић 1999: 84, Марковић 2000: 89, Јуришић 2009: 103. *Гнездо* и *гњездо* у: Видоески 1962: 63, 103, 108, Реметић 1996: 424–425.

⁷⁵ О овој групи проф. Реметић наводи да „због изједначавања *љ* и *л* испред предњо-непчаних вокала немогуће је одредити да ли асимилативним путем раније *кл* > *кљ*“ (Реметић 1996: 425).

⁷⁶ Више у: Пецо–Милановић 1968: 76, Реметић 1985: 183–184. *Жлеб* и *жљџ* у: кумановском (Видоески 1962: 61, 138, 250, 251), заплањском (Марковић 2000: 89); *жљџа* у горњопчињском (Јуришић 2009: 103); *жљџ* у Лужници (Ћирић 1983: 52), Алексиначком Поморављу (Богдановић 1987: 120), Понишављу (Ћирић 1999: 84); у призренском је *жгљџа* (Реметић 1996: 425).

мно́го ме нерви́ра П; *мно́го* ма́ло М;⁷⁷

гњ > *гл*: ме́не ми *гле́шаво* ГД; све́ ми се *згле́шави* П;⁷⁸

гњ > *зм*: *гме́чив* га Љ; *нагме́чимо* га до́бро П.

1.3.13.1.10. Група *гњ* < *гн* налази се у глаголским облицима:

па се *гње́йше* у те́бе, *гње́йше* Ч; *гње́йшев* па́ре у у́ста Ц; *нагње́ло* се потшпо́рет Сл.⁷⁹

Упрошћавање групе *гњ* обично се дешава у ојкониму *Гњилане*:⁸⁰

били су у *Гилане* онома́т ГД; из *Гилане* Рљ; накуд *Гилане* Ч; под *Гилане* је Н; у *Гилане* до́ктори не мога́ле да га спа́сив Ж; на́тамо је *гиланско* Н;

али се и чува: о́ни идо́ше у *Гњилане* Рљ; да́ва ву две *гњи́ле* кру́шке П; ја ги во́лим онéј *гњи́ле* Рљ.⁸¹

1.3.13.1.11. Група *сџ* налази се у лексеми *сџај* (в. 1.3.11.5.).

1.3.13.1.12. Група *цр* изговара се у лексемама *црн*, *црвен*, *црево*, *црешња*, *црљив*:

жљу́на има ону́ј *црну* ка́пу П; има *црвено*, *црно* на гла́ву тај жљу́на Ц; нема́ње *црно* Сл; да ка́чим *црни́ло* П; у *црни́ну* Љ;

бе́рем папри́ку *црвѐну* Ц; ово́ј *црвѐно* Ч; с бо́ју *црвѐну* П; *црвѐни* јајца и лу́к П; *Црвени́ца* ги зо́вемо М; *Црвѐна* ре́ка Р; *нацрвѐнив* се обра́зи П; но́ге све *йоцрвѐнев* П; обра́зи, *уцрвени́ја* се П;

от сле́по *цре́во* П; *цре́ва* истури́ повраћа́јећи Т;

има́ла је једна́ *црѐшња* Ч; качи́ја се у *црѐшњу* Ж;

црљиве јабуке Рљ; *црљиве* су Сз; ова́ј *црљива*, ова́ј не́је П; *уцрвљило* се Ц (в. т. 1.3.2.4.).

⁷⁷ Дисимилацијом настала група *мл* у *млого* широко је распрострањена појава: Белић 1999: 185, Богдановић 1979: 53, Тирић 1983: 53, Богдановић 1987: 123, Реметић 1996: 425, Вукадиновић 1996: 116, Марковић 2000: 89, Младеновић 2001: 250, Јуришић 2009: 103, Видоески 1962: 88; Јовић 1968: 69, Пецо–Милановић 1968: 283, Симић 1972: 198, Реметић 1985: 184, Бошњаковић 2008: 209.

⁷⁸ О односу *гњецав* : *глејав* више у: Јеремић 1963. *Глејав* се среће у: Видоески 1962: 30, 111, Реметић 1996: 435, Марковић 2000: 89,

⁷⁹ Овако и у другим говорима: Белић 1999: 179, Реметић 1996: 425, Тирић 1999: 85, Младеновић 2001: 251, Видоески 1962: 62.

⁸⁰ Етници су: *Гиланац*, *Гиланка*, *Гиланци*. Албанска варијанта овог ојконима је *Gjilan*. Ово место се спомиње у једној повељи кнегиње Милице и њених синова Стефана и Вука као *Āiēāēgne* (у делу повеље где се говори о сведоку под именом Радивој из овог места) и *Gnilgne* (у делу повеље где се говори о међи села Ливоча поред Гњилана). В. Monumenta Serbia: 263, 264, Новаковић 1912: 408, Даничић 1863: 211.

⁸¹ *Гњи́ле* и у: Белић 1999: 179, Богдановић 1987: 119, Реметић 1996: 425, Тирић 1999: 85, Младеновић 2001: 251, Јуришић 2009: 103 (али: *гнешешемо*), Видоески 1962: 62 (чак и: *гњој*).

Сугласничке групе у медијалној позицији

1.3.13.2.0. У медијалним сугласничким групама може доћи до одређених измена, асимилативног или дисимилативног порекла, али се неке и чувају.

1.3.13.2.1. Групе *сѣпр* и *см*:

сѣпр : **шѣпр**: в. т. 1.3.11.6.

см : **шм**: опѣри на *чѣсму* П; па нѣје имало *чѣшма* Н; затѣгни гу *чѣшму* Ч; по́сле *чѣшму* Јану́зову Н; *чѣшму* гу по́сле правѣше Н; нѣмамо *чѣшме* Т; то́ј о́ни пра́вив *чѣшме* П.⁸²

1.3.13.2.2. Група **пс** може се чувати, али има примера са африкатизацијом:

пс: *лиѣсѣ* сто́ка П; *ѣзме ѣѣсѣ* Ч; тако́ј *ѣѣсѣ* стави́ Сл; ѣе гу калеѣше *ѣѣсѣ* П;

пс > **пц**: *лиѣцало* кѣче Ж; *лиѣцѣ* једно́ по једно́ Т.⁸³

1.3.13.2.3. Асимилацијом су измењене следеће групе:

мљ > **мњ**: једно́ *земњано* П; па се пѣче у *земњано* М; од они́ја *земњани* Ч;⁸⁴

али се и чува: бѣла *зѣмља* као крѣч Н; ѣренљѣва *зѣмља* О; *зѣмља* је ѣренљѣва ту́ја О; и сѣк ѣма *зѣмља* она́мо Н; на́ша *зѣмља* Ч; нѣма *зѣмља* Ц; одо́кле та́ј *зѣмља* то́лко Н; па Бѣла *зѣмља* дру́го је Н; нѣсам имѣја *зѣмљу* Ц; имѣли смо си *зѣмљу* Рљ; то́ј су ѣренљѣве *зѣмље* О; *земњано* П, Ц.⁸⁵

⁸² Према Младеновићу (2001: 253) овде је сачувана изворна група *шм* из турског облика *сѣште* (Шкаљић 1966: 172).

⁸³ И у другим ПТ говорима најчешће долази до африкатизације *ѣс* > *ѣц*: Ћирић 1983: 52, Богдановић 1987: 120, Реметић 1996: 427, Ћирић 1999: 90, Младеновић 2001: 258, Младеновић 2013: 123, Видоески 1962: 83. Углавном *лиѣсала* и *ѣѣсѣ* у говору Црне Траве и Власине и горњопчињском (Вукадиновић 1996: 105, Јуришић 2009: 105). У Запању се срећу облици са *ѣс* > *вс*: *ѣѣсѣ* и *ливсала* (Марковић 2000: 90), али има и ликова: *лиѣса*, *ѣѣсѣ* и *ѣѣсѣ*. Група *вс* јавља се у неким јекавским говорима, док у већини источних штокавских говора *-ѣс* > *-ѣц*- (Павловић 1968: 86).

⁸⁴ Шире о распрострањености ове појаве у призренско-тимочким и косовско-ресавским и македонским говорима у: Младеновић 2001: 248. Промена *-мљ-* > *-мњ-* (*-мј-*, *-м-*) среће се и у говорима Шумадије (Реметић 1985: 189, Бошњаковић 2008: 215).

⁸⁵ У ПТ говорима обично долази до тројаке ситуације у вези са групом *-мљ-* у *земља*: она се чува, асимилацијом прелази у *-мњ-*, или још даље дисимилацијом у *-вњ-*. *Земља* у: Реметић 1996: 427 (*земл'а*), Ћирић 1999: 87, Јуришић 2009: 105. *Земља* у: Белић 1999: 182–183, Ћирић 1983: 53, Богдановић 1987: 119, Реметић 1996: 427 (*земља*, *земн'а*), Ћирић 1999: 87, Марковић 2000: 92, Младеновић 2001: 248 (*земн'а*, *земна*), Јуришић 2009: 105, Младеновић 2013: 120 (*земн'а*), Видоески 1962: 86 (али: *земљак*). *Зевња* у: Белић 1999: 182–183, 185, Ћирић 1983: 53, Вукадиновић 1996: 107, Ћирић 1999: 87, Младеновић 2013: 120.

1.3.13.2.3.1. Група *вњ* може се чувати (*їлевња*), а може доћи и до регресивне асимилације *вњ > мњ* (*їлемња*). Има потврда декомпоновања сонанта њ, те ће се јавити сугласничка група *мј* (*їлемја*):⁸⁶

вњ: *їлевња* П; све је там у *їлевњу* Т;

вњ > мњ: па у *їлемњу* П; горе је била *їлемња* Сл;

мњ > мј: има *їлемја* Н; има *їлемја*, и бунар има Ц; једна *їлемја* је имала сламена Сл; темел има на *їлемју* Ц.⁸⁷

1.3.13.2.3.2. Срећу се облици *шушљак* и *шушјак*:

да однесем онџ *шушљак* П; однесе *шушјак* П; *шушјак* има да је исечен Ч.

1.3.13.2.3.3. Супротно овоме, према *їшамјан*, може се чути и форма *їшамњан*:

имаш ли *їшамњан* Ч; он си носи *їшамњан* П; али и: па ги стављам овџ *їшамјан* на гушу П; с *їшамјан* закади Љ.⁸⁸

1.3.13.2.3.4. Група *мт > нт*: кој ће *їанџи* Ч; кој е *заїанџија* Б; тој несам *заїанџија* Љ;

али се и чува: ич не *їамџим* П; *їамџиши* ли ги фамилије Р; све *їамџиу* из *деїињсїо* Сз; несам *заїамџија* Ж.⁸⁹

1.3.13.2.3.5. Група *тм > тн*: ће *оїнем* од некога П;⁹⁰

али се и чува: *оїнем* мотке и на једнога и на другога Ц; отиде да гу *оїме* Ц.

⁸⁶ У вези са примерима *Дъмјан*, *Неродимња*, *їъмњан* из призренског говора, проф. Реметић подразумева да је најпре *-мј-* > *-мь-* (Реметић 1996: 427).

⁸⁷ У кумановском говору налазимо односе сличне претходно наведеним: *їшамјан/їшамњан*, *римљани/римњани/римјани*, *Дамњан/Дамјан* (Видоески 1962: 81). Облик *їлемја* није забележен у другим призренско-тимочким говорима, па ни у кумановском (в. Белић 1999: 182, *їлемња*; Видоески 1962: 80, *їлевна*, *їлевње*, *їлемња*; Богдановић 1987: 97; Реметић 1996: 426, *їл'емња*; Марковић 2000: 92, *їлемња*; Јуришић 2009: 95, *їлемња*, *їлевња*, *їлевне*).

⁸⁸ У вези са *-мј-* у *їшамјан* Младеновић (2001: 248) оставља могућност трага црквеног облика.

⁸⁹ В. Симић 1972: 180, Реметић 1985: 187. Младеновић (2001: 250) објашњава да се у говору Горе облици са *-мї-* (*їамџим*) одржавају због семантичке везе са *їамей*, *їамейујем*. У призренском је чешће *їамџим* (Реметић 1996: 427). Чешће са *-мї-* > *-нї-*: Видоески 1962: 83–84, Ћирић 1999: 87, Јуришић 2009: 106. Само са изменом *-мї-* > *-нї-*: Ћирић 1983: 54, Богдановић 1987: 119, Вукадиновић 1996: 105, Марковић 2000: 92, Младеновић 2013: 121.

⁹⁰ Исто и у: Реметић 1996: 427, Вукадиновић 1996: 105, Ћирић 1999: 87, Марковић 2000: 184, Јуришић 2009: 105, Видоески 1962: 83. Овакве измене односе се на глаголе сложене од *^ти* (узети), који су *-н-* уместо *-м-* добили аналогично према другим глаголима као што је *їочейи* : *їочнем* (Белић 1999: 321).

1.3.13.2.3.6. Група **зм** > **зн**: *у̀знем* ги ја Св; а ја да *у̀зну* кашѝку Сл; да *у̀знеш* једно одело П; неће да *у̀знеш* Б; теше туђу чашу да *у̀знеш* О; пошто-зашто да *у̀зне* ГД; само *у̀зне* папири Ц; *у̀зне* па ме грабне П; *у̀зне* ферѝце П; они после *у̀знев* ги гу О; *у̀зни* од овога Рљ; *у̀зни* си га Љ; *У̀знейте* кафу пи́те Ж; *зау̀зне* куђу ГД;

али се и чува: можете ли тој да *у̀змейте* ви О; несу смѝли да га *у̀знев* од њи П.⁹¹

Упрошћавање групе **зн** испадањем з у овом глаголу долази само код обраћања деци: *у̀зни*, *у̀ни* ба́бе, *у̀ни* П.

1.3.13.2.3.7. Групе **чн** и **шн**:

чн > **чњ**: тој ми је *деверичња* П; *у̀зеде сесѝричњу* моју Ч.⁹²

шн > **шњ**: има *лѝшњаци* Ч.⁹³

1.3.13.2.3.8. Регресивна асимилација јавља се у групи **вн**:

вн > **мн**: *г̀мна* једно Рљ; *г̀мна* ће ми се напијете П; с *гомњи́ву* мотку П; *ода̀мна* је умрѝла ГД; *ода̀мно* је тој било Сз; кој ће памти, тој *ода̀мно* Ц; *ода̀мначка* сам правѝла П; ја несам месѝла, богами, *ѝоода̀мначка* ГД; док *с̀мне* Ц; још неје *с̀мнало* П;

али и: у *г̀вна* до гу́шу ГД; *ода̀вно* је било П; *ода̀вно* је дошја П; *ода̀вно* је умрѝја ГД; *ода̀вно* су ода̀дене О; тој *ода̀вна* Н.⁹⁴

1.3.13.2.3.9. Група **мн** чује се у: *г̀мно* П, Б, Св, Љ, Ч, Ц; *г̀мно* је горе Сл; туј е било *г̀мно* Ч; кад се *сѝд̀мни* Љ; *сѝд̀мнило* се М.⁹⁵

⁹¹ В. Симић 1972: 179, Реметић 1985: 191.

Увек *узне* у: Богдановић 1979: 92, Богдановић 1987: 207, Вукадиновић 1996: 106, Ћирић 1999: 87, Марковић 2000: 92, Видоески 1962: 83. Најчешће *узне*: Јуришић 2009: 105. *Узне* или се *зн* упрошћава испадањем *н*: Реметић 1996: 427, Младеновић 2013: 118–119, што се среће и у: Реметић 1985: 340–341, Бошњаковић 2008: 216.

⁹² Исто у говору Алексиначког Поморавља (Богдановић 1987: 120) и кумановском говору (Видоески 1962: 251). У призренском: *сесѝричња* и *сесѝришња* (Реметић 1996: 196). Код Белића само *-на*: *деверична*, *сесѝрична*, *шуричична* (Белић 1999: 266).

⁹³ Исто и у: Белић 1999: 74, 257 (*лѝшњеци*), Богдановић 1987: 120, Реметић 1996: 454, 457 (*л'ѝшњице*), Марковић 2000: 119, Младеновић 2001: 253 (*љѝшњици*), Видоески 1962: 97.

⁹⁴ В. Реметић 1985: 188. Форме са *-мн-* < *-вн-* и у: Белић 1999: 182, Ћирић 1983: 53 (у зони П), Богдановић 1987: 119, Реметић 1996: 426, Марковић 2000: 92, Јуришић 2009: 104–105, Младеновић 2001: 249, Видоески 1962: 80.

⁹⁵ Група *-мн-* обично је стабилна и у другим говорима: Ћирић 1983: 53 (у зонама I^б и П), Реметић 1996: 428, Ћирић 1999: 87 (у зони П), Марковић 2000: 92, Младеновић 2001: 250, Јуришић 2009: 106, Видоески 1962: 88.

1.3.13.2.4. Дисимилација се препознаје у следећим примерима:

тљ > кљ: једну *йѐкљу* П; не се *йѐкљај* Љ; *зайекља* се Ч;

али и: *йѐйља* се у нешто што не разуме Сл.⁹⁶

мб > нб: дај неку *бонбону* Б; *бонбоне* да купим ГД;

али и: неке *бомбонке* П; *бомбонче* бабино Ж.⁹⁷

цл > цк: на *цуцку* му давам Сл.⁹⁸

али и: неће на *цуцлу* П.

1.3.13.3. Упрошћавање сугласничких група приметно је у следећим примерима:

вљ: О овој групи било је речи у поглављу о сугласнику *в* (т. 1.3.2.4.).

нс > с: дођев *исйѐкйѐри* Б; финансиски *исйѐкйѐр* П;

гн > н: *дйне* се како вампирче Ж; не мож да се *дйне* от кичму О; *динало* се само Т; *дина* се рано Ц; *династйе* ли се П;⁹⁹

дс > с: не *йресѐдник*, кнез П; *йресѐдник* је Сз;¹⁰⁰

сц > ц: подгреје, *ицѐди* га и у најлон ГД; главу ће ни *ицѐйи* П; *ицѐйи* ми се кеса П; *ицѐйило* се Т; он ву *ицѐййја* футу П; то је од *ицѐйену* футу П;

шч > ч: у *бачу* Н; *Баче* смо садили Ц;¹⁰¹

али и: да вадимо *башчу* П; *башчу* несам садила Ч; пропастило ми се све у *башчу* Ж; туј преко његову *башчу* Ц; цел дон по *башчу* П; близу до *башче* Т;

нтн > тн: можда ће је *инйересдйно* О;

кв > к: да исѐчеш једну *буку* О; *буке* има горе Љ;¹⁰²

⁹⁶ Дисимилациона измена *-йљ-* > *-кљ-* и у: Белић 1999: 182, Богдановић 1079: 43, Ћирић 1983: 54, Богдановић 1987: 123, Реметић 1996: 428, Ћирић 1999: 88, Марковић 2000: 92, Младеновић 2001: 252, Видоески 1962: 88. Појава је позната и у другим говорима: Јовић 1968: 76, Вујовић 1969: 208, Симић 1972: 200, Реметић 1985: 194, Бошњаковић 2008: 218.

⁹⁷ В. Симић 1972: 180.

⁹⁸ Овакав лик забележен је и у: Марковић 2000: 93, Милосављевић 2009: 442.

⁹⁹ Овако и у: Младеновић 2001: 242, Младеновић 2013: 118 (ди'не), Видоески 1962: 89.

¹⁰⁰ Исто у: Ћирић 1983: 54, Богдановић 1987: 129, Реметић 1996: 451, Ћирић 1999: 90, Марковић 2000: 64, 114, 116.

¹⁰¹ Овај облик би се могао посматрати и према изворној турској речи *bahçe* (Шкаљић 1966: 123). В. Марковић 2000: 93. Проф. Младеновић наводи примере *бајча* и *бојча* (из говора Гатња, централне зоне Косовске котлине, Витине, Новог Брда, Жегре, Цернице и Косовске Каменице) чији настанак објашњава губљењем гласа *х* из турских ликова *bahçe* и *bohça* (Младеновић 2013: 120).

¹⁰² У облику *буке* заправо се ради о чувању старине: *áÚѐь'.* В. Богдановић 1979: 45, Ћирић 1983: 54, Реметић 1996: 398, Вукадиновић 1996: 117, Ћирић 1999: 90, Младеновић 2001: 244, Милосављевић 2009: 443, Видоески 1962: 142.

1.3.13.6. У групи **нк** може доћи доћи до редуковања *н*: тој су *Зво^нкови деца Љ*; или *Велика се^нка Н*; *се^нка велика Н*; код *кумаши^нку Ж*; *госи^нке, госи^нке Т*; што је слатка *йече^нка Ц*.

Судбина финалних консонантских група

1.3.14.1. У вези са сугласничким групама у финалној позицији могу се издвојити само примери са *-сӣ* и *-зд*, где долази до упрошћавања и то испадањем крајњег гласа.

-ст > -с: *болес* не кра^си П, Ч, Ц; неки *болес* Ж; тој време куде^с бо^лес О; голем *гос* Ц; не се ба^на *крс* с^г О; па ги ста^ви у *крс* Н; ста^вим *лис* ко^пус П; преко *мос* Љ; па имале смо *мос* др^вен, об^ичан О; ће на^правив не^ки *йакос* Ч; ко^ј о^не да у^зне *йри^чес* О; на ко^ј *йрс* Н; на ма^л *йрс* Т; на ов^{еј} одоз^гор се спуш^тија *йеч^нос* П; али јед^н *час*, јед^ну ка^фу да ву бе^{ше} од^нела П; ал^кохол д^евед^ес п^ет ми^лилитра, *чи^с* П; *си^нарос*, д^ете Н итд.

У именици *болес^{ӣ}* дошло је до упрошћавања финалне сугласничке групе *сӣ* губљењем *ӣ*, што се пренело и на плуралски облик (в. т. 2.1.1.2.5). ти^{ја} *бо^леси* Ч; ко^лко *бо^леса* й^мам П.¹⁰³

Аналогијом су настали и облици *болесан* и *йосан* у м. роду без сугласничке групе *сӣ*:

бо^лесан је би^{ја} Ч; та^тко му је *бо^лесан* П; је^{ди}, *йосан* је Љ.

1.3.14.2. Мада не тако често, може се чути и:

й^{ст}у *мо^гу^нос^{ӣ}* й^ма П; о^на й^ма *мо^сӣ* П; й^мав *й^ред^нос^{ӣ}* П; д^ете *й^{е̄}й^наес^{ӣ}* го^дине Р; *ше^снаес^{ӣ}* п^ут до *ос^амнаес^{ӣ}* П; *ос^амнаес^{ӣ}* го^дине Ц.

У прошћавање сугласничке групе *-сӣ* често се дешава код бројева:

ше^с го^дине Сл; *ше^с* го^дине-се^дам су се туж^или М; *ше^с* ко^ма^да Љ; й^маше *йе-ше^с* о^вце Ц; *йе-че^с* ме^тра Сл; ја сам остан^аја *ше^с* го^дине без ма^јку Сл; *ше^с* ди^нара Б; д^евед^е *ше^с* го^дине Сз; *д^вана^ес* де^ца П; сед^оше до по^ла *д^вана^ес* П; дв^еста *д^вана^ес* ра^вно П; *й^{е̄}й^наес* й^ладе П; *й^{е̄}й^наес* сам ко^па^ја Сл; три и *й^{е̄}й^на^јес*, и дв^ајес Ц; *йе-ше^сна^ес* ро^ди^ла Т; *се^дам^на^ес* й^ма М; *ос^ам^на^ес* ме^сеца Р; *ос^ам^на^ес* й^ладе Т; й^ма^ја *де^ве^йн^аес* го^дине Ц; о^н *де^ве^йн^ајес* го^дине й^ма Ж; дв^аес *ше^с* М итд.

Код броја *ше^сӣ* забележила сам губљење читаве финалне групе: *ше-ше^с* че^три, не^{ће} да се ја^ви Ц.

1.3.14.3. Група *-зд > -з*: јед^н *гр^оз* П; само *гр^оз* ГД и сл.

У неким случајевима може доћи до промене звучности (соноризација или десоноризација) финалног сугласника из некадашње сугласничке групе:

¹⁰³ Овакав множински облик са упрошћеном групом *сӣ* забележен је и у говору Алексиначког Поморавља (Богдановић 1987: 128).

-зd > -з > -с: во́ди ги квáчка сви́ петна́јес, *гpос* ги во́ди („свих петнаест пилића као грозд“)П.¹⁰⁴

1.3.14.4. Именица *маз* финални глас *з* добила је према глаголу *маза̣и̣и̣*:¹⁰⁵
 ће ти напра́вим *ма́з* П; *ма́з* маза́ Ч.¹⁰⁶

1.3.14.5. За финалне сугласничке групе -*жд*, -*ши̣* (*дажд*, *йриши̣*) немам потврда и то се може објаснити речима проф. Марковић (2000: 97): „Неке од ових лексема нису у духу народног ГЗ и до њих се може доћи тек на посебно инсистирање, док је последња (*дажд*) изашла из употребе [...]“.
 Ипак, чини се да је једна од њих (*йриши̣*) у прешевском говору доживела преобликовање: са́д му као̣ *й́рша* П.

С а н д х и

1.3.15.0. У сандхију може доћи до испадања сугласника или до њиховог једначења по звучности.

1.3.15.1. Некада је пре испадања најпре дошло до неких других фонетских измена: до асимилације по звучности према сугласнику са почетка речи која следи, а пре тога, на неким местима, и до упрошћавања сугласничке групе. Преглед грађе биће дат према сугласнику који се губи.

в: *не́ће[в]* ве сна́шке Ч;

з: па *и́а[з]* гу се́че П; *и́ло* гу бе́ше фати́ја ГД;

д: има́ја *ре́[д]* да га ишколу́је Ж; Он има́ја *ре́[д]* та́тко ги Ж;

ис̣ио то́ј не́ ти призна́јев П;

а *ка* ће гу фа́ти П; али *ка* да се ди́гнем П; го́ре пу́цке *ка* ти пу́цкав ова́ко П; једѐн дѐн *ка* ће до́ђе Љ; *ка* ду́ва ве́тар Б; *ка* ће до́ђеш ти Ч; *ка* ће ви́ди Сз; *ка* ће га гра́бне П; *ка* да по́ђе Ц; *ка* до́ђе во́з Рљ; *ка* те он га́зи те́бе П; *ка* ће ги ушти́ркамо П; *ка* ће ко́лемо сви́ње П; *ка* ће се испатра́ви П; овѐј *ка* дола́зи П; овѝја Шипта́ри *ка* до́ђев Ж; ра́дници *ка* до́ђев Ч; Ускрс *ка* до́ђе П;

¹⁰⁴ Облик *гpос* (< *гpоз* < *гpозд*) у наведеном положају неочекивано има беззвучени глас испред звучног *з*, што се можда може објаснити паузом у говору. Бошњаковић наводи примере чувања два иста сугласника у сандхију када постоји пауза иза првог гласа (Бошњаковић 2008: 211).

¹⁰⁵ В. Ђирић 1983: 50. Исти облик и у: Реметић 1996: 416, Вукадиновић 1996: 119, Марковић 2000: 97, Милосављевић 2009: 446, Младеновић 2013: 130, Видоески 1962: 93. У пчињском говору је *мас* (Јуришић 2009: 114, 115).

¹⁰⁶ Исти облик и у: Реметић 1996: 416, Вукадиновић 1996: 119, Марковић 2000: 97, Милосављевић 2009: 446, Младеновић 2013: 130. Негде је забележено *мас*: Белић 1999: 191, Стевановић 1950: 83, Јуришић 2009: 114, 115. У *Говору Срепчечке Жује* налазимо *маз* (Павловић 1939: 159), *мас* (Павловић 1939: 131), *маз* (Павловић 1939: 174); у Гатњу *маз* и *мас* (Младеновић 2013: 135); у кумановском је *маз* (Видоески 1962: 93, 145).

кр̑чма ко[ð] тебе Ц;
 жена на мојега брата о[ð] чичу Ч; о[ð] Бога ће гу нађе Т; о[ð] денови
 на сати Сл; о[ð] тјј ли сок оћеш Ж; о[ð] тил Сз; о[ð] тој коноџље платно се је
 ткало П; па о[ð] тјј наше Сз; с њену бабу о[ð] татка је сестра П;

жмијев *йре[ð]* телевизор Т; тој е *йо[ð]* Трнаву Н;

сə[ð] дигна руке П; камен *сə[ð]* куде вадив Н; *сə[ð]* дигна руке П; *сə[ð]*
 ће оре Сз; *сə[ð]* ће га фрљим П; и *сə[ð]* га зовев Кодра свињска Н; а, *сə[ð]*
 ће ги кажем Р;

з: *бе[з]* женско кућа нјеје Сл; *бе[з]* зуби нема ништа П; *и[з]* Сурдулицу
 што су дошли Р; после брат ми дође *и[з]* Земун П;

тражим тај *ма[з]* за вене П;

ј: *да[ј]* једно малецко П; *иə[ј]* још је жив Л;

л: *жа[л]* ли ти је за нешто О;

м: *даде[м]* му П; *да[м]* му моје панталоне Сл; псује: *јебе* му све П; Ја
са[м] му казаја Ж;

с: па било ти је *ше[с]* зарез осамдесет Рљ; *ше[с]* сина Ч; до пола
једанае[с] седомо ГД; ја *деведе[с]* шесте искочи М; *йрие[с]* су испали одма
 П; *деведе* шес године Сз; из *иə[с]* сам ги пуштила Ц; *сə[с]* стапче П; *сə[с]*
 свекрву је живела Б; *сə[с]* штаке одеше Ж;

ш: *Ви[ш]* што се гали Ж; *Ви[ш]* што су добре П; *зна[ш]* што ми викаја
 Сл.

1.3.14.2. Једначење сугласника по звучности у сандхију десило се у
 следећим случајевима:

з > к: *Бок* си знаје Св; *бок* ти знаје Л; има *сəк* пекара, отворили ГД; и
сəк су туј направиле куће О; како *сəк* се сећам П; неје како *сəк* модерација
 Сл; *сəк* си има што треба Сз; *сəк* ће седнем Т; *сəк* ће пишемо Р; и *иəк* смо
 дошле О; па *иəк* праше се работа Ж; све се делило *иəк* П;

ð > т: блато је *исйой* село Ц;

кай беву ишли ГД; *кай* се залепи пегла Ч; *Кəй* ће се развикав Ж;

оий крај си је такој Сз; дођоше *оий Прешево* ГД; компот *оий* крушке П;
оий кога смо купили М; *оий* први пут просек М; *оий* семке чорбу направи Т;
оий слепо црево П; тргнаја се *оий* памет Л; чорба *оий* сливе зелене П;

йой овуј кућу одма туј ГД; *Поий* шпорет ако су Ж;

йрей кућу Л; *Преий* порту искочи једанпут Ж;

сəй ће га утепам Ц; *сə^и* ће видимо П;

стави нешто на *срей* кућу П; што је у *срей* село Ц;

ж > ш: ти душу не *мож^ш* да му онодиш ГД; не *мош* се оделимо Ц;

з > с: *Бес* пензију ме остави Ж;

Бóбе *ис* Прéшево Ц; Зóрица *ис* Цёр Н; *ис* Трéјак Н; *ис* Цр̀ни Вр̀ Р; ма́јка ву је *ис* Клѝновац П; на *ис* којó су сéло Н; пола́же *ис* то́ј П; сùтра при́јемни пола́же *ис* то́ј П;

с > з: з дебéли П; *сэз* Дéјана Сл; *саз* Димитри́ју Сл и сл.

Асимилација и дисимилација сугласника

1.3.15.0. Сугласници у додиру могу се изменити једначењем, а у неким случајевима једначење се парадигматски преноси.

1.3.15.1. Једначење по звучности забележила сам у следећим примерима:

б > њ: Грòйска до̀лина ли Н; зу̀йче П; ситни зу̀йчики Ц; куде Целолéйци у авли́ју П;

ð > њ: сал једну́ ду̀йку (ду̀д + -ка) П; једемо ду̀йке Ч; сэд ои́йóново Б; нéго њо́йшлáйив Шиптáри О; ма́јку му, ои́сéди О; њо́исéћа ме како́ смо трпéли за лéб П; По́исéћа те на ти́ја да̀нови П; свé, свé, свé ме њо́исéћа П; човéк кэд се њо́исéйи Ц; њо́исирим, оцéдим ГД; њо́исирíла сам сирéње П.

Након испадања полугласника у предлогу *сэ*, сугласник *с* испред *б* прелази у свој звучни парњак:

с > з: да збéрем вéш ТР; па збрá Ж; збéри то́ј П; ја́ ги збирá Ц; али не ги зби́рам кра́јке П; зби́рам ги тéј кóске за кúче Т.

1.3.15.2. Аналогијом према асимилативним изменама које су се десиле у женском или средњем роду придева, развили су се исти гласови и у мушком роду неодређеног вида:

ж > ш: млого́ је њéшак П; њéшак живóт Сз; њéшак, једва́ј га дина́мо П;

з > с: нисак ву је, не мóж дофáти Т;

ð > њ: рéйак ми је испáја П; рéйак сòк му напра́ви Т; бéш је слáйак Рљ; трéба га разрéдим, слáйак П;

1.3.15.3. У облицима њосле́ћањ и сре́ћан/сре́ћањ најпре је дошло до асимилације *дњ > њњ* у формама средњег и женског рода да би се то аналогијом проширило на м. род (в. и т. 2.3.1.1.2.).¹⁰⁷ У неким случајевима је, након овог поступка, дошло до даљинске дисимилације *њ > н*.

њосле́ћањ је до́шја Ч; он ги је сре́ћањ П; он ги је сре́ћањ П онéј сре́ћан рíд О.

1.3.15.4. Даљинска дисимилација препознаје се у следећим примерима:

¹⁰⁷ В. Видоески 1962: 82–83, Марковић 2000: 96. Проф. Богдановић говори о утицају облика типа *їре́шашњи* и *садњи*, према којима се аналогијом развија неодређени вид (Богдановић 1979: 69, Богдановић 1987: 175). О месним и временским придевима одређеног вида на -њи и развоју облика неодређеног вида на -њ исто и у Младеновић 2001: 369.

прегорела ми *релна* Ж; стави у *релну* Т; укључи *релну* П;
шангареја П, Т, Ц, Ч.

1.3.15.5. Поред овде споменутих асимилативних и дисимилативних измена, о овим појавама било је речи и на другим местима у раду: в. 1.3.13.2.3, 1.3.13.2.3.1, 1.3.13.1.8, 1.3.13.1.9, 1.3.13.2.3.8, 1.3.13.2.4 итд.

Африкатизација

1.3.16. Африкатизација није тако честа у говору Прешева. До ње углавном долази у сугласничком споју, док је самостално африкатизовање једног сугласника реткост.¹⁰⁸ Појаву сам препознала у следећим примерима:

лиџало куче Ж; *лиџе* П, Ж, Сл; има ли *џензију* Ч; *џченица* Ж, Сл; *џчешки* питања П; неку *сиџрику* школу П; по *Хрџацку* П; *белеџише* по десет дубице Сл; питуваше ме *инџињери* Н; после други *џандари* Сл;

али и: *Бес џензију* ме остави Ж; *џсуваја* ву мајку српску О; такој *џеџију* стави Сл (више примера у т. 1.3.13.2.2.).

Десоноризација

1.3.17. Иако се прешевски говор налази на подручју погодном за утицај македонског и албанског језика, до тога није дошло ни у случају појаве обезвучавања сугласника на крају речи (уп. са т. 1.3.3.0., 1.3.11.9., 1.3.8.0.; в. Реметић 1996: 443, Јуришић 2009: 114). У мојој грађи нашли су се примери са десоноризацијом, али не у великом броју:

б > џ: тури једн *леџ* под мишку Ц; у грнац замеси́ла *леџ* мумурузан П;

д > џ: и гледали смо телевизор на *зиџ* Т; *исџоџ* овуј кућу одма туј Рљ; и *наџреџ* неси гу пија Сл; деца и паре *ниџаџ* неје доста Ц; били су у Гилане *ономаџ* ГД; у тџ *реџ* Ж; на *риџ* ондека Сз; у Нови *Саџ* има ГД.

з > с: *џорес* плаћа Сз; во́ди ги квачка сви петнајес, *грџс* ги во́ди П (в. т. 1.3.14.3.).

Метатеза

1.3.18.0. У прешевском говору примери са метатезом одговарају ситуацији у другим ПТ говорима. Јављају се облици који су већ познати.

1.3.18.1. Метатеза сугласника

1.3.18.1.1. У општој заменици *све* стање није необично, дакле, са метатезом:

од *све* Ц; *хе* исече *све* Р; *сви* су повезани М; *сваки* дон О; *свак* дон Т; *сџд* *свако* дете О; *свако* јутро П итд.

¹⁰⁸ О африкатизацији у призренско-тимочким говорима више у Богдановић 2009.

- 1.3.18.1.2. Наредни примери говоре о променама у групама *зј, јр* и *сј*:
- 1.3.18.1.2.1. Група *зј > јз*:
она отишла горе у *лојзе* ГД; викамо га *Лојзе* Н; Узунско *лојзе* Ц; нема *лојзиња* Т; *лојзиња* је имало Сз; имали су виногради, *лојзиња* П; нема *лојзиња* Т; *Лојзиња* М, О, Рљ; Чеклички *лојзиња* М;
сас *гројзе* Т; пунив ни сукњичики *сџс гројзе* П; брали *гројзе* ГД и сл.
- 1.3.18.1.2.2. Поред облика *гројзе* може се чути и форма без метатезе: брали смо *грозје* ГД.
- 1.3.18.1.2.3. Група *зј* у придеву *козји* метатезирала се једино у топонимима, не и ван тога:
Којзак М, Т; *Којзи дол* Т;
али: *козје* млеко П, Ч, Ц.
- 1.3.18.1.2.4. Група *јр* остаје неизмењена (тур. *Vaurat*, Шкаљић 1966: 114): *Бајрам* њихов Ц; на дџн *Бајрам* Н; сџд ги је *Бајрам* П.
- 1.3.18.1.2.5. У именицама *гвожђе* и *класја* није дошло до метатезе. маказе за сечење *гвожђе* Ц; све неки *гвожђа* по авлију Сл; скувамо и *класја* ГД.
- 1.3.18.2. Метатеза у групи сугласника и вокала
- 1.3.18.2.1. У лексеми *џладне* препозаје се метатеза ликвида:
до *џладне* Ц; Алиђерско *џладнишије* Сз, Длџго *џладнишије* Сз, *Плџднишије* Н, Св.
- 1.3.18.2.2. Од основе *краљ* настао је топоним: *Карљевац* Св.
- 1.3.18.2.3. Група *ур > ру*: правимо *џрушију* П; *џрушију* смо јџле П; али и: *џмамо џрушију* П;
- 1.3.18.2.4. Уместо облика *сване* чује се *сџмне*: док *сџмне* Ц; јџш неје *сџмнало* П и сл.

Народна етимологија

1.3.19. Нема много потврда за народно етимологисање. Наводим оне које сам препознала у својој грађи.

овија *дрвиши* („дервиши“) О; у *кординационално* („координационо тело“) Ч; чџтри дџна сам била у *хџронарно* („коронарно одељење“) П; као зубар је *оргираја* („ординирао“) тџмо Ж; да л џма *осећања* („осећај“) на нџге П; *џжујак* („ожилџак“) о[д] дџте џмам П; ја џмам *џжујак* одџвде П; и *ошићење* („обештење“) прџмам Рљ.

МОРФОЛОГИЈА

ИМЕНИЦЕ

2.1.0. У дијалектолошким монографијама била је устаљена пракса да се именице призренско-тимочких говора обрађују према обрасцу који је понудио Павле Ивић (Ивић 1991: 149), а који подразумева четири деклинациона типа: 1. именице мушког рода на *-ø*, затим на *-a*, *-e*, *-p* (насталих након губљења *-x*) и на *-o*, 2. именице женског и мушког рода на *-a*, 3. именице средњег рода на *-o* и *-e*, 4. именице средњег рода са проширењем основе. Анализи именица према овом моделу приступали су: Богдановић (1987: 142), Реметић (1996: 448), Вукадиновић (1996: 137–139), Ћирић (1983: 59–61), Ћирић (1999: 117). Код говора које су истраживали (Призрен, Црна Трава, Лужница, Алексиначко Поморавље, Понишавље) било је и потребе за таквом поделом јер је тамо забележено постојање именица средњег рода проширене основе. У новије време приступ је нешто другачији и то су налагале околности. У Говору Запаља именице се сагледавају из угла стандардне поделе пре свега због постојања именица ж. р. IV врсте (Марковић 2000: 114). Говор Горње Пчиње не познаје именице с. р. са проширеном основом, те се аутор опредељује за кориговану Ивићеву поделу према којој не постоји четврти тип именица (Јуришић 2009: 117). У говору јужнокосовског села Гатње има проширења *-eī-* код именица с. рода. И поред тога, Младеновић (2013: 169–170) нуди другачије груписање, које шире образлаже: „Значајан аргумент да се све именице с. р. посматрају као један деклинациони тип јесте чињеница да у Дмн. све именице с. р., укључујући и оне са суплетивном множином на *-ићи*, имају заједнички наставак *-ама* [...]. Овоме свакако доприноси и чињеница да су из система испали облици им. с. р. с проширењем *-с-* и *-н-*, које су или пришле им. с. р. без проширења основе, или су пришле именицама с проширењем *-eī-*.“ (Младеновић 2013: 170).

Стање у говору Прешева је јасно – у њему нема проширења основе код именица средњег рода, а нема ни именица ж. р. на сугласник, те не постоји потреба да се врши класифиција у четири деклинациона типа. Дакле, именице српског прешевског говора могу бити сврстане у прве три Ивићеве деклинационе групе.

Први деклинацион тип

2.1.1.0. Први деклинациони тип обухватаће следеће групе:

1. именице м. р. на *-ø*,
2. именице м. р. на *-л*,
3. именице м. р. на вокал (*-а, -е, -р*) који се ту нашао након губљења финалног *х*,
4. именице м. р. на *-о*,
5. именице некадашње *-й*- промене, које су се придружиле мушком роду.

Све именице биће уобичајено издељене на две подгрупе према именовану живог и неживог. Оне имају форме номинатива једнине, општег падежа једнине, вокатива једнине и номинатива множине, којем је једнак општи падеж множине. Ове две групе именица мушког рода разликују се по томе што општи падеж једнине има посебан облик у случају означавања нечег живог, а једнак је са номинативом онда кад се означава неживо.

Свака од скупина садржаће и ономастичке ликове, који такође верно одражавају слику народног говора.

Номинатив једнине

2.1.1.1.1. Именице на сугласник

а) Именице које означавају нешто живо:

тој штџ даја *Бџг* М; *Бџк* си знаје Ж; *Браџи* ми је погинаја на Срем Ж; мој покојни *браџи* Ц; тџд продаде *браџианац* ми Ж; он војник Св; вџк кад уђе Т; *девер* и јетрва Ц; *домаћин* П, Ћ, Љ, Сл; он је *домаћин* у кућу Ц; његов *другар* Љ; фатија га *задуш* П, Ч, ГД, Љ; *зеџи* ми Рљ; *инџињер* ме питува Н; овџ *каџеџан* П; *Муџ* ву је умреја Ж; *муџ* ми је имаја Љ; он је војно лице, *каџеџан* Сл; бел *коњ* Б; тој е бија *крвник* Сл; *кум* си бидне на свако дете Ц; трипут се је женија тџ *лоџов* Сл; много је добар *мајџтор* П; *мрав* ми лази О; само *овџн* О; какав *џџи* Ц; треба си *родџиџель* поред њџ Ц; голџм је *рџкољ* Ч; мој *свекар* Љ; неки *учџиџель* бија из Београд Сл; Дда плаче *чџвџек*, џџ Ж; такџв *чџвџек* Ц итд.

У овој подгрупи налазе се мушка имена и надимци, етници и имена празника:

бија тџџ *Ариџиџон* Ц; *џџа* *Бџџин* Ц; *Драган* долази П; *Драган* пропаја Ч; *Марјан* вика Сл; *Марјан* узџде џдмор Сл; *Рисџиџи* Ц; *Срђан* се јавџ Т; *џџа* *Сџџџан* Ц; *Кџџошка*, *Коњ*, такоџ да ги викав П; онџџ *Бугарин* Рљ; свети *Јџван* Т и сл.

б) Именице које означавају неживо:

не трéба *бакишии* Ч; áко је *бубрèг* Рљ; и *бунàр* има Ц; *Вòз* ће те згáзи Ж; и́сти су *врс* Б; *врши́ик* П, Р, Ч; тэј *гра́њ* П; *гр̀нац* је имаја тэда Љ; као *дрèн* Т; свири *дуду́к* П; *зòр* је Љ; ба́бински *лèк* Св; трéба човéка да га је *срám* Ц; *йáсуљ* има да се ску́ва Ц; нéки *йљусак* удари Ц; такéв је *обичáј* Љ; *рòб*, рòбови П; нeгòв је *йáлац* Ц; фати́ја га је *йрòлив* Ч; имáло је *р̀жс*, *овéс*, *јèчам* Т; *рòд* су Б; да л има нéки *самàр* П; Гòри кáко *òгань* Ж; *сòбор* у сèло Св; *сйòжсер* је овдèна П; бèл *сйòљњак* П; *шeмeљ* има на плeмју Ц;

данéс *Велигден* Ц.

Именица *хлеб* често се употребљава у форми генитива једине (в. Богдановић 1987: 143, Реметић 1996: 465, 474, 476), али се може чути и облик *леб*:¹⁰⁹

а *лéба* мeк Ч; пeчeн ли је *лéба* Б; рáжeн *лéба* Т; али и: само *лeб* и сòл Б; кйло *лeб* дóста је Љ; пeти́на – кйло *лeб* П.

2.1.1.1.2. Именице на -л

а) Именице које означавају нешто живо:

би́вол од вру́ину па не мòже Сз; епа, *вòл* си је М; *ђáвол* да га нòси Ч; кòј ти је *ђáвол* П, Ч; ма и́сти ти *ђáвол* Сл, Љ, Б; тòј е *ђáвол* Ж;

Анђeл ву је мýж бйја О; чика *Анђeл* послeдњи пýт О; а мòји *Гаврил*, *Лука*, *Тòма* Н; *Манајил*, он у Ора̀овицу П; иде свети *Рáнђeл* Б.

б) Именице које означавају нешто неживо:

асйáл П, Н, Ц, Ч; од кòга *дeл* Ц; Кòјзи *дòл* Т; *зáбел* П, Н, М, Ц, Сл, Ж, Ч; Чeклички *зáбел* М; Шитин *зáбел* М; ширòк *кáбал* П; јeдèн *кáбал* Љ; *кáбал* ми се искидáја Ц; у тэј *кáл* да не йде П; *кoйáл* П, Ж, Љ, Б; *йeйeл* Н, Ч, М, Ж; *йeйáл* П, Ж, М, Ч, Н, Љ; бeло ко сòл П.

2.1.1.1.3. Именице на вокал -а, -е, -р (са изгубљеним финалним х)

а) Именице које означавају нешто живо:

трчи *сиромá* О.

б) Именице које означавају нешто неживо:

голeм *орá* имаја П; ууу, голeм *орá* имаја Ц; бйло га је *сйрá* Ц; *сйрá* ме за дeца Т;

нe ли те је *грe* Ж, Б; *грe*, не *грe* Ч, П, М, Љ;

вр брдо Св; кудe је тэј Цр̀ни *вр* не знам Р; тýј е Цр̀ни *вр* Р.

2.1.1.1.4. Именице на -о

а) Именице које означавају нешто живо:

Овòј *дeчкo* штò рáди у бáнку Ж; овòј *дeчкo* продáва Ч; Смeје се *дeчкo* с мeнe Ж; *йризeйкo* је он Н; као *йризeйкo* Рљ; дòђе *сйарeјкo*, старeјкoвица

¹⁰⁹ Исто и у: Марковић 2000: 136; само *леба* у: Младеновић 2013: 135.

Ц; кэд ће овэј *ѿаѿико* да умре Ц; јадан *ѿаѿико* Рљ; тај мој *ѿаѿико* трпéја Ц; *ѿаѿико* ми је имаја Ц; *ѿаѿико* му је бóлесан П; *Таѿико* ми тóј вóлеше Ж; *ѿаѿико* му бéше Цвётко Ц; *Таѿико* би ме тепáја Ж; *Таѿико* ми је веридбу правија Ж; *ѿаѿико* не дава Сз; *ујко* мој П; иде *ујко* сас хéбе П; *ујко* у рúке ће ми умре ГД;

да ли *Брáнко* што ми је отишја П; и доктор *Брáнко* Т; Туј тэј *Бóшко* Сл; *Дéнко* је у стању Ц; овэј *Дéнко* јужар што је П; дође *Дéско* куде мéне тáмо П; сал *Жи́вко* ми је остаја П; *Звóнко* не ради О; *Милéѿико* мајстор Љ; *Ми́цко* овэј на Ми́ру П; éве га *Ни́шко* туј П; продава *Ни́шко* плац П; чика *Пе́ѿико* имаше Ц; што имав *Раѿико* и Милан М; *Среѿико*, *Мийико* Т; *Сѿојилко* што има ондэка М; *Трáјко* Н; *Цвёѿико* грнчар П итд.

2.1.1.1.5. Именице сѿаре -ѿ- ѿромене

Из већег броја примера јасно је да се ради о именицама мушког рода. Поред ових, наводила сам и оне друге, поред којих не стоји нека атрибуцка реч или радни гл. придев на основу чега би се утврдио род, јер се претходно већ показало ког рода су ове именице.

б) Именице које означавају нешто неживо:

неки *бóлес* Ж, Љ, Рљ; *бóлес* не крáси П, Ч, Ц; голéм *жáл* ГД; тáчно гу видим да гу је *жáл* П; да не потéчи *крв* П; Да не му је *крв* на нóс тéкја Ж; тéкја му је *крв* на нóс Рљ; свињски *мáз* П; овэј *мáсѿи* Т; цéл *ноћ* Ц, О; да је сэг овэј *ѿáмeѿи* М; радеше Брзи *ѿóмоћ* Сл; éте, *рéч* остáја Љ и сл.

Код неких именица род се може препознати само преко облика у партиципним синтагмама или у облицима множине:

ѿи́ја бóлеси Ч; кóлко *бóлеса* имам П; не правите *ѿи́ја глужосѿи* Ч; у два *ѿри́ рéча* Ц; не волим ја *ѿакви́ сѿвáри* Ч.

У устаљеним изразима именице *часѿи* и *реч* стоје у женском роду:

свáка ти *чáсѿи* П, Ц, М (мада се у истом значењу чешће чује: *алáл ѿѿи вéра* П, Ч, М, Ц, Т, Ж); чáсна *рéч* П и сл.

Оѿиѿи ѿадеж једнине

2.1.1.2. Облици општег падежа разликују се од номинатива само код именица које означавају нешто живо, док је код оне друге скупине, он једнак номинативу.

2.1.1.2.1. Именице на сугласник

а) Именице које означавају нешто живо:

о[д] *Бóга* ће гу нађе Т; од *крáља* зéмљу су добѿили Ц; кэд сам отишла код *лекáра* Ж; куде нéкога *богáѿиáша* О; преко *дéвера* ми Т; на нéкога *ѿóѿа* хéрка О; пружи на овог *човéка* Сл; али за *другáра* О; *брáѿа* има у инострáнство П;

бра̄ѿа је преженија Ж; ви́кејте *до̄кѿора* Т; имаш ли *мо̄мка* П; не́ би *мра̄ва* нагази́ла О; али по́старога прежену́је *сӣна* Ж; ти́ ви́кеј мо́јега *сӣна* П; тре́ба *чове́ка* да га је сра́м Ц; да ме напра́ви *ко̄ња* Ч; на једно́га *ко̄ња* ну́ Рљ; са *му́жа* ми сам би́ла Ж; сас *ко̄ња* Љ; с мо́јега *ѿри́јеѿеља* Б; са *све́кра* Б;

зна́чи оти́шја кот *Ча̄слава* Ц; ми́ смо пита́ли *Бо̄бана* О; на оно́га *Сӣојади́на* Вели́чковога ГД итд.

б) Именице које означавају нешто неживо:

од *ба̄кар* Ц; па ги ста́вимо под *вршњѿк* Сл; Не́ћев от *гра̄ѿи* да до́ћев Ж; ко́ве не́што око *оца̄к* Ч; без *ра̄злог* Ц; за вре́ме *ра̄ѿи* Сз; преко *мо̄с* Љ; ту́ј не́ма *бе́риће̄ѿи* Ч; извади́ на *буна̄р* Т; у *гр̄нац* замеси́ла лѣп П; врже́ ги по це́л *да̄н* Ц; да ми бе́реш *дува̄н* Сз, у́зми *зеља̄ник* и лѹ́ту папри́ку ГД; да ми стру́же здра́в зу́б П; извади́ зу́б П; кр̄ши *језѿѿк* Љ; на́маза *зе̄ѿѿѿин* Ц; Ма́рија пра́ви *качама̄к* Ц; на о́гњиште ка́чи један *ко̄ѿѿѿл* Ц; доно́си ву *крава̄ј* Ц; но́си се *крав̄ѿ* Љ; ни сам *ле̄к* примала́ Ж; *ма̄з* маза́ Ч; ће ти напра́вим *ма̄з* П; он ти је за *муабе̄ѿи* Љ; пра́вите *муабе̄ѿи* Ц; ће у́зме *но̄ж* или *секи́ру* Ц; Не́, ће ску́вам *ѿасаӯљ* Ж; овѿ́ј *ѿла̄ц* да про́даш П; ели *ѿо́јес* ће му да́де Сз; на ма́л *ѿр̄с* Т; ѿ́ ѿдемо бо́се на *собо̄р* П; сѿ ка́д би му узела једѿн *сӣѿѿѿи* Ц; на то́ј *сӣоѿжер* гура́ш П; има́ш ли *ѿамѿѿѿн* Ч; да пра́вимо ку́ћу, *ѿеме̄љ* П; убо́до се на једѿн *ѿѿр̄н* Сл; *ѿилӣм* турѿмо П; или *ча̄ј* му не одговара́ Т; ку́тре све́ је ѿ́шло по *са̄ндук* Ц; сас та́ј *гра̄њ* Ч; па сѿс *ка̄мен* Б; с *ѿамѿѿѿн* зака́ди Љ; пе́remo са *са̄ѿѿн* Св;

не́ки учите́љ би́ја из *Бе̄оград* Сл; она́ је из *Бо̄жѿињевац* Ц; он́ је ис *Бӯѿиѿ* Т; ис *Тре̄јак* Н; у *Јӯѿѿроме̄ѿи* је ради́ла Ц; ради́ја је по *Бе̄оград* Ж итд.

Именица *ле̄б* (в. т. 2.1.1.1.1. б)):

једо́сте ли *ле̄ба* П; ку́пи *ле̄ба* П; не́где да се ку́пи цр̄н *ле̄ба* Рљ; откѿ́д не́си месѿла *ле̄ба* Т; што́ сам се најѿла *ле̄ба* М;

али и: од овѿ́ј ку́пен *ле̄б* Ч; ѿ́сти *ле̄б* си јѿдемо Сз; како́ смо трпе́ли за *ле̄б* П; ки́ло *ле̄б* де́лимо Ч; купу́јев го́тов *ле̄б* ГД; *ле̄б* оста́вимо у кру́шку Сз; не́је це́л *ле̄б* Ж; не́сам јѿла *ле̄б* сас ѿ́ѿи П; пе́чем *ле̄б* Рљ; ће ме́сим *ле̄б* Љ; што́ доно́сив *ле̄б* Т; на цр̄н *ле̄б* Т итд.

2.1.1.2.2. Именице на -л

а) Именице које означавају нешто живо:

ѿѿѿѿла си га но́сив Ц; коко́шку или *ѿѿѿѿла* Ц.

б) Именице које означавају нешто неживо:

зна́чи вр̄к *за̄бел* О; под *асѿѿѿѿл* Ч; на *асѿѿѿѿл* ГД; на *осѿѿѿѿл* Н; у *до̄л* Сл; у та́ј *ка̄л* да не ѿ́де П; збе́ре *ѿѿѿѿл* П; она́ко се́димо за *асѿѿѿѿл* П; се́ди з *асѿѿѿѿл* Ц; на *асѿѿѿѿл* смо јѿле ГД;

2.1.1.2.3. Именице на вокал -а, -р

а) Именице које означавају нешто живо:

Код именице *сирома* сажела су се два вокала *a* те наставак *-a* у општем падежу није у потпуности препознатљив:

код *сиромá* ће се наједеш П;

б) Именице које означавају нешто неживо:

од *сѝрá* П, М; да ста́ву *грá* да са́ду Ж; на *грá* гледа́ла Ч; почела на *грá* да гледа на ж"ене П; она да погóди који *орá* од који́ је Ц; за *сѝрá* је Ц;

ис Цр̀ни *вр̀* Р; гледа те у *вр̀* очи Ц; качи́ја се на *вр̀* Ч; на *вр̀* ора́ П.

2.1.1.2.4. Именице на *-o*

а) Именице које означавају нешто живо:

бес *ѝаѝка* О; од мо́јега *ѝаѝка* ба́ба О; отидо́мо кúде *у́жа* Рљ; и уби́јев га то́га *де́чка* О; *у́жа* га не́што гу́ши П (али и: од *у́жу* сестре ГД, в. 2.1.5.1.4.); с ње́ну ба́бу о[д] *ѝаѝка* је сестра П;

са́мо кúде *Бра́нка* Т; умрела́ је пре *Бра́нка* П; и куде *Ве́лка* Т; на *Бу́чка* та́тко Н; *Зво́нка* сам дове́ла О; на ово́га *Ра́йка* О и сл.

2.1.1.2.5. Именице некадашње *-ѝ* *ѝромене*:

б) не́ без *ѝа́меѝ* П; тргна́ја се от *ѝа́меѝ* Рљ; три́ кила *кр̀в* сам изгуби́ја Сл; до́кторе, да́јте ни́ки ма́з П; једн́н ма́з маза́ Ч; онџ́ ма́з П; тра́жим те́ј ма́з за ве́не П; ће ти напра́вим онџ́ ма́з П; овџ́ ма́си проба́ј П; ће напра́вив не́ки *ѝа́кос* Ч; да ми до́ђе на *ѝа́меѝ* М; имала́ си голем *ѝа́меѝ* као *ћу́рка* Ч; ни́ма („нити има“) не́ки *ѝо́моћ* П; ко́ј о́ће да у́зне *ѝри́чес* О; не́како не́ ми је у ср́це *ра́дос* П; једн́н *реч̀* ми не́је ре́кла Рљ; ма јо́ш не́смо пушти́ли *реч̀* П; он пушти́ја *реч̀* Б; на овџ́ одозго́р се спушти́ја *ѝе́чнос* П; али једн́н *ча́с*, једну́ ка́фу да ву бе́ше одне́ла П; ка́ко си бе сас тво́ј *бо́лес* Рљ; о́ни ви́кав бо́ље с ма́з ГД; с мо́ј *ѝа́меѝ* Љ; с тво́ј *ѝа́меѝ* Ц; са овџ́ *ѝа́меѝ* да ра́ди Ч; о, мо́та ми се по *ѝа́меѝ* Ц; у *ѝа́меѝ* ми је сџ́ Ж и сл.

Вока̀ѝив једнине

2.1.1.3. Форме вокатива забележене су углавном код именица које означавају људско биће. Вокатив именица прве врсте најчешће је са *-e*, али се може чути и са *-y*. Именице на *-o* имају вокатив једнак номинативу.

2.1.1.3.1. Именице на сугласник

-e: ама, што́ је, бре, *бра̀ѝе* П; *Бурáзере*, тре́ба пр̀случе да ти напра́вимо П; до́кѝоре, ако је здра́ва П; не́, *си́не* О; Ста́ни, бе, *шо́фере* П; *е́*, *Бо́же*, *Бо́же* ГД; не́ дај *Бо́же* О; *Бо́же*, па то́ј мо́ји де́ца, си́нко О; чу́вај *Бо́же* М;

Дра́гане, то́ј ти ми́слиш Ч; Еј, *Сѝоја́не* П; а бе, *Сѝоја́не* Ч;

Вокатив на *-e* забележен је и код именице *ѝрија̀ѝељ* (овде у значењу припадника уже или шире породице супружника):

Здра́во жи́во, *ѝрија̀ѝеље* Ч; *Прија̀ѝеље*, ка́ко си? Ц;

-у: Е, бре, *му̑жу* П; *е̑*, *чове̑ку*, *а̑јде* *једи* П (новије је: *шта̑*, *чове̑че*, *има овде̑* П).

2.1.1.3.2. *Именице на -л:*

чика *Ан̑јеле* П.

2.1.1.3.3. За именице на *-а*, *-р* (након губљења *-х*) нема забележених облика вокатива.

2.1.1.3.4. *Именице на -о:*

Бран̑ко, *у̑зми* *ти̑* Л̑; и *ти̑* *ли*, *Звон̑ко* О; *викам:* *Ра̑й̑ко*, *Ра̑й̑ко* ГД.

2.1.1.3.5. За именице некадашње *-й̑*- промене нема забележених облика у вокативу.

Номина̑тив множине

2.1.1.4. Номина̑тив множине гради се додавањем наставка *-и*. Неке једносложне именице имају проширење *-ов/-ев-*. Бројнији су ликови са *-ови* од оних са *-еви*. Постоје примери који показују да плуралски облици не морају да имају проширења као што је то у стандардном језику.

2.1.1.4.1. Наставак *-и*

2.1.1.4.1.1. *Именице на сугласник*

а) Именице које означавају нешто живо:

с̑г што се узди̑зав *бога̑й̑а̑ши* Т; ко *бож̑ја̑ци* Ч; него *ови̑ја* *броб̑и̑њци* Н; то̑ј су *на̑ши* *гос̑ти̑* Л̑; *див̑ља̑ци* П, Н, М; *ови̑ја* *др̑ви̑ши* О; *до̑к̑и̑тори* не мога̑ле да *спас̑ив* Ж; што су *би̑ли* *зароб̑љени̑ци* О; *питува̑ше* ме *ин̑ши̑њери* Н; *ло̑й̑ови* *сви̑* ГД; *исти̑* *ма̑јс̑и̑тори* *сви̑* Ч; како̑ су ми *ме̑ђни̑ци* Сл; *мр̑ави*, *мр̑ави* О; *овча̑ри* О; што су *би̑ли* *чи̑сти* *й̑ар̑и̑изани̑* Н; *й̑а̑уци* *ће* те *изе̑дев* О; па док *почна̑ше* *ра̑дни̑ци* Т; *ро̑б*, *ро̑бови* П; *на̑ши* *ро̑ђа̑ци* Р̑; *с̑и̑аросе̑де̑лци* *исто* О; *уну̑ци* *до̑ђо̑ше* Св; *мно̑го* *учи̑и̑тели̑* Р; *после* и *дру̑ги* *ман̑дари̑* Сл; *шура̑ци* га *вика̑ли* О; *у̑јци* га *чува̑ле* Б;

а *Ђор̑говци* *пос̑ти̑ле* О; *ови̑ја* *Тали̑јани̑* *сас* *ко̑њи* П; и сл.

Именице на *-ин* у множини губе проширење:

Бу̑гари *бе̑гав* *накуд* *Бу̑гарску* П; *Ци̑гани* су на *то̑ј* *кра̑ј* Б и сл.

б) Именице које означавају нешто неживо:

све̑ *то̑пени* *ави̑они̑*, *те̑нкови* Б; *Бубре̑зи* *ако* *те̑рав* на *мокре̑ње* Ж; *бунари̑* *пу̑но* Л̑; и *ви̑ногради̑*, *сва̑шта* Ц; *ти̑ја* *во̑ћња̑ци* М; *ти̑ја* *гре̑ја̑чи* Ж; *та̑д* су *би̑ли* *гр̑нци* Р̑; што су *има̑ле* *кла̑денци̑*, *из̑вори* О; *све̑* *ком̑и̑ри* ГД; *такви̑* *обича̑ји* Св; *обра̑зи* *црвени̑* Л̑; *убави* *ора̑си* Ч; *Божи̑ће̑ви* *й̑ос̑ти̑* П; *Вели̑гденски̑* *й̑ос̑ти̑* П; *Петрови̑* *й̑ос̑ти̑* од *су̑тра* Ж; *Петрови̑* *й̑ос̑ти̑* га *фа̑ћав* Ж; *й̑ро̑зори* *ста̑ри* Сл; *оно̑* *на̑пад*, *й̑ро̑ливи̑* П; *то̑ј* су *ср̑пски̑* *й̑о̑шеси̑* Ц; *ели̑* *собор̑и* *ка̑д* су *би̑ли* Ц; *й̑емели̑* *обавезно* Н итд.

2.1.1.4.1.2. *Именице некадашње -ј- њромене:*
тија бџлеси Ч; сивари детињи Ц и сл.

2.1.1.4.2. Наставак *-ови*

2.1.1.4.2.1. *Именице на сугласник*

а) Именице које означавају нешто живо:
вџсели су кумови бџле Ж; џни бџву кумови О; море, свџиови чџкав Ж; а
синови му вџзив О; синови гу не тејџше Ж и сл.

б) Именице које означавају нешто неживо:
жути бркови Н; море дџрови Ж; крсиови, крсиови од зџмљу Н; лџкови
од Скопље Ч; тџпени авиџни, иџенкови Б; ники црџиови Н и сл.

2.1.1.4.2.2. *Именице на -л*

а) Именице које означавају нешто живо:
за тебе и кола и волџви П; једџн пар волџви кошта Рљ; иџилџови П, Ч, Ц,
Б, Рљ.

б) Именице које означавају нешто неживо:
знаш колки бџлови Б.

2.1.1.4.3. Наставак *-еви*

2.1.1.4.3.1. *Именице на сугласник*

б) Именице које означавају нешто неживо:
нека лџпав гџчеви Ч; дрџги иџиџеви Н; па чџреви ми изџџев на крајниџи
П; искџчили му шуџеви Лџ.

2.1.1.4.4. У неким именицама нема очекиваног проширења, а такви
примери су забележени код именица на сугласник:

а) Именице које означавају нешто живо:
вуџи је имџло Лџ; туџ су ти гџлуџи М; гугџтке и гџлуџи П; гџлуџи искџџев
Ч; мџџи дџнџсив, купџџев гџтов лџб П;

б) Именице које означавају нешто неживо:
иџлиџи на нџге Св; иџлиџи од копрџве се изџџев Сл.

Оиџи иџадеџ мноџине

2.1.1.5. Облик општег падеџа мноџине код именица прве врсте једнак
је номинативу мноџине, те се и овде могу уџити модели за граџење плурала
уз помоћ наставака *-и, -ови, -еви*.

2.1.1.5.1. Наставак *-и*

2.1.1.5.1.1. *Именице на сугласник*

а) Именице које означавају нешто живо:

од *Бугари* О; идомо код *ујци* Рљ; куде *ујци* Ж; због *голуби* М; горе је имао колибу за *вуци* Т; они су клали *коњи* за једње П; да дочекам и *парануци* Рљ; сѣд он *унуци* да има Ж; овија Талијани сас *коњи* П; а са *муџи* не Ж; с сѣ *свирачи* Ж; *Цигани* сам ишја у школу Р и сл.

б) Именице које означавају нешто неживо:

бе[з] *зуби* нема ништа П; што сам патила од *крајници* П; па има и *багремари* Ц; иди ми донеси *бајници* Т; *бубрези* ву повредили П; па *бунари* нема Т; не правите тија *глушости* Ч; о[д] дѣнови на *саати* Сл; мѣсим *зељанци* Ч; донесе жѣлке па у *казани* П; неки не знајев *обичаји* Ж; нацрвѣнив се *образи* П; *ојѣнци* кѣд ми је купија татко Сз; *ојѣнци* носимо П; *ораси* кршив, дѣлив П; играмо *ораси* Ж; *пайлицани* сам купиља Ж; *прозори* немамо Ж; нема *рудници* овдѣка Р; ја ги дѣнови смањују на *саати* Сл; утепа се мајка праѣћи *чаршафи* П; сас *палци* Ч; итд.

2.1.1.5.1.2. Именице на -л:

да се чував *биволи* Сз.

2.1.1.5.1.3. Именице некадашње -ј- основе:

не волим ја такви *сивари* Ч; свѣ ми исфрљаше *сивари* Т.

2.1.1.5.2. Наставак -ови

2.1.1.5.2.1. Именице на сугласник

а) Именице које означавају нешто живо:

зејови си има Ч; *свајови* што китив П.

б) Именице које означавају нешто неживо:

ја о[д] *дѣнови* смањују на *саати* Сл; *блокови* терали горе Рљ; делили пролетоске *илугови* Сл; од такви *рајови* Ц; свѣ сам тија *ридови* прошла О; оволики *сиубови* је направија О; колко сам имала *судови* Т; само си *судови* перем Ц; са *шрафови* П и сл.

2.1.1.5.2.2. Именице на -л:

а) Именице које означавају нешто живо:

и сѣга доле тера *волѣви* П; чували су *волѣви* Рљ; момци носив *кокѣшке*, *пѣлѣви* на дрво Сз; сас *волѣви* рѣтко, рѣтко Н;

б) Именице које означавају нешто неживо:

ѣдма *бѣлови* смањи П; тамо у *ѣлови* Сл.

2.1.1.5.3. Наставак -еви

2.1.1.5.3.1. Именице на сугласник

б) Именице које означавају нешто неживо:

за *палцеви* Ч; за *шуљеви* спољашњи П има *грчеви* Т; дадо на нанку *кљуचेви* Рљ; наоштрија ги *ножѣви* П; Пѣра кува *чајеви* П и сл.

Други деклинациони тип

2.1.2.0. Именице друге врсте разврстане су на следеће групе (в. Богдановић 1987: 146–147, Реметић 1996: 458, Јуришић 2009: 120):

1. именице женског рода, антропоними (имена и хипокористици) и топоними на *-а* и *-ица*,

2. именице мушког рода и мушки антропоними (имена, хипокористици, надимци) на *-а*,

3. именице на *-ка*, које су овим наставком изгубиле финални сугласник из старе *-i-* промене и на тај начин остале у женском роду са вокалом *а* на крају, као и друге именице које су аналошки добиле овај суфикс и задржале своје место у групи именица на *-а*.

Номинатив једине

2.1.2.1. Код именица друге врсте неће бити раздвајања на две подгрупе као у првој врсти именица.

2.1.2.1.1. *Именице женског рода, женски антропоними и топоними на -а и -ица:*

моја баба такој радила П; багаиџела врз багатџелу ГД; после моја браијаница Ч; Веридба понапред, потам свадба Ж; кољко оној воденица кџд меља О; све мокра глава, крвава Ц; гологуза, гологуза, водоиџа П; те ти гребуља М; гребиџа Ч; а жена му је докџорка кожна П; Гропска долина ли Н; дуња и нишадар Ж; жџалка је на пчџелу, џсу П; увече дођо, заведојка П; у катастар гу има Бџла зџмља Н; бџла зџмља као крџч Н; нџма за њџм зџма П; моја имеџача Ц; девер и жеиџрва М; џгули му се коџжа ГД; тај колиџба Т; једна голема кориџа Сл; оваква ву је коџа Ж; бџше стџлна крџва Сл; ладоџина тџја ГД; черџк лиџра, пола лиџра П; кад се џплаши магарџца Ц; Маиџика, брџе Ж; Пе улеџне маџчка Ж; једна ногџра искрџшена Ж; Млоџо убава џаиџрика Ж; има џлемџа Н; једна џлемџа је имџла сламеџа Сл; горе је биџла џлемџа Сл; да не ми је џремеџсла П; тџј имџше једна џродаџница Ц; уџпе га џчеџла П; ујутру најџише рабџџа има Ц; и ракиџа има Сз; Сџадба, џспит Ж; брат и сџсџира да не виџдив П; бџто, сџк је свџадба П; копамо свџкар, свџкрџва, зџлва П; па срамџџџа Ч; Сџироџа на џмладину мноџо је биџло Ж; моја џеџџика П; учџиџеџица му ги обџва Ц; о[д] тој фаџда нџма П; имџла једна чеџрга Рљ; А џкоџла ме је џшла Ж; џнџса П, Ж, Сл, Ц, Ч;

џде Богџана П; Вџсна, не ли је П; Дџница и Зџрка ГД; баба Ђџрџа Рљ; Баба Коџна за Олџу виџкаше Ж; Маџриџа сџс Ниџколу Ц; наџша Свеџлџна Ц; Снеџџана овај ГД; Ёде свети Јџлеџна Ж;

таџм Власџина П; Ораџовица, Црџнџтинце и у Шуџџају Ч.

2.1.2.1.2. Именице мушког рода и мушки анѝројоними на -а:

овѝј *аѝија* Ц; Бранко је *аѝија* П; *баѝа* Пѝра ги купија П; *мо̀ре*, *будала* је Ч; *Деда* му даја Ж; *дѐда* му умре П; Та̀фа *комиѝја* П; *ку̀кавица* наро̀д Ж; *мера̀клија* сам за муабѝт Сл; до̀ђе *наводаѝија* Љ; *ѝара̀деда* му умре П; *ѝиѝија* је бија Ч; *чича* Да̀нча ѝде Т; *чича* ми петна̀јес башчалѝка да даде П; *чича* му бѐше даја пла̀ц М; *чича* Ти́ма вуновлача̀р П; овдѐ купи *чича* То̀за П;

овѝј *Алекса̀ндрѝја* ли Н; *Јордан* и *Васи́лија* до̀ле су Н; *чича Да̀нча* Т; *Дра̀гиша* учитѐљ П; *Думбија* је бија ту̀ј Ж; *Дра̀ги*, *Жи́ка*, *Лу̀ка*, *Си́авра* и ми́ Н; она̀ј *Жи́ка* Н; и она̀м је бија Стоја̀н *Лисѝца* Н; а мо̀ји *Гаври́л*, *Лу̀ка*, *То̀ма* Н; Чѐкав ме *Љуба* и Стоја̀н Сл; *Нико́ла* Сл; а *Са̀ва* и *Лу̀ка* она̀мо Н; *Си́ма* се овдѐ доселио П; *Слави́ша* ме во̀зи Сл; *Си́ано̀ја* ма̀јстор Т; дѐвер ву је *Си́оша* бија О; *чича Ти́ма* вуновлача̀р П; *То̀за* ѝма кафа̀ну П и сл.

2.1.2.1.3. Именице са ѝреобликовањем на -ка:

вѝшка на вѝску П, Н, М, Ц, Т; *ко̀кошка* П, М, Н, Ч, Т, Рљ, Р, Ж; *К'о̀кошка*, *Ко̀њ* П; *Кад* се ису̀ши, *ко̀ска* би́дне Ж; но̀ва ни је *ѝѝка* Б;

каква̀ је то̀ј ма̀јка Ц; Но̀ћу са̀ња ма̀јка П; ма̀јка и та̀тко су му *умрѐли* Ч; ма̀јка *ма̀јка* то̀ј свѐ тка̀ла Сз; она̀ ги је *ћерка* Ч; *Мо̀ја ћерка* П;

Овдѐ наводим и друге именице на -ка којѐ нису припадале некадашњој -ѝ- де́клинационој врсти. Неке од њих су се аналошки преобликовале истим наставком и на тај начин промениле или задржале женски род.

у̀плаши ме *комиѝка* Ц; *комиѝка* је би́ла ту̀ј Н; *кро̀миѝка* обавезна Ц; *крси́енка* П, Ч, Ж, М, СЛ; ѐве на̀ша *кумаши́нка* Ж; *мре́чка* П, Љ, М, Ц, Т, Рљ, Ч, Р; па веѝ *мре́чка* Ж; *ѝечѝнка*, обавезно *ѝечѝнка* П; као *си́ска* Рљ; и *Бла̀гоја* и *сна̀шка* Т; а *сна̀шка*, не́ма рабо̀ту ГД; *сна̀шка* ву је Рљ; *сна̀шка* ѝма ли бра̀ћа Ч; *сна̀шка* најма̀ла но̀си, слу̀жи Сз; *ср́чка* ме бо̀ли П; си́гурно је *ср́чка* Ч; она̀ј *си́арка* Сл; то̀ј ми је *си́ринка* Љ; *ѝро̀шка* П, М, Т, Ж; *једни ко̀ла*, *фи́ћка* Сл; *ћо̀шка* П, Ч, Ц, М, Т, Рљ, Ж, Н итд.

Женска имена на -ка: *Вели́ка* Ц; *Да̀ница* и *Зо̀рка* ГД; *Си́анка* до̀ђе П.

Код неких именица на -ка ради се о деминутивним формама:

једна̀ *го̀динка* Сл; *живоѝи́њка* П, Нм Т, Рљ, Ж, О; *књи́шка* П; мѐри, ко̀ј има по̀више, *ло̀жѝчка* Ц; *санда́лка* П, Н, Т, Рљ, М; *једна̀ фла̀шичка* Ц; *ѝиѝе́лка* П, М, Ц, Ч; *чо̀колаѝка* П, М, Ч, Ц, Сл.

Оѝиѝи ѝадеж једнине

2.1.2.2.1. Именице женског рода, женски анѝројоними и ѝојоними на -а и -ѝа:

ту̀ј преко̀ њего̀ву *ба̀шчу* Ц; *фати́* ја̀ ла̀вор во̀ду Ч; *ка̀д* да тура̀ по̀ла *го̀дину* на бра̀та ву П; не мо̀ж да се ди́не от *ки́чму* О; свѐ до *ку̀ћу* Рљ; да *иско̀чи* из

кућу Ч; од *реуму* Св; он се исцепи од *смешку* Ж; од *срчку* Ч; то је од ицепену *фуџу* П; дадо на *нанку* кључеви Ж; на овуј *сџарку* татко Рљ; На *сџринку* ми из Билачу татко П; тражи белу *аљину* П; све си личи на *бабу* Ч; *баичу* несам садила Ч; да вадино *баичу* П; неку *воћку* да изедемо ГД; ће узме сваку *гричку* П; па ги стављам овџ тамјан на *гушу* П; има и *дрљачу* Св; сал једну *дуџку* П; онуј *живоџињу* П; узеде *зџлу* за брата ГД; *зџмљу* су добили Н; за *зџму* Т; да гу нађемо туј *корију* Сл; на *крсџенку* су наместџли Рљ; сџк ће правив *крсџенку* Т; турџла сам *крџу* Ж; да правимо *кућу*, темџл П; пред *мрџчку* човек Ж; једну *џџкљу* П; па у *џлџмњу* П; на *џравдину* човека ће стрџљате Ц; тражили му *џџуку* Ц; да ги вози на *реку* Ц; они дџгнев *руку* П; да пџли *свећу* Ц; куде ковача однесџ *секиру* Ч; дај гу *слџбу* П; она му повџче *слџбу* Ц; лџга ли на *слџму* још ГД; *снаџку* доведев Сз; оволицну *џроџку* ГД; спремила *урду* Ч; па копус, па *чараџу* П; знам вашу *фамилију* Р; на *џџку* му давам Сл; дај *чаџку* Рљ; да лџпаш сас *грџину* Т; сас *грџачу* Ч; с *гребуљу* П; ѳе једна сас *кувачку* Сл; са *слџму* је бџло Сз; пропастило ми се све у *баичу* Ж; цџл дџн по *баичу* П; На *бџчку* све Ж; срам, каже, остави на *каџију* П; темџл има на *џлџмју* Ц;

доле куде *Горџану* ГД; и на *Блџицу*, и на *Досџану*, и на *Косџру* Ц; да нџси на *Десџнку* на *Дивну* Ц; на *Леџу* *Калањку* зџт је П; на *Марију* мџж Ж; питџла *Ивану* П; за *Милџнку* Ч; Баба *Кџна* за *Олгу* вџкаше Ж; Преженџје онуј *Сџшанију* Ж; с *Гџцу* О; сџс *Мџру* што је бџла Н;

Јавља ли се од *Америку*? Ж; од *Врањску* *Бању* према *Суџу* реку Ц; ис *Коћуру* Ч; од *Курбалију* навамо наше Н; На стрџнку ми из *Билачу* татко П; према *Чукарку* Ж; заједно смо радили у *Кречџану* П; овамо над *Норчу* Н; у *Бугарску* коџи су бџли Т; итд.

2.1.2.2.2. Именице мушког рода и мушки анџроџоними на -а:

код *судџу* ГД; џдемо код стрџну и код *чичу* Рљ; овџ од *чичу* П; на овог *џамиља*, *комиџу* нашег П; на овог *комиџу* до нас Р; мајкинога *чичу* ударија по глаџу Ж;

више *Драчку* су седџли Н; од *Љубу* поџтара сам Ж; На *Воју* сџстра Ж; дођите, дођите куде *Пџру* П; код *Трумбу* П; на *Луку* ли дџте Н; вџкај *Слађана* и *Баџу* П; сретнем *Жџку* ТР; тога *Јању* О; с *Јџцу* Рљ; пџт дана пред свети *Никџлу* Ч; имаја команџу над тог *Тоџу* Ц; и с *Благџу* Ц; с *Гџшу* Т; саз *Димџџрију* Сл; сл.

2.1.2.2.3. Именице са џреобликовањем на -ка:

баџи му *коску* П; *мајку* немале Ж; у *џлџћку* ме боли Ч; а она си џмаше *ћџрку*, *сџна* О; *ћџрку* џмам Сл; онде на *ћџшку* Ч; с *мајку* ми Сз; и на *џџћку* се грејемо Ч и сл.

Вокатив једнине

2.1.2.3. Вокатив именица друге врсте има два наставка: *-о* и *-е*. Именице на *-а* се завршавају на *-о*, док именице на *-ица* и *-ка* у вокативу имају *-е*.

2.1.2.3.1. Именице *жс. р.* на *-а* у вокативу имају наставак *-о*:

ба̀бо П, М, Ч; *Ба̀бо*, а̀јде здра̀во П; *Ба̀бо*, не́мам с ко̀г да се распра̀љам Ж; вр̀жи ми, ба̀бо М; *дево̀јко*, чим не́ ће се ода̀ваш ГД; *Го̀спо̀ђо*, не пи́тај П; а ти́, госпо̀ђо Ч; *Мори*, *же́но*, П; *ка̀д*, *же́но*, поо̀ди у шко̀лу ГД; *сра̀м* бе, *же́но* Рљ; али нерво̀за, о̀ј, *же́но* Ж; а оно̀лико, *же́но*, ту̀го П; *змѝјо* тро̀јогла̀ва ГД; *ку̀чко* Ж; па ти́, ма̀мо Ч; а рекна̀ла ма̀мо, а рекна̀ла ба̀бо, а рекна̀ла те́тке Ж; *ћу̀ти*, мо̀ри, *џи́рјо* Сл; *се́спиро* слатка Ч; *ћу̀ти*, *се́спиро*, *ћу̀ти* Ж; *ле́ле*, *же́но*, наду̀ло се П; *хо̀рло!* П;

та̀та ви́ка: *Дарѝно*, *Дарѝно* П; *Добрѝло*, де́те је у пи́тању П; сџг је не́сташница, *Добрѝло* П; *Зо̀ро*, је́сам ли те те́рала ја́ П; *Ивано*, да́ј со̀к Ц; *Има* ка̀фа, кума *Ра̀до*, има Ж; *Врати* ги, баба *Си́ано*, *врати* Ж; *Та̀њо*, ка̀фу, без ше́ћер Сл; *Та̀њо*, што́ да донесем Ц; и тако́ј ми ти, мо́ја *Та̀њо* Т итд.

2.1.2.3.1.1. Именица на *-ица* у вокативу обично имају *-е*:

баба *Јели́це* М; *Ми́лице*, ти́ ли си? Ч.

2.1.2.3.1.2. Код неких именица на *-ица* може се чути вокатив на *-о*:

лиси́цо једна П.

2.1.2.3.2. Именице мушког рода на *-а* имају наставак *-о*:

а̀јде а̀го, да́ј да пи́ју П; ба̀шо, сџк је сва̀дба П; а̀јде, о̀цо П; о̀цо, вече́рас да до́ђеш П; слу́шај *џобро* Ц (в. и т. 2.1.4.1.);

Пе́т си́на има, о́ *Јанчо* Сл; а, *Си́ано́јо?* Н; е, *Си́ојанчо* Ц.

Вокатив именице *џа̀џа* има *-о*, а облик са *-е* подразумева номинативно *џа̀џе* (в. т. 2.1.4.1.). Данас је чешћа форма на *-о*.

не́ма ве́зе, *џа̀џо* М; пома̀гај, *џа̀џо* Б; *џа̀џо*, до́ђи Ч; *џа̀џо*, овде́ка М; *џа̀џо*, че́кај ме ме́не П и сл.

2.1.2.3.3. Све именице на *-ка*, са изузетком именице *ћерка*, имају наставак *-е*:¹¹⁰

до̀бро ми је, ма̀јке П; ма̀јке, ба̀ба ви́ка да идеш ку̀де њу́ма О; ма̀јке, да́ј ми Ч; ма̀јке, за те́бе Рљ; ма̀јке, сва̀к дџн ра̀ди ГД; сџг, ма̀јке, што́ о́ђеш пра̀ви ГД; Ајдемо, *џобра̀џимке* Т; а, мори, *си́ринке* Рљ; *си́ринке* смо гу ви́кали Сз; *џе́џке*, мори Ч; *џе́џке*, да до́ђеш П; *џе́џке*, он је умре́ја но́ћас ГД; *џе́џке*, ти́ си ме излечи́ла П; а рекна̀ла ма̀мо, а рекна̀ла ба̀бо, а рекна̀ла *џе́џке* Ж;

¹¹⁰ О наставку *-е* у вокативу код именица на *-ка* Белић каже да се он најпре појавио код личних имена, а одатле се проширио на сва именована женских особа која се завршавају на *-а* (Белић 1999: 232).

сѣдни, *Милке* ГД; мори, *шѣйка Сѣянике* Т; ти како рече, *Сѣянике* П; слушај, *Сѣянике* Ц.

2.1.2.3.3.1. Именица *ћерка* има вокатив на -о:

Ћерко, кад отидеш куде мѹжа П; ^уОћу, *ћерко* П;

2.1.2.3.4. У последње време јављају се облици вокатива преузети из стандардног језика, али су и даље ретки:

Остаџи, реко, *Марија* Ц; *Тања*, сѣди П.

Номинаџив множине

2.1.2.4. Све именице друге врсте у номинативу множине имају суфикс -е.

2.1.2.4.1. Именице женског рода на -а:

биволице млого масло су имале Ж; и овеј *булке* што су по њиве и *йоџулке* П; оне су биле *госџође* Сл; пуно *гребуље* П; Старе *девојке* несу оћале тѹг Ж; *дрље* у очи Ж; сагашње *жѣне* Ц; шѣс *шадарке* паре М; црљиве *јабуре* Рљ; расцветале ми се *киџике* П; Сѣд јѣфтине *корије* Сл; имало је *лиџике* туј Н; ваљда су се ту криле *мѣчке* Т; све неке *мрѣчке* Рљ; оно мѹве много М; неке *џаџичке*, ели *сандалке*, ели *џиѣлке* Сл; кѣд га изедоше *џѣле* П; онакве, као обичне *рибе* П; онеј *свиџике* ми излазив Ч; од чѣчу *сѣсѣре* Ц; *сламњаче* толике Сз; *слубе* П, Сл, Ч, Љ, Св; овакве голѣме *џиџке* Ч; *џреџке* Ж; кѣд ја нагазим, оне *џроџке* ГД; доле *фуџе* П; мале *чоколџике* Ж; *Бујановчанке* Ц итд.

2.1.2.4.2. Именице мушког рода на -а:

абериџе дођев Сл; нај *газде* у село Т; наши *деде* П; тија који су *зарџе* Сл; тој су *чиѣ* на мојѣга татка Н; *чиѣ* му помрѣше све П и сл.

2.1.2.4.3. Именице са џреобликовањем на -ка:

вџке колко оћеш Љ; све *мајке* Рљ; и твоје ли су *ћерке* Ч и сл.

Оџиџи џадеж множине

2.1.2.5. Облик општег падежа множине једнак је номинативу множине. Следе примери који то потврђују.

2.1.2.5.1. Именице ж. р. на -а:

близу до *баџиче* Т; од овеј *жѣнеџине* Ч; каже ги на *жѣне* Сз; дочекујем *бабе* Ч; не могу да носим *вилице* Ч; турила сам ти *вровинке* Ц; да ги зберем *грањке* П; јѣдемо *дуџике* Ч; донѣсе *жѣлке* па у казани П; *књџике* сѣс шпенадлу ги набѣдев Сл; немаш *краѣ*, немаш *свиџе* ГД; али не ги збирам *крајке* П; узнев *лубениџе* да јѣдев Т; тѣнке *руке* је имала П; беремо *слиѣ* Ж; донѣси ги тѣј *слубе* Ц; качи се на *слубе* П; какве *џаџиџе* носив Ц; имаш три *унуке* Рљ;

Тражи *цијэле* бэле П; на *чѣрге* Ч; збѣрашеву *шаике* Сл; идеш у *Лазарице* П, Ж; под *ноге* Ц; у *одаје* тамо Сл; она у *иланине* горе Т; и сл.

2.1.2.5.2. *Именице м. р. на -а:*

нѣмаш *добрѣ комишје* Ц; с *навадације* тѣг је бѣло Ж;

2.1.2.5.3. *Именице са ѿреобликовањем на -ка:*

да нѣсим *кѣске* на *куче* Ч; мѣмци нѣсѣв *кокѣшке*, *петлѣви* на *дрво* Сз; *напрѣт* чуваше и *кокѣшке* ГД; *ћѣрке* има Ж; *ће* се *напунѣш* с *вѣшке* П; и сл.

Трећи деклинациони тип

Номинатив једине

2.1.3.1. Именице треће врсте имају наставке *-о* и *-е* (што одрадуева и наставке: *-ишиѣ*, *-ѣ/-енѣ/ѣнѣ*, *-иче/-че*). У прешевском говору нисам забележила проширења са *-н-*, *-ѣ-* и *-с-* код именица средњег рода (типа *имена*, *деиѣѣта*, *небеса*) и због тога нема поделе на два деклинациона типа.¹¹¹ Примера у вокативу је мало, али је јасно да су номинатив и вокатив изједначени.

2.1.3.1.1. *Именице на -о:*

тој *блѣѣ* лековѣто Рљ; нѣво *вѣзило* Сл; *гнѣздо* Сл; туј е бѣло *гумно* Ч; једно *дрво* П, Ж, Ч, Ц, Сл; наше *жиѣ* М; једно *зрно* Ц; овѣј *кѣленѣ* П; *мѣсо* ако се скува Ж; *мѣсѣ* је бѣло оваквѣ ТР; *лѣѣ* Ч; *осѣрило* ГД, М, Т; *ошѣрило* П; и *ѣѣкѣ* и *кѣрења* П; што је тој *рѣшѣ* О; а сад *чудо* Рљ;

Прѣшево П, Лљ, Ж, Ч, Т, Рљ, Ч, Сз, Сл, Ц, М, Б.

2.1.3.1.2. *Именице на -е:*

а) тој *бѣбе* колѣчко је П; дрвѣрско *вѣче* Ц; мѣје *врѣме* је дрѣго Лљ; *убаво врѣме* Ч; али *дѣѣ* без лѣк П; најстаро *дѣѣ* колко има године ГД; *замѣѣвање* Ч; твоје *знѣње* Сл; мѣје *имѣње* Ц; којѣ је *имѣ* Сл; идеше једно *кѣмбе* ГД; *коѣње* Ж; и квѣчи онѣј *куѣре* Ц; *куѣре* свѣ је ишло по сѣндук Ц; *лѣжѣње* Ж; свѣ *лицѣ* мѣдро Ц; Узунско *лѣже* Ц; *нѣмѣње* црно Ц; добро *одѣње* одѣвде Сл; по једно *ѣрче* Т; једно *ѣѣвање* Ц; *рѣме* П, Ц, Т; овѣј *рѣме* ме узбѣли Ч; чим изѣје *слунѣ* Ц; тој *ћѣше* Сл; *шкѣмбе* се надувало П итд.;

Бугариѣ П, Ж, Ч, Т, Рљ, Ц, Б; *Гнѣланѣ* П, Ж, Ч, Т, Рљ, Ч, Сл, Ц, М, Б; *Скѣѣ* П, Ц, Т, Рљ, Сл, Ж, М.

б) Именице на *-ишиѣ*:

нѣко *дѣѣѣѣѣ* Ц; *дѣѣѣѣѣ* нѣ се јѣвља Ж; пуно *дѣѣѣѣѣ* Сл; ГД; онѣј *кучѣѣѣѣѣ* Сл; Длѣго *ѣлѣднѣѣѣѣѣ* Ађ.

в) Именице на *-ѣ/-енѣ/ѣнѣ*:

¹¹¹ Барјактарѣвић (1966: 198–199) наводи примере са проширењем: *деиѣѣта*, *ѣлѣѣта*, *ѣлѣѣѣѣѣ*, *унѣѣѣѣѣ*, *унѣѣѣѣѣѣѣ*, какве ја нисам чула.

мрвка *брашџнице* Љ; *млџце* П, Сл, Ч, Ж; као *џилџце* М.

г) Именице на *-иче/-че*:

малџчко *асџџџче* М; дџне се кџко *вамџџџче* Ж; и једно *девоџче* ТР; *зељџнче* с кџпус ГД; малџчко *јорџџнче* П; једно *колџче* М; једно *колџџче* Т; бџло једно *кџнче* извџчено Р; онџј *корџџче* Ч; толиџчко *леџче* Сз; цџло *леџче*, цџло *краваџче* Ц; онџј *маџџче* Ч; *ораџнче* ли је Т; једно *реџче* М; онџј *сџбиче* П; *Сџкче?* М; дџдино *унџче* М; нџко *шеџџиче* Ж итд.

Оџџџџи џџдеж једнине

2.1.3.2. Облик општег падежа именица треће врсте једнак је номинативу једнине.

2.1.3.2.1. Именице на *-о*:

о[д] *дрво* на *дрво* врзџјемо П; нџ ги помериџа од *месџо* Ж; од дебџло *црево* Ч; *браџно* ги даде Рљ; па ги туџив за *грло* П; купиџмо *железо* П; ја џмам *корџџо*, али малџ П; да траџим *реџџо* О; на *колџно* да ву клџкнем М; само мџслеше да мџнем у *чџло* Ц; бџше нџкакав у *одеџло* Ц; нај гџзде у *сџло* Т и сл.

2.1.3.2.2. Именице на *-е*:

а) јџс, од *леџџе* М; у баџшту чџјем нџко *викаџе* Ц; и у моје *време* О; за *гуџџџе* Ч; на *закачуваџе* Ч; тџг сам имаџа *знаџе* Сл; џде на *зрачеџе* Ц; чџје *имаџе* да даде Ж; баџино *џме* добиџла Ж; на једно *маџаре* ме џкџчи Ц; па на тоџ *миџе* П; па туџрај и *сџрџе* ГД; на *сџрељџе* Н; прџжа *џџше* ГД; џде џјко сџс *џџе* П; с нџко *јџже* Сл; од старџо *време* („о старом времену“) Ж; у *џџџе* мноџо смо работџле Ж;

у *Бугариџе* ГД; џни идоше у *Гџџилане* Рљ; џдоше у *Прџшево* П; у *Требеџџџе* отидџше Н; у *Скџџџе* кџд ги сретнем Сл итд.

б) *-џџџе*: маџџа ми запали *огџџџџе* Сз.

в) *-це/-енце/-џнче*: туџри му малџка *брашџнице* П; џе ми донџсеш о[д] твоје *сџренце* О; донџси нџко *дрвце* М; *миџџенце* туџрам Ч; нџ би овакоџ *џилџнце* нагазџла О;

в) *-че/-иче*: да нџсим кџске на *кџче* Ч; *аљџнче* му обџчите П; *девоџче* га доведе овдеџа Рљ; џвече склонаџмо *казџнче* М; па га замџта у *крџче* М; у онџј *сџбиче* П; стаџви *сџџџче* П; понџсеш *џџорбџче* Сл; за једно *фрџџџџче* више Рљ; џна лиџџка *фџџџиче* П; туџрим *џилиџче* Љ; једно *шеџџиче* џе туџру Ж; по једно *џиџџџче* Сл; сас *џрџиче* показџје Ж; итд.

Вокаџџџџив једнине

2.1.3.3. У вокативу су забележена обраџања живом биџу.

2.1.3.3.1. Именице на *-е*:

а) *де̑ше*, забраља се Љ; *де̑ше*, три паре лек П; *Де̑ше* слатко, неје радија ГД;

в) *-че*: *девојче*, еј Ж; и такој, *снашче* П; *маче* дедино, оди М и сл.

Номина̑ив множине

2.1.3.4.0. Именице треће врсте у множини могу имати наставке: *-а*, *-иња*, *-ики* или *-ци*. Суфикс *-а* у множини имају именице на *-о*, *-е* и *-иши̑е*; суфикс *-ики* у мн. имају именице на *-иче/-че* и именице са деминутивном нотом на *-е*. Код већине именица код којих се очекује проширење са *и̑*, *н*, *с* наставак је *-иња*. Глаголске именице немају множину. Исказивања множине збирним именицама на *-ад* нема (осим именице *чељад*). Множина именица које означавају младунчад има наставке *-ики* или *-ци*, ретко *-иња*. Овакво стање у многоме је блиско ономе у говору Горње Пчиње (Јуришић 2009: 123–126), с тим што у прешевском говору није забележен наставак *-ења*, какав је случај у пчињском (Јуришић 2009: 125: *ви̑мења*, *и̑мења*, *ра̑мења*). И у кумановском се среће само суфикс *-иња* (Видоески 1962: 104).

2.1.3.4.1. Наставак -а: *говѣда* пѣ-шѣс главе Т; *девојчи̑и̑и̑а* П, Ц, Сл, Ж; *деч̑и̑и̑и̑а* ву доса̑јав Ж; неке паре, *ѣвра* Ч; какви су ги *ја̑ја* Т; *фарбани ја̑ја* Б; *пр̑жени ја̑ја* ГД; *кучи̑и̑и̑а* Љ, П, Б, Ч; *сѣлски и̑у̑и̑и̑и̑а* Љ; *почѣли* и *рѣбра* да се ви̑див П; *то̑ј* су *ти̑ја сѣла* М итд.

2.1.3.4.2. Наставак -иња: *они̑ја бури̑ња* Рљ; *дру̑ги ими̑ња* Сл; *свѣ не̑ки ими̑ња* Ч; ма да ги не̑ма сви̑ ти̑ја *ими̑ња* Р; *не̑где дру̑ги ими̑ња* Сл; *јуж̑и̑ња* П, Ц, ГД, Ц, Сл; *Чекли̑чки ло̑зи̑ња* М; *тр̑ња*, али *они̑ја магар̑и̑ња* што̑ јѣдев П; *обе ра̑ми̑ња* П; *та̑д* су *би̑ли чез̑и̑ња* [мн. од *чезе*] Сл; *мно̑го ши̑и̑и̑ња* П; *шкѣмби̑ња* Ц, ГД, П, Сл, Ж итд.

2.1.3.4.3. Наставак -ики: *двѣ близ̑нач̑ики* О; *има* тако̑ј *ви̑рчки* Т; *девојчки* П, Ц, Н, Р, Ж, Сл, Т, Рљ, М; *ситни зу̑и̑чки* Ц; *кол̑ач̑ики* П, Ж, Ц, Т, Рљ, Ч; *ку̑и̑ри̑ки ба̑бини* Ц; *чи̑ји* су *ма̑чки* Ц; *ми̑ѣн̑ци̑ки* П, Ч; и *и̑ра̑си̑ки* Ж; *и̑ѣл̑чки* П, Ц, Сл, Т, Рљ; *бѣли и̑и̑ли̑ки* ће ти *иска̑чав* на гла̑ву П; *сва̑какви ђели̑мчки* Ж; *ше̑ѣрчки* па у *мар̑амчки* Сл итд.¹¹²

2.1.3.4.4. Наставак -ци: *ја̑га̑њи* на *пи̑јац* П; *и̑ра̑сци* П, Ж, Ч, Т; *једно̑ време* и *и̑ѣл̑ци* Сл и сл.

¹¹² О заједничко-словенском суфиксу *-ик* и његовом деминутивном значењу које се сачувало у говорима источне и јужне Србије говори Белић и наводи бројне примере из Врања и околине (Белић 1999: 258–259).

Суплетивни множински облици на *-ики* и *-ци* морфолошки представљају именице мушког рода.¹¹³

Карта 5.

Општии падеж множине

2.1.3.5.0. Облици општег падежа множине једнаки су номинативу множине, што потврђују примери који следе.

2.1.3.5.1. *Именице на -а:* цѣпи дрва П; чуваја сам говѣда Сл; стаѡи неколко зрна Ж; голѣми јајца носѡи Св; поделише ни јајца П; све колѣна огруљило Т; на тија мѣсиа Т; кад ће покажев неки сѣла Ч; туј под рѣбра П; у говна до гушу ГД; држи на колѣна Сл; итд.

2.1.3.5.2. *Именице на -иња:* ја ги притиска тија дугмиња П; намишћам си мѡлиња П; сас ѡѣбиња Ж и сл.

2.1.3.5.3. *Именице на -ики:* да узмемо врѡчки П; девојчки удадоше О; има си јагњики Н; он канѡчки продаваше О; за кучики ГД; има и ѡѡврѣци,

¹¹³ В. и: Павловић 1939: 37, Стевановић 1969: 412, Богдановић 1987: 150, Марковић 2000: 125, Видоески 1962: 143. Наставак *-ики* за образовање множине неких именица средњег рода у македонским говорима користи се на читавом северу, на југу „до границата со штипскиот и кочанскиот говор“ (Видоески 1962: 143).

л^ей^чики Ж; ше^ћер^чики па у мар^ам^чики Сл; ма^чики довела Ж; ће уз^нете ма^чики Ж; има и њара^ун^учки Лб; на^кач^им ов^ија њар^чики Рљ; на њар^чики ву да^вај П; њра^ички да гл^едамо Ц; ва^ди ши^ћер^чики Сл; с^ас ун^учки П; и сл.

2.1.3.5.4. Именице на **-ци**: ја^га^њци ги ра^ни Ц; ја^га^њци смо си има^ли Ж; њра^сци прода^ва Т и сл.

Хипокористичка и слична имена на **-е** и **-и**

2.1.4.0. Хипокористичка имена на **-е** и **-и** могу имати природни мушки, женски или средњи род и то се може закључити на основу конгруирања са атрибутском или предикатском речју.¹¹⁴ Међутим, ове именице немају посебан облик за општи падеж, чиме се приближавају именицама средњег рода.¹¹⁵ С обзиром на различитост њиховог рода, али и на њихову индеклинабилност,¹¹⁶ хипокористике посебно представљам.

2.1.4.1. Хипокористици на **-е**:

Номинатив:

Бл^аге ми је ро^ђак не^ки О; Б^обе га не^ће Т; Б^обе ел^ект^ричар Лб; Б^обе по^рано је иза^шја М; Б^обе што ра^ди у шко^лу Р; Бу^це му је с^ин Р; деда Д^обре што гу има М; ја и Стан^ика, и ов^ј Ж^ике Ц; Ж^ике и Г^оца би^ли Т; Заин^ат са му тур^ила име М^иле Ц; чика М^иле посла^ја Ч; А М^иџ^ире ми је ре^кја П; ви^каше ов^ј М^иџ^ире П; Та^не ра^дија у С^ед^ми ју^ли Ж;

¹¹⁴ Потврде са конгруирањем нису забележене за сваки пример, али се из контекста могло закључити о ком роду хипокористика се ради, те се на основу тога вршило разврставање према роду.

¹¹⁵ Многи аутори ове хипокористике сврставају у оквиру групе именица средњег рода: Реметић 1996: 466, Вукадиновић 1996: 138, 140, Ћирић 1999: 117, Марковић 2000: 121, Милосављевић 2009: 466. Проф. Богдановић (1987: 150) овакво груписање образлаже чињеницом да хипокористици на **-е** и **-и** имају општи падеж једнак номинативу. У Алексиначком Поморављу ова имена која се односе на мушке особе у ОП могу имати проширење **-и-**, док је код женских хипокористика увек ОП=Н. За хипокористике на **-и** закључује се да су новијег датума (Богдановић 1987: 151). Јуришић (2009: 126) напомиње да хипокористичка мушка имена у говору Горње Пчиње могу функционисати као именице м. или с. рода, док се женска хипокористичка имена најчешће понашају као именице с. рода, ређе као именице ж. рода. Видоески наводи хипокористике мушког рода, који у општем падежу имају **-ија**: Миле^ија, Рис^ие^ија, чак и: Или^еја, Ме^иоди^ја^ија (Видоески 1962: 134–136). Младеновић (2013: 132–133) хипокористике мушких имена на **-и** и мушка лична имена на **-е** сврстава у именице м. р. јер их за ту групу везују остали падежни облици, мада имају проширење основе **-(е)и-** које их приближава именицама с. р. (за разлику од с. рода, ови антропоними имају ОП на **-а**).

¹¹⁶ Проф. Марковић оставља могућност да се ове именице могу посматрати као индеклинабилне (Марковић 2000: 121); в. и Вукадиновић 1996: 129.

Зоре ми је чувала Нате много П; *Наише* је радила Б; звала ме је *Суне* П; *Сузе* ме је много слушала Сл; еве, ваша *Сузе* ће ти каже П.

оној наше *Наише* П; *Александриче* Ч; *Море, њој ли Драганче!* *Софче, Дуњче* П.

Општи падеж:

на *Бобе* татка Љ; на *Бобе* ис Прешево Ц; онда на *Бобе* Шинку Р; на *Благе* је продја Ж; овај жена на *Боре* П; мајка му је на *Миле* ТР; на *Раде* што је направиа П; А *Мишре* ми је рекја П; ми са твога *Денче* Ц; сас *Раде* М. Зоре ми је чувала *Наише* много П; а овој за твоју *Наише* Љ.

Вокатив:

ало, *Жике* Ц; немој, *Жике* Ц; Мора да га викав: *Миле* Ц; Бата, *Сидоле*, бата *Сидоле!* Ч;

Даре, рече, ја се излечи П; она је млада, *Зоре* Ж; Што кажеш, *Наде* П; *Нике* (< Станика), ти иди Ж; *Тање*, држи Ц; *Тање*, ајде здраво Ж.

Овој групи припадају и именице м. р. на -е којима се именује неки сродник: *њобре* и *њаише* јер и оне имају само један облик за Н и ОП.

Примери:

на нашег *њобре* М; тој си је наш *њаише* Б;¹¹⁷ *вика*[м] му на *њаише* Љ и сл. *викам* га: *њаише!* ГД; *Куку*, реко, *њаише!* П; *њаише*, па ли *викам* ти М; *њаише*, седи и ти Љ и сл.

2.1.4.2. Хипокористици на -и забележени су једино у мушком роду:¹¹⁸

Номинатив:

Драги га нема М; *Драги* долази за викенд М; *Драги*, *Жика*, *Лука*, *Ставра* и *ми* Н; наш *Зоки* *вика* Ж; онџ *доле* *Мики* што је Љ.

Општи падеж:

па је била на онога *Гаги* баба П.

¹¹⁷ Именицу *њаише* Радивоје Младеновић сврстава у деклинациони тип именица м. р. са проширењем (*њаишења*, *њаишењу*) и наводи могућност да је код ње и сличних именица (нпр. *нане*) дошло до морфолошког једначења са вокативом (Младеновић 2013: 133, 180; в. т. 2.1.2.3.2.).

¹¹⁸ Формант -ки код хипокористика Клајн (2003: 140) објашњава као варијанту хипокористичког -ка. Ширим разматрањем творбених и стилских карактеристика имена на -ки (типа *Зоки*, *Мики* м. и ж. рода) у српском језику бавила се Јелена Јовановић Симић (2012), према чијим речима је први део овог суфикса домаћег порекла (по угледу на суфиксе -ка (*Жика*, *Рушка*) и -ко (*Мишко*)), па и територијално ограниченог -ке (*Мишке*)), док се други део, вокал и, развио под страним утицајем (*Цеки*, *Мики Маус*). Јовановић Симић закључује да „и поред велике учесталости хипокористичких изведеница на -ки код неких категорија становништва и у монденој сфери културног и супкултурног живота, њихово учешће у општем фонду именословних речи није превисоко, па се не треба бојати њихове даље превелике експанзије, нити даљем упрошћавању и огољавању именослова српског“ (Јовановић Симић 2012: 571).

Вокатив:

кажи, *Драги*, на мајку ми П; *Мики*, немој П.

Посебне напомене о именицама

Именице прве врсте

2.1.5.1.1. Именица *сир* јавља се и у облику *сирење*: да покријем *сирење* Ч; као српско *сирење* О; нема да истечи *сирење* Рљ; потсирила сам *сирење* О; преко оној *сирење* Рљ.

2.1.5.1.2. Од именице *шајко* множина гласи *шајковци*:¹¹⁹

наши *шајковци* П; сас *шајковци* Ц; *шајковци* су се слушаће Ч.

2.1.5.1.3. Именица *синко* забележена је једино у облику вокатива:

ајде, лэгнете, *синко*, лэгнете Ч; али не можеш бе, *синко* О; Боже, па тој мџи деца, *синко* О; никој, *синко* Ч; па не може, *синко* Љ; Ти си млада, *синко* П.

2.1.5.1.4. Именица *ујко* у општем падежу најчешће има форме именице првог деклинационог типа: отидомо куде *ујка* Рљ (в. т. 2.1.1.2.4). Међутим, забележен је и облик општег падежа по којем се она може сврстати у именице друге врсте: од *ујку* сестре ГД.

2.1.5.1.5. Ојконими који стоје у мушком роду једине с наставком *-овац* могу добити *-е* те се тако придружити именицама средњег рода.

У *Бујановац* нема Ч, ГД, П; и она као у *Раковац* Рљ;

али и: зет ми из *Бујановце* је Ц; њди си у *Бујановце* ГД; у *Бујановце* П; значи из *Букуревце* су Рљ; туј пређе *Букуревце* Т; у *Рисџовце* Ч, Ц; према *Цакановце* Т; после од *Цакановце* навамо Т.

Обични су ликови грађени суфксом *-це*: овај из *Брајоселце* Ч; из *Жујинце* Ц; Сента је из *Лейџинце* Н; ја сам учија занат у *Црноџинце* Р.

2.1.5.1.6. Именица *мејтар* уз бројеве најчешће има облик *мејтра* (два *мејтра* П, три-четри *мејтра* ГД, гледам на двеста *мејтра* Ц итд.), али су забележена неколико примера облика *мејтре* уз бројеве:

пет *мејтре* Н; дванаес *мејтре* Ц; петнаес *мејтре* Сл; иљадо и песто *мејтре* Сл.¹²⁰

¹¹⁹ Код Белића се налази пример *шајкови* забележен у Врањској Бањи (Белић 1999: 234). У Заплању су у зони П забележени облици *шајковци* и *дедовци* (Марковић 2000: 131, 212). Радивоје Младеновић (2001: 291, 294) наводи наставак *-офци* / *-ефци* за грађење множине именица на *-о* које представљају надимке пејоративног значења, затим породичне надимке и сродничка имена (*џлачкофци*, *Реџофци*, *дедофци*).

¹²⁰ О лику *мејтре* уз бројеве Павловић говори као о примеру са поремећајем (Павловић 1970: 94). Сличних примера има у говору Јањева (Павловић 1970: 94) и у пчињском говору (Јуришић 2009: 131). Белић (1999: 241, 242) наводи само *две месџе* (исто и у: Богдановић

2.1.5.1.7. Од именице *евро* уз број обично иде облик *евра* (дванајес *јевра* Сл, петнаес *евра* М, сто *евра* Ч итд.), али је регистрован један пример са *евре*:

три иљеде *евре* Сл.

Именице друге врсте

2.1.5.2.1. Именице које означавају сроднике, титуле или занимања обично се налазе у склопу акценатске целине те губе акценат и постају индеклинабилне, што се најбоље види у облицима општег падежа и вокатива.

Потврде:

е виш, *баба* Благаица М; *баба* Ђурђа Рљ; *Баба* Кона за Олгу викаше Ж; *баӣа* Пера ги купија П; *деда* Добре што гу има М; *Деда* Јованов кладанац Н; *чика* Анђел последњи пут О; *чика* Звонко, дође ли Љ; *чика* Миле послаја П; *чика* Ратко, куде си ГД; *чича* Данча богословију је завршио П; *чича* Коле пољопривреда и пекар П; *чича* Тима вуновлачар П; овде купи *чича* Тоза П; и *ше̄йка* Богдану сам знала О; *баба* Драгу гу одведоше; овј за *чика* Перу П; фала на *чика* Перу П;

баба Като, иди на Ћипру да кажеш О; *ше̄йка* Станче! П; а брѐ, *ше̄йка* Станче О; нѐ, *ше̄йка* Станче О; *ше̄йка* Даринке П; нѐма ништа, *чика* Пѐро П; *чика* Пѐро, јеси устао П; ајде *чича* Бранко П и сл.

Исто се односи и на овакве именице мушког рода прве деклинационе врсте: и *докѝор* Бранко Т.

2.1.5.2.2. Вокатив од *деца* једнак је номинативу: ако, *деца* П; ајде, *деца* Ч; одокле сте, *деца* М.¹²¹

Именице шреће врсте

2.1.5.3.1. Именица *раме* може имати и форму *рамо*: боли ме *рамо* ГД.

2.1.5.3.2. Именица *ћезве/џезве*, поред облика у ср. роду, може се чути и као именица женског рода:

узне *ћезве* П; да ставим *џезве* Ж; па ми се *џезве* окрена Т;

али и: дигнала *ћезву* овако Ч.

2.1.5.3.3. У прешевском говору среће се лексема *вечер* као именица м. рода: Бѐдњи *вечер* Ж, тѝј *вечер* ће дође П.

2.1.5.3.4. Множина именица *око* и *уво* гласи *очи* и *уши* (више у т. 3.1.1.).

1987: 156, Пецо, Милановић 1968: 318, Јовић 1968: 85, Симић 1972: 280) који се објашњава као остатак двојине.

¹²¹ На овакво изједначавање Н и В упућује Белић (1999: 232).

да нѐмам *очи* П; *очи* се не вѐдив Ч; избѹљи *очи* Ц; глѐда те у вр *очи* Ц; како *има* *очи* П;

на *уши* ли сѐдиш ГД.

2.1.5.3.4.1. Уз бројеве, ове именице имају множинске форме:

врзаше ми *обе* *очи* П; на *обе* *уши* Ч (али и: *оба* *ока* ми сѹзив Т; *оба* *ува* П); да отвориш *чеѹри* *очи* ГД.

Именице уз бројеве

2.1.6.1. Именице *ѹрве* *врѹте* уз бројеве (осим уз број један) имају стари двојински наставак *-а*, који се некада употребљавао само уз број два (Белић 1999: 239).

Потврде:

Ко *два* *бѹжјака* Рљ; *два* *војника* бугарска М; *десеѹину* *дана* Н; *имамо* *два* *ѐкишара* шѹму Р; *десеѹину* *ѐкишара* Ц; *два* *месеца* нѐје читано Р; на *два* *улаза* кућа ГД; *ѹри* *браѹна* Н; *ѹри* *лиѹра* пије Т; *Два* *сина* *има* Ж; па скоро донесе *два* *ѹака* ГД; тѹја *два* *грѹба* О; на *два* *ѹри* *маа* Ч; *два* *меѹра* П; *два* *мѹжа*, *ѹри* П; ако му даш *два* *чаја* узастѹпце Ч; само *два* *човека* Р; он ву опали једно *два* *шамара* П; *има* *ѹри* *браѹна* Ч; три *ѹараѹнука* *имам* П; *чеѹри* *дана* сам била у хѹронарно П; *ѹеѹи* *дана* пред свети *Николу* Ж; *ше* *сина* Ч; донесе *десеѹ-ѹеѹинаес* *корења* П; *чи*ча ми *ѹеѹинаѹес* *баишалака* да даде П; *седамнаес* *човека* П; од *ѹриес* *ѹеѹи* до *чеѹрдесеѹи* *ѹака* српски Р; ѹдма *чеѹерес* *дана* ГД; *имаја* је *сѹбо* *ѹедесеѹи* *ѹарадаја* П; глѐдам на *двесеѹа* *меѹра* Ц; можда *има* *ѹвадо* *кубика* *дрва* О итд.

Уз прилоге за количину облик именица је исти као и уз бројеве: *колко* *бѹлеса* *имам* П; *колко* *дана* прође Јљ; *ѹѹолко* *човека* вредиш Р и сл.

2.1.6.2. Именице *друге* *врѹте* уз бројеве налазе се у номинативу множине (в. Белић 1999: 238, Богдановић 1987: 155, Марковић 2000: 134).¹²²

Потврде:

има *две* *куће* ГД; *две* *реке* се спајав Р; *две* *сесеѹре* и једнога брата ГД; *две* различите *фамилије* Р; *Две* *ћерке* *имав* Ч; *има* *две* или *ѹри* *маале* Р; *ѹри* *ѹваде* ГД; на *ѹри* *ногаре* П; *Три* *ћерке* *има* Ж; једно *ѹри-чеѹри* *године* П; *чеѹири* *ћерке* П; пензија *ѹеѹи* *ѹваде* више П; говѐда *ѹе* *шес* *главе* Т; *има* *ѹе* *шесеѹи* *године* Рљ; *шес* *ѹваде* *динара* М; *десеѹи* *ѹваде* *ѹспадна* Јљ; *ѹеѹинаес* *семѹнке* М; *осамнаес* *ѹриколице* *камен* Сл; *дваес* *године* ГД; по *двајес-ѹриѹес* *ѹвце* Т; триес *ѹваде* *динара* М; ми *чеѹерес* *куће* Срби ГД; *пла*та ти је *седамдесеѹи* *ѹваде* П; *сто* *ѹваде* *динара* Св; *ѹваду* и *ѹесеѹо* *марке* П итд.

¹²² Проф. Реметић наводи још две могућности у објашњењу оваквог облика – номинатив, акузатив, вокатив двојине или генитив једнине (в. Реметић 1996: 469).

Номинатив мн. задржава се и уз прилоге за количину: *много године* је прошло О; *иолико муке* и *па* сам преживела П.

2.1.6.3. Именице треће врсте имају плуралску форму уз бројеве. Некада се множина употребљавала уз бројеве *ири* и *четири*, а то је пренесено и на именице уз број *два* и остале бројеве (Белић 1999: 241).

Потврде:

две ири дрва има туј Ц; на тија *два местиа* Р; неки *две ири сиабла* П; на три *кила* да дође П; *дваес евра* Ж; *сио евра* ТР;

две зрнца у кашкику Ц; *ијинаести* комада *јаја* П; ставила *две јаја* Ц; једно *две јаја* Ж; по *сио дваес јаја* смо местили П; *неколко дрвца* М;

две-ири магариња Т; *две хебиња* сам дала Ч; *иешес хебиња нови* седив П.

две ирасики ги остави Ж; *две унучики* води Т; стави *две ири иарчики* Р; довела *ири мачики* Ж; *обе сиаичики* се прифатиле О; по *ири четири јарики* чувашемо Рљ; ја *иеш унучики* П;

2.1.6.3.1. Форме *две* и *обе* уз именице средњег рода (*две ири дрва* има туј Ц; *две зрнца* у кашкику Ц; *две хебиња* сам дала Ч; *две ирасики* ги остави Ж; *две унучики* води Т; *обе сиаичики* се прифатиле О и сл.) представљају стару двојину (Белић 1999: 240, в. 1.2.4.6.).

2.1.6.3.2. Именица *време* и иначе нема множински облик па ће остати у једнини и у исказивању неке количине: *много* је време отад Сл; *колко* време је прошло П; ја *иолко* време Р.

2.1.6.3.3. Код именица са множином на *-ци* наставак уз бројеве је *-а*:

два јагањца тэд купи П; по *ијинаес јагањца иера* Ч; *два иелца* имашемо Т.¹²³

2.1.6.3.4. Збирне именице *браћа* и *деца* уз бројеве задржавају свој облик. Именицу *деца* и њену употребу у неким говорима источне и јужне Србије Белић објашњава као непроменљиву јер се овде „почела разумевати као пот. plur. од дэтя“, а именице с. р. мн. имају само један падеж. Исто објашњење односи се и на именицу *браћа* (Белић 1999: 230).

дешей браћа П; *двојица браћа* тамо рођени Р; на сви *ипројица браћа* Рљ;

две деца П; сви по *две деца* Рљ; *ири четири деца* Т; *осам деца* родила Н итд.

Уз прилоге за количину стоје исте форме: *колко* су браћа, не знам Лљ; *много* браћа Р; *Колко* деца имаш? Лљ; ти *иолко* деца ће узмеш П.

¹²³ Овде се ради о слагању облика именице м. р. (Н мн. *јагањци*) уз бројеве. Некада се уз број два употребљавао наставак *-а* који је дошао из двојине, а *-и* је ишао уз бројеве три и четири. Наставак *-а* временом је пренет и на именице уз три и четири (Белић 1999: 241).

Збирне именице

2.1.7.0. Већ је било речи о томе да у прешевском говору нема збирних именица на *-ад*, осим именице *чељад*, која се јавља и у другим ПЈ говорима (Богдановић 1987: 156, Јуришић 2009: 128, Младеновић 2013: 209). У призренском говору именица *чељад* није забележена (Реметић 1996: 470). Ова именица у прешевском говору има облик м. р. једнине, што је случај и у алексиначком, пчињском и кумановском говору (в. Богдановић 1987: 156, Јуришић 2009: 128, Видоески 1962: 145), док у гатњанском има и множинску форму (Младеновић 2013: 209).

Потврде: у кућу било много *чељад* ГД; све његов *чељад* ГД; тој њен *чељад* Рљ.

2.1.7.1. У наставку наводим неке од потврда за облике збирних именица у прешевском говору, а шире о њиховим облицима и конгруирању у т. 3.1.2.

српско *гробље* Н; треба да однесе тој *дрвље* Ц; од оној *камење* не мож да прђем О; има *оној ирње* П; има и *иој сндоље* П; продадо *га гвожђе* П; баш куде је *наше лојзе искачало* О; беремо *грјзе* М;

долѐко су *наши гробја* Сз; падав *дрвља* и *камења* П; Длѐги *камења* горе Р; *Какви ирња*, да знаш Рљ; вржемо ги *ишја сндоља* ГД; све неки *гвожђа* по авлију Сл; першун са све *корења* Ч; преноси *ги ирућа* Ж; скидамо *иреија* П; фрља *иреија* од кућу Сз; *овија браћа* куде ће Ч; *велики деца*, мори Ч итд.

Именице плуралија тантум

2.1.8.1. Именице плуралија тантум представљају још једну скупину именица, поред збирних, која је обележена несагласјем семантике и граматичких обележја (в. Младеновић 2007: 99, Младеновић 2013: 212). У наставку се наводе неки примери употребе ових именица у прешевском говору, а детаљнија објашњења у вези са њиховим облицима која произлазе из система конгруирања в. у т. 3.1.3.

на коњи су се стављали *бисази* Ц; легала је *богиње* Т; онѐј *вале* на главу Сз; она на онија *враиша* М; сал *једне гаће* Т; на његови *груди* Т; да несу *заушке* П; разѐпне онѐј *кашараге* Ц; да зауставив неки војни *кола* П; *коноље* П, М, ГД, Ж, Т, Рљ; бѐле панталоне и бѐлу блузу од *ишја коноља* Ц; боли га у *крс* П; *кучина* П, Ч, Т, Рљ, Сл, Ц, Ж, М; ти с твоји *леђа*, ја с моји П; *маказе* и отсѐчи Т; с његове *наочаре* П; тѐд су биле *нѐвѐ* П; *ишшије* прави Ц; у његови *илућа* Ч; теј *иомије* П; Петрови *иосиши* га *фаћав* Ж; такво ву је *рње* Ж; онѐј *ирице* убаво Ц; с тој мора да чини *чаре* Сз; у моје *чашире* Ц; *сивре* су се викале Љ итд.

Трагови синтетичке деклинације

2.1.9.0. У прешевском говору облици старог деклинирања заиста су ретки. С обзиром на положај прешевског говора, који не омогућава утицај других дијалеката са евентуалним деклинационим синтетизмом, овде се не може говорити о спољном деловању (в. Белић 1999: 242–243). Због тога издвајам две групе примера са траговима синтетичке деклинације:

остаји старе деклинације, који се препознају у прилозима и неким устаљеним изразима,

нови синтетички облици, који су настали под утицајем стандардног језика.

2.1.9.1. Од старих падежних облика у прешевском говору чувају се углавном прилошки ликови генитива, инструментала и локатива. Генитив и датив јединине код именица сачуван је у оквиру малог броја устаљених израза.

2.1.9.1.1. Генитив: *бога*_{ми} Р; *бога*_{ми} ти кажем П; *живоџа*_{ми} ако те лажем П;

њојан отац је фатио *свеџа* П; да фатим *свеџа* П, ГД, Ц, Т;

з *десне сџране* Сл; с *десне сџране* та̑м О; и с *теј сџране* и с *теј сџране* О; *све* са *сџране* П и сл.

2.1.9.1.1.1. Лексеме *дом* и *леб* могу се јавити и са генитивним *-а* (в. 2.1.1.1.1.6)). То не важи за именице *лук* и *сир* (уп. Богдановић 1987: 143, Реметић 1996: 474, где се јављају и: *лука*, *сира*, као окамењени партитивни облици).

дома ли си Ц; да *се*ди *дома* П; *идемо* си *дома* П; *не* га доведе̑а до *дома* П; *сам* до *дома* је дошја П; о[д] *дома* ти се јављам М;

али и: *дом* ће гледамо П; *једна* ћерка му се *врна* *дом* Р; на *дете* ће *носи* лубеницу *дом* О; *што* ће *радиш* *дом* Ц;

једосте ли *леба* П; *купи* *леба* П; *откџд* *неси* месџла *леба* Т;

али и: *купујев* *готов* *леб* ГД; *несам* *јела* *леб* *сас* *њи* П; *ће* *купи* *леб* П.

2.1.9.1.2. Датив је препознатљив у следећим изразима:

фала *Богу* П, Ц, Т, Рљ, Ч, Сл, Ж;

мајке му га П, Ц, Сл, Ч; *мајке* му га *спа*лим Т, П; *нане* му га *набијем* Р, Сл (в. т. 1.2.4.3.).

2.1.9.1.3. Инструментал: али *веђином* та̑ј е *сува* Р; *веђином* су *све* Срџби *били* П; *веђином* су *наши* *били* Б; *веђином* су *тој* *били* Р;

*одо*кле је *она* *била* *родом* Ц; *родом* је *отуда* П;

не *можеш* да га *ти* *силом* *тераш* П; *они* су ме *силом* *дале* *овдека* О; *узеле* гу *њени* *силом* О; *па* *силом* Т; *силом*, *не* *милом* *него* *силом* П;

грешком га ви́кнем ње́га Ц;
то́лко си је бо́гом да́та О;¹²⁴
ноћу сања мајка П; *ноћу*, да́ње ни́што не́ма да ме на́ђе Сл; *ноћу*, да́ње,
и́сто ти је П.

дању, ка́д има вре́ме П.

2.1.9.1.4. Локатив: *ноћу*, да́ње ни́што не́ма да ме на́ђе Сл; *ноћу*, да́ње,
и́сто ти је П; отидо́мо *ноће* Сл;

зими је вру́ћа, ле́џи је ла́дна О; а ле́џи да се ла́диш О;

да га ви́кнем *јуџире* Љ; да гу псу́јев људи *јуџире* О; за *јуџире* се спрѐмамо
Св; *јуџире* да́н П; има вре́ме *јуџире* Рљ; *јуџире* ће ми га вра́тиш Б; о́дма *јуџире*
Ч и сл.

2.1.9.1.5. Облик инструментала *дању* настао је аналогично према *ноћу*, а *дање* се развило под утицајем форми локатива *јуџире*, *зиме*, *леџе* и сл. (Белић 1999: 245). Како наводи проф. Богдановић, у говору Алексиначког Поморавља нема облика: *леџе*, *џролеџе*, *ноће*, али ни *оње* (Богдановић 1987: 154). Ове ликове није забележио ни проф. Реметић у призренском говору (Реметић 1996: 449, 528–529). Међутим, у оба ова ПЈ говора има инструментала *дањом*, *ноч'ом* (Реметић 1996: 449, 452, 529), *дањум*, *ноћум*, *јуџиром*, *вечером* (Богдановић 1987: 154). Такве форме могу се чути у кумановском говору – *зиме*, *јуџире*, *дањем*, *нокем/ноком*, *ноке* (Видоески 1962: 144). У пчињском говору употребљавају се *јуџире*, *зиме*, *леџе*, *ноће* (Јуришић 2009: 261, 262). Барјактаревих (1977: 210) је у ондашњем прешевском говору забележио неке прилоге из ове групе: *леџи*, *зими*, *ноћи*, *ноћом*. Мој материјал показује да је прешевски говор задржао само део овог инвентара.

2.1.9.1.6. Акузатив множине чува се у облику *госџи* (в. Белић 1999: 245):

де́ца су ми на *госџи* Рљ; до́шли ми на *госџи* Ч; *И́*дев на *госџи* Б и сл.

2.1.9.2. Новонастали падежни облици јављају се у специфичним ситуацијама, што је део адаптационог поступка говорника у карактеристичним условима конверзације. Њихова примена не подразумева губљење осталих дијалекатских одлика, већ значи само комбинацију средстава комуникације.

2.1.9.2.1. Најчешћи су облици генитива једнине:

тој у библиоте́ку *Бо́ре Си́анковића* О; гу́бљење *вре́мена* П; од пр́вог *да́на* Ц; сто́ де́сет *ме́џара* М; без *о́бзира* на све́ Ц; без *о́бзира* П, Ц, Сл; гла́вом

¹²⁴ Облик *божем*: *божем* не знаје Т; *божем* ће гу сепрев Ж (в. т. 2.6.1.3.), који се јавља и у осталим призренско-тимочким говорима, Белић не сврстава у групу остатака старог инструментала јер је његова етимологија нејасна (Белић 244).

без *обзира* Ч; па и после *ра̑и̑а* Ц; пре *ра̑и̑а* ли треба Сл; у тој време, после *ра̑и̑а* Ц; за време *Турака* Ц (обичније: за време *џурско* П, Ц, Т); овај фабрика *чоколаде* Ч; нема *шансе* П, Ц;

2.1.9.2.1.1. За облик генитива јд. именице *година* не могу бити сигурна да ли се ради о старини или новини јер се напоредо јављају оба лика (ОП и генитив), али је сигурно да уз редни број увек иде синтетичка форма.

коју *годину* беше, не знам Ц; онуј *годину* бемо Т; от коју *годину* П;

кад, које *године* М; до које *године* је било Ц;

две *иљадите године* П; осамдес четврте *године*; бѣш деведес девѣте *године* Ч.

2.1.9.2.2. Адвербијализовани ликови датива и локатива именице *кући* представљају утицај стандардног језика који је почео да се одомаћује пре свега код млађих говорника:

да *идемо кући* Ц; *идемо си кући* Ч; *јеси кући* П; *кући* сам П.

2.1.9.2.3. Инструментал: *џрбухом* за *крухом* П; нису видљиви *голим оком* Ц; *главом* без *обзира* Ч.

2.1.10. На крају поглавља о именицама у прешевском говору може се закључити да се оне уклапају у јужноморавске говоре осим што нема сугласничког проширења код именица средњег рода. Именице су обележене поступком поједностављења језичког система у смислу усаглашавања граматичких и семантичких ликова, који се најбоље препознаје код збирних именица.

2.1.11. Прегледности ради наставци именица у прешевском говору биће дати у табелама.

Табела 2.

Именице прве врсте		
	једнина	множина
Номинатив	<i>-Ѡ, -л, -а, -е, -р, -о</i>	<i>-и, -ови, -еви</i>
Општи падеж	<i>-а, = Н</i>	<i>= Н</i>
Вокатив	<i>-у, -е, = Н</i>	<i>= Н</i>
Уз бројеве	<i>-а</i>	

Табела 3.

Именице друге врсте		
	једнина	множина
Номинатив	<i>-а (-а, -ица, -ка)</i>	<i>-е</i>
Општи падеж	<i>-у</i>	<i>= Н</i>
Вокатив	<i>-о, -е</i>	<i>= Н</i>
Уз бројеве	<i>-е</i>	

Табела 4.

Именице треће врсте		
	једнина	множина
Номинатив	<i>-о, -е (-о, -е, -ишије, -це, -енце, -анце, -иче, -че)</i>	<i>-а, -иња, -ики, -ци</i>
Општи падеж	= Н	= Н
Вокатив	= Н	= Н
Уз бројеве	= Н мн.	

ЗАМЕНИЦЕ

Личне заменице

2.2.1.1. Личне заменице у пршевском говору јављају се у пуном облику и у енклитичком. Разликују се форме номинатива, ОП и датива, с тим да су енклитички дативни ликови далеко фреквентнији од пуних. Примери показују да се енклитике и иначе чешће употребљавају од пуних форми. Говор Прешева одликује појава удвајања објекта, па одатле и удвајање личних заменица, односно акцентованих и неакцентованих облика. Дативне енклитике често врше функцију посесивности. С обзиром на то да слушни утисак наводи на неодвојивост два елемента (именице и енклитике којом се исказује посесивност) у бележењу сам их акценатски везивала.

Пизренско-тимочки говори одликују се богатством пуних и енклитичких заменичких облика. Детаљну анализу стања у заменичком систему јужног дела ПЈ говора дала је Марина Јуришић (2005). У редовима који следе на појединим местима јавиће се поређење пршевског заменичког система са поменутиим прегледом али и допуњено пре свега стањем у говорима који су структурно и географски блиски пршевском (алексиначки, кумановски, гатњански).

Једнина личних заменица

Прво лице једине

2.2.1.1.1. Код првог лица једине облик општег падежа је само *мене*, а окрњеног лика *мен* нема. Екавска дативна форма није честа јер ОП скоро у потпуности обавља своју функцију (в. и Јуришић 2009: 135). Дативно *мене* може се препознати најчешће у оквирима удвојеног објекта (в. т. 2.1.4.3. и 2.2.1.1.1.5.).

2.2.1.1.1.1. Номинатив

и *ја* нешто знам Ц; и *ја* сџд па навамо Н; и *ја* си имама Б; *ја* ву давам Љ; *ја* ву рекна Ц; *ја* прави пола Ц; *ја* сам ги правија Сл; *ја* те тебе викам Св; *ја* ће ву вратим П; несам се *ја* свађала Рљ; сџд сам се *ја* уфатија Ч; тџд и *ја* бџше ГД итд.

2.2.1.1.1.2. Општи падеж

по паметне од *мене* Ц; па не доџдиш куде *мене* Ц; куде *мене* дошли Св; куде *мене* има Ч; више *мене* што је овој Р; Вика ми на *мене* Ж; дај на *мене* П; и на *мене* ће даш Б; пружи и на *мене* Љ; *мене* да тепа П; и *мене* овој к'олџно П; била је с *мене* Ч; не збори сџс *мене* П; ће иде сас *мене* Ж;

2.2.1.1.1.3. *Дајив*: *џј*, кукү *мене* П; *Мене* не ми трџба П; *мене* ми не трџба Ч; *Мене* ми се упропасти П; *мене* ми се па отврдне, Зџре Т; *мене* не ми је добро П; не ми трџба *мене* П; *мене* ми се чини Ц; *мене* ми глџтаво ГД; *мене* немџј да ми врђаш П; *мене* ми јад Ц и сл.

2.2.1.1.1.4. Енклиџике

2.2.1.1.1.4.1. *Дајив*: вре *ми*, вре *ми* П; да *ми* купи цџц Т; да *ми* помџгнеш Ц; Добро, не *ми* верујџш П; иди *ми* донџси батаџци Т; и такој *ми* ти, моја Тањо П; мајка *ми* *ми* даља П; мајка *ти* ће *ми* скува П; ни *ми* долази, ни идемо П; она *ми* је помагала ТР; он ће *ме* оправља Љ; па дај *ми* гу Ц; па *ми* се чини Љ; све *ми* је туј Б; све *ми* се чини Т; Сџнта *ми* је брат рођен Р; трџбаш *ми* нешто Ц; утепали су *ми* татка Р; ће *ми* се врати Св; ће *ми* дава Рљ; што *ми* је рџч рџкја О итд.

2.2.1.1.1.4.2. *Посесивни дајив*: баба *ми* си гу испратиља П; брат *ми* писуваја Р; брат *ми* ме вика П; брат *ми* је тамо рођен Р; зџт *ми* Ц; и муђ *ми*, и свекар *ти* Ц; и сџстра *ми* је дошла туј Б; јенпүт ме прати мајка *ми* О; мајка *ми* *ми* дала Љ; мајка *ми* по њума П; муђ *ми* је имаја Љ; Мути мајка *ми* муђеницу Ж; мајка *ми* је Прешевљанка О; на брата *ми* отүда Љ; на брата *ми* ћџрка Р; на мајку и на татка *ми* ГД; На стринку *ми* из Билачу татко П; на татка *ми* татко Б; татко *ми* је имаја Св; питај, бога *ми* Р; После на биволице үдари татко *ми* Ж; причаше на татка *ми* Ц; татко *ми* би имаја О; тџј брат *ми* Т; чича *ми* ће ме утепа П итд.

2.2.1.1.1.4.3. *Акузатив*: Боже, претвџри *ме* у ластвицу П; брат *ми* ме вика П; Бџш *ме* је гревџџа Ж; ви ће *ме* купате Св; јенпүт *ме* прати мајка *ми* О; ма не *ме* знаје П; не *ме* је ни видеја П; несте *ме* измучили Ц; несу *ме* ни видели Б; несу *ме* познали Б; питуваше *ме* инџињџри Н; одале су *ме* О и сл.

2.2.1.1.1.5. Удвајање заменица

Вика *ми* на *мене* Ж; и на *мене* *ми* нуди Б; *Мене* не *ми* трџба П; *Мене* *ми* се упропасти П; *мене* *ми* се па отврдне, Зџре Т; *мене* не *ми* је добро П; *мене*

ми се чини Ц; мене ми јад Ц; мене ми беше тешко Љ; мене не ми је тешко Сл; мене не ми се фаћа Рљ; на мене ми је далеко Рљ; на мене не ми одговара Б; не ми треба мене П; ти ће ми кажеш на мене Ч; унука на мене ће ми помага Ч итд.

А мене ме не гледа Б; да ме мене окриви Ч; кад ме виде мене Ц; ма, мене ме срамота О; мене ме боли желудац П; мене ме гревота Рљ; мене ме дави тој П; мене ме жал Љ; мене ме криви Сл; мене ме мило П; мене ме пуштише П; мене ме срамота ГД; мене ме прескача Б; мене не ме види Св; мене ће ме условљаваш П; не ли ме знаш мене Љ; па ме оговарав мене П итд.

Друго лице једнине

2.2.1.1.2. Заменица 2. л. јд. има следеће форме: *џебе* је облик ОП, без потврда за *џеб*; мало је примера за пуни екавски облик датива (икавског нема уопште као и код 1. л. јд.); постоје енклитичке форме за датив и акузатив: *џи* и *џе*.

2.2.1.1.2.1. *Номинаџив*: а *џи* не ми верујеш П; Ај *џи* П, Љ, Ж, Ч; па *џи* ли си М; *џи* га, можда, знаш Б; *Ти* заведе ли се? Ж; *џи* ли си Ц; *џи* куде мене Ц; *џи* кунеш, викаш П; *џи* не знајеш О; *џи* откуде си Љ; *џи* ће ми кажеш на мене Ч; уђи *џи* П итд.

2.2.1.1.2.2. *Оџиџи џадеж*: тражише од *џебе* Ч; долазише ли код *џебе* Сл; код *џебе* је носила Т; после *џебе* Ц; и на *џебе* да дам Б; и на *џебе* ти каза П; на *џебе* сам га даја Рљ; на *џебе* ће ти направим О; за *џебе* сам узела Ч; за *џебе* ти треба П; не може сас *џебе* да се седи П; с *џебе* ће иде Љ итд.

2.2.1.1.2.3. *Даџив*: колико *џебе*, толико на оног П; *џебе* колика је пензија ГД; *џебе* ли ти се жали Љ; *џебе* ти смета Св и сл.

2.2.1.1.2.4. Енклиџике

2.2.1.1.2.4.1. *Даџив*: а бе, каза *џи* Р; еве *џи*, Ана М; еве *џи* гу горе М; ене *џи* онај П; и такој ми *џи*, моја Тањо П; ја *џи* казују П; какво *џи* душа оће Ц; како да *џи* испратимо тој П; како да *џи* кажем Љ; не *џи* верују Св; кој *џи* вика Б; кој *џи* тој поштује Ц; не *џи* казују Р; никој *џи* добро не мисли Ц; овој *џи* је зељанче ГД итд.

2.2.1.1.2.4.2. *Посесивни даџив*: деца *џи* на страну О; и мужми, и свекар *џи* Ц; ма мајка *џи* ће ми скува П; мајка *џи* М; на свекрву *џи* ГД; свекрва *џи* Ц; на сестру *џи* девер Св; с татка *џи* сам причаја Ч; татко *џи* има Љ; татко *џи* је ишја Б итд.

2.2.1.1.2.4.3. *Акузатив*: видеела сам *џе* М; викала сам *џе* Љ; да *џе* послужим М; Извини, ће *џе* питама Ж; ја ће *џе* научим Рљ; несам *џе* познаја Ц; како не *џе* познавам Б; ће *џе* викам Ч; ће *џе* одведем Б итд.

2.2.1.1.2.4.4. Удвајање заменица

за *шѐбе ти* трѐба П; и на *шѐбе ти* казà П; *шѐбе* ли *ти* се жалѝ Л; на *шѐбе ти* је оставѝла Б; на *шѐбе* ће *ти* направѝм О; на *шѐбе ти* вѝкам Ч; *шѐбе ти* смѝта Св итд.

ја *ше шѐбе* вѝкам Св; кà *ше* он гáзи *шѐбе* П; њѝм не ги срám, *шѐбе ше* срám ГД; Па и *шѐбе ше* поштѝје Ж; *шѐбе ше* немá Л; *шѐбе ше* поштѝјев Сл; *шѐбе ше* чѝкамо Б; *шѐбе* ће *ше* вѝкам Т; ће *ше* закáчи и *шѐбе* Рљ и сл.

Треће лице једнине мушког и средњег рода

2.2.1.1.3. Треће лице јд. м. и 3. л. јд. с. рода разликују се само у номинативу. Општи падеж има форму *њега*, а енклитике су *му* и *га*. Скраћене форме ОП *њег* нема у данашњем прешевском говору. Белић је овај облик бележио на читавом простору јужне и источне Србије (Белић 1999: 280). Данас се *њег* у јужноморавским говорима може чути у алексиначком (Богдановић 1987: 201), у нишком чешће у селу, ређе у граду (Тома 1998: 301). Пуна дативна форма *њему*, која се среће на већем простору ЈМ говора (в. Богдановић 1987: 165, Реметић 1996: 485, Јуришић 2005: 305, Тома 1998: 301, Младеновић 2013: 225), не чује се у прешевском крају.¹²⁵ *Њему* познаје суседни пчињски говор, али не и његова крајња западна зона (Јуришић 2009: 141). Она није необична у кумановском говору (Видоески 1962: 166). У оба ова говора (источном пчињском и кумановском) уз *њему* може се чути предлог *на*, што је конструкција настала према *на + ОП* (в. Виодоески 1962: 166, Јуришић 2009: 141). Овакво стање на терену ЈМ говора показује да се данашњи прешевски говор својим облицима за 3. л. јд. надовезује на западни пчињски говор и представља југоисточну изоглосу употребе ОП за треће лице јд. м. и с. р. (*њега*) без постојања пуне дативне форме *њему*.

2.2.1.1.3.1. *Номинатив*: А он неје бија Б; и он прѐпоручи О; он га звá Св; он има Л; само он Ц; он сáд отуд па пошја навáмо Ц; он дэк жу́т у лице Н; и оно се смири Т; оно има Ц; оно ме глѝда Л; оно му такој дође Б; оно па пада Ц; оно се распада Р; оно си искóчи ГД; оно такој стоји М;

2.2.1.1.3.2. *Општи падеж*: близу до *њега* Ч; мѝж код *њега* М; носи куде *њега* Б; и по́сле *њега* О; ја се сѝтим на *њега* Т; на *њега* му жѝна умрѝла О; на *њега* му не дава Л; На *њега* свѝ Ж; рођени братáнац на *њега* П; ли́чи на *њега* Л; за *њега* не́што Ц; и за *њега* ће има Св; ја пѝглам *њега* П; Јá по *њега* Ц; и с *њега* разговарá Ц; мáлопре разговарáла сас *њега* П; не́сам се лѝжáла с *њега* Ж; сас *њега* О; да живи у *њега* (у помоћном одељењу) П итд.

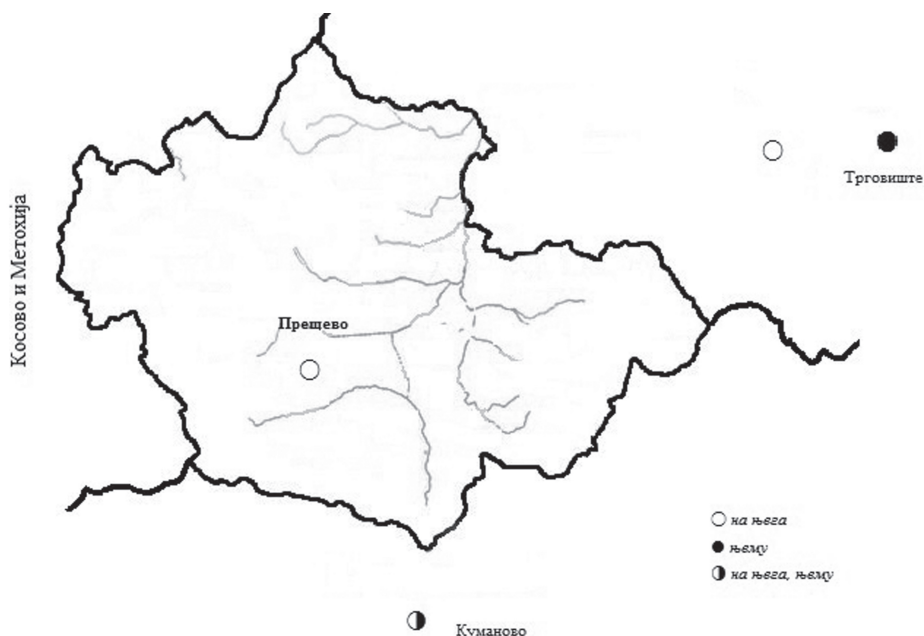
¹²⁵ Барјактаревић је забележио облик *њему* (1966: 201).

2.2.1.1.3.3. Енклиџике

2.2.1.1.3.3.1. *Даџив*: а кој му је праија Ж; А овај жџна му вика П; Буџе му је син Р; Дилча, како му име П; дрва ће му носу П; душа му искочиља П; Жџна му вика П; и дџду му утепале О; кажи му, бре Ц; колко му трџба Н; ма ће му дам Б; нџкој му зборија много там Ж; не му трџба Рљ; не трџба на човџка да му завидиш П; На Стојана му се свиђа П; Он му казја човџк Ж; рџко му Ц; ће му изриљам Лљ итд.

2.2.1.1.3.3.2. *Акузайив*: ако си ми га даја М; да га зџвемо Лљ; да га пушту сина О; дај ми га да га чујем Ц; Живо да га жали дџте Ж; има га Б; не га знам Ц; нџма га отуд Ц; сџт ће га утепам Ц; не га је видеја О; ја не га виђам Ч; ја си га чџкам, глџдам П; мџжда нџће га користи П; Не га знајеш Ж; одраше га М; писа га Р; свџ не га разумем П; ти га питуј М; тог сина не ги га познавам Ж; узни си га П; ће га зџвемо Ц итд.

2.2.1.1.3.3.3. *Посесивни даџив*: а синови му вџзив О; брат му преко чичу П; Буџе син му Р; жџна му Ц; и дџду му утепале О; ја на мајку му казја ГД; мајку му, отсџди О; свџ узџдоше братанци му ГД; син му је Лљ; татка му знам Ц; татко му бија такав Ц итд.

Карта 6

2.2.1.1.3.3.4. Удвајање заменица

на њега му не трéба Љ; на њега му жéна умрéла О; на њега праи му рабóту нéки Ж; óне му викав на њега П; рéко му и на њега Љ; што хé му на њега Ц итд.

нèсу га њега казале П; дóкле њега не га пíтав О; да га њега тáм тúри П; можда њега га бóде Ж; највише га њега чуваó Ц; њега брига га мнóго ГД; њега га ич нéћу Љ и сл.

Треће лице једнине женског рода

2.2.1.1.4. Лична заменица трећег лица ж. р. јд. издваја се по богатству у пуним и енклитичким облицима. Јужноморавски говори одликују се разноврсношћу појединих падежних форми (ОП, Д, А) ове заменице: њума, њум, њу, њојзе, њојзи, њо, гу, ју, у, јо, вој, ву итд. Према прикупљеном материјалу, у прешевском говору употребљавају се пуни облици ОП: њума, њум, њу и заменичке енклитике: ву (дативна) и гу (акузативна). Код Барјактаревића (1966: 201) могу се наћи: њу, ју, ву, јој, у, гу (акузатив), јој, вој (датив). У Алексиначком Поморављу (Богдановић 1987: 165–167) егзистирају: њума, њу, њо, гу, у (ОП), њојзе, њо, јо, гу, у (датив). Призренски (Реметић 1996: 485–486) познаје: њу/ну, гу (ОП), њојзи, њој, гу (Д). У говору Гатња (Младеновић 2013) иста је разноврсност: њу (ОП), њојзи (ОП, Г, Д, Л), њо, њој, њојзу (ОП), гу (Д). И кумановски говор (Видоески 1962: 166) не заостаје у богатој обличкој варијантности: њума, њум, њу (А), њојзе/нојзе и њојзу на ужем простору (А), гу (ОП). Видоески истиче кратку дативну форму ву и њено присуство не само у кумановском већ и у кривоаланачком, северном делу кратовског, затим дуж јужноморавског (пре свега у врањском) и у босилеградском и हुстендилском крају (Видоески 1962: 167). Белић форму ву, као и њума, означава као типично јужноморавску одлику (1999: 283–284). Енклитике ву има и у пчињском говору (Јуришић 2009: 145). Оно по чему се прешевски разликује од највећег дела ЈМ говора јесте непознавање дативног облика њојзи/њози, њојзе/њозе (в. и Јуришић 2005: 305). Ови облици унети су из косовског дијалекта (Белић 1999: 282), а срећу се и у већем делу говора Горње Пчиње (Јуришић 2009: 143–145), али не и у крајњој западној зони. У пчињском и гатњанском говору њојзи/њози, односно њозе (у пчињском), служе и за исказивање ОП. С обзиром на распрострањеност ових форми на подручју најближих ЈМ говора и суседног кумановског, чини се да говор прешевског краја опет (као и код дативног њему у м. и с. р. јд.) представља југоисточну изоглосу изостајања њојзи/њојзе.

2.2.1.1.4.1. Номинатив: имала је и óна Св; и њона вика П; Мила, мори, њона П; нé ли бéше Дéнкова óна Н; њона бар, снашка О; óна доóди код нас Љ;

она жива вода течи О; она за њум има М; она је чувала Б; она овај се врна ГД; она ће викне Ч; па она упоређује Ц итд.

2.2.1.1.4.2. *Ойишии њадеж*: да пође од њума Ц; ја се одушевим од њума П; води ги куде њума у стан Т; и куде њума је бија П; кад ги води куде њума Рљ; кад иде куде њума Ч; мајке, баба вика да идеш куде њума О; отидем ја куде њума Рљ; отидем па куде њума Т; сестра ме зове куд њума П; не може преко њума П; она и овај кућа је преко њума Ж; на њума ву добри Ч; неје навикла на њума П; нема на њума М; за њега, за њума ГД; Јелена је шила за њума П; онј ресто за њума П; кроз њума сви идев М; удари у њума и пукна П; ја па сас њума О; ја си живујем с њума Лљ; много пут сам сас њума причала Ж; нон-стоп сас њума Т; сас њума не може такој Рљ; сас њума смо работале Б; Сас њума Св итд.;

од њум да узне Лљ; куде њум Лљ; идем сас њум О; па куде њум Св; рече ми да идеш куде њум О; на њум ву оставија помоћно оделене П; А за њум нема Б; она за њум има М; сас њум Ч; сас њум је тамо Рљ и сл.;

код њу је тешко Ц; код њу одо Ц; идемо по њу Лљ; ће ву дам на њу Т; чуја сам за њу Ц; да се поздраве сас њу П; с њу да се врне Б; с њу да завршим ГД; с њу сам работала Сл; имала би по њу П; ће ти пошаљем по њу Ч и сл.

2.2.1.1.4.3. *Енклийиике*

2.2.1.1.4.3.1. *Дативна енклийика је ву*: а на жёну ву досади П; Анђел ву је муж бија О; баба ће ву даде табуретку П; Вика ву на жёну П; викам ву Б; врћаше ли ву, не, не знам П; да ву не гори лице Ц; да ву паримо ноге П; даде ву Ц; дадо ву паре П; дај ву малка Лљ; деда ву се пада ГД; добри су ву резултати Ц; док ву је слатко П; душа ву искача П; еве ја ће ву донесем Н; знам ву мајку О; и викам ву Лљ; и ву ги дадо Ц; изнеси ву га Т; И на Сандру име ву дала Ж; И онај друга ву вика П; и у очи ће ву кажу П; Ја ву викам Ж; ја ву рекна М; ја сам ву показувала П; ја сам ву реко на Зору П; казала ву О; кој ву ги музе Ц; кој ву је плеја П; леле, деца ву ишчува Т; лепотан ву је онј син П; мајка ву је ис Клиновац П; ма како ву имеше П; мама ву је баба Ц; не ву се дава ГД; не знам ву име ГД; не знам какво ву име ГД; не знам што би ву работала О; Не знаш ву табијат Ж; не мож да ву пријете Б; овакој ву направим П; ни ву треба конопац, ни оглав, ни ништа Ц; оваква ву је коса Ж; овој друго колко ву је велико ГД; Он ву ицепија футу П; Отворим ву око П; па ву опадна коса П; псуваја ву мајку српску О; пукне ву жуч П; рекнала ву О; само ву прође сенка Т; Стојан ву се разболеја О; туј ву давај Рљ; све на послужовник ву даде П; ће ву исприча Т; узела ву је све Св; што ву душа оће Ц; што ву је она ГД; Што си таква, па ли дај ву П итд.

2.2.1.1.4.3.2. *Посесивни дајив:* а годину на татка_{ву} П; а мајка_{ву} нема Љ; а снашка_{ву} још спије П; гурне гу брат_{ву} О; девер_{ву} је Стоша бија О; и на мајку_{ву} не дава П; и мајка_{ву} туј беше, муж_{ву} ГД; свекрва_{ву} Сз; и син_{ву} је туј Р; Ја имам сестру_{ву} за жену П; мајка_{ву} је ис Клиновац П; мама_{ву} је много фина О; за брата_{ву} Сз; од брата_{ву} О; татко_{ву} М итд.

2.2.1.1.4.3.3. *Акузативна енклитика је гу:* ама сам гу направља рабџу Ц; апе гу дупе Т; Бог гу претвори у ластавицу П; божем ће гу сепрев Ж; видела сам гу Рљ; ви сте гу подговориле П; вратим гу Ч; гурне гу брат_{ву} О; да гу каним Љ; да гу узнеш за жену П; дај ми гу Б; Довеле гу одма на веридбу Ж; доле смо гу звали малу Цела мала Р; Зашто гу преженује Ж; и гу гледа Н; каза ли гу Р; како гу викав Св; Калдрма гу викав Ц; Кад гу пине Ж; кој да гу чува ГД; који су гу правили Ц; колко гу је даја ГД; лажаше гу, лажаше О; много гу тепаја О; не гу знам Љ; нека гу пушти Н; нема ги гу мајка Б; нема гу ћерка Б; не мож гу оставив О; не мож да гу преметиш Н; несам гу питала Ж; несмо гу продали Ц; о[д] Бога ће гу нађе Т; одвојише гу школу Ц; он гу познава Сз; они после узнев ги гу О; Оплакни гу Ж; отворим гу ја П; па гу сања П; пинује гу он Ж; Сестро, само да гу сикнем П; Синови гу не тејаше Ж; случајно гу срели Ц; такој сам гу сањала П; те гу напоље О; туј гу одаја О; узимај гу одовде П; Узимај гу овуј трећу П; утепаја би гу на место Ц; узеле гу њени силом О; чим гу види Т итд.

2.2.1.1.4.4. *Удвајање заменица*

испричај ву ти на њу Т; на њу да ву оперемо руке П; на њу ву дава Ч; на њу ву следује тој П; на њума ву добри П; на њума ву убаво Љ; на њум ву оставља помоћно оделење П и сл.;

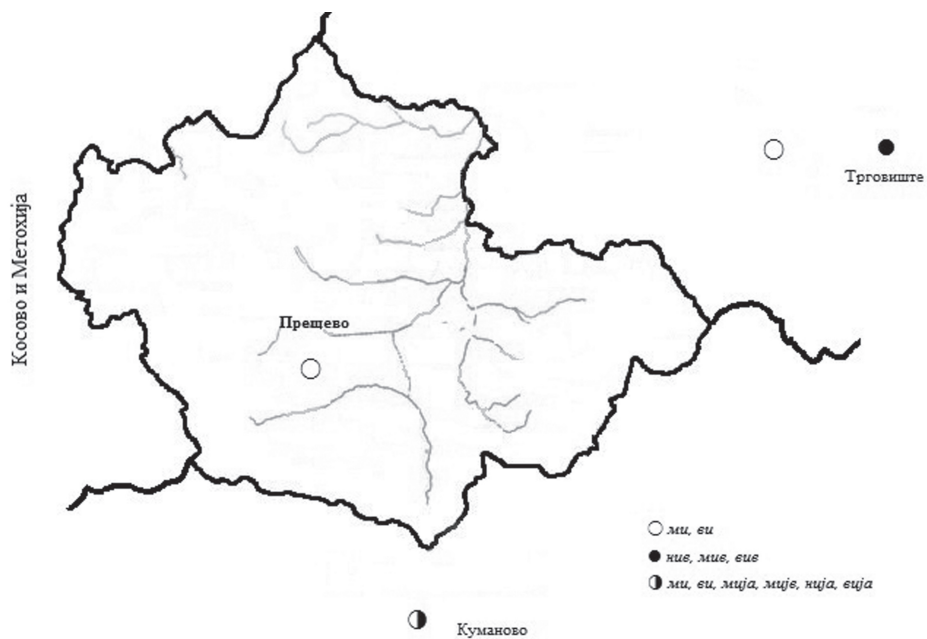
доведи гу и њу Ч; Море, нека гу доведе и њу П; несам гу видела њу Ц и сл.

Множина личних заменица

2.2.1.2. У прешевском говору прво и друго лице номинатива мн. имају облике *ми* и *ви*. Неки ПТ говори показују богатије стање у формама за номинатив множине. Белић је забележио и облике *мије*, *ни*, *није*, *вије* (Белић: 1999: 277, 279) и констатовао да су они обичнији за пиротски и лужнички крај, али не и за јужноморавски. Касније су их у ЈМ записали и Павловић (1939: 172) у говору Сретечке жупе, Младеновић (2001: 327) у шарпланинској Гори, Јуришић (2009: 136) у источној зони (не и западној) пчињског говора. Кумановски говор за номинатив множине има *ми*, *мија*, *мије* и *нија*, *ви*, *вија* (Видоески 1962: 163–165). Када разматра стање у прешевско-бујановачкој говорној зони, Барјактаревић (1966: 200–201) наводи да се може чути „у прешевској

Карта 7

Карта 8

варијанти каткад *мије*; унесено из македонског“ као и *вије*. Такве облике нисам забележила. Само *ми* и *ви* користи се и у призренском (Реметић 1996: 483–484), алексиначком (Богдановић 1987: 163), гатњанском (Младеновић 2013: 224) говору. Јасно је да се овој групи придружује прешевски говор.

Општи падеж 1. и 2. л. мн. има облике *нас* и *вас* и он потпуно врши функцију осталих падежних облика тако да нема ни датива, који се среће у неким ЈМ говорима (Богдановић 1987: 164, Реметић 1996: 483–484, Младеновић 2013: 224). Дативне форме *нам* има и у кумановском говору (Видоески 1962: 164). Пчињски говор не познаје овакве ликове (Јуришић 2009: 138–139). У прешевском их није записао ни Барјактаревић (1966: 200–201).

Што се тиче улога енклитика, оне су у данашњем прешевском говору јасно разграничене. *Ни*, *ви* представљају датив, а *не*, *ве* акузатив. Нисам приметила одступања од овог правила. Исто је забележено у алексиначком (Богдановић 1987: 163–164), призренском (Реметић 1996: 483–484), гатњанском (Младеновић 2013: 232) говору. У говору Пчиње постоје примери који показују комбиновање функција ових енклитика (Јуришић 2009: 139–140). Видоески износи потврде да у кумановском говору има употребе *ни* као акузативне форме (као што се и *нам* може употребити у истом значењу), те претпоставља да се ради о новом процесу генерализовања дативне форме (Видоески 1962: 164–165).

Прво лице множине личних заменица

2.2.1.2.1.1. *Номинатив*: да *ми* не́смо били Т; и *ми* дођо́мо на врата Н; и *ми* смо се чу́дили Рљ; *ми* бе́смо до́ле П; *ми* ве че́камо Сл; *ми* га зна́јемо Р; *ми* га ви́камо Ч; *ми* о́бични сеља́ци овде Ц; *ми* смо га навикли Б; *Ми* смо ги је́ле до́ма Ж; *ми* смо има́ли Љ; *ми* смо и́шли у Мирато́вце Ц; не и́демо *ми* на́тамо М; не́смо га *ми* дира́ли Св итд.

2.2.1.2.1.2. *Општи падеж*: да до́ђе куде *нас* О; има једн про́лаз куде *нас* ГД; код *нас* Н; код *нас* овде је би́ло Б; овде куде *нас* не́ Р; роби́јаш због *нас* П; *нас* овде су на́шле Љ; тэд су не спаси́ле Мирато́вчани *нас* Ц; што не чу́вав *нас* Ц; и за *нас* ћ има М; по́сле су до́шли по *нас* Н; а оно не́је пре́ко *нас* О; о́ни су и́шли с *нас* у шко́лу Р; сас *нас* Ж; под *нас* је во́да до́ле П и сл.

2.2.1.2.1.3. Енклитике

2.2.1.2.1.3.1. *Дативна енклитика ни*: да *ни* да́де бомбо́не П; да *ни* ку́пи не́што Љ; да *ни* објасни Ц; за Мирато́вце *ни* треба Ц; тако́ј *ни* је прича́ја Ч; ја́дно *ни* купа́ње Ц; једна́ коко́шка *ни* се за́губи П; ма не *ни* сме́та ни́шта жи́во Ц; не *ни* тре́ба ГД; неће *ни* сме́та Сл; о́на *ни* је прича́ла О; о́чи да *ни* изва́ди Б; ће *ни* у́зне Св; Ћерка *ни* је умре́ла П итд.

2.2.1.2.1.3.2. *Посесивни дајив:* тој на ујка_{ни} Ч; татко_{ни} не вика Рљ и сл.

2.2.1.2.1.3.3. *Акузативна енклитика не:* да не истепав Ц; да не не гледав П; да не не кара П; знали су не Ц; излэж_а не он_ј Н; и оно не заустави Сл; како ће не позна Ч; кад не фати па по пут П; ни не фаћа шуга Сл; нема не да се јавимо Т; неће не фати поплава П; он не („нас“) је више чуваја П; после не фати рат П; татко_{ни} не вика Рљ; ће не врне Љ; ће не тепа М; чуваше не он Ч итд.

2.2.1.2.1.3.4. *Удвајање заменица*

на нас деца ни казујев П; на нас ни је добро Сл; на нас не ни даде Р; на нас не ни дава Ж и сл.;

а нас не је пуштаја П; и нас не молише такој О; нас не вика да дођемо Љ; нас не не дирав Р; нас прошли пут излэж_а не Н; не ли не знаје нас Б; прво нас ће не вика П; што не је чуваја нас П итд.

Карта 9.

Друго лице множине личних заменица

2.2.1.2.2.1. *Номинајив:* а ви, туј ли сте си Р; ви блажно ли ће правите Ж; ви две што не зборите П; ви дрва купујете ли Р; ви ми не верујете Сл; ви си знајете Рљ; ви ће ги зауставите П; ви ће ме купате Св; Ви ће си спраљате

Ж; значи *ви* сте Н; и *ви* ће се оправите Б; имате ли *ви* горе Р; можете ли тој да узмете *ви* О итд.

2.2.1.2.2.2. *Општински падеж*: беву ли код *вас* Сл; до *вас* ги је кућа Т; куде *вас* су долазили Ж; куде *вас* нема тој Љ; Ми чекамо *вас* П; не куде *вас* Ц; на *вас* ви давам Б; овој на *вас* Рљ; сас *вас* Ч; с *вас* ли су били М и сл.

2.2.1.2.2.3. *Енклиитике*

2.2.1.2.2.3.1. *Дативна енклиитика ви*: ако оћете, еве *ви* П; А сэд да *ви* причам причу П; Еве *ви* смоки П; барем не *ви* је ладно М; да *ви* дадемо овуј аљину П; Да *ви* даду сок? Ж; да *ви* сипем Б; да не *ви* падне Љ; Еве *ви* цигерице П; стрина ће *ви* да П; Срба *ви* је стекја све Сл; па ће *ви* пошаље Ч; Сэд да *ви* испричам Т; што да *ви* радим, жене ГД итд.

2.2.1.2.2.3.2. *Посесивни датив*: дџм ли је татко *ви* Рљ; ће вика мајка *ви* П и сл.

2.2.1.2.2.3.3. *Акузативна енклиитика ве*: ај да *ве* испратим Љ; да *ве* види П; Дек сте дошле, па све *ве* гледа Ж; ја ће *ве* одведу Б; како *ве* лечи ГД; немџ да *ве* некој лаже Ц; неће[в] *ве* снашке П; он ли *ве* посла Ц; срам *ве* било Ц; ће *ве* пријавим Ч итд.

2.2.1.2.2.3.4. *Удвајање заменица*

даваше ли *ви* на *вас* Ч; да ли *ви* је јасно на *вас* П; да *ви* дам на *вас* Б; на *вас* нема да *ви* дам ТР и сл.;

вас *ве* нема Т; *вас* викаше ли *ве* М; *вас* *ве* је чувјаја Сл; и *вас* ће *ве* оправити Рљ; ја *вас* не *ве* познавам О итд.

Треће лице множине

2.2.1.2.3.0. У номинативу мн. постоји један облик за м. и с. род – *они* и један за ж. род – *оне*. Општи падеж се исказује облицима *њи*, *њим*/*њима*. У употреби преовладава форма *њи*, док се ређе чују *њима* и *њим*. Поред наведених пуних облика и енклитике *ги*, Барјактаревећ (1966: 201) наводи и ликове: *иј*, *њија* (Г и А), *им*, *гим* (Д), *гиј*, али их ја нисам чула.

Облик *њима* користи се као ОП у алексиначком (Богдановић 1987: 168–169),¹²⁶ пчињском (Јуришић 2009: 146), кумановском (Видоески 1962: 168) говору. У том случају није необична употреба предлога уз *њима*. У призренском и гатњанском говору *њима* има само дативно значење (Реметић 1996: 486, Младеновић 2013: 231).

Неакцентовани лик *ги* једини је у употреби за 3. л. мн. и веома је фреквентан на овом подручју. Ова енклитика се употребљава као ОП и у датив-

¹²⁶ Проф. Богдановић (1987: 168) наводи да облик *њима* у говору Алексиначког Поморавља у функцији датива није чуо, што важи и за прешевски говор.

ном значењу. У призренском и гатњанском говору једина енклитика је *ги* (Реметић 1996: 486, Младеновић 2013: 234). Исто се налази и у кумановском говору (Видоески 1962: 168–169), с тим да се у неким источним селима чује и *њи* са значењем датива. У северозападном делу пчињског говора стање је идентично прешевском (употреба енклитике *ги*), док се на осталом простору срећу и енклитике *им* и *ни* (Јуришић 2009: 147). У Алексиначком Поморављу налазе се и ови неакцентовани ликови: *и* и *гим*, мада они нису тако чести (Богдановић: 1987: 168).

2.2.1.2.3.1. *Номинатив*: *они* деца, што знајев Ч; *они* после узнев ги гу О; *они* па су своји ГД; *они* су ни давали Љ; после се и *они* вратише Б; и *оне* не знајев Б; *оне* обе такве Ц; *оне* су ми тетке Т и сл.

2.2.1.2.3.2. Општи падеж

Њи: од *њи* једемо Љ; не смеје од *њи* Ц; нису смели да га узмев од *њи* П; код *њи* има приватници П; куде *њи* има Т; куде *њи* га је имаја тј роман О; треба си родитељ поред *њи* Ц; па колко и ја за *њи* Б; пред *њи* стави Рљ; е, много, много *њи* П; *њи* тројица се враћав Сл; иде по *њи* Т; по *њи* све да подигнеш Ц; и на *њи* ги купија Ч; сас *њи* ради О; све сас *њи* Ж; тужили смо се сас *њи* Н; да испратив по *њи* Љ итд.

Њим/њима: И код *њим* исто Б; много боље него код *њим* П; за *њим* ће има Љ; *њим* не ги срам, тебе те срам ГД;

и за *њима* има Т; куде *њима* Ц; нека је за *њима* добро Сл; и *њима* ги уфатија бес Рљ; и на нас и на *њима* Св; родила *њима* (‘родила децу’) П.¹²⁷

2.2.1.2.3.3. Енклитике

2.2.1.2.3.3.1. *Датив*: а, сѐ ће *ги* кажем Ц; да *ги* дадеш О; Давав *ги* једенје Ж; дао *ги* је П; да *ги* обришем овој П; две иљаде ако не *ги* узеле ГД; информације *ги* треба и такој Ц; и ће *ги* дадете тој П; ја *ги* написа поруку П; једе *ги* се П; какву ти не грицку *ги* купив П; Купи *ги* стан у Лесковац Ж; надимак *ги* је бија такој Р; Нема *ги* гу Таџи П; они после узнев *ги* гу О; она *ги* каже кој дџн Љ; па да *ги* помогнеш на људи Ц; па ете *ги*, нек узмев М; тџд *ги* кажев О; треба *ги* нешто за Миратовац Ц итд.

2.2.1.2.3.3.2. *Посесивни датив*: *деда* *ги* је имаја Т; *мајка* *ги* П; тог *сина* не *ги* га познавам Ж; ће кажем на *мајку* *ги* Ч и сл.

2.2.1.2.3.3.3. *Акузатив*: Ако су зелени, ће ти *ги* врату Ж; ама не *ги* школуваја Ж; а тамо *ги* пуно бре П; брига *ги* ГД; видели смо *ги* Љ; Врати *ги* Ж; врже *ги* по цел дџн Ц; да *ги* ја вратим Ц; да *ги* натџрам Ч; да *ги* очистим П; довела *ги* М; зашто су *ги* викали Шаркови Р; како су *ги* звали Б; има *ги* тамо Рљ; има ли *ги* Т; и нека *ги* гања М; ја *ги* увече докарам Т; ја *ги* мешам

¹²⁷ О облицима *њима* и *њим* в. т. 1.2.10.1., нап. 33.

П; ја ће *ги* чувам деца Ж; кѡд *ги* има П; код нас *ги* има Св; кој ву *ги* музе Ц; куде *ги* стрељаше Н; леле, скинем *ги* П; Стошине су *ги* викале О; немој ми *ги* доводиш Љ; не *ги* врзаја Ч; не *ги* збирам крајке П; не *ги* пуштија унутра Рљ; не *ги* турав у шпорет Ж; не *ги* узимава ГД; не ли *ги* писувамо Р; не мој да *ги* обуче П; нећу да *ги* купим Ц; носи *ги* куде њега П; па кој *ги* узеде теј паре ГД; прими *ги* П; треба *ги* оперем П; Туј ете *ги* Ж; ће почне да *ги* носи Ц; цакови толики кѡд ће *ги* донесе ГД итд.

2.2.1.2.3.3.4. Удвајање заменица

Дренци *ги* викав њи О; како су *ги* викале њи О; извади *ги* на њи П; њим не *ги* срам, тебе те срам ГД; кромид и њи да *ги* оперем П и сл.

Карта 10.

Поврајна заменица

2.2.1.3. Повратна заменица јавља се у пуном облику *себе* и енклитичким: *се* и *си*. Пуни облик се знатно ређе користи, што је карактеристика и већине ПТ говора (в. Реметић 1996: 486–487, Богдановић 1987: 168, 170, Марковић 2000: 140, Јуришић 2009: 149–150). Редукованог облика *себ* нема у прикупљеном материјалу.

2.2.1.3.1. Мали је број примера који потврђују употребу пуног облика повратне заменице за свако лице.

свакој си *себе* гледа Ч; глеј си *себе* П; *себе* си гледај Ж; свакој за *себе* Сл; свако оће да има за *себе* Ч; они међу *себе* се договорев О и сл.

2.2.1.3.2. Енклитика *се* је уобичајена у говору Прешева:

знајев *се* Рљ; враћав *се* отуда Љ; да *се* обучу Сл; да *се* чита било што П; ели ће *се* пазев, ели ће ћутев Сл; задужи *се* на крај Сл; имало *се* је тэд Ч; једе ги *се* П; Кој *се* качува? Ж; маже *се* с онија пудери П; не да *се* фалим Сл; не *се* нервирај ТР; све *се* нађе Св; *расвесџила* се Рљ; такој *се* викав Б; тој *се* знаје Сз; чуди *се* на кога су Ч; што *се* има тој О итд.

2.2.1.3.3. Енклитика *си* веома је фреквентна у прешевском говору. Најчешће се може чути као речца за појачавање и она је „сасвим обична језичка појава“ (Јуришић 2005: 315).¹²⁸ Употреба тзв. етичког датива или датива интересовања, којим се „изражава истинска или тобожња наклоност и интересовање“ (Стевановић 1979: 369) позната је већини ПТ и КР говора.¹²⁹

Примери употребе енклитике *си* у прешевском говору:

ја *си* га чекам, гледам Ц; ја *си* извадим, па *си* једем П; ја *си* правим качамак Т; ће *си* њдем Св;

остаџи *си* га на капију П; па ли купи *си* Т; подигни *си* паре М; треба да *си* ги направиш П; узни *си* га Љ;

кој што *си* има О, на његово ће *си* даде П, он *си* седи П, седнаја *си* Ц, ће *си* бележи Ц; баба ми *си* гу испратила П, два сина *си* је родила П, сама *си* је направила Ж, седи *си* сама Љ; оно *си* сташе за час Т, тој *си* је мука Б, тој *си* је цело брдо М;

боље да *си* ћутимо Б; живели смо *си* Сз; имали смо *си* за нас Ч; имамо *си*, бре, кућу велику П; невољу смо *си* терале П; сви смо *си* живели Т;

носите *си* ваше Ч; седите *си* Рљ;

знали су *си* Ж; и они су *си* имали Рљ; користив *си* Ц; његови су *си* туј Р; они *си* га облечев Сл; причав *си* за њињу страну Сл итд.

Као речца *си* се јавља у устаљеним изразима у којима је акценатски срасла са речју испред и заменичком енклитиком иза себе.

¹²⁸ В. Богдановић 1987: 170, Вукадиновић 1996: 251–252, Реметић 1996: 487, Ћирић 1999: 136, Марковић 2000: 221.

¹²⁹ О употреби етичког датива у народним говорима, на примерима из Великог Поморавља, детаљну анализу даје Софија Милорадовић (2007). Према њеном сагледавању стања у Поморављу, семантичка суштина овог датива огледа се у томе да је он „уобичајени пратилац целог исказа, а не једне одређене речи у реченици“, те да исказ са етичким дативом носи „информацију и експресију, с тим што квалитет те експресије није у свим примерима истоврстан“ (Милорадовић 2007: 561).

благодуци ми П, Љ, Б, Ж, Т, Рљ, Ц, Р; *благодуци* ти П, Љ, Б, Т, Ц, Р; *благодуци* му Ж, Сл, Р, Љ, Б, Ч; *благодуци* ву П, О, Ж; *благодуци* ни П, Ц, Р; *благодуци* ви П, Р; *благодуци* ги П, Ч, Ц, Ж, Т, Рљ, Сл, Б; *благодуци* му П, Ч, Сл.

Именичке заменице ко и *шиа*

2.2.1.4. Именичка заменица за лице редовно се среће са партикулом *ј*, а евентуална појава облика без ње представља утицај књижевног језика. Форма општег падежа гласи *кога*. Нема дативних облика *кому* или *коме* какви се срећу у пчињском говору (Јуришић 2009: 150, 179–180) или спорадично у кумановском (Видоески 1962: 170). У прешевском говору функцију датива врши ОП.

Потврде:

а *кој* му је праија, не знам Ж; друг *кој* ги знаје М; иди да видиш *кој* е М; кажи *кој* си Ц; *кој* ву је плѣја П; *кој* га тужија Р; *кој* да дође Т; *кој* да риља Ж; *кој* е имаја алуминиску ложицу П; *кој* е теја Љ; *кој* знаје Б; *кој* знаје да игра П; *Кој* знаје што има Св; *кој* како могаја О; *кој* како оће Ж; *кој* на што се навикне П; *кој* ми прича исто Ч; *кој* знаје да ли ће ву припадне Ц; *кој* ће од нас Сз; *кој* оће да узне причес О; *кој* оће такој Св; *Кој* се качува? П; *кој* сме да га даде О; *кој* ти гу плѣте П; *кој* ће гу узне с дете Ж; *кој* ће ми дође Ж; *кој* удара Љ; *кој* што си има О; *кој* што се сѣти Рљ; *кој* што си има О; нема друг *кој* М; нема *кој* да работи Р итд.

Општи падеж: *кога* ће наје М; от *кога* смо видѣли Б; код *кога* Ж; куде *кога* отишја Р; на *кога* даваш Т; на *кога* да збориш Љ; на *кога* је носила повојницу Рљ; *кога* ће чуваш О; *кога* сте питаѣли Сл; сѣг нема *кога* да питаш Н; *кога* си нашја Н; *кога* тражите П; чуѣди се на *кога* су; с *кога* бре Ч; с *кога* ће идеш Рљ; куде *кога* отишја Н итд.

2.2.1.4. Именичка заменица *шио* јавља се у овом облику и није обична употреба лика *шиа*.

Кој знаје *шио* има Св; кој *шио* си има О; *шио* су затѣкли Н; *шио* се има у кућу Љ; све *шио* правив за трпѣзе О; *шио* да ви давам Б; *Шео* да казујем Рљ; да се чита било *шио* П; ма *шио* ти не Ж; а *шио* ће праву ја Ж итд.

Облик *шиа* у примеру: *шиа ја знам* П и сл. не делује као изворни облик народног говора већ је преузет из књижевног, а употребљен у одговарајућој ситуацији коју је говорник проценио као ону која захтева стандардни лик.

Општи падеж заменице једнак је номинативу:

Дете, ја не знам от *шио* живиш П; од *шио* ће живив Б; сѣ *шио* да купим Ч; сѣ *шио* да отидем Рљ; нема сѣ што да ги рани Н; сѣд нема сѣ *шио* П; а сѣд има сѣ *шио* П и сл.

У примерима: *Чиме ти́бе да по́служим?* Ц; *не́ма на че́му* Ч, очигледан је утицај књижевног језика.

У значењу *шѝа* може се јавити односно-упитно заменица *које/којо*. *којѐ* смо пропустили М; од *којо́* кáрте имате П; *којѐ* ти ви́ка Сл и сл.

Наредни примери можда указују на употребу лексеме *какво* уместо именичке заменице *шѝо*:

раки́ју, пѝво, ви́но, во́ду, *какво́* ти ду́ша о́ће Ц; *какво́* да ти да́м Ч.

Заменица *шѝо* може се користити у значењу *заши́о*, али то није честа појава и углавном се може чути у устаљеним изразима.

Шѝо́ си такѐв? П, Ц, Ч, М; *Шѝо́* си таква́, па ли да́ј ву П; ви́ две *шѝо́* не збо́рите П и сл.

Заменице сложене од *кој* и *шѝо*

2.2.1.4.1. Неодређена заменица за лица гласи *некој* и *неки* за м. р., *неко* за с.р., *нека* за ж. р. у једнини.

да ли сла́ви *некој* Т; има ли *некој* Љ; ка́д се *некој* пра́ви ва́жан О; *некој* га фрљѝ П; *некој* проо́ди П; *некој* му је да́ја Ц; *некој* ће се ја́ви, бе́лким Р и сл.;

ако о́ће *неки* П; да му га наме́сти *неки* М; има ли јо́ш *неки* та́м М; *неки* не доче́ка Ж; *неки* њего́в; ја́ веру́јем да му је *неки* да́ја Ч; *неки* о́ће, *неки* не Сл; *неки* у́ме да урабо́ти Т итд.;

неко је до́бро, *неко* не́је П; *неко* ће узви́ка Ч и сл.;

нека ће до́ђе Т; *нека* ће о́ће за њѐга Ц; ће се прева́ри *нека* П итд.

Општи падеж неодређених заменица:

на *некога* је ла́дно М; не́маш ли *некога* Р; куда *некога* О; ће на́ђеш *некога* Ц;

да ми да́ш *неку* П; од *неку* ће нау́чиш Т и сл.

Множина:

ис Кумано́во *неки* Т; о́ни *неки* зна́јев П; ће се на́ђев *неки* да до́ђев Ж;

неке не́су та́кве П; *неке* се ја́вља́ше Рљ и сл.

Неодређене заменице могу се чути и у форми са *и* место *е*, али то није тако честа појава.

ели ма́јка, ели *никој* ис ку́ћу Т; *ники* ви́ка Сл; *ники* какво́ ти не Н; *нико* сја́јно бе́ше Н и сл.

Неодређена заменица за ствари јавља се у облику *нешѝо*, ређе као *нешѝа*.

а́јде бре, ка́жите *нешѝо* Ц; али си́тно *нешѝо* П; да́ш на сва́ку по *нешѝо* Ж; докле искука́ше *нешѝо* О; и ја́ сам чу́ла *нешѝо* Ц; има ли *нешѝо* но́во Ч; јо́ш *нешѝо* има ли Б; не́ ми бѐш *нешѝо* здра́вље О; ова́ко *нешѝо* Ж; узедо́ше

нешићо Љ; на нас ни *нешићо* даде М; да неси работала *нешићо* О; уапате *нешићо* Т; има ли *нешићо*, нема ли Сл и сл.

ако те интересује *нешића* Сл; или *нешића* му дај П; као да не замаза с *нешића* О; па кажи *нешића* Љ и сл.

И код ове заменице могу се чути облици са *и*, али се не може рећи да је то уобичајено.

има *нишићо* камен Н; увек *нишићо* недостаје Ч.

2.2.1.4.2. Одрична заменица за лица редовно се јавља са партикулом *ј* и гласи *никој*.

а ми *никој* О; друг *никој* Љ; нема *никој* Ч; не може да ти плати *никој* П; не смо се *никој* викали скоро Н; *никој* не знаје Ц; *никој* неје продаја Р; *никој* ме неје дираја Св; *никој* не памти М; *никој* не се је отруја П итд.

Форма општег падежа може бити са покретним вокалом или без њега: на *никога* да не верујеш Љ; на *никога* не дава Љ; на *никога* не казујем Ж; *никога* неје имаја О; *никога* не познаваш П;

дом нема *никог* Св; *никог* живог нема Сл; *никог* нема у кућу Рљ; с *никог* неће да иде Ч и сл.

Одрична заменица за ствари може се чешће чути као *нишића*, али није необично и *нишићо*.

ма нема *нишића* бе Ц; немам ја *нишића* Св; не бе, не треба *нишића* М; нема средину *нишића* Т; неће има *нишића* Љ; *нишића* се не види Н; *нишића* не сам причала П; *нишића* више Р; *нишића* не ми треба Ч; поп нема *нишића* О; просек нигде *нишића* М; тој сџ не штиркамо *нишића* П;

ја не могу *нишићо* Ч; нема *нишићо* ново Б; нема *нишићо* да уфатиш Ж; немојте *нишићо* да дирате П; неће му фали *нишићо* П; ни вода, ни *нишићо* О; *нишићо* друго Сл; *нишићо* нема М; *нишићо* не смо питували Н; *Нишићо* ми не смета Сз; ноћу, дџе *нишићо* нема да ме нађе Сл и сл.

2.2.1.4.3. Опште именичке заменице имају облике *сваки/свак/свакој* и *сваића/сваићо*.

***сваки/свак/свакој* :**

не може *сваки* Сл; *сваки* има неког Ж; *сваки* има свој задатак П;

свак за своје питаје Ц; *свак* оће да има за себе Ч; *свак* си знаје своје Ч; *свак* треба да си гледа своје П;

не пости *свакој* П; *свакој* за себе Сл; *свакој* си донесе Ч; *свакој* си себе гледа Ч; *свакој* си је чуваја Ж; *свакој* си работи Сз итд.

Забележени облик *свако* у примеру: *свако* си тражи родитеља Ц настао је под утицајем стандардног језика.

***сваића/сваићо* :**

злато, сребро, *сва̀шѿиѿа* П; и виногради, *сва̀шѿиѿа* Ц; *сва̀шѿиѿа* ми на̀прича Ч; *сва̀шѿиѿа* нòсив О;

от̀уд, одов̀уд, *сва̀шѿиѿо* се растр̀вило Рљ; све, *сва̀шѿиѿо* принесе́мо П.

Облик општег падежа за лица је *сва̀кога/сва̀ког* и обавља функцију свих падежних значења па и датива.

и на *сва̀ког* ће да̀де Ц; на *сва̀кога*, бо́жем О; на *сва̀кога* да помо̀гне Ц; нѐје за *сва̀кога* Св; нѐће са *сва̀кога* Сл и сл.

Показне заменице

2.2.2.1.1. Показне заменице имају партикулу *j* у сва три рода једине, а у множини је то партикула *ja* за м. и с. род, а *j* за ж. род.

Једнина показних заменица:

а) а бе *овѧ́j* а̀циѿа Ц; а *овѧ́j* дру̀г П; *овѧ́j* из̀вор је овде́ка Рљ; од *овѧ́j* ку̀пен ле́б Т; *овѧ́j* ма̀ст Т; *овѧ́j* ма̀ст про̀бај П; *овѧ́j* на̀ш чи́ча Б; *овѧ́j* там̀јан на гу̀шу П; ја узима́м *иѿѧ́j* Т; куде *иѿѧ́j* ора́ Ц; о[д] *иѿѧ́j* ли со̀к о̀ћеш П; сас *иѿѧ́j* гра̀њ П; *иѿѧ́j* га не́ма Лљ; *иѿѧ́j* вечи́ти кален̀дар Сл; *иѿѧ́j* Ма̀мински ри́д М; *иѿѧ́j* ра̀зговор Ц; у *иѿѧ́j* и *иѿѧ́j* ме́сец Сл;

од *онѧ́j* ма̀з П; *онѧ́j* Ми́ле Ц; *онѧ́j* Цаканов̀ски ри́д Ц; *онѧ́j* же́дн на̀тамо што је Лљ; *онѧ́j* д̀н Б; *онѧ́j* мале́чак пу̀т Св итд.

Има случајева где се у показним заменицама м. р. јд. уместо полугласа јавља вокал *a*:

онѧ́j Све́та што бе́ше Н; *онѧ́j* ши́ро̀к ка̀бал П; сун̀цобран је *онѧ́j* ве́лики П; па доби́ ли *иѿѧ́j* о̀брачун Р; тра́жим *иѿѧ́j* ма̀з за ве́не П.

б) и *овѧ́j* ва̀ша оти́шла Ч; *овѧ́j* до̀ле ГД; *овѧ́j* њи́ва овде́ка Ц; *овѧ́j* овде́ка водени́ца Ц; *овѧ́j* посеру́ља П; *Овѧ́j* Сла̀ђана ги у́чи Ж; *овѧ́j* прљива, *овѧ́j* нѐје П;

ба́ба је измуче́на *иѿѧ́j* П; *иѿѧ́j* на̀ша ба́ба Св; мо́ја је *иѿѧ́j* до̀ле Лљ; *иѿѧ́j* ње́на пријате́лица П; *иѿѧ́j* стари́ја ће́рка што ми је О; *иѿѧ́j* че́шма Н; *иѿѧ́j* шко́ла Б;

а *онѧ́j* че́шма та́мо Н; ка́м гу *онѧ́j* Рљ; *онѧ́j* во́да Ц; *онѧ́j* вр̀ба Ц; *онѧ́j* е бо́ља од ону́ј ГД; *онѧ́j* жена бе́ше ли П; *онѧ́j* Јавина њи́ва М; *онѧ́j* на̀ша њи́ва Н; *онѧ́j* сакси́ја с па̀прат П; *онѧ́j* ва́љда Бу̀јановац П; певачи́ца *онѧ́j* ста́ра П итд.

в) *ово́j* на̀ше де́те Ж; *ово́j* на̀ше овде́ка Ц; *ово́j* си́тно П; *ово́j* – оно́ј Ч; мо́жда *ово́j* М; *ово́j* го̀ре Св;

да нѐје *иѿо́j* Ц; зашто́ ти *иѿо́j* тре́ба Т; и *иѿо́j* на̀јубав П; нѐје *иѿо́j* *иѿо́j* Лљ; оно́ј др̀во и *иѿо́j* Р; па оно́ *иѿо́j* му је Лљ; по́сле, по *иѿо́j* П; с *иѿо́j* дево́јче О; такво́ ти је *иѿо́j* Ч; *иѿо́j* Абду̀лово М; *иѿо́j* е ова́мо Рљ; *иѿо́j* е пре́ко Ба̀њуку та́мо Ц; *иѿо́j* е та́ј во́да Н; *иѿо́j* ме стра́ П; *иѿо́j* ми је де́да ГД; *иѿо́j* ми је же́дина ра̀зано́да П; *иѿо́j* су те́ј фу́те Ц; *иѿо́j* си посто́ји Ц; *иѿо́j* не зна́м да ти ка́жем Сз; *иѿо́j* ми не

треба Сл; *īōj* си је цело брдо М; *īōj* снашче не га познавам О; *īōj* су ливаде Р; *īōj* су наши људи Св;

и *onoj* што било на кола Р; овој – *onoj* Ч; *onoj* дрво и тој Р; *onoj* друго Љ; *onoj* пластично са воду П; *onoj* што продадоше М; *onoj* собиче П; пре *onoj*, знаш О; са *onoj* бетонско П итд.

Општи падеж м. р. јд. разликује се од номинатива код означавања нечег живог. Облици општег падежа м. р. су *овога*, *īога*, *онога/овог*, *īог*, *оног*, а у ж. р. *овуј*, *īуј*, *онуј*.

а) за *овога* старца О; један за *овога* Т; *овога* не га видо Т; узни од *овога* Рљ; викај га *овог* нашег П; на *овог* комшију до нас Р; пружи на *овог* човека Сл;

да му кажеш на *īога* П; за *īога* Јању одведена О; и убијев га *īога* дечка О; *īог* сина не ги га познавам Ж; да га видим *īог* његовог сина Ж; запричаја се с *īог* туж Т;

за *онога* света пешкири П; и *онога* сам викаја Р; што рабoтив куд *онога* Ц; од *оног* сам позајмија Ч; на *онога* до вас Св; на *оног* сам даја Сл; видиш ли га *оног* тамо Ч; ја сам гледао *оног* П;

б) да ви дадемо *овуј* аљину и овеј ципеле П; на *овуј* Наду О; *овуј* гу не рабoтимо М; *овуј* кућичку направимо О; сас *овуј* стоку Н;

куде *īуј* голему собу Ц; *īуј* твоју бабу добро гу знам Ч; о[д] *īуј* воденицу Ц; о[д] *īуј* страну П;

да ву дам на *онуј* Ч; на *онуј* страну онамо М; од *онуј* снашку О; *онуј* Сабединову Р; откуде *онуј* долинку Н; у *онуј* малу Ц;

в) да му дам на *овој* дете Рљ;

и за *оној* село П; накуд *оној* село Сз итд.

У неким устаљеним изразима могу се чути и други падежни облици као што је то случај са Г јд. ж. рода: и с *īеј сīрaне* и с *īеј сīрaне* О.

У множини показних заменица може се чути један облик за м. и с. род: *овија*, *īија*, *онија*, а други се односи на женски: *овеј*, *īеј*, *онеј*.

Уз збирне именице *браћа* и *деца* стоје облици показних заменица мушког рода множине. Исто се односи и на именице *очи* и *уши*, као и на неке именице плуралија тантум (в. т. 2.1.6.3.4.).

Облици општег падежа не разликују се од номинатива и овде нису посебно навођени.

1. *овија*, *īија*, *онија*:

а) А *овија* су добри Ж; Затој ги *овија* чувам Ж; Евe, *овија*, мерак Ж; и *овија* наши ги сретнале Н; иначе, *овија* одрасли сви О; Куде идев тамо *овија* П; *овија* Американци О; *овија* бробињци Н; *овија* ги сретнамо П; *овија*

дрвиши О; *овија* како ги викав Р; *овија* лудаци П; *овија* напрѐт Ц; а *овија* останале О; *овија* се оградиле П; *овија* Раткови идоше О; он је зет на *овија* Н; пред *овија* наши отуд Н;

знајеш ги *овија* наши села Љ; по *овија* брда натамо Т;
море, *овија* деца ме зајебавав Ц; узела од *овија* деца П.

Забележен је и облик *овеја*, који стоји уз именицу м. р. мн.: па имале су *овеја* Трѐјачани О.

б) *иџија* болеси Ч; там су *иџија* били Н; *иџија* два гроба О; *иџија* два стана П; узедо и *иџија* пешкири П; за *иџија* два месеца Р; Потсећа те на *иџија* данови П; ја сам одужила *иџија* сто П; *иџија* плѐкови ги пра П; *иџија* не ги знам Б и сл.

Показне заменице м. рода семантички конгруирају са неким именицама (именице м. р. на -а, збирне именице): *иџија* који су зарлије Сл; *иџија* гробја О (в. т. 2.1.2.4.2. и 3.1.2.).

ја *иџија* села све знам О; сас *иџија* ћебиња П; *иџија* перца што купи П.

в) глѐј ги *онија* Ж; код *онија* теписи П; на Зејну *онија* Ц; *онија* ги склонѐ Ж; отидоше ли *онија* М; правив *онија* држачи П;

онија брда Ц; *онија* буриња П;

онија деца њини Ч; *онија* уши ушиљи П; *онија* кола Т; милује *онија* кола П итд.

2. *овеј*, *иџеј*, *онеј*:

а) за *овеј* акције П; кад ги пушти *овеј* пѐсме П; на *овеј* одозгор се спуштија тѐчнос П; *овеј* мале Н; *овеј* стрѐзовске њиве М; *овеј* ципѐле Б; од *овеј* две Љ; од *овеј* женетине Ч; с *овеј* е била сигурно Рљ и сл.

б) Дадо, дај ги *иџеј* кесе П; доста више сас *иџеј* снашке П; имаш *иџеј* мајце О; сас *иџеј* драгулије П; Срби живе ли су у теј маале Н; *иџеј* воднице Ж; *иџеј* ливаде ондека Ц; *иџеј* њине њиве Љ; *иџеј* су иза М; тој су *иџеј* њиве Ц итд.

в) а *онеј* наше ливаде доле Ц; имашемо *онеј* купене Н; *онеј* вртаче Ц; *онеј* мале чоколатке П; *онеј* њиве тамо М; *онеј* решѐтке П; пушти *онеј* коре од бозовку П; сас *онеј* ћеремиде О и сл.

Показне заменице за каквоћу

2.2.2.1.2. Код показних заменица за каквоћу општи падеж м. р. јд. разликује се од номинатива код означавања лица, у ж. р. јд. постоји форма општег падежа на -у, док су облици с. р. једнаки номинативу.

а) *овакѐв* ми не трѐба Сз; *овакѐв* неје убав Ч; *овакав* испадне Љ;

е да је *оваква* снашка Ч; *оваква* ву је коса Ж; *овакѐв* је од јучѐ Ц; *овакѐв* је добра Н;

овакво као твоје М; место је било *овакво* Рљ; *овакво* нешто Р и сл.

б) наш си је говор *ѡакѡв* Сл; он је био *ѡакѡв* човек Ц; *ѡакѡв* си је О; *ѡакѡв* човек Т; Што си *ѡакѡв*? П, Ц, Ч, М; он *ѡакѡв*, татко му бија *ѡакѡв* Ц; и она *ѡакѡв* жена беше ГД; што си *ѡакѡв* П; чим је *ѡакѡв* ствар П; време је *ѡакво* Љ; и сл.

в) *онакѡв* је за нас Ч; *онакѡв* као наш Р; *онакѡв*, као онѡј напред М; *онакѡв* не ти треба Ц; *онакѡв* црвен кромид Рљ; ја га волим *онакѡв*, мало бајат П; неје *онакѡв*, мек Ж; *онакѡв*, отуд кућу Н;

горе је *онакѡв* искршена Сл; моја је *онакѡв* као твоја Р; отиде си *онакѡв* нечешљана П;

онакво дете, да се чудиш Т; *онакво* једѡње неје било Р итд.

Општи падеж:

ће га направи *оваквога* Сз; *оваквог* не га знам Б;

ѡаквога истога има дома П; за *ѡаквог* је отишла Ж; с *ѡаквог* да живиш

Ч;

онаквога не викај Ж; да га видиш *онаквога*, пијаного Т; гледа га *онаквог* Ч; *онаквог* човека несам видѡла Ц;

2. и ја сам имала *овакву* Ж; ја имам *овакву* као твоју П; на *овакву* белу хартију га стави Ч;

ѡакву несам видѡла Ж; *ѡакву* ће купи М; у *ѡакву* средину си живи Ц;

на *онакву* да и не даваш П; с *онакву* да се не распраљаш Ж; с *онакву* да мешаш Ч;

с *овакво* дете Н;

на *ѡакво* место је Сл; на *ѡакво* се сабирашеву Ц; живи у *ѡакво* село

П итд.

Као што се из примера може видети, у м. р. показна заменица може имати полугласник, али некада и вокал *a*, а да се не мења место акцента: *ѡакѡв/ѡакѡв*. Код неких облика, са променом *ѡ > a*, мења се и место акцента: *овакѡв/овакѡв*, *онакѡв/онакѡв*.

У ж. и с. р. показних заменица каткад се повлачи акценат према почетку речи с разлогом да се тиме истиче какав значај реченог: *ѡакѡв* – *ѡѡкѡв*, али се код других облика та тежња не препознаје: *онакѡв* – *онакѡв*, *овакѡв* – *овакѡв*, *онакво* – *онакво*.

Несталност места акцента препознаје се и у општем падежу: *онаквога/онаквог*, *овакву/овакву*, *онакву/онакву*.

Множина показних заменица за каквоћу у м. и с. роду има наставак *-и*, а у ж. роду је *-е*.

1. *овакѡи* су били напред Ж; *овакѡи* ми никад не испаднев П;

сви̑ су *ша̑кви* Љ; та̑м су *ша̑кви* људи Ц; што̑ сте *ша̑кви* П;
 зна̑ш, *она̑кви* Ч; *онакви* деца̑ не̑ма нигде Ж; *онакви* су ми од јуче̑ Р;
 2. *ова̑кве* големе̑ тикве̑ Ч; *овакве̑* су ку̑ће би̑ле Н;
 оне̑ обе̑ *ша̑кве̑* ГД; оне̑ су *ша̑кве̑* Ж; пра̑вив ги̑ *ша̑кве̑* Т;
она̑кве, као̑ о̑бичне̑ ри̑бе П; *она̑кве* су ода̑вно Рљ ће̑ ти ку̑пим *онакве̑*
 ча̑рапе̑ М и сл.

Понекад се код показних заменица за каквоћу, уместо вокала *a* у иницијалном или другом слогу, може чути полугласник (в. и код Јуришић 2009: 161):

она̑кво̑г она̑мо ГД, *ша̑кво̑г* не̑ ди̑рај Ч; *ова̑кву̑* има̑м до̑м Ж; што̑ си̑ *ша̑кво̑*
 П, Ц, Ч, Сл; *она̑кво̑* је̑ Љ; *она̑кво̑* дети̑ште̑ О; *ова̑кви̑* су̑ до̑бри П; она̑ ги̑ пра̑ви
ша̑кви̑ Рљ; *она̑кви̑* људи̑ Сз; *ова̑кве̑* су̑ и та̑мо до̑ле Р; *ша̑кве̑* кри̑ве Рљ; *она̑кве̑*
 су̑ до̑бре Ц и сл.

Показне заменице за количину

2.2.2.1.3. Показне заменице за количину м. рода могу имати форме са покретноим вокалом *и* или без њега. Мушки и средњи род имају исти множински облик.

Код показних заменица за количину постоје и деминутивне форме типа: *оволичак*, *шолицко*, *онолицна* и сл.

а) израс̑ја *оволи̑ки* Ч; да га̑ ви̑диш, *оволи̑к* Рљ; порас̑ја Ду̑ле *оволи̑к* П;
оволи̑чак испа̑ја Ч;

ше̑рпа је̑ би̑ла *оволи̑ка* П; *оволи̑чка* дебе̑ла Т; *оволи̑цка* би̑дна Ж;

направи̑ла је̑дно̑ *оволи̑ко* лепе̑че Ц; е̑те, *оволи̑чно* да је̑ Ч; *оволи̑чко* тако̑ј

П итд.

б) *шоли̑ки* мо̑мак П; *шоли̑к* му̑ж Ч; а он̑ *шоли̑цак* Рљ; *шоли̑чак* је̑ би̑ја О;

шоли̑ка је̑ Ч; *шоли̑цка* никна̑ла М; *шоли̑чка* парце̑ла М;

шоли̑цко, а зна̑је Љ; *шоли̑цко* дво̑риште̑ П; *шоли̑чко* де̑те П итд.

в) испружи̑ја се̑ *оноли̑к* ГД; *оноли̑к* чо̑век̑ Ч;

оноли̑ка дево̑јка̑ Ж; *оноли̑чна* сакси̑ја Ц;

оноли̑ко де̑те Св и сл.

Општи падеж м. р. има облике са покретним вокалом или без њега. Облици ж. р. имају наставак *-у*, а облици с. р. једнаки су номинативу.

а) *оволи̑чкога*, најмало̑га си̑на О; с *оволи̑ког* чо̑века̑ Сл;

оноли̑ког очу̑вала̑ Ж; на̑ *оноли̑чког* му̑ да̑ва оно̑ли̑ко̑ је̑де̑ње Ч;

б) *оволи̑чну* тро̑шку ГД; *шоли̑ку* му̑ку̑ има̑м П; *оноли̑ку* гу̑ је̑ дигна̑ла М

в) да̑ва на̑ *оноли̑ко̑* де̑те̑ Љ; на̑ оно̑ли̑чко̑г му̑ да̑ва *оноли̑ко̑* је̑де̑ње Ч; да̑
 има̑ *шоли̑чко̑* зна̑ње̑ П; за̑ *шоли̑чко̑* лепе̑че̑ Т итд.

Множина показних заменица за количину:

а) *ово̀лки* пр̀сти Ж; *ово̀лики* стубови је направија О; *ово̀лички* су ми били деца О;

аста̀ли *ѝво̀лики* ГД; нѐ ти пома̀гав *ѝво̀лики* лѐкови П;

оно̀лички деца има Ж; *оно̀лики* уста О;

б) *ово̀лике* су ву ру̀ке Т; *ово̀личке* сам ги пуштала О;

ѝво̀лике јелке П; *ѝво̀лике* па̀ре П;

оно̀личке су биле Сз итд.

Присвојне заменице

Прво и друго лице једнине

2.2.2.2.1.1. Присвојне заменице првог и другог лица једнине имају облике: *мој, моја, моје, ѝвој, ѝвоја, ѝвоје*. Облици општег падежа за м. р. су: *мојега/мојег* или *мога/мог, ѝвојега/ѝвојег* или *ѝвога/ѝвог*, а за ж. род: *моју, ѝвоју*. У множини истоветна је форма за м. и с. род, уз неке збирне именице и именице плуралиа тантум.

Потврде облика присвојних заменица првог и другог лица једнине:

и *мој* та̀тко О; *мој* дѐда Ж; *мој* дѐда, па̀радеда Сз; *мој* му̀ж је од Ша̀пранце О; *мој* та̀тко је купија Ч; *мој* чи́ча га је копаја Ж; *ово̀ј мој* што̀ је прет ку̀ћу Т; па и *мој* дѐда Ц; пошто *мој* та̀тко је сироче О; на *ѝвој* дѐн П; *ово̀ј* е само *мој* Рљ; *ово̀ј* е *ѝвој* со̀к П; он ли је *ѝвој* свѐкар Ч; па и тво̀ј свѐкар Љ; *ће* има та̀ј *ѝвој* ста̀н Т;

братаница *моја* Р; *моја* ма̀јка О; *моја* се одучи Т; *моја* сна̀шка сѝри О; о, ку̀ћо *моја* М; *моја* тѐтка Ц; *моја* ћѐрка Ц; фами́лија ова̀ј *моја* Н; та̀ј *моја* комши́ка ТР; *моја* и *ѝвоја* ма̀јка Љ; *ѝвоја* а̀љина Т; *ѝвоја* ли је каши́ка Ч;

за *моје* ургирате П; и у *моје* вре́ме О; *моје* вре́ме је дру̀го Љ; *моје* има̀ње Ц; *моје* је ова̀м Б; овако̀ј по *ѝвоје* Р; слично као *ѝвоје* Љ; *ће* ми донесе́ш о[д] *ѝвоје* си́ренце О итд.

а *моји* Гаври́л, Лу́ка, То́ма Н; *моји* ка̀д су досе́љени О; *ови́ја* су *моји* Љ; они га купу́јев *моји* Сл; тако̀ј *моји* направише Св; *ѝвоји* ка̀д су до̀шли Н; бо̀же, па то̀ј *моји* деца, си́нко О; с *моји* ко̀ла Б; *који* су *ѝвоји* ко̀ла Б;

то̀ј су *ѝвоје* се́стре Љ; шта̀ те тѐбе, ка̀же, бри́га за *моје* ко̀зе Ц; *ово̀ј ѝвоје* ко̀зе су мно́го па́метне Ц; с *ово̀ј* наочаре *ѝвоје* ГД; тво̀је *ћѐрке* Рљ и сл.

Општи падеж:

же́на на *мојега* бра́та о[д] чи́чу Ч; због *мојега* си́на Ж; од *мојега* бра́та узе́ја Љ; од *мојега* де́ду О; од *мојега* та̀тка ба́ба О; од *мојега* та̀тка ма̀јку не́ знам О; од *мојег* му̀жа Љ; од *мојег* си́на Сл; на *мојега* бра́та у Вра́ње О; на *мојега* си́на Б; то̀ј су чи́че на *мојега* та̀тка Н; он *ће* му да́ва на *мојега* си́на Ж;

шта фали на *мојег* П; на *мога* деду Р; на *мога* мужа Рљ; с *мојег* *иријетџа* Б; с *мога* сина М; ће гледа од *мог* сина П; с *ивог* зета Ч;

ја сам *моју* снашку порађаја и шија П; покриј главу и *моју* и *ивоју* Ц; с *моју* мајку договорили Сз; с *моју* снашку Т; иди да си гледаш *ивоју* кућу П и сл.

Прво и друго лице множине присвојних заменица

2.2.2.2.1.2. Прво и друго лице присвојне заменице у м. р. има облике *наш* и *ваш*, а у ж. роду *наша* и *ваша*. Код средњег рода постоје облици *наше/нашо* и *ваше/вашо*, у којима се препознаје тенденција уопштавања облика тврде промене. Форме општег падежа су: *нашега/нашег*, *вашега/вашег* у мушком р. код означавања нечег живог, у женском роду то су облици: *нашу*, *вашу*, а у средњем роду су облици општег падежа једнаки номинативу. За означавање множине м. и с. рода, као и уз именице плуралија тантум (в. т. 3.1.3.), користи се један облик: *наши*, док је у женском роду то форма *наше*.

Потврде присвојних заменица првог и другог лица множине:

а) Гукрич *наш* рид Н; *наш* брат М; *наш* деда је имаја ливаду Ц; *наш* комшија што је П; *наш* рид средњи Н; *наш* си је говор такъв ГД; *наш* татко је бија туј Љ; *наш* трактор Ч; онџ *наш* рид М; *ваш* си је Т; *ваш* човек, нема што Ж; овој е *ваш* Рљ; рођак *ваш* П;

б) Брљичка маала овај *наша* Т; еве *наша* кумашинка П; имала је *наша* Љ; као и *наша* кућа О; колко кућа *наша* Н; *наша* планина тој е Н; *наша* фамилија је купила Р; *наша* фамилија от Трговиште Т; њина и *наша* мајка су род Т; овај *наша* ћерка дошла ми на сџн П; причала *наша* баба О; *ваша* ли је кеса? Р; и овај *ваша* отишла Ч; *ваша* која је Сз; једна *ваша*, једна *наша* Н; тај ли је *ваша* њива била Ч;

в) а овој е *наше* Н; *наше* је тој лојзе О; неје имало *наше* О; е, *наше* видиш Р; овој *наше* Т; од Курбалију навамо *наше* Н; овој *наше* дете Ж; оно *наше* четри месеца беше Т; тој е *наше* Рљ; тој натам неје *наше* Сл; *ваше* имање Н; *ваше* ли је Н; овој си је *ваше* П;

а рид је *нашо* Н; *нашо* дете Љ; овдека *нашо* Р; овдека неје *нашо* О; *вашо* је напред Ч; којје је *вашо* имање Ц; тој ли је *вашо* М; што си је *вашо*, *вашо* си је Сл итд.

Општи падеж:

немало у *наш* крај О; у *наш* комшилџк О;

тој по *нашега* деду О; све смо даље на брата *нашег* П; на деду *нашег* О; од *вашег* деду Р; с *вашег* татка Ц;

куде *нашу* кућу П; прво од *нашу* да почну О; за њиву *нашу* доле М; у *нашу* фамилију Т; овуј *нашу* околину знајеш М; има у *нашу* планину колко оћеш Р; до *вашу* кућу Рљ; све ће кажем на *вашу* мајку Ч; знала сам *вашу* бабу О; знам *вашу* фамилију Р;

до *наше* место М; по *наше* дође Н; Марин гроб је под *нашо* Н; пола је под *нашо* Н; у *ваше* село Ч; на *ваше* дете давам Ж; с *ваше* ће правим Т и сл.

Значење множине присвојних заменица првог и другог лица:

а) дваес девете су *наши* насељени овде Р; и *наши* дошле Сз; и *наши* Петровци што су биле О; и туј су *наши* чувале овце О; као православно су *наши* О; кад *наши* дошли овде Н; кад *наши* несу смели М; *наши* минимални М; *наши* људи Рљ; *наши* су били Лесничани Р; овија *наши* су уписале ли Т; после овија *наши* несу могли О; први *наши* П; тија несу *наши* Лљ; што су гу украднале *наши* О; с *ваши* волови смо работале Ж;

имамо си *наши* дрва Ч; од *наши* јарики Н; у *наши* села М; *ваши* унучики Т; тој од *ваши* деца Лљ; с *ваши* кола Т; на *ваши* кола Ч;

б) а *наше* колко су имале О; а сџ *наше* шес козе Т; и *наше* куће што су биле О; куде су *наше* њиве Лљ; на *наше* је степенице Ц; неје имало *наше* него њине О; њиве *наше* овеј М; у *наше* године П; *ваше* куће су натам Рљ; *ваше* три девојке Ч; да су *ваше* године Сл; с *ваше* жене П; итд. теј *ваше* њиве там су Б

Треће лице

2.2.2.2.1.3.1. Облици једине присвојних заменица за треће лице показују разноликост, нарочито у женском роду и то је одлика свих призренско-тимочких говора.

Његов/а/о: *његов* стан је Б; теј најстарији брат *његов* Ц; *његов* је П;

његова жена Т; има слика *његова* Ц;

на *његово* ће си даде П; тој си је *његово* имање М; по *његово* име О; тој е *његово* ГД; с *његово* може Ц и сл.

Множина: не дадоше му *његови* П, *његови* су си туј Т, с *његови* живив Ч; *његови* деца Сл;

његове воденице Ц; *његове* су њиве М; с *његове* наочаре П и сл.

Њен/о/а: *њен* муж П; само *њен* муж Ч; *њојан* татко ГД; *њојан* свекар Лљ; *њојан* татко је бија Сз; *њоњ* син има П;

а овај е *њена* Н; *њена* слика на дувар П; овај *њена* ћерка Ч; сестра *њојна* П; *њојна* ћерка је туј П; *њојна* ћерка Ч; *њојна* је тај П; кућа си је *њоња* Ж;

куде да иде кад је све *њено* О; *њојно* си је дете Ч; *њојно* си је све Рљ; на *њојно* си дава Ж; *њоњо* дете Сл итд.

Множина: и њени беву П; њени несу гу давале Ж; с њени родитељи Ц; њојњи су чаршафи Ч; њоњи не ли отидоше Р;

кэд гу фатив њене лутке П; њојне ћерке три Ч;
њени деца Ж; од њојни деца; тој су си њоњи деца Н и сл.

Форме општег падежа м. р. односе се на нешто живо и могу имати покретни вокал *a* или бити без њега, док у ж. роду стоји наставак *-y*, а облици с. р. једнаки су номинативу.

а) за његовога чичу је била О; с његовог брата П;
дала је на њеног сина Т; тој имање на њенога чичу Ж; с њенога мужа П;
на њојног свэкра Т; с њојнога мўжа П; на њојнога брата жéна Ч;

б) од његову бабу брат Рљ; на његову мајку Ж; његову сестру је узéја Ч;
сас његову бабу Ч;

код њену бабу М; из њену кућу Т; на њену бабу од мајку Ч; а њену бабу знаш ли Т; с њену бабу о[д] татка је сестра П; на њојњу страну П;

в) на његово дéте Р; у њено сéло Љ; за њојно дéте Сз итд.

2.2.2.2.1.3.2. Множина присвојне заменице трећег лица:

Њихов/о/а:

њин је тóј рид Р; само је њин син бија Ч; њин татко Т;

Облик *њихово*: по *њихово* М; е, тој *њихово* Р; *њихово* је тој Ч, доводи ме у недоумицу где да га сврстам. Он делује као да је ван изворног народног говора. Међутим, појављује се често и то у различитим пунктовима и код старијих информатора. С друге стране постоји пример: из *њихову* фамилију Марија Ц, који сам забележила од млађе високообразоване информаторке, те ми се чини да се овде ради о форми која још увек није продрла у систем.

њина маала О; њина и наша мајка су род Т; тој си је њина фамилија М;
али по њино О; Делуј на њино Н; у време њино М; у њино сéло Рљ; у њињо сéло Ц; Делуј је њињо Н; у време њињо О;

видиш њини што су радили Н; њини обичаји Ц; њини су онам Љ;

њини деца и ми тој гледамо Ч; онија деца њини Ч; њињи деца Ж; у њињи сéла Р;

а њине дабре Ч; неје имало наше него њине О; њине овде горе Љ; три-четири куће њине О; њиње почнаше ГД; њиње побетер ГД и сл.

Општи падеж: а) још од њиног деду Ж; на њинога деду имање П; на њињога татка М; с њиног сина Ч;

б) из њину фамилију Рљ; од њину кућу ГД; причав си за њињу страну Сл; у њину кућу Ц; у њину малу Н

в) за њино дéте П; од њино сéло Р; у њињо време Св итд.

2.2.2.2.1.3.3. Разноврсност облика намеће потребу да се да прегледнији увид у постојеће заменичке форме трећег лица једине и множине којима се исказује присвојност. Следи табела у којој је представљен тај систем. Напомињем да се у табели налазе само облици за које постоје потврде, што значи да нема претпостављених ликова који би се можда могли извести по угледу на постојеће у другом роду или броју.

Табела 5. Облици присвојних заменица у прешевском говору

	Једнина	Општи падеж једине	Множина	Општи падеж множине
Мушки и средњи род	његов, његово, његова њигов, њигово, њ ^н егова	његовога/његовог њенога/њеног		њинога/њиног њињога
	Множина његови, његови, његове њигови, њигови, /	њојнога/њојног њојњога		
Женски род	Једнина њен, њено, њена њојан/њојан, њојна/ њојна, њојно /, њојњо, њојња њоњ, њоњо, њоња	његову њену њојњу	њин, њино, њина /, њињо, / њини, њини, њине /, њињи, њиње	њину њињу
	Множина њени, њени, њене /, њојни, њојне њојњи, /, / њоњи, њоњи, /			

Присвојна заменица *свој*

2.2.2.2.1.4. Присвојна заменица за свако лице ретко се употребљава у прешевском говору. Забележен је мали број примера.

сваки има *свој* задатак П; *свој* крај Ц;

своја средина се цени Ц;

свак треба да си гледа *своје* П; свак си знаје *своје* Ч; свак за *своје* питање Ц; да си је човек међу *своји* људи Ц.

Облик *своји* користи се у значењу родбинске блискости, што је познато и другим призренско-тимочким говорима:¹³⁰ ви ли сте *своји* Б; ми смо си *своји* П, Љ, Т, Р, Ч, Ж, О и сл.

¹³⁰ В. Богдановић 1987: 172, Марковић 2000: 151, Јуришић 2009: 169, Видоески 1962: 160.

Односно-упитне заменице

Заменица *који*

2.2.2.3.1. У мушком роду односно-упитна заменица има облике *који* и *кој*. У средњем роду ова заменица пролази кроз преобликовање у циљу уједначавања наставака тврде промене, те се могу чути форме: *које* и *којо*, а може се запазити да преовладава *којо* (в. т. 2.2.2.2.1.2. б)). Женски род ове заменице има уобичајено *која*. Форме општег падежа у м. р. када се говори о нечем живом су *којега/којег* и *кога/ког*, а у ж. р. *коју*. У множини су облици: *који* за м. и с. род, *које* за ж. род. Облик множине *који* односи се на м. и с. род, збирне именице и именице плуралиа тантум, а *које* на ж. род.

а) *који* су рџд ђни М; *који* ти је учитељ бија Ц;

кој дџн бџше О; *кој* е бџљи П; *кој* ти је џавол П, Ч;

б) бџш *која* је маџла Н; *која* је овај П; *која* си Рљ; *која* ти је биџла другариџа Сл; *која* мајка ме је родиџла О; четврџта, пџта, *која* је Н; *која* је дубиџна Т; *која* је куџна Н;

в) *које* сџло М; *које* имаџе Р; нџма друџо *које* Н; штџ знам *које* Ц;

којџ је има Сл; *којо* мџже и *којо* не мџже П; *којџ* радуџање Ц; сџг *којџ* ље ти чуџа дџца П итд.

Општи падеж: а) не знам на *који* дџн бџше О; у *који* вџк Т; на *кој* пџс Н; код *кога* Часлаџа Ц; на *којега* од џи ље даџа Сл; *којџ* брџта си викаџа Ч; на *кога* комшиџу Р; с *ког* човџка стоџи П;

б) од *коју* жџну узимаџ Ц; од *коју* папџрику ставџа Ч; *коју* гу Карадачка викаџ Н; *коју* је узџа П; *коју* џнеш ље ти даџ П; с *коју* жџну идџ Сл;

в) из *које* сџло Т; ис *којџ* су сџло Н; ље га нџма до *којџ* вреџе Сл; да л сам испуштиџа *којо* М; *којџ* га викашев Љ; *којџ* писџ Н итд

Генитив јд. ж. р. може се чути веома ретко: *које* гџдине Т.

Множина: а) и кудџ, *који*, како Т; католиџи ли су биџли или *који* Н; *који* ги има Љ; *који* љџди П, Т; *који* су тиџа љџди Ц; *који* су ис Прџшево Т; *који* су Манасиџевиџи Т; *који* су ставџли Н; *који* су ти тиџа роџаџи Ч; *који* у Милошевиџи Т; не знам сџг *који* су биџли Н; тиџа *који* су зарџије Сл; од *који* сте Рљ;

у *који* брџда Т; не знам *који* су тиџа сџла Р;

на *који* грџбџа Љ; *који* су тџџи коџа Б;

б) *које* жџне џмев Сз; *које* су тџј џаканџвске ливџде Ц; нџ знам *које* су тџг биџле П; ти *које* ги пуџиш Сл итд.

Из наведених примера двосложних облика могу се уочити варијанте са различитим местом акцента. У једнима је акценат на ултими, а у другима

је акценат на првом слогу: *који/који, којо/којо, која /која, коју/коју; који/који, којѐ/које* (в. т. 1.1.2.4.).

Заменица *чији*

2.2.2.3.2. Односно-упитна заменица за означавање припадности у м. р. јд. има ликове: *чији, чиј, чив*,¹³¹ у ж. р. *чија* и *чива*, у с. р. је *чије, чијо* и *чиво*, а у множини: *чији/чији, чиви* за м. и с. род, *чије, чиве* за ж. род. Општи падеж м. р. је *чијега/чијег* и *чивога/чивога* онда када се односи на нешто живо, у ж. роду се чује *чију* или *чиву*, а с. р. је једнак облику номинатива.

И код ове заменице постоје облици са различитим местом акцента: *чива́, чиво́, чијег, чиву́, чиви́, чиве́; чива, чиво, чиво́г, чију, чиви, чиве*.

а) не́ га зна́м *чији* је Р; па *чиј* си из Прѐшево П; овџ *чи* је Љ; не зна́м *чив* је О; *чив* је тџ дѐчко Ж;

б) *чија* је тај њива М; *чива́* је ба́шча Н; *чива* је сџда Р;

в) *чије* дѐте Сл; *чије* је овџ дѐте П; *чије* имање да даде П; на *чије* имање Сз; не зна́м *чијо* је М; *чиво́* је овџ П; не зна́м *чиво́* је Љ; *чиво*? Ц;

Општи падеж: а) од *чијег* сина Т; од *чиво́г* дѐду Ц; од *чиво́г* Т; на *чијега* татка П;

б) ви́кам, *чију* козу музеш Ц; *чиву́* сџстру Сл;

в) на *чиво́* дѐте П; *чиво* имање дава М и сл.

Множина: а) *чији* су ма́чики Ц; од *чији* прсти Ж; *чиви́* сте? Ч;

чиви́ су дѐца Т; не зна́м *чиви* су ко́ла П;

б) *чије* кра́ве Ж; *чиве́* су гу́ме Ц; *чиве* но́сиш П и сл.

Заменица *какав*

2.2.2.3.3. У мушком роду односно-упитна заменица за каквоћу има облик *какѐв*, у средњем роду је *какво*, а у женском *каква*. Могу се чути и облици са полугласником у првом слогу: *кѐкѐв, кѐкво, кѐква*. Општи падеж м. рода гласи *каквога* или *каквог* када се исказује нешто живо, у ж. р. је *какву*, а у с. р. су облици исти као у номинативу. Множински облици ове заменице гласе: *какви* за м. и с. род, *какве* за ж. род.

а) *какѐв* си тој чо́век Т; *какѐв* је би́ја М; *какѐв* је оту́да Н; ко́ј *какѐв* је чо́век О; *кѐкѐв* ли је Р; *кѐкѐв* си ми тој но́ж донѐла Ж;

б) ви́ш *каква́* је тего́ба П; *каква́* рабо́та је би́ла Ч; *кѐква́* шко́ла ГД; *каква* је - та́ква је П; *каква* чи́ста же́на Рљ;

¹³¹ О облицима са *в* (*чив, чива, чиво, чиви, чиве*) више у т. 1.3.2.12. нап. 53.

в) знаш *какво* је оздол П; да видиш *какво* је Љ; *какво* је време дошло; ники *какво* ти не Н; кој га знаје *какво* је Сл; *какво* је тој поштовање било Ц; *какво* дрво Ц итд.

Општи падеж: а) *каквога* ти оћеш П; *каквог* је па нашла Т;

б) *какву* пијете Р; *какву* ти не грицку ги кувив П; *какву* школу Ч; *какву* школу има Т; *какву* сајгију ми правив тамо П; *какву* кућу ГД;

в) на *какво* дете Ч; *какво* имање је после накуповаља П итд.

Множина: а) *какви* су Цакановчани Ц; *какви* па људи Ч;

какви су ги јаја Т; *какви* трња, да знаш Рљ; на *какви* кола Т;

б) *какве* су снашке М; *какве* ти испаднаше П; *какве* ташне носив Ц и сл.

Заменица колики

2.2.2.3.4. Односно-упитна заменица за количину има облике *колики*, *колик* за мушки, *колико* за средњи, *колика* за женски род. Постоје и деминутивне форме типа: *количак*, *колицно* и сл.

а) *колики* човек Ц; *колик* је да знаш Ж; *колицан* је, да га видиш Рљ; *количак* је бија тд П;

б) *колика* беше Марија Ц; *количка* ву је ћерка Т; из *колицу* чашу Ч;

в) *колико* је израсло да знаш Рљ; па *колико* ги је било дете П; тој *бече* *количко* је П и сл.

Множина: *колики* људи П; *колики* су ти деца Ч; *количке* девојке Ж.

Неодређене заменице

Заменица неки

2.2.2.4.1. У мушком роду неодређена заменица има облик *неки*, у с. р. *неко* и ж. р. *нека*. Општи падеж у м. р. има очекиване форме за означавање нечег живог: *некога/неког*, у ж. р. *неку*, а у с. р. као у номинативу. Множинска форма за м. и с. род је иста: *неки*, а за ж. род је *неке*.

а) Благе ми је рођак *неки* О; има *неки* човек Сз; *неки* велики проблем Т; *неки* дон Н; *неки* миратовачки Ајра Ц; *неки* надимак Н; *неки* његов П; *неки* Шиптар О;

б) *нека* муча П; *нека* црква Н; *нека* Шиптарка О;

в) *неко* место О; *неко* тањирче П и сл.

Општи падеж: куде *некога* богаташа О; куде *некога* турскога агу О; на *некога* попа ћерка О; по прадеду *некога* О; сретнала *неког* шофера П; по *неког* Сефу Т;

од *неку* страну отуда О; под *неку* кућу Ц; у *неку* школу П; ће си направи *неку* багателу О;

из *неко* село Р; видела *неко* дете Љ; на *неко* дете Т и сл.
 Множина: *неки* људи Т; *има*м *неки* људи Ц; *они* питува*ли* *неки* људи О;
 још *неки* дру*ги* Н;
неки бр*да* М; *неки* железа П; све *неки* ими*ња*; *неки* ка*ме*ња Ц; *неки* де*ца*
 дооди*ше* Ч;
 дуби*це* *неке* О; још *неке* њиве М; *неке* српске ку*ће* Ц; *не*мамо *неке* ре*ке*
 Р; *неке* рашчок*ла*не П.

Код неодређених заменица некада се може чути вокал *и* на месту *е*:
 док*то*ре, да*ј*те *ни*ки ма*з* П;
*ни*ку ру*ду* Н;
*ни*ки двоји*ца* Н; *ни*ки цре*по*ви Н.

У значењу неодређене заменице употребљава се форма броја *један*:
има *јед*н би*к* П; ис Куманово до*ђе* *јед*н П; ја сам узима*ја* *јед*н пра*ш*ак
 О;

има*ла* гу је *јед*на Прешев*ља*нка П; да*ла* сам *јед*ну*т*у*ни*ку П;
*јед*но*в*ече П;
*јед*ни*и* пешки*ри* П; б*е*ву *јед*ни*и* љу*ди* Сл;
 с њи*и* *јед*не*ж*ене Т; узедо*и* *јед*не*б*раве П и сл.

Неодређена заменица за какво*ћу*

2.2.2.4.2. Ова заменица има облике за сва три рода у једнини, док у
 множини постоје два лика: један за м. и с. род (*некакви*) и други за женски
 род (*некакве*). У општем падежу стање је исто као и код осталих придевских
 заменица: у м. р. наставак може имати покретно *а* или може бити без њега:
-ога/-ог, у ж. р. је наставак *-у*.

б*е*ше *не*ка*ка*в у оделу Ц; *не*ка*ка*в бра*т* му је Сл; *не*ка*ка*в ро*ђ*а*к* му до*ђ*е Сз;
*не*ка*к*во б*е*ло му *и*скочи П; *не*ка*к*во, как*в*о ти не Н.

Општи падеж: *има* *не*ка*к*во*га* бра*та* Ц; на*ђ*е *не*ка*к*во*г* шунтаво*г* Т;
*не*ка*к*ву сла*му* на*ђ*о*мо* Ч; с *не*ка*к*ву дрв*ену* Т; узми *не*ка*к*ву гол*е*му
 каш*и*ку П;

на *не*ка*к*во м*е*сто Св и сл.

Множина: *не*ка*к*ви ро*ђ*а*ци* П;

*не*ка*к*ви бр*да* оту*да* О; купи*ше* *не*ка*к*ви ко*ла* Рљ;

*не*ка*к*ве ж*е*не прола*з*ив Ц и сл.

Одрична заменица *никакав*

2.2.2.5. Код одричних заменица ситуација је слична оној код
 неодређених: постоје облици за сва три рода у једнини, два су облика у мно
 жини, код општег падежа за живо препознају се форме м. и ж. рода.

испуцан, *никакэв* П; онџ натам *никакэв* Ц; *никакав* нѣсмо турали
прашак, бре П; што сам купи́ла, *никакэв* не́је Ж;

не́ма *никаква* во́шка Ч; епа, *никаква* не́си М; *никаква* је Љ; *никаква* сто́ка
не́је има́ла П;

никакво кэд га испе́чеш Ж; не́ко *никакво* П; *никакво* кола́че не́мам М
итд.

Општи падеж: с *никаквога* ће се догова́раш П; такво́г *никаквог* има́м
до́м ТР;

никакву не́смо има́ли Т и сл.

Множина: *никакви* су би́ли П; о́ни су ти *никакви* Сл;

не́ма *никакве* у́нихопке П и сл.

Опште заменице

Заменица *сваки*

2.2.2.6.1. Облици придевске опште заменице имају облике за сва три
рода: *сваки* /*свак*, *свако*, *свака*, *свакакав*, *свакакви*... У м. р. може се наћи по-
кретни вокал као и код осталих придевских заменица.

Ми се чини *сваки* дѣн П; *сваки* тре́ћи дѣн П; *сваки* дѣн гле́дам му́ку Т;
сваки дѣн О; *сваки* ме́сец дѣна Ч; *свак* дѣн П, Ч, М, Н, Сз, Т; *свак* ће ти ка́же Љ;

свака дево́јка П; *свака* ку́ћа је има́ла сто́ку Рљ; *свака* со́бу си има́ П;
свака у́ме да развуче Рљ;

сѣд *свако* дѣте О; *свако* ју́тро П, М, Ц, Сз; *свако* ле́то П, Ц, Т; и сл.

Општи падеж: за *свакога* рођа́ка Р; *свакога* комши́ју да ви́каш П; за
сваког чове́ка Сл; *сваког* ће повикне Б;

сваку доли́нку Р; ће у́зме *сваку* гри́цку П; да́ш на *сваку* по не́што Ж;

што́ ту́римо на *свако* дрвце́ П итд.

Од општих заменица за какво́ћу нашли су се примери:

свакакав ти до́ђе Н;

свакаква па́ра П;

свакакво мо́ж се напра́ви Ц; од *свакакво* има́ Т;

свакакви ми до́ђев П; *свакакви* ћели́мчики Ж.

Заменица *сав*

2.2.2.6.2. Општа заменица *сав* сачувала је свој стари облик у лексеми
вэздан: *вэздан* по овце Сл; не́ма га *вэздан* Ц; рабо́ти по *вэздан* ГД.

У средњем роду употребљава се облик *све*.

вла́га та́мо *све* М; *све* је та́мо Љ; *све* куде́ било Р; *све* попада́ло О; *све* је
спре́мено П; *све*, *све*, *све* ме потсе́ћа П; од *све* има́ Б; још не́ беше прода́ја *све*

Ц; *свѐ* знаје, *свѐ* Н *свѐ* преко нас Сз; *свѐ* се делило тѝк П; *свѐ* се принесе Рљ; *свѐ* у камен Р; *ће* исече *свѐ* Р итд.

Уз збирне именице *деца* и *браћа* обично стоји облик *сви* у м. р. множине:

дѝца *сви* туј Ц; на *сви* тојица браћа П;

али и: *свѐ* три дѝца О; *свѐ* три дѝца сам очувала О; *свѐ* три дѝца су ми ишли у школу П.¹³²

У множини су регистровани облици м. и ж. рода:

иначе, овија одрасли *сви* О; кад направимо *сви* П; *сви* гу викав Т; *сви* идев Љ; М; *сви* отидоше Т; *сви* посебно Ц; *сви* смо си живѐли Т; *сви* се радујемо Ж; *сви* су повѐзани М; *сви* у село Б; на *сви* Стрѐзовчани М итд.

свѐ су ми тој викале Ж; *свѐ* су тѝг плѐле Т; на *свѐ* три кѝпим П; са *свѐ* стране О и сл.

2.2.2.7. На крају поглавља о заменицама може се закључити да су у прешевском говору заступљене скоро све врсте заменица.

Деклинација заменица показује аналитизам. За разлику од неких суседних говора као што су кумановски и пчињски (Видоески 1962: 156, Јуришић 2009: 179), прешевски говор не познаје Д јд. типа *њему*, *кому* и сл. Оваква синтетичка форма сачувана је једино у множини личне заменице 3. лица: *њима/њим*. У осталим случајевима употребљава се аналитичка конструкција *на + ОП*.

ПРИДЕВИ

2.3. У прешевском говору могу се чути облици придева одређеног и неодређеног вида, који се препознају у формама мушког рода. Одређени вид чешће се среће код ономастичких ликова или неких устаљених израза који су обично преузети из књижевног језика (*радни сѝај*, *бели лук* (уколико није само *лук*), *црни лук* (обичније је *кромид*) и сл.).

¹³² У оваквим случајевима Белић облик *све* тумачи као прилог: „Уз именице што значе множину (збирне и сл.) стоје придеви и заменице, атрибутивно употребљени, често у множини мушког рода: *моји деца*, *ѝурски деца*, *његови дружина* [...], али такви случајеви представљају ипак изузетке. Често се уз такве именице употребљава *све* прилошки: *све војску*, *са све децу*“ (Белић 1999: 399).

Придеви мушког рода

2.3.1.1. У прешевском говору нису необични облици неодређеног вида који су непознати стандарду.

кò је бòљ П;

Он је бија главан Рљ; кò је главан П; он је најглаван човек бија П; али и: главни кувар Ц;

има гòрањ пùт О; по гòрањ пùт О; као и: а ми на гòрњи спрát П;

дòљањ спрát Љ; дòљан(њ) спрát га оружале ГД; али и: а овој е дòњи П; дòњи крај Б; на прозор дòлњи Н; тамо на дòлњи спрát П;

домáћи парадáјз П; али и: домáћи áјвар П; домáћи пинцур П;

на мál прс Т; Илија, најмал син ГД; Мија, најмал ГД; Тефа бeше најмал ГД; али и: овeј мáли нeма дeца ГД;

у грнац замеси́ла лeп, мумуру́зан П; као и: има бре и му́мурузни Т;

окру́гал је П; онeј округал ГД; ређе: на онeј округли П;

овој е и́рав човек Ц; онeј и́рав у́век испáшта П;

онeј сре́ћан рид О; он ги је сре́ћањ П (као и: наш рид сре́дњи Н), иосле́ћањ је дошја Ч; али: па иосле́дњи пùт М; чика Анђел иосле́дњи пùт О итд.

2.3.1.1.2. Облици неодређеног вида срећањ/срећан настали су аналогijом према облицима одређеног вида типа: и́ређаињи, садњи (Богдановић 1987: 175). О односу сугласничких група дњ : њ в. више у т. 1.3.15.3. и нап. 107.

2.3.1.1.3. Остали придеви неодређеног вида:

кeд је áран чича, áран П; бeл коњ Б; ниша́дар бeл П; он бoлан ГД; бoлесан је бија Ч; татко му је бoлесан П; врeл зeјтин Ч; собуче се гoл П; купу́јев гoшoв лeб П; ручак гoшoв Љ; ууу, гoлeм ора имаја Ц; Душко Дебeл П; дебeл је Сз; он дебeл, висок П; јeдaн дебeл човек Ц; па имале смо мoс дрвeн, oбичан О; тој е јeдeн дугачак рид О; жив срам Б; жи́ви пeсак Ц; он нeје каба́и ГД; кисeл кyпуc П, Ж, М; по́друм је много ладан мoј ГД; лeй му бeше сир ГД; кeд је лoш Љ; јeс бeше малeцак Рљ; мил он Сл; евe двe гoдинe мршав ГД; округал је Б; онeј округал ГД (ретко: није округли П); чича ми је иoзнаи човек П; јeди, иoсан је Љ; њe омeсим онeј иoсан зeља́ник ГД; штo је бија човек рабoшан П; Она штo збoри, адвокат нeје равaн Ж; рáжeн лeба Т; рáжeн лeб П; скр́жeв Б; сийáр човек Сз; ти си и́врдоглав Р; мло́го је и́eшак П; мло́го уба́в сир ГД; бија је цeл Љ; вр́же ги по цeл дeн Ц; на свáдбу цeл дeн, цeл нoћ Т; нeје цeл лeб Т; нeки пyта цeл лeб изeја П; цeл дeн се договáрамо Ц; цeл живoт Б; цeл нoћ код нaс М; цeл нoћ се чу́је Св; онакeв ирвeн кромид Рљ;

негде да се купи *црн* леба Т; копамо овэј *црн* камен Т; онэј *ћорав* ГД; море, има камен *убав* Н; као Новко *шарен* Р итд.

Мали је број примера топонима са придевом неодређеног вида:

куде тэј *Голем* ора Ц; кој е тэј *Црн* рид Ц; али и: *Големи* Дол П, ГД, Ц, Ч; *Големи* Дол П, ГД, Ч, Ж; ис *Црни* Вр Р; *Црни* камен Н.

2.3.1.1.4. Придеви одређеног вида м. р. могу се чути у прешевском говору. Ипак, може се рећи да се они редовно јављају у неколико категорија: у именима празника, код топонима, код придева на *-ски*, *-чки*, *-шки* и у неким устаљеним изразима, што је познато и другим говорима.¹³³

а) имена празника: *Бэдњи* вeчeр П; за *Свeтџи* Илију сам била О; *Свeтџи* Јован Т; пeт дaнa пред *свeтџи* Николу Ж;

б) топоними: онда имамо *Бeли* камен Т; *Бeли* камен друго је Н; има *Длeги* камен Р; *Длeги* рид се вика О; *Дoљњи* пyт је нaтaм Сл; е сад *Кривџи* пyт Р; *Свињски* дол Н; *Срeдњи* рид Н (в. и т. 2.3.1.1.3.) и сл.

в) устаљени изрази: осамнаес године *радни* стаж Сл; не му продужише *радни* стаж М; преко *Црвeни* крст Ц; сeг има *Црвeни* крc Б;

г) *-ски*, *-чки*, *-шки*: *бaбински* лeк П; идeм јa за *бoрски* рyдник П; на *вeтџи*чки бубрeг прикљyчeн П; *дaљински* има Стaникa Ц; нeки *мирaјџи*овачки Ајра Ц; знaјeв дa збoрив *нaшински* Ж; зaнaт *йeкaрски* П; *срџи*ски нaзив, нe *шијџи*арски Ц; тoј су *шyрски* пoсeди били Ц; нeјe *цaкaнoвски* aтaр Ц;

звaли смo гa и *Бeрeнски* рид Р; *Црнoшџи*нски рид Р; *Чeкљички* зaбeл М;

д) остaло: рaдeшe *брзи* пoмoћ Сл; јa *ћaк вeлики* Ц; *зaдњи* вoз уфaтџиa М; он је овдe *зaдњи* Тyрчин Ц; *кoжни* лeкaр П; мoј *йoкoјни* брaт Ц; чикa Пeткo *йoкoјни* Ц; он му је бија *сџи*ри свaт Ц и сл.

Придеви женског рода

2.3.1.2. Придеви женског рода јд. имају наставак *-а*:

бeлa зeмљa О; мoјa мaјкa нeјe билa *бoлна* уoпштe П; *бoрoвa* шyмa Ц; јeднa *голeмa* сoбa Ц; *голeмa*, мoри, кyћa ГД; жeнa *дeбeлa*, *сакaџиa* П; *дoњa* стрнa П; зeмљa је *ћeрeнђивa* тyјa О; *ћeрeнљивa* зeмљa О; *живa* туршијa Л; свeкрвa *јaднa* Рљ; a жeнa му је дoктoркa *кoжнa* П; Лилa *кривa* Ж; нe *крyјинa*, *јaкa* Б; онaј *лeјиa* блyзa, брe П; дyшицa *малeцкa* Ж; *малeчкa*, али *убaвa* П; *мрџивa* дa идeш Рљ; Oнa *нeвaљaшнa*, *oбoлeнa* Ж; aкo си нeмa нeмицa П; дa ли сам *рaбoјинa*, дa ли нeсам П; Кyкy, јa *сирoјиa*! Ч; јeднa плeмјa је имaлa *слaмeнa* Сл; нeси *слeјиa* слeпицa П; *сџyдeнa* вoдa Лљ; али вeћинoм тaј e *сyвa*

¹³³ В. Богдановић 1987: 174–175; Реметић 1996: 476, Вукадиновић 1996: 190–191, Јуришић 2009: 175–176.

Р; Млого *убава* паприка Ж; *црвена* земља Т; *црквена* зграда Н; а *ћорава* беше О;

Барчевска школа Р; Бежанија *средња*, *горња*, *долња* Н; *Буковска* река и *Црвена* река Р; *Мала* река Р; *Малечка* река Р; *Голема* река Р итд.

Код именовања празника женског рода постоје примери придева у мушком роду који стоје уз именицу ж. рода, што се чини резултатом уједначавања према именовањима празника мушког рода који су бројнији.

иде *Свети* Јелена Ж; на *Свети* Петку Љ (али и: *Свети* Петка П; *Свети* Јелена Ч).

Придеви средњег рода

2.3.1.3. Придеви средњег рода најчешће имају наставак -о, али се може чути и -е.

Придеви средњег рода на -о:

арно је Ж; он се обукја у *бело* одело ГД; *брљиво* беше от крај П; једно *велико* корито П; *винско* сирће купи П; како једно *воденичко* тркало О; за *војно* лице удата је П; *големо* село Рљ; на тамо је *гиланско* Н; *големо* ву је дете Љ; *голубово* гнездо М; само једно дрво има *дебело* М; *дливо* орање П; а овамо је *дугачко* П; море, *жэнско* се крије Ж; тамн *живо* за трчање ГД; једно *земљано* П; па се пече у *земљано* М; млеко ги *јак* било Ж; али *кућно* ће те једе Сл; тој *блато* *лековито* П; *љуито* не једем ГД; девојче *малечко* Т; *малко* време О; беше *мразовито* Сл; пушти га, *недргаво* Ч; *ржено* М; као за *српско* сирење О; *српско* гробље Н; *свињско* брдо Н; *ситно* али *цврсто* П; *ситовно* је, *ситовно* Ж; *слеио* црево П; дете *слаи*ко Љ; знаш како у *ситаро* време П; за време *шурско* Сз; тамо има једно врпче *црвено* Ж; *уалено* маће М; *убаво* снашче П; *убаво* му је млеко ГД;

Алићерско *иладнишће*, *Длго* *иладнишће*; *Мало* Рајинце онамо Р; *Мокро* поље М; *Орлово* гнездо М; *Сурдуланско* имање Р итд.

Срећу се и облици уопштавања овог суфикса, али се не може рећи да је тај поступак остварен у потпуности:

бш *врү*ћо Т; не *врү*ћо, млако Т; неје *врү*ћо Рљ; што је *врү*ћо, не се пије П; тргни тој *деи*ћињо П; *див*љо неко дете М; *Кокочи*ћињо никако Ц; поготово *кочи*ћињо Ц; *крав*љо ТР, Сл; кад је *ло*шо, ће дође добро Сз; много *ло*шио О; неје *ло*шио Љ; сг *ло*шио Ж; сд како биднало *ло*шио Т; ће бидне *ло*шио Сз; што си *ло*шио девојче П; *ћубре* *ирол*еићињо, *јесе*њо Сл; као *иу*ћо дете О; тој си је *ту*ћо Љ; у *иу*ћо је паднаја Ж; Те нарићам *иу*ћо дете Ж; да не ми је *иу*ћиљо Сл; у *Ло*шио Букурвце О; прво је *Ло*шио Букурвце О и сл.;

али и: *вруће* је, не *пипај* Ч; *јагњеће* ли је М; *козје* млеко П, Ч, Ц; *неје* *лоше* П; *ишелеће* месо Ч; о[д] *иуће* ће зарадите, не П; не у оној *Доње* Врање П; *Лоше* Букуреvence П, Ц итд.

Присвојни придеви

2.3.2. Присвојни придеви имају форме за сва три рода. Присвојни придеви од именица м. р. имају наставке *-ов* и *-ев*, у с. р. то су *-ово*, *-ино*, а код именица на *-а* суфикс присвојног придева је на *-ин*. Мали је број примера присвојних придева од именица средњег рода. Ови облици граде се додавањем суфикса *-ски*. Уколико присвојност није исказана придевским облицима, онда се то чини поступком аналитизма.

а) Присвојни придеви од именица I деклинационог типа: *голубова* њива М; *купи* кућу *Бобанову* Ц; *Душаново* тамо Ц; *Злашанова* колиба Т; Деда *Јованов* кладанац Р; *Петров* рид се зове О; *Петрово* брдо О; *Руфатин-Адемов* забел О; *Веселева* кућа Р; сас *Бошкову* мајку П; не ли беше *Денкова* она Н; *Денков* сестричић Ц; о[д] *Трајкову* кућу Н; онда *Шарково* гумно Р и сл.

Присвојни придеви од именица II деклинационог типа: *бомбонче* *бабино* Ж; *дуде*, *дуде* *бабино* П; *дедино* око П; *Бабина* њива М; у *Веркину* кућу кој е сак ГД; *Дацина* мајка и ја П; *Дивнин* и *Цакин* П; На *Лилу*, мори, на *Лејину* сестру Ж; *Марин* гроб Н; баба *Стиојањкин* сок П; један *Ганин* ГД; тамо куде *Бошину* кућу Ц; *Жикин* деда П; *Жикин* татко П; онај *Јавина* њива М; *Тозина* кафана П и сл.

Присвојни придеви од именица III деклинационог типа: *селски* пут Љ; на *селско* гробље Б.

б) Аналитичко исказивање присвојности: *на браћа* син Ж; да неје овај *на мајсиора?* Ж; *на Миле* мајка от Врање Ж; *на Миле* мајка се јави синоћ Ж; син *на Ранђела* ГД; *на Срђана* жена Ж; *на Велку* ћерка Ж; *на Верку* брат ГД; *на Леју* сестра П; *на Лилу* син Ж; што беву *на Стиојанку Длэгу* О и сл.

Компарација придева

2.3.3. Компарирање придева, као и осталих врста речи (именица, бројева, глагола, прилога), у прешевском говору је углавном аналитичко. Компаратив се може исказати суплетивним облицима, али је већи број оних који се граде уз помоћ морфеме *ио*,¹³⁴ док суперлатив настаје додавањем *нај* на позитив.

¹³⁴ „У другим нашим говорима *ио* се такође употребљава, али само у једном сличном случају. Оно значи апсолутно модификовање некаквога придевског значења, не релативно као

2.3.3.1. Компаративни облик може бити сложеница или се састојати из две речи при чему је акцентовано *ио* одвојено од позитива (в. Богдановић 1987: 176, Марковић 2000: 158). Срећу се и суплетивни облици *бољи* и *гори* као и облици који чувају синтетизам у компарацији.¹³⁵

и́дголем је О; *и́ддебел* бeше Р; *и́длош* је зeјтин него *ма́с* ГД; *и́дмалечак* је мој Ч; на тога *и́дмалога* ГД; море *и́дмлад* је Љ; *и́дсџарога* преженује сина Ж; *чи́ча ми* је *и́дмлад* човек бија П; *и́дубав* бeше Рљ; он *и́дслаб* од мене Ж; некако *и́дџирн* Ч;

али му се свиђа и онај *и́дмала* П; како сам била *и́дмалечка* П; *и́дсџара* је била од *чи́чу* осам године П; Ја од Љубу *и́дсџара* сам Ж; *и́дсџара* једну годину ГД; тој нека *и́дсџара* овца Ц; Од мужа ми сам *и́дсџара* три године Ж; *и́дсџара* је *и́дубава* Б; она *и́дубава* од мене П;

да правев *и́дголемо* Сл; оној *и́дголемо* Сз; *имаше и́дјефџино* ГД; малецо, *и́дмалецо* о[д] тебе Ж; *и́дмалечко* га направи Љ; *вика* да је *и́дскуйо* ГД; оно одма *и́дчисџо* Сз;

и́дголеми, мори, бeу ГД; *и́дголемики*, ми се чини, бeу ГД; *и́дсџари* су браћа Т; *и́дсџаре* жене знајев Сл;

он ми је *и́д близак* М; *и́д рођен* је Ч; на Сенту нос *и́д шљасџи* Р; *и́д вредна* је била Љ; Овeј *и́д зрел* Ж; лепши човек и *и́д крујан* О; тeј е *и́д лековџи* П; *и́д работина* Рљ; *и́д укусна* твоја Б; наши *и́д здрави* су били деца Ц; *и́д и́амејне* од мене Ц итд.

ко је *бо́љ* П; кој е *бо́љи* П; *бо́љи* је од нега Ч; за *бо́љи* живот П; она *имаше ве́ђу* пензију од мене Сл; *гори* је од њи Љ; *млађа* је годину дана ГД; тај *млађа* две године О;

лејши човек и по *крупан* О; *сџарији* од мене Ц; тај *сџарија* ћерка што ми је О; *сџарија* је Јелица П; ћерке *сџарије* О и сл.

У значењу *гори* користи се и турцизам *беџер* (*beter 'ružniji, gori'* Шкалавић: 140):

овија су *беџер* од Шиптари ГД; *беџер* од њи П; оно испадна *и́д беџер* Ч и сл.

2.3.3.2. Суперлативни облици представљају сложенице које могу имати и два акцента. Суперлатив се гради од речце *нај* која се додаје позитиву или суплетивном, односно синтетичком облику компаратива.

у компаратива. У томе јесте разлика међу њима“ (Белић 1999: 298).

¹³⁵ В. Марковић 2000: 157, где се архаизмом сматрају облици компаратива од придева *сџари* и *мали*, док се остали облици синтетичке компарације посматрају као нанос из књижевног.

он је најглаван човек бија П; он је најголем Љ; Мија, најмал син на Ранђела ГД; најмал син му Сз; најмал је бија Љ; Ћефа беше најмал ГД; тој најубав Рљ;

онај најмала ћерка у Трупале П; најсѝара чѝшма Ц; старамјка, тој е стринка најсѝара П; од овуј најсѝару нашу ГД; узѝја најубаву и најсѝару П; на најглавно су га туриле П; тој најмалѝчко Ц; тој е најљодно зѝмљиште О; кад не познаваш најрођено ГД; најсѝаро дѝте Б; најбогѝи што су Ч итд.

мој најбољи друг П; тој е најбоље Љ; моја снашка је најбоља снашка Ж; ако си најгори П; као најгори ѝак П; тѝј најсѝарији брат ѝегов Ч; онај најмања тѝглица П; само најбољи ѝдев П; да су најсѝарији Н; најбоље године М; најлеѝше жѝне су тамо биле П и сл.

Познато је да се могу компарирати и именице, бројеви, глаголи, прилози, предлози (в. Белић 1999: 298).¹³⁶

Примери забележени у прешевском говору:

ѝо је човек од сви ѝи Љ; нај газде у село Т;

он ѝо ће знаје Св; ѝо се је работѝало Т; овај ѝо работѝи Ц; ѝо ће имаѝе П; нај што ми је било жал О; тѝк па нај нема лек ГД; ѝуди нај работѝив Сз;

такој су га називали раније М; ѝогоре је кућа била Т; ѝодоле је тој мѝсто ТР; ѝонавам га дотѝрај Р; ѝонаѝред Т; верѝдба ѝонаѝред, ѝоѝам свѝдба Ж; ѝо наѝред је отѝшја Ц; тури га ѝонаѝам Ч; ја несам месѝла, богами, ѝододѝмначка ГД; Бобе ѝорано је заврѝија М; ѝосѝаро изгледа Рљ; ѝоѝешко ги је на ѝи П; најѝешко ми је било тѝд Ж итд.

ѝма ги ѝо на крај Св; ѝо до ѝѝга П и сл.

Деклинација придева

2.3.4.1. Придеви м. и ж. р. имају облике општег падежа који се код мушког рода разликују од номинатива само онда када значе нешто живо и овде су издвојени само такви примери. Општи падеж м. р. има наставке -ог(а) или -ег(а), а ж. р. има уобичајено -у. Као и код именица и заменица, придеви средњег рода имају општи падеж једнак номинативу.

а) овољичкога, најмалога сина О; изабрали најмладога Н; млого смо имали ѝѝаснога чѝчу П; да га видиш онаквога, ѝѝјанога Т; нека засвѝра и код сиромѝинога П; једнога сѝарога тѝтка ѝмамо П; мајкинога чѝчу ударѝја по главу П; куде некога ѝѝурскога ѝгу О; на Стојадина Леворѝчкога жѝна ГД; са Сузинога Душана је генѝраѝија ГД;

¹³⁶ В. и: Павловић 1939: 180, Стевановић 1950: 117, Богдановић 1979: 73–74, Ћирић 1983: 79, Реметић 1996: 479, Вукадиновић 1996: 192–193, Марковић 2000: 157, Младеновић 2001: 372–373, Јуришић 2009: 181, Младеновић 2013: 284.

оног *голѣмог* нѣ га знам Љ; возимо *мр̄иво*г војника П; *мӯшавог* те прави Ч; сѣд овог *ѵослѣдњег* ГД; *задњег* ће га остави Т;

б) тражи *бѣлу* аљину П; па ударише плѣчу *бей̄онску* О; да идемо у *Вѣлику* Пла̄ну бар Р; по једну ча̄шу *винску* П; има *голѣму* пла̄ту Ж; у *горњу* маалу ГД; што бѣву на Стојанку *Длѣгу* О; има *дѣбру* пѣнзију М; на *доњу* страну Рљ; то је од *ицѣй̄ену* футу П; ставим *комову* ракију Љ; *ладну* крпу кѣ туриш П; у *лѣй̄њу* кӯјну П; ти ђеш ли *љӯиу* ГД; бѣжем да доведем онӯј *малѣцку* Ж; у *основну* школу Сз; ја сам *ѵољо̄иривредну* плаћаја Сл; од *ѵро̄ишлу* годину још Ж; од *ѵро̄ишлу* има Рљ; *радничку* књижицу Сл; имамо *сӣорну* једну планину Р; сѣк сас *сӣудѣну* во̄ду Т; *цѣлу* зиму О; по̄сле чѣшму *Јанӯзову* Н; ѓдма до *Жӣкину* сѣстру П; за *Јѣличину* свѣдбу П;

в) на *бѣло* марамче П; од *голѣмо* имање Сз; у *голѣмо* сѣло Ч; на *ѵѓголѣмо* дѣте М итд.

Код придева женског рода могу се чути и облици генитива из синтетичке деклинције (в. т. 2.1.9.1.1.) с *лѣве* стране Ч; *ѵро̄ишле* године бѣву сӣрови П и сл.

Множина придева

2.3.4.2. Множински облици придева м. и с. р. имају наставак *-и*, а код ж. р. је то *-е*.

а) *благ*и људи П; свѣ *бѓси* идешемо Ц; неки *бугарин̄ски* Ц; бѓлови *вѣлики* П; *вѣсели* су кумови бѣле П; једни *длѣги* рукави Ц; аста̄ли *дӯйли* Ц; једни *жӯиш* волови имашеву ГД; *завидљиви* Ц; а они *кр̄вави* ѓбојица Ц; опѣнци *лаковани* Сз; Море, и синови *ло̄иш* Ж; како су *лукави* О; *мира̄ѵовачки* по̄седи Ц; у тӣја ца̄кови *на̄јлонски* ГД; да л сте ви *нѓрмални*, људи Ц; нѣки *ѵр̄ѣени* Ц; опѣнци онӣја *свӣњски* Ц; *сӣѵини* зупчики Ц; за *ср̄ѣски* потеси Ц; ѓни како су *ѵа̄мей̄ни* О; *ѵбави* ораси Ч; обра̄зи *цр̄вѣни* Рљ; *чӣсѣиш* смо си бѣли Сл; *Длѣги* камења горе Р; *Бѓшкови* су тӯј ГД; *Драгом̄ирови* Т; *Јанчини* знам Н; *Лѣнгини* Н; овѣја *Ран̄ђѣлови* ГД; овѣја *Ра̄ѵкови* идѓше О;

голѣми ја̄јца носѣ Св; то̄ј су *ѵрѣшевски* ло̄јзиња; *сѣлски* пӯтишта Љ; *фар̄бани* ја̄ја Б; *цр̄вѣни* ја̄јца и лѹк П;

Уз именице *браћа*, *деца*, *очи* и *уши*, затим код неких именица плуралија тантум, као и код неких збирних именица (в. т. 2.1.5.3.4, 2.1.6.3.4, 3.1.1, 3.1.2, 3.1.3.) придев има множински облик на *-и*.

вѣлики браћа има Б; *ѵѓсӣари* су браћа Т;

дѣца су ми *гологла̄ви* П; то̄ј су *Звѓн̄ови* дѣца Љ; *лѣиш* дѣца ѓбедве Ж; дѣца *малѣцки* Ч; ѓдив дѣца *ма̄ли* Ж; *ма̄ли* [деца] су умрѣле Ж; *на̄ишнски*

дѐца у́чиш Ж; ко́ји су дѐца *сиромашни* П; *и́уђи* дѐца Ч; *красни* си дечи́ца Ж; дечи́ца *злати́ни* Рљ;

се́ко, што́ су ти о́чи *наду́вани*? Ж; *и́лави* о́чи на дѐду Рљ;

голѐми у́ши Ч;

наи́ђев не́ки *војни* ко́ла П; сас ко́ла и то́ј *дрвѐни* ко́ла Н; *нерегис́тировани* ко́ла Ц;

цигански гроб́ја кудѐ су Н и сл.

Придев уз именицу *комишије* може носити обележје мушког рода, што представља начин семантичког преобликовања: не́маш *до́бри* комши́је Ц;

б) *бѐле* зѐмље, то́ј су *ђеренљиве* зѐмље О; *бѐле* па́тике, бѐле со́кне П; ћ и́демо *бо́се* на собо́р П; *вѐлике* су Љ; да́ва ву двѐ *гњи́ле* кру́шке П; *Голѐме* су Ж; *грбаве*, *и́роби́аве* ру́ке не́мам П; та́д *длѐге* аљи́не Ж; *длѐге* сукње Ж; *до́бре* су, *убаве* Б; от сли́ве *зелѐне* П; а ми́ *јадне* Рљ; *ладне* ру́ке Сз; онѐј *ма́ле* чоколатке Ж; *ми́ле*, мо́ри Ч; не́су има́ле та́да *мрзле* ри́бе П; *обедве* *сиро́и* П; *си́акле́не* фла́ше смо има́ле П; *Си́аре* девојке не́су о́һале та́г Ж; *су́ве* ри́бе, оволи́ке П; *и́ѐсне*, а *дуга́чке* М; пра́и ги *и́ѐнке*, *и́ѐнке*, *и́ѐнке* ГД; *и́урске* ли су биле П; те́ј *убаве* њи́ве О; има́ не́ке *црвѐне* Љ; има́ *Душанове* њи́ве Ц; *Барче́вске* њи́ве О; има́ Трле *киши́нске* О; у *Шѐфске* лива́де Ж итд.

2.3.5. Придеви у говору Прешева имају облике за сва три рода јединице. Облици општег падежа препознају се у м. роду, онда када се говори о нечем живом, и у ж. роду. Код придева с. р. облик општег падежа једнак је номинативу. Присвојни придеви могу имати своју синтетичку форму, али може доћи и до примене аналитизма у исказивању присвојности. У множини је дошло до уједначавања форми м. и с. р. и то у корист мушког рода.

БРОЈЕВИ

Основни бројеви

2.4.1.1. Број *један* има облике за сва три рода. У м. роду то је обично облик *један*, али се може чути *један* пре свега онда када се говори о времену, сату. Ликови *једна* у ж. и *једно* у с. роду имају акценат на ултими (в. т. 1.1.4.1.1. и 1.1.4.1.2.). Посебне форме за општи падеж постоје за м. р. (када је реч о нечем живом) и за ж. род. Општи падеж м. р. има наставак заменич-

ко-придевске промене: *-ога/-ог*, а у ж. роду је *-у*. Број један је забележен и у множинским ликовима – за м. и с. род *једни*, за ж. р. *једне*.

има *један* прџлаз куде нас ГД; ја ће купу *један* нџз Ж; *један* гра ће си сварим Ж; *један* је овде утепан Н; *један* по *један* П; *један* седи, двојџца стојџв Ц; *један* Срџбин је био на крај Ц; *један* трактор за тебе Р;

два-*један*, два-*један* П; дошја је око *један* Сл; дошја је у *један* П; има *један* и нешто Ц; у петнаес до *један* ГД;

једна група у Островџцу Н; *једна* е остала Ч; *једна* је бџла осам године П; *једна* је бџла десет године Т; *једна* кокошка ни се загуби Ж; *једна* кућа су дошли Н; *једна* маала је тај Т; *једна* пиљара има ГД; *једна* црнка Ц; куде је још *једна* Ц;

и бџло је *едно* Р; имаше још *једно* М; *једно* је шести П; *једно* село не дџли П; *једно* се пресвџкло Ц; *једно* слово Ч; *једно* у руке, *једно* у стомак П; само *једно* врпче П; само *једно* дрво има дебело М;

једни там, *једни* там О; сал *једни* јајца Ч; знаје се, *једне* чарапе Ц; само *једне* ципџле има М итд.

Општи падеж:

од *једнога* Шиптара Ц; и на *једнога* и на другога Ц; на *једнога* другара, пријатеља Рљ; само на *једнога* ће дава Ч; на *једнога* коња њу Б; на *једнога* све што има Ж; *једнога* старога татка имамо П; две сестре и *једнога* брата ГД; он *једнога* сина има ГД; три ћерке, *једног* сина Ц; *једног* коња смо имали Сл; *једног* пуштише Н; с *једног* брата дџли Ц;

једну годину у Миратовце Ц; *једну* недељу ги је носија Н; да узимаш *једну* партију воду П; још *једну* њиву је узџла П; *једну* кућу ће направимо Т; *једну* вџзану блџзу ГД; само *једну* мџку Сз; писало је на *једну* таблу Н;

дај *једно* малџчко П; замџси *једно* малџчко Т; *једно* шерпџче ће туру Ж; још *једно* да си чува Ж; у *једно* брџкче направџле кућу ГД итд.

У ж. роду могу се чути и облици генитива јд. броја *један* типа: *једне* године П.

2.4.1.2.1. Број *два* има један облик за м. р. и један за с. и ж. род.

два метра П; *два* чаја узаствопце Ч; *два* дана крстена, *два* дана некрстена П; на *два* улаза кућа ГД; проћоше *два* дџна ГД; на *два* прста Сз; *Два* сина има Ж; донесе *два* цака ГД; Ко *два* бџџака Рљ; тија *два* грџба О;

две воденице П; *две* годинке О; око *две* иљаде Ц; *две* кашџке шећер П; има *две* куће ГД; оне су *две* сестре Сз; једно мџшко, а ћерке *две* П;

има *двѐ* дѐца ГД;¹³⁷ остави *двѐ* дѐца ГД; ставила *двѐ* јајца Ц; његови *двѐ* дѐца П; *двѐ* дѐца родија П; *двѐ* зрнца у кашику Ц; *двѐ* прасики ги остави Ж; *двѐ* унучики води Т; *двѐ* хѐбиња сам дала Ч и сл.

Некада се уз именица с. р. може чути облик *два* (в. т. 2.1.6.3. и 2.1.6.3.1.): на тија *двѐ* мѐста Р; *двѐ* јагањца тѐд купи П; *двѐ* тѐлца имашемо Т.

2.4.1.2.2. У прешевском говору употребљавају се облици *оба* за м. р. и *обе* за с. и ж. род.

оба (у збирном значењу) нѐсу с памет Ц; *оба* пијев Сл; *оба* сина је оженила Рљ;

обе су биле Ц; *обе* заједно дођоше Т; на *обе* хѐрке је дала П; на *обе* ципѐле Ц; немој *обе* да писујеш Ц;

обе стапчики се прифатиле О; *обе* дѐца одвѐла Ч; на *обе* мѐста Ц (али и: на *оба* мѐста П); *обе* мачики по њу Б; врзаше ми *обе* очи П; на *обе* уши Ч (али и: *оба* *ока* ми сузив Т; *оба* *ува* П)¹³⁸ итд.

2.4.1.2.3. Могу се чути и форме *обадва* за м. р. и *обедве* /*обадве* за с. и ж.:

обадва брата Ч; *обадва* су туј Ц; *обадва* су живи Ж;

за *обедве* стигна Лљ; на *обедве* сам дала Св; *обедве* дѐца су наши Лљ; *обедве* сироте П; *обедве* су се удале Ч; *обадве* су радиле Рљ;

узеде *обедве* дѐца Т; *обадве* дѐца Ц¹³⁹ итд.

2.4.1.3. Код неких бројева од *ири* до *десеи* могу се јавити фонетске измене (*чеири*, *шес*).

Примери:

ири брата Ц; пођем овѐја *ири* дѐна Т; до *ири* саат, до чѐтри ГД; једно *ири* године П; у *ири* ГД; кусна двѐ кашѐчице, *ири* П;

чеири сам ставила М; сѐд само за овѐја *чеири* Сл; остави *чеири* дѐца ГД; моја мајка *чеири* П; од *чеири* Т; људи га чѐкав од *чеири* Ц; *чеири* спрага ГД; ја *чеири* парчики узѐдо Ч; једно *чеири* године Сл; у *чеири* очи Ч; *чеири* смо биле О; *чеири* хѐрке П;

за тија *иѐи* дѐна ГД; ја *иѐи* унучики П; *иѐи* иљаде сам дала Т; *иѐи* куће су биле Т;

¹³⁷ Облик *две* представља остатак двојине, док именица *деца* у прешевском говору има облик множине средњег рода те је, као таква, непроменљива (в. Белић 1999: 230, 240–242, в. т. 1.2.4.6.).

¹³⁸ В. т. 1.2.4.6.

¹³⁹ В. т. 1.2.4.6.

шес беше довеја ГД; *шес* комада П; *шес* године Сл; *шес* иљаде динара М; седамдесет шест Ц; а сѓг наше *шес* ГД; *ше* сина Ч; *ше-ше* чѓтри, неће да се јави Ц;

седам плацева има Ц; *седам* куће по двојица ГД; *седам* душе О; *осам* деца родила Н; у *осам* саат ГД; *ко*лко су *осам*, *пет*, море и више ГД;

девети деца је родила П; једну има *девети* године ГД; биле су око *девети* куће, дванаес, петнаес Ц; око *девети* Рљ; туј има *осам* са *девети* М; *десеи* и петнаес ГД; има *десеи* метра дрва Р; *десеи* године М; *десеи* милиона евра ГД итд.

2.4.1.4. Бројеви од 11 до 19 најчешће су упрошћени јер се губи крајњи глас из групе *-сѓ*, а има и уметања *ј* у медијалној вокалној групи.

дођомо у *једанес* саат ГД;

ја сам *дванаес* године живеља с њѓга П; наша *дванајес* Сз; *дванајес* јѓвра Сл;

ѓринаес ваљда П; *ѓринаес* има Ч;

чеѓрнаес је имало ГД; *чеѓрнаес* М;

ѓеѓнаес чаја дневно П; а мушко *ѓеѓнаес* Ч; *ѓеѓнаес* ги има Рљ; *ѓеѓнаес* евра М; у *ѓеѓнаес* до јѓдан ГД; *ѓеѓнаес* семѓнке М; *ѓеѓнаесѓ* комада јаја П; по *ѓеѓнаес* јагањца тѓра Ч; три и *ѓеѓнајес* Ж; три и *ѓеѓнајес*, и двајес Ц; можда *ѓеѓнаес*, дваес године Ч; Бранко *ѓеѓнајес* године П; чѓча ми *ѓеѓнајес* башчалѓка да даде П;

и јѓдно девојче *шеснаес* године; *шеснаесѓ* пѓт до *осамнаесѓ* П;

седамнаес човѓка П;

осамнаес месеца Р; *осамнаес* приколице камен Сл; *осамнаес* иљаде Т; има *осамнаесѓ* године Б;

имаја *деветинаес* године Ц; он *деветинајес* године има Ж итд.

2.4.1.5. Бројеви од 20 до 90 такође се чују у упрошћеном облику који настаје као резултат губљења сугласника или хаплоглије. И код њих се среће секундарно *ј* у интервокалном положају. Број педесет остаје неизмењен с тим да је акценат најчешће на ултими.

дваес комада Ч; *дваес* метра човѓк П; *дваес* њѓ Рљ; *дваес* шѓс године Лљ; *двајес* марке М;

ѓриѓес иљаде динара М; само *ѓриѓес* посто ми одбива Сл; тој не врѓди *ѓриѓес* евра П; *ѓриѓес* дѓна Б; *ѓриѓес* и два-три човѓка М; од *ѓриѓес* пет до четрдѓсет ѓака српски Р; за *ѓриѓесѓ* шѓс дѓна Сл;

чеѓперѓс дѓна се чека Сл; *чеѓперѓс* иљаде динара има М; после *чеѓрдѓсеѓи* сѓдме, *чеѓрдѓсеѓи* осме Ц;

ма више има от *īdedesēi* Н; турија *īdedesēi* у компјутер Сл; ако неје у *īdedesēi* Н;

šezdesesēi које године Ц; а њине *šeesēi* Сз; па има *šeesēi* године Ц; *sedamdes* пѣт Ц; *sedamdesēi* и кѹсур П;

osamdes четврте године П; *osamdesē* и двѣ Сл;

devedes јѣдан П; *devedes* пѣт има Сз; *devedes* прво П; неје *devedes* пѣт посто П; са *devedesēi* и дѣвет динара Рљ; *devedē* шѣст, *devedes* пѣт Б и сл.

2.4.1.6. Бројеви од сто до деветсто. Број *četrsto* чује се су таквом облику, а код бројева *īesti*, *šesti* и *devesti* приметно је упрошћавање сугласничке групе.

sti да има ГД; *sti* петнаѣ године П; и *sti* иљаде динара Ц; значи *sti* године О;

они су били око *dvēsti* О; њине *dvēsti* ГД; глѣдам на *dvēsti* метра Ц; *dvēsti* педѣсет динара П;

а њине *īristi* ГД; двѣ и *četrsto* П; иљаду и *īesti* марке П; има *devesti* Рљ; *šesti* динара П; *osamsti* динара П и сл.

2.4.1.7. Именица *hьада* може се чути у облицима: *hьадо* и *hьаду* у јѣдини, с тим што други лик представља општи падеж ж. рода, и у множинској форми ж. р. *hьаде*:

можда има *hьадо* кѹбика дрва; има ги *hьадо* Сл; *Иhьадо* и нешто Ц; дава *hьадо* Рљ; накуде *hьадо* Н; *hьаду* и пѣсто марке П; двѣ *hьаде* прво П; пѣнзија пѣт *hьаде* више П; а сѣг ву пѣт *hьаде* искомчи М; шѣс *hьаде* динара М; око педѣсет *hьаде* Б; сто *hьаде* динара М итд.

Редни бројеви

2.4.2. Редни бројеви имају облике за сва три рода и оба броја. Мењају се као придеви и имају посебне облике општег падежа за м. р. онда када значе нешто живо са наставком *-og(a)/eg(a)* и за ж. р. наставак *-y*. Код редних бројева постоје форме неодређеног вида за бројева *īrvi*, *drugi* и *īrehi*. Редни број *īrehe* у с. роду има и варијанту *īreho*, облик настао поступком уопштавања наставака тврде основе. Оваква тенденција не препознаје се у наставку за општи падеж м. р. и ту је увек *īreheg(a)*.

Неодређени вид редних бројева: тој ти је *īrv* услов Ч; *īrv*, *drug*, *īrehi* П; тој *īrvan* рид Сз (а одатле и: да гу смлѣтим туј *īrvnъ* ГД); али ако дође *drug* П; али има *drug* Ц; а овѣј *drug* П; Бранко и још јѣдан *drug* П; *drug* узѣде исто такој Т; *drug* кој ги знаје М; јѣдѣн дѣн, *drug* дѣн Б; *drug* кад може да му команда П; нѣма *drug* кој М; одма месѣ *drug* ГД;

Одређени вид редних бројева: б^ор је *ӣрви* туј саден Р; од *ӣрви* р^азред до четв^рти Ц; *ӣрви* р^азред у Мир^атовце; *ӣрво* је Ло^шо Букур^овце О; девед^ес *ӣрво* П; дв^е ӣљаде *ӣрво* П;

дрӯги д^ан до^ђоше; н^ема ли н^екој *дрӯги* Ц; ништа, ће к^упимо *дрӯге* П; *дрӯги* а^вгуст т^ам се ӣде О; а он^ој *дрӯго* Ц; правите иг^ранку на *дрӯго* м^есто П; и так^ој јед^но-*дрӯго* Р^љ; па *дрӯга* у Кленике; к^ако *дрӯги* П;

ј^едан, дрӯги, *ӣре̄ћи* П; *ӣре̄ћи* р^азред, *ӣре̄ћи* Ч; т^еј *ӣре̄ћи* р^азред Ц; девед^ес *ӣре̄ће* г^одиште Ч; ј^а сам пед^ес *ӣре̄ћо* Сл; и^маше у *че̄ӣвр̄ӣи* р^азред Ц; и *че̄ӣвр̄ӣи* ск^оро Сл; у *че̄ӣвр̄ӣи* р^азред смо им^али Р^љ; *че̄ӣвр̄ӣи*, ов^еј п^ети Сл; с^ад *че̄ӣвр̄ӣа* до^лази Р; *че̄ӣвр̄ӣа*, *ӣе̄ӣа*, ко^ја је Р; тр^иес *че̄ӣвр̄ӣо* Ц;

б^ош девед^ес *деве̄ӣе* г^одине Ч; девед^ес *деве̄ӣе* Н;

за *јед^анаес^ти* ми је за^казано ГД;

да ли је *ӣе̄ӣнаес^ти* или *ш^еснаес^ти* П; *ӣе̄ӣнаес^та-ш^еснаес^та* Сз;

че̄ӣр^десе̄ӣо ли си Р и сл.

У прешевском говору могућ је генитив код редних бројева ж. рода:

рачу^нај да је тој *дрӯге-ӣре̄ће* Ц; дв^е ӣљаде и *ӣре̄ће* П; тр^ијес и *че̄ӣвр̄ӣе* П; пед^ес *ӣе̄ӣе* је б^ило Н; пед^есет и *ӣе̄ӣе* сам зат^ек^ја Н; шезд^есет и *ӣе̄ӣе*, *ш^ес^те*, *дрӯге*, *ӣре̄ће* Н; ј^а девед^е *ш^ес^те* искоч^и М; девед^ес *ӣе̄ӣе-ш^ес^те* Сл; после четрд^есет *с^ед^ме*, м^ислим, четрд^есет *ш^ес^те*, *ӣе̄ӣе*, *с^ед^ме* Ц; св^е до четрд^есет *с^ед^ме-о^сме* Ц; тр^иес *о^сме* Ц; девед^ес *ӣр^ве* Р^љ; девед^ес *о^сме* Сз; девед^ес *деве̄ӣе* Ч; дв^аес *деве̄ӣе* су н^аши нас^ељени овд^е Ц; п^осле *дв^анаес^те* г^одине Ц; дв^е ӣљади^ше Ч итд.

Општи падеж редних бројева:

Алекса^ндра *ӣрвога* П; молише јед^нога *дрӯгога* О; од^ала се за *дрӯгога* П; о^на *ӣре̄ћега* Ж; Нико^лија је *че̄ӣвр̄ӣога* П; *дес^еӣога* тр^еба да до^ђе ГД; п^осле *ӣе̄ӣнаес^тиог* Сз; *ос^амнаес^тиог* до^лазив Сл; тек од *ӣре̄ћег* Сз; дв^аес *дрӯгог* нов^ембра П;

ј^а *ӣр^ву* г^одину О; о^н је *дрӯгу* дево^јку им^аја П; прот^екло му на *дрӯгу* ст^рану ГД; *ӣре̄ћу* је г^одину П; с^ад је *че̄ӣвр̄ӣу* уз^ела, а ов^ај *ӣе̄ӣу* Р^љ; *ш^ес^тиу* г^одину је т^ам Р; з^начи већ у *д^евес^тио^у* О;

за *дрӯго* н^ема П; до *че̄ӣвр̄ӣо* су тер^али Св; до *деве̄ӣо* кол^ено ГД; на *ӣр^во* је д^ала Р^љ; на *ӣре̄ћо* д^ете Сл и сл.

Бројне именице

2.4.3. Бројне именице имају суфиксе *-ина* и *-ица* и обично носе значење збирног броја.

йейіна су у кућу П; *йо йе-шесііна* ће дођеџ Сл; има ги *седміна* Т; сџд ће *седміна* Ч; ономад на *седмину* Ц; а њі *десейіна* П; *десейіну* ектара Ц; *десейіну* дана Н; *йе-шеснаесііна* се наређав Рљ; једно *дваесііну* има ги Ц; имаше ги *дваесііну* Ч; *йриесііна* су били Б; *йриесііну* овце се је чувало Ж;

обојца идемо у лов П; *обојца* су моји деца Ц; *обојца* беву Ж; ми *довојца* останемо Р; *ніки двојца* Ц; *њі двојца* Рљ; *обадовојца* су сами П; *довојца* ортаци Ц; *ніки двојца* Н; све по *довојца* Р; овија *довојца* Сл; ће пијемо сви тројца Р; *њі йројца* Сз; *чейворіца* су били Т; *чейворіца* дођоше от Прешево Т; *чейворіца* што су тепали П; има ги *йейоріца* Н; *седморіца* у кућу П итд.

У имену празника забележен је облик *йројце*: *Свети Тројце* славимо Сз.

Збирни бројеви

2.4.4. Збирни бројеви се не користе тако често.¹⁴⁰ Могу се наћи уз неке именице плуралија тантум и у склопу неких сложеница:

довој кола железни Сл; по *довој* кола, *йрој* Сл; свака кућа по *довој* кола П; сџд *довој* кола Ч; *довој* кола, *йрој* Сз;

змија, и тој *йројглава* П; змијо *йројглава* ГД и сл.

Дистрибутивни и мултипликативни бројеви

2.4.5. Дистрибутивни и мултипликативни бројеви такође су део прешевског говора:

направи *йо једну* кафу Р; *йо двајес-йријес* овце Т; *йо йри-чейри јарики* чувашемо Рљ; *йо йесіо* динара П; *йо йей* деца Р; *йо иљаду* на сваког Ч; *йо йе-шес* је стављала Сз; све *йо двојца* Р; *йо двојца-йројца* М; *йо йе-шесііна* ће дођеџ Сл;

једмиуі Ч; *једаниуі* беше ја куде моји П; сал *једмиуі* је бија Р; купува *једниуіке* О; и такој *йриуі* Т; *йриуі* ги врћа Рљ; *йейуі* се враћам Сз; стопут сам ти рекла Ж; *сіо йуіа* ти викам П; фала ти *иљадо йуі* Ч; *иљадо йуіа* П, Ч и сл.

Забележени су и облици: *двауіи* беше Ц; *двауіи* Сл, П.¹⁴¹

¹⁴⁰ Исто у: Белић 1999: 464, Богдановић 1987: 176, Реметић 1996: 498, Вукадиновић 1996: 196, Јуришић 2009: 187. У говору Горе функцију збирних бројева преузели су основни бројеви и бројне именице (Младеновић 2001: 376); исто и у Младеновић 2013: 288.

¹⁴¹ Исто и у: Јуришић 2009: 188.

2.4.6. Приближне количине могу се исказати следећим конструкцијама: на *два-џри* метра Ц; на *два-џри* маа Ч; за *недељу-двѐ* Ч; *два-џри* рѐча Ц; тријес и *два-џри* човека М; *две-џри* флаше узедо Т; *две-џри* дрва има туј Ц; *две-џри* магариња Т; стави *две-џри* парчики Р; неки *две-џри* стабла П; *две-џри* куће су биле тија О; *џри-чеџри* деца Т; једно *џри-чеџри* године П; *џри-чеџри* куће њине О; на *чеџри-џеџи* места шијена глава ГД; говѐда *џе-шѐс* главе Т; *џе-шѐс* ђебиња нови седив П; има *џе-шѐсџи* године Рљ; *џе-чѐс* метра Сл; ја сам имао *седам-осам* године Ц; пре *дѐсеџи-џеџинаѐс* године Ц; донѐсе *дѐсеџи-џеџинаѐс* корења Ж; *џе-шеснаѐс* родила П; *џе-чеснаѐс* је имало Сз и сл.

Могу се чути и изрази у којима долази до раздвајања два броја уметањем именице која се броји: *два муџа-џри* П; *шѐс године-седам* су се тужили М и сл.

Г Л А Г О Л И

У глаголском систему прешевског говора не постоји инфинитив, футур П и глаголски прилог прошли. Аорист и имперфекат се често употребљавају, с тим да је аорист нешто фреквентнији. Неке црте глаголског система су специфичне и издвајају прешевски од неких других призренско-јужноморавских говора: 1. л. јд. презента може имати наставак -у (поред чешћег -м), 3. л. мн. презента има наставак -в, радни глаголски придев м. р. јд. је на -(j)а, забележени су примери уопштавања -ле код радног гл. придева множине за сва три рода (одлика која се постепено губи), али и примери уопштавања -ли у радном гл. придеву м. и с. р. множине.

Презент

2.5.1. Основна одлика презента у прешевском говору јесте -в у трећем лицу множине које се показује врло стабилним. Оно се одржава и у говору младих и код деце.

2.5.1.1. Прво лице једине презента може имати наставке -м или -у. Употреба континуанта старог назала задњег реда у нарочито је приметна у говору села. У говору града Прешева ретко ће се чути и то код старијих, мање образованих особа, које нису биле у радном односу. Међутим, не може

се рећи да је осталима овај наставак непознат. Село добро зна за овај наставак и користе га стари и млади у интерној комуникацији.¹⁴²

Глаголи који у стандардном српском језику у 1. л. јд. презента имају наставак -у у прешевском говору имају следеће облике:

ʋoћу П; *oћу* и ја Т; али и: *oћем* П, Ж;

а ја не *могу* ништо П; ја *могу* колико *могу* Ц; ја не *могу* Ч; ја не *могу* да будем *тачан* П; *могу* да ти завршим *Љ*; *могу* ја *Св*; не *могу* *Сл*; не *могу* ја да га *једем* Т; не *могу*, *греота* ме П; не *могу* једно *кравјаче* *леб* П;

да *иде* *некој* код *лекара* да *вика* не *можу* *Сз*; не *можу* сам да *идем* *Сл*; не *можу* *више* *Св*;

али и: *мртва* *можем* П; не *можем* Ч.

2.5.1.1.1. Презент 1. л. јд. на -м:

да ти *донесем* *Љ*;¹⁴³ *шоље* да *ионесем* П; *откуд* знам да *музем* *козе* Ц; *сџ* да те *одведем* Н; *једем* га *лимон* такој, *цел* Ц; колико да *једем* Т; не *могу* ја да га *једем* Т *овој* си *иоједем* Т; *ооде[м]* му П; *иечем* *леб* Т; *нећу* да ву ги *исечем* П; *узнем* *зејтин* П; *оштем* *мотке* Ц; *идем* ја за *борски* *рудник* П; не *могу* да *идем* по *напоље* П; ја *овде* да *ооћем* Т; *што* *наћем* *ситни* Н; да *ошидем* Ц; *јутреден* *ошидем* *Љ*; *куде* *нега* да *ошидем* П; *иреће* *овамо* П; *изаћем* на *пут* Ц; да *изаћем* да *пита* Р; *леле*, *кад* *изаћем* П; да *зберем* *веш* Рљ; по *тријес* *главе* *зберем* *Сз*; да *наберем* та *ће* ти *дам* Ц; *треба* ги *ошјерем* П; *сал* гу *бацинем* *Љ*; али *кџ* да се *дигнем* П; *дигнем* се *Сз*; да *иодигнем* *динари* П; *ошиднем* *код* *туј* *жену* П; *одокле* да *иочнем* Р; *сшанем* *сас* *неного* *муџа* П; да *осшанем* Т; *треба* да *усшанем* П; па гу *чачнем* П; *сабајле* *куснем* Т; па *нашјегнем* *оној* П; па га *склонем* *тамо* до *врата* П; *ирешјиснем* га и *затворим* М; да ву *сшнем* *сок* у *флашицу* Ж; да га *сшнем* *што* *рабџи* Рљ; ако га *грејем* М; *нане* му га *набшјем* Р; *дај* ми га да га *чујем* Ц; *дај* ми да *прџам* да *ишјем* П; *рекна* да се *нашшјем* *воду* Т; да *иокријем* *сирење* П; *чекеј* да се *умшјем* Т; *рџа*, не *могу* да *сшшјем* П; *ирешшшјем*, *сабаље*, *изгубило* се П; не *вершјем* да *има* *неки* *Срџин* у *Могилу* П; не *волим* да *душшјем* Р; да *ишшшшјем* Н; *кџд* *пџчем* да гу *ишшшшшјем* ГД; *ишшшшшјем* си га *ошџако* Р; не те *срешшшшшјем* *тамо* Ц да *ишшшшшшјем* у *Врање* Т; *знајем*, *како* не П; не *знајем* Ч; *свџ* ву *кашжем* *Љ*; а ја да *лишшем* Б; да ти *кашжем* *тој* Ц; *бегам* Ц; *виџам* да *пшјеш* П; *греота* да *виџам* Т; *петпут* се *врашам* *Сз*; *гледам* гу *овакој* Т; ја *кџд* гу *гледам* Т; *сџаки* *дџн* *гледам* *муџу* Т; *гледам* на *двџста* *мџтра*

¹⁴² Морам напоменути да није било лако доћи до ових закључака јер су се говорници према овој језичкој особини односили као према маркираној те су је избегавали у контакту са мнош. Захваљујући пријатељима, који добро познају своје суседе и често неформално комуницирају с њима, ствар се искристалисала.

¹⁴³ Преглед примера свих глаголских облика дат је према Белићевим врстама.

Ц; јабуку не могу да *погледам* П; па га *гурам* сас воду П; могу да *гућам* П; жи на тебе да *дам* Б; ја ги *увече докарам* Т; само овој да *замоћам* П; *засурам* се П; *збирам* ги теј коске за куче Т; па ги *саберем* Рљ; друго не *знам* М; ја *зидам* с камен Н; *надам* се Ц; е, не *напоушићам* баклаву Н; ја да *нампићам* Ж; и ја се *нервирам* Т; *нампићам* си мљиња П; па ли ја ти *иричам* Н; како да ти *исиричам* Ц; не се *сећам* Н; ја ће *рићам* Сл; овој не га *узимам* Т; ја *узимам* тјј Т; не могу да га *слушам* Т; да не гу *ићам* П, ће *исићам* панталоне П; не *обраћам* пажњу П; *оговарам* снашку П; *осићам* мирис на кафу П; да те *ићам* П; туј да гу *ићам* П; могу да га *иднам* Б; дај ми да *иробам* да пијем П; па ги *сидвам* овој тамјан на гушу П; сви ги *слушам* Б; у рид ће *ићам* Сз; *ирљам*, *ићам* и ставим лис копус П; сџд ништа не *узимам* Р; кџд сам почџла да *чићам* Т; ја ги *чувам* Сл; кудџ да *ићам* П; да ти *дам* јџдан дџнар М; не волим да му *дам* П; да ти *дам* јџдну трџву П; *имам* муџу на рџке П; *имам* неки љџди Ц; ја *имам* Ч; *неам* ја ништа М; да *давам* Р; на ваџе дџте *давам* Ж; ја се *зајџбавам* М; прићџем туј да се *расирџам* П; *умрем* од њџ Ч; *дизам* се, сџднем П; *закџчам* га ('закџчињем') ГД; *Мџлам* на машџну Ж; кџд се *чџшам* П; ја не ги *познавам* Сл; тог сџна не ги га *познавам* Ж; паџре да ти *враћим* П; да ву *враћим* Ч; а не да га *давим* П; сабаџље ги *извадим*, *исцџдим* П; ја жџва одџвде не *излазим* П; чаџшу ако *искрџшим* П; да се *качим* на куџу Ц; јџтрџдџн џдма гу *кућим* П; ја не *месим* Т; да ти *омџсим* Т; *мислим* да џн мџже Ц; *мислим* четрџдџсет шџсте, пџте, сџдме Ц; ја не могу да *помыслим* Ц; *млаћим* џле за твоје одавање ГД; па *замлаћим* Рљ; цџл ноћ да *мокрим* П; дрџва да *носим* Љ; у поџдрум ће *носим* Сз; да *наџстирим* секиџру П; лимџнтус му *наџолим* О; да те *ожењим* Љ; не *јамаћим* Св; све *јамаћим* Сл; ја си *иравам* качамаџ Т; и ја *ирџлазим* Цџганску маџлу П; неће те *поушићим* Љ; трџба га *разрџдим*, слџтак П; и ја *роџдим* Ж; могу да се *сећим* П; него гу *собџлим* Б; да се *сидсим* О; трџба да *сирџем* Љ; *сидвам* у воду Св; џдма *сидвам* П; ја ништа не *ирџжим* Љ; бија сам да *ирџжим* зџато таџмо Н; *иуџрим* такој Б; и друго вџче па *иуџрим* П; не гу туџрам у џста Сз; *иуџрим* га туј Т; не да се *фаџлим* Сл; да се *зафаџлим* П; да ти се *пофаџлим* Ч; и *фаћим*, *сидвам* П; џзџмем па *фрљим* Љ; не волим ја такви стџвари П; да *видим* кџт ће да иде Сз; дај да *видим* Љ; каџм да *видим* Ц; дај да га *видим* Ч; на телефџн *видим* П; под шаџтор да *живим* П; боџли и кџд *сџдим* и кџд џдим П; туј *сџдим* Б; боџли и кџд *сџдим* и кџд џдим П; *цећим* ги за кџпе Ж; *дрџжим* га у скџт Т; да ги *избрџјим* Ц; *рабоћим*, али одџвџ Р; не само да *сидјим* Сз итд.

2.5.1.1.2. Презент 1. л. јд. на -у. Неки примери овог облика налазе се и у склопу футура првог и они нису издџвајани да би се показала употреба овог презента.

ї́о́несу више Сл; и ја *ї́ринесу* ла́вор П; ја *ће* ве *одведу* П; ја му *даду* на *њега* Сл; три *ї́ладе* *євра* *треба* да *даду* Сл; да се *обучу* Сл; ја си *сечу* Б; *исечу* ги са́ма ГД; *ај* да *їду* Рљ; да *їду* ја *негде* П; да *їду* у *десет* саат Сл; ја не мога да *їду* П; с *њега* *ће* *їду* Б; та́тко *віка* да не *їду* у *школу* Сз; на́џске *ће* *дођу* О; куде да ги *нађу* Сл; *кэд* *їрођу* Сл; дуван да *беру* Сз; ја му *їеру* Рљ; да му *оїеру* но́ге П; не мо́ж *їобегну* нигде Сл; и ја *ће* *їочну* да *вікам* Ц; *после* *кэд* се ја *врну* Сл; ја се *окрєну* нага́м Ц; а ја куде да *рєкну* Ц; *после* *кэд* ја да *слєгну* Сл; тако́ј да мо́жем саба́ље да ги *скину* П; ја *ће* гу *ўзну* Сз; па ги са́ма *ўзну* Ч; не ти *верују* Св; не га *видују* Рљ; ја не ти све *казују* Р; па ли ја ти *казују* М; ја *ће* се *крију* Сл; и ја се *радују* ГД; ја се *радују*, *радују* Сз; ја ги *дєнови* *смањју* на саа́ти Сл; ја нешто не *чују* Ц; да ви ја *кажу* на *вас* Сз; и у *очи* ја *ће* ву *кажу* П; *сэд* *ће* ви ја *кажу* Лљ; ја му *кажу* што да *рабо́ти* Сл; само те ја *лєжу* Б; ја не *ће* те *лєжу* М; не зна́м, па да те не *слєжу* Сл; да *ўмру*, да ме *нема* М; куде да те ја *воду* П; ја не *жалу* Лљ; ја *збору* си́лно Сл; ја да *јаши* Б; да *кују*, *рекна* Рљ; *ај* да *нарану* сви́ње, *кра́ве*, *тој* да *завршим* Сл; *дрва* ја *ће* му *носу* П; ја да ги *носу* Рљ; да *оїккчу*, да *фаїчу* све́та, да ме *снема* О; не *їамїчу* да смо *имали* *неку* *свађу* *сас* *њи* Сз; па *ће* ви ја *їлаїчу* П; *после* ја *ће* му *їлаїчу* Св; *после* ја не мо́ж да *наїлаїчу* Сл; ја што *ће* *їраву* Ч; а ја да *наїраву* *кафу* Ж; а *сэг* ја не *раду* *пола* о[д] *тој* Сл; ја не *раду* нигде Сл; ја не мо́ж да се *сєїчу* Ц; да га *скрїчу* Б; ма́ме му га *їчуру* Сз; *ўкачу* се у *вєз* Б; *шїїеду* ги ја Сл; е, да га *јєбу*, *їма* *петнаєс* Сз; и ја што *ће* *рабоїчу* Ж; ја си *сїоју*, не *мрдам* М; ја *ће* *сїоју* до *њега* Сл *итд.*

2.5.1.2.1. Друго лице једнине презента има наставак *-и*:

једанпұт *редно* је да гу *одведеш* П; *їонєсеш* торби́че Сл; да *ўзнеш* *једно* *оде́ло* П; а ти се бо́ље *разумєш* Ц; *їдєш* ли у *лов* Ц; *мртва* да *їдєш* ГД; да те *вікам* да *дођєш* Ц; да ми *набєрєш* Лљ; па ги *добро* *оїєрєш* Б; да се *врнєш* Рљ; а да се *дїгнєш* Сз; да га *зайїєкнєш* М; *їрєїїснєш* са́мо П; *кэд* *срєїнєш* Ц; *требаш* нешто да ми *їомогнєш* Ц; ти само *кунєш* Лљ; *хо́дник* не ли *грєјєш* М; *немаше* да *обујєш* П; па *немој* да *їїїјєш* Р; па си *їробујєш* Сз; *чујєш* ли ме Св; *теј* да ву *кажєш* Ц; зна́м да не *лєжєш* Ц; не ме *лєжєш* Б; само да ме *излєжєш* Ч; да *їїшєш* М; тако́ј га, *сїгурно*, и ти *вікаш* Р; *немој* да ми ги *враћаш* П; *мєне* *немој* да ми *врћаш* П; што *гледаш* П; само да *гледаш* Рљ; ако му *даш* *два* *чаја* Ж; да ми *даваш* Сз; што се *зајєбаваш* Ц; *докле* ги *извїљкаш*, *мўка* П; *после* *їмаш* М; *немаш* ли *некога* Р; *мо́ра* да *осїављаш* Рљ; *нема* *кога* да *їїїшаш* Н; *док* не *їробаш* П; не зна́м да ли се *сєћаш* *тој* Ц; ти не *слўшаш* Рљ; *їрєбаш* нешто да ми *помогнєш* Ц; *Шипта́рке* *їораћаш* П; *немој* у *ўста* да *їчураш* П; да *узїмаш* *једну* *партїју* *воду* П; *їди* *Васу* да га *уїїєїаш* П; *ће* га *чуваш* Т; ти што *рабоїїш* М; што *рабоїїш*, *кўмо* Т; на *овој* да *ўмрєш* П; само да *ўмрєш* ГД; па не *доодїш* куде *мєне* Ц; *кэд* се *жєнїш* Б; *ајде* да *куїїш*

брашно за стоку П; па, како *мислиш* П; што ти *мислиш* Рљ; да не *осећаш* П; *осијаваш* све П; оћеш да се *оженаш* П; *јамаш* ли ги фамилије Р; немој да се *јлаш* Ц; што да ги *јраш* П; немој да се *јревараш* Ц; не мож да гу *јреметаш* Н; ти које ги *јуаш* Сл; куде *радиш* ти Р; овако *склојаш* писмо П; ти не *волиш* П; тољко човека *вредиш* Р; *врѣшиш* се по кућу Т; не треба на човека да му *завидиш* П; ти си *сијојаш* Рљ; *ћујаш* си Сз итд.

2.5.1.2.2. Код глагола *видети* и *моћи* могу се чути редуковани ликови:

виш како Б; *виш* како је Ч; *виш*, ништа се не види Н; *ви[ш]* што су добре П; *виш* каква је тегоба П; *Ви* што се гали Ж;

али и: него, *видиш* ли Ж; иди да *видиш* кој е М; Ђе, рече, да *видиш* П; *мож* да платиш у пошту Р; не *мож* га искршиш Т; не *мож* да се откочиш Ц,

али и: ако *можеш* да направиш овој, овој П; не *можеш* да га ти силом тѣраш П и сл.

Облик *мож* у 2. л. јд. презента Белић тумачи као стари оптаив који се сачувао у речци *можда* и у *немој* (Белић 1999: 337). У вези са формом *мож* постоји могућност уопштавања за сва лица презента (в. Белић 1999: 337) јер се срећу и примери:

не *мож* да знајемо М; не *мож* да продамо овде Р; не *мош* се оделимо Ц; да л *мож* да чујете сви Сл; не *мож* (према 'можете') да ву приђете Ч; у село не *мож* да улазите Н; не *мож* (према 'можев') гу оставив Јљ; (али и: не *можемо* с деца да разговарамо Ц) и сл.

Некад није могуће прецизирати о ком лицу се ради: *мож*, *мож* П, Ц; *мож* код њега М и сл.

2.5.1.3. Треће л. јд. презента на -е, -а, -и:

срце ми се *усијесе* Т; *мож* ли да се запали Ц; *јѣде*, поједује П; и неће да *вуче* М; *исече* ги све Јљ; *собуче* се гол П; *узме* ги на њи Б; а *иде* ли Ц; *нађе* из Врањску Бању Т; *ошиде* си дома Св; како ти се *зове* куче Ц; па га *грабне* ГД; куде да се *легне* П; *разјине* катарге Ц; деда да *седне* М; и оно *вије* оној куче Ц; *заминује*, ни здраво да *каже* Т; не ме толичко *интересује* Н; *качује* се на таван Јљ; некој *лѣже* Б; оно си *сијаше* за чѣс Т;

како се *вика* Б; *гледа* према Табановце Ц; *свекрва заигра* Ц; *има* плац Ц; *нема* зѣмља Ц; а *нема* капка вода М; дошја да гу *искара* П; да се *исирава* Н; не се *јавља* Ц; о, *моша* ми се по памет Ц; не се *осијавља* Р; *ћерка јозамоша* Ц; кој гу *јомава* М; *јообаља* све Т; *јрегличја* га там Сл; кад почне да се *јрејура* Т; и *јрича*, *јрича* Н; нема да ги *смића* никој ГД; *сија* се са Цакановац Ц; *ће* не *шеја* М; па *јреба* ги нешто Рљ; *удара*, *удара* Ц; ни не *фаћа* шуга Сл; да се *чиша* било што П;

о̀тиде да *в̀ла̀чи* в̀ну Сл; *в̀риши* се *жи́то* Б; да га *до̀ји* Сл; Дра̀ги *до̀лази* М; и *на̀вече* *до̀оди* Н; да се *за̀и́а̀ли* Св; нити *збо̀ри* Т; *звони* телефо̀н Ц; *нѐће* да се *ја̀ви* Ц; да га *к̀р̀си́и* Сз; да ни *об̀ја̀сни* Ц; да га *ѝор̀а̀зи* Го̀спод Сл; да *ѝор̀оди* *же́ну* П; од *ко̀ле́но* на *ко̀ле́но* се *ѝрен̀оси* Н; *не́ка* гу *ѝу̀и́и́и* Н; *ја́* му *ка̀жу* *што́* да *рабо̀и́и* Сл; ако *ра̀ди* Р; да ти не *сла̀зи* *к̀р̀в* у гла̀ву Рљ; од *ри́д* кад се *си́у̀и́и́и* *ту́ј* Н; докле се *ука̀чи* П; с *то́ј* *мо̀ра* да *чи́ни* *ча̀ре* Сз; *ви́ди* се Љ; *дале́ко* ли *жи́ви* ГД; *се́ди* си и *че́ка* Ц; *бе́гај*, *см̀рди*, *ви́кам* Ц; *не́* се *издр̀жи* Сл; *кви́чи*, *и́и́и́и* Ц; *ду́вар* *си́о́ји* Ц; *то́ј* си *ѝоси́о́ји* Ц; *ћу́и́и* си Ч итд.

2.5.1.4. Прво лице множине презента има наставак -мо:

Црвеница ги *зо̀вемо* М; *једанпу́т* *дне́во* ги *му́земо* Ц; *ба̀рем* се *наје́демо* Т; *и́демо* у *Бо̀рови* Ц; не *и́демо* *ми́* *на́тамо* М; *што́* *ка̀жемо* *ми́* Т; и *ку́и́у́јемо* си *др̀ва* Р; *мо̀жемо* ли да *на́ђемо* Ж; *ма́ле* *не́мамо* Т; *оми́јемо* се Ц; *ои́и́демо* на *грб́* Ц; *у́вече* *кэ́* да *ле́гнемо* Рљ; да *ма́кнемо* *то́ј* П; да *се́днемо* *го̀ре* Р; *ле́гну́јемо* си *ра̀но* Сз; Па *муку́јемо* *зашто́* се *оде́лимо* Сз; да се *чу́јемо* *бо́ље* Р; да се *гле́дамо* Рљ; *це́л* *дэ́н* се *договáraмо* Ц; *заври́а̀вамо* *сас* *њиве* Р; *иска̀рамо* *та́мо* Т; *што́* *ко́йамо* *овэ́ј* *црн* *ка́мен* Т; *сла́бо* се ми *кои́е́љамо* *та́мо* Н; *ле́гамо* си *по̀рано* Св; *не́мамо* *овде́* *ре́ку* М; *огова́рамо* се Ж; *оми́вамо* се *сви́* с *ту́ј* *во́ду* Сл; да га *и́и́и́амо* *не́што* М; *и́ри́чамо* *не́што* Ц; *кэ́д* се *заси́ри́чамо* Сз; да си *ѝои́ри́чамо* Ц; *кэ́д* се *раси́ри́чамо* Ц, да не *ѝона́вљамо* Ц; *до́ђи* да *и́ро́бамо* М; не *мо́жемо* с *де́ца* да *разговáraмо* Ц; *а́ј* *почна́мо* да *си́и́чамо* Сз; да *ука̀рамо* *ко́ла* *уну́тра* Р; да *ва́димо* *ба́шчу* Т; *гра́димо* се Н; да се *же́нимо* Б; па *што́* *жи́вимо* *љу́ди* Т; *са́мо* да не *заборáвимо* Р; *изла́зимо* Ц; *то́ј* *те́ше* да *иси́у́и́и́и́мо* Р; *ме́зимо* Ч; *тако́ј* *ми́слимо* Сз; да те не *му́чимо* Р; *оде́лимо* се *та́мо* Ц; и *оси́а́вимо* Т; да *ои́во́римо* *вра́та* М; *и́розбо̀римо* *поне́што* Љ; *до́шла* да *ѝочи́нимо* *ла́в* Ж; *ми́* за *па́ре* не *ра́димо* Н; *она́ко* *се́димо* за *астáл* П итд.

2.5.1.5. Друго лице множине има наставак -и́е:

ви́ ги *му́зеи́е* *ко́зе* Ц; *тре́ба* да ги *одне́сеи́е* *ову́ј* *те́глу* П; да *и́деи́е* М; *кэ́д* *и́деи́е* Н; *немакуде́* да *иза́ђеи́е* Ц; *зе́мљу* *ће* *обрне́и́е* Сл; *до́ле* *кэ́д* *уле́гнеи́е* Р; *какву́* *и́и́јеи́е* Р; *мо́ж* да *чу́јеи́е* *сви́* Сл; *ви́* *др̀ва* *ку́и́у́јеи́е* ли Р; *што́* се *сраму́јеи́е* Ц; *ће* *ка̀жеи́е* Ч; *не́* га ни *гле́даи́е* Ж; да ли *жи́ви́и́е* Љ; *ви́* си *и́маи́е* Сз; *и́маи́е* си *обавезу* Ц; *шуму́* *и́маи́е* ли *ви́* *го̀ре* Р; *ма́ни* се, да *шичу́ри́и́е* Ц; да *ѝои́ри́чаи́е* Т; *што́* *ра́ди́и́е* Рљ; ако се *и́и́е́аи́е*, *тепа́јте* се *ова́ко* Ц; у *се́ло* не *мо́ж* да *ула́зи́и́е* Н и сл.

2.5.1.6. Треће л. мн. има наставак -в:

-*ев*: *да́дев* га на *ма́јку* Сл; *они́* *мо̀рав* *пр́ви* да *да́дев* Ц; *аберци́је* *до́ђев* Сл; да *до́ђев* Н; да ли да *до́ђев* Св; *гње́и́ев* *па́ре* у *уста* Ц; *ка́сно* *жне́јев* Сл; *Шипта́ри* гу *зо́вев* *Ја́кина* *ма́ала* Т; *сви́* *и́дев* М; *не́hev* да *и́дев* да *ле́гав* у

бóлницу Сл; па чíреви ми *изáђев* П; *изóрев* Ж; *замајујев* ме Б; *заминујев* кућу Рљ; *качујев* се Љ; óне си *кљујев* Сз; голуби *искљујев* Ц; е, грóбје сòг *искојујев* Н; да *јéдев* Н; *кујујев* гóтов лéб П; пó ће те *йошијујев* Сл; дéца *разазнујев*, Зóре Т; да не ми *лијев* мýве П; књишке сэс шпенáдлу ги *набóдев* Сл; óни си га *облечев* Сл; да те не *ојеришев* Т; код снáшку кэд *ојидев* Ц; пýпак му *ојсечев* Сл; óба *ијев* Сл; *јобијев* свé Н; па га *јовијев* Сл; *јођев* за снáшку Ц; нека *јорáснев* јóш дéца Т; да ги *сабéрев* и да ги стрéлав Ц; *сédнев* и једэн врти Ч; *смејев* се Ц; *викав*, *смáкнев* па *однэсев* Рљ; нéма да *јркнев* Сз; сéдам ће му *узнев* Ц; *ђушкав* се да *улегнев* Сл;

-ав: не знáм какó гу *викав* Ц; и óне *врéкав* Ц; *глéдав*, *играв* ГД; не ги *дáвав* Сз; море, овíја дéца ме *зајебáвав* Ц; овáмо се *збíрав* лýди Ц; óне *íмав* онéј М; и *ýони нéмав* комшијe Ц; сэд *нéмав* ГД; свé тéву да не *исйéйав* Ц; у онéј *ђуп* га *куйав* Сл; са Шиптáри се *мéшав* Сз; *м'óрав* да га *викав* Ц; толико не *обрáђав* пáжњу Ц; *оговáрав* мéне Рљ; лýди да га *ијиав* Ц; останáше овдé да *јокривав* Ц; *јретиршав* ги Н; óни си *јричав* ГД; да се *исйричав* Ж; дéца се *рађав* Ч; сэ какó ги *рачунав* М; *ријав*, трчев, *ријав* Т; и *сачéкав* ги тáмо Н; *свáђав* се Б; али не *слушав* Ж; нáјвише се *сиушијав* тýј М; да ги *сйрéлав* Н; *шурав* пáре Ц; сэг што се *узди́зав* богаташи Т; *ули́вав* се у Морáвицу Р; тýм, *уйéйав* га П; *чéкав* га Ч; што се *чéшлав* волóви Ж; óни *чу́вав* óвце Ц; само се *чéчкав* Б;

-ив: кáко нé ги *бóлив* прсти од тóј П; па и мéне *бóлив* нóге Н; брát и сéстра да не *видив* Ц; почéли и рéбра да се *видив* П; ууу, кудé ме *видив* мéне Н; óне му *висив* нóге Ц; Тýрци су станáли да *вршиив* пóпис Н; *договóрив* се Б; *завидив* ти ГД; ако нéшто *завршиив* или *рабојиив* Т; нéки се *залéйив* Т; да би мóгли да гу *зајóслив* Ц; *извóдив* пијáни Т; свитке ми *излázив* Рљ; *исйрáйив* га Ц; овíја што *калémив* овдé М; ако знáв да *корисйив* П; дéте *крсйив* Сз; кэд почéше да *крўжив* авијóни Ц; *мислив* се што да *рабојиив* Сз; нéка óни *мислив* ГД; да ти не *найу́рив* лýди П; *нацрвéнив* се образи П; пётла си га *носив* Ц; *овршиив* П, Сл; *ом'эсив* крaвáјче Ц; три ће му *осйáвив* Ц; ће *ојивóрив* Ц; да му не *очисйив* тýј рáну П; *йлáшив* се М; *йојййлáйив* нýкога човéка П; кáкву сајгију ми *йрáвив* тáмо П; што *найрáвив* у Прéшево, то је Ч; óни да *йрáйив* кáко се креће П; на тејáше да ме *йримив* Ч; што *рабојиив* куд онóга Ц; Кенéзи *рáдив* П; да се *сасйáвив* Рљ; *свáрив* и то *јéдев* Ж; док *сédив* Ц; *скуйив* се и пóђев Ц; *шечив* сýзе П; да те *шрáжив* Ц; да се не *шрóшив* Ц; да му *шурив* дрýги Ж; што *фáйив* Ц; óни *магóљив* тáмо Сл.

2.5.1.6.1. У говору Прешева устаљен је принцип грађења 3. л. мн. презента тако што се -в додаје на 3. л. јд. презента, те имамо: -ав, -ев, -ив. Међутим, неки примери показују да постоји тенденција свођења -ив и -ев на

један наставак и то у корист *-ев*. Овакво генерисање више је заступљено у пчињском говору (Јуришић 2009: 203–204).

по девојку кѣ[д] *долáзев* Сл; да га *до́јев* Сз; да га *вра́иџев* Љ; има на прџсти да се *избрóјев* Р; плийци од коприве се *изгубев* Сл; *ка́чев* ги Рљ; *крсџев* га ГД; да не га *љуи́ев* Ц; и трећи вѣчер ће *но́сев* китке Сл; *ми́слев* се Сз; *но́сев* тамо Рљ; први пџт га *оџлакнев* Сл; решиле да се *оџријажџев* Сл; ели ће се *и́áзев*, ели ће *ћуи́ев* Сл; ноге све *џоцрвѣнев* П; да *џрáвев* за нас Ч; да *џрáвев* школу Н; *џрáиџев* кола Сз; не мџж да *џримџев* Р; идев да *џрџсев* Сл; да л ће те *џушџев* или не Ч; *џрáжев* си паре Љ; *сѣдев*, знаш Н; понапред да га *џу́рев* дѣте у вѣру Сл; рџпав, *џрчев*, рџпав Т; кѣд *ула́зев* Сз; има да те *унишџев* Т итд.

Аорист

2.5.2. Аорист је веома жива категорија у прешевском говору, што је и општа карактеристика призренско-тимочких говора. Гради се од глагола свршеног и несвршеног вида, а то је познато још из времена старословенског језика (Белић 1999: 356). Образовање аориста од несвршених глагола чини да „нестаје разлике између имперфекта и аориста с синтактичке стране, већ остаје само формална разлика међу њима“ (Белић 1999: 356). Како Белић истиче, аорист могу имати сви глаголи, али је његово значење имперфективно онда када је глагол трајан. Следећи Белића, Тома се, приликом одређивања разлике између аориста и имперфекта, руководио морфолошким критеријумима (Тома 1998: 236, напомена 275).

Формално, аорист и имперфекат у прешевском говору разликују се према личним наставцима и по месту акцента. У имперфекту је проширена употреба форманта *-ше* на сва три лица и облик са тим суфиксом може служити као база за даље грађење додавањем личних презентских наставака (тако имамо: 1. л. јд. *џмаше(м)*, 2. л. јд. *џмаше*, 3. л. јд. *џмаше*, 1. л. мн. *џмашемо*, 2. л. мн. *џмасџев*, 3. л. мн. *џмашев(у)*). Акценат, односно, његово место, још један је диференцијални знак. Наиме, у имперфекту је место акцента умерено према почетку речи.¹⁴⁴ Тако се нпр. 2. л. мн. аориста *џмасџев* разликује од имперфекта истог лица и броја *џмасџев* једино према месту акцента. У аористу би стање изгледало овако: 1. л. јд. *џмá*, 2. л. јд. *џмá*, 3. л. јд. *џмá*, 1. л. мн. *џмáмо/џмáсмо*, 2. л. мн. *џмасџев*, 3. л. мн. *џмáше*. Преношење акцента на слог према почетку речи може се десити и у аористу, али се то

¹⁴⁴ В. Белић 1999: 359: „Као у презенсу и у имперфекту се у јужноморавском говору врши померање крајњег наглашеног слога за један слог према почетку. То бива у јужноморавском дијалекту само у имперфекту, у аористу пак акценат се не помера.“; в. и Тома 1998: 236.

односи на свршене глаголе (*дадо́/дадо́, изгуби́/изгуби*), те некада није могуће без контекста утврдити о ком лицу се ради.

2.5.2.1. Прво л. јд. аориста завршава се на самогласник јер се финално *х* изгубило.

дадо́ му име Сл; и ја ву ги *дадо́* Ц; ја му *дадо́* педесет Сз; *идо́* ја Сз; *одвај доћо́* Сл; код њу́ *одо́* Ц; *изаћо́* да видим Ч; *убодо́* се на један трн Сл; *легна́* поза једну крушку Сл; *доћо́, оћина́* ги мотке Ц; *дина́* се ја рано Ц; *река́* ву ја Ч; ја нигде не *сћомна́* Часлава Ц; *срећина́* га у амболанту Т; *уодма* ми *шћекна* Сл; одјемпүт *се шћегна́* Сз; ја си *улегна́* О; ја *казува́* Н; и ја *кујува́* једанпүтке Т; *врза́* му ја Ж; ја *нәћәс гледá* Св; ја ги *збира́* Ц; ја ги *кара́* Сл; а бе, *каза́* ти ја Р; ја *маз маза́* П; и ја ги *набәцка́* П; такој се *убәцка́* Б; *шримá* некције и нема Ж; ја *шурá* зелени петлицани Ц; ја ги *шера́* да идев Б; и ја *изгуби́* пүт Ц; ја *изгуби* воду све Сл; и ја *кисели́* купус П; ја ги га једва *нашрави́* Св; *Носи́* ву ја помаранџе, банане П; тәд се и ја *ошлаши́* Љ; ја му *шурри́* тамјан П; *умори́* се и ја Рљ; ја се *ушлаши́* Ц; ја ги *фрљи́* Т; *цейи́* ли дрва Т; ја кәд *чисши́* О; ја од операцију *ослабѐ* Т итд.

2.5.2.2. Друго и треће л. јд. имају исте облике и могу се разликовати једино из контекста.

2. л. јд.: ти *иде́* ли код њу́ Ж; *доћѐ* ли, ако си М; *узима́* ли од нега Ж; *звá* ли га откуд тебе Р; ти кәд *рићина* Ч; *Чу́* ли нешто Ж; *вика́* ли гу ти Рљ; ти му *давá* Б; Пази, *зáмаза се* Сз; *кува́* ли ти онуј траву П; *Сәбра* ли веш? П; *шмага́* ли ги ти Рљ; ти *се забрави́* П; *нуди́* ли га ти Т; *оми* ли се Б; ти ми *сшаси́* дете П; мамо, *Снежу виде́* ли Т; *уаиá* те нешто Т; *Гледаш* ли, *укайá* се П итд.

3. л. јд.: Стојанче *доћѐ* Ц; *шрећѐ* овамо О; колко дәна *шроћѐ* Љ; девојче га *дөведе* овдека Рљ; *нерво́за* ме *изеде* Сл; *Марјан* *узеде* одмор Сл; како се она *звá* Ж; а једна ћерка му се *врна́* дөм Р; кәд се он *окрена* Ц; *смәкна* дөле Ц; ви га *закачисте*, оно *шадна* Сл; девет шљаде *шсшадна* Љ; *шрошадна* работећи Сз; *срећина* ме *комшија* Љ; *Көј* се *качува́*? П; *инцињер* ме *шшшувá* Н; *зáйекља* се сам Ч; којо *шисá* М; *шөшшрави* се Љ; он ли ве *шосла* Ц; дөца ву *шшшчува* Т; он *өбећа* Т; *Дөско шрича́* Ц; *зашшр* се све ГД; он *вади́* Сз; мајка ми *зáшшали* огњшште Сз; и оно не *зшшшшшави* Сл; не му *збори́* Ц; он се *збуни́* Ч; *шкочи* ли и мама М; и онәј се *јави́* Ц; што гу *нашшуди* П; и на мене ми *нуди́* Б; не ми се *шөврати́* П; *укачи* на коња Ц; она *сөдѐ* коца Т итд.

2.5.2.3. Аорист 1. л. мн. обично има наставак *-(х)мо*, што је уобичајено за већину призренско-тимочких говора.¹⁴⁵ Ређе се може чути 1. л. мн. аориста на *-смо*.

куде што *идо̀мо* сѐг М; *до̀ђо̀мо* ја и он М; и тако̀ј *до̀ђо̀мо* у Ско̀плѐ П; и по̀друм што *на̀ђо̀мо* Т; *о̀ѝидо̀мо* куде у̀јка П; *ѝо̀ђо̀мо* О; *са̀бра̀мо* све Ч; *са̀бра̀мо* га са̀ми Љ; па се *смѐја̀мо* Сл; *скр̀ѝмо* се од њи Рљ; ми дво̀јица *ос̀ѝана̀мо* Р; *ѝобегна̀мо* сви Ц; у̀јутру се *умѝмо* П; не ли ги *ѝисува̀мо* Р; *ѝѝѝува̀мо* га Ц; то̀ј *ѝиса̀мо* Н; *иска̀ра̀мо* ги сви Сз; *на̀мишѝћа̀мо* аста̀ли Сл; *ос̀вѝћа̀мо* ку̀ћу Ц; *завр̀ѝмо* та гу *вра̀ѝмо* Н; тамо̀н *завр̀ѝмо* ж`ѣтву Сз; једва нѐкако *завр̀ѝмо* до̀ручак Ц; лива̀де *завр̀ѝмо* Р; чим *иско̀чѝмо* на пу̀т Сл; и дѐте *кр̀стѝмо* Ц; *ку̀йѝмо* жѐлѐзо П; ка̀д се *одѐлѝмо*, а̀ј *ѝочна̀мо* да сти́чамо Сз; па му̀ку̀јемо зашто̀ се *одѐлѝмо* Сз; *ѝокр̀ѝмо* гу Ж; *ѝра̀вѝмо* ку̀ћу, *ѝра̀вѝмо* Р;

ка̀д *ѝочес̀мо* ку̀ћу Ц; *ѝисува̀смо* ли Р; ка̀д се *за̀ѝрича̀смо* Ц; ми сви *одо̀смо* П; *вика̀смо* ги Б; *рѝѝа̀смо*, *рѝѝа̀смо* Сз; не ли се *до̀гово̀рѝсмо* Ч и сл.

2.5.2.4. Друго лице мн. у аористу има наставак *-сиѐ*. У кумановском говору паралелно се јављају наставци *-иѐ* и *-сиѐ* у 2. л. јд. аориста (Видоески 1962: 200), а обичнији је први. Употребу *-сиѐ* и *-иѐ* у аористу познаје пчињски говор с тим да се *-иѐ* везује за источну зону (Јуришић 2009: 210–213). Иако се кумановски говор налази у непосредној близини прешевског, наставак *-иѐ* овде је непознат.

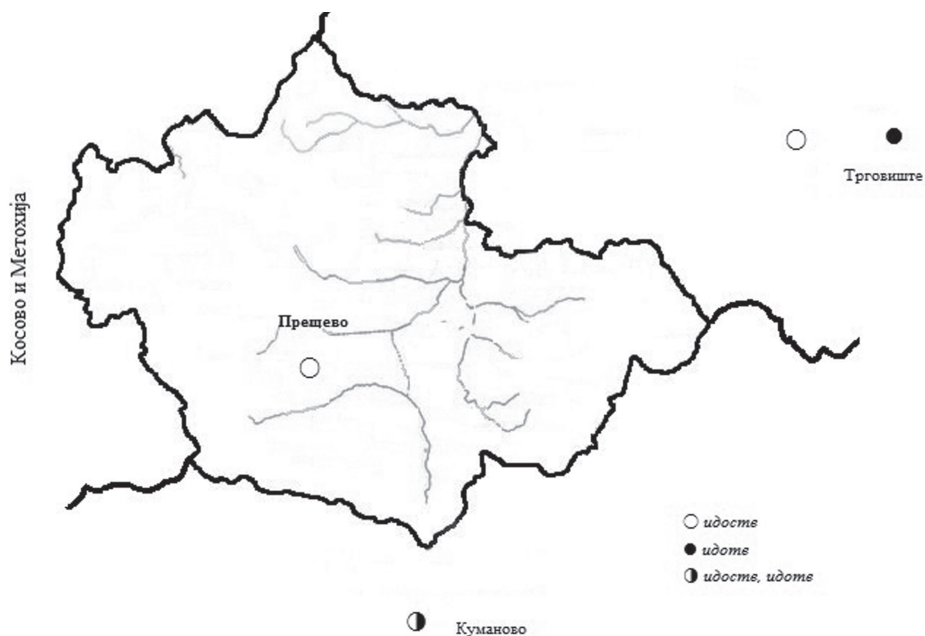
не *мога̀сиѐ* да га доведѐте Т; *Донесо̀сиѐ* ли ми оно̀ј мо̀је? Ч; одо̀кле *до̀ђо̀сиѐ* Ц; отку̀д *до̀ђо̀сиѐ* Р; *са̀бра̀сиѐ* ли ги Б; *дина̀сиѐ* ли се П; *сѝѝгна̀сиѐ* ли Т; *ѝисува̀сиѐ* ли М; *ѝиса̀сиѐ* ли М; *до̀ка̀ра̀сиѐ* ли ги ко̀ла П; ви *за̀ка̀са̀сиѐ* с њега П; *ѝрода̀до̀сиѐ* ли Сз; *завр̀ѝсиѐ* ли О; ви га *за̀ка̀чѝсиѐ*, оно па̀дна Сл; *о̀ѝра̀вѝсиѐ* ли га Ж; *ос̀ѝа̀вѝсиѐ* га та̀мо Б и сл.

2.5.2.5. Треће л. мн. аориста има наставак *-ше*:

ѝо̀једо̀ше Ч; *идо̀ше*, та *донесо̀ше* Сл; у Требешѝње *о̀ѝидо̀ше* Ц; па кò *до̀ђо̀ше* Т; *узедо̀ше* нѐшто М; *одо̀ше* у Прешево Ц; *дра̀ше се*, *дра̀ше* Рљ; *одра̀ше* га М; *ос̀ѝана̀ше* овде да покривав Ц; *ѝадна̀ше* Ц; па ме *ѝовр̀на̀ше* Сл; ка̀д *ѝочеш̀е* да кружив авијо̀ни Ц; *рекна̀ше* на телеви́зор Ж; *слегна̀ше* одозго̀ре Н; сви по то̀ј др̀во *улѐгоше* Ц; овѐј *уѝеко̀ше* Сл; тако̀ј ме *за̀болу̀ва̀ше* и тура̀ П; јучѐр ги *до̀ка̀ра̀ше* Т; е, *ѝмаше* једнѝ овде Р; све ми *исфр̀ла̀ше*

¹⁴⁵ В. Белић 1999: 365, Стевановић 1969: 420, Михајловић 1977: 46–48, Богдановић 1979: 83, Ђирић 1983: 85–86, Богдановић 1987: 195, Вукадиновић 1996: 216, Реметић 1996: 504, Ђирић 1999: 170, Марковић 2000: 175, Младеновић 2013: 338. Наставак *-(х)мо* познат је и шумадијском говору (Реметић 1985: 318). У кумановском говору је исто (Видоески 1962: 200–201).

ствари Т; *накараше* не Ц; онџ што *їродадоше* М; *одељаше* ги даске П; у болницу гу *оїнкараше* ГД; так'ој ме *їџераше* Ц; овїја се *уїџейаше* работѳећи Сл; *уїџейаше* се зваѳи Ц; *заїѳрше* се П; чїче му *їомреше* свѳ П; па *вадише* никѳлко Н; после се и ѳни *враїїише* Б; *искочїише* из дућан свї П; и *намесїїише* му М; *одвоїїише* гу школу Ц; свѳ *очисїїише* О; чѳшму гу пѳсле *їравїише* Н; школу *наїравїише* Ц; ѳубичїице ми се *їроїасїїише* П; не га *їушїїише* П; *служїише* кѳј што ѳѳе Сз; *сїасїише* ме Сл; *убедїише* ги Љ; свѳ *унишїїише* Т; *џейїише* дрѳва П; па *видѳше* нѳма Н итд.

Карта 11.

Имперфекат

2.5.3. Употреба имперфекта честа је у прешевском говору и то се добро види у 3. л. једнине. Може се градити од несвршених и свршених глагола, али су ређи облици од свршених глагола. Образовања од свршених глагола могућа су ако се основи „дода специфички временски наставак за основу, коју има имперфекат“, а то је *e* (Ѣ) или *ja*, те се тако ствара нова основа (в. Белић 1999: 357). Наставак о коме говори Белић овде се може препознати и код несвршених глагола (нпр. *дебѳлеше*, *мїслеше*, *изнѳсесїе*, *їравесїе*).

2.5.3.1. Потврде за облике имперфекта у једнини:

1. л. јд.: ја код Гоцу *идеше* Ц; ја *гледаше* сѐрију Ч; деца ги ја *чуваше* О; ја стоку *чуваше* онам Н; а ја се *дебелеше*, *дебелеше* П; *мислеше* да ма́нем у чело Ц; *и́равеше* ги мера́к и о́ни ме че́кав Т;

Ређе се могу чути форме на -м, које се додаје бази са -ше (в. Белић 1999: 359):

ја *имашем* тџа па́ре Б; ја си *идешем* Рљ.¹⁴⁶

2. л. јд.: Не́ ли ти́ *идеше* на́там? М; ти́ ме *викаше* да *идем* Ч и сл.

3. л. јд.: *идеше* о́на, *викаше* О; *идеше* по овѝја сѐла Т; *идеше* та́мо на Стáницу Т; што *идеше* по са́ндук Ц; кџд *оѝидеше* Ж; па кад му *сио́менеше* Гоне Ц; о́но, зами́сли, све *вијеше* Ц; о́но о́пет си *вијеше* Ц;; *наручујеше* пѐсму Ц; о́но ку́тре *сиѝјеше* Ц; *срамујеше* се од на́с Сл; *чуваше* не о́н Ч; кџд му *вржеше* шама́рчину Ц; о́на све *и́лачеше* Љ; *викаше* Го́не Ц; *викаше* ма́јка ми Сз; *викаше* Ро́берт Ц; како́ ги *викаше* Н; како́ се *викаше* Т; како́ се ово́ј *викаше* Р; Стоја́дин *викаше* Рљ; тако́ј де́да *викаше* Рљ; две му́шки *имаше* Ч; же́на *имаше* пољопрѝвредну Сл; *имаше* га же́дан *чика* Ва́нча Ц; *имаше* гу та́ј сли́ка Ц; *имаше* јо́ш же́дно Н; *имаше* не́ки слободни де́нови Ц; *имаше* пе_шѐс о́вце Сз; *имаше* у четвѝрти ра́зред Р; же́дон Асла́н га *имаше* Ц; о́на *имаше* сре́ћу ти́ што до́ђе Ц; о́на *имаше* ве́ћу пензи́ју од ме́не Сл; *не́маше* айр ГД; али *не́маше* пу́т Н; *не́маше* да обѝјеш Б; *не́маше* ни́какви ко́ла Ц; и о́на на то́ј се на́даше Ц; јо́ш кџд гу попи́је не́ку, па ги *искараше* П; ма́лопре ич не *осѐћаше* О; *и́ричаше* на та́тка ми Рљ; *чуваше* не О; а љо́н га мно́го *чуваше* њѐга Сз; *чуваше* о́вце Ж; о́н *чуваше* о́вце Љ; *чуваше* це́ло сѐло Ц; како́ се *и́резивљаше* Б; Па́вловић се *и́резивљаше* Н; На́да тако́ј *и́ричаше* П; *и́рѐбаше* бру́силаца Ц; у субо́ту *шеѝшаше* Ц; о́н *долáзеше* у сѐло Б; о́н *долáзеше* код на́с овде́ Т; *доодеше* о́н Љ; си́н му *доодеше* Рљ; о́на кад се *јáвеше* Сл; па си га Го́спод *красеше* Ц; *мислеше* да *иде* Ч; бра́т ми *ра́деше* у Не́мачку П; и о́н *ра́деше* Б; ова́м *ра́деше* ГД; *ра́деше* брзи по́моћ Сл; *ра́деше* Ма́стер Ц; она́ј што *ра́деше* Сз; о́н ли свети *Нико́лу сла́веше* Ц; грло ме *бо́леше*, *бо́леше* ГД; о́но се *видеше* од про́зор Сл; та́д *седеше* два́ де́на-три на сла́му Ц итд.

2.5.3.2. У пчињском и кумановском говору постоји више наставака за грађење множинских облика имперфекта: први тип *-шемо*, *-шеву* и други тип *-јамо*, *-ја* (Јуришић 2009: 214–217); *-смо*, *-а(е)мо*, *-шемо*, *-а (-ва, -сва)*, *-шеја* (Видоески 1962: 205–209). У прешевском говору забележила сам

¹⁴⁶ Ових облика има код Белића (1999: 359, 361–364), Барјактаревѝна (1965: 53–54, 1966: 208), Стевановѝна (1969: 419), Томе (1998: 250), Марковић (2000: 172), али их не наводе Видоески (1962: 205–206), Богдановѝн (1987: 195–197), Реметић (1996: 505), Јуришић (2009: 214).

само наставке: *-шемо* за 1. л., *-сїе* за 2. л. и *-шеву/-шев* за 3. л. множине. Ни Барјактаревић (1966: 208–209) не спомиње другачије облике.

Потврде облика имперфекта у множини:

1. л. мн.: Све боси *идешемо* Ц; кад *иїјешемо* кафу Сл; *сїїјешемо* тамо Сз; ми *бегашемо* Ц; али такој га *викашемо* Н; *имашемо* и гости О; *имашемо* онџ купене Н; *имашемо* оставене Н; *када* *имашемо* радњу ГД; *куде* *имашемо* башчу Ц; а ми *тѳг* *немашемо* кућу П; три чѳтри јарики *чувашемо* Рљ; ми кућу *їрѳвешемо* Ц; *наїрѳвешемо* неки колачи Љ и сл.

Мало је забележених примера **2. л. мн.**, али се може закључити да је наставак *-сїе*, а од аориста се разликује, осим према основи на *-е* (в.т. 2.5.3.), од које се гради, по месту акцента који је за један слог повучен према почетку.

не ли *идесїе* код њї П; *изнѳсесїе* и ви на Задушнице Т; ви ги *иїлесїе* Рљ; ви *тѳд* *їрѳвесїе* кућу Ч; и ви направѳсте неку багатѳлу Б.

Наставци **3. л. мн.** могу бити двојаки: *-шеву* и *-шев*, с тим што је први фреквентнији.¹⁴⁷

отѳч *јѳдешеву* Н; деца *идешеву* у школу Сл; тој онѳј кѳд *додељѳјешеву* П; *знѳјешеву се* сви Сз; *радѳјешеву се* Ж; како ги *викашеву* Ц; овој како га *викашеву* пре М; како се *викашеву* Н; па како га *викашеву* Р; тој *врѳшашеву* у понедељак Сл; такој ме и овија моји *изнервирашеву* П; једни жути волѳви *имашеву* Ж; *имашеву* ѳни тѳда Сз; кѳд *закѳљешеву* свиње Ц; *збирашеву* шашке Сл; *їричашеву* наше комшије Ц; *їричашеву* тријес куће биле Н; како се *їрезивљашеву* Н; на такѳо се *сабирашеву* Ц; *лѳчешеву се* Ц; *їрѳвешеву* О; у Ашане *раѳдешеву* Сз; заједно *сѳдешеву* Ц;

тој *циркѳсѳјешев се* Т; како ги *викашев* М; којѳ *викашев* Н; такој ги *викашев* Рљ; такој *викашев* Ч; *искачашев* цигле Н; *їричашев* бија бѳлестан Ц; Шиптарѳчики гу *вѳдешев* Ц; ѳуди *крѳсїешев* сѳми Ц.

2.5.3.3. У прешевском говору може се чути имперфекат *имеше*, који можда долази од деноминативног глагола *име се* у значењу *зове се* (В. Реметић 1996: 523):

како му *имеше* ГД; не знам како ву *имеше* ГД; на овог како му *имеше* Рљ; како му *имеше* Ч;

али и: како му *бѳше* *име* Рљ; не знам како му *име* *бѳше* П и сл.

Говор Алексиначког Поморавља зна за облике: *имеше*, *имѳшаше*, *има* (Богдановић 1987: 197). У призренском говору овај глагол је забележен и у

¹⁴⁷ Према мишљењу проф. Марковић, наставак *-в* долази из презента 3. л. множине (Марковић 2000: 173). Тома наводи да се 3. л. мн. имперфекта додаје наставак *-у* који се може реализовати као *-в* (Тома 1998: 251).

другим облицима: *имем се, имеја се, имело* (Реметић 1996: 523). У пчињском говору слично је стање прешевском (Јуришић 2009: 253).

Карта 12.

Перфекат

2.5.4.1. Облици перфекта граде се од помоћног глагола *јесам* и радног глаголског придева, који је специфичног лика због преласка *-л* у *-а* испред кога се јавља интервокално *ј* (в. т. 2.5.10.).

Потврде:

1. л. јд.: два дана *сам ишја* Сз; за време рата *сам ишја* Сл; *несам ишја* Рљ; кад *сам дошја* Т; педесет и пете *сам зашјекја* Н; *сеќја* си Сз; овој *сам све ја обрњаја* Сл; ја *сам осшанја* шес године без мајку Сл; *чуја сам* за њу Ц; ја *сам чуја* Р; ја *сам гледја* ђутуре Сл; петнаес *сам кошја* Сл; *несам се надја* Б; *илањаја сам* Ч; кад *сам* ги ја *шробјаја* Ч; што *сам чшшјаја* П; *чуваја сам* говеда Сл; три кила крв *сам изгубија* Сл; што *сам се измучија* Сл; овдека кад *сам косија* Св; али кривине *сам најравија* М; ама *сам гу најравија* работу Ц; ја *сам гу раскршија* Сл; ја *сам сшавија* ђумке М; две плоче *сам ударија* Сл; ја *сам главан бија* Сз;

никад *несам јела* црн Т; сэд *сам се најела* леба Т; кад *сам шришила* Ц; кад *сам шочела* да читам Т; ја *како сам настанала* Н; па *сам шочнала* да мешам

ГД; ја сам чула нешто Ц; ја сам ишћувала Н; ја сам казала Рљ; несам знала Љ; колико сам имала судови Т; у Библију [књига] сам чиијала Т; из поја[с] сам ги иушиијла Ц; иуријла сам ти врџинке Ц; ја несам тој видела Ц; ја сам га киселила ГД итд.;

2. л. јд.: ако си узјеја Н; куде си ги наија Н; ако си ми га даја М; кад си ораја Н; обраја си га бостан ГД; и напрет си гу иија Сз; уилашија си се П; повише си обелеја Р;

зашто неси дошла П; задремала си Ж; откд неси месила леба Т итд.;

3. л. јд.: јеја је Сл; даја му неки и узјеја М; кад је доија Н; идоија ли је Ц; Срба ви је сиијка све Сл; неје сиаја М; кад је куиувија Ц; сииановија је жандормер Ц; за три иљаде гу даја Сз; неје не излэжјаја Н; што је бегаја Н; он је умреја ГД; не гу је иушиијаја П; како се је забунија толко Ц; закочиа се је Б; деда мој е куиија Ц; тј што је куиија Ц; ираиија Дику собајле Сз; све да га је увредија Т; не га је видеја Р итд.;

она ву е музла Ц; е, кад је дошла Зорица ис Цер Н; кад је иочела да ради М; колико је раиувала сас мене Сл; како ли се је викала Рљ; Јованка куде је имала Н; девојка, не се је удавала Ж; што ме је чувала Сл; одавна је умрела Ц; куиила је Р; две деца је ирородила П; видела је Т; пола ектер је била Сз;

Прешево је иојело Н; тој е све оишило тамо Н; могло је да буде Сз; како се је звало Б; кад је иочело Ч; после рат је иочело Ц; иисало је на једну таблу Н; тој се је гледало Сл; имало је липке туј Н; колико је српске куће имало овде Р; много је вуци имало Т; деца кад се је чувало Сл; да се је двојило Т; иојавило се је Н; само што је ироодило Ж; да нема да је избледело Т итд.;

1. л. мн.: ми смо ишли у Миратовце Ц; несмо оишили ич Р; такој смо га викали Ц; несмо знали Н; ми смо имали њиве Ц; у Дуванску смо имали М; месец дна смо коијали ровови Сл; и тамо смо имали земљу Ц; једно време смо итерали Т; да смо делили фамилије и маале Т; пролетоске су делили Сз; от кога смо куиили М; докле смо намесиили Т; које смо ироиушииили М; како смо се селили одавде Т; иуужили смо се сас њи Н; сви смо си живели Рљ;

2. л. мн.: чим сие изаили Р; ви сие си сиекнали Ч; куиували ли сие Ж; како сие га викали Р; несите ме измучили Ц; и ви сие имали П; иобеснели сте Сз и сл.;

3. л. мн.: тамо су ишли Ц; и[з] Сурдулицу што су дошли Р; они су из брда дошли Ц; кад су дошли Б; онија су оишили Св; дали су Љ; тој што су ме оиили Сл; они су клали коњи за једње П; биднали су овде осам Н; да ли су заијекли О; добили су земљу Ц; бегали су Љ; како су ги викали Б; тој су ву баш задали Т; значи, имали су Н; несу имали друго Рљ; кумови несу ираћали Сл; док несмо гу иродали Ц; исто су такој рачунали М; они су се

сабрали Рљ; чували су стоку Ц; нѣсу се двојили Т; одвојили су се браћа Т; тѣд су се доселили Н; нѣсу оѣворили јоште Р; кад су се ѣоѣурчили Т; који су гу ѣравили Сз; ѣни су долазили и наши Ц; ѣједно су ѣравили Сл; које су ѣуди наѣравили Т; нѣсу оѣворили јоште Р; кад су се ѣоѣурчили Т; као да су радили М; шѣс године-седам су се ѣужили М; кудѣ су живѣли моји стари Р; свѣ су се држали рѣд Н;

брошуре су му изашле Р; како су се звале тѣј сѣстре Р; свѣ су расијале Ж; ваљда су се тѣ криле мѣчке Т; оѣѣѣовале су књиге П; како су се викале маале Ц; како су се викале овеј наше бабе Љ; тѣј комшике су се свајале Ч; у Бањку су имале воденице Ц; ѣте што су онѣј наѣравили М; садили су и ѣне Рљ; ѣлашиле сѣе се Ц; године које су биле М; колко јетрве су биле тѣј ГД; махале старе што су биле М; српске куће су биле Ц итд.

2.5.4.2. Посебног облика за средњи род мн. нема јер је и у овом случају (као код придева и других атрибутичких речи) дошло до уједначавања са облицима мушког рода (в. т. 2.5.10.), што се може чути и у пчињском говору (Јуришић 2009: 217–218). У косовско-метохијском говорима призренско-јужноморавског типа може се срести ширење *-ли* и на женски род множине (Реметић 1996: 508, Младеновић 2004, Младеновић 2013: 356). Примера има и на другим местима у раду.

овија деца нѣсу смѣли О; сви сѣла су се изгубили Љ; тија брда су се видѣли Р итд.

2.5.4.3. Постоје потврде изједначавања облика радног глаголског придева за сва три рода тако што се генерализује форма ж. р. множине (в. т. 2.5.10.). Ову појаву приметио је Белић (Белић 1999: 317, 400), а позната је и косовско-метохијским говорима призренско-јужноморавскг типа (Павловић 1939: 205, Стевановић 1950: 135–136, Реметић 1996: 507–508, Младеновић 2004, Младеновић 2013: 356–365). Уопштавање *-ле* за сва три рода мн. продрло је из македонских говора (Белић 1999: 400). Интересантно је да уопштених ликова на *-ле* нема у пчињском говору (Јуришић 2009: 217, 221–222), што би значило да је прешевски говор најисточнија тачка простирања *-ле* за сва три рода мн. радног гл. придева.

Потврде:

у школу су сви ишли Сз; нас овде су нашле Љ; тољко ѣуди, навикле смо заједно Сз; кѣд су му овија викале Б; овија Карадачани су ги врнале Ц; наши су га дигнале Б; кѣд смо ѣогледнале (деца) Ц; згрејале ракѣју, изнајиле се Ц; и наши се зарадувале Рљ; моји су ги викале Љ; ѣни не нѣсу викале Љ; раније су ѣуди много гледале Сл; сви су тој гледале Сз; ѣѣни нѣсу гу давале Ж; ѣ, после су имале тѣј два грѣба О; нѣсмо имале такој Т; татковци су се

слушале Ч; мно́го су сѣрада́ле на́ши људи Ц; ми́ и ра́дници фа́һале смо Ж; па су ја́виле партиза́ни Ц; то́ј су на́ши ѿра́виле Сз; о́ни су га ѿра́и́и́ле оту́д Рљ; па по́сле су гу ѿреба́ци́ле ова́мо П; ње́кња су сла́виле ро́ђендан ГД; те́д су не сѣса́иле Ми́ратовча́ни на́с Ц; ни смо ви́де́ле де́те (баба и деда) ГД; ми́ смо жи́ве́ле, не́што смо ви́де́ле Сз; сви́ смо си би́ле ту́ј Н; тако́ј ти́ја оби́ча́ји су би́ле Ц; ве́сели су ку́мови би́ле Ж; мно́го смо ѿро́и́аи́и́ле ми́ де́ца Ц итд.

Карта 13.

Плусквамперфекат

2.5.5.1. Плусквамперфекат се најчешће гради од имперфекта глагола *би́и́и* (*бе* и *беше*) и радног придева глагола који се мења.

чи́ни ми се ја́ *бе́* ишја́ М; ја́ *бе́* чу́ла Рљ; те́д *бе́* излази́ла П;

пу́, да *бе́ше* узѣ́ја П; шѣс *бе́ше* дове́ја ГД; *бе́ше* дои́ја код на́с О; и о́н *бе́ше* дои́ја ГД; Ро́берт кѣд *бе́ше* дои́ја Ц; све́кар *бе́ше* дои́ја Ц; *бе́ше* ѿо́и́и́ја ма́лко ви́но Ц; *бе́ше* на́и́са́ја на ову́ј Сз; чи́ча му *бе́ше* да́ја пла́ц П; јо́ш не́ *беше* ѿро́да́ја све́ Ц; шло́ гу *бе́ше* фа́и́и́ја ГД;

ба́ба ми *бе́ше* сѣ́ле́ла Т; на Су́не *бе́ше* да́ла П; те́д се *бе́ше* удо́ла Ч; да *бе́ше* ѿо́и́и́ла М; да гу *бе́ше* дофа́и́и́ла Т; тетка Ра́дмила што *бе́ше* на ба́бу ку́и́и́ла П;

беше *погинало* од струју Н; *беше се скајало* Б; до сабајле се *беше сасушило* П; Шиптарче се *беше укочио* П;

да *бемо* *могли* овој да продамо Р; *бемо се навикнали* Рљ; ми *бемо чули* ГД; *бесмо* *ве канили* М;

и *ви* ли *бесите дарували* Т; не ли *бесите куйували* Ж; *бесите* ги *викали* Т; *кэт беву ишли* ГД; из Београд што *беву дошли* Ж; *беву га наили* Сз; *беву се наили* негде Т; деца *се беву навикли* П; *беву зидали* тџа Ч; *овце беву ишџерали* Т; *беву се мавали* Љ; они *беву покушале* да копав у дубину О; тџд *беву зборили* М; *беву га уфайили* Б и сл.

2.5.5.2. Мало је примера плусквамперфекта грађеног уз помоћ перфекта глагола *биши* и радног придева глагола који се мења.

још тџд га *је бија узџа* П; *бија је доија* Т; *била га је довила* дома Ж; а овде *су би*ли *куйили* П.

Футур I

2.5.6. Футур I у прешевском говору својим обликом одмакао је од конструкције *енклиитика помоћног глагола биши* + *да* + *ипрезент глагола који се мења*. Наиме, процес уопштавања довео је до данашњег стања у којем се футур први исказује поједностављено: *ће* + *ипрезент глагола*, за сва три лица и оба броја. Међутим, могу се чути и остале енклитичке форме и то у примерима где за енклитиком не следи глагол који се мења (в. т. 2.5.13.3.). Конструкција *ће* + *ипрезент* за исказивање будућег времена представља још један вид анализма (в. Попов 1984: 40) којим је обележен прешевски говор. Младеновић објашњава разлоге уопштавања употребе енклитике *ће* за сва лица и оба броја: „Свођење помоћног глагола на један облик настаје као последица редувантности морфолошке ознаке помоћног глагола после замене инфинитива конструкцијом (да) + презент. У новој конструкцији *ће* је ознака будућности, презент основног глагола ознака за лице и број“ (Младеновић 2001: 431).

Потврде:

1. л. јд.: али *ће донџсем* још М; *ја ће* *ву донџсем* Н; *ће* *ти донџсем*, Алифџ П; *ће узнем* Љ; и *сџтра ћ идџем* Ц; *па ће идџем* Сл; *ће дођем* Ч; *ће дођџем* куде моју стринку П; *ће* *ти га нађем* М; *вино ће ииџем* Ц; *ће ииџем* П; *мож ће осиианџем* жива П; *ће оиинџем* од некога П; *сџк ће сџднем* Т; *ће цркнем* П; *исто ја ће* *ти каџсем* М; *све ће каџсем* на ваџшу мајку Ч; *ће* *ги каџсем* Ц; *ће* *ти каџсем* ја Р; *не ће* *ме лџџем* Љ; *ће лиџем* сладолед П; *ће* *лиџџем* Ц; да набџрем та *ће* *ти дам* Ц; *па ја ће* *га глџдам* П; *ће* *ву исџричам* Т; *ја ће* *намаам*, *ће* *гу намаам* Ж; *ја ће* *риџам* Сл; *ће умрем* Ч; од њи *ће умрем* Б; *ја ће* *те водим* Ч;

на сáхрану *ће* гу *вóдим* П; *вiдиш*, *ће* *заборáвим* Р; ако ми се мéси, *ће* мéсим П; *ће* *омéсим* онéј *пóсан* зельáник П; *штó* *ће* *йрáвим* Љ; *ће* ти *найрáвим* П; *ће* се *йрелáди* Рљ; *ће* ве *йријáвим* Ц; *ће* си *рóдим* П; сá *ће* га *фрљим* П; *ће* *издр́жим* Рљ;

с *њега* *ће* *йду* Б; *наћэске* *ће* *дóђу* О; *тóлко* *ће* ти *дáду* ГД; *ја* *ће* се *крију* Сл; и *ја* *ће* *йóчну* да *вiкам* Ц; *ја* *ће* гу *у́зну* Сз; *ће* ви *кáжу* Сл; *ја* не *ће* те *лэжу* М; и *ја* *што* *ће* *рабо́йу* Сл; после *ја* *ће* му *йла́йу* Св; Па, *штó* *ће* ги *ја* *йрáву*? Ж; *ја* *штó* *ће* *йрáву* Ч; и *ја* *што* *ће* *рабо́йу* Ж итд.

2. л. јд.: овде́ка *па* *ће* *дóђеш* Св; *ти* *кога* *ће* *наћеш* Ч; *ће* се *усйiјеш* Ч; од *вру́шину* *ће* *цркнеш* Сл; *ти* *ће* ми *кáжеш* Ч; *не* *ће* ме *лэжеш* Љ; *ће* му *дáш* за *три* *дóна* П; *ће* се *избо́укаш* П; *ће* га *чу́ваш* Т; *одма* *ће* ги *вiдиш* Сз; *ће* се *врайиш* Сз; *ће* *жáлиш* О; *прво* *ће* се *излэ́чиш* од *ру́ке* П; *ће* се *расвесйиш* Рљ; *ће* *ййорéдиш* Ц; *ће* *вiдиш* Т; и на *мéне* *ће* *дáш* Б;

3. л. јд.: *ћ* *исэ́че* свé Р; *ће* *у́зме* Р; *ће* му *ойи́де* Т; *ће* *дóђе* Б; од *Бога* *ће* гу *наће* Т; сáд *ће* се *раздéре* *одма* Т; *кó* *ће* га *грáбне* П; *ће* се *ски́не* Рљ; *ће* се *качу́је* на *ку́ћу* Ц; *óна* *ће* ти *кáже* Љ; *óн* *ће* ти *најбо́ље* *кáже* Ц; и *óн* *ће* си ги *гáња* М; *ће* ву *исйрiча* Т; *óна* *ће* ти *исйрiча* Сз; *óн* *ће* ме *ойрáвља* Љ; *он* *ће* ме *йрейрiша* П; не *ли* *ће* ти *слунце* *сме́йа* Р; *ће* не *ййéйа* М; *óн* *ће* му *дáва* на *мóјега* *сiна* Ж; *ће* си *белéжи* Ц; *óн* *ће* се *врайи* Н; *такву* *ће* *куйи* М; *зáдњег* *ће* га *осйáви* Т; *ће* се *йойрóиш* Т; *ће* се *чу́ди* Ч итд.;

1. л. мн.: *ћ* *йдемо* у *шугаво* *оделéње* Сл; *ће* га *зóвемо* да *дóђе* Ц; *па* *ће* га *наћемо* Н; *ће* се *наћемо* *негде* Рљ; *ће* *ййiјемо* *сви* *тройiца* Р; *ће* *йойијемо*, *ће* *йойијемо* *сóкови* Ц; *е* *сáд* *ће* *йóчнемо* Р; *сал* *ће* *рéкнемо* Ц; *ће* *слéгнемо* ГД; *сэ́к* *ће* *ййишемо* Р; *сас* *копрiве* *ће* се *исйéцамо* Сл; *ће* *лэгамо* Љ; да *л* *ће* се *йóзнамо* Ч; *ће* *йойрiчамо* Сз; *па* *сáд* *ће* *вiдимо* Ц; *ће* ти *врайи́мо* Ж; *ћ* *йдемо* и *ће* *куйи́мо* Т; *једну* *ку́ћу* *ће* *найрáвимо* П; *ће* га *йомéримо* Р; *ће* га *ййрáжимо* О итд.;

2. л. мн.: *ће* *ййiјéйе* *ли* *кафу* Р; *зéмљу* *ће* *обрне́йе* Сл; *кóлко* *ће* *рéкне́йе* Сл; *пó* *ће* *йма́йе* П; *мáни* се, *ће* се *исййéйа́йе* Ц; *ће* *кáжесéйе* Ц; *ће* *завршáвáйе* *ли* Б; *ће* не *сачéкайе* Сз; *човéка* *ће* *сйрéљáйе* Ц; *ће* *шййáйе* Ч; *ће* *искóчи́йе* Т и сл.;

3. л. мн.: по *пе-шестiна* *ће* *дóђев* Сл; *ће* се *наћев* *неки* да *дóђев* Ж; *ће* *грејев* *коцá* *ракију* Ц; *ће* *сйáнев* Љ; *пó* *ће* те *йойшйу́јев* Сл; *ће* *кóљев* *свйiње* Ц; *кэ* *ће* не *дочéкав* Б; *старéјка* *ће* *исйрáћав* Ц; *ће* ти *љубомáрав* и *ће* те *мрзив* Ц; *какó* *ће* не *йóзнáвав* Рљ; *трéћи* *вечер* *ће* *нóсев* *китке* Сл; *три* *ће* му *осйáвив* Ц; *ће* ни *ойвóрив* Сз; *ће* не *исйрáйив* Ч итд.

Футур II

За разлику од неких призренско-тимочких говора у којима су забележени примери облика футура II (Богдановић 1987: 199, Тома 1998: 282, Марковић 2000: 177), прешевски припада групи говора који га не познају (Тирић 1983: 87, Реметић 1996: 503, Вукадиновић 1996: 223, Тирић 1999: 173, Младеновић 2001: 397, Јуришић 2009: 194, Младеновић 2013: 322–367). Као и у већини свих ових говора, па и шире (в. Јовић: 140, Реметић 1985: 324), значење футура II у прешевском говору исказује се конструкцијом: *везник* + *ѝрезенѝ* глагола који се мења:

ако га *сѝѝгнеш*, *ће* му *даш* Ч; *кад* се *враѝѝши*, *ће* *уз*меш М; *кад* га *фаѝѝи*, *ће* *ви*ди П и сл.

Императив

2.5.7. У прешевском говору постоје облици императива за друго лице једине и множине.

Друго л. јд. императива у прешевском говору може се исказати наставцима *-ј*, *-и*, окрњеним облицима на *-е*, помоћу речце *нека* или описним изражавањем. Акцент је увек повучен према почетку тамо где је стајао на наставку за облик, што је одлика јужноморавских говора (Белић 1999: 352–355).

2.5.7.1.1. Наставак *-ј*:

бегај, смрди, *викам* Ц; онаквога не *викај* Ж; *враћај* се Ц; *глиѝѝај*, што чекаш Ж; *гуѝѝај* П; *ѝрогуѝѝај* га одма Т; *дај* гу слубу П; *дај* ми га да га чујем Ц; *дај* ми наочаре П; *дај* паре Б; *дај* чашку Рљ; или нешта му *дај* П; Што си таква, па ли *дај* ву П; *не дај* боже О; *давај* паре Сз; *диѝѝај* се Ж; *не* ме *диѝѝрај* П; таквог не *диѝѝрај* Ч; *понавам* га *доѝѝерај* Р; *замоѝѝај* П; не *зафркавај* Б; *не* ги *казуј* ГД; *ајде* *куцај* Ц; *не* се *малиреѝѝирај* Б; *намиѝѝај* кревет П; *окуѝѝај* ги, *Танке* П; *омиј* се П; *не* се *ѝекљај* Лљ; *ѝѝѝај*, бога ми Р; *ѝокриј* главу и моју и твоју Ц; *кучину* па *кола ѝомерај* Т; *ѝробај* Рљ; *ѝробај* ги Ч; *не* ги *саѝѝирај* П; *Боже* *сачувај* О; *не* се *сеѝѝирај*, море Ч; *ама* *слуѝѝај* ме Лљ; *слуѝѝај* Ц; *слуѝѝај* што ти зборим Ч; *слуѝѝај*, *вика* Рљ; *слуѝѝај* овамо Б; *не* се *смеј* М; *смеѝѝај* лед П; *једече* *сѝремај* на деца Сл; *море*, *ѝѝѝај* кола Т; *Узѝмај* гу овуј трећу П; *узѝмај* гу одовде П; *чекај* Р; *чекај* ме Ц; *не* се *чѝчкај* Лљ; *Чувај* боже ГД итд.

2.5.7.1.2. Императив од итеративних глагола може имати овакве облике:

кучуј се ти Сл; *легнуј* П; друго *ѝѝѝуј* Р; ти га *ѝѝѝуј* М; *ај* *ѝрођуј* натам ГД.

Крњи облици императива запажају се у *глеј* и *че*, који се срећу и у другим говорима (в. Белић 1999: 335) и могу се употребљавати као узвици и речце за скретање пажње (Богдановић 2007: 79):

глеј ги онија Ж; *глеј* си себе П; *глеј* си рабóту Ч; *е*ве овакој, *глеј* Ц;
че да ба́цим та́м Ж; *че* да ви́дим П, Ж; *че* да ти да́м П и сл.

2.5.7.1.3. Преобликоване форме типа *беге*, *чеке*, које су настале трансформацијом *-aj* у *-e* после тврдих сугласника: *чекај*, *гледај* > *чека^{ei}* > *чека^e* > *чеке*, *гледе* (Богдановић 1994: 75–81), јављају се и у Прешеву. Најпре ћу навести примере са *-ej*, а онда на *-e*:

бе́геј, мо́ри Т; ти ви́кеј мо́јега си́на Ж; *слу́шеј* да ти ка́жем ГД; *че́кеј* да се уми́јем Т; *че́кеј*, *че́кеј* Љ; *че́кеј*, *че́кеј*, си́не Н; *Че́кеј* да ви́дим ко́ј је П; *че́кеј* ка́фу да до́несе сна́шка ГД;

бе́ге кэ ти ви́кам О; *бе́ге* одо́вде Ж; *че́ке* да ги ви́кам П; *че́ке* да се се́ту сéг О; *че́ке* да те фа́тим Ч; *че́ке* ме П, Ж, Т и сл.

Облик *чи́кеј* Н вероватно је настао дисимилацијом вокала.

2.5.7.2.1. Наставак *-и*:

и́ди та́мо, *и́ди* та́мо Н; *на́ђи* ми мото́рца́ngle Ц; *да́ди* ги на Шипта́ри О; *до́неси* ги те́ј слубе Ц; *до́неси* не́ко дрвце М; *и́ринеси* во́ду Ч; *у́неси* мле́ко у грцма́н Ж; *Е*те ти, *најéди* се Сл; *у́зми* зеља́ник и лју́ту папри́ку ГД; *у́зми* не́какву голе́му каша́ику П; *у́зни* од ово́га Рљ; *у́зни* си га П; *збе́ри* то́ј П; *Ои́ери* на че́сму П; *зајéби* Р; *гли́ни* Ч; *гли́йни* га П; *зи́ни* са́мо Ж; *ма́ни* га (’окани га се’) П; *ма́ни* се, *ће* се исте́пате Ц; *и́йни* си́не, *и́йни* М; *и́одигни* ги ове́ј те́гле Т; *и́оодма́кни* се ма́лка Ц; *се́дни*, *се́дни* та́мо М; *еј*, *си́дани* Н; *Си́дани*, бе, шо́фере П; *ка́жи* ко́ј си Ц; *клу́чи*, *клу́чи* П; *и́йши* на српски Н; *у́мри* ти́, рекна Ж; *ба́ци* му ко́ску П; *во́ди* си ре́д ГД; *Вра́йи* ги, баба_Ста́но, *вра́йи* Ж; не се *гње́зди* П; па ли *ку́йи* си Т; не се *жље́би* Т; па, *засра́ми* се ГД; *оси́драви* ме раат да се́дим Б; *и́реи́вори* ме у ла́ставицу П; *А*не, *скло́ни* се М; *си́драви* га М; *Си́драви* на про́зор Н; на ова́кву бе́лу харти́ју га *си́драви* Ч; *Бо́же*, *и́ру́жи* на овог чо́века Сл; *и́ру́жи* и на ме́не Љ; *и́ури* му ма́лка брашэ́нце П; *укљу́чи* ре́лну П; *фа́йи* га за гркља́н Ч; *фр́љи* то́ј Рљ; Та́ње, *се́ди* Сз; та́те, *се́ди* и ти Љ; Та́ње, *др́жи* Ц; Та́њо, *др́жи* Сз; цврсто га *др́жи* Ц; *задр́жи* га оту́д Љ; ма́че де́дино, *оди* М; не *це́йи* П; *ћу́йи*, брэ́ Ц; *ћу́йи*, мо́лим те ГД итд.

2.5.7.2.2. Могу се чути и форме без *-и* код неких глагола (в. Белић 1999: 354–355):

Др́ж га! Ц; Не *ла́ж* Сл; али и: ти *др́жи* оту́д Сл; Не *ла́жи*, море! Ж.

2.5.7.2.3. Неки императивни облици на *-и* задржали су палатализоване или јотоване гласове настале у презентским формама:

исече га П; *после* га *ипресече* Т; *обучи* се М, Ц, П; *обучи* туј моју Т; *иушии*, бе, не га *слушај* П; *иушии* ме П, М, Ж; *иушии* га, *недргаво* Ч; *собучи* се О; *свлече* се Ж и сл.

2.5.7.2.4. Забележен је контаминирани облик настао када је на готов императивни лик додат још један наставак: *не се маји*, *еј* ГД.

2.5.7.3. Императив исказан конструкцијом *иди* + *императив глагола*:

иди ми *донеси* батаци Т; *иди заврши* тој Б;

2.5.7.4. Конструкцијом *немој* + (*да*) + *ипрезент* исказује се императивно значење. Заповест се може исказати и употребом само одричног облика *немој*.

немој да ми ги *даваш* П; *немој да* га *замоиујеи* дете Ж; *немој да* ми *изводиш* ГД; *немој да* ми *изгубиш* картицу П; *немој да* си *иошја* Т; *немој уста да иураш* П; *Немој да цеиши* Ч; *немој ги загубиш* П; *немој те ргне* Ц;

Немој, *бре* П; *немој нагам* Р; *немој с њу* Рљ и сл.

2.5.7.5. Описно исказивање императивног значења конструкцијом *да* + *ипрезент*, уз помоћ речце *ајде/ај* или *футуром*:

тётке, да дођеш Т; *да идеш* дома Н; *да идеш* у Ђаковицу П; по Бога *да идеш* Сл; *овој да однесеш* Ч; *да оивориш* четири очи ГД; само *да иробаш* О; *да узнеш* једно одело П;

ајде ииши Р; *ај наврни* до мене Ц; *ај иожури* Б; *ај ирођуј* нагам ГД;

чај ће скуваш П; *сџ ће оивориш* Љ и сл.

2.5.7.6. Друго л. мн. императива обично се гради додавањем наставка *-ије* на 2. л. јд. императива, али постоје и облици са наставком *-еије*, који потврђују екавску замену јата у прешевском говору (в. т. 1.2.4.7.).

2.5.7.6.1. Наставак *-ије* у 2. л. мн. императива:

Викејије дoктора Т; *дoкторе, дајије* ники маз П; *дијајије* се, бе Н; *дођије*, *дођије* куде Перу П; *туј се заиворије* П; *идије* Т; *идије* нанам Ч; па ли *једије* ГД; *ајде, бре, кажије* нешто Ц; *заједно се кујајије* М; не *мрдајије* до Скопље П; *наврајије* у туј продавницу Ц; *немојије* ништо Ж; *одије* *навам* Ж; *Узнете* кафу, *ицјије* Ж; *ијије* ги Љ; *иослужије* се Ц; не *иравије* тја глупости Ч; *ако, иушије, иушије* Сл; *иушијије* га Ц; *решавајије* сами Сз; *седније* Рљ; *само овој сивљајије* П; *иџајије* се овако Ц; па *удрије* још Ц и сл.

2.5.7.6.2. И у 2. л. мн. чува се аналошки умекшани сугласник:

аљинче му *обучије* П; *иушијије* га Ц.

2.5.7.6.3. Редуковани облици императива могу се чути и код 2. л. мн.:

бегеј, сине, беије, беије! П; *беије* одовде П; *беије* од шпорет Ц; *беште отуд* Б; *Викам* ги: „*Беије!*“ Рљ и сл.

2.5.7.6.4. Наставак -е̄ӣе:

па бидне̄ӣе живи и здрави Сз; до вѣчер ги в̄рне̄ӣе Ц; да̄де̄ӣе ми во̄ду ГД; до̄ђе̄ӣе ова̄м М; да ми извине̄ӣе на рѣч П, Сл, Рљ; а̄јде, о̄де̄ӣе, се̄дне̄ӣе ГД; одне̄се̄ӣе ги овӯј те̄глу Ц; с̄ѣд ка̄же̄ӣе што̄ ви тре̄ба Ц; ели сто̄ку ос̄ӣа̄ве̄ӣе, ели се в̄ра̄ӣе̄ӣе Н; ѿме̄ре̄ӣе се љӯди ГД; Узне̄ӣе ка̄фу, пӣјте Ж; вӣ жӣве̄ӣе Сз и сл.

2.5.7.6.5. Описно исказивање императива у множини:

у село не мо̄ж да ула̄зӣӣе Н;

а̄јде да ис̄џӯӣмо по једнӯ П; а̄ј њ̄ иде̄мо О; Добро вѣче, а̄јде̄ӣе М; и сл.

2.5.7.6.6. Императивно значење 3. л. јд. и мн. исказује се уз помоћ речце нек(а):

о̄дма нека до̄ђе Ц; и нека ги га̄ња М; нека си иде̄ Лљ; нека ѿӣше Р; нека ѿро̄ђе Б; него нека с̄ӣа̄ви П"ѣра П; нека му се шӣри П; нека је̄де̄в Ж;

кама̄ту нек му но̄си М; и оно нек се ѿ̄ере Ж; нек с̄ӣџе О; па ете̄ ги, нек уз̄мев М и сл.

Потенцијал

2.5.8. Код примера потенцијала запажа се уопштавање облика помоћног глагола би за сва лица и оба броја.

Потврде:

не̄ би му ја̄ узѣја П; само да би узѣја Т; да би с̄ӣӣџја Св; тӯј би га за̄ӣе̄кја Рљ; ја̄ би ти ка̄зала Рљ; да г ѿмам, да̄ја би ти Рљ; и на њ̄и би ги ја̄ да̄ја Р; ја̄ би му ѿмага̄ја Б; замаза̄ја би се Ч; Вика̄ја би те Б; да ли би ми вра̄ӣӣја Б; само да би га намава̄ја Сз; о̄ӣворӣја би ти Лљ; о̄ӣкачӣја би се П; не̄ би те ѿревар̄ӣја Р;

она би ву ѿмага̄ла П; па би се дигна̄ла Т; да си ми треба̄ла, вика̄ла би те Ц; сачека̄ла би те ја̄ Сл; ја̄ не̄ би зна̄ла тако̄ј Сз; она се не̄ би вра̄ӣӣла Ч; на̄йра̄вӣла би ти М; она би се ѿофалӣла Ж;

на̄шло би се не̄што Н; оно би си о̄ӣӣшло Ж; ус̄ӣало би се П; скӯвало би се Ч; искочӣло би си Ч; мо̄ж би се ѿрифа̄ӣӣло ГД;

мӣ би до̄шли на сва̄дбу П; па ни вӣ не̄ би до̄шли Ц; о̄ӣӣшли би, па би се врна̄ли Т; довели би те мӣ Т; и мӣ би с̄ӣӣгна̄ли Св; не̄ би се ѿч засрам̄или П; да л би то̄ј ства̄рно на̄йра̄вӣли Рљ; да би не ос̄та̄вӣли Ч; вӣ не не̄ би ѿушӣӣли ГД; вӣ би не ӯӣе̄ӣали М и сл.

Глаголски придев трпни

2.5.9. Глаголски придев трпни у прешевском говору има наставке -н и -ӣ, с тим што се облици на -ӣ ређе срећу. У множини постоје два наставка:

-е за ж. род, -и за м. и ср. род, што је настало као резултат уопштавања облика.

2.5.9.1. Трпни глаголски придев на **-ан**:

о̀н си је *очу̀ван* Б; не ли је *уишѐиан* ГД; а о̀н све *уишѐиан* Љ; што је бија човек *рабо̀иан* П;

има̀ла је едну̀ аљину̀ бо̀рдо, а све *циго̀вана* П; *клу̀цана* папrika П, Сл, Ц, Ж, Ч; о̀тиде си она̀ква *нечѐшљана* П;

глѐдано према Цакано̀вац Ц; у на̀јлон *замо̀иано* ГД; то̀ј нѐје би́ло мѐшано Р;

сви́ *школу̀вани* Н; де́ца *школу̀вани* Сл; *кала̀и́сани* каза̀ни Ц; мѐшани су би́ли о̀ни Р;

и́ршкане папrika Ц; *наи́равене*, го̀ре тако̀ј тѐсне и *вр̀зане* Ц; *клу̀цане* папrika за трљаницу Ч; не́ке *рашичо̀кљане* П; *ра̀дне* њи́ве има Ц;

де́ца ба̀њани Т; *рабо̀и́ни* ву де́ца П и сл.

2.5.9.2. Трпни глаголски придев на **-ен**: *нейе́чен* ГД; мло̀го је *замла̀иен* П; све́ си је *замла̀иен* Т; на̀ш је *заши́и́иен* Сл; од о̀во̀ј ку́иен ле́б Т; само ку́иен Сз; о̀н је огу̀да *насе́лен* О; аутопу̀т ка̀д је *и́равен* Н; Сэ̀д је до̀бар, *йои́равен* П; *и́риу́чен* је Св; *ра̀њен* и тако̀ј га оста̀вили П; бо̀р је пр́ви ту̀ј са̀ден Р; *сахра̀њен* је ондѐна Ч;

о̀дадена и *вра̀иена* Ж; у Ра̀ковац има́ *да̀дену* Ж; ту̀ј е о̀дадена П; ће ту̀римо по̀ња́ву *и́кајену* П; што́ је *замла̀иена* Ж; *вра̀иена* је Ж; *гра̀бена* пога́ча П, Ц, Сл, Т; *једна̀* нога̀ра *искр̀шена* Ж; го̀ре је онакава́ *искр̀шена* Сл; *накѝиена* јелка П, Ч; ка̀д је *и́равена* та̀ј цр̀ква О; а она́ у Ита̀лију *ро̀дена*? Ж; она́ је *ро̀дена* у Не́мачку Ж; *сру̀шена* је Рљ; море, и она́ *обо̀лена*, *не́рвно* ГД; она́ *неваља̀шна*, *обо̀лена* Ж;

о̀дадено ги све́ Ж; не́ ги је *да̀дено* Сз; оно̀ј ње́но *и́кајено* П; ова̀мо је би́ло све́ *ои́кријено* ГД; *и́окријено* је Б; све́ *раскријено* Св; *иза̀бено* Т; *нема сир`е́мено* Сл; *изеде* оно̀ј *дро̀бено* ГД; *дро̀бено* млéко П, Н, О, Сл; тако̀ј *надро̀бено* П; све *изва̀дено* П; на ко̀га што́ је *исп̀раи́ено* Сл; има́ *ме́сено* ГД; има̀ла сам *ме́сено* П; све́ *оме́сено*, *сир`е́мено* Сл; *и́лаи́ено* је Ч; *и́окло̀иено* га оста̀виш Т; ка̀д је *и́равено* то̀ј О; дру́го све́ *и́оде́лено* Р; *и́осо́лено* П, Ж, Ч, М, Рљ; *огра̀дено* са за́мку Т; да ли за вре́ме ту̀рско *чи́си́ено* Н; *уи́алено* све́тло Ж; *неизго̀рено*, него позна́ва се пе́гла ГД;

све́ су би́ли *разне́сени* Ц; отку̀д су *досе́лени* Т, М, Ц; кобаја́ги да смо *зара́зени* Сл; а све су *заи́ворени* Ц; ку́иени кола́чи Ч; те́ ги *обесени* у по̀друм Ч; о̀ни су *огра̀дени* Сз; *накѝиени* го̀сти Сл; *фа̀њени* су П; јо̀ш не́су би́ли *кр̀си́ени* (деца) Ж;

има̀шемо оне́ј ку́иене Н; *наи́равене*, го̀ре тако̀ј тѐсне и *вр̀зане* Ц; *зале́иене* су П; од не́где јо̀ш *насе́лени* О; одо̀кле су *насе́лени* не зна́м Р; о̀ни

су от Шаинце *населени* овде Ж; теј су *камене* М; *љуиене* у тањир сѣдив Ж; имашемо *осиавене* Н; и брошуре *поделене* Р и сл. (в. т. 1.3.11.1.).

2.5.9.3. Примери са **-и**:

жсењей је Ц; теј стар, *жсењей* Ж; јеси *ожсењей* П; несам бија *жсењей* Сз; што сам *наведнуи* била; *удайи* тамо Ц; сѣд је *забрањейо* П; несу *жсењейи* О и сл.

Јотовани глас њ изостаје у облику глаголске именице *жсенење* (в. т. 1.3.11.2.).

2.5.9.4. Већ је било речи о нејотованим облицима трпног глаголског придева који су одлика читаве призренско-тимочке зоне: *замлаиен*, *куиен*, *населен*, *враиена*, *дробено*, *обесени*, *осиавене* итд. (в. т. 1.3.11.1.).

Глаголски придев радни

2.5.10. Глаголски придев радни има следеће наставке: *-ја* за м.р., *-ла* за ж. р., *-ло* за с. р. једнине. У множини најчешће се употребљавају наставци *-ли* за м. и с. род, *-ле* за женски, али има потврда тенденције уопштавања наставка *-ле* за сва три рода (в. 2.5.4.2. и 2.5.4.3.). Облици радног глаголског придева могу се наћи у саставу перфекта, плусквамперфекта и потенцијала, те се овде наводе само неки примери.

Мушки род једнине:

даја му неки и *узѣја* М; *узѣа* паре Ж; *оииија* там Ц; сѣд отуд па *иоиија* навамо Ц; *ирѣија* седамдесет Р; *иогинаја* теј Н; *иодникнаја* дуб Р; *риинаја* Сз; *седнаја* си и чека Ц; брат ми *иисувја* Р; има све, *даја* Бог Ц; петнаес сам *коија* Сл; муж гу *намаваја* Р; још не беше *ипродаја* све Ц; *ораја*, *садија* Сз; *извадија* Бог памет ГД; од бабу гу *наследија* М; на бетон *ударја* Љ; *рабоија* тамо Сл; такој си *седеа* Б; па *се усмрдеја*, па Бже Ц; *усмрдеа* се Б итд.

Женски род једнине:

иовукла га Р; *завѣла* се ГД; *нашла* тог параспура Ц; не *смејала* Ц; *иобѣгла* Б; *дигнала* ђезву овако П; *легнала* си у кревет Ж; па сам *иочнала* да мешам ГД; *сѣинала* се Ч; мајка ми ми *дала* О; црква *имала* Т; *раичѣчкала* га Св; *удала* ли си се Ц; све би га *уиѣйала* Ц; *осиавила* две деца Р; овај *ипрероди*ла ГД; једна рана *зздравѣла* ГД итд.

Средњи род једнине:

све се *расиало* М; тој ги *осиало* Ц; сѣд како *биднало* лошо Т; *зайекнало* се Ч; *осианало* Н; *сѣиснало* се Сз; *лициало* куче Ж; једно се *ипресвукло* Ц; *игра*ло се тамо око стоку Ц; *кувало* се, *кувало* Ж; оно се *надувало* оволико П; како му се *слошало* ГД; дете цел ноћ *возило* П; *иоиприло* се сас чај П;

iprojastilo ми се свѐ у башчу Ж; *razsjebilo* се П; *skamenilo* се Р; Шиптарче се бѐше *ukocilo* П итд.

Мушки род множине:

на Воју му *rekli* Т; да ли Ћопа га *vikali* Ц; *doekali* га под казну Сл; кола *doiperali* Т; *ipravili* и они Љ итд.

Женски род множине:

такoј *ostiale* саме Ч; воденице *imale* туј Т; раније се *iporađale* туј Сл; и оне ми *iprivajale* ГД; што ми се *iccejile* доле Рљ; *kujile* дванаес кашичице П; две куће *bile* Ц; тријес куће *bile* О;

Средњи род множине на *-ли*:

деца си *ishli* по пут Т; ене ги, сѐд се *razigrali* М; *rasijushili* се деца П и сл.

Множина радног глаголског придева на *-ле*:

uzele гу њѐни силом О; *doihle* овија М; *oijihle* накуде Ниш Ц; сви *ioihle* код њи Ч; сви наши комшије *ioihle* за Миратовце Ц; *bidnale* пријатељи Сл; *reknale* на некога од Цакановце Ц; и овија наши ги *srejnale* Н; мѐјстори зидале Ч; и они *znale* Рљ; *niki* стари *imale* ГД; *neki* *iskacale* Сз; *istiejale* свѐ, *iskalale* Ц; дољањ спрат га *orujale* ГД; ујци га *chvale* Б; њѐни гу *vrajihle* дома Сз; *naipravile* си горе ГД; у једно брѐкче *naipravile* кућу ГД; срећа не гу *iccejile* Ч; а Ћорговци *ioisihle* О; па га *iprebačile* у млин ГД; па после су гу *iprebačile* овамо П; *ufajihle* га ГД итд.

Глаголски прилог садашњи

2.5.11. Глаголски прилог садашњи гради се додавањем наставка *-eћи* који се, према Белићу, додаје свим основама (Белић 1999: 375–376). Поред *-eћи*, врло рано се наметнуо и наставак *-jeћи*, који се појавио из глаголских основа на *-je* (нпр. *bojeћи се*), те се и он додавао свим глаголима, а онда и *-ejeћи*, који се јавио код глагола са основом на *e* (< Ђ): *sedejeћи* (в. Белић 1999: 375). У прешевском говору нема наставака *-uћи* или *-uhe* какви се могу чути у Алексиначком Поморављу (Богдановић 1987: 204) или у говору Призрена (Реметић 1996: 510).

Потврде:

гледам натам свѐ *ideeћи* по пут Ж; утепа се мајка *ipradeћи* чаршафи П; утепаше се *zvaeћи* Ц; утепа се *vikadeћи* М; такoј *gledadeћи* Р; свѐ такoј *davadeћи* Рљ; утепа се *davadeћи* Сл; уморише се *igradeћи* Ч; умори се *koijadeћи* П; прѐва истури *iovrađadeћи* Т; утепаше се *riijadeћи* Б; свѐ такoј *sviradeћи* Љ; крв пушти *chijađeћи* П; замори се *zborеeћи* Т; уморише се *iznoseeћи* П; овија

се утепа^ше *рабоӣе̄ећи* Сл; пропадна *рабоӣе̄ећи* Сз; све такој *рабоӣае̄ћи* Т; умрем *сӣојде̄ћи* на ноге Ц и сл.

Глаголски прилог прошли

2.5.12. Глаголски прилог прошли није сачуван у прешевском говору, што је карактеристика и осталих призренско-тимочких говора.¹⁴⁸ Једини пример који потврђује овај облик је *бивши*, који је сачуван као придев:

пропаде *бивша* Југославија Ц; у *бившу* Југославију Н; тој му је *бивша* жена П и сл.

Глаголи *јесам*, *бӣи*, *хӣе̄и*

2.5.13.1. Помоћни глагол *јесам* најчешће се јавља у енклитичком облику као саставни део перфекта:

чуја *сам* за њега Рљ; ја *сам* питувала Н; ја *сам* гледаја ђутуре Сл; ама *сам* гу направивја рабџу Ц;

јѣја *је* Сл; кад *је* дошја Н; ако *си* узѣја Н; ако *си* ми га даја М; не га *је* видеја Р;

кад *је* почѣла да ради М; колко *је* ратувала сас мене Сл; купи^ла *је* Р; после рат *је* почѣло Ц; писало *је* на једну таблу Н; појавило се *је* Н; виде^ла *је* Љ;

такој *смо* га викали Ц; от кога *смо* купи^ли М; сви *смо* си живе^ли Т;

чим *сӣе* изашли Р; купували ли *сӣе* Ж; и ви *сӣе* има^ли П;

тамо *су* ишли Сз; тој што *су* ме опи^ли Сл; као да *су* ради^ли М; како *су* се звале Р; па *су* се свађале Ч итд.

Одричне форме глагола *јесам* имају екавску замену јата (в. т. 1.2.4.1.):

не^сам ја Американац Ц; не^сам ишја уопште Р; не^сам знала Љ; не^сам викаја Рљ; дек натамо не^сам имаја земљу Ц; не^сам се надаја Сл; не^сам гу виде^ла Б;

не^си домаћин Ц; не^си дошја Љ; не^си имаја, можда, вољу да учиш Р;

да не^{је} онџ забел Ц; да не^{је} тој Рљ; зашто не^{је} у њу Т; јули и август још не^{је} Р; не^{је} за турско Н; не^{је} имала Б; не^{је}, не^{је} Ц; не^{је} рађено Н; не^{је} сал куде нас у село Ц; не^{је} у реду Н; тој не^{је} Р; у село не^{је} Св;

не^смо се узѣли П; не^смо отишли ич Р; не^смо се никој викали скоро Н;

ви не^{сӣе} знали за тој Т; не^{сӣе} ли би^ли на свадбу Ц; не^{сӣе} не викали П; не^{сӣе} ме измучи^ли Ц;

¹⁴⁸ В. Богдановић 1987: 203, Реметић 1996: 511, Вукадиновић 1996: 228, Тома 1998: 285, Марковић 2000: 180, Јуришић 2009: 224.

дѐца нѐсу имали П; кумови нѐсу праћали Сл; нѐсу Камбѐрци Ц; нѐсу, нѐсу Н; нѐсу они Т; сáмо нѐсу мáрке, динари Сз итд.

2.5.13.2. Глагол **бити** у прешевском говору може се у презенту чути у формама *будем* и *биднем*, а забележен је и облик *бива*.

зна́ла си да ће ти *будем* сна́шка П; никад не мо́ра да *буде* П; *ће буде*, не секирај Рљ;

Кэд се ису́ши, ко́ска *бидне* Ж; кум си *бидне* Ц; кој зна́је што́ ће *бидне* Т; кэд не *бива*, не *бива* П.

Аорист глагола *биѝти* има облике са *-на-* < *-пѝ-* (в. т. 1.2.3.2):

као сунђер *бидна* ГД; та́те, што́ *бидна* П; што́ *бидна* тэд Ц; *биднаше* ли кола́чики Ч и сл.

Имперфекат глагола *биѝти* има облике: *бе* и *беше* за 1. л. јд., *беше* за 2. и 3. л. јд., *бемо/бесмо* (1. л. мн.), *бесѝе* (2. л. јд.) и *беvu* (3. л. мн.). Они се могу наћи као помоћни глаголи у саставу плусквамперфекта, али и као самостални глаголски облици:

бе: чини ми се ја *бе* ишја М; ја *бе* чу́ла Рљ; тэд *бе* *излазила* П;

бе навадаѝика П; *бе* на славу П; и ја *бе* Ч; код њу́ *бе* Т;

беше: ја *беше* дош́ла Љ; и ја *беше* вика́ја Б; и *беше* дош́ја ГД; тэд и ја *беше* ГД; шѝс *беше* дове́ја ГД; шло́ гу *беше* фати́ја ГД;

беше бесно́ једно́ дѐте Ц; *беше* мразови́то Сл; *беше* не́какав у одѐло Ц; *беше* ода́вана Р; *беше* стѐлна кра́ва Сл; ду́б ли *беше* Р; и ме́не си ме *беше* стра́ Ц; још *беше* жив О; јучѐ *беше* код нас Сз; како́ *беше* М; ка́ко и́кона *беше* Сл; ко́ју го́дину *беше*, не зна́м Ц; кумаши́н *беше* Т; ла́дно *беше* Св; не́како чу́дно *беше* Н; па алба́нско кэд *беше* Ц; тэг *беше* бе́да Сз;

бемо/бесмо: ми́ *бе́мо* чу́ли ГД; да *бе́мо* мо́гли ово́ј да про́дамо Р; *бе́смо* ве кани́ли М;

ону́ј го́дину *бе́мо* Т;

бесте: и ви́ ли *бесѝе* дарува́ли Т; *бесѝе* купува́ли Ж; *бесѝе* ги вика́ли Т;

беvu: кэт *беvu* ишли ГД; по́сле ги *беvu* нашли Ч; *беvu* се чу́дили Љ;

беvu једни́ љу́ди Сл; *беvu* код вас Сз; и њѐни *беvu* П; ма́лопре дѐца *беvu* П; сáмо да ли двоји́ца или троји́ца *беvu* Р; сла́бе пла́те *беvu* Сл; Не ли и они *беvu*? Ч; онома́д *беvu* Св; по́големи, мори, *беvu* ГД и сл.

Имперфекат глагола *биѝти* забележен је и у овим ликовима:

бе́осмо и ми́ тэд Љ; ми́ кэд *бе́омо* П; *бе́осѝе* ли Т; ону́ј кэд они́ *бе́оше* Ч.

Облике овог типа за 1. л. јд. (*бео*, *беа*) нисам забележила.

Ове форме су запазили Богдановић (1987: 196), Тома (1998: 251), Марковић (2000: 173–174). Белић тврди да су образовања имперфекта на -о

у јужноморавски говор унета из тимочко-лужничког, где су и настала (Белић 1999: 365). У пчињском говору нема оваквог имперфекта од глагола *биџи* (Јуришић 2009: 226–227), али је присутно *беја* паралелно са *беву* у 3. л. множине.

Радни глаголски придев има уобичајене облике са *-ја* у м. р. једнине (в. т. 2.5.4.2., 2.5.4.3. и 2.5.10.).

бија сам у школу Ч; годину дџна сам *бија* у Кикинду Сл; и онам је *бија* Стојан Лисица Н; неки учитељ *бија* из Београд Сл; тој е *бија* крвник Сл; браг ми је *бија* Р; гоц куде *бија* Р; ја сам *бија* у Островицу Н;

али добра је *била* Љ; *била* је и станица милиције Ц; а то ли је *било* на крај доле Ц;

али *било* је бџ, Војо М; и *било* је једно Р; неје *било* такој Љ; тамо је *било* у центар Ц;

у цивилство смо *били* заједно Сл; чисти смо си *били* Сл; тој су турски поседи *били* Ц;

три брата су *били* Ц; деца су *били* Ч;

махале старе што су *биле* М; године које су *биле* Т;

сви смо си *биле* Св итд.

2.5.13.3. Глагол *хмети* у презенту има пуне и енклитичке облике.

па *оћу* да идем П; *оћу* да искочим, а не могу Ц; И ја *оћу* Т; кољко *оћу* П;

ако *оћеш* Рљ; како *оћеш* ти Р; какво ти дџша *оће* Ц; коју *оћеш* пџсму П; *оћеш* ли ракију, пиво Ц; ти *оћеш* ли љуту ГД;

оће да иде Ч; Оће да се одава П;

како *оћеиџ* М; *оћеиџ* ли Ч;

оћемо и ми Ж; *оћемо* да идемо Сз;

оћев ли да ги дам П; ма, *ће оћев* Ч; *оћев* да идев Т итд.

Код енклитичких облика дошло је до уопштавања, па се форма *ће* користи за сва лица и оба броја (в. т. 2.5.6.). Има потврда и за друге енклитичке облике, али се у таквим случајевима они најчешће употребљавају самостално, без глагола који се мења.

ја *ће* ву донџсем Н; *ће оћнем* од некога П; викам ву: *ће лииџем* Ц; тољко *ће* ти даду ГД;

али и: ја *ћу* отџд П; ја *ћу* њџ Т; сџд *ћу* малка Ч и сл.;

ти кога *ће* наћеш Ч; од врућину *ће* цркнеш Сл;

али и: Кудџ *ћеш* сџда Т; што *ћеш* П; што *ћеш* тамо Ц

ће узме Р; сигурно *ће* дође Сз; *ће* не тепа М;

ће га зовемо да дође Ц; *ће* слџгнемо ГД;

али и: па и ми *ћемо* О; сџд *ћемо* и ми П; ми *ћемо* с њи Ч;

зџмљу *ће* обрнете Сл; кољко *ће* рџкнете Сл; *ће* кажете ли Б; *ће* искочите Т;

али и: Кѡд *ћей̄е*? П; накудѣ *ћей̄е* Т; Штѡ *ћей̄е* ми ви? Т;
по пе-шестина *ће* дођев Сл; старѣјка *ће* испраћав Ц; *ће* отварава Ч;
али и: Штѡ *ћев*, нѣма ГД; ѡни *ћев* куде нас Ч и сл.

Одрични облици глагола *х̄ий̄ѣи*:

нѣћу да љдем О; *нѣћу* да гу ви́дим Ч; ви́кам ву да *нѣћу* Сз;

а, реко, *нѣћеш* П; *нѣћеш* ни ти Ч;

нѣће да дође Љ; и *нѣће* да ву́че М;

нѣћемо натамо Ц; то́ј *нѣћемо* Р;

ви ли *нѣћей̄е* да љдете Ж; *нѣћей̄е* да продавате О; *нѣћей̄е*, не мо́рате П;

нѣћев с њѣга П; зато́ј што га ѡни *н'ѣћев* Ц; *нѣћев* га Рљ итд.

Аорист глагола хтети забележен је у двојаким облицима:

а) *Те* да љдем Сл; не *ѣј̄а да љдем* Т; *ја* не *ѣј̄а* за њѣга П;

не *ѣј̄а* да ме поглѣдне Т; не *ѣј̄а* да се окрѣне Т; ни ѡна не *ѣј̄а* Ж;

не *ѣј̄ас̄ѣ* да дођете Т;

не *ѣј̄аше* да ме прѣмив П.¹⁴⁹

б) не *ѣдо* ни *ја* П; епа, не *ѣдо* Ж;

и не *ѣде* М; не *ѣде* да искѡчи П;

ѣдомо да расту́римо Т; не *ѣдомо* да отвѡримо П; не *ѣдос̄ѣ* ни ви Ж;

ѣдоше на́ши да настра́дав Н.

Имперфекат се могао чути у облицима:

ја ѣше да гу докра́јчим Ц; *ѣше* да се ши́шам П;

ѣше да ме зга́зи П; *ѣше* ме удари Т;

ѣву да љдев П; *ѣву* не истѣпав Ц.

Имперфекат је забележен и у следећим ликовима:

ја нѣшеш да пла́хам Сл;

ти *ѡшеш* да љдеш П;

ѡшеш па да отвѡри са́ндук Ц; ѡна га мно́го *ѡшеш* дѣвера́ми П и сл.

ѡшешеву да се тѣпав Љ; *ѡшешеву* и ѡни с нас Ч; *нѣшешеву*, па ги натера́ше П.

Оваквих облика има и у пчињском говору (в. и код Јуришић 2009: 230). Сличне форме налазе се у говору Ниша и околних села (Тома 1998: 253): *ћа, ћаа, ћаше*. Међутим, у примеру из прешевског говора: *ѡћа* да љдем П, акценат на ултими и одсуство *-ше*, упућује на аорист (в. и код Јуришић 2009: 230). Имперфекат би гласио: *ја ѡћаше / ѡћешеш*, као што налазимо у одричној форми (в. горе).

¹⁴⁹ Уколико бисмо се руководили морфолошким принципом, како је то напред речено (в. т. 2.5.2. и 2.5.3.), имперфекат од овакве основе гласно би: *ѣј̄аше* за јд., *ѣј̄асмо*, *ѣј̄ас̄ѣ*, *ѣј̄ашеву* у мн.

И примери: *оћаше* да ги ви́кав О; *оћаше* да про́дав Ч, који означавају 3. л. множине, намећу недоумицу о ком облику се ради. С обзиром на место акцента, који се не повлачи ка почетку, и на одсуство личног наставка -в или -ву (као обележја 3. л. мн. имперфекта), може се помишљати једино на аорист.

Радни глаголски придев од глагола *хїеїи* среће се у примерима:

їеїа сам да да́дем Ч; *їеїа* сам да ідем Сл; мно́го је *їеїа* на́род да настра́да Ц; не́је *їеїа* да іде П;

їела је да си отіде Т; и она је *їела* П;

їело је да па́дне Ж;

їели смо да помо́гнемо Ч; не́ ли сте *їели* О; *їели* су да си завр́шив Ч; са́ме су *їеле* Ж.

Може се чути и: *оћала* је за не́га П; *оћали* су Ч.

Посебне напомене о глаголима

2.5.14. Код неких глагола примећује се основа другачија од стања у стандардном српском језику и у неким другим српским народним говорима и то се објашњава променом глаголске врсте. Ово се већ могло запазити код 1. л. јд. презента. Следе примери презента у осталим лицима који потврђују ову појаву.

2.5.14.1. По I Белићевој врсти мења се:

да да́де Н; да ти да́демо Б; ми́ ће ти да́демо ћерку П; да́дев га на мајку

Сл;

егá се одáдеш П и сл.

2.5.14.2. Другој Белићевој врсти придружили су се:

чим се *жнеје* жито М; мо́ра да *жнеје*, да ко́па Ц; *жнејемо* си са́ми Ч; ка́сно *жнејев* Сл;

не *смејеш* ли да ідеш Б; да ви́дим да ли *смејеш* Ч; не *смеје* од њи Ц; не *смеје* ни да се онóди ГД; али и: не́ *сmesh* да ди́рнеш П; не *смеи* да се́диш Ж; не *сmesh* да ле́гаш Ц; не *сmeв* да се же́нев Сл;

ако *умејеш* да се снађеш данóске Сл, не́ ли *умејеш* П; н *умеје* Т; іч не *умеје* Ч; не *умејев* Рљ; *умејеш* ли Сз; али и: ти́ не *умеш* Ж; не *уме* П; не *умев* Ц и сл.

2.5.14.3. По III врсти мењају се глаголи:

да ре́кне Т; сал ће ре́кнемо Ц; ко́лко ће ре́кнеїе Сл; ај да *їїнемо* Ц;

2.5.14.4. Четвртој Белићевој врсти најчешће прилазе глаголи који на тај начин избегавају једносложну форму, али има и других (В. Белић 1999: 324): *врије* ми, *врије* П, Рљ; кад узаври́је Ч; не дочу́јује Ч; један туј *жмије* ГД; *жмијев* пре[д] телевизор Т; а он *мреје* Сз; ти́ си *сїијеш* Б; ене га, *сїије* Т; не *сїије* О; *ће се усїијеш* Ч; да се *усїије* М; *їкáје* Ж и сл.

Овој групи припада и глагол *знаје* који има двојаке облике (слично глаголима *смеје*, *умеје* из II врсте):

а ти *знајеш* Т; *знајеш* ги ти њи П; боље ги *знајеш* Сз; *знаеш*, куде играли коло Р; друг кој ги *знаје* М; кој *знаје* П, Ц, Н; он не *знаје* Рљ; он по ће *знаје* Св; све *знаје*, све Н; Томе ги не *знаје* М; не *знаје* да бекне шиптарски Р; не се *знаје* П, Б, Ч, Ц; ми га *знајемо* Ц; толко *знајемо* Б; *знајете* ли горе Самарције П; постаре жене *знајев* Сл; да *знајев* људи Ц; боље *знајев* Т; они га *знајев* сигурно ГД;

али и: да *знаш* Ц; *знаш*, за време партизанско Н; не га *знаш* Р; не ли *знаш* Ц; да не *знаш* шиптарски Р; *зна[ш]* што ми је викаја Сл; ти не *знаш* Ж; ако *знав* да користив П и сл.

2.5.14.5. Ширење VI Белићеве врсте у призренско-јужноморавским говорима већ је примећено у дијалектолошким студијама,¹⁵⁰ а запажа се и у прешевском говору:

мене ме *и́рескача* Б; *нари́ћа* ги Љ; *и́регли́ћа* га та́м Сл;

ће *жва́ка* ГД; да не *измэ́ца* Б; само се *смэ́ца* О; тој ги *ини́тереси́ра* Ц; не *иска́ча* надвар Ц; кад *ко́ламо* свиње Ж (али и: *ка́* ће *ко́лемо* свиње П); *пéтла* ко́љав Ц; ће ги *оде́ламо* П; не *и́ома́га* и *го́тово* П; уну́ка на мене ће ми *и́ома́га* Ч; оно кад ће почне да се *окре́ћа*, квичи Ц; *сме́ламо* брашно у воденицу Рљ; слүза слүзу *си́и́за* П; сви *се и́рзав* отүда Рљ; а овде мајка му *уми́ра* сирота П;

бе́гаиш, *бе́гаиш* Сз; *бе́га* П, Ж, Т, Ц; Немци *бе́гав* навамо П; Бугари *бе́гав* накуд Бугарску П; *бе́гав* за Миратовце Ц; *ди́за* се Ч; *ди́замо* се Рљ; не сме́ш да *ле́гаиш* Ц; *ле́га* Ч, Ж; *ле́гав* једни Ц; *и́ома́гав* мама и он П; *и́ома́гав* на људи ГД;

да се *зами́ва* Ж; све га *одби́вав* Ч; на ва́ше дете *да́вам* Ж; на цу́цку му *да́вам* Сл; на онаквү да и не *да́ваиш* П; немој да ми ги *да́ваиш* П; *да́ва* ми Ч; *да́ва* ву две гњиле кру́шке П; не се *да́ва* ца́бе Р; на нас не ни *да́ва* Ж; он ће му *да́ва* на мо́јега сина Ж; не *и́рода́ва* Ж; овэј што *и́рода́ва* брашно Т; *и́рода́ва* чарапе Ц; ће *и́рода́ва* Сз; Пера ги одма *ра́здава* на деца П; *доби́ва* десет е́ктара зéмљу Ц; ја не ги *и́озна́вам* Сл; како не те *и́озна́вам* Б; тог сина не ги га *и́озна́вам* Ж; боље ги ти *и́озна́ваиш* Ч; као да не ме *и́озна́ва* Т; не ли се *и́озна́ва* Сз; *и́озна́ва* се пéгла ГД; туј ву се *и́озна́ва* Рљ; да *и́реви́ва* Сл; ће *раскрива* ку́ћу Ц; ће те *изби́ва* Ж; да ву *наби́ва* на главу Ж; само триес посто ми *одби́ва* Сл и сл.

2.5.14.6. Седмој Белићевој врсти припадају глаголи:

човек да *ди́ри* Н; *оди* као коњ П; куде *и́е́чи* Ц; *це́йи* баба чаршафи П и сл.

¹⁵⁰ В. Белић 1999: 327, Реметић 1996: 519–521; Јуришић 2009: 231–249.

2.5.14.7. Глаголи са основном *мрз-* могу имати форме по I или III врсти:
замрзја ми напоље П; *смрзја* се Т;

мрзнала се пред кућу М; *смрзнала* сам се Ж; *измрзнала* ми цвеће П.

2.5.14.8. Глаголи са основном *рек-* имају облике по I или III врсти:

реќја сам ти П; и ја сам ву *реќла* Ж; и *реќосмо* ву Т;

ја сам ву *реќнала* М; *зарекнала* се је Б; *реќна* ти да не идеш Ч итд.

2.5.14.9. Глагол *бега* обично има облике према VI врсти (в. т. 2.5.14.5.), али се јављају и форме по I и III врсти:

ѿобегја си Ц; *ѿони су ѿобегли* Сз;

само *ѿн ѿобегња* Н; *ѿобегнали* сви Т; *ми ѿобегнамо* Љ и сл.

2.5.14.10. Глаголи са основном *лег-* имају ликове у I, III, IV, па и VI врсти:

ће *легамо* Сл; *легја* ли је Т;

легнала си О; да *легнем* мálка М;

легнујемо си рáно Т; *залегнује* си П;

легињамо такóј Ж и сл.

2.5.14.11. Глаголи са основном *мог-* могу се посматрати као део I или VI врсте јер се јављају облици:

могја је сáм Сз; *ич неје могја* Ч; *неје могја* дóктор ГД; и ја сам *могла* Ж; *несам могла* сáма Ч; *ѿомогла* ву је Ж;

могја је јóш Љ; *несам могја* да ги очíстим Т; *могáла* ли сам, *не* ли сам П; *неси могáла* да мрднеш Б; и *ѿони су могáли* Б; ма, *могáли* су и *ѿони* О итд.

2.5.14.12. Глагол *рабоѿи* може бити двојако разврстан јер су облици радног глаголског придева управо такви: *рабоѿиња* и *рабоѿаја*. Због тога ће према првом лику то бити VIIа врста, а према другом VI врста.

рабоѿиња тáмо Сл; *нема* кóј да *рабоѿи* Р; ја му кáжу штó да *рабоѿи* Сл; штó си *рабоѿаја* Ч; све, мори, *урабоѿáла* П и сл.

2.5.14.13. Формант *-ува-* код итеративних глагола,¹⁵¹ у којем је *-у-* добијено из презентске основе *-ује-* (Белић 1999: 329) обележје је призренско-тимочких говора и то одликује и прешевски говор.¹⁵² Ову појаву забележила сам у примерима:

и *ви* ли бéсте *дарува́ли* Т; *дођува́ле* су, кáко не Ж; девојке су *дођува́ле* Ж; такóј ме *заболува́ше* и тура́ П; ја сам *доручкува́ла* ГД; штó је тóј, реко, *замоѿува́ње* Ч; па сам се *зарадува́ја* Ц; штó сам се *зарадува́ла* Т; кóлко је

¹⁵¹ Овај формант се јавља код свих глагола који у стандардном језику имају *-ива-*, *-ова-*, *-ава-*: *даривали* > *дарували*, *доручковали* > *доручкували*, *замоѿавали* > *замоѿували* и сл.

¹⁵² В. Белић 1999: 329, Богдановић 1987: 208, Реметић 1996: 516, Марковић 2000: 186, Јуришић 2009: 243.

изгосиува́ла Ч; да ли је *исилаћува́ја* ГД; *казува́* ли ти ја Р; не ли ти *казува́* Сз; кѡд смо га *куйува́ли* П; бѡсте *куйува́ли* Ж; и ја ги *куйува́* Ц; и ја *куйува́* једѡнпѡтке Т; *йисувáсмо* ли Р; *йисувáсѡи* ли М; *йишѡва́ја* е Сз; *йишѡва́* га ја, али не *казу́је* Т; кога свѡ нѡсам *йишѡва́ла* Ц; *йишѡва́ше* за њѡга П; *йишѡва́ше* ме инѡињѡри Н; кад су *йошѡурчува́ли* у Бѡсну Н; Трајка штѡ су га *йошѡува́ли* Ц; *йробува́ли* смо у са́лу П; туј смо *йроћува́ли* Ч; штѡ смо се *радува́ли* Т; ко́лко е *рашѡува́ла* сас мѡне Сл; *уграћува́ли* су са́ми Т итд.

Облици са *-ува-* јављају се код трпног гл. прид. и код гл. именица грађених од итеративних глагола:

дѡца *школу́вани* Сл; сви *школу́вани* Н; нѡје бѡло *милува́ње* П; којѡ *радува́ње* Ц; једнѡ *йошѡува́ње* да ймаш П и сл.

2.5.14.14. Презентска основа код итеративних глагола је на *-ује-* и отуда се они налазе у IV Белићѡвој групи (в. т. 1.2.12.5.3.).

не *дочу́јује* Ч; *замају́е* ме Сл; *замину́је*, ни здра́во да ка́же Т; немѡј *да* га *замѡшѡу́јеише* дѡте Ж; е, грѡбје сѡг *искошѡу́јев* Н; и ја ти *казу́ју* ГД; *ће* се *качу́је* на ку́ћу Ц; *лишѡу́је* једнѡ по једнѡ Т; *лишѡу́је* сто́ка П; *наручу́јеш* пѡсму Ц; *йину́је* гу ѡн Ж; *йишѡу́јем* си га онáко Р; *јѡде*, *йѡјѡду́је* П; *йосишѡу́је* двá са́га Сз; пѡ *ће* те *йошѡу́јев* Сл; Заштѡ гу *йрежѡну́је* Ж; ма́јка жа́ли, *йремислу́је* Ж; дѡца *разазну́јев*, Зѡре Т; *расишѡу́је* се Сз; штѡ се *срамѡу́јеише* Ц; нѡ те *срешѡну́јем* та́мо Ц; да *уша́љујем* ли свѡтло ил нѡ П итд.

НЕПРОМЕНЉИВЕ РЕЧИ

ПРИЛОЗИ

2.6.1. Прилози се према пореклу могу поделити у неколико група: именички, придевски, заменички, остали и страног порекла (в. Белић 1999: 312–315). Многи прилози имају једну или више партикула које не мењају њихову семантику. Прилози се могу компарирати и у прешевском говору: *слаће*, *йѡарно*, *йѡборго*, *йѡјефѡишно*, *најѡиешко*.

Примери са прилозима из прешевског говора разврстани су према значењу.

Прилози за место

2.6.1.1. У прешевском говору забележени су следећи прилози за место:

Близо: до моју ћерку *близо* су Сл; не ли ти је близо Сз; ради ете туј, туј близо ГД и сл.

Близу: фати туј *близу* П; *близу* је Т; *близу* њи М итд.

Горе: више бór *горе* Р; да сѣднемо *горе* Р; дође и куде мѣне *горе* П; Круна и ти *горе* ГД; онда имамо *горе* Ж; сѣд тамо *горе* у село ГД; у чаршију *горе* П итд.

Далеко: *далеко* ли је Ч; неје *далеко* П и сл.

Долеко: ви сте *долѣко* Сл; млого смо *долѣко* ГД и сл.

Десно: *десно* е Копињак М; отуд па *десно* Р и сл.

Довде: *довде* ги доведе П; *довде* је дошја Сз; *довде* је наше Ц и сл.

Докле: *докле* се њива пружа П; *докле* су куће Р и сл.

Доле: Грке, грке, до *доле* П; *доле* Милкина кућа ГД; *доле*, овам Ж; мој брат је бија *доле* П; па онѣ онамо *доле* М; у рудник *доле* ГД итд.

Дом: *дом* нема никог Св; једна ћерка му се врна *дом* Р; на дете ће носи лубеницу *дом* О; овеквѣу имам *дом* Ж; таквог никаквог имам *дом* Т; ће си иде *дом* Сз итд.

Дома: *дома* ли је Рљ; идемо си *дома* Ч; не га довеја до *дома* П; сам до *дома* је дошја П и сл.

Донде: *донде* ће отиде Ч; као *донде* Ж и сл.

Дондена: ни *дондена* да мрднем П.

Донегде: идемо *донегде* Т; *донегде* је добар пут Ж итд.

Догле: *догле* су они били Р; *догле* ли је дошло Рљ; само *догле* П и сл.

Иза: а теј су *иза* М.

Кам (у значењу *где*): а *кам* га сѣд Лљ; *кам* ги наши Сл; *кам* ги сѣд Ж; *кам* гу кућа Б; *Кам* да видим? П; *Кам* за нас Б; *кам* кафа М и сл.

Камо: А *камо* за мѣне? Р; *камо* ве до сѣд Т; *Камо* ги деца? П; *Камо* за нас? Ч *камо* на мѣне П; *камо* ти деца Рљ итд.

Облици *кам* и *камо* могу се употребљавати у значењу „дај“:¹⁵³ *кам* да видим М; *кам* да видим какво је П; *Кам*, окрени га Ч; *камо* да га видим Лљ и сл.

Куде: гоч *куде* бија Р; Каљаја *куде* је Н; кола *куде* били Р; *куде* га је оставија Сз; *куде* има комбајн Н; *куде* је дошја Рљ; *куде* је она Лљ; *куде* може *месѣо* мајку П; *куде* радиш ти Р; *куде* сам удата, тамо О; *куде* си ти Ч; *куде* су живѣли моји стари Р; *куде*, туја ли ГД; *куде* ћеш сѣд П; нема *куде* П; сѣг *куде* је Н; све *куде* било Р итд.

Лево: овај *лево* Н; онде *лево* от чѣсму М.

¹⁵³ В. Богдановић 1987: 222.

Навам: дођи *навам* П; они су *навам* Сз; тегљи *натам*, тегљи *навам* Н; тија су из от Кленике *навам* Р и сл.

Навамо: а овeј *навамо* њиве М; *навамо* Ж; *навамо* ће се спуштите Св; ондак ће идемо *навамо* Р; од Курбалију *навамо* наше Н; *навамо* ће идев Рљ;

Наоколо: такој *наоколо* П.

Навише: кад пођеш *навише* О; *навише* отишја Н итд.

Нагоре: кад идемо *нагоре* ГД; *нагоре* све Срби П; *нагоре* кад идеш Сз; не му треба *нагоре* П; њиве от цркву *нагоре* Р; па ли од Ледину *нагоре* Н; овде *нагоре* ће идемо Р; оздоле *нагоре* П; от пругу *нагоре* Р; туј е било лојзиња *нагоре* П итд.

Надвар: изнесем ги *надвар* Т; *надвар* ги чува Сз; *надвар* не сме да остане Ч.

Надвор: иде по *надвор* Ц; озебнало *надвор* Ч.

Надворке: *надворке* турим П.

Надесно: *надесно* се иде Ц.

Надоле: *надоле* да видиш О; од Суву реку *надоле* Т; туј е путања ишла *надоле* П итд.

Надле: види там *надле* П; туј *надле* Сл.

Накуде: *накуде* сэд? Ж; *накуде* се иде О; *накуде* ће П.

Нанам: *нанам* ће ги помериш Т; *нанам* отидоше П.

Наникуд: сэд си *наникуд* П.

Наникуде: а сэд *наникуде* Сз;

Напоље: искочише *напоље* П; *напоље* су Ц итд.

Напред: ваше је *напред* Ч; идев *напред* Ж и сл.

Натам: *наџам* ће погледаш Ч; тој *наџам* неје наше Сл; тегљи *наџам*, тегљи *навам* Н; ваше куће су *наџам* Рљ; води *наџам* Сз итд.

Натамо: вода иде *наџамо* М; оздол да почнеш *наџамо* П; *наџамо* је гиланско Н; не идемо ми *наџамо* М итд.

Негде: од *негде* још населени О; све *негде* приватно ГД и сл.

Нигде: *нигде* га нема Н; *нигде* не ради Ж; онакви деца нема *нигде* Ж; просек *нигде* ништа М итд.

Ниско: на *ниско* је О.

Овам: било је *овам* Р; седи *овам* П; седни *овам* ГД и сл.

Овамо: Бунга је *овамо* Р; овамо Копињак М; овамо си дође Сз; овој брдо *овамо* Р; па после су гу пребациле *овамо* П итд.

Овде: и једну собу да има *овде* ГД; *овде* до село Т; *овде* живи Лљ; *овде* на задушницу раздавам ГД; још *овде* Н; *овде*, *овде* П; *овде* си рођен Р; *овде* су населени Р; он *овде* се је родија О; онда *овде* је имала фамилија Р итд.

Овдек: нека̀ га *овдѣк* Н; *овдѣк* трѣба да је Сл; узѣли су *овдѣк* Сз и сл.

Овдека: а *овдѣка* је бија Сѣнта са̀мо Н; довеја га Воја *овдѣка* П; долѝна *овдѣка* М; код мѐне *овдѣка* ГД; нѐма рудници *овдѣка* Р; *овдѣка* извади три зу̀ба П; *овдѣка* ка̀д сам косија Сл; *овдѣка* нѐма дру̀ге О; *овдѣка* па̀ ће до̀ђеш Св; *овдѣка* у реку Т; та̀то, *овдѣка* М; у ову̀ј ма̀лу *овдѣка* што је Р итд.

Овден: ово̀ј *овдѣн* го̀ре Н.

Овдена: *овдѣна* го̀ре Ц; *овдѣна* го̀ре код нас Љ; *овдѣна* ми је Ч; *овдѣна* нѐма М; *овдѣна* свѐ цѝгована П; *овдѣна* се је запослила Љ; *овдѣна* што се запосли П; ра̀ди *овдѣна* Ж; радија је *овдѣна* Ч; што бѐше *овдѣна* Б итд.

Однегде: до̀ђе *однѐгде* П.

Однекуд: *однѐкуд* искочише Т.

Одникуд: нѐма га *однѝкуд* П.

Одовде: бегали љу̀ди *одовде* и зато̀ј Н; *одовде* је свѐ око сѐло М; *одовде* су бегали Н; *одовде* са̀с ко̀ла П; мѝ смо *одовде* О итд.

Одовдек: она̀ је *одовдек* Ц.

Одовдека: *одовдека* нѐ ли трѣа свѐ П; она̀ је одовдека Сз; што се отсѐли *одовдека* П и сл.

Одовуд: *одовуд* Трна̀ва Н; уфатија *одовуд* Т итд.

Одовуда: ко̀ла *одовуда* ГД; *одовуда* П; *одовуда* је Ч; *одовуда* у тра̀ву П; ова̀ко скло̀пиш пѝсмо и *одовуда* П; ће прѝђем *одовуда* Сз итд.

Одовуд-одонуд: фа̀тиш *одовуд-одонуд* П и сл.

Одозгор: зато̀ј што су *одозгор* Т; како̀ па̀дна *одозгор* П; *одозгор* су до̀шле О; *одозгор* нѐгде Ч; от Пчѝњу су *одозгор* О итд.

Одозгоре: слегна̀ше *одозгоре* Н.

Одоздол: вѝдиш ли кудѐ је *одоздол* Ч; као златно нѐшто има *одоздол* П; ово̀ј ти је *одоздол* пропѐћ ГД; *одоздол* ка̀д идеш О и сл.

Одокле: *одокле* је Ж; *одокле* су насѐлени не знам Р и сл.

Одонуд: трѣба *одонуд* да най̀ђе Т и сл.

Одотле: *одотле*, па јо̀ш на̀горе Н; *одотле* су до̀шли М и сл.

Озгор: *озгор* турили сно̀пја, шу̀шјак П; ѐне ги *озгор* Ж и сл.

Оздол: *оздол* да по̀чнеш ната̀мо П; па *оздол* ће по̀чнемо Р; *оздол* до̀ђоше Ж и сл.

Оздоле: *оздоле* на̀горе П.

Около: ѐ, са̀г ће идемо *около* Р и сл.

Онам: гробја би́ли *онам* Н; нѐ, нѐ, то̀ј е та̀ј Лу̀ка дру̀ги *онам* Н; њѝни су *онам* Љ; *онам* су искочи́ли Ч и сл.

Онамо: има̀ла *онамо* Т; Ма̀ло Ра̀јинце *онамо* Р; па онѐј *онамо* до̀ле М итд.

Онде: има *онде* до̀ле Т; узми од *онде* П итд.

Ондека: има ондека М и сл.

Откуд: *Ойкуд?* О; *оикуд* дођосте Р; *оикуд* је тој дошло О; *оикуд* су доселени Т итд.

Откуде: али ти *оикуде* га знајеш О; *оикуде* гу знајеш Љ; откуде иде П; откуде је он дошја Сз; *оикуде* је снашка овај ГД; *оикуде* ти на тебе П; *оикуде* ти не су имале О итд.

Отуд: беште *оиуд* Б; моји су *оиуд* негде Р; они су па *оиуд* Т; пред овија наши *оиуд* Н; ће дође *оиуд* Љ и сл.

Отуда: бија и донеја *оиуда* П; враћа се *оиуда* Б; дођев *оиуда* ГД; од неку страну *оиуда* П; он је *оиуда* населен О; *оиуда* из Бугарску П итд.

Осад: *осад* му виси Ж.

Поблизо: *йоблизо* било овде ГД.

Погоре: *йогоре* је кућа била Т.

Подоле: *йодале* је тој место Т.

Покрај: све *йокрај*, *йокрај* и ће стигнеш П.

Понавам: *йонавам* П; *йонавам* га дотерај Р; мало по *навам* Н и сл.

Понапред: *йонайред* Т; и *йонайред* си је било такој П и сл.

Понатам: тури га *йонашам* Ч.

Понегде: *йонегде* има Т; стави се *йонегде* Ч и сл.

Право: *йраво* у кафану га води П.

Свуде: *свуде* има П; *свуде* по једн Т; *свуде* продавав Т.

Там: једни *шам*, једни *шам* О; кэд сам била *шам* О; несам бија *шам* Р; преглија га *шам* Сл; све до *шам* М; *шам* га потпри П; *шам* ли је остаја Сз; *шам* су тија били Н; че, да баџим *шам* Ж; шесту годину је *шам* ГД итд.

Тамо: да идемо *шамо* Р; и овој продаде *шамо* П; иди *шамо*, иди *шамо* Н; куде идев *шамо* овија П; куде сам удата, *шамо* О; маала *шамо* што је Р; неје он *шамо* Б; овој продаја *шамо* Љ; они су си *шамо* Сз; сэд *шамо* горе у село ГД; само искарамо *шамо* Т; *шамо* нема ни Шиптари О итд.

Туж: баба Донка *шуж* седи П; више цркву *шуж* П; дошла је *шуж* П; знам да је *шуж* отприлике Р; и о[д] *шуж* П; и сестра ми је дошла *шуж* Б; и туж свадба има ГД; ја сам се *шуж* родила О; нешто да склонеш *шуж* П; овџ му дале *шуж* да једе ГД; туж га остави Сз; *шуж* да дође Н; *шуж* е било ложиња нагоре П; *шуж* е путања ишла на доле П; *шуж* одма овде на доле Н; *шуж* река наша извира О; *шуж* су затекли Н; *шуж* су некад биле све трле О; *шуж* што је било Рљ итд.

Тужа: али нема ниједн човек *шужа* О; има и *шужа* Св; земља је ћеренђива *шужа* О; извори су имале *шужа* О; куде, *шужа* ли ГД; нема га *шужа* ГД; она не затекла *шужа* Срби О; ради тужа ГД; такој се оделиле *шужа* О; тужа га намџив Сз; *шужа* до врата Сл итд.

Унутра: да укарамо кола уну̀ти́ра Р; уну̀ти́ра су П и сл.

Прилози за време

2.6.1.2. Прилози за време у говору Прешева:

Вэздэн: рабóти по *вэ́здэн* ГД; нэ́ма га *вэ́здэн* Ц; *вэ́здэн* по óвце Сл.

Годишње: *годи́ишње* до́ђе Ц; *јемпúт годи́ишње* О и сл.

Данэс: *данэ́с* је ГД; *данэ́с* је Горéшњак П; *данэ́* су до́шли ГД и сл.

Данэске: ако умéјеш да се сна́ђеш *данэ́ске* Сл; *данэ́ске* пéтак је О; нéсмо месíли *данэ́ске* ГД итд.

Дэње: но́ћу, *дэ́ње* ни́што нéма да ме на́ђе Сл;

Довече: *ће* до́ћу *дóвече* Ж.

Догодине: *дого́дине* *ће* до́ђе у сéло Т.

За чэс: óно си ста́ше *за чэ́с* Т.

Зимус: *зимус* нéколко мéсеца ради́ја ГД;

Зимуске: сэг, *зимуске* О.

Ичер: *ичер* бéмо куде н́и Т; *ичер* идó Сз; ишла сам *ичер* Т.

Једампут: *једамíуи* бéше *ја* куде мо́ји П; *једамíуи* до́ђе П; *јóш једамíуи* га́ђаја Н итд.

Једанпут: *једанíуи* рéдно је да гу одвéдеш П; *једанíуи* се посва́ђаја с н́ега Ц и сл.

Једанпута: *једанíуи* ли је бíло Ч; то́ј ли на *једанíуи* ГД.

Једанпутке: и *ја* купува́ *једанíуи*ке Т.

Јемпут: *јемíуи* за жéну П; *јемíуи* за н́ега П; *јемíуи* ме прати́ ма́јка ми О; *јемíуи* месéчно обавéзно П; *јенíуи* не казу́је Ж итд.

Јесенэс: тéј су од *јесенэ́с* П.

Јичер: *јичер* бéву Т; *јичер* бéмо Т; па ли *јичер* ГД итд.

Јутре: да гу псу́јев л́уди *ју́и*ре О; *јутре* како́ *ћемо* Сз.

Јутредэн: *ју́и*редэн зóве П.

Јутрос: од *ју́и*рос па́да Ч.

Јуче: *јуче́* је наврати́ла Т; онакви́ су ми од *јуче́* Р.

Јучер: *јучер* бéше Сл; *јучер* је има́ло Сз; *јучер* ги докара́ше Т; *јучер* је бíло гúжва ГД; *јучер* сам ишла ГД; Пéра *јучер* до́ђе М итд.

Како („од када“): како́ ву ре́ко, ви́ше нéје сме́ла Сз; како́ се је послéдња фами́лија исели́ла О и сл.

Кэд: *кэд* да ту́ра по́ла го́дину П; *кэд* си ора́ја Н; *кэд* ме је виде́ја Рљ; *кэд* да и́дем Сз;

Комај (,скоро, још мало¹⁵⁴):¹⁵⁴ го́тове су *комај* Сз; *комај* ги заврши́мо М; *комај* го́тово Ч; *комај* се смрачи́ ГД; *комај* ће бу́де П и сл.

Лани: *лани* је има́ло М; уху, још *лани* Т и сл.

Лети: а *ле́ти* да се ла́диш О.

Летос: бе́ву *ле́тос* Ч; јо́ш *ле́тос* су би́ли Р и сл.

Летоске: ја́ *ле́тоске* идо́, на Ви́довдан ГД; *ле́тоске* је дооди́ла ГД и сл.

Месечно: јемпу́т *месечно* обавезно П; јемпу́т *месечно* О и сл.

Навечер: же́на не́ма да изла́зи *навечер* Сл; и *навече* дооди́ Н; *навечер* ће веце́рамо Сз; оглуши́ше не *навечер* ГД и сл.

Најпосле: али *најпосле*, зе́јтин Ж; она́ *најпосле* има да је́де Сз и сл.

Напред: *најред* сва́дбе се прави́ле два́ де́на Сз; овакви́ су би́ли *најред* Ж; као оно́ј *најред* како́ је би́ло М и сл.

Напрет: *најре́и* чу́ваше, сэг не́ ГД; *најре́и* чу́ваше и коко́шке Ж итд.

Напривечер: тако́ј *најривечер* зала́дне Ч.

Напролет: *најролеј* ги сади́ М.

Наћас: наћас је мно́го лаја́ло Т; не́ ми је би́ло до́бро *наћас* Т; од *наћас* га не́ма Сл; сања́м *наћас* П и сл.

Наћаске: *наћаске* до ко́ј зна́је ко́д О.

Некад: има́ло је *некад* О; *некад* је би́ло Т.

Никад: *никад* ви́ше као те́д Сз; овакви́ ми *никад* не испа́днел П;

Никат: *никаи́* не́је секнува́ла О и сл.

Ники пут: *ники* пу́т О; *ники* пу́т о́ће Рљ; *ники* пу́т не́ће да до́ђе П;

Ноћу: *ноћу*, де́ње ни́што не́ма да ме на́ђе Сл.

Њекња: не́ ли *њекња* бе́ П; *њекња* П, Н, Ц, Сл, Ч, Ж; *њекња* иде́ Т; *њекња* ми је ви́каја ГД; *њекња* сам гледела́ Рљ; *њекња* се јавља́ Ж; *њекња* су слави́ле ГД; од *њекња* Ч; од *њекња* гу не́ма Сз итд.

Одавна: *одавна* је би́ло ГД; то́ј *одавна* Н и сл.

Одавно: *одавно* је умре́ја ГД; *одавно* су ода́дене О; она́кве су *одавно* Т итд.

Одамна: *одамна* дође́ Ж; *одамна* је умре́ла ГД и сл.

Одамначка: *одамначка* се је уда́ла Ж.

Одамно: *одамно* је оти́шја ГД; *одамно* су ту́ј Р и сл.

Одма: и *одма* отидо́ше Т; *одма* да изва́ди П; *одма* ме за́боле ГД; *одма*, чи́м чу́ П; позна́ва се *одма* О итд.

Онэг: *онэг* П, О; *онэг* бе́ше Св; па ли *онэг* Рљ.

Онда: *онда* иде́мо ова́мо Ц; *онда* има́мо го́ре П.

¹⁵⁴ В. Златановић 1998: 184. Белић (1999: 315) наводи да етимологија овог прилога није сасвим јасна мада упућује на значење *од прилике, једва*.

Онџак: *онџак* је добро П; *онџак* у Бургас П; *онџак* ће идемо навáмо Р; па *онџак* је биџа П итд.

Ономаџ: *ономаџ* бѐу Љ; *ономаџ* на сѐдмину Ц; *ономаџ* узима́ из Чукарку ГД;

Ономат: били су у Гилане *ономаџи* П и сл.

Отџд: много је време *оџџд* Сл; *оџџд* су код њи́ Ч и сл.

Откџд: *оџкџд* неси месила леба Т; *оџкџд* те несам виде́ла Ж.

Откџда: *оџкџда* си је тако́ј П и сл.

Откџко: *оџкџко* ги нема Ч; *оџкџко* је она дошла П; *оџкџко* умрѐ Т итд.

От крај: брљиво бѐше *оџ крај* П; *оџ крај* си је ту́ј Р и сл.

Оточ: *оџо́ч* ги дава́ да једев Ж; *оџо́ч* гледа́ Ч и сл.

Па: ја *џа* сас њума О; оно *џа* исто Сз; оти́дем *џа* куде њума П; *џа* пу́шим П; *џа* се спџав две Р; по́сле горе *џа* има Р итд.

Понапред: вери́дба *џонаџред*, по́там свџдба Ж; они *џонаџред* су се исели́ле О; *џонаџред* Т; *џонаџред* да га ту́рев де́те у ве́ру Сл итд.

По некипут: на́рне ме *џо некиџуџи* Т и сл.

Поодамначка: ја несам месила, бо́гами, *џоодамначка* ГД.

Поподне: за грло ра́ди *џоџодне* ГД; ће иде *џоџодне* П и сл.

Порано: Бобе *џорано* је М; до́ђите *џорано* Ч и сл.

После: па *џосле* ћу ГД; *џосле* му́ж ми се разболе О; *џосле* су до́шли по нас Н итд.

Последњи пут: чика Анџел *џосле́дњи џуџи* бѐше О.

Потам: вери́дба по́напред, *џоџам* свџдба Ж; не сџд, *џоџам* П; *џоџам* ће до́ђем Сз и сл.

Пре: а *џре* су биле са́мо трле О; овóј како́ га ви́кашеву *џре* М; шко́ла је почѐла *џре* Р итд.

Пролетос: *џролеџос* бѐше с нас Ч.

Пролетоске: дели́ли *џролеџоске* плу́гови Сл; *џролеџоске* дели́ли Сз.

Рано: не ли је *ра́но* Т; *ра́но* се ди́гне Ж и сл.

Раније: не́ки *раније* га кр́стев Сл; *раније* ни га́ће не́су има́ли, ни ни́шта П; *раније* се пора́ђале ту́ј Сл; тако́ј су га назива́ли *раније* М итд.

Сабајле: до *саба́јле* П; иде на *саба́јле* Ч; оти́дем на *саба́јле* П; *саба́јле* ГД; *саба́јле* ку́снем Т итд.

Собајле: прати́ја Ди́ку *соба́јле* Сз.

Сабаље: *саба́ље* ги изва́дим П; ћ идемо *саба́ље* Т итд.

Сџг: а не ко *сџг* ми́ ГД; као *сџг* гле́дам П; не *сџг* куде́ је Н; *сџг* заврши́ло О; *сџг*, зи́муске О; *сџг* је тако́ј Рљ; *сџг* је ту́ја као на́сеље О; *сџг* ма́ло, ма́ло ГД; *сџг* фами́лије Б; че́ке да се се́ту *сџг* О; што́ идо́мо *сџг* Н;

Сџк: е, *сџк* ће пишеш овакој Р; има *сџк* пекара ГД; и *сџк* су туј направиле куће О; неје како *сџк* модерација Сл; *сџк* не ваља ГД;

сџ кад видо ГД; *сџ* ће те фатим П итд.

Сџга: е, *сџга* Р; и *сџга* доле тѣра волѡви П; и *сџга* што ради П; и он умреја *сџга* О; ја и *сџга* П; *сџга* воду да пијеш П; *сџга* има Рљ итд.

Сџд: *сџд* видо Љ; *сџд* како не знам Н; *сџд* казују О; *сџд* тамо горе у село ГД итд.

Сџда: куде ће нађеш *сџда* рабѡту О; ће гу викам *сџда* П и сл.

Синоћ: *синоћ* имаше О; *синоћ* касно П и сл.

Синоћке: *синоћке* Ч; па и Мица ми вика *синоћке* П и сл.

Сутра: вика за *суџра* О; ће видим *суџра* П и сл.

Скоро: *сџд*, *скоро* ми рекнаше, умрѣла ГД; *скоро* сам чула Т и сл.

Тамѡн: *џамѡн* завршимо ж"ѣтву Сз; *џамѡн* да пође, она зѡве Рљ.

Тџг: значи до *џџг* О; и о[д] *џџг* после О; *џџг* сам и ја бија Сз и сл.

Тџга: несу смѣле *џџга* О; имало се је *џџга* О; и *џџга* исто П итд.

Тџд: е, *џџд* смо били Р; ја сам *џџд* ученик бија Р; *џџд* плачешеву П; *џџд* су били Срби Р и сл.

Тџда: *џџда* такој било Љ и сл.

Тџк: ја *џџк* бѣше у Куманово ГД; *тџк* смо дошле О и сл.

Тџпрв: они *џџпрв* ће дођев М; *џџпрв* се зачује Сл; *џџпрв* се учи Рљ; *џџпрв* ће види Љ; *џџпрв* ће рабѡти П и сл.

Увек: неје бѡш *увек* О; *увек* смо ишли Т и сл.

Увече: ја ги *увече* докарам Т; *увече* си дођев Сз и сл.

Увечер: *увечер* ће отиде Сл.

Ујесен: само *ујесен* Б; *ујесен* се вадив Ц.

Ујутру: трѣба *ујутру* да ги се подложи О; *ујутру* ги дам Т и сл.

Уочи: бѡш *уочи* Ђурђевдан Ж; *уочи* свадбу П.

Чџк: *чџк* јутре Ц; *чџк* у јѣдан ГД и сл.

Чим: *чим* сте изашли Р; *чим* тој рекнаше П и сл.

Прилози за начин

2.6.1.3. У прешевском говору могу се чути прилози за начин:

Арно („добро, лепо“): *арно* га направи П; *арно* рабѡтив Сз и сл.

Барабар („заједно“): игра се *барабар* с деца П; и он, *барабар* с њи О.

Бајагим: *бајагим* гу плаши П; *бајагим* ће удари Б.¹⁵⁵

¹⁵⁵ Уп. твр. *вауџи* (Шкаљић 1966: 113). Финално *м* у *бајагим* може бити објашњено као инструменталски наставак који је добијен аналогijом према облику *лејим* (Бошњаковић 2012: 297).

Бајги: *бајги* ће дође Т.

Башка: *башка* су си они Сз.

Божем: *божем* не знаје Т; *божем* ће гу сәпрев Ж; ја *божем* ће правим П и сл.

Божемски: *божемски* боље је Т; *божемски* нема да ми даде Љ; ће дође, *божемски* П и сл.

Боље: *боље* да пишеш Р; *боље* ће ти каже М; да се чујемо *боље* Р итд.

Брго: *брго* код лекара П; *брго*, *брго* на мене П; и *брго* у Куманово Ч;

Брже: ја *брже* по њу Ж; *брже* гу ви́кнем Ч.

Грешком: *грешком* га ви́кнем њега Ц.

Дирекно: *дирекно* удари М.

Добро: *добро* га је средија Т; ти трѣба да знаш *добро* ма́лка шиптарски Р;

Другачије: или *другачије* да по́чнемо Р.

Другојаче: *другојаче* је кад су туј П.

Друкше: не пámти *дру́кше* да се је ви́кало О; *дру́кше* је П.

Ђутуре („отприлике“): *ђуџуре* ги плаћамо П; *ђуџуре* сам даја Сл; ја сам гледáја *ђуџуре* Сл.

Заинат: *заинати* ву тој рабóти П; *заинати* и́дем Т; не́ћу *заинати* Б итд.

Заједно: *заједно* смо и́шли О; једно́ врѣме су били *заједно* М.

Замалка: *замалка* да ме згази О.

Исто: *истио* и они Р; *истио* ли га ви́кав Р; *истио* су такој рачунали М итд.

Једва: *једва* га направѝ Ц; *једва* гу нађо П; *једва* не́како заврши́мо до́ручак Ц и сл.

Једвај: *једвај* стигна́ Ц.

Јефтино: код њѝ то́ *јефти́но* П; не́је ни *јефти́но* П.

Како („како“): *како* је писа́ја тџ календар П; *како* не Р; *како* о́ћеш ти Р; *како* па́дна одозгór П; *како* се ви́ка тој там П; *како* се је забунѝја то́лком Ц; *како* се презивљаше Н; *како* су лу́кави О; *како* су се зва́ле Р; они *како* су пáметни О; ко́ј *како* мога́ја О итд.

Кэко: *кэко* не́ ће и́деш ГД.

Кобајаги: до́шли смо *кобаја́ги* за ста́н П; *кобаја́ги* да смо зарáзени Сл; *кобаја́ги* Звóнко разговара́ја О.

Лэко: *лэко* је О; не́је *лэко*, него нема што Р.

Лэсно: *лэсно* се пра́ви Рљ.

Лошо: *лошо* би́дна П.

Наједампута: *наједанѝуѝа* узѝмам ГД; то́ј ли *наједанѝуѝа* П.

Најтешко: *најѝешко* ми је бѝло тѝд Ж.

Налице: не́ ти је *нали́це* Ж.

Наопако: окрѝнем га *нао́пако* П.

- Напола:** *на̀йола* исече́ш П; па *на̀йола* је Р.
- Незгодно:** *би́ло* ги је *ма̀лка* *нѐзгодно* М; *нѐзгодно* ми бе́ше О.
- Некако:** заврши́мо *нѐкако* Ч.
- Никако:** *нѝкако* да по́чнемо П; *нѝкако* да се скра́си Т.
- Обавезно:** *оба̀везно* по две́ се узима́ Т; *оба̀везно* ги ви́кај П.
- Овако:** *е́,* са́д ће́мо *ова̀ко* Р; пи́ши *ова̀ко* Р и сл.
- Овакој:** *е́,* са́к ће́ пи́шеш *овако́ј* Р; не́ би *овако́ј* пиле́нце нагази́ла О; *овако́ј* гу ру́ку држи́ дeсну ГД; он ви́ка *овако́ј* П итд.
- Одвај:** *одва́ј* до́ђо Сл; *одва́ј* гу заврши́ ГД; рабо́тим, али *одва́ј* Р итд.
- Одједампут:** *ка̀д* ри́пна *одједампу́ти* Т; *одједампу́ти* га не́ма П.
- Онако:** питу́јем си га *она̀ко* Р.
- Онакој:** гле́дам си *онако́ј* Ч; до́ђо *онако́ј* П; ја́ *онако́ј* Р.
- Опште:** ни на по́друм, ни на ку́ћу, *о̀иши́е* Н.
- Отприлике:** зна́м да је ту́ј *о̀ѝприли́ке* Р; *о̀ѝприли́ке* о́сам го́дине О.
- Пешки:** па у Бу́коровце *и́еши* П.
- Поарно:** *и́барно* од раки́ју Сз.
- Побрго:** да заврши́м *и́обрго* П.
- По згодно:** како́ ти на те́бе *и́о зго́дно* Р.
- Појефтино:** има́ше *и́ојефти́но* ГД.
- Пола-пола:** де́ли *и́ола-и́ола* Р.
- Полако:** *и́ола̀ко* бре О.
- Полак:** *и́ола̀к* те́ра Б;
- Полэчка:** иде́ си *и́олэ́чка* О; *и́олэ́чка*, спи́је П.
- По полэчка:** во́зи *и́о и́олэ́чка* П.
- По старо:** ово́ј *и́о сти́аро* М.
- Посебно:** *и́о̀себно* за та́тка ми, *и́о̀себно* за Ми́лку ГД; све́ ги је *и́о̀себно* Ч.
- Потешко:** *и́о̀и́ешко* ги је на њи́ П.
- Ретко:** ви́кали су се, ал *ре́йко* Т; *ре́йко* доо́див Ц; сас во́лови *ре́йко*, *ре́йко* Н; *ре́йко* су долази́ли О.
- Сељачки:** *сељачки* ти ка́жем Р.
- Сефте:** не́ му је *се́фти́е* П; *се́фти́е* ли ми је Т.
- Силно:** ја́ збо́ру *си́лно* Сл.
- Силом:** ода́ле су ме, ка́же, *си́лом* О; о́ни су ме *си́лом* да́ле овде́ка О; *си́лом* рабо́ти Т; узéле гу њéни *си́лом* О итд.
- Скроз:** немо́ј *скро́з* да изв́лачиш М.
- Слабо:** ја́ ка́фу *сла́бо* пи́јем Р.
- Слађе:** *сла́ђе* му је у дру́штво Р.
- Слатко:** не́ ми је *сла́йко* са́м да пи́јем Р.

Стално: *сїялно* га викамо П; *сїялно* излази вода Т.

Старовремски: тој е *сїароврёмски* М.

Стварно: да л је *сїварно* такој П; *сїварно* знам О.

Такој: *е*, *їакој* П; *е*, *їакој* га окрени малка П; *ете* *їакој* О; *їсто* *їакој* ни је причаја П; *їсто* *їакој* са деца тамо ГД; И *їакој* Ж; и *їак'ој* Сл; и *їакој* ми ти је П; и *їакој* си и остало Р; *їакој* га сигурно и ти викаш Р; *їакој* ме заболуваше и тура П; *їакој* су викане Н; *їакој* су ги викали Сз; *їакој* ти викам Рљ итд.

Тешко: *їешко* је било П; *їешко* да се уработи Ж и сл.

Убаво: сѣдни *убаво*, јѣди ГД; што *убаво* пише П и сл.

Уједно: *уједно* су правили Сл; *уједно* су турили П.

Уђе („још горе“):¹⁵⁶ оно па *уђе* испадна П; *уђе* је код њи Т.

Уопште: и не га видимо *уойшїе* Н; неје била болна *уойшїе* П.

Често: *чѣсїо* долази О; ја ги правим *чѣсїо* П и сл.

Цабе: не се дава *цабе* Р; *цабе* ги је правија П.

Прилози на *-чки* и *-чким*:

грбачки је ишла Т; *јѣде лежечки* Т; *рѣбрачки* ме гледа Ц; па *рњачки* у њѣга М; свѣ *сїојечки* О;

жмуречким иде Ч; *кљечечким* се вуче Ж; не јѣди *лежечким* Т; свѣ *седечким* Ч; свѣ такој *седечким* П.

Прилози за количину

2.6.1.4. У говору Прешева употребљавају се следећи прилози за количину:

Већином: али *већином* тај е сува Р; *већином* су наши П; *већином* су тој били Р и сл.

Доста: *досїа* ми је Т; *досїа* на душмани П; ма има *досїа* што оћев М итд.

Ич: не трѣба за мене *ич* ГД; не знам *ич* Р; несмо отишли *ич* Р; *ич* не знам О итд.

Још: да ти дам *још* П; и *још* оће М; и *још* узима Ч и сл.

Колко: *колко* иде М; *колко* ме је тепаја О; *колко* оној воденица кад мѣља О; *колко* су ми донѣли П; па *колко* да има Ч;

Количко: *количко* је тепана Ж; *количко* су се измучили ГД и сл.

Кочка: *кочка* сам направила П; море, *кочка* има Ч.

¹⁵⁶ В. Златановић 1998: 424: „*више, јаче, у већој мери*“. У вези са овим прилогом Белић упућује на руско *хуже* и његово значење *више, још, сасвим, грђе* (Белић 1999: 299).

Коца: *коца* смо имали П; не ли ти је *коца* Ц; она седе *коца* Т итд.

Малка: још *малка* до крај Б; *малка* има у подрум П; *малка* ни остана Т.

Малчица: *малчица* зејтинчак П.

Млого: *млого* ли су деца П; *млого* лоше О; *млого* се љутија Ч; *млого* смо долеко ГД; *млого* смо се мучиле О; *млого* убав сир ГД; мучени смо *млого* О итд.

Много: *много* ме нервира П; *много* мало М и сл.

Оволко: остало ги је *оволко* ГД; *оволко* до њи М.

Повише: како не купи *йовише* П; *йовише* си обелеја Р.

Помалко: *йомалко* се цедурка Ж.

Потпуно: ама, *йоййуно* исто ГД.

Пуно: *йуно* око нас Ц; *йуно* сам имаја стари људи Н.

Ресто: оној *ресџо* за њума П.

Сасвем: *сасвем* га докрајчи Ч; *сасвем* малка тој ГД; ти га *сасвем* утепа П.

Толичко: не ме *йоличко* интересује Н; *йоличко* му је остало М.

Толко: дѐли, на овога *йолко*, на онога *йолко* Р; ја *йолко* време Н; како се је забунџа *йолко* Ц; наши несу смели да идев *йолко* О; *йолко* си је богом дата О и сл.

Толико: она будала *йолико* О;

Односно-упитни прилог *зашџо*:

А *зашџо* тој? Р; *зашџо* ли га нема? ГД; *зашџо* нећеш? П; *зашџо* ти тој треба? Ц; *зашџо* ће ти тој? Сл.

зашџо Ц; *зашџо* несу дошли П; *зашџо* несам викала П итд.

Прилог за узрок *зайој*:

епа *зайој* Т; *зайој* га несу тѐли П; *зайој* не му ни дава Сл; *зайој* сам га купи́ла П; њѐга су га *зайој* викали Сз; спала је па *зайој* П итд.

Прилошки изрази:

Дѐн-дѐнѐс: и *дѐн-дѐнѐс* гу има тамо О; тој и *дѐн-дѐнѐс* Т.

Дѐн-дѐнѐске: Сви се чу́див и *дѐн-дѐнѐске* П.

Ете-такој: и *еџе-џакој* бидна П; мѝ, *еџе-џакој* Р.

Још_јемпут: *још_јемпуџи* да те вѝдим П; *још_јемпуџи* ми такој направи Т.

Натам-навам: вртим се *наџам-навам* Рљ; повртим се *наџам-навам* П.

Неки_пут: *неки_јуџи* купи́мо, *неки_јуџи* пѐчемо ГД.

Неки_пута: *неки_јуџа* цел леб изѐја неки П.

Онѐг-овѐг: и ја ги прѝвим *онѐг-овѐг* ГД; ста́вљам *онѐг-овѐг* П.

ПРЕДЛОЗИ

2.6.2. Предлози забележени у прешевском говору:

Без: *без* деца је П; *без* мајку је остаја О; *без* њега Рљ; *бес* татка О и сл.

Више: *више* бór горе Р; *више* нас ги је кућа Ц; *више* село горе Р и сл.

Врз: багатела *врз* багателу ГД; па све *врз* њи П; расипа *врз* мене Ч и сл.

До: *до* гра̀ницу та̀мо Т; до њи смо *до* царину Т; од а *до* ш М итд.

За: *за* њи је давала Рљ; *за* песто динара П; па *за* Ора̀овицу О и сл.

Због: *због* земљу Т; све *због* мајку П; *због* тој Р итд.

Из: *из* Босиљиград Р; тија су *из* Клиновац Р; *из* Топла̀ц што су дошле О; *из* Бујановац Б; *ис* Црни Вр Р итд.

Изнад: *изнад* кућу горе П; *изнад* Прешево Рљ; теј *изнад* школу овде Т итд.

Испод: тој *испод* Ашане М; *испои* овуј кућу одма туј П; *испои* пут Р и сл.

Код: *код* мајку ми О; *код* нас нема П; мо́ж *код* њега М итд.

Кра: боље *кра* тебе кад несу Сл; деца *кра* њу Б; *кра* кућу Сз; тија што су *кра* њега Сл.

Кроз: *кроз* лојзиња што се иде О; *кроз* њиву иде П; *кроз* њума М и сл.

Куд: *куд* њи Сз; ће иде *куд* сестру Б итд.

Куде: *куде* водоводи М; *куде* њега је П; *куде* Трејачани О; однесе́в чек *куде* овој П итд.

Накуд: мо́ре, *накуд* осамдесет Р; *накуд* Лето̀вицу Р; *накуд* нас Сз итд.

Накуде: *накуде* Вра̀ње О; *накуде* деду М; онда она́ј *накуде* њи Рљ и сл.

Низ: *низ* Мараву Н.

Међу: они *међу* се́бе се договоре́в О; тој си је *међу* њи П; туј, *међу* њине куће Т.

На: *на* овој цело П; *на* улаз М; од колéно *на* колéно Н;

на мајку ми ће даде П; *на* сва̀кога, бо́жем О; *на* Ти́пру да ка́жеш О и сл.

На (са значењем присвојности): *на* бра̀та ми ће́рка Р; *на* чи́чу ми си́н Т; тој е *на* сви́ Стре́зовчани М итд.

Над: *над* куће М; туј *над* село Т и сл.

Низ: *низ* Мараву Н; пу́шти *низ* во́ду Ц; такој *низ* пут Т и сл.

Од: *од* Големи До̀л је би́ја оже́њен О; *од* кућу Сз; *од* колéно на колéно Н; *од* лива́де Р; они су *од* Барба́це насе́лени О;

ои Курба̀лију Н; *ои* Прешево је дошја Рљ; *ои* пругу наго̀ре Р; *ои* Пчи́њу су одозго̀р О; *ои* Шапра̀нце дошле О; све *ои* Тре́јак О;

па *о[д]* теј М; *о[д]* Трго̀виште према Бу̀гарску Р; *о[д]* Трни́цу та̀мо горе О итд.

- Одовуд:** *одовуд* јабуке Сл.
- Око:** врти се све *око* мене М; па *око* мене П; трчи *око* кућу Т и сл.
- Около:** *около* се замога Т; па *около* насóлиш П.
- Откуд:** *оѿкуд* пút ГД; *оѿкуд* Црнóтинце Р;
- Откуде:** *оѿкуде* онúј Н; *оѿкуде* пút Сл; тамо, *оѿкуде* сéло Т; тој е *оѿкуде* њí П.
- По:** *ѿо* гóрањ пút О; све *ѿо* пút Сз; и *ѿо* рéку О;
и *ѿо* дéца О;
ѿо дéду Т; *ѿо* његово и́ме О; *ѿо* пра́деду не́кога О; *ѿо* фами́лију не́ку Сз;
тој *ѿо* на́шега дéду О;
ѿо пéсто дина́ра П итд.
- Под:** не, *ѿод* Ги́лане је Н; онде *ѿод* на́ше М; *ѿод* Ма́минце М; *ѿод* на́с је
вóда дóле П; *ѿод* Нóрчу ли је Н; *ѿо*[д] тој а́тар М; сви *ѿоѿи* сéло М;
- Покрај:** *ѿокрај* мене Т; све *ѿокрај* пút су О и сл.
- Поред:** *ѿоред* пút П;
ѿорей цр́кву О и сл.
- Преко:** *ѿреко* нóћ ме дóведе ГД; тамо, *ѿреко* рéку Т.
- По́за:** легна *ѿоза* једну́ кру́шку Сл; о́не *ѿоза* кóла ГД; *ѿоза* једни́
ба́греми Сл и сл.
- По́зади:** те га *ѿозади* ку́ћу П; туј, *ѿозади* на́ши грóбља Р.
- После:** о́ни су *ѿосле* на́с дóшли Ц; *ѿосле* ослобо́ђење Р;
ѿосле Бујáновце не́где Т и сл.
- Пред:** *ѿред* овѿја на́ши отúд Н; ста́не *ѿред* њéга Т; овѿј мóј штó је *ѿреѿи*
ку́ћу П; *ѿреѿи* ку́ћу и́ма једно́ аста́лче П;
ѿред Нóву гóдину Ч; *ѿред* слúнце Ц и сл.
- Преко:** отѿде *ѿреко* крóв Т;
не мóже *ѿреко* њúма П; *ѿреко* дéвера ми О; *ѿреко* на́с Рљ;
ѿреко неде́љу Б; *ѿреко* нóћ Ц и сл.
- Пре́ма:** *ѿрема* Бúгарску Р; *ѿрема* Маѿѿре Р; *ѿрема* Цаканóвце Т; тој е
ѿрема Ха́н ли Т;
ѿрема понеде́љак Ц и сл.
- Пре:** *ѿре* две́ неде́ље Н; *ѿре* три́ста гóдине ли Н; *ѿре* шездéсет и кóлко
гóдине и́маше П;
тој е не́где *ѿре* Бра́ње П итд.
- С:** с ле́ве стране Ц;
з десне стране Сл и сл.
- С, сá, са, сáс, сас:** Не́ с мúжи Ж; па не́ма вéзе с Ра́де М; с овéј е била,
сѿгурно Рљ;

нема *сə* што да ги рани Н; *сə* свекрву је живела П; *сə* стапче П; *сə* штаке одеше Ж;

ограђено *са* замку Т; *са* кола П; *са* њи је добар Љ; *са* овија наши Б; после *сəс* цреп покрише О; *сəс* онџ ђеремиде О;

брат *сас* брата да не збори П; заједно *сас* камату М; *сас* волови ретко, ретко Н; ће гурамо ми *сас* њи ГД; *сас* њума много смо живели П;

саз Димитрију Сл; *сəз* Дејана Сл итд.

У: држи га у скут П; паднаја у њино Ж; у тој време О итд.

Уз: иде уз ногу Ц; такој уз кућу Т.

Уза: тезгера уза зид ГД.

Место („уместо“): куде може *месѿо* мајку П; млеко *месѿо* воду П; он ће *месѿо* њега Т и сл.

Удвајање предлога: *до извише* Штип Сл; тија су *из оѿи* Кленике навам Р.

ВЕЗНИЦИ

2.6.3. Везници који се јављају у говору Прешева су:

А: *а* да сам ги на време носила не би ГД; *а* ја само што беше изашла П; *а* кад рика, оно грми П; *а* луто да једу, не ГД; *а* не ко сэг ми ГД; *а* он ћути Т; *а* ти да му кажеш на тога П; мајка ги вика, а они отуд Т итд.

Ако: *ако* не га оправиш на време, цабе П; *ако* остане Т; *ако* оће да га једе меко, добар је ГД; *ако* се сету О; *ако* се тепате, тепајте се овако Ц; месо *ако* се скува Ц итд.

Али: *али* ако дође друг О; *али* она је у Баваниште ГД; *али* сџа да чује, да види лопту, не ГД; *али* сџд да ми струже здрав зуб П; *али* седив у стару кућу Миркову ГД; да пије воду *али* да не се намокри Ц итд.

Ал: *ал* видиш, сџд ладовина, добро је ГД; *ал* не га пуштише П; Не ваља, *ал* сџг биднало Ж; па ја знајем, *ал* такој сам гу сањала П.

Ама: *Ама* чекеј да ти кажем П; *ама* тој његов ли је стан бија ГД; можда, *ама* ја не знам Ц; *ама* нема време ни он Н итд.

Веће („већ“): оно *веће* готово Сз.

Да: *да* знајев деца што је ГД; *Да* му каже Ж; *да* има куде да преноћи ГД; *да* има тежину да га продав ГД; *да* наберем Ч; *да* падне, *да* ме мене окриви Ц; *да* поживи коју годину Ц; *да* се послужим још малко Ц; викам нећу *да* ги купим Ц; знам *да* је од моју фамилију ГД; не верујем *да* може *да* га откупи П итд.

Дек/дэк („да“):¹⁵⁷ Да му каже *дек* што је бија у ацилџек не врѣди тој да продава П; да сам знала *дек* Луџе има ГД; ^уодма ми текна *дек* је оној кума што је рекла Сл;

знам *дэк* има малу П; ја знам *дэк* је разговарала П и сл.

Дек/дэк/дэг („због тога, зато“): не може *дек* он ради поподне ГД; знам *дек* он ни је причаја П; не да причам *дек* је она туј Сл;

дэк оно да плаче, ја да плачем, не Т; он *дэк* жуџу у лице („зато му је надимак Лисица“) Н;

знам *дэг* ми је причала Ч; па *дэг* ву га показујеш стално Ж и сл.

Док: *док* се ја диџнем П; *док* се обуџе, *док* му даде Ц; *док* се сѣтим Р итд.

Докле: ја ће завршим *докле* се ти вратиш Т; такој ће је *докле* си ти дѣте ГД и сл.

Ели/ел: *ели* га виџа неџа Сз; *ели* католици *ели* православно Н; *ели* сас бурму Сл; *ели* стоку оставѣте *ели* се вратѣте Н; *ели* ће се пазев *ели* ће џуџев Сл; неке патичке, *ели* сандалке, *ели* ципѣлке Сл;

за неџа *ел* за мене Н; *ели* џди, *ел* сѣди туј Б и сл.

Ем: *ем* помаџам, *ем* трпим Т; *ем* сам ву рекла, па не смѣм П и сл.

Епа: *еџа* мој дѣда имаја тџа О; *еџа* никаква неси Ч; *еџа* она је доле Н.

И: виџам ги да џдев *и* да донѣсѣв П; да ги доведе *и* дѣца П; *и* дѣте *и* он се запали ГД; *и* тамо *и* овде О; постџили *и* у цркви О; прави ги соџ *и* коџпот ГД; он само подиџе главу *и* спушти ГД итд.

Или: само да ли двоџиџа *или* троџиџа бѣву Р; *или* чај му не одговара Т и сл.

Како („као“): *како* да неџмо фамилиџа О; *како* сѣк се сѣџам П; *како* у Прѣшево што ги има О и сл.

Кад/кад: ја *кад* сам доџџа Н; *кад* бѣше ладно О; *кад* доџев, спрема јѣдење ГД; *кад* закољѣшеву свиње Ц; *кад* изаџем у пенџиџу П; *кад* му врџеше шамарџину Ц; *кад* се расприџамо, не моџ се одѣлимо Ц; Ратко *кад* умре, тџ ноџ ја саџам ГД.

кад је бија у Врање Ч; *кад* смо ми направџили куџу горе Ц итд.

Ма: Дѣбро, *ма* мене ме срамџта О.

Ма ли: *ма ли* бѣше јуџер Т; *ма ли* ти виџам Ч; *ма ли* ти прича П и сл.

Него: има, *него* неје дѣбро П; *него* што си рано остала без домаџина О; правим, *него* не искаџа џбаво Т итд.

¹⁵⁷ Овај везник фонетски одговара прилогу *гдека*, *гдек*, а негово значење може бити изрично и узрочно (в. Белић 1999: 187, 412).

Ни: ама нѐма врѐме *ни* он Н; не мѐж *ни* да мр̀даш Ч; *ни* дѐда, *ни* парадѐда, *ни* ч̀укундѐда О; *ни* дѐнѐске нѐ знам П; *ни* је бѝја *фр̀ижидер* П; *ни* мѐтар Т; *Ни* ми казаше П; *ни* на пѐдрум, *ни* на ку̀ћу, ђпште Н; *ни* не ф̀аћа ш̀уга Сл; *ни* сам лѐк примала, *ни* сам код лек̀ара отишла П; *ни* сам л̀убав водила, *ни* сам нѝшта П; *ни* смо видѐле дѐте, нити нѝшта ГД; *ни* су ми наплатили, *ни* нѝшта П итд.

Нити: али *ниѝи* ђни долазив, *ниѝи* мѝ идѐмо О; ни смо видѐле дѐте, *ниѝи* нѝшта ГД; *ниѝи* мѝ ймамо, *ниѝи* ђни ймав Н; *ниѝи* тражи ма̀јку Т итд.

Па: иде, *ѝа* се врати Ч; казаше га *ѝа* забрави О; Љиљана прѐдаде ђвам у Београд, *ѝа* ђтиде ГД; набија гу т̀ј, *ѝа* узѐја мѐтку Ц; направѝ *ѝа* ги ви́кне П; ђн се жени, *ѝа* се жени ГД; *ѝа* неки п̀ут направим сѝр ђвѝ млад ГД; *ѝа* си га Гѐспод красеше Ц; *ѝа* су јавѝле партизани Ц итд.

Па ли: *ѝа ли* засрами се П; *ѝа ли* нека иде, ш̀то те брига ГД; *ѝа ли* ја разговара Ц; *Па ли* и ђ прѝтисак тѐчи кр̀в Ж и сл.

Пошто/поштом: *ѝошѝо* ги писамо Р; *ѝошѝо* кафана ђдма т̀ј е П; *ѝошѝом* ђна бѐше тр̀удна ГД итд.

Сем: нѝкој, *сем* ђвѝ Цуфа ш̀то је држаја радњу П.

Та („па“): да набѐрем *ѝа* ће ти дам Ц; идѐше, *ѝа* донѐсоше Сл; завршише, *ѝа* дођѐше Т; завршимо, *ѝа* гу вратимо Н и сл.

Те: *ѝе* некад маргарин, *ѝе* некад зѐјтин ГД; *ѝе* ђвако, *ѝе* ђнако Ч; *ѝе* ђвѝ, *ѝе* ђнѝ П итд.

Тики: *ѝики* ви́кне ђјѐмпут О; *ѝики* ву се повећа прѝтисак ГД; нѐма, нѐма, *ѝики* се јавѝ Т.¹⁵⁸

Чим: *чѝм* је таква ствар, дѐбро П; *чѝм* вѐзиш, знајеш Ц и сл.

Што: ви́кам ву за ђнѝ *шѝо* трѐба да донѐсе Т; да знаш *шѝо* сам доживѐја П; не размѝшљав *шѝо* на̀род јѐде ГД и сл.

РЕЧЦЕ

2.6.4. Све речце из прешевског говора се могу поделити у неколико група: модалне, речце за посебно истицање, упитне, речце за потврђивање и негацију, императивне, показне, речце за обраћање и речце за дозивање.

2.6.4.1. Модалне речце:

Белки(м): *белки* ће дѐђе Т; *белким* ће помѐгне П; некој ће се јавѝ, *белким* Р; ће направѝ, *белким* Ц и сл.

¹⁵⁸ И у другим призренско-тимочким говорима *ѝики* се употребљава у функцији везника (Богдановић 1979: 100, Јуришић: 277). Уп. Белић 1999: 414: „Прилог *ѝике* (*ѝек*), који се ђвде често изговара *ѝке*, добио је у ђвме дијалекту и специјалну употребу и значење. Он се употребљава, каткада, као адверзативна свеза, али јѐш чешће као речца за истицање.“

Богами: *богами*, забравим се Сл.

Ваљда: *ваљда* ву је боље Ч; добро је *ваљда* П; она *ваљда* има боље Ж и сл.

Додуше: *додуше*, вика ће врати Т; *додуше*, ништа неје рекла М и сл.

Истин: *истиин*, нема ги више Сз; *истиин*, тако је П и сл.

Можда: *можда* је стигнаја Ч; *можда* несам требала Т; *можда* су се посвађали П итд.

Стварно: *сйварно* ти викам Сз; *сйварно* ли је такој било П и сл.

2.6.4.2. Речце за посебно истицање:

Ама: *ама* ми је испало П; *ама* неје баш такој Сз; *ама* потпуно исто ГД; *ама* сам гу направља работу Ц; и сл.

Баш: *баш* је убаво Ч; *баш* он наије П; ене *баш* онам Т; епа, *баш* такој Ц итд.

Дип: *дйй*, *дйй*, ако вика Т; лепо си спије, *дйй* ако гу пробудив П; *дйй* ладовина, па седим ГД; *дйй* она туј П; *дйй* сам ву рекла ТР; работала би, *дйй* нема сә што О и сл.

Бар: *бар* да ми је једно Р; *бар* да продамо П; *бар* да се јави Ц и сл.

Берем: *берем* да је завршила, да има куде П; дај ми *берем* једно Т и сл.

Само: *само* ву прође сенка Т; знам ги *само* по презиме Ч; *само* да не идем П итд.

Сал: *сал* ми тој фали П; *сал* толичко оставила М; *сал* једни јажца Ч; *сал* једәмпут је бија Р; *сал* га зажарив и толко ГД; *сал* ће рекнемо Ц;

Салте: *салте* ву је о[д] тој Т и сл.

Тамән: *шамән* да завршим Т; *шамән* ми се уфати да ги кажем Рљ; *шамән* работа П итд.

2.6.4.3. Упитне речце

Да ли: *да ли* ву је боље Ц; *да ли* сте могли П;

да л ги има туј Н; *да л* је такој, *да л* неје, не знам Р; *да л* су продали Т итд.

Ли: бегаш *ли* Рљ; берете *ли* дрва? Р; ви блажно *ли* ће правите? Ж; вика *ли* га Ц; Знајеш *ли* га? Ж; иде *ли* код њи Т; Идеш *ли* у школу? Ж; има *ли* те Т; искараше *ли* гу? Т; исто *ли* ги викав Т; куде *ли* је до сәд Ц; на Луку *ли* дете Н; не причате *ли* П; нормална *ли* си П; Она *ли* је? Сз; пођосте *ли*, бре Ц; Скува *ли* се? П; такој *ли* је Ч; Ти, заведе *ли* се? Ж; украдна *ли* те? Ж; ће ти једе *ли* блажно? Ж и сл.

Не ли: не *ли* ги писувамо Н; не *ли* се договорисмо Ц и сл.

2.6.4.4. Речце за потврђивање и негацију:

Ако: *ако*, *ако*, нек је за добро Ц; *ако* ги је Ч; *ако* си дошла П; ма, *ако* гу је довеја Т итд.

Да: *da*, де, *da* П; *da*, *da*, тако је Т.

Епа: *epa*, како мислиш ти П; *epa*, сэд ће ти кажем Т; *epa* сам га направила Ч; *epa* си гу направија рабóту Ц.

Јес: *jes*, тако је Р; *jes*, *jes*, такој беше П.¹⁵⁹

Јок: да повикне, *jok* М; *jok*, брѐ Рљ, Ц; *jok*, зинала П; ма, *jok* П, Ч, Т итд.

Не: да појѐде, *ne* Т; *ne*, мори, *ne* П; окрѐне се и *ne*, и *ne* Ч и сл.

2.6.4.5. Императивне речце:

Ега:¹⁶⁰ *ega* имала тóлко Ч; *ega* се одадеш П; *ega* се распрáви Т; *jega* дође Љ; *jega* стигне Ч и сл.

Нека: *neka* га, такој му и трѐба Ч; *neka* ги, ће вѐдив П; *neka* гу, *neka* Т и сл.

2.6.4.6. Показне речце:

Еве: ако оћете, *eve* ви П; *Eve* ви смóки П; *Eve* ви цигѐрице П; *eve* га дóм сѐди Сл; *eve* ги Љ; *eve*, да јѐдем не мóгу П; *eve* ја ће ву донѐсем Н; *eve* Македóнци Ц; *eve* овакој, глѐј Ц; Звóнко *eve* га О итд.

Ене: *ene* ги отúд Н; *ene* ти онај Ч; па *ene* онóј што направи Р и сл.

Етејете: *ete* такој П; *ete* та́м ги однѐси П; *Ete* ти, најѐди се Сл; *ete* с њи мóжеш О; ра́ди *ete* туј ГД; сви на́ши, *ete*, комшије Ц; и *jeite*, бѐдна Сл; *jeite*, има Љ итд.

Те: вѐкам, *ite* ти ги Т; за те́бе, *ite* ти М; *ite* ги, нек у́знев свѐ П; *ite* ти, у́зми П и сл.

2.6.4.7. Речце за обраћање:

Мори: ка́ко, *mori*, такој Ц; *ne*, *mori*, *ne* П;

Бре: а, *bre*, вѐкам ти П; *jok*, *bre* Рљ, Ц; *ne*, *bre*, Војо, не́је бѐло Т; Нѐмој *bre* П; оће да у́зне па́ре, *bre* П; итд.

Бе: а, *be*, зашто? М; а, *be*, куде́ си ти Ц; *ne*, *be*, нѐмам П итд.

2.6.4.8. Речца за дозивање:

jela код мѐне О; *jela* ова́м Св.

2.6.4.9. Речца за давање, уручивање:

eve, *na* Ч; *na* ви М; *na* ти, у́зми П и сл.

¹⁵⁹ Ова речца је заправо облик презента глагола *јесам* (*јесам*, *јеси*, *јес*). Са значењем речце у алексиначком говору јавља се и облик *јесје* (< *јес(ш)* + *је*), в. Богдановић 1987: 190, 222.

¹⁶⁰ Белић наводи да овом облику паралелу представља *еда* (*ли*) исто онако као што облику *кѐда* одговара *кѐга*, а за пример из Врања: *ега дође* даје објашњење „*да дође, нека дође*“ (Белић 1999: 414).

ПАРТИКУЛЕ

2.6.5. У говору Прешева забележене су партикуле: *ј, к, м, р*. Према броју слогова прешевском говору познате су једносложне партикуле: *-ја, -ка, -ке, -на*.

2.6.5.1. Партикула *-ј*: *Кој* се качува? П; *кажи кој* си Ц; *нема друг кој* М; *кој* ће ми дође Ж; *кој* што се сѐти ТР;

кад се *некој* прави важан О; *некој* га фрљѝ П; *некој* му је даја Ц;

а ми *никој* О; *не*смо се *никој* викали скоро Н; *никој* не знаје Ц; *никој* не се је отруја П;

не поѝти *свакој* П; *свакој* си је чуваја Ж; *свакој* си себе гледа Ч;

а бѐ, *овај* аѝја Ц; *овај* извор овдека Ц; *овој* наше Љ; *овој* ситно П; *овај* овдека воденица Ц; *овај* црљива, *овај* неје П; на *овуј* Наду О; сас *овуј* стоку Н;

куде *иѝј* ора Ц; *иѝј* Мамински рид М; сас *иѝј* грањ П; *иѝој* деда ми је П; *иѝој* си постоји Ц; с *иѝој* девојче О; баба је измучена *иѝај* П; *иѝај* баба О; *иѝај* школа Ц; куде *иѝуј* голему собу Ц; о *иѝуј* страну П;

оѝј Миле Ц; *оѝј* једѝн Ж; а *оѝој* друго М; пре *оѝој*, знаш О; *оѝај* вода Ц; *оѝај* жена бѐше ли П; *оѝај* наша ѝива Н; од *оѝуј* снашку О; на *оѝуј* страну оѝамо М;

од *овеј* женетине Ч; *овеј* мале Н; доста више сас *иѝеј* снашке П; *иѝеј* ливаде ондека Ц; тој су *иѝеј* Сз; а *оѝеј* наше ливаде доле Ц; *оѝеј* решѝтке П;

баба Дѝнка *иѝуј* сѝди П; и *иѝуј* свадба ѝма ГД; ја сам се *иѝуј* родила О; *иѝуј* су затѝкли Н;

е, сѝк ће пишеш *овакој* Р; не би *овакој* пилѝнце нагазила О; ѝн вика *овакој* П;

Е, *иѝакој* га окрѝни малка П; ѝте *иѝакој* О; и *ѝиѝе* *иѝакој* бѝдна П; и *иѝакој* си и остало Р; *иѝакој* су вѝкане Н;

гледам си *онакој* Ч; дођо *онакој* П;

ѝпа *заѝој* Т; *Заѝој* га несу тѝли П; *заѝој* не му ни дава Сл итд.

2.6.5.2. Партикула *-к*:

нека га *овдѝк* Н; ѝна је *одѝвдѝк* Ц;

ѝндак је добро П; *ѝндак* ће ѝдемо навѝмо Р и сл.

2.6.5.3. Партикула *-м*:

сѝд *веѝем* нема Сл;

ѝмурѝчкѝм ѝде Ч; *кљѝчѝчкѝм* се вуче Ж; не јѝди *лежѝчкѝм* Т; свѝ *седечкѝм* Ч; свѝ такој *седечкѝм* П;

ѝошѝом ѝна бѐше трѝдна ГД и сл.

2.6.5.4. Партикула *-н*:

овој *овдѝн* горе Н.

2.6.5.5. Партикула **-р:**

јучѐр бѣше Сл; *јучѐр* ги докараше Т; *јучѐр* је бѣло гужва ГД; оглушише не *навечер* ГД; *увечер* ће отиде Сл и сл.

2.6.5.6. Партикула **-ја:**

овија Американци О; *овија* како ги викав Р; *овија* Раткови идоше О; *иџија* болеси Ч; *иџија* гробја О; сас *иџија* хѣбиња П; узѣдо ги *иџија* пешкири П;

глѣј ги *онија* Ж; милује *онија* кола П; правив *онија* држачи П;

али нема ниједн човек *иџија* О; нема га *иџија* ГД; *иџија* до врата Сл итд.

2.6.5.7. Партикула **-ка:**

а *овдека* је бија Сѣнта само Н; довѣја га Воја *овдека* П; долина *овдека* М; код мене *овдека* ГД; нема рудници *овдека* Р; *одовдека* не ли трња све П; што се отсели *одовдека* П; има *ондека* М; *одамначка* се је удала Ж; ја несам месѣла, богами, *џоодамначка* ГД; иде си *џолѣчка* О; *џолѣчка*, спије П; вози *џо џолѣчка* П; *малчиѣчка* зејтинчак П и сл.

2.6.5.8. Партикула **-ке:**

ако умѣјеш да се снађеш *данѣске* Сл; *данѣске* пѣтак је О; несмо месѣли *данѣске* ГД; Сви се чуdiv и *дан-данѣске* П; сѣг, *зиѣмуске* О; и ја купува *једѣниџиѣ* Т; ја *лѣџоске* идѣ, на Видовдан ГД; *лѣџоске* је доодѣла ГД; *надворке* турим П; *наџѣске* до кој знаје кѣд О; делили *џролѣџоске* плугови Сл; *џролѣџоске* делили Сз; па и Миѣца ми вѣка *синоџке* П итд.

2.6.5.9. Партикула **-на:**

Ни *дондѣна* да мрднем П; *овдѣна* горе Ц; *овдѣна* ми је Ч; *овдѣна* нема М; *овдѣна* све цигована П и сл.

УЗВИЦИ

2.6.6. Узвици су груписани у три скупине: узвици за вабљење и терање животиња, ономагопејски узвици и узвици изражавања психичких стања.

2.6.6.1. Узвици за вабљење и терање животиња:

Викамо: *квѣк, квѣк, џи, џи* П; *маџ, маџ* П; *маџ, ѣди, маџ* Ж; *чибе, брѣ!* П; *чибе!* Ц, М, Т; *џиѣ* мори П; *џиѣ, џиѣ* Ц; *џи, џи* П, Ж, Ч.

2.6.6.2. Ономагопејски узвици: *Грѣке, грѣке*, до доле П; *миџ, миџ* по *миџ* Н; *џѣке, џѣке, џѣке* по оној П; *динге, динге, динге* по главу Ц; кѣд одједѣмџ, *брѣм!* О и сл.

2.6.6.3. Узвици изражавања психичких стања:

каква куѣа, *лѣле, лѣле* ГД; *лѣле*, а ми! М; *лѣле*, Боже П, Т, Ц, Сз; *лѣле*, дѣца ву џшчува Т; *лѣле*, па и паприку П; *лѣле*, срамѣта ме О; *лѣлке, бѣшке* П; *лѣлке*, дѣца Сз.

īūgo, Го̀цо! О; *Tūgo*, *īūgo*! П; *īūgo*, Зо̀ре, ти не зна̀ш Т;
кѹку, кэд видо̀ П; *кѹку*, *кѹку*, *ћѹти* О;
 Рудници, *ау* рудници утепа̀мо се свѐ! Р; и ви́кам: „*Eeej*, ће би́дне ра̀т“
 П; *ѳи*, рекна̀ ми Го̀ца О; *ууу*, кудѐ ме ви́див менѐ Н; *ухѹ*, жош ла̀ни Т; *о*, ку̀фо
 мо̀ја М;
ха̀, *ха̀*, *ха̀*, тако̀ј чи́ни Ж итд.
Море: *Мо̀ре*, до̀кле има̀ше Бра̀нка П;
Амэн: *амэн*, ви́ше П; *амэн*, љѹди, до̀ста је Ч; ви́кам, *амэн*, кудѐ су? Т;
Еј: Да пла̀че човек, *ѳј* Ж; *ѳј*, ста̀ни Н; нѐ се ма̀ји, *ѳј* ГД;
Ја: *ја̀*, брѐ Ч; *ја̀аа* ГД;
Ој: али нерво̀за, *о̀ј*, жѐно итд.

ИЗ СИНТАКСЕ

3. Дијалектолошке монографије обично садрже поглавље посвећено питањима из синтаксе датог говора. Неки аутори су ову тему обрађивали према врстама речи, а неки су скретали пажњу на најбитније синтаксичке моменте из анализираниог народног говора.¹⁶¹ Сама проблематика синтаксе није тако једноставна и не може се у потпуности обрадити тако што ће јој се посветити део рада. Селективна обрада синтаксичких питања вероватно би најбоље испунила захтеве научне анализе. На такав начин приступили су ретки дијалектолози који су истраживали говоре призренско-тимочке области. Радмила Жугић се бавила исказивањем генитивних значења у говору јабланичког краја (Жугић 2010). Марина Јуришић је анализирао синтаксу падежног систем говора Горње Пчиње (Јуришић 2010, Јуришић 2011, Јуришић 2012а, Јуришић 2012б).¹⁶²

У овом поглављу биће речи само о најбитнијим синтаксичким обележјима говора прешевског краја, а то је: конгруенција именица плуралија тантум и збирних именица, удвајање објекта са посебним освртом на удвајање

¹⁶¹ Белић (1999: 397–415) је поглављем синтаксе обухватио нека питања: збирне именице, употреба гл. придева радног у предикату, наставак *ле*, придевски облици, компративна конструкција, значење члана, место енклитичке заменице у реченици, употреба императива, употреба имперфекта и перфекта, пропуштање везника *да*, погодбени начин, употреба везника и партикула, употреба партикула. Павловић (1939: 213–232) је уопште говорио о синтаксичким појавама. Стевановић (1950: 138–152) је обрадио: систем деklinације, употребу глаголских облика, конгруенцију и ред речи. Тирић (1983: 102–110) је издвојио битне одлике из синтаксе падежа, синтаксе глаголских облика, синтаксе реченице, затим, глаголски род, глаголе непотпуног значења и конгруенцију. Богдановић (1987: 225–266) посвећује пажњу скоро свим областима: синтакса врста речи, синтакса падежа, синтакса глагола, синтакса реченице. Код Вукадиновића (1996: 251–265) се налазе поглавља: Из синтаксе врста речи, Из синтаксе падежа, Неке одлике глаголских облика. Марковић (2000: 221–237) анализира све врсте речи из угла синтаксе, затим слагање реченичних делова и безличне реченице. Младеновић (2001: 475–502) не разрађује све категорије већ само оне карактеристичне теме: конгруенцију, ред речи, упитне реченице, безличне реченице, пасивне конструкције, поредбене конструкције, употребу слободних падежа, удвајање слободног датива, етички датив, плеонастичку употребу личних заменица и нешто шире говори о синтакси глаголских облика. Тома (1998: 355–432) према поглављима обрађује: синтаксу падежа, реченице постојања и непостојања, конјункторе и субјункторе.

¹⁶² У тесној вези са балаканистичким обележјима српских говора је и падежни систем Параћинског Поморавља, о којима је писала Софија Милорадовић (Милорадовић 2003).

заменица уз употребу предлога, плеонастичка употреба заменица, место заменичке енклитике уз глаголе и употреба одричне речце *не* уз глаголе.

НЕКЕ НАПОМЕНЕ О КОНГРУЕНЦИЈИ

Множина именица средњег рода

3.1.1. Множински облици именица средњег рода са наставцима *-а* и *-иња* конгруирају са атрибутом речи и предикатом као именице мушког рода.

а) *некакви брда* отуда О; *неки брда* М; *онија брда* Ц; по *овија брда* на тамо Т; *онија буриња* П; имамо си *наши дрва* Ч; ја ги притиска *иџа дугмиња* П; све *неки имиња* Ч; *фарбани јаја* Б; *иџени јаја* ГД; *црвени јаја* и *лук* П; на *иџа месина* Т; *иџа иџа* што купи П; не одговарам на *иџа иџа* П; *селски иџа* Љ; знајеш ги *овија наши села* Љ; ја *иџа села* све знам О; кад ће покажев *неки села* Ч; не знам *који су иџа села* Р; тој су *иџа села* М; у *наши села* М; у *иџа села* Р; сас *иџа иџа* П;

б) *тија брда су се видели* Р; *иџа* и *ребра* да се видив П; сви *села су се изгубили* Љ; *тэд су били чезиња* Сл и сл.

3.1.2. Именица *деца*, којом се исказује множина од именице *деџе*, такође конгруира као именица мушког рода у множини:

а) *велики деца*, *мори* Ч; *деца малеџи* Ч; *деца малеџи* П; *деца су ми гологлави* П; *боже*, па тој *моји деца*, *синко* О; *који су деца сиромашни* П; *леџи деца* обедве Ж; *море*, *овија деца* ме зајебавав Ц; *нашински деца* учиш Ж; *неки деца* доодише Ч; *негови две деца* П; *неџи деца* Ж; *негови деца* Сл; *иџи деца* и *ми* тој гледамо Ч; *иџи деца* Ж; обедве *деца су ми добри* Рљ; обедве *деца су наши* Љ; *одив деца мали* Ж; *онакви деца* нема нигде Ж; *онија деца иџи* Ч; *онолички деца* има Ж; па *тэг на негови деца* П; па тој *моји деца* О; тој од *ваши деца* Љ; тој су *Звонкови деца* Љ; тој су си *иџи деца* Н; *иџи деца* Ч; *узела од овија деца* П; *дечиџа злиџи* Рљ; *красни си дечиџа* Ж;

б) *дошли* ми *деца* Љ; *деца си ишли* по пут Т; *овија деца несу смели* О; *расиџи ишли се деца* П и сл.

3.1.3. Код именица *очи* и *уши*, које представљају остатке двојине, примећује се исти поступак конгруирања којим су обележене именице које означавале множину именица средњег рода:

а) *иџа очи* на *деду* Рљ; *иџа очи* П; *секо*, што су ти *очи надувани*? Ж; *големи уши* Ч; *онија уши* ушиџи П; *уши оволики* П и сл.

Збирне именице

3.1.2. У прешевском говору употребљавају се облици збирних именица на *-је* (в. т. 1.3.11.8.). Међутим, овде треба скренути пажњу на нека преобликовања која су настала као последица семантичке и морфолошке неусаглашености. Таква преосмишљавања могу бити остварена интегрисањем збирних именица у множину или плурализацијом конгруенције. Детаљније се тиме бавио Младеновић (2011), који је закључке заснивао на грађи из српских говора југозапада Косова и Метохије. Младеновић наводи да је „замена граматичке конгруенције уз збирне именице семантичком, део опште тенденције приближавања значења и облика као дела укупног упрошћавања граматичког система“ (Младеновић 2011: 224). Овај поступак указује на „ширење једноставнијег модела у коме значење и облик нису конфронтира-ни“ (Младеновић 2011: 225).

С обзиром на то да нисам успела да запишем одговарајући детерминатор уз сваки пример који би помогао у семантичком опредељењу броја, наводим све примере који су се нашли, јер је на основу других јасан положај сваког лика. У наредним примерима препознаје се плурализација облика и истовремено осмишљавање једнинско-множинске парадигме.

Гробље/гробје – гробља/гробја

српско гробље Н; *баш код гробље мирајшовачко* Ц; *Роберт је на гробље* Ц; *оној гробје* М; *гробје сѐг ископујев* Н; *отидемо на гробје* Ц; *тџ део је било гробје* Ц;

долѐко су наши гробја Сз; *на који гробља* Љ; *куде гробља има* Н; *идев на гробља, дођев од гробља* П; *има нека код гробја* Ц; *изнад гробја* О; *па кад отидемо на гробја* Ц; *цигански гробја куде су* Н;

Дрвље/дрвје – дрвља/дрвја

треба да однѐсе идој дрвље Ц; *накуд оној дрвје* Н;

идава дрвља и камења П; *и сѐк сивојив дрвја* О; *ишја дрвја* ГД, Н;

камење – камења

од оној камење не мож да прођем О;

Длѐги камења горе Р; *до онија камења тамо* Љ; *како камења* Т; *камења да бѐре овдѐна* П; *неки камења* Ц; *идава дрвља и камења* П;

трње – трња

има оној ишрње П;

Какви ишрња, да знаш Рљ; *ишрња, али онија магариња што јѐдев* П; *ишрња* П, Ц, ГД;

снойље/снојје – снойља/снојја

има и идој снойље П; *кѐд се врже снойље* Т; *Тој е снојје* Ж;

вржемо ги *иџија сноџља* ГД; *сноџија* су од *жџито*, *јечџм*, *овџс* Т;
 гвожђе – гвожђа
 продадо *га гвожђе* П; *макаџе* за *сечџње гвожђе* Ц;
све њеки гвожђа по *авлију* Сл.

Из већине примера јасно се могу увидети морфолошке измене које су настале да би се дошло до изједначавања у семантичком смислу. Односно, систем проистиче из схватања да ако нека лексема означава збир неколико јединки онда и таква реч мора имати и сингуларну форму. Тако настаје паралелизам: /тој/ *гробље* – /тија/ *гробља*; /тој/ *сноџље* – /тија/ *сноџља*, /тој/ *џрње* – /тија/ *џрња* итд.

Именица *лоџе* представља облик с. р. једнине. Да би се исказала одговарајућа множина, настао је облик *лоџиња*. Да је заиста реч о таквој семантичкој надоградњи види се из конгруентног односа са атрибутом или предикатом.

бџш куде је *наше лоџе* *искачало* О; *Узунско лоџе* Ц; *викамо га Лоџе* Н;
тој су *џрешевски лоџиња* П; *туј* су ни *биле лоџиња* *све* О;¹⁶³ *крџз лоџиња*
 што се *џде* О; *Чеклички лоџиња* М;

Лексему *гроџе* није могуће означити као подложну бројној адаптацији:
бџремо гроџе М; *брали гроџе* Ч; *пунив* ни *сукњицики сџс гроџе* П;
брали смо гроџе ГД.

Код облика *корења* нисам могла одредити о ком броју се ради или је можда реч о аналошкој форми без паралеле са једнинским ликом.

три корења са *све лисја* П; *донџсе десет-петнаџс корења* П; *пџршун* са *све корења* Ч; и *потџкло* и *корења* П.

Слична је ситуација са именицом *џруња*, коју сам забележила као множински облик:

сџс онија џруња там П; *пренџси ги џруња* Ж.

Именица *брања* конгруира са атрибутом речи или са предикатом као именица м. р. мн.:

вџлики брања џма Б; *двојџица брања* тамо *рођени* Р; на *сви џпројџица брања*
 Рљ; *овија брања* куде *ће* Ч; *џдџиари* су *брања* Т; *рођени брања* су Ч и сл.

Именице плуралија тантум

3.1.3. Конгруирање атрибушке речи или предиката са неким именицама плуралија тантум показује да неке од ових именица могу бити другачијег рода од оног какав је у стандардном српском језику. У прешевском говору

¹⁶³ Множински облик радног глаголског придева *биле* представља резултат уједначавања форми мушког, средњег и женског рода (в. т. 2.5.4.2, 2.5.4.3. и 2.5.10.).

код мањег броја ових именица препознаје се процес сингуларизације који се реализује стварањем јединско-множинске парадигме.¹⁶⁴ Моја грађа није у потпуности показала јасан однос према овој скупини, али се из бар једног примера (а у вези са једним обликом) може уочити другачији статус именица плуралија тантум у језичком систему.

Најпре наводим облике који имају само једнину.

бóли га у *кѣс* П;

кучина П, Ч, Т, Рљ, Сл, Ц, Ж, М; *кучину* па замóтај П;

ѡако ву је *рње* Ж;

од *оној ѡрошлогодишње ѡрице* П; *оној ѡрице ѡбаво* Ц; да ми купи *ѡрице* П.

У већини наредних примера препознају се плуралски облици морфо-лошки мушког рода.

на *кóњи су се сѡављали бисáзи* Ц; *бисáзи су били* и за *жито* П;

она на онија врáиа М;

да заустáвив *неки војни кóла* П; *двоји кóла* железни Сл; купише *некакви кóла* Рљ; *онија кóла* Т; *онија сељачки кóла* П; по *двоји кóла, ѡроји* Сл; сáд *двоји кóла* П; *тúј ће прођев кóла* П; у *моји кóла* Ч;

на *његови грúди* Т; свé на *грúди* је спавáло П; *устрел у грúди* П;

и свé преко *моји леђа* Ч; *они сáс леђа* Ц; *ти с ѡивоји леђа, ја с моји* П; *чим окрéнеш леђа* Ч;

запалéње *ѡлућа* Т; у *његови ѡлућа* Ч;

гњéтев *пáре у усѡа* Сл; у *његови усѡа* Ж; *онолики усѡа* О;

Пеѡрови ѡсѡи га *фађав* Ж; *Пеѡрови ѡсѡи* од *сúтра* Ж.

У неким облицима јасно је да се ради о множинским формама женског рода:

онéј вáле на главу Сз; купи *ву капúт, мáјце, гáће* П; сал *једнé гáће* Т; да[м] му *моје ѡаниáлоне* Сл; *узне онéј њине ферéце* П; *обуче гу [у] ферéце* П; у *моје чашире* Ц; *ја ће те чекам у чашире* Ц; *нема никакве унихојке* П; *сѡвре* су се *викáле* Љ;

разэпне *онéј каѡарáге* Ц; дај ми *ѡéј кљéшиѡе* Ц; *кудé су кљéшиѡе* П; *гдé су моѡорáнгле* П; узимá *неке моѡорáнгле* тамо Ц; *ја сáс макáзе сéчу* Ж; *кудé су онéј моје макáзе* Рљ; *макáзе* и *отсéчи* Т; дај ми *наочаре* П; с *његове наочаре* П; *тој су моје наочаре* М; *тóд су биле нáвве* П;

једнé ѡиѡије П; *ѡиѡије прави* Ц; *ѡéј ѡомије* П;

легáла је *богиње* Т; да *несу заушке* П;

¹⁶⁴ О оваквом статусу именица плуралија тантум у српском и македонском језику опширније говори проф. Јордана Марковић у Марковић 2012.

с тој мора да чини *чаре* Сз итд.

Забележени су примери који потврђују облике и мушког и женског рода множине – *колица* и *колице*:

тѐра с онѝја *колица* Ч, на̀ши *колица* П;

тѐј су на̀ше *колице* Б; ће узмеш *колице* Сл и сл.¹⁶⁵

Именице из групе плуралија тантум које су развиле јединско-множинску парадигму:

једнина: ста̀ви се сѐно у *ѝој ја̀сле* Ч; о[д] *ѝој ко̀но̀иље* пла̀тно се је тка̀ло П; *ко̀но̀иље* П, М, ГД, Ж, Т, Рљ; *ко̀но̀иље* по Мо̀ра̀ву Ц; да̀ј ми ма̀шу П; под једну̀ *мѝшку* лѐб Ж; под *мѝшку* ву искочѝло П; *ѝезгера* уза зѝд ГД; има̀ли смо *чѐзе* Сл;

множина: има̀ли су *ѝија ја̀сла* П; бѐле пантало̀не и бѐлу блу̀зу од *ѝија ко̀но̀иља* Ц; тѐ *ги та̀м ма̀ше* М; за *мѝшке* Т; па гу дофа̀тим под *мѝшке* Ц; носѝли смо на *ѝезгера* П; та̀д су бѝли *чезѝња* Сл.

Код имена празника *Задушнице* уочава се јединско-множински однос: на *Заду̀шницу* П, Ж; *ѝде Заду̀шница* Ч; у субо̀ту су *Заду̀шнице* П;

а у другима не: *Во̀дице* су кѝд се ба̀ња кр̀с ГД; *ѝшле* смо у *Ла̀зарице* Ж; и о̀не бѐву у *Ла̀зарице* П; на *Младѝнци* Ч; ће сла̀вив *Младѝнци* П.

Према претходно наведеним облицима именована празника, аналогичом је, вероватно, настао облик *свѐици Тро̀јице* Сз.

Удвајање објекта

3.2.1. Удвајање објекта је балаканистичка црта за коју знају сви ПТ, а и други српски говори.¹⁶⁶ Обично се код удвајања говори о удвајању личних заменица, али је прецизније рећи удвајање објекта јер се уместо пуног заменичког облика може употребљавати и именица па и нека друга (нелична) заменица.

Потврде које следе говоре о удвајању објекта код употребе именице, затим о удвајању личних заменица, удвајању објекта са употребом неке друге заменице.

а) Удвајање објекта са употребом заменичке енклитике уз именицу:

¹⁶⁵ У Алексиначком Поморављу: *једне ѝриколице ѝесак* (Богдановић 1987: 160); у Заплању: *колица* и *колице* (Марковић 2000: 137); у пчињском говору само *колица*: *Милан Ђубре искарује с колица* (Јуришић 2009: 133); у говору Гатња *колица* се јавља само као именица ж. р. јд.: *и на̀унимо ову колицу* (Младеновић 2013: 216).

¹⁶⁶ О објекатској редупликацији у српским говорима опширније у: Милорадовић 2009.

да ти *га* припази *де̑ше*; да *га* пушту *сина* О; знаш ли *га* *Чеду* Р; немој да *га* замогујете *де̑ше* П; она *га* много оћеше *де̑вера ми* П; писамо *га* *брдо* Р; пчеле *га* уболе *Бобе* П; *Раде* *га* вићнем П; *ша̑шу* *га* изеле пчеле;

баба Драгу *гу* одведоше О; да *гу* види *сесиру* О; и *до̑торицу* *гу* викали П; одвојише *гу* *школу* Ц; он *гу* има *библију* („књига“) Т; пуштише *гу* *Терезу* П; у *Моравицу* *гу* доведев *девојку* П; *че̑му* *гу* после правише Н;

али не *ги* збирам *крајке* П; *ноге* да *ги* стави у воду П; па кад *ги* напуштамо *ко̑риве* П; што сам *ги* наређала *лу̑ике* П итд.

Код неких примера удвајања објекта уз именицу у служби објекта стоји и показна заменица као атрибут.¹⁶⁷

куде њи *га* је имаја *и̑ј роман* О; и убијев *га* *и̑га де̑чка* О; како су *га* викали *и̑ј насеље* Р; *и̑ј снашче* не *га* познавам О; *и̑ј и̑воју бабу* добро *гу* знам Ч; да *ги* нема сви *и̑ја имиња* Р; дај *ги* *и̑је кесе* П; кад *ги* пушти *ове̑ и̑сме* П и сл.

б) Удвајање личних заменица:

ма *мене ме* срамота О; шта *и̑е* брига *и̑ебе* П; да *га* *њега* там тури П; несу *га* *њега* викале Сз; несу *га* *њега* казале П; докле *њега* не *га* питао О; *нас* прошли пут излэжа не Н; они *нас* не молише такој О; ја *вас* не *ве* познавам О; *Дренци* *ги* вићав *њи* О; како су *ги* викали *њи* Р; *кромид* и *њи* да *ги* оперем П; *њи* не *ги* пушти П и сл. (више примера у т. 2.2.1.1.1.5, 2.2.1.1.2.4.4, 2.2.1.1.3.3.4, 2.2.1.1.4.4, 2.2.1.2.1.3.4, 2.2.1.2.2.3.4. и 2.2.1.2.3.3.4).

в) Удвајање објекта са употребом заменичке енклитике уз неличне заменице:

Петровци су *ги* викале *на̑иш*; *овој* големо сам *га* чувала Т; *овој* колко *га* плати П; *овој* не *га* узимам Т; *овуј* *гу* не работимо М; враћав *ги* *овија* П; знајеш *ги* *овија* О; *овија* *ги* сретнале Сз; *овија* *ги* сретнамо П; кој *га* је писаја *и̑ој* О; сџ *га* *и̑ој* продаја надоле све П; има *ги* он *и̑ија* П; *и̑ија* не *ги* знам Н; кам *гу* онај *друга* П; глэј *ги* *онија* Ж; *онија* *ги* склона Ж; нема *ги* *и̑акви* П; *онолику* *гу* је дигнала М; ти *које* *ги* пушиш Сл и сл.

Посебне напомене о удвајању личних заменица

3.2.2. Удвајање личних заменица, као балканистичка појава, позната је свим призренско-тимочким говорима. О њој се у литератури обично врло кратко констатује да се ради о комбиновању пуних и енклитичких облика личних заменица, а да се „ове комбинације употребљавају свуда тамо где би

¹⁶⁷ Младеновић (2001: 488–489) посебну пажњу посвећује удвајању објекта где је потребно да се именица одреди неким елементом: властитим именом, чланском морфемом, показном заменицом у претпозицији или постпозицији.

се према књижевном језику очекивао пун облик“ (Ивић 1985: 113). Интересантно је то да се удвајање облика личних заменица не доводи у везу са случајевима употребе предлога, јер тада „остаје неудојени облик“ (Ивић 1985: 113, в. Пецо 1985: 20). Истина, примери из монографија о призренско-тимочким говорима доказују овакво тврђење (в. Белић 1999: 277–285,¹⁶⁸ Павловић 1939: 171–173,¹⁶⁹ Стевановић 1950: 113–114,¹⁷⁰ Михајловић 1977: 36,¹⁷¹ Богдановић 1979: 127,¹⁷²

¹⁶⁸ У Белићевој грађи нема примера са удвајањем заменица уз употребу предлога. Он наводи да се „дужи, акценатски облици употребљавају онда када је заменица наглашена, заузима прво место у реченици, када се употребљава уз предлоге (то је због тога што предлози немају свога акцената), и када чини саставни део удвојене заменице“, што би требало да значи да предлога уз пуни заменички облик нема у случају удвајања, мада, даље код Белића стоји: „Место датива дуже заменице употребљава се често генитив-акузатив с предлогом“ (Белић 1999: 276), али се не може закључити да ли то важи и код удвајања. У *Дијалектима* мањи је број примера са удвајањем у дативу од оних у другим падежним значењима: дај *ми мен*, *шће ми мене*, а ја *му* каза *њему*, *њојзе ву* дају, ништа *им њим* не било и сл. Код примера за 1. л. множине: то *ни* неје *нам* посла, забранујев *ни нам*, Белић објашњава да у таквим облицима *нам* „није обичан саставни део. Такво је *нас* како за генитив, када долази без предлога, тако и за датив, само са предлогом“ (Белић 1999: 278). Поставља се питање, иако нема таквих примера, да ли то важи и код заменичког удвајања.

¹⁶⁹ У Сретечкој Жупи удвајање у дативу је много чешће, а Павловић наводи примере: *мене да ми* дадеш, *мене ми* дадоа, да *ми мене* царство бастисете, *шћебе* ћу *ши* кажем, *шћебе ши* је писано, ја да *ши* кажем *шћебе*, бив *му* слуга *њему*, *нама ни* је жав за њега, он да *ви* је *вама*, *њима ги* скрши.

¹⁷⁰ Стевановић објашњава појаву удвајања личних заменица на следећи начин: „Кад год је, дакле, потребно нагласити заменицу, кад год се осети потреба да се истакне на кога се односи оно што се у дотичној реченици износи, облици личних заменица се удвајају – односно поред енклитичког облика личне заменице употребљава се и акценатски или, кад заменица сама у довољној мери не може унети потребну одређеност – место дужег облика заменичког, поред енклитичког, употребљава се одговарајући облик именице“ (Стевановић 1950: 113). Примери забележени у Ђаковачком говору, а који се тичу датива су: ја *ћу му* *њему* показат, *негодно му* е *њему*, *мене ми* је бија *учител'*, *шћебе* ће све да *ши* каж'ев, *мене су ми* превалиле, *мене ми* прођош'е године, авај *ми* е *мене* брат, дај *му* *њему*, даде *ми мене* работу, *мене ми* е мила, па би *ми* каза *мене*. Један од примера има употребу предлога: колико да *ми од мене* не траж'и, али би се рекло да пуни облик има значење генитива, док је енклитика дативска.

¹⁷¹ У *Лесковачком говору* наведени су двојаки облици удвајања у дативу: са предлогом и без њега. Код два примера, које наводи Михајловић, примећује се удвајање заменица у дативу са употребом предлога *на*: одъмна *ни збори на нас*; такъв *гим* адет *на њи*. Посебни облици датива удвајају се без предлога: да *ви вам* кажем; *нам ни* дава, *вам* не.

¹⁷² У говору Белог Потока удвајање заменица је ређа појава него у Бучуму. Сви примери удвајања у дативу немају предлог уз пун заменички облик: *мене ми* дојде некако лоше, *мене ми* се слоша, *шћебе ши* врвим, ка²дно *шћиб ши* дадо, *њему су му* брајћа помрели, *њој си* *јо* мати дошла, *нам ни* је млого штету попрајило, *себе сэм си* исплела, *нама нам* је преко рат много помого (Богдановић 1979: 127).

Ђирић 1983: 74,¹⁷³ Богдановић 1987: 163–170,¹⁷⁴ Реметић 1996: 483–486,¹⁷⁵ Вукадиновић 1996: 151,¹⁷⁶ Тома 1998: 312,¹⁷⁷ Марковић 2000: 140,¹⁷⁸ Младеновић 2001: 337–340,¹⁷⁹ Милосављевић 2009: 481,¹⁸⁰ Младеновић 2013: 224–226, 234¹⁸¹). У грађи из говора Прешева налазе се потврде удвајања личних заменица и онда када се уз пуни облик користи предлог. Међутим, овак-

¹⁷³ Проф. Ђирић износи схватање да је удвајање личних заменица „анахронична“ појава за говор Лужнице, јер је мали број потврда. Забележени су једино примери у дативу: да *им се њим тека број не знаје, мен ми, бре, криво, мен ми* беше дошло да речем, да *му њему* дадемо, *мен ми* не треба твоје њиве.

¹⁷⁴ Примери из Алексиначког Поморавља: *мен ми* се срце олади, дали *му њему*. За облик *њему* Богдановић каже да је „редак, јер је ту обичнија конструкција на + ОП“ (Богдановић 1987: 165). Међутим, нема наведених примера са евентуалним удвајањем заменица уз овакву конструкцију.

¹⁷⁵ Проф. Реметић истиче да је у призренском говору често удвајање пуних и краћи заменичких форми. Примери у дативу увек су без употребе предлога: и *мене ми* збори, Што *ч'е ми мене* тој, да *ми* бидне *мене* готово, родило *џи се џебе*, *ч'е џи* купи ништо и *џебе*, а *њему* да *му* се поклоним, *руке гу* несам видела *н'ојзи, нама ч'е ни* затвори очи, а, бре, купи *ни* и *нама*, *ч'е ви* крадне и *вама* нешто, *њима ги* оч'и отворисмо итд.

¹⁷⁶ У говору Црне Траве и Власине чешће је удвајање заменица у зони тимочко-лужничког говора: девојћа *ми* је *мене* умрела, човек *ми* је *мене* погинул, на *џи џебе*, ја *џи џебе* дел дадем.

¹⁷⁷ Тома закључује да је удвајање заменица својствено говору села, а да се у Нишу „скоро никад не среће“. Нестајање ове појаве из говора града Тома објашњава лингвистичким и екстралингвистичким разлозима (в. Тома 1998: 313). Примери које налазимо у *Говору Ниша и околних села*: Па *ми мене* јоште није пријатно, *Те ми* купи он сат *мени*, Шта *џи* је *џеб*, да *му* даде *њему* овна, Мој отац *ги* је дао пре *њима*.

¹⁷⁸ У говору Запања појава удвајања заменичких облика „није тако честа“ (Марковић 2000: 140), а у примерима који се наводе у дативу нема оних са предлогом: не може *мене* никој да *ми* зајми, *мен ми* се све чини, да *џи* ја *џеб* кажем и сл.

¹⁷⁹ Код Младеновића (2001: 337) налазимо: „Удвојене форме употребљавају се у оној служби коју врше ортотоничне. Уз удвојене форме предлози се не употребљавају“, што потврђују бројни примери и у дативу: *мене ми* кажи, ти *мене* много *ми* се свиђаш, *џебе џи* дала да јадеш, *мени ми* збори, па кућа *џеби џи* запал'ил'е, *њему му* било криво, не *му* веруј *њему*, *њејзи ги* мужа утепаље, тако *ни* кажујет *нам*, *вам ви* је мати, не *гим* веруаф *њим* итд.

¹⁸⁰ У говору села Горњег и Доњег Присјана удвајање заменица „није карактеристична појава“, а једини забележени пример је: Ја ћу *џе џебе* научим.

¹⁸¹ Младеновић говори о удвајању у коме нема употребе предлога: „Изван предлошко-падежних конструкција, у којима се јављају само пуни облици личних заменица, удвојене форме ОП=А и Д чешће се користе од ортотоничних“. У говору Гатња постоје посебне форме за датив те су удвајања у вези с тим: *њему да му* носе, казујем *гу њојзи, нама ни* је тешко, *нами држава ни* давала, *вама дете ви* уч'ило и сл.

во удвајање везује се искључиво за употребу предлога *на* и значење датива. За разлику од прешевског, призренско-тимочки говори напред наведени имају дативске облике *њему, њојзи, њима, нама* или сличне, а то је од значаја за објашњење појаве удвајања заменица и у случају употребе предлога.

Потврде из прешевског говора:

вика ми на мене Ж; и на мене ми нуди Б; ти ће ми кажеш на мене Ч; унука на мене ће ми помага Ч; на мене ми је далеко Рљ; на мене не ми одговара Б; она ми каже на мене П;

и на шѐбе ши каза П; на шѐбе ши је оставила Б; на шѐбе ће ши направим О; на шѐбе ши викам Ч;

ако не му годи на њега О; на њега му је требало П; на њега му не треба Љ; на њега му жена умрела О; на њега праи му раду неки Ж; оне му викав на њега П; реко му и на њега Љ; што ће му на њега Ц;

испричај ву ти на њу Т; на њу да ву оперемо руке П; на њу ву дава Ч; на њу ву следује тој П; на њума ву добри П; на њума ву убаво Љ; на њум ву оставија помоћно оделење П;

на нас деца ни казујев П; на нас ни је добро Сл; на нас не ни дава Ж; на нас не ни даде Р; на нас ни нешто даде М;

даваше ли ви на вас Ч; да ви дам на вас Б; да ли ви је јасно на вас П; на вас нема да ви дам Рљ;

извади ги на њи П; на њи ги купија Сл и сл.

Усамљени пример са употребом предлога *за*: *за шѐбе ши треба П* опет говори о значењу датива и овде би се *за* могло заменити предлогом *на*, а да се семантика исказа задржи.

Наравно, има и примера датива са удвајањем заменица без предлога *на*, али су они у мањем броју:

мене не ми казује Сл; мене не ми треба П; мене ми се упропасти П; мене ми се па отврдне, Зоре Т; мене не ми је добро П; мене ми се чини Ц; мене ми јад Ц; мене ми беше тешко Љ; мене не ми је тешко Сл; мене не ми се фаћа Рљ; шѐбе ли ши се жали Љ.

Код Барјактаревића (1966: 200–201) налазе се примери са удвајањем заменица и са употребом предлога у дативу: *дадоше ни на нас оружје, рече ни капетан на нас*. Међутим, потврда са заменичким формама какве даље даје Барјактаревић: *шѐб ће ши дадну паре, па ће ши шѐб дам шупељку, немој му њему кажеш, ако му њему продаш, нема у мојој грађи*.

Видоески примећује да се у дативу пуна заменичка форма користи уз предлог *на*, али и без њега (Видоески 1962: 163), тако да су и у кумановском говору бројни примери удвајања личних заменица и у случајевима употребе предлога.¹⁸²

У грађи Марине Јуришић (2009: 134–149) налазе се примери удвајања личних заменица и уз предлог.¹⁸³

У говору Горње Пчиње чести су примери са *њему*, *њозе* и *њим* те предлога нема: *ципелка му испадне њему*, *па турише му њему годину*, *њозе ву казују*, *па ву га остави љозе на кревет*, *пушке им њим наодили*, *не дала им њим да едев и они* итд.

Чини се да је код удвајања заменица са употребом предлога одлучујући фактор изразити аналитизам којим је обележен прешевски говор. Наиме, у пршевском говору нема заменичких облика *њему*, *њојзи* и сличних, те се значење датива једино може исказати контрукцијом *на + ОП*. Непостојање дативског облика типа *њему* условило је удвајање заменица и онда када уз пун заменички облик стоји предлог, јер другачије није ни могуће.

Удвајање са употребом предлога односи се уопште на појаву удвајања објекта. Следе потврде са употребом именице или неличне заменице као неправог објекта:

на деду да му направим Т; *не треба на човека да му завидиш П*; *после не ће му даде на човека О*; *не ву дава на мајку Сз*; *дади ги на Шийијари П*; *па да ги помогнеш на људи Ц*;

да му кажеш на шоба П; *да ву дам на онуј Ч*; *на оноличког му дава Ч* и сл.

Има примера удвајања логичког субјекта:

на некога му се дава О; *а на некога не му се дава О* и сл.

¹⁸² У кумановском говору забележени су следећи примери: *на мене ми сведочи*, и *на мене ми збореше* (али и: *Ја беше тамо тък и мене ми рече*), *на нас ни донесоше*, *донесоше ни пушке на нас*, *стоката ни се отна на нас*, („поретко и без предлогот“ (Видоески 1962: 165): *нас ни дадоше* у село Војник, *нас не ни се идеше* у Скопје, *нас ни рече*), *кој ви казаја на вас*, *на вас ви рече*, *колективци на вас ви дадеше* (али и: *вас ви даде*), *на њега му рече* (али и: *ти си му њега рот*), *малко да му дадемо на њега*, и *на њи ќе ги направив куќу*, *не ги се допада на њија* итд. (в. Видоески 1962: 163–169).

¹⁸³ Примери забележени у говору Горње Пчиње: *на шџебе истин ли ши је вук удавија козу*, *као на вас што ви давамо леб*, *на њега му ноге отичав*, *па ву дава на њума о[д] трипут*, *он ву никја зуп на њум*, *туј ги је била кућица на њи*, и *дадев ги на њима* итд. Ипак, много је више примера оваквог датива без предлога и са удвајањем као што су: *у тањирче ће ми мене одели*, *што несу ми овија зуби мене*, *ја шџебе да ши дам*, *такој ни причаше нас тај наша баба* итд.

Плеонастичка употреба заменица

3.3. Плеонастичка употреба заменица у вези је са појачавањем исказа, а забележена је и у неким другим говорима.¹⁸⁴

Потврде из прешевског говора:

она га *узеде држава* П; она *жива вода* течи О; она и *овај кућа* је преко њума П; она *протече илоча* П, па оно *идој* му је Ц; оно га *греје сунце* П; оно не ми је било *овој* Т; они га *купујев моји* П; они су *долазили* и *наши* Ц; они се *обе сийичики* прифатиле О и сл.

Место заменичке енклитике уз глаголе

У прешевском говору забележени су примери у којима се заменичка енклитика налази испред глагола. Ова појава није тако изражена и може се чути спорадично, некад само једном код једног говорника, а код неких није уопште регистрована.¹⁸⁵

и *ми дава* на мене Ч; *ми се чини* П; *стоји, ме гледа* Сл; и *ву викам* П; и *ву ги однесе* П; и *ву давам* М.

Употреба речце *не* уз глаголе

3.4. У говору Прешева често се среће употреба одричних облика глагола у конструкцији: *не* + *заменичка енклитика* (укључујући и повратну заменицу *се*) + *глагол*, при чему речца *не* постаје носилац акцента. У оваквим случајевима разбијају се и одричне форме помоћних глагола (*неје* : *не се је*). Ова појава настала је под утицајем македонских говора. О овоме је говорио још Александар Белић, који је запазио да је акценатско *не* често у најјужнијем делу јужноморавског говора и претпоставио да је дошло из македонских дијалеката (Белић 1999: 402–403). Проф. Богдановић говори о „вишеструком *не*, чија се функција не разликује много, али чије је порекло вероватно различито“ (Богдановић 1987: 258). Једно од објашњења, које нуди Богдановић, јесте да је негација *не* уз глаголске облике настала сажимањем

¹⁸⁴ В. Павловић 1939: 26, Ивић 1957а: 358, Јовић 1968: 176, Богдановић 1987: 226, Тома 1998: 313–314, Младеновић 2001: 492.

¹⁸⁵ Појава се тумачи утицајем несловенских балканских језика (Илиевски, Пеев 1983: 109). Видоески у *Кумановском говору* наводи примере: *Носимо гу вреку* крс село, *исиро даде га жито*, *виде га* онј домакин, *ључимо ги* овце, *йрашале га* дали је кривда боља или правда итд., који показују одступања у односу на стандардни македонски језик: „Најмного отстапувања од нормативниот јазик во врска со местото во реченицата покажуваат кратките заменски форми како глаголско дополние. Најчесто (во однос на глаголот) тие се наоѓаат во постпозиција. Така е и во другите северни говори.“ (Видоески 1962: 237).

одричног *неје* (*неје* > *нее* > *не*). Другачијег је порекла *не* у упитним реченицама, где је упитна речца *ли* разбила одричне облике помоћног глагола јесам (Богдановић 1987: 259).

Потврде из прешевског говора:

ма *не ме знаје* Рљ; ма *не ми се иде* П; *не ме је видеја* Б;
е, *тѡг не ми даваше* П; *мене не ми казује* Сл; *не ми је слатко* Р; *не ми
иричај* П; *не ми је спомнаја* Ц; *оно не ми је било овој* Сз; *па не ми је пратија* Р;
да *не ие иинтересује* О;

е, *овој не ии је по катастар* Р; *не ии казују* Р; *не ии иомѡгав* толики
лекови П;

докле *нега не га ииивав* О; *не га је видеја* Р; *не га осивѡвам* мѡжа сѡмога
П; *не га узимам* Сз; *они не га викав* на име Т; *тој снашче не га иознавам* О;

не му дозвољава да дође М; *не му је ништа* Ч; *не му се је дало* П;

ја не гу знам Св; *не гу знаи* Лљ;

да *не не гледав* П;

ја вас не ве иознавам О;

не ги знаје никој Н;

за *њу не се дава* П; и она *не се сврѡа* П; *не се дава цабе* Р; *не се иије* Рљ;
не се илѡишије, *деца, не се илѡишије* О; *не се сеѡам* Н; *никој не се је отруја* П;
овој не се слаже Ч; *сестре не се гледав* П;

никој не се је отруја П; *тој не се је давало свап* П; *тој не се је знало* Сз.

Некада може доћи до изостављања енклитике помоћног глагола *јесам* те остаје само акцентована речца *не* и енклитика која се умеће:

да *не се уилаишија* Ц; *наѡске не ги сивѡала* нешто П; *не ву се дало* П; *не
га гушило* ГД; *не ме срам* Рљ; *срѡа не гу исцепиле* Ч и сл.

3.5. На синтаксичком плану прешевски говор карактеришу неки, овде издвојени, моменти. Конгруирање множине именица средњег рода са атрибутом речи и предикатом указује на уједначавања са именицама мушког рода. У говору Прешева забележен је поступак стварања јединско-можинске парадигме код збирних именица и именица плуралија тантум. Прешевски говор одликује се балканистичком цртом удвајања објекта, где се истиче удвајање личних заменица са употребом предлога, што је израженије него код неких других призренско-тимочких говора. Поред македонизама о којима је било речи у фонетици и морфологији (повлачење акцента са ултиме, парадигматски акценат, *-на-* < *-нж-*, *-у* у 1. л. јд. презента, *-ле* у мн. р. гл. придева) овој групи дијалекатских одлика припада и акцентована речца *не* која се заменичком или глаголском енклитиком удаљава од глагола.

ЗАКЉУЧНЕ НАПОМЕНЕ

4.1. Говор Прешева припада јужноморавском типу призренско-тимочке дијалекатске области. Карактеристичне одлике прешевског говора су:

1. Акцентуација је обележена парадигматским уопштавањем (*мајсӣор, мајсӣора, мајсӣори; голѐм, голѐма, голѐмо, голѐми; њдем, њдеш, њде, њдемо, њде̄ӣе, њде̄в*) и тзв. врањским преношењем које подразумева прелаз акцента са отворене ултимае за један слог према почетку речи (*жѐна, жѐну, жѐне, сѐло, сѐла, де̄ӣе*). Старо место акцента на отвореној ултими одржава се у неким категоријама:

– аорист 1. л. јд. (код неких глагола постоје дублетне форме: *видо̄* и *видо*), а код неких сложених глагола акценат је на слогу испред наставка: *ѡно̄есо, ѡродо̄до, заш̄ӣеко*), 2. и 3. л. јд. (код неких глагола постоје дублетне форме: *да̄де* и *даде̄*; сложени глаголи обично имају акценат на префиксу: *ѡзвади, на̄ѡра̄и, о̄сѡа̄ви*);

– прилози и речце (*куде̄, овде̄, заш̄ӣо̄, јуче̄, једва̄, еве̄*).

2. Прешевски говор чува полугласник: *дѡн, зѡлва, онѡј, једѡн, лѡже, дѡнѡс, ѡлѡк, бѡш*, али честе су и супституције: *Видовдан, Ђурђевдан, данѡс, ѡсак, кад, сад, сас, јасѡук, сандук, Велигден, ложица, собор*.

3. У прешевском говору забележена је не тако изражена појава факултативне дифтоншке природе вокала средњег реда: *гл'е̄да, вр'е̄ме, д'е̄ца, к'олѐно, 'о̄на, ѡа̄к'о̄ј*.

4. Назал задњег реда код глагола III Белићеве врсте има рефлекс *а*: *бидна̄ли, обрнѡја, ѡаднѡја; гурна, ѡочнѡ, ѡкрадна*.

5. Прешевски говор се одликује екавском заменом јата и то се најбоље огледа у одричном облику глагола *јесам*: *не̄сам, не̄си, не̄је, не̄смо, не̄сӣе, не̄су*. Екавизам је забележен и у неким случајевима императива 2. л. мн.: *до̄ђе̄ӣе, се̄дне̄ӣе, ѡзне̄ӣе*. Примера екавизма у деклинацији је веома мало јер је деклинација прешевског говора изразито аналитичка.

6. Рефлекс *лу* за вокално *л* којим се одликује јужноморавски говор постепено се губи из прешевског говора, али се добро одржава у неким лексемама: *слубе, клуче, клуцане*. Поред *лу* јављају се супституенти: *у* (*ѡсӯи, јабука*), *љу* (*ѡљуна, ѡључка*), *лѡ* (*длѡг, лѡцка*) и *ли* (*глӣѡа, длибок*).

7. Вокало *р* најчешће се јавља у између сугласника (*врѡже, грѡман, дрчла, скрѡсав, сѡрӣљени*), али га има и поред вокала (*врѡвинке, уркаја се*) и на крају речи (*вр, заш̄р*). Забележени су и примери девокализације *р* (*умреја*) као и сендуарног *р* (*крвај, саш̄р, сѡрна*).

8. Од вокалских група најфреквентније су *аа* (*наалаш, намаам, маала, кабаа̄и, раа̄и*), *ае* (*давае̄ћи, знае, ѡе̄ӣнаес*) и *оо* (*дооди, ѡооба̄ља, ѡоодамна*).

9. Контракције вокала нису тако честе али су забележене у примерима: *Аравица* (< *Ораовица*), *мала* (< *махала*), *ко, навам, нанам, ишо, реко* итд.

10. Редукције вокала су одлика и прешевског говора: *Ранђел, ѿолко, исѿин, д иду* и сл.

11. Покретни вокали јављају се код заменица (*њум / њума, њим / њима, овог / овога*), прилога (*дом / дома, оѿкэд / оѿкэда, ѿэд / ѿэда, ѿам / ѿамо, кам / камо*), предлога (*оѿкуд / оѿкуде*).

12. Супституције вокала су честе и могу бити фонетске (*кладанац, ва-геѿа, Марав, навадација, елергичан, ћелим, њигово, коѿус* итд.) или морфо-лошке природе (*мељам, коља, расиѿе, избројев, исцеѿи, лошо* итд.).

13. Сонант *ј* углавном је стабилан глас и може се наћи у иницијалном (*ја, још, једва, једну, јучер* итд.), медијалном (*ајде, сајгија, ујко, бојсја, сноѿје, ѿвоји, ѿкајено, Сѿојан, Бујановац* итд.) и финалном положају (*ај, бегај, мој, кој, овај, овај, овој, никој, ѿој, ѿеј, ѿуј, ѿакој, одвај* итд.). Секундарни глас *ј* забележен је у: *јевра, јекономска, јела, јуже, радија, узеја, викаја, доија* и сл.

14. Сонант *в* често се јавља као секундарни глас: *бегав, гњеѿев, носив; беву, идешеву, викашев; авѿобус, ву, чиви*. Може се губити у појединим позицијама: *ѿраши, наѿраено, забраљаши, расѿраљам, црљив* и сл.

15. Сугласник *ф* чест је у говору Прешева (*фајда, филија, фуѿа, Фиданка, јефѿино, кафа, нафрља, лаф, ћеф*) и ретко долази до супституције са *в*: *вамилија, авалиѿ, лав*.

16. Глас *х* се најчешће губи у свим позицијама у речи (*аѿија, аљина, екѿар, расѿ, ркам, греоѿа, дооди, рааѿ, вр, гра, гре, сѿра, одма* итд.), али се уместо *х* може јавити *к* (*красѿ, закѿева, сакранише, врк, ѿлек*).

17. Сугласничка група *хв* замењена је сугласником *ф*: *фала, зафалим, ѿфалим, фаѿим, фаћав се, дофаѿи* и сл.

18. Африката *s* присутна је у прешевском говору (*сид, ѿенсуја, своно*), а примери показују да тај глас може имати сатус засебне фонеме: *sinса, sikне, senса*).

19. Сугласници *ч* и *ѿ* нормалне су артикулације (*чараѿе, гочеви, ич, ѿабе, коѿа*).

20. Код једне групе говорника из прешевског краја забележено је тзв. лесковачко *ч*, које се одликује појачаном фрикативношћу (*часѿ, чим, човек, дечију, малечак, очи, ѿач*).

21. Сугласници *ћ* и *ђ* имају стандардну артикулацију (*ћерка, маћија, неће, госѿоће, цеђ, ѿуђо*).

22. Сонанти *н* и *л* у неким случајевима могу бити замењени сонанти-ма *њ* и *љ*: *Ашање, грањка, жњеје, јагањци, кућњи, ѿашиња; Босиљград, жљеби, кљешѿе, жељудица*.

23. Финално *л* се чува у неким именицама, придевима и прилозима: *во̀л, дѐл, за̀бел, бѐл, врѐл, дебѐл, одоздо̀л*.

24. Финално *л* је у радном гл. придеву м. р. јд. прешло у *-а* (*дава̀ја, видѐја, добѝја*), али није непознато ни *-л > -о* (*завршио, њричао, си́ровео, умрео, ои́шио*).

25. Одсуство старог јотовања забележено је у облицима трпног гл. придева: *огра̀дено, вра̀иена, накѝиени, омѐсено, зара̀зени, досѐлени, ку̀иене, гра̀бена, си́ремено, њра̀вен*, али је увек: *жѐеӣ*.

26. Постоје колебања код новог јотовања лабијала: *гроб̀је и гроб̀ље, здрав̀ље и здрав̀је*.

27. Специјално јотовање је извршено: *до̀ђе, на̀ђе, њо̀ђе*.

28. Резултати палатализације јављају се аналошки: не *можу* да идем, *обучи, исечи*; али су очекивани у 3. л. мн. презента које се завршава на *-ев* и *-ив*: *њчев, њечив* и сл.

29. Консонантске групе у иницијалној, медијалној или финалној позицији могу се чувати (*сливе, цврстӣо, њчеле, њшеница, шкембе, гнездо, њсује, земља, њлевња, њамњим, узмење, гумно, њењља се* итд.) или мењати (*њченица, њцује, њчешки, чкембе, гњездо, жљеби, много, глењаво, гмечи, земњано, њлемња, њлемја, њанӣи, узнем, лешњаџи, њекља се, бука, болес, болесан, њосан* итд.).

30. Сугласници у сандхију најчешће се губе (*нѐђе[в]* ве снашке, *ка[д]* ће дођеш, *сə[д]* ће ги кажем, *бе[з]* зуби, *да[ј]* једно, *жа[л]* ли ти је, *даде[м]* му, *сə[с]* свекрву, *ви[ш]* што се гали) или се једначе по звучности (*Бок* си знаје, *исњо̄ӣ* село, не *мош* се оделимо, *ис* Прешево, з *дебели*).

31. Десоноризација није карактеристична за прешевски говор, али се срећу примери: *ле̄и, зӣи, ника̄и, онома̄и, рӣи, њорес, грос*.

32. У прешевском говору су забележени примери са метатезом: *гро̀јзе, Ко̀јзак, ло̀јзе, Кар̀љевац, њладне, њладнишӣе, њру̀шија*.

33. Народна етимологија није тако честа у прешевском говору (*дрвӣши, хорона̀рно, осѐћања* ('осећај'), *ош̄ӣећење* ('обештећење')).

31. Деклинација у прешевском говору изразито је аналитичка, чак су ретки примери са трагом екавизма у дативу јд. именица ж. р. и личних заменица 1. и 2. лица (*ма̀јке му га, куку мене*).

32. Код именица средњег рода у прешевском говору нема облика са проширењима на *-н-*, *-њ-* или *-с-* (*нѐколко дрв̀ца, двѐ уну̀чки во̀ди*).

33. Множина именица средњег рода, поред *-а*, гради се уз помоћ наставка, *-ики, -џи* и *-ња* (*говњда, ку̀њрики, њра̀сџи, имѝња*).

34. Именице треће врсте уз бројеве имају множинску форму (*двѐ њра̀сики, њњ̄ӣ уну̀чки, двѐ дѐца, осам дѐца*).

35. Облици збирних именица на *-је* показују тенденцију семантичке конгруенције у језичком систему (*оној гробље : онија гробља*).

36. Именице *браћа* и *деца* у поступку конгруирања показују изједначавање са именицама м. р. множине (*овија браћа, њући деца, дошли ми деца*).

37. Неке именице плуралиа тантум развиле су јединско-множинску парадигму: *њезгера : њезгере, че́зе : чезиња*.

38. Прешевски говор одликује се удвајањем личних заменица (*м'ене ме пуштише, њебе ли ти се жали, несу га њега казале, доведи гу и њу, а нас не је пуштаја, вас ве нема, како су ги викале њи*). Ова појава је забележена и у случају употребе предлога (*и на њебе ти каза, реко му и на њега, испричај ву ти на њу, на нас ни је добро, даваше ли ви на вас, како су ги викале њи*).

39. Облик датива личне заменице 3. л. јд. м. р. *њему* и упитне заменице *кому/коме* није забележен у прешевском говору. Значење датива исказује се аналитички (*на њега, на кога*).

40. Датив личне заменице 3. л. јд. ж. р. исказује се аналитизмом типа *на њу, на њума* или енклитиком *ву* и нема форме *њојзи, њози, њозе*.

41. Множина личних заменица 1. и 2. лица у прешевском говору има облике *ми* и *ви*.

42. У прешевском говору се употребљава речца *си* за појачавање значења (*боље да си ћутимо, кој што си има, користив си*).

43. У прешевском говору честа је појава придева неодређеног вида, што се препознаје и код редних бројева (*главан, домаћ, мал, бољ, горањ, срећан/срећањ, њрв, друг, њрећ*).

44. Исказивање присвојности може бити аналитичко (*на браћа син, на Миле мајка се јави синоћ, на Велку ћерка, на Лилу син*).

45. Компарирање придева је углавном аналитичко (*њоголем, њо близак, њомала, њоскуњо, њоголемики, њосњаре, најмал, најбогањи*)

46. Могу се компарирати именице, глаголи, прилози (*нај газде, њо рабоњи, њоњам*).

47. Множински облик придева уз именице с. р. као и уз именице *браћа* и *деца* и уз неке именице плуралиа тантум има наставак *-и* чиме се изједначава са м. родом (*фарбани јаја, велики браћа, њући деца, њлави очи, голњми уши, војни кола, њигански гробја*).

48. Презент 1. л. јд. у говору Прешева може имати наставак *-м* и *-у*. Наставак *-у* је чешиће обележје говора села, док је у граду забележен код старијих и мање образованих говорника, али са истовременом и чешћом употребом наставак *-м* (*дадем, даду, сечем, сечу, идем, иду, њурим, њуру, сњојим, сњоју*).

49. Презент 3. л. мн. у прешевском говору је на -в: *ви́кав, да́дев, ба́лив*.
49. Аорист и имперфекат су у живој употреби, с тим што се чешће чује аорист (*дођо́, дође́, дође́, дођо́смо, дођо́сџе, дођо́ше; и́деше, и́деше, и́деше, и́дешемо, и́десџе, и́дешев(у)*).
50. Радни глаголски придев м. р. јд. има наставак -(j)a: *ради́ја, виде́ја, изла́жаја, и́ија*.
51. Постоје потврде генерализовања наставка -ли у м. и с. р. мн. радног глаголског придева (сви́ сџла су се *изгуби́ли*, ови́ја де́ца не́су сме́ли).
52. Постоје потврде уопштавања -ле у радном гл. придеву за сва три рода множине (*на́иши су га дигна́ле, мни́го смо љро́йаи́и́ле ми́ де́ца*).
53. Облик плусквамперфекта постоји у прешевском говору: *ја́ бе́ и́ија, бе́ше да́ла, да бе́мо мо́гли, бе́сџе ку́йува́ли, бе́ву ку́йува́ли*.
54. Футур I у прешевском говору исказује се конструкцијом *ће + љре-зенџ* за сва три лица и оба броја (*ће доне́сем, ће дођеш, ће на́ђе, ће и́ијемо, ће ка́жеџе, ће сџи́анев*).
55. Императив 2. л. мн. има и наставак -еџе: *би́днеџе жи́ви и здра́ви, до́ђеџе ова́м, да ми изви́неџе на рџч*.
56. Потенцијал у прешевском говору исказује се конструкцијом *би + радни гл. љридев* за сва три лица и оба броја: *не́ би му ја́ узџја, она́ би ву љомага́ла, ми́ би до́шли, ви́ не не́ би љуши́и́ли*.
54. Глаголски прилог садашњи у прешевском говору гради се уз помоћ наставака -еџи и -е(j)еџи (*дава́еџи, износе́џи*).
53. Поједини глаголи изменом основе придружују се неким другим глаголским врстама (*да́де, ре́кне, сџи́је, ко́ља, и́еџи* итд.).
54. Код итеративних глагола облици се граде формантом -ува- (*дарува́ли, ку́йува́, замољува́ње* и сл.).
55. У прешевском говору употребљавају се бројне партикуле, које се додају упитним и показним заменицама и прилозима, а најфреквентније су -ј и -ја (*ко́ј, ова́ј, и́ај, оно́ј, и́уј, и́ако́ј, одва́ј, заџи́ој*).
56. Множински облици именица средњег рода са наставцима -а и -иња конгруирају са атрибутском речи и предикатом као именице мушког рода: *не́какви бр́да оту́да, сви́ сџла су се изгуби́ли, сас и́ија ће́биња, те́д су би́ли чези́ња*.
57. Именица *деца* конгруира као именица мушког рода у множини: *ве́лики де́ца, до́шли ми де́ца*.
58. Именице *очи* и *уши* конгруирају као именице мушког рода множине: *љла́ви о́чи на де́ду, ои́ја у́ши ушџи́ља*.

59. Код збирних именица забележена је плурализација облика и образовање једнинско-множинске парадигме: *ср'јско гр'обље*, долéко су нáши *гр'обја*, од *он'ој кáмење*, до *они'ја кáмења*.

60. Неке именице плуралија тантум развиле су једнинско-множинску парадигму: *дај ми мáшу*, *тé ги тáм мáше*, стáви се сéно у *ш'ој јáсле*, имáли су *ш'ија јáсла*.

61. У прешевском говору су забележени примери удвајања личних заменица и онда када се уз пуни облик користи предлог: *в'ика ми на мéне*, и на *ш'ебе ш'и казá*, ако *нé му гóди на њéга*.

62. Постоје примери плеонастичке употребе заменица: *о́на га ўзеде држáва*, *о́но нé ми је б'ило ов'ој*.

63. У прешевском говору забележени су примери у којима се заменичка енкликтика налази испред глагола: *ми се ч'ини*, и *ву в'икам*.

64. У говору Прешева често се среће употреба одричних облика глагола у конструкцији: *не + заменичка енклиш'ика* (укључујући и повратну заменицу *се*) + *глагол*, при чему речца *не* постаје носилац акцента: *ма нé ме знáје*, *нé ш'и казују*, *да нé не глéдав*.

4.2. С обзиром на географски положај прешевског краја, испитивање прешевског говора на неким местима у раду било је праћено поређењима са стањем у народним говорима њему територијално најближим о којима постоје дијалектолошке монографије. То су кумановски (Божо Видоески, *Кумановскиош' говор*) и пчињски говор (Марина Јуришић, *Говор Горње Пчиње*). У вези са таквим компаративним погледом издвојене су језичке одлике у којима су видне сличности или разлике у односу на ова два суседна говора, те се показало да се ради о изоглосама које се пружају правцем: Источна Пчиња – Западна Пчиња – Прешево – Куманово. Већина ових изоглоса налази се управо на подручју прешевског говора. У наставку је дат опис простирања језичких црта које по истоветности или разлици повезују ова три говора (пчињски, прешевски и кумановски).

1. У прешевском говору нису забележене форме радног. гл. придева м. р. јд. типа *иш'ја*, *дош'ја*, *ш'ош'ја*, каквих има у пчињском и кумановском.

2. У прешевском говору се јављају дублетне форме облика са новим јотовањем (*гр'обље* и *гр'обје*) и без њега, док у кумановском и пчињском има само оних без јотовања.

3. У прешевском говору примери потврђују да је специјално јотовање у потпуности извршено, а такво је стање и у западном делу говора Пчиње, док у источном делу егзистирају форме са групом *јд*. У кумановском говору су чешћи облици *дојде*, мада се јавља и тип *дође*.

4. Африкате *ч* и *џ* нормалне су артикулације за разлику од пчињског говора, у којем је примећен палатализованији изговор.

5. Африкате *ћ* и *ђ* имају стандардну артикулацију, нема забележених примера са евентуалном слабијом фрикацијом, каквих има у пчињском говору, а који су некад слични македонском гласовима *ќ* и *џ*.

6. У говору Прешева и западног дела Горње Пчиње значење датива личне заменице 3. л. јд. м. р. и упитне заменице исказује се путем аналитизма и овде нема форми *њему*, *кому*. На истоку Пчиње и у кумановском говору, поред аналитичких конструкција, има и ових ликова.

7. Облик датива личне заменице 3. л. јд. ж. р. у прешевском говору и у западној Пчињи (Шапранце и Шаинце) исказује се аналитизмом *на њу*, *на њума* и енклитиком *ву*, док се на истоку Пчиње и у кумановском говору јављају и форме *њојзи*, *њози*, *њозе*.

8. Множински облици личних заменица 1. и 2. лица у прешевском говору и западном делу пчињског говора јесу *ми* и *ви*, док су у најисточнијем делу пчињског обичнији: *ние/мие*, *вие*, а у кумановском се јављају: *ми*, *мија*, *мије/нија*, *ви*, *вија*.

9. Облик датива личне заменице 1. л. мн. *нам* забележен је у кумановском, али га нема у прешевском и пчињском.

10. Једина енклитика 3. л. мн. у прешевском говору, западном делу пчињског и у кумановском је *ги*. У источном делу Пчиње може се чути *им* и *ни*.

4.3. Прешевски говор један је од најјужнијих српских говора. У лингвогеографском смислу недостају подаци из неких ближних подручја, као што је то Бујановац који се налази између Прешева и Трговишта. Евентуална испитивања бујановачког говора употпунила би дијалекатску слику југоисточне Србије и прецизирала простирање фонетских и морфолошких обележја овог типа призренско-тимочких говора.

ТЕКСТОВИ

– По на́димак не́смо се ни́кој ви́кали ско́ро. Само Ордáн, до́ле, Ву́к, и Стоја́н Лиси́ца. То́ј се је зна́ло. Дру́г ни́кој.

– Тако́ј ги ви́кав. Он да́к жу́т у ли́це, жу́ти бр́кови, Лиси́ца.

– Ина́че, овде́ је би́ло на́род, али то́ј ко́ј би мо́гја да зна́је не́што, пре триста го́дине ли, не́је за ту́рско.

– Ту́ј го́ре је би́ла не́ка цр́ква, а ка́ква цр́ква. Гробо́ја би́ли она́м, католи́ци. То́ј ода́вана.

– Теме́љи. Сас воло́ви ре́тко, ре́тко. Направи́ја сам за племе́њу отуд тему́љ. Кр́стови, кр́стови од зе́мљу. Не́, не́, што на́јем си́тни. О́дма овде́ на́доле.

– Искáчашев ци́гле, ци́гле пе́чене, ни́ки цре́пови, ни́ки какво́ ти не́.

– Куде́ је ова́ј че́шма се́лска, ту́ј е би́ла црквена́ згра́да.

– Католи́ци ли су би́ли или ко́ји?

– Тре́ба да су ели католи́ци ели правосла́вни.

– Чове́к да ди́ри то́ј да зна́је. Ни́што не́смо питува́ли. Сэ́г не́ма ко́га да пита́ш.

– Ка́д су се досели́ли пред овии́а на́ши оту́д, да ли су из Сефе́р, да ли из Дуна́в. И поте́рали сви́ње, зна́ш, и овии́а ги сретна́ле на бр́до го́ре. „Пођо́сте ли, бе?“ „Пођо́мо.“ „Еј, ста́ни!“ „Сас ову́ј сто́ку у се́ло не мо́ж да ула́зите! Ели сто́ку оста́вете, ели се вра́тете“. И о́ни оста́вили, зна́ш, сви́ње у шу́му. И сáд га зо́вев Ко́дра сви́њска, сви́њско бр́до. А Но́рча доби́ла име́ за вре́ме ту́рско. До́ста сам ради́ја с њи́м, зна́ш, али не́ ме толи́чко интересу́је да пита́јем. Пу́но сам има́ја ста́ри љу́ди. До́ђе и се́ди, гле́да, ја зи́дам с ка́мен, и при́ча, при́ча. Ка́д су до́шли, зна́ш, Ту́рци, о́ни су до́шли од Гњи́лане, низ Ма́раву. Први пу́т ка́д су до́шли, у Буја́новце, па у Пре́шево. Пре́шево су зате́кли Ту́рци не сáг куде́ је, куде́ Цагаду́ри, испод, Каља́ја куде́ је. Ту́ј су зате́кли. Ту́рци су станáli да врши́в по́пис. Си́гурно по наређе́ње: „Иди та́мо, иди та́мо.“ Оне́ј ко́ј е би́ја пре́водник, до́шја овде́, гледа́ја. „Ко́га си на́шја? – да се вра́ти, зна́ш. „Не́ма ни́кој.“ „Како́ ћемо?“ „Но́рча.“ Из Но́рчу су оти́шли у Ста́мбол, у Ту́рску. У Али́ћерце оти́шли из Но́рчу, у Чука́рку и у Реља́н има́ што су оти́шли из Но́рчу. И сáк има́ зе́мља она́мо. Ово́ј не́су га ради́ли на́доле. Не́је ра́ђено. Овде́ка на́шо све́ је бузелáк би́ло. Бошња́чке њи́ве су куд шко́лу, на ме́ђу, има́ и у Но́рчу, и у Пре́шево што́ су. Зна́чи от шко́лу нава́мо, си́гурно фа́на и поред ре́ку на́доле, па до Трна́вску Ре́ку. То́ј Ту́рци ка́д су потурчува́ли у Бо́сну и ко́ји су примáli ве́ру муслима́нску, о́ни су ги води́ли ту́ј и дава́ли су ги зе́мљу ко́лко о́ће.

(Станоја Јанковић (1929), два разреда основне школе; Љубица Јанковић (1934), два разреда основне школе, Норча)

*

– Ће ти кажем и тој. Да седнемо горе, боље да пишеш. Да идемо тамо, да се чујемо боље. Не ли ће ти слунце смета?

– Ће пијете ли кафу?

– Направи по једну кафу. Ће пијемо сви тројица. Ја кафу слабо пијем, али кад има некој, тэд ми се пије.

– Кад дође ники слађе му је.

– Не ми је слатко. Пре десет-петнаес, а може ли повише. Ђе, ће ти кажем ја. Кэд сам ја бија у школу. После ослобођење. У овј плац не, доле, у Рајинце сам рођен. Које си ти годиште? Повише си обелеја. Повише слана куде вас пада. Ја сам овде рођен, туј, у овој село. Ђе, тэд смо били од триес пэт до четрдесет ђака српски. Од први разред до четврти. У четврти разред смо имали само да ли двојица или тројица беву. У Бугарску који су били, брат ми је бија и још двојица или тројица имаше у четврти разред кэд сам ја пошја у школу. И смо имали много учитељи. Седамдесет и пэт куће тэд су били Срби. Они су били око двеста, сто педесет, а ми осамдесет пэт смо били. Више они су били. Наша фамилија је Лесничани, од Трговиште горе. Овде су насељени. Дваес девете су наши насељени овде. Наши су били Лесничани. Онда овде је имала фамилија, у овуј малу овдека што је, бугарска фамилија. Такој смо ги викали, Бугарчики, из Босиљиград, из Босиљиград Бугарчики. Овај маала већином су тој били. Ђе, имаше једни овде, браћа су били. Тај кућа и овамо једна испод пут. Тија су из от Кленике навам. Какó беву тија села? Кршевица, Клиновац. Ђе, тија су ис Клиновац, Клиновчани. Имала је нека фамилија. И туј доста су били и они бога ми. Ис Црновце су дошли они, Црновчани, била велика фамилија. Има, има јоште. Има и[з] Сурдулицу што су дошли, Сурдулани. И било је једно Мало Рајинце онамо, Маџири смо ги звали. Биле су око девет куће, дванаес, петнаес. Тој неје било мешано. Тој Маџирчани су. Одокле су насељени не знам, не знам одокле су насељени. Ис Црни Вр, Црновршки тој су фамилија. Куде је тэј Црни Вр не знам. Тамо, на овуј страну, према Бугарску. Ђе, е, е, о[д] Трговиште према Бугарску. Туј е Црни Вр. Ја сам чуја, несам бија там. Знам да је туј отприлике. И моји су отуд негде. Несам ишја куде су живели моји стари. Несам ишја уопште. Сента, Сенту знајеш. Сента ми је брат рођен. Буце му је син, мој братанац. Онэј Ћора што га викав, Ћора Драган, зет, бэ, на брата ми ћерка, братаница моја.

*

У Прешево си рођен да не знаш шиптарски. Ти си тврдоглав, као моју бабу исто. Татко тамо куде ти је утепан. Неси имаја, можда, вољу да учиш. Е, да га јебу. Зајеби! Моја баба такој. И[з] Самољицу, у Самољицу рођена, не знаје да бекне шиптарски. Треба, како не. Како не знам цигански, нану му јебу. Имало је Цигани овде. Девет куће Цигани су били. Мешани су били они по овеј маале. Неје посебно. Девет куће. С Цигани сам ишја у школу.

*

– Длэги камења горе, знајеш куде играли коло. Туј свадба је била.
 – Е, некад свадба била. Неко време, такој причав људи. Кола куде били, гоч куде бија, све куде било, све у камен, скаменило се. И оној што било на кола. Знаш, оној барјак. Барјактар, оној дрво и тој – подникнаја дуб и дупче га има сэд. Туј горе у брдо.
 – Више бор горе. Како гу викашеву? А ви, туј ли сте си? Горе ли?
 – А ми сами сас бабу. Правимо кућу, правимо. Да идемо у Велику Плану бар. Не мож да продамо овде. Имамо добро имање. Не се дава цабе. Ма, јебу ги мајку да давам, ће узме, нане му га набијем. Не се оставља.

(Благоја Михајловић, четири разреда основне школе (1937);
 Стана Михајловић, без школе (1939), Рајинце)

*

Изгуби пут. Несте ме измучули, него несам те разумеја по глас. Ја ву рекна на жэну ми. Седи си једэн човек туј. Чека, ће отворив тэј разговор. Чекеј, чекеј, кэд после, звони телефон. И оној се јави на Часлава: „Еве га туј, седи си.“ Рекна, леле, ама сам гу направија рабóту! [...] Те кажете. Једэн Србин је бија на крај. Исто су га звали. Ми смо имали међу Шиптари њиве. Има нека код гробја. Поље, такој смо га викали. И тамо смо имали зэмљу. Имали су у Песак доле виногради, лојзиња. Ууу, голем ора имаја према Лојане. Бэш туј куде тэј ора ја сам имаја лојзе, сэд већ шљивак. Изнад гробја, накуде Бањску, гробја куде су. Неје цакановски атар, миратовачки је. И ја имам забел туј. Такој га викамо. Знаш куде је? Код Иваново поље, кэд га пређеш, преко пругу. Ја не знам дэк натамо несам имаја зэмљу.

*

После су туј кућу дали на жандормерију, па становјаја је жандормер. Жанар је становјаја. Е, после мој татко и чича фатише продадоше туј кућу. И такој. Мислим да су се отселили у Врањску Бању, али несам сигуран. У

Требешинџе отидоше. У срет село, на крај, на улаз. Сви посебно су били. Душан понапред је отишја. Онџ једн син му додеше. Још не беше продаја све. Знам, додеше он, сас брата ми у школу су ишли заједно, и он је долазија. После њиву да оре, па идо ја једну годину с трактор, и Благоја. Узедоше нешто тџ. Има племја, и бунар има. Темелъ има на племју. Дувар стоји, ћерпич још неје све.

*

Бија сам у други разред и сас тој сам остја. Једну годину у Миратовце, једну у Бањску овде. Школа у Цакановце, куде њину кућу. У други разред сам бија и пропаде Краљевина... Једна голема соба, туј е била школа. Ми смо ишли у Миратовце у школу. Јоште пред мене, први разред у Миратовце. После, други разред, одвојше гу школу. И у њину кућу. Ослободише гу и ајде туј. Пропаде бивша Југославија, ајде по овце, ајде по овој.

(Стојан Славковић (1928), два разреда основне школе, Цакановац)

*

Који обичаји да ти кажу? У суботу свекрва заигра. Тој е дрварско вече. Сутра сабајле што су покањени људи дођев и пођев за снашку. Ал тџ не заигрује свекрва, него у суботу. Дође старејко, старејковица и пођев за снашку. У које време, договорив се, у колко саат и отидев. Там па они њини обичаји си правив. Али цел ноћ, према понедељак. Сабаље старејка ће испраћав, грејев ракију. Петла преко ноћ кољав. Старејко тражи кокошку. Па идев, па фатив старејкови момци кокошку или петла, па доносив. Па гњетев паре у уста на кокошку ели на петла, што фатив. Турав паре, мучив онуј животињу. Сабајле закољав и спремав се за старејка. Неки старејко па оће да се качује на кућу, да раскрива кућу. Они не давав, викав да грејев коца ракију, само да се скине старејко. И после неко време, кад се све тој заврши, грејале ракију, изнапиле се и испратив га. Куде старејка си отидев и наставив си они тамо.

Кад се роди дете два-три дџна прође па после ву доносив крвај. Тџ седеше два дџна, три, на сламу. Жене дођев донесев ву крвај. Што ће ву донесев? Крвајче неко, једну филију сиренце. А до четерџ дџна не искача надвар. Заоди слунце, она улази унутра. Или па ствари детињи, тој надвар не сме да остане. Унесев тој пред слунце. Такви обичеји су си биле. Кокошињо никако. Тој не. Тој много је лошо, на лошо иде затој што баца назад. Тој не се је носило. Поготово на крвај. Кромитка обавезно, због млеко да има дете.

Моја мајка па јемпџут, нѣма што да однѣсе. Сварила двѣ јајца и ву ги однѣсе. После дѣте се крсти. Ми кућу освићамо и дѣте крстимо. Поп је долазија у кућу. Оно г^уоломо. Крстиле су си у кућу. Дође поп и крсти. Немање је било, ѣј. Моја тетка кѣд има тој сѣдмо, сѣдам дѣца је имала. Тој најмалечко – Миле, моја мајка га носи да га крсти. ^УОднесе га. Она га носи та га крсти. Вика: „Заинат са му турила име Миле затој што га нѣнев. Мора да га викав Миле.“ Јадно, ич нѣје чувано. Нѣке пртене тетка му позамота, тури га у љуљку, њне му висив ноге. Однесе га тамо у њиву, разѣпне катарѣге, тури дѣте, њно си вѣздѣн у љуљку. Подоји га малко. Па си га Господ красеше, бидна крупно.

(Станика Златковић (1937), један разред основне школе, Цакановац)

*

Причала наша баба што је била, од мојега татка стрина. Ја од мојега татка мајку не знам, пошто мој татко је сироче. Без мајку остаја осамнајес месеца, бес татка ѡса[М] месеца и нѣје имаја ни брата ни сѣстру, никога. Па га је стрина очувала и ми рачунамо ко ѡна ни баба. Нѣсмо имале нашу бабу. Е, ѡна ни је причала у село Буковац биле девојка и момак. И дошле туја. И застанале заједно. И једѣн имаја стапче от крушку, а једѣн имаја от краст, дек ми га викамо дубицу. И побиле стапчики. Они се ѡбе стапчики прифатиле и саставиле се заједно. То ја знам кѣд су биле дрва. Али сѣг исушили се и распаднале се. Бѣш сѣ кѣд бѣше, за Свети Илију сам била, други ѡвгуст там се иде, па забрави да видим да ли ги има туј или ги нѣма. Имале су ги, а сѣ ги нѣма. Да ли ги има или ги нѣма, не знам. Па идев, Прешевљани стално доѡдив за други ѡвгуст, ѡбавѣзно доѡдив, пуно доѡдив. Само ако сам добра, нѣ ми бѣш нѣшто здравље, притисак ми нѣшто.

*

Само ако сам малка боље. Ја прошле године нѣ ли бѣше. Овија Раткови идоше прошле године, ѡни бѣву кумови. Нѣ се бања крс сѣг, кој ѡне домаћин узне ручак спрема. Само ручак спремаш ти да носиш. Они сѣд изметаше, свашта носив. Прѣ нѣје било такој. Кој што си има, тој си носи. Али зберев се прошле године, пуно је било. Пуна црква је била. Па, што вика Звѣнко, кѣд идоше на ..., носише да ... На који дѣн бѣше, зашто иде Звѣнко? Да ли крс кѣд се бања? Не знам на који дѣн бѣше. Идоше и да узнев причес. Поп питаваја кој ѡне да узне причес, кој е постија. И кој ће се јави, само два Ђорговца ис Прѣшево. Ама, знаш ли, као да не замаза с нѣшта преко ѡчи. Ми сви кобајаги Срби се правимо, а Ђорговци постиле, а ми никој. Никој, вика,

само гледамо се такој и ућутамо. Неје тој да не може, Гоцо. Навика нема. Ёте видиш, у петак што ће га спремаш блажно, ти га спреси у четвртак блажно, а у петак стави пасуљ. А ти ће га у четвртак ставиш пасуљ, а у петак блажно ће правиш. А на некога му се дава, а на некога не му се дава.

*

Имала гу је једна Прешевљанка, на некога попа ћерка била. Умрела татко, а мајка ву се куде некога, тој турско време било, куде некога богаташа примила, пошто поп нема ништа. Неје имаја пензију или нешта. Кад умрела поп, попадија останала с тој девојче. И она се запосли куде некога турскога агу. И он фати после, и мајка умре, девојче остане. И он гу одаде у Ораовицу. Туј гу одаја у наш комшилџк, одма код нас, само преко реку. И ја идеше с мајку ми тамо, ће идемо. Јенпут ме прати мајка ми да тражим решето. Ти не знајеш што је тој решето, пченица што се спрема. И ја отидо. И она вика: „Да идеш на мајку ти да кажеш да дође куде нас.“ А она си имаше ћерку, сина. И ја дођо, викам: „Мајке, баба вика да идеш куде њума.“ „Зашто?“ „Па, не знам. Рече ми да идеш куде њум.“ И она вика: „Ће ми донесеш о[д] твоје сиренце, само толичко. Има“, каже, „моја снашка сире, али неје“, каже, „као српско сирење.“ Значи, има још оној српско. „Они су ме“, каже, „силом дале овдека. Одале су ме силом за овога старца.“ Па вика: „Колко ме је тепаја.“ Она лега у кревет, не мож да се дине от кичму. Тепаја гу. Много гу тепаја и псуваја ву мајку српску. „Најтешко ми је било кад ми псује мајку српску.“ А не смеје од онуј снашку. Вика: „Слади ми се от српско да туру у уста.“ Па немаш куде, синко, немаш куде.“

(Стана Јовановић 1938, два разреда основне школе, Ораовица
(родила се и одрасла у Ораовици; удала се и са породицом живела
у Ораовици; касније се преселила у Прешево))

*

Ја викам, чекеј да видим кој е. Донела стап. Куде идев тамо овија, као Бранко што је бија, како се вика тој там, у ацилџк. Бија и донела отуда. По песто динара да ги прода. „Што кажеш, за песто динара? Ја сто триес динара сам дала за стапче и много ми је фино. А ти да му кажеш на тога што је бија у ацилџк, ја комшије имам што су били у ацилџк, колко су ми донели, што ти не су ми донели, ни су ми наплатили, ни ништа. А он кад је бија у ацилџк да му се фати треба на некога да даде два такој, а не да продава.“ А она ћути. Она оће да узне паре, брџ, тај ти је опасна. „Мене не ми треба, али жив ти

кој ти је најмило да му кажеш – тај моја комшија тако и тако ми каже.“ Да му каже дек што је бија у ацилџек не вреди тој да продава. Шиптар је бија. И он је ација. А овџ што је бија, доле ради у Прогрес, комшија ми је доле у башчу, свако јутро: „Добро јутро, Десо, што радиш?“ Бија је у ацилџек, и падне, исече ногу. И мораја је у Приштину да иде да му исечев ногу све, и ишја, па су му турили другу доле. И после једну годину је живеја.

Е такој га окрени малка. Па там га потпри на туј саксију! Е тако, видиш. И такој ми ти је, Зоре.

Ја у овуж улицу моју доњу и горњу, овдена ми је, да умрем. Потсећа те на тија денови, потсећа ме како смо трпели за леб, како смо, све, све, све ме потсећа. Знаш ли колко гу волим овуж улицу. Ми се чини сваки ден да могу да доодим. Ако сам само педесет и кусур године у другу. Зупче? Куде Артона? За паре јес, али он је добар. Мене ми ги направи преко Социјално пре шездесет и колко године имаше, еве, да једем не могу, само за украс. Фини беву и Авнија овдека извади три зуба. И одем ја, и после ме жуља, жуља. И он, седи овам, он струже, струже. И сџ тој там до крај све га истругаја. Сџа воду да пијеш, вода, ма што уђе, уђе, него искочив зуби, не можем да једем, па Вера ми даде неки лепак, а и он ми препоручи тџ лепак да залепиш. А, неје скуп. Ама дуго траји, ене ти онај, како ву беше име, певачица онај стара, е, она рекламира. Јабуку једе и рекламира. Мене ми се упропасти. А доле на Раде што је направиа овџ овдена комшија. Била сам ја таман да идемо Лоза, ја, Круна у Ћустендил у бању, а ја остана у пензију. Леле, прође месец дана, на одмор сам била, још два месеца одмор имам па после да идем, после остајеш. Да полудим, да не ми је била тај бања, ја не би била здрава. Да полудим. Радила си толко време. Викаше овџ Митре, имаше тџ преко Социјално, добила сам златно, навлаку и зуб. Али сџ да ми струже здрав зуб за навлаку, ма да му се серем на зуб. „Добро, тетка-Десо.“ После сам рекла да ће идем у бању. Живота ми... А Митре ми је рекаја целу протезу да направим. Вика много ти је фино, извади зуб, настави. У тој време. Али они све сарађујев с Авнију. Отидем куде њега дом, никад не ми е наплатија, што је право, право. На Раде што је направиа, доле на Савку. И Савка све иде код њега, она има мост, па је ставија као златно нешто има одоздол. Мерак, мерак, вика, ти не знаш, не могу да ти кажем. Много је добар мајстор, само га пре отпуштише, и он не теја више. Несам видела тој. Он је много добар мајстор. Забрави. Па и зуби, леле. Скинем ги, не могу да једем, желудац ме боли а не можеш да гризеш, па и паприку, знаш ли како ти је, и да сажвакаш. Треба да си ги направиш, Зоре. Море, докле имаше Бранка, направи. На њума ву добри, њоњ има, па жичку си има. Док научиш. Те научиш, бе зуби

нема ништа. Ја ти кажем, зуб, ако не га оправиш на време, цабе. Ти си млада, синко, ти треба, а имаш. Само тој да очисти. Овој много фино ради. Е, па такој, у трудноћу јес. Прави на време. Слушај, млада си. Нишко прави и он куде Артона. Он никако неће, ни вилице, усадија је, три турија. Ама, чекеј да ти кажем. Знаш ли Дракча овој, наш брат, ис Куманово дође један, ћ идев, он оргираја тамо, доодеше он туј, да направи зуби, да усади. Леле, Дракча је бија одма да извади после месец дана. Болан, болан, болан, и ишја да ги извади све. Није мого. Са шрафови. Дракча што се поправија сэг, двапут беше куде мене. Болесан је бија. Сэд је добар, поправен, све фино. Само пашка. И он је бија куде Фиданка што је била. Бија куде Фиданку и куде мене. Цала маала брѣ. Много је волеја Фиданку. И дође и куде мене горе, два пута. И мислеше се, кад да тура пола годину на брата ву, а годину на татка ву, уједно су турили. Све што је спремаља, дошла је код мене да ми донесе. А ја, само што беше изашла, четри дана сам била у хоронарно. И искочи, дође Деско куде мене тамо, ал не га пуштише, и Суне. И Суне вика на сестру: „Сестро, само да гу сикнем, ништа, од врата само.“ А ја све имам кисеоник. И такој, а нису тели да ми кажев. Е после, кад искочи, после ми казујев. Сас њума много смо живѣли. Суне ми казује, нису тели да ми кажев, дошли смо кобајаги за стан, по овој, по оној. И ја сестру, одма, чим чу, сас њума много смо живѣли. И фати ме сестра под руку: „Чим је таква ствар, ај да те водим.“ И води ме. „Фиданке, Фиданке!“ Јок, зинала. Јутре дѣн отидем сама с стапче доле, и викам: „Фиданке!“ Отворим ву око. „Фитке!“ Она чује, и само тиј учина, разумѣла ме је. Е трећи дѣн кад отидо, Лепа беше и овај жена на Ђоре, и она беше. Тѣд плачешеву, знаш. И мене кад ме видоше мене, њи не ги пушти, мене ме пуштише. И сѣд сваки пѣт дана питујем: „Да ли ће има боље ил не?“ Онеј сестре ги пита. Онај сестра каже: „Не.“ И отидем па куде њума и овакој ву направим, да л има осећања на ноге. Не, нема ништа, више је била готова и то је све.

Културан човек. Ја сам пушила југославију, од југославију – партнер, од партнер – зѣту, од зѣту на овој сам прѣшла и више не. Што знам. Ја све мислим да не пушим, па пушим. Јаој, што берете ви, што радите? Млого радите, брѣ. Па били су некако и сложни брѣ. Није било како сѣг оговарање, те овој, те оној, брат сас брата да не збори. Сви се чудив и дѣн-дѣнѣске ви две што не зборите, били сте како сестре. Не знам, ја живим с њума. И она је била упорна да гу врати. Била је да гу врати. Знаш ли, жао ву је, тачно гу видим да гу је жал. Буразере, треба прслуче да ти направимо! Може да му кажеш, да му градиш у тѣј кал да не иде, да не пије. Ја, и Пѣра је пија, зборим, зборим, на кога да збориш. Он си тој тѣра. Он ћути. Ти цабе што се

нервираш, али ајде. Он, Пера, пила му се вода, како сѝк се сећам, горе смо били. У Прешево ни је бија фрижидер, пошто доле смо мазали сас кал онуј собу, докле се исуши. Пола кило ракија је била, она студена, мисли вода. Грке, грке, до доле. Можеш да помислиш. И шта да радим? После је као у шлог бија. Место воду. И једанпут, беше ја куде моји, и Дилча, како му име, што држеше кафану, Мицко овѝ на Миру, водеше га, и носеше у руке нешто. И он га води, право у кафану га води. И ја му викам одовуда у траву, пошто кафана одма туј е: „Перо, куде си пошја? Што си пошја у кафану?“ И готово, ја приђем туј да се распраљам. Кад је дошја Мицко, довеја га је и однеја цигерице господин дома. Он ги купија и сѝг оће да га води. Оној собиче беше не ли онамо, много ми је фино било. И овѝ, да га води, да га њега там тури да спије. „Слушај, Мицко, ја сам му жена. Што знаш ја што имам под јастук. Мож имам гаће, мож имам све, што знаш. Ти да ми доводиш човека.“ „Па да га одведем там.“ „Не.“ Ја га одведем, легнем си. И он после, цигерице доноси: „Еве ви цигерице, бата Пера ги купија.“

Била сам туј, леле кад се помислим, Целолѝб кад се је обесија. Како не. Целолѝб такој се је обесија на грѝду, такој глѝдам. Е он викаше бија је у Крагујевац куде Мицу, бија је у Београд куде онуј, и куде њума је бија, и враћа се отуда, и довеја га Воја овдека до Станицу и не га довеја до дома, и он сам до дома је дошја и тој му вркнало. Тражили паре, тражили овѝ, тражили оној. И Воја до Станицу довеја и вратија се за Крагујевац. Овѝ бија вредан. Ми докле спијемо, он ће дође туј у башчу, ће дође, шушјак има да је исечен, врже и однесе, поштом ми несмо имали волѝви, стоку. И одведе, и доведе и такој.

Ништа, колко године овѝ стоји, зашто га прави? И она прѝтече плѝча, тѝчи на дрва и све. Да неје тој па нема дрва куде да ги тури. Оно неће само да га направиш и такој. Направила си га, треба да га одржаваш. А еве, на пример, направила си тамо за дрва, за све, шупа ти треба само за тој. Треба ти за дрва, све нешто да склѝнеш туј. А не овѝ, направи, ја сам мислила, растури што растури. Тој сам мислила ће направи једну кѝјну лѝтњу и ће направи вѝце и гаражу. Знаш, не му треба нагоре, шта ће му. И овѝ продаде, тамо што купише од башчу у Врање, продаде. „Чула сам продавате плац.“ „Не знам, не знам.“ „Добро, не знаш, за тебе ти треба, за мене не.“ Мене не ми треба, ја ће умрем. Само овѝ кредит да одѝжим па и ако ће умрем. Па будала, ако знам зашто. Ја сам била ногу искршила. Дадѝше ми двајес један дан у бању. И они дођѝше. И овѝ комшија што ради у банку. А ја се пребацѝ тѝд у Београд и немаше паре. И ја се задѝжим, а била сам дѝжна једни пешкири бѝву дошли у омболанту. И сѝга узѝде овѝ Рѝжица доле на Станицу. Филиповићка има

кредит, не може преко њума. Пешкири ми се свиђава за онога свега пешкири, лепа пешкири. А имама, донела сам из Панчево кад сам била код Радмилу. Они ги све потикаше. „Овој не смете да дирате, тој кад умрем.“ „Овакви пешкири ја да ги давам!“ „Ако, ја сам заслужила и тај е заслужио што ће ги дадеш.“ И ја, нема. Она рече: „Тетка Десо ће је преко мене, ти ће ми даваш паре.“ Фала ву, знаш како. Мика гу беше частила, не могу да идем нагоре, али један час, једну кафу да ву беше однела, тој ми је. И ништа, узедо и тија пешкири. И овамо сам била дужна осамдесет иладе, и осам. Како сэд? Па фатим, питам. Ја сам преко пошту била. Да не може овај банка туј. Ја га познавам човека. „Тетка Десо ми не дајемо од седамдесет године.“ У праву су. Дип овој комшија туј и доведе га њега у бању. А ја сам одужила тија сто. И они га доведоше. И дэн-дэнске не знам. Еве пета сэг. И питам ја Цацу зашто. „Треба ми.“ Рече: „Слушај, не збори сас мене. Ако он дозволи, ји ће се потпишем, ако не дозвољава, ја нећу.“ После ја куде њега седим, не ли? На њега му је требало. Фала, много лепа кафа, жива била. Божем да га питам, да питам комшију још колко сам дужна. Ни дондена да мрднем. Све на столицу, овако. Ни ми казаше, ни дэнске не знам. И ја да питам комшију, она каже: „Ја сам забележила.“ Да нешто остане за трошкови. А другу рату сэг давам. На мене ми даде две иладе и песто – три, а оној ресто за њума. Дај ву отворену, да не вика. Ајде, ајде да радимо, остави деца.

Ако, нека су живи и здрави. Такој моја стринка је била постара од чичу осам године. На стринку ми из Билачу татко што је, он вика овакој: „У наше године пре, двеста године живели људи. Каже, дошја да тражи девојку. Не гу давав још, нема још деведесет године. Деведешлаја још неје ћерка ми.“ А и сџа, овој време ће прође, ће дође тој време, ће настане како је писаја тј календар, ће дође време ће се сруши све, каже, и опет ће се направи. Ми смо на земљу, под нас је вода доле. Има један бик који се затресе, која страна се затресе тој све падне. А кад рика, оно грми. У онј календар је писало. Кад је бија земљотрес у Скопље, ја се сетим на њега, дек он је причаја. Ће дође време ће гледате све људи испред вас, за телевизор, радијо исто такој ни је причаја. Радијо је имала само Стана на Јорде, наш комшија што је.

(Десанка Маринковић (1932), два разреда основне школе, Прешево)

*

А сэд да ви причам причу како је оћаја Стојан да се жени. Отишја у село куде су биле три убаве сестре. Све која от коју. Узјеја најубаву и најстару. Ожени се, доведе кот кућу. Али му се свиђа и онај помала. Како да гу узме,

како да каже? И један дан седне сас жёну. Вика ву на жёну: „Еј, жёно, да ти кажу. Млого сам лош сэн сањаја. Дошја ми један човек и вика: „Еј, Стојане, ајде да узнеш онуј другу сестру. Нараснала за жёну. Иначе, ће ти умре онај прва.“ А ја му викам: „Како, море, да узнем сестру? Ја имам сестру ву за жёну.“ „Не, не, да гу узнеш за жёну.“ Жёна му вика: „Ма, неје тачно тој.“ „Добро, неје тачно. Ђе видиш сама.“ И један дан се укачија Стојан на таван. А дошла сестра куде сестру на гости. И он се качи на таван и чека да оне седне да причав. И он почне да вика од таван: „Еј, Стојане! Стојане, брѐ!“ А овај жёна му вика: „Нема га Стојан. Отишја у поље.“ „Да му кажеш олма да ожени овуј сестру ти. Иначе, ти ће умреш.“ О, леле, Боже. Насекира се његова жёна. И дође Стојан навечер у кућу. И она му вика: „Стојане, онј твој, што ти доодија на сэн, сэг вика о[д] таван: „Стојане, ајде да ожениш овуј другу сестру. Иначе, ће ти умре жёна.“ „Па, ја ти казују, а ти не ми верујеш!“ „Ајде, ожени гу да живим и ја.“ Ожени гу Стојан и овуј другу сестру. И чува две жёне у кућу. Прође једна година, прођев две године. Порасне и онај трећа. Убава девојка, па Боже! На Стојана му се свиђа. И Стојан решија и туј да гу жени, туј трећу. И вика на жёну: „Мори, жёно, па ми онј дооди на сэн. Вика ми и трећу да оженим.“ „Ма, не ти верујем. Како и трећу да жениш?“ „Добро, не ми верујеш па ће видиш. Али ми је рекнаја обе жёне ће ти умрев.“ И дигне се Стојан, отидне кобајаги у поље. Па се качи на таван и вика: „Стојане! Узимај гу овуј трећу, иначе, овѐ две ће ти умрев!“ И ћути после. И она жёна се уплаши. И онај друга ву вика: „Море, нека гу доведе и њу.“ И кад дође Стојан, оне му викав на њега: „Е, Стојане, доведи гу и њу па ће живимо све три туј. Куде ишло, нека иде!“ И такој.

(Зорица Трајковић (1947), средња школа, Прешево)

*

За једно сат време бидне леба. Не врућо, млако. И турим га туј, оно си сташе за час. Али мене ми се па отврдне, Зоре, један дан, друг дан, кад га искршиш. Сэк сас студёну воду. Она ми рече, на Воју му рекли, овј што продава брашно: „Само сас студёну воду, мајке.“ И стварно. А толичко лепче, вртиш се по кућу за толичко лепче. Па ли купи си. Они га надував сас квасац. Нема средину ништа, Зоре. Он два-три пут отиде, идеше тамо на Станицу, и нађе из Врањску Бању што доносив леб. Он сабајле беше врућ. Кад га донесоше, баш врућо.

(Верка Милошевић (1934), један разред основне школе, Трнава)

*

Кромитку узмеш, мајка ми ме тепа, не ми дава: „Нема кромид, немој да узимаш“. И сув леб па шићер на крпче и цел дән, од сабаље до три, до пет, тэд смо доодиле. Сал леб пон'есеш. П'ешки у Ашање идеш, тэд смо се са Шиптари дружиле, братство је било. И дән-дәнс кэд се сретнемо. Као дете сам се мучила, брала сам дуван, од седам г'одине копање у њиве. Цел дән жњејемо, жњејемо, врзујемо, врзујемо, а њива долеко, чак у Сопот. Кэ ће пођемо отуд, Тањче, ноге отказале. Боље у њиву да спијемо него да дођемо. Леб оставимо у крушку како дођемо, исти леб си једемо. Мајка вика боље овде да спијемо него да идемо, кэ да се врнемо, кэ ће отидемо. Три саата пут, оди, оди, оди. Па јутре ти сабаље, па се врнемо, па ће жњејемо, што ће правимо. Тамән завршимо ж'етву, ајде вршидба. Тринаес, четрнаес дэна вршимо. И тој с биволи. Бивол од врућину па не може. Легне, утепај га неће да се дигне. Па, ајде дуван стасаја. У три сат се дигнемо, четири преко ноћ, да га наберемо. Ако неје наберено, слунце га фати, не се бере. Донесемо дом па нижемо, нижемо. Да завршимо да не пушти негде да идемо, да идемо на соб'ор. Тој на собор ако отидеш, неку свадбу. Свети Тројице слаavimo, народ дооди туј, бећари, кој се види тэг. Данс ако оберу дуван, ће дође ред да се чувам биволи. Ћ иду биволи да чувам. По три-четри дэна ред ми је биволи да чувам, после друг чува, на ред. По тријес главе зберем у рид ће терам. Врне, дува, ти мора да си у рид тамо. И навече ће терамо стоку. Свак у село ће си узме своје, туј у центар село, свакој си иде у своју кућу. Одвојимо ги, отиде. Па завршиш биволи, ајде друго има работа, дуван до јесен, све брање, нема седене. Татко вика да не иду у школу, дуван да беру. „Нема да идеш у школу, потврду сам извадија. Да ми береш дуван, да имам айр.“ Опанци кэд ми је купија татко, ја се радују, радују, опанчики ми купија лаковани. На опанци, па сам се радувала.

Ми смо биле три деца, али и на чичу ми четири, ми смо дваес и четири г'одине с чичу ми заједно живеле. Тој што каже једән, то је. Навечер ће вечерамо, распоред ће ни даде. Ће не построји: ти у дуван, ти у њиву, ви две домаћице ће седите дом. Мајка ми има постару јетрву, ће ву напуни маз, сир, јаја, за данс тој ти је, нема више, с тој мора да чини чаре да ги направи, да имав да једев. Најстара одређује што има да се спреми. Ако је пасуљ, ако је вариво. Трпеза толика, кэ ће седнемо око њум. Снашка најмала носи, служи, она најпоследне има да једе, нема да једе тэ кэд једемо ми. Сви заједно једемо. Пред вечеру посипе сви, чича ми, татко ми, стрина ми руке да оперев, да обришев, све. Деца, ми посебно једемо. Стари једев такој на трпезу, деца на једән крај. Деца нема до стари, там на крај. Трпеза г'олема, округла. После кэд

се оделимо, ај почнамо да стичамо. Они се оделише, после син му најстар, голем, и он се љодели, три куће биднаше од једну. И село биднује од браћа. Па мукүјемо зашто се оделимо, толко људи, навикле смо заједно. Неје имало свађа так, било је ко једна душа, живеље смо си. Живот је бија тешак. Кад се оделимо, тэг нема шпорет, мајка ми запали огњиште. Ми, радүјемо се деца, радүјемо. Огњиште, огањ гори, нема шпорет. После шпорет смо купиле, црн шпорет. У Прешево куде Цигани погодила да га правив, и ће га плаћа на рате. А први пут кад улэгнемо у кућу, обичај огањ да се запали, и нема куде мајка, на огњиште. Ми се радүјемо, у нову кућу, она што нова, на једну собу прозор турен, на једн филим, у другу собу па слама. А сә како убавиња, куће. Спали смо на рагоже, после кревети смо имале, али нема душек, са шумке, једно време сламу, па шумке. Па се радүјемо нема више слама, него шума од класја што се љупив. Па ми, ради, ради. Знаш, оно одма почисто, не ко слама. Али кә ће легнеш, па спање, па здраво, ништо те не боли, такој е било, сламњаче толике, по пола метар високе. Деца, не мож се качимо на кревет, живота ми. Ујутро, кад се дине мајка, узне струку, има једна дупка, муне, и све гу растресе сламу, и такој покрије кревет, да је наместен кревет. После, кад шумке поче да тура, па милина. Неје више слама, шума, много убаво, мод'ерно. Е, такој е било, дете, живот. А сэд све перја, мод'ерно. Тэд неје било да се дине некој код лекара да вика не могу. Тэд сто дваес овце смо имале. Свака кућа чувала си је љовце и краве. И дән-дәнэс свака кућа има краве, овце, стоку чува. Тој село најубаво, људи најработив. Отидеш у поље, све легав њиве, све изорано, све посејано. Људи о тој живив, од пољопривреду, од стоку, свака кућа си има стоку.

(Гордана Станојевић (1945), осам разреда основне школе, Стрезовце)

*

- Ми гу несмо виделе. Ја ће купу, вика. Па куде ће купүју.
- Ја па лекови понесо. Идомо горе у апотеку. Воду си понесо. Лекови попи сабајле. Чекамо га од осам, он на љодмор.
- Да проверев. Двапут сам била и више не, еве шес месеца. Не се знаје.
- Кокоске само. Краве да гладүјев нема, свиње да ми гладүјев, нема. Кој да ги чува? Овој дете не може. Ја фати продадо. Ајде рани га, са што. Не можеш. Имање да копаш, да сөјеш жито не можеш.
- Чувам краву, једну козу. Идем там, дангүбим. Снашка дом. Она не ли радеше у Памучни. Била је на пазар, сас дете. Једно дете, једно тој дванаес године, седми разред. Удари се пре месец дна. Води га на превивање на

Станицу, овде. Сэд му протекло на другу страну. Сэд рана заздравила, а на другу страну. Али све да чује, да види, трчи. Врти натам-навам, врти. Али сџа не смеје. Кэд рано, он пооди у школу. Каква школа, врџај се. Одведоше га куд лекара. Он га погледаја, чим га погледаја, ич не га примија, одма, китно. Вратија се: „Е, ја дете ће возу на аперацију.“ „Како ће ће возиш?“ Брже, дошја дом, па се затвори у собу. А ја куде беше отишла?

– Да неси у башчу била?

– Можда, не знам. Па пет дџна тамо је седела. И тој су платиле, колко су платиле. Да ли, мори, ма две иладе ако не ги узеле. Ја му дава. Дадо му педесет евра. „Нека ги, имам.“ Прођоше два дџна: „Мајке, дај ми ги.“ Морам, дете ми је.

– Па нигде не ради. Тој негде приватно.

– Овџ муж ву, Станимир отиде тамо. Сэд па деца одведе. И овџ се џожени, и сэд тамо. Направише кућу у Баваниште. Станимир направија кућу. Све имава, и имање, па на пијац козе узџа, овце узџа. Па га викале. Сэд па је отишја тамо. Не знам да л је тој продала или неџе.

– Она, и она не знаје да работи. Јагода је у Батајницу.

– Да идем. У колко има автобус? Виш какво је време. Дип ладовиџа и код аутобуску. Доле ће одемо дек он ради поподне.

– Стана како је? Да ги видимо, неће мож да ги познамо. Одаде ли се онџ девојче? Љиљана колко деца има? Еј, не принџси.

– Знајемо те ми. Много ли си долџко па не те знајемо. Ја треба да доџду. Боље да си оставила, да сам се удавила, а не... Ми деца да се играмо. Они гурнаше ли ме, што ми направише, па у онџ вир куде ја имам кућу, знијеш кэд идемо нагоре. „Помџрајте ме, џј људи!“ Они почнџше да бџгав. А она дође, извади ме, жџно. А ја, мџкра. Кэд ме видџше мџји. Сретнаше не куде Гџнини. Гџнина кућа куде је, ти гу знајеш.

– Какџ не гу знујем. Туј сам била.

– Е, туј не сретнаше.

– Ама тај е била једна стџра кућа. Станоја и Гџна су живџели туј, па после правише на друго мџсто.

– Има испод автобуску, туј надле, да се капи леб. Леб си продавава туј. Они сэд су почнали, а ми идџмо подоле. Еј, ја нећу. А љуто да јџду, не. Једног лекара што имамо не ни дава ништа. Ни леб не треба да јџду. Они викава боље с маз да јџдеш. Киселину не ми давава. Ја зџљаник, пропећ слабо вољу. Јџдев си, деца, Нџвица, и он.

– Ја на кога да мџсу, сама.

– Зџљаник прави. Погачу ми тражи, тџг месџ.

– Јемпѹт, ода̀вно бе́ше. Идеше по па̀т, ка̀д он: „Здра̀во“. Ка̀д ме је он видѹја. Не се позна̀вамо. Једампѹт су до̀шли и ви́ше не́.

– Немо̀ј да бе́реш. Горуши́ца ће не де́ре. Немо̀ј, не мла̀ти. Престаса̀ле су, а једне́ зе^але́не.

– Не́сам би́ла ко̀ј зна́је откѹд. Би́ла сам у ку́ћу, на̀вам не́сам. Сѹг преправе́но нѐкако, не зна́м. Овда̀ какво́ бе́ше то̀ј, тако̀ј ли бе́ше? Ја́ сам забрави́ла, мори, ода̀вно не́сам би́ла. Зна́м ја́, про̀зорче га има́ једно́ откуде пѹт. Ка̀д гле́дам, оно́ покрѹ́јено, не́ма га. Мо̀ре, рекна, овде́к тре́ба да је. Мори и ка̀д сам доодо́ла, ста̀рка ка̀д бе́ше, ја́ зна́м то̀ј.

– Јетр̀ва ву бе́ше. За̀једно? Не́, не́су биле́ за̀једно. Би́ла је она́ на комши́лѹк. Ка̀д гу видо́мо у амбола̀нту? Не зна́м ко̀ји гу питува̀ле: „Не́сам јо́ш искочи́ла.“ Зна́чи искочи́ла.

– Има́ла ра̀к на до̀јку, се́дам го́дине има́. Ско̀ро ми рекна́ше умре́ла. Дево̀јче једно́ ода́ла, у Ско̀пље ли рекна́ше.

– Та̀ј ли четере́с го́дине што умре́ла? То̀ј па нај́ не́ма ле́к, ра̀к.

– Њо̀јан та̀тко, на овѹ́ј де́да ву се па́да, и мо́ја ма́јка од ѹ́јку се́стре и о тетку. Та̀ј фами́лија. Она́ дево̀јче има́ големо́, мори. Проо́ди си вре́ме. Овѹ́ј два̀јес го́дине има́. На̀предан, кру́пан. Ра̀ди ту̀ја, бли́зо, у пека̀ру. Сѹд га преба̀циле у млин. Не́ма сто́ ме́тра до ку́ћу. Ја́ ско̀ро бе́ше. Ви́ка: „А мори, ба́бо, три́ месеца“, да ли два́ рече́, „пла́ту јо́ш не́ ми је да́ја.“ Рекна, они́ сви тако̀ј ра̀див. Зе́т не ра̀ди. Ра̀деше у Жи́томел, искара́ше ги, не́ма рабо́та. Зи́мус ради́ја два́ месеца и сѹд је до́м. Што́ да пра́ви? Ста̀рци та́мо го̀ре у се́ло. Са́ди ба́шчу, три́ е́ктера ба́шчу. Во́да што је ту̀ј, ле́ле. Све́ компи́ри ту̀ј, копу́с, кра́ставице, што́ ти не́ тури́ла у ба́шчу.

(Милка Митић (1938), два разреда основне школе; Драгица Станојковић (1940), два разреда основне школе, Големи Дол)

*

Има́ло га, Марја́не, у по́ла о́сам то̀ј ма́ло автобу́шче што иде́ за Вра́ње. Дава́ло и по̀вратну ка̀рту. По̀вратну ти да́ва, ако о́ће, с по̀пуст. У по́ла о́сам га има́ от Преше́во, а у један од Вра́ње поо́ди. Али па тре́ба не́кој до Чука̀рку да не одве́зе. Па ја́ ко́ла сам купи́ја, е́ј. Али ти́ја ко́ла ме́не не́ ме во́зив, Марја́не. Ти́ја Љуби́ша што ги има́. Он ка̀д је купи́ја ти́ја ко́ла и рече́ двѹста́ е́вра. Ја́ му да́дем. Плати́ја ги. По́сле регистра́ција, та́бле, прѹнос, све́ то̀ј ја́ платим на пензи́јски че́к. Мо̀ре, мно́го ми се одби́ја. Па оти́дем у Вра́ње. Показа́ му и погледа́. Па, рече́, све́ пла́ћаш, и та́блице, и прѹнос, све́. И ту̀ј, три́ста е́вра ли, пе́сто е́вра бидна́ше ко́ла. Само не́ ме во́зив ме́не. Сла́виша ме во́зеше па

нема туј, возачку му искључиле. Треба паре да продужи. Да гу продужи ли, да гу прави ли нову, не знам. Кад иде до Прешево, Ивана ги вози. Драган си има његови кола. Једемпут, да ви причам, ја идем за Врање. А један от Пасјане ли га викашев тој, иде. И накуд Чукарку застана, на мене и на бабу, бог да гу прости. Ми се качимо. А овј од Црновце на Душана, Мирко ли. И причамо туј, разговарамо. Кад у Врање да му платим: „Какò бе ће платиш? Ја сам главни бија у Гилане, главни сам у Врање сэд.“ Такој ми рече.

Кад купи Петруш? Тэг је купено. Милион и триста иљаде трџеше за овој њиву и на овој овум што је цело. И Љуба, Бог да га прости, ћ идемо са Стојана, и Добросав, куде Вајита навечер. Милион и триста, Столе“. „Ха, ха“, смеје се Стојан, „Да ти дам ја осамсто иљаде? Мисли, па ће ми јавиш.“ Дођомо до договор. Прати ме да видим колко ће даде. „А бѐ Вајит, дошја сам да ми кажеш, пошто заједно смо овце чували, последњу цену, да дође капару да ти даде.“ „Милион и сто. Нека дође, ајде.“ Ја ги стигнем. Чекав ме Љуба и Стојан. Стојан се само насмеја: „Ће остави још.“ Сабале, осомдес пет гу купија Душан. А Стојан гу остави. Виш какво место, бре. Па после овој овдека сѐс Љубу. А ти немаш плац, а? Што ће ти да мислиш на њѐга. Ја дек имам та што, да га јѐбу. На синови не ги се угађа. Не се угађа да ги поделимо. Онѐј воли онѐј да узме, онѐј воли овој. Такој стоји. Нека бидне што оће. Ја ги молим, они нећев. Корију у трњак, знајеш ли гу у Трепетлике? Нѐси бија можда. Петнаес метре је дубица дугачка. Овакве дебеле. И Витомир, да гу нађемо туј корију куде је, да гу сѐчемо. Па идемо куде Душка. Два дѐна сам ишја, сипујем гориво, Славиша ме вози. Нађомо гу, иљадо и пѐсто метре. Тамо га има овѐј Горан Веркин, Срба га нема, Стојан има, Станмир има, како су ми међници. Ће сѐчемо туј. Добро, сѐчите. Белецише по десет дубице, најдебеле. Ја тѐг рекна: „Ви тој доњо парче.“ Кад Витомир: „Не, оћу га ја тој горњо.“ Епа, сѐкја си бе дубице. И што ће му правиш. Онѐј па од Нерадовац: „Не, нећемо да дѐлимо. Нека умре Јанча па тѐк ће дѐлимо.“ Будала. Овде овој, одовуд јабуке, тој га планирам на двојица. А на једнога да дам онѐј дубице. Проодиш уз тѐј пѐт натамо. На Небојшу свѐ је тој парче, а Славко нема тамо. Осом дубице ли има, три-чѐтри шљиве, крушка једна. Али боље куде њѐга. Пѐдебели дрва има там. Онај врба, да га јѐбу, ама као ћумку дебѐли. Дођи мулка на муабѐт, немѐј да бѐгаш од људи. Ће узмеш колице. Да ги тѐра сливе, ће завријев у цакови. Ја ракију шѐс године не гу турам у уста.

Спремија ми коња ја да јашу, да не иду пѐшки. Отидомо. Туј тѐј Бошко. Погађамо се. Колко: пѐдесѐт и сѐдам иљаде бѐнке. Ја му дадо пѐдесѐ. Он неће. Милоја му записува и мајку и шајку на тога шурака. Дођомо. Па да

беше отишја на Станицу, а ја после петнајес дџна, двајес. А ја не, узели гу комшије на педџ седам. А једна голема корија, око двџста комада, као ђумку дебџли, дугачки, како мџтке све дугачке. Две парцџле како ми што садимо баграм. Четири парцџле, пџта парцџла рџче: „Ене гу онам у пџлошо мџсто али пџвише дрва има.“ Тај цабе за педџсет иљаде банке. Ал кад не ти дава ђавол да га купиш. Ишла овај и куде ујка ву. Вика нџге га бџлив. Он тријес гџдине и кџлко, све је путоваја од Рџлан до Крџану, пџшки, и нџћ и дџн. Изедџше на Радиска парџ. Две иљаде и шџсто џвра. Сад јџфтине корије гџре. На Воју му давали за пџла џктер две иљаде џвра. Саз Димитрију би имали заједно. Две иљаде џвра му даваја један, па пџсле одустанја. Тџг такој било, а сџк неџе. Драгољуб ги даја за три иљџде џвре. Ја Марка га вика, Бџг да га прџсти, отидџмо нџџе. Исџкомо, напунимо кџла, дођџмо. Кџ дођџмо ондџка више Стојмену куђу: „Јанчо, иди си дџм, не ми трџбаш сџда.“ Даде ми са све дрва. Мџжда си бија натамо, у тџј корије. Дригољуб и Марко су имали Топџлџе, ако знајџш. А паднало у Македџнију, да ги сџчев не мџжев. Воја ми казува скџро што га закачи такој. Он жалостиван. И кад се рџди, и кад умре, и кад прави свџдбу. Све такој. Да га питам Србу кџ џе да обезбџди прџвоз. Ако не, ја џе си иду сџз Дџјана. Не ми стџзав рџта за рџту. У другу узимам џсом иљаде и четрсто, ако ми верујџш. Ја идем куде дџктори. Плаћам прџвоз, плаћам дџктора. Такво време, неџе накој ако не му дадџш. Ја сам ишја сас Љубџска нашег. Па му викам: „Застани овдџ нешто.“ „Не мџже, не мџже.“ Неџе да стџне на свџко мџсто. Ве не одведе чџк там дџле па да се враћам пџшки гџре. Мицко купија дрљачу. Купија рџче. Докараја гу овџј Трајџе. Овија имашев заједничку туј дрљачу. Самџ гу правџли. Дџбра је, да дрља. Купили, не ти казујџв кџлко. Дџлили пролџетоске плџгови. Има парџ, не ги је трошија тџј што му дадџше. Мџне не ми казује да ли ги има, да ли ги нема. На џба сџна даја, кџла купилџ, и за џџга купија. Што џџе нека прави. Ма, џе се снаџе. Какџ се овија снађџше. Утепа се работџџе. У Ашање радџше. Казујџше Кадрија: „Пџт сџна има, џ Јанчо.“ Сви пџт су у Немачку, у Немачку ли, у Швајцарску. Ама тџј беше одавна, има петнаџс гџдине како ми је кадрија казуваја. Туј једџн, у војску бџмо заједно. И, кџ дођџмо, трџба ми крава. Једну црвену глџда у Бујџновце. И цџни ми гу пџсто педџсе... како бџву. И он: „Да га узџмџмо, Јанчо.“ Ај, да иду ја да га викам Србу. Овој лозница ли је? Лозница.

(Јанча Стојковић (1928), два разреда основне школе, Славујевац)

ЛИТЕРАТУРА

- Ајети 1969: Idriz Ajeti, *Glavnije jezičke osobenosi govora Albanaca, Preševske i Bujanovačke kotline*, Врањски гласник, V, Врање, 257–273.
- Александер 1975: Ronelle Aleksander, *Torlak accentuation*, München.
- Барјактаревић 1966: Данило Барјактаревић, *Прешевско-бујановачка говорна зона*, Врањски гласник, књ. II, Врање: Народни музеј, 173–216.
- Белић 1999: Александар Белић, *Дијалекти источне и јужне Србије*, Изабрана дела Александра Белића, IX том, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Богдановић 1979: Недељко Богдановић, *Говори Бучума и Белог Појока*, Српски дијалектолошки зборник, XXV, Београд: Српска академија наука и уметности, Институт за српскохрватски језик, 1–178.
- Богдановић 1987: Недељко Богдановић, *Говор Алексиначког Поморавља*, Српски дијалектолошки зборник, XXXIII, Београд: Српска академија наука и уметности, Институт за српскохрватски језик, 7–302.
- Богдановић 1992: Недељко Богдановић, *Неке особине говора Великог Алаша*, Гласник Баштина, бр. 3, Приштина: Институт за проучавање културе Срба, Црногораца, Хрвата и Муслимана, 39–45.
- Богдановић 1994: Недељко Богдановић, *Имџерајив ијија чеке, гледе у говорима њризренско-џимочке обласији*, Зборник Матице српске за филологију и лингвистику, 37/1–2, Нови Сад, 75–81.
- Богдановић 1999: Недељко Богдановић, *О односу раџен – ранење у њризренско-џимочким говорима*, Зборник Матице српске за филологију и лингвистику, књ. XLII, Нови Сад: Матица српска, 433–437.
- Богдановић, Вукадиновић 1999: Недељко Богдановић, Вилотије Вукадиновић, *Једна језичка њаралела (Грачаница–Извор)*, Гласник Баштина, бр. 1, Приштина: Институт за проучавање културе Срба, Црногораца, Хрвата и Муслимана на Косову, 102–111.
- Богдановић 2000а: Недељко Богдановић, *Акџенај као диференџијални знак у говорима њризренско-џимочке зоне*, Зборник радова Учитељског факултета у Врању, књ. VII, Врање: Учитељски факултет, 49–57.
- Богдановић 2000б: Недељко Богдановић, *Судбина неких (новијих) вокалских група у њризренско-џимочким говорима*, Радови, Часопис за хуманистичке и друштвене науке, бр. 3, Филозофски факултет у Бањој Луци, Бања Лука, 29–33.
- Богдановић 2004: Недељко Богдановић, *Почејтак и крај речи у говорима југоисточне Србије*, Зборник са научног скупа „Живот и дело академика Павла Ивића“, Суботица – Нови Сад – Београд, 191–197.
- Богдановић 2007: Недељко Богдановић, *Крњи имџерајив у њризренско-џимочким говорима*, Зборник Матице српске за филологију и лингвистику, књ. 50, Нови Сад: Матица српска, 77–80.
- Богдановић 2009: Недељко Богдановић, *Африкајизација у њризренско-џимочким говорима*, Радови, I, Центар за научна истраживања САНУ и Универзитета у Нишу Одсек за српски језик, 15–20.

- Бошњаковић 2003: Жарко Бошњаковић, *Прозодијски систем Бајовца и његов однос према суседним говорима*, Српски језик, 8/1–2, Београд, 315–328.
- Бошњаковић 2008: Жарко Бошњаковић, *Фонетске особине говора источне Шумадије*, Српски дијалектолошки зборник, LV, САНУ и Институт за српски језик САНУ, Београд, 9–322.
- Бошњаковић 2012: Жарко Бошњаковић, *Морфолошке особине говора источне Шумадије*, Српски дијалектолошки зборник, LIX, Београд: САНУ и Институт за српски језик САНУ, 1–381.
- Букумирић 2012: Милета Букумирић, *Речник говора Северне Мейхохије*, Монографије, 15, Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Видоески 1962: Божо Видоески, *Кумановскиот говор*, Посебни изданија, книга 3, Скопје: Институт за македонски јазик.
- Видоески 1970: Божо Видоески, *Акцентнајски систем во македонскиј говори*, Литературен збор, година XVII, бр. 3, Скопје: Списание во Сојузот на друштвата за македонски јазик и литература на СРМ, 1–11.
- Видоески 1994: Божидар Видоески, *Акцентнајски системи у јужним српским говорима*, Зборник Матице српске за филологију и лингвистику, XXXVII, 1–2, Нови Сад: Матица српска, 123–130.
- Видоески 1999: Божидар Видоески, *Дијалектнајски систем на македонскиот јазик*, том 3, Скопје: Македонска академија на науките и уметностите.
- Вујовића 1969: Лука Вујовић, *Мрковићки дијалект*, Српски дијалектолошки зборник, XVIII, Београд: Институт за српскохрватски језик, 73–399.
- Вукадиновић 1996: Вилотије Вукадиновић, *Говор Црне Траве и Власине*, Српски дијалектолошки зборник, XLII, Београд: САНУ и Институт за српски језик, 1–317.
- Вукановић 1958: Т. П. Вукановић, *Прешево*, у: Врањски гласник, књ. II, Врање, 1–58.
- Даничић 1863: Ђуро Даничић, *Рјечник из књижевних стварина српских*, Београд: Државна штампарија.
- Динић 2008: Јакша Динић, *Тимочки дијалект*, Монографије, 4, Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Ђуровић 2000: Радосав Ђуровић, *Лейнички говорни тип*, Филолошки факултет Приштина, Врање.
- Живковић 1987: Новица Живковић, *Речник широкотоговора*, Пирот.
- Жугић 2010: Радмила Жугић, *Исказивање генитивних значења у говору јабланичког краја (у светлу иризренско-тимочких говора као целине)*, Монографије, 13, Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Златановић 1986: Момчило Златановић, *Топонимија прешевске Црне Горе (десет насеља)*, у: Врањски гласник, XIX, Врање, 167–185.
- Златановић 1987: Момчило Златановић, *Топонимија прешевске Моравице*, Врањски гласник, XX, Врање, 115–139.
- Златановић 1988: Момчило Златановић, *Топонимија насеља у средњем сливу Пчиње*, Врањски гласник, XXI, Врање, 155–167.

- Златановић 1998: Момчило Златановић, *Речник говора јужне Србије*, Врање: Учитељски факултет.
- Ивић 1957: Павле Ивић, *Два главна њравца развоја консонаната у српскохрватском језику*, Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду, II, Нови Сад: Филозофски факултет, 159–184.
- Ивић 1957а: Павле Ивић, *О говору Галићкојских Срба*, Српски дијалектолошки зборник, XII, Београд: Српске академије наука, Институт за српски језик.
- Ивић 1985: Павле Ивић, *Дијалектологија српскохрватског језика. Увод и шћокавско наречје*, друго издање, Нови Сад: Матица српска.
- Ивић, Реметић 1990: Павле Ивић и Слободан Реметић, *Рефлекси акценћованих вокала е и о у говорима ѡризенско-јужноморавског дијалекта на земљишту косовске ѡкрајине*, Косовско-метохијски зборник, 1, Београд: САНУ, 162–173.
- Ивић 1991: Павле Ивић, *Из српскохрватске дијалектологије, Изабрани огледи*, књ. III, Ниш: Просвета.
- Ивић 1994: Павле Ивић, *Дијалектолошка ѡроучавања говора ѡризенско ѡшмочке зоне*, Говори призенско-тимочке области и суседних дијалеката, Зборник радова са научног скупа, Ниш: Филозофски факултет, 55–71.
- Ивић, Бошњакковић, Драгин 1994: Павле Ивић, Жарко Бошњакковић, Гордана Драгин, *Банатски говори шумадијско-војвођанског дијалекта. Прва књига: Увод и фонетизам*, Српски дијалектолошки зборник, XL, Београд: САНУ и Институт за српски језик.
- Ивић 2001: Павле Ивић, *Српски дијалекти и њихова класификација III*, Зборник Матице српске за филологију и лингвистику, 27/28, Нови Сад: Матица српска, 175–209.
- Ивић 2009: Павле Ивић, *Српски дијалекти и њихова класификација*, приредио Слободан Реметић, Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.
- Ивковић 1921: Милош Ивковић, *Акцентски системи српско-македонских говора*, Јужнословенски филолог, II, Београд, 254–271.
- Илиевски, Пеев 1983: П. Илиевски, К. Пеев, *Необична иновација во Долновардарскије говори*, Македонски јазик, 34, Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, 105–113.
- Јашовић 2010: Голуб Јашовић, *Неке особине говора Угљара код Косова Поља*, Истраживања српског језика на Косову и Метохији, Зборник радова, књига 1, Косовска Митровица: Филозофски факултет, Универзитет у Приштини, 93–138.
- Јеремић 1963: D. Jeremić, *Gnjecav, gletav*, Зборник Матице српске за филологију и лингвистику, VI, Нови Сад: Матица српска, 165–167.
- Јовановић Симић 2012: Јелена Јовановић Симић, *Творбено-сћруктурне и сћилске особености изведеница са форманћом -ки*, Творба речи и њени ресурси у словенским језицима, Зборник радова са четрнаесте међународне научне

- конференције Комисије за творбу речи при Међународном комитету слависта, Београд: Филолошки факултет, Универзитет у Београду, 561–572.
- Јовић 1968: Душан Јовић, *Трсињенички говор*, Српски дијалектолошки зборник, XVII, Београд: Институт за српскохрватски језик, 1–238.
- Јуришић 2005: Марина Јуришић, *Сисџем личних заменица у јужном њојасу ѓризренско-јужноморавских говора*, Зборник Матице српске за филологију и лингвистику, књ. XLVIII/1–2, Нови Сад: Матица српска, 299–318.
- Јуришић 2009: Марина Јуришић, *Говор Горње Пчиње: гласови и облици*, Монографије 6, Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Јуришић 2010: Марина Јуришић, *Номинаџив у говору Горње Пчиње*, Зборник радова Филозофског факултета у Приштини [Посебно издање поводом 50-годишњице оснивања Филозофског факултета посвећено проф. др Милосаву Вукићевићу], Косовска Митровица: Филозофски факултет у Приштини, 207–217.
- Јуришић 2011: Марина Јуришић, *Просџорна значења аналиџичких конџируџија са ѓредлогом ѓо у говору Горње Пчиње*, Зборник Матице српске за филологију и лингвистику, књ. LIV/2, Нови Сад: Матица српска, 199–206.
- Јуришић 2012а: Марина Јуришић, *Даџив и оџиџи ѓадеџ у даџивним функцијама у говору Горње Пчиње*, Зборник Матице српске за филологију и лингвистику, књ. LIV/1, Нови Сад: Матица српска, 237–253.
- Јуришић 2012б: Марина Јуришић, *Синџакса ѓадеџа у говору Горње Пчиње*, докторска дисертација у рукопису, одбрањена 2012. године на Филозофском факултету у Новом Саду.
- Клајн 2003: Иван Клајн, *Творба речи у савременом срџском језику, други део, Суфиксација и конверзија*, Београд: Институт за српски језик САНУ, Завод за уџбенике и наставна средства, Нови Сад: Матица српска.
- Маретић 1899: Т. Maretić, *Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, Zagreb: Knjižare L. Hartmana.
- Маринковић 2002: Јаворка Маринковић, *Микроџоџонимџија бујановачког и ѓрешевског краја*, Ономатолошки прилози, XV, Београд: САНУ, 1–169.
- Марковић 1996: Јордана Марковић, *Енклиџике као носиоџи акценџа*, Зборник радова Филозофског факултета у Нишу, серија Српски језик и књижевност, Ниш: Филозофски факултет, 233–237.
- Марковић 2000: Јордана Марковић, *Говор Заџлања*, Српски дијалектолошки зборник, XVII, Београд: САНУ и Институт за српски језик САНУ, 7–307.
- Марковић 2006: Јордана Марковић, *Инвенџар, ѓуџеви и домаџи македонизама у срџским народним говорима*, Годишњак за српски језик и књижевност, VIII, Ниш: Филозофски факултет, 235–260.
- Марковић 2008: Јордана Марковић, *Прозодиџски сисџем(и) ѓризренско-џимочких говора*, Зборник Института за српски језик, I, Посвећено др Драгу Ђупићу поводом 75-годишњице живота, Београд: Институт за српски језик САНУ, 293–297.

- Марковић 2012: Јордана Марковић, *Именице њлурална ѡанѡум у Речнику македонског језика Б. Конеског*, Меѓународен научен симпозиум Блаже Конески и македонскиот јазик, литература и култура, Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, Филолошки факултет „Блаже Конески“ – Скопје, 317–325.
- Милорадовић 2003: Софија Милорадовић, *Уѡиѡреба ѡадежних облика у говору Параћинског Поморавља, Балканисѡички и еѡномиграциони асѡекѡи*, Посебна издања, књ. 50, Београд: Етнографски институт САНУ, 1–365.
- Милорадовић 2007: Софија Милорадовић, *О ѡрагмаѡичко-семанѡичким карактерисѡикама еѡичког даѡива (с ѡособним осврѡом на говоре Великог Поморавља)*, Зборник Матице српске за филологију и лингвистику, L, бр. 1–2, Нови Сад: Матица српска, 557–564.
- Милорадовић 2009: Софија Милорадовић, *Сѡаѡус објекатѡске редуѡликације у срѡским народним говорима*, Годишњак за српски језик и књижевност Филозофског факултета у Нишу, година XXII, бр. 9, Филозофски факултет, Ниш, 287–295.
- Милосављевић 2009: Тања Милосављевић, *Говор села Присјана (Горњег и Доњег)*, Српски дијалектолошки зборник, LVI, Београд: САНУ и Институт за српски језик САНУ, 383–558.
- Михајловић 1977: Јован Михајловић, *Лесковачки говор*, књ. 24, Лесковац: Библиотека Народног музеја.
- Младеновић 2001: Радивоје Младеновић, *Говор шарѡланинске жуѡе Гора*, Српски дијалектолошки зборник, XLVIII, Београд: САНУ и Институт за српски језик САНУ, 1–606.
- Младеновић 2011: Радивоје Младеновић, *Морфолошка и синѡтаксичка ѡлурализација збирних именица и неких заменица у говорима југозападног дела Косова и Мейѡхије*, Зборник Матице српске за филологију и лингвистику, LIV/1, Нови Сад: Матица српска, 205–226.
- Младеновић 2013: Радивоје Младеновић, *Говор јужнокосовског села Гаѡње*, Монографије, 18, Београд: Институт за српски језик, САНУ.
- Monumenta Serbica: Fr. Miklosich, *Monumenta Serbica*, Viennae: Apud Guilelmum Braumüller, 1858.
- Мулић 1978: Малик Мулић, *Преглед руске и срѡскохрваѡске акценѡуације*, Сарајево.
- Николић 1991: Мирослав Николић, *Говори србијанског Полиња*, Српски дијалектолошки зборник, XXXVII, Београд: САНУ и Институт за српски језик САНУ, 1–548.
- Новаковић 1912: Стојан Новаковић, *Законски сѡоменици срѡских држава средњег века*, Посебна издања, Београд: Српска краљевска академија,
- Павловић 1939: Миливој Павловић, *Говор Среѡечке Жуѡе*, Српски дијалектолошки зборник, VIII, Београд: Српска краљевска академија, 1–352.
- Павловић-Стаменковић 1968: Звездана Павловић-Стаменковић, *Консонанѡске секвенце у шѡокавском дијалекѡу*, Прилози проучавању језика, 4, Нови Сад: Филозофски факултет, Катедра за јужнословенске језике, 69–119.

- Пецо 1985: Асим Пецо, *Преглед српскохрватских дијалеката*, треће издање, Београд: Научна књига.
- Пецо 1994: Асим Пецо, *Савремена акценџуација говора Пољанице*, Говори призренско-тимочке области и суседних дијалеката, Зборник реферата са научног скупа, Ниш: Филозофски факултет, 161–177.
- Пецо, Милановић 1968: Асим Пецо, Бранислав Милановић, *Ресавски говор*, Српски дијалектолошки зборник, XVII, Београд: Институт за српскохрватски језик, 241–366.
- Попов 1984: Бојан Попов, *Положај српскохрватског језика у балканском језичком савезу*, Јужнословенски филолог, XL, Београд: Институт за српскохрватски језик САНУ, 21–43.
- Рајичић 1952–1953: Миодраг Рајичић, *Основно језгро државе Дејановића*, Историјски часопис, књ. IV, Београд: САНУ, Огранак за историју, 229–243.
- Реметић 1985: Слободан Реметић, *Говори Централне Шумадије*, Српски дијалектолошки зборник XXXI, Београд: САНУ и Институт за српскохрватски језик, 1–155.
- Реметић 1996: Слободан Реметић, *Српски призренски говор*, Српски дијалектолошки зборник, XLII, Београд: САНУ и Институт за српски језик, 319–614.
- Реметић 2000: Слободан Реметић, *Призренско-јужноморавски дијалекат у светлу македонског ујџицаја*, Зборник радова XXVI научна дискусија на XXXII међународен семинар за македонски јазик, литература и култура, Скопје, 87–103.
- Симић 1972: Радоје Симић, *Левачки говор*, Српски дијалектолошки зборник, XIX, Београд: Институт за српскохрватски језик, 1–618.
- Скок III: Petar Skok, *Етимолошки рјечник хрватског или српског језика*, књ. III, JAZU, Zagreb 1971–74.
- Соколовић 2002: Мирјана Соколовић, *Лесковачко Ч. О џроменама у изговору џојединих гласова у говору Јужне Србије*, Српски језик, број 7/1–2, година VII, Београд, 487–500.
- Стевановић 1950: Михаило Стевановић, *Ђаковачки говор*, Српски дијалектолошки зборник, XI, Београд, 1–152.
- Стевановић 1969: Владимир Стевановић, *Говор Пољанице*, Врањски гласник, V, Врање: Народни музеј, 399–422.
- Стевановић 1979: Михаило Стевановић, *Савремени српскохрватски језик II*, Београд.
- СТИЈОВИЋ 2010: Рада Стијовић, *Прилог ујџврђивању границе џрефонологизације наглашених вокала е и о у џризренско-јужноморавским говорима на џиеријорији Косова и Мејохије*, Косово и Метохија у цивилизацијским токовима, књ. 1: Језик и народна традиција, Косовска Митровица: Филозофски факултет, Универзитет у Приштини, 319–325.
- СТИЈОВИЋ 2012: Рада Стијовић, *Још неколико најомена о џрефонологизацији у џризренско-јужноморавским говорима на џиеријорији Косова и Мејохије*,

- Косовско-метохијски зборник, бр. 4, Београд: САНУ, Међуодељењски одбор за Косово и Метохију, 149–157.
- Стојановић 2010: Радосав Стојановић, *Црнојравски речник*, Српски дијалектолошки зборник, LVII, Београд: САНУ и Институт за српски језик САНУ.
- Стојановски 1985: Александар Стојановски, *Врањски кадилук у XVI веку*, Врањски гласник, IX, Врање: Народни музеј.
- Тома 1998: Пол-Луј Тома, *Говори Ниша и околних села*, Ниш: Просвета, Београд: Српски дијалектолошки зборник, XLV, САНУ и Институт за српски језик.
- Трајковић 2009: Татјана Трајковић, *Српско-албански језички односи у фиџионимима њрешевског краја*, Прилози из филолингвистике, V, Ниш: Филозофски факултет, 69–73.
- Трајковић 2010: Татјана Трајковић, *Преглед њознавања српског језика код ученика Албанаца у Прешеву*, Годишњак за српски језик и књижевност, година XXIII, бр. 10, Ниш: Филозофски факултет, 497–509.
- Трајковић 2011а: Татјана Трајковић, *Микроџионимија њрешевског краја*, Ономатолошки прилози, XXI, Београд: САНУ, Одељење језика и књижевности, Одбор за ономастику, 331–425.
- Трајковић 2011б: Татјана Трајковић, *Језичке инџерференције у џионимији Прешева*, Октоих – Часопис Одјељења за српски језик и књижевност Никшић: Матица српска – Друштво чланова у Црној Гори, 273–282.
- Трајковић 2011в: Татјана Трајковић, *Неки новији наноси из српског језика у говору Албанаца*, Годишњак за српски језик и књижевност, Ниш: Филозофски факултет, 159–164.
- Трајковић 2012: Татјана Трајковић, *Глаголски систем говора Прешева у светлу језичке интерференције*, у: *Годишњак за српски језик*, Ниш: Филозофски факултет, 163–172.
- Трајковић 2013а: Татјана Трајковић, *Српски говор код Албанаца у Прешеву*, Традиција и иновације у савременом српском језику, Зборник радова са VII међународног научног скупа „Српски језик, књижевност, уметност“ одржаног у Крагујевцу 26–27. октобра 2012. године, Крагујевац: ФИЛУМ, 125–134.
- Трифуноски 1948: Јован Трифуноски, *Прешевска Моравица*, Годишен зборник, Скопје: Филозофски факултет на Универзитетот.
- Трифуноски 1951а: Јован Трифуноски, *Кумановско-њрешевска Црна Гора*, Српски етнографски зборник, књ. LXII, Прво одељење, Насеља и порекло становништва, књ. 33, Београд.
- Трифуноски 1951б: Јован Трифуноски, *Прешево*, Гласник Српског географског друштва, св. XXXI, бр. 2, Београд, 139–147.
- Ћирић 1983: Љубисав Ћирић, *Говор Лужнице*, Српски дијалектолошки зборник, XXIX, Београд: САНУ и Институт за српскохрватски језик, 7–119.
- Ћирић 1999: Љубисав Ћирић, *Говори Понишавља*, Српски дијалектолошки зборник, XLVI, Београд: САНУ и Институт за српски језик, 7–262.

- Хаци-Васиљевић 1913: Јован Хаци-Васиљевић, *Јужна Сјџара Србија*, књ. II, *Прешевска област*, Београд: Задужбина И. М. Коларца.
- Шкаљић 1966: Abdulah Škaljić, *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, Sarajevo: Svjetlost.

Tatjana Trajković

PREŠEVO SPEECH

S u m m a r y

Preševo municipality is located in the far south of Serbia, between the border with Macedonia in the south, administrative border with Kosovo and Metohija in the west and the municipality of Bujanovac and Trgovište in the northeast. It is comprised of the city settlement of Preševo and 34 villages. Serbs and Albanians make up the majority of the citizens in this area.

The insufficient research done so far as well as the analyses of the speech of Preševo area was fragmented and, at least, incomplete. Besides, numerous sociological events began to change the image of the presence of Serbian language in this part of Serbia. The need for a more detailed examination of Serbian speech of Preševo area appeared and the result of that need is this paper.

The paper is comprised of the following chapters: *Introductory remarks, Phonetics, Morphology, From Syntax, Concluding remarks, Texts*. The analysis of the material gathered on field is done by the already determined dialectology methods.

According to its characteristics the speech of Preševo belongs to the most southern type of the South Morava speeches of Prizren-Timok dialect area. Basic characteristics of Preševo speech are: removal of the accent from the open ultima; accent paradigm; preservation of the semivowel; not as pronounced phenomenon of the facultative diphthong nature of the vowels of the middle row; the nasals of the back row in the verbs belonging to the III Belić type have reflex *a*; Ekavian replacement of jat; reflex *lu* for vocal *l*; the existence of affricate *s*; consonants *č*, *dž*, *ć* and *đ* are of standard articulation; final *l* is in the working verbal adjective of male gender singular turned into *-a*; special iotation is executed; declination is pronouncedly analytic, which results in the doubling of personal pronouns with the use of prepositions; in nouns of neutral gender there are no forms with the expansion *-n-*, *-m-* or *-s-*; plural form of the nouns of neutral gender, apart from

-a, are formed with the suffixes *-iki*, *-ci* and *-inja*; collective nouns ending in *-je* show the tendency towards the semantic congruence; nouns *braća*[brothers] and *deca*[children] in the process of congruence are equaled with the nouns of male gender in plural; some nouns pluralia tantum developed the singular-plural paradigm; the plural of personal nouns of 1st and 2nd person has the following forms: *mi*[we] and *vi*[you]; representation of belonging is usually analytic; Present tense of 1st person singular can have the suffix *-m* and *-u*; Present tense of 3rd person plural in the speech of Preševo ends in *-v*; aorist and imperfect aspect are in live use; there are cases of the generalized suffix *-li* in male and neutral gender plural of the working verbal adjective; there are also cases of generalization of *-le* in the working verbal adjective for all three genders of plural; Future I is formed as the construction *će + Present* for all three persons singular and plural; present verbal adverb ends with suffixes *-eći* and *-e(j)eći*; iterative verbs are formed with the *-uva-* formant; using negative forms of verbs in the following construction: *no + pronoun enclitic + verb*.

It was shown that the Preševo area is an area of numerous phonetic and morphological isoglosses which are represented on the maps in this paper.

The research done on the speech of Preševo opens up the question of the situation in the near-by speeches (Bujanovac, Vranje) which would complete Serbian dialectological representation of this area.

Key words: *Serbian language, Preševo, dialectology, Prizren-Timok dialect area, South-Morava speech type.*

ДРАГОМИР КОЗОМАРА

ФОНЕТСКЕ И МОРФОЛОШКЕ ОСОБИНЕ СРПСКИХ
ПОСАВСКИХ ГОВОРА ИЗМЕЂУ ВРБАСА И УКРИНЕ

Овај рад је дјелимично измијењена и незнатно скраћена верзија докторске дисертације *Српски посавски говори између Врбаса и Укрине (фонетске и морфолошке особине)*, одбрањене 5. септембра 2013. године на Филолошком факултету у Бањалуци пред комисијом у саставу: проф. др Биљана Бабић, проф. др Срето Танасић и проф. др Милан Драгичевић.

Члановима комисије овим путем искрено захваљујем.

Посебну захвалност дугујем проф. др Милану Драгичевићу, под чијим сам менторством завршио све академске радове.

Срдачно захваљујем и проф. др Слободану Реметићу, који ми је био један од рецензената овог рада и члан комисије за одбрану магистарског рада.

Најтоплије захваљујем и проф. др Николи Рамићу, који ми је корисним сугестијама помогао у коначној припреми рада за штампање.

На крају, захвалност дугујем породици, пријатељима, радним колегама и свима који су на било какав начин помогли да овај рад угледа свјетло дана.

САДРЖАЈ

СПИСАК СКРАЋЕНИЦА И УПОТРЕБЉАВАНЕ ЛИТЕРАТУРЕ	584	[6]
---	-----	-----

I. УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

А) ОПШТА ГЕОГРАФСКА ОБИЉЕЖЈА ПОСАВИНЕ НА ПРОСТОРУ ИЗМЕЂУ ВРБАСА И УКРИНЕ	590	[12]
Географске карте истраживаног подручја	592	[14]
Б) ИЗ ИСТОРИЈЕ ПОСАВИНЕ	594	[16]
В) О НАСЕЉИМА И СТАНОВНИШТВУ	600	[22]
Г) О ДОСАДАШЊИМ ИСТРАЖИВАЊИМА И ОВОМ РАДУ	601	[23]
Списак пунктова обухваћених истраживањем и скраћенице којима су означавани	604	[26]

II. ФОНЕТИКА

A. ВОКАЛИЗАМ	605	[27]
ВОКАЛ <i>A</i>	610	[32]
ВОКАЛ <i>E</i>	616	[38]
ВОКАЛ <i>И</i>	617	[39]
ВОКАЛ <i>О</i>	622	[44]
ВОКАЛ <i>У</i>	624	[46]
СУПСТИТУЕНТИ НЕКАДАШЊЕГ ВОКАЛА <i>Ѣ</i>	625	[47]
Рефлекси дугог <i>jaīa</i>	625	[47]
Рефлекси кратког <i>jaīa</i>	628	[50]
Екавски рефлекси <i>jaīa</i>	629	[51]

Икавски рефлекси <i>jaīa</i>	630	[52]
Рефлекси секундарног <i>jaīa</i>	631	[53]
ВОКАЛСКЕ СКУПИНЕ	632	[54]
ПОКРЕТНИ ВОКАЛИ	635	[57]
ЈОШ НЕКЕ НАПОМЕНЕ О ВОКАЛИЗМУ	636	[58]
Б. КОНСОНАНТИЗАМ	637	[59]
ФРИКАТИВ <i>Х</i>	637	[59]
ФРИКАТИВ <i>Ф</i>	639	[61]
СОНАНТ <i>Ј</i>	641	[63]
ОСТАЛИ СУГЛАСНИЦИ	642	[64]
ЈОШ НЕКЕ ПОЈЕДИНОСТИ ИЗ КОНСОНАНТСКОГ		
СИСТЕМА	645	[67]
Сугласничке замјене	645	[67]
Секундарни сугласници	646	[68]
СУДБИНА СУГЛАСНИЧКИХ СКУПИНА	646	[68]
ЈОТОВАЊА	652	[74]
СУГЛАСНИЧКЕ СКУПИНЕ <i>ШТ/ШЋ, ЖД/ЖЂ</i>	654	[76]
МЕТАТЕЗА	655	[77]
ХАПЛОЛОГИЈА И СРОДНЕ ПОЈАВЕ	656	[78]
ОСТАЛЕ НАПОМЕНЕ О КОНСОНАНТИЗМУ	657	[79]
III. АКЦЕНТИ		
А. ОПШТЕ НАПОМЕНЕ О АКЦЕНТИМА	658	[80]
Б. ПРЕНОШЕЊЕ АКЦЕНАТА НА ПРОКЛИТИКЕ	663	[85]
В. АКЦЕНАТ ДЕКЛИНАЦИОНИХ ВРСТА РИЈЕЧИ	666	[88]
ИМЕНИЦЕ МУШКОГ РОДА	666	[88]
Локатив једине	666	[88]
Номинатив множине	667	[89]
Генитив множине	668	[90]

Датив – инструментал – локатив множине	668	[90]
Остале напомене о акценту именица мушког рода	668	[90]
ИМЕНИЦЕ СРЕДЊЕГ РОДА	669	[91]
ИМЕНИЦЕ ЖЕНСКОГ РОДА	670	[92]
<i>a</i> -основе	670	[92]
Именице женског рода на сугласник	671	[93]
ЗАМЈЕНИЦЕ	672	[94]
Именичке замјенице	672	[94]
Придјевске замјенице	672	[94]
ПРИДЈЕВИ	674	[96]
БРОЈЕВИ	675	[97]
Г. АКЦЕНАТ ГЛАГОЛСКИХ ОБЛИКА	676	[98]
ИНФИНИТИВ	676	[98]
ПРЕЗЕНТ	678	[100]
АОРИСТ	679	[101]
ГЛАГОЛСКИ ПРИДЈЕВИ	680	[102]

IV. МОРФОЛОГИЈА

А. ДЕКЛИНАЦИЈА	681	[103]
ИМЕНИЦЕ МУШКОГ РОДА	681	[103]
Вокатив једнине	681	[103]
Инструментал једнине	682	[104]
Употреба форманата <i>-ов/-ев-</i>	683	[105]
Генитив множине	683	[105]
Датив – инструментал – локатив множине	684	[106]
Појединачне напомене	684	[106]
ИМЕНИЦЕ СРЕДЊЕГ РОДА	685	[107]
Инструментал једнине	685	[107]
Датив – инструментал – локатив множине	686	[108]
Појединачне напомене	686	[108]
ИМЕНИЦЕ ЖЕНСКОГ РОДА НА <i>-а</i>	687	[109]

Вокатив једнине	687	[109]
Датив – локатив једнине	687	[109]
Генитив множине	687	[109]
Датив – инструментал – локатив множине	688	[110]
Појединачне напомене	688	[110]
ИМЕНИЦЕ ЖЕНСКОГ РОДА НА СУГЛАСНИК	688	[110]
ЗАМЈЕНИЦЕ	689	[111]
Именичке замјенице	689	[111]
Придјевске замјенице	690	[112]
ПРИДЈЕВИ	691	[113]
БРОЈЕВИ	693	[115]
Б. КОНЈУГАЦИЈА	693	[115]
ПРОСТИ ГЛАГОЛСКИ ОБЛИЦИ	693	[115]
Инфинитив	693	[115]
Презент	694	[116]
Имперфект	694	[116]
Аорист	694	[116]
Императив	695	[117]
Глаголски придјеви	695	[117]
Глаголски прилози	696	[118]
СЛОЖЕНИ ГЛАГОЛСКИ ОБЛИЦИ	696	[118]
Перфект	696	[118]
Плуквамперфект	697	[119]
Футур	697	[119]
Потенцијал	697	[119]
ПОЈЕДИНИ ГЛАГОЛИ И ГРУПЕ ГЛАГОЛА	697	[119]
ПРИЛОЗИ	699	[121]
V. ЗАКЉУЧНЕ НАПОМЕНЕ	701	[123]
VI. ТЕКСТОВИ	706	[128]
Summary	730	[152]
Карте појединих изоглоса	731	[153]

СПИСАК СКРАЋЕНИЦА И УПОТРЕБЉАВАНЕ ЛИТЕРАТУРЕ

- Баотић 1983: J. Baotić, *Ikavskošćakavski govori u okolini Dervente*, BHDZb IV, Сарајево, 7–208.
- Белић 1999: А. Белић, *Историја српског језика* (Фонетика, Речи са деклинацијом, Речи са конјугацијом), *Изабрана дела Александра Белића*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- Бошковић 2000: Р. Бошковић, *Основи ујоредне грамаџике словенских језика* (Фонетика, Морфологија, Грађење речи), Трешник, Београд.
- БХДЗб/ВНДЗб: Босанскохерцеговачки дијалектолошки зборник.
- БХДЗб 1985: *Говори сјеверне и сјевероисточне Босне*, обрадили Д. Вујичић, Д. Брозовић, А. Пецо и Ј. Баотић, БХДЗб V, Сарајево, 7–379.
- Брозовић 1966: D. Brozović, *O problemu ijekavskošćakavskog (istočnobosanskog) dijalekta*, HDZb, knj. 2, Zagreb, 119–208.
- Војна енциклопедија 1974: *Војна енциклопедија*, књига VII, 2. издање, Војноиздавачки завод ВГ.
- Вук 1977: Вук Стефановић Караџић, *Српски рјечник*, Нолит, Београд.
- Вуковић 1938/39: Ј. Вуковић, *Говор Пиве и Дробњака*, ЈФ XVII, 1–113.
- Вуковић 1940: Ј. Вуковић, *Акцентни говор Пиве и Дробњака*, СДЗб X, Београд, 187–417.
- Вуковић 1963: Ј. Vuković, *Bosanski i hercegovački ijekavski govorni tipovi*, GZM XVII, 17–28.
- Вуковић 1974: Dr J. Vuković, *Istorija srpskohrvatskog jezika, I dio* (Uvod i fonetika), Београд.
- ГЗМ: Гласник Земаљског музеја у Сарајеву.
- Далмација 1997: С. Далмација, *Ијекавски говори Појикозарја*, Бањалука, 1–264.
- Далмација 2004: С. Далмација, *Рјечник говора Појикозарја*, Бања Лука, 1–362 + карта.
- Даничић 1925: Ђ. Даничић, *Српски акценџи*, Београд–Земун.
- Дешић 1976: М. Дешић, *Зајаднобосански ијекавски говори*, СДЗб XXI, Београд, 1–316 + карте.
- Драгичевић 1980: М. Драгичевић, *Рефлекси јаџа у данашњим личким говорима*, СДЗб XXVI, Београд, 147–233.
- Драгичевић 1986: М. Драгичевић, *Говор личких јекаваца*, СДЗб XXXII, Београд, 7–238 + карте.

- Драгичевић 2000: М. Драгичевић, *Сјисци о зајаднијим српским говорима*, Бања Лука, 5–120.
- Драгичевић 2001: М. Драгичевић, *Најзајаднији српски говори данас*, Зборник за српски језик, књижевност и умјетности, књига I, Бања Лука, 79–89.
- Драгичевић 2002: М. Драгичевић, *Судбина самогласничких секвенци у данашњем говору њребавских Срба*, Српски језик VII/1–2, Београд, 205–211.
- Драгичевић 2003: М. Драгичевић, *О говору села Бранешци у околини Челинца*, Српски језик VIII/1–2, Београд, 303–314.
- Драгичевић 2004: М. Драгичевић, *О неким фонетским особинама данашњег говора њребавских Срба*, Зборник радова са трећег међународног скупа Живот и дело академика Павла Ивића, Суботица – Нови Сад – Београд, 451–459.
- Драгичевић 2007: М. Драгичевић, *О говору Срба Бање Врућице крај Теслића I (фонетске и морфолошке особине)*, СДЗБ LIV, Београд, 323–401.
- Драгичевић 2008: М. Драгичевић, *Белешке о говору села Кремне у зајадној Босни*, Српски језик 13/1–2, Београд, 103–111.
- Драгичевић 2009: *Акцентни ријечи у говору Срба Лајачког њоља* СДЗБ LVI, Београд, 277–371.
- Драгичевић 2010: М. Драгичевић, *Важније гласовне особине говора Срба из неких насеља у околини Дервенџе у северној Босни*, ЈФ LXVI, Београд, 231–253.
- Драгичевић 2011: М. Драгичевић, *О морфолошким особинама говора Срба њрију насеља из околине Дервенџе у северној Босни*, ЈФ LXVII, 216–239.
- Драгичевић 2012: М. Драгичевић, *О говору Срба села Мујџићи из зајадне Босне*, Српски језик XVII, Београд 2012, 171–189.
- Ђукановић 1983: П. Ђукановић, *Говор села Горње Цајарде (код Зворника)*, СДЗБ XXIX, Београд, 191–292.
- Ђуровић 1980: Р. Ђуровић, *Рефлекси јаја у околини Прибоја*, СДЗБ XXVI, Београд, 235–317 + карте.
- Ђуровић: 1992: Р. Ђуровић, *Прелазни говори јужне Босне и високе Херцеговине*, СДЗБ XXXVIII, Београд, 1–378.
- ЗФЛ: Зборник Матице српске за филологију и лингвистику.
- Ивић 1956: П. Ивић, *Дијалектологија српскохрватског језика* (Увод и штокавско наречје), Матица српска, Нови Сад.
- Ивић 1957: П. Ивић, *Два главна њравца развоја консонантизма у српскохрватском језику*, Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду, Нови Сад, 159–184.
- Ивић 1962–1963: Р. Ivić, *Inventar fonetske problematike štokavskih govora*, Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду, књига VII, 99–110.
- Ивић 1964: Р. Ivić, *Promena ra > re u srpskohrvatskim govorima*, Prace filologiczne XIII, 2, Warszawa, 383–393.

- Ивић 1966: П. Ивић, *О Вуковом рјечнику из 1818. године*, Поговор књизи „Српски рјечник (1818)“, Сабрана дела Вука Караџића, књига друга, Београд, 17–188.
- Ивић 1991: П. Ивић, *Из историје српскохрватског језика*, Изабрани огледи II, Просвета, Ниш.
- Ивић 1994: П. Ивић, *Српскохрватски дијалекти (њихова сѝрукѝура и развој)* I књига, Издавачка књижарница Зорана Стојановића, Сремски Карловци – Нови Сад.
- Ивић 1996: П. Ивић, *О језику*, Група аутора, Република Српска Крајина, Книн–Београд, 143–158.
- Ивић, А. 1926: А. Ивић, *Миграције Срба у Славонију ѝоком 16, 17. и 18. сѝолећа*, Српски етнографски зборник, књига XXXVI, Насеља и порекло становништва, књ. 21, Суботица.
- Ивић 1913: S. Ivšić, *Današnji posavski govor*, Rad JAZU, knj. 196, Zagreb, 124–154.
- ИСН 2000³: *Истѝорија српског народа*, књига III, Српска књижевна задруга, Београд.
- ЈФ: Јужнословенски филолог.
- Клаић 1990: В. Клаић, *Рјечник страних ријеѝи*, Nakladni zavod МН, Zagreb.
- Козомара 2003: Д. Козомара, *Крајѝак ѝреглед консонантског сисѝема говора села Сѝанари код Добоја*, Српски језик VIII/1–2, Београд, 637–643.
- Козомара 2005: Д. Козомара, *Говор Чечаве (села у сјевероистѝочном дијелу оѝшѝине Теслић)*, магистарски рад у рукопису, Бањалука 2005, стр. 141.
- Крешевљаковић 1980: Н. Kreševljaković, *Kapetanije u Bosni i Hercegovini*, Svjetlost, Sarajevo.
- Лисац 2003: J. Lisac, *Hrvatska dijalektologija I (Hrvatski dijalekti i govori štokavskog narječja i govori torlačkog narječja)*, Zagreb.
- Маретић 1905/06: Т. Maretić, *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Zagreb.
- Марковић 1970: Ј. Марковић, *Географске обласѝи СФРЈ*, Завод за уѝбенике и наставна средства, Београд.
- Милосављевић 1973: Р. Милосављевић, *Клима Босне и Херѝеговине*, докторска дисертација у рукопису, Сарајево.
- Николић, Б. 1964: Б. М. Николић, *Сремски говор*, СДЗб XIV, Београд, 201–412.
- Николић Б. 1966: Б. М. Николић, *Мачвански говор*, СДЗб XVI, Београд, 179–313 + карта.
- Николић, Б. 1968: Б. М. Николић, *Тршићки говор*, СДЗб XVII, Београд, 367–473.
- Николић, Б. 1970: Б. М. Николић, *Основи млађе новѝшокавске акценѝуације*, Библиотека ЈФ, Нова серија 1, Београд.
- Николић В. 2001: В. Николић, *Моравички и горњосѝуденички говори*, Београд.
- Николић М. 1972: М. Николић, *Говор села Горобиља (код Ужичке Пожеге)*, СДЗб XIX, Београд, 619–746.

- Николић, М. 1991: М. Николић, *Говори србијанског Полимља*, СДЗБ XXXVII, Београд, 1–549.
- Николић, С. 1997: С. Николић, *Старословенски језик I* (Правопис, Гласови, Облици), Требник, Београд.
- Окука 1983: М. Окука, *Говор Раме*, Свјетлост, Сарајево.
- Окука 2008: М. Okuka, *Srpski dijalekti*, SKPD Prosvjeta, Zagreb.
- Острогорски 1995: Г. Острогорски, *Историја Византије*, Просвета, Београд.
- Павлица 1984: Д. Павлица, *О говору околине Удбине*, СДЗБ XXX, Београд, 357–424.
- Павловић 1927: М. Павловић, *О сѣановнишѣву и говору Јајца и околине*, СДЗБ III, Београд.
- Павловић И. 2008: И. Павловић, *Рјечник говора Посавине и Семберије*, Београд, 1–253.
- Петровић 1973: Д. Петровић, *О говору Змијања*, Библиотека ЗФЛ XIV/1–2 и XV/1–2, Нови Сад.
- Петровић 1978: Д. Петровић, *Говор Баније и Кордуна*, Нови Сад – Загреб.
- Пецо 1964: А. Пецо, *Говор источне Херцеговине*, СДЗБ XIV, Београд, 1–200 + карта.
- Пецо 1966/67: А. Пецо, *Јекавске оазе у зајадној Херцеговини*, ЈФ XXVII, Београд, 267–306.
- Пецо 1971: А. Ресо, *Osnovi akcentologije srpskohrvatskog jezika*, Београд.
- Пецо 1975: А. Пецо, *Икавскошћакавски говори зајадне Босне* (I дио: Увод и Фонетика), БХДЗБ I, Сарајево, 1–264.
- Пецо 1978: А. Ресо, *Pregled srpskohrvatskih dijalekata*, Београд.
- Пецо 1982: А. Пецо, *Икавскошћакавски говори зајадне Босне* (II дио: Акцент, Облици, Текстови), БХДЗБ III, Сарајево.
- Пецо 1993: А. Пецо, *Из деклинационе проблематике босанско-херцеговачких говора*, ЗФЛ XXXVI/2, Нови Сад, 207–231.
- Пецо 2001: А. Пецо, *Консонантизам босанскохерцеговачких говора*, СДЗБ XLVIII, Београд, 607–696.
- Правопис 2010: *Правопис српскога језика*, Матица српска, Нови Сад.
- Радовановић 2006: Д. Радовановић, *Морфолошке особености говора средње Колубаре*, СДЗБ LIII, Београд, 189–374.
- Рамић 1999: Н. Рамић, *Сѣање конѣинуанатѣ јајѣа у говору Срба доњег Ливањског ѣоља*, Српски језик IV/1–2, Београд, 419–446.
- Реметић 1970: С. Реметић, *Фонетске и морфолошке карактеристике говора Срба у Кладњу и околини*, Прилози проучавању језика VI, Нови Сад.
- Реметић 1985: С. Реметић, *Говори централне Шумадије*, СДЗБ XXXI, Београд, XIX + 555.
- Речник 2000: *Речник (и)јекавизама српског језика* (аутори Б. Остојић и Д. Вујичић), ЦИД, Подгорица.

- Речник 2007: *Речник српског језика*, Матица српска.
- РЈА: *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, ЈАЗУ, I–XXIII.
- РМС: *Речник српскохрватског књижевног језика*, МС–МХ, I–VI.
- РСАНУ: *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, САНУ, I–XVII.
- Симић, М. 1978: М. Симић, *Говор села Обади у босанском Подрињу*, СДЗБ XXIV, Београд, 1–124.
- Симић, Р. 1972: Р. Симић, *Левачки говор*, СДЗБ XIX, Београд, 1–618 + карта.
- Скарић 1919: В. Скарић, *Поријекло православног народа у сјеверозајадној Босни*, ГЗМ XXX (1918), Сарајево.
- Скок, Рјечник: Р. Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I–IV, Zagreb, 1971–1974.
- Станић 1982: М. Станић, *Ускочки акценатај*, СДЗБ XXVIII, Београд, 63–191.
- Статистика 1995: *Stanovništvo BiH – narodnosni sastav po naseljima*, Državni zavod za statistiku Hrvatske, Zagreb.
- Стевановић 1964: М. Стевановић, *Савремени српскохрватски језик* (I део: Увод, Фонетика, Морфологија), Београд, 1964.
- Стевановић 1969: М. Стевановић, *Савремени српскохрватски језик* II део: Синтакса, Београд.
- Танасић 2000: С. Танасић, *Један типичан сложене предлошко-идајне конструкције у говору Вучијака*, ЗМСЗФил 43, Нови Сад, 589–593.
- Танасић 2004^а: С. Танасић, *О конструкцији к/ка + дајив у говору Срба добојског краја*, Српски језик IX/1–2, Београд, 351–357.
- Танасић 2004^б: С. Танасић, *Из синтаксе говора добојског краја: идајежи са финалним значењем* (у зборнику Живот и дело академика Павла Ивића), Суботица – Нови Сад – Београд, 479–488.
- Танасић 2006: С. Танасић, *Један случај модалне ујојребе фујтура другог у говору Срба добојског краја*, Годишњак за српски језик и књижевност, год. XX, бр. 8, Филозофски факултет у Нишу, 435–433.
- Танасић 2007: С. Танасић, *Двије ријеке у добојском крају*, ЗФЛ, књ. L, Нови Сад, 899–904.
- Танасић 2009: С. Танасић, *Једна специфична ујојреба конструкције иод + акузатив у српском говору Подновља и околине*, Годишњак за српски језик и књижевност, Филозофски факултет у Нишу, год. XXII, бр. 9, 493–502.
- Тешић 1977: М. Тешић, *Говор Љештанског*, СДЗБ XXII, Београд, 159–238 + карта.
- Ћоровић 1940: В. Ћоровић, *Хисторија Босне*, књ. I, Српска краљевска академија, Београд.
- Филиповић 1969: М. S. Filipović, *Prilozi etnološkom poznavanju sjeveroistočne Bosne*, Града ANUBiH, књ. XVI, Одјелjenje друштвених наука, књ. 12, Сарајево.

- Халиловић 1996: S. Halilović, *Govorni tipovi i međuriječju Neretve i Rijeke Dubrovačke*, BHDZb VII, Sarajevo, 1–262 + карте.
- Ханџић 1970: A. Handžić, *Islamizacija u sjeveroistočnoj Bosni*, Prilozi za orijentalnu filologiju XVI/XVII 1966/67, Orijentalni institut u Sarajevu.
- HDZb: Хрватски дијалектолошки зборник.
- Храбак 2004: Б. Храбак, *Босна и Херцеговина у доба Првог српског устјанка*, Историјски институт Бања Лука.
- Цвијић 1966: Ј. Цвијић, *Балканско њолуосјирво и јужнословенске земље*, Београд.
- Црњак 2006: Д. Црњак, *Терминологија куће и њокућсјива у Лијевчу њолу и Жуји*, Филозофски факултет, Бања Лука.
- Црњак 2007: Д. Црњак, *Називи алајки за кошење у Лијевчу њолу и Жуји*, ЗФЛ, књ. L, Нови Сад, 917–926.
- Црњак 2009: Д. Црњак, *Називи ограда и њихових дијелова у Лијевчу њолу и Жуји*, Годишњак за српски језик и књижевност, Филозофски факултет у Нишу, год. XXII, бр. 9, 523–535.
- Црњак 2011: Д. Црњак, *Пасјирска лексика лакјиашког краја*, Филолошки факултет, Бањалука.
- Цукут 2013: С. Цукут, *Говор младих Дервенје*, Бањалука, магистарски рад у рукопису, стр. 105.
- Шабановић 1982: Н. Šabanović, *Bosanski pašaluk*, Svjetlost, Sarajevo.
- Шкаљић 1971: А. Škaljić, *Turcizmi u srpskohrvatskom – hrvatskosrpskom jeziku*, Sarajevo.

I. УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

А) ОПШТА ГЕОГРАФСКА ОБИЉЕЖЈА ПОСАВИНЕ НА ПРОСТОРУ ИЗМЕЂУ ВРБАСА И УКРИНЕ

1. Истраживани простор налази се на сјеверу Републике Српске и БиХ, а омеђен је ријекама Савом са сјевера, Укрином са истока, Врбасом са запада, док јужна граница није најјасније одређена.

Посавски предјели јужније од Саве, наиме, у географском смислу чине дио макроморфолошке панонске области и не представљају најјасније издиференцирану физичко-географску цјелину. „Права“ Посавина, ако бисмо поштовали опште географске критеријуме, захвата сјеверни равничарски дио Републике Српске до 200 м надморске висине. Међутим, због природе истраживања и очекиваних језичких појединости у овом раду, јужна граница проширена је гдје је то било потребно¹.

И према географу Ј. Марковићу, граница између низије и обода Панонског басена је оријентациона, јер у оквиру низије има знатно вишег

¹ Разлог помјерања јужне границе више је него неопходан за овај рад. Примјера ради, према неким историјско-географским одредницама ни најсјевернији дио прњаворске општине не припада посавском региону, а дијелови прњаворског подручја морају се, и лингвистички и територијално гледано, обрадити из више разлога. Проширење границе овдје можемо правдати и географском недореченошћу. Наиме, нигдје се чврсто не каже (макар не у литератури којом располажем) до које се удаљености од Саве у јужном правцу протеже Посавина. Било би апсурдно, у крајњем случају, из нашег корпуса истраживаних пунктова елиминисати оне који се налазе у подножју планине Мотајице, а она је скоро па тик уз ријеку Саву. На крају, ни увријежено мишљење да је Посавина јужно до оне тачке до које се њени становници осјећају Посавцима – овдје „не пије воде“: ријетки су и они уз саму обалу Саве који имају обичај за себе рећи да су Посавци, а да се и не говори о онима из јужнијих предјела. Уз ову напомену да додам и слједеће. И пункт Горњи Детлак, који се налази на десној обали Укрине, уврштен је у овај рад, јер сам, чини ми се, у том мјесту нашао најбољег информатора. Осим тога, Горњи Детлак налази се уз саму обалу ријеке Укрине, а становници тог села увјеравали су ме да се територија Горњег Детлака дјелимично простире и са лијеве стране Укрине. На крају, то може и да буде нека врста контролног пункта.

земљишта од 200 м, као што на ободу има терена са мањом надморском висином од назначене².

2. Равничарски простор Посавине грађен је од алувијалних седимената и представља вриједно аграрно подручје. Испод алувијалних седимената налазе се језерски (неогени) седименти глинци, лапори, пјешчари... и они представљају вододржив слој изнад којег се накупљају изданске воде. Од дубине тог слоја зависи и могућност искоришћавања изданских вода. У вријеме обилних киша постоји могућност избијања таквих вода на површину и притом настају поплаве ниског равничарског земљишта.

3. У погледу рељефа овај дио Посавине захвата равничарски низијски дио, те брежуљкасто терцијарно земљиште у сливовима доњих токова Врбаса и Украине. На сјеверозападу се издиже острвска планина Мотајица, са нешто другачијом геолошком грађом од осталог простора.

Уз ријеку Саву и доње токове Врбаса и Украине заступљена су флувијална, односно алувијална земљишта – флувисоли. У суштини, то су неразвијена земљишта представљена рецентним ријечним наносима, са недовољно развијеним земљишним профилем. Код ових типова земљишта процес педогенезе је недовољно изражен, јер су наноси, условно речено, млади, али и због тога што седиментација преовладава педогенезу.

Укупан географски положај, те еколошки услови (геолошка грађа, земљиште, клима, хипсометрија, експозиција и нагиби рељефа) имају за посљедицу специфично рашчлањење шумске вегетације али и културне вегетације.

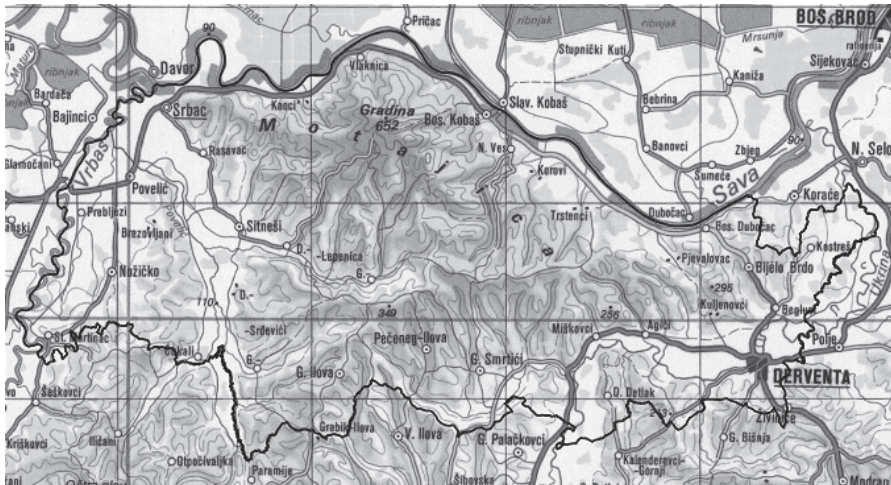
Према фитогеографским обиљежјима Перипанонски обод РС представља сектор средњоевропске провинције коју карактеришу низијске хигрофилне шуме врба и јова, те храстове низијске шуме. Ове шуме заступљене су поред доњих токова Врбаса и Украине, али и на појединим мочварним стаништима.

4. На основу досадашњих истраживања утврђено је да је геопростор Посавине детерминисан умјереноконтиненталном климом, која према Панонском басену, тј. према истоку и сјевероистоку, прелази у континенталну (панонску) а према планинско-котлинској области, на југу, у субпланинску.

Према Милосављевићу³, геопростор истраживаног дијела Посавине припада „западној“ варијанти умјереноконтиненталне климе, која у односу на „источну“ варијанту има нешто другачије особености. Наиме, климат за-

² Марковић 1970, 104.

³ Милосављевић 1973, 161.

падне варијанте нешто је хладнији и влажнији од климата источне варијанте умјереноконтиненталне климе.

Средња годишња температура ваздуха износи око 10,6 °С, с тим да је годишњи просјек на свим метеоролошким станицама изнад 10 °С. Просјечно најтоплији мјесец је јул, а најхладнији је јануар, док су током већег периода године, од априла до октобра, просјечне температуре ваздуха изнад 10 °С. На висинама изнад 500 m просјечна температура ваздуха је испод 10 °С.

Падавински максимум просјечно се појављује крајем прољећа и почетком лjeta, најчешће у јуну, док на годишњем нивоу март има најмање падавина у годишњој расподјели. Годишња расподјела падавина опада од запада ка истоку, а подручје уз ријеку Саву прима просјечно годишње око 900 mm падавина. Према јужном дијелу Посавине количина падавина расте.

У погледу режима вјетра, истраживано подручје одликује се slabим вјетровима, који дувају са свих страна. Генерално, током зимског периода дувају из правца сјевера и истока, а током љетног периода доминантна су сјеверозападна струјања. У прелазним периодима од зиме ка љету и обрнуто, јављају се знатне промјене у смјеру вјетра, што је условљено промјенама у расподјели ваздушног притиска континенталних и већих размјера, као и рељефом.

5. Главне социјалне и економско-географске одлике овог дијела Посавине су знатна насељеност, велики број мањих насеља (доста мања села него у низији), неколико већих градских центара (Србац, Прњавор, Брод, Дервента), дјелимична развијеност пољопривреде и сточарства, а у брежуљкастом дијелу и воћарства, недовољно развијен саобраћај и др.

Б) ИЗ ИСТОРИЈЕ ПОСАВИНЕ

6. Владимир Ћоровић у свом познатом дјелу *Хисторија Босне* пише о Посавини као о изузетно богатој области, са умјереноконтиненталном климом, и сврстава је у најплоднија подручја Босне⁴. Сама по себи, богата и плодна посавска земља, која се, уз наведене погодности, налазила и на раскрсници путева, у срцу Балкана, била је кроз историју прави мамац за бројне пљачкаше и освајаче са свих страна свијета.

7. Археолошки налази праисторијске Босне веома су бројни и обухватају оруђа, оружја, кости, посуђе, остатке кућа на Сави – сојеница, а међу локалитетима широм Босне на којима су вршена успјешна ископавања налази се и Брод, тако да уопште нема мјеста евентуалној сумњи о насељености Посавине у прадавна времена. Ти, нама први познати, становници Посавине припадали су трачким, а нешто касније и илирским племенима. Негдје око IV вијека п. н. е. са сјевера, преко Саве, стижу Келти, и преко Посавине, потом и унутрашње Босне, допиру све до Неретве⁵. Око сто педесет година касније на предворје Балкана стигли су и Римљани, који су у другој половини III вијека п. н. е. водили крвави рат против илирске краљице Теуте и тек након више од два вијека касније, у замаку старе ере, загосподарили и Босном и притом обухватили и Посавину својом провинцијом Доњом Панонијом. Тадашњи становници Босне бавили су се земљорадњом и сточарством, па и трговином, а од II вијека нове ере Римљани почињу да експлоатишу и руде из босанских брдских крајева. Отприлике у то вријеме започињу и упади дивљих германских племена, чији један дио хара Босном, а наравно и самом Посавином. Германи су тада искористили једну константну вишедеценијску нестабилност у коју је ушло Римско царство, задајући му ударац за ударцем, и, на крају крајева, уништили његов западни дио (476. године), док је источни дио царства преживио под именом Византија, насталим од назива мјеста на којем је подигнута њена престоница Константинопољ.

8. Један од наредних великих византијских непријатеља били су Словени, пристигли на Балкан у првој половини VI вијека, који су врло брзо задали бројне проблеме преосталом дијелу Римског царства. Да ствари у овом раном средњем вијеку буду још компликованије, побринули су се новопрстигли азијски номади Авари (Обри), који су успјели да покоре Словене, и онда заједно са њима крену у жестоко пустошење широм Византије. Сједиште аварске државе налазило се у Панонији, тако да је неспорно да је

⁴ Ћоровић 1940, 5–6.

⁵ Ibid., 58.

посавска равница била свједок пљачкашких пустошећих најезди дивљих номада. Тадашњи византијски хроничари са зебњом су писали о аварско-словенским опсадама Солуна 582–586. године⁶, као и о пустошењу Салоне (Солина), али и разарању Сингидунума (Београда), Наисуса (Ниша) и Сердике (Софије)⁷. Ипак, недуго потом опасни посавски сусједи Авари ишчезли су са бурне историјске позорнице, нечујно, скоро без трага, крајем VIII вијека. О њиховом присуству на овим подручјима остали су као свједок поједини топоними: у бијељинском крају, нпр., постоје села под називом *Велика* и *Мала Обарска*, те град *Обровац* у Хрватској, који потврђују постојање опасних коњаника који су некада јахали и Посавином и све пред собом уништавали огњем и мачем.

9. Словени су се, у међувремену, расплинули Балканом и притом населили и за живот јако привлачну Посавину. Организација словенског друштва била је племенска, племе се дијелило на братства, а она даље на родове. Братство је било увезано крвним сродством и братственици су имали обавезу да се међусобно потпомажу у свим животним приликама и невољама, а не треба посебно напомињати и обичај крвне освете, који је произилазио баш из ове братственичке подјеле племена. На челу братства налазио се кнез или главар, а војвода је био ратни командант. Братства, односно цијела племена функционисала су на демократском принципу, што је значило да су се сва битна питања рјешавала на племенској скупштини. Интересантно је напоменути да се племенска организација, у виду задруга, одржала све до почетка XX вијека у затвореним брдским областима, нешто слабије у источној Херцеговини, а боље у Црној Гори⁸. Јован Цвијић пише о распуштању задруга у равничарским предјелима, па о њиховом поновном враћању након доласка Турака у ове крајеве, јер задруге су представљале оазу сигурности у та немирна времена, а у турском времену чланови породичне задруге основни порез плаћали су по огњишту. Ћоровић, међутим, додаје да је била доста често и појава да синови, у потрази за бољим животом, оду од оца из задруге⁹.

10. Почетком IX вијека нови сусједи Посавине постају Франци, који су у налету стигли све до Фрушке горе. Паралелно са доласком нових освајача, спомиње се и једна од првих познатих словенских личности – хрватски кнез Људевит Посавски, знаменит по буни против Франака 819. године, када је

⁶ Острогорски 1995, 99.

⁷ Исто, 110.

⁸ Ћоровић 1940, 106.

⁹ Ibid., 111.

поражен и принуђен да се склони код Срба, у сјевероисточну Босну, 822. године. (Људевит Посавски остао је у историји забиљежен као убица српског кнеза, који му је тада био домаћин у егзилу, због чега је покушао да се измири са Францима, али му они више не вјерују и погубљен је 823. године¹⁰.)

11. На челу босанске средњовјековне државе кроз већи дио средњег вијека налазио се бан, а од 1377. године па до њене пропасти (1463) – краљ. Земља је административно била подијељена на жупе, на чијем су се челу налазили жупани. Што се тиче Посавине, она је у средњем вијеку још више (као гранична област) него остатак Босне била изложена константним притисцима и упадима угарских трупа, било да се ради о походу усмјереном против припадника цркве босанске или због отворених претензија и припајања Посавине Угарској. Са доласком нових освајача – Турака Османлија средином XV вијека, Посавина добија додатно на значају, јер се налази у самом центру одбрамбеног система угарског краља Матије Корвина (1458–1490) у саставу Сребреничке бановине, на коју се ослањала са запада Јајачка, а са истока Шабачка бановина¹¹.

12. Послије слома Сребреничке (1512) и Јајачке бановине (1528) Посавина је убрзо потпала под турску власт, а један од највећих султана у историји Османског царства Сулејман Величанствени (1520–1566) зауставио се тек након заузимања Будима 1541. године. Посавина се у турском административном систему нашла у склопу два санцака, Босанског и Зворничког, а оба заједно у саставу Босанског пашалука, основаног 1580. године¹².

13. Због положаја у средишту Балкана, Босна је представљала област прожимања цивилизацијских тековина Истока и Запада, њихових култура, али и религија – православља и католичанства. Са доласком Турака, и у Босни, па, наравно, и у самој Посавини појављује се и нова религија, ислам. Занимљиво је примјетити да се прва преобраћења на ислам дешавају обично након двије деценије од успостављања османске власти¹³. Након преласка на Мухамедову вјеру, новопеченом муслиману моментално су се топили окови који су га спутавали као хришћанина у свим областима живота, па је имао могућност напредовања на друштвеној лествици узимањем учешћа у ратним походима, већу општу сигурност, те је изузиман од плаћања многих дажбина и пореза, као и данка у крви.

¹⁰ ИСН 2000³, 147.

¹¹ Шабановић 1982, 38–63.

¹² Ibid.

¹³ Ханџић 1962, 5–48.

14. Деценије су пролазиле, ратови и битке између Хабзбурговаца и Османлија се редају, често у близини Посавине или на самом њеном тлу. Посебно за тај период треба истаћи Бечки рат (1683–1699), када су Турци поражени и граница се опет успоставила на Сави и тиме Посавина поново додатно добија значај. Османско царство већ је увелико била почела да нагриза криза, што је за посљедицу имало и почетак економског, а са њим и војног опадања Османског царства. Оно се манифестује у облику корупције, непослушности према централној власти у Цариграду, а и у појави разбојничких банди и самодржаца широм царства, којих ће бити све више како године буду пролазиле, а криза се све више продубљивала. Свакако, највећи терет имали су да понесу српски кметови, јер је османска држава већ била потпуно немоћна да их заштити од злоупотреба спахија, који им намећу много веће дажбине од оних прописаних законима Турског царства. Тешко је и претпоставити колико је био тежак живот српског сељака у Посавини, гдје се турском властелину увијек чинило да кмет не ради довољно и да се из богате посавске земље може извући још више...

15. На почетку XVIII вијека граница између Хабзбуршке монархије и Турског царства била је ријека Сава, па Посавина још једном добија на стратешком значају јер је она гранична област и тада до изражаја долази институција капетанија (које су, истина, настајале још од XVI вијека), на чијем челу је био капетан, а под његовом командом налазиле су се одређене трупе са сједиштем у утврђеном граду дате капетаније. Њихов задатак био је заштита границе, али и гоњење хајдука и разбојника¹⁴. На територији Посавине постојале су двије капетаније: Бродска и Врандучка.

Током XVIII вијека тадашњи становници Посавине били су и по-сматрачи, али сигурно и директни учесници чак три аустро–турска рата: првог (1714–1718), последије којег се Посавина нашла у саставу Хабзбуршке монархије, након два вијека турске владавине; другог (1736–1739), када Турци опет успијевају да поврате посавску област и протјерају Аустријанце преко Саве; посљедњи рат на посавском подручју који се одиграо у XVIII вијеку (1788–1791) није донио помјерања границе у корист једне или друге стране¹⁵.

16. Недуго потом избио је и Први српски устанак (1804) под Карађорђем и сигурно је да је он изазвао комешање међу Србима и на лијевој обали Дрине. Наравно да су размишљали и о томе да је можда дошао час коначно ослобођења и многи су отишли као добровољци у Србију, мада ни они што су остали у Босни нису сједјели скрштених руку. Турци и потурице, кивни на

¹⁴ Крешевљаковић 1955, 5.

¹⁵ Шабановић 1982, 38–63.

себе саме што не могу да угуше устанак у устаничкој Србији, нашли су себи равног противника у српским кметовима и њиховим породицама, које су неријетко и ликвидирали на свиреп начин. Богумил Храбак доноси мноштво података о порасту насиља над српским становништвом у Посавини за вријеме трајања Првог српског устанка, а оно је спровођено у виду паљења, пустошења, пљачкања, убистава¹⁶ и сл. Дешавало се да потомци оних који су се потурчили набијају на коље не само оне што су остали тврди у вјери него и оне с којима су били и у крвном сродству.

Најпознатији догађај у Босни за вријеме трајања устанка била је буна Јована Јанчића из септембра 1807. године, али она је веома брзо угушена, дјелимично због лоше организације, а дјелимично и због издаје. Наравно, не треба посебно напомињати да је ово Турцима био јако добар разлог за додатне репресалије над српским становништвом.

17. Иако је Посавина атипичан хајдучки крај, крај у којем се „лако могло стећи, али још теже утећи“, ипак су људи Посавине у XIX вијеку дали свој велики допринос у борби против османских окупатора. Прва буна избила је у околини Дервенте марта 1834. године, а предводио ју је поп Јован Илић. Срби су успјели изненадити Турке и потући их код Поточана, али убрзо су доживјели одлучујући пораз код села Подновља¹⁷. Тек послје скоро двије и по деценије (1858) избила је чувена Посавска или Требавска буна. Српски сељаци подигли су буну у два одвојена одреда – један је предводио свештеник Стојан Аврамовић, а други Хаци-Петко Јагодић. Сценарио је био као пресликан из свих претходних побуна: устаници су успјели да искористе фактор изнећења и потуку Турке, међутим, чим су се Турци консолидовали, устаници су у потпуности поражени – одред Аврамовићев код Орашја, а Јагодићев на Дугим Њивама¹⁸. Репресалије су константне, дуге и кржаве, а забиљежено је да су се многи, не могавши више трпјети турско насиље, одселили преко Саве на хабзбуршку територију. Једна заједничка карактеристика свих ових антитурских покрета српског народа јесте недовољна организованост, непостојање јасно дефинисаног циља борбе, а и слабо наоружање. Због наведених разлога, сви ови покрети завршавани су неуспјешно.

18. Године 1878, када је Аустроугарска окупирала Босну, Турци су се коначно повукли из Босне, али за овдашње становништво та прекретница није значила ништа посебно у позитивном смислу. Иако су многи помислили

¹⁶ Храбак 2004, 78.

¹⁷ Војна енциклопедија 1974, 167–168.

¹⁸ Ibid., 198–199.

да ће им свакодневни живот бити барем нешто лакши, јер су нови господари Босне били хришћани, грдно су се преварили. Аустријанци и Мађари запосједнуту Босну гледали су првенствено као сопствену колонију, желећи прије свега да је подвргну жестокој економској експлоатацији, што су убрзо и учинили. Да би били што сигурнији у новопосједнутој области, жестоко се бацају у кампању потирања свих српских националних тежњи, а хроничари су забиљежили да је био забрањен чак и цигарет-папир ако је на себи имао утиснут српски грб! Балкану, као једном од стратешки најпримамљивијих европских региона, једноставно није било суђено, а није ни данас, да проживи неки дужи временски период без рата.

19. Тек што се загазило у XX вијек, почео је Први свјетски рат (1914–1918). Српски народ је опет мученички страдао и у Посавини, али и широм Босне – једним дијелом од руке Германа, а једним и од злогласних шуцкора, познатих по стравичним злочинима. Вјешања, стријељања, одвођења у концентрационе логоре (Добој, Жегар код Бихаћа, Арад) постала су свакодневица тих крвавих година трајања рата.

20. И у Другом свјетском рату Посавина је јако страдала будући да се главнина ратних дејстава на тлу Краљевине Југославије дешавала у Босни у периоду 1941–1945. године. Много је становника Посавине страдало од усташке руке у Јасеновцу, највећем балканском стратишту у његовој историји. Наравно, када говоримо о трагичним дешавањима у Посавини за вријеме Другог свјетског рата, не треба заборавити ни још једну невољу, ништа мање трагичну од већ наведених – сукоб четника и партизана, ројалиста и комуниста. Преведено у националном смислу, сукоб Срба против Срба. Становници Посавине и данас се са болом сјећају како је у том периоду било небројено много крвавих међусрпских сукоба, чак и таквих у којима брат убија брата јер не припада „правој опцији“.

21. У ратничком смислу, XX вијек у Босни и Херцеговини закључује се сукобом из прве половине његове посљедње деценије, сукобом 1992–1995. године. Посавска земља опет је била свједок страдања народа свих трију конфесија. Протјеривање и убијање цивилног становништва, паљење покретне и непокретне имовине супротне стране, те још многе друге недаће које рат доноси – све се то дешавало у Посавини у посљедњем грађанском рату.

22. На крају, можемо рећи да су становници Посавине, и поред свих мука и недаћа, историјски побједници, јер су остали и опстали на својој земљи. На подручју Посавине у вријеме прикупљања грађе за овај рад увелико је била санирана материјална штета проузрокована ратним дејствима у

минулом рату, имовина је враћена предратним власницима, а није занемарив ни број оних који су се вратили на своја огњишта.

В) О НАСЕЉИМА И СТАНОВНИШТВУ

23. Један дио градова у Посавини које познајемо под данашњим именом (Дервента, Брчко, Брод) помиње се у XVI вијеку или нешто раније, а неки називи продукт су новијих времена. Када су у питању села, упада у очи да постоји велики број њих која су, за равницу потпуно нетипична, разбијеног типа, разријеђена и разбијена, а не збијеног, како би се могло очекивати. Наравно, ова занимљивост веома се лако објашњава као заоставштина из турских времена, када су куће грађене далеко од путева, заклоњене од радозналих погледа. Након савлађивања и потискивања османских окупатора, сеоске куће граде се у близини путних комуникација. Куће су грађене од дрвета (брвнаре) или од прућа и блата, а интересантно је примијетити да су често биле дигнуте на стубове или коље како би се заштитиле од поплава, па можемо рећи да су помало личиле и на сојенице. Једна просторија је, углавном, чинила цијелу кућу, а постојала су двоја врата: главна (улазна) и споредна, мања, преко пута улазних, која су омогућавала домаћину да се на вријеме склони ако би му „у госте“ дошао какав незван гост, а српска историја је, нажалост, пуна таквих гостију!

24. На посавском подручју које је тема овог рада српско православно становништво чини апсолутну већину, а тако је било и прије избијања посљедњег грађанског рата у БиХ (1992–1995). Структура становништва посљедица је различитих историјских догађаја и бурних кретања становника са овдашњих простора. О свом поријеклу становници врло мало знају и углавном су „чули“ да су поријеклом из Херцеговине.

Према подацима из доступне историјске литературе, након већ поменутог слома Сребреничке и Јајачке бановине, долази и до помјерања становништва, па се тако један дио исељава преко Саве, а на њихово мјесто се у већим масама досељавају сточари са југа. Ево шта о томе пише Цвијић: „Друга динарска струја (прва се кретала из Рашке и Зете ка Шумадији) кретала се из старе Рашке, Херцеговине и Црне Горе ка северу, насељавајући све делове Босне, а исељеници су се кретали Пивом, затим Дрином до Шћепан поља, а одатле су једни скретали ка Гласинцу, а други су ишли све до Тузле, а и у Посавину све до Брчког¹⁹.“ Оваква насељавања стварала су једну врсту лан-

¹⁹ Јован Цвијић 1966, 132.

чане реакције, па би, усљед гладних година или неке друге егзистенцијалне опасности, често на краће вријеме стизали и рођаци раније стационараних досељеника, а неријетко би ту и остајали. Сличне податке налазимо и код Филиповића: „Današnje srpsko stanovništvo Bosanske Posavine poreklom je od doseljenika sa raznih strana“ [...] а „naročito je mnogo rodova poreklom iz Hercegovine i Crne Gore“²⁰. (О вјерској структури тадашње Посавине говоре манастири на ширем подручју – од Моштанице до Озрена.)

У то вријеме долази и до исељавања католичког становништва са посавских простора, а циљ турске државе био је да насели током освајања углавном опустошене крајеве, првенствено пограничне. Даље, током 18. вијека, са повлачењем турске државе из Угарске и Славоније, те у другој половини 19. вијека, кад је отпочело повлачење турске војске из градова у Србији, муслиманско становништво из тих крајева насељавано је и у Посавину.

Велика страдања српског становништва у два свјетска рата ипак нису довела до националног и вјерског дисбаланса у поређењу са ранијим временом. У рату 1992–1995. године у Посавину се доселио извјестан број српског становништва које је напустило поједине крајеве у БиХ и Хрватској²¹.

Г) О ДОСАДАШЊИМ ИСТРАЖИВАЊИМА И ОВОМ РАДУ

25. Већина српских говора источније од ријеке Врбас у средишњим дијеловима сјеверне Босне припада ареалу српских ијекавских говора који до почетка 21. вијека нису били предмет интензивнијих дијалектолошких истраживања. И српски посавски говори између Врбаса и Украине, који су предмет овог рада, спадају у ту скупину.

Истина, рад *Говори сјеверне и сјевероисточне Босне* (БХДЗБ 1985), настао као коауторски извјештај Д. Вујичића, Д. Брозовића, А. Пеце и Ј. Баотића о резултатима истраживања спроведених у оквиру пројекта *Босанскохерцеговачки дијалекатски комплекс – синхронијска дескрипција и однос према стандарднојезичком изразу у Босни и Херцеговини*, представља први обимнији приказ говорних особина становништва које настањује наведене просторе. Саопштено је у томе раду подоста дијалекатских података, међу којима и оних забиљежених у одређеном броју пунктова које настањује православно српско становништво. Међутим, с једне стране релативно скроман

²⁰ Филиповић 1969, 10.

²¹ Више података о становништву Посавине в. нпр. у: Скарић 1919, 219–265, Ивић, А. 1926, 1–228.

избор таквих пунктова, а посебно – како су то неке касније провјере показале – евидентне грешке теренских истраживача (чија се имена не наводе у раду) утичу на то да се велик број тамо презентованих података, бар оних који „репрезентују“ говоре српског становништва, мора узимати с озбиљном резервом.

Тек у новије вријеме, тачније од 2002. године, појавили су се радови који наговјештавају да су почела нешто интензивнија и систематичнија испитивања овог говорног комплекса, а то су првенствено радови проф. М. Драгичевића о говорима требавских Срба (Драгичевић 2002 и 2004), затим о говору села Бранешци код Челинца (Драгичевић 2003), Бање Врућице крај Теслића (Драгичевић 2007), села Кремне код Прњавора (Драгичевић 2008), те трију насеља у околини Дервенте (Драгичевић 2010 и 2011).

Доста синтаксичких појединости из говора Срба добојског краја може се наћи у неколико краћих радова проф. С. Танасића (Танасић 2000, 2004^а, 2004^б, 2006, 2007 и 2009), а нешто података о консонантском систему говора села Станара код Добоја у мом раду наведеном у литератури под скраћеницом Козомара 2003. Говор села Чечаве описао сам у још необјављеном магистарском раду (Козомара 2005), док је говор младих Дервенте истражила С. Цукут (Цукут 2013).

Анализе појединих слојева лексике из говора српског становништва које настањује најзападније предјеле поменутог ареала дала је у неколико својих радова проф. Д. Црњак (в. Црњак 2006, 2007, 2009 и 2011), а солидну количину грађе из посавске и семберске лексике прикупио је и И. Павловић (в. Павловић 2008). Међутим, пошто аутор није лингвиста, а лексику је биљежио „за своју душу“, његова грађа, нажалост, има ограничен значај за нашу научну дијалектологију.

26. Интензивна теренска истраживања приликом којих сам прикупио главнину грађе за овај рад обавио сам током 2007. и 2008. године, а касније провјере и допуне, с времена на вријеме, вршио сам све до краја 2012. године. Укупно је истражено 28 пунктова српских говора на простору србачке, прњаворске, дервентске и босанскобродске територије.

У табелама које слиједе дат је попис становништва које је 1991. године живјело на наведеном простору. Попис је направљен према националној структури становништва, а урађен је 1995. године²².

²² В. Статистика 1995.

Србац

	Укупно	Хрвати	Муслимани	Срби	Југословени	Остали
Ситнеши	1697	3	1	1648	28	0–17
Србац С.	824	10	7	750	42	0–15
Инађол	785	5	34	634	63	49
Повелич	1219	4	3	1120	44	48
Брезовљани	292	2	–	279	1	10
Пријебљеши	562	2	–	520	27	13
Срђевићи	393	–	–	350	14	29
Лепеница	888	–	–	871	7	10
Каоци	797	8	2	764	17	6
Брусник	176	1	–	167	6	2
Стари Мартинац	452	–	–	428	11	13
Кобаш	1014	6	798	100	76	24
Нова Вес	377	–	–	285	47	45
Влакница	247	–	1	236	8	2
Сеферовци	307	–	–	293	13	1
Корови	534	3	–	525	6	–
Расавац	189	1	–	117	34	37

Дервенија

Назив насеља	Укупно	Хрвати	Муслимани	Срби	Југословени	Остали
Трстенци	894	6	–	861	13	14
Пјеваловац	338	208	1	108	19	2
Мишковци	782	46	7	719	7	3
Агићи	350	51	–	292	4	3
Луг	1254	410	–	661	121	62
Костреш	403	15	2	385	–	1
Г. Детлак	1118	18	–	1081	7	12

Прњавор

Назив насеља	Укупно	Хрвати	Муслимани	Срби	Југословени	Остали
Печ. Илова	1287	3	–	1274	1	9
Г. Илова	1391	4	–	1375	–	12
Смртићи	2115	9	–	2082	6	11

Брод

Назив насеља	Укупно	Хрвати	Муслимани	Срби	Југословени	Остали
Барица	592	37	1	531	15	8

27. Приликом прикупљања дијалекатске грађе служио сам се поступцима и методама уобичајеним у научној дијалектологији: снимањем спонтаних казивања информатора на магнетофонске траке (и даље најпоузданије за чување тонских записа), попуњавањем специјализованих упитника за биљежење дијалекатског материјала, записивањем појединих облика ријечи у свим повољним приликама, консултацијама са оним мјештанима који су нешто лингвистички образовани (наставници и професори) и сл. Информатори су најчешће били старији мјештани који нису на дужи период напуштали стално мјесто пребивалишта, а бирао сам, према препорукама локалног становништва или према личној процјени, оне саговорнике који су аутентични представници истраживане говорне зоне.

Циљ рада био је да се на фонетском и морфолошком нивоу истраже и опишу српски посавски говори између ријека Врбаса и Украине, затим да се утврде дијалекатске појединости специфичне за овај ареал, одреди њихов међусобни однос и све скупа смјести у дијалекатску слику херцеговачко-крајишког дијалекта и српских говора као цјелине. Настојао сам да прикупљену грађу изложим на начин који, у основи, треба да одликује сваки коректан и поуздан дијалектографски рад. У којој мјери сам у томе успио, остаје да се види из одјељака који слиједе.

Списак пунктова обухваћених истраживањем и скраћеница којима су означавани

Општина Србац

Брџовљани – Бре
 Бру̀снѝк – Бр
 Вл̑кница – Вл
 Ѐнађол – Ин
 Ка̀дци – Ка
 Кòб̑аш – Коб
 Кóрови – Кор
 Л̀епеница – Ле
 Нòв̑а В̀ес – НВ
 Пòвелич – По
 Пр̑ј̀еб̀ље́зи – Пр
 Ра̀савац – Ра
 С̀еферòвци – Се
 С̑̀йтнеши – Си
 Ср̀бац С̀ело – Срб
 Ср̑̀ђевићи – Срђ
 Ст̑̀ар̑̑ М̑̀артинац – СМ

Општина Пр̑̀ња̀вор

Гòр̑̀ња̀ Ѐ̀лова – ГИ
 Печ̀енег Ѐ̀лова – ПИ
 См̑̀р̑̀тићи – См

Општина Д̀ер̀в̀ента

Аг̑̀ићи – Аг
 Лу̀г – Лу
 Гòр̑̀њи Д̀ет̀ла̀к – ГД
 Кòстреш – Кос
 М̑̀ишкòвци – Ми
 П̑̀ј̀еваловац – Пј
 Тр̀ст̀енци – Тр

Општина Б̀òсанск̑̀ Б̀р̀д

Бар̑̀ица Дò̀ња – БД

II. ФОНЕТИКА

A. ВОКАЛИЗАМ

28. За вокализам српских посавских говора између Врбаса и Укрине у основи се може констатовати исто што и за остале српске говоре у Босни и Херцеговини – да га чини пет стандардних вокала и вокално *p*, дакле да је ситуација у суштини иста као у српском стандардном језику. Према томе, и вокализам овога говорног подручја могли бисмо представити уобичајеном вокалском схемом:

и	у	ĩ	ũ
е	о + р	ē	ō + p̄
а		ā	

29. Премда ће се на свим странама рада видјети примјери уобичајене употребе вокала, и овдје ћемо навести по неколико репрезентативних облика за сваки вокал понаособ. Примјери који слиједе изабрани су насумице.

ā: ба̄ба Пј, ба̄ра Аг, ва̄риво Ин, га̄зда По, за̄гонѣика Аг, ма̄ма Тр, ма̄ије-р^{на} Ка, мла̄ђи Коб, ња̄мѣи Кор, ња̄ика Бр, ра̄ме ПИ, ра̄и Тр, ра̄иѣиѣиѣе Тр, сва̄ка ГД, сва̄иови Бр, сва̄иѣа Срђ, њра̄кѣори Бр, ца̄р Коб, ша̄ка Срб;

в̄адиѣи СМ, г̄азиѣи Се, г̄ла̄довали Ка, ња̄зѣм Кор, њра̄иѣ га По, ра̄иѣује се Срђ, са̄вијемо Кос, сӣазѣ га Срб;

ка̄д Срб, са̄д СМ, сва̄ђе ПИ, ња̄м БД, ња̄д Ин, ња̄ба По.

â: ба̄раба По, бога̄иѣи Срђ, буд̄ала По, вла̄дка ГД, Гра̄дишка БД, ма̄лен Ра, ра̄кија ПИ, сам̄ар^{це} По;

не ва̄ља Бр, да̄нгубѣ Кос, за̄робѣ Ка, на̄ѣрави По, на̄ставиѣи Тр, њода̄-шиѣи Ка, њома̄кнѣи Кор;

а̄јмо Ле, а̄јѣе Срб, ва̄кѣ БД, да̄како Пј.

â: ба̄нда Ин, вла̄снѣици По, г̄ла̄д Тр, да̄н БД, да̄р Тр, ља̄чки ПИ, за̄иѣиѣиѣа Бр, за̄иѣо Кор, ја̄к Тр, на̄јгѣрѣ Коб, на̄с Бр, ња̄р БД, ГД, њра̄знѣк По, ра̄д СМ, ра̄днѣици Ин, ра̄сиѣ Аг, Тра̄внѣк, ча̄ст БД, ња̄к Ле;

знáш Ра, кáжѣм ти Срб, кáжѹ Тр, нѣће Ин, рáдї Кор, рáдїш БД, сáдї-мо Тр, сїáвá ПИ, фáлї се Кор.

á: влáда Тр, галáма БД, у грáду СМ, Зáгреб Ин, занимáција СМ, комá-дом По, мáла Бр, муслимáни БД, нáрод Срђ, ѵарїїзáни Срђ, ѵравослáвци Ле, рáсїїови Ра, Сáва БД, мáмија ГД;

влáдō Ин, гáсиї Кос, осїособлáваї Коб, ѵлáшїла ГД, Тр, ѵознáвō СМ, рán"ли се По, угáси Аг.

ā: Врбáњци По, ѣкїāрā СМ, жéнā Ин, на ѵгрáнкама По, кáсáрна Тр, кўћā БД, мáлā ПИ, дб"чáји БД, ѵјѣсáмā ПИ, ѵдснā По, Рвāцкā Бр, рїгловāнā Кос, свэгā Срб, селъáчкō Коб, шўмār По;

бјѣжáли Аг, глѣдáмо Кор, дддáјїше СМ, нѣ знāм Кор, ѵмā БД, мōрā Тр, ддржáли Срб, ѵїїїā Ин, чѣкā Ра;

дндā Кор, дїāсно Бр, ѵрѣдā ме По, ѵрѣдā се Ка, сáдā Ин, шїудā Ка, ѵзā се ГД.

ѣ: бѣг Бр, брѣгови Тр, вјѣра СМ, дѣсѣїеро Ин, жѣно Се, жѣїва БД, мѣне Аг, мјѣсѣц БД, нѣко Срб, нѣшїо ПИ, свѣ Кор, сѣбе Кос, сѣби Ка, сјѣїва ПИ, сїїѣен"це Ле, шїѣби Ра, чѣїка Ин, чѣшáл По;

бјѣжō Пр, вјѣрује Срб, јѣдѣ СМ, крѣчїмо Пр, мѣїнō СМ, сјѣди Ин, шїѣајў му ГД, ћѣраїї" Бр;

ћѣ НВ, ѣво Ка, ѣно Ин, ѣїо ПИ, нѣкад БД, нѣколкō Срб.

ѣ: вѣзисїа По, грѣд"ца СМ, дѣснї Срђ, жѣнскѣ Кос, зѣмља Кор, мјѣсїїима Се, ѵедѣсѣї Ка, рѣшѣїо Ин, седáмдѣсѣїїѣ Аг, сѣсїре СМ, шѣрѣї Коб, цѣнїї БД, чѣлчнї Кос, шѣн"ца Тр;

бјѣжáш ПИ, дѣраїї се Ра, ждѣраїї Тр, изјѣднāчї се Кор, јѣсам По, јѣсмо Ин, нѣ може Се, нѣ рáдї Лу, ѵрѣлázї Тр, расїѣр"ли Ин, сјѣдѣ СМ, увѣзē По, ужѣжѣ Лу.

ѣ: брѣнїа Лу, вѣз Си, грѣде Ра, Жѣлкїн Лу, зѣц Тр, јѣлā ГИ, кѣц Ле, лѣд По, мѣд ПИ, мѣса Ин, њѣ Срб, ѵѣсїо Срђ, рѣд Кор, сѣдмї Бре, сѣјо БД, шїѣшкї Ми, ћѣр Пр, шѣсї Кор, шѣсїō Ка;

вѣжѣмо Ра, нѣмā Тр, нѣћемо Бр, ѵѣглāј БД, рѣдāј Ка, рѣдїмо Ин, шѣгā се Срђ, шѣїāј ПИ;

ћѣ ГИ, ѣј Ра, шїѣшко Лу.

ѣ: айōїѣка Ин, Вѣсо Ка, гарсоњѣра По, зѣмо Кос, Ирѣна Бр, колѣгу БД, курўза БД, лѣйѣза Ин, одобрѣње Тр, ѵѣмзије Лу, ѵрошїрѣње Аг, шїрїдѣсѣї ПИ, ћѣрку Пов, Швāбо Ка, шљўнак Кос;

вѣзали СМ, *завѣзѡ* ПИ, *зацѣнѡ* се СМ, *јѣчї* Ра, *крѣнѡ* Си, *нѣћу* Коб, *оїо-мѣнѡ* Бр, *їовѣзайї* Срб, *їоїїѣзали* БД.

ѣ: *бѡлн^чѣ* ПИ, *вїкѣн^дчу* СМ, у *Дѣрвѣнїи* Тр, *жѣнѣ* Кос, ГД, *зѡгрѡђенѣ* СМ, *кашнѣѣње* Кор, *кѡт кућѣ* ПИ, у *нѣбодѣру* По, *сїїѡрѣ* Бр, *сїїдкѣ* Ин, *їїрѡвѣ* Лу, *фѡмїлијѣ* Ле, *їш часнѣ* Си;

дѡђѣ, *зѡгрлѣ* се, да *їзвїнѣи* Лу, *кажѣм* Си, *їдѡвѣжѣмо* Ле, *їдѡљубѣ* Ин, *їдїїѣгнѣмо* Аг;

бѡљѣ СМ, *овдѡлѣн* БД.

ї: *бїїїка* Аг, *брїїга* ПИ, *брїїїва* По, *грїїва* Кор, *жїїца* Тр, *зїдѡви* Ин, *кїломѣїар* Ка, *кїшѡбрѡн* Срб, *лїїїар* Коб, *лїїїѡј* БД, *мѣни* Лу, *нїїко* Си, *рїїба* БД, *рїїїѡње* Ра, *сїїр* СМ, *сїїрїїїїе* Се, *їїѣби* Тр, *їїїква* По;

брїїшѣм Срђ, *вїдї'о* Ка, *вїдї* Кос, *дїїмї* СМ, *жїївнѣ* Ми, *зїїни* ГИ, *кїснѣ-мо* Си, *нїїцаїї^ч* Се, *їїїїѡїї* Бр, *сїїр^чли* ПИ, *чїїсїїїї* Ко, *шїїбали* га Кор;

вїсоко БД, *нїїѣ* Лу, *нїїкад* Аг, *кїїлаво* Кос.

ї: *бодљїкавѡ* По, *вїїї^чца* Срб, *даљїна* СМ, *дужїна* Ра, *їгла* Тр, по *їгрѡнкама* По, *камїѡн* Се, *кїрија* Срђ, *кѡмшїје* БД, *њїѡву* По, у *їѡлїцији* Ми, *їрїглѡвци* Ка;

вїдїм Ин, *довїкује* По, *дѡїрїносї* Се, *завїрујемо* Тр, *їзносїмо* Бр, *їшло* се Кор, *лїїїїї* Кос, *мїрїшїѣмо* Лу, *нанїшанїм* Ин, *їѡјефїїїњује* Ка, *їрїїѡдали* Лу, *свїнїїѡ* По, *уїїсужемо* Кор.

ї: *бївшїї* ГИ, *Бїљѡ* Си, *бїрѡнї* Ра, *вї* ПИ, *вїд* СМ, *вїђѡнѡ* По, *вїлѡ* Кос, *Вїнко* Коб, *Гїно* Тр, *дїмњѡк* ПИ, *жїїр* Ра, *зїд* ГИ, *кїлѡ* БД, *крїв* Ин, *мї* СМ, *Мїрко* БД, *мїсли* Се, *њї* Лу, *їїр* Тр, *свї* Коб, *сївї* БД, *їїрї* По, *цїљ* Ка, *чїни* Бр;

бїрѡмо БД, *вїнѣ* се Ра, *вїчѣмо* Кос, *дїнсїїѡју* Срб, *дїрѡ* ПИ, *дїшїу* Срђ, *кїїѡшїї* се Кос, *її* Се, *їїїїѡј* Си, *їїшѣ* СМ, *їрїмѡ* По, *їрїчѡј* Се, *рїнїїѡїї* Кос, *скїдѡ* се По, *їїїчѣ* се Ин, *цїљѡ* Кор;

вїдно Кос, *мїрно* Ка, *сїлно* Тр.

ї: *Валенїїїна* Кос, *вїза* Ин, *вїкѡње* По, *Гїна* Тр, *дїка* Ка, *машїна* Лу, *Мїра* Ра, *мїрна* По, *оїѡзїција* БД, *офанзїва* Се, *їрїчал^чца* СМ, *сїїѡїїїва* Аг, *їїсмо* Лу, *їрѡвѣнїїїва* Кор, *Сїсак* По, *Тїїїѡ* По, *чїко* СМ, *шїрѣње* Се;

бїрѡ СМ, *вїђѡїї* Ин, *вїкѡ* Коб, *вїрїмо* Си, *дїїломїрѡла* Тр, *дїсѡїї^ч* ПИ, *жїївї* БД, *їзѡбїрѡїї* ГИ, *калїрѡїї* СМ, *нїје* Пр, *їрѣжївїшї* Лу, *їрѣїїсѡїї* Пр, *їрїчѡјућ* Аг, *їузѣћ* Ра, *сервїрѡїї* Си.

ї: *Брїснїк* Бр, *дѣсѣїшї* Се, *каквї* Коб, *људї* БД, *мѡї* Кор, *нѡшї* Аг, *нѡвї* Ин, *дѡдѡїр* Пр, *їѡсїїїр* По, *їрвї* Ра, *рѡњенїк* Пр, *сїїѡрї* Си, *црнї* Ка, *шљївїк* Бр;

кдсї Се, куйїмо По, найравїїо Се, ндсїмо Тр, дїворї Лу, дїворї СМ,
рдїмо Ин, савї се Бре, урдї Кос, фалї се Кор, цїчї Се.

ò: бдже ГД, Бдсна Ра, вде Ин, гдна Пј, кд ГИ, кдзї Лу, кдї Ле, кдњ
Тр, кдїно Ин, ндвд БД, ндге СМ, длово БД, їдмдћ СМ, їдрдз Лу, їдчдсї Кор,
рддбина Кос, сдба Ка, їдкдр БД, цдкуле Ле;

вддї ГИ, вдзї Пр, вдзїћ Тр, вдлїмо Ин, гднїмо Пр, ддбїје СМ, дднесе
ПИ, кдсїмо Аг, їдїјемо Лу, їрдзборї Коб, слдмї се Ка, сївдрї Аг;

ддсїа Ра, кдмдїно Си, ддмд ПИ, дїеї Ин, дчевїдно ГД.

ò: бдгаї Срдј, бдмбдї Си, Бдсднка Кор, кдзе По, кдкдшма БД, кдљено
Ин, кдме ГИ, лдза БД, лдмдва Лу, ндво ГД, днї Кос, їдсно Тр, їдїрдшња
Коб, їрдїусї СМ, слбдда По, сїосдбнїї СМ, шдрови По;

бррї се Лу, вdzли Тр, збрїї Аг, изгднїї По, ндси Срдб, ндсли СМ,
ддмоћ Кос, дрдї Се, їомдзи Бр, їдрдсї Бр, їдсїавїї Ка, їрендсли ГИ,
їреїдзнд Ра, сїдїїрд ПИ, улдвїї БД;

мдмачки БД, їогдїово Лу.

ò: бдг По, бдс Лу, вд Ин, вdz БД, вdzнò Ле, гд СМ, Гдјко Ин, ддњї СМ,
Здро Тр, кдїїа Се, кдсї Кос, крòј ГД, лòј ПИ, лòнї СМ, мòј БД, мдре Пр,
мдћ Ин, їдсї Коб, рдд Срдј, свдјїа Лу, ївдј Кос, ћдро Кос, цдл Се;

брòј СМ, вdzдї Ин, гднд ПИ, ддћем Срдб, звнї га ПИ, ндсд Аг, їрбдд Си,
їрдћемо Тр, їрдћ По, склдїдмо Се, сїдòј Пр, їрддїмо Аг;

бдлно Ми, вдљно ПИ.

ò: Бдјсо Пр, бдмбдн Коб, бдрдц Пр, вадднї Ин, вдјска Тр, вдљан Аг,
гдрко Ми, кднца Лу, двца Коб, їлафднї ПИ, їрбд БД, їрòзори БД, їрòсїор
Бр, рдда Пр, рдлна СМ, Слбд Аг, сїосдбносї Лу, їдрдб Кос;

вдддї Тр, ддће Кор, извдддї се Се, извдддї Ка, исїрбддї Срдј, мдрдћу
Ин, ддддї СМ, їреїдлїї Лу, їрбддї Коб, їрондсдї Ин, срдддї се По,
укдсїї Ми;

ò: буддїндсї По, вдлвд ГД, Ддбòј Кос, мдддсї ГД, сд мндм Срдј, двдг
Кор, їрддндсї Аг, рудм Тр, сїддрò ПИ, прд їдбдм СМ, їрдднò БД, їрдлò
Ин, црдг СМ, чдднò Ле;

бдјсò Си, нд бдј се Кор, ддшò Ра, исїїкò га Тр, ндмòј Аг, дїрбдд Ин,
їдшò Кор, їрдндсдј Се, рдкò Ин, удкчї ГД, ћдїò Ка, шдїнò СМ.

ї: бдк Пр, вдна ГД, гдске Кос, дрдгò Се, ддїї Аг, ћдбар По, ждїдн Бре,
їдїро СМ, круд ГИ, кдкдвца Аг, кдћца Тр, мдшко СМ, їдїољак Кос, їдшкє
ГИ, рудквдње Се, сдддр ПИ, їрддї Ин, їдча Срдј, ћдрдн Кор, удшї Ка, чдїдвд
Кос, шдмдр По;

бѹбнѣ Аг, бѹдѣ Пр, гѹцнѣ Ин, згѹснѣ се ГД, јѹр^шшали Срђ, кѹцнѣ ГИ, лѹдовѣ СМ, лѹйкѣ Ка, мѹдровѣ По, нѹдѣ Аг, ѿјѣвајѹ Лу, ѿрѹжѿиѿ ПИ, ѿѹцаѿ Срб, ѹдѣ Кос, ѿѹйкаѿ Коб, чѹдѣ се Ми, шѹѿинѣ Лу;

мѹчно Сит, мѹшки Ги, ѿѹно Пр, рѹчно СМ.

ѹ: дѹкаѿи Кор, Дѹш^{ца} Се, жѹѿи^{ца} Ка, кѹѿине См, кѹѿус Ин, кѹѿусѿи^{ше} Кор, лѹсѿера Срђ, мѹш^{це} По, мѹшкије Аг, ѿрѹѿиѿ ГД, сѹбойѿом СМ, ѹб^{ца} БД, ѹбойѿица Пр, ѹгарак Срб, Ѹскрс ПИ;

ѿорѹчује СМ, ѿресѹђује Лу, ѿриѹчиѿ се Ра, ѿродѹбљује ГИ, ѿроѿѹсѿиѿиѿ Ка, ѿѿѿѹје Си, ѿвлѣчи Ле, ѿзѣ СМ, ѿкрасѿи Ра, ѿлиѿи Се, ѿмѿѿиѿ ПИ, ѿѿаѿиѿе Бр, ѿсѹди се СМ, ѿшушкѣ се Кор.

ѹ: бѹђ Кос, вѹци СМ, глѹв Аг, грѹди ПИ, гѹжсва Аг, дѹжнѿици БД, жѹѿѿѿга Ин, зѹби ГИ, јѹнѿ Ка, лѹд Срђ, ѿѹди По, мѹдрѣ ГД, ѿѿѿнѿкѣ Бр, рѹднѿк Се, рѹѿѿ Коб, сѹв Си, ћѹрка Лу, ѿш СМ, шѹмѣ Аг;

бѹди се ГИ, бѹнѿмо се ГД, вѹкѣ Кор, гѹшѣ се Лу, дѹжѿи га СМ, кѹѿѿмо ПИ, лѹѿѿ Ра, ѿѹбѣ се Си, ѿѿшѹ ПИ, сѹди Тр, ѿѿѿѿ Тр, ѿђѿмо Ин, чѹвѿј Ка;

грѹбо СМ, мѹдро Коб, мѹчки ГИ, ѿѿѿжно Срђ.

ѹ: вѹѿѿње ПИ, дѹша Пр, клѹѿе Лу, кѹла Кос, кѹма СМ, кѹѿѿње Аг, обѹвѿње Срђ, ѿлѹћа Кос, ѿроцѣдѹра ГИ, ѿрѹга Ра, рѹка Си, сѹѿѿо Бр, сѹђѿње Тр, ѿрѹба БД, фрѿзѹра Кос;

бѹѿиѿи Се, вѹѿѿѿ се Срб, гѹраѿи се По, кѹѿѿѿѿ се Лу, мѹѿѿли СМ, на-вѹци Ра, одѹжѿиѿ Коб, ѿробѹѿиѿиѿ Се, ѿрокѿѿв^{ла} Ка, ѿѿшѿѿ Пр, рѹѿѿѿ ГД, ћѹѿи Кос.

ѹ: зѣ брѹс Се, ѿбрѹшенѿ Кор, кѹѿѿѿр ГД, нѹгѹ Ра, на ѿѿ Ин, ѿкрѹга Кос, ѿдрѹжна БД, рѹкѹ СМ, на сѹд Тр, ѿрдѹѿи ГИ, ѿс ѿѿ БД;

вјѣрѹј Си, глѣдајѿ СМ, зѣслѹжѿмо Ле, ѿдѹћ По, ѿзѿвѣ се Ра, наѿрѹгѣ се Аг, ѿбѹј се Ин, ѿкрѹжѿи ПИ, ѿдлѹди ГД, рѣзлѹчи СМ, ѿљѹди Ра;

зѣлѹд Бр, наѿсѿво Срђ, ѿѿѿд Бр.

р: брѣ^{ла} ГД, на вр Кор, грѣбав Тр, дрѿвѿи ПИ, зрѿно ПИ, ѿрсѿи ПИ, рѿка БД, сврѿху Кор, Смрѿиѿиѿе Тр, Срђѿѿѿи Срђ, сѿрѿѿѿѿени Се, ѿрл^{ца} Пр, ѿрѿѿѿ-ло Тр;

брѿнѿли Се, врѿѿѿи Ка, дрѿжѿли Се, дрѿжѿѿ ПИ, дрѿмнѣ ПИ, ѿрѿгајѹ Ка, ѿрѿѿи лѿн ПИ.

р: брѣ^{ма} По, врѿѿѿѿе Ка, дрѿва Пр, крсѿѿѿк СМ, Крсѿѿѿѿѿн Ка, ѿѿѿѿѿѿ-ше Срђ, ѿрѿѿи Ка, ѿрлѿѿѿѿ (земља) Тр, ѿрсѿѿѿѿѿе БД, срѿбѿѿѿи Ка, ѿрѿѿѿѿѿ Срђ, ѿрѿѿѿѿѿѿ БД;

зацвр̄чӣ Ка, кр̄сӣ^але се Ка, њобр̄н̄ам Кор, ужр̄наӣ ПИ, уцр̄в̄а се ПИ.
 р: бр̄з Лу, жр̄внови ПИ, зр̄ње Аг, кр̄в Тр, кр̄ма̄ка Бр, ср̄и Кор, цр̄ви Ин;
 њр̄ш̄ћ̄е Пр, р̄ч̄у По, ср̄ч̄е Кос.
 р: гр̄ко БД, ср̄на Се, цр̄ни Ка, са Кр̄сӣб̄м Бре;
 вр̄ш̄ли Кор, засвр̄б̄ло Кос, згр̄н̄о Ср̄ђ, квр̄кнѹ Тр, њр̄скало Пр.

И мимо акценатске позиције сонант *р* може да има самогласничку функцију:

н̄а вр̄ Тр, ђ др̄вѣӣа Коб, на н̄ѡӣр ПИ, н̄екр̄шӣено Ка, ђвр̄шак По, њдр̄в̄ће СМ, Р̄ва̄ӣи Пј, св̄кр̄ва СМ, њ Смр̄ӣӣћ̄а Пј, у Тр̄сӣѣнӣ^ама Кор, Цр̄н̄обара (њива) БД, ч̄кр̄к Се, ч̄ѡӣрд̄ѣс̄ѣӣ Тр; загр̄л̄е се По, надр̄мајѹ ПИ, њдр̄мр̄ла По, њд̄ӣрг̄а Ср̄ђ, с̄а̄ӣр̄ло Ср̄б, с̄а̄ӣр̄ће Се, ѡмр̄ла СМ, ѡмр̄ле Пр, ѡмр̄ло Пј, ѡӣр̄ӣӣ ПИ;
 загр̄д̄е ПИ, загр̄д̄ӣ Пр, ѡзумр̄ли Се, наср̄н̄е Аг, ѡр̄ѡшвр̄љ̄ам По, ѡвр̄н̄е ГД, ѡгр̄д̄ӣ ГД.

ВОКАЛ А

30. Кад је у питању вокализам, у српским посавским говорима, уз већ општепознату дилему о рефлексима некадашњег вокала *јаӣ* у ијекавској изговорној варијанти, у средишту проблема је затворенији изговор дугог вокала *а*.

Сада већ давне, 1963. године, проф. Ј. Вуковић утврдио је да је, генерално гледано, вокални систем у знатном говорном простору Босне „изразито изменио боју својих дугих вокала *а*, *о*, *е*“²³. Наведена Вуковићева констатација у потпуности је валидна за изговор вокала *а* у говорима који су предмет овог рада. Овдје је, наиме, помјереност дугог вокала *а* у правцу *о* веома честа појава и јавља се независно од позиције у ријечима и фонемског окружења.

На појаву затвореног *а* у змијањском говору указао је Д. Петровић: „Дуго *а*, без обзира на то да ли је акценатовано или не, на знатном делу овог терена показује више-мање јасну тенденцију ка затварању, при чему је то најизразитије у суседству лабијалних консонаната и сонаната, али не и искључиво у њиховом суседству“²⁴.

²³ Вуковић 1963, 24.

²⁴ Петровић 1973, 29.

Сличну ситуацију налазимо и у неким насељима из околине Дервенте која нису обухваћена овим истраживањем²⁵, у западнобосанским ијекавским говорима²⁶, у икавскошћакавским говорима западне Босне²⁷, у говорима сјеверне и сјевероисточне Босне²⁸, у говору Јајца и околине²⁹, у неколико села у говору посавских шћакаваца³⁰, у ијекавскошћакавским говорима³¹, у међуријечју Неретве и Ријеке дубровачке³², и другим штокавским и шћакавским говорима.

Оно што је веома битно за нашу расправу јесте Баотићево виђење стања у дервентским говорима:

„Izvjесnog затварања vokala *a* има и у дервентском крају код јекаваса свих трију националности, као и код муслиманског икавско-јекавског живља. Но, за разлику од ситуације у западној Босни, гдје ’дуго *a*, по правилу, зна за овакву фонетску вриједност’, или бар показује ’више-манје јасну тенденцију ка затварању’, **овдје не само да је факултативно него је и спорадично и уз то није карактеристично само за дуго *a*** (подвукао Д. К.).

Prema podacima M. Šimundića, помјеранје артикулације vokala *a* према артикулацији vokala *o* није карактеристично за говор Imotske крајине и Bekije па је ’изговор гласа *a* једнак [...] његовом изговору у књиж. језику’. Будући да су дервентски икавци највећим дијелом са тог подручја, одсуство затварања дугог vokala *a*, као заједничка црта са јужним шћакавским говорима, не говори само о његовој неаутоhtonости на дервентском подручју и о очуваном трагу поријекла у овој црти, него и о слабој заступљености ове појаве на ширем дервентском подручју. Да је затварање vokala *a* код јекаваса у околини Дервенте било фреквентно као у западној Босни, сигурно би се одразило, као и друге особине, и на боју vokala *a* у говору доселjenика икаваса, без обзира на то колико им та појава била страна³³.“

Овај подужи цитат није наведен без разлога. Ево о чему је ријеч. Грађа која је прикупљена приликом истраживања говора Срба посавског подручја на истраживаној зони указује на сасвим супротно стање од оног које предо-

²⁵ Драгичевић 2010, 234.

²⁶ Дешић 1976, 33–34.

²⁷ Пецо 1975, 87–90.

²⁸ БХДЗб 1985, 14–22.

²⁹ Павловић 1927, 109–110.

³⁰ Ившић 1913 I, 180.

³¹ Брозовић 1966, 137.

³² Халиловић 1996, 45–46.

³³ Баотић 1983, 49.

чава Ј. Баотић пошто је појава гласовне вриједности *a*^o на мјестима гдје је у књижевном језику дуго *a* једна од најбитнијих карактеристика вокалског система овог говорног комплекса, а жариште јој је управо на дервентском подручју. Осим тога, затворенији изговор дугог вокала *a* одлика је свих категорија становништва: и старијег и млађег, и необразованог и образованог.

Прикупљени примјери који ће сада бити наведени свједоче да је реализација затвореног дугог *a* сасвим обична било да је такво *a* носилац акцента или постакценатске дужине и небитно је за гласовну реализацију у каквом се фонемском окружењу налази. Затварање вокала *a* понекад долази и у позицијама кад је оно кратко, мада је број таквих случајева скоро занемарив.

Лексеме на овом мјесту нису разврстане по зонама да би се приказала изоглоса гласовне појаве, већ је то урађено на приложеној карти (в. карту на стр. 220). Исто тако, због малог броја лексема у којима је забиљежено затварање кратког вокала *a*, сви примјери су обједињени. Исп.: *àcīā^oл* ГД, Ми, *асīā^oла* ГД, *ба^oбак* Се, *барика^oде* Пј, *ба^oшча* Тр, *ба^oшчу* Ка, *Боса^oнац* Тр, *бра^oка* ГД, *Бра^oнка* Тр, *брига^oда* Се, *Ва^oсића* ГД, *вра^oића* Срб, *Вра^oчеви* Кор, у *га^oју* ГД, *гла^oва* БД, Лу, Ра, ГИ, преко *гла^oвѐ* ГД, Ле, БД, *гла^oву* Тр, *гלב̄б̄лн̄и* Кор, *губ̄а^oш* Кор, *Ѹ* п̄о *да^oна* Кор, *да^oна̄* Кор, Тр, БД, *два^o* ПИ, Кор, *два^oнѐсī* БД, ГИ, Ле, *дīна^oр* Тр, *дјѐчā^oк* Тр, преко *Дра^oвѐ* СЕ, *ђа^oцима* Кор, *За^oгреб* Пј, *за^oјам* БД, *за^oивор* Тр, *звднā^oр* ПИ, *зла^oића* По, *игра^oчке* БД, *има^oње* Се, *ја^o* Пј, ГД, Тр, *Јова^oнка* БД, *кай̄илā^oр* Кор, *к̄длā^oч* Кос, *к̄дмā^oд* Се, *ла^oда* Се, *ла^oђа* Ка, *ла^oн* БД, Аг, *лугā^oра* Срђ, *љѐкā^oр* ГД, *ма^oјка* БД, *ма^oјсīору* Пј, *ма^oрву* БД, *миш̄рā^oљѐз* Пр, *мла^oд* Кор, *мла^oда* ТР, *мла^oда* Се, *мушкā^oра̄ца̄*, *мушкā^oрце* ГД, *Кос мушкā^oрци* ГД, *на^oс* ТР, *Ѹ* *на^oс* ГД, *нѐра^oсī* БД, *нѐра^oсīу* Пј, *ова^oца̄* БД, *дīā^oнке* Кос, *иā^oд* Се, *иā^oњ* Се, *Прѐдрā^oг* Тр, *на̄* *ра^oд* ГД, *Ра^oда* Се, *ра^oднīка* Пј, *ра^oднīцима* Тр, *ра^oж* Се, *ра^oзрѐдā* Кос, на *Са^oви* Тр, *са^oвскī* БД, *са^oма* Тр, *са^oми* ТР, *са^oндале* Ка, *Свн̄ђā^oр* Срб, *Сла^oвкѐ* ГД, *сīā^oн* Тр, *сīā^oрī* БД, *сīвā^oри* Тр, *сīвā^oрī* БД, *Ѹ* *ја^oке* Тр, *ча^oсī* Тр, *шā^oкā* Тр;

не *ва^oља* Пј, *др̄жсā^oли* Се, *жā^o* ми Се, *за^oиā^oмīи* Кор, *зарā^oдили* Тр, *звā^oли* Тр, *знā^oм* Пј, *знā^oш* Се, ГД, *ишīā^oрāне* Ка, *ка^oжѐм* Кор, Тр, *клā^oле*, *иā^oлī* Пј, *илā^oишīи* БД, Лу, *илā^oћām* Ка, *ӣдкā^oжѐ* ГД, *иоīā^oлише* Пј, *ионā^oшай̄* се Тр, *ӣрīиā^oлī* БД, *ра^oдѐ* Тр, не *ра^oдѐ* БД, *ра^oдī* Кор, Тр, *ра^oдӣо* Пј, Кос, *ра^oдила* Ка, ГД, *ра^oдили* Тр, *ра^oдило* ПИ, *ра^oдишī* Кор, БД, Кос, *ра^oђā* Пј, *рађа^oле* Пј, *развā^oлишī* Тр, *разговā^oрај̄у* Кор, *ра^oнѐ* Тр, *са^oра^oнӣо* Се, *сла^oгāн* Ка, *сна^oћи* се Тр, *сīā^oвā^o* ГД, *сīā^oљено* Се, *Ѹ* *дā^oла* се Се, *Ѹ* *дā^oише* Тр, *ура^oди* ГД, Тр;

на^o ме Тр, *иолā^oко* Тр, *са^oдā* Пј, ГД.

Кад се сагледају сви наведени примјери, долази се до слjedeћег закључка: Затварање дугог *a* присутно је у читавој посавској зони између

Врбаса и Украине. Појава је најраспрострањенија у дервентској области и у дијелу бродске општине који је обухваћен нашом границом, веома је фреквентна и у подручјима србачке општине која су на граници са дервентском облашћу, није занемарива ни у прњаворској зони према Дервенти, а што се иде даље западно према Врбасу, ова појава слаби и постаје факултативна западније од Српца.

Судећи према Дешићевој грађи, наведена појава није специфичност западnobосанских говора у посавском дијелу градишке општине уз саму обалу Врбаса (докле се протеже наша граница истраживања), а тако је и у дијалекатском материјалу Д. Црњак прикупљеном приликом обраде терминологије куће и покућства у Лијевчу пољу и Жупи³⁴, те пастирске лексике лакташког краја³⁵. На крају, нашем истраживању и закључку у прилогу иде и грађа која је прикупљена у Кремни, селу прњаворске општине³⁶.

Према свему до сад наведеном, може се констатовати да је појава затвореног *a* једна од најбитнијих изоглоса у ареалу који се овдје обрађује.

О природи ове појаве и њеном поријеклу доста увјерљивих чињеница доноси Пецо³⁷. Као могућност узрока појаве он, позивајући се на више изво­ра, наводи низ фактора: страни утицај, упрошћавање старог вокалног система, психофизичке чиниоце и сл.

31. Према промјени *pa > pe* у три коријена: *враб-*, *крад-* и *рас̄и-* простор српских посавских говора између Врбаса и Украине припада III Ивићевој зони³⁸. Прикупљени материјал изгледа овако:

У свим пунктовима забиљежена је промјена *pa > pe* у коријену *враб-*: *врѣбац*, мада није ни мали број случајева са књижевним ликом, што је и сасвим очекивано у данашње вријеме.

Кад је у питању коријен *рас̄и-*, није записан ниједан случај промјене *pa > pe*, али се информатори, поготову они који су живјели у сусједству с икавцима, сјећају да су њихови преци често знали рећи *рѣсити*, *на̀рѣсит̄о* и сл. Овакво стање могло се и очекивати пошто је и ијекавскошћакавским гово-

³⁴ В. Црњак 2006, 307–330.

³⁵ Црњак 2011, 199–206.

³⁶ „Случајеве помереније артикулације вокала (нпр. затворенијег изговора вокала *a*), на које упућују неки други истраживачи западnobосанских ијекавских говора, нисам овде приметио“ (Драгичевић 2008, 105).

³⁷ В. Пецо 1975, 92–95.

³⁸ Ивић 1964, 383–394.

рима запажено да се ради о секундарној појави која је донесена са простора између Далмације и западне Херцеговине³⁹.

Коријен *крад*- јавља се искључиво у таквој форми: *краде*, *кράдӯ*, *ї̀д-красї̄*⁴⁰, *ўкрасї̄* и сл.

32. Појава губљења вокала *a* није честа и карактеристична је за бржи темпо говора. У иницијалној позицији ријечи забиљежена је само у страниј ријечи *ѣродрѣм* Кор, а у медијалној позицији у: *Бањлѹку* Се, *касїи* ПИ, *ї̀окашићу* Се, *двдлѣна* Кор.

У финалним позицијама ријечи има нешто више примјера оваквих редукција и оне се у највећем броју јављају у сантхијским везама, а рјеђе у појединачним ријечима:

бдлѣ *ї̀шиї̄* него *нїшта* Тр, *дѣћӯ* *нѣм* ГД, *дѣхерѣ* *нѣм* *краву* ГД, *нїшиї̄* Се, ГД, Кор, *нїје* *тѣ* *нїшиї̄* СМ, *нїсам* *нїшиї̄* *рѣкла* Тр;

вѣлѣд *ће* *знѣт* Ка, *дѣсї̄* *дјѣцѣ* ПИ, *бїћѣ* *дѣсї̄* Кор, ГД, СМ, *дѣш* *чѣлѣди* Ка, *нѣм* *трѣбѣ* Пр, *нег* *бјѣжѣ* ПИ, *нек* *ї̀дѣ* По, *нек* *ї̀дӯ* По, *нек* *ї̀* *мї* *знѣмо* Се, *нек* *ї̀* *ї̀мѣм* По, *нек* *ї̀змѣ* ГД, Кор, *ї̀ўд* *прѣћи* Ка, *ї̀ўд* *пўтом* Пј, *ї̀ўд* *се* *прѣбѣцї̄* Ка, *нї* *за* *чег* Пр.

33. Д. Вујичић уочио је да је у говорима сјеверне Босне присутна појава затварања вокала *a* у правцу *e*. Код старијег становништва у змијањском говору Д. Петровић запазио је да долази до „затварања сваког кратког послеакцентског *a*, без обзира на његово порекло, и то у распону између *a* и *e*“⁴⁰. Затварање је забиљежено и у Пиви и Дробњаку, у источној Херцеговини, у западној Босни, Лици⁴¹ и на другим подручјима. За дервентско подручје Баотић је навео неколико примјера таквог затварања и констатовао да та појава „није карактеристична за говоре дервентског краја у цјелини, па ни за икавскошћакавски“⁴².

³⁹ „Derventski kraj pripada III zoni te se promjena *ra* u *re* u korijenu *rast-* ne može tumačiti kao rezultat procesa koji su se odvijali na ovom području. Nju su samo donijeli ikavci doseljenici iz starog kraja, prostora na granici između Dalmacije i zapadne Hercegovine. Mada oblici sa *re* u korijenu *rast-* sve više ustupaju mjesto oblicima sa *ra*, oni su i danas frekventniji od oblika sa *ra* u centralnoj ikavskoj zoni, a mogu se čuti i izvan nje, pa i dijelovima derventskog kraja u kome dominiraju jekavski šćakavci. Njihova zastupljenost je pouzdan trag koji vodi ka porijeklu ikavskog stanovništva u okolini Dervente“ (Баотић 1983, 52).

⁴⁰ Петровић 1973, 33.

⁴¹ В. Вуковић 1939/39, 8–9, Пецо 1964, 33–35, Дешић 1976, 36, Драгичевић 1986, 48–49 и тамо наведену литературу.

⁴² Баотић 1983, 50.

И грађа прикупљена за овај рад указује на то да је стање слично оном какво је Баотић забиљежио на икавскошћакавском подручју. Замјене се јављају у ограниченом броју лексема, а и оне углавном алтернирају с ликовима из стандардног језика. Исп.:

*вашер*⁴³ Кос, *дугечки* Пј, ПИ, По, *зёмљенē* Пј, *зёмљенī* ГД, Ка, *кай̄а-сїер* Тр, *кїломей̄ер* Се, *мей̄ер* ПИ, Аг, Ин, *мей̄ер̄а* ГД, Лу, БД, *ней̄ријей̄еља* Кор, *ней̄ријей̄ељск̄ом* Пр, *офензїва* Кор, *їрїјей̄ељ* ПИ, Кор, *їрїјей̄ељом* ПИ, *циліндер* Аг, *шїв̄ећу* машину ГД;

је л д̄е Пр, Кор, Кос, *нїкед* Пр, *с̄ад̄е* Ка, *суїр̄ед̄ан* ПИ, *суїр̄ед̄ан* СМ.

34. Због истих случајева затварања вокала *a* у правцу *o* очекиван је и велики број потврда за супституције $a > o$, али је та појава забиљежена у врло малом броју примјера. У свим случајевима ради се о замјенама кратког вокала *a*: *двј̄есїо* ПИ, По, Срб, Лу, Сит, БД, Ин, По, *кобан̄"ца* ГД, *їанїоло* Срђ, *їанїол"це* БД, *їрїсїо* ПИ, Тр, Се, Ми, Рас, Пр, СМ;

з̄абовља ГД, *з̄абовља̄м* се Срб, *їд̄клоња̄* БД, *скл̄д̄њали* се Срб; *с̄о* тїм Ка.

Као што је из презентованих примјера видљиво, у бројевима *двј̄есїо* и *їрїсїо* у питању су замјене аналошке природе (према *сїо*, *їей̄сїо*, *шесї-сїо* и сл.⁴⁴), а о истој појави је ријеч и у примјеру *с̄о* тїм (аналогија према *с овим*, *с оним* итд.). У облицима *кобан̄"ца*, *їанїоле*, *їанїол"це*, *з̄абовља̄*, *з̄абовља̄м* се ради се о дисимилацијама према сусједним слоговима, док се јављања облика *їд̄клоња̄* и *скл̄д̄њали* се може објашњавати како асимилационим, тако и дисимилационим разлозима.

35. Из прилошких форми у којима су појаве тзв. покретног *a* уобичајене (тип: *када*, *сада*), употреба *a* проширила се и у форме неких прилога у којима су јављања таквог *a* мање фреквентна, међу којима има и оних који се остварују с партикулама: *д̄д̄некл̄ена* Кор, ГД, *д̄обїл̄ена* Срђ, БД, *овд̄ал̄ена* Срђ, Лу, БД, *овдека* Пр, Ка, *од̄авл̄ена* Ка, *д̄їей̄їа* Кор, Ка, *ої̄ал̄ена* Ка, Срђ, *їв̄"ј̄ека* По, Ка, СМ, ГД.

Интересантно је да се у Баотићевој грађи није нашла ниједна потврда за употребу вокала *a* у наведеним случајевима (в. Баотић 1983).

Само у једном пункту забиљежена је замјена вокала *a* прелазним гласом „шва“: *к̄аз̄эй̄* СМ, *с̄а̄ ће он̄ к̄аз̄эй̄* СМ.

⁴³ У говорима србијанског Полимља М. Николић уз *вашер* наводи да је чешћи облик *вашир* (Николић 1991, 219).

⁴⁴ Исп. Драгичевић 1986, 54.

ВОКАЛ *E*

36. Вокал *e* има углавном стабилну артикулацију у свим позицијама ријечи. Одређена одступања која су овдје забиљежена у суштини су подударна са онима што су већ констатована у ранијим радовима о ближим и даљим говорима.

Замјене неакцентованог вокала *e* вокалом *a* јављају се у неколико домаћих и страних ријечи: *бундава* БД, *бундаве* Се, *џарушање* Кос, *рашејо* Ми, БД, Пј, *фафароне* Кос; *џрија*⁴⁵ Тр, Бр, Ра.

Облици *рашејо*⁴⁶ и *џрија*⁴⁷, за које Баотић каже да „su stabilizirani i javljaju se mnogo češće od standardnojezičkih prije i rešeto“⁴⁸, у овом говорном подручју много су чешћи у стандардној форми него у наведеним ликовима.

У неколико пунктова асимилација према вокалу *a* огледа се само у отворенијем изговору вокала *e* у правцу *e^a*, опет чешће, али не и досљедно, у неакцентованим слоговима: *бунде^aва* Кос, *вече^aра* Тр⁴⁹, Аг, у *Деврвџиши* Кос, *дјеџи^aлине* Срђ, *џксе^aр*, *јеле^aн* Коб, *џемџе^aраџуру* ГД;

џрије^a БД, *свџе^a* СМ, *џве^aчџ* Ка⁵⁰.

37. Замјена *e > и* сусреће се у неким туђицама, махом романске провенијенције: *инџињџер* Срђ (< франц. *ingénieur*), *џименинџ*⁵¹ Кос (< лат. *caementum*), *џџомџар* Тр, *џирада* Срђ, *џиримџија* Пр.

Асимилацијом *e > о* добијени су ликови: *џчовџдно* ПИ и *џџџше* ГД, а ова појава јавља се и у облику *џровладџ* Кор.

Према тврдим основама формирао се облик *свџ*.

У два случаја забиљежена је замјена *e > у*: *канџуларџу* По, *сџнџур* ПИ.

38. Иницијално *e* губи се у неколико деривата именице *елекџрика*: *лџџр^aчџр* ГД, *лџџр^aчнџ* Пр, *лџџр^aчнџ* Ле⁵².

⁴⁵ За сличне појаве у неким другим говорима исп. Петровић 1973, 36, Дешић 1976, 52, Драгичевић 2007, 333.

⁴⁶ „Oblik *rašeto* zabilježio sam na širem derventskom području i kod svih nacionalnosti“ (Баотић, 1983, 54).

⁴⁷ Решетар сматра да је *џрија* настало аналошким путем према облику *када* (Решетар 1907, 102 – цитирано према: Халиловић 1996, 59).

⁴⁸ Баотић 1983, 54.

⁴⁹ Баотић има само овај примјер (*ibid.*).

⁵⁰ Исп. Петровић 1973, 36, Дешић 1976, 52, Драгичевић 2007, 333.

⁵¹ „U riječi *ciment* i je moglo biti dobijeno disimilacionim putem, ali i pod uticajem francuskog jezika“ (Халиловић 1996, 60).

⁵² В. Драгичевић 1986, 66.

У медијалним позицијама присутне су и потпуне и дјелимичне редукције:

а) *веїрїн̄ар Се, веїрїн̄арск̄ом ст̄ан̄ц̄ом Кор, два̀десї̄о̄г ГД, два̀десї̄о-ро ПИ, два̀десї̄о̄г Пр, д̄јєї̄ӣу ПИ, маїрї̀ј̄ал По, прѣд̄а њ̄га ГД, њ̄дє̀сї̄ Кос, С̄ар̄а̀ј̄во Кор, седа̀мдє̀сї̄ Пр, Тр, њ̄рї̀десї̄еро ПИ, њ̄рї̀дсєї̄ ГД, ч̄єї̄ресї̄ Срб, шездє̀сї̄ ПИ, По, Кор;*

шт̄а *ћ*мо Коб;

б) *два̀д̄сєї̄ Пр, ГД, два̀д̄сєї̄̄ ГД, два̀д̄сєї̄̄ ГД, д̄јєї̄̄а Тр, њ̄дє̀с̄ї̄ Кос, С̄ар̄а̀ј̄во Кос, њ̄рї̀д̄сєї̄ ПИ, По, Пр;*

н̄є̄ћ̄е Пр, с̄а *ћ*мо БД.

У финалним позицијама ријечи редукције вокала *e* јављају се у сантхијским везама:

б̄ош с̄ач̄у̀в̄ај Ко, Тр, шт̄а м б̄рї̀га Тр, м̄ен су п̄у̀стӣли ПИ;

а̀д̄ в̄амо ПИ, ј̄с̄ї̄ шир̄око ПИ, Ка, Ср̄ђ, в̄ї̀ш̄е п̄у̀т̄а с̄ д̄є̀сило ПИ, м̄ї̄ смо с̄ њ̄грали СМ, п̄ј̄с̄ма с̄ о̀рї̄ Коб;

в̄ї̀ш̄ н̄е̄ћ̄у Пр;

те у неким појединачно употријебљеним прилозима: *г̄ор Пј, ПИ, По, Се, Ка, ТР, д̄о̀л Пј, Се, ГД, Ср̄ђ, БД, Кос, д̄о̀љ ПИ, По, Се, ГД, ТР, н̄о̀нд По, о̀вд Пј, ПИ, По, Се, ГД, Ср̄ђ, БД, Кос.*

ВОКАЛ И

39. Замјене вокала *и* другим вокалима узрокују углавном асимилационо-дисимилациони процеси, али, изгледа, овакве промјене нису посебно бројне.

Вокал *a* умјесто *и* јавља се у: *ба̀џ̄икл Кор, ба̀џ̄икла Пј, а у нешто већем броју заступљена је замјена и > e:*

а̀ш̄ел̄є̀рї̀ју Коб, бѐџ̄икл ПИ, бѐџ̄икла Ка, бѐџ̄икле ПИ, ГД, бѐџ̄икло Кос, бѐџ̄иклом ПИ, Кос, Лу, на бѐџ̄иклу ПИ, БД, дес̄џ̄ѝл̄ї̀на Пр, медѐџ̄ѝни БД, ме-с̄ї̀рача ПИ, мес̄ї̀раче ПИ⁵³, муслем̄ани Кос, муслем̄анск̄е Кос, њ̄р̄є̀с̄ї̀л̄нї̄⁵⁴ р̄ад Пр, њ̄р̄є̀с̄ї̀л̄н̄о̄га р̄ада Пр, ф̄а̀м̄є̀лї̀ја ПИ, ф̄а̀м̄є̀лї̀ји БД;

⁵³ Тако је и у Мујџићима (Драгичевић 2011).

⁵⁴ О уопштавању префикса *њре-* мјесто *њри-* Пецо је казао следеће: „Ово је једна од типичнијих особина нашега говора, а својствена је и говору јакаваца ове зоне [...] Мада тај, чисто фонетски, моменат не мора бити искључен када је у питању ова појава, чини ми се да у нашем говору то није чисто фонетски процес. Више је вјероватно да је то последица поремећених односа у рефлексима *јаїа*. За ову појаву знају и херцеговачки говори, али је тамо објашњење другачије“ (Пецо 1975, 99).

*ноћела*⁵⁵ БД, *ноћели* Кор, *ӣрѣвикнѣ* се БД.

На супституцију *и* > *е* указано је и у више радова о штокавским говорима. Дешић напомиње да је ова појава присутна „у свим западнобосанским ијекавским говорима, па и у говору Змијања“⁵⁶. А. Пецо слично стање забиљежио је у источнохерцеговачком говору⁵⁷, те у говору западнохерцеговачких ијекаваца⁵⁸, а таквих замјена има и у Лици⁵⁹.

Данас углавном преовладава гласовни лик ријечи *ӣа̄њѣр*, премда се постава *ӣа̄њѣр* може чути у читавом истраживаном ареалу.

40. Због честих редукција у постакцентској позицији ријечи, вокал *и* има најнестабилнију артикулацију у вокалском систему⁶⁰.

Иницијално *и* губи се у лексемама *нѣкција* и *Талијан*⁶¹, које су у наведеним ликовима посвједочене на читавом простору. Овакви облици поменутих именица представљају и најчешће примјере за губљење иницијалног *и* у већини дијалектолошких радова⁶².

41. У медијалним позицијама ријечи редукције су много бројније. Најчешће се остварују кад се вокал *и* нађе у позицији поред сонанта, али нису искључени случајеви његове редукције ни у сусједству других сугласника. Редукције могу бити дјелимичне и потпуне. Исп.:

у *брѣма* По, *вѣлкѣ* Тр, *виѣца* СМ, *владѣка* Аг, *вѣловма* ПИ, *гѣздарѣца* Кор, *гѣвѣцу* ГД, *гѣдѣна* Пј, *градѣма*, *зѣједѣцу* Пј, *зѣнѣца* Срб, По, Коб, Кор, *јарѣнѣцу* ГД, *јѣдрѣлѣца* ПИ, *кѣлѣма* Лу, *кѣкавѣца* Ра, *кѣћѣца* См, *лиѣѣца* ГИ, *мѣшѣрѣну* По, *Милѣѣна* ГД, *нѣдѣља* Бр, *нѣдѣљѣм* Ка, Ср, у *ѣколѣци* Ин, *ѣмладѣна* Ми, Ле, *ѣиѣиѣна* Ле, Ин, БД, *ӣѣлѣће* Кор, *ӣрѣсеѣна* Кор, *ӣрѣслѣца* Ра, *рѣдѣӣѣѣља* БД, *слѣнѣнѣ* Кор, *сиѣѣнѣца* Си, *сиѣѣѣжѣна* Се, *суѣѣца* ГИ, *шѣнѣца* ПИ, Бр, БД;

⁵⁵ „Kod oblika glagola *noćevat* najvjerojatnije se radi o ukrštanju sufiksa *-iva-* / *-eva-* / *-ova-*, jer se pojavljuju i oblici *noćovat*“ (Баотић 1983, 61).

⁵⁶ Дешић 1976, 55.

⁵⁷ Пецо 1964, 40.

⁵⁸ Пецо 1966/67, 285.

⁵⁹ Драгичевић 1986, 69.

⁶⁰ В. Ивић 1956, 136.

⁶¹ „Талијан је стандардна форма, врло честа у народним говорима“ (Николић, М., 1991, 203).

⁶² В., нпр., Дешић 1976, 62, Окука 1983, 46, Баотић 1983, 64, Реметић 1985, 130, Николић, М. 1991, 203, Драгичевић 1986, 70, Халиловић 1996, 64, Козомара 2005, 30 итд.

бòр"ли се ГИ, *весèл"ло* се Ра, *вїд"ла* По, *вїд"ће* Кор, *вїд"ћемо* Кор, *вїд"ћеш* БД, *вòз"ли* Срб, *дòб"ла* БД, *зàрай"ло* се Кор, *кòси"о* Се, *кòс"ли* По, *осèл"ла* Се, *òй"шла* Аг, *òй"шò* По, *їпроизвòд"ло* СМ, *рáд"ли* СМ, Бр, БД, *расèл"ло* Се, *слїсїй"ло* По, *сїрèм"ли* ПИ.

бèшкица БД, *бїèшїе* БД, Ле, *бїдла* ГД, *вòлкї* Пр, *Галцијани* СМ, *гòдна* ПИ, *гòдне* БД, *гòднè* Кор, *инцијайїву* Ка, *кàйїòлкиња* Се, Тр, *милци'òнèр* Се, *нèдљòм* БД, *овòлкї* Тр, *орјенїацїе* Кор, *їил'áре* Се, *їòдòвна* Пр, *сїдòжна* Ин, *фрїждер* Кос, *чèйри* Пј, ПИ, Пр, Ка, Срђ, *чèйрсїò* Кор, Ка, Срђ, Аг;

вїд"ћеш ГД, Лу, *вїд"ћейе* Пр, *дòђдè* вáмо ПИ, *заврїло* Бр, *зàйушла* Ин, *зачèйла* Ин, *рáдли* По, *слàзї"о* Се, *нè смїè* ГД, *сїрèмїе* се Срђ, *їамáнле* ТР, *ўбли* ГД, Ле;

кòлкò По, Ка, ГД, *кòлкò-їòлкò* Пов, *нèкòлкò* Срђ, *їòлкò* Срђ.

Примјера оваквих редукција може се наћи у свим зонама сјеверозападног дијела херцеговачко-крајишког дијалекта, као и у осталим говорним подручјима. Оно што је, међутим, посебно интересантно за овај говорни ареал јесте Баотићева тврдња да „ова појава није тако изразита као у неким другим *štokavskim govorima*“⁶³, што би према нашем материјалу значило да је то једна од изоглоса која дијели икавске и ијекавске говоре посавског подручја.

42. Након губљења вокала *и* у постакценатској позицији ријечи, понекад сонанти *н* и *л* постају носиоци слога:

водèнце БД, *лубèнца* ГД, *мòлїва* Тр, *сáнце* СМ, Тр, *слàнну* ПИ, *їкàнца* Кос, *шèнцу* Ин;

гўло Аг, *дозвòлли* Ин, *мòлли* Лу, *їод"јèлла* БД.

Много већи број примјера вокализације сонаната наводе Д. Петровић и М. Дешић⁶⁴. Грађа прикупљена за овај рад показује да је ситуација у српским посавским говорима између Врбаса и Украине много сличнија оној коју налазимо код Баотића⁶⁵.

43. Најбитнија дијалекатска појединост кад је у питању судбина вокала *и* у овим говорима, ипак су његове редукције у финалним позицијама облика инфинитива. Овдје су такве редукције, слободно се може рећи, скоро

⁶³ Баотић 1983, 65. У прилог Баотићевој оцјени иде Ившићев рад, гдје се наводи свега пет примјера оваквих редукција.

⁶⁴ В. Петровић 1973, 42–43 и Дешић 1976, 66.

⁶⁵ „Na osnovu građe da se zaključiti da redukcija vokala *i* u govoru derventskih ikavaca nema ni širinu ni značaj koji ima u zapadnobosanskim govorima. Naime, elizijom vokala *i*, u principu, ne nastaju konsonantske sekvence koje već nisu uobičajene u našem jeziku, a to znači da se struktura riječi radikalno ne mijenja“ (Баотић 1983, 66).

редовне⁶⁶, а да ли су оне потпуне или дјелимичне, зависи од брзине говора или неког другог факултативног момента. При биљежењу таквих редукција честе су недоумице да ли је редукција потпуна или дјелимична, па постоји и могућност колебања у фонетској транскрипцији. Без обзира на то, стање је овдје потпуно чисто: редукције финалног вокала *u* у инфинитивним формама заступљене су на комплетној територији између Врбаса и Укрине⁶⁷. Примјери који слиједи само су мали дио из укупног корпуса прикупљене грађе:

bijii ПИ, Ра, По, Бр, *buniii* се Тр, *vajiaii* По, *vezaii* Лу, Ин, *gradiii* Пр, *zubiii* Бре, *doh* По, Ин, Бр, *zagaziii* Се, *zajalii* По, *zajodsliii* ПО, Се, *zardiii* Пр, Ка, *zacakiii* Се, *zvaii* ПИ, *imaii* Тр, *ih* По, *jescii* ПИ, *mljeii* ПИ, *oikarii* ПИ, *vrajiiii* Пј, *ziviii* ГИ, Тр, *izah* Пр, Ин, Бр, См, *imaii* Се, *ih* Пј, *kalemiii* Пр, *najraviii* ПИ, *najusciiii* Се, *najuiiiii* Се, Кор, *najodvariii* Ле, *nodiii* ПИ, *obuii* Кор, *obuh* БД, Тр, *odrzavaii* ПИ, *oipresii* ПИ, *draii* ПИ, *ostaii* Се, *oijiih* ПИ, Кос, *oikarii* ПИ, Срб, *oipresii* Се, *oishirii* Срђ, *idarii* ГД, *ijevaii* Пр, *ilajiiii* ПИ, По, Се, *ilescii* ПИ, *iodlozjiii* ПИ, *idigrarii* Се, *ioklejiaii* Ка, *idjiiii* Се, *iodchisiiii* Тр, *iraviii* По, Бр, *irajiiii* По, *irrelaziii* Кор, *irjesvuh* БД, *irjecii* ПИ, *irodaai* Ин, См, *radiii* ПИ, По, Ин, *razgovaraii* ПИ, *rodiii* Пј, *roshiih* Ка, *savriiii* ПИ, *sijaii* Пр, *siirii* Ка, *siisaii* Срб, *siavaii* ПИ, ГД, *sijaii* ГД, *iprdvaii* По, *ijuciai* Срђ, *udavaii*

⁶⁶ Слично је и у Бањи Врућици (Драгичевић 2007, 334), Кремни (Драгичевић 2008, 105), Чечави (Козомара, 2005, 32) и др.

⁶⁷ Изоглоса распрострањања појаве потпуних и дјелимичних редукција вокала *u* у финалним позицијама облика инфинитива још није прецизно утврђена у сјеверозападној скупуни говора источнохерцеговачког (херцеговачко-крајишког) дијалекта. Како је већ речено, распрострањање ове појаве на посавском подручју између Врбаса и Укрине сасвим је јасно. И у икавскошћакавском говору изузети од редукција „su toliko rijetki da se mogu zanemariti, tim prije što i kod govornika u kojih sam ih bilježio nisam mogao zabilježiti više od dva tri primjera, koja su se kasnije javljala sa redukovanim i“ (Баотић 1983, 65). У пет пунктова са подручја градишке општине Дешић није навео ниједан примјер оваквих редукција (Дешић 1976), а мањи број примјера тог типа наводи Далмација, без посебне напомене и коментара (Далмација, 1997, 40), што значи да ни у најисточнијим дијеловима Поткозарја редукције финалног *u* у облицима инфинитива нису битна дијалекатска црта. За тачну границу распрострањања ове изофоне потребно је, ипак, додатно истраживање. Аутор овог рада приликом боравка у неколико градишких насеља која су територијално блиска ареалу који се овдје обрађује чуо је готово идентичне редукције као у посавском дијелу између Врбаса и Укрине.

На крају, судећи према грађи коју је Д. Црњак скупила у Лијевчу пољу и Жупи, резултати су исти као на нашем подручју. (Премда је ријеч о раду који се бави дијалекатском лексиком, у поглављу Текстови може се наћи низ корисних појединости за прецизније одређивање појединих изоглоса. Тако је и са појавом редукција вокала *u* у финалним позицијама инфинитива – забиљежене су у свим пунктовима које је ауторка обрадила (Црњак 2006, 307–330)).

По, СМ, Бр, *узѣӣ* Пр, Ин, Коб, Срб, *у̀красӣ* Си, *у̀нишӣӣӣӣ* ГИ, По, *у̀чӣӣ* БД, *чѣкаӣ* Тр, *чӣсӣӣӣӣ* СМ, Лу, *чу̀ваӣ* СМ, Бре, *чу̀шљаӣ* Ин, Бр;

бӣӣ По, *бјѣжсаӣ* Пј, БД, Бр, *бѣсӣ* Кор, *бра̄ӣ* ПИ, *бу̀шӣӣ* Кор, *ва̀гаӣ* Ка, *ва̀дӣӣ* Кор, *ва̀раӣ* Ка, *вӣкаӣ* Тр, *вјѣроваӣ* БД, *вла̀даӣ* Ка, *вѣдӣӣ* ГД, Бр, *га̀ӣӣӣӣ* ГД, *говѣрӣӣ* Ка, *гу̀каӣ* Коб, *да̀ваӣ* Ка, *дан̀губӣӣ* Коб, *да̀рѝваӣ* ПИ, Пј, *да̄ӣ* Кор, БД, *жу̀рӣӣ* Пј, *за̀вѣ* Пј, *за̀даӣ* Ка, *за̀жму̀рӣӣ* ГД, *за̀играӣ* Ка, *за̀х* Коб, *зѝдаӣ* Се, *зимѣваӣ* ГД, *ѝграӣ* Ка, *ѝмаӣ* Тр, *ӣх* Се, *јѣдӣӣ* се ПИ, Бр, *јѣсӣ* Ка, *ка̀заӣ* Ка, *казѝваӣ* Кор, *ка̀јлаӣ* Кос, *ку̀ӣӣӣ* Пј, *ла̀гаӣ* БД, *ла̀до̀ваӣ* СМ, *ла̀јаӣ* ГД, *љу̀бӣӣ* Пј, *ма̀заӣ* По, *ма̀х* Ин, *мѝмо̀ӣх* се Тр, *мѝро̀ваӣ* БД, *мѝслӣ* Ка, *мѝцаӣ* Кор, *мла̀ӣӣӣӣ* Кор, *мо̀раӣ* БД, *мо̀х* Коб, *му̀цаӣ* ГД, *му̀чӣӣ* Кос, *на̀х* Срб, *на̀ба̀саӣ* Кос, *на̀бӣӣ* ГД, *на̀ӣадаӣ* По, *на̀ӣасӣ* Тр, *на̀стӣавӣӣ* По, *на̀удӣӣ* Пр, *нау̀чӣӣ* Пр, *нѝцаӣ* Пр, *но̀саӣ* Кор, *но̀сӣӣ* ГД, *ну̀дӣӣ* Ин, *ѣбӯӣ* Тр, *ѣбу̀х* Тр, *ѣго̀лӣӣ* Се, *ѣгрѣбаӣ* Ин, *ѣгу̀лӣӣ* СМ, *ӣа̀зӣӣ* Ка, *ӣа̀мӣӣӣ* Ка, *ӣа̀рӣӣ* ПИ, *ӣѣвѣх* Коб, *ӣѣка̀заӣ* Пр, *ӣѣку̀шаӣ* БД, *ӣѣлу̀ѣӣ* БД, *ӣѣӣро̀дӣӣӣ* Срб, Тр, СМ, Лу, *ӣу̀сӣӣӣ* Тр, *ӣу̀х* БД, Аг, *ра̀внай̄* Кос, Ин, *ра̀дӣӣ* Ин, Коб, Кор, Тр, *ра̀ђаӣ* Коб, *ра̀звӣӣ* По, *ра̀звѣх* Кос, *ра̀нӣӣ* ПИ, *рѐдӣӣ* Пр, *рѐх* Ка, *рѝбаӣ* Срб, *ру̀ӣӣӣ* Бр, СМ, *са̀бӣјаӣ* Пр, *са̀вӣјаӣ* Бр, *са̀зѝдаӣ* Пр, *са̀крӣӣ* Пј, Ле, *са̀лӣӣ* Коб, Кос, *са̀стӣавӣӣ* Ка, ГИ, *ӣа̀баӣ* ГД, *ӣѣх* Бр, *ӣра̀жсӣӣ* Бр, *ӣу̀жсӣӣ* Ин, *ӣу̀х* Пр, *у̀бӣӣ* БД, Ин, Се, *у̀босӣ* Тр, *уз̀а̀ӣмаӣ* Бр, *у̀красӣ* Кос, *у̀х* Коб, *у̀ѣӣӣӣ* Бр, *у̀јѣӣаӣ* Кос, *ѣѣшљаӣ* се По, Кор, *чӣӣаӣ* ПИ, СМ, *чу̀ӣ* Пј, По, СМ, *ӣа̀лӣӣ* се Кор, ГД, *ӣѣло̀ваӣ* Коб, *ӣӣа̀рӣаӣ* Ин, *ӣу̀ѣӣаӣ* Пј, Се.

44. Финално *и* подвргнуто је редукцијама и у глаголском прилогу садашњем. У грађи је нађен невелик број примјера овог глаголског облика и у свима њима редукција је била потпуна:

бѣрӯх Лу, *бјѣжѣх* Кос, *гледѣјӯх* По, *живѣх* СМ, *не знајӯх* Ле, *лу̀ѣајӯх* Срђ, *ӣјѣвајӯх* БД, *ӣро̀да̀вајӯх* БД, *ра̀дѣх* Аг, *сјѣдѣх* Ин, *сѝѣдѣх* ГД, *ӣра̀гајӯх* ГИ.

45. Редукције финалног *и* остварују се такође:

а) у деклинационим формама типа: *у̀квѣ* бѣ ПИ, *ка̀п крѣ* ПИ, *ку̀х* на̄шѣ ГД, *ѣде ку̀х* Ра, *у̀ ку̀х* ПИ, *љу̀д* су били БД, *ма̄ӣ* Ин, Срб, Ка, Бр, Се, Коб, Кос, *мѐн* Кор, Срђ, БД, Коб, Тр, *мѐн* то̄ није ја̀сно По, *на̄ш* зва̀ли Ка, *ѣн* били ПИ, *ѣн* по̀крали ПИ, *ѣн* се спрѐмили ПИ, *ѣн* су Ка, Ле, Лу, *ѣн* су прѐтежно ра̀дли ПИ, *ѣн* то̄ на̄ђу ПИ, *ѣн* то̄ у̀ра̀дѣ Кор, *сѣб* Кор, БД, ГД, Срђ, Срб, Тр, *сѣб* на̀прави По, *сѣб* у̀змѣм По, *сѣб* чӣпку ГД, *у̀ соб* ГД, *ӣѣб* ГД, БД, Бр, Тр, Срб, на̄ *Укрин* Кос, *ѣѣӣр* Тр, Аг, БД, ГД;

б) у неким тоничким и атоничким глаголским облицима:

како б рѣкѣ Кор, како б ӣ рѣкѣ По, за кога б гла̄сѣ Пр, накупиѣо б СМ, ђн б трѣбали По, ђна б радила По, убѣ б на смрт По, бјѣж Ка, Бе, Коб, бѣд вољан Кор, код нас се звал фијакери Пр, зидал кућу Ка, нису ни знал ПИ, имал ђнѣ сандуке Пр, јес ти Кор, раж кувал ГД, лѣз Тр, мѣл се бѣгу ПИ, нис дошѣ ГД, ђсѣав тѣ Тр, Ѣдомоз бѣг ПИ, Бр, Ѣрѣђ дѣље БД, ѣѣ с бѣѣо Лу, Ѣсѣан БД, шуѣи Тр, те

в) у појединим везницима и партикулама:

ал било снагѣ Пр, ал дѣ се Кор, ал дѣста Кор, Ин, ал какѣ Ка, ал ѡде ПИ, ал јѡш га нѣмајѣ ПИ, ал како ѣе Се, БД, ал нѣ ПИ, ал ѡн Се, ал ради Ин, ал тѣшко По, ал тѣј ПИ, ал штѣ ѣеш ПИ, ил да ѣдарѣ ПИ, ил двѣје По, ил је зѣб ил је дрѣгѣ Пр, ил народа ПИ, ил удават По, ил штѣ ја знѣм ПИ, да л ваљѣ СМ, дѣ л ѣе дѣт Пр, је л бѣѣо Кор, Пр, је л Ѣмѣ По, је л накѣ Тр, је л нѣѣе По, је л такѣ Се, је л трѣбѣ ПИ, је л чѣла ПИ, јесте л ви Кор, ниѣи сам Ѣшла СМ, ниѣи сам ја По.

О редукцијама вокала и в. и у т. 215.

ВОКАЛ О

46. Иако вокал о најчешће има стабилну артикулацију, и ови говори у одређеној мјери знају за његово замјењивање другим вокалима, случајеве његовог затворенијег изговора (према у), као и његово губљење у одређеним позицијама.

У грађи за наш рад нашло се нешто мање примјера промјене о > а него што је то код Баотића⁶⁸: айѣиѣка Срђ, Кос, БД, у айѣиѣѣци Лу, айѣраѣѣѣ Срђ, Тр, кѣнаѣѣа Кос, лабараѣѣѣрија Срђ;

айѣрисѣи Тр, айѣрисѣна Тр, Срб, айѣрисѣиѣа ТР, ѡдашѣ;
ѣндѣ Кор, Ка⁶⁹.

Баотић, уз констатацију да су замјене о > а карактеристичне говорне појединости у знатном дијелу Босне и Херцеговине, напомиње да је „teško utvrditi u kojoj su mjeri one autohtona osobina ikavskog govora ovdje, odnosno u kojoj su mjeri odraz situacije u govorima koji su u susjedstvu“⁷⁰. На основу дијалекатског материјала из српских посавских говора између Врбаса и Украине, Баотићева недоумица може се довести до логичног закључка, макар у питању српских говора између Врбаса и Украине – и говори који су у

⁶⁸ Баотић 1983, 58.

⁶⁹ И у другим говорима забиљежена је оваква или слична нестабилност вокала о. В. Дешић 1976, 41, Реметић 1985, 136, Драгичевић 1986, 62, Пецо 1986, 50.

⁷⁰ Баотић 1983, 58.

сусједству икавскошћакавског говора у околини Дервенте карактеристични су по оваквим замјенама вокала *о*.

47. Вокал *е* умјесто *о* јавља се, мада не и редовно, у одричним облицима глагола *моћи*: *нè мере* Пј, ПИ, Кор, Ка, ГД, *нè мерем* БД, *нè меремо* Тр, БД. Ова промјена карактеристична је за главнину говора широм штокавског говорног подручја.

Ријетке случајеве промјене *о > е* у примјерима прè *себòм* ПИ, сà *себòм* БД, који су забиљежени и у неким другим говорима, у овом ареалу такође можемо образлагати фонетским или аналошким разлозима⁷¹.

У свим пунктовима могло се чути само *грòб*, *грòбље*, *грòбови* и сл., али се информатори сјећају да су се употребљавали и облици са *-ре*⁷².

О облицима бројних именица и бројева на *-ор/-ер-* в. т. **165** и **210**.

Асимилацијом вокала *о* према *и* у сусједним слоговима формирао се облик *Ўнфирòрòв* Коб.

48. Замјена вокала *о* вокалом *у* у положају поред назалних сугласника, дијалекатска црта карактеристична за западну скупину херцеговачко-крајишког дијалекта, овдје представља факултативну појаву. Спорадично се јавља у свега неколико ријечи, од којих је око половина страног поријекла: *армòника* По, *армòнике* По, *армòнику* По, *вагòни*, *крòмийру* СМ, *кумий"јери* Ка, *кумий"јерима* СМ, *кумий"јерова* злат"ца СМ, *шелефòни*, *òни* ћè Кор; *нòнд* ГД⁷³.

Овакве замјене мимо контакта с назалним сонантима забиљежене су у: *òлуийрèвред* Ин, *чукулòда* БД; *òуће* Срб.

Као што се види, замјена *о > у* појава је занемаривог карактера, јер је чињеница и да су стране ријечи већ могле бити преузете с извршеном промјеном, дакле унесене без фонетске адаптације.

Са помјереном артикулацијом *о* према *у* записано је: *вагòнима* Кос, *Дòбò"ј* БД, *крò"мийра* Ин, *кò"нац* ГД, *нò"ви* Срб, *òò"рањ* Ин.

49. Секундарно *о* записано је у облику *нòковањ* По. Највјероватније је да је ово паразитско *о* формирано аналошки према глаголима *оковаиши*, *окиваиши* и сл.

⁷¹ В., нпр.: Пецо 1975, 97, Петровић 1973, 38–39, Баотић 1983, 58.

⁷² В., Драгичевић 2007, 335.

⁷³ Дешић и Драгичевић наводе низ оваквих примјера у западнобосанским и личким говорима. В. Дешић 1976, 42–47, Драгичевић 1986, 55–57 и литературу тамо наведену.

50. Потпуне редукције вокала *o* могу да се јаве и у појединачним ријечима и у сантхију. Најчешће је то у иницијалним и финалним позицијама ријечи, док редукције вокала *o* у медијалним позицијама готово и нема. Исп. примјере:

а) у иницијалној позицији: *ва̀кѐ* СМ, *вòл^uкѝ* Кор, Ка, ГД, Тр, *ѹ вомѐ* Ка, *на̀ка̄* По, *на̀кѝ* СМ, *на̀ко̀г* Кор, СМ, што *но̀ ка̀жѐ* СМ, *ѹ нѹ* сòбу По, *сòвине* ПИ; *ва̀к* Ка, *ва̀кò* Ин, Кор, ГД, Пј, Тр, *ва̀мо* Пј, По, *вòл^uкò* Кос, ПИ, *на̀к* По, *на̀кò* По, *па̀ нòа̄* ПИ, По, СМ, Тр, и

б) у финалној позицији: *сва̀к* По, Кор, СМ, Тр;

ак ка̀жѐ Кор, СМ, *ак ðѣш* Срб, *ѐн* Ин, *ѐѝ* Ин, *ка̀к* нѐѣ Пј, Ин, *ка̀к* се зòвѐ По, *ма̀л* крѹва БД, *нег* др̀во Кор, *нег* ѝшт Срђ, *нег* òн Пј, Кор, *нек* са̀дà ПИ, *она̀к* По, Кор, *са̀м* да ка̀жѐм СМ, *са̀м* да дòђѐ Пј, *са̀м* èто ПИ, *са̀м* нѐмòј тò По, *са̀м* ѹђи ГД, *ѝа̀к* Пј, Кор, Ка, ГД, СМ, *ѝа̀м* Пј, Срђ, БД, СМ, Тр.

У медијалној позицији губљење вокала *o* забиљежио сам у: *Омервић^uма* Кор, а у већини испитаних пунктова може се чути и *ђàвла* и *ђàвола*.

ВОКАЛ У

51. Од свих вокала вокал *у* има најстабилнију артикулацију, а фреквенцију му, као и у низу других говора, и овдје снижавају аналошке промјене *-ну-* > *-ни-* код глагола треће Белићеве врсте, о чему ће бити ријечи у т. 211.

Замјењује се вокалом *и* који се редукује у формама: *ѹѹ^uѝру* ѝдѐ на пòсò БД, нѐѣ до *ѹѹ^uѝру* ГИ, а уз чешће случајеве јављања хаплолошких ликова типа *куруз⁷⁴* и сл., спорадично се јављају и дисимилациони облици: *ко̀кѹруз* Коб, СМ, Аг, *ко̀ру̀за* Кос, *ко̀ру̀зѐ* Си⁷⁵.

52. Прилог *близу* изговара се и са *o* и са *у* на крају ријечи: *блѝзо* Срб, Коб, Бр, БД, *блѝзу* Срђ, Кос, Лу.

Редовно се говори: *грàбље*, *грàбља̄⁷⁶*, а у придјеву *мѐѝалѹрушкѝ* Ко остварује се секундарно *у*.

53. Редукције неакцентованог *у* у медијалним позицијама ријечи остварују се у облицима неколико именица: *ж̀с̀лдац* ГИ, добрò *ј̀ѝро* Срђ, Коб, Бр, Пј, Се, ò *ј̀ѝра* ТР, у *ѝредз̀ѣћу* ГД, *ј̀а̀бка* БД;

⁷⁴ В. т. 89.

⁷⁵ Ова појава распрострањена је у многим штокавским говорима. В., нпр., Реметић 1985, 142, Окука 1983, 41, Драгичевић 1986, 67, Баотић 1983, 62.

⁷⁶ Исп. Драгичевић 2007, 335.

те у прилозима: *òvdā* По, *òndā* Пов, Кор, БД, *òddā* (отуда) Кор, Срђ.

Појава редукција и елизија чешћа је у сантхијским везама и при бржем темпу говора: *tō s* узимале ГД, *jēs* долазили Тр, *neh jā* ТР, *neh* се предат Срђ, *nīs* дирали БД, *òv* кућу Тр, *штā h* причат Бре;

близ БД.

Иначе је обичније да се и овакви облици јављају са стандардним поставама: *дај му водē* ПИ, *дòбро су дòшли* Тр, *нећу òвē зимē* Пј, *сўтра ћу* у Дèрвèнту Кос и сл.

СУПСТИТУЕНТИ НЕКАДАШЊЕГ ВОКАЛА Ћ

54. Српске посавске говоре у међуријечју Врбаса и Украине карактерише мање-више досљедна ијекавска замјена некадашњег вокала *jaī̄*, уз иззетке који су познати главнини ијекавских говора.

Прије почетка прикупљања грађе за овај рад, било је сасвим јасно да ће у вокалском систему Посавине најсложеније питање, као и у другим ијекавским говорима, опет бити рефлекси некадашњег вокала *jaī̄*⁷⁷. Осим тога, претпоставка је била да ће се на територији дервентске општине у српским говорима наћи нешто већи број икавизама јер је српско становништво тог подручја имало сталне контакте са икавцима. Судаћи према стању у истраженим говорима у ближем и даљем окружењу, још се могло очекивати да ће опет бити компликовани ијекавски рефлекси вокала *jaī̄* који је по поријеклу био дуг.

Рефлекси дугог *jaī̄a*

55. На самом почетку разматрања овог најважнијег фонетског питања за испитивача ијекавских говора⁷⁸, мора се узети у обзир резерва према чињеницама које ће даље бити презентоване, а ради се о томе да је биљежење рефлекса некадашњег вокала *jaī̄* који је био дуг недовољно поуздано ако се оно заснива на слушном утиску истраживача, што је и овдје случај.

56. Према мом запажању, веома је мали број континуаната *jaī̄a* у овом говору који су подударни са стандардним, вуковским рефлексима. У читавом корпусу нашло се само неколико примјера: *бӣјелē* Ка, *дв̄ије* ПИ, Пр, Кор, Ка, Срђ, БД, СМ, Кос, *òбдв̄ије* Ин, *сӣјено* ГД, *сн̄ијег* ПИ, Срђ, *цв̄ијеће* БД; *мӣјешā* Ка.

⁷⁷ „Питање о овом звуку најсложеније је у историји нашег језика“ (Белић 1999, 80).

⁷⁸ В. Пецо 1964, 47.

Стандардни слијед *ије* долази и у случајевима кад се кратко *ја̄ӣ* нашло у позицији испред сонанта *ј*⁷⁹ (примјере в. у т. 62).

57. За посавски говор важи исто што сам навео и за говор Чечаве: „Нешто ранији (углавном штури) осврти на говоре у најближем сусједству Чечаве приказују рефлексе некадашњег дугог *ја̄ӣа* у нешто другачијем свјетлу од оног у којем их ми презентујемо. Наш материјал, наиме, упућује на то да је вокал *и* из првобитног дифтонга *ие* редукован и изгубио слоговност, те да је други дио компоненте (вокал *е*) у свим позицијама постао дуг и носилац акцента кад год је такав слог био наглашен.

Отуда, ако се занемаре изузеци, дуго *ја̄ӣ* у чечавском говору (дакле и у посавским говорима између Врбаса и Украине – прим. Д. К.) даје сљедеће вриједности: $\hat{\mathfrak{B}} > ^{\text{ч}}\hat{e}$, $\hat{\mathfrak{B}} > ^{\text{ч}}\hat{e}$, $\hat{\mathfrak{B}} > ^{\text{ч}}\hat{e}$. [...] У свим случајевима резултат је исти а разлика је само у акценту, који се, као што се види, остварује у дугосилазној интонацији на компоненти *е* према краткосилазном акценту на вокалу *и* у стандардном језику, док се дугоузлазна реализација, опет на вокалу *е*, јавља према стандардном краткоузлазном *е*⁸⁰.“ Исп. примјере за:

1) $\hat{\mathfrak{B}} > ^{\text{ч}}\hat{e}$:

б̄јѣл̄а Кор, *б̄јѣл̄е* ПИ, *бл̄јѣд* Тр, *бр̄јѣг* Аг, *бр̄јѣга* Си, *в̄јѣка* Ми, *в̄јѣс̄ӣи*, *з̄јѣв* Ка, *л̄јѣв̄и* Ка, *л̄јѣв̄о* Ка, *л̄јѣв̄у* Срђ, *л̄јѣ̄ӣо* По, *ӣр̄јѣс̄н̄и* Пр, *р̄јѣч* ГИ, *р̄јѣчи* СМ, *св̄јѣ̄ӣ* Ка, СМ, *св̄јѣ̄ӣа* Пј, у *С̄јѣк̄ов̄цу* Се, чѣтри-пѣт *с̄јѣн̄а* Се, *с̄јѣно* Се, Срб, *сл̄јѣ̄ӣо* цр̄јѣво Срђ, *сл̄јѣ̄ӣи* ГИ, *сн̄јѣг* ПИ, По, *сн̄јѣга* Ср, *ӣ̄јѣло* По, Пр, *ӣ̄јѣлом* По, *ӣ̄јѣс̄ӣа* ПИ, *цв̄јѣ̄на* ПИ, *ц̄јѣв* Ра, *ц̄јѣви* Ин, *ц̄јѣл̄е* ПИ, *ц̄јѣл̄и* ПИ, Тр, *ц̄јѣл̄о* Коб, *ц̄јѣл̄у* ПИ, По, Пр;

зр̄јѣш̄е ГИ, *зр̄јѣш̄ӣм* ПИ, *д̄јѣл̄е* се ПИ, *з̄јѣв̄а* Ин, *м̄јѣ̄н̄а* Се, БД, *м̄јѣш̄ӣи* ГД, *р̄јѣш̄ӣ* Кор, *с̄јѣв̄а* Лу, *с̄ӣр̄јѣ̄л̄а* га ПИ, *ср̄јѣ̄л̄ан* Се;

б̄јѣдно Ин, *л̄јѣво* Лу, *л̄јѣ̄ӣо* ПИ, Кор, *р̄јѣ̄ӣко* Пј, СМ, *ӣ̄јѣсно* Ра.

2) $\hat{\mathfrak{B}} > ^{\text{ч}}\hat{e}$:

б̄јѣду Пј, *в̄јѣнац* Ка, *вр̄јѣдна* ПИ, *вр̄јѣдну* Срб, *вр̄јѣме* ПИ, Пр, По, Ин, *гл̄јѣце* Срђ, *д̄јѣла* Тр, *д̄јѣ̄ӣе* По, Се, Коб, ГД, Срб, БД, *кл̄јѣ̄ӣӣа* Се, *л̄јѣка* Пј, *л̄јѣ̄ӣа* СМ, *л̄јѣ̄ӣо* ПИ, *л̄јѣске* Тр, *мл̄јѣка* Пр, СМ, *мл̄јѣко* Кос, Ка, ГД, *Н̄јѣмци* По, БД, Тр *од̄јѣла* ПИ, *од̄јѣло* БД, СМ, на *од̄јѣлу* Се, *ӣ̄јѣсак* Се, Ка, *ӣ̄јѣска* Пр *ӣ̄јѣ̄ш̄ла* По, БД, *Пр̄јѣ̄б̄л̄ѣ̄г̄а* Пр, *р̄јѣка* ПИ, у *р̄јѣкама* СМ, на *р̄јѣци* СМ, у *св̄јѣ̄ӣу* Срђ, *св̄јѣ̄не* СМ, *св̄јѣ̄ну* Тр, *ц̄јѣна* Ка, *цр̄јѣво* Срђ, *цр̄јѣ̄ӣом* Ко;

⁷⁹ Исп. Дешић 1976, 101.

⁸⁰ Козомара 2005, 25–26.

б^ујелї се ПИ, *закор^ујениї*^у Кор, *зайов^ујѣдајѹ* СМ, *изм^ујениї*^у Се, *изр^ујѣдиї* Се, *ис^ујѣкѹ* Ка, *ис^ујѣче* ПИ, *исѣр^ујѣбиї* СМ, *исѣ^ујѣди* СМ, *н^ујѣсам* Се, *н^ујѣси* ГД, СМ, *н^ујѣсмо* ПИ, Ка, *н^ујѣсу*, *ос^ујѣче* ПИ, *обол^ујѣвајѹ* ПИ, Пј, *од^ујѣлїо* се ГД, *оїл^ујѣвиї*^у Тр, *оїред^ујѣлили* се Тр, *ос^ујѣче* Срб, *їом^ујѣњали* Пр, *їом^ујѣшали* Ин, *їоѣ^ујѣїо* ПИ, *їрес^ујѣче* Коб, *їрим^ујѣїио* Кор, *їриїов^ујѣдали* Бр, *їриїов^ујѣдаї* Срб, *їром^ујѣнла* Кос, *разр^ујѣдиї* Се, *рас^ујѣкѹ* Ка, *рас^ујѣче* Ка, *с^ујѣкѹ* ПИ, По, *с^ујѣци* Срђ, *с^ујѣче* По, Срђ, *снабд^ујѣваї*^у СМ, *усї^ујѣвајѹ* Пр, *усї^ујѣвало* Се, *ѣ^ујѣїаї* Се, *ѣ^ујѣїо* Се.

3) Примјере за $\bar{B} > ^u\bar{j}$:

Бл̄агов^ујѣсїи Ин, *н̄а бр^ујѣг* По, *з̄айов^ујѣсї* Тр, *к̄ол^ујѣвка* Аг, *н̄а с^ујѣну* Ра, *ѹ ср^ујѣду* ГИ;

д̄дн^ујѣла Ра, *з̄ам^ујѣњен* ПИ, *їзд^ујѣл̄е* се Срђ, *об̄ѣзб^ујѣђено* Бр, *їд̄об^ујѣдї* Кор, *їд̄м^ујѣш̄а* СМ, *їр̄оѣ^ујѣдїм* Лу, *ѹб^ујѣдї* га По, *ѹм^ујѣш̄а* се Коб, *ѹсї^ујѣв̄а* Си; *їд̄їр^ујѣко* БД, *ѹв^ујѣк* Ка.

Сви забиљежени рефлекси *јаїа* у којима је дошло до његовог секундарног дужења имају исте вриједности као и у претходним примјерима:

в^ујѣрници Тр, *зд^ујѣл̄а* СМ;

з̄ам^ујѣр̄а Ка, *їом^ујѣраї* се БД, *см^ујѣр̄а* ПИ;

н̄ам^ујѣрно По.

Овакве рефлексе *јаїа* забиљежио сам још и у Станарима приликом попуњавања *Уїиїника за срїскохрваїски дијалекїолошки аїлас*, исте континуанте навео је Н. Рамић у говору Срба доњег Ливањског поља⁸¹, а има их, истина у много мањем броју, у Бранешцима, Кремни и Бањи Врућици⁸².

М. Дешић констатовоа је да је за све западнобосанске ијекавске говоре карактеристична двосложна замјена *јаїа*, док се западни и југозападни говори одликују једносложном замјеном⁸³. У Поткозарју је, како наводи С. Далмација, отприлике напорѣда употреба једносложних и двосложних рефлекса⁸⁴. За ијекавске рефлексе *јаїа* који се јављају у говору икавскошћакавског становништва у околини Дервенте Ј. Баотић каже да се најчешће одликују једносложношћу⁸⁵.

⁸¹ Рамић 1999, 423–424.

⁸² О томе в. Драгичевић 2003, 306–307, Драгичевић 2007, 336–337, Драгичевић 2008, 104–105.

⁸³ Дешић 1976, 109.

⁸⁴ Далмација 1997, 26.

⁸⁵ Баотић 1983, 81.

О несистематичности у транскрибовању ијекавских рефлекса дугог *jaīa* у дијалектолошкој литератури – не треба посебно ни говорити. Довољно је рећи да има случајева да један те исти истраживач биљежи у једном пункту различите рефлексе дугог *jaīa* за исту ријеч (а да се не помињу разлике ако је на терену већи број истраживача). Тако, на примјер, Ђуровић у прибојском говору налази преко десет различитих рефлекса дугог *jaīa* у зависности од тог да ли се ради о његовој дугосилазној или дугоузлазној интонацији или пак о његовој поста акценатској позицији⁸⁶.

Из наведених разлога још једном напомињем: Транскрипција рефлекса дугог *jaīa* која је овдје представљена не може се узети са потпуном поузданошћу. Остављам, ако за то некад буде прилике, да се експерименталним путем провјери стање на терену и да коначан суд.

Случајеви *je*-рефлекса као што су: *бјѣлї* СМ, *дјѣше* Бр; *замјѣнѣ* Кос нису одлика ових говора⁸⁷.

Рефлекси кратког *jaīa*

58. Стање рефлекса кратког *jaīa*, за разлику од других рефлекса, не одступа битно од прилика у књижевном језику. Има и овдје одступања која су карактеристична и за друге штокавске ијекавске говоре, али најчешће су у питању замјене које прихвата стандардни језик. Исп.:

бјѣжѣња СМ, *бјѣлац* Кос, *бјѣлѣца* СМ, *вјѣжбе* Кор, *вјѣжбу* Ко, *вјеронаука* БД, *двјѣста* ПИ, Аг, Срђ, *дјѣвојачкѣ* Ка, *дјѣвојке* ПИ, ГИ, Бр, *дјѣвојчѣца* ПИ, ГИ, *дјѣд* ПИ, *дјѣдовина* Срб, *дјѣињсѣива* Ин, Срб, *дјѣца* ПИ, По, Пр, Кор, *дјѣцѣ* ПИ, Ба, Коб, Ка, *дјѣци* ПИ, Аг, *дјѣцо* ГД, Срб, *дјѣцу* Ко, *дјѣчѣца* Тр, *дрѣгоцјена* Ко, *зѣсјѣда* Ка, *здјѣле* ПИ, Ка, *здјѣлу* Ка, *ѣзбјеглѣца* Срђ, *трѣ мјѣсѣца* Си, *мјѣсѣо* ПИ, Кос, *мјѣсѣу* Пр, *мјѣшѣна* Ка, *нѣмјѣшиѣј* Ка, *ѣдјѣна* ПИ, Ка, *ѣдјѣнѣ* Ба, *ѣјѣнѣцѣ* Тр, *ѣјѣсма* Ка, *ѣдбјѣду* СМ, *ѣрѣмјѣшиѣј* Тр, *ѣрѣмјѣр* Срђ, *ѣросјѣчен* Ка, *свјѣжѣ* Ка, *сјѣме* Срб, *сјѣмена* Срђ, у *сјѣмену* СМ, *сјѣна* Лу, Ра, Ми, См, ГИ, *сјѣну* Аг, *смјѣна* Ра, *сѣјѣнѣца* Ка, *сѣсјѣика* Срб, *ѣмјѣшѣнѣм* СМ, Ра, *Цвјѣшан* Се, *Цвјѣшка* Се, *чѣвјѣк* Срђ;

бјѣжѣли Срб, *бјѣжѣло* СМ, Лу, *бјѣжѣ* Ко, *бјѣжѣм* По, *бјѣжѣши* ПИ, *вјѣнѣѣѣши* Пр, *вјѣровали* Тр, *вјѣровѣ* Кос, *вјѣрујѣм* Се, *замјѣнујѣ* Лу, *зѣмјѣрѣло* ПИ, *зѣмјѣриѣ* Срб, Ми, *зѣсјѣднѣ* Тр, *ѣзбјѣгѣвали* ГИ, *ѣзбјѣгли* Ко, Кос, СМ, *ѣзвјѣриѣ* Се, *ѣсѣјѣриѣ* СМ, *јѣдѣ* Аг, Ка, Лу, Ин, Пр, Срђ, *ѣбјѣ* Тр, *ѣдмјѣриѣ* се

⁸⁶ В. Ђуровић 1980, 271–288.

⁸⁷ Низ оваквих примјера в. у: Дешић 1976, 104–105, Драгичевић 1980, 164–168, Павлица 1984, 372–373.

Ка, *òсјеїїи* Ка, *òсјећа̄м* Срђ, *òбјесї* се Се, *òсјеће* ПИ, *òїїјерајӯ* БД, *òїїјерало* БД, *їјѣвā* Си, *їјѣвајӯ* Срб, *їјѣшāчїмо* См, *їòбјегли* Ко, *сјѣдāјїше* БД, *сјѣдаїи* Ка, *сјѣдē* БД, *сјѣдēи* Пр, *сјѣди* Срб, *сјѣднēмо* Коб, *сјѣдӯ* Ка, *сјѣкō* Ка, *сјѣїи^ала* се Ка, *сјѣћа̄м* се Пј, *смјѣла* ПИ, ГД, *смјѣли* Пр, *усјекō* Ср, *усјекло* Ка, *цјѣїкајӯ* Тр;

òдјē Кор, ГД, *мјесїо* њēга Ми, *òвдје* По, *їјѣшкē* Пј, Коб, ГД, *рјѣћē* Тр.

Екавски рефлекси *јаїа*

59. Говори овог краја знају за нешто већи број екавизама. Осим оних које признаје и норма српског књижевног језика:

брѣгови БД, по *брѣговима* Ин, *врѣло* Ка, *времѣна* БД, *врѣћа* Се, *врѣће* Коб, *грѣшка* Ка, *грѣшке* ПИ, *дрѣновача* Срђ, *ждрѣбāд* Кор, *мрѣжа* Ми, *нѣко*⁸⁸ Ле, Тр, Пр, Срб, *нѣког* Кор, *о нѣчем* ПИ, *нѣшїо* См, ГИ, Ра, Лу, *сӯждребна* Се, *рѣиа* Ун, *рѣица* Ка, *сїрѣва* См, *їрѣшња* Кос, *цѣсїа* См, По, Срб, *црѣїови* Ле, Аг;

зрѣла Ле, *їрезїдаїи* Аг, *їрѣїїòсїавља̄м* По, *рѣжē* Бр, *сāзрѣїи* ГД, *срѣли* се БД, *їрѣбā* Ин;

гòре Коб, *їрѣд* њӯ Ра, *їрѣкō* себе Ми, *їрѣїи* кућом БД и сл., присутни су и екавизми типа:

бѣлї ГД, *врѣме* По, *òвē* По, Пр, Кор, *дѣчко*⁸⁹ Коб, Аг, Ин, Се, Ра, *зѣн^аца* Пј, Срб, БД, Ра, Лу, Аг, Ин, Коб, *лѣкар* Кос, *лѣкари* По, ГИ, *нѣдеља* БД, Ка, Ра, Лу, *òбе* БД, Ин, Ра, Тр, Се, БД, Лу, Бр, Ка, *òбезбѣђење* Си, *òделѣње* Си, *їорѣкло* БД, *їòследња̄* Пр, *їòследњї* Пр, *їòследњӯ* Срђ, *їрїмедбē* ПИ, *їрїмер* ПИ, По, Пр, Ка, См, на *їрїмер* ПИ, до *їшѣла* ПИ, *їшѣло* Пј, Ин, Ра, Тр, Се, Аг, Лу, *чòвек*, ГД, *чòвека* ПИ, *чòвеку* Кор, *чòвечāнсїво* ПИ;

òдїшѣрā ПИ, *òдїшѣрали* Срђ, Ра, *òдїшѣрало* ПИ, Срђ, Лу, *изгòре* Се, Ка, БД, Аг, *изгòрело* Кос, *їсїшѣрā* БД, *млѣо* См, *наслѣди^о* ПИ, Срђ, *òбезбѣд^ало* Бр, *òбѣћа̄* Аг, *òзлѣди^о* БД, *òшѣрали* Кос, *òшѣрало* Коб, *òшѣрāно* Кос, ПИ, *їòбегли* БД, *їòдїшѣрали* Кор, *рѣћē* Ка, *нē сећа̄м* се БД, *сїрѣља̄ни* Лу, *їшѣрали* Коб, *цѣлујӯ* Лу, Ка, Ин, Ра;

òòвдē По, Лу, *òòле* Пј, ПИ, Кор, ГД, Срђ, БД, Кос, Ра, *лѣїо* ГД, *нѣгде* Кор, *нѣдѣљно* Ка, Ми, *òòвдē* ГИ, Пј, Тр, ПИ, По, Кос, Пр, Се, ГД, Срђ, *òнде* ПИ, Кор, Срђ, Тр, *òòвдē* Кос, Тр, См, Ин, *їòсле* Коб, Кос, *їòслē* Кор, *їòсле* рāта По, Аг.

⁸⁸ Није забиљежен ниједан примјер типа *нѣко*, *нѣшїо* и сл.

⁸⁹ В. Николић, М. 1991, 242.

Из наведене грађе видљиво је да стање у основи не одступа од укупних прилика у другим штокавским ијекавским говорима – већином су ово познати примјери, а њихова тумачења дата су већ у ранијим радовима других дијалектолога⁹⁰. Према подацима које је навео Ј. Баотић, јасно је да се могло очекивати овакво стање, па чак и много већи број екавских рефлекса *jaīa*, јер је и у икавским шћакавским говорима у околини Дервенте записан не мали број екавизама⁹¹. Но, без обзира на њихову бројност, они ипак представљају секундарну појаву у укупној маси случајева⁹².

60. Присутни су и екавски и ијекавски рефлекси типа:

īrēvoz Се, Аг, Ин, Лу, Ми, ПИ, *īrēdlog* Пр, Лу, *īrēlaz* Се, Кор, Ка, ГИ, Кос;

īp^ujēlaz Се, Ка, ГИ, *īp^ujēklad* ПИ, у *Ср^ujēму* Се;

īp^ujēhēm Трс, См, *īp^ujēhē* Кор, Ле, *īp^ujēhēмо* Срђ, См, *īp^ujēhu* Ка, Срб, *īp^ujēhu* ПИ, Се, Срђ, *īp^ujēhu* Срб;

īp^ujēко Ка.

Икавски рефлекси *jaīa*

61. Укупно стање указује на то да је скоро занемарив утицај икаваца на становништво православне вјероисповијести. Остаће непознаница колико је минули грађански рат (1992–1995) утицао на став српског становништва

⁹⁰ Говорећи о екавизмима у ијекавским говорима, Павле Ивић закључује: „У овом погледу нема потпуне једнакости између говора, али ипак се ради само о ограниченом броју лексема: *обе, цесџа, целивајџи, обећајџи, зеница, озледијџи* и још понеке. [...] У низу случајева треба мислити на утицај морфологије, на старе дублете или на моменте ванјезичке историје“ (Ивић 1994, 132–133). О оваквим и сличним екавизмима тумачење в. и у: Ђуровић 1980, 294, Драгичевић 1980, 205–206, Николић, М. 1991, 242–244 и тамо наведеној литератури.

⁹¹ Баотић 1983, 81–82.

⁹² И други проучаваоци имају мање-више сличне резултате. Веома је интересно, а и данас актуелно и врло реално, Дешићево тумачење екавизама у ијекавским говорима: „Могу се поставити два питања: 1) како је информатор упознао екавски изговор? И 2) због чега један ијекавац жели у својој средини, у своме селу, да говори екавски? Мислим да су Крајишници (особито они старији) могли научити екавску варијанту нашег језика у војсци или за вријеме боравка у екавским срединама, у које су долазили ради зараде, а у новије вријеме такав изговор могу чути преко радија и телевизије и прочитати у новинама. У ствари, ријеч је о прилагођавању другом изговору. У којим приликама Крајишник ијекавац постаје екавац? Одговор би био: онда кад разговара са непознатом, страном особом. Зашто то чини? Вјероватно зато што сматра да је екавски изговор репрезентативнији, отмјенији. Мислим да се ту огледа оно што постоји у свим језицима свијета: утицај културних и економских развијенијих региона и њихових центара“ (Дешић 1976, 120–121).

према прихватању икавских облика и евентуално елиминисање појединих икавизама ако су уопште били у употреби.

62. Највећи број икавизама који су присутни у овим говорима фонетске су природе. Јављају се кад се кратко *jaīi* нађе у позицији испред вокала *o* < *л* и сонаната *ј* и *љ*:

биљег Се, *биљези* Ра, *грѣдиѣа* (*грјеоѣа* < *грјехоѣа*) БД, *недѣљѣа* ПИ, Ра, Аг, Лу, *недѣље* Пр, *недѣље* ПИ, См, Си, ГИ, Лу, *недѣљу* ПИ, Пр, Коб, Бр, *ионедѣљак* ГД, *иредѣо* Ка;

вѣлио Срђ, *врѣје* Кос, *живѣо* Кор, *изгѣрио* Се, *иѣ* СМ, Кос, *иѣију* ГД, СМ, *иѣсијала* Пр, *иѣсијемо* Срђ, *иѣсијеш* Се, *иѣреживѣо* Ка, *иѣригрије* Срб, *разумијеш* Кор, *сѣмлио* Кос, *сѣјала* се Се, *сѣјале* СМ, *сѣјаи* Пр, *сѣје* Се, Срђ, *сѣјем* Срђ, Се, *сѣјѣ* Срђ, Кос, СМ, *сѣјѣли* се ПИ, Кор, Кос, Срб, *не смијем* Кор, СМ, *не смијеш* БД, *угрије* Се, *угриѣ* Пр, *умѣо* СМ, *умрије* Кос, *уѣије* СМ *иѣо* ПИ;

најирије Пр, *иѣслије* ПИ, Ка, СМ, *ирије* ПИ, По, ГД, Срђ, См.

И- рефлeksi изостају у: *бјѣљѣиво* Ка, *иѣо* дѣн ПИ.

Аналогијом према броју *ири* настали су икавизми: *дѣи* Пј, *на дѣи* Ка, *дѣадѣи* Срђ.

Присутан је и скоро редовни икавизам *сикира*⁹³: *сѣкира* Срб, *сѣкире* Кос, *сѣкиру* По, Пр, Се, Ка.

Од контактних икавизама могу се издвојити само: *дѣниѣла* ГД, *разумиѣи* Кор, *сѣдиѣи* Се, *сѣоразумиѣи* се Бр, *уѣиѣвѣ* Вл;

дѣли ГД, БД, *уѣик* Се, Тр.

Одрични облици презента помоћног глагола бити *нисам*, *ниси* итд. скоро су потиснули конкурентске облике *нѣјесам*, *нѣјеси* и сл.

Преовлађују облици са *ије* у: *залѣјѣваиѣ* БД, *иѣлѣјѣвѣ* Се, *сѣлѣјѣвѣ* Аг.

Рефлeksi секундарног *jaīa*

63. И псеудојатизми се уклапају у укупно стање у штокавским ијекавским говорима. Забиљежени су:

вјећинѣм Ка, *вѣдѣјѣр* Пр, Се, СМ, Лу, Ра, *вѣдѣјѣре* Кос, *дѣрјѣци* Ка, *дѣѣиѣелѣна*⁹⁴ Пр, *дѣрѣјѣнак* Се, *жѣѣиѣоѣцима* ПИ, *зѣсјѣвак* ПИ, *крѣмиѣјѣр* Пј, *кумиѣјѣрима* СМ, *кумиѣјѣрова* СМ, *луѣјѣрка* Се, *дѣ нѣјѣга* ГД, *дѣимјѣн* БД, *иѣиѣјѣр* ПИ, *иѣиѣјѣра* ПИ, *иѣрјѣнѣце* Пј, *свјѣиѣиѣенѣка* ГИ, *Сѣиѣјѣиѣѣнѣдѣн* Кор;

⁹³ Исто је и, нпр., у: Реметић 1970, 112, Тешић 1977, 191, Буровић 1980, 299, Симић, М. 1978, 45, Драгичевић 2007, 338 итд.

⁹⁴ И: *дѣѣелина* БД, Аг.

òðr"jēčēm Тр, *òðr"jēčēīe* Тр, *òðr"jēčēmo* Тр, *òðr"jēčū* Тр, *с"jēhi* БД, *сījјѐцало* се БД, *сīр"jéīī* СМ, *ўмр"jēла* Ос.

Досљедно је *јàsīр"jēб*, *кòр"jēн*, *кòр"jēње*, *кїсело*.

О траговима чувања јата у појединим наставцима тврних основа в. т. **205, 206 и 210.**

ВОКАЛСКЕ СКУПИНЕ

64. За вокалске скупине, у суштини, може се рећи да имају судбину „какву имају и у главнини других српских говора у Босни“⁹⁵.

1) Скупина *aa* < *аха* сажима се у *â* у: зр̄но *grâ* Пи, гра̄ (Гјд) Пј, *сâī* Пр, Се, Ле, Ми, НВ, *снâ* Кор, БД, Тр, Пр, Се, *сīрâ* (Гјд) БД;

или остаје несажета: *снâа* По, БД, СМ.

2) Група *-ae-* у бројевима од '11 до '19 без изузетка се сажима у *ē*: *двâ-нēsī* ПИ, Ин, Ле, НВ, *двânēsīero* По, ГД, Ка, Пр, *једânēsī* Пј, Ин, Лу, Бр, *осâmnēsī* ПИ, Ми, ГИ, СМ, *йейнēsī* Коб, Пј, Тр, ПИ, *йейнēsīак* Кор, *йейнēsīero* Пј, Ле, Аг, *седâmnēsīō* Тр, Лу, *йиринēsīero* По, Си, *шēsнēsīero* Пј.

3) Секвенца *-ao-*, која је у већини случајева забиљежена под акцентом, прилично је стабилна:

Као̄цâ Се, *Као̄ци* Ка, *клао̄ница* Срб, Срђ, у *клао̄ници* Се, *на̄очий̄* БД, *сâобраћâј* По, Се, *сâобраћâјнâ* По;

за̄дс̄иō По, *за̄дс̄иали* По, п̄чело се *наоружâва̄ӣ* БД, *наоружа̄ј̄* се Тр, *на̄оружâни* БД;

на̄око д̄обар Се, *на̄о̄й̄ако* Бр.

Њено сажимање у *â* забиљежио сам у: *сâнице* СМ, Тр; а у *ō* у: у *йр-даво̄ницама* СМ.

Секвенца *-ao-* < *-ахо-* чува се у: *сīрад̄ӣа* Срб, *сīрад̄ӣе* СМ.

У сантхијским везама група *a-o* некад се сажима у *â*: *зâ в̄ē* Кор, *йâ ндâ* Пј, ПИ, ГД, а некад упрошћава губљењем вокала *o*: *зâ нō* СМ, *йâ ндâ* ПИ, Срђ, Тр, *йâ ндâр* БД.

И акцентована секвенца *-ao* < *-ал* добро се чува: *дâо* ПИ, По, Кор, Ка, Срђ, б̄г *дâо* ПИ, *жâо* ми Се, СМ, *жâо* му Кор, *звâо* ПИ, Пр, Срђ, СМ, *знâо* ПИ, По, Пр, СМ, *клâō* СМ, *йâō* БД, *йрâō* Пј, Кос, *сīâō* Кор, Срђ, Лу, Кос, *йкâō* Ка.

⁹⁵ Драгичевић 2002, 209.

4) Кад није наглашена, ако се занемаре успутни покушаји опонашања књижевног изговора типа *смѝсао*, *бјѝжао*, *ишао* и сл., који се могу свуда сусрести, скупина *-ао* < *-ал* обично се сажима у *ѝ*. Исп.:

кѝшѝ СМ, *окрѝгѝ* Кос, *иѝсѝ* По, Се, Кор, Ка, *сѝкѝ* БД, Лу;

бѝаѝ Се, *бѝвѝ* ПИ, *бјѝжѝ* По, Ин, Срб, *бѝјѝ* се СМ, Тр, *бѝловѝ* Пр, *вѝзѝ* Аг, *вјѝровѝ* Кор, Срб, Лу, *глѝсѝ* Срђ, *глѝдѝ* По, Тр, Ин, Срб, *дѝвѝкѝ* ПИ, *дѝйравѝ* По, *дѝшколовѝ* се Кор, *дѝшѝ* ПИ, По, Ми, Ра, Кор, Пр, Срђ, *дѝрѝжѝ* Пј, Пр, ГД, Срђ, *зѝклѝ* По, БД, *зѝдѝшѝ* По, Срђ, *зѝйошѝавѝ* Срђ, *зѝсѝ* Кор, *иѝгрѝ* ГД, *иѝзѝвѝ* Тр, *иѝрезѝ* ПИ, *иѝмѝ* ПИ, По, См, Кор, Пр, БД, СМ, *иѝшѝ* ПИ, По, Ин, Кор, БД, *јѝвѝлѝ* Кор, *јѝукѝ* Се, *кѝзѝ* ПИ, *класѝрѝ* Ка, Кор, *кѝйѝ* ГД, *мајсѝѝдрѝсѝ* БД, *мѝгѝ* Пј, ПИ, СМ, ГИ, НВ, *мѝрѝ* ПИ, По, Се, Кор, *нѝдѝ* се Се, Бр, Ра, *нѝзѝвѝ* Срб, *нѝрезѝ* Тр, *нѝшѝ* Се, Срб, *одѝвѝјѝ* По, *ѝдѝвѝкѝ* Пј, *ѝдѝлежѝ* Кор, *ѝдрѝсѝшѝ* ПИ, *ѝсѝшѝ* Пј, По, Тр, *ѝшѝшѝ* Пр, Срђ, *иѝковѝ* Срђ, *иѝкѝ* Тр, Си, *иѝсѝ* По, Ин, Се, *иѝшѝ* Срђ, *иѝвезѝ* Срђ, *иѝгѝађѝ* Срђ, *иѝдѝгрѝ* По, *иѝдрѝ* ПИ, *иѝокушѝавѝ* По, *иѝообѝјѝ* Срђ, *иѝслѝ* ГД, Срђ, *иѝсѝшѝ* ПИ, *иѝшѝ* Кор, Срб, Тр, Бр, Коб, *иѝрѝйѝ* се Кор, *иѝрѝйравѝ* По, *иѝрѝреновѝрѝ* Кор, *иѝрѝшѝ* По, *иѝриѝшѝнѝ* СМ, *иѝрѝчѝ* По, Кор, Ин, *иѝриѝшѝ* По, *иѝрдѝ* Пр, *иѝродѝавѝ* По, *иѝрдѝдѝ* По, БД, *иѝрдѝшѝ* Кор, Кор, ГД, Тр, *иѝкѝ* Се, *рѝзѝрѝсѝшѝ* се Кор, *рѝсѝтѝрѝсѝ* Ка, *рѝкѝ* Пј, Ка, ГД, *сѝврѝ* По, *сѝвѝ* Срђ, СМ, Кос, *сѝжѝкѝ* Ка, *слѝгѝ* ПИ, *смѝрѝсѝ* Кор, *снѝмѝ* Ка, *сѝавѝ* Ка, *сѝйѝановѝ* БД, Тр, БД, *иѝрѝбѝ* Кор, ГД, *уѝгријѝ* Пр, *уѝзимѝ* По, *уѝзѝ* Тр, *уѝзурѝйѝрѝ* Тр, *уѝкрѝ* БД, *уѝнишѝ* БД, *уѝйѝ* Се, *уѝйѝознѝ* Тр, *уѝиѝкѝ* Кос, *уѝшѝарѝ* По, *чуѝвѝ* Тр.

У везнику *као* ова скупина може бити упрошћена у *о*⁹⁶, сажета у *ѝ* или сачувана:

а) *ко* нѝ чудо ПИ, *ко* сѝд ПИ, *ко* што је бѝвало Срб, *ко* што сам јѝ По, *ко* што сам рѝкѝ Кор, *кѝ* дјѝца Пј, *ко* лѝде Се;

б) *кѝ* да је краљ ПИ, *кѝ* и овѝ ГД, *кѝ* кад је дјѝцѝ бѝло СМ, *кѝ* круѝв Тр, *кѝ* на гѝри лѝста Кос;

в) *као* дјѝца Кор, *као* кѝлуп ПИ, *као* ѝбрѝница Пј, *као* ѝн ПИ, СМ; *као* сѝдѝ ПИ, *као* срамѝта ПИ, *као* шкѝловѝње Кор.

5) Ако се изузме њено елиминисање из облика: *уѝзѝли иѝомѝиѝе* БД, и упрошћавање у *зѝвѝр*, група *ау*, без обзира на то да ли је акцентована или није, обично се чува у већини позиција:

⁹⁶ М. Николић не слаже се да је у питању упрошћавање секвенце *ао*: „За ко претпостављамо да је добијено контракцијом, уз накнадно скраћивање вокала *о*“ (Николић, М. 1991, 215). Отприлике истог мишљења је и Халиловић. Анализирајући тумачење судбине *ао* из везника *као* у сусједним говорима, он закључује да је краћење услиједило „poslije jednačenja i sažimanja“ (Халиловић 1996, 69–70).

Редовно се контрахују групе *-oo < -ol*: *вô* ПИ, *Кос*, *дô* СМ, *сô* ПИ, *нâ* *сô*, *нâ* *сiïô* Кос;

ùbô По;

два *й iô* По, двiје *й iô* По, *дô iô* нôћи БД, *један й iô* ПИ, *сâт й iô* По, *у iô* *дâна* Кор, *чêтри й iô* Кор.

Скупина *-ou-* увијек се чува: *самôука* СМ, *самôуки* Ка, у *Трикôу* Срб; па сам *двôумi'о* Срђ, *доуôи* ме Срђ, *иôудâле* се По.

12) Секвенца *ua* која настане након губљења *x* чува се уколико у хијату нема развијања прелазног гласа: *буа* Се, ПИ, Ра, *мiа* ГД, *крiа* ГИ, БД.

Иста је судбина и секвенце *-uo-* < *-ухo-*: до *Дуôвâ* ПИ, *круом* Се, *иrбуом* за *круом* ПИ.

Скупина *-uo < -ул* у глаголском придјеву радном, најчешће се контрахује у *ô*: *загрнô* Срђ, *мiйiнô* Се, Срђ, *накрénô* Срђ, *иôгинô* Се, Срђ, *иôкисô* Пр, *иoкрénô* Срђ.

Контракција изостаје у примјерима *изуo* се Се, *чiо* Кор, Срђ, СМ.

О судбини неких других вокалских скупина в. у т. 77.

ПОКРЕТНИ ВОКАЛИ

65. Као и у стандардном језику, и у српским посавским говорима између Врбаса и Украине јављају се покретни вокали *a*, *e* и *y*. На основу прикупљеног материјала може се закључити да се покретни вокали појављују на читавом простору, те да је њихова појава факултативна и нема поузданог критеријума на основу којег би се могла објаснити појава њиховог (не)јављања у појединим облицима. Без икаквих коментара биће наведен један број примјера гдје се види присуство односно одсуство покретних вокала у овдашњем говору Срба Посавине.

1) Покретно *a* углавном се јавља у облицима ГАјд и, рјеђе, у ДИЛМн придјевско-замјеничке промјене, као и у ликовима неких прилога:

бâбинôга БД, *вêликôга* СМ, *дôбрôга* Ин, *дрiгôга* Лу, *млâђима* ГД, *иz нашега* Пр, *нêкôга* Тр, *нiједнôга* Лу, *нiкогâ* Ра, *иôкôјнôга* ГИ, *иrвôга* СМ, *иrдiшлôга* Кор, *свâкôга* Се, *свêйiôга* Бр, *свiмâ* Кос, *иâнкôга* По, *твôга* БД, *у iшима* Срђ, *ишêнêсiйôга* Аг;

дôсâдâ Срб, *кудâ* Коб, *нêкадâ* По, *нêкудâ* Ка, *сâдâ* Ми, *свiкудâ* ПИ.

Наведене форме сасвим су обичне и у ликовима без покретног *a*:

Бôсинôг Ле, *гâздинôг* Си, *дêбелôг* Тр, *дрiгôг* Ми, *жêлêзнôг* Ин, *иsйiôг* Бр, *јêдинôг* Коб, *кiумовôг* Срђ, *лâњскôг* Кос, *мôмковôг* Кор, *нêког* Ка, *нêговôг*

БД, *їрѣшлѣг* СМ, *рѣнѣг* ПИ, *свѣг* ГД, *сїѣрѣг* Ле, *їѣкѣг* БД, *ћѣравѣг* Се, *шѣсїѣг* ПИ;

дѣсад См, *нѣкад* ГИ, *ѣїкуд* Тр, *їднѣкад* По, *свѣкуд* Ин.

2) Покретно *e* јавља се у облицима ДЛЈд придјевско-замјеничке промјене и Ијд неких именичких замјеница:

бѣдѣласїѣме Бре, *вѣлїкѣме* Ин, *грѣшнѣме* Ра, *Дѣсинѣме* БД, *дѣбрѣме* Коб, *злѣїнѣме* Ка, *їједнѣме* Бр, *јѣднѣме* ГД, *јѣднѣме* По, *с кїме* Пр, *нѣговѣме* Кос, *ѣномѣ* Тр, *їрѣвѣме* БД, *свѣкоме* Ра, *свѣїѣме* ПИ, *свѣме* Се, *сїѣрѣме* СМ, *їшѣме* По, *у црѣвенѣме* Срђ, *ш чїме* Се, *шѣренѣме* Аг, *шкѣлскѣме* Кор.

Наравно, и форме без покретних вокала одлика су ових говора:

бѣговѣм Ра, *вѣлїкѣм* Ми, *вѣднїчкѣм* ГД, *гѣднѣм* Аг, *глѣвнѣм* Кор, *дѣбрѣм* Лу, *дрѣгѣм* Коб, *ћѣвѣлскѣм* БД, *жѣднѣм* Пр, *їједнѣм* По, *с кїм* Ле, *нѣїреднѣм* Лу, *нѣком* ГИ, *нїкакѣм* Си, *їрѣвѣм* Кос, *у црѣвѣм* Ин, *свѣком* Пр, *свѣм* Срђ, *сѣсїрїнѣм* ГИ, *їшѣм* Се, *у шѣом* СМ, *црѣквенѣм* По, *чїсїѣм* Кор, *шѣгѣвѣм* ПИ.

Нису забиљежени примјери покретног *e* у прилозима *вѣћ*, *кад* и *сад*.

3) Покретно у јавља се у ограниченом броју примјера: *вѣшѣму*, *нѣшѣму*, *у црѣнѣму*, *свѣчѣму*, *сѣвѣму*, *у сѣвѣму*, *чѣму*.

ЈОШ НЕКЕ НАПОМЕНЕ О ВОКАЛИЗМУ

66. О судбини вокалног *r* вѣћ је речено у т. **29**. На овом мјесту напомињем да је у положају испред вокала *o < l* у потпуности извршена девокализација некадашњег *r*: *ѣїрѣ* БД, *їѣїрѣ* Се, *їрѣсїрѣ* Ка, *їмрѣ*⁹⁹ БД, Аг, Ин, По.

Као посљедица чувања границе слога након губљења сугласника *x*, вокално *r* испред вокала *o* сачувало се у: *Врѣвац* По, Срб, *Врѣвина* Срб, из *Врѣвинѣ* ПИ.

67. Досљедно је извршена промјена *l > u*: *вѣк* Ра, Ка, Лу, СМ, Пр, *вѣкови* Аг, СМ, ПИ, Си, Коб, *вѣна* Ка, Ле, БД, Ин, Ле, *вунїца* ГИ, *дубїна* Кор, *јѣбука* По, Кос, БД, *јѣбуково* сїрѣ Се.

68. Судбина полугласника идентична је оној у књижевном језику: *дѣбар* Пј, *дѣбра* По, *згѣдна* Се, *јѣдан* Ин, *мѣмац* БД, *їрѣсци* Ка, *скакавци* Аг; *јѣсам* ГИ, *нїсѣмо* Лу и сл.

69. На читавој територији говори се само: *удѣвица* Ми, *їнук* Кор, НВ, *їнука* Ле, *їнуци* Си, *їнучѣд* БД, *їїѣорак* ГИ, *у їїѣорак* Се, *їш* Ин, *їши* По и сл.,

⁹⁹ У Чечави се још може чути и *їмрѣ* (В. Козомара 2005, 34).

а у говору старијег становништва обично и: *Ўскрс* Срб, Кос, Пј, од *Ўскрса* Ка. У говору млађих нараштаја могу се чути и реализације типа: *Вàскрс*.

Б. КОНСОНАНТИЗАМ

70. За консонантизам српских посавских говора између Врбаса и Украине важи оно што и за већину босанскохерцеговачких говора – да „не зна за велика одступања од истог гласовног система у нашем стандардном језику“¹⁰⁰. У основним цртама, сугласнички систем ових говора одступа од стања у стандардном српском језику у сљедећем: а) и даље је нестабилан статус фрикатива *x*, б) изговор сонанта *j* често је нестабилан у интервокалним позицијама и в) у процесима јотовања понекад се јављају констриктиви *ć* и *ž*. Схематски приказ сугласничког система изгледа овако:

Сонанти:	в	ј			
	м	н	њ		
		л	љ	р	
Консонанти:	к	п	т	ћ	ч
	г	б	д	ђ	џ
	(х)	ф		(ć)	ш
				(ž)	ж
					з

ФРИКАТИВ Х

71. Премда је и даље статус ове фонеме у консонантском систему веома нестабилан¹⁰¹ и не може се говорити о његовом знатнијем враћању у инвентар говорā српског живља у Посавини, утицај књижевног језика ипак је дјелимично поспјешило враћање констриктива *x*¹⁰². Лексема у којима се могао чути најчешће су новији импорт у српски језик, али није необично ни његово јављање у ријечима из којих га је, макар у већини српских говора, у

¹⁰⁰ Пецо 2001, 613.

¹⁰¹ В. Ивић 1957, 159–184.

¹⁰² Политичка збивања од почетка деведесетих година прошлог вијека па до данас оставила су трагове на свеукупном плану, па и на говор најнеписменијег становништва. Засигурно би број лексема у којима се употребљава сугласник *x* био много бројнији да ово није једна од језичких појава на основу које се српски живаљ идентификује и диференцира од говора муслиманског становништва, код кога је употреба констриктива *x* много фреквентнија. Често се на терену могло чути конструкција типа: „Они *kāжy xđħa*, а мй *đma*“ и сл.

ððmā ПИ, Се, ГД, Тр, Аг, Ле, Ми, Ин, По, ГИ, Ра, Срђ, Кор, *йовр* кољена ГД.

72. Процеси укидања хијата након губљења сугласника *x* и развијања секундарних сугласника у интервокалном положају, у овим говорима изгледају овако:

1) $x > \emptyset > v$: *бўва* Бре, Ра, Ин, Ми, *бўвā* НВ, БД, *бўваре* Кос, *дўвāн* СМ, Кос, Бр, Ми, *дўвāнција* По, *ђинђуве* ГД, *крўв* Ле, НВ, ГИ, ГД, СМ, Аг, *крўва* Пј, ПИ, БД, *кўвāни* ПИ, *кўвāнō* месо ПИ, *мўва* Се, Ле, Ра, ГД, *мўве* Ми, Вл, *сўв* ГИ, Пр, Кор, Ин, Ле, *сўвī* БД, Ка, По, од *чōвē* ГД;

дўвало Ра, *кўвā* ГД, *кўвали* ГД, *кўвайī* БД, *кўвō* Коб, *скўвā* ГД, *скўвāм* БД, Кос, *йōйīкувā* Ка, *укуват* БД;

зўвār ГД, Тр.

2) $x > \emptyset > j$: *āждаја* Ле, Кор, *кўина* ГИ, у *кўини* Ле, за *кўину* Ин, *мāћ"ја* ГД, *йлѣјанїе* СМ, *йлѣјанō* Ка, *йлѣенī* СМ, *йрōја* БД, Лу, *йрō'ē* Ми, *йрōмаја* Ка, на *йрōма'и* Ми, *снāја* По, Кос, *снāјē* Пр, ГД, *снā'и* По, *снāјōм* Ин, *снāју* По.

3) $x > \emptyset > k$: *зāликē* Пр.

73. 1) Замјене $x > k$ присутне су у: *сирōмāк* Пр, *Крвāйīи* СМ, *йарōци* Кос, на *сāкрану* СМ, *сиромāкā* СМ, *сиромāци* БД, *йēйик* Бр, *йēйици* СМ; по *зāкїјеву* СМ, *закї"јевали* Ка, *закї"јевайī* Кос¹⁰³.

2) Један примјер супституције $x > \phi$ записан је у: *кўфиња* Пр¹⁰⁴.

3) Замјена $x > z$ потврђена је у: *аусīуг* Се.

74. У неколика случаја појављује се секундарни глас x^{105} : слабо је то народ *хāйīō* Срђ, *кўру^c* се *хрўнī* Кор; *хō-рўк* Кос.

ФРИКАТИВ *Ф*

75. Процеси реинтеграције фрикатива *ф* у консонантски систем ових говора у доброј мјери су завршени. Ако се укупно стање судбине овог гласа посматра у дијахроној перспективи и упореди са чињеницама које су овдје записане, може се са сигурношћу извести закључак да ће у врло скорој будућности његове замјене другим сугласницима представљати секундарну

¹⁰³ Сличне примјере оваквих замјена в. у: Драгичевић 2007, 343.

¹⁰⁴ Ibid., 344 и Дешић 1976, 137.

¹⁰⁵ У много више случајева секундарно *x* јавља се у србијанском Полимљу (в. Николић, М. 1991, 271–273).

„često je prisutan mada ne i stabilan u svim riječima koje ga etimološki imaju. Uz oblike *s f* još uvijek su u ovom govoru češći oblici u kojima je *f* zamijenjeno sa *v* ili *p*“¹⁰⁹.

76. Супституције гласа *ф* записане су у свега неколико лексема.

Замјене *ф > в* редовно се остварују у облицима историзма *вучија*: *вучија* Ка, *вучије* Ка, док се форме: *вабрику* СМ, *каве* Пј, Тр, *кавенџ* Кос, *каву* ГД, СМ; *йодиревџ* се ПИ, Ра, Лу чешће, али не и обавезно, јављају у оваквим ликовима.

Супституције *ф > њ* забиљежене су у: у *кајиџе* СМ, *йудаменаџ* Ка, Лу, *йудамениџ* Кос, Бр.

СОНАНТ *Ј*

77. У т. **64** већ је скренута пажња на то да је артикулација овога сонанта често нестабилна у интервокалним позицијама. Те „нестабилности“ алофонске су природе и не издвајају ове говоре од других мање или више сличних говора¹¹⁰. До њих најчешће долази у сљедећим позицијама:

1) *a + e*: *даје* пџтам Се, *јаје* Срђ, *сндџ* По;
дајемо Ми, *даје* Ра, *даје* било ПИ, *даје* добро Лу, *каје* се Бре, *йрџдајемо* Аг, *сиџаје* Ин; Ка, *џндаје* најшџ См, *садаје* лако БД.

2) *a + u*: *Баџиџ* СМ, у *Крајини* ГИ, *Мајино* Се;
даџ џм Ра, *гаџили* Ле.

3) *e + u*: там у *Корџи* ГД;
блеџи Ра.

4) *u + u*: по *авџи* Ин, у *куџиџи* Ка, *новџи* Кос, *сиџариџи* По, *чиџи* су Ра.
о + e: *бџаје* Ка, *кџаје* Ра, *кџег* Ин; *йџели* ГД, *уџаје* се Ле; *џџаје* било Срђ, *џџаџаје* тџ По.

5) *o + u*: *дџаџи* Пј, *дџаџица* ПИ, Кор, *дџаџицу* ПИ, *кџиџи*, *йрџаџица* Кос.

6) *y + u*: *Груџица* Пр, *Друџиџ* Кор, не знам ништа о *сиџуџи* Ле.

78. Много занимљивију појаву представљају случајеви губљења иницијалног *ј* из облика броја *један* и облика презента глагола *јесџи*:

џдан Срђ, Срб, *џдна џџина* БД, *џдна кџћа* Кор, *џдна пџрњача* ПИ, *џдна шаренџа* ПИ, *тџ је џдна* ПИ, *џдно врџјеме* По, *џџино* кад не море Срђ, *џдно де-сџтак* ПИ, *џдно* трџ Ка;

¹⁰⁹ Баотић 1983, 87.

¹¹⁰ „Та је појава више условљена природом српскохрватског *ј* него припадношћу некога говора овоме или ономе дијалекту одн. овој или оној дијалекатској скупуни“ (Николић, М., 1991, 282).

ѐдѐм ПИ, ѐдӯ ПИ.

Већ је раније утврђено да је диференцијација сјеверозападних говора херцеговачко-крајишког дијалекта препознатљива и по овој изоглоси¹¹¹, пошто су у говорима западније скупине овог поддијалекта редукције овог типа радикално спроведене у далеко већем броју случајева¹¹².

Интересантно је да Баотић у говору католичког становништва овог краја није забиљежио ниједну овакву потврду¹¹³.

79. Паразитско *j* јавља се у неколико прилога: *jđīē* Пр, Кор, БД, Бре, Вл, *īūj* ПИ, Бр, Лу, *īūj* ПИ, Кор, Се, ГД, Срб, Срђ, Тр, Аг, Ми, Ра, *īūjka* Пр, а након редукције вокала *u* у постакценатској позицији, у два случаја забиљежено је развијање слабог секундарног *j* у слогу који претходи оном у коме је редукован вокал *u*: окрѐнѓ *zʷzʷcu* Кос, *jʷzʷka* Ка.

О судбини сонанта *j* в. и у т. **215**.

ОСТАЛИ СУГЛАСНИЦИ

80. То да се остали сугласници у овом говору у главнини случајева изговарају као у стандардном српском језику, илуструјем навођењем једног броја примјера изабраних методом случајног узорка:

л̄бав См, *л̄аж* Ко, *л̄ак* ПИ, *л̄анци* Се, *л̄ас̄т̄ӣе* Бр; *л̄ӯӣа̄ӣ* Бре, *л̄убили* се Вл;

в̄елик Аг, *гал̄ама* Лу, *д̄олац* Си, *зел̄ѐно* Ле, *ј̄ѐлени* СМ, *к̄ула* ГИ, *м̄ал̄ӣ* Кор, *ӣӣла* Срђ;

а̄с̄т̄ӣа̄л Кос, *в̄а̄л* Си, *ген̄ѐр̄а̄л* Кор.

р̄авнало Пр, *р̄а̄д* По, *р̄ѐдови* Коб, *р̄ӯже* Ка, *р̄ӯке* СМ; *р̄ѐк̄о* Пј, *р̄ӣбали* Ми, *р̄ӯшило* БД;

б̄ара Тр, *в̄а̄ӣра* Кос, *г̄а̄рава* БД, *д̄ѓбра* Аг, у *З̄а̄дру* Ра, *к̄ор̄ӣе* Ле, *м̄арама* ГИ, *с̄арма* Се;

б̄ѓр НВ, *в̄ј̄ѓтар* По, *др̄уг̄а̄р* Ка, *ђ̄убар* Вл, *кал̄ѐнд̄а̄р* Се, *ф̄р̄а̄ӣтар* Кос.

наб̄ӣј̄ач Се, *на̄ши* Ин, *н̄ѓв̄ѓ* ПИ, *н̄ӯђ̄ѐње* БД; *на̄ӣкр̄ӣӣ* Срб, *на̄ӣѓчили* Кор, *на̄шла* Вл, *нӣсам* ГИ, *нѐ зн̄ам* ГД;

Д̄анка Ра, *ӣѓнос* Ле; *в̄ани* ГД, *д̄анас* Тр, *р̄анӣј̄ѐ* Ми, *с̄ӣӣно* СМ;

б̄ӯнѓван Срђ, *Душан* Кор, *с̄ӣан* Ин, *с̄р̄ѓтан* Пр; *ӣѓгођен* Коб, *ск̄р̄ӣв̄а̄н* Кос.

¹¹¹ О томе в. Драгичевић 1986, 226.

¹¹² У истом раду на стр. 89 наведен је низ таквих примјера. О губљењу иницијалног *j* у Ардалићевој грађи за говор Срба Буковице в. и: Драгичевић 2000, 92–93.

¹¹³ Баотић 1983.

љесковина СМ, ље̑ио ПИ, Љи̑ља БД, љубав Си; љуба̑ају се НВ, љуб̑е се Кос;

би̑ке Пр, ви̑лушк̑а̑р Се, ка̑ље̑е Срб, ља̑евина Бре; бу̑љи Вл; ка̑иш̑е Ле;

љослуж̑и̑и̑ељ По, љр̑ја̑и̑ељ Пј.

његова Бре, њезино Аг, њива Ми, њиве Бр, њу Коб, њушкало СМ; ње̑говали га Кор;

ба̑ња Ле, гора̑њи Се, до̑ња Срб, но̑иња Ка; обла̑а Пр, са̑ња̑м га Ин, шу̑њали се По;

жр̑ва̑ Си, до̑а̑н СМ, ља̑н Тр.

за̑и̑вор Тр, зе̑и Тр, зу̑ба̑р СМ; за̑ку̑о̑ ГИ, за̑си̑ала ПИ, зи̑до̑ По, зов̑ем га Пр;

ло̑за ГД, љо̑зив Аг; до̑зи̑вали се СМ, из̑вез̑ем Се, љр̑из̑на̑и Лу;

бр̑з Кор, во̑з Пј, ми̑ра̑з Ми; скр̑о̑з-на̑скр̑о̑з Кор.

Са̑ва ГИ, се̑сти̑ре Лу, со̑би̑ца ГД, су̑бо̑и̑а Ка; сл̑у̑и̑и̑ Бре, си̑ра̑вља̑ Вл, си̑е̑гло Ра;

зу̑сле НВ, љо̑си̑о̑ље Си, ро̑си̑и̑ја Кос; гла̑са̑м Срђ, љро̑сла̑вили Ин; до̑си̑а Ка;

гла̑с ГИ, љо̑нос По, си̑а̑с Срб; јес̑ена̑с Ка, ју̑и̑р̑о̑с Ин.

жа̑бе Бр, жа̑ур̑ба Аг, жа̑у̑и̑а Коб, жа̑у̑и̑и̑ца Кос; жа̑ли̑ли се Тр, жа̑ело се Пј, жа̑у̑ри̑м Си;

ра̑жи ПИ; љо̑ж̑у̑и̑и̑ Пр, љре̑жи̑вили Ка, са̑жа̑ли̑м се Бре; ља̑ж̑љиво Вл;

ла̑ж Ра, ме̑ше̑ж Кор; б̑е̑ж Ле.

ша̑и̑ка Аг, ша̑рен̑а Бре, ша̑о̑ре̑и̑и̑ Ин, шу̑га Пј; ша̑ли̑ли се ГД, ше̑и̑а̑ По, шу̑и̑и̑;

ма̑шина Лу, но̑иња СМ, љо̑и̑и̑а̑р БД, љра̑и̑ина По; бу̑и̑ли Ка; ви̑и̑е Ле;

кдо̑и̑и̑ БД, кдо̑и̑ Кос, оло̑и̑ Вл, ља̑со̑и̑ Кор, љи̑нк̑а̑ро̑и̑ Кос.

ља̑р Срђ, љиви̑ли Се, љив̑ил̑ни̑ ГИ, љи̑гла Аг, љи̑љ ПИ, љу̑ра БД; љр̑и̑али Ми;

бо̑ља Пр, мр̑и̑ва̑љи̑ Бре, љрес̑е̑љало БД, си̑ље̑ви Пј; ми̑љали се Си;

љла̑љ Ра, љла̑и̑љива̑љ ГД, си̑ља̑ра̑љ Срђ, на љи̑си̑а̑љ СМ.

ља̑ша Бре, ље̑и̑ке Коб, љи̑ни̑ја Аг, љобани БД; ља̑си̑или Ми, љу̑ва̑мо Коб, љу̑љем По;

обла̑чи̑ло НВ, љо̑че̑и̑а̑к ГД; љро̑чу̑ло се ПИ, са̑че̑кали Ра, љо̑до̑чи̑ Ка;

о̑гр̑и̑а̑ч НВ, љла̑ч Ле, љра̑ч Вл.

ћа̑ћа Кор, ће̑лав СМ, ћо̑раво Кос, ћу̑ра̑н Ми, ћу̑рка Се; ће̑ла̑ви̑и̑" Бр, ћу̑ли̑и̑ БД;

ку̑ћа ГИ, љо̑кри̑ће Ин, се̑је̑ћа̑ње Пр; би̑ће Аг, љла̑ћали ГД, љре̑ћу̑и̑и̑ НВ;

ЈОШ НЕКЕ ПОЈЕДИНОСТИ ИЗ КОНСОНАНТСКОГ СИСТЕМА

81.1. Сугласничке замјене

1) Замјена $p > l$ спроводи се у упитној рјечци *зар* и у везнику *јер* у: *зал* у дрўгў наџију ПИ, *јел* ако се да Пј, *јел* је нѣга Пр, *јел* је шкџла от камена Ка, *јел* њни нѣнѣ ПИ.

2) Супституција $l > љ$ присутна је у: *мўшмўља* Тр, *мўшмуље* Тр, *їорџдиљїиїе* Срђ, а $њ > љ$ у: *црнџмаљастї* Срђ.

3) Умјесто $љ$ јавља се л у: *їолоїрївредџм* Се, *їолуїрївреда* Се.

4) Замјену $n > л$ забиљежио сам у: *филанџїрџ* БД, *филанџїраї* БД.

5) И у овим говорима присутна је замјена $m > ч$ у: *јѣднџ* По, Се, Срђ, БД, Ле, Вл, Бре, Ми, СМ, Срб, Тр, *јѣднџча* Кор, *одјѣднџ* Тр, Се, По, Кор, БД.

6) За супституцију $n > њ$ карактеристични су облици: *рўбињџр* ПИ, *иїња* ПИ, *иїње* ПИ, По, Аг, Се.

7) Новијег датума је супституција $v > џ$: *Дїком* Срб, *Дїкон* Срб (у оба случаја ријеч је о градишкој телевизији „Виком“).

8) Супституција $s > ш$ јавља се у: *нџшлице* ПИ, *нџшїни* ГИ, *нџшїш* БД, Бр, СМ, а $з > ж$ у: *звџнѣ жѣмичке* ПИ.

9) Уз чешће *кажѣм – кажѣш* и сл., није необично ни: *каѣ* Пј, Пр, Ин, Се, Срђ, Кор, СМ, Кос, ПИ, *каѣм* Пј, Ра, Вл, Бре, Коб, *каѣмо* Кор, Ка, БД, Аг, Ми, *кајў* Пј, Срб.

10) Замјена $џ > ј$ записана је у ријечцама *да* и *год* у: *јџ* Пј, ГД, па *јџ* Кос, *јџиїа* Ин, *ђе гџј*, *куд гџј* Кор.

11) Ријечца *год* понекад гласи *гођ*: *ђе је гџђ* р"јѣка СМ, до *гџђ* СМ, Пр, БД, Ин, *ђе гџђ* По, Лу, Ми, кад ми *гџђ* пџнѣ на ум Пр, колко *гџђ* ПИ, Аг, *ђе си гџђ* ПИ, што *гџђ* трѣбџ Се, што је *гџђ* рџдиџ По.

12) Присутан је и општепознати ротацизам $ж > р$: *мџре* ПИ, БД, Ра, Ин, Ка, Бр, Се, Аг, Ми, ГД, Лу, *мџре* бїт По, *мџрем* СМ, *мџреїе* Срђ, *мџреи* Се, *мџрда* Кор.

13) Супституције $ч > њ$ карактеристичне су за: *мџсквїџ* Пр, *сѣндвїџ* Пр, на *їѣфѣриџ* ПИ, *ћѣрїиџа* Кор, *ћѣрїиџи* Пр, *ћѣрїиџом* ГД, *шекерїџџа* ПИ, а $џ > њ$ записано је у: *сўђука* Срђ.

14) Обично је: *Мађџр* Пј, Ле, *Мађџара* Срђ, *Мађџарскџ* Кор, али и: *маџџрице* (врста карата) Кор.

81.2. Секундарни сугласници.

Од секундарних сугласника јављају се:

р: *брѣсѣлаӣно* Пј, *брѣсѣослена* Срб; *òљѹшӣрѣм* Кос; *брез њѣховōга* СМ, *брез рōдитѣл̄а* ПИ, *брес пōтребѣ* Пј, *дѣдѣр* БД, *п̄а нд̄ар* БД;

н: *ѣр̄ан̄ѣд* ПИ, *р̄инглов̄ан̄а* БД; *б̄ѹднѣ* Се, Срђ, *о̄ѣамѣт̄ин̄и'о* се Пр; *дōкл̄ен* СМ, *дōкл̄ен ѣ* По, *дōкл̄ен-дōѣл̄ен* Тр, *дōнекл̄ен* ГД, *Бре, дōѣл̄ен-на* Срђ, *нōнде* По, Се, Ка, *од̄авл̄ен* По, Кор, Пр, БД, Кос, *од̄авл̄ен* По, *д̄одавл̄ен* Пр, *од̄акл̄ен* ПИ, *д̄однекл̄ен* Кор, БД, Тр, Лу, *д̄кл̄ен* Кор, *д̄свакл̄ен* БД, *о̄ѣал̄ен* Ка, СМ, *ѣд̄слӣен* ПИ;

в: *ав̄ѹѣа* Ка, *ј̄анув̄ар* Се, Кос, Ле, Бр, Ка, БД, Аг, *ј̄анув̄ара* Срђ, *свирѣна* ПИ, *фѣбрув̄ар* Срђ, БД, Тр, ГИ, СМ; *д̄ѣквач̄ѣш* Се;

м: *д̄к̄ѣмбар* Ра, Ин, Ка, Лу, ГИ, СМ, *д̄к̄ѣмбра* Бр, Бре, Вл; *ѣд̄слӣем* ПИ;

д: *б̄ѹлдожд̄ер* Срђ, *зд̄р̄ак* Ка, Ин, Ра, Се, Аг, ГД, у *зд̄р̄аку* ПИ;

к: *ов̄дек* Ка, *д̄нд̄ак̄* д̄о̄ђ̄ѹ По;

ѣ: *д̄ѣкр̄енѣ* Се;

ч: *с̄ѣр̄аж̄ар̄чѣ* Срб.

81.3. Мало је примјера губљења сугласника мимо оних које диктирају контекстуалне околности. Таква губљења карактеристична су за сугласнике:

м: *нѣа* Кос, *нѣа сп̄аса* БД, *нѣѣш* СМ, БД; *угл̄авнō* д̄обро Кор, *угл̄авнō* н̄ѣје Кор;

н: *ѹѣћ* Кос, *ѹѣшли* Кос;

в: *дограђ̄ѣѣш* Пр, *з̄ѹар* Пј, Ра;

д: *гл̄ѣѣш* Тр, БД, *гл̄ѣо* ГИ, Аг, *ѣд̄глеѣш* ПИ,

ѣ: *д̄ѣѣ* БД, СМ, Бр, Ин, Се, Ра, Вл, Бре, Кор.

СУДБИНА СУГЛАСНИЧКИХ СКУПИНА

82. Њихова судбина и без посебних коментара препознатљива је из примјера који слиједи:

-БД-: *Авд̄ѣћ* Кос, *Авд̄ѣћом* Срђ; *д̄вд̄ан* БД.

бз-: *з̄ова* Аг, БД, *з̄овѣ* Ми, *з̄д̄вика* Ра.

-бл-: *ѣаб̄ља*¹¹⁴ СМ, *ѣаб̄љи* БД, на *ѣаб̄љици* БД, *ѣаб̄љицу* БД.

-бн-: *д̄вн̄д̄* Срб.

-вд-: *д̄овл̄ен* По, *од̄авл̄ен* По, Пр, СМ, *од̄авл̄ен* Срђ, *од̄авл̄ена* Ка.

¹¹⁴ Овако је у западнобосанским ијекавским говорима и у Чечави (в. Дешић, 1976, 200, Козомара, 2005, 39).

- вј-: *чд'ек* – у свим пунктовима.
 -вљ-: *забаљаиш* Тр, *ра̀сѝаљено* СМ, *са̀сѝаљају̀ћи* СМ, *са̀сѝаља̀м* СМ.
 -вн-: *жр̀нови* Кор, *жр̀на̀ло* се Кор.
 вр-: *вреї̀ено* Кос, *вреї̀еном* По.
 -всѝв-: *здр̀асѝвенї̀је* Тр.
 гв-: *гд̀зден̄а* Аг, *гд̀жђе* Лу.
 гд-: *дѹ̀ња* НВ, СМ, *на̀ ду̀њи* Си.
 гл-: *глі̀сїа* Бр, *глі̀сїе* ПИ.
 -гм-: *б̀о̀ме* СМ, БД, ГИ, *даб̀о̀ме* ПИ, Кор, СМ.
 гн-: *гн̄'јѣздо* Пј, По, Лу, Ле, *гњ̀д'їва* Срђ, *гњ̀д'їво* Бр.
 -гн-: *са̀гњїје* ПИ.
 -гњ-: *ја̀ње*¹¹⁵ ПИ, Ка, БД, *ја̀ња̀д* Аг, *ја̀ња̀ди* Ин.
 гр-: *гѹ̀нї̀б̀вно* Тр.
 г-ц: *ї̀б̀ цр̀квен̄о̀га* ПИ.
 -двј-: *мѐђеда* СМ.
 д-гл: *ї̀д̀ гла̀ву* БД.
 д-д: *д̀ двї̀је* ГД, *д̀ др̀вѝа* Бр, *о̀ др̀жавѝ* Тр, *о̀ ду̀каї̀їа* По.
 д-ж: *ко̀ ж̀енѝ* ПИ, *о̀ жївдїа* Тр.
 -дз-: *дз̀б̀внѝ* се СМ.
 д-ј: *д̀ ју̀їр̀ос* Кос, СМ.
 д-к: *ко̀ї̀ ку̀ћѝ* Ин, Пј, Ра, БД, Си, Коб, Тр, *ї̀рѝѝ* кѹ̀ма БД.
 дл-: *гл̄'јѣшо* СМ, *гл̄'јѣце* Кор.
 -дм-: *д̀дм̄а* Тр, Пј, Ин, Ра, Кос, Лу, Аг.
 -дн-: у *Сїнеју* Пр, *ї̀сїанѝ* БД, *ї̀сїанѝм* Срђ, *ї̀анѝ* По, Ка, Ин, Срђ, *ї̀анѹ* Ин, *ї̀рдїанѝ* По, Тр, *ра̀сїанѝ* се Ка, *сїанѝ* Се, *сїанѹ* Ка, *ї̀їанѝ* Пј, ПИ, Аг; *сї̀днѝ* ПИ.
 -дс-: *дс̄'јѣк* По, *оск̀дчнї̀ї* Тр, *д̀сусї̀во* Кор, *ї̀д̀сїан̄ар* По, *ї̀рѝсједнїк* Срђ, *ї̀рѝсїан̄внї̀ци* Ка;
ос̄'јѣче ПИ, *ос̄'јѣчеш* ПИ, *осл̀ужї̀о* ПИ, *осл̀ужї̀ї* Се, *д̀сїан̄вїш* Се.
 У мањем броју ријечи ова група остаје неизмијењена: *градскѝ* Срђ, *љ̀удскї* По, *судскїм* Срђ, *Шведскѹ* Ин.
 д-с: И у сантхијским везама је слично стање: *ка су* дјѝца Пр, *ка се* прд̀-пустѝ СМ, *ка сам* д̀ошд̀ По, ГД, *ка сам* ја̀ По, ГД, *ка су* д̀ошли Пј, *ка свїрајѹ* По, *ка су* сѝл̄ли Ка, *ї̀рѝ сїан* Кор, *ї̀о са̀чом* Ка, *д̀ сїокѝ* Кор, *о сї̀рїца* ГД, *са̀ са̀мо* глѝд̄ам СМ, *са̀ се* сл̀ужѝ Тр, *са̀ се* спрѝм̄ам По, *са̀ свѝ* їмајѹ Пј, *са̀ су* ста̀ли Пр, *са̀ ће* бїт̄ По, *ї̀рѝ свакога* Ка, *ї̀рѝ смрї̀* По, *ї̀рѝ соб̀м* ПИ.

¹¹⁵ Иста је судбина ове скупине и у неким другим говорима. В. Вуковић, 1938–39, 11, Тешић 1977, 208 и др.

- дсв-: *осва̀клѣн* Тр.
 -дсј-: *ѵ̀рѣсједнѣк* Ср, *ѵ̀рѣсједнѣшѣво* Кос.
 д-сѣ: *дѣ̀кѣ сѣ̀е вѣ̀ По, кѣ̀ сѣ̀е дѣ̀шли* ГД.
 -дсѣв-: *срѣ̀сѣ̀во* БД, *срѣ̀сѣ̀ва* Ра.
 д-ѣ: *дѣ̀ада* Бр, *дѣ̀е* ПИ, *дѣ̀еје* Ка, *дѣ̀ба* По.
 д-ѣ: *кѣ̀ ѣ̀е* ПИ, *кѣ̀ ѣ̀е* Пр, *кѣ̀ ѣ̀еш* Ка, *кѣ̀ ѣ̀емо* Пј, *сѣ̀ ѣ̀е* Пј, ПИ.
 -дхр-: *дѣ̀рѣ̀нѣ* ПИ, *дѣ̀рѣ̀нила* Лу, *дѣ̀рѣ̀нѣмо* Тр, Ин, *дѣ̀рѣ̀њени* СМ.
 д-ц: *ѣ̀рѣ̀ цр̀кѣ̀вѣ̀м* Пј.
 д-ч: *о Чер̀кѣ̀зѣ̀* Пј.
 -жд-: *мѣ̀рда* ПИ, Пр, Се, Срђ, СМ.
 -жј-: *бѣ̀жѣ̀* ГД, Тр, Пр, Се.
 зв-: *жвѣ̀ждѣ̀* БД, Ко.
 -звл-: *ѣ̀злѣ̀чѣ̀* Ка.
 -зг-: *мѣ̀зга* ПИ, Ра, Си, По, Коб.
 з-з: *кро за̀ѣ̀вор* Тр, *бе зѣ̀мѣ̀е* Кос.
 -зј-: *кѣ̀зѣ̀ рѣ̀п* ПИ.
 -зн-: *знѣ̀м* Пр, Коб, Ле, СМ.
 з-с: *ѣ̀ Смр̀ѣ̀нѣ̀а* Пј, *и Ср̀бијѣ̀* По, *бѣ̀ сн"јѣ̀га* БД.
 з-ш: *крѣ̀ шуму* БД, *ѣ̀ шкѣ̀лѣ̀* Тр.
 ј-ј: *дѣ̀ је вѣ̀мо* ГД, *мѣ̀ је ѣ̀ѣ̀а* Ка.
 -јн-: *кѣ̀мбѣ̀ј* Се, БД.
 -јс-: *швѣ̀јцѣ̀* Се.
 -јск-: *алу̀мѣ̀нѣ̀скѣ̀* БД, *ра̀кѣ̀скѣ̀* Кор.
 -кв-: *вѣ̀кѣ̀* Ка, *ка̀ка̀ је* ГД, Срђ, *ка̀кѣ̀* Тр, *ка̀кѣ̀ су* Пр, *ка̀кѣ̀ ау̀то* ПИ, *нѣ̀какѣ̀* Се, *свѣ̀какѣ̀* Ка.
 к-г: *до гѣ̀д бѣ̀дѣ̀* Ин.
 -кл-: *ѣ̀кѣ̀а се* СМ, *ѣ̀кѣ̀аѣ̀* ПИ.
 -кѣ̀: *ѣ̀краѣ̀* Се.
 кѣ̀-: *ѣ̀ер* Пј, БД, *ѣ̀ери* Пј, *ѣ̀ерка* По;
 кѣ̀еркѣ̀ ГД.
 -лн-: *дѣ̀кѣ̀лнѣ̀* сѣ̀ла Ка.
 -лѣ̀д-: *валда* Кор, Срђ, Срб.
 -мб-: *абулѣ̀нѣ̀а* Тр, *бѣ̀боњѣ̀рка* ПИ.
 -мѣ̀д-: *седа̀мдѣ̀сѣ̀ѣ̀* По, Кор, Се, *оса̀мдѣ̀сѣ̀ѣ̀* СМ, Аг, СМ.
 мл-: *млѣ̀д* Пр, Ка, Се, Тр, *млѣ̀да* Ра, Ле, ГИ, Тр, *млѣ̀дѣ̀сѣ̀ѣ̀* По, Кос, Лу, Коб, Ин.
 -мѣ̀-: *зѣ̀мѣ̀а* Срђ, Коб, Си, Ра, Пј, *зѣ̀мѣ̀е* ГИ, Тр, БД.
 мн-: *млѣ̀го* ПИ, Срђ, Ра, БД.

- мн-: *зүвно* СМ, *осамнѣсї*¹¹⁶ Пр.
 -мъ-: *сүмљив* БД, ПИ, *сүмљиво* По, ГД, БД.
 -мї-: *зайанїила* СМ, *зайанїиш* ПИ, *їанїи* СМ, *їанїим* Пј, Кор, Срђ, *їанїимо* По, *їанїиїе* Пр, *їанїљив* ГИ, *їанїи'о* Пр, Кор, Коб, БД, БД, *зайамїи'о* Пј, *їамїи* Ка.
 -нд-: *комаданї* Срђ, *оданѣ* ПИ, *їудамени* Ка;
команданї Пр.
 -нђ-: *Ањђелка* Срб.
 -нж-: *ижїњѣр* По,
 -нз-: *їемзије* Пр, *їемзијѣ* По, у *їемзији* СМ, *їемзи'онѣра* Пр¹¹⁷, *їемзију* Срђ, Срб;
бронза Кос, *їензије* По.
 -нј-: *нѣкција*¹¹⁸ Пр, Ка, Ин, Ле, Лу, Тр.
 -нк-: у *буњкеру* Ка.
 -нр-: *варедно* Кор.
 -нс-: *їсан* ГД, СМ, Тр, БД.
 -нсї-: *їсїекїорѣ* По, *исїекїја* По.
 -нсїр-: *исїрумѣнаїиѣ* По, *исїрумѣнїи* По.
 -нї-: *мдмѣїално* По, Се, *їїеданї* Пр.
 -нїр-: *концѣїрїи* СМ.
 -нф-: *концвикује* Пј.
 -їк-: *клўко* Срб, Бр, Ср, СМ.
 -їљ-: *оїлаћкали* ГД.
 їр-: *брѣзїме* Пр, *брѣзїме* ГД.
 їс-: *соваїи* БД, Тр, *соваїи* СМ, *сўје* СМ, Тр.
 -їс-: *їїевсија* ГД, *їїевсије* ПИ, *їїевсијѣ* ГД, *їїевсију* ПИ, *осујеш* ПИ.
 її-: *їїїца* БД, Срђ.
 -її-: *Шїфїїари* По.
 їф-: *фѣнїгѣ* Срђ.
 їч-: *чѣла* Лу, БД, Ра, Пј, СМ, Ми, *чѣле* Ка, Аг, По.
 -їч-: *кдвча* Кос, *кдвче* СМ.
 їш-: *шѣн'ца* Пј, ПИ, *шѣн'цѣ* Коб, ПИ, Кос, *шѣн'цу* Пр, Тр, *шѣн'чнѣг* ГД.
 -їш-: *љѣвишѣ* ПИ, СМ, *љѣвишѣ* БД, *љѣвишў* СМ, *љѣшѣ* БД, *наїљѣвишї* СМ;
двшїи БД;

¹¹⁶ У Станарима сам забиљежио *седамлѣсї* (Козомара, 2003, 642).

¹¹⁷ Потврде оваквих замјена в. и у: Дешић 1976, 203, Симић 1978, 65, Драгичевић 1986, 118.

¹¹⁸ Исп.: Тешић 1977, 196, Реметић 1985, 130.

- љѣйшиѣ По.
 -рк-: џйкулѣра Бр.
 -рм-: жѣндѣри ПИ, у жѣндѣрима Тр.
 -рмб-: Инфорбѣрѣ Кор.
 -рѣй-: аѣйшѣрија Тр.
 -риш-: чашаф Ми, Ра.
 свј-: сјѣйујем Тр.
 -свј-: нѣсјѣйовала Тр.
 свр-: шврѣчак Ка.
 -ск-: сѣоцкѣ Ка.
 скр-: шкрѣба По.
 -сл-: благослѣвили Тр, заѣошѣѣња ПИ.
 слъ-: шѣйѣодчнице БД, СМ.
 с-с: нѣ се заледѣи Пр.
 сѣй-: сѣйѣбло Тр, БД, Аг.
 -сѣй-: кошѣйѣолѣмика Ин.
 -сѣйв-: уѣсѣйовала СМ.
 -сѣйм-: ѣсма Ра, Пј, Се.
 -сѣйсѣй-: шѣсѣйѣ ПИ, Пр.
 -сф-: ѣсвалѣи Се, ѣсвалѣи Срђ, ѣсвалѣиа Кос; ѣсвалѣийрѣни Ка.
 свх-: нѣ свѣйѣајѣ БД, свѣйѣиши Срђ.
 с-ч: ш чѣјѣом СМ, ш чѣйм По, ш чѣјѣком Срб.
 ѣй-ѣ: ѣдѣсѣ дѣвѣтѣ Пј.
 -ѣйк-: ѣкад је ѣвѣј шѣѣер ГД.
 -ѣйл-: мѣйла Лу, Кос, Ра.
 -ѣиль-: ѣрѣйѣљѣча Пј.
 -ѣйн-: мѣйиши Се, мѣйиши Тр.
 -ѣйск-: Рѣвѣѣкѣ Кор, у Рѣвѣѣкѣј Кор, БД, свјѣског Се, Хрѣвѣѣкѣ Срђ, хрѣвѣѣ-
 кѣ Кор, Хрѣвѣѣкѣ Кор;
 свјѣйѣски Кор, свјѣйѣског рѣта Ин.
 -ѣйсѣй-: ѣѣсѣйѣ ПИ, По, СМ, дѣвѣсѣйѣ Ка, ГД; сѣйрѣдѣсѣйѣви'о се Срђ.
 -ѣйсѣйв-: богѣсѣйѣѣвѣ СМ, брѣсѣйѣво ПИ.
 ѣй-ѣй: двѣдѣсѣ ѣрѣѣѣ ПИ.
 ѣй-ѣ: ни ѣе кѣд бѣти Пр.
 ѣйх-: ѣвѣр СМ, ѣвѣриѣ Ле.
 -ѣйѣј-: ѣоѣјѣниши Срђ, ѣѣѣјѣѣен Срђ, ѣоѣѣѣѣујем Срђ.
 ѣй-ш: ѣѣ-шѣсѣй По, ГИ.
 -ѣк-: вѣѣка Ле, БД, Аг.

- ћн*-: *срѣйна* ПИ, *срѣйни* Коб, *срѣино* Лу.
 -*ћњ*-: *вдћњак* Тр, *вдћњаци* Пр, Ле.
 -*фй*-: *јевййнијѣ* По;
јѣфййнијѣ Ин, Ка, *йдјѣфййно* Тр, *йојѣфййњује* Кос.
 -*хб*-: *абѣб* Срђ.
хв-: *вѣйѣ* ПИ, По, *вѣйѣла* Срђ, *нѣ вѣйѣм* Кор;
вѣйѣни Срђ, *вѣйѣи* По.
фѣла ПИ, СМ, *фѣла бдѣу* ПИ, По, Кор, *фѣлѣ* СМ, *фѣлѣ* Срђ, *фѣлѣ се* Тр, *фѣлѣм се* Кор, *фѣйѣли* Кор;
хвѣла ПИ, Срђ.
 -*хв*-: *на њему се вѣйѣило* СМ, *йофѣли* СМ, да се *йдфѣлѣм* Кор, *йдфѣљена* СМ, *йдфѣљено* Се;
йривѣйѣ ПИ, *свѣйѣм* Срђ, *уѣвѣйѣ* Пр, *уѣвѣйѣ* ПИ, *уѣвѣйѣ* ме ПИ, *уѣвѣйѣ* се ПИ, *уѣвѣйѣла* Се, Ко, *уѣвѣйѣи* Пр, Ка, БД, *уѣвѣйѣи* ПИ;
зѣхвѣйѣи Пр, *зѣхвѣѣ* Ка, *йохвѣли* Кор, *йдхвѣљена* СМ, *уѣхвѣйѣ* га Кор, *уѣвѣйѣише* Ка.
хл-: *лѣдан* Ка, *лѣдна* Срђ, *лѣдно* СМ, *лѣдњачѣм* Срђ, *лѣче* По, СМ;
лѣйѣ Срђ.
 -*хл*-: *длѣдѣ* се Ка, *йрѣлѣдѣ'о* сам се По;
йрѣхлѣђена СМ.
хљ-: *љѣб* Бр, Ка, Пр, Кос, *љѣбови* ПИ.
хр-: *рѣна* Тр, *рѣнѣ* ПИ, *рѣну* Тр, *рѣњиво* Се, *рѣсѣиова* Кор, *рѣсѣиѣвѣ* Срђ, *рѣсѣиѣви* По;
рѣнѣ крѣмке Кос, *нѣ рѣнѣ* стѣку Пр, *рѣнѣм* По, *рѣнѣ'о* По, *рѣнѣи* Пр, Кор, Бр, *рѣнѣише* мѣле Кор;
хрѣна Ка; *хрѣнило* Ин.
 -*хр*-: *сѣкрану* СМ;
дѣрѣнѣ По, *сѣрѣнѣ* Ка, БД, *сарѣнила* Тр, *сѣрѣнѣм* Пр, *сарѣниѣ* Пр, *сарѣњивѣн* Пр, *урањивѣли* Срђ;
йрѣхранѣ Срђ.
 -*хй*(*ј*)-: *зѣкѣјѣву* СМ, *зѣкѣ'јѣвали* Ка, *зѣкѣ'јѣвѣи* Кос.
 -*чк*-: *мѣчка* БД, *њѣмачка* Се, *йлѣћку* Кор;
дѣлаћкѣ БД, *йлѣћкали* Пј.
чл-: *члѣнак* Бр, Срб, ГД, *чдјек* По, Пр, Ин, Ка, Се.
шк-: *шкѣла* Кор, *шкѣле* СМ, *у шкѣлу* Лу.
 -*шк*-: *кѣкѣчке* Пр.
 -*шсѣв*-: *дрѣшѣиво* По, Кор, Си.
 -*шч*-: *бѣшча* БД.

ЈОТОВАЊА

83. Резултати новог и јекавског јотовања у српским посавским говорима на истраженом простору не одступају у основним карактеристикама од прилика које владају у сјеверозападној скупини херцеговачко-крајишког дијалекта.

84. Резултати новог јотовања, уз нешто изузетака, у суштини су подударни са приликама које владају у књижевном језику.

1) По тзв. специјалном јотовању јотују се групе *-jiū-* и *-jd-*:

đōhē ПИ, По, *đōhēm* По, СМ, *đōhēмо* По, *đōhū* БД, *izāh* Пр, *nāhēмо* ГД, *nāhū* ПИ, *nāihē* ПИ, *nāihēm* По, *ōbūhēm* По, *ōbūhēш* ГД, *ūđhē* Ка, *ūđhēm* ГД, *ūđhēмо* СМ, *ūđhēш* Се, *ūđhū* Тр, СМ, *ūrōhēш* По, СМ, *ūrōh^u* Пр, *ūhēмо* Кор, *ūnihē* Се, ГД, *ūnihū* Пр.

Јотовање секвенце *-jd-* може да изостане: *ūđjdē* ПИ, Кор¹¹⁹. Одсуство јотовања понекад је последица упрошћавања другог дијела секвенце: *đōē* ПИ, ГД, *đōēмо* ПИ, Кор, *đōēш* ПИ, *izāē* ПИ, *nājē* ПИ, *nāēm* Кор.

2) Редовно је спроведено у збирним именицама на *-je*: *vesēље* ПИ, БД, СМ, Лу, *vesēљу* Тр, Аг, *ū grōbље* ГД, *grōжђа* Се, *grōжђе* Срђ, Бре, НВ, *жѝља* СМ, *жѝље* Се, *здрāvља* Ка, *здрāvље* По, Се, *здрāvљу* Тр, *кđшѝње* Срђ, *лѝшће* Се, Вла, Ка, *ūrōљеће* ПИ, По, Ка, *ūrūће* Ка, *сāће* Ка, *сјēmѝња* Ка, *сūће* Ра, Аг, *цв^uјѝће* Ка.

3) Тако је углавном и у облицима присвојних придјева на *-ju*: *gōвеђā* По, *divļī* ГИ, *jaњећī* Лу, *krāvļēg* Ка, *ūrāсећā* Вл, са *šēлећīм* ГД, иако нису непознати ни ликови типа: *divī* и *krāvī*, а уз редовно: *rđђāк* Тр, Ле, Ра, Ин, *rđђāке* ПИ, Се, *rđђāци* ГИ, Лу, Ми, Вл, може се чути напоредно употреба ликова *нѝћāк* Ми, Лу, Ра, Ин и *нѝицијāк*¹²⁰ По, БД, Кос, Ле.

4) Пошто је суфикс *-и* скоро у потпуности потиснуо свој конкурентни парњак *-ју* у Ијд именица 4. Стевановићеве врсте (в. т. **203**), записано је само: својом *смрђу* Срђ.

5) Новим јотовањем понекад су обухваћени фрикативи *с* и *з*:

сāвīm ђвце СМ, *сāјū* се Кор;

izūира Кор, БД, Аг, *izūира* Кос, Бр, Срб, *ūrēксуира* Тр, *сūира* Кор, Ка, БД, СМ, Тр, Бре, Ин, Ра, Ми, ГИ, *сūирадāн* Тр, *сūиредāн* СМ.

¹¹⁹ Ј. Баотић нема оваквих потврда (Баотић 1983, 106).

¹²⁰ „Постојањем *и* испред суфикса *-јāк* отклоњена (је) могућност вршења промјене“ (Рамић 1999, 328).

6) Мимо контакта са гласом *j* констриктив *ć* забиљежен је у императиву *и́скљѹчи* СМ.

7) По правилима јотовања уснених сугласника јотовање је посвједочено у прилогу *ѵрѣкључѣ* СМ, Кос.

85. Домашаји јекавског јотовања шири су него у књижевном језику, али су много ограниченији него у говорима на крајњем југоистоку херцеговачко-крајишког дијалекта. Њиме су обухваћени сугласници *л, н, д, њ, с, з*, и веома ријетко *џ* и *Ѣ*, мада не сви у истом обиму и са знатним разликама међу самим информаторима.

1) Јотовање сонаната *л* и *н*, које је прихватила и норма српског књижевног језика, најчешће се спроводи досљедно:

жѣљезнѧ Се, БД, *жѣљезнѢ* Срђ, *жѣљезнѢм* СМ, на *жѣљезници* БД, *жѣљезо* Се, Ка, *жљѣба* Се, *жљѣбу* СМ, *кѡљена* ГД, *кѡљено* БД, Тр, *љѣб* Се, *љѣбови* ПИ, *љѣвишѹ* СМ, *љѣка̄р* ГД, *љѣљци* Се, *љѣѢо* Се, Кор, *мљѣкара* Срб, *мљѣчари* Ка, *Њѣмачкѧ* Кор, из *Њѣмачкѣ* По, *њѣмачкѢ* Кор, у *Њѣмачкѡј* Пр, Се, от *ѵрѡљећа* ПИ, *ѵрѡљеће* ПИ, Ка, По, *ѵнѡљеѢан* Тр, *сњѣжан* СМ, *Сњѣжана* Срб, *СњѣжанѢн* Ка, *хљѣба* Ка, Срђ, СМ, са *хљѣбом* Срђ, *шљѣма* Се;

вѡљела СМ, Бр, *вѡљели* ПИ, *вѡљеѢн* ГД, *мљѣли* Кор, СМ, *мљѣло* СМ, *мљѣло* се ПИ, Ка, *мљѣѢи* Ка, *обѡљело* ПИ, *одлѣће* СМ;

дѡље ПИ, По, Кор, Се, Ка, ГД, *љѣвишѣ* БД, *љѣвишѣ* СМ, ПИ, *љѣѢишѣ* По, Кор итд.

Појава је присутна и у формама у којима долази до краћења некадашњег дугог вокала *јаѢи*: *ѵдсљѣ* По, *ѵдсљѣ* Тр, *ѵдѢѢѣ* БД, *ѵѡѢѣ* рѧта Тр.

2) Јотовање оклузива *д* и *Ѣ* спроводи се често у ограниченом броју лексичких јединица:

ђѣвѣр Тр, *ђѣвера* Пј, од *ђѣвера* Кор, *ђѣд* ПИ, Ка, Срђ, Тр, *ђѣда* Кор, ГД, Срђ, *ђѣде* БД, Кос, о *ђѣдовѡј* кѹћи Тр, с мѡѢм *ђѣдом* Ка, *ђѣду* Кор, Тр, *кѹђеља* ГД, *кѹђељу* СМ, Ка, за *мѣђеда* СМ, *Нѣђељко* По, БД, *дђећа* СМ, *ѵранђед* ПИ, *ШђѢѢанђѡн* Кор;

вѢђеѢи СМ, *вѢђо* (аор.), *дѡђерѧ* Ра, Ин, Лу, Вла, *дѡђерало* ПИ, Кор, *дѡђерѧмо* Пр, *дѡђерѢи* ПИ, *дѡђерѡ* ПИ, Срђ, *ѵѣђерѧм* Се, *ѵиђерало* Се, *ѵиђерѢѢи* Ка, *дђерала* СМ, *дђерале* Тр, *дђерали* ПИ, Пр, БД, Тр, *дђерало* Пј, СМ, *дђерѢѢи* СМ, Кос, *дђерѡ* Кор, *ѵдђерѧ* Се, *ѵрѡђерѧј* Кор, *ѵрѡђерѢни* Се, *ѵрѡђерѡ* Кор, *сѢѢѢѣла* се БД, *ђѣдо* вам рѣћ^н Кор, *ђѣла* Срђ, СМ, *ђѣла* дјѣца ПИ, *ђѣли* ПИ, Се, Кор, Аг, Ра, Ми, *ђѣло* Пр, Бр, *ђѣо* Пр, Ин, СМ, Срђ, Ми, Лу, Бре, *ђѣраѢи* Срђ, Кор, Бр, *ђѢѡ* ПИ, По, Кор, БД, Кос, Срб, Ги, Ра, *шђѣли* Пј;

hê бѣј'о ПИ, *hê* вѣтица СМ, *hê* извор Тр, *hê* је тѣ По, *hê* кѡса Се, *hê* линија Ка, *hê* рѣдѣш БД, *hê* Рѣнка Тр, *he* се кѡсѣ Пј, *he* се нѣхѣмо Срђ, *hê* су ПИ, *he* су жѣне ПИ, *he* су њни По, *hê* хе Пр, знѣш *hê* су Пј, *hê* ш БД, нѣхе ПИ, ПО, Кор, БД, Срб, БД, нѣхе Пј, ГД, СМ, Срб, свѣхе По, ГД, СМ, Лу, БД.

Никада се не остварује у облицима *дјѣвѡјка*, *дјѣца* и сл.

3) За јотованье фрикатива *s* и *z* карактеристични су слѣдећи примјери:
ѡсеченѡ СМ, *ѣрѡсеченѣ* Се, *ѣрѡсеченѡ* СМ, *рѣсеченѣ* По, *сѣдѡка* Тр, *сѣнара* Кор;

ѣсесѣ БД, *ѣсекѡ* Се, *ѣсех* ПИ, Кос, *ѣсехе* По, *ѡсекла* По, *ѡсекѡ* По, *ѣѡсесѣ* краву БД, *ѣрѡсекло* СМ, *ѣрѡсечено* Аг, Лу, Ми, *рѣсекла* ГД, *сѣдѡјѣ* БД, *сѣдѣ* По, Аг, Ра, Се, ГД, СМ, Тр, БД, *сѣдѣх* СМ, *сѣдѣ* Кор, Срђ, ГД, Тр, *сѣдѣмо* ГД, Тр, *сѣдѣѡ* БД, *сѣдѣ* ПИ, *сѣкла* Се, *сѣкѡ* СМ, *сѣли* Се, *сѣсѣ* СМ, БД, *сѣѣѣ*м се По, *сѣѣѡ* дѣвѣн БД.

4) Малобројне потврде јотованья сугласника *ц* и *ѣ* посвједочене су у:

хѣѣанице Срб, *хѣсѣа* СМ, до *хѣсѣѣ* СМ, *хѣсѣѡм* СМ;
ѣвѣна ПИ, *ѣвѣнѣ* ПИ.

СУГЛАСНИЧКЕ СКУПИНЕ *ШТ/ШѢ*, *ЖД/ЖѢ*

86. Забиљежени рефлекси ових сугласничких група, које су у процеси-ма палатализације или јотованья настале од старијих скупина **st`* (**sk`*), **zd`* (**zg`*), показују да српски посавски говори између Врбаса и Украине у потпуности припадају тзв. штакавској скупини говора¹²¹. У њима се чак сусреће мање шћакавизама него у неким другим западнобосанским подручјима у којима је српски живаљ имао много мање дотицаје са представницима шћакавских говора¹²². Јављају се, наиме, углавном они шћакавизми који су резултат подновљеног јотованья. Исп. примјере за:

1) скупину *шѣ*: *бѡсѣанѣшѣ* БД, *влѣснѣшѣѣ* Кор, *гѡдѣшѣ* Се, Ка, Кор, Срђ, Бре, Вла, из *дѡрѣшѣа* Ка, *дѡрѣшѣ* БД, Ми, НВ, *хѣбрѣшѣ* СМ, *ѡзѣмѣшѣѣ* Кор, *кѡрѣшѣѣње* Ка, *кѡсѣшѣ* Се, Ка, *нѣмѣшѣѣј* Ка, *неимѣшѣѣина* Ка, *ѡвѣшѣ*"на БД, *ѡгњѣшѣ* ПИ, Срђ, БД, на *ѡгњѣшѣѣ* ПИ,

ѡшѣшѣ"на Срђ, у *ѡшѣшѣ*"ни ПИ, Ка, *ѣдѣшѣен* Срђ, *ѣрѣшѣ* Ле, ГД, БД, *рѣдѣшѣ* Аг, *рѣшѣшѣ* Пј, *сѣрѣшѣ* Ка, СМ, *шѣѣѣ* Пј, ПИ, Ка, *шѣѣѣ*"х Пр; *врѣшѣѣѣ* се Ка, *крѣшѣѣне* Ка, *крѣшѣѣно* БД, Ра, Тр, Пј, *крѣшѣѣѣѣ*на Ка, *нѣкрѣшѣѣно* Ка, *наѣшѣѣѣ* Кор, *ѡшѣшѣѣѣѣ*н Срђ, *ѣднѣшѣѣно* Се;

¹²¹ О класификацији према овој изгласи в. Вуковић 1963, 23.

¹²² В. Петровић 1973, 76–77, Дешић 1976, 173–174.

уд̄ӣӣӣе Срђ, СМ.

2) скупину *ић*: *з̄а̄й̄уӣћено* СМ, *к̄о̄рӣӣћене* СМ, *к̄р̄ӣћ̄а̄в̄а* Тр, *к̄р̄ӣћ̄а̄в̄а̄ӣо* БД, *н̄а̄й̄уӣћ̄а* Срђ, *о̄й̄уӣћ̄о* Кор, *й̄окр̄ӣћ̄а̄ва̄ју* Тр, *й̄р̄о̄й̄уӣћ̄а* БД, *й̄уӣћ̄а̄јӣе* По, *й̄уӣћ̄ало* Срђ, *й̄уӣћене* СМ;

з̄а̄й̄уӣћ̄а̄ӣо БД, *к̄р̄ӣћен* БД, *р̄ас̄к̄р̄ӣћа* Пр, на *р̄ас̄к̄р̄ӣћу* По.

Данас је фреквентнији лик *д̄ӣӣӣина* него *д̄ӣћина*, иако информатори тврде да су њихови преци употребљавали искључиво овај други облик.

3) скупину *жд*: *д̄в̄а̄ м̄о̄ждан̄а* Пј, *м̄о̄ждан̄и* Ра; *з̄в̄ӣжд̄и* Ка, Бр, ГД, ПИ, Ин, *з̄в̄ӣжд̄им* Бр, Срб, Кос, *з̄в̄ӣжд̄имо* Кор, *з̄в̄ӣжд̄ӣӣе* Ле.

Није нађен ниједан примјер за скупину *жћ*.

МЕТАТЕЗА

87. Случајеви замјене редослиједа фонема у овим говорима показују да нема неких битнијих посебности у поређењу с одговарајућим стањем у српским говорима у ближем окружењу. За утврђивање једне од оваквих изофона, у поређењу са стањем у српским говорима западније од Врбаса, најинтересантнији су облици именица *ла̄ӣак* и *но̄ӣак*. Ови се облици, према нашем материјалу, чешће појављују у источнијем дијелу ових говора (истина, што је и сасвим очекивано, са доста примјера стандардне употребе), а идући према западној граници лагано ишчезавају и изједначују се са гласовним реализацијама у оним говорима у којима „премјештање“ фонема у ликовима наведених именица није извршено. Исп.:

ла̄ӣак Пј, Се, БД, Аг, Ми, Си, *ла̄ӣка* Се, БД, *ла̄ӣк̄о̄в̄а* Пј, Кос, СМ, на *ла̄ӣку* Пј, Аг, Рап, *но̄ӣак* Пј, Се, Кос, БД, *но̄ӣа̄к̄а* Кос, Аг, Ра, *но̄ӣка* ПИ, БД, Ми, *но̄ци* Пј, Се, Кос, *но̄цима* БД, Аг, Лу, по *но̄цима* Лу;

и: *но̄ка̄ӣ* По, Ин, СМ, *но̄к̄ӣа* Срб, СМ, Срђ, *ла̄ка̄ӣ* По, Срб, Ин, Срђ, *ла̄к̄ӣо̄в̄а* Срђ, на *ла̄к̄ӣима* Ин.

М. Дешић у најисточнијим пунктовима западнобосанских ијекавских говора не наводи ниједан примјер с извршеном метатезом у поменутиим лексемама¹²³, а ни С. Далмација нема таквих потврда¹²⁴, па би могло бити да је управо Врбас приближна граница распрострањања ове изоглосе. У одјељку у коме је обрадио метатезу Ј. Баотић уопште не помиње ни *нока̄ӣ* ни *лака̄ӣ*¹²⁵.

(Изоглосу ове појаве в. на стр. 221.)

¹²³ В. Дешић 1976, 193–194.

¹²⁴ Исп. Далмација 1997, 88 и Далмација 2004, 146.

¹²⁵ В. Баотић 1983, 110.

88. Остали случајеви метатезе слични су као у већини сродних говора и фреквентни су у ограниченом броју ријечи, углавном страног поријекла:

бавлан Се, *бавлане* ПИ, *барјак* По, *барјака* ГИ, *барјаџи* БД, *инфракџи* БД, *имала* три *инфракџи* БД, *пòт њаузòм* СМ;

и у прилошким облицима:

вòд БД, *нòде* Бре, *нòи* ГД, *вòј* Пј, *вòјка* Тр, *овдàлєн* По, Бр, Кор, Пр, ГД, *òвдлєн* Пр, *òвдлєна* Кор, *òндàлє* По, Аг.

Редовно је *вàзда*, *вàздàн* и сл.

Биљежено је само: *мàнасѝр*, *нàћве*, *сàв*, *свà*.

Лексема *желудац* може да се јави и са извршеном: *жèдлац* СМ, на *жèдлацу* БД; и са неизвршеном метатезом: *желùдац* Срб, *желùца* Ка.

ХАПЛОЛОГИЈА И СРОДНЕ ПОЈАВЕ

89. И овдје се облици именице *кукуруз*¹²⁶ и њених деривата најчешће сусрећу у хаплолошким ликовима: *кùруз* БД, НВ, Срђ, Тр, Ра, Пр, Коб, Лу, ГИ, СМ, *куруза* ПИ, ГД, Бр, Се, *кùрүзà* Пј, Бре, Кор, Ка, *курузара* Се, Срђ, *кùрузе* ПИ, Ле, СМ, Ин, *кùрузи* СМ, Ра, Кос, Аг, Пр, ГИ, *кùрузнѝм* БД.

Остале потврде за губљење гласовних низова у појединим облицима ријечи и сантхијским везама наводим без посебног коментара:

кò *ћè* (= код куће) ПИ, БД, По, Аг, Ра, Бр,

лабайòрију Срђ, *Мàрчàни* (становници Мартинца) СМ, *муадìни* Пр, *цигáру* По;

ѝкѝ (икакав) Срђ, Се, Ле, нег *ѝш* дрүгò Срђ, *нèкав* СМ, *нèквè* Кос, *мè* ш чинѝ Тр, *нѝкè* пàре Кор, *нѝкè* прѝмједбè ПИ, *нѝкè* рачунициè Пр, *нѝкò* пѝтање ПИ, *нѝш* ПИ, Кор, Кос, *шѝòква* Ка;

задовàљајүћè Кор, *брò* јтро БД, *брà* вечè Бр;

àј дàљè БД, *àј* ми прòдàј слàву Пр, *вѝћеш* Тр, БД, СМ, Аг, *вѝш* По, Кос, ГИ, Ра, *јè* сèстра Пј, *мèѝ* (метнути) ГД, *мѝсла* Тр, нè *мош* ПИ, штà *мòш* СМ, *нàсјейовала* Тр, *òш* кùћи Ка, кàко *ш* Ка, колко *òш* По, *нèш* ПИ, ГД, Тр, *òшли* ПИ, *òшò* Ин, *ѝòкүйàли* (покуповали) Се, *мòрà* *ѝòник* (поникнути) ПИ, Кор, ако *ш* зарàдит Се, ако *ш* тò СМ, *ћè* *ш* бѝт БД, кù *ш* тò гòвòрит БД, па *ш* вѝдјет ГД, штà *ш* ПИ, штà *ш* тѝ Кос, Срђ, *швàјцò* (швајцовао) Се;

¹²⁶ Пецо на другачији начин тумачи губљење фонемског низа ку: „У цијелој западној Босни имамо *кùруз*, *курузàна*, *кùрузѝше/кùрузѝшиє* и сл. Понегдје се ово објашњава хаплоглијом. Ипак ми се чини да је у питању редукција гласова, прво самогласника у па затим оклузива к: *кукуруз-кукруз-куруз*“ (Пецо 1975, 250).

др̀укчѐ ПИ, БД, *йм̄а́ о̀в* Пр, Тр, *д̀влѐн* Пр, *д̀д̄а́* (отуда) ПИ, Кор, *д̀д̄уд̄а́* (одовуда) Срђ, *д̀зд̄д̄* Се, Ка, Тр, ГИ, Ра, См, БД, *д̀зд̄д̄ље* ГД, *д̀зг̄д̄* ПИ, По, Кор, Се, Ка, *д̀клѐн* Кор, По, Кос, Аг, Ми, НВ.

ОСТАЛЕ НАПОМЕНЕ О КОНСОНАНТИЗМУ

90. Десоноризација финалних звучних сугласника, појава карактеристична за западнију скупину сјеверозападног огранка херцеговачко-крајишког дијалекта¹²⁷, није карактеристика ових говора. На читавом терену прикупљено је свега неколико потврда за случајеве:

а) са потпуном: кад *гд̄ћ* *йд̄е* Тр, куд *гд̄ћ* *пд̄ћеш* СМ, *ка̄ӣ* *н̄е* *глед̄ам* Ка, *нӣкӯӣ* По, *д̄ӣӯӣ* БД, *са̄ӣ* Се.

б) са дјелимичном десоноризацијом: *бр̄од̄ӣ* Кор, *ј̄а̄з̄* Се, *ра̄ж̄* Пј, *нег̄* сам *ра̄дӣо* Кос.

91. Асимилације и дисимилације сугласника врше се по општепознатим законитостима. Већи број примјера за ове случајеве дат је у т. **82.** *ид̄јд̄е* ПИ, Кор¹²⁸.

92. Домашаји промјене *-л > -о* подударни су са стањем у већини других српских говора, што подразумеива да су на читавом терену обични аналошки ликови именица на *-лац* типа: *донд̄сӣоц*, *руковод̄дӣоц*; *ӣра̄ӣӣд̄ӣца̄*, *сӣарос̄ј̄едӣд̄ӣца̄* и сл.

93. Нема палаталнијег изговора сонаната *л* и *н* у позицијама испред вокала *и*.

О алтернацијама веларних сугласника в. у т. **199.**

¹²⁷ В. Драгичевић 2001, 85.

¹²⁸ Баотић нема оваквих потврда (Баотић 1983, 106).

III. АКЦЕНТИ

A. ОПШТЕ НАПОМЕНЕ О АКЦЕНТИМА

94. Српски посавски говори између Врбаса и Укрине имају новоштокавску акцентуацију, дакле прозодијски систем који чине четири акцента међусобно различита по трајању и интонацији: краткосилазни (˘), краткоузлазни (˘), дугосилазни (˘), дугоузлазни (˘), те поста акценатска дужина (–) и неакцентована краткоћа.

И дистрибуција акцената је новоштокавска. Силазни акценти углавном се редовно јављају на једносложним ријечима и првим слоговима вишесложних ријечи, узлазни акценти могу се наћи на свим слоговима вишесложних ријечи осим на посљедњем, који обично није носилац акцената¹²⁹. Исп.:

а) *би̇ч* ПИ, *Гр̇к* Бре, *ћѐд* СМ, *кѓ̇њ* БД, *ми̇ш* Се, *и̇р̇си̇* Пј, *си̇и̇* Тр, *че̇и̇* Бр; *в̇ук* СМ, *глу̇в* Ин, *да̇ј* Коб, *ћа̇к* Аг, *жу̇и̇* ПИ, *зе̇ц* Пр, *ја̇* Срђ, *кљ̇уч* Тр, *ми̇* Кор, *но̇ж* Лу, *и̇а̇ј* Срб, *че̇р̇си̇* Пј, *ма̇к* Ка;

ба̇ц̇ Срђ, *вје̇тар* БД, *ва̇ри̇* се Тр, *гд̇лубови* Ин, *дѓ̇к̇и̇ор* Аг, *за̇вјеса*, *и̇гле* Срб, *кри̇ви̇*, *Ми̇ломи̇рка* По, *ма̇јси̇орови* СМ, *Ми̇шкѓ̇вци* Ми, *на̇гло* Коб, *ѓ̇вце* Ра, *и̇р̇ѓ̇зѓ̇* БД, *чу̇ва̇* се Ле;

б) *Бо̇жо* По, *ви̇кали* СМ, *вели̇чаи̇* НВ, *гѓ̇ди̇ши̇њи̇* ПИ, *дон̇еси* Бр, *кѓ̇ина* По, *и̇олови̇на* Кор, *и̇ѓ̇ира̇жи̇ли* СМ, *Пр̇ња̇вор* ГИ, *си̇и̇у̇а̇ци̇ја* Кор, *и̇теле̇фони̇рѓ̇* Ра, *чи̇ни̇ја* Срб, *и̇и̇р̇ли* се СМ и сл.

95. Одступања од ортоепске норме српског књижевног језика која се јављају у овом говорном ареалу у основи су она која су већ забиљежена и у другим говорима херцеговачко-крајишког дијалекта¹³⁰. Своде се на следеће:

1) Силазни акценти изван првог слога могу се срести у формама неких ријечи страног поријекла, у домаћим сложеницама, као и у облицима генитива множине одређеног броја вишесложних именица мушког и средњег рода:

¹²⁹ О развоју српског акценатског система в. у Ивић 1991, 109–127, и у литератури која је тамо наведена.

¹³⁰ В., нпр., Петровић 1973, 14, Дешић 1976, 208, Козомара 2005, 46–47, Драгичевић 2007, 29 итд.

а) *ађуӣӣа̄нӣӣ Срђ*, *абула̄нӣӣа* Тр, *агрега̄ӣор* Тр, *а̄ӣа̄ӣе̄нӣӣ* ГД, *Аус̄ӣра̄лӣј̄е* По, *Аус̄ӣра̄лӣју* Пр, *дӣӣло̄мӣра̄нӣӣ* По, *дӣр̄е̄к̄ӣно* Пј, *дӣрӣге̄нӣӣ* Ле, *ис̄ӣрӯм̄е̄нӣӣ* По, *каӣег̄о̄рӣј̄е* Срђ, *кома̄да̄нӣӣ* Аг, Пр, Срђ, *кома̄да̄на̄ӣӣа* Бр *комунӣс̄ӣа* Срђ, *комунӣс̄ӣе* ПИ, *комунӣс̄ӣи* ПИ, *комунӣс̄ӣичк̄а* ПИ, у *мом̄е̄нӣу* ПИ, *ӣара̄да̄јз* Се, *радӣја̄ӣор* БД, *ӣакс̄ӣс̄ӣа* Ка, на *ӣеле̄вӣзору*, *ӣес̄ӣам̄е̄нӣом* Срђ;

б) *Аус̄ӣро̄ӯгарск̄а* Срђ, *ис̄ӣовр̄е̄мено* Аг, *Југосла̄вӣј̄е* Пр, СМ, *Југосла̄вӣји* Кор, у *ме̄ђӯвр̄е̄мену* ГИ, *ӣо̄љо̄ӣр̄ӣвр̄е̄да* Пј, *ӣо̄љо̄ӣр̄ӣвр̄е̄ди* По, *ӣо̄љо̄ӣр̄ӣвр̄ед̄не* СМ, *ӣо̄љо̄ӣр̄ӣвр̄ед̄нӣ* Срђ, *ӣо̄љо̄ӣр̄ӣвр̄ед̄нӣк* Тр, *ӣо̄љо̄ӣр̄ӣвр̄ед̄ом* СМ, *ӣравосла̄в̄не* в̄ј̄ер̄е По, *само̄ӣд̄слуга* ГИ, *ӣако̄з̄ва̄нӣ* По, *ш̄ве̄ӣод̄ч̄нӣца* Ра, *ш̄ве̄ӣод̄ч̄нӣце* БД;

в) *Далма̄ӣӣна̄ца̄* Бр, *добров̄о̄ља̄ца̄* Ин, *дома̄ӣӣнс̄ӣа̄ва̄* Ра, (али: *дома̄ӣӣнс̄ӣа̄ва̄* Ка), *кома̄ра̄ца̄*, *конс̄ӣр̄ӯкцӣја̄* Срђ, *кӯкӯр̄ӯза̄* Срђ, *мӯш̄ка̄ра̄ца̄* Ка (и: *мӯш̄ка̄ра̄ца̄* БД), *омла̄дӣна̄ца̄* Коб, *ӣравосла̄ва̄ца̄* Тр, *ӣре̄вар̄а̄нӣӣа̄* Кор, *Слов̄е̄на̄ца̄* Кос (поред: *Слов̄е̄на̄ца̄* Ра), *Црно̄г̄о̄ра̄ца̄* Пј.

За ове говоре, међутим, нису карактеристични они непренесени силазни акценти какви се могу срести у говору требавских Срба¹³¹.

2) Узлазни акценти могу се наћи на оним једносложним облицима ријечи који су претежно формирани као резултат потпуне редукције вокала у финалним позицијама. Најчешће се у таквим случајевима јављају испред енклитичких облика, те се у суштини и не ремете основна правила о дистрибуцији акцената, али није необично ни њихово јављање у неким другачијим позицијама. Исп.:

да *бо̄г* да Пј, *о̄н* ће знат Ра, *о̄н* би ми пришли СМ;

могло би се *до̄ћ* Ка, са̄ ће *до̄ћ* Ин, па ћемо *ӣћ* ПИ, није се могло *ӣћ* ГД, *нӣс* дирали БД, и *о̄нда̄ а̄ј* тамо ГД, *а̄јд* о свом трџку ПИ;

нешто *ва̄к* По, *е̄во ва̄к* Кор, *во̄ј* смо дошли Пј, *во̄ј* га нашџ БД, *во̄ј* ми је најбоље Срб, *о̄вд* је топлије Пј, *о̄вд* ми стџка ПИ, *ӣа̄к* ћу казат Пр, *ӣа̄к* је било Срђ, БД, *ӣа̄к* смо ти прошли Кос, *ӣа̄к* је то ПИ, *ӣа̄к* ме научи Срђ, Аг, *ӣӯј* смо Се, *ӣӯј* ћу Кор.

3) Знатно су чешћа и разноврснија јављања облика појединих ријечи у ликовима са два акцента, на шта упућују сљедеће потврде: *а̄ӯшо̄ӣӯӣу* Кор, *до̄бро̄др̄е̄ж̄е̄ћӣ* Ка, *на̄јве̄ћӣ* Пр, Се, *на̄јг̄о̄ра̄* Пј, *на̄јгор̄е* По, СМ, *на̄јкрӯӣнӣја̄* Бр, *на̄јмл̄а̄ћӣ* По, *на̄јӣвр̄ћа̄* Пр, *ӣра̄ӯнучӣћи* Кор, *с̄р̄ӣско̄хр̄ва̄цк̄ӣ* Кор;

¹³¹ О томе в. Драгичевић 2004, 455–456.

најбезбједнијѐ Ми, најгласнијѐ Вл, највишиѐ Кор (и: највишиѐ По), најирѐчѐ Пр, најийѐжѐ Пр, најцрњѐ Пов, најчудније Си, јѐдамйуи БД, нѐвјероватино Се, ирвостийѐено Кор, ирѐишиивзакониѐо По, суйирадан Тр, иако̀рѐкѹћ Кор.

Тако је и у називима крсних слава: *Ђурђевдан Кор, Крстиовдан Ка, Марковдан БД, Никољдан Пр, Ситјѐйањдан Кор, Шћѐйањдан Кор.*

4) Дезакцентуација није необична у бржем темпу говора и у позицијама кад се посебно истичу поједине ријечи: *јѐдѐ онѐ крме Пј, имам јѐш иѐг бра̀та Пј, добра̀ вечѐ Бр, добар дан См, шта̀ ти ја̀ знам ПИ, морда̀ је рѐкла ПИ, шта̀ ја̀ знам ПИ, да ја̀ њи ра̀ним По, ко иѐо сам ја̀ По, у Коиѐор Вѐрошу Пов, оне ђбавезе Кор, ону зѐмљу Кор, иѐо но ка̀жѐ Се, он је на Во̀зѹћѐ Се, ка̀ко иѐ Кор, ко иѐо сам прѝчѐ Кор, јес ти тѐ Кор, са иѐом ла̀ћѐм Ка, иѐмеђу себе Ка, иѐо смо да̀вно Ка, иѐије жѝца Ка, и ми глѐдали Ка, ко иѐо са̀д Срђ, да ја̀ не сијем Срђ, как се ја̀е прѐда̀ Срђ, иѐо је стѐ пѐстѐ Срђ, нѐси иѐо См, ка̀к ја̀ ра̀дѐм Тр, онда̀ бѝло Бре, овом бра̀ту Бре, оном ма̀јстору Ле, да смо ирије мо̀гли Ра, как би се рѐкло Срб, данас пѐтак ГИ, ка̀ко иѐ Се и сл.*

96. Постаценатске дужине, такође, понашају се у новоштокавском духу. Потврђује то и грађа, која упућује на то да се, у главнини случајева, чувају у свим оним акценатским категоријама у којима су обавезне и у књижевном језику¹³². Исп.:

1) *бу̀ва̀ См, гра̀ба̀ља̀ Ин, гу̀са̀ка̀ ГИ, дѐвојакѐ Аг, да̀на̀ БД, љѐђѐва̀ Ми, ѐксѐра̀ Пј, жѐна̀ БД, игрѐнкѝ БД, јѐргѐна̀ Кор, ја̀ја̀ Се, љу̀дѝ БД, Лу, НВ, муслима̀на̀ Кор, на̀шѝ Коб, ПИ, ова̀квѝ Бре, Тр, См, ова̀ца̀ Вл, иђсло̀ва̀ БД, иђиѐомѐка̀ Си, са̀иѐѝ Срб, иѐежа̀ка̀ Лу, ирѐкиѐѐра̀ Тр, иѐа̀квѝ Коб, Срђ, иђл"кѝ Ра, Францу̀за̀ ГД, чеѐѐѐва̀ Ле, иђло̀ва̀ Ка;*

2) *ба̀бѐ Бр, Вѐсѐлкѐ См, га̀здар"ѐ БД, ду̀њѐ БД, ду̀шѐ Ми, жѐнѐ Тр, змиѐјѐ Кор, иглѐ Ра, ја̀букѐ По, Јѐва̀нкѐ См, кђнобар"ѐ Пр, крѹшкѐ Се, лѐйужѐ Кос, лѝс"ѐ Ин, машѝнѐ См, нѐсрећѐ БД, ириѐјѐ Пј; с Вѐснѐм ГД, ду̀шѐм ПИ, жѐнѐм См, за̀мјенѐм Тр, иглѐм Бр, с кђмиши"ѐѐм НВ, меѐилѐм Срб, ирѹгѐм Срђ, ру̀кѐм Кор, сѐиѐзѐм Ка, чеѐикѐм НВ;*

3) *бу̀дућнѐсѝ Кор, глѹйѐсѝ ПИ, мла̀дѐсѝ БД, могућнѐсѝ Ин, иђдмѹклѐсѝ БД, ирѐднѐсѝ Ра, ирѐшлѐсѝ См, случѐјнѐсѝ Кос, сѐиѐабилнѐсѝ Пј, сѐиѐрѐсѝ Тр, шкрѐиѐсѝ Аг;*

4) *бу̀ра̀д ГД, гу̀шча̀д Се, ја̀ња̀д Вл, иѐла̀д ПИ, ирѐса̀д Пр, иѐѐла̀д Се;*

¹³² Исп. Николић, Б. 1970, 13.

бјѣжѣње БД, *вѣзѣње* Тр, *гладѣвѣње* Ин, *грѣдѣвѣње* ПИ, *зимѣвѣње* НВ, *јадиковѣње* Кор, *кѣйѣње* Срб, *лѣйѣње* Кос, *ијѣвѣње* Ра, *иддизѣње* Си, *шарѣње* БД;

5) *брѣйм* Ин, *бѣлеснѣ* БД, *вѣнскѣ* Ра, *гѣрнѣ* БД, *дѣгачкѣ* ПИ, *жѣлавѣ* Вл, *зѣједничкѣ* Лу, *ивѣнскѣ* СМ, *крѣжнѣ* Коб, *лѣдѣ* Се, *лѣнскѣ* Бре, *нѣвѣм* Ка, *ѣкрѣглѣ* Срб, *иѣнонѣ* Ле, *срѣчачкѣ* Тр, *иѣвнѣ* БД, *нѣравѣм* Се, *црѣвенѣ* Срђ;

6) *врѣнѣ* ПИ, *дѣкѣзѣно* Тр, *зѣкључѣни* Ин, *ѣковѣна* СМ, *идѣлѣйѣни* Срб, *идѣдѣиѣ* Пр, *рѣсѣргѣни* БД, *слѣкѣиѣ* Кор, *идѣшрѣиѣне* Ми;

7) *дрѣгѣ* Аг, *ѣсмѣ* Пр, *ѣсмѣга* Ле, *иѣрѣвѣ* Ка, *иѣрѣнѣ* Ин, *пѣдѣсѣт* и *чѣиѣврѣиѣ* Коб, *шѣснѣсѣиѣ* Пј;

8) *глѣдѣм* Ка, *кѣжѣм* Лу, *рѣдѣм* ГД; *дѣнѣш* Ра, *нѣсѣш* Вл, *идѣсѣирѣш* ГИ; *вѣчѣ* СМ, *кѣйѣ* Срб, *идѣсмѣиѣрѣ* БД; *крѣнѣмо* Се, *нѣйѣунѣмо* Тр, *ѣдѣмо* Ка; *ѣдравѣиѣ* Ле, *нѣсѣиѣ* ПИ, *чѣкѣиѣ* Кос; *лѣјѣ* Кос, *мѣрѣјѣ* СМ, *иѣѣѣјѣ* Срђ;

9) *глѣдѣј* ПИ, *дѣдѣј* Аг, *идѣдѣј* Срб, *рѣзглѣдѣј* Срђ, *сѣѣѣвѣј* Ра, *сѣслѣушѣј* Ка, *иѣрѣгѣј* ГД, *чѣиѣј* СМ.

10) *глѣдѣјѣнѣ* ГИ, *дѣносѣнѣ* БД, *жѣвѣнѣ* Пр, *нѣзнѣјѣнѣ* Бре, *иѣзѣнѣ* Ин, *рѣѣѣјѣнѣ* По, *сѣдѣнѣ* НВ.

97. Међутим, као и у главнини других говора херцеговачко-крајишког типа, у неким случајевима се не остварују.

1) Обично се губе на вокалу *e* презентске основе бројних глагола прве Стевановићеве врсте уколико глаголски облици који се граде од такве основе имају дугоузлазни акценат¹³³: *вѣзе* СМ, *вѣче* Ле, *знѣдем* Ка, *крѣде* ПИ, *ѣирѣде* СМ, *иѣмѣзе* Ин, *иѣреде* Се, *рѣсѣирѣсе* Ка, *иѣреде* ПИ, *иѣресем* Кор, *иѣѣѣш* Ка, *укрѣдѣш* ПИ, али: *иѣмѣзѣ* Ка, *иѣресѣѣш* Кос, *укрѣдѣш* ГД.

2) Губе се и у већини случајева из облика презента код глагола са основном на *-је*: *врѣје* Кос, *дѣјем* Тр, *иѣзѣје* Ка, *изѣскује* Се, *искљѣѣѣје* Пр, *кѣйѣје* ПИ, *мѣлѣѣјем* га По, *ѣбује* ПИ, *ѣкрѣѣѣје* ПИ, *ѣсѣиѣје* ПИ, *ѣиѣѣје* Ка, *идѣкрије* Пј, *иѣѣѣѣѣјем* Срђ, *иѣиѣиѣје* СМ, *иѣрѣѣѣје* БД, *иѣрѣѣѣјем* ГД, *сѣје* Пј, *нѣсѣјем* Срђ, *нѣсмѣјем* Се, *сѣје* БД, Тр, *сѣјем* БД, *урѣѣје* ПИ, *ѣсѣиѣје* СМ, *чѣјем* По, *иѣјем* ГД, уз ријетко: *сѣиѣѣ* Ка.

¹³³ „Најпре су сви говори имали ситуацију која се може свести на формулу *иѣресем: рѣдѣм*. У другој фази у севернијим млађим новоштокавским говорима настаје ситуација која се може свести на формулу *иѣресѣм: рѣдѣм*. У трећој фази у севернијим млађим новоштокавским говорима настаје ситуација која се може свести на формулу *иѣресѣм: рѣдѣм*“ (Николић, Б. 1970, 103).

3) Код именских ријечи, ако се занемари потпуно одсуство старих дужина на наставку *-ама* у облицима ДИЛМн именица на *-а* – очуваних, иначе, у бројним источнијим српским новоштокавским говорима¹³⁴ – процеси неутрализације постакценатских дужина највише су захватили облике НАјд оних именица ж. рода на *-осӣ* код којих се испред овог суфикса налази дуг слог: *злӯиосӣ* Срђ, *могӯћносӣ* ПИ, *о̄йасносӣ* Кос, *йо̄јединосӣ* Се, *йо̄слушносӣ* См, *редов̄носӣ* Ми, *р^ујей̄косӣ* Срђ, *сигӯрносӣ* БД, *случа̄јносӣ* Срђ¹³⁵.

4) Губљење дужина при бржем темпу говора записао сам у: *бѡџӣћна* Ка, *бр̄авѣ̄ћим* ПИ, *с Во̄зӯће* Се, *гѡд^нн̄а* (Гмн) ПИ, *јѡд̄йна* Тр, *кос̄аца* Пј, *мјѡсеца* Кос, *ѡмладинску* ПИ, *й̄рӣја̄й̄ан* Тр, *чѣ̄й̄ничким* ПИ;

ѡд̄ћеро ПИ, *ис̄ја̄ѡдају* ПИ, *к̄а̄е* Кор, *й̄ѡд̄ӣџе* (през.) Се, *й̄ѡд̄руг̄ӣвају* се Срђ, *й̄ѡд̄ла̄џе* ПИ, *й̄ѡй̄ӣју* ПИ, *й̄рѣ̄й̄ѡѣраш* ПИ, *й̄рѡслав̄љају* См;
љѣ̄й̄ше Кор, *н̄а̄ј̄в̄й̄ше* ПИ, *н̄а̄ј̄гѡре* Кос.

98. С друге стране, као и у бројним другим говорима, појављују се и секундарне постакценатске дужине које Даничић није забиљежио. Тако, на примјер:

1) Дужење вокала пред сонантом као посљедица губљења полугласника у слабом положају скоро је редовно у присвојним формама на *-ин*: *ба̄б̄й̄н* Ин, Ра, Аг, *Бѡрк̄й̄н* Ле, *Влад̄й̄н* По, *Гѡс̄й̄н* См, *дѡд̄й̄н* Срб, *жѡн̄й̄н* Ра, Пј, Се, *њѡз̄й̄н* Лу, Кос, Вл, Коб, Тр, БД, *Рад̄й̄н* Ле, *сѡс̄й̄р̄й̄н* НВ, По, *й̄й̄ѣ̄й̄к̄й̄н* Срб.

Без дужине записано је само: *сѡс̄й̄рин* ПИ.

2) Код присвојних придјевских форми на *-ов/-ев* стање је компликованије. Грађа којом располажем упућује на закључак да су чешћи облици са дужином, премда ни јављање облика без дужине није необично:

а) *бр̄а̄й̄ѡв* Ка, Си, Тр, Ми, Ин, *Душанѡв* Ра, *ма̄ј̄с̄й̄ѡрѡв* Лу, *Ма̄ркѡв* Аг, *м̄ӯжѡв* Срђ, По, *њѡгѡв* См, Бре, Ин, Пј, Тр, Вл, Се, БД, БД, Аг, *ѡчѡв* Ин, Ра, Ка, Ле, По, Бр, Коб, *Пѣ̄й̄рѡв* ПИ;

б) *бр̄а̄й̄ѡв* Ра, Срб, Тр, *њѡгов* Вл, ПИ, Кос, Ка, *Слобѡданов* Ка.

¹³⁴ В. Вуковић 1940, 226, Николић, М. 1972, 637 и 1991, 79–81, Станић 1982, 76, Реметић 1985, 69–72, Николић В. 2001, 265–266, Радовановић 2006, 246 и литературу која је тамо наведена.

¹³⁵ У говору Тршића дужина је редовна у свим падежима (Николић, Б. 1968, 386). У говору Баније и Кордуна дужина на суфиксу *-осӣ* јавља се ако му претходи кратак слог (Петровић 1978, 24). Код млађих говорника херцеговачко-крајишког дијалекта, према мојим запажањима, процес губљења ове постакценатске дужине готово је у потпуности завршен.

3) Код присвојних придјева који се завршавају суфиксом *-ав* подједнако често заступљени су облици са дужином, као и они без ње. Исп.:

а) *ба̄ла̄в* Бре, *га̄ра̄в* Ин, Си, *дла̄ка̄в* Кос, *жѝла̄в* Срб, *кља̄ка̄в* Ка, *лӯка̄в* Срђ, *мӯѝа̄в* Пј, *слӣна̄в* См;

б) *блѝна̄в* Тр, *гр̄бав* Тр, *клѝма̄в* Кос, *коврца̄в* См, *кр̄вав* Кос, Се, Вл, *мӯѝав* Лу, *ѝврдо̄глав* Ле, *ћдрав* БД, *чӯѝав* См.

4) Редовне су поста акценатске дужине типа: из *Невѝсѝња* Кор, *Трѝбѝње* ГИ, у *Трѝбѝњу* Се и сл., које се могу чути код већине говорника сјеверозападнoг огранка херцеговачко-крајишког дијалекта.

5) У 3. лицу множине аориста понекад се јавља секундарна поста акценатска дужина на посљедњем слогу ријечи¹³⁶: *да̄дошѝ* Тр, *ѝзушѝ* се БД, *одошѝ* См, *одо̄шѝ* Тр, *ѝдо̄једошѝ* См, *ѝваѝшишѝ* Ка, али је у већини случајева стање као у књижевном језику: *да̄доше* Бр, *не̄ дадоше* НВ, *до̄ђоше* Пј, Пр, *замр̄зише* БД, *наѝђоше* Аг, *одвѝдоше* Тр, *одоше* БД, БД, *одо̄зѝше* Тр, *ѝдосѝадоше* Пр, *ѝдо̄ркаше* ПИ, *ѝре̄зѝше* БД, *ре̄коше* БД, *ѝкидоше* Кос и сл.

6) Аналошке секундарне дужине понекад се јављају и на финалном слогу радних глаголских придјева типа: *бӣѝѝ* Срђ, Ин, *во̄лиѝѝ* Аг, *ѝѝѝ* См, *јеѝѝ* Тр, *ѝрек̄рсӣѝѝѝ* се Пр, *смӣслиѝѝ* Вл, *чуѝѝ* Бр.

7) Честа су и дужења вокала у положају испред енклитике *је*: *до̄-бр̄ѝѝ* је док је и *ва̄кѝѝ* Кос, *до̄шлѝѝ* је Ра, *ка̄кѝѝ* је стање Ин, *сѝсѝѝра̄ѝѝ* је вазда милостѝвнӣѝѝ См, *же̄нѝѝ* је стѝп кӯћѝ Ин и сл.

8) У појединим говорним ситуацијама енклитике, такође, могу постати носиоци дужине, посебно онда кад се у реченици нађу у позицији испред редуковане енклитике *је*: *на̄шѝѝ ѝ* См, *пита̄ѝѝ ѝ* Тр, *добро ѝм* је Ка, *да̄ѝѝ јо̄ѝ* свѝ БД, *не̄ма̄ѝ јо̄ѝ ра̄вниѝ* Коб, *до̄шло се̄* до нѝшта Ка, *бӣло се̄* већ за̄гужѝало БД итд.

Б. ПРЕНОШЕЊЕ АКЦЕНАТА НА ПРОКЛИТИКЕ

99. Преношење акцента на проклитике, као и у осталим говорима сјеверозападнoг огранка херцеговачко-крајишког дијалекта, врло је честа појава. Присутна су оба типа преношења акцената, а да ли ће се акценат пренијети на проклитику, зависи од услова који су одавно познати и образложени¹³⁷.

¹³⁶ Баотић констатује да је то карактеристична појава за икавскошћавске говоре у околини Дервенте и не наводи ниједан примјер без поста акценатске дужине (Баотић 1983, 113). Често јављање оваквих поста акценатских дужина забиљежено је и на Змијању (Петровић 1973, 188) као и у говору Чечаве (Козомара 2005, 48).

¹³⁷ О томе в. у: Даничић 1925, 58, Николић, Б. 1970, 33–55, Пецо 1971, 87–103, Николић, М. 1991, 30, Белић 1999, 172.

Проклитике акценат добијају са једносложних, двосложних и тросложних ријечи¹³⁸. Права је ријеткост преношења са ријечи које имају више од три слога. У читавом материјалу имам свега три потврде, а у питању је ново преношење:

а) са четворосложних облика ријечи: *у жандарима* Тр, *у зградџама* СМ;

б) са петосложне ријечи: *у Палачковцима* ГД.

100. Стари тип преношења јавља се код именица женског рода на -а типа *глава*, *вода* и то у оним падежним формама у којима се остварују алтернације *˘ ~ ˘* и *˘ ~ ˘*¹³⁹: *на воду* Кор, *за војску* Ле, *у војску* Срђ, *за главу* См, *идо главу* Срб, *у грање* Пј, *идо греду*, Коб, *на душу* Бр (и *у душу* По), *у иглу* СМ, *идо ноге* Аг, *на ноге* Пр, *на руке* Ин, *у сирџу* Тр, *на ирџе* БД.

Код именица женског рода Даничићеве акценатске категорије *ведрина* ријетко се у поменути облицима остварују силабичке алтернације *˘ ~ ˘* (в. т. **139**), што резултира и скромним домашајима оваквог преношења. Забилежио сам, ипак: *на брзину* Пи, *у ланину* Вл, *на срамоју*, *у ширину* Ми.

И са облика једносложних и двосложних именица женског рода на сугласник остварује се стари тип преношења: *до глади* ПИ, *на жалости* СМ, *до јесени* СМ, *на јесен* БД, *за кокоши* Се, *за ноћ* Коб, *без маси* Се, *до маси* Аг, *без њамџи* Кос, *у иџе* Ле, *у њомоћ* Тр, *за сирџу* Кор, *кају идо кају* Се¹⁴⁰.

По метатонијском типу преношења имам само: *у сирџу* По.

101. По прасловенском типу преносе се акценти и са облика именица мушког рода које на првом слогу имају један од силазних акцената: *до бога* Тр, *у градо* ПИ, *идо зидом* Ин, *на зуб* СМ, *на камџ* БД, *до лакија* НВ, *на лџ* Ра, *идо лџ* По, *за мјесеџ* Коб, *на мозак* Се, *идо облаке*, *у рџ* ГД, *за сџ* Ка.

Понекад се на проклитикама остварује и узлазни акценат: *небу идо облаке* СМ, *до мјесеџа* до мјесеца Ка, *до лакија* Се.

102. Као код Даничића¹⁴¹, старо преношење код именица средњег рода записано је у: *до златија* БД, *без мџа* Вл, *у колу* Ка, *на мџу* Срб, *до грла* Се, *на њољу* ГИ, *у брду* Коб, а ново у: *на сунце* Ка, *у здрављу*, *на зло* Ин, *за јело* НВ, *за чудо* Ле, *у чуду* Пј, *у њедрима* Срђ, *до говџа* СМ, *до кољџ* Ра.

¹³⁸ И за ове говоре вриједи Даничићева констатација: „Што је реч дужа, то теже оставља акценат“ (Даничић, 1925, 58).

¹³⁹ Даничић 1925, 4–5 и 6–7).

¹⁴⁰ И у говорима Поткозарја јавља се стари тип преношења (в. Далмација 1997, 52).

¹⁴¹ Даничић 1925, 75–76.

Са стањем какво је код Даничића не слаже се: *з̃а̃ јело* Ин, *на̃ раме* Бр, *д̃о̃ рамена* Ка.

103. Ако се акценат преноси са облика личних замјеница¹⁴² и повратне замјенице *себе*, у ГАЛ углавном је ново преношење: *б̃ез̃ в̃ас* Вл, *у̃з̃ в̃ас* По, *и̃ ј̃а̃* Ле, *д̃о̃ мене* СМ, *з̃а̃ мене* Кос, *и̃д̃ мене* Ин, *из̃а̃ мене*, *о̃ мени* Си, *и̃ м̃и* БД, *о̃ нама*, *о̃д̃ н̃ас* СМ, *з̃а̃ н̃ас* НВ, *з̃а̃ њега* Ра, *и̃окр̃ај̃ њега* Коб, *у̃з̃ њега* БД, *к̃од̃ њ̃и* Срб, *о̃ њима* Се, *и̃ о̃н* Ка, *з̃а̃ себе* Гд, *к̃о̃ себе* Кор, *о̃ себи* НВ, *и̃д̃ ш̃ебе* Аг, *и̃окр̃ај̃ ш̃ебе* Срб.

Ипак, премда није типично за ове говоре, може се чути и: *б̃ез̃ в̃ас*, *з̃а̃ мене*, *о̃ њима* БД, *з̃а̃ себе* Се.

104. На приједлозима који стоје уз И замјеница *ја̃*, *и̃и̃* и *се̃бе* јавља се стари тип преношења: *з̃а̃ м̃н̃о̃м* Пр, Тр, Ин, *с̃а̃ м̃н̃о̃м* Ка, Срб, Пј, Ле, *с̃а̃ со̃б̃о̃м* Кор, Ле, *и̃р̃е̃ со̃бо̃м* ГИ, *с̃а̃ ш̃о̃б̃о̃м* НВ, БД, *и̃д̃ ш̃о̃б̃о̃м* ГД, а нови тип уз замјенице *о̃н*, *м̃и̃*, *в̃и̃* и *о̃ни̃*: *с̃а̃ вама* Ка, *и̃д̃д̃ нама* СМ, *с̃а̃ њима* По, Коб, СМ, *с̃а̃ њ̃и̃м* Срђ, Лу.

У вези са тзв. специјалним преношењем напомињем следеће:

а) уколико је проклитика једносложна, реализује се дугоузлазни акценат: *з̃а̃ вас* Ра, Ка, *у̃ вас* Ле, *з̃а̃ ме* Ра, Ин, СМ, БД, Тр, *у̃ њи* По, *на̃ њу* Кос, *з̃а̃ се* Пр, Ле, Ка, Аг, *на̃ се* Бр, Се, Ин, *на̃ ш̃е* БД, ПИ, СМ.

б) кад је проклитика двосложна, на њеном првом слогу јавља се краткосилазни акценат а на другом поста акценатска дужина: *и̃р̃е̃д̃а̃ ме*, *у̃з̃а̃ ме*, *и̃д̃д̃а̃ њга*, *м̃е̃ђ̃у̃ се*, *и̃д̃д̃а̃ се*, *м̃и̃м̃о̃ ш̃е*, *у̃з̃а̃ ш̃е*.

105. Код придјевских замјеница заступљенији је нови тип преношења. Исп.:

на̃ кој̃о̃ј СМ, *у̃ кој̃у̃* Пр, *к̃од̃ м̃о̃г* БД, *у̃ нашом* Срб, *у̃ нечему* По, *о̃д̃ о̃в̃е* Ка, *о̃д̃ о̃в̃и̃је* Ка, *и̃ о̃в̃о̃* ГД, *и̃ о̃на̃ј* Срђ, *из̃ о̃н̃е* Срђ, *к̃р̃о̃з̃ о̃н̃о̃* Ка, *у̃ свако̃ј* По, *у̃ и̃а̃ Срђ*, *о̃ ш̃о̃га*, *с̃а̃ ш̃о̃и̃јем* Кор, *на̃ ш̃ом* Се, *на̃ ш̃о̃м* Ка, *о̃ ш̃о̃м̃е* СМ, *у̃ ш̃о̃ме*, са: *и̃ о̃ва̃ј* Пр, *и̃ о̃н̃о̃* Коб, *з̃а̃ оног* БД, *у̃ о̃н̃о̃ј* Се¹⁴³.

106. Мали је број примјера који потврђују преношење акцента са придјева и сви они упућују на закључак да се спроводи само метатонијско преношење: *на̃ ве̃ћ̃е* СМ, *у̃ ц̃р̃н̃о̃ј* бунди БД, *жив̃ и̃ здрав* Тр, *на̃ нов̃о̃ј* кући, *у̃ в̃јечн̃у* кућу СМ, *о̃и̃ и̃рошл̃е* зим̃е Кор, *з̃а̃ нов̃у̃* гд^ну Ин, *з̃а̃ Св̃е̃ш̃т̃о̃г* Ђурђа Пов.

¹⁴² О томе в. Николић, Б. 1970, 42.

¹⁴³ О преношењу акцената са придјевских замјеница у Срему, Мачви, Колубари, Тршићу и Оргијешу в. Николић, Б. 1970, 107.

107. Са основних и и збирних бројева преношење је старо: *їѡ двѧ, нѧ двѧ, ı двїе* По, *зѧ осѧм* Ка, *ѡїї ıѡїї* Ин, *зѧ сїѡ* Ле, *нѧ ıїрї* Аг; *ѡ ıїрѡе* ГД, *зѧ ıеїперѡ* Ле¹⁴⁴;

а са редних ново: *зѧ другї* дѧн Бр, *їѡ другї* пѣт Пј, *ѡ шѡсїѡг* мјѡсѡца Ра.

Ако се бројеви јаве у функцији проклитике, преношење се спроводи по обрасцу: *ѡѡ-ıїрї* Пј, По, Ра, ГИ, *ıѡ-шѡсї* Ка, Бр, Срђ.

У једном пункту чуо сам: *ıѡ-шѡсї* Пр¹⁴⁵.

108. Кад је у питању преношење акцента са глаголских облика, највише примјера забиљежено је приликом преношења на негацију *не*, а присутна су оба типа преношења:

нѡ бї Кор, *нѡ ваљѧ* Срб, ГИ, Тр, Ле, *нѡ ваљѧјѣ* БД, Ра, *нѡ ѡѡђе* Ле, *нѡ знѧ* Ка, *нѡ знѧм* Се, Ка, Срђ, СМ, Ин, Тр, ПИ, Аг, БД, *нѡ знѧмо* СМ, *нѡ идѡш* Тр, *нѡ ıѡђе* НВ, *нѡ ıѡзнѧм* Срб, *нѡ ıїрежїви* Си, *нѡ рече* Кос, *нѡ урѡдї* Ин, *нѡ шѧїнѣ* СМ;

нѡ би Ка, Ле, Ин, Срђ, *нѡ знаде* Пр, *нѡ могу* Пр, *нѡ може* Коб, СМ, Кос, Срб, БД, Ми, Аг, Пр, *нѡ рѡдѡ* Ин, *нѡ рѡдї* Се, *нѡ рѡдїм* ПИ.

109. Преношења са глаголских облика на остале проклитике представљају релативно ријетку појаву: *нѡк идѡ* ПИ, Ра, *тѡкѡ ı вѣкѡ* СМ, *ı ѡѡђе* По, *ı ѡѡђѣ* Ин, *ı знѧше* Се, *ı рѡдї* Срб, *нї бїли* Пр, *нї знали* ПИ, *нїје нї шїѡ* СМ.

110. Преношење акцената са прилога забиљежено је у: *зѧ бољѡ* Ра, *ı горѡ* Тр; *ı вѧмо* Ин, Ле, Аг, *зѧ ıѡслїје* Си, *ѡ садѧ* СМ, *ѡ синѡћ* НВ, *зѧ суїра* Коб, *ı шѧмо* Ка, Ле, Бре.

В. АКЦЕНАТ ДЕКЛИНАЦИОНИХ ВРСТА РИЈЕЧИ

ИМЕНИЦЕ МУШКОГ РОДА

Локатив једнине

111. Код именица типа *гѡд* које означавају нешто неживо¹⁴⁶ основни акценат обично се замјењује дугоузлазним: на *врѧїѣ* Ле, по *гласѣ* Ра, у *гѡду*

¹⁴⁴ Слична ситуација је и код Дешића (Дешић 1976, 210).

¹⁴⁵ О ареалу ове појаве в. у Драгичевић 2007, 355.

¹⁴⁶ Ibid., 19–22.

Ка, Кор, по *дану* НВ, на *зиду* Ми, на *лисциу* По, у *мраку* СМ, на *йасу* Ин, на *суду* Тр, у *сциану* Кор, према *иџрагу* Се.

Са неизмијењеним акцентом забиљежено је: на *брку* БД, у *сирџку* Срб.

112. Именице акценатског типа *враг* – *врага* које означавају нешто живо јављају се са неизмијењеним акцентом: о *другу* Коб, по *кѣру* Аг, на *кѹму* Ле, о *мѹжу* Ин, о *сѹну* Пј.

113. Према Даничићевом типу именица *бѡг* – *бѡга* које означавају нешто неживо, у овим говорима присутна је алтернација дугосилазног у краткоузлазни акценат: у *Брѡду* БД, по *крѡву* Се, на *лѡду* ПИ, по *лѡду* Ра, у *лѡву* Ле, по *лѡју* Кос, у *рѡју* Тр.

Номинатив множине

114. У множини именица типа *град* које немају дуже облике множине акценат остаје непромијењен: *бѣци* Бр, Се, *дѣни* Тр, Коб, Срб, *зѹби* Ин, БД, Кос, *зрѣци* Вл, *мрѣви* По, *цѣви* Ра.

У облицима проширене множине присутна је алтернација $\sim \sim$ у: *брѡкови* По, *вѹкови* СМ, *глѣсови* Кос, *грѡдови* ПИ, *друѡгови* БД, *зѡдови* Бр, *крѹгови* БД, *кѹмови* Ра, *лисциови* БД, *сѹнови* Срб, Ле, Ин, Аг.

115. Код именица типа *йѹѹи* које имају дуже облике множине забиљежени су исти акценти као код Даничића¹⁴⁷: *кѹѹчеви* Ле, БД, Ка, *нѡжјеви* Кор, *йѹѹијеви* СМ, *сѹрѣчеви* Кос.

Овом акценатском типу прилагођени су и облици *мѹжјеви*¹⁴⁸ Ра, Лу, Пј и *вѣрови*¹⁴⁹ Коб, Ин.

116. У именицама типа *рѡк*, за које Даничић у номинативу множине прописује краткосилазни акценат¹⁵⁰, стање је доста неуједначено:

а) *бѣгови* Вл, *длѣнови* СМ, *зѣѹнови* По, *клѣнови* Се, *илѹгови*, *свѣѹнови* НВ, *цѣреви* Кор;

б) *кмѣѹнови* Кор, *мрѣзеви* Пј, *иѣрѡгови* ГД, *срѣзови* СМ.

117. Према типу *лѡд* у номинативу множине долази краткоузлазни акценат: *бѡгови* ГИ, *дѡмови* Ми, *лѡдови* СМ, *илѡѹнови* Ин, *иѡдрѡви* Се, а тако је и у: *крѣјеви* СМ, Коб, *рѡгови* Вл, НВ, БД¹⁵¹.

¹⁴⁷ Даничић 1925, 22.

¹⁴⁸ Код Даничића је *мѹжјеви* (Даничић 1925, 20).

¹⁴⁹ Вук биљежи: *вѣр* – *вѣра* – *вѣрови* (Вук 1977, 63).

¹⁵⁰ Даничић 1925, 24–25.

¹⁵¹ По Даничићу је *крѣјеви* и *рѡгови* (Даничић 1925, 24).

118. Именице типа *нећѿк*¹⁵² добро чувају примарни акценат: *бадњѿци* Ка, *вдњѿци* Кос, *гаврѿни* НВ, *дблѿци* ПИ, *идздрѿви* Ле, *идлѿси* Вл, *идѿци* Ми.

Генитив множине

119. Код именица са проширеном плуралском основом стање је неуједначено¹⁵³. Према расположивом материјалу не може се поуздано одредити да ли су фреквентнији облици са непомичним или повученим акцен- том. Исп.:

а) *вукѿвѿ* Пр, СМ, *гласѿвѿ* Бр, *другѿвѿ* Срђ, Кор, *зидѿвѿ* БД, *кумѿвѿ* Пј, *курѿкѿвѿ* Се;

б) *брѿкѿвѿ* Вл, ГД, *вукѿвѿ* Пр, *голубѿвѿ* Ми, *градѿвѿ* Ин, *зеѿѿвѿ* СМ, *лаи- кѿвѿ* Аг, *синовѿвѿ* БД, *сњегѿвѿ* Тр, СМ, *сиршљенѿвѿ* Се.

120. И код именица овог типа које немају проширену основу присутно је колебање:

а) *динѿрѿ* Ка, *жсѿндѿрѿ* Кор, *ндѿиѿкѿ* Пј, *идѿјѿидѿѿ* По, *рдѿѿкѿ* НВ, Лу;

б) *данѿ* Вл, БД, *жсѿрѿ* Се, *зубѿ* Пј, Пов, Аг, *кѿњѿ* СМ, *мрѿви* Ле, *идѿјѿидѿѿ* Си.

121. Обични су акценатски ликови типа: *кѿсѿѿѿ* Тр, *ловѿѿѿ* Се, Коб, Срђ, *момѿкѿ* ПИ, *идѿсѿѿѿ*, *Шѿкѿѿѿ* Пр и сл.

Датив – инструментал – локатив множине

122. И за облике датива, инструментала и локатива множине може се исто констатовати као и за генитив множине – да је стање неуједначено. Исп.:

а) *брѿѿѿѿ* Кос, *вукѿѿѿѿ* Срђ, *градѿѿѿѿ* Бре, *зидѿѿѿѿ* Аг, *кумѿѿѿѿ* Ми, *рѿѿѿѿѿѿ* СМ, *свѿѿѿѿѿѿ* Вла, *синовѿѿѿѿ* Тр, *сидѿѿѿѿѿѿ* Пј, *звѿѿѿѿѿѿ* БД;

б) *голубѿѿѿѿ* ПИ, *зеѿѿѿѿѿѿ* СМ, *зидѿѿѿѿѿѿ* Ка, *курѿѿѿѿѿѿ* Се, *кумѿѿѿѿѿѿ* Ра, *соколѿѿѿѿѿѿ* Аг.

Остале напомене о акценту именица мушког рода

123. Двосложна имена типа *Бранко* обично имају дугосилазни акценат на првом слогу: *Брѿнѿко* Ле, *Брѿнѿку* Ле, *Жѿљѿко* Ин, *Мидѿко* Се, код *Мидѿка* СМ, *Рѿјѿко* Коб, Срб, са *Слѿвѿком* Пј, *Сидѿѿнѿко* Ра.

¹⁵² Даничић 1925, 36.

¹⁵³ За ове говоре не би се могло устврдити да „и Gpl именице типа brk јављају се претежно са иницијалним акцентом [...] а именице типа kamen са финалним акцентом [...]“ (Баотић 1983, 117–118).

Са дугоузлазним акцентом имам само: *Жѣько* Срђ.

124. Дугоузлазни акценат редовно имају хипокористици типа *Раде*, *Јово*: *Дра̀го* Ле, *Дра̀ги* Ра *Ђу̀ро* Срђ, *Јо̀во* БД, осим *Јо̀ве* БД, *Кос̀џе* По, *Лаз̀е* Пј, *Љу̀бо* Вл, *Мѝле* Срб, *Мѝли* Срб, *Нѝко* Аг, *Пѐро* ПИ, *Ра̀шо* Кос.

125. Кад су у питању презимена, овим говорима познат је старији акценатски тип *Вук̀ашиновић* Пр, *Мѝлановић* Се, али и тип са помјереним акценатом: *Бѝљановић* Тр, *Ков̀ачевић* Пр и сл.

126. Главни град Србије, као и код већине говорника сјеверозападног огранка херцеговачко-крајишког дијалекта, најчешће се изговара са кратко-силазним акценатом на првом слогу: *Бѐоград* Срб, БД, Бр, Тр, Ка, у *Бѐограду* Бре, Ра, а стандардни акценат забиљежен је само у једном пункту: *Бѐоград* БД.

127. Хидроним *Врбас* у косим падежима претежно се изговара са акценатом повученим према крају ријечи: на *Вр̀басу* СМ, Срђ, Ле, По, Пр, у *Вр̀басу* Вл, Ка, Коб.

128. Уз скоро редовни облик *б̀унџр* Кор, Ка, Ле, Тр, Ми, Срђ, Си, Коб, забиљежен је и *б̀унџр* Кор.

129. Алтернација ` ~ ´ редовна је у: *џ̀рџлем* Бре, Ми, ГИ, Тр, БД, Си, Ра, *џ̀рограм* Ка, Пр, Ле, Ра, ПИ, на *џ̀рограму* Ка.

ИМЕНИЦЕ СРЕДЊЕГ РОДА

130. Промјена $\hat{\sim} \sim \acute{\sim}$ у локативу код именица типа *мѣсо*¹⁵⁴ карактеристична је у: у *зла̀џу* Пј, по *мѐсу* Ка, по *џ̀елу* СМ.

Скраћивање силазног акцента у облику номинатива именица овог типа присутно је у: *са̀ће* Пр, ГД, *сна̀џе* Бре, Си, Лу, *су̀ђе* Аг, Бр.

На читавом терену подједнако су чести акценатски ликови *гвџ̀џе/гвџ̀џе*, *грџ̀џе/грџ̀џе*, *џ̀ље/џ̀ље*¹⁵⁵.

131. Алтернација изостаје у локативу именица типа *мјѣсџо*¹⁵⁶: на *вџ̀мену* Ка, према *врѣ̀мену* Кор, на *гр̀лу* Тр, по *џ̀џу* Бр, по *џ̀мену* Срђ, у *мјѣ̀сџу* СМ, на *ра̀лу* Се.

¹⁵⁴ Даничић 1925, 62.

¹⁵⁵ До истих резултата дошао је Драгичевић у Бањи Врућици (Драгичевић 2007, 356).

¹⁵⁶ Даничић 1925, 64.

132. Код именица средњег рода са старим краткосилазним акцентом на првом слогу, који се по правилу Де Сосира и Фортунатова у Нмн преносио на други слог, стање је следеће:

а) *бр̀да – бр̀д̄а – бр̀д^нма; др̀ва – др̀в̄а – др̀в^нма; зв̀она – зв̀он̄а – зв̀он^нма; њ̀д̄ља – њ̀д̄љ̄а – њ̀д̄љ^нма* Коб, Се, Лу, Ми, БД, ГИ, По, НВ, Си, Кос, Тр;

б) *бр̀да – бр̀д̄а – бр̀д^нма; њ̀д̄ља – њ̀д̄љ̄а – њ̀д̄љ^нма* Ин, Пј;

в) *бр̀да/бр̀да – бр̀д̄а/бр̀д̄а – бр̀д^нма/бр̀д^нма; њ̀д̄ља/њ̀д̄ља – њ̀д̄љ̄а/њ̀д̄љ̄а – њ̀д̄љ^нма/њ̀д̄љ^нма* Срб, Аг.

133. Акценат именица које немају стари акценат на првом слогу такође је неуједначен:

а) *р̀ебро – р̀ебра – р̀ебр̄а – р̀ебр^нма; с̀ело – с̀ела – с̀ел̄а – с̀ел^нма* СМ, Се, БД, Ин, Лу;

б) *р̀ебро – р̀ебра – р̀ебр̄а – р̀ебр^нма; с̀ело – с̀ела – с̀ел̄а – с̀ел^нма* Срб, Пј, Ра¹⁵⁷.

134. Алтернација *ʹ ~ ˘* код двосложних ријечи с основом на *ӣ*¹⁵⁸ подударна је са стањем код Даничића у: *д̀ј̀еӣеӣа – д̀ј̀еӣеӣу – д̀ј̀еӣеӣом* Кос, Срђ, Ле, ГД, БД, док је у другим облицима овог типа акценат непромијењен: *бр̀авч̀еӣу* Ра; *з̀в̀онц̀еӣа – з̀в̀онц̀еӣу – з̀в̀онц̀еӣом* НВ, Си, Ми; *ј̀а̀еӣа – ј̀а̀еӣу – ј̀а̀еӣом* Вл, Кос; *ј̀у̀неӣа* Кос; *к̀у̀мч̀еӣа – к̀у̀мч̀еӣу – к̀у̀мч̀еӣом* Се, ПИ; *у̀ж̀еӣом* Се, *ч̀ељ̀адеӣа* По.

ИМЕНИЦЕ ЖЕНСКОГ РОДА

а-ОСНОВЕ

135. У вокативу, акузативу и дативу једнине, те номинативу и акузативу множине именица овог типа које имају стари силазни акценат стање се, уз понеко колебање, у основи слаже са оним код Даничића¹⁵⁹:

а) Вјд: *в̀ило* Ка, *г̀ос̀ио* Ин, *д̀у̀шо* Бр, ПИ, СМ, *ӣр̀ӣјо* Ле, Ин, ПИ, *с̀н̄ашо* Срб, Ра, Пј;

б) Ајд: *в̀о̀јску* Пј, Се, *г̀ла̀ву*, Ра, Ин, Ка, *г̀ра̀ну* Ле, *г̀р̀еду* ПИ, Аг, *д̀у̀шу* СМ, БД, *з̀ѝму* Коб, Тр, По, *р̀у̀ку* Ми, НВ, Срђ, Аг, *с̀ӣр̀ану* ПИ;

в) Дјд: *в̀о̀јсци* Тр, *г̀ла̀ви* Ка, *р̀у̀ци* Пр; *г̀р̀еди* Ле, *д̀у̀ши* По, *р̀у̀ци* Коб, Вл, *с̀ӣр̀ани* Срђ;

¹⁵⁷ Сличну недоследност у дервентским икавскошћакавским говорима запазио је и Баотић (Баотић 1983, 119).

¹⁵⁸ Даничић 1925, 71.

¹⁵⁹ Даничић 1925, 4–5.

г) НАМн: *војске* Пј, *главе* Ин, *грање* По, *греде* Кор, *душе* Тр, *зџме* Лу, *руке* ГД, *свиње* Се, БД, *сџрање* Кор, *џрање* Се; *греде* СМ, *клује* Вл, НВ, *слуге* Ми, *џорбе* Си.

136. Са Даничићевом промјеном типа *брада* > *брадама*¹⁶⁰ стање је подударно у: *грањама* Лу, *рукама* Ка, Срб, Ин, Тр, али је: *овцама* БД, *свињама* Лу, Аг, СМ, *слугама* ПИ.

137. Са стањем као код Даничића идентични су и акценатски ликови: *вода* – *вџду*, *гора* – *гџру*, *даска* – *дџску*, *дјеца* – *дџџу*, *земља* – *зџмљу*, *зора* – *зџру*, *џгла* – *џглу*, *кџса* – *кџсу*, *лџза* – *лџзу*, *магла* – *маглу*, а разликује се *џгра* – *џгру*, *рџа* – *рџу*¹⁶¹.

138. Такође, слажу се и прозодијски облици:

џџба – *џџба̄*, *џџла* – *џџла̄*, *џџца* – *џџца̄*, *кџћа* – *кџћа̄*;
бџква – *бџква̄*, *кџшка* – *кџшка̄*, *џџсма* – *џџсма̄*¹⁶².

139. Код именица типа *брзина* Даничић у Ајд редовно биљежи кратко-силазни акценат на првом слогу¹⁶³. У овим говорима тако је само у: *џлџнину* Срб, Си, Пј, а у осталим именицама обавезно је краткоузлазни акценат на другом слогу: *брџину* По, *висџну* Вл, *дубџну* Тр, *дужџну* Ра, *љейџу* Коб, *џлџнину* Ле, СМ, По, ПИ, *срамџу* Ми, *ширџну* Лу, Кор.

Именице женског рода на сугласник

140. Слично као и у већини других новоштокавских говора, и овдје је присутно помјерање акцента према крају у Лјд: у *власџи* Ра, на *масџи* Ле, на *џамџи* Си, у *сџвџри* Кор; у *жалџи* Лу, при *кџси* Ин, у *кџви* Ле, у *лаџи* Кос, о *младџи* Си, по *нџи* Се, на *џџи* Срђ, у *радџи* СМ.

Без промјене квалитета акцента забиљежено је: при *сџџџи* Кор, по *чџи* Кор; у *џџчи* Срб, у *нџмилџи* Пј, на *сџџџени* Коб, о *џџри* СМ.

141. У Гмн редовно је узлазни акценат: *болџи* ПИ, *власџи* Кор, *каџи* Ра, *кџџџџ* СМ, *нџи* Ра, *џџџџ* Пр, *сџвџри* Ле, *џџри* Бр, БД, *џџџџ* Си.

142. Тако је углавном и у ДИЛмн: *дужџносџима* Коб, *лаџџма* Срб, *мџсџима* Бре, *нџџма* ПИ, *џџма* Се, *рџџџџма* БД, *сџвџрџима* Коб, *џџџма* Срб, *џџџма* Ра, али је: *лџџџџима* Аг, *џџџџџма* Кор, *џџџџџима* Лу.

¹⁶⁰ Ibid., 5.

¹⁶¹ Ibid., 6.

¹⁶² Ibid., 8.

¹⁶³ Ibid., 11.

ЗАМЈЕНИЦЕ

Именичке замјенице

143. Акценатски облици личних замјеница на читавом истраживаном подручју гласе:

jâ/jâ^o – мѣне – мѣни – мѣне – сѧ мнѡм – мѣни;
ӣӣ – ӣе̄бе – ӣе̄би – ӣе̄бе – ӣе̄бѡм – ӣе̄би;
ѡн – ѡно – њѣга – њѣму – њѣга – њѡм/њѡме – њѣму;
ѡна – њѣ – њѡзи/њѡј(зи) – њѡ – њѡм – њѡме – њѡј;
мӣ – на̄с – на̄ма – на̄с – на̄ма;
вӣ – ва̄с – ва̄ма – ва̄с – ва̄ма;
ѡни – њѡ – њѡѧ, њѡма – њѡ – њѡма;
сѣбе – сѣби – сѣбе – сѣбѡм – сѣби.

Немам потврда за акцените *ѡн, мѣне, ӣе̄бе, сѣбе* итд.

144. Облици упитно-односних замјеница јављају се са слједећим акцентима:

кѡ – кѡг/кѡга – кѡм – кѡме – кѡме, шӣѧ – чѣга/чѣг – чѡм – чѡме – чѡм/чѡму.

145. Замјенице: *ѡко, ӣӣѧ, нѣко, нѡко, нѡӣѧ, свѡӣѧ* стално имају краткосилазни акценат, који се не мијења ни у косим падежима: *ѡког(а), ѡчег(а), нѣком(е), нѡком(е), нѡчег(а), свѡчем(у)* и сл.

Придјевске замјенице

146. У акценатском систему замјеница најинтересантнију појединост чине акценти упитно-односних замјеница *који, која, које*, те показних замјеница *овај, ова, ово*. У овом ареалу код наведених замјеница скоро досљедно појављује се краткосилазни акценат – како у облицима једине, тако и у множинским облицима. Исп.:

кѡѡ – кѡѡг(а) – кѡѡм – кѡѡг(а) – кѡѡм – кѡѡм; кѡѡ – кѡѡ – кѡѡм(а) – кѡѡ – кѡѡм(а);

кѡѡѧ – кѡѡ – кѡѡј – кѡѡ – кѡѡм – кѡѡј; кѡѡ – кѡѡ – кѡѡм(а) – кѡѡ – кѡѡм(а);

кѡѡѡ/ѡ – кѡѡѡ/ѡг – кѡѡѡ/ѡм – кѡѡѡ/ѡ – кѡѡѡм – кѡѡѡ/ѡм; кѡѡѡ – кѡѡѡ – кѡѡѡј – кѡѡѡ – кѡѡм(а);

ѡѡѡ – ѡѡѡг(а) – ѡѡѡм(е) – ѡѡѡг(а) – ѡѡѡм – ѡѡѡм(е); ѡѡѡ – ѡѡѡ – ѡѡѡм(а) – ѡѡѡ – ѡѡѡм(а);

ѡѡѡ – ѡѡѡ – ѡѡѡј – ѡѡѡ – ѡѡѡм – ѡѡѡј; ѡѡѡ – ѡѡѡ – ѡѡѡма – ѡѡѡ – ѡѡѡма;

òvō – òvoг(a) – òvom(e) – òvō – òvīm – òvom(e); òvā – òvē – òvōj – òv̄ – òvōm – òvōj.

Са краткоузлазним акцентом записано је: *њèгòв* Срб, Срђ, *òvoг* По, *òvom* Пр, *òнī* Ка, По, *òнò* Срђ, СМ, *òн̄* Кос.

И у облицима старе тврде промјене замјеница, која је у овим говорима врло честа појава, такође се јављају краткосилазни акценти (в. т. 205).

Ако се сагледа укупно стање у радовима о западнијим српским говорима¹⁶⁴, гдје су за ове замјеничке облике готово редовно биљежени краткоузлазни акценти, долазимо до закључка да би ово могла бити изоглоса која дијели сјеверозападну скупину говора херцеговачко-крајишког дијалекта. Према подацима до којих сам дошао прикупљајући дијалекатску грађу за неке друге намјене, поуздано се може устврдити да су акценатски ликови типа *кòјī, кòјā, òvāj, òvā* и сл. доминантни и источније од десне обале ријеке Украине, те да се јављају и нешто западније од Врбаса¹⁶⁵. О тачним границама ове изопрозодеме, надам се, рећи ћу нешто више у неком другом раду.

147. Присвојне замјенице углавном имају сљедеће акценте:

мòj, мò'е – мòг(a) – мòм(e); īvòj, īvò'е – īvòг(a) – īvòме; њèгòв/њèгов, њèгово – њèговòг(a) – њèговòм(e);

свòj – свòга – свòме;

*нāш, нāшо/нāше – нāшог(a)/нāшег(a) – нāшом(e)/нāшем; вāш, вāшо/
вāше – вāшог(a)/вāшег(a); њīòв – њīовòг(a) – њīовòм(e);*

*мòи – мò'и – мò'има; īvò'и, īvò'е – īvò'и – īvò'īm/īvò'има; њèгови,
њèгове – њèговī – њèговīm/њèговима;*

свòи, свò'е – свò'и – свò'īm/свò'има;

*нāши, нāше – нāшī – нāшīm/нāш'ма; вāши, вāше – вāшī – вāшīm/вāш'ма;
ма; њīови, њīове – њīовī – њīовīm/њīов'ма;*

мòја – мò'е – мò'òj; īvòја – īvò'е – īvò'òj; њèгова – њèговē – њèговòj;

свòја – свò'е – свò'òj;

нāша – нāшē – нāшòj; вāша – вāшē – вāшòj; њīова – њīовē – њīовòj.

Обично је и *њèзīн* и *њèзīн*.

О акценту још неких замјеничких облика в. у т. 204–205.

¹⁶⁴ В., нпр., Петровић 1973, Дешић 1976, Драгичевић 1986, Далмација 1997.

¹⁶⁵ Краткосилазне акценте биљежио сам и у говору Чечаве (в. Козомара 2005, 58). У говору Срба Бање Врунице „облици ових замјеница неупоредиво чешће јављају (се) са краткоузлазним акцентом“ (Драгичевић 2007, 359). Исти аутор слично стање нашао је у неколико пунктова у околини Дервенте (Драгичевић 2011, 225).

ПРИДЈЕВИ

148. Придјевни неодређеног вида *млâд – млâда – млâдо* (< *млâд – млâдâ* – *млâдо*¹⁶⁶) имају исти акценат као и у књижевном језику. Овај акценатски тип својствен је и за следеће придјеве: *врѹћ – врѹћа – врѹћо, глѹв – глѹва – глѹво, гѹсѹи – гѹсѹиа – гѹсѹио, жѹв – жѹва – жѹво, жѹѹи – жѹѹиа – жѹѹио, јâк – јâка – јâко, ѿлâв – ѿлâва – ѿлâво, скуѹи – скуѹиа – скуѹио, слân – слâна – слâно, ѿврѹд – ѿврѹда – ѿврѹдо, чврѹси – чврѹсиа – чврѹсио, чѹсѹи – чѹсѹиа – чѹсѹио*¹⁶⁷.

149. За Даничићев акценатски тип *здрâв – здрâва – здрâво*¹⁶⁸ карактеристично је колебање у облицима женског и средњег рода. Исп.:

а) *врѹла* ГИ, *дѹга* НВ, Срб, СМ, *здрâва* Аг, Срб, *лâка* Лу, СМ, *лѹша* Пј, *нѹва* Бре, БД, ГД, *ѿрâва* Бр, *ѿѹна* Кор, Вл, *слâба* Коб, Кор, ПИ, *сиѹра* БД, *чи-сиа* СМ; *дѹго* БД, Ка, *здрâво* Ле, Си, *зрѹло* Се, Ра, *лâко* Ра, Пр, *мѿло* Тр, *нѹво* Ми, ПИ, БД, Лу, *ѿѹно* Пр, *сиѹро* СМ; и

б) *крѹиа* Коб, *мрка* Срб, *нѹва* Ка, Ле, Лу, *ѿѹна* Ин, Ра, Бре, *сиѹиа* Пр, Кос, *слâба* Се, Ра, ГИ, *сиѹра* По, Тр, *сиѹара* Ми, СМ, Срђ, *чила* Бр, *чи-сиа* Ин; *дѹго* НВ, БД, *здрâво* Кор, Се, *нѹво* ГД, Бр, Си, *ѿѹно* Се, *сиѹро* Ин, *ѿрѹло* Ка. У облицима мушког рода, наравно, долази краткосилазни акценат.

150. Са Даничићевим типом *гѹрак – гѹрка*¹⁶⁹ не слажу се: *гѹјна* По, *квâ-ран* СМ, *крâѹиак* Ра, Тр, Ин, Пј, Ле, *крâѹика* Се, Лу, БД, СМ, *крâсан* Срб, *крâсна* Бре, *сјâјан* Кос.

151. Од Даничићевог пара *гѹѹов – гѹѹова*, који је доминантан у овим говорима, разликују се: *кѹзав* СМ, Бр, Ин, *кѹзава* Ра, ПИ, *лѹкав* СМ, *лѹкава* Срб, Лу, *ѹчев* Ка, *ѹчѹв* Ин, Ле, Ка, Ра, По, Бр, Коб.

152. Даничићеве акценатске ликове *биѹсар – биѹсира*¹⁷⁰ имају придјевни: *вјѹчан – вјѹчна, јâдан – јâдна, јâсан – јâсна, ѿлѹдан – ѿлѹдна, сѹчан – сѹчна, чѹдан – чѹдна*.

Умјесто краткосилазног акцента у облицима женског рода, како је код Даничића, овдје је: *виѹика, глаѹика, мрѹска, слаѹика, ѿâнка, ѹска*.

У ову категорију иде и *згѹдна* ГД.

¹⁶⁶ Белић 1999, 252.

¹⁶⁷ Овако је и код Даничића (Даничић 1925, 212).

¹⁶⁸ Ibid., 213–214.

¹⁶⁹ Ibid., 215.

¹⁷⁰ Ibid., 221.

153. Из категорије одређеног придјевског вида интересантни су акцен-
ти: *к̀иселї* Пр, Ка, *к̀иселѡг*¹⁷¹ Пр, те придјев *свѣїи*, који се приближно једнако
јавља са краткоузлазним – *свѣїї* и дугосилазним акцентом – *свѣїї̄*.

154. Са краткоузлазним акцентом изговарају се сљедећи компаративи:
бѡља СМ, *вѣћа* По, *вѣћѣ* По, *љѣйшѣ* По.

БРОЈЕВИ

155. Облици броја *један* обавезно имају краткоузлазни акценат: *јѣдан*
Срб, НВ, Пр, СМ, ГД, БД, Си, Коб, Тр, *јѣдна* Аг, Кос, Бре, Ми, Тр, БД, Ле, СМ,
јѣднѣ Бр, Кор, Срб, НВ, Ка, Пј, *јѣднїјем* Вл, Ин, Пј, Бр, *јѣднима* СМ, ГД, *јѣдно*
Ин, Пр, Ра, Коб, По, *јѣднѡг* Бре, Ра, Ми, СМ, ПИ, Ле, Тр, *јѣднѡга* Вл, ГИ, Кос,
Аг, Тр, БД, Лу, *јѣднѡј* Пј, Ми, СМ, ГИ, Лу, БД, *јѣднѡм* Кос, ГД, Ра, Се, Ка, НВ,
Срђ, БД, *јѣднѡме* Бр, Срб, Ра.

156. И облици бројева *два*, *двїје*, *їри* и *чеїири* у ГДИЛ (премда се не
јављају често као деклинациона врста) редовно имају краткоузлазни акце-
нат: *дв̀ајѹ* Коб, Ле, Ми ПИ, Тр, *дв̀ам̄а* БД, Кос, СМ, *дв̀їјѹ* Ле, Ра, ГД, *дв̀јѣма*
Срб, *їрїјѹ* Ле, Бре, Аг, Лу, *їрїма*¹⁷² Ка, Аг, Пр, *чеїиријѹ* Кор, СМ, *чеїирима*
ПИ, *чеїирѣма* По.

157. Обавезно је *їѣї*, *шѣсї*, *сѣдам*, *ѡсам*.

158. Бројеви *дѣвѣї* и *дѣсеї* јављају се са краткосилазним акцентом и
кратком ултимом: *дѣвѣї̄*, *дѣсеї̄*.

159. Бројеви од '11 до '19 имају овакве акценте: *јѣданѣсї̄* ГИ, Ра, *дв̀а-
нѣсї̄* БД, Ин, Лу, *їрїнѣсї̄* ГИ, Ка, Ра, *чеїирнѣсї̄* Се, *їѣїнѣсї̄* Вл, *шѣснѣсї̄*
БД, СМ, Аг, Тр, *сѣдамнѣсї̄* Срђ, *ѡсамнѣсї̄* Срб, БД, *дѣвѣїнѣсї̄* Ра.

160. Остале десетице имају сљедеће акценте: *дв̀адѣсѣї̄* ПИ, Срб,
дв̀аѣсї̄ ГИ, Бре, ГД, *їрїдѣсѣї̄* Кос, *їрїѣсї̄* Пј, Ле, *чеїирдѣсѣї̄* Си, *чѣїѣ-
ресї̄* СМ, *чѣїиресї̄* Бр, *їѣдѣсѣї̄* По, *шѣздѣсѣї̄* Коб, Ра, Тр, *шѣздѣсї̄* ПИ, *се-
дамдѣсѣї̄* Ра, Ка, *ѡсамдѣсѣї̄* БД, ГИ, *дѣведѣсѣї̄* Пј, Се, Аг.

161. Стотице се обично јављају са оваквим акценатским ликовима: *сї̄ѡ*
Ин, Ра, Ле, Аг, Лу, Бр, *дв̀јѣсїѡ* БД, Ра, Си, *їрїсїѡ* Ин, ГД, БД, НВ, *чѣїирсїѡ*

¹⁷¹ Ibid., 220.

¹⁷² Код Маретића је *дв̀їма*, *їрїма* (Маретић 1963, 224), а код Стевановића *дв̀јѣма*,
їрїма (Стевановић 1964, 318).

Аг, Кор, *чѣтѣрисѣӣ* СМ, *ӣѣсѣӣ* Срб, *шѣсѣӣ* Срђ, *сѣдамсѣӣ* Срђ, ГИ, *ѡсамсѣӣ* НВ, *дѣвесѣӣ* Бре, Пј, Аг.

162. Бројне именице *сѣӣоѣина* и *хиљада* редовно су билежене са краткосилазним акцентом: *сѣӣѡӣна* Ин, Ка, Кос, *сѣӣѡӣну* Ми, См, ПИ, Кос, НВ, Тр, *ӣљада* Пј, *ӣљаде* (Нмн) Ра, *ӣљаду* СМ, НВ.

Записано је: *милиѡн* Пр, БД, Ра, *милиѡни* Тр, *милијарда* БД.

163. Алтернација $\hat{\sim} \sim \check{\sim}$ карактеристична је за облике редног броја *ӣрви*: *ӣрвѣ* СМ, Срб, Ле, Ка, Се, ГД, четрдесѣт и *ӣрвѣ* Се, *ӣрвѣ* Кор, Ка, Пј, *ӣрвѣ* БД, Коб, с *ӣрвѣјем* БД, *ӣрвѡм* По, *ӣрвѡме* НВ.

Забилежено је и: *дрѹгѣ* Ин, Ка, Ле, Ми, СМ, *дрѹгѣ* Ра, Ка, Ле, Аг, Се, *дрѹгѣјем* Бре, *ӣрѣћѣ* По, Ка, Ле, ГД, *ӣрѣћѣ* БД, Ра, Кос, *чѣӣврѣӣи* По, ПИ, *ӣѣӣѣ* Ле, *шѣсѣӣи* Ми, См, *шѣсѣӣ* Коб, *сѣдмѡм* СМ, Ле, *ѡсмѣ* БД, Тр, *чѣӣрнѣсѣӣи* Ра, ГИ, *шѣснѣсѣӣѣ* Се, *двѣдесѣӣи* и *дрѹгѣ* Бр, *ѡсамдесѣӣи* и *ӣрѣћѣ* Се, *сѣӣѡӣи* Срб, Ка, *ӣљадѣӣи* Ми, Лу.

164. Збирни бројеви *двоје* и *ӣроје* у облицима НАВ знају и за кратке и за дуге акценте: *двѡе* СМ, Срб, БД, *ӣрдѡе* Бр, По, Тр; *двѡе* Вл, Пј, БД, СМ, ПИ, *ӣрдѡе* Си, Срђ, По, ПИ, а у осталим падежима долази дуги акценат: *двѡга* Ле, Ка, *двѡма* Ин, Ми, Лу, Ка, *ӣрѡга* Коб, По, Си, БД, *ӣрѡма* ГИ, БД, Аг.

165. Збирни бројеви на *-еро* имају ове акценатске типове: *чѣӣверо* НВ, Ин, *ӣѣӣеро* Вл, БД, Пј, *шѣсѣӣеро* Си, СМ, *сѣдмеро* Ле, Ми, Пр, *ѡсмеро* Пј, Ка, *дѣвѣӣеро* СМ, См, *дѣсѣӣеро* Ра, *једанѣсѣӣеро* Ин, ГИ, *дванѣсѣӣеро* ПИ, *ӣринѣсѣӣеро* Ра, Пј, ПИ, СМ, *чѣӣрнѣсѣӣеро* НВ, *ӣѣинѣсѣӣеро* Коб, Ле, Ин, *шѣснѣсѣӣеро* Ка, *сѣдамнѣсѣӣеро* Лу, *ѡсамнѣсѣӣеро* БД, *дѣвѣинѣсѣӣеро* БД, *двѣдесѣӣеро* Срђ, Си, *ӣридесѣӣеро* Ми, *чѣӣрдѣсѣӣеро* Бр, По, *ӣедесѣӣеро* НВ, *шѣздесѣӣеро* Ра, *сѣдамдѣсѣӣеро* Ин, Тр, *ѡсамдѣсѣӣеро* Си, Ле, *дѣведесѣӣеро* Пј.

Г. АКЦЕНАТ ГЛАГОЛСКИХ ОБЛИКА

ИНФИНИТИВ

166. Као и у неким другим новоштокавским говорима¹⁷³, и овдје су честа акценатска двојства код двосложних облика инфинитива који у свом саставу имају *ићи*: *ѡдћѣ* Бр, ГИ, БД, Кос, Срђ, *наћѣ* Бре, Ле, ГИ, Аг, Лу, Тр, БД, Пр, *ӣѡћѣ* Пј, Ми, Вл, *ӣрѣћѣ* Ка, По, СМ;

¹⁷³ В. Николић, Б. 1970, 114.

đóh^u Ин, Бре, Ра, СМ, ГИ, *náh*^u Тр, НВ, ГД, По, Коб, *íóh*^u Ле, Кос, Ми, БД, *íréh*^u Се, Ра, Си.

Код тросложних форми обавезно је краткоузлазни акценат на првом слогу, а на другом поста акценатска дужина: *ízāh*^u По, Бр, Срб, Ле, ГД, *ízīh*^u См, Кор, Пј, *náđđóh*^u Вл, БД, *nāīh*^u Ми, Се, Срђ, *đbāh*^u СМ, Пј, *đbīh*^u НВ, СМ, БД, *đīīh*^u Ин, Лу, Ра, Тр, Вл.

167. И тросложни глаголи на *-нес̄ти* имају краткоузлазни акценат на првом слогу, а поста акценатску дужину на компоненти *e* из ијекавског рефлекса *ја̄ша*: *đòñ^uјēī^u* Тр, БД, Ле, Ка, ПИ, *zàñ^uјēī^u* СМ, *ízñ^uјēī^u* Бре, Ле, Срб, ПИ, СМ, Аг, Кос, Тр, *īđđñ^uјēī^u* Ми, Си, *īđñ^uјēī^u* Кос, ГД, СМ, Ра, Коб, Ле, *īrèñ^uјēī^u* БД, Тр, НВ, Ка, Ра, *īròñ^uјēī^u* Пр, Ин.

168. По акценатском двојству карактеристични су и облици инфинитива на *-вес̄ти* и *-їе̄ћи*. Исп.: *đòвес̄ī^u* Ми, Ка, Ле, Тр, БД, Ин, Ра, *ízвес̄ī^u* Вл, Пр, По, ГИ, Си, СМ, *đòвес̄ī^u* Тр, ГИ, Ра, ГД, БД; *īrївес̄ī^u* Кос, *īròвес̄ī^u* НВ, Кор, Бре; *ис̄їе̄ћ^u* Ле, Ка, Ра, Ин, Тр, *īrє̄їе̄ћ^u* СМ и:

đовес̄ī^u Ин, Ле, Ка, Тр, Ми, Си, *ízвес̄ī^u* По, СМ, Аг, ГД, *одвес̄ī^u* Ле, СМ, Пј, *īревес̄ī^u* Лу, Ра, Бре; *zай̄е̄ћ^u* Ка, *ис̄їе̄ћ^u* Ми, Ра, НВ, Кос, Срђ.

Слично колебање забиљежено је и у следећим ликовима: *đòша̄h*^u ПИ, Ра, ГД, Тр, *nàма̄h*^u Коб, *đїлес̄ī^u* Срб, Ка, СМ, *īđле̄h*^u Срб, Кор, *īđмес̄ī^u* Бр, Ра, СМ, *īđре̄h* Кор, *їбос̄ī^u* Вл, ГИ; *до̄їа̄h*^u По, СМ, *zам̄а̄h*^u ГД, *о̄їлès̄ī^u* Лу, *їомès̄ī^u* Ра, Пј, *īрим̄а̄h*^u ПИ.

169. Ради поређења са стањем које налазимо код Даничића, наводим и следеће:

1) Према Даничићевом *в̄гнӯїи*, *з̄двнӯїи*, *òклизнӯїи се*, *св̄їрнӯїи*¹⁷⁴, ови глаголи 3. Белићеве врсте имају следеће акценте: *в̄ен^uїи^u*, *з̄òвн^uїи^u*, *св̄їрн^uїи^u*, *òклїзн^uїи^u* се.

2) Даничићево *ја̄укаїи* и *јаукаїи* сведено је на *јаукаїи^u*.

3) Насупрот Даничићевом *говòриїи*¹⁷⁵, оvdје је превладало *говòриїи^u*, а у два пункта забиљежено је и *говòриїи^u* Срб, Ка.

4) За разлику од *б̄ўгариїи*¹⁷⁶, увијек је *б̄ўгариїи^u*.

5) У овим говорима само се јавља краткосилазни акценат у инфинитиву *їграїи^u* (*се*), а Даничић биљежи *їграїи*¹⁷⁷.

¹⁷⁴ Даничић 1925, 123–124.

¹⁷⁵ Ibid., 148.

¹⁷⁶ Ibid., 156.

¹⁷⁷ Ibid., 165.

170. Облици инфинитива понекад добијају акценат који се јавља у презенту: *дд̄йус̄ӣӣӣ*¹⁷⁸ По, Ра, *на̄йус̄ӣӣӣ*¹⁷⁸ Ми, См, *ра̄с̄йус̄ӣӣӣ*¹⁷⁸ Срб.

О још неким акценатским ликовима инфинитива в. т. **211**.

ПРЕЗЕНТ

171. Од Даничићевих акценатских типова *й̄л̄е̄й̄е̄мо/й̄л̄е̄й̄е̄мо*, *й̄е̄ч̄е̄мо/й̄е̄ч̄е̄мо*¹⁷⁸ биљежени су само они који су карактеристични за сјеверозападну скупину српских ијекавских говора херцеговачко-крајишког дијалекта: *б̄ј̄е̄ж̄й̄мо* БД, Лу, *б̄ј̄е̄ж̄й̄ӣе* ГД, Кос, *вид̄й̄ӣе* Ле, ГИ, Тр; НВ, *г̄д̄н̄й̄мо* СМ, Пр, Ка, *д̄р̄ж̄й̄мо* Ра, БД, Ин, Се, Ле, НВ, *з̄д̄в̄е̄мо* Бре, Кор, Срб, ПИ, Аг, Лу, *з̄д̄в̄е̄ӣе* Тр, Кос, По, *им̄а̄мо* Кор, Си, ГД, Тр, *им̄а̄й̄ӣе* Срђ, Ле, Ра, ПИ, Коб, *к̄й̄с̄н̄е̄мо* Пј, Ин, Кос, *к̄ун̄е̄мо* Вл, Се, *л̄а̄ж̄е̄мо* Пр, По, Ле, ГИ, *л̄а̄ж̄е̄ӣе* Кор, Лу, *й̄е̄ч̄е̄мо* Вл, Пр, Си, ПИ, *й̄л̄е̄й̄е̄мо* Лу, Коб, НВ, *й̄д̄зн̄а̄мо* Ра, Ка, *с̄а̄зн̄а̄й̄ӣе* Ле, *й̄р̄ч̄й̄мо* Пр, НВ, *уч̄й̄мо* Пј, См, ПИ, *ч̄й̄й̄а̄мо*¹⁷⁹ Си, ПИ, СМ, Аг, Ра итд.

172. Даничићев акценатски тип *о̄й̄л̄е̄й̄е̄м*¹⁸⁰ и сл. карактеристичан је по двојству на читавом терену – јавља се с акценатом пренесеним на префикс: *д̄д̄вед̄е̄* Кор, *д̄д̄нес̄е̄* По, СМ, *д̄д̄нес̄е̄м* Пр, *д̄д̄нес̄е̄ш* Ка, *з̄а̄г̄р̄м̄й̄* Ле, *из̄вед̄е̄* Ин, Ра, *из̄нес̄е̄* Пр, *д̄бер̄е̄* Пр, *д̄д̄вез̄е̄* Пр, Ка, *д̄й̄ер̄е̄ се* Ка, *й̄д̄м̄е̄й̄е̄м* Срб, Ка, Ле, Ра, *й̄д̄нес̄е̄м* Ин, СМ, БД, *й̄д̄нес̄е̄мо* Ин, Срб, *й̄р̄д̄л̄е̄й̄й̄м* Кор;

или акценат остаје непренесен: *дон̄е̄с̄ӯ* ПИ, *за̄ц̄вр̄ч̄й̄* Ка, *из̄в̄е̄д̄ӯ* Тр, *из̄в̄ез̄е̄* БД, *ис̄й̄е̄ч̄е̄* ГД, *ис̄й̄е̄ч̄е̄м* ГД, Кос, ПИ, *од̄в̄ез̄е̄* Пр, ГД, *од̄в̄ез̄е̄м* БД, *од̄н̄е̄с̄ӯ* Тр, *й̄рен̄е̄с̄е̄м* ГИ, СМ, *й̄рен̄е̄с̄ӯ* Пј, Коб, *й̄рен̄д̄ћ̄й̄* СМ, *й̄ро̄из̄в̄ед̄е̄ш* Ка¹⁸¹.

173. Према глаголу *ӣћу*¹⁸² облици презента имају Даничићеве акценте: *й̄д̄е̄м*, *й̄д̄е̄ш*, *й̄д̄е̄*, *й̄д̄е̄мо*, *й̄д̄е̄ӣе*, *й̄д̄ӯ*.

Тако је и код већине двосложних глагола који у свом саставу имају *ӣћу*¹⁸³ – претежно се, као и код Даничића, јављају са дугосилазним акценатом: *д̄д̄ћ̄е̄м* Ин, Ка, СМ, ПИ, *на̄ћ̄е̄м* Ле, Пј, ПИ, ГД, Ра, *й̄д̄ћ̄е̄* Коб, *й̄д̄ћ̄е̄м* Срђ, *й̄р̄е̄ћ̄е̄* Пр, Ка, НВ, *й̄р̄д̄ћ̄е̄м* Лу, Си, ПИ, *й̄р̄д̄ћ̄ӯ* БД, Кос, Бре, По.

¹⁷⁸ Даничић 1925, 93.

¹⁷⁹ Исп. и Драгичевић 2009, 346 и тамо наведену литературу.

¹⁸⁰ Даничић 1925, 93–94, 113, 145.

¹⁸¹ Слична двојства јављају се и у многим другим српским говорима. Исп., нпр., Петровић 1973, 195, Тешић 1977, 185, Драгичевић 2009, 347 и др.

¹⁸² Даничић 1925, 107.

¹⁸³ Ibid., 108.

Од укупно наведеног одступање је карактеристично за глагол *īoћи*, који је често биљежен са краткосилазним акцентом: *īd̄h̄ē* БД, ПИ, *īd̄h̄ēm* ГД, *īd̄h̄ēмо* ПИ, СМ, *īd̄h̄ēш* СМ, Се, *īd̄h̄ū*¹⁸⁴ БД, ГИ.

174. Обавезно је: *јѣдѣм*, *јѣдѣш*, *јѣдѣ*, *јѣдѣмо*, *јѣдѣице*, *јѣдѣ*¹⁸⁵. У читавој грађи само једном забиљежено *јѣдѣ* Пј мора се посматрати факултативно јер се овај глагол током прикупљања материјала могао чути на десетине пута.

175. Напореда је *није* Коб, Бре СМ, Аг, ГИ, Ми, ПИ, Ра, Лу, Кос, НВ, Бр, Тр, Пј, Срђ, и *није*: СМ, БД, Срб, Ин, Кор, По, ГД, ПИ, Кос, Ле, Ра.

176. Исто тако, уз нешто чешће *нѣмā* По, Ин, Ка, СМ, Тр, Ле, ПИ, Срђ, Ра, Бре, Си, БД, сасвим је обично и *нѣма*: ГИ, Коб, По, Срђ, Си, Ле, БД, Ра.

О још неким акценатским ликовима презента в. т. **212**.

АОРИСТ

177. Акценти аориста углавном се слажу са Даничићевим, а колебања су присутна у следећим позицијама:

1) Према Даничићевом *оīлѣтїосмо* – *оīлѣтїосїе* – *оīлѣтїоше* подударно је: *извѣзошїе* Срђ, *одвѣдошмо* ГИ, *одвѣдоше* Тр, *одрѣкошмо* се Пј, *оīлѣтїошмо* Бре, СМ, *їренѣсошїе* Се.

Помјерање акцента на иницијални слог записано је у: *закаснишїе* СМ, *ддведошїе* Тр, *дїлѣтїошїе* Ка, *їрѣїусїшїе* Срб.

2) Уз *лѣже* БД, ГИ, Лу и *рѣче* Коб, Ра, Се, Пр, Тр, како прописује Даничић, једнако често се јављају и ликови: *лѣже* Бр, Срђ, Ра, Ин и *рѣче* БД, СМ, ПИ, Кос, Ле, НВ.

3) Редовно је *їзїѣ/їзāѣ* и *дбїѣ/дбāѣ*, а код Даничића је *изїѣ*, *обїѣ*¹⁸⁶.

4) Морфолошко изједначавање 1. лица једнине аориста са другим и трећим лицем једнине прати и уједначавање акцента у сва три облика једнине: *зāжалї* она Пј, *јā* га *зāдрмā* Тр, *їзāѣ* тї Ин, *Мїле ддвādї* Ле, *їддбāцї* му ПИ, *їрѣкинū* га жѣна Кор, *јā* *їрѣїоловї* днб Тр, *їрїшїиснū* га брїга СМ, *ўзорā* кѣмшија Срђ, *ўрāдї* тї брзо Срб.

У т. **214** в. још неке карактеристичне акценте аориста.

¹⁸⁴ Са краткосилазним акцентом, али не тако често, овај глагол биљежио сам и у Чечави. В. Козомара 2005, 61.

¹⁸⁵ О изопрозодеми *јѣдѣм* – *јѣдем* в. у: Драгичевић 2001, 87.

¹⁸⁶ Даничић 1925, 108.

ГЛАГОЛСКИ ПРИДЈЕВИ

178. Слично као код инфинитива и презента, у појединим облицима глаголског придјева радног акценат се некад јавља на префиксу, а некад на основи ријечи. Исп.: *дòвела* Ле, ГД, *дòвели* Ин, Тр, Ка, *ис̄лела* Срб, *ирèвели* Коб, См, *р̀азболē* се ПИ;

изм̀акла Лу, *ис̄й̀екли* Ра, *й̀ом̀огли* Бре, *ис̄л̀ела* Коб, *о̀йл̀еле* Срб и др.

179. Према акценатском типу *й̀д̀гину̀ӣи*¹⁸⁷ понегдје се може чути: *д̀д̀-й̀ус̄ӣили* Ка, *з̀ав̀р̀ӣили* Срб, *н̀а̀й̀ус̄ӣила* СМ, *н̀а̀й̀ус̄ӣили* Се, *й̀р̀ѐй̀ус̄ӣили* Пј.

180. У вези са дјеловањем Сосировог закона о измјени акцената, на читавом подручју важи сљедеће стање: *д̀а̀о – д̀а̀ла – д̀а̀ло*, *д̀д̀б̀ӣо – д̀д̀б̀ӣла – д̀д̀б̀ӣло*, *д̀р̀ж̀б̀о – д̀р̀ж̀с̀а̀ла – д̀р̀ж̀с̀а̀ло*, *й̀д̀ӣӣо – й̀д̀ӣӣла – й̀д̀ӣӣло*, *й̀д̀ч̀о – й̀д̀ч̀ела – й̀д̀ч̀ело*, *й̀р̀д̀д̀о – й̀р̀д̀д̀а̀ла – й̀р̀д̀д̀а̀ло*, *у̀з̀о – у̀з̀ела – у̀з̀ело*.

181. Увијек је *й̀с̀ка̀ла*, *й̀с̀ка̀ли*, *л̀а̀г̀а̀ла*, *л̀а̀г̀а̀ли*, за разлику од Даничићевог *й̀с̀ка̀ла*, *й̀с̀ка̀ли* и *л̀а̀г̀а̀ла*, *л̀а̀г̀а̀ли*¹⁸⁸.

182. Акценат глаголског придјева трпног 3. Белићеве врсте има дуг вокал пред наставком „без обзира на то какав му слог претходи“¹⁸⁹. Исп.: *г̀у̀р̀н̀у̀ӣи – г̀у̀р̀н̀у̀ӣа – г̀у̀р̀н̀у̀ӣо*, *д̀ӣг̀н̀у̀ӣи – д̀ӣг̀н̀у̀ӣа – д̀ӣг̀н̀у̀ӣо*, *й̀р̀ѐкин̀у̀ӣи – й̀р̀ѐкин̀у̀ӣа – й̀р̀ѐкин̀у̀ӣо* и сл.

183. Избрисане су акценатске разлике у облицима: *д̀а̀ӣи – д̀а̀ӣа – д̀а̀ӣо*, *й̀р̀д̀д̀а̀ӣи – й̀р̀д̀д̀а̀ӣа – й̀р̀д̀д̀а̀ӣо*, *у̀з̀е̄ӣи – у̀з̀е̄ӣа – у̀з̀е̄ӣо* итд.

О акценту глаголског придјева садашњег и императива в. у т. **44** и **215**.

¹⁸⁷ Ibid., 122.

¹⁸⁸ Ibid., 178.

¹⁸⁹ В. Драгичевић 2009, 350.

IV. МОРФОЛОГИЈА

А. ДЕКЛИНАЦИЈА

ИМЕНИЦЕ МУШКОГ РОДА

Вокатив једнине

184. Код вокатива именица чија се основа завршава на тврд сугласник најчешће долази наставак *-е*, а код облика чија се основа завршава на велар, испред таквог *-е* долази до алтернација *к ~ ч*, *г ~ ж*: *бѡже* Ле, Ра, *брѣше* Ин, Пј, СМ, *гѡде* Кор, *Гѡране* СМ, *госѣѡдине* Кос, Коб, *домѡћине* Ле, ПИ, *Дрѡгане* СМ, *дрѡже* Бре, Аг, ГИ, *Душане* ПИ, *кѡме* Ка, Ра, Ле, *мѡмче* Вл, Бр, *Нѣнѡде* Срб, *нѣрѡѡднѣче* Кор, *ѡче* Ка, Бре, Ле, *ѣѡѣ* ГИ, *рѡднѣче* СМ, *сѣне* СМ, ПИ, Ра, *Срѣбине* Кос, *Сѣѣвѡне* Се, *чѡече* Ле и сл.

Уз ликове *Вјд мѡмак* и *ѣѣѣѣак*, чији је синкретизам са Нјд сасвим обичан у овим говорима, у посебним говорним ситуацијама синкретизам се јавља и у формама типа: *врѡбаѡ* БД, *гѡрѡв* ПИ, *диверзѡнѣ* Ра, *дрѡг*¹⁹⁰ Кор, Ле, *ѣѣѣѣѡак* По, *сѣѡраѡ* Ин, *ћѡѣѡк* Кор и сл.

185. Именице са палаталним сугласником на крају основе, као што је случај у већини српских говора, углавном имају наставак *-у*: *Вѡков"ћу* Пј, *мѣш"ћу* По, *млѡдѣћу* Кор, Ле, ГИ, НВ, *мѡжу* ГД, Ми, *Пѡѡов"ћу* Тр, *ѣрѣѣѣѣѡу* БД, ПИ, НВ, *сѣѡѡѡчу* Се, *слѡбѣћу* Коб, *Сѣѡѡнићу* Ле, *ѡѡѣѣѡу* Ка, Аг, БД и сл., а са наставком *-е* забиљежио сам: *Мѣлоше* Пј, БД, ГИ, *мѡже* Коб, Срђ, Ин, *Ћроше* Ра.

И у овој категорији понекад је вокатив једнак номинативу: *кѡѣѡч* БД, *Мѣљевић* По, *лѡѣѡж* Си.

186. Код вокатива именица које се завршавају на *-р* најчешћи је наставак *-е*: *гѡведѡре* Ле, *гѡслѡре* ПИ, *дѡкѣѡре* ГИ, Срђ, *ћѣѡѡре* Ка, Пј, Ра, СМ,

¹⁹⁰ О синкретизму номинатива и вокатива једнине у личким говорима в. у: Драгичевић 1986, 128 и литератури на коју упућује.

кѡмандѣре По, луг̃аре Се, мајсѣоре Ин, ГИ, Мѣломѣре БД, мѣн̃аре Ка, ѣрѡ-
фесоре Аг, Лу, сѣкреѣаре Вл, ца̃ре Се, Кор, Чѣдомѣре По.

Наставак -у потврђен је у: бур̃азеру ПИ, Ра, Ле, ГД, влад̃ару Пј, а син-
кретизам номинатива и вокатива у: дру̃гар, и то углавном код млађих.

Инструментал јединице

187. Уопштавање наставка -ом без обзира на основу ријечи¹⁹¹, дијалекатска црта позната већини српских говора, присутно је и у овом аре-
алу. Осим у случајевима типа: бра̃иом Пј, Гѡраном ГИ, даном Се, кѡмом
СМ, мѡмком Тр, на̃чином Вл, р̃азредом По, са̃иом Ин и сл., који су одлика
књижевног језика, сасвим је обично и:

Авдѣћом Срђ, бад̃њом Се, бел̃ајом Срб, См, бѡгаљом Ин, бродѣћом
Кос, глѣжњом Лу, гонѣчом ГД, грѣдељом Коб, гр̃маљом Кос, дѡгаћ̃ајом Ра,
ћѣл̃кошом Бр, за̃вез̃љајом Бре, Аг, Ми, за̃лог̃ајом ГИ, зна̃чајом Кор, ПИ,
НВ, кључом По, Аг, ГД, коњом Си, Вл, Ра, коѣа̃чом ПИ, кошом Тр, кра̃љом
БД, крѣчом Си, Ка, СМ, лѡјом ПИ, Ма̃р̃ћом Лу, Милѡшом СМ, мѣшом Бр,
Си, мјења̃чом Се, мла̃дежом СМ, младѣћом Бр, По, См, Коб, СМ, Пј, муљом
По, на̃бојом Срб, на̃војом Коб, ѡб̃ча̃јом Се, ѡб̃ча̃јом Тр, Аг, ѡбр̃учом Ми,
Срђ, окид̃а̃чом НВ, ѡлошом Кос, ѣа̃њом Се, СМ, Бре, Пе̃ѣров̃ћом Кос,
ѣиши̃ѡљом Коб, См, Ле, ѣјев̃а̃чом По, ѣла̃чом БД, ѣокрив̃а̃чом Срб, ѣѡкуш̃ајом
Си, ѣр̃ѣја̃иљом БД, См, Кос, Ка, ГД, Ра, Вл, ѣрод̃а̃вачом Коб, с̃ја̃јом Ка,
скака̃а̃чом БД, сл̃уч̃а̃јом СМ, сна̃ѣћом Се, с̃и̃ѣ̃ча̃јом ПИ, ѣ̃ѣ̃ча̃јом Срђ,
Тодѡров̃ћом СМ, ѣра̃га̃а̃чом Аг, ула̃га̃а̃чом Ра, у̃ч̃ѣ̃иљом Ин, Кор, Си, Срб,
СМ, ПИ, Лу, ц̃ин̃ка̃рошом Пр, ц̃р̃ѣ̃а̃чом Се, ча̃јом СМ, шака̃шом Лу.

Тако је и у примјерима: ѡѡом Ин, ћѣвером Ка, Ле, Ра, ко̃нѡм Бр, коѡом
Ин, БД, мѣн̃аром ПИ, Вл, мушкар̃ѡм По, нѡсом Кос, ГИ, Срб, омлад̃инѡм
Кос, ѡѡом СМ, Се, Ми, БД, Тр, ѣа̃лѡм Ле, См, ѣла̃ѡм Бре, ѣѡл̃ца̃ја̃ѡм Ра,
ѣра̃вѡм Пр, Коб, См, свѣѡм Ка, Аг, Кос, Лу, Пј, сѣкреѣаром Кор, ѣјесна̃ѡм
СМ, ца̃ром НВ, Се, ша̃мѡм БД.

И именицу ѣуѣ најчешће сам чуо с наставком -ом: ѣуѣом Кос, СМ, По,
Ра, Ин, Ка, Коб, Тр, ГД, али је понекад и: ѣуѣем По, Бре, Ка.

188. Утицај посредника који шире норму стандардног језика у доброј
мјери узима маха, па је сасвим обично и јављање стандардних ликова типа:
Вас̃ћем СМ, воз̃а̃чем Аг, Лу, жр̃вњем Кор, за̃вр̃ѣ̃њем Коб, кова̃чем БД,
кра̃љем ПИ, му̃жем ГИ, Ра, ГД, СМ, Ле, нѡжем Ин, Вл, См, Аг, Кос, ѣа̃њем

¹⁹¹ Исп. Ивић 1985, 136.

Се, *їодлагáчем* Ка, *їрїјайїељем* Бр, По, Лу, См, Ми, Пј, *їродавáчем* Срђ, *їўјзем* ПИ, *їрáчем* Кос.

Употреба форманата -ов/-ев-

189. Проширењу формантима -ов/-ев најподложније су, као и у другим говорима, једносложне и, рјеђе, вишесложне именице. За разлику од облика Ијд, овдје је иза палаталних сугласника дошло до промјене *о* у *е* и готово искључиво јавља се инфикс -ев-¹⁹². Исп.:

бїчѣвā Ра, *бїчеви* ПИ, *врáчеви* ГИ, *Врáчеви* Кор, *грчеви* БД, *жyљeви* Срђ, Кос, *жyљев"ма* Ин, *зѣчѣвā* Пр, *зѣчеви* Ка, Ми, *зѣчев"ма* Тр, Бр, *јѣјзеви* Срб, *кљyчеви* НВ, Ле, Пј, *кòшеви* Се, *крáевā* БД, Аг, Вл, Бре, *крáеви* Ка, ГИ, ГД, Ин, *крáеви* Ми, *крїјзеви* Кос, *мїшеви* См, Си, Пр, Коб, Бр, *мyжeви* Ка, БД, Ле, ГД, *дб"чáјев"ма* Ка, *òчеви* Срђ, БД, *сàчеви* ПИ, *сїрїчеви* См, Аг, БД, *сїрїчев"ма* БД, *їрáчеви* Кос.

Са инфиксом -ов- забиљежио сам само: *нóјзови* См.

У положају иза *р* јављају се оба инфикса: *вїрови* Пи, Ра, Ка *двóрови* Пј, *лѣйїшїрови* Ин; *бўнарѣвā* ГД, *бўнареве* Срђ, *цáреви* ГД, ПИ, *шўмареви* Се.

Обично је и *їyїшеви*, *їyїшевима* и сл.

190. Иза тврдых сугласника уопштен је, наравно, инфикс -ов-:

брòдови Ка, *вòзове* По, *грáдов"ма* Пј, *длāнови* Тр, *дўгов"ма* ГД, *ћòнове* Ра, *їрáгови* Бр, *рòгови* Бре, *свāїшове* Ин, *свāїшови* Ин, *їтєнкови* ГИ, *чєйови* Срђ, *цєйови* См итд.

191. Од интересантних једносложних именица са непроширеном основном издвајам:

брyсе Ин, *брци* Ка, Ле, Ра, Аг, Пј, *вyци* БД, ГИ, Бр, Ле, *млїнā* См, *рòге* Се, *рòзи* ГД, ПИ, См, Ин, *сїрїциā* Ра, *сїрїци* Кор, Бр.

Генитив множине

192. У генитиву множине доминантан је наставак -ā¹⁹³: *Агїћā* Кор, *асїāлā* См, *бєскућнїкā* Ра, *берáчā* Ка, *вāљāкā* По, *гāздā* Ин, *дāнā* Бре, ГИ,

¹⁹² Слично је и у говорима србијанског Полимља, који „спадају у оне у којима влада однос *мāљом/мāљеви* ... и *нóјзом/нóјзеви*“ (Николић, М. 1991, 337). Врло увјерљиво образложење овог односа даје проф. Реметић: „За изједначавање облика двеју основа требало је уклонити једино разлику у инструменталу. Препрека истој тежњи у множини била је неупоредиво тежа, јер се аналошким процесима опире -ев- у свим падежима (Реметић 1985, 227).

¹⁹³ „Савремени говори Босне и Херцеговине [...] пружају доста неуједначену слику. Истина, облик на -ā је најчешћи, али не и једини“ (Пецо 2001, 219).

да̄на̄ Аг, *дезерѿе̄ра̄* Кор, *деѿа̄ла̄* Кор, *ѣксѣра̄* ПИ, *живоѿӣа̄* БД, *жӯльѣва̄* Вл, *Ланковӣћа̄* СМ, *кѣрѣва̄* НВ, *колѣга̄* Кос, *лугара̄* Се, *магарѿца̄* Срб, *мѿше̄ва̄* Бре, *мо̄ла̄ца̄* ПИ, *на̄ла̄за̄* НВ, *не̄ра̄днӣка̄* Ра, *но̄же̄ва̄* Ин, *ѡкорѿка̄* Се, *ѡӣана̄ка̄* СМ, Ми, По, *осӯђенӣка̄* Тр, *ѿа̄рѡва̄* Коб, *ѿаса̄* По, *ѿјевѿча̄* Срђ, *ѿомо̄ћнӣка̄* Пр, *ѿѿѿнӣка̄* БД, Тр, *рудара̄* БД, *сва̄ѿѡва̄* СМ, Ка, *сеља̄ка̄* Бре, ГИ, ГД, *Срба̄* Кор, СМ, Кос, Ле, *сӣановнӣка̄* Кор, *ѿѣнкѡва̄* БД, *ѿѿа̄ла̄ча̄* ГИ, *ѿја̄ка̄* Ле, *ѿрѿѿе̄жа̄* Кор, *ѿѡба̄на̄* Бр, Коб, НВ, *ѿѣѡва̄* Си итд.

Са наставком *-ѿ* обично се јављају форме: *зӯбӣ* СМ, Ле, Аг, Пј, БД, *љӯѡѡ* (на читавом подручју), *меѿѣрӣ* Ка, Ин, Кос, *мра̄вӣ* Лу, ПИ, Срђ, *мра̄ѡӣ* БД, *ѿарӣ* Вл, Ра, Кос, Ми, СМ, *са̄ѿӣ* Срб, Кос, ПИ, Ми, Тр, *ѿѣнӣѿ* Ка, *ѿрѡӣ* Аг, Срђ, Ми, Коб¹⁹⁴.

Именице *госѿӣ* и *ѿрсѿӣ* у Гмн могу имати и дужи и краћи облик: *гѡсӣѿѿѿѿ̄/гѡсӣѿӣ*, *ѿрсѿѿѿѿ̄/ѿрсѿѿӣ*.

Нулти наставак забиљежен је у једном примјеру: стѡ *ѡӣнар* ГД¹⁹⁵.

Датив – инструментал – локатив множине

193. У овим падежима обично се јавља наставак у лику *-ма*, а неријетко и као *-ма*¹⁹⁶. Исп.:

а) *бѣговма* ПИ, *Брѣзовља̄нма* Бре, *ѡловма* ГИ, ГД, *гѡлубѡвма* СМ, *гра̄ѡѡвма* Вл, *дрѿговма* Ин, *ђа̄ѿма* Ка, Аг, *ђѡновма* Лу, *зӯбма* Си, *кѡѿма* Бре, *крѿѿма* Ле, *кѿѡѡвма* Ин, *ло̄ѿѡвма* По, *љӯѡма* Ра, *младӣћма* Ка, *ѡрасма* Ин, *ѿла̄новма* Се, *ѿрсѿӣма* ПИ, *рѣѡѡвма* Ми, *рудара̄ма* Кор, *Смрѿѿӣћма* СМ, *ѿѡѡѡѡвма* БД и:

б) *ѡрѿма* Пј, *ѡловма* Се, *друга̄рма* Кос, *за̄конма* Кор, *кома̄рѿма* Кор, *крӯговма* БД, *љӯѡма* Бр, Лу, *ѡновма* Ин, *ра̄ѡѡвма* Ле, *ѿра̄кѿѿорма* Ми.

Појединачне напомене

194. По обрасцу промјене именица женског рода на *-а* деклинирају се двосложне именице на *-ѡ* или *-ѣ* које имају дугоузлазни акценат на првом слогу: *Бра̄ѿѣ* СМ, *ѡрки* Ле, Ра, *Вла̄ѡѣ* Ин, *Дра̄ги* Ра, са *Дра̄гѡм* Ра, *Ђѡкѣ* ПИ,

¹⁹⁴ Слично стање је и у: Драгичевић 2011, 220. И у икавскошћакавским говорима у околини Дервенте је *ѿрѡӣ*, *мра̄вӣ*, *зӯбӣ* (Баотић 1983, 74).

¹⁹⁵ У неким другим босанскохерцеговачким говорима нулти наставак јавља се знатно чешће (в. Пеѡ 1993, 219–220).

¹⁹⁶ Неуједначеност у јављању ових наставака може се тумачити на два начина: 1) остатком старијег стања из некадашњих облика на *-ма*, 2) последицом честих редукција вокала *и*, по чему су специфични сви босански говори.

Ђоки ПИ, Јовѣ БД, Јови БД, с Јовѣм БД, Ле, клѣмиѣ Кос, Крсиѣ СМ, Луи Пј, Љубѣ Вл, Ники Аг, ѡашиѣ По, Пѣрѣ ПИ, Пѣри ПИ, ѡѡбри Кор, Радѣ СМ, Раду ГИ, Сѣми Вл, Тѣиѣ По, ѡјки ГИ, Швѡбѣ Кор и сл.

По овом типу промјене деклинирају се и све остале именице мушког рода које се завршавају на -а: владикѣ СМ, владѣку ПИ, вѡђу Ле, гѡзди Се, гѡзду СМ, Ђлијѣ Се, Ђлиѣи Се, Ђлију Се, инѣиерѣжѣију Ле, Јѡвѣѣ Пј, колѣги Кос, с колѣгѡм Кос, комѣнисѣиѣ Пр, комѣишијѣ ГИ, комѣишију Ле, радѣишѣ Се, Славѣиши ГИ, Славѣишу ГИ, ѡсѣишиѣ БД, ѡиѣѣѣ ПИ, шеѣириѣиѣ Кос итд.

Због укрштања именица -а и -е промјене, колебање је забиљежено у деклинацији мушких имена типа Сѣианоја¹⁹⁷: Блѡгоја – Блѡгоју – Блѡгојѡм ПИ, Вакрѣсије – Вакрѣсиѣ Бр, Дрѡгоѣ – за Дрѡгоју Ле, од Сѣианоја – Сѣианојѣ – Сѣианоѣи – Сѣианоју СМ.

Колебање је присутно и у ликовима типа: дрѣжавѣан Срђ, Дервѣнђанѣн Лу, дѡшман СМ, Пј, дѡшманѣн ГИ, Ле, Луѣжанѣн Лу, Прњѡворчанѣн ГИ, ѡѣган СМ, ПИ, БД, ѡѡбан БД, Ра, Ка, Пј и „није увијек лако одредити однос учесталости јединских проширења с -ин и оних без овог наставка¹⁹⁸[...]“.

И овдје влада синкретизам генитива и акузатива једине у категорији неживо у формама типа: ѡмѡ гѡлѣфа ГИ, дѡо пѣт ѡлѡдѡ за мерѣѣдеса Ле, купѣо пѡловнѡг ѡдѡсиѡ СМ, мѣјѣѣѡ га за ѡѣиѡ По¹⁹⁹.

Именица раѣи биљежена је само у облицима мушког рода²⁰⁰.

У мушком роду редовно је биљежена и именица Дунав.

ИМЕНИЦЕ СРЕДЊЕГ РОДА

Инструментал једине

195. У Ијд слично је стање као код именица мушког рода – ако се основна ријечи завршава на палатал, доминантан је наставак -ом:

биђом ГИ, весѣљом СМ, глѣдѡњом ПИ, грањом Се, Бр, жѣљом Се, здрављом СМ, Кос, знањом Кор, имѡњом По, образложѣњом СМ, ѡѣиерѣѣњом Ин, ѡѣвѡњом По, ѡокрѣиђом Кор, ѡризнањом Ле, ѡрѡљеђом Пј,

¹⁹⁷ Исп.: Драгичевић 2007, 367.

¹⁹⁸ Драгичевић 1986, 135.

¹⁹⁹ О овој појави в. и у: Козомара 2005, 69 и Драгичевић 2011, 218.

²⁰⁰ У прњаворским селима Кокори, Вијачани и Шаринци, која су јужније од истраживаног подручја, ову именицу чуо сам и у облицима средњег рода: било раѣо; и ѡндѡ дѡђе раѣо; раѣо ником не дѡноси дѡбро.

Ле, Аг, См, *īrūhom* БД, Ми, Срђ, *īrđiћom* Коб, *сјѣћањом* Ра, *сїањом* ГД, *īrњом* Ин, *īrуњом* НВ, *цв"јѣћом* Ка, Бре.

Стандардни облици записани су у: *обећањем* Ле, *обраћањем* Кор, *їићем* Кос, Ка, Срб, *їдљем* Вл, Срђ, Аг, Лу.

Датив – инструментал – локатив множине

196. И овдје је ситуација приближно иста као код именица мушког рода, дакле јављају се наставци *-ма* и *ма*. Исп.:

а) *брѣма* ГД, *бӯраѣма* Се, *врѣмѣма* Ле, *дрѣма* Ра, *дӯгмаѣма* Пј, *јањица* Се, ГИ, *крїлма* См, *крмаѣма* СМ, По, Ин, Ка, *мачаѣма* Тр, *мјѣсїма* Срђ, *їдљма* Коб, Лу, *їрсаѣма* Ми, БД, ГД, *рамѣма* Пј, Ин, См, *сѣлїма* Пр, Бр, Срђ, *їѣоцима* ГИ, СМ и:

б) *врѣлма* СМ, *имѣма* Ми, *крїлма* Бре, *їрсаѣма* ГИ, *їѣоцима* По, *шїѣнаѣма* Ср.

Појединачне напомене

197. Ови говори знају и за једнакосложну и за неједнакосложну промјену именица средњег рода и стање се углавном подудара са оним у стандардном језику. Исп.:

а) *брїшна* – *брїшна*, *брѣо* – *брѣа*, *врѣло* – *врѣла*, *грло* – *грла*, *дѣбло* – *дѣбла*, *днд* – *днї*, *крїло* – *крїла*, *мјѣсїо* – *мјѣсїа*, *їиће* – *їића*, *срце* – *срца* и:

б) *бӯре* – *бӯреїа*, *гѣвече* – *гѣвечеїа*, *дӯгме* – *дӯгмеїа*, *јање* – *јањеїа*, *раме* – *рамена*, *їуће* – *їућеїа* и др.

Најчешће је биљежено *усїї*, премда није непознат ни стандардни лик *усїїа*.

Именице *їїле*, *їрїсе* и *їїеле* имају напоредо множинске облике: *їїлићи*, *їрїсци*, *їїеоци* и облике колектива на *-ад*: *їїлїад*, *їрїсїад*, *їїелїад*.

Парадигма именица *око* и *ухо* изгледа овако: *ѣко* – *ѣка* – *ѣку* – *ѣком*, *ѣчи* – *ѣч"јӯ* – *ѣч"ма*; *ѣво* – *ѣва/ѣвеїа* – *ѣву* – *ѣвом/ѣвеїом*, *ѣши* – *ѣш"јӯ* – *ѣш"ма*.

Именица *їазуво* средњег је рода, а Ијд гласи: *їоїї* *їазувом*.

Именица *јаје* има овакву промјену: *јаје* – *јајеїа* – *јајеїу* – *јајеїом*;

јаја – *јајї* – *јајїма*.

Именица *дрво* мијења се по следећем обрасцу: *дрво* – *дрвеїа* – *дрвеїу* – *дрвеїом*, *дрва* – *дрвї* – *дрв"ма*. Ако означава „ono što raste iz zemlje sa stablom i granama“²⁰¹, употребљава се збирна именица *дрвеїе*.

²⁰¹ Маретић 1963, 160.

Обично је *чељаде* – *чељадеџа*; *чѣљад* – *чѣљади*.

Именица *ѣодне* је индеклинабилна.

ИМЕНИЦЕ ЖЕНСКОГ РОДА НА -а

Вокатив једнине

198. Вокатив једнине ових именица гради се помоћу наставка -о или је он једнак номинативу. Исп.:

а) *дјевџо* БД, *жѣно* Кор, Бр, *земља̀к`њо* Ин, *ја̀буко* По, *ку̀хо* Ле, *лу̀џко* ПИ, *ѣрѝјо* Ле, *ѣу̀ро* ГИ, *шѣго* Кор; *Бѝљо* Тр, *Бра̀но* Ин, *Љѝљо* Ка, *Љу̀бо* Ра, *Ма̀ро* ПИ, *Мѝро* БД, *Нѐдо* СМ, *Пѐѣро* СМ, *Рѣ̀жо* Аг, *Сѝјано* ГД и сл. са:

б) *ба̀ба* Пј, *ма̀ма* Тр, *сѝрѝна* Пр, *ју̀на* Срђ; *Бѝљана* Вл, *Бра̀нка* Тр, *Вѝнка* БД, *Дра̀гана* Коб, *Жѐљка* Ин, *Здра̀вка* По, *Јова̀нка* СМ, *Мѝрјана* ПИ, *Свѐѣџлана* Се итд.

Вишесложне именице на -ица могу имати наставак -о: *ку̀кав`џо* Ин, *лѝс`џо* Кор, *мр̀виџо* ПИ, *ѣрофесџ`џо* СМ и др. или вокатив једнак номинативу: *дру̀га̀р`џа* Вл, *ѣрѝјаѣѣ`љ`џа* ПИ; *Дра̀г`џа* По, *Зџ`р`џа* ГИ, *Мѝл`џа* ГД и сл., а није необичан ни наставак -е: *Душ`џе* СМ, *мр̀в`џе* ГД, *ѣрофесџ`џе* Кор.

Датив – локатив једнине

199. Уз стандардне алтернације *г ~ з* и *к ~ ц* типа: *Ба̀ња̀лу̀џи* ПИ, *во̀јсџи* Ра, *дјевџџи* Ка, *за̀дру̀зи* Ин, *ја̀буџи* Лу, *књѝзи* Аг, *нџи* Ра, у *ѣрѝлиџи* ПИ, *ру̀џи* ГИ, *слѝџи* Ми, *сна̀зи* Срђ и др., у овим падежним облицима, као што је случај и у многим другим српским говорима²⁰², сасвим су обичне форме: *брѝџи* СМ, у *Гра̀дишџи* По, Пр, Ср, *зџски* Ле, *дјевџџи* ПИ, СМ, Ка, *за̀ѣреџи* Се, *кру̀шџи* ГД, *ма̀чки* Пј, у *По̀жџеџи* Кор, на *ѣру̀џи* БД, *ѣѣџи* Си, Ср, Ми, *ѣр̀нџи* Пр, те: *Ба̀ња̀лу̀џа̀нџи* Кор, *Бра̀нџи* Тр, *Да̀нџи* ПИ, *Душ`а̀нџи* СМ, *Јова̀нџи* БД, *Ра̀дџџи* Лу и сл.

Генитив множине

200. У овом падежу најчешћи је наставак -а̀:

ба̀ба̀ Се, Ин, Ле, *гла̀ва̀* По, *гџсѝдџа̀* Ра, *ду̀ња̀* Срђ, *жџѣѣџа̀* Пј, *змѝја̀* Ка, *за̀нокѣѣџа̀* Бр, *ја̀бу̀ка̀* СМ, Ми, *ку̀гѣѣџа̀* ГИ, *ку̀ња̀* Се, *ло̀ѣѣџа̀* БД, *лубѣ̀нѣџа̀* Ра, *ма̀ра̀ма̀* Коб, *мјѣѣџѝна̀* ГИ, *на̀ѣра̀ва̀* Кор, *њѝва̀* Кос, *џлу̀ѣѣџа̀* Лу, *ѣрѝџа̀* Ми, *ѣѣџа̀* ГД, *ра̀зѣѣџа̀* Кос, *сѝѣбѣѣџа̀* По, *сѝра̀на̀* Ин, *ѣра̀ва̀* Срђ, *ѣру̀днѣџа̀* ГИ, *слѝка̀* ПИ, *шѣѣџа̀* Ка.

²⁰² В. Драгичевић 2007, 48 и тамо наведену литературу.

Наставак *-ā* аналошки се проширио и на Гмн именица *нога* и *рука*, па ови облици гласе: *нòгӯ(в)ā* и *рӯкӯ(в)ā*.

Са наставком *-ī* у грађи имам и: *гранáīīī* Тр, *кánīīī* Ка, *ìгрáчкī* Пј, *кòкī* БД, *мàркī* Кос, *рáдњī* Пј, *īīégлī* Ка, *ћérкī* ГД.

Нулти наставак забиљежен је у: *гòдīн* ГД, СМ, *чīзāм* БД.

Датив – инструментал – локатив множине

201. Наставак *-ама* једини је у овим падежним облицима:

брīгама Ин, *гӯскама* Тр, *дàскама* ПИ, *другàр"цама* Ле, *жèнама* Ми, Ка, Пј, *зàвјесама* БД, *крáвама* ГД, *кӯћама* Срђ, *лīвадама* Бре, *лòйáīīама* Се, *лӯдама* СМ, *нòгама* Кор, *òградама* Бр, *īлáīīама* Срб, *рӯкама* По, ГИ, Ле, *сīйàзама* Ми, *чīзмама* Аг, *ицӯмама* Лу и сл.

Појединачне напомене

202. Обично је *мáјка*, *мáма* и *мáйīи*.

Именица *кòса* (на глави) врло често јавља се у облику множине: *кòсе*.

Именица *бèдра* готово редовно биљежена је у облику женског рода, док је у једном пункту напоредо *бèдра* и *бèдро* По, а изгледа да се у женском роду углавном јављају и именице *кīла* и *лīйīра*.

Именице *грабље* и *јасле* деклинирају се по следећем обрасцу: *грабље* – *грабáļā* – *грабљама*, *јасле* – *јáсáļā* – *јáслама*.

По придјевској промјени деклинирају се форме: на *Вòзӯћòј* Се, Пр, *Вòзӯћӯ* Срб, у *Грáдишкòј* По, ПИ, Ра, Ле, у *Йловòј* Тр, на *Сӯйīјескòј* Срђ.

ИМЕНИЦЕ ЖЕНСКОГ РОДА НА СУГЛАСНИК

203. Ако се изузиме једини забиљежени примјер са наставком *-ју*, који је наведен у т. **84**, може се констатовати да је овим говорима у Ијд познат само наставак *-и*: *жèћи* БД, *кòкоши* Ин, *лàжи* Ра, *мáсīи* ПИ, *млáдосīи* ГД, *īāмēīи* Пј, *рáдосīи* ГИ, *сīвáри* Ле и др.

Генитив множине ове именице обично граде наставком *-ī*: *лàжī* Кор, *нòћи* Коб, *р"јéчī* ПИ, *сīвáрī* Кор, Лу, *ћèрī* Ка, Си, *ц"јéвī* СМ.

Обичније је *кòкòш"јӯ*, *кòсī"јӯ*, *уш"јӯ* него *кòкòшī*, *кòсīī*, *ушī*.

У ДИЛмн увијек је наставак *-ма*, односно *-ма*: *кòсī"ма* ГД, *кòкòш"ма* БД, *лàж"ма* ПИ, *сīвáр"ма* Ра; *кòкòшима* Бр, *нòћма* Вл.

Напоредо се говори *ћèр* и *ћèрка*.

ЗАМЈЕНИЦЕ

Именичке замјенице

204. Да је промјена личних замјеница мање-више стандардна на читавом терену, већ је потврђено у т. 143–145.

1) За облике ГА мн личне замјенице *они*, уз обичније *њи*, карактеристичан је и лик *њи⁽⁰⁾а*²⁰³: *њӣа̄* ће првѡ прѡсит Пј за *њӣа̄* Пов, Ин, Ра, Вл, Ле, од *њӣа̄* Се, пѣт *њӣа̄* Кор, бѣз *њӣа̄* БД, њ *њӣа̄* Пј, Кос, пред *њӣа̄* БЛ, Ми, Лу.

2) И енклитички облици најчешће су подударни са стањем у књижевном језику: да *ме* глѣда СМ, није *ме* знѡла Тр, дѡбро *ме* нѡпатѣ Ин, дѡј *ми* то Кор, чѡвѡј *ми* је Ра, дрѡжѣ *ми* је Тр, вѡлѣ *ме* Срб, зѡ *ме* пѣтѡ Се; нѣмѡ *ѡе* СМ, нѣће *ѡи* трѣбат Срб, срѣтно *ѡи* Пј; нѣмѡ *га* ѡдѡвно НВ, тѡкли *га* Тр, нека *му* кѡпѣ Пр; вратѡће *је* СМ, ѡдѡли *је* Кор, нѣ трѣбѡ *јѡ* ГИ; да *нас* нѣ би ѡјела Кор, нѣмѡ *нам* спѡса Коб; кад *вас* пѡт нанѣсѣ Ка, да *вам* спѡкујем НВ; знѡш ли *ѡ* БД, нѣ вјерѡј *ѡм* Ми.

Енклитички облик *њ* није одлика ових говора, док је облик *њга* сасвим обичан: прѣдѡ *њга* Пј, Ка, Ле, ГД, НВ, зѡ *њга* Кос, Си, СМ, ПИ, БД, Ми, Пј, По, Срђ, нѣзѡ *њга* ГИ, Бре, Ра, См, Аг, Тр, Ле, ѡдѡ *њга* СМ и сл.

Имам само једну потврду за енклитику *ју*: сѡтрѡло *ју* Срб.

Енклитички облик повратне замјенице *себе* гласи *се*: зѡ *се* Си, Аг, Ле, Пр, сјѣти *се* Ка, ѡбѡкѡ *се* ГИ, спрѣмѡм *се* Тр, ѡкрѣћѣ *се* Коб и сл.

3) Именичке замјенице *ко* и *шиѡа/шиѡо* такође се најчешће употребљавају као у књижевном језику. Исп.:

кѡ сам ти *јѡ* Ра, *кѡ* ће знѡт Пј, *кѡга* се плѡшѣш Ин, *кѡг* ли чѣкѡ Бре, *кѡм* се дѡ НВ, *кѡме* би вјѣровѡ БД, о *кѡме* прѣчѡш Кор, сѡ *кѡм* СМ, Кос, ГД, Ра, Коб, с *кѡм* Вла, Кор, Срђ, Ле, Пр, Бре, Ка, См, с *кѡме* СМ, См, Се, Ин, Аг;

шиѡа̄ вѡљѡ, *шиѡа̄* не вѡљѡ СМ, *шиѡо* би дѡбро бѣло Пј, *шиѡо* сам и рѣкла По, чѣг се сјѣтѣ Ле, чѣга сам жѣљан Кор, ѡ чѣм прѣчѡмо По, чѣму би се дѡло ГИ, ш *чѡм* дѡчекат Ми, ш *чѡме* ѡдѣ Ле.

Кад се у косим падежима употријеби приједлог, стање у промјени замјенице *ко* изгледа овако: *ни ѡѡ ког* Коб, См, Лу, Кос, Бре, Ка, Се, *ни за ког* Бре, Срб, Се, СМ, ПИ, БД, *ни за кога* Срб, Ле, Ра, ГД, Тр, *ни с кѡм* По, Ра, Ле, См, Срб, Ка, Ми, *ни са кѡм* Ка, ПИ, Ле, Лу, СМ, Ра, Срђ.

²⁰³ И Баотић наводи да је за икавскошћакавски говор у околини Дервенте такође карактеристичан овај облик, а по његовој оцјени то није изворна особина, већ је резултат контакта икаваца са сусједним становништвом (Баотић 1983, 130).

Као и у низу других српских говора²⁰⁴, у упитном значењу облици *шїѝа* и *шїѝо* подједнако су чести: *шїѝѝ* је данас Ин, *шїѝѝ* ће бїт^н Ка, *шїѝѝ* ѝмѝ ПИ, Ра, Си, *шїѝѝ* јављајѝ Бр, *шїѝѝ* ти је ѝн крїв Тр, *шїѝѝ* ѝн мїслї Се; *шїѝѝ* ме пїтѝаш Ле, *шїѝѝ* ѝн нѝѝе СМ, *шїѝѝ* нїје Дѝра СМ, *шїѝѝ* нѝ узмѝ БД, *шїѝѝ* те нѝ би пѝвезѝ Бре и сл.

4) Облици замјеница *нїко* и *нїшїѝа* имају овај тип промјене:

од нїког Си, ГД, Срб, Бре, Ин, Вл, Коб, Ра, *од нїкога* Аг, Лу, Бр, Коб, Тр, *за нїког* Ин, Пј, Тр, СМ, *за нїкога* НВ, ГИ, СМ, ПИ;

нї о чег Ле, БД, Ка, *нї о чега* ГИ, СМ, Пј, Ра, Си, *нї за шїѝо* Ка, Ле, СМ, Ра, *нї за шїѝа* Бр, Вл, Се, По.

5) Падежни облици неодређене замјенице *неко* гласе: Н *нѝко*, ГА *нѝког(а)*, ДЛ *нѝком(е)*, И *с нѝкїм*, а форму *не с кїм* забиљежио сам у три пункта: *нѝ с кїм* нѝ прїчѝ Пј, *нѝ с кїм* ѝдѝ Бр, мѝже *нѝ с кїм* Пј.

Уз обичније *нѝшїѝо*, јавља се, али знатно рјеђе, и облик *нѝшїѝа* Ка, Срб, Бр, НВ, ГИ, БД.

У облику Н сасвим је обично и *свѝк* поред чешћег *свѝко*.

Придјевске замјенице

205. Укупно стање упућује на закључак да су наставци старих меких основа превладали у облицима придјевских замјеница. Ипак, бројни примјери који слиједе одају утисак да је промјена придјевских замјеница по обрасцу који је карактеристичан за старе тврде основе и даље врло жива категорија²⁰⁵. Исп.:

кѝквије/ кѝквїје СМ, БД, ПИ, Ле, Ин, *кѝквијем/ кѝквїјем* Вл, СМ, ПИ, Ра, Тр, *кѝдије/ кѝдїје* Ле, СМ, СМ, ПИ, РА, Аг, *кѝдијем/ кѝдїјем* ГИ, Пј, Ле, СМ, Кор, Кос, ГД, Вл;

нѝкаквије/ нѝкаквїје НВ, ГИ, Ле, *нѝкаквијем/ нѝкаквїјем* Ле, СМ, Срб, Кос;

нїкаквије/ нїкаквїје Ка, Бре, БД, *нїкаквијем/ нїкаквїјем* Се, Кор;

вѝшије/ вѝшїје Ин, ГИ, Кос, Аг, Ми, Коб, *вѝшијем/ вѝшїјем* ГИ, БД, Бр, *мѝије/ мѝїје* Ка, Срђ, СМ, Ле, ГД, *мѝијем/ мѝїјем* Бре, Ка, ГИ, Кос, *нѝшије/ нѝшїје* По, Кор, СМ, Лу, Тр, *нѝшијем/ нѝшїјем* Бре, Вл, *нѝговије/ нѝговїје* НВ, ПИ, Аг, БД, Ми, *нѝговијем/ нѝговїјем* Ин, Бр, Ра, ПИ, *нѝзиније/ нѝзинїје* СМ, Ин, *нѝзинијем/ нѝзинїјем* Се, СМ, Кос, Пј, *нїовије/ нїовїје* Срб, СМ,

²⁰⁴ В., нпр., Драгичевић 1986, 149, Драгичевић 2007, 371, Козомара 2005, 77 и др.

²⁰⁵ Појава је позната и низу других наших говора. В. Петровић 1973, 107, Дешић 1976, 246, Драгичевић 1986, 150, Козомара 2005, 78–80.

ПИ, БД, Ра, Аг, *њѝовијем/ њѝовѝјем* ПИ, Си, НВ, Ка, *свѝѝје/ свѝѝје* Кос, БД, Срђ, Се, Ра, Бр, *свѝѝјем/ свѝѝјем* ПИ, Ра, По, Пј, *ѝвѝѝје/ ѝвѝѝје* Ле, Ра, БД, Лу, Аг, *ѝвѝѝјем/ ѝвѝѝјем* Тр, Ле, Срб, Срђ, Ка, Бре;

ѝвије/ ѝвије Ин, Кор, ПИ, Тр, Ми, Си Бр, *ѝвијем/ ѝвијем* Ле, Си, Срб, СМ, НВ, *ѝније/ ѝније* Бр, Пр, Вл, Ра, *ѝнијем/ ѝнијем* ПИ, БД, По, Ра, ГД, *ѝѝѝје/ ѝѝѝје* Пј, БД, ГИ, Срђ, *ѝѝѝјем* СМ, Бре, Вл, Срб, Ин/ *ѝѝѝјем* ПИ, Бр, Ин, Аг, БД.

Облици показних замјеница о *ѝѝѝѝѝ*, ПИ, *ѝѝѝѝѝ* ПИ, *ѝѝѝѝѝ* СМ, *ѝѝѝѝјем* Тр, с *ѝѝѝѝѝ* ПИ могу се понекад чути, али нису карактерна црта овог говорног подручја.

Присутна су, али не и честа, уопштавања типа: *вѝкѝ* Ка, Ле, *кѝкѝ* По, *кѝкѝ* По, *нѝкѝ* Пр, *нѝкѝ* По, *нѝкѝкѝ* Кор, *нѝкѝкѝ* Се, *свѝкѝкѝ* Ка, *свѝкѝкѝ* Се, *ѝѝкѝ* Бр, ПИ, *ѝѝкѝ* По и сл.

О облицима неких других замјеница в. т. 143–147.

ПРИДЈЕВИ

206. Као и код придјевских замјеница, и за придјеве је карактеристично да у облицима Ијд и ГДИЛМн имају деклинацију и по старој тврдој и старој мекој промјени, уз напомену да су и у њиховој деклинацији нешто чешћи наставци меких основа²⁰⁶. Исп.:

а) *брѝзовѝ* Аг, *бѝгаѝѝ* Кос, ПИ, *вѝликѝ* Ин, Пј, Тр, *вѝликѝм* Ра, *ѝѝбрѝ* Ле, *ѝѝнѝм* Бре, *ѝѝгѝкѝ* ГИ, *ѝѝнѝнѝм* СМ, *ѝѝвѝ* Вл, *зѝленѝ* Бре, *лѝшѝм* Срб, *лѝѝѝ* Пј, *лѝѝѝѝ* БД, *лѝѝѝѝм* Ра, *Мѝлановѝм* БЛ, *ѝлѝвѝм* ГД, *ѝрѝзнѝм* Срђ, *сѝѝѝрѝ* Ка, Ин, *сѝѝѝрѝм* СМ, *ѝрѝѝвѝнѝкѝм* Коб, *ѝѝѝѝм* Кор, Ин, *ѝрѝквѝнѝм* По, *ѝѝмскѝм* Се, и:

б) *вѝл^лкѝје* Ка, Ра, *гѝрѝнѝје* Пј, *ѝѝнашѝнѝје* БД, *ѝѝбрије* СМ, По, *Дѝѝковѝје* Срб, *ѝѝнѝнѝјем* По, *ѝѝвије* Срђ, *ѝѝѝѝнѝје* СМ, *зѝрѝсѝѝвѝнѝје* Срб, *кѝснѝје* СМ, *кѝселѝје* ПИ, *л^лјѝѝје* Бре, Коб, *мѝлѝје* СМ, *мѝѝѝје* Срб, *ѝрѝшлѝје* СМ, *ѝѝсѝѝѝје* СМ, *рѝзнѝје* Се, *сѝсѝѝрѝнѝје* Ин, *ѝрѝвѝнѝјем* ПИ, *ѝѝѝѝѝјем* СМ и сл.

207. Слично као у облицима неких именица и придјевских замјеница, код придјева с основом на палатал недосљедна је промјена *о > е* у Нјд средњег рода, те у ГДЛјд мушког и средњег рода. Подједнак је број потврда за наставке тврдых и меких основа. Исп.:

а) *вѝѝѝ* Ка, Ми, *гѝѝѝѝ* БД, *гѝрѝѝ* Ле, *ѝѝѝѝ* Пј, Ра, *зѝѝѝѝ* Кор, ПИ, *лѝѝѝ* Срб, Кор, Срђ, СМ, *лѝѝѝѝѝ* Пј, *мѝѝѝѝ* СМ, *ѝрѝѝѝѝѝ* Срђ, *сѝѝѝѝѝ* Ле, *тѝѝѝѝ* Се, *ѝѝѝѝѝѝ* БД;

²⁰⁶ О стању у неким другим западним говорима в., нпр., Петровић 1973, 156, Дешић 1976, 250, Драгичевић 1986, 154–155 и др.

вѣћѡга Ин, вѣћѡм Ле, врѹћѡг Ра, дѡћѡга Ми, дѡћѡм Ле, Бре, СМ, зѡдњѡга Ра, ГД, зѡдњѡ Ин, По, крѡјњѡга Пр, лѡшѡга Аг, млѡћѡга БЛ, млѡћѡме Тр, нѣкадашњѡга Срђ и:

б) бѡљѣ По, Се, вѣћѣ СМ, Лу, гѡрњѣ Кор, Кос, дѡнашњѣ БД, дѡњѣ Вла, ГИ, ГД, зѡдњѣ Пј, Бр, Кос, лѡше Пј, Бре, ПИ, млѡћѣ Се, Си, Аг, ѡѹћѣ Се, По; бѡљѣга Бр, вѣћѣм НВ, дѣбљѣг Ин, дѡњѣм СМ, зѡдњѣга Ле, зѡдњѣм Ле, крѡвљѣг Ка, ѡвчѣјѣг Ка, сѡдашњѣга Коб, црњѣга СМ.

208. Уклањање разлике између облика одређеног и неодређеног придјевског вида у корист категорије одређеног вида карактерише и овај ареал и – што је већ раније речено и у радовима о другим ближним говорима²⁰⁷ овог дијела херцеговачко-крајишког дијалекта – апсолутно су превладале форме придјева одређеног вида, за шта се у грађи нашао велики број потврда:

брѡшѡвѡм Ка, грѡбовѡг СМ, ћѣдовѡм Ле, дѡбрѡга Ин, дѡбрѡме СМ, жѣнинѡг Пј, жѣнинѡм ГД, жѹшѡм Ин, здрѡвѡга Ка, јѡснѡг Ра, клѡзавѡм Аг, кѡракѡиѣрнѡм Лу, лѡснаѡм СМ, мѡснѡм Тр, мѡрѡснѡг Срб, мрѡвљенѡг Бр, нѣјаснѡга Коб, ѡкрѹглѡм ГИ, ѡдлѡвнѡм Ле, ѡсѡиѡга БД, ѡѣшкѡме Си, ћѹшљивѡм По, црнѡга Ра, чѣсѡиѡм Тр, ѡцрѡкѡга Ка и др.

Облици именске промјене обично се јављају „у посебним говорним ситуацијама“²⁰⁸: млѡду мѡмку Кор, на дѡбра кѡња ПИ, из дубѡка блѡта Се, сѡѡра чѡѣка ГИ, црѡна крѹва СМ, те у „случајевима кад придјеви чине именски дио предиката“²⁰⁹: бѡла сам млѡда Тр, ви сте ѡмеѡни БД, јѡ сам зѡдовѡлна Срб, Стѣво је бѡгаѡи СМ и сл.

И у овим говорима придјеви велик, јак и мал могу да се појаве у формама одређеног и неодређеног вида²¹⁰. Исп.: вѣлик стѹб Ле: вѣликѡ пѡст СМ, јѡк ѡбрѹч Пј: бѡѡ сам јѡкѡ Се, мѡл растом По: мѡлѡ прѣст Ин.

209. Уколико се изузму случајеви наведени у т. 64, те компаративи типа висѡчѡјѡ Бр, висѡчѡјѣ Ле, вѡшљѡ БД, вѡшљѡ СМ, сѡрѡжѡиѡ ПИ, сѡрѡжѡиѡ Ра, за компарацију придјева може се рећи да је стандардна: брѡжѡ/ брѡжѡ, ѡврѡѡ/ ѡврѡѡ; нѡвѡѡ/ нѡвиѡ, сѡѡрѡѡ/ сѡѡриѡ; мѡкиѡ/ мѡкиѡ и др.

Декомпоновање облика суперлатива познато је и овим говорима²¹¹: нѡј јѣдна ѡѡсѡниѡ бѡла ПИ, нѡј ѡвѡ је рѡѡиѡиѡ гѡрѣ је нѡј бѡло Пј, нѡј смо ѡсѡиѡѡ Пј.

²⁰⁷ Исп.: Драгичевић 2007, 373, Драгичевић 2011, 226, Козомара 2005, 82.

²⁰⁸ Драгичевић 2007, 373.

²⁰⁹ Козомара 2005, 82.

²¹⁰ В. Драгичевић 2007, 357–358 и литературу на коју је упутио.

²¹¹ О овој појави в. и у: Петровић 1973, 109, Далмација 1997, 112.

Од двосложних личних имена и хипокористика типа *Раде, Јово, Пéro* и сл. присвојни придјевни творе се искључиво суфиксом *-ѝн*: *Драгѝн* Ка, *Јовѝн* См, *Пéрѝн* ПИ, *Сѝвѝн* СМ итд.

БРОЈЕВИ

210. Од основних бројева, као и у књижевном језику, деклинирају се само бројеви од један до четири.

1) Бројеви *један, једна, једно* имају стандардну промјену: *јѝдан, јѝдно – јѝднѝг(а) – јѝднѝм(е) – јѝднѝм; јѝдна – јѝднѝ, јѝднѝј*, с тим да се понекад деклинирају по обрасцу старе тврде промјене: од *јѝднѝје*, с *јѝднѝјем* и сл.

2) Бројеви *два, двије, ѝри* и *чеѝири* најчешће су индеклинабилни. Уколико се, евентуално, деклинирају, њихова промјена је углавном стандардна: *двѝ – двѝјѝ – двѝмѝ; ѝрѝ – ѝрѝјѝ – ѝрѝма/ ѝрѝма*.

3) Број *чеѝири* има форме: *чѝѝири/ чѝѝир/ чѝѝири* и деклинира се као број *ѝри*.

4) Присутни су облици: *двѝсѝа/ двѝсѝо, ѝрѝсѝа/ ѝрѝсѝо*.

5) Збирни бројеви *двѝе, ѝрдѝе* мијењају се по обрасцу: *двѝга – двѝма, ѝрѝга – ѝрѝма*.

6) Збирни бројеви: *чѝѝверо, ѝѝѝеро, шѝсѝеро* итд. редовно се јављају са суфиксом *-еро*, али је *чѝѝвѝрѝца, ѝѝѝѝрѝца, шѝсѝѝрѝца...*

Облике осталих бројева в. у т. **157–165**.

Б. КОНЈУГАЦИЈА

ПРОСТИ ГЛАГОЛСКИ ОБЛИЦИ

Инфинитив

211. У т. **43** речено је да се облици инфинитива готово редовно јављају са дјелимичним или потпуним редукцијама финалног *и*. Пуни облици типа: *бѝѝжаѝи* ПИ, *глѝдаѝи* Ка, *каѝаѝи* Ра, *лѝмѝиѝи* Аг, *раѝдиѝи* Ин, *сѝѝаѝи* Ле, *ѝраѝжиѝи* Тр, *чѝсѝиѝиѝи* ПИ и сл. скоро да су ријеткост у овим говорима.

Глаголи треће Стевановићеве врсте карактеристични су по промјени *-ну-* > *-ни-*: *вѝкнѝѝѝ* Пр, *зѝрнѝѝѝ* Срђ, *дѝгнѝѝѝ* Ле, *дѝрнѝѝѝ* Пј, *дрѝкнѝѝѝ* БД, *жѝвнѝѝѝ* ГД, *зѝкнѝѝѝ* Ле, *зѝнѝѝѝ* Ин, *крѝнѝѝѝ* По, *лѝѝнѝѝѝ* См, *наѝмѝгнѝѝѝ* Вл, *одгѝрнѝѝѝ* Бре, *ѝокрѝнѝѝѝѝ* Бр, *ѝрѝѝѝѝгнѝѝѝѝ* Се, *скѝнѝѝѝѝ* Се, *уѝѝрнѝѝѝ* ГИ.

Према глаголима *макнуѿи* и *ѿакнуѿи* и њиховим композитама, честе су реализације типа: *доѿѿакѿѿи* Ле, *замѿакѿѿи* ПИ, *измѿакѿѿи* Лу, *макѿѿи* ПИ, *намакѿѿи* Ра, *одмакѿѿи* БД, *ѿримѿакѿѿи* Ка, *смакѿѿи* Се, *ѿѿакѿѿи* Тр.

Прилично су фреквентне и форме *нагѿѿи* се ПИ, Ра, Аг, Пј и *сагѿѿи* се Ле, Аг, ГИ, СМ.

У облицима глагола *изјесѿи*, *расѿи*, *ѿлесѿи* није забиљежено удвајање наставака, што је карактеристика неких других говора²¹².

Презент

212. Форме презента углавном су као у књижевном језику.

Према глаголу *моћи*, 1. лице једнине презента гласи: *могу*, *можем* и *морем*.

Према глаголу *хѿјеѿи* уравнио је: *оћу* и *нећу*.

Нешто је чешће: *знам*, *знаш*, *зна*... него: *знадем*, *знадеш*, *знаде*...

Глаголи 6. Белићеве врсте *вјенчаваѿи* и *обећаваѿи* сасвим су обични и у ликовима 4. врсте: *вјенчаѿе* се Кос, Ле, Кор, *обећаѿе* Коб, *обећаѿемо* ГД, Лу.

Код глагола чија се презентска основа завршава на *-ѿ*, у трећем лицу множине презента уобичајен је наставак *-ѿ*: *вадѿ*, *доносѿ*, *радѿ* и сл., а само у једном случају записан је наставак *-ѿ*: *не женѿ* се Кор.

О још неким облицима презента в. т. **171–176**.

Имперфект

213. На читавом простору може се чути: *бијѿше*, *бијѿше*, *бѿјеше* и *бјеше* и то су једини трагови чувања имперфекта у овим говорима.

Аорист

214. Аорист је врло жива категорија у овим говорима.

Због учесталог губљења финалног *-х*, прво лице једнине аориста јавља се у формама типа: *гѿрнѿ* ПИ, *доћо* Ра, Лу, Пр, По, *зѿвѿрѿ* Ин, *јѿвѿ* По, *куѿнѿ* Ра, *ѿдѿѿѿ* Се, *реко* Бр, Се, Ин, Бре, Срђ, *сѿѿѿго* Ле, *чѿдо* ГИ и сл.

У овим говорима честа је употреба 1. лица једнине аориста без икакве морфолошке ознаке: *не буде* јѿ Кор, *не знаде* ти казат Ка, *не једе* јѿ ништа Срђ, *ѿоће* вѿзит Кор, *ѿдѿјеже* ти јѿ Пр, *ѿроће* јѿ По и сл.

²¹² В. Петровић 1978, 104.

Прво и друго лице множине аориста граде се наставком *-имо*, а треће лице множине наставком *-ше*: *дођошмо* ПИ, ГД, *дйгошмо* Се, *завукошмо* Ле, *дсїашмо* ГИ, *йриїйегошмо* СМ, *рєкошмо* Пј, НВ, *сїйадошмо* Вл; *дођошїе* По, *изађошїе* ПИ, *йдгледашїе* СМ, *рєкошїе* По, *сїйадошїе* Пј, *уґледашїе* Тр; *дйдоше* Ин, *ймадоше* Ка, *казаше* ГИ, *слагаше* Лу, *уїекоше* БД.

О још неким ликовима аориста в. т. 177.

Императив

215. Форме императива углавном се граде као у књижевном језику:

врђај Тр, *гледј* ПИ, *гледјїе* Ин, *дођи* По, *донес"їе* Срђ, *кўцај* Тр, *луїај* Ср, *мјери* Коб, *навраї"їе* Ка, *објїе се* ПИ, *йробј* СМ, *ради* Кор, *рєц"їе* Кос, *сїйкўј* БД, *чєкј* Ле, *чєкјїе* ПИ и сл.

У ликовима императива глагола типа *йиїи*, *зријаїи*, из императивног наставка *ј* се редовно губи: *ддлїїе* Пр, *згрї се* Ле, *йдїи* Кор, Срђ, *йдїїїе* Пј, *йдсї* ГИ, *сакрїїе се* СМ, *улі* СМ, *уліїе* ГИ итд.

У облицима императива глагола који се у 3. л. мн презента завршавају на *-је*, чест је наставак *-ји* и тамо гдје му претходи кратак вокал: *брд'и* Пј, Ле, *брд'їе* Ин, Ка, *освд'и* Бре, *йрезнд'и се* ГИ, *раздвд'їе* Ми, *сїд'їе* Аг.

И овдје се формама императива неријетко додаје асеверативна партикула *-де*²¹³: *дјдє* Вл, *дйгн"дє* Коб, *донес"дє* Бр, *йзмјер"дє* Срб, *звн"дє* СМ, *кўїидє* Ле, *ндс"дє* Лу, *однес"дє* БД, *йзддрав"дє* ГИ, *сјдїидє се* По итд.

Глаголски придјев

216. Облици радног глаголског придјева граде се, као у стандардном језику, наставцима: *-о* (< - л), *-ла*, *-ло*, *-ли*, *-ле*, *-ла*, а реализације у нешто другачијим гласовним ликовима последице су одређених фонетских промјена, о чему је било ријечи у т. 64.

Слично као у говору Срба Бање Врућице²¹⁴, и у овим говорима према често присутним облицима инфинитива *нагєї" се* и *сдгєї" се* обично је *нагєо се* и *сдгєо се*, а и глаголи 3. Белићеве врсте биљежени су у ликовима: *крєн"ла* ПИ, *мєїни"о* БД, ГД, Пј, Ле, *йдгини"о* Пр, Кор, Ср, *скїни"о* Аг.

217. Трпни глаголски придјев карактеристичан је по високој фреквенцији наставка *-їи*, који је у великом броју случаја потиснуо наставке *-н* и *-ен*. Исп.:

²¹³ О овој појави в.: Реметић 1985, 325.

²¹⁴ Исп. Драгичевић 2007, 377.

ба̀ца̀й̑и̑о СМ, *ба̀ци̑и̑и̑* БД, *в̑ј̑ѐн̑ча̀й̑и̑а* Си, *г̑ѓвор̑и̑и̑о* Ка, *да̀й̑и̑а* ГИ, *за̀бра̀ни̑и̑о* ПИ, *за̀й̑осл̑и̑и̑и̑* Тр, *из̑ру̑и̑и̑и̑а* Ка, *л̑'ј̑ѐй̑и̑и̑о* Ка, *ме̑й̑и̑и̑и̑* Се, *ми̑н̑и̑ра̀й̑и̑а* Тр, *му̑й̑и̑и̑и̑* Ка, *на̀й̑рав̑и̑и̑и̑* Ка, *на̀й̑рав̑и̑и̑и̑а* Тр, Пј, *на̀й̑рав̑и̑и̑и̑о* Се, *на̀й̑уни̑и̑и̑о* СМ, *ѓ̑же̑ни̑и̑и̑* Тр, *ѓ̑и̑ре̑ми̑и̑и̑* Ка, *ѓ̑и̑ре̑ми̑и̑и̑о* БД, *ѓ̑сно̀ва̀й̑и̑а* Пр, *ѓ̑ста̀ва̀в̑а̀й̑и̑о* СМ, *й̑и̑л̑и̑и̑а* (= п̑й̑ла̀на) Ка, *й̑ѓ̑рав̑и̑и̑а* По, *й̑ѓ̑и̑л̑у̑н̑чи̑и̑и̑* Ка, *й̑ра̀в̑и̑и̑е* Ка, *й̑ри̑ја̀в̑и̑и̑и̑* Пј, *й̑ри̑ку̑й̑и̑и̑о* Ле, *й̑ро̀да̀ва̀й̑и̑* СМ, *ра̀ди̑и̑о* ПИ, *ра̀ђ̑а̀й̑и̑о* СМ, *ра̀ни̑и̑е* Пр, *ра̀с̑та̀ви̑и̑и̑* Коб, *си̑ри̑и̑о* Ка, *см̑'ј̑ѐни̑и̑* Се, *у̀но̀си̑и̑а* Ка.

Да су присутни и наставци *-н* и *-ен*, потврђују сљедећи примјери: *до̀бѝв̑ѐна* Ра, *за̀й̑ро̀ва̀но* Пј, *зби̑ѐна* СМ, *кру̑ђ̑ено* ГИ, *на̀й̑рав̑ѐну* ГД, *й̑ѓ̑ло̀ме̑ни*, *й̑ѓ̑й̑а̀ѐне* ПИ, *й̑ѓ̑и̑са̀но* Пр, *й̑ѓ̑и̑ро̀шен* Бр, Коб, *ски̑да̀ни* Тр, *сл̑ѓ̑ме̑но* ГД, *с̑ни̑ма̀н* Ка, *у̀да̀рен* Ле, *и̑к̑ѓ̑ло̀ва̀н* ПИ.

Глаголски прилози

218. У т. 44 наведен је мањи број примјера употребе глаголског прилога садашњег, који је жива, али ријетка категорија у овим говорима.

Остаци глаголског прилога прошлог могу се наћи једино у попридјевљеном лику *бивши*, а његово јављање прилично је често у формама типа: *бивши̑* Југѓсла̀ви̑ја Кор, *бивши̑* му̑ж БД и сл.

СЛОЖЕНИ ГЛАГОЛСКИ ОБЛИЦИ

Перфект

219. Перфект је најчешће глаголско вријеме за исказивање прошлих радњи и у великој мјери потиснуо је остале претериталне глаголске облике. Гради се као у књижевном језику. У грађи се нашло мношво примјера употребе овог глаголског облика, од којих издвајам мањи број:

би̑ла сам ПИ, *глѐдали смо* Ра, *ѓ̑ѓи̑ѓ сам* Ин, *зна̀ли смо* Аг, *има̀ли смо* Ра, *ка̀зали су* Ка, *к̑ѓй̑а̀ли смо* Лу, *к̑ра̀ли су* НВ, *лу̀й̑али су* БД, *на̀шли су* Бре, *но̀сала сам* Бр, *ну̀ѓли су* нам Ин, *ѓ̑и̑ра̀ли смо* По, *й̑ѓи̑шла сам* ГД, *й̑рѐшли су* Се, *ра̀ѓло се* Тр, *с̑ј̑ѓи̑ла се* СМ, *и̑ра̀жи̑ли су* Коб, *и̑р̑го̀во̑ сам* Кос, *у̀глѐѓо сам* га СМ, *чѐкали смо* је Срђ итд.

Крњи перфект сасвим је обичан у овим говорима: *би̑ла ѓѓбра* Ле, *ѓ̑ѓи̑ѓ* ра̀дит Ми, *жи̑в̑ли* у Дѓрвѓнти СМ, *зна̀ла* п̑јѓват ПИ, *за̀ка̀сн̑ли* на по̀сѓ ГД, *к̑ра̀ѓ* на̀фту Кор, *лу̀й̑али* на про̀зор ПИ, *ј̑у̀че̑* ра̀ѓли По, *са̀ѓла* во̀ђе Срђ, *и̑ра̀жи̑ли* по̀сла СМ, *у̀глѐдали* во̀јни̑ке БД, *чѐкала* за̀дн̑й да̀н Тр и сл.

Плуквамперфект

220. Овај глаголски облик употребљава се једино у оним ситуацијама у којима се глаголске радње не могу исказати перфектом, а због одсуства имперфекта, у његовом грађењу учествују само облици перфекта помоћног глагола бити. Исп.:

би'о се њрѡи'о Кор, *би'о крѣнѡ* на занѡт БД, *била сам се њрѣйала* Тр, *била ѡдѡчѣла* дѡлазит вѡјска Лу, *били се сѡрѣм'ли* ПИ, *били смо се снашли* Аг, *били смо ѡдѡчѣли* узгѡјат крѡве СМ.

Футур

221. Облици футура I уравни су без обзира на то да ли је у инфинитиву наставак *-ѡи* или *-ѡи*. Исп.:

би'ћу Пј, *бѡрав'ће* Пр, *вјѡроваћу* ти По, *злѡдаће* Ин, *дѡћемо* Ле, *знѡћеѡи* Коб, *ѡздаћѣ* га СМ, *јавићу* вам Ра, *мѡраћемо* Лу, *мѡч'ћеѡи* се Аг, *нѡс'ћемо* ГИ, *ѡрѡбаћеѡи* Се, *разговѡраћемо* ГД, *сѡѡћеш* Срђ, *ѡрѡбаће* СМ, *ѡчићеѡи* Кор, *дѡћу* Коб, *дѡћемо* Пр, *дѡћеш* Ка, *ѡћемо* Срб, *ѡћеѡи* Бре, *наћеѡи* Тр, *дѡѡћемо* Кор, *ѡрѡћемо* Коб, *сѡѡћѣ* Вл.

Футур II ни изблиза није фреквентан као у западнобосанским ијекавским говорима²¹⁵ и биљежен је у ограниченом броју примјера: ако *бѡдѣ знѡла* ПИ, ако *бѡдѣ наѡѡ* СМ, кад *бѡдѣ ѡѡѡ* Тр, дѡг *бѡдѣм заврѡѡ* Пј, кад *бѡдѡ знѡли* Аг, чѡм *бѡдѡ наѡѡли* Лу.

Потенцијал

222. У прикупљеној грађи имам само потврде за употребу потенцијала I, који се гради као у књижевном језику, и у свим лицима уравни је енклитика *би*: *вѡл'ѡ би* да дѡћѣте БД, *јѡ б' дѡѡѡ* ГИ, *мѡгѡ би* ми пѡмѡћ СМ, *мѡ би рѡд'ли* Пј, *вѡ би мѡгли* Тр, *ѡни б' знѡли* Ка итд.

ПОЈЕДИНИ ГЛАГОЛИ И ГРУПЕ ГЛАГОЛА

223. У овом дијелу рада даје се преглед глаголских облика који су карактеристични за читаво истраживано подручје. Пунктови су означавани само тамо гдје се јављало одступање од укупног стања. Презентовану грађу наводим без посебних коментара.

²¹⁵ Исп. Дешић 1976, 270.

Глагол *ићи*: инф.: *ìħ(u)*; през.: *ìдѣм, ìдѣи, ìдѣ, ìдѣмо, ìдѣиѣ, ìдѣ; имп.: ìди*.

Глагол *изаћи/ изићи*: инф.: *ìзāħ(u)/ ìзīħ(u)*; през.: *ìзāħѣм, ìзāħѣи, ìзāħѣ, ìзāħѣмо, ìзāħѣиѣ, ìзāħѣ; имп.: изāћи; и: ìзīħѣм, ìзīħѣи, ìзīħѣ, ìзīħѣмо, ìзīħѣиѣ, ìзīħѣ; имп.: изīћи*.

Глагол *саћи/ сићи*: инф.: *сāħ(u)/ сīħ(u)*; през.: *сāħѣм, сāħѣи, сāħѣ, сāħѣмо, сāħѣиѣ, сāħѣ; сīħѣм, сīħѣи, сīħѣ, сīħѣмо, сīħѣиѣ, сīħѣ; р. пр. несвр.: сàлази'о, сàлазила; сìлази'о, сìлазила; и: слāзи'о, слāзила Се*.

Глагол *доћи*: инф.: *дòħ(u)/ дóħ(u)*; през.: *дòħѣм, дòħѣи, дòħѣ, дòħѣмо, дòħѣиѣ, дòħѣ; имп.: дóћи*.

Глагол *оийћи*: инф.: *òīīħ(u)*; през.: *òīīдѣм, òīīдѣи, òīīдѣ, òīīдѣмо, òīīдѣиѣ, òīīдѣ; и: òīīħѣм, òīīħѣи, òīīħѣ, òīīħѣмо, òīīħѣиѣ, òīīħѣ; имп.: оīīди, оīīћи*.

Глагол *видјеи*: инф.: *вїдїи(u)*; през.: *вїдїм, вїдїи, вїдї, вїдїмо, вїдїиѣ, вїдї; имп.: вїди, вїдиѣ; али и: през.: вїħāм; имп.: вїħāj СМ; вїћи Кор*.

Глагол *знаи*: инф.: *знāи(u)*; през.: *знāм, знāи, знā, знāмо, знāиѣ, знāјѣ; и: знāдем, знāдеш, знāде, знāдемо, знāдеиѣ, знāдѣ*.

Глагол *јеси*: инф.: *јѣси(u)*; през.: *јѣдѣм, јѣдѣи, јѣдѣ, јѣдѣмо, јѣдѣиѣ, јѣдѣ; р. пр.: ì'о/ јѣо, јѣла; имп.: јѣди, јѣдиѣ*.

Глагол *донијеи*: инф.: *дòн'јѣи(u)*; аор.: *донѣсо, дòнесе, донѣсоиѣмо, донѣсоиѣ, донѣсоиѣ; трп. пр.: донѣшен, донѣшѣна, донѣшѣно*.

Глагол *сиас(и)и*: инф.: *сїāсии(u)*, несвр.: *сїāшāваии*; през.: *сїāсїм, сїāсїи, сїāсї, сїāсїмо, сїāсїиѣ, сїāсї; трп. пр.: сїāишен*.

Глагол *имаи*: инф.: *ìмаи(u)*; през.: *ìмāм, ìмāи, ìмā, ìмāмо, ìмāиѣ, ìмајѣ*.

Глагол *куйоваи*: инф.: *куйòваи(u)*; през.: *куйујем, куйујеш, куйује, куйујемо, куйујѣиѣ, куйујѣ; имп.: куйуј; трп. пр.: куйѣен и куйиѣ*.

Глагол *сломии*: инф.: *слòмии(u)*; през.: *слòмїм, слòмїи, слòмї, слòмїмо, слòмїиѣ, слòмї; имп.: слòми; трп. пр.: слòмиѣ и слòмѣен*.

Презент глагола *извини се*: *ìзвїнѣм се, ìзвїнѣи се, ìзвїнѣ се, ìзвїнѣмо се, ìзвїнѣиѣ се, ìзвїнѣ се*.

Глагол *сиаваи*: инф.: *сїāваи(u)*; през.: *сїāвāм, сїāвāи, сїāвā, сїāвāмо, сїāвāиѣ, сїāвајѣ; имп.: сїāвāј*.

Глагол *иљуваи*: инф.: *ìљуваи(u)*; през.: *ìљујем, ìљујеш, ìљује, ìљујемо, ìљујѣиѣ, ìљујѣ*.

Глагол *даваи*: инф.: *дāваи(u)*; през.: *дāвāм, дāвāи, дāвā, дāвāмо, дāвāиѣ, дāвајѣ; и: дā'ем, дā'еш, дā'е, дā'емо, дā'ѣиѣ, дāјѣ; имп.: дāвāј и рјеђе: дā'и ГИ*.

Глагол *бријати* (се): инф.: *бријати(у)* (се); през.: *бријем* (се), *бријеш* (се), *брије* (се), *бријемо* (се), *бријете* (се), *брију* (се); трп. пр.: *дбријан/дбријати*.

Глагол *засијати*: инф.: *засијати(у)*; през.: *засијем*, *засијеш*, *засије*, *засијемо*, *засијете*, *засију*. Имам забиљежено и: *засијам* Ка.

Глагол *ићи*: инф.: *ићи(у)*; през.: *ићем*, *ићеш*, *иће*, *ићемо*, *ићете*, *ићу*; имп.: *ићи*, *ићите*.

Глагол *држати*: инф.: *држати(у)*; през.: *држим*, *држиш*, *држи*, *држимо*, *држите*, *држе*; имп.: *држи*, *држите*; свр.: *задржи*.

Према глаголу *сигнути* у једном пункту имам р. пр. итерат.: *сигниво* Кос.

Р. пр. глагола *клучати*: *клучо*, *клучала*.

Глагол *иродавати*: инф.: *иродавати(у)*; през.: *иродавам*, *иродаваши*, *иродава*, *иродавамо*, *иродаваите*, *иродавају*; и: *иродавам*, *иродаваш*, *иродава*, *иродавемо*, *иродавете*, *иродавају*; трп. пр.: *иродати*, *иродати*, *иродати*.

Гл. пр. радни глагола *чешљати*: *чешљо*, *чешља*; сврш.: (*и*)*дчешљо*, (*и*)*дчешља*.

Глагол *рвати* се: инф.: *рвати(у)* се; през.: *рвем* се, *рвеш* се, *рве* се, *рвемо* се, *рвете* се, *рву* се.

Глагол *узмати*: инф.: *узмати(у)*; през.: *узмам*, *узмиши*, *узма*, *узмамо*, *узмишите*, *узмају*; и: *узмиљем*, *узмиљеш*, *узмиље*, *узмиљемо*, *узмиљете*, *узмиљу*; имп.: *узмај*, *узмајте*; *узми*, *узмишите*.

Глагол *умријети*: инф.: *умријети(у)*; през.: *умријем*, *умријеш*, *умрије*, *умријемо*, *умријете*, *умрију*; р. пр.: *умријо*, *умријла*.

Глагол *ирати*: инф.: *ирати(у)*; през.: *иријем*, *иријеш*, *ирије*, *иријемо*, *иријете*, *ирију*; трп. пр.: *ирати*, *ирати*, *ирати*; и: *иријан*, *иријана*, *иријано* СМ.

Глагол *добити*: инф.: *добити(у)*; несвр.: *добивати(у)*, *добивати(у)*; през.: *добивам*, *добиваши*, *добива*, *добивамо*, *добиваите*, *добивају*; и: *добивам*, *добиваши*, *добива*, *добивамо*, *добиваите*, *добивају*; трп. пр.: *добивен* и *добивен*.

Р. пр. глагола *ојамети* се: *ојамети* се Пр.

Треће лице множине презента глагола *залијети* се: *залију* се Срђ.

ПРИЛОЗИ

224. У поглављу Фонетика већ је наведен знатан број прилога чији се ликови разликују од оних који се јављају у књижевном језику. Форме прилога који су прилично чести у овим говорима изгледају овако:

1) за вријеме: *вазда*, *ваздан*, *вечерас*, *данас*, *зимус*, *јесенас*, *јуче*, *некад*, *никад*, *одма*, *днда*, *ионекад*, *идслије*, *ирије*, *сдд*, *сдда*, *сдде*, *суири*, *суиридан*, *некад*, *сдд*, *иид*;

2) за мјесто: *близо, близу, вамо, вод, гѡр, гѡре, дѣсно, дѡль, дѡље, дѡи-
лѣ, дѡилѣна, л'јѣво, нѣђе, нѣкуд, нѣкудѡ, нѣђе, нѡде, нѡи (= ондје), ѡвд, ѡвдѡ,
овдѡлѣн, овдѡлѣна, ѡвде, ѡвдека, ѡвдлѣн, ѡвдлѣна, ѡздѡ, ѡздѡље, ѡклѣн, ѡндѡ,
ѡнде, свѡђе, иѡм, иѡмо, иѡудѡ, иѡу(j);*

3) за начин: *вак, вакѡ, дрѡкчѣ, дрѡкчијѣ, л'јѣиѡ, нак, накѡ, нам'јѣрно,
ијѣшкѣ, р'јѣиѡко, рјѣђѣ, сѡиѡлно, фѡно, чѣсѡиѡ;*

4) за количину: *вѡликѡ, дѡсѡиѡ, јѣднѡм, јѣднѡч, мѡло, млѡго, мндѡго,
иѡла, иѡно.*

V. ЗАКЉУЧНЕ НАПОМЕНЕ

225. Из изложене грађе видљиво је да српски посавски говори између Врбаса и Украине припадају скупини млађих штокавских говора херцеговачко-крајишког (источнохерцеговачког) дијалекта.

По дијалекатским појединостима и по простору који захватају, ови говори припадају сјеверозападној скупини херцеговачко-крајишког дијалекта²¹⁶, о чему свједоче сљедеће појединости:

1) Веома честе дјелимичне и потпуне редукције вокала *и* у ванакценатским позицијама: *влад^нка, гд^нна, ђи^ншла, сир^нм^нли; гд^нна, нед^нљом, ви^нд^неш* итд.

2) Јекавско јотовање није тако досљедно спроведено као у југоисточним говорима овога дијалекта. Редовно се, на примјер, говори: *дјев^нјка, дјец^н* и сл.

3) Имена и хипокористици типа *Р^нде, Ј^нво, П^нро* и сл. обавезно се деклинирају по обрасцу промјене именица женског рода на *-а*, а присвојни придјеви од ових имена граде се суфиксом *-ин*: *Д^нраго – Д^нраг^не – Д^нраги – Д^нрагу...; Д^нраг^нин...*

4) Глаголски систем је упрошћен. Трагови имперфекта, на примјер, чувају се само у облику *бијаше/бјеше*, а глаголског прилога прошлог у попридјевљеној форми *би^нвиш^н, би^нвиш^н* и сл.

5) Наставак *-и* редован је у ДЛЈд личних замјеница: *м^нени, њ^неби, с^неби*.

6) Обавезни су акценатски ликови типа *ид^немо, њ^нев^намо, чи^ни^намо* итд.

226. Према класификацији проф. П. Ивића и М. Драгичевића²¹⁷, ови говори припадају источном огранку сјеверозападних говора херцеговачко-крајишког дијалекта, а изоглосе²¹⁸ по којима се разликују од говора Лике, Кордуна, сјеверне Далмације и западних дијелова Баније и Кордуна јесу ове:

У бројевима од '11 до '19 вокалска секвенца *-ае-* > *ē*: *д^нван^нес^ни, ти^нри^нн^нес^ни...*

²¹⁶ В. Ивић 1985, 138.

²¹⁷ Исп. Драгичевић 1986, 226–228 и Ивић 1996, 146–147.

²¹⁸ В. Драгичевић 2001, 84–88.

Замјена *o > y* уз назалне сугласнике није особина ових говора. Врло су ријетки примјери типа: *армѹника, вагѹни, ѹни* и сл.

Облици презента глагола *јесѹи* редовно се јављају у прозодијским ликовима: *јѣдѣм, јѣдѣш, јѣдѣ* и др.

227. Ако се посматрају изоловано, евидентно је да српске посавске говоре између Врбаса и Украине карактеришу сљедеће дијалекатске појединости:

1) Као и у другим говорима херцеговачко-крајишког типа, и овдје вокалски инвентар чини пет правих вокала и вокално *p*. У артикулацији вокала готово да и нема важнијих одступања која би наводила на закључак да је нарушен стандарни систем вокализма.

2) Међу најбитније вокалске одлике ових говора спадају чести случајеви затворенијег изговора дугог *a* (*гла^ова, дв^а, кола^ч* итд.), особина која је веома карактеристична за говоре са подручја дервентске и бродске општине, те за говоре појединих насеља из прњаворске и србачке општине, и то углавном само оних која се граниче са Дервентом. Идући према Врбасу, ова појава све више слаби и постаје секундарна.

3) Артикулацију вокала *e, o* и *y* карактерише висока стабилност.

4) Вокалске замјене остварују се углавном у оној мјери која карактерише и главнину других сродних говора у сјеверозападним предјелима српске језичке територије (в. т. **33–37, 39, 46–48** и **51–52**).

5) Разумије се, замјене некадашњег вокала *јаѹи* су ијекавске, а континуанти дугог *јаѹиа* најчешће су сљедећи:

\bar{J} > $^u j\bar{e}$: *в^uјѣк, л^uјѣѹи*, \bar{B} > $^u j\bar{e}$: *д^uјѣѹиѣ, вр^uјѣме*, \bar{B} > $^u j\bar{e}$: *з^uѹиов^uјѣсѹи, ѹв^uјѣк*.

Занемарив је број контактних икавизама (в. т. **62**), а број екавизама и псеудојекавизама у границама је као у осталим ијекавским говорима.

6) Вокалске скупине имају судбину као и у већини других босанских говора. Најопштији закључак би био да се добро чувају ако су акцензоване, а да се сажимају или упрошћавају у ванакценатским позицијама (в. т. **64**).

7) Од покретних вокала чести су *a* и *e*, док је покретно *y* забиљежено у ограниченом броју примјера (в. т. **65**).

8) У консонантском систему говора посавских Срба и даље нестабилан статус има сугласник *x* (најчешће се губи или замјењује другим сугласницима – в. т. **71–73**), док се процес реинтеграције сугласника *φ* у сугласнички инвентар налази у завршној фази (в. т. **75**).

9) Као и у већини наших других говора, позиционе околности условљавају нестабилан карактер изговора сонанта *j* (в. т. 77), а остали сугласници, ако се занемаре ријетки изузеци, изговарају се углавном као у књижевном језику.

10) Судбина сугласничких скупина претежно је онаква каква се сусреће у главнини других говора херцеговачко-крајишког дијалекта (в. т. 82).

11) Иако скромнији него у ијекавским говорима из југоисточних предјела, домашаји новог и јекавског јотовања нешто су шири него у књижевном језику, па се у овим говорима често може чути и: *ћѣвѣр*, *кѹђеља*; *вѣйђеи*²¹⁹, *ѡћерала* итд. У процесу јотовања настали су и констриктиви *ć* и *ž*: *иѣсѣи*, *иѣсѣћ*, *ѡсечено*, *сѣѡѡмо*, *сѣиѣра* и сл.

12) По рефлексима старих скупина **stj* (**skj*) и **zđj* (**zgj*) говори овог дијела Посавине у потпуности припадају штакавској скупини говора (в. т. 86).

13) Десоноризације финалних звучних сугласника, по чему су познати најзападнији српски говори, нису одлика ових говора.

14) Метатезом формиранли ликови *лѣиѣак* и *нѡиѣак* представљају првенствено говорну реалност из источнијих предјела овог микрорегиона (в. т. 87).

15) Дистрибуција акцената и поста акценатских дужина у духу је новоштокавских говора, а одступања се, генерално гледано, слажу са онима која срећемо у другим сродним говорима²¹⁹, па се тако и овдје силазни акценти изван првог слога могу срести у ријечима страног поријекла, у сложеницама и у неким облицима генитива множине:

ађуиѣанѣи, *абулѣниѣа*, *радиѣиѣор*; *исѣиѡврѣмено*, *иѡљѡиѣрѣвредѣа*; *ѡбровѡљѣѣѣ*, *ѡмаћѣнѣиѣѡвѣ* итд., а поста акценатске дужине губе код оних именица женског рода на *-осѣи* у Н и Ајд у којих се прије овог суфикса налази дуг слог (*гљуѣосѣи*, *могућносѣи*), затим са вокала *e* из презентске основе прве Стевановићеве врсте уколико глаголи који се граде од такве основе имају дугоузлазни акценат (*вѣзе*, *крѣде*), те у већини случајева код глагола из облика презентѣа на *-јем*: *ѡѡѣм*, *иѣѣѣје* итд.

16) Код личних замјеница доминантни су акценатски ликови типа: *мѣне* – *мѣни*, *иѣѣбе* – *иѣѣѣѣ* (в. т. 143), а са краткосилазним акцентом на првом

²¹⁹ В., нпр., Дешић 1976, 208, Николић, М. 1991, 24–25 и тамо наведену литературу.

слогу обично се јављају и облици упитно-односних замјеница *кòји*, *кòјā*, као и форме показних замјеница типа: *двāј*, *двā* и др.

17) По акценатском двојству на читавом терену карактеристични су облици: *исīèћ^и*: *исīèћ^и*, *йòмесī^и*: *йòмесī^и*, *дòведē*: *довèдē*, *дòвезē*: *одвèзē* итд.

18) Говори познају и стари и нови тип преношења акцената на проклитике (в. т. **99–110**).

19) И иза тврдых и иза палаталних сугласника у Ијд именица мушког и средњег рода уједначавање иде у правцу наставка *-ом*: *дòгађāјом*, *којāчом*; *весēљом*, *йрòљећом* и сл., док је у множини именица мушког рода које су проширене формантима *-ов/-ев-* иза палаталних сугласника уравнато *-ев-*: *бичеви*, *зèчēвā*, *дчеви* итд.

20) У Гмн именица *-а* и *-е* промјене најчешћи је наставак *-ā* (в. т. **192, 197 и 200**), а са наставком *-ī* на читавом подручју обично се јављају облици: *зубī*, *мрāvī*, *усīī*, *црвī*.

21) Облици придјевских замјеница, придјева и бројева карактеристични су по промјени и старих тврдых и старих меких основа: *двī*/ *двīје*, *црнī*/ *црнīје*, *дрўгī* / *дрўгīје*, а због укрштања старих тврдых и меких основа компонента *и* из некадашњег *јаīиа* може да буде и кратка и дуга: *днīје*/ *днīје*, *зèленīје*/ *зèленīје*.

22) У употреби преовлађују стандардни облици придјевских замјеница, мада се могу чути и ликови типа: *какī* (какав), *нīкī* (никакав), *свāкакī* (свакакав), *йдòјā* (та), *йд'ī* (тај) и сл.

23) Збирни бројеви редовно се јављају са суфиксом *-еро*: *ч'йīверо*, *й'ш'еро* и др.

24) У облицима инфинитива и радног глаголског придјева глагола 3. Стевановићеве врсте обично се остварује промјена *-ну-* > *-ни-*: *крéниī^и* – *крéн^ила*, *йдòгиниī^и* – *йдòгин^или* и др.

25) Уравнати су наставци 1. и 2. лица множине аориста у правцу *-шмо*, *-шīе*: *рèкошмо* – *рèкошīе...*

26) Сасвим су обични ликови глаголског придјева трпног у формама: *дсīавīīио*, *йрīкуйīīи*, *сàsīавīīиа* и сл.

228. На крају, напомињемо да грађа изложена у овом раду, осим презентовања спознаја о фонетским и морфолошким особинама говора посавских Срба са простора између ријека Врбаса и Украине, донекле упућује

и на неке појаве о којима будући истраживачи српских посавских говора морају повести рачуна. Неке овдје регистроване појединости, на примјер, нису могле бити размотрене на ширем плану управо због тога што недостају дијалектолошки подаци из других српских посавских говора оног становништва које настањује предјеле источније од ријеке Укрине. Надамо се да ће и ови говори ускоро бити описани, чиме ће и општа слика говорног стања у српским посавским говорима, као и у нашој западнијој јекавштини у цјелини, постати знатно прецизнија и поузданија.

V. ТЕКСТОВИ

Њнађол

Живим са сином и снајом, унучади. Син држи кафић у Српцу.

Одрасто сам у селџачкој породици, средњег имања. У оно време живело се бједно, доста незгодно. Било наш четверо, наз два брата и двије сестре. Њи су оба двије помрле, умрле су. Једна је млађа од мене, једна је старија. Рат онда ме захватио као дјете. Отац ми ошпо у резерву, вратио се, није заробљен.

...

Такo, живели смо от пољопривредe, стоке држали неке и тако то.

За мене је данас теже зато што сам стар. Сијали шенцу, куруз, башту, поврће и тако, свашта. За себе највише. Нешто мало некад се могло продат, тако да се избије која пара. Онда држали свиње и тако одранили. Краве држали. Одранимо коју. Теле продамо. И тако. Да има пара која. Живело се доста примитивно. Сат прилично живи народ. Пуно кука, а живи се болје нек прије. И сат ко ће радит, ко море зарадит, може живит.

...

Једно време био сам у Банату. Пар мјесци. Вако, некат сам ошпо. Био сам и у Словенији. Годну њ по дана. У жељезари радио. То давно.

...

Отшпо сам у рат као малољетник, седмнест година. Мобилсан сам. Био сам онако одрастан, па зато сам онако млад моро њи. Ма, имам причу, имам муку. Муку мучио.

...

Ја не могу радит више. Ја сам три пута оперисан за два мјесца. Жуч била прсла. Једна операција, па друга операција. Па зачепла, запушла

канал, па онда жуч се разлила у стџмаку, па онда чистли. Па онда из Градишкѣ за Бањалуку поново, трећи пут операција. Канал.

(Гџоко Вукобратић, 1928)

Пџвелич

Миљевии Симѣуна Бџшко. Пџвелич, тџ је Србац џпштна. Први дѣсѣти дваје шѣстѣ. Иљаду дѣвестџ дваје шѣстѣ.

џсмѣ у маѣтерѣ. Ишџ сам, бѣџо сам чџбан, из маѣли нџгѣва бѣџо чџбан. Било слабо онџ врјѣме, било нас дџста, слабо смо живли. Слабо смо као дѣца јѣли, пиѣли, свѣга слабо. Шкрџба, курузѣ, пурѣ и бѣдѣш нѣкад и гладан. И тако, онда сам бѣџо чџбан. Ёдно врјѣме бѣџо чџбан. Па сам онда пџчџ у школу. Чѣтри гџдне ишџ у школу. Ишџ сам две гџдне, имџ књѣге, џтац ми ѣмрџ у пѣдѣш чѣвртџј гџдини. Ка сам ја имџ сѣдму гџдну, џтац ми ѣмрџ. Онда бѣџо без џца. Онда, ѣто, у школу сам ишџ чѣтри гџдне, двѣје гџдне сам имџ књѣге, двѣје гџдине нѣсам имџ књѣге. И онда, ѣто, тако је тџ било, прџлазило врјѣме, тѣ школѣ мџѣ, онда кад је било вамо већ пред сѣми рѣт.

Онда воѣџо сам пјѣсму, свѣрку. Тџ сам знаџ и воѣџо. И данас имѣм иструмѣнатѣ тије. И тако, знаш, док сам ја воѣџо тџ бѣџлат, бѣџо сам дџбар с џмладном, имџ сам, џмладна ме пџштовала и воѣла и ја сам тако бѣџо.

...

И онда у том свѣму џном мџме пџслу дџђе и рѣт. Па се зѣратѣ, па мѣне у рџпство. Као дјѣте. Пџшџ сѣстри, имџ сам сѣстру ѣдану у Бајинце дџље, па сам пџшџ нџј, бѣла сирџтна, тџ је јџш већа. Маѣти пџслала брашна, пџслала нѣшто гра, шта ја знам шта је пџслала, свѣга тџга у џнџј тџрбици. Јѣ нџсиџо, џвде мџст је бѣџо разваљен у Разбоју, рѣт бѣџо, онда ишџ ва на Врбѣс, на чамац. И у чѣмцу, ка сам прѣшџ тѣмо у Бајинце, найћѣм на патрџлу хрѣвацкѣ. Нѣ знам, Нјѣмци, Хрѣвати, кџји су, у пѣчку маѣтерну, бѣли. И нџсим ја џнџ. џ, кажѣ, нџси чѣтницма, велѣ. Ўзмѣ џнѣ мџју тџрбу, разбацаше, џнџ прџсѣше свѣ, и мене... Сѣсма маџо иѣтѣкли ме, џће нѣкѣ ѣбит, јѣдни нѣ дајѣ. Јѣ бѣџо маѣлен. Онда сам бѣџо маѣ растом.

И онда у Разбој, из Разбоја у Бањалуку, из Бањалуке у пѣчку маѣтерну, у Загреб, и у рџпство. Бѣџо сам у рџпству двѣје гџдине. У Ауѣстрији. Двѣје гџдне бѣџо у рџпству. Дџчим, џнај, тџ је било ка се вамо замирџло, чѣтрѣдѣсѣт и пѣта, џнџ било примѣрје. Онда сам дџшџ, дџшла вџјска и ослобџдла нас и ми дџшли кѣћи. И тако сам бѣџо, знаш...

...

Уживо нисам никада. Паћи'о сам се одув'јек. Али, ето, здравље служји. И онда ка сам ја то дошо и онда послѣје у ропство и онда сам одма, би'о ма'ло кот куће, онда треба ић у војску. Онo мобилизација четере шесте. У војску за време Тита. Онда одем у војску: двѣ гoд'не и мјесец дана би'о у војсци. Би'о сам добар као војник. Иначе, свађе сам би'о, нисам би'о неки проблем. Би'о сам добар. И тако би'о двѣ гoд'не. И ето, радим на пољопривреди. Узореш нешто у њиву и то је, воћа и ово и онo. Имам ја гoре, тамо сам се роди'о, има гoре шљивик, има кyћу исто. И тако, тим сам се бави'о. Није бoгзнa шта било, живот је, није би'о тако, ал жив'ло се. Накo како се мoгло, тако се и жив'ло. Јер осми сам би'о у ма'терe, онда сви су то, неко неђе ошo. Један ми брaт погинo четрес треће, четвртe. Би'о у војсци, погинo. Један брaт, опет, старѣ од мене, па ја сам најмлађи би'о, он се изгуби'о за вр'јеме рaта. Дођу овѣ па прaвe, двaј, мисли да он зна ће тај брaт, знаш. Ђе ће он знaт ће брaт. Па је oплашен, па је онда би'о, смeтнo се би'о. Тако, онај ми погинo, онѣ се од'јелили, сестре се пoудале, остo ја сам.

Онда се ожeни'о, имo трoје дјeцe, добрије дјeцe. Имам сина у Аустралији једнога, има ћерку у Њемачкoј, удaла се, има и она дјeцу, унучад. Тако. Овд има овог једнога, оvd гoре на спрaту. Једнога сина и снају и двa, има он сина двa. И има снају. И так. Ово сам купи'о ову зeмљу шездeсeтe гoд'не. А би'о сам, иначе, шумар.

...

Имам педeсeт дyлyмa зeмљe, дваe сeдaм дyлyмa шумe имам. Дoбрe шумe. Сад има тамо, дошла и вода, ова градскa, струја... Нисам ја ни сањo да би то мoгло бит; да ће доћ струја, а камоли вода. Сад има свe. Сад би вaљало и гoре бит. И так сам oвде, знаш, вeћ бoравим, и ошo сам у пeнзију осамдeсe треће гoд'нe. У пeнзију сам oтишo и ову сам направи'о кyћу сeдaмдeсeтe гoдинe. Зeмљу купи'о шездeсeтe гoд'не. И тако, знаш, да сам oт'шo у пeнзију осамдeсe треће гoд'нe и било је то нешто, не мoгу рeћ.

...

Дeвeдeсeтe жeна ми yмрла. Разбoл'ла се нешто, знаш, жeнскe ствaри. Знаш, била онакo гoјна и свe, ал ето, yмрла. Остo сам. Сину гoре даo гoрњѣ спрaт да онѣ бyдy. Ја oвде сам, има тy сoбу ка дође ћерка, oвде ка дође син из Аустралије, има. Има тѣје простoрија. И тако. Живoтaрим.

(Бoшко Миљевић, 1926)

Кóрови

Ја сам вјечито кòт кућē бй'о. Мйслим, рáди'о сам òнò, ко што сам рѣкò, пòслије Дрүгòг свјетскòг рàтa, пòстојале су тē òбавезе као вишак рáднē снáгē па тò је ўзимало òнò двá-трй мјесēца. Првү сам као òбавезу одрáди'о у Србији код Београда тáмо ђе сē грáд'ла тá твòрн'ца тѣшкй мáшйнскй алатљйкá. Ё, тү сам прòвò двá мјесēца. Òндá пòсле сам рáди'о на прүги Шáмáц-Сáрáјво, рáди'о на а̀утопүту Зáгреб-Београд, рáди'о на прүги Брчкò-Бáновићи, рáди'о у Зѣн'ци тáмо као рá'днйк, нйсам ў рүднйку, рáди'о сам у Тйтовйм рүднйцима. Тò су свѣ бйли лòкáлнй рáдови мјесēц-двá дáнá као òбавезе. Тáкò да ти тò нйко нйје пйсò у нѣкү сврху дрүгү, него као нѣкò дáвáње хўмáности према свòјòј зѣмљй и изгрáднй свòѣ зѣмљѣ, знáш. И тáкò тò да нйсам пòслē тòгá нйђе се одвájò на пòсò, нек сам рáди'о тү зѣмљу, земљорáдњу. Мй смо ймали тòг једнòг брáтa што је сá тйм што сам рѣкò, што је стáри'й òд мене дѣсет гòдйнá, а òвáj је млáђй што су њй двá зá'едно. Па је òн бй'о као òдвојен сá некйм занáтом да ђе òн тò нáпустит, ал нйје нй òн нáпусти'о па смо се помйр'ли сá тòм сүдбинòм; òба тү. Тáкò да је тò прòпала тá шáнса. А ймò сам, рáди'о сам и нē знáм, мòжда сте чүли, ал ви нйсте òвдлѣна је л?

...

И ђèò сам вам рѣћи, пòслē Дрүгòг свјетскòг рàтa појáви'о се тáј губá'ш ко'й је уништáвò вòђе, лйст нá шуми јѣо и тү је òргáнизовáн бй'о нѣкй ёрòдрòм у Трстѣнц'ма и тáт сам рáди'о на тòм ёрòдрòму ц'јѣлò тò лѣто. Тү су бйли ави'òни нѣкй што су прскали тү Мòтá'ицу. Тáкò да сам ймò прил'ку да òдѣм с тйм лүд'ма, òни су бйли и Зѣмүна, мйслим тá екйпа је бйла и Зѣмүна рáднá, ймò сам прил'ку да òдѣм ш њйма тáкòрѣкүђ да ме òни шкòлужү онòл'ко колкò би јá бй'о спòсобан да прихватйм тѣ њйовѣ врстѣ стрүкѣ. Ал ми мáти, кáко би рѣкò, òна ми је мáло тò òмела да нē идѣм, да нѣмá кò рáдит òвде и тáкò да нйсам òшò. Тò ми је òстало жáò.

...

Ў шкòли сам бй'о двйје й пò гòд'не. Бй'о сам двá рáзрèда заврши'о, ў трѣћй рáзрèд бй'о пòшò и тò је бй'о зáкључак ка су један пүтá пòкуп'ле ўсташе òвдá тѣ нáше рòд'теље, стáријѣ мйслим, мушкáрце свѣ. О шѣснѣст гòдйнá па до шездѣсѣт. И òтерало ў тү шкòлу у Кобáшу, мйслим рáзвáљена је òнá шкòла, нáправйта дрүгá, тáмо су й затвòр'ли па су й òндá пòтерали нē знáм ђѣ, вáлда за Пòжегу, тáм ђе је тá клáон'ца бйла Србá у Пòжеги. Али је у међуврѣмену док су й потòвар'ли у вáгòн, вáлда је, нѣкй причáјү онáкò, нѣкй

овакō, ал прāво јā нє би мōгō знāt, а тō и нїко нїје мōгō нї знат, као да је тō нєкакав нємачкї офїцир ил нєкакав, мōжда нєкї од влādā, да је спр"јєчио тō клање лјудї кòт кӯћā.

Нās, òпєт, дјєцу мāло малтретїрали кад дòїємо у Кòбāш, на муслїмāнскō мјєсто. Као Србима мї нїсмо смјєли ић". И мї смо напұст"ли шкòлу. Òнда је тō гўжвāло до четрдєсєт и пєтє гòд"не. Јā сам вєћ прєшò пò год"нама бї'о. Ў мене су уписали òдмā као трєћї рāзред òснòвнòг знāња. Òвде је и бїло као чєтри само рāзреда тє òснòвнє шкòлє. Изузєтно ако је нєко нєшто вїшє учї'о, тō је трєбò ићи дāљє мōжда, штā јā знāм, мòрда Бāња Лука и дрўгє ствāри. Такò да нїсам вїшє.

...

Пўно ми је вāљало што сам се дòшколовò ка сам òшò ў вòјску. Òндā су ме ўзєли као у рòк слўжбє трї гòд"не ў шкòлу рòчнò кāдра, такòрєкўћ рòчнї пòдофицир òндашњєг звāња. Ё, тў ка сам дòшò, тā 'є шкòла као првостєпено трāјала тїм рòчнїм пòдофицирима гòд"ну дāнā. А јā сам ў вòјску трї гòд"не. Кад је зāвршена тā нāша пāртија шкòловāња, гòд"на тā, сād òстāјем двїје гòд"не као у вòјсци. Ал сам òстò тє двїје гòдне у йстòм нāстāвнòм цєнтру, па сам ўв"јєк присуствовò нāстави òнòј и дāљє, рєц"мо, тє трї гòд"не. Ё, тò ми је вāљало као йсто, као нєкā врста поред тїх тактичкї òбўкā, вòјнї òбўкā, којєкāквї, штā јā знāм, свєгā тòг, али ми је тò бїло и као шкòловāње. Тò су бїле, штā јā знāм, бāш нāучнє ствāри о свєму. О гєографскòм пòложāју, о зємљїшту, о рāтовима, о нāпадима, о остўпāњ"ма, о извићāњу, о свєму мòгўћєм што свāкòм чòвеку жївòм трєбā – орјєнтāције, тòпографскї знāкови и нє знāм штā нїсам, мòгу да кāжєм прāво, шта нїсам учї'о. И полїтику. Нòрмāлно, свāкї дāн је бїло двā сāта полїтикє.

(Јòван Дєвїћ, 1931)

Пр"јєбљєзи

Јā знāм прїје пємзија док је бїла, повећāње тòлкò и тòлкò, тї знāш да ћеш сїгўрно тò дòбит. Нємā гòвора. Дā, от првòг до пєтòг. А сā дєсєтòга пòчињє избациват и тò нємā, нємā òног увећāња нїђе што је пòвєћāно. Пòвєћāна пємзија, а нїђе йсплāћєно нїје. Ал за плāте нївє ймā, за повећāње, колко òћєш. Штā ће нєму пєт йлāдā плāта, а јā не мòгу дòбит пєт стòтїнā за пємзију мòју. Нєкāко би се мòгло. Јòпє би се мòгло нєкāко да...

Јòш сād пòчињў и искључиват струју, вòду... Ймāм пўмпу мòју, јā ћу, сєби нāпўмпāм вòдє и ймāм. И бòлā него кòд вās. А струја, ако нємā, ўзєт,

узѣћу шпòрет на плин. Їмā људї који су нāгомилāли па сāмо отписује. И тò нису нāгомилāли òнї који нeмају ш чим платит, него òнї који имају. Тò свè òнї на руковòдèћим мјестима и њї не искључује, удпште. А сād и òвāј нāш народ опамèтни'о, па нèће нї òн да плаћā вїшшè.

...

Млāћї су нāјвїшшè òтишли. Òстали стārї већинòм. Па имā и млāћїје, знāш. Затèкло га, тākò да сād нè мере òтїћ, нè дају му вїзу. Па и мòје да је ћèло пустит, òни би òшли у Аустрāлију. Свї. Имām јā тāмо двā брāта. У Сїнеју. Їмā, један је òтишò имā, имā преко тријест и пèт гòдїнā, а један је òтишò сād за врїеме òвогā рāта. Рādї. Па òвāј што је òтишò сād за вр"јеме òвогā рāта имā чèтри кўће свòје. Сāмо, òн је мājстор... Òн је дòбар мājстор. Свè. Ствārā. А òнāј, òнāј нeмā дјецè јòпè нїкākò, òнāј што је òтишò имā тријест и пèт гòдїнā. А имā капїтāl. Тò је йсто о стрїца. Њї су двā брāта рòђена тāмо. Сād је òн бї'о чїтаву зїму óвде. Дòћè òн чèсто. Сāмо, òн је кўпи'о стāн óвде у Српцу сèби, òвāј што је òтишò сād за вр"јеме рāта. Па кāжè òн мèни, сāмо, кāжè, да жèна òдè у пэмзију (òна трèбā да òдè брзо), òдмā мї òдошмо вāмо. А сїн ће вāљда и снāа òстат.

...

За стārè, бївшè Југослāвијè јòш је гòрè бїло. Јā сам, на прїмер, упāнтијò и стāру Југослāвију. Òнда је бїло јòш гòрè. Òндā си ишò за кїлу брāшна радит. И, на прїмер, ако нèш ићи рād"ти, жāндāри убишè. Тукў жāндāри. Жāндāри су тукли за што бїло. Сāмо òни нису смјèли тући бāш свāкога. Òног отмèнијòга нису смјèли тући. И òни вїдè да је млāдїћ òтмен, да је òштар, нèћè њèга. Знā да ће га дòчекат.

Бїла десциплїна. На прїмер, јā сам гòр ишò по брдима, ишò сам свў-куда. Мї йдèмо и òвò је сād, на прїмер, тā њїва, тāј шљївїк. Јāбукè, крўшкè, шљївè, нè смїјèш убрat. Кўгла је у чèло. Сїгўрно. Него се дòлазї, на прїмер, изāберè се кўћа којā се вїдї да је, имā нāјвèћї вòћњāk, и тўј се, тў ће се одмārати и тўј ће свè бїти, бїт кўфиња, бїт свè и òндā йдè итедāнт тражит тòга гāзду и пїтā. Прїмер, да òберè јèдну, двїје. И ако òн дāднè, дòбро и јест. Ако нè даднè, нeмā. Тò је цаба. Тākò је тò òндā бїло. И òндā, на прїмер, јā сам бї'о рāњен. Јā сам рāњен ко Дèрвèнтè. А бї'о сам у Шїпрагама у бòлници. И нeмā нїјèдногā руковòди'оца да ми нїје дòшò. А сād у мене брāт стрїчевић рāњен, бї'о у бòлници нèшто око трї, чèтри мјèсèца, па бї'о кòт кућè, лèжò нè знāм ни кòлкò, нїко му дòшò нїје, ни упїтò кākò си. Је л тò вòјска? Нїје, брате. Да бò кāжè, ал нїје. Тò је тākò... Òндā, ћè ће комадāнт кòмāндоват с

војскѡм, ѡн позади шездесѣт, седамдесѣт кѣлометѣрѣ па да ѡн комѣндује с војскѡм. Нѣмѣ ѡ тог ни гѡвора.

(Фѣлип Грѣбић, 1923)

Каѡци

Каѡ се прѣви сѣр и кајмак? Ёво каѡ се прѣвиѡ. От кравлѣг мл"јѣка. Па прѣвиѡ се и од ѡвч"јѣг, ал већинѡм код нас слабо св"јѣт ѡвце музе. Шта ја знадем, н"јесмо тѡ навикли на тѡ јел је пѣно дрѣжѣно стѡкѣ, крава; ѡнда је већинѡм крави сѣр се прѣвиѡ и прѣвиѡ се са сѣрѣштом ѡним. Ка се свиње поѡлоу па се желѡдац ѡнај ѡперѣ и ѡструѣ се и стаѣи се у литру-дѣије вѡдѣ, и ѡн се тѡд ѡкисели. Пѡсоли се, мѣслим, дѡбро и ѡн се тѡ ѡкисели и с ѡним, ка се помѡзе крава, па онаѡ свјѣже мл"јѣко наспѣ се тѡ. Свѣдно ѡвѡ сѣт што имѣ „маја“, ѡвѡ што се зѡвѣ у прѡдавн"цама, тѡ је ѡ тога, тѡ је таѡ прѣвит ѡвѣј, ѡ тога желѡца свињскога. ѡнда ѡпѣт ка се тѡ пѡтроши, ѡпѣт се тѡј дѡспѣ јер тѡ се ѡсѡши па се пѡслије ѡткисели у млѡкѡј вѡди и стаѣи се ѡ флашу ил у, биле су ѡнѣ тѣгле зѣмљенѣ. Нѣ знам знаш ти шта су тѣгле зѣмљенѣ? Да, да, ѣ, ѣупови. Сѣмо маѣи ѣупови, и ѡнда се тѡ тѡ стаѣи ка се ѡнѡ пѡтроши, ѡпѣт се тѡ наспѣ ѡвога, нѣ знам каѡ се зѡло, сѣрѣште, да, да, сѣрѣште, са сѣрѣштом, и вѣл"кѣ су карл"це биле, дрвенѣ. Тѡј се мл"јѣко пѡткуѡѣ и ка се, бѡдѣ млѡко, тѡ се тѣм зѣлије и мѣјешѣ се док се не ѡсѣри, не ѡгрудѣ. ѡнда ил се, нѣко је прѣвиѡ мрѡвљенѣ сѣр, сѣмо је тѡ бѣиѡ фѣн сѣр, мастан, а нѣко је прѣвиѡ, замѡтаѡ ѡ крпе, па прѣвиѡ ваѡ сѣрцеве у квадре и сѡшиѡ и таѡ се тѡ трѡш"ло.

ѡнда су биле пѡсебнѣ згрѣде у кѡјем сѣр тај, бјѣљиво бѣло. Тѡ није бѣло шпѣјзѡѡ ко сѣда, нег бѣли звѣни млѣчѣри. ѡ дрѡета напѣрѣито и са ѡним тѣсанѣм, и тѡ се пѡставѣ тѣ, свѣдно, глѣдѡ си ти преѡ телеѡѡзијѣ, свѡка, свѡки сѣр имѣ свој лѡпѣр звѣни, дрѡо четѡртѡстѡ, и на тѡ се тај сѣр пѡклопѣ и рѣзѡије се из ѡнѣ крпѣ и тѡј се пѡклопѣ и ѡпѣ дрѡгѣ и мѣтнѣ се на вѣл"ки камен. И тѡ ка се ѡц"јѣди, ѡнда се фѣно пѡсоли и прѡсѡши и ѡнда га мѡш слагат ѣе ѡћеш. Тѡ су биле пѡсебнѣ пѡл"це, тѡј није свѡ ѡлазиѡ. Тѡ је ѡлаз"ла сѣмо та домѣн"ца што је сѣр"ла. Тѡ је бѣла мѡја баѡа. ѡна је тѡ ѡлаз"ла. ѡнда је бѣло, снѣман је тај кајмак кѡѡани сѣ ти дрѡвени карлѣца и таѡ бѣла је јѣдна каѡч"ца таѡ вел"чинѣ, дрвенѣ, и ѡбручѡѡ јѡј бѣли ѡѡи жѣљезнѣ. И тѡ је сѣпан тај кајмак, мѣтан, и бѣла је, дрвенѡ ѣсто, ваѡ вѡл"ка је та, тај ѣуп, та, нѣ знам ни ја каѡ је звѣно, тѡл"кѡ је тѡ и дѡље је бѣла ваѡ ѡкрѡглѣ дѣсѡка на томе, приѡуѡана ѣксерѡм, и сѡ тѣм је мѡтит пѡтер. Сѡ тѣм дрѡеним. Ка се наѡпѣи та каѡч"ца, тѡ бѡдѣ са тѣри-чѣтри карл"це ѡнѣ, тѡ се ѡвѣчѣ рѣзѡспѣ ка се краѡе помѡзѡ, пѡткуѡѣ се па се ѡнда рѣзѡспѣ, и тѡ се ѡлѣди. ѡјутро се

снѣмѣ тѣј кѣјмак и стѣвѣ се у тѣ, ѓндѣ се тѣ мѣтѣ, мѣтѣ и ка се, ѓвѣј, пѣстѣ сѣруткѣ ѓколо, ѓндѣ се знѣ се да је пѣтер. Скѣрѣп звѣт. Прѣво је скѣрѣп тѣј кѣвѣнѣ кѣјмак, а кѣселѣ кѣјмак и звѣнѣ кѣјмак. Са кѣселѣг мл"јѣка што је сѣрѣто кѣселѣ мл"јѣко, мѣслѣм што се, мѣзле се крѣве и пѣслије па се и сѣпало у тѣгле, те ѣсто, у тѣ ћѣпове, па се кѣсел"ло, па снѣмѣт ѣсто кѣјмак са тѣ кѣселѣг мл"јѣка. И сѣ тим је сѣрѣто ѣсто. Тѣ се кѣвало слѣткѣ мл"јѣко и тѣ кѣселѣ сѣстављало се и ѣсто прѣвѣ"о се сѣр. Ал је већѣна св"јѣта прѣв"ла са тим сѣрѣштем сѣр.

(Софија Голѣбовић, 1936)

Срђѣвићи

Ќћу да кѣжѣм, прѣсти нѣсу свѣ јѣднѣки, те и ѣѣди. Ымѣ што нѣ требѣ и гѣтово. Изглѣсѣ се. Ёво сѣд, бѣш мѣкар мѣло да се нѣшто дѣтакнѣмо ѣзбѣрѣ. Јѣ нѣ знѣм сѣдѣ за кѣга би чѣѣк глѣсѣ. Нѣје ми нѣкѣко, нѣ море ми бѣт јѣсно, нѣ море, нѣје мѣни, нег нѣкоме. Нѣ ваљѣ ни јѣдно ни другѣ. Нѣ знѣм за кѣга би глѣсѣ, али ѓпѣт ако, јѣ знѣм по нѣким прѣписима, ако чѣѣк не глѣсѣ, да ѓн мѣре бѣ" да нѣје држављѣн. Нѣје ѓбавеза. Па бѣла је тѣ ѓбавеза. Бѣла је ѓбавеза. Мѣни је речѣно ѣсмено тѣкѣ. Усмено ми је речѣно тѣкѣ. Јѣ знѣм Мађѣра ко"и нѣмѣ прѣво глѣса, да је ѓтпѣштѣн из ѣрмијѣ пѣдѣсѣтѣ гѣд"нѣ ка сам јѣ слѣжѣ"о вѣјску. Дѣбро сѣд, прѣћѣ тѣ, прѣм"јѣнѣ се зѣкон, кѣ знѣ кѣко је тѣ свѣ, ал јѣ рѣчѣнѣм да је ѓбавезѣн чѣѣк да ѣзѣћѣ. Па јѣ знѣм нѣкадѣ су кѣњи вѣтѣни па стѣр чѣѣк или жѣна ѣносѣ се, вѣзѣ се на ѣзборе па прѣтиснѣ прѣстом ил, штѣ јѣ знѣм, тѣкѣ пѣтпѣшѣ да бѣднѣ, да дѣднѣ глѣс. Дѣбро сѣд, пѣсто"и мѣгѣћнѣст да је блѣжѣ, да је мѣкшѣ. Сѣмо, нѣмѣ тѣ глѣса, глѣс би бѣ"о, кад би мѣне се пѣтало, кѣкѣ је глѣс што сам јѣ прѣвѣ пѣт глѣсѣ. Ќнѣ су глѣсовѣ, ѓндѣ, ѓвѣ сѣдѣ нѣје. Ќвѣ сѣдѣ мѣре папѣра напѣсѣт ћѣ гѣд ѓћѣ, колкѣ гѣд ѓћѣ мѣтнѣт у којѣ гѣд ѓћѣ цѣп и убѣцит испѣд рѣкава или штѣ ти јѣ знѣм нѣшто, ѓнѣ мѣхѣри којѣ су спѣсобни, убѣцит и кѣзѣт, ёво, мѣре пѣдѣсѣт глѣсѣвѣ убѣцит па да пѣб"јѣдѣ. Дѣј тѣ мѣни јѣдну кѣглицу гѣменѣ што сам јѣ нѣ нѣка држѣ у рѣци и мѣни ѓбѣшнѣвајѣ ѓнѣ комѣсија ка трѣбѣм глѣсѣт, ѓвѣ ти је тѣ кѣтија, ѓво ти је тѣ, и колкѣ ѣмѣ нѣи, тѣлкѣ ѣмѣ кѣтѣјѣ. Сѣставѣм прѣсте и ѣ свѣкѣ кѣтију гѣрѣм рѣку. Дѣжан сам у пѣслѣднѣ кѣтију кад извѣчѣм рѣку да ѓпружѣм прѣсте да се вѣди да нѣсам ѓдни"о кѣгл"цу кѣћи. Тѣ је бѣ"о глѣс. И сѣд нѣс, рѣцимо, чѣтри-пѣт сѣдѣ, јѣ сам бѣ"о дѣжурѣ и кот кѣтијѣ, ѣ тѣ знѣм, дѣгнѣ се кѣтија, ѓвѣмо, ако је пѣтребно, нѣшто зѣшити, да кѣгл"це не бѣжѣ. Прѣбро"ѣ се кѣгл"це и тѣ се стрѣго ѓстављѣ, зѣпѣшѣ се, па се ѓндѣ ѓстављѣ. Тѣкѣ јѣдна, тѣкѣ свѣ и јѣдна. Тѣ је зѣ мене глѣс. А ѓвѣ кѣжѣ: неважѣћѣи. Па дѣбро, мѣже чѣѣк погр"јѣшит да бѣдѣ неважѣћѣи. Нѣкѣ чѣдо нѣје. Мѣре прѣ-

кријит свѐ. Нè зна се кòје. Мòре убáцит да није ни гла̀сò. Премо̀тá. Нè знá се кò је. А штá мòре у кугл"ци? Бáш ништа. Стò пòстò тáчно. Је л тàкò? Стò пòстò тáчно. Рецимо, Пётровић Пётар имá стò куглицá. Мòлим те л"јèпо, зáписник – стò куглицá. Òнáј имá хиљаду, òнáј, колкò имá – имá, тòлкò му се и пишѐ. Тò је гла̀с. Дру̀гá ствáр: ёво мèни ни́кàко није јáсно кат коле́га коле́гу бiрá за тàкè ствáри, а òбáдвá нè ваљају. Тò ми нè море сјèст у гла̀ву. Ај ти, штá мiслиш кад би бi'о чiст папiр па да се изићè међу нáрот прије гла̀сања, па кòга ћемо кáндидоват? Ајмо òвог и сèла, ајмо òног, ајмо òног, ајд òнáј, òнáј заврши'о, òнáј је прáвник, òнáј инжињèр, òнáј адвокáт, òвáј òвò... Па тàкò нèшто пòставит. Да сèло кáжè и свòг сèла. Па тàкò свá сèла. Па ајмо изáбрат нáјòблèга. А òвò овàкò сáдá: кáко јá мòгу, кáко јá сáдá мòгу изић на изборе кад јá знáм да òни не ваљају? Не мòгу. Кáк јá тò мòгу? Кад јá знáм да òни не ваљају. Ка се òни фáлè кáко... Нè море, чò'ече, јá нè знáм. Је л ви рáдите за пàре? Колкò гòд имáте, нèмòјте ми говòрит, мèне нè интересује, колкò гòд имáте, ўв"јèк је мáло, али мòре се живит. Ал не мòгу да свáтим, јèдна òсоба, није бiтно, јá је нећу именоват, кáжè: јá нèмáм, ал јá мòрáм имат. Да му дјèца сáт пòтрошè вiшè него кад б'удè имò плáту, кад б'удè рáди'о, кад б'удè као и ви у рáнгу. Питáм се одáклè? Па нè море, нè морете ви сáдá у Бањалúци и школè изв'ућ двiје ил'аде мáрáкá да имáте, ил три, ил штá јá знáм вèћ кол"кò. Нè знáм, не улазим у тò; да имáте пèт, мèни нè смèтá. Ал зàтò кáжèм.

...

Тò је јòш јèдно, хтјèо сам нèшто рèћи, ако имáте икi дòдiр, је л ви рáдите у Бањалúци, знáте ли у пошти, нòрмáлно пòшта, Кре'ић Драгољуба? Тò ми је брáт. Òн је на контроли. Ако би нèшто имали, мòрете сáмо нèму рèћи: бi'о сам код вáшега брáта Мiловáна.

Òн је рáњен у рáту, ў ногу, скòро да му је пребијèна, ўдари'о га ави'òнски мèтак, вàкò ў кòст, али је òн спòсобан, дòбар, нáдá се.

...

Знáте ли Стòјковића, òвогá Бòшка? Што је мiнистар, за òвог тèхничкòга, кáко га зову. Стòјковић Бòшко. У Бањалúци òн живи. Ёто му к'ућè. Тò је Бòшкова к'ућа. Тò је јèдан, нèгòв је стриц, нè знáм је л рòђени, мiслим да јèст рòђени, Стòјковић Бòшко, имáм јá књигу, ако òћете да вам је донесèм.

(Мiловáн Ђукић, 1930)

Србац

Има̄м чѣтри сина и двѣје ћѣри. Тѣ су ми жӣви. И та̄ко̄. Јѣдан је у Сло̄вѣнӣји, двѣӣца су у Хо̄ландӣи, јѣдан је бӣ'о у Беѣграду, зара̄ди'о пѣмзӣју. О̄вѣ је сна̄ја, да̄, и син̄. Они су до̄шли са̄д ма̄ло на одмор. О̄вѣ ми је ћѣрка, гѣре има̄ йсто, тӯ је ӯдѣта. Сњѣжана. Вѣсна? Тѣ је ӯнука. Тѣ је од мо̄к Син̄'шѣ. Она ми је ӯнука. А ћѣрку има̄м гѣре, А̄њћѣлку. Тӯ је она блӣзу. Мѣрем до̄вӣкат.

...

Па шта̄ смо ра̄д'ли? Ра̄д'ли већин̄ом по̄љопрӣвреду. Сто̄ча̄рство. Чӯвали стѣку, ко̄па̄ње, жѣли, свѣшта ра̄д'ли. Ӯ шко̄лу нӣсам ишла. А тѣ ми је на̄јжалӣјѣ што нӣсам. Дѣћѣ ти пӣсмо, нѣ зна̄ш прочӣтат. Мѣра̄ дрӯгӣ чита̄т, дрӯгӣ пӣсат и та̄ко̄. Већин̄ом су мӯшки ишли ӯ шко̄лу, а же̄нскѣ, тѣ је др̄жа̄та стѣка, по̄љопрӣвреда. Нӣје могӯћно̄ст бӣло. И та̄ко̄ па нӣсам. Мӯж ми ӯмрѣ прӣје шѣз гѣдӣна̄. Он је бӣ'о. Он је чѣтри ра̄зреда, ал је с одличн̄им. Бӣ'о бӣстар чѣ'ек пра̄во. Он је два̄јес трѣћѣ гѣдӣште.

...

О, па са̄д је пӯно дрӯкчӣјѣ. Пӯно је дрӯкчӣјѣ, бѣл̄ји су ӯслови нек што су бӣли, бра̄те. Не̄ма̄ тӯј шта̄ рећ'. За свѣ. Још са̄д нӣје ко што је бӣло. Бӣли ӯслови. А са̄д, већ је, свѣ је ђслаб'ло до кра̄ја. Не̄ма̄ по̄сла, дѣца ђва мла̄да̄ не̄ма̄ју ништа, бра̄те. Тѣ је га̄дно.

...

Ма̄, бӣло, зна̄ш ка̄ко. Сӣја̄то ла̄нови, тӯца̄то, ђнӣ ла̄нови. Прѣло се, тка̄ло се. А л̄јӯди су ишли ӯ по̄ље. Па ишли су и же̄не ӯ по̄ље, са̄мо, ѣто, у др̄ва – тѣ су ишли л̄јӯди, и ѡрат, ко̄сит... Свѣ је тѣ ра̄ђено за̄једно. Ђнда̄ је бӣло јѣдно вр'јѣме: ако не̄ш ѡпрест и ѡткат, ђнда̄ нѣ меш ни ђбућ ништа.

Др̄жа̄ли ко̄ње, кра̄ве, свӣње. Сӣјало се ђнѣ ра̄ж, шѣн'ца, зѣб', к̄урузи, кро̄мпир, гра̄. Свѣ је сӣја̄но. Свѣ је рӯчно ра̄ђено и та̄ко̄.

...

Нӣсмо мӣ, ђна̄ј, о по̄лит'ци прӣчали ништа. За̄тѣ мѣн син̄ и вел̄и ако је не̄што, не̄мо̄ј ништа, ма̄ма. Не̄ћу ја̄. Зна̄ш ка̄ко, сјѣд̄им брѣспослена па ӯзмѣм ђвѣ (плѣтѣм ја̄ и са пѣт игѣла̄), ӯзмѣм ђвѣ по јѣдну иглу, за̄бовља̄м се. Са̄д не̄ еклѣм. За̄бавља̄м се с тӣјем, зна̄ш. Ђстанѣм. Ма̄ло ӯпа̄лим теле̄визор, не̄што по̄гледа̄м и та̄ко̄. Ма̄ло ра̄ди'о, ма̄ло... И ђни та̄мо се̄би, ђни глѣда̄ју свѣје, ја̄

свѝе. Јел нѝ могӯ свѝ глѝдат и млáдї и стáрї. Їмá Дикон, чмá рѝвáцкá, чмá Бањалўка, чмá Бѝсна и Ёрцегов"на, чмá свѝ тѝ.

Зѝрка Ѓўкић (1926)

Стáрї Мáртинац

Било је нáс у пѝрод"ци, било је, нáс је било, двáнѝстѝро мáјка мѝја рѝд"ла, тáкѝ да је нас одрáн"ла дѝсетѝро. Двѝе, јá ч н"јесам зáпáмтила. И тáкѝ, жїв"ли смо, ѝто, срѝдњїм жївѝтом. Нїје тѝ било се бѝгато, ал нїје се било бáш тѝл"кѝ ни сирѝт"ња. Већнѝм сирѝт"ња је прїје бїла. Дáнас већ тѝ тáкѝ нїје. И било је дѝбрїје времѝнá. Ко је знáо и ўми"ѝо, па дѝбро је жїви"ѝо. Сáм прѝшлије времѝнá док сам јá бїла дјѝвѝјка, тѝжѝ је било. Свѝ је било тѝжѝ. Било је, нїје тѝ било ни богáства. Бїли су љўди пѝједїнї бѝгати, ал било је мнѝго сиромáкá. Сиромáкá који су се мўчили и пáт"ли и зaráћївали кѝмáд хљѝба на вѝл"кѝ пáтњи. Пошто нїје било нїкѝ машинѝријѝ да пѝмáжѝ, већ је свѝ рўчно се рáд"ло, бїле су пáтње. Ал ѝто, жїви"ѝо је св"јѝт. А бї"ѝо је вѝсео. Било је се вѝселу, пјѝсма је бїла на свáкѝм кѝрáку. Нїје пїтáло штѝ чмá, штѝ нѝмá, углáвнѝм пјѝсма и весѝље, тѝ је било ўв"јѝка на прѝвѝм мјѝсту. А дáнас већ тѝ нїје тáкѝ. Ѓнѝ, св"јѝт жївї прїличнѝ дѝбро, нѝ мерем се потўжит да је лѝшо. Ал кáко сѝ слáбо, мѝреш рѝћ" не ўжївáш док нѝмáш нѝкѝг весѝља. Сáмо глѝдáш ѝнáј телѝвїзор и ў тѝ бѝљїш и нїшта, нит се чўје пјѝсма, нїшта. Прїје је било вѝсело срѝце, па што тї чмѝ, што не чмѝ. Тѝ је тáчно. А дáнас већ, ўв"јѝк свáк је нѝшто стўжен, свáком нѝшто фáлї. Нїје прáвда, и јѝст. Мѝремо ч тѝ рѝћ" да чмá нѝпрáвдѝ колко дѝеш. Па нáрот се нѝ слáжѝ с тїјем. Па ѝто тáкѝ, штá ћеш, мѝрáмо се бѝрит да се жївї бѝљѝ. Штá мѝремо. Нѝ мере дрўкчијѝ. Сáд чмá нѝпрáвдѝ. Тѝ да се мѝре пѝправит, тѝ би нáјбѝљѝ било. Ѓндá би било дѝбро за свѝ. А вáкѝ, мáло тѝжѝ. Прїје је било, рáд"ло се свѝ, зѝмља, и пáт"ло се и рáдило, ал вѝсело је било. Ѓрáли, кѝпáли, жѝли, кѝс"ли. Свѝ је рáђено рўчно, ал нїкоме тѝшко нїје било. Свѝ је тѝ с весѝљѝм рáд"ло. Дѝг зѝра, тї видїш ће чдў. Ако чдў кѝпат ў полѝе, пјѝсма ѝрї. Ако чдў чс полѝа, тáкѝ чсто. И ўв"јѝк је пјѝсма бїла и нѝкѝ весѝље, па нїје пїтáло кáква је бїла ѝђѝа. Кáква је, дá је, али углáвнѝме вѝсело је срѝце било. Кáко је нѝкад било, кáко је сáдá. Кѝл"кѝ је тѝ прїје било вѝсело, кáкво је тѝ весѝље, свѝ било распѝложено. Сáд је свáк се нѝшто смрѝкѝ и стўжи"ѝо и нѝшто му тѝшко, а тѝшко чдѝ, тѝшко чде. Нѝпрáвда је, знáш, па прáво се нѝ рáдї, па нїје нїко зáдовѝљан.

...

Лйсица је било ўв"јѣк. А јој, нòс"ле су кòкоши војка. Блйзу нàс. Тѣ òвā кўћа, тў је била дрўгā кўћа. И нйкад òни нѣмају кокòш"јў. Свѣ òднесе. Јā сам првā на рѣду. Јā сам вој првā била ўв"јѣк. Нòс"ла је, пйтāј бòга кòлкò однесѣ. Ал јѣби га, налѣже исāн па ѣто, бўдѣ й мени й нòј. Било, било. Й сад ймā кòлкò ти бòг òће. Цāбѣ, ѣво ймā војка лòвац. Мй'òдрāг. Òн је дòбар лòвац, òн је лўгār. Дòбар лòвац што бйт мòре и òн йдѣ и ўбије òн чѣсто. И пò двоје нѣкад ўбије, ал цāбѣ, нѣ мере се тò истр"јѣбит. Ймā й.

Нѣмā òрлòвā, јā за òрлове нѣ знāм ўопште.

Зѣцòвā ймā. Нѣмā бāш тòл"кò ко што знāло је бйт". Сāм срне сам вй-д"ла јā òвѣ гòд"нѣ. Јѣданпўт вйћāм јā тўјка гòре, поглѣђа – срна. И јā повйка мāло, òна прòдўжй, кад јòш јѣдна за нòм. Òдошѣ гòре. Дрўгй дāн òпѣ тākò. Ймала јā с"јѣно тўј па мòрā да су дòшле с"јѣно... Било је тò лāдно па мòрда су дòшле да јѣдў с"јѣно. И тākò нй вйшѣ пўтā вйћāм. Ймā срнā. Ймā мòј зѣт, ймā на нāшòј зѣмљи гòре, мй дāли зѣмљѣ, па òн је посāди'ò вòћнāк – свѣ пòједоше. Прекò жицѣ пр"јѣћѣ и пòједѣ свѣ. Ал нѣ смйјў й тўћ". Не тўкў й тākò. Зāбрāнено, дā. Сāд знāјў зѣцови пòјест гāдно, опўстит грā ка се пòсије. Ал ѣто, нѣмā сā тākò бāш да тākò пòйјў ко што су знāли нѣкадā. Нѣма тākò.

...

Па јѣст нàселѣно, прилично је нàселѣно. Сāмо, мòј сйнко, сйлне су пўсте кўће. Ёво кòлкò је пўстйје кўћā откад сам јā војка, откад смо мй вој. Кòлкò ймā да нйког нѣмā, да је пўста òстала. Дòста кўћā. Па нѣмā, пòмрло. Млāђй òтишли, старйй òстали па пòмрли. Òстале пўсте кўће. Òшло је тò. Ёво вйдиш òвѣ гòд"нѣ и лāнскѣ гòд"нѣ, знāш, мāло-мāло па смртнй слўчāј. Стāлно йдѣмо на сāкрану. Ймā пўстйје дòста, ймā.

(Пѣтра Дòбрнāц, 1922)

Сѣферòвци

Кòси'ò сам нāвел"ко рўчно. Кòси'ò сам на трй крāве и двйје јўн"це и двā° кòња. Тò трѣбā накòсит. А сāд, сāд не мòгу. Сāд јѣдва нāкосйм, док је било òвò, док нйје изгòр"ло, крмцима. А кòси'ò сам по чйтави дā"н и скòр и по чйтаву нòћ. Знāо сам кòсит. И тò сам сā"м кòси'ò. А бй'ò сам и јāкй òндā. Јā° ўвечѣ мòрāм чйм мрā°чак вѣћ док вйдйм, кòсу срѣдйм и òндā мāло ако òспā°вāш или ако се мјѣсѣц рòдй, òндā распā°ли. И кат свāнйвā ако је кòса се затўпила, òткйвā"ј и òпѣт нāстави.

Ё, ймāмо āлā"т, ймā āлā"т за òткйвāње. Òнò се зòвѣ клѣпац, а ймā ѣно, нòнде, вйд"ћеш кат пòћѣш кāко тò изглѣдā. Òнò је вòд"јѣр. Мòрāш ймат

вòд"јѣр, мòрāш ѝмат унутра у њему вòдѣ и тò је ўв"јѣк бòл̄я вòда кад је м̄ало студѣна. Ѐнд̄а ѝм̄а јѣдан кòм̄ат клипѣ, прòсечена, и завучеш м̄ало крпѣ. Тò се зòвѣ м̄азал"ца. Ако ш да н̄амажѣш кòсу да б̄удѣ мòкра, зн̄а"ш. Ѐнд̄а оштр̄иш. Тò свѣ ѝм̄а свò"е. Па мòрāш ѝмат, као кòсац, свòју тòрбу. Да пòђѣш кад ѝдѣш у њиву, да мѣтнѣш ал̄ат у тòрбу. Нѣ мош нòсит у р̄укама. Мòрāш нòсит чѣкић, кл"јѣшта, мòрāш нòсит п̄ањ. П̄а"њ се н̄аправ̄и окр̀угал и тò се ўбије ў земљу и тò ти је за отк̄ив̄ање кòсѣ н̄а њиви. А ј̄а"ò отк̄ив̄а"м кòт кућѣ на п̄а"њу.

Ўзимали смо у тр̀гов"нама, али се тò б̄ир̄а. А и наруч̄ивали смо òзгò из òвог̄а, из Мр̀коњ"ћа. М̄и смо наруч̄ивали, тò је м̄ало кò мòгò наруч̄ит, ко је ѝмò какву п̄ушку иза р̄ата, па смо сл̄али гòре па òн н̄аправ̄и, од јѣдне ц"јѣви н̄аправ̄и дв̄ије кòсе. Тò су б̄иле дòбре кòсе. Мр̀коњ"ћкѣ кòсе.

Ј̄а ѝм̄ам òв̄у што сам, прѣби"о сам, нѣк̄а"ко ка сѣ з̄арат"ло, ј̄а прѣбијем и није б̄ило т̀уј ни ковача мòмет̄ално. Ј̄а"ò òдѣм у тр̀гов"ну и дòбра. Ѐв̄а кòмши-н"ца нѣк̄ид̄а"н к̀уп"ла па јòј ј̄а"ò насаћ̄ивò. Нѣ ваљ̄а"ò.

Ѐнò је кòс̄иште. Ѐнò се зòвѣ, јѣдна гòр р̀уч"ца, òнò се зòвѣ гòре з̄а р̀уку р̀уч"ца, òнò се зòвѣ б̄а"бак, òнò ље се држ̄и. Такò м̄и к̄ажѣмо òвде. А òнò је дòље ље б̄удѣ, пѣта је òнò дòље љѣ кòса, òнò жѣљезо. Ѐнò се зòвѣ пѣта. Покаш̄у ј̄а в̄ама шт̄а је пѣта.

...

Ѐмало је òвде, б̄ило је и кòња и вòлòв̄а. Ў, па ј̄а дв̄ајез гòд̄ин̄а у шуми р̄а"ди"о с кòњима. Кòла сам пр̄ав̄и"о и т̄а сам кòла пòтрò, др̀вен̄а. Ѐм̄а"м òв̄а г̀умен̄а, ч̄им су пòчѣли, пока"зала се г̀умен̄а кòла, ј̄а"ò сам н̄аправ̄и"о. Ѐ д̄ан-д̄анас ѝм̄ам т̄а кòла. Ѐм̄а"м ј̄а"ò и кòња јòш у шт̄али. Ѐ сад ѝм̄а"м кòња.

Ѐнò ље се вѣж̄у кòњи? Р̀уда. Ѐнд̄а ѝм̄аш т̄и дв̄ије вр̀сте р̀удѣ. Ѐм̄а р̀уда за кòмòте. Ѐна ѝм̄а н̄а себи б̄ар дв̄а"ò л̄а"нца, т̄и се не скидај̄у. Ѐм̄ам т̀у р̀уду, ѝзв̄ад̄им и мѣтнѣм у кола да ми нѣ смѣт̄а. А ѝм̄ам и òгрл"цу н̄а њòј, ѝм̄а"ò òн̄а"ј к̄а"иш, по јѣднòга прѣжѣм. А док сам ѝмò дв̄а"ò, òнд̄а н̄исам. С̄ат пошто др̀ж̄им јѣднòга... Ѐ њега би трѣбò прòдат.

Ѐнò је кл̄ад"ца. Ѐнò м̄и зòвѣмо кл̄ад"ца. Ѐм̄а дòље, мòр̄а б̄ит" ј̄ак̄и л̄а"нац. Па ј̄а"ò сам са град"нѣ сл̄аз̄и"ò с т̀еретом док смо к̄ириј̄али. Ако ш зар̄а"дит, ако ш н̄акò ца̀бѣ.

Ѐм̄а св̄акак̄и имѣн̄а – Дòрат, Цв̄јѣтан, М̄ишко; ј̄а"ò сам ѝмò и Ц̄игана. Цр̀н б̄и"о и òнд̄а б̄ило ми, ј̄а нѣље међу муслиман"ма и шт̄а ј̄а"ò зн̄а"м, нѣзгодно ми ви́кн"т" ил нѣље – Ц̄игане. А òн се на̀учи"о и такò нѣље, òбазрѣ се кад ј̄а"ò н̄а њега др̀укчијѣ ви́чѣм, òн се òбазрѣ и глѣд̄а у мене. Ѐнд̄а ј̄а"ò н̄а њега м̄ало ва̀кò, а с̄амо м̄ало му р̀ѣци, òн је дòбар.

Кòб^нле йсто – Цвјѣтка, Мйшка, штã яã знã^м, ймã рãзнй имѣнйцã. Ймã и Цўра и Дòруша и штã яã^о знã^м. Тò су прѣтежно ка су вãкò млã^оде, ждрѣбã^од, па òндã изãбйрã се кãко ће се нãзват. Нѣко нãзовѣ Цўра, нѣко Мйшка, нѣко, ма рãзније имѣнйцã.

...

Кãце н^нјесам прãви^о, кãце нисам, и да сам, нисам ймò врѣмена, ђѣ ђу рã^одит ка сам рã^оди^о у шуми тãй пòсò. Прãви се, од рãстòвѣ дãскѣ дўгу сам ц^нјѣпò. Тў дўгу знã^м ц^нјѣпат, дўгу сам ц^нјѣпò, ал кã^оцã нисам прãви^о. Тò нисам прãви^о. Кã^оцã н^нјесам прãви^о. Што се тйчѣ вãк сѣби – држал^нцу за вйле, за сйкиру, свѣ òнò. Ма ймò сам свѣ òнò што трѣбã селã^оку, тежã^оку. Свѣ што гòђ трѣбã. Ён й дãн-дãнас ймã^м једно трий тѣстере, òнѣ што се нѣкад вўкў рўчно.

(Йлија Пѣулић, 1923)

Печѣнег Йлова

Па ёто тãкò, нйје тò ни бйло кãквѣ обућѣ како је се мòгло ўзѣт^н. Зã рата нйје нй бйло тãквѣ да се кўпй, ал бйло је нѣквй òпанãкã кўпит, знãм, звãнй кундураши. Кòжнй òпãнци, дòбри, јãки бйли. Нѣ меш й подѣрат кад й се кўпѣ, ал, ёто тò, нйје бйло за нѣђе òдн^нјѣт бãш. А кад је сн^нјѣг, па ймали смо йсто òпãнке. Тò се нòсило нѣкѣ звãнѣ нѣкѣ чãрапе, па омотãвало се као глѣжњãци звãнй, штã яã знãм. Тãкò да нѣ дòѣ снйјег до нòгѣ. Али, ёво, да су дјѣца бйла й здрава, па бйло је и коѣ òдајў бòси па нйсу нйкад йшли дòктору. Жйв^нло по стò гòдйнã.

Па бйло је тò, бйло је тò, ал се дòста и донòс^нло и сѣла, позãимало о дјѣцѣ, нйје тò ймò свãко, нйје мòгò ймат свãко. Сирòт^нња, бйло је тò и сирò-машно. Ал òдѣ се, донѣсѣ се, òдѣ се... Дòн^нјѣт и сѣла, кãѣ, сѣвãп је дãт^н, па, кãјѣ, нек обўче. А сã тò нѣко нѣ би дãо да обўче да је нѣ знãм штã тўђѣ. Нѣђе дã. А прйје је тò тãк бйло.

Па бйло је й ципелã, ал су тò ципеле – бйло мãло бòљй лўдй који су бйли бòгати. Тò нйје мòгò свãко кўпит. Тò су, ципеле су бйле òндã скўпе. И тò òндã се зãмјерило селãку да òн òбује ципеле, да се срѣдй òн. Òдмã би му рѣкло: јòш ти трѣбã сãмо амбрѣла. (Амбрѣла је кйшòбрãн, ал тò је се звало прйје, знãш, кãјѣ, оћеш амбрѣлу да ти кўпйм. Као сўнцòбрãн. Ал тò је сãд као кйшòбрãн, а звãнã амбрѣла.) Па ципеле су бйле, бйло је имѣнã, дабòме, ймãш тй ципеле прйје које су рãдйте са дрвѣнйм клйнцима – нãправй шўстер, нйје

ниједног ексера ударио, свѣ је то, дрвени онѣ клинци, нѣ би је мѡгѡ ѡткинѣти тѣнк. А сѡд ѡткинѣ, нѣмѡ вѣзѣ што је жѣљезо.

...

Па јѣли смо свѡчега, сѡмо ништа дѡбро и лѣјѣпо; ѡндѡ се тѡкѡ ни су дјѣца пѡштовала као сѡдѡ. Тѡ је ѡј дјѣци шта бѣло, дјѣци нек ѣмѡ да ѡвати у кашѣку зрѣно гра, тѡ је сѡпер бѣло. А није бѣло да му кѡпује вођа или штѡ ти јѡ знам, да га зѡмѣшлѡ, да га ѡдрѡни као дѣјѣте, да бѡдѣ ѡдгѡјно и да бѡдѣ вѡспѣтан. Сѡмо дѣјѣте, дјѣца се ни су смјѣла јѡвит. Прѣје мрѡка ѡћерали, ѡјде спѡват. ѡдѣмо тѡмо ѡ зграду, нѣ меш тѣ спѡват, штѡ ћеш, пѡбѣјемо се.

Па дѡбро, нѣјѣсмо мѣ бѣли глѡдни. Сѡмо дјѣца ко дјѣца. Нѣ меш тѣ ѡвѣјѣк, дјѣца ћѣла да ѣдѡ. Ал бѣло је тѡ нѣкѣ и звѡни и ѡброк, није тѡ бѣло ѡвѣјѣк да пѡгледѡш дијѣте да јѣдѣ и нѡткѡ га, дѣ, ѡће ил нѣће. Није.

Бѣло је дѡст дјѣцѣ. Бѣло је у лѡдѣ коѣ ѣмѡ пѣтнѣстеро дјѣцѣ па нѣму кад ѡмрѣ двѡѣ, трѡѣ, тѡ је нѣму бѣло: ѡ, кѡѣ, бѡг дѡо, бѡг и ѡзео. Кѡѣ, бѡш дѡбро, сѡд, ѣво, ѡстало је колкѡ трѣбѡ и штѡ јѡ знам.

...

Па бѣло је ко је ѣмѡ пѡгачѣ, није тѡ бѣло пѡгачѣ, тѡ је бѣло од слѡвѣ дѡ слѡвѣ пѡгачѣ. Није тѡ свѡко ѣмѡ пѡгачу, да ѣдѣ пѡгачу зѡдовѡлно ко дѡнас. Јѣдѣ се курѡза, рѡжевѡ пѡгача, није бѣло ни рѡжевѣ пѡгачѣ. Бѣло дѡст чѣлѡди ѡ кући, није се мѡгло. Није тѡ.

Ма кѡквѣ сѡк, бѣло пѣвѡша. Тѡ су пѣли свѣ и јѣли, тѡ је пѣвѡш бѣѡ ка се шлѣйве испѣкѡ, пѡкупѣ па испѣкѡ се, па ѡндѡ ѡнѡ ѡстанѣ, ѡнѡј ѡп, па се нѡправѣ пѣвѡш. ѡндѡ се тѡ јѣдѣ от прѡлѣћа до Дѡвѡ тамо, ѡцрвѡ се пѣвѡш. Ал ништа, жѣне тѡ сѡмо кѡжѡ дѡбро је тѡ, ништа не знѡчи, тѡ је сѡмо натѡчи и зѡмрѡвѣ ѡнѣ курѡзѣ, жѡћка и јѣди. Ал дјѣца бѣла здравѣјѡ нек сѡдѡ. Бѣли млѡго здравѣјѡ.

Курѡза се је нѡјвѣшѣ јѣла зѡтѡ што није мѡгѡ свѡко ѣмѡт шѣнѣцѣ. Шѣнѣца је се сѣјѡла у дѡбре зѣмље, а није бѣло тѡ прѣје вјѣштѡчкѡг гнѡѣива па ѡндѡ нѡдрѡјѡ гнѡѣива. Сѡд кад би пѡсиѡ по пѡту, ѡна мѡрѡ пѡник кад ѣмѡ тѡга гнѡѣива. А прѣје, бѣрѡне су парцѣле па није ѣмѡ дѡбар гѡзда, није ѣмѡ по двѣста, трѣста кѣлѡ шѣнѣцѣ кад ѡврше. Нѣмѡ. Лѡше зѣмље бѣле. А дрѡгѡ ствѡр, тѡ се и чѡвало мѡло, шпѡрѡло, дѡста је чѣлѡдѡ па се тѡ мѡрѡло мѡло и шпѡрат. Па бѣла је тѡ пѡтѡа. Није тѡ бѣло ни машинѡ, није тѡ, прѣје су, вршило, рѡчно се ѡкрѣтѡло, бѣла машинѡ па рѡчно ѡкрѣћѣ да врше као. ѡндѡ пѡслије је тѡ мѡло-мѡло ѣзишло, знам тѡ, сјѣћѡм се као дѣјѣте, машинѡ зѡвѣ

се „гѣбле“, па нд̄а кòњи вѹкѹ, òкрећē се, па се, єто, ма̀ло пòчѣло свѣ бòлѣ и на̀болѣ, па єво с̄ад ѝзишло с̄амо што не ѝспадајѹ печѣни лѣбови.

Лѣб се пѣкò на òгњѣшту, зв̄анò òгњѣште, а тò су б̀или, тѹ да се на̀пра-
вѣ нѣкѣ па се у̀ба̀ци к̀ла̀да от педесѣт центѣ, òв̄ај, у̀ба̀ци се к̀ла̀да па гòрѣ по
ц̄"јелѹ нòћ. И тѹј се на тòме òгњѣшту пѣкло, тò је, б̀ило је с̄ач, с̄а̀цак па је нѣк̄а
тѣнца се зв̄ала за прѣснац ка се пѣчѣ и п̀ита.

(Бòрко Малѣшевић, 1933)

П̀ј̀валовац

О с̀елу? Пу̀сто д"ј̀ете, нѣм̄а нѣђе нѣшта. Нѣђе нѣм̄а гòрѣ òд нашег. Бан-
дѣре òвѣ др̀венѣ. С̄амо у̀панѣ кад в̀ј̀етар п̀ирѣ. Нев̄а̀љало. И к̀у̀ћ̄а што је се
на̀прав"ло нѣћē се да в̀ратѣ. Нѣ зн̄ам. Нѣје дòбро, єто. К̄а̀ѣ, б̀иће бòлѣ. А к̄ад?
Свѣ је лòше. А лòшијē се нам спрѣм̄а.

Ј̄а сам се òвде рòдила. П̄антѣм. Б̀ило дòбро. Бòлѣ нек с̄ад̄а. Òћерало
л̀уде òвѣ дòбрѣ и бòгатѣ, мòг òца и т̄акò јòш л̀удѣ и пòбили. А на̀с, мѣ н̀исмо
нѣђе б̀ј̀ж̄али. Вòјскѣ с̀едам ѝшло, д"ј̀ете – Черкѣзи, двòѣ ч̀ѣтнѣци Др̄ажини,
Цр̀ногòрци, д̀омобр̄ани. Партиз̄ани ка су дòшли, òнд̄а је дòбро б̀ило. Вòј пу̀на
а̀влија, свѣ и ј̀едан лòнац к̄авѣ пòпише. Ј̀едан нòсѣ к̀рме, ј̀едан пѣчѣ к̀урузе,
д"ј̀ете. Нѣ д̄а ј̀едан др̀угòм ј̀ест. Нѣ зн̄ам. А с̄ад је – ј̄а т̀ебе на̀пала, т̀и м̀ене,
єто. Нѣје др̀укчијē р̄ат пòчò. Шт̄а ћу ти р̀ећ др̀укчијē кад је т̄акò. Не в̄а̀ља°. К̀у̀
ћемо? Гòр висòко, дòле твр̀до. Св̄а̀коме. Нѣ зн̄ам.

...

Не др̀жѣм с̄а нѣшт. Кòкоши – ѝ н̀иа је л̀ис"ца пòкупила. Ма ѝм̄а ко
п̀лѣвѣ. К̄ак нѣће б̀ит у òвòј пу̀ст"њи.

...

П̀рил"чно. Ѝм̄а м̀јешòв"то. Само ма̀њѣ је б̀ило т̄амо к̀у̀ћ̄а него у̀ на̀с.
Ѝм̄а п̄ар, в̀рат"ло се. Ѝм̄а п̄ар на̀шѣ л̀удѣ. Ма, на̀ј смо пу̀сти"и и на̀јгòрѣ,
к̄а̀ѣм ти, на̀ј òвò је р̄а̀тиште гòрѣ је на̀ј б̀ило. Прекò С̄авѣ, òни су пу̀цали па
су свòд̄ије в̀ишѣ пòбили нек што су на̀шѣ. Òни на̀ том б̀р̀ду, на̀ши на̀ овом.
Нев̄а̀љало тò свѣ.

...

Па с̀ј̀ела и пр̀ела б̀ило је, д"ј̀ете; ѝграло кòло заднѣ п̀ут̄а кад је мòј,
на̀ше с̀ѣл̄ачкò, с̀ин ѝшò у̀ вòјску и кад је се ж̀ени"о. В̀ишѣ н̀икад н̀ије тò ѝгра-

ло. Нѣмā нāшї ђб"чāјā... Рвāти јѡш држѣ. Он дѡђу и Зāгреба и прāтѣ свѡе, а нāши слāбијѣ. Нѣмā нїко, д"јѣте, нѣмā млāдежи.

Па окупљало се. Док није била школа направита, ѡнда у нашѡј штāли. Вѣл"кā. Приредбе, прѣла. А ка се школа направ"ла јѣдна, дрўгā... Кад је се мѡј Зѡран рѡди'о, педѣз дѣвѣтѣ, ѡвā првā гѡр направита. Бāш се он рѡди'о, мā'јстори нѣкї бїли. А ѡвā није давно направита. А прѡлази свѣ, и у кући нѣмѡј бит, ѡна прѡђе. Ђе се, кā'ѣ, бāшта кѡсї, рāкија се прѡсї.

...

Сāмо сам јā ѡвд Нѣд"ћ у Пјѣвалѡвцу. Нѣмā вїшѣ. Имā и дѡста. Ал дѡста и ѡмрло. Ѳмрло дѡста св"јѣта, пѡмрло.

Прѡшлѡст је дѡбра била. И рāјале гѡд"не. И свѣ. А сādā нѣмā нїшта, свѣ зāтровāно. Шпрїцā. Јѣдѣ онѡ крме, јѣдѣш тї њѣга. Здравїјѣ се бїло. Сā дјѣца обѡл"јѣвају ѡ шѣст гѡдїнā. Ѳндā нѣмāш нїшта прїчат. Тѣ нѣсретнѣ ѡлѣсти.

...

Ко мѡре, нѣће. Бāбе нѣ могу рѡдит. Сā првāчић"ма дāју свѣ брѣсплатно да ѡдѡ. Ал нѣ рā'ћā нїко.

Нѣ знāм, д"јѣте, штā да кāжѣм. Да је дѡбро, нāјѡдљѣ је бїло, и мїра и живѡта дѡбра, ал га нѣмā. Нѣког нѣшто пѣчѣ.

Зāједно је тѡ ѡдрāсло свѣ, кѡмшије. Слāгали смо мї се дѡбро, нѣмā штā рѣћ". Пут имали ѡдљї нѣкї, да ћāвѡ нѣ нанесе тѡ б"јѣду.

...

Ако ћеш вāренї, кѡвāш мл"јѣко. Ѳндā мѣтнѣш мāло мā'ѣ и сїрїш. У стāрā дѡбā бїле тѣнцере зѣмљенѣ вѣл"кѣ. Дрвенѡ сѡђе, зѣмљенѡ, нѣ дрвенѡ. Тѡ је сѡђе јāко дѡбро и чїсто. Па сѡвāш, па ўкиселиш сїр слāткї. Па сїрїш.

...

Бїле дрвенѣ, д"јѣте, пāрјен"це се звāле. О дрвѣта, дрво ўтешѣш. Тѡј се лѡкш"ја сѡвā и зāпарїш и ѡндā пѣрѣш.

...

вграли се ко дјѣца свāкā. Нїје ко сādā бїло ни ѡгрāчкї ни бацїклā. Бїлѡ је, али нїје бїло тākѡ. Сā свѣ имāју. Чѡвāш гѡведа и ѡгрāмо се пирїза. Пāла је дѡгечкї штāп, а пїрїз мālї, дрво.

...

Није било трактор̄а. Отац мѡгѡ узѣт стѡ трактор̄а, ал није било. Није било. Свѣ рѣчно р̄адило. С̄ије се, кѡп̄а... Па ја° сам, нисам имала ни дванѣст гѡд̄ин̄а, бр̄ат нас упишѣ у заједн̄цу, пољопривреднѣ задругу. Дванѣст гѡд̄ин̄а – плѣг држим, ѡрѣм. Кѡс°ли рѣчно. Мѡј отац кѡси°о, знаш ђе су Бѡшковићи. Тѡ је мѣни ујак б̄и°о Бѡшков°ћ Кѡста. По стѡ косаца кѡси т̄амо, по ѡним б̄арама ђе се с̄ат кѡси. Ко им̄а дѡбру кѡсу, дѡбро и коси, ко нѣма – нѣ мере.

...

Нѣ знам шт̄а да вам прич̄ам. Да је м̄ира с̄амо, најбѡљѣ. А како је било, вишѣ врат̄т се нѣ море. Да се мѡј с̄ин врати°о, мисл̄ла сам... Нѣма. Тринѣста гѡд̄на. Нѣста, каје, сѣла, нѣста стар̄и ѡб°чаја.

Борка Недић (1934)

Трстѣнци

Нѣ би ја° лѣжа°ла да је ѡн имѡ гѡд̄ин̄а, да је б̄и°о пунољетан. Нѣ би лѣжала нимало. Јѣбѡ ѡн ѡца. Да извинѣш на йзр̄азу. Него, ѡни, једно сѣдамѡсам пут̄а сам такѡ њѣга и удар°ла. И свѣ с тѡ мѡдр°це в̄амо дѡље. От кѣкѡв̄а па дѡле. И прѣстанѣ ѡн.

И ѡни мѣне пријавѣ м̄илѣицији. іни мѣне позѡвѣ, ја ѡдѣм т̄амо, ѡни мѣне испитајѣ. Ја свѣ ка°жѣм онакѡ како је било. И ѡнд̄а ф̄ино прѣдајѣ на сѣд. Прѣдајѣ, с̄ине, на сѣд и ѡдѣм ја°. Питајѣ мѣне јѣсам ли. Јѣсам. Ја° ка°ѣм како је било. Да је ѡн мѣне пр̄ви и да је ѡн мѣне йзавѡ и такѡ. Им̄аш ти сѣдѡка? Им̄ам. Мѣтнѣм ја јѣдну кѡмшин̄цу ѡдма. И нѣ да йћ кѣћи, ѡдма у за°твор. У Дѣрвѣнти, зна°ш. Док нѣ дѡђѣ ѡна жѣна па да је ѡни с̄аслушајѣ, па да ја° нѣ би дѡшла кѣћи па се с̄а њѡм догов̄арала нѣшто, шт̄а ја° зна°м. Лѣжим ја°. Им̄а т̄ам сѡба жѣнск̄а. Дѡшла ѡна. іни њѣ с̄аслушајѣ. іпѣт ѡни мѣне извѣдѣ. Испитајѣ мѣне. Је л накѡ како сам ја° рѣкла? Ка°жѣ јѣст. Е с̄ад мѡреш йћ кѣћи па се бран са слѡбѡдѣ. Да нѣ идѣш у за°твор. Ја° кѣћи. Дѡђѣ да°н да ја мѡрам йћ издржават казну. Ја° се спакујем. інд̄а сам зв̄ала тѣ ћѣрку што је, ѡни, умрла. Чѡјек ѡстѡ кѡт кућѣ. И ѡдѣм ја°. Б̄и°о је „ћиро“. Вѡзи°о. Вѡзић „ћиро“. У ілово ђе ѡн мѣне. Х̄ан П̄јѣсак. Гѡре сам ја° издржа°вала казну. іви... И мѡрам йћи у за°твор.

И, мѡј с̄ине, ја°, ѡни, дѡђѣм гѡре. Тѣ се рад°ло. Шѣма се с̄јекла. інѡ потље р̄ага изграђивало се мѡстови, кѣће, тѡ је три машинѣ, ѡн дан-нѡћ рѣжѣ. А мѡмци дѡвла°чѣ са брд̄а, пр̄авѣ, нѣко с трактором, нѣко нѣкако. И ја тѣјка. ідѣм ја у пр̄вѣ смјѣну. Дѡшла сам у ѡва дѡба. Ја° навикла ра°дит дѡбро, мѡј

сине, кò ко свòдѣ кӯћѣ. Ја сам даску нòс"ла. Мушки нòсѣ òнѣ рòгове и òнѣ грѣде. Тѣжѣ м̀ало. Им̀а нас св̀акаквѣ т̀амо. Так̀ ја р̀ад"ла, р̀ад"ла и одм̀ор"ла се. Шт̀а м̀ брѣга. Ја сам, òнѣ, одм̀ор"ла се и пресп̀авала. Гл̀едò òнѣ страж̀ар, гл̀едò òнѣ ко је т̀амо бѣ"о н̀адлежан к̀ак̀ ја р̀ад"дѣм. Кад м̀ене у̀јутру, зòвѣ м̀ене полиција у ст̀ан"цу. Шт̀а° је, реко, с̀ад, бòже м̀ој. Нисам се ћ̀ела ни јав̀лат, нисам нѣшт̀ р̀екла, нисам, нѣшта н̀"јесам кр̀ива. Ја сам ч̀увала, зн̀ам шт̀а м̀ене м̀оре сна"ћи. Јòван му б̀ило ѣме т̀омѣ. Ком̀андѣр бѣ"о. Шт̀а је, др̀а"гѣ Јòване, шт̀а с̀ад, је л̀ òп̀ета т̀а н̀ек̀а дòшла п̀орука да ја не в̀альа"м? Нѣје, к̀а"жѣ. Зв̀ао сам ја° т̀ебе бѣ л̀ тѣ нап̀уст"ла п̀осò да не р̀ад"иш г̀оре, да тѣ р̀ад"иш у к̀ухињи. С к̀увар"цама. Им̀а т̀амо к̀уварѣц̀а, им̀а г̀лавн̀а и им̀а јòш ј̀една и тѣ, им̀а ј̀едан п̀òсловођа што н̀абавл̀а òнѣ, к̀ако су га зв̀али, ек̀оном, к̀ако ли. И, реко, м̀ени је св̀едно, како вѣ р̀екн̀ете, ја м̀огу и тамо, а м̀огу ѣћ̀ и в̀амо, ја° сам дòшла да издрж̀им к̀азну свòју пошт̀ено и м̀ени нѣје в̀ажно ћ̀е ћу р̀адит. Ја к̀а"јем ја° ћу п̀ониј̀ет ств̀арѣ свòдѣ, и ја пр̀"јѣћ̀ем, и т̀амо сам ја ч̀етри м̀јес̀еца б̀ила, р̀ад"ла, нѣје б̀ило т̀ешко, с̀амо што ја н̀"јесам м̀огла òнò ј̀ест", м̀ој сине. Кл̀ала се òнд̀а стòка: кòзе, òвце, св̀е, св̀е, св̀е. Р̀ан"ли се р̀ад"ници. К̀ѣдале се, òнò, кòзе, шт̀а ја зн̀ам. Там̀ан"ле. Јòј, ја сам т̀ј̀ела с̀амо у̀ља м̀ало и кр̀уа, в̀арѣва òног̀а, ја° сам га к̀увала и пр̀ебирала. Али н̀ешто ми òнò... Кад је ж̀ижлѣв гр̀а, ж̀ижлѣв, ал òни не дај̀у пр̀ебрат да б̀удѣ ч̀исто. С̀амо нек̀ им̀а вѣш̀е р̀ад"ницима. Зн̀а"ш тѣ, нѣс тò св̀е б̀или затворѣници, нек̀ су т̀уј б̀или и бриг̀адѣ, л̀у̀де гòн"ло ко бај̀аги на дòбровòљнѣ р̀ад. Ал к̀ак̀ѣ, ћ̀е ће, кò би ѣшò р̀адит ца̀бѣ. Осв̀акл̀ен им̀а бриг̀ад̀а. Ка се тò с̀ј̀ати у р̀естòр̀ан... Н̀ешто га пр̀имѣт̀ивно н̀аправило. Тò зас̀ј̀едн̀у, к̀ак̀ѣ, ко стò св̀атòв̀а. Такò ја, м̀ој с̀инко, такò ја пр̀ежѣв̀им н̀ек̀ако ѣ ја тò.

Т̀амо у̀позн̀ала сам се са ж̀енама, ц̀уре дòлаз"ле, са с̀ела дòлаз"ле за п̀аре, и òнд̀а ш̀ н̀ѣма се у̀позн̀ала и òне м̀ени донес̀у с̀ѣра, донес̀у к̀ајмака, донес̀у ми св̀акакв̀е дòм̀аћ̀е р̀анѣ и ја такò пр̀ежѣв"ла за ј̀ело. Ў̀држ̀ала свòју к̀азну. И òставѣли òни м̀ене, м̀ој с̀инко, да ја òстанѣм ѣ дал̀е да р̀ад"им у к̀ухињи. У̀пр̀авнѣк̀ з̀а"твора к̀ажѣ: òстан тѣ, Зòрка, па тѣ р̀адѣ, тѣ с̀ дòбра р̀ад"н"ца. Реко, им̀ам и д"ј̀ете, а им̀ам и чòј̀ека. А здр̀ав чòј̀ек, им̀а ј̀едно ч̀етерест ѣ п̀ет гòдѣн̀а. В̀акò òн у̀ ме пòгл̀ед̀а: Зòрка, н̀емòј бѣт" у̀вр"ѣћ̀ена шт̀а ћу ја т̀еби р̀ећ̀". Тѣ н̀ем̀аш, к̀ажѣ, чòј̀ека. К̀ако, реко, н̀ем̀ам чòј̀ека? Òн да је чòј̀ек, òн би дòшò дв̀а-трѣ п̀ута, ч̀етри п̀ута за ч̀етри м̀јес̀еца. Да вѣдѣ ћ̀е н̀егова ж̀ена, шт̀а н̀егова ж̀ена р̀ад"ѣ, у к̀аквò" је òна сред̀ни, к̀ако се тѣ пòн̀аш̀аш, ј̀еси ли тѣ в"ј̀ерна, ј̀еси ли тѣ пошт̀ена, ј̀еси ли тѣ... Св̀е òн м̀ени, зн̀а"ш. Пр̀изн̀ам, реко, да ми чòј̀ек нѣје дòшò. Т̀ата ми је м̀ој дòлази"о дв̀ап̀ут. А д"ј̀ете донес̀и. Н̀ека д̀ј̀етета с̀ тòбòм. Не м̀огу, м̀ој с̀инко. К̀ажѣ, вòли свòју к̀ућу, вòли чòј̀ека, вòли д"ј̀ете, вòли свòдѣ с̀ело, свòј н̀арод. Шт̀а ћу ја° г̀оре. У з̀абѣти. Кò у̀ шуми т̀амо ћ̀е сам ја б̀ила. Дòбар је, в̀акò, и н̀арод, пр̀ѣј̀атан. К̀а"жѣ, тѣ с̀ад м̀ореш

йћ, ал кад гò^л дођеш, мјесец ће те да^на чека твòе мјесто. И ја покупим òнè ствâри, што реко, ствâрч^це, и кући. И так сам ја заврш^ла тај за^твор.

(Зòрка Гибаница, 1925)

Барџа Дòнѧ

Дјецè н^нјесмо имали. Имò волове, краве, држò свиње, живâ^д, такò. Вòловима се òрало, бр^нало, сѣјала машина òвâ, жèло српом кóрузним, браò рúчно кóруз, èто такò рад^ли. Вòли^о зèмљу ра^дит.

Нисам мајсторисò. Сàмо зèмљòм.

...

Ми смо мисл^ли òће ли бит рат ил нèће. Реко, штà ја знâ^м. Нѣко приговòра није направи^о, нѣко ништа. На^с пàр òстало. Нèки нису хèли бјèжат. Јòпè они дођу, обилазè. Ајте. Јâ òдèм, жèна òстанè. Òпè дођèм, а òна кàжè: нèћу, ја^о сам жèнско. И штà ћу, ја òдèм. А нý одвèзèм Милèнку у Дèрвèнту. Била у Дèрвèнти и нèшто òпèт пýстѧ. Нè би тàмо нѣко ни òстò о Србâ. Òна òстала у Дèрвèнти. Била, била јèдна жèна Хрвâт^ца, имала пèт синòвâ. Дòбро се паз^ла с мòјом жèнòм и с òвòм Ду^ићевòм жèнòм и так.

...

Ишли ми у школу дјèца, пјèшкè. Б^нјèлâ тóрба, књѣге, пèрн^ца била, није ко сàд – òлòвка, писà^лька. И била нàлив-пèра. Имали смо ми тà^бљу òнý. Мâ^лу тàбљицу. Већинòм òлòвкама писали. Али је било нèшт дрýгò по тàбљици што се пишè. Али је била тà^бља, вèл^кâ школскâ. На тò питâ, одгòвâ^раш и пишèш.

...

Òвде сàт свè по јèдно-двòје у кући. Свè старѧ. Нèмâ нѣког млâ^дòг, свè òтишло. Тèшко је мèни и òтић. Ђво, òвде òвò двòје, сѧн у Нèмачкòј. Тàмо три куће, свè по јèдно. Јâ сâ^м. Òвâ бàба òвд ùмрла. Òвâј овдâ^лè Дрâ^го òшò дòље ù грòбље жèни. Òнâ кућ^ца òнде пýста, нèмâ није нѣко. Тò је било Млâдена Мâ^рковића, òн је, у Бањалúци живи. Òн је психòлог.

...

Свè је тò погòр^ло у рату. Сàмо òстали зѧдови. Нèмâм сàд ништ. Имâ^о кл^нјèшта, имâ, нàшò и сѣкиру јèдну, имâ^м и тестèр^цу мâ^лу. Нèко имâ мотòрке сàд. Сàд òви дòбро живè који су вр^нјèдни, рâдè, имају ауте, имају телефòне, телефòне у кући, у цèпу, у рúкама, имају. Свè òде ù град, свѧ òћè да

живѣ, да рѣдѣ, у кафићу, у отѣлу... Оће свѣ на њсвалт. Бѣљи живот, дѣбри живот, ниједан се нѣће врати" из града.

...

Оболи'о сам. Слаб. Болѣ ме кољено, не могу ра'дит. Овд болѣ ме прѣст. Би'о у Дѣбѣју два мјесѣца, би'о у болн"ци, апѣрисѣ главу. Ишѣ на контролу, сам ишѣ у Бањалуку, па сам ишѣ на контролу у Бѣоград. Жѣна бѣла мјесѣц данѣ у Дѣбѣју у болн"ци, па ѣнда дѣшла кѣћи, па ѣшла у Бѣоград, у Бањалуку у болн"цу. Бѣла на операцији. Дѣшла кѣћи, разбѣла се и ѣмрла. Два'еш чѣвртѣ гѣдѣште. Бѣла жѣна вр"једна, спѣсобна.

...

Нѣмѣ ѣѣ ѣзѣт ѣвд нѣшт. Нѣмѣ трѣв"нѣ, нѣмѣ крува. Имѣ гѣре у Гѣрнѣѣ Барѣци. Нѣ мерем ић". Миѣка ѣдѣ у Дѣрвѣнту па ми ѣзмѣ крува и шта ми трѣбѣ. Врѣћа крува двѣје мѣрке у Дѣрвѣнти. Имѣ л"јѣпѣг крува. Штѣта бѣцат накѣи крув л"јѣп. Ѣдмѣ ѣјутру не вѣлѣ, а мѣни вѣлѣ дѣвет дѣнѣ. Штѣ ѣу, мѣрам јѣст, а нѣ знѣм сѣби ѣкуват. Нѣкад нѣсам кѣвѣ кру. Пѣ'ѣдѣм јѣја, пѣ'ѣдѣм парадѣиз, јѣдан, не могу ни тѣ јѣст, мѣло слѣн"нѣ. Слабѣ кѣвѣм. Нѣкад скѣвѣм. Кад нѣ знѣм направит. О сѣстрѣ ѣѣр, у Брѣду живѣ, нѣмѣ пѣсла, плѣтѣ нѣмајѣ, не добѣјајѣ. Мѣ'јѣка имѣ нѣшто пѣнзијѣ па ѣна мѣни дѣнесѣ нѣкад нѣшто. Ка дѣѣ, дѣнесѣ крува, дѣнесѣ сѣ, дѣнесѣ пѣво, флѣшу.

(Мѣрко Сѣкулић, 1919)

Гѣрнѣ Дѣтлѣк

Јѣ сам ѣмала јарѣн"цу. Сирѣт"ња бѣла. Дѣста дѣѣѣ ѣ кући, а н"јѣсу нѣкад нѣшт ѣмали. А ѣмала сѣстру нѣје се дѣуго ѣдѣла. Имала је сѣгѣрно преко трѣдѣсѣт гѣдѣнѣ. Ѣшла јѣднѣм стѣрѣм чѣѣку. Ѣна је дѣлаз"ла код мене кад јѣ чѣвѣм гѣвѣда. Јѣ вѣзем, плѣтѣм, ѣна дѣѣ. Ѣна ка дѣѣ нам на рѣд, ѣна глѣдѣ тѣби а дѣље кѣпи. Ѣна ѣзмѣ, трѣбѣ јѣдан, а ѣна двѣ. А нѣмѣ кѣт кућѣ. Ѣни, јѣ нѣ знѣм дѣ л су ѣкад зѣклали крѣмѣ. Мѣжда за Бѣж"ћ. Мѣ, тѣ је бѣла сирѣт"ња. Кѣћи нашѣј дѣѣ, сн"јѣг је до кољѣна, сѣмо сѣкненѣ чѣрапе. И ѣздѣ из гѣја нашѣ, имѣ сѣкѣк, ѣни пѣѣвајѣ дѣ кућѣ нашѣ. У чѣрапама. Пѣѣвајѣ. Идѣ. Нѣсѣ и пѣклон. Ѣѣ и рѣсѣла кѣпуснѣга. Јѣр ѣ нѣс је бѣло дѣста нѣс, па вѣл"кѣ кѣца. Тѣкѣ се мѣтнѣ кѣпус. А ѣни јѣднѣци мѣло па пѣијѣ, па нѣмѣ. Па дѣѣ за рѣсол.

...

Јѣ сам ѣмала трѣ ѣнѣ снѣѣ. Нијѣдна нѣје знѣла плѣст". Јѣ сам ѣсплѣла крѣну крѣлѣву ко Сѣфијѣ, нѣј новчѣник. Крѣна крѣлѣва. Ѣто, колѣ сѣд

видите, ја° сам исплела йст̄у од ђвог̄а. Од ова̀к̄и. И ђтӣћу дон̄јет̄ с̄ам док мђгн̄ем. Дон̄ј̄ећу па да вид̄е ђвд, зна̄ш. Р̄ек̄ђ ми је ђна̄ј чђвек што је сн̄им̄ђ. Реко, ја° сам исплела кр̄у̀ну кр̄а̀ље́ву код мђђ с̄естр̄е ка сам ја° с љд̄ала. Б̄й л ти м̄ени, Да̀ро, да̀ла да ја нђс̄ам па ћу ја° теб̄ вратит̄?

Па̀ре т̄у̀ј б̄у̀д̄у, т̄у̀ йма̄ђ апат̄ент, т̄у̀ йма̄ђ св̄е, новч̄ан̄ик је тђ. Тђл̄к̄и, кр̄у̀на, в̄ел̄к̄а. Кад ја° св̄е испл̄ет̄ем тђ. Јер је кђнац тђ. Тђ с̄е св̄е н̄изало и пл̄ело, р̄ет по р̄ед. А кђ ми је тђ ука̀ђђ? Вит̄на с̄естра Јђва̀нка, што је б̄ила у П̄алачкђвц̄ма љд̄ата, ђна је исплела. И ђна је м̄ени тђ да̀ла, та̀ј поч̄етак, па сам и ја° исплела. Йсто ка с̄е рђдӣђ Вука̀шн, исплела јђј та̀ тет̄ка, Вит̄на с̄естра, ма̀лђме ја̀стуч̄ћ. Ја° сам исплела ђдма̄ и ја° с̄еб̄. Ёно га и данас да̀н. Ја° сам йзн̄јела па да вид̄и се кђл̄кђ гђд̄и́на йма̄ – шезд̄ес̄ет̄ и ш̄ест̄-й седам тђм̄е ја̀стуч̄ћу.

...

Ч̄ет̄ерест св̄а̀тђва̀ дђшло за мене. Али сам се љкрала од ђца. Али н̄јесам се љкрала, м̄исл̄им да н̄ије н̄ико б̄ӣђ. Б̄ила мђја сн̄аја Р̄иста, б̄ӣђ Милан пђкђјн̄и, мђј стр̄иц, б̄ӣђ М̄ирко, В̄идосав̄ин бр̄ат. Б̄или љ сватов̄ма. Св̄е је тђ йзишло с̄ад ђ̄е је Зђрка Сл̄авкова. Нунд̄ ће св̄а̀тови дђћ̄н, а ја̄ ћу ђздђље, ђн̄ ће дђћ̄н за мене, н̄и н̄екђл̄кђ, пђкупит̄ мђје ства̀ри, ђбӣ т̄арабе. Ја° сам крос т̄арабе... Нисам ја° на врат̄н̄це см̄јела ђтӣћ. ђтац спа̀ва̄ љ соб. ђтац и ма̀јка, па вид̄е на п̄ђзор. На̄ш је к̄ӣер та̀мо, а дђ н̄ј̄ега је мђј п̄ђзор. Њ̄егђв п̄ђзор ђе ја° спа̀ва̄ђм. С̄а тр̄еб̄а п̄ђћ̄ т̄у̀да на врат̄н̄це. Ва̀мо су врат̄н̄це из̄а кӯћ̄е. В̄ел̄к̄а а̀влија б̄ила. На̄с је б̄ило дев̄ет̄н̄естеро ч̄ељ̄ади љ кӯћи. Н̄ије тђ ма̀ло. Ч̄етир су ж̄ене. Зна̄ј̄у бр̄а̀ћа. Н̄е смӣј̄у р̄ећ̄н. ђтац ймђ пӣштђљ. Р̄екђ, ако ђпазӣ, да б ме љбӣђ.

...

Т̄у̀ј б̄ило н̄и д̄ев̄етеро сирђт̄н̄е. У јђдан понђд̄љак љмрла ма̀јка, а љ друг̄и ђтац, тђј сирђт̄н̄и пђкђјнђг Н̄ећ̄е. Н̄и д̄ев̄етеро ђстало. Йд̄ем ја° п̄итат̄ Милк̄е, што је б̄ила у П̄ер̄е Ков̄ачев̄ћа, ти зна̄ш Милку. Йд̄ем п̄итат̄ Милк̄е б̄и л ђна м̄ени да̀ла, йма̄ н̄и три ц̄уре, б̄и л да̀ла јђдну о ц̄ур̄ица м̄ени да забђв̄ља мђју Сл̄авку. Ка̀ж̄е: Д̄ар̄инка, кђј̄у би тӣ? Реко: Па, ја° би П̄ђтру. Ка̀ж̄е: Н̄емђј П̄ђтр̄е, љута је П̄ђтра, ка̀ж̄е, д̄е тӣ Мил̄у, Мил̄а је м̄ирна. Ош тӣ, Мил̄ђ, ић̄ с̄а мнђм? Ка̀ђе: ђћу. И ја̄ п̄им̄им Мил̄у. И Мил̄а је с̄а мнђм дв̄ан̄ест гђд̄ин̄ б̄ила. ђна ће док̄азат̄ да̄ л смо йкад̄ је љдар̄ли чвђкђм за дв̄ан̄ест гђд̄и́на. Н̄икад̄. ђна је б̄ила пђсл̄ужна. Мђжда н̄еће и пђгр̄ј̄еш̄и, ал сам тђл̄кђ б̄ила... Н̄е би је љдар̄ла н̄ема̄ па̀ра. Ја° сам ђплакала Милђшев̄ћа. ђн̄ м̄ени н̄ије н̄иш, ђн̄ м̄ени н̄ије н̄иш д̄ађ, ђн̄ м̄ени н̄ије н̄иш дђнӣђ, нит̄ м̄е је о ч̄ега ослобђдӣђ, ал ми, б̄ило ми га је ж̄ађ што га па̀т̄е. А ка̀моли да ја° Мил̄у љдар̄ам. Ёто Мил̄ђ

живѣ жєнѣ. Ёто, упїтáјте њу кáко је она код нáс прожív"ла. Јер су, сирòт"ња је се пãт"ла, нѣмá, нѣмá крãвѣ, нѣмá штã обӯћ. А мї смо имали...

(Дáрїнка Тешѣндїћ, 1921)

Кòстреш

Бїло је гла°ди, бїло је жѣђи. Ђндá сам òстò од òсам гòдїнá.

Јá сãд имáм седамдѣсѣт чѣтри. Сá°м. Имáм чѣтри сїна. Двїје ћѣри. Јѣдна је у Брòду, јѣдна је у Зá°гребу. Свãк своòу кӯћу имá, а јá° имáм кӯћу. Жѣнѣ нѣмáм.

...

Да ти кá°жѣм о рáду. Кáко је се прїје рá°д"ло, кáко је се прїје жїв"ло, кáко је прїје мá°рва бїла. Прїје је св"јѣт имò вòлове. Знá°ш штã је вò? Вòлове, кòње, крãве, крмке, òвце, кòзе. Свѣ је тò држò св"јѣт. И рáди°о. Сїћò се лá°н, сїјала се кòнапља, сїћò се кӯруз, сїјала се шѣн"ца. А сãд нѣће да сїје ни кӯруза ни шѣн"цѣ. Нѣће да рáдї. Свѣ òће да жївї, а нѣће да рáдї. А кáко? Нѣ мере се жївит на нáчин ако тї нѣћеш имат" кáквòг прїхода. Мá°рвѣ нѣ меш држат ако нѣш имат кӯрӯзá и шѣн"цѣ. Ё, òндá млађарија нѣће рáдит. Дáј му пòсò и с пòсла кӯћи. Мáло рӯчá, око дјѣтета... Јѣдно рòдї, нѣће вїшѣ. И нѣ мереш тї тò унїћ у трãт уопште.

...

Кáква је прїје нòшња бїла? Нáроднá нòшња. Тò је бїло млїна пòгледат. Ёво, дáн-дáнас кад їграју фòлклòр. А дáнас, ёво, òћѣ нòво на гòтово и òндá. Па прїје ткáло: па пòњаве, па рӯбине, па гãће, па свѣ од лáна. А дáнас òће сãм да кӯпї гòтово и нѣмá ò тог нїшта.

...

Свѣ се сїјало, свѣ се рá°д"ло, рáд"ло се дá°н-нòћ. Дáн-нòћ се рá°д"ло. На прѣло се ишло. Кӯру се брãо рӯчно и ишло се на парӯшáње. По трїѣст-чѣтерест лӯдї, жѣнá, цӯрá. Перӯшáње дò пò нòћи. До јѣдан сãт пòслије пòла нòћи. Ѐгрá кòло, трѣсе, јѣби га. Шáргија. Ёдри. Пїће, колáчи, мѣса. Свѣ је тò тàкò. Бї°о је прїје жївот дòбар. Сãмо òни сãт кáжӯ: Нїсте вї знáли нїшта. Кáко сãд јá° нїсам знáо рá°дит? Рá°ди°о седамдѣсѣт гòдїнá, а сãд да нѣ знáм рá°дит? Јá сам знáо свѣ. Пáмѣтнїї сам òд бога. Јá сам мáјстор, òт кућѣ. Да сам се осигурá°вò, имò би нѣшто, јѣби га. Пòмòћи нїкаквѣ нѣмá. Ни о Црвенò крста ни о сòцијá°лнòг. Нїоклѣн, нї от ког. Нит кò дòлазї мѣне пїтá дá л сам жїв ил нїсам.

...

Тра̀ве се кòс"ле, òтаве се кòс"ле, дјетел"не сијане. По три-чѐтри пúта ва̀ља кòсит дѐтел"ну. Са̀д не́ће да кòсѐ нй̀како. Ё̀во са̀д у̀ нас свѐ нй̀ве за̀ра"сле у̀ шуму. Не́ма, нй̀ко нй̀шт нѐ ра̀ди. Ја̀ имам, имам три"ест и пѐт дўлўма. Ал тò је са̀т свѐ у̀ шуми. Свѐ шўма. Е тò сам се па̀ти'о. Ја̀ сам òвд жи́ви'о, на̀ два̀ ѝ пò дўлума зѐмљѐ двадесѐт гòдй̀на сам жи́ви'о. И тўј сам одра̀ни'о шѐстеро дјѐцѐ, школовò и отпрѐмò како кò сти́ђивò. Свѐ сáм, ко вѐл"ки гáзда. Нй̀сам ја̀ стй̀ди'о се нй̀кога. Синове жѐни'о. Двòицу ожѐни'о у̀ рату, а òнў двòицу ожѐни'о прй̀је рата. На̀јста̀ри ми сй̀н пѐде сѐдмò гòдй̀ште, а на̀јмла̀ђй̀ седамдѐс првò. Па̀ ра̀дѐ у̀ предузѐћ"ма. Трòица. Кот прй̀ва̀тнй̀ка̀ ра̀дѐ. Òсигу̀рани су.

...

Да сам знаò, нѐ би пра̀ви'о òвѐ ку̀ћѐ. На̀прави'о ца̀бѐ. Òвде й̀сто. На òвом мй̀ѐсту. Дòби'о дона̀цију и òнда̀ на̀правй̀м. Ба̀ш свѐ лѐтй̀ на̀ нас. А нѐк лѐтй̀, ал нй̀је тò пра̀вилно да òставй̀ш свòг рòд"теља сáмòг, а òтй̀ òт ку̀ћѐ. Да нй̀кога̀ не́ма.

...

Ску̀вам, спрѐмам, пѐрѐм, свѐ ја̀ ра̀дй̀м сáм. Ја̀ пѐрѐм сáм сѐби. Спрѐмам сѐб сáм, не́ма тўј жѐнѐ. Спрѐмй̀м сѐб јѐло, ку̀ва̀ње, ва̀рй̀во, пй̀ту, ко̀ла"ч. Нй̀сам се тй̀ò ожѐнит на̀ вр"јѐме и жѐби га. Й̀мò сам јѐдну ка сам бй̀ò у̀ Дѐрвѐнти. Дòљ сам бй̀ò òсам гòдй̀на. Пѐтòг апри́ла мй̀ смо òт"шли. Ма свѐ је грòбље тò бй̀ло. Јеси ви́ди'о òздò ка си й̀шò, јеси дòшò а̀сва̀лтом? Òвде је бй̀ло јòш на̀јгòрѐ.

(Стáнимй̀р Плáвшић, 1933)

Dragomir Kozomara

PHONETIC AND MORPHOLOGICAL CHARACTERISTICS
OF THE POSAVINA SERBIAN SPEECHS BETWEEN THE VRBAS
AND THE UKRINA RIVERS

S u m m a r y

1. The paper researches phonetic and morphological characteristics of the Serbian speeches in the Posavina region, placed between the Vrbas and Ukrina rivers, which belong to the group of younger Stokavian speeches of the Herzegovina-Krajina (Eastern Herzegovian) dialect.

According to the dialectal specificities and the areas they include, these speeches belong to the northwestern group of the Herzegovina-Krajina dialect, which is established according to the following characteristics:

1) Very often does one encounter the existence of a partial and total reduction of the vowel *u* in the non-accented positions: *vlād'ka, gòd'na, òt'sla, sprém'li; gòdna, nèdljōm, v'ídceš* etc.

2) The Yekavian yat assimilation was not done as consistently as it was done in the southeastern speeches of this dialect. For example, it is common to hear one say: *djèvōjka, djèca* etc.

3) Names and hypocorisms of the types *Ráde, Jóvo, Péro* etc., are obligatorily declined according to the pattern of female nouns ending in *-a*, and possessive adjectives derived from these nouns are formed with the suffix *-in*: *Drágo – Drágē – Drági – Drágu...; Drágin...*

4) The verbal system is simplified. For example, the traces of imperfect are kept only in the form of *b'ijāše/bjéše*, and of perfect participle in the deadjectival form of *b'ivši, b'ivšā* etc.

5) The ending *-i* is regularly found in the second person singular of personal pronouns: *mèni, tèbi, sèbi*.

6) The accent links of the types: *ìdēmo, pjèvāmo, čitāmo*, etc. are obligatory.

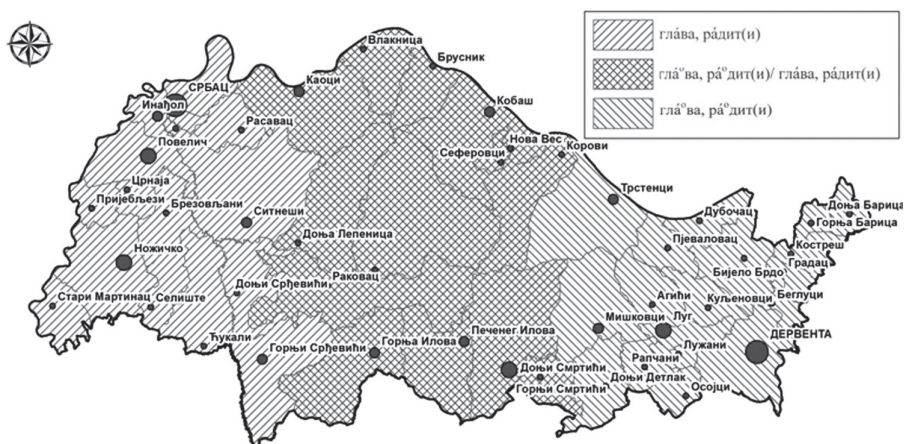
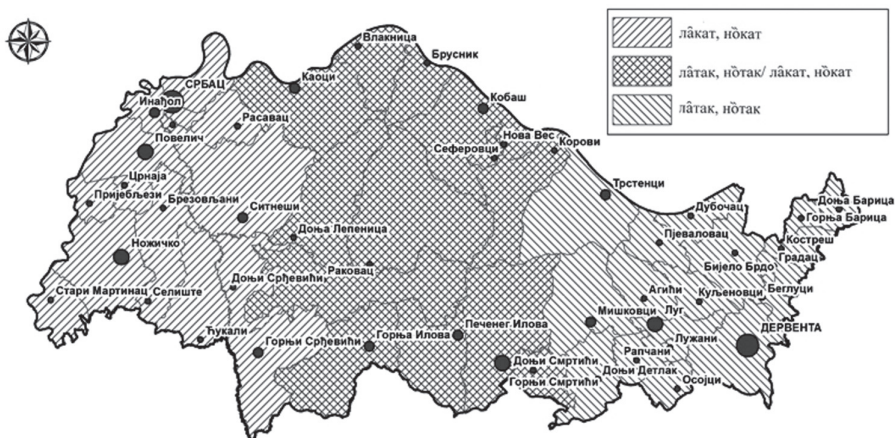
2. According to the dialectological classification, these speeches belong to the eastern branch of northwestern speeches of the Herzegovina-Krajina dialect,

and the isoglosses which one uses for differentiating them from the speeches of the regions of Lika, Kordun, the north Dalmatia and the western parts of Banija and Kordun, are the following:

1) In numbers from '11 to '19, the vocalic sequence *-ae-* > *ē*: *dvānēst*, *trīnēst*...

2) The replacement of *o* > *u* next to nasal consonants is not a characteristic of these speeches. The examples of the type *armūnika*, *vagūni*, *ūni* and the like, are very rare.

3) The present forms of the verb *jesti* are regularly found in prosodic forms: *jēdēm*, *jēdēs*, *jēdē* etc.

на з^аслану; зака^лајд^е ми ј^ош з^еру ј^ув^е у њ^адањ... Бабе су се чудиле *е*сам ли се ја з^еру њошар^умејла о^и њ^олқиј^е к^нјига и ш^кола кад записујем све што оне кажу. Након дугог и стрпљивог објашњавања због чега је потребно да говоримо управо онако како умеју, а не да улепшавају кад их *с*л^им^ам на кас^еи^е и да само од њих зависи кад ћу дипломирати, бабе су увиделе да је то озбиљан посао, а после тога све је ишло лакше.

Бележила сам све речи које су ми биле непознате, све што ми се чинило занимљивим, било из области духовне или материјалне културе. С намером да прикажем карактеристике тога говора, зашла сам, не и исцрпила, јер би то било немогуће и у раду много већег обима, у следеће области:

- Човек: делови тела, породица, друштвени живот,
- Кућа и предмети у кући,
- Ратарство и воћарство,
- Домаће животиње,
- Природа: земљиште, воде, природне појаве.

Податке добијане од својих бака, говор *Дуњег Лајца*, упоређивала сам са говором *Јошана*, а својим информаторима (што је само формални назив за њих с којима сам се толико зближила током неколико месеци свакодневног дружења да би сваки други назив био топлији) обећала сам да ће им имена бити наведена у књигама, где ће их генерације студената сретати. Испуњавам дато обећање на овоме месту јер је то, осим велике захвалности, најмање што могу да за њих учиним: **Милка Узелац** (Доњи Лапац, рођ. 1930), **Милка Зобеница** (Доњи Лапац, рођ. 1920), **Боја Радаковић** (Јошан, рођ. 1933) и **Ђуро Радаковић** (Јошан, рођ. 1921).

Припремајући рад за објављивање, делимично сам изменила првобитну верзију текста, и то тако што сам ранији *Увод* заменила овом *Појрајином белешком*, изоставивши притом навођене дијалекатске појединости које су представљале својеврстан краћи опис истраживаног говора. Ово последње учинила сам због тога што данас о говорима личких Срба, посебно оних из источне Лике, постоје бројни дијалектолошки радови, међу којима и они који поменуте дијалекатске појединости разматрају подробније. Међу такве спадају, на пример, студија Богдана Ластавице *Korenički govor* (Nastavni vjesnik XIV/10, Zagreb, 1905–1906, 752–765), која представља први дијалектолошки рад специјално посвећен оном новоштокавском идиому којим говоре Срби у Лици, затим три обимнија рада проф. др Милана Драгичевића: *Рефлекси јајиа у данашњим личким говорима* (СДЗБ XXVI, Београд, 1980, 147–233), *Говор личких јекаваца* (СДЗБ XXXII, Београд, 1986, 7–241) и *Акцентни ријечи у говору Срба Лајачког њоља* (СДЗБ LVI, Београд,

2009, 277–371), као и једнако вредне студије др Драгана Павлице *О говору околине Удбине* (СДЗб ХХХ, Београд, 1984, 357–424) и *Творба именица у говору Срба југоисточне Лике* (СДЗб LIII, Београд, 2006, 1–187).

Списак тзв. техничких скраћеница и симбола којима сам се служила при обради појединих одредница наводим уобичајеним редоследом:

аугм.	– аугментатив
в.	– види
вулг.	– вулгарно
гл.	– глагол
дем.	– деминутив
ж	– женски род
зб. им.	– збирна именица
им.	– именица
јд.	– једнина
м	– мушки род
мн.	– множина
несвр.	– глагол несвршеног вида
пеј.	– пејоративно
погрд.	– погрдно
прил.	– прилог
свр.	– глагол свршеног вида
супл.	– суплетивно
р. прид.	– радни придев
трп. прид.	– трпни придев
уч. гл.	– учестали глагол
фиг.	– фигуративно
хип.	– хипокористик;

* – реч постоји са истим значењем у *Речнику српскохрватског књижевног и народног језика* Српске академије наука и уметности (РСАНУ);

(РСАНУ–) – реч не постоји у наведеном речнику;

(РСАНУ~) – реч постоји у наведеном речнику, али у другом значењу;

(Ј) – реч постоји код говорних представника Јошана, али не и Доњег Лапца;

(ДЛ) – реч постоји код говорних представника Доњег Лапца, али не и Јошана.

РЕЧНИК

А

а̀бер м 'глас, вест'. – Гòд"на цјела им̄а, а ни а̀бера òд њега.

а̀борат а̀борта м 'нужник, заход'. – Ка̀ко у̀ни на̀ма̄ у̀с ку̀ћу на̀прави а̀борат, ку̀д га њесу зèру одма̀кли.

а̀јам а̀јма м 1. 'део коњске запрежне опреме за вучу који се ставља коњу око врата'. 2. 'огрлине, огрљци који се стављају коњима око врата у вршају'. – Ра̀здер̄а се òв̄ај а̀јам, мо̀раћу га кр̀пти.

а̀јат а̀јата м 'засебна зградаца уз сеоску ку̀ћу, остава'. – У а̀јату смо др̀ж̄али варèн"ку, ба̀су, ма̀ст и св̄у ра̀ну.

а̀јат"ћ м дем. од *а̀ја̄й̄и*. – У ку̀ћи нѐма̄м вѝше ба̀сѐ, нѐ зна̄м им̄а ли е и зèрѐ у а̀јат"ћу.

а̀јмѐкати а̀јмѐчѐм, несвр. и уч. 'јаукати, кукаати'. – Шт̄а у̀на жèна на̀ко̄ а̀јмѐчѐ, да јој нѝје ко у̀мрò?

а̀јмѐкн"ти а̀јмѐкнѐм свр. према *а̀јмѐка̄й̄и*. – А̀јмѐкнò ко̀ да му је пò ру̀кѐ òдгриза̀, а са̀мо га зèру за ру̀ка̀в до̀ватијò.

а̀јнц̀ук -у̀га м 'мушки зимски капут'. – Сјѐћа̄м се да су ст̄ар̄и л̄у̀ди об̄лач"ли нѐкве а̀јнц̀уге кат пòћ̄у на са̀јам. (РСАНУ–)

ала̀муња ж и м погрд. 'брзоплет, несмотрен, непромишљен човек'. – Вѝдѐ ала̀муњѐ, мл̄а̄т̄и ки пол̀удијò, ко да е òт пò п̄амѐти.

а̀љ"на ж 1. 'мушки сукнени огртач који су обично носили пастири'. – А̀љ"не су ти биле прòсте, њесу имале ни ко̀љере ки кап̀уги. (РСАНУ~). 2. 'хаљина'. – Нѐкат су жèне ну̀сле к̄икље, нѝје б̄ило а̀љ̄йна̄ ки да̀нас.

а̀љ̄йнац -нца 'кратки, сукнени мушки капут'. – Нѐма̄ вѝше на̀кијѐ а̀љ̄йнац̄а ни бр̀ев̀енац̄а ки нѐкат.

а̀љ"н"ца ж дем. од *а̀љ"на*. – Ку̀пла сам ц̀ур"ци л̄ѐпу а̀љ"н"цу, м̄ӣли Бòже, ал ће се вес̀елти кат вѝд̄и.

а̀љ"нч"ца ж дем. од *а̀љ"н"ца*. – Ћѐ сте на̀шли на̀кӯ ма̀ћ̄у а̀љ"нч"цу, нѐма̄ е ко̀лк зèр"ца.

а̀мпрак м 'запршка'. – Ва̀рен је гра̀, мо̀ра̄м на̀прави а̀мпрак да га за̀прж̄им. (РСАНУ–)

а̀нђец м 'хеклани део у средини тканог столњака'. – На̀јл̄епшӣ су а̀нђеци б̄или на стòљња̀цима у мо̀ѐ свѐкрвѐ. (РСАНУ–)

а̀нђò -ела м 'анђео'. – До̀бро д̄јете и л̄ѐпо ки а̀нђò.

а̀ран а̀рна -о 'крупан, снажан, јак'. – Вѝдѐ бр̀кѐ што е а̀ран, мо̀га̄ би во̀ла за̀ рѐп ву̀ћи.

áрати ârām несвр. 'харати'. – Áрали Талијáni Ликōм, па нам зátō и òстало њйовијē рјéчй.

áрум, -а, -о 'силан, снажан, јогунаст (обично о човеку)'. – Пушти га врáгу, тáј е áрум. (ДЛ)

áруман, -мна, -о в. áрум. – Ёст òвā твòја áрумна, нè би јá ш њòме ймā пòсла. (Ј)

Б

бáба ж 1. *. – Грòтē, ùнā бáба подјетйíнла. 2. 'родитељева мајка'. – Мòји дјèт и бáба су, бòме, тèшко жйвли, мýчли се цјèлòг живòта. 3. '(обично у множини) уређене хрпе ситније истуцаног камења за насипање путева'. – Од рāнē зòрē тýцā бáбе. Дýнēла му у пòднē жèна за ўжину у пйвскòј бòци млèко и ў кеси пàлèнтē, а ўн јāдан, кад је тò вйдијо, зајаòкā: „Бòже мòј, кàко ћу удрòбити!“

Изр. нàцак-бáба 'груба, дрска, зла баба'. – Свèкрва ти прāвā нàцак-бáба, сйлна, свèму ўна гòспòдāрй.

бáбац бáпца м 'чврста, држећа старица'. – Вйдē бáпца, òвā ће стó гòдйнā догурати.

бáбèт"на ж аугм. и пеј. од бáба. – Ўнā мòја бáбèт"на у свè се пèтљā.

бáбйльā ж 'особа која иде на бабине'. – Ёно е лèжй ў бáбинама, пò цјèлй дāн јòј дòлазē бáбйльē.

бáбине ж пл. тант. *. – Ёно се порòдла ўнā Мāр"на снāј"ца, мóраћемо нā бáбине.

бáб"ца ж 1. дем. и хип. од бáба. – Мòја бáб"ца ми свāкй дāн мјèсй колàч"ће. 2. 'особа која указује помоћ при порођају'. – Мòја се ћèр ўчла за бáб"цу. 3. 'мали наковањ на коме се клепће, тј. откива коса'.

бáбур"на ж аугм. и пеј. од баба, в. бáбèй"на. – Вйдē бáбур"нē стāрē, ки вјèшт"ца.

бáбўскара ж аугм. и пеј. од баба, в. бáбèй"на. – Кàкā е ўнò бáбўскара, нā врāга е нāлика.

бáглāма ж 'шарка на вратима, прозорима и сл.'. – Шкрйпē врāта, пòдмажи бáглāме.

бáдњāк м *. – Мòрāм ўсјећи бáдњāк, сўтра е Бāдњй дāн.

бáзати бāзāм несвр. 'ићи без циља, скитати'. – Тāј би пòваздāн бāзā по сèлу, а нèш га вйдти ў пољу.

бáјта ж 'помоћна зграда у дворишту, обично дрвена, са земљаним подом, у којој се пече печеница или ракија'. – Нўси им свòдак ў бāјту, ёно и òшли пèћи печèн"цу.

бајтица ж. 1. дем. од *бајтиа*. – Штá ће ти нàкò мáла бáјтица, нè мере у н̄у трòе л̄уд̄и ст̄ати. 2. 'колибица'. – Биле су и нèкве бáјтице по пàшн̄аѝцима, па смо у њи улазли кат је пàдала к̄иша.

бака ж хип. од *баба*. – Нàјбоље вòлим свòјòј бáки.

бакáлар -áра м 'врста рибе која се продаје осушена'. – А за Бòжић смо јèли бакáлар, дунесу нèк̄и Далматинци сà мòра, а, бòме, б̄ијò ск̄уп. (Ј)

бакáнца ж 'дубока ципела поткована бруквицама и понекад окована металним плочицама'. – Штá си сàде òбò тè бакáнце, н̄ије ти дòста што си сву з̄иму б̄ијò у њима. (РСАНУ)

бáкица ж дем. и хип. од *бáка*. – Мòја бáкица мèне у̀вјè пòл̄уб̄и у чèло кат пòђем спáвати.

бàла ж (обично мн.) 'слуз из уста и носа'. – Дàјдè ми тàј р̄упчић да му òбришèм тè бàле.

бàлaв, -ава, -о 1. 'који пушта бале, слинав'. – Òбриши се, в̄идè кàк̄и си бàлaв. 2. 'млад, незрео, неискусан'. – Јòш је бàлaв, а òће да се жèн̄и.

балавàдија ж зб. погрд. 1. 'балава деца'. – Балавàдијè у њ̄и, а свè èдно др̄угòм дò ува. 2. 'неозбиљан, млад свет'. – У̀чител̄ им прѝчà, а балавàдија врàжјà н̄ишта нè слушà.

балавàндер м погрд. 'незрео и неискусан младић'. – Мàни се тòгà балавàндера, н̄ије у̀н прѝлика зà те.

бàлавац -àвца м 1. 'онај коме иду бале из носа'. – Бàлaвчè èдан, òдлази к̄ући и òбриши тè бàле. 2. погрд. в. *балавàндер*. – И тò тèби, вèлиш, прав̄и м̄умац, ел нè вид̄иш да е бàлавац.

бàлaвти бàлaв̄им несвр. 1. 'испуштати бале'. – Прелàдијò се, па сàмо бàлaв̄и. 2. 'незрело говорити, брбљати'. – Не бàлaви кад нè зн̄аш ò чем се рàди.

бàлавица ж 1. 'балава девојчица'. – Нàдè р̄упчић, òбриши тàј н̄усић да нè будèш бàлавица, а тàкà л̄èпа д̄јевòјчица. 2. 'млада, неискусна девојка'. – Вèлè да òће да се жèн̄и нèкòм бàлавицòм.

бàлaвко м в. *бàлавац*. – В̄идè м̄аћòг бàлaвкa, гòл̄ан и бòшан пòваздан.

бàлaвчè -ета с (зб. мн. бàлавч̄ат) 1. 'балаво дете'. – Бàлaвчè м̄алò пòваздан òдà бòсо. 2. 'млада, незрела особа'. – Бàлaвчè èдно, и т̄и би у прèло.

бàлега ж 'животињски измет'. – Ђè су рòгље да пòкуп̄им бàлегу, да нè газ̄имо пò њòј?

балèгати -ам несвр. 'избацивати из себе балегу, измет'. – Штá пу̀штàш тè кравèт"не да ти пò двор̄ишту балèгај̄у!

балèт"на ж аугм. од *бàла*. – Нè мерем се бр̀анти от òвè врàжјè балèт"нè из носа, н̄и́кàко е иш̀ерати.

- ба̀лти** ба̀лѝм несвр. в. *балáвѝи*. – Нѝмѝ тѝдá да ми ба̀лѝш, брѝши нѝс!
ба̀нак ба̀нка м 'сто од тешког дрвета (у радионици) на којем се блања'.
 – Мѝтни тѝ дáску тáмо на ба̀нак, кáшњѝ ћу ти облањати. (РСАНУ~)
- ба̀ра** ж 'коза са шарама по лицу'. – Вѝлѝм што е ба̀ра, мѝрем је лáко пѝзнати, нѝмајѝ двѝје тáкѝ.
- барѝци** м пл. тант. 'дугачки зулуфи'. – Стáрѝ су лѝуди нѝсли дѝгачкѝ сѝлупе, звáли и пѝклепѝрти или барѝци. (Ј) (РСАНУ–)
- блѝдѝти** блѝдѝм несвр. 'мазити'.
бобѝљ"ца ж в. *бѝба*. – Вѝдѝ га, ѝво му се лице ѝсѝло нѝквијѝм бобѝљ"цами.
Бѝж"ћ м 'Божѝћ'. – Сѝтра ћу клáти печѝн"цу за Бѝж"ћ.
бѝме прил. 'богме'. – Бѝме е ѝвáј лѝст нѝћас ѝпá от вѝл"кѝга мрáза.
бѝта ж 1. 'груда неког врло густог јела (обично паленте)'. – Дáјдѝ ми ѝвѝ бѝту пáлѝнтѝ да прѝсмучѝм кѝпус. 2. 'кврга, чворуга'. – Їзашла ми нѝква бѝта нá рамену, тáкѝ стѝјѝ ѝмá вѝћ нѝколко гѝдѝнá.
- бѝт"ца** ж 1. дем. од *бѝѝа* (1). – Ѓстала ѝдна бѝт"ца пáлѝнтѝ, нѝће е нѝко, ба̀цићу је у спѝр"не. 2. дем. од *бѝѝа* (2). – Кáкá ти е тѝ бѝт"ца на рѝци, ел мрѝтвá кѝст ил штá е?
- бѝчљев"на** ж 'укосо, с бока'. – Ёно сњѝк пáдá с бѝчљев"нѝ, бѝрѝ се јѝк и бѝра. (РСАНУ–)
- бѝшáн**, -а, -о 'бос, босоног'. – Штá ћу јáдна, ѝде ми дјѝте јѝпѝ бѝшáно ѝ шкѝлу.
- брáв** м (мн. брáви) 'сваки појѝдини комад стоке (за овце и козе)'. – Ѓће ли ти бѝти дѝста трѝ брáва за Бѝж"ћ?
- брáва** ж *. – Мѝрáм звáти брáвáра да ми мѝтнѝ дрѝгѝ брáву.
брáвáр м *. – Мѝраћу брáвáру да ми нáправѝ јѝш ѝдан кљѝч.
брáвáрија ж 'браварска радионица'. – Бѝјѝ сам двáпѝт ѝд јутрѝс у бравáрији, ал нѝсам нáшá брáвáра.
- брáвет"на** ж 'браветина; бравље месо, овчетина'. – Бѝме сам се нáјѝ брáвет"нѝ.
- бравѝт"на** ж аугм. од *брáва*. – Мѝтнѝ ми нѝкву бравѝт"ну на врáта от пецáнѝ, штá ће ми тѝлкá.
- брáв"ца** ж дем. од *брáва*. – Їмали нѝкве кувѝрке и брáв"це нá ѝима, и кљѝч"ћ бѝјѝ да се закљѝчајѝ.
- брáвче** -ета с (зб. им. брáвчáт) дем. од *брáв*. – Сѝтна нѝква ѝвá брáвчáт.
брáда ж (ак. брáду и брáду; мн. брáде) 1. *. – Ел му ѝнѝ рáшљáста брáда? 2. 'длаке на том делу и са стране лица'. – Нѝсам га вѝдијѝ, ѝно га, вѝлѝ, пѝштијѝ брáду.

брадав"ца ж 1. 'мањи округао израштај на кожи'. – Нè мере плèсти, јòпè јòј ìзишле брадав"це. 2. 'избочени врх на дојци'. – Дòбрòга дјèтета, чìм видì брадав"цу, òће да пòсè.

брајо м 'најстарији девер'. – Брајè ñесам ни ùпàнтла, òдмā ñèкāко кат смо се мì ùзèли, ùн је òшā у Амèр"ку. (РСАНУ~)

брàт м (супл. мн. брàћа) 1.а. *. – Вòлì га ко да му е рòђенì брàт. б. 'мушкарац у односу према лицима у другој линији сродства (~ од стрица, ~ од тетке и сл.)'. – Тò му је брàт от стрìца, а èднāки су ко да су рòђенì. 2. 'средњи по старости од три девера'. – Брацòм смо звāли најмлађòк, брàтом средњòк, а брајòм најстàријòг дјèвера. (РСАНУ–)

брàтван м 'плићи бакрени или емајлирани суд четвртастог облика за печење хлеба, пита и сл.'. – Пòдмажи брàтван да ìскрèнèм крùв да се пèчè. (РСАНУ–)

брàт"ка м хип. од *брàти*. – Брàт"ка мòј, дòђи својòј сèји.

брàт"ти се -ìм се несвр. 1. 'братимити се'. – Бìли су ì прије вāјè скùпа, а сàде, кат су се брàтли, ñìђе èдан брèз другòг нè идù. 2. 'називати кога братом'. – Њì двā се брàтè кад гòт се ñèђе срèтнù.

брàт"ћ м 'братић, братов син'. – Ìмāм двā брàта и свāкì пò двā сìна, па кад ми брàт"ћи дòђù, àјмè мòк вèсèља.

брàт"чина ж 'братичина, братова кћи'. – Тèтки дòшла ñèна брàт"чина и ñìко јòј вìшè нè требā.

брáто м хип. од *брàти*. – Фāлì га канда ñìко нèмā брàтè нек ùна.

брáцо м 1. хип. од *брàти*. – Милìна глèдати како лùбì свòг мāћòг брáцу. 2. 'најмлађи девер'. – Док се ñìје ожèнијò, брáцо је ùвјè бìјò ùз мене.

бр̀внара ж *. – Èво ми сāv лìјеп òпаде с òвè мòè јàднè б̀р̀внарè.

бр̀вно с (мн. б̀р̀вна, ген. б̀р̀вāнā и б̀р̀вāнā) *. – Ìшā сам трајти чòека да ми òтешè б̀р̀вна, пòчò сам прàвти кùћу.

бр̀дāшце и **бр̀дāшце** с дем. од *бр̀до* (1). – Лèти зà ñòм, òшла е преко ùног бр̀дāшца.

бр̀д"ло с (ген. мн. б̀р̀дìлā) 'бр̀дило'. – Рашири б̀р̀д"ла да мèтнèм б̀р̀до ù ñи.

бр̀д"на ж аугм. од *бр̀до* (1). – Вèлìш б̀р̀до, ñìје тò б̀р̀до, нег б̀р̀д"на!

бр̀до с (мн. б̀р̀да, ген. б̀р̀дā) 1. *. – Òдошмо прèко бр̀да у прèло. 2. с (мн. б̀р̀да, ген. б̀р̀дā) 'део ткачког разбоја с густо поређаним жицама између којих су провучене нити основе, те се ñиме сабија потка'. – Пùкā ми зùбац на б̀р̀ду, нè зñāм кò ће ми га замјèнти.

бр̀дòв"т, -а, -о 'у коме има бр̀да, где су бр̀да'. – Èст, вāлā, òвā ñāша Лìка свā бр̀дòв"га.

брѣвнац -ѣнца м 'мушке ткане панталоне, од колена до чланка уске'. – Стари су људи нусли неке лаче, брѣвѣнце, преко њи нусли натикаче. (РСАНУ–)

брежуљак -љка м дем. од *бријек*. – Нагна вѣс преко брежуљка, па преваљибѣ.

брѣзова ж 'крава која је шарена по бутовима'. – Брѣзова мѡре бити и жуѡта и црвѣна, ал само да су јој бутне шарѣне.

брѣма ж 'плѡснат дрвени суд за воду (око десет литара)'. – Требала би изрибати унѣ брѣму, нѣшѣ сѣтра кѡсцима вѡдѣ.

брѣновати -ујѣм несвр. 'увијати косу, коврцати'. – Њѣсам брѣновала кѡсе, какѣ су ми ки слама. Вѡлим код љѣпѣ цѣрѣ видти брѣноване кѡсе.

брѣстѣк -ѣка м 'брѣстова шума'. – Није код нас било чѣдо брѣстѣка, тек пѡнекојѣ дрѡво.

брѣстѣн м 'брѣст'. – От сѣвога брѣстѣна биће дѡбријѣ дрѡва за печѣнѣцу.

брѣстов, -а, -о *. – Усјѣци брѣстовијѣ штапа да правѣм лѡтре, ѡвѣ ми се скрѣшле.

брѣстовна ж 'брѣстовина, брѣстово дрво'. – Вѣлѣ да е од брѣстовнѣ дѡбра грађа за кућу, ал је код нас било мѡло брѣстѣна.

бријек -ѣга м (лок. брјѣгу, мн. брјѣгови) 'брег, мање брдо'. – Ајд за мнѡм прѣко брјѣга, брјѣ хѣмо стѣћи.

брѣса ж 'оно чиме се нешто брише, гумица'. – Неђе сам изгѣбла брѣсу, како ћу брѣж њѣ у школу.

брѣк м (мн. брѣкови и брѣци) *. – Ђно га, пѡваздѡн сјѣдѣ и сѣчѣ брѣкове.

брѣкајлија м *. – Ајме, видѣ га кѡлки су му брѣкови, правѣ е брѣкајлија.

брѣкат, -а, -о *. – Стари људи вѣлѣ: „Чѣвај се ѣсавѡ чѣека и брѣкатѣ жѣнѣ.“

брѣкѣша ж 'брѣката жена'. – Ђси ли му видла жѣну, гѡдна неква, брѣкѣша. (РСАНУ–)

брѣко м в. *брѣкајлија*. – Ђли унѡј брѣко тѡј ѣѣѣа?

брѣља ж 'последња, слаба ракија'. – Уномѣ пијѡндури и брѣља е дѡбра.

брѣсли брѣслим несвр. 'брзо, неразговѣтно говорити'. – Вајѣ нешта брѣсли, ништа је не мерем разѣмјѣти. (РСАНУ~)

брѣктѡш -ѡша м 'новчаник'. – Неђе сам тѣријѣ брѣктѡш, плѡћу ти сѣтра. (J) (РСАНУ–)

брѣнза ж 'изливено, округло звоно светле боје, ставља се кравама око врата'. – Прѣкинула ми краѡа кѡиш са брѣнзѣ, не знам саде како ћу јој јѡпѣ мѣтѣти.

бѣбрек -ѣга м (ген. мн. бѣбрѣга) 'бѣбрег'. – Ђси чѣѡ да су Јѡвинѡм мѡлѡм извадли ѣдан бѣбрек?

бӯвāч -āча м 'бухач; инсект, кукац који скаче као бува, храни се листом купуса'. – Мórām опрāшти кӯпус, пòеде га бӯвāч.

бӯгарт бӯгарīm несвр. 'бугарити; јадати, нарицати'. – Њесам мòгла слӯшати кāко жèне нā грòбљу бӯгарē за ўнијēm младīћом.

бӯдәти бӯдīm несвр. 1. 'будити'. – Штā ме бӯдīш, нēmā јòш шēs сātī. 2. в. блудīш. – Чим заплачē, ўни га нусājū, сāмо га бӯдē, па ће имати мӯкē ш њīме. (J) (РСАНУ~)

буђелār -āра м в. брӯкīāш. – Дèбò му буђелār, па му тī вјèрўј да нēmā пāрā.

бӯкара ж 'дрвени суд из којег се пила вода'. – Стārī лӯди вèлē да је нāјслаћē бīло нāпти се вòдē из бӯкарē.

бӯква ж *. – Ајмо пòсјећи ўнў бӯкву у гāју, имаћемо од нē трī мèтера дрвā.

бӯквār -āра м 1. 'школска књига за почетнике у учењу писмености'. – Кат сам јā ишла ў шкòлу, њесмо имали тēке ки данас, нек писāљку, пèрāљку и бӯквār. 2. 'букова шума'. – Ајд у ўнāј бӯквār вишē кућē, усјèци кòјī бӯкв"ћ.

буквèт"на ж аугм. од бӯква. – Тīјò сам ўсјећи ўнў буквèт"ну, ал изглèдā да е свā гњīла.

бӯкв"ћ м 'млада буква'. – Вīдла сам рāван бӯкв"ћ, ићу га ўсјећи да пòдбочīm òвāј òгранак.

бӯков, -а, -о *. – Бӯкова шўма кòд нās се звāла бӯквār.

бӯков"на ж 'буковина'. – Грађа за куће нāјвишē се сјèкла од бӯков"нē.

бўнār -āра м *. – Иди закālāj вòдē са бунāра.

бўра ж 'јак ветар (обично праћен кишом или снегом)'. – Пīрī бўра већ трī дāна, нē мерем нīкудā.

бўран, бўрна, -о 'јакò ветровит, пун буре, невремена'. – Свў нòћ пāдā бўран сњēк.

бурлијати -ām несвр. 'преметати, комешати'. – Сīпāј тò мљēко лјēпо, нēmòј пò њему бурлијати.

бўсēн м 'ископан комад земље заједно с травом'. – Кòлкī су бўсēн извāлли кат су òрāли и нāкò га òставли нā њиви.

бўсēње с зб. им. од бўсēн. – Мórām ићи стўћи ўнò бўсēње пò њиви, па ћу сīјати курузе.

бўт бўта м (мн. бўтови) 'део задње ноге изнад колена код животиња'. – Ду-нēsи ми двјē киле мēса, ал ўзми од бўта.

бўт"на ж 'бутина'. – Скрќала сам се, свā ми бўт"на помўдрла.

бўт"ћ м дем. од бўтī. – Осјèци им сāv бўт"ћ от печèн"цē кат пòћу кўћи.

бѹца ж (ген. мн. бѹца̄) 'гумена чизма'. – Ајме добријѣ бѹца̄, мѹре на сја́м у њима, а не у шталу. (РСАНУ–)

бѹцати бѹца̄м несвр. 1. 'букати, правити буку (о говедима)'. – Нѣ мерем гунти своја говеда унијѣм, бѹцаѣ ми волови. 2. 'растурати, разметати роговима'. – Иди ѿѣрај унѣ волове да ти нѣ бучѹ сјѣно.

В

ва́бти ва́бим несвр. 'вабити; дозивати живину'. – Кад ва́бимо ко́коши, ви́чѣмо: пи, пи, пи... Ва́бнидѣ и да нѣ идѹ у́ жито.

ва́здан прил. 'цео дан'. – Ва́здан сјѣди и че́ка га.

Изм. **поваздан** 'по цео дан'. – Поваздан пла́чѣ, нѣ знам штà ģу ш њѹме.

ва́љуга ж 'мања клада или пањ на којима се цепају дрва'. – Ёно ти та́мо ва́љугѣ, па на њѹј цјѣпај, штà ми ту́да го́јатиш. (РСАНУ–)

ва́љужѣтна ж аугм. од *ва́љуга*. – Шта ģе ти ѻва́ ва́љужѣтна прѣт ку́ѹм, свà са́гњила ве́ѣ. (РСАНУ–)

ва́љужца ж дем. од *ва́љуга*. – Идѣм на тѹј ва́љужци ко́јѹ љу́шчцу те́снти. (РСАНУ–)

ва́мѣлија ж 'фамилија, породица'. – Реци ми ѣма́ ли учите́ља у ва́шѹј ва́мѣлији?

варѣнѣка ж 'млеко'. – На́музла сам пѹ́ну кра́љачу варѣнѣкѣ, би́ѣ мље́ка.

ва́рѣво с 1. 'кувано поврѣ'. – Нѣма́м мѣса, свàрѣћу ка́квѹк ва́рѣва. 2. 'количина намирница потребна за припремање оброка'. – Ишла би ски́нти ѣдно ва́рѣво гра́, нѣма́м шта дру́гѹ за у́жну. (РСАНУ~)

ва́рти ва́рим несвр. 'кувати'. – Крѹв смо кѹвали, а варѣнѣку ва́рли.

ва́риѣак м 'дрвени суд за жито; житна мера'. – Иди на пот и дунѣси два ва́риѣака бра́шна.

ве́риге ж пл. тант. 'ланац над огњиштем на којем виси котаѹ'. – Окре́ни ве́риге на́д ватру и мѣтни варѣнѣку да се ва́ри.

вѣс вѣза м 'шара, украс извезен на тканини'. – Мо́рам у́зѣти у́нај њѣн пѣшкѣр, љѣп је вѣз на њѣму, па да ѣ ја́ та́ки извѣзем.

весѣлти се весѣлѣм се несвр. 'веселити се, радовати се'. – Весѣлѣ се што ģе га дјѣт пове́сти на сја́м са́ собѹм.

весѣља́к -а́ка м *. – У у́ној ку́ћи сви́ весѣља́ци, ко́д њѣ се ўвјѣ ѹри пјѣсма.

вѣсѣље с *. – Ка́кво е ко́д њѣ вѣсѣље, да им се сѣн ни́је оже́нијѹ?

вѣсти вѣзем несвр. *. – Кат сам ја́ бѣла мла́да, цѹре су вѣзле пѣшкѣре и спрѣмале за удају.

вѣчера ж *. – Ёво сам дјѣци кола́чиѣа умјѣсла за вѣчеру.

вѣчерати -а́м свр. и несвр. *. – Ајте у́ ку́ћу вѣчерати, ѻла́ди се ѻво́ јѣло.

вијорати (се) -ām (се) 'вијорити (се)'. – Сњѣг, бoме, вијорā кад га бyра пoћерā.

вйлāш м 1. 'ован с виластим, извијеним роговима'. – Чyвāј се yногā вйлāша, тāј је oпāсан, āјам. 2. 'уображен човек'. – Вйдe вйлāша, мйсли да му нйко нйје рāван. (Ј) (РСАНУ~)

вйле вйлā ж пл. тант. 'дрвено рашљасто оруђе са три рогља, за набадање сена, сламе'. – Yзми й тй eдне вйле, йдeмо кyпти сјeно.

вйлен, -а, -о 'суманут, махнит, несташан'. – Нeмā нйђе вāкo вйленe дјeцe ки y нāс.

вилeнти вилeнйм несвр. 'махнитати'. – Ал дāнас oвā дјeца испрeт кућe вилeнe ко да е сām ђāвo y нй yшā.

вйл"ца ж 'вилица, чељусна кост у коју су усађени зуби'. – Вāдијo ми yнāј oкрљак, рāстeгā ми цјeлу вйл"цу.

вйт"ца ж 'венчани прстен, бурма'. – Кyпли вйт"це, сā ће и свāдба.

вйтл"ћ м 'витао, направа за намотавање предива'. – Мeтни тāј кāнчo на вйтл"ћ и смyтāј у клyпко. (РСАНУ~)

вјенчāвати (се) вјeнчāвāм (се) несвр. према *вјeнчāйи (се)*. – Кoлкā се пyта yна вјeнчāвала и рāстāлā, тo нйко нe знā.

вјенчāн"ца ж 'венчаница, венчана хаљина'. – Нe пāнтйм јā да су нeкат цyре нyсле вјeнчāн"це кат су се вјeнчāвале.

вјeнчан"ца ж 'основна греда поврх зида на коју су постављене остале попречне греде'. – Трeбали би скyпти двā-трй чoека да нам дйгнy oвy вјeнчан"цу.

вјeнчати (се) -ām (се) свр. и несвр. 'венчати (се)'. – Yнāј је йстй пoп вјeнчā й мoк ћāћу. Нeсу се вјeнчали, а eво већ двјe год"не жйвe скyпа.

влāка ж 'велико оборено стабло које се вуче'. – Eво oвāј пoгодан сњeк, āјмо дoвyћи eдну влāку за вoлов"ма, бйће нам мāло дрoвā зā зйму.

влāс ж и м 'предиво вуне, кудеље и сл. састављено од дугих влакана'. – Мoрāм од влāса oпрести дрeтвe, трeбāћe ми да зāкрпйм цāкове.

вoја ж 'дуг танак штап помоћу којег се тресе воће с високих стабала'. – Йдeм yсјећи вoју од лeскова прyћа, трeбāћe ми кад бyдeм трeсла шљйве. (РСАНУ~)

воћāр -āра м 'место засађено воћкама, воћњак'. – Дoбријe јāбyкā y твoм воћāру.

вр врā м (мн. врoви, ген. врoвā) 'врх'. – Вeли да на врy yнe плāн"нe бyдe дo пo лeта сњeга.

врāкнти врāкнeм свр. 'ударити, ошамарити'. – Врāкнo га шāкoм y глāву и oвāј се изврo. (РСАНУ~)

врѧнац -нца м 'коњ црне длаке'. – Милѧ Бѡже, ал је бѧјѡ црн ки угарак унѧј врѧнац, нѧје му бѧило рѧвна. (ДЛ)

врѧт м (лок. врѧту). – Укѡчијѡ ми се врѧт, нѧ мерем мрѡдѡти.

врѧт"ло с 'дрвени ваљак на разбоју око којега се омотава пређа'. – Попу-шти зѧдњѡ и стѧгни мѧло прѧдњѡ врѧт"ло.

врѧт"на ж аугм. и пеј. од *врѧтѧ*. – Дѧбелѧ врѧт"нѧ у њѧга, ки у крѡма.

врѧћа ж (ген. мн. врѧћѧ) 'овећа дужа кеса од кудеље, вуне, платна, синтетике и др. која обично служи за спремање и ношење жита'. – Гунѧм у мл"н ѡвијѧ пѧт врѧћѧ.

врѧћѧт"на ж аугм. од *врѧћа*. – Кѡек ће ти врѧга тѡлкѧ врѧћѧт"на?

врѧжѧв, -ава, -о 'који је пун вржева'. – Штѧ си кѡповѧ ѡвѧ врѧжѧвѧ дѧске, нѧш и мѡћи ѡблѧњати.

врѧјѧи врѧшем трп. прид. врѧшен, -а, -о несвр. 'врећи'. – Сѡтра ћу врѧјѧи жѧто, ѧмѧћу шѧс врѧшиѡцѧ.

врѧснѧк -ѧка м (мн. врѧсн"ци) *. – Тѡ е мѡј врѧснѧк, скѡпа смо у шкѡлу ишли.

врѧсн"ца ж 'врсница, вршњакиња'. – Нѧје уна мѡја врѧсн"ца, стѧријѧ је двјѧ год"не.

врѧтѧ врѧтла м 'врт, башта'. – Нѧмѧ ѡђе, ал ѧмѧм јѡш кѡјѡ глѧв"цу у вртлу. (РСАНУ–)

врѧцати врѧцѧм несвр. *. – Не млѧти тѡм мѧшѡм, ѧво свѧ врѧцѧ.

врѧцѧти врѧцѧм свр. 'врцнути'. – Врѧцѧла ми жѧшка на кѧкљу, па ми изгѡрла.

врѧчковѧн, -а, -о 'коврцав'. – Мѡја цѡра ѧмѧ лѧпе, врѧчковѧне кѡсе. (РСАНУ–)

врѧш врѧ м (мн. врѧжѡви) 'чвор у дрвету'. – Чспилѧли смо дѧске, штѧ ћемо ш ѧѧма, свѧ ѡд нѧквијѧ врѧжѡвѧ.

врѧшѧј м 'сноплѧ жита за јѧдну вршидбу'. – Вѧл"к врѧшѧј, тѧшко ће га кѡњи прѡгазти.

врѧшак врѧшка м дем. од *врѧ*. – Гунѧла сам блѧго у пашу гѡре на врѧшак, ѧмѧ дѡбрѧ трѧвѧ.

врѧшидба ж *. – Бѧш су врѧћи дѧни, пѡгодни за врѧшидбу.

врѧшиѡц м 'човек који врше жито'. – Мѡраћу врѧјѧи жѧто, а нѧмѧм врѧшиѡцѧ.

врѧшлѧк -ѧга м (мн. врѧшлѧзи) 'дугачка и дубока дрвена кутија, сандук без поклопца, у којем је стајало жито'. – Чно ти жѧта на пѡду, пун врѧшлѧк, дунѧси ми ѧдан врѧрићѧк. (ДЛ)

врѧшч"ћ м дем. од *врѧ*. – На уномѧ врѧшч"ћу ѧмѧ лѧсѧкѧ, ѧћемо брѧти лѧшнѧке.

вѹк м (мн. вѹци и вѹкови) 1. *. – Вијѹ вѹци свѹ нѹћ. 2. (обично мн.) ’учесник у свадбеној поворци, на свадби’. – Кат сам се ја удавала, била пѹна кућа вѹкѹвѹ.

вѹна ж *. – Шишали смо ђвце, мѹрѹм зѹсјерти вѹну, па ћу е прѹти.

вундѹмент м ’фундамент, основа, темељ’. – Ўдарли данас вундѹмент зѹ кућу.

вѹнен, -а, -о *. – Ко ти е ђплеѹ тѹ вѹненѹ мѹју?

вунѹица ж ’упредена вунена влакна различито обојена’. – Мѹрѹм кѹпти вунѹице да ђплетѹм чѹрапе.

вѹрак вѹрка м ’отпилани део дрвета’. – Ўзмидѹ сѹкиру и ѹсцѹпѹј вѹрѹкѹ, нѹмѹм цѹпѹницѹ, ѹтрѹће ми се вѹтра.

вѹрч"ћ м дем. од *вѹрак*. – Тѹнкијѹ вѹрчѹћѹ, нѹ треба и цѹпати, стѹће ѹ вѹтру.

вѹчија ж ’дугуласт и плѹснат дрвени суд’. – У вѹчијама смо сѹмо вѹду нѹсли из зѹдѹнијѹ бунѹрѹ; нѹпунѹмо вѹде, мѹтнѹмо тѹпѹн да се не прѹлѹвѹ, ѹпртѹмо на лѹђа и нѹсѹмо.

вѹштѹн -ѹна м (мн. вѹштѹни) ’подсукња од платна са украсном чѹпком која је вирила испод сукње’. – Видѹ лѹпѹ ѹклѹнѹ шпѹице нѹ том твѹм вѹштѹну. (РСАНУ~)

Г

гѹврѹн м 1. *. – Вѹлѹ, кат вѹдѹш гѹврѹна, бѹће злѹ. 2. в. *врѹнац*. – Нѹће ти мѹј гѹврѹн лѹпсати кѹ твѹј лѹсац. (Ј)

гѹдан, гѹдна, -о *. – Пѹшти ме, нѹћас сам гѹдно сѹђѹла.

гѹј гѹја и гѹја м *. – Идѹмо ѹ гѹј по шѹшањ.

галѹма ж ’вика, граја, бука’. – Извѹридѹ кѹкѹ е тѹ јѹпѹ галѹма ѹ дворѹшту.

галѹмти галѹмѹм несвр. ’галамити; гласно говорити, дерати се’. – Вѹјѹ се нѹшта дѹрѹѹ и галѹмѹ.

галѹмција м ’човек који галами’. – Ёст ѹсѹван ѹнѹј галѹмција, јѹпѹ галѹмѹ.

гѹнак гѹнка м ’ходник на улазу у кућу’. – Њѹси се треба изѹвати. Жѹно, дунѹсидѹ му цѹпеле из гѹнка.

гѹндија ж ’врста летње сандале с гуменим ђоном и кожним каишићима’. – Чѹм су му кѹпли гѹндије, бѹцијѹ е свѹе старѹ ђпѹнке. (РСАНУ–)

гѹњати (се) гѹњѹм (се) несвр. према *гѹнѹи*. – Штѹ гѹњѹш тѹ ђвце, пѹшти и да пѹсѹ.

гѹргаша ж ’направа за чешљање и извлачење вуне; даска с ручком и металним зупцима’. – Ал се збѹчѹла, мѹтни е ѹ гѹргаше.

гаргашати -ам несвр. 'чешљати, гребенати вуну'. –Ўзми гаргаше, па гаргашај зѐру с на̀ми, нѐнемо ша̀лѐ завр̀шти.

гאַрѝн м 'црномањаст човек'. – Цр̀не к̀осе, цр̀не о̀чи, пр̀авѝ е га̀роња ил, што би мо̀ја ба̀ба рѐкла, га̀рѝн. (Ј)

га̀роња м в. *гאַрѝн*. – Нѐ мере жу̀ћија нѝкада бѝти љѐпши од га̀роњѐ.

га̀тара ж (ген. мн. *гאַтара̀*) *. – Вѝдѐ га̀тарѐ, ва̀јѐ нѐшто ча̀ра.

га̀тати га̀там несвр. *. – Мо̀ра да е у̀на га̀тара га̀тала и на̀мет̀ла на̀ ме.

га̀тре -а ж пл. тант. 'део ложишта пѐћи: гвоздене решетке'. – Рјѐтке ми га̀тре, па ми ѝспад̀а св̀а ва̀тра кр̀о̀за ѝи. (РСАНУ~)

гѐга̀љка ж 'љуљашка'. – Їма̀ у сѐлу ѐдна гѐга̀љка, дјѐца се по̀вазд̀ан на̀ њо̀ј гѐгај̀у.

гѐгати (се) гѐгам (се) несвр. 1. 'ву̀ћи се, ѝћи лѐно, тешко, с муком'. – Вѝдѐ ка̀ко се у̀нај чо̀к гѐга̀. 2. 'љуљати се на љуљашци'. – Дјѐт им свѐза̀ у̀же на̀ о̀рас, па се гѐгај̀у.

гѐге гѐга̀ ж пл. тант. 'врста дечјих панталона које су расечене позади'. – Обу̀цидѐ ма̀ћо̀м пѝшоњи о̀вѐ гѐге. (РСАНУ~)

гѐрда ж 'гвоздени клин који се при вучи забија у балван'. – Гѐрда се за̀бијѐ у ба̀лван, за̀вѐжѐ се ла̀нац за̀ њу, па се ву̀че за во̀лов"ма к̀у̀ћи. (ДЛ) (РСАНУ~)

гѐрма ж 'квасац'. – Њѐсмо у̀вјѐ ѝмали гѐрмѐ ки да̀нас, нек о̀стаљали кв̀асац за с̀утра̀д̀ан.

гла̀ва ж 1. *. – Свѐ јутро ме бо̀ли гла̀ва. 2. 'ум, разум, памет'. – Та̀ј ѝма̀ гла̀ву. 3. 'живот'. – Пла̀ће својо̀м гла̀во̀м. 4. 'проширени горњи, крајњи део нечега (ексера и сл.)'. – Ка̀ко ћу у̀дарти о̀вај ча̀ва̀ кад нѐма гла̀вѐ?

гла̀ват, -а, -о *. – Ка̀ко е га̀дно у̀но̀ дјѐте, нѐкво гла̀вата, а ма̀тер му љѐпа жѐна.

гла̀вѐш"на ж пеј. 'човек од положаја и угледа, старешина'. – Дјѐд му е бијо̀ нѐква гла̀вѐш"на у о̀пѝни.

гла̀в"на ж аугм. и пеј. од *гла̀ва* (1). – Ма̀ли чо̀к, а вѐл"ку гла̀в"ну ѝма̀.

гла̀в"ца ж 1. дем. и хип. од *гла̀ва* (1). – Бѝстра о̀ва̀ ма̀ла гла̀в"ца, нѐ мереш је прѐварти. 2. 'заокругљени део неких биљака'. – Треба̀ће ми двѝје гла̀в"це к̀упуса. 3. 'врх планине, брега'. – Вѐл"к сњѐг на в̀ру гла̀в"цѐ.

гла̀во̀боља ж 1. *. – Ё̀но е у крѐвету, вѐ је три да̀на м̀у̀чи гла̀во̀боља. 2. фиг. 'брига'. – Нѐ зна̀м шта̀ ћу о̀д њега, са̀мо ми гла̀во̀боље за̀да̀ва̀.

гла̀во̀бо̀љан, -љна, -о 'главоболан'. – Гла̀во̀бо̀љна сам, чѐсто ме бо̀ли гла̀ва.

гла̀воња м 1. пеј. *. – Ко̀лки е у̀нај гла̀воња, ѝма̀ у њему сто̀ к̀ила. 2. погрд. в. *гла̀вѐш"на*. – Вѐлѐ да му е ља̀ћа нѐкав гла̀воња у Го̀спићу.

главур"на ж аугм. и пеј. од *глава* (1). – Кòлкā му е главур"на, нè мере мѣтнѣти кāпу нā глāву.

гладнѣти глāднѣм несвр. 'гладнети, постајати глāдан'. – Јутрòс сам слāбо рúчā, пòчò сам веће глāднѣти, нећу шāлѣ дòчекати ўж"ну.

гладн"ца ж и м 'гладница, особа која много једе'. – Њѣсам знāла да си тākā глāдн"ца, ўвјѣ нешто йштѣш јѣсти.

гладòвати глāдујѣм несвр. *. – Ўнā јāднā дјѣца глāдују, а һāһа им пòпијѣ свѣ што зārāдѣ.

глат глāди ж 'глад'. – Крчѣ ми црјѣва òд глāди, тѣшко чѣкāм да дòђѣм кўһи да што пòјем.

глатша ж хип. од *глава* (1). – Дòђи да ти бāба лўбѣ тў пāметнў глатшу.

глатш"ца ж дем. од *глатша*. – Ўнò дјѣтењце лѣпо, да му сāмо вѣдѣш ўнў црнў глатш"цу.

глогиња ж (ген. мн. глòгѣнѣ) 'плод глога'. – Вѣдѣ дòбријѣ глòгѣнѣ на òвомѣ глòг"ћу.

глогињ"ца ж дем. од *глогиња*. – Ёно и, веће пòчѣле црвѣнти глòгињ"це.

глог"ћ м 'глог'. – Ал је цвјѣтā òвāј глòг"ћ, бѣће чāја.

глогов, -а, -о *. – Мòј је дјѣт ѣмā глогову шлāку да се пòдбāчā.

глогов"на ж 'глоговина, глогово дрво'. – Ёно от ўнѣ глòгов"нѣ мòре бити дòбар рѣцѣл за кòсу.

глето с 'длето'. – Нāђидѣ ми глето да прокòпāм зѣру òвò врат"ло.

гмāјина ж 'општинска земља'. – Пригрāдли сѣби гмāјинѣ, ал шутѣ.

гнўј гнўја м 'гној'. – Плик му е пўкā, ёно му цурѣ гнўј, нѣ мерем глѣдати.

гнўјāв, -ава, -о 'гнојав'. – Кākѣ му е гнўјāв прст, кād му се брѣжѣ тòлкò загнујѣ?

гнујити -ѣм несвр. 'гнојити, разбацивати ђубар по њиви'. – Мòрāмо гнујити ўнў њиву да сѣјѣм кумпјѣре.

~ **се** 'гнојити се'. – Ёно му се рāна пòчѣла гнујити.

гњѣјò, гњѣла, -о *. – Бѣле ў нās нѣкве црнѣ крушке, јѣли и сāмо кат су гњѣле.

гњѣити -јѣм несвр. *. – Штā нѣ јѣте òвѣ јāбуке, ёно и веће пòчѣле гњѣити.

гòба ж 'грба'. – Вѣдѣ кòлкў гòбу ѣмā на лѣђима. (J)

гòбāв, -ава, -о 'који ма грбу на лѣђима, грбав'. – Ёст јāдан гòбāв, грòта глѣдати ў њ. (J)

гòбавац -āвца м пеј. 'грбава мушка особа'.

гòбав"ца и **гòбов"ца** ж пеј. 'грбава женска особа'. – Бабѣт"на ўнā, гòбов"ца, мòрā да е нѣква чаратан"ца. (J)

говоруша ж 'друга кафа која се понуди гостима, в. *дочекуша* и *испратишуша*'. – Била ми уна јез'чка, сједла три сага, попила и говорушу, па се запричала, једва е ја испратушом ишћера. (Ј) (РСАНУ~)

годновати годнујем свр. и несвр. 'оста(ја)ти, провести, проводити негде годину или године'. – Годновало е на тавану, забравли смо на њ. (РСАНУ~)

гојат'ти гòјатим несвр. 'чинити нечистим, прљати'. – Одлази отален, штò ту ђељкаш ту цјепан'цу, штò ми кућу гòјат'иш! (ДЛ)

гòљан, -а, -о 'слабо обучен'. – Ёно га нис пút идè гòљан и бòшан.

грà гра м 'грах, пасуљ'. – Морам ићи чупати грà, сазоријò.

грабик -ика м 'грабова шума'. – Најближè ми е дòћи у Бировачу попријèко, крос унај грабик.

граб'ћ м 'граб'. – Ал је овàј граб'ћ раван, мораћу дòћи усјећи стòж'ну да садећемо сјèно.

грабље -аљà ж пл. тант. *. – Морам направти нувò грабљийште за овè грабље.

грабљийште с 'држак у грабаља'. – Скршло ми се грабљийште на овийем грабљама, морам усјећи другò.

грабов, -а, -о *. – Насјекла сам грабовијè гранà, па ћу правти мètлу да òчистим двòриште, ёво је пуно шушња.

грабов'на ж 'грабовина, грабово дрво'. – Добрè грабов'нè, морала би усјећи држал'цу да насадим мут'ку.

грабти -им несвр. 1. 'грабити, отимати'. – Имà свòе, а граб'и њèгово. 2. 'сакупљати (сено)'. – Узмидè тè грабље и ајде с нами грабти сјèно.

град'на ж 'брдо с којег се пружа поглед на околину'. – Изидè на ту град'ну и вид'ћеш какво е врјеме у Гòспићу. (РСАНУ~)

гранти гранем свр. 'засијати, појавити се (о сунцу и месецу)'. – Вечèрас је облачно, мјесèц ће каснијè гранти, нè знам како ћу у прèло.

гранова ж 'крава са крупним шарама'. – Брèзова ти е уна што е по нугама сàмо шарèна, а гранова е свà.

грањивати грањивам несвр. од *грањити*. – Ёно сунце по врòв'ма веће грањивà, данас ће бити лèп дан.

граораст, -а, -о 'пегав и осут приштићима'. – Нè мере бити лèп, брàте, кат је наки граораст. (РСАНУ~)

граша ж 'овца с пегицама по лицу'. – Како да е зòвем нег граша, вид'иш како јој је лице граорасто.

грашљив, -а, -о 'пегав'. – Ђè тòгà грашљивòг нађе, прав'и е жућија! (РСАНУ~)

грдан, грдна, -о 'голем, велик, огроман'. – Штà си се намусуријò, какве су тè грднè мукè снашле?

грѣбѣн -ена м 'справа с гвозденим зупцима којом се гребена, чешља вуна, конопља, кудеља'. – Данас сам извлáчла влáс от кóноплѣ на грѣбѣн.

гребѣнати -ам несвр. 'чешљати гребеном'. – Мóрāм трајти грѣбени, па ћу с̀утра гребѣнати к̀уч'не.

гр̀к гр̀ка, -о 'горак'. – Гр̀ка ми кáва, дáјдѣ ми ц̀укра.

гр̀лат, -а, -о *. – Ёст гр̀лат, свѣ се òри кад за̀пјевá.

гр̀лић -ића м 'сужени горњи део боце'. – Кат је òтварá б̀оцу, òдбијò е гр̀лић, нѣмòј п̀йти из нѣ, пòсјећеш се!

гр̀ло с (ген. мн. гр̀лá и гр̀лá) 1. *. – Ўватијò га зà грло и пòчò г̀шти. 2. 'ждреона дупља'. – Зàпò му зàлогáј ў грлу. 3. фиг. 'глас'. – Ўмá лѣпо гр̀ло. 4. 'животиња'. – Ў нѣга тр̀ста гр̀лá и тò му н̀је д̀ста, к̀пијò јòш стò овáцá.

гр̀кт'ти -им несвр. 'гласно певати дубоким, снажним гласом'. – Ўмá д̀бро гр̀ло, ёно га гр̀кт'и, свѣ се трѣсе. (РСАНУ~)

гр̀ота ж 1. 'грехота'. – Гр̀ота рѣћи, ал б̀òлѣ да ўмрѣ нег да се нàкò м̀ч'и. 2. (при сажаљевању) 'мука, јад, невоља'. – Гр̀ото јáднá, штá ш сàт? (РСАНУ~)

гр̀ум'ла ж 'хрпа камења и отпадака сакупљених на једном месту'. – Не бáцáј т̀у, в̀идиш да смо ч̀истли, н̀си, бáци и тò у гр̀ум'лу. (РСАНУ~)

г̀б'ца ж 1. 'уста човека'. – В̀идѣ га кáко је оклѣмбесијò д̀уњ̀у г̀б'цу. 2. 'уста и ноздрве животиње, њушка'. – Нѣ з̀нám штá јòј је, ёно јòј се г̀б'ца јòпѣ трѣсе.

г̀вно с 'гумно, вршана'. – Òчисти веч̀рас г̀вно, с̀утра ћемо врјѣћи.

г̀жва ж 1. 'карика, веза од уплетеног или упреденог прућа, сламе и сл.'. – Мóрāм ус̀кати г̀жву да сáпнѣм òвѣ лѣсе да и в̀јѣтар нѣ нус'и. 2. 'метеж'. – Кáкá е тáмо г̀жва, штá ће нòлк'и нáрот испред н̀ивѣ к̀ћѣ?

г̀нти г̀нт'им несвр. 1. 'терати испред себе (о стоци)'. – Г̀нти тѣ òвце ў пашу! 2. 'приморавати, присиљавати'. – Г̀нти је да рáд'и, а ўна нѣће. 3. 'возити, управљати нечим у кретању'. – Ел з̀нá твòј чòек да г̀нти кòла?

г̀шњáр -áра м 'густ шибљак или шума'. – Áл је н̀кá ўнáј г̀шњáр б̀уков'и, нѣ мереш прòћи крòзá њ. (ДЛ)

г̀шћáр -áра м в. *г̀шњáр*. – Ўзгребáла се ка да е у кáквòм г̀шћáру б'ила. (Ј) (РСАНУ~)

Д

дáшкaл'ца ж 'загонетка'. – З̀нáдеш ли ўн̀у дáшкaл'цу: „Р̀њáв Мáте ўзjá нá те?“ – Тò е б'иљaц!

дв'и́зaц -сца м (ген. мн. дв'и́зaцá) 'ован или јарац од две године'. – Ўнáј в'илáш јòш је млáт – дв'и́зaц.

двѣиз"ца ж 'овца или коза од две године'. – Ўна моја бјелеша, уна ти е двѣиз"ца.

дѣрњаџи се -ам се несвр. пеј. 'викати, дерати се'. – Ўна се њѣва дјѣца дѣрњаџу пò дворѣшту, нѣмѣм мѣра.

дѣк"ца м дем. и хип. од *дѣко*. – Дѣк"це мòј, штѣ си ми се тѣкò згүријò, да те штѣ не бòлѣ?

дѣко м хип. од *дјѣти*. – Мòрѣм ићи по дòктүра, бòлестѣн ми дѣко.

дѣла узв. 'деде(р)'. – Дѣла, уради тò кѣко си рѣкѣ.

дѣрати дѣрѣм несвр. *. – Ёно, објесијò јѣње нѣ шљиву, па га дѣрѣ.

~ **се** 1. 'викати продорним гласом'. – Штѣ се дѣрѣш, чүјѣм те. 2. 'дречати, плакати'. – Нүсајү је пòваздѣн и јòпѣ се дѣрѣ.

дѣрѣште с *. – Чүјѣ е òвò дѣрѣште што се пòваздѣн дѣрѣѣ пò дворѣшту?

дѣвѣн -ѣна м 'разговор'. – Дòђи кòд мене үјутру на кѣву и дѣвѣн.

дѣвѣнти дѣвѣнѣм несвр. 'диванити, причати'. – Кòлкò се јѣ сјѣћѣм, слѣбо е тѣј с кѣме дѣвѣнѣјò.

дѣвѣнција м 'разговоран човек'. – Ђѣ су се сѣмо нѣшли: уна нѣкѣ чепркалица, а үн дѣвѣнција, нѣкадѣ үста не склѣпајү.

дѣвѣкѣнѣ ж 'јабука или крушка која расте у шуми'. – Кат ијдѣмо ү шуму, дүнесѣмо пүну тòрбу дѣвѣкѣнѣ, мѣтнѣмо ү сламу да ужүтѣ и зѣми и јѣдемо.

дѣдо м хип. од дјѣт в. *дѣко*. – Нѣјвишѣ сам вòлла свòга дѣду, причѣ ми е свѣкѣ причѣ.

дѣзга ж 'сено скупљено у редове по дужини њѣве'. – Òстале нам трѣ дѣзге сјѣна, њѣсмо стѣгли да и скүпѣмо у нѣвѣљке. (РСАНУ~)

дѣјѣти дѣјѣм несвр. 'дисати'. – Ўнѣј дјѣт тѣшко дѣјѣ, сѣмо кашљүкѣ и плүцкѣ.

дѣка ж и м (вок. дѣко). – Ўн ти е нѣша дѣка, нѣмѣ тѣквòк у цјѣлòј Лѣци.

дѣкуљѣ ж 'крава са белом пругом по хрбати'. – Мѣтнѣдѣ брүнзу òко врѣта үнòј дѣкуљѣ.

дѣљка ж в. *дѣзга*. – Пòкисле ми дѣљке, мòраћу и рѣзграти. (ДЛ)

дѣпле -ѣлѣ ж пл. тант. 'народни музички дувачки инструмент који се састоји од две цеви са рупицама'. – Ўнѣ мүмци лѣпо свѣрајү у дѣпле, да и сѣмо чүјѣш.

дѣплѣти дѣплѣм несвр. 'свирати у дѣпле'. – Кат ијдү бѣлѣгу, мүмци дѣплѣ, а цүре пјѣвајү.

дѣчѣк -ѣка м 'дечак'. – Дѣчѣк је, нѣкò, кад нѣје ни мүмак ни дјѣте.

дѣчѣчина ж аугм. од дѣчѣк. – Ёст ѣрума уна твòја дѣчѣчина, свѣ дјѣца бјѣжѣ òд њѣга.

дѣчѣчић м дем. од *дѣчѣк*. – Пѣмѣтнѣ глѣвицѣ у òвòгѣ дѣчѣчићѣ.

- дјѐвѐр** м 'девер'. – Три сам дјѐвера имала и свѧ три вòлла ѐднако.
- дјѐвѐруша** ж 'младожењина сестра; девојка која прати младу на венчање'.
– Било е вѐлико вѐсѣље кад ми се брѧт жѐнијò, а јѧ им била дјѐвѐруша.
- дјѐвòјчица** ж 'девојчица'. – Чијѧ е òвò слѧткѧ дјѐвòјчица?
- дјѐдица** м дем. и хип. од *дјѐти*. – Јѧдни дјѐдица, сѧв се пòзгуријò.
- дјѐдовина** ж 1. 'имање наслеђено од дедова'. – Ўнѧ свѧ нѧйве тѧмо што вѧдиш, свѧ е тò мòја дјѐдовина. 2. 'завичај, домовина'. – Далѧко е òстала нѧша дјѐдовина, нѧша Лѧка.
- дјѐт** дјѐда м 1. 'старац уопште'. – Вѧдѧ јѧдног дјѐда ђе е зѧспѧ пòт шљивòм. 2. 'родитељев отац'. – Јòво ми е бијò дјѐт пò ђаћи, а Милан пò матери.
- дјѐте** дјѐтета с 1. (зб. мн. *дјѐца*) 'дете'. – Тѧј ти е бијò, и ѱвјѧ ђе òстати, дјѐте. 2. 'син или кћи у односу према родитељима'. – Ўчи га тѧи, и твòе је дјѐте.
- дјѐти** дѐђѧм, гл. им. дѐђѧње, трп. прид. дѐђѧн, -а, -о несвр. и свр. 'скупљати, скупити сено у пластове'. – Ти бѧцѧј гòре, а јѧ ђу дјѐти.
- дјѐтињѧрија** ж 'детињарија'. – Тѧј вѧјѧ нѧкве дјѐтињѧрије изводи.
- дјѐтињѧст**, -а, -о 'детињаст'. – Гòри е од дјѐтета: јѧ му причѧм, а ѱн се смѧје, е бѧш је дјѐтињѧст.
- дјѐтињѧи**, -ѧ, -ò 'детињи, дечји'. – Дѧђу ти, имѧм јѧ тѧ дјѐтињѧ рòбицѧ, нѧмòј нѧшта купòвати.
- дјѐтињѧти се** дјѐтињѧм (се) несвр. 'детињити се'. – Прѧстани се дјѐтињѧти. Знѧш ли кòлкò ти е гòдѧнѧ?
- дјѐтињѧство** с 'детињство'. – Мѧи смо имали, бòме, тѧшко дјѐтињѧство; рѧдло се, ишло блѧгу, мѧло е кò ишѧ ѱ школу.
- дјѐчина** ж аугм. и пеј. од *дјѐца*. – Кòд нѧи ѱвјѧ пѧна кѧђа дјѐчинѧ.
- дјѐчѧрлија** ж аугм. и пеј. од *дјѐца*. – Ајме, бѧлавѧ дјѐчѧрлијѧ, ò нѧима нѧко брѧгу нѧ водѧ.
- дò** дòла м (лок. дòлу; мн. дòлови, ген. дòлòвѧ). – Плòднијѧ дòлòвѧ ѱ нѧс, милѧна и је глѧдати.
- дòбрѧшѧн**, -шна, -о 'добродушан'*. – У мòѧ кѧншијицѧ дòбрѧшна дјѐтета, сѧмо спѧвѧ, вѧли ѱна да нѧкад нѧ плачѧ. (РСАНУ)
- дòгнѧти** дòренѧм свр. 'гоњењем присилити кога да некамо дође, дотерати'.
– Нѧш сѧм мòђи дòгнѧти, чѧкѧј да ти пòмогнѧм да тѧ дрѧвѧ дòренѧш.
- догѧнти** дòгунѧм несвр. према *дòгнѧти*. – Дѧвѧпѧт сам ис шумѧ догѧнијò дрѧвѧ на òвијѧм кòлима.
- догѧрати** дòгѧрѧм свр. 1. – Сѧв сам се зѧмазѧ док сам им пòмогѧ да догѧрајѧ ѱ дворѧште. 2. 'узнапредовати, стићи'. – Дòклѧн си тѧи догѧрѧ сѧ школòм. 3. 'доживети'. – Тѧј ђе догѧрати стò годѧнѧ.

дòдјати -ам свр. 'досадити'. – Дòдјала ми с тїјѣм своїјѣм дашкалицима.
дòјити -їм несвр. – Нїје ми òд јутрòс дòјено дјете, мòрāм га сàде дòјити.
дòктѹр м 'доктор, лекар'. – Мòраћу ићи дòктѹру, бòлї ме рúка.

дòлина ж 'долина; веће или мање удубљење између брегова'. – Ёно ӣ, сàнкајѹ се низ дòлину.

дòлїнак -нка м дем. од *дòлина*. – Нѣмā нїђе вàкò лѣпа дòлїнка ки шта е òвāј нāш.

дòлиница ж дем. од *дòлина*. – Нїје ти тò бāш нѣкā дòлина, тò е мāћā дòлиница.

дòрета м 'коњ тамноцрвене боје'. – Рїћāн ти е, нàкò, свјѣтлїјї, жўћї, а òвò ти е дòрета. (РСАНУ–)

дòтупāван, -вна, -о 'паметан'. – Кòјā би се дòтупāвна ўдāла зā њ. (ДЛ)

дòћерāвати се -ѣрāвāм се несвр. и уч. према *дòћерāїи се*. – Штā се тòлкò дòћерāвāш, кò да ш ў сватове.

дòћерати -ам свр. 'дотерати'. – Дòћерали ми òвāј бāлван прѣт кућу, а сàв гњїјò.

~ **се** 'дотерати се, уредити се'. – Ал се òвā цўра дòћерала, нѣ дā нā се глѣдати.

дòчак дòчка м 'ограђени део земљишта'. – Имали смо дòчак изā кућѣ, ў њѣга òвце сагўнли лѣти, њѣсмо обраћївали тāј дòчак, ў њему имали нѣколко вòћакā.

дòчѣкуша ж 'прва кафа којом се понуде гости, в. *говòруша* и *исїрāїиуша*'. – Жѣно, свāридѣ дòчѣкушу, ёво нам гòстї. (Ј) (РСАНУ~)

дòчић м дем. од *дò*. – Ўшле ми òвце у дòчић и пòјеле кўпус.

дрāгица ж 'најстарија од три заове'*. – Кат имā снāја трї зāове, најстāријѹ зòвѣ дрāгицòм. (РСАНУ)

дрāmòсер м вулг. 'тврдица, циција'. – Ò тогā драмòсера пāрā у зāјам нѣш дòбти.

дрāmчти -їм несвр. 'просјачити, тражити'. – Е, вālā ми е дòдјā, вāјѣ нѣшто дрāmчї.

др̄вāрница ж 'место уз кућу где се слажу дрва'. – Прòпала ми др̄вāрница, па ми кїснў др̄ва, мòраћу пòпраљати.

дрвѣњара ж 'дрвена кућа'. – Склѣпā нѣкву дрвѣњару ў шуми да се имā ћѣ склòнти òт кишѣ.

др̄во -ета с. – Кòѣ е òвò др̄во, ел јѣла ил смрѣка?

др̄вце -ета с 'ситно исцепано дрво'. – Дòдāјдѣ ми кòјѣ др̄вце зā ватру.

дрѣнїк -їка м 'дренов шумарак'. – Иди гòре у ўнāј дрѣнїк, нāкупи дрѣнїћā, тāмо и мòрā бїти.

дрѐнић м 1. 'дрен'. – Цвјѐтали дрѐнићи, оде зима. 2. 'плод дрена, дрѐнина'. – Мѳј рѳде најбоље вѳли рѳкију од дрѐнићѳ.

дрѐнов, -а, -о. – Усјѐцидѐ ми ѐдну дрѐнову мѳтку, да нѳсѳм за благом.

дрѐновина ж 'дреновина'. – Нѐ знѳм штѳ се ѳнѳ прѳвло од дрѐновинѐ, ако није брѳдо за тѳѳѳе.

дрѐњина ж (ген. мн. дрѐњинѳ) *. – Бѳба прѳви пѐкмес од дрѐњинѳ.

дрѐњиница ж дем. од дрѐњина. – Кѳцикнѐ су ѳвѐ дрѐњинице, слаба ће бити ѳд ѳѳ рѳкија.

дрѐњинов, -а, -о *. – Накупла сам дрѐњинѳ, биће десѐтак литѳрѳ соѳа, а дјѐца најбоље вѳлѐ тѳј, дрѐњинов.

дрѐтва ж 'одебљи конац који нарочито употребљавају обућари за шивење обуће'. – Требаће ми јѳш дрѐтвѐ да завршим ѳвѐ ѳпанѳе.

држалица ж 'држало'. – Мѳраћеш ми истѐсати нѳвѳ држалицу за сѳкиру.

дрктати дрѳћѐм несвр. 'имати дрхтавицу, трести се, подрхтавати'. – Ёно га, дрѳћѐ ѳ студени.

дрѳња ж (обично мн.) 'дроња, прња, рита, крпа'. – Бѳла ѳђе нѐкѳ бѳба, јѳдница, на ѳѳј свѐ нѐкве дрѳње, дѳла сам јѳј ѳнѳ своју мају.

дрѳњѳв, -ава, -о 'дроњѳв, одрпан, поцепан'. – Јѳднѳ ѳнѳ дјѐца, дрѳњава и бѳшѳна ѳдајѳ по ѳвѳј зѳми.

дрѳњавац -ѳвѳа м 'дроњавац, одрпанац'. – Бѳјѳ ми на врѳтима нѐкав дрѳњавац, нѐква грѳднѳ сирѳтиња.

дрѳњавица ж 'дроњѳвка, одрпанѳа'. – Бѳла е тѳ цѳра из дѳбрѐ кѳћѐ, ал ѳшла за нѐкву пијѳндуру, ѐно е сѳде ки кѳква дрѳњавица ѳдѳ кроза сѐло.

дрѳњѳ м в. дрѳњавац. – гнѳј дрѳњѳ свѳки дѳн у бирѳѳѳи, свѐ е парѐ пѳпијѳ.

дѳд дѳда м (мн. дѳдови, ген. дѳдѳвѳ). – гномѐ нѳшом дѳду ѳ дворѳшту имѳ стѳ годѳнѳ.

дѳдић м 1. 'дуд'. – Кѳлѳки е изрѳстѳ ѳнѳј дѳдић, нѐ меремо га ѳбрати брес лѳтрѐ. 2. дем. од дѳд. – гнѳј дѳдић изѳ кѳћѐ ми се пѳчѳ сѳшти. 2. 'плод дуда'. – гјме, слѳткијѐ дѳдићѳ, прѳвѳјдѐ. (ДЈ)

дѳдов"на ж 'дудово дрво'. – Смѐтѳ ми ѳвѳј дѳд"ћ, мѳрам га пѳсѐјѳи, а нѐ знѳм штѳ би ѳ тѐ дѳдов"нѐ.

дѳдук м 'врста пастирске свирале'. – Дѳвѳ пѳвѳздѳн ѳ тѳј дѳдук, прѳби ѳши.

дѳдум м 'глупан, који не уме ништа да ради'. – Ћѐри мѳја, ѐст дѳдум ѳвѳј твѳј, дѳжѐм рѳке ѳд ѳѳга. (ДЈ) (РСАНУ–)

Дѳѳѳ Дѳѳѳѳ м 'Духови; хришћѳнски празник'. – г Лапцу бѳдѐ свѳкѐ гѳд"нѐ сѳјам за Дѳѳѳѳ.

дурати -ам несвр. 'трпети, постојано подносити'. – Болї ме, како нє би бòлло, ал штà ħу, дурāм.

Ђ

ђавò -ла м 1. 'враг'. – Какї е ки црнї ѓавò. 2. фиг. 'обесна, несташна, немирна особа'. – Унај мālї ѓавò нїђе нємā мїра.

ђавòлак -лка м дем. од *ђавò* (2). – Видє мāћòг ѓавòлка какї е усьован.

ђавòл"ца ж 'несташна, обесна женска особа'. – Òвā ѓавòл"ца се увукла у кућу, узєла двїје јабукe и утєкла.

ђєљкати -ам несвр. 'стругати (ножем)'. – Узò дрвце, ѓєљкā нужићом, прāvї зупце за грāбље.

ђубар ѓубра м 'ђубре, гнојиво'. – Дајдє ми згртāч да згрнєм òвāј ѓубар у ѓубрєнїк.

ђубрєнїк -їка м 'место на које се баца ѓубре, ѓубриште'. – Мòрāм вòзти ѓубар нā ниву, вєл"к ми ѓубрєнїк.

ђул"ћ м 'украc од вунице; лоптица са ресама (обично на капама)'. – Кат сам јā крєнла у шкòлу, бāба ми оплєла струн"цу и мєтла нā њу ѓул"ћe. (ДЛ)

ђул"ца ж в. *ђул"ћ*. – Бāба им оплєла кāпe и мєтла шāренє ѓул"це, да си видла тòг вєсєља. (Ј) (РСАНУ~)

Е

єклал"ца ж 'игла за хеклање'. – Нє знāм ħє сам турла єклал"цу, сād нє мерем єклати.

єклати -ам несвр. 'хеклати'. – Бāба єклā пòваздāн, нє знāм штà ħу от тòлкијє стòљњāкā.

Ж

жāр м *. – Мєтндє дєбљє дрво нє би ли дò јутра òстало и зєрє жāра.

жāрати жāрāм несвр. 'ложењем ватре и разгртањем жара јакò загревати'. – Штò њєси жāрла òвū вāтру, єво се утрлa.

жвїжда ж 'звїждук'. – Пòзнā сам га по жвїжди. (ДЛ)

жвїждєти жвїждїм несвр. 'звїждати'. – Нємòј ми тū жвїждєти, уши ми прòби!

жвїждукати жвїждућєм дем. према *жвїждєтии*. – Пòваздāн кòсї и жвїждукā.

жвїжнџи жвїжнєм свр. 'звизнути, произвести звїждук'. – Жвїжнџи дòбро, нє би ли чўò да дòћє кући.

жг̃ар"ца ж 'језгра (ораха, лешника)'. – Как̃и су ов̃о̀ ораси кат је ва̀ко̀ гр̃ка жг̃ар"ца од њ̃и?

жд̃ерати жд̃ер̃ем несвр. пеј. 'халапљиво и много јести'. – Ал ов̃и тв̃о̀ји кр̃мци жд̃ер̃у, н̃ика̀ко и на̀ра̀нти.

жд̃р̃кља̃ј м вулг. 'гутљај'. – Да̀јд̃е ми ѐдан жд̃р̃кља̃ј ра̀киј̃е.

жд̃р̃кн̃ти жд̃р̃кн̃ем свр. 'на брзину прогутати, попити'. – Није њ̃ј̃о̀, са̀мо е з̃ер"цу вар̃ен"к̃е жд̃р̃кн̃о̀.

желу̀дац -у̀ца м *. – Св̃е би р̃екла да ми е ѝструн̃о̀ желу̀дац.

ж̃ена ж 1. *. – Ал је вр̃једна у̀на ж̃ена, н̃ема̀ јо̀ј па̀ра на̀далеко. 2. 'супруга'. – Јо̀в"на ж̃ена и мо̀ја су блѝзн"це, њ̃еси т̃и то̀ зна̀?

жен̃ет"на ж аугм. и пеј. од *ж̃ена*. – Ко̀лка е у̀на жен̃ет"на, мо̀ре св̃о̀к чо̀ека под ру̀ко̀м ну̀сти.

ж̃енидба ж *. – Ено се у̀нај њ̃иов ма̀лѝ ра̀зр̃аст̃а, зр̃иј̃о̀ за ж̃енидбу.

ж̃е̃ник м 'младић зрео, стасао за женидбу'. – У̀нај ж̃е̃ник по̀ша̀ цу̀ру пр̃ости, па за̀бас̃а и у̀па̀ у̀ локву!

ж̃е̃нти (се) ж̃е̃н̃им (се) несвр. 'женити (се)'. – Кун̃шија но̀нас ж̃е̃нѝ с̃ина, бѝће в̃ес̃еља. Пу̀шти га, није та̀ј за̀ те, ве̃ћ се два̀п̃ут ж̃е̃ниј̃о̀.

ж̃ен"ца ж дем. и хип. од *ж̃ена*. – Ё̀ст ма̀ла у̀на ж̃ен"ца, ал ва̀ља̀ бо̀ту зл̃ата.

жен̃ска̀дија ж зб. од *ж̃ена* (1). – Би́ла ми е с̃ино̀ћ пу̀на ку̀ћа жен̃ска̀диј̃е, пр̃еле, пл̃еле и ц̃ј̃елу̀ но̀ћ п̃ј̃евале.

ж̃енски̃ћ -ѝћа м 1. 'човек пискутавог гласа'. – Зац̃е̃нли смо се от см̃ија: на̀ки чо̀ек, а кат о̀творѝ у̀ста – пра̀ви ж̃енски̃ћ! (ДЛ) (РСАНУ~). 2. 'човек који има особине жена, који је стално у друштву жена'. – Нѐће ти та̀ј у̀ л̃ов с љу̀д"ма, та̀ј ти је ж̃енски̃ћ!

женту̀рача ж аугм. и пеј. од *ж̃ена*. – Ср̃ете ме на пу̀ту у̀на женту̀рача, тѐшко се бѐн̃е р̃ј̃ешѝ.

ж̃ерав"ца ж 'жеравица'. – Запр̃е̃ћи т̃у ж̃ерав"цу да с̃утра им̃ам ва̀тр̃е.

жера̀так -тка м дем. од *ж̃ерав"ца*. – Наг̃рни жера̀так и м̃етни п̃еку да се гр̃иј̃е, са̀т ће ми кру̀в докисати.

ж̃етал"ца ж 'женска особа која жање'. – Јуч̃е сам им̃ала ж̃етал"це, по̀жела сам св̃у ш̃ен"цу.

ж̃ета̀оц̃а м 'онај који жање'. – Ко̀д на̀с су му̀шкѝ вѐзали, ма̀ло е би́ло ж̃ета̀оц̃а, ба̀ш ѐдан мо̀ј кун̃шија бѝј̃о̀, та̀ј е бѝј̃о̀ ж̃енски̃ћ, ва̀ј̃е ж̃енск̃е по̀слове ра̀диј̃о̀, са̀мо да бу̀д̃е са ж̃енами.

ж̃ети ж̃е̃н̃ем, трп. прид. ж̃евен, -а, -о несвр. *. – Ш̃ен"ца се ж̃е̃н̃е, а ж̃ито к̃ос̃и.

ж̃игати ж̃иг̃а безл. несвр. 'пробадати, севати (о болу)'. – Јоп̃е ме ж̃иг̃а гла̀ва.

жѣто с *. – Рѣдло ми жѣто ѓвѣ гѣд"нѣ ка нѣкат.

жѣшка ж 'честица која искаче из материје која је усијана или која гори, варница, искра'. – Нѣ жѣрѣј машѣм, врѣцѣће ти жѣшка на кѣкљу.

жѣшч"ца ж дем. од *жѣшка*. – Ётрнѣ ми се вѣтра, нѣмѣ ни жѣшч"цѣ.

жлѣца ж 'кашика'. – И жлѣце и зјѣле, свѣ бѣло дрѣвенѣ.

жличѣт"на ж аугм. од *жлѣца*. – Дѣла ми нѣкву жличѣт"ну, нѣсам двѣпѣт завѣтијѣ – прѣзан плѣданѣ.

жлѣч"ца ж 1. дем. од *жлѣца*. – Дѣвати ми љнѣ маѣѣ жлѣч"цу да нарѣнѣм дјѣте. 2. 'удубљѣње између грудне, прсне кости и трбуха'. – Бѣли ме у жлѣч"ци.

жлѣп жлѣба м (мн. жлѣбови) 1. 'жлеб, удубљѣње на земљи или стени'. – Кѣлкѣ е кѣшѣ напѣдало, чѣтав жлѣп напѣравло на зѣмљи. 2. 'издубљѣна коритаста бразда у дрвету'. – Плѣтак ми жлѣп на врѣт"лу, нѣ мере ми стѣти шѣпка. 3. 'олук'. – Ђмо мѣтнѣти жлѣп на ѓвѣ стрѣву, да нам вѣду ѓдбѣјѣ испрѣт куѣѣ.

жмѣра ж (обично мн.) 'чварак'. – Нѣсам нѣшта спрѣмала, љзми тѣјѣ жмѣрѣ, па јѣди.

жмѣгав"ца ж 'женска особа која жмига'. – Ђнѣ нѣва цѣра е жмѣгав"ца, нѣ знѣм кѣко ће се љдати с накѣвијѣм ѓч"ма. (РСАНУ–)

жмѣгѣл м 'мушка особа која жмига'. – Кѣко љнѣј јѣднѣ жмѣгѣл глѣдѣ, свѣ нѣшто жмѣгѣ, нѣ мреш од грѣтѣ пѣгледати љ нѣ. (РСАНУ–)

жмѣгати -ѣм несвр. 'брзо кретати очним капцима, трѣпати'. – Нѣшто му с ѓч"ма нѣје у рѣду, сѣмо жмѣгѣ.

жмѣра ж 'игра у којој јѣдан играч тражи другога жмиреѣи'. – Ђмо се ѣграти жмѣрѣ, рѣцидѣ им да дѣђѣ вѣмо.

жмѣрти жмѣрѣм несвр. 'жмурити'. – Жмѣри, нѣмѣј шкѣлѣти ни глѣдати док ти нѣ рѣчѣм.

жмѣркати -ѣм несвр. и уч. према *жмѣрѣи* 'трѣпати очима'. – Слѣшѣ и сѣмо жмѣркѣ љнијѣм свѣијѣм ѓкицами.

жмѣркати се -ѣм се несвр. 'играти се жмире'. – Дунѣсидѣ рѣбац да му завѣжѣмо ѓчи, нѣ вјѣрујѣм јѣ да љн жмѣрѣ кат се жмѣркѣмо.

жнѣра ж (мн. жнѣре) 'платнене везице, пертле'. – Зѣжнѣрѣј дѣбро тѣ жнѣре, сѣтраѣеш се нѣђе.

жнѣрати жнѣрѣм несвр. 'везивати пертле'. – Мѣли е љн, јѣш нѣ знѣ сѣм жнѣрати цѣпеле.

жрѣвањ жрѣвѣа м 'ручни млин'. – Ђднѣм рѣкѣм ѓкреѣеш жрѣвањ, а дрѣгѣм по зѣру убацујѣш.

жр̑внати -ам 'млети (на) жрвњима'. – Нè мерем св̑рти п̑л̑нту кад ми н̑еси жр̑вн̑ ни з̑р̑ к̑р̑з̑.

ж̑јица ж 'врста ситне жуте крушке'. – Д̑џ̑ца н̑ј̑бол̑ в̑л̑ ј̑сти òв̑ ж̑јице, кат су сл̑тке и м̑кане. (РСАНУ~)

ж̑јјка ж 'кокош жутог перја'. – Ё̑но ти ù двор̑шту и ж̑јк̑и и ш̑рк̑и, па б̑р̑ј̑.

ж̑љ ж̑ља м (мн. ж̑љи) *. – Ж̑љи му се на дл̑нов"ма загн̑јили.

ж̑љ̑в, -ава, -о 'жуљевит'. – Дл̑н му с̑в ж̑љ̑в, па ти р̑ци да н̑шта н̑ р̑д̑и.

ж̑на ж 'овца жуте боје лица'. – Б̑л̑ нек је и ж̑на нег р̑га, шт̑ ф̑л̑!

ж̑па ж 'супа, јуха'. – Н̑икад̑ н̑с̑мо в̑кали – узв̑ри з̑ру ј̑в̑, нег ж̑п̑. (Ј)

ж̑ћ̑н м 'који има жуту косу'. – Ё̑дан бр̑т г̑роња, ё̑дан ж̑ћ̑н, ђ̑ т̑ им̑?

ж̑ћ̑ија м в. *ж̑ћ̑ија*. – Пр̑в̑и е ж̑ћ̑ија: ж̑те му и к̑се и бр̑да. (Ј) (РСАНУ~)

3

з̑бал̑ти (се) з̑бал̑м (се) свр. 'пустити бале, испр̑лати се балама'. – Ё̑во се с̑в з̑бали̑.

з̑бас̑ати -ам свр. 'изгубити пут, залутати'. – Б̑ила т̑лк̑ ма̑гла да сам з̑бас̑ кат сам се вр̑ћ̑ ис пр̑ла.

з̑бр̑сл̑ти з̑бр̑сл̑м несвр. 'почети брзо и неразговетно говорити'. – А̑е га т̑и раз̑уми кад н̑к̑ з̑бр̑сл̑. (РСАНУ~)

з̑ватр̑ити -им свр. 'запалити ватру, планути'. – Прен̑си ж̑рав"ц̑, па з̑ватри и на ùн̑ј кр̑ј̑.

з̑ви̑ор̑ати -ам свр. 'почети вијорити, завијорити'. – Н̑òс̑ ми св̑ пр̑т"ну з̑ви̑ор̑ало, м̑р̑м св̑ ј̑п̑ к̑дати.

з̑в̑ти з̑ви̑џ̑м свр. 1. 'завити; увити, омотати'. – З̑в̑ј̑д̑ ми ё̑дан ц̑г̑р. 2. 'певати у различитим тоналитетима'. – Кат ùн з̑ви̑џ̑ п̑с̑му, ми̑на га сл̑шати. (РСАНУ~)

з̑гн̑јити се з̑гн̑ј̑и се свр. 'загнојити се'. – Н̑ије ћ̑ј̑ ићи д̑кт̑ру, па му се р̑на загн̑јила.

з̑гој̑ати -ти -òј̑т̑м свр. 'упр̑лати, довести у неред, закрчити'. – П̑но ми дв̑р̑ште н̑падало л̑ш̑ћа, св̑ ми з̑гој̑атло, м̑р̑м га ч̑ст"ти.

~ **се** 'упр̑лати се'. – Òб̑кла му ч̑ст̑ р̑б"цу, к̑т се б̑р̑ж̑ з̑гој̑ати̑? (ДЛ)

з̑гој̑аћ̑вати (се) -аћ̑џ̑м (се) несвр. према *з̑гој̑аћ̑и"и"и (се)*. – В̑ј̑ н̑што д̑вл̑ч̑и ù двор̑ште, з̑гој̑аћ̑уџ̑ га, а ј̑ м̑р̑м з̑ н̑м ч̑ст"ти. (ДЛ)

з̑гр̑њ̑ч -ача м 'огртач'. – Д̑ј̑д̑ ми т̑ј̑ з̑гр̑њ̑ч и ш̑бару, òдо у пр̑ло. (РСАНУ~)

зажми́рти зажми́рїм свр. 'зажмурити'. – Зажми́ри добро, нѣмѡј шки́љти, да ђвѡ сакријѣм.

зажњи́рати зажњи́рѣм свр. од *жњи́рати*. – Ёси ли веће зажњи́рѣ, штѣ килѣви́ш с ти́јѣм!

зайња́ти -ѣм несвр. и свр. 'узвитлати иње'. – Пи́ри бѹра, зайња́ло, нѣ мерем глѣдати. (РСАНУ–)

зају́нти (се) зају́нїм (се) свр. 'понашати се као јуне; узјогунити се, заинатити се'. – Зају́нијѡ и ђће пѡ свѡм, а нѣ мере ѹвјѣ ка́ко је замислијѡ.

зака́лати -ѣм свр. 'захватити, заграбити'. – Ае на бѹнар, зака́лај зѣру ла́днѣ во́дѣ да се ѹмијѣм.

заква́чати -ѣм свр. 'затворити врата помоћу квачанице'. – Заква́чајдѣ врата, ла́дно е. (ДЛ) (РСАНУ–)

закекѣ́тати се -ѣкећѣм се свр. 'закикотати се'. – Штѣ си се то́лкѡ закекѣ́та, штѣ је та́кѡ смјѣшно? (РСАНУ–)

замѣсти замѣтѣм свр. 'затрпати, завејати'. – Ајмо ѹнѣти ѹнѡ сјѣно у пѡјату, замѣшће га нѡѣас.

замѹмчѣти се -їм се свр. 'замомчѣти се'. – Сјѣћѣм се кат је бијѡ клапч"ћ, а веће се ѡ ѹн замѹмчѣјѡ и глѣдѣ за цурами.

занукт"ца ж 1. 'заноктица'. – Пу́ни му прѣсти занукт"ца. 2. 'запаљење испод нокта'. – Није ти тѡ коко́шиња́к, тѡ су занукт"це.

заѡва ж *. – Ймала сам три заѡве: најста́ријѹ сам заѡла драг"цѡм, сре́дњѹ ми́лѡм, а најмлађѹ сејѡм.

запа́нти"ти -їм свр. 'запамтити'. – Запа́нтијѡ сам ја́ те́бе дѡбро!

запари́пати се -ѣ се свр. 'заиграти се (за коње)'. – Запари́па се ѹнај мѡј врана́ц, ѹтека́ ми ѹ поље, нѣ мерем га ѹват"ти док се дѡбро не ѡигра.

заплакати -чѣм свр. *. – Пра́ви е пла́чо, за сва́кѹ ситни́цу заплачѣ.

запрѣтати и **запрѣтати** -ћѣм и -ѣм свр. 1. 'пепелом прекрити ватру, жар'. – Дѣдѣ, зѣру запрѣтај ва́тру. 2. 'жаром и топлим пепелом затрпати што'. – Ае зѣру запрѣтај кумпјѣра́ док ѡма́ ва́трѣ.

зари́гљати -ѣм свр. 'ставити риглинна врата, затворити, закључати их'. – За́ригљајдѣ дѡбро врата, нек лѹпа́, нѣмѡј га пу́штати. (РСАНУ–)

за́рука ж 1. 'веридба'. – До́лазили му́мак и њѣгови ку́ћи њѣнѡј на за́руку. 2. 'поклон (обично новац) којим се заручује девојка' (РСАНУ~);

Изр. при́мти ~, вра́т"ти ~. – Нѣшто се сва́дли и цѹра вра́тла за́руку, ве́ли да нѣће за́ њ.

заручѣвати (се) -ѹчујѣм (се) несвр. и уч. према *заручѣти (се)*. – Та́ се три́пѹт заручѣвала и ѹвјѣ вра́ћала за́руке, ѣно е ѡстаде ста́ра цѹра.

заручти (се) заручим (се) свр. 'заручити се, верити се'. – Пролетос се заручли, скоро ћемо и у сватове.

заручник м 'вереник'. – Унај што сједи до ње, то јој је заручник.

заручница ж 'вереница'. – Остā е старї мумак, велē, кат је бијо млāt, имā е заручницу, ал умрла и љн није ћијо дрѹгē.

засељак -ељка м 'заселак, сеоце'. – Засељак ти е, накō, пō три-чѣтри кѹће пōдалеко от сѣла.

засјерти засјерим свр. 'прати острижену овчију вуну док се не испере од своје природне масноће, сјере'. – Мѣтнидē тѹ вуну у шкап да е засјеримо, па ћемо е гаргашати.

заслан м 'прегача, комад платна који жене, обично старије, носе поврх сукње'. – Крātки ми пѣртели на заслану, па га њесам мѣтла.

застāвница ж 'попечна даска у кревету (код главе и ногу)'. – На старїјем креветма биле висōке застāвнице пōвр главē и кōд ногѹ.

застōрањ -рња м 'оно чиме се пуна врећа с врха застре да се може лакше завезати'. – Мѣтндē застōрањ нā врећу и свѣжидē је, љдѣмо у мл"н.

затиок м 'потилјак'. – Ўдарї се от овѹ грѣду у затиок, свѣ ми се зāvрти.

зацѣнти се зацѣнем свр. 'заценити се, изгубити дах смејући се или плачући'. – Ўзми тō дјѣте у нарамак, вїдїш да се јāдно зацѣнло от плāча.

зачешљати (се) -ām (се) свр. *. – Зāчешљā се кāнда га е крāва лїзала.

зач"на ж 'јело направљено од старог хлеба преливеног прокуваном водом, млеком и младим сиром'. – Мѣтнē се бāсē, слāкē, мāсти и ѹлијē вōдē и зѣру варѣнкē и кат се прокувā, зāлијē се на сѹвї крѹв. Тō смо звāли зач"нōм.

заштркљати се -ām се свр. 'јурнути, побећи'. – Зāштркљāле ми се крāве и ошле у тѹћѹ лїводу.

збијати збијам несвр. 'сабијати, сводити на мањи обим'. – Збијāj бōљē, биће чвршћē ткāње.

збити се -јē се свр. 'скупити се приликом прања'. – Ајме, збијō ми се шōс, сāv се шћипијō, тјѣсан ми, мōгу га бāцти.

збичати се -ā се свр. 'замрсити се, запетљати се (о овчијој вуни)'. – Свā се збичала, нѣћемо је шāлē изгаргашати. (РСАНУ–)

звјезда ж 'звезда'. – Њесам нїкадā вїдла звјезде кат се прољѣвајѹ.

зглоп зглоба м (мн. зглобови) анат. 'зглоб'. – Бōлē ме нѣшто зглобови, мōрā да ће прōмјена.

згрнати згрнѣм свр. 'згрнути'. – Ўдѣм згрнати ѹнāj шушањ с пѹта на грѹм"лу.

згрѣгати -ћем несвр. и уч. према *згрѣгати*. – Згрћѣм свāкї дāн и јōпē пѹна штāла ћѹбра.

згр̄т̄ач -áча м 'врста оруђа, слично мотици, служи за згртање ђубрета'. – Ће ми е згр̄т̄ач, ёно ј̄оп̄е п̄на шт̄ала б̄алег̄е и п̄ила.

зг̄урти се зг̄урим се свр. 'погрбити се, повити леђа'. – К̄оп̄ала три д̄ана, ёно се св̄а зг̄урла.

зд̄епаст, -а, -о *. – Није т̄о што е с̄ав н̄екав зд̄епаст, н̄его е т̄ај м̄умак и н̄едотрп̄ан.

зд̄епсати се зд̄епсам се свр. 'угојити се'. – Кат се ож̄ениј̄о, зд̄епса се ки к̄рмак. (РСАНУ–)

зд̄ј̄ела и **з̄ј̄ела** ж 'здела, чинија'. – С̄ј̄ећ̄ам се, св̄и с̄ј̄едли у огњ̄ен"ци око ст̄ол"ц̄е и ј̄ели ис ёдн̄е зд̄ј̄ел̄е.

зд̄ј̄ел̄ет"на и **з̄ј̄ел̄ет"на** ж аугм. од *зд̄ј̄ела* и *з̄ј̄ела*. – Ўсп̄е зачину у н̄екву зд̄ј̄ел̄ет"ну, п̄одј̄ели нам ж̄лице и ј̄еди, н̄е п̄ит̄ај!

зд̄ј̄ел"ца и **з̄ј̄ел"ца** ж дем. од *зд̄ј̄ела* и *з̄ј̄ела*. – А д̄ј̄еца имала ма̄ћ̄у ст̄ол"чицу, п̄обошка й̄сто ј̄ела што ис к̄акв̄е зд̄ј̄ел"ц̄е.

зд̄ӯћи се зд̄ӯћим се свр. 'погурити се, седети или стајати спуштених рамена'. – Зд̄ӯћ̄иј̄о се на ўном̄е шт̄окл"ну, огр̄н̄о к̄ож̄ун, в̄ели да му е з̄има. (ДЛ) (РСАНУ–)

з̄ек̄ан м 'коњ зеленосиве боје'. – В̄елим ти – није т̄о с̄ивац, пр̄ав̄и е з̄ек̄ан, в̄ид̄иш ли с̄ат?

з̄емучка ж 'земичка, хлечич̄ од белог пшеничног брашна'. – С̄ј̄ећ̄ам се, ка д̄ј̄ете, на̄шок в̄ес̄еља кад нам ба̄ба к̄уп̄и з̄емучке.

з̄епсти з̄ебем несвр. *. – Об̄уци к̄ап̄ут, н̄ем̄ој з̄епсти, ёво в̄еће др̄к̄ћ̄еш о студени.

з̄ера ж (у прилошкој служби) 'сасвим мало, трунчица, мрвица'. – В̄о̄лиш ли ме и з̄ер̄е?

з̄ер"ца ж дем. од *з̄ера*. – Н̄е мерем д̄ијати к̄олк̄о сам се најела, ал м̄ор̄ам ўс̄ути ј̄ош з̄ер"цу.

з̄јака ж и м 'зјакаста особа'. – В̄ид̄е ўн̄е з̄јаке, б̄аза̄ от кућ̄е до кућ̄е да ј̄ој шта не пр̄омакн̄е.

Изр. в̄а̄тати з̄јаке 'зјакати'. – А шта би ўна радла, в̄а̄та з̄јаке, т̄о ј̄ој је п̄ос̄а.

з̄јакаст, -а, -о 'који зјака, улудо проводи време'. – Н̄еш н̄ега на̄ћи ни ў пољу, ни ў кући, т̄ај ти е з̄јакаст, в̄а̄ј̄е е н̄еђе у с̄елу.

з̄ј̄акати -ам несвр. 'улудо проводити време, зијати'. – Шт̄а т̄у з̄јакаш, а̄е к̄ући н̄ешто ра̄ди!

з̄ј̄анти з̄ј̄ан̄ем свр. и несвр. 'зијати, зинути, бленути'. – Шт̄а си з̄ј̄ан̄о?!

з̄ј̄ен"ца ж 'зеница'. – Кад н̄еко н̄ешто д̄обро п̄аз̄и, р̄еч̄е се да е п̄аз̄и ки з̄ј̄ен"цу о̄ка.

златова ж 'крава светложуте длаке'. – Гра̀нова ти е имала ша̀ре, а златова била жу̀та.

златуља ж в. *златишова*. – Имали смо е́дну златуљу и двѝје ме́дове, па и прѡда̀ли.

зрна ж в. *граша*. – То̀ ти е е́дна: гра̀ша и з̀рна.

зрцало с 'огледало'. – У̀зми з̀рцало да вѝдиш ка̀кѝ си му̀сав! (J)

зрцати -ам несвр. 'усмеравати светлост на некога помоћу малог зрцала, огледалцета'. – Нѐмој ми ту з̀рцати, ѡчи ми ква̀риш! (J) (PCAHY–)

зубац зупца м *. – Нѐ мерем гарга̀шати, искрѝвли ми се зупци на га̀ргашѝ.

зублѝца ж 'ситно расцепљено дрво'. – А̀е от у̀не ц̀јепанѝцѐ иситни зублѝца̀, да ка̀шње на̀ложѝм ва̀тру. (PCAHY–)

зуп зуба м 'зуб'. – З̀уби му свѝ нѐкви к̀рљавѝ, та̀ј нѝкад нѝје бѝјѡ код зубара̀.

И

ижђикати -ам свр. *. – Вѝде е, кат си тѝ та̀ко̀ ижђика̀ла?

избалегати (се) -ам (се) свр. 'пустити из себе балегу'. – Гу̀ни и ѡталѝн, избалега̀ће ми се прѡт ку̀ћѡм.

избѣчти избѣчѝм свр. 'широко отворити, разрогачити очи'. – Избѣчѝѡ ѡчи и блѝно̀ у̀ ме.

~ **се** (на кога) 'погледати широм отворених очију и искривити лице'. – Ка̀кѝ е ро̀глав и га̀дан, жо̀ш кат се избѣчѝѡ, а мѝ у̀ плач.

изблања̀ти -ам, свр. 'блањајући истањити, истесати'. – Нѐсам до̀бро ѝзблања̀, а и нѐ мерем бо̀ље от ѡвијѝ вржѡва̀.

избобати се -ам се, свр. 'осути се приштићима по лицу'. – У̀нај мо̀ј ма̀ли ѝно се са̀в избоб̀а, нѐ знам шта̀ ћу ш ѝм. (PCAHY–)

извѣсти -зем свр. *. – У̀ ѡвијѝ нѐколко да̀на, извѣзла сам трѝ пешкѝра.

изгладнѝти изгладнѝм свр. 'изгладнети'. – Ка̀ко сам изгладнѝла, има̀ ли ѝшта го̀тово да по̀јѡм?

издурати -ам свр. 'истрајати, издржати'. – Зна̀м да ти нѝје ла̀ко, а шта̀ ћеш, мо̀раш издуратѝ.

изеклати -ам свр. 'исхеклати'. – Ка̀т си бр̀же у̀нај но̀лки сто̀љња̀к изеклала̀?

ѝзјелѝца ж и м в. *гладнѝца*. – А бр̀ате, ѡвѝ ѝзјелѝцѐ, у̀вјѝ нѐшто жва̀кћѝ!

измѐсти -тем свр. 'издвојити масноћу из млека бућкањем'. – Вр̀аћу ти ста̀п кат ја̀ измѐтем.

изра̀нти изра̀нѝм свр. 'исхранити'. – Овце су ти, бо̀ме, до̀бро изра̀њене, до̀бро си и зѝмѝс ра̀нијѡ.

йње с *. – Штã ш на вãни? Ёво ти кõсе пўне йња.

искáљати (се) йскáљãм (се) свр. 'испрљати (се)'. – Кўт си тї йшã кат си се тãкõ искáљã?

йскењкати се -ãм се свр. према *кёњкаџи*. – Кãт ће се ёднõм йскењкати и зãспати, да нè слушãм тõ њёно кёњкãње.

йсклèпати йсклèпћём свр. 'наоштрити ударајући чекићем'. – Није ми дõбро йсклèпãна кõса, мóраћу е јõпè одњёти ковãчу да е пòправї.

йскрїжати йскрїжãм свр. 'изрезати на кришке'. – Йскрїжãј тè кумпјерè, па ћемо пèћи пõлã за вèчеру.

йспарїпати се -ã се свр. 'изиграти се, искакати се (за коње)'. – Ёно се унãј мõј вранã дõбро йспарипã и дõшã сãм кўћи.

йсплакати (се) -чём (се) свр. *. – Откат плãчè, õће ли се вèће йсплакати?

йспрãтуша ж 'трећа кафа, која се понуди гостима пре него што крену кўћи, в. *дочèкуша* и *говòруша*'. – Свãрла јõј ÿã и йспрãтушу, а уна сјèди, па сјèди, ёдва õшла. (J) (РСАНУ–)

йспрõсти йспрõсїм свр. 1. 'добити прошењем као просјак'. – Бõме е õвãј сирõмãк дãнас дõста йспрõсијõ: и грã и кумпјерã и свè штõшта. 2. 'добити пристанак девојке (за удају)'. – Нõћас су дõлазли кўћи Јóвинõј и йспрõсли њїову цўру.

йстесати йстешём свр. *. – Зїћў кўћу, па су йстесãли кãмён за ћõшкове.

йстрљўшати -ãм 'добро очистити трљањем'. – Истрљўшãј дõбро тў мãју, нèћеш је шãлè õпрати.

йсфãлти (се) йсфãлїм (се) свр. 'исхвалити (се)'. – Ѓш ли се вїшè йсфãлти, слўшãм цјèлї дãн тèбе и твõе фãлёње.

йсцифрати -ãм свр. 'испеглати и уредити'. – Кãко сам те йсцифрала, мõреш на сãјам. (РСАНУ–)

йсцјèпати йсцјèпãм свр. 'насећи довољну количину (дрва)'. – Йшла би йсцјèпати ёдан нãрамак дрвã, нèћу ймати за кõнак.

йсцјепкати -ãм свр. дем. од *исцјèйãџи*. – Нãкупла сам õвијè дãшчїцã да и йсцјепкãм, штã ће ми õђе смётати.

йшћерати -ãм свр. 'истерати'. – Йшћерã га ћãћа ис кўћè, ёно га õшã кòт теткè.

Ј

јãбука ж *. – Рõдла ми унã јãбука, мóраћу подбõчти õгрãнке да се нè сломè.

јãбуковача ж 'ракија од јабука'. – Йскрїжãј свè õвè јãбуке што су õпале и мèтни у кацу, бїће дõбре за јãбуковачу.

јабучѐт"на ж аугм. од *јабука*. – Имала сам нѐкву старӯ јабучѐт"ну, тврѐдачу, ѐно е сӯши се, кӑко и нѐће, кӑлкӑ јој је гӑдѝнӑ.

јӑбуч"ца ж дем. од *јабука*. – Ёно рӑдла унӑ мӑја јӑбуч"ца, а није кӑлк зѐр"ца.

јӑвӑр -ора м *. – От јӑвора смо прӑвли прѐсл"це, тӑ ти е др̆во лагӑно, а твр̆до.

јӑвӑр"ћ м 1. 'јавор'. – Йдѐм нӑћи ѐдан дӑбар јӑвӑр"ћ за кӑсѝште. 2. дем. од *јӑвӑр*. – Видла сам мӑлијѐ, рӑвнијѐ јӑвӑрѝћӑ, мӑраћу и усећѝ за зупце за грӑбље.

јӑлов, -а, -о 1. 'узалудан, некористан'. – Тӑ ти е, брӑте, јӑлов пӑсӑ, цӑбѐ рӑдѝш. 2. 'који не може имати порода'. – Њѐсу ѝмали дјѐцѐ три године, па су лӯди говӑрли да му е жѐна јӑлова.

јӑлов"ца ж 'жена или женка животиње која не може имати порода'. – Вѐлѐ, да е знӑ да му е жѐна јӑлов"ца, нѐ би е ожѐнијӑ.

јӑње -ета с (мн. јӑњци) 'јагње'. – Мӑрӑм получти јӑњце да нѐ скӑчӯ по ѓвцама, искаљаше им вӯну.

јӑњѐт"на ж 'јагњетина'. – Нѐмӑ бӑље рӑнѐ от пѐченѐ јӑњѐт"нѐ.

јӑњећӑк м 'ограђени, преграђени део стаје у који су одвајани јагањци од оваца'. – Мӑрӑмо приградти јӑњећӑк да мѐтнѐмо у њ јӑњце, скӑчӯ по ѓвцама, нѐ мереш и умѝрти.

јӑњѐшце -ета с дем. и хип. од *јӑње*. – Дӑћидѐ у шталу да видѝш како се унӑ јӑњѐшце ѝгра по јӑњећӑку.

јӑњти (се) јӑњѝ (се) несвр. 'јагњити (се)'. – Дӑгнала сам ѓвце кӯћи, изглѐдӑ да ће се ѐдна јӑњти.

јӑњчић м дем. и хип. од *јӑње*. – Ал су ми ѓвѝ лѐпи јӑњчићи, штѐта и је прӑдати.

јӑр"на ж 'јагњећа вуна'. – Бӑме, лѐпа јӑр"на, мѐка ки дӯша. (РСАНУ~)

јӑсле јӑсӑлӑ ж пл. тант. *. – Њѐсмо га није мӑгли нӑћи; кат јӑ у шталу – ун у јаслами. Ѐ врӑжѝ мӑчак!

јӑужна ж 'обед између ручка и вечере, ужина'. – Јӑужну су жѐне нӯсле копӑч"ма у пӑпаснӑ дӑба. (РСАНУ~)

јѐдар јѐдра, -о 'добро ухрањен, дебео'. – Кӑкѝ е јѐдар, сӑв се здѐсӑ, ѐно и пӑдваљак ѝмӑ.

јѐдѝнак -нка м хип. од *јѐдѝнац*. – Тӑ е мӑј јѐдѝнак, лӯбѝ га мӑјка.

јѐдѝнац -нца м 'једини син'. – Ымали ѐднӑк сѝна, јѐдѝнца, па ѝ њѐга изгӯбише у ѓвомѐ рӑту.

јѐдѝн"ца ж 1. 'једина кћи, она која је једино дете'. – Дӯго њѐсу ѝмали дјѐцѐ, нӑјкашњѐ дӑбијӯ ћѐр, јѐдѝн"цу, ѐно е вѐће цӯра. 2. 'бројка којом се

обележава број један'. – Ел љн̄о на крају пиш̄е једин"ца, н̄е вид̄им добро.
3. 'најнижа оцена у успеху, недовољан'. – Из математик̄е је добиј̄о још едну
једин"цу. 4. 'издвојени део целине који има одређену самосталност'. – Биј̄о
кӯвар двј̄е године у једин"ци, у партизанима.

ј̄ез"чка ж 'женска особа која много прича'. – Вид̄е ј̄ез"чк̄е, вај̄е нешто
тотр̄ља.

ј̄ѐла ж *. – Ёно е, танка ки ј̄ѐла.

ј̄ѐлар -ара м 'јелова шума, јелик'. – Ајде у ј̄ѐлар, усј̄ѐци ражањ.

ј̄ѐл"ћ м дем. од *ј̄ѐла*. – Како – ћ̄е? Ёно ти љ шуми ј̄ѐл"ћ до ј̄ѐл"ћа.

ј̄ѐлов, -а, -о *. – Ваке ј̄ѐлов̄е шум̄е н̄еш ниђе наћи.

ј̄ѐсти ј̄ѐдем, р. прид. љј̄о, ј̄ѐла, -о несвр. *. – Откат сј̄ѐдиш за ст̄олом и још
н̄еси љј̄о!

ј̄ѐт"ка ж 'јектика, плућна туберкулоза'. – Вел̄е да е љмр̄о от ј̄ѐт"к̄е.

ј̄ѐтрва ж *. – Биле љ кући нас три ј̄ѐтрве, свака по осм"цу била план̄инка,
так̄о се мј̄ѐјале.

ј̄ѐчам ј̄ѐчма м *. – Добро ми е р̄одиј̄о ов̄е г̄один̄е, имаћу д̄оста ј̄ѐчма.

ј̄ѐчмен, -а, -о *. – Има ли и з̄ер̄е још ј̄ѐчмен̄ок крӯва?

ј̄ѐп̄е прил. 'опет'. – Ј̄ѐп̄е е пр̄ос̄о вар̄ен"ку п̄о себи.

ј̄ѐва ж в. *ж̄уѝа*. – Т̄о н̄ѐсам ниђе видла: више в̄оли ј̄ѐсти ј̄ѐв̄е нек м̄еса!

Изр. һ̄орав̄а ј̄ѐва 'супа без меса'. – Н̄ѐсмо љвј̄е имали м̄еса, вар̄ли смо,
боме, һ̄орав̄е ј̄ѐв̄е!

ј̄ѐжан, -жна, -о 'мекан, који нанесе ветар југо (за снег)'. – Буран с̄њ̄ек је
твр̄т, а ј̄ѐжан је м̄ек.

ј̄ѐрцати -ам несвр. 'јурити (без циља)'. – Сј̄ѐди о̄ђе, к̄ут вај̄е некут ј̄ѐрцаш?

К

ка̄бл"ћ м 'кабао дугуљаста дна у којем се држи баса (око десет литара)'.
– Баца се пр̄авла са сл̄ак̄ом и м̄етала у ка̄бл"ће, о̄стаљала се за з̄иму, па се ј̄ѐла
са п̄олама. (ДЛ) (РСАНУ~)

ка̄жип̄ут м 'кажипрст'. – Ов̄о ти е п̄алац, ов̄о ка̄жип̄ут, па в̄ѐл"ки, пр̄ст̄ења̄к
и на̄јкаш̄н̄е ма̄ћи пр̄ст.

ка̄јзер"ца ж 'врста ситне, ране крушке'. – С̄ас̄уле ми се ка̄јзер"це, м̄ор̄ам
и п̄окупити, а н̄е знам шт̄а ћу ш̄ љима т̄олкиј̄ем.

ка̄лати -ам несвр. 'грабити, захватити воду (из бунара или неке посуде)'. – За-
вати ја̄ч̄е, м̄ореш так̄о к̄алати д̄о сутра, вид̄иш да е вод̄е тек на дну шт̄ер̄н̄е.

ка̄лача ж 'велика кашика за хватање хране, сипача, кутлача'. – Зака̄лај
ми још п̄о к̄алач̄е ј̄ѐв̄е. (РСАНУ~)

ка̄ља̄в, -ава, -о 'прљав'. – Вид̄е га ка̄ки е ка̄ља̄в, ко да се три д̄ана није пр̄а.

ка̑љати (се) ка̑љам (се) несвр. 'прљати (се)'. – Шт̑а се ца̑б̑е ка̑љаш по том̑е бла̑ту!

ка̑м̑ен -ена м (мн. ка̑м̑ење) *. – Ч̑у̑ва̑ј, ба̑циће ка̑м̑ен на́ те.

кам̑ен"т, -а, -о 'каменит'. – У̑на̑ј па̑шња̑к са̑в кам̑ен"т, шт̑а на́ њ ћ̑ера̑ш ђвце?

ка̑мен"ца ж 'зидани суд у који се сливала вода са олука, као кроз филтер, и даље цевима пролазила до бунара или штерни'. – Ч̑ист̑а ки̑шн"ца је би́ла у шт̑ернама, пр̑во е са̑ ж̑л̑еба и̑шла до ка̑мен"це, па тек у̑нд̑а ц̑јев"ма до шт̑ерн̑е. (Ј) (РСАНУ~)

кам̑енчина ж аугм. од ка̑м̑ен. – Ако до̑ват̑им ђв̑у кам̑енчину, па те св̑ат̑им њо̑ме, ви̑д"ћеш Бо̑га св̑ога.

кам̑енчић м дем. од ка̑м̑ен. – Ё̑но ти до̑бри̑је кам̑енчића̑ за пи̑ља̑ње.

ка̑н"ца ж 'широки, ткани, украсни појас; део народне ношње'. – М̑ет̑н̑о и ка̑н"цу, па се са̑в ки̑нђу̑ри. (РСАНУ–)

ка̑нта ж 'већа лимена посуда'. – Ка̑нта е ста̑јала на буна̑ру, ш њо̑ме смо ка̑ла̑ли во̑ду.

ка̑нт"ца ж дем. од ка̑н̑и̑а. – Ка̑нт"ца би́ла и̑сто ли̑мен̑а, и̑мала за̑клопац и повра̑зац за̑ шта се ну̑сла. У̑ њо̑ј се ну̑сла вар̑ен"ка, м̑ле̑ко, ју̑ва и св̑ашта.

ка̑нтри̑га ж 'дрвена столица с наслоном'. – Слу̑мла ми се ђв̑а ка̑нтри̑га, не̑ма̑м на́ шта с̑јести. (РСАНУ~)

ка̑нч̑о м (мн. ка̑нчови) 'намотана пређа скинута са рашка, предмета за намотавање'. – Да̑нас сам до̑ста ђпре̑ла, пу̑н ра̑шак, биће до̑бар ка̑нч̑о. (РСАНУ–)

ка̑пак ка̑пка м 1. анат. *. – На̑тек̑а му л̑е̑ви ка̑пак, не̑ мере гл̑едати на́ око. 2. 'поклопац, за̑клопац'. – Ђста̑ ми ка̑пак ђт штука ђтворен, а̑е се и̑спни, ла̑кш̑е̑ ћеш не̑к ја̑ уза̑ шка̑ле, па га зат̑вори.

ка̑пла̑јна ж 'обао цреп на врху крова'. – По̑кр̑ли смо ку̑ћу, још са̑мо да м̑ет̑не̑мо ка̑пла̑јне по̑вр ш̑ље̑мена. (ДЛ) (РСАНУ~)

ка̑пула ж 'црни лук'. – Кру̑пна ми ка̑пула ђв̑е го̑д"не̑, ни̑кад ми та̑ка̑ ни̑је би́ла.

капу̑ле̑т"на ж аугм. од ка̑йу̑ла. – И̑ма̑м капу̑ле̑т"не̑, мо̑рем је прода̑вати.

ка̑пул"ца ж дем. од ка̑йу̑ла. – Си̑тна ми ђв̑а ка̑пул"ца, мо̑рем је ђставити за с̑јеме.

ка̑р ка̑ра м 1. 'брига, невоља'. – Ву̑к му пода̑ви̑јо̑ пе̑т ова̑ца̑, ве̑л"ки̑ ка̑р ја̑дн̑о̑ме чо̑еку. (ДЛ) 2. 'гомила дрва сложена у редове, кладња'. – Сло̑жено ми пе̑т ка̑ри̑ др̑ва̑, мо̑ра̑м и про̑дати.

ка̑рбине ж пл. тант. 'ручак и окупљање после сахране'. – У̑мр̑о у̑на̑ј Ми̑лкин д̑је̑в̑ер, ђшли сви̑ на ка̑рбине. (Ј) (РСАНУ–)

кàsеле ж пл. тант. 'справа направљена од две упоредне мотке спојене попречним даскама, служи за ношење цигле, малтера и сл.'. – Дâјдѐ, мѣтни мѣлтѣ у кàsеле, да нÿсÿмо мајсторима.

кâца ж 'ваљкаст дрвени суд отворен с горње стране, шири при дну'. – Морâм òпрати овÿ кâцу, сÿтра ћемо бра̄ти шљÿве и мѣтати у њу.

кâч"ца ж дем. од *кâца*. – Морâм промјѣнти òбрÿч на овòј кâч"ци, па ћемо мѣтати кÿпус да се кÿсели.

кâшљати кâшљѣм несвр. *. – Дòдâјдѐ ми плÿцу, ёво ме кâшљѣм ки сÿпљив.

кашљÿкати -âм несвр. дем. према *кâшљайи*. – Òвâј дјѣт вâјѣ пòмало кашљÿкâ.

кâшњѣ прил. 'касније, после'. – Дòђу кâшњѣ кò тебе, нѣ мерем сâде.

квâка ж (ген. мн. квâкâ) *. – Отворидѣ врата, мâсне ми рÿке, да нѣ мâстÿм квâку.

квâсац -сца м 'комадић теста остављен да докиса за следеће мешење хлеба'. – Òстаљали смо кÿмад"ћ тјѣста, квâсац, и дрÿгÿ дâн јòпѣ с тÿјѣм квâсцом кÿвали крÿв, није бÿло гѣрмѣ ки дâнас.

квачàн"ца ж 'врста дрвене кваке на вратима старих кућа'. – Їмали смо нѣкве квачàн"це на врат"ма и ùзл"ћ на њима, па кат òћеш да и òтворÿш, сâмо повÿчеш за тâј ùзл"ћ. (ДЛ) (РСАНУ–)

квр̄част, -а, -о 'прћаст'. – Слаткòга дјѣтета, вÿдѣ што ÿмâ квр̄част нÿс"ћ. (РСАНУ~)

кѣба ж 'врста кратког ножа на склапање'. – Не млâти тòм кѣбòм, свâт"ћеш нѣкок.

кекѣтати се кекѣћѣм се несвр. 'кикотати се'. – Зацѣнли смо се от смÿја кâко се ÿн кекѣћѣ. (РСАНУ–)

кѣња ж 'девојчица која кења'. – Кѣња мâћâ, није се нек пробудла, нâмâ кѣнкâ.

кѣњ"ца ж дем. од *кѣња*, -о. Свѣ по зѣр"цу кѣнкâ, кѣњ"ца мâћâ.

кѣнкâв, -ава, -о 'који често кења'. – Такò кѣнкава дјѣтета није њѣсам вÿдла.

кѣнкавац -вца м 'дечак који кења'. – Да ми е вÿдти кâкÿ ћеш тÿ бити мÿмак кат си тâкÿ кѣнкавац.

кѣнкав"ца ж в. *кѣња*. – Вѣл"кâ дјевòјч"ца, а ùвјѣ кѣнкâ и цмÿлÿ, кѣнкав"ца ёдна.

кѣнкати -âм несвр. 'плакати непрекидно монотоним гласом (одеци)'. – Ёно га, пробудÿдÿ се, чÿјеш кâко кѣнкâ.

кѣњò м в. *кѣнкавац*. – Чÿм нѣмâ бòцѣ ùзâ се, нâмâ кѣнкâ, кѣњò маћукнÿ.

кїдати -ам несвр. 1. *. – Нёмōј тō зуб"ма кїдати, ўзми нўж"це. 2. 'избацивати ђубре или снег (чистећи стају или цесту)'. – Њесам два дāна кїдала ђўбар испот крава̄, мораћу саде.

кїка ж 'перчин (обично код девојчица)'. – Ўшмўргā се, пōвўкā је за кикy и ўтекā, а ўна остала плачўћи.

кїкица ж дем. од кїка. – Ёст слатка, мїлї Бōже, везали јој кїкице, па само мāшē глашицōм.

кїкља ж 'широка, набрана сукња' *. – Грōта зāслан мѣтати на ва̀кō лѣпу цїговāну кїкљу. (РСАНУ)

кїнђурти (се) кїнђурїм (се) несвр. *. – Кўпли јој нўвѣ стру̀не, па се пōваздāн кїнђурї.

кїта ж 1. 'букет цвећа' *. – На̀брāла кїту цвјѣћа и нўсї ба̀би. 2. 'украш од нити или реса, везаних једним крајем, на женској торбици'. – Лѣпшѣ су кїте от цјелѣ стру̀ницѣ. (РСАНУ)

кїтина ж пл. тант. 'високе, разгранате гране; крошња'. – Вїдѣ кāко е снѣк савиō ўнў кїтину, ѣно ће се скрўшти. (РСАНУ–)

кїша ж *. – Није кїша, нег нѣква сōлика, маждї већ два дāна.

кїштра ж 'дрвени сандук, обично с поклопцем' *. – На пōду е стāјала великā дрвенā кїштра, ў нōј смо жїто држāли. (РСАНУ)

киштрѣтина ж аугм. од кїшѝтра *. – Кōлкā ми е ўнā киштрѣтина на пōду, кōлкō гōд нāспѣм жїта, нїкāко е напу̀нти. (РСАНУ)

кїштрица ж дем. од кїшѝтра *. – Кїштрица стāјала кōт пећи, ў нōј стāјале лўске за ватру. (РСАНУ)

кля̀да ж 'одсечен, одрезан дебео комад дрвета, дебео балван, трупац'. – Што ми дову̀коше о̀вў кля̀ду прѣт кућу, ја јој нїшта са̀ма нѣ мерем.

кладѣтина ж аугм. од кля̀да. – Вїдла сам ў шуми нѣкву кладѣтину, свā от вржōвā, нѣ би се нїкāко мōгла исцјѣпати.

кля̀к кля̀ка м 'вапно, креч'. – Размўти кля̀ка да ўкречїмо сōбу.

кля̀мпаж 'железнакукакојомсесостављајугредеисличнипредмети'. – Кāко би тї кућу правїјō кад нѣ знāш кля̀мпу ўкля̀пати.

кля̀мпати -ам несвр. 'состављати две греде клампом'. – Ўмијѣш ли тї дōбро кля̀мпати, нёмōј да нам се срўши.

кля̀пац -пца м в. дичāк. – Вїдѣ кля̀паца, чїјї ли је нāкō пāметāн?

кля̀пчић м дем. од кля̀пац. – Мōја кўма ймā трї кля̀пчића, лѣпи ки ја̀буке.

кля̀мпан м 'онај који има клемпаве, спуштене уши'. – Ўн кля̀мпан, а жѣна му чўкаста, на кōга ће им дјѣца бїти нāлика.

кля̀нїћ м 'клен'. – Мōрāм ў шуму трајкти кля̀нїћā за рѣцель.

клёнов, -а, -о *. – Клёново е дрво тврдо, нѣ дā се шālē рāзбти кад га цјѣпāш.

клёновина ж 'кленово дрво'. – Тврда ђвā клёновина, рўке ме забѡљеше док сам нāсјекā нāрамак дрвā.

клѣпāv, -ава, -о 'клемпав'. – Ёст гадан: клѣпāv, а бѡме и рѡглав.

клѣпаст, -а, -о в. *клѣйāv*. – Грѡтѣ, ѡпо дјѣте, ал имā клѣпасте ўши.

клѣпати клѣпћем несвр. 'ударцима чекића исправљати рез, оштрицу чега'. – Тўпа ми кѡса, нѣ мерем ни мāнти, нѣсам је клѣпā.

клѣпац -пца м 'чекић којим се клепа, откива коса'. – Не вāљā ми ђвāј клѣпац, нѣћу шālē поклѣпати кѡсу.

клѣпѣт м оном. 'звук, лупа која настаје ударањем чим тврдим о што тврдо'. – Кѡлкѡ у ўнѡј пѡљани имā ѡвāцā кат се чўјѣ нāкї клѣпѣт.

клѣпка ж 'четвртасто, лимено звоно које се ставља овцама'. – Крāви мѣтнѣмо брўнзу, кўњу прāпѡрце, а ђвцами, бѡме, клѣпке.

клѣпчār м 'ован предводник'. – Тѡ ти е ђван: имā клѣпку ѡко врāта, па кўт ѡн – свѣ ђвце зā нѣм.

клѣти се -ем се несвр. 'заклињати се'. – Нѣмѡј да се клѣтеш, вјѣрујѣм ти и вāкѡ, нā рјѣч.

клїзати (се) -ām (се) несвр. *. – Залѣдла се ўнā бāра, āјмо се клїзати.

клїчак -чка м 'дрвени клин за затезање сапона на разбоју'. – Мѣтнли смо сапоне, дѡдāјдѣ ми клїчак, да ѡ нѣга мѣтнѣм. (РСАНУ~)

клўпа ж 1. *. – Сјѣди порѣд мене на клўпу. 2. 'дрвена направа која је служила за прање веша'. – Имали смо клўпу сā трї нўге, гѡре дѣбелā дāска – нāгнўта на првў нўгу да се слѣвā вѡда. Нā нў мѣтали вѣш и тўкли прāкљачѡм. (РСАНУ~)

клупѣтина ж аугм. од *клўпа* (1). – Кѡ ти е склѣпā ўнў клупѣтину, нѣ мереш је помакћти.

клўпица ж дем. од *клўпа* (1). – Дјѣд нāправијѡ ўнуцима мāћў клўпицу за сїћāње, па се зā нў ѡтимајў.

клўпко с *. – Фāлиће ми ѣдно клўпко вўнѣ да ти зāвршїм рўкāv.

клўч клўча м 1. *. – Ћѣ е клўч да закљўчāм врāта) 2. 'оруђе за причвршћивање, одвртање, завртање врата и сл.'. – Дāјдѣ ми клўч да ти зѣру зātѣгнѣм тѡчак. 3. 'гвоздена кука којом се чупа сено или слама из стога'. – Ћѣ си ђставиѡ клўч, трѣбā ми да начўпāм сјѣна. (РСАНУ)

Изр. **бāцти, пребāцти** ~ 'досегнути степен кључања'. – Пушти сāмо да бāцї клўч, па мāкни сā ватрѣ.

кључāница ж в. *квāчаница*. – Имала сам дўго кључāницу на врāтима ѡт пѡјатѣ. (J) (РСАНУ~)

кључина ж аугм. од *кључ* (1). – На печани имали неку кључину, па кат се заглави, нe мреш шалe извади.

кључић м дем. од *кључ* (2). – Сјeћам се, имала баба некав кувeрак и бравицу на њему, па га кључићом затварала.

кѡба ж 1. 'дрвени суд у којем се држи и носи кисело млеко или сир' *. – Мора̄м ићи на̄ћи уна̄ј заклопац от кѡбe, па ћу нусти ба̄су на куплeње. (РСАНУ) 2. в. *гѡба* *. – Видe кѡлка̄ јој је кѡба на лeђима, нe мере се исправни. (ДЛ) (РСАНУ)

кѡбав, -ава, -о в. *гѡбав* *. – Кака̄ је јадна̄ баба кѡбава, сагнла се до црне зeмље. (ДЛ) (РСАНУ)

кѡбавац -авца м в. *гѡбавац*. – Јаднӣ кѡбавац, нe мере одати брес шљакe. (ДЛ) (РСАНУ–)

кѡбавица ж в. *гѡбавица*. – Уна̄ бакица, кѡбавица, обѡлела, вeлe да нeће још дуго. (ДЛ) (РСАНУ–)

кѡбица ж дем. од *кѡба* *. – Кѡбице су чѡбани нусли са̄ собом, ба̄сe или млeка у њима. (РСАНУ)

кѡвeрта ж 'ковeрат'. – Купи ми eдну кѡвeрту, трeбаће ми да напiшeм бра̄ту у армију писмо.

кѡвeртина ж аугм. од *кѡвeртиа*. – Дунесе ми поштaр неку кѡвeртину, нe знам ко ми е тѡ послa.

кѡвeртица ж дем. од *кѡвeртиа*. – Ђe си купијѡ ту ма̄ћу кѡвeртицу?

кѡвчек -ега м 'велики дрвени сандук с поклопцем у којем се чувала постељина, одећа и сл'. – Кат су се удавале, цуре ӣс куће гунле пӯне кѡвчеге рѡбe у мирaс. (РСАНУ~)

кѡжун -уна м 'капут од овчије коже с руном с унутрашње стране'. – Нeма̄ зимe за ме, видe кожуна.

кѡза ж 1. *. – Мало е кѡ код на̄с држа̄ козе. 2. 'врста лимене пећи'. – Кѡза е била на чeтрӣ нуге, имала трѡмбу, одѡзгѡ су имале пѡ два̄ кѡла. (РСАНУ~)

кѡзaљка ж 'игра удвоје у којој се повлаче зрна пасуља или каменчићи'. – Узмидe гра̄ од матерe, па ћемо направити кѡзaљку да се кѡзaмо.

кѡзати се кѡзaм се несвр. 'играти се козaлке'. – Нацртaјдe кѡзaљку да се кѡзaмо кад ништа нe радимо.

кокошиња̄к -иња м 1. 'кокоши гној, ђубре'. – Дѡбар, бѡме, ѡва̄ј кокошиња̄к за̄ ђубар. 2. 'загнојено месо око нокта' *. – Њeсу јој никад нӯкти били пӯни кокошиња̄ка̄ ки саде. (РСАНУ)

кѡлац кѡца м (мн. кѡци, ген. мн. кѡлаца̄) 'краћа мотка зашиљена с једне стране'. – Узмеш два̄ кѡца, тѡ ти е кѡље, завучеш под навиљак сјeна, уватe двѡе и нӯсe.

кòлāч -áча м *. – Каквијē е свē било колāчā на свādби, нē знаш кòји ш пр̀во пр̀обати.

колāчић м 1. дем. од *кòлāч*. – Дāјдē ми још єдан колāчић, штò си и тākò ситно изрезала. 2. 'врста колача; уштипак' *. – Умјесидē колāчићā за вèчeру. (РСАНУ)

кòлeшa ж 'коза са црним, смеђим и белим шарама' *. – Дрāжā ми е òвā кòлeшa нeг дeсeт бјeлeшā. (РСАНУ)

кòловòс м 'траг од колских точкава'. – Прeкò њивe вòзли ђубар, па нāправи кòловòс.

кòлe с зб. им. од *кòлац*. – Нāјбòлe кòлe за нāвильке је от лeскòвòк или јeловòг дрвeтa.

кòлeвкa ж 'колевка'. – Мeтнū га у кòлeвкy и лyљaјy дoк нe зaспe.

кòлeвчицa ж дем. од *кòлeвкa*. – Штā ће ти у нāрāмкy, мeтни га у кòлeвчицy, зaспaћe.

кòлeр кòлeрa м 1. 'овратник'. – Сāмо су кaпyти имали кòлeрe, āлине њeсу. 2. 'појас око сукње'. – Пoпyстићeш ми зeрy òвāј кòлeр, тјeсан ми шòс.

кòлeрић м 'манжетна на рукаву'*. – Пāло ми нeћe пyцe са кòлeрићa. (РСАНУ)

кòпa ж 'плетена папуча подшивена кожом'. – Нāзyјдe тe кòпe, прeлāд"ћeш ce! (РСАНУ~)

кòпeртa ж 'ткани прекривач од разнобојне вуне'. – Ма имāм и бильāцā, ал ми лeпшā òвā кòпeртa штo е шарeнa. (РСАНУ~)

кòпeрт"цa ж дем. од *кòпeрт"цa*. – Жeнe су тkāлe и мāle кòпeрт"цe зa дјeтињe лyљyшкe. (РСАНУ~)

кòпилāћ -āћa м 'ванбрачни син'. – Кāкo е сазнā да није њeгов сīн нек кòпилāћ, нī с кīм нe дивāнī.

кòпилe -eтa с (зб. мн. кòпилāt) 'ванбрачно дете'. – Òстaлa е стāрā цyрa, није се нīкāкo удāвaлa, жīвлa сāмa сa свòијeм кòпилeтoм, а ùнāј њeн, кa мyмaк, ал ис дòбрe кyћe, није кāшњe ћијò да чyје ни зa њy, ни зa дјeтe.

кòпил"ти се кòпил"им се несвр. 'рађати (за неудату жену или девојку)'. – Вeлe да се ùнa и пр̀во нек се yдāлa кòпил"лa.

кòпил"цa ж 'ванбрачна кћи'. – Нāкī мyмaк, па да кòпил"цy yзмe зa жeнy, а штā ћeш, кад нeћe нeг њy.

кòп"цa ж дем. од *кòпa*. – Оплeлa бāбa мāћe кòп"цe, тāмāн зa мe.

кòпн"ти кòпн"им несвр. 'копнити, нестајати са тла, топити се (о снегу и леду)'. – Кòпнī – прāвā е шаромeт"нa: нeћe имā, нeћe нeмā сњeгa.

кòпyн -yнa м 'особа склона свађи, лyтњи, тучи'. – Видe yнoгā кòпyнa кāкī е yсòвaн, сa свāкīм òћe да се тyчe. (РСАНУ~)

копунџи се *копунџим* се несвр. 'љути се без разлога, мргодити се; свађати се'. – Шта се *нама* копунџиш, *каки* си *усован*, *не* мере се с *тобом* ни диванџи. (РСАНУ~)

копунџа м дем. од *копунџи*. – Кат си *бијо* *маћи*, *каки* си *бијо* копунџа, вјечито се *дѣра* и *плака*. (РСАНУ~)

коричанац -нца м 'нож с корицама'. – Ёси *узб* *коричанац* да се *нужамо*?

кѡса ж 'пољопривредно оруђе'. – *Купијо* сам *јуче* *косу*, *сутра* *ћу* *нама* *ићи* *кѡсти*.

кѡсац *кѡсца* м 'косач, онај који коси'. – Ош *имати* *дѡвѡљно* *кѡсаца* да *пѡкосите* *свѡ* *унѡ* *ливаду*?

кѡсе ж пл. тант. 'коса, власи'. – *Има* *љѣпе*, *брѣноване* *кѡсе* *дѡ* *пѡ* *лѣђа*. (РСАНУ~)

кѡсидба ж *. – *Оставла* сам *најбољѣ* *јање* за *кѡсидбу*.

кѡсиште с 'држак, држаље косе'. – *Јуче* сам *прѣбијо* *кѡсиште* *кѡсѣћи*.

кѡст *кѡсти* ж *. – *Како* се *стањијо*, *кѡсти* *му* *испале*.

Изр. **мртвѡ кѡст** 'израслина под кожом (обично на руци)'. – *Искѡчила* *ми* *мртвѡ* *кѡст* *изѡ* *шакѣ*.

кѡсти *кѡсим* несвр. 'косити'. – *Скѡпла* сам *пѣт* *кѡсаца* и *ѡшли* *су* *кѡсти*.

кѡчѣт ж 'дебела и оштра длака (свињска, телећа или козја)'. – *Чѣтке* *њѣсмо* *кѡповѡли*, *нек* и *правли* *от* *кѡчѣти*.

кѡчѡћ м дем. од *кѡлац*. – *Ўдаридѣ* *дѡбро* *кѡчѡћ* да *припнѣм* *краву*.

кѡш *кѡша* м 'плетена кошара од прућа, служи за ношење сена'. – *Видѣ* *има* *ли* *кѡји* *празан* *кѡш* да *дѡнесѣм* *сјѣна* *кѡњима*.

кѡшуља ж 1. 'део мушке одеће'. – *Искаља* *ти* се *кѡљѣр* на *кѡшуљи*. 2. 'део женске одеће из два дела: горњи, ткани – *кошуљац* и доњи – *крило*'. – *Скалѡла* *све* *са* *себе*, *ѡстала* *у* *кѡшуљи*. (РСАНУ~)

кошуљац -љца м 'горњи, ткани део кошуље, в. *кѡшуља* (2)'. – *Фѡли* *ти* *ѣдно* *пѡце* на *кошуљцу*. (РСАНУ~)

кравѡ ж *. – *Ћѣ* *ми* *ѣ* *кравѡча* да *идѣм* *мѡсти* *кравѣ*?

кравѣтна ж аугм. и пеј. од *кравѡ*. – *Кѡлка* *ми* *ѣ* *ѡвѡ* *кравѣтна*, а *дѡвѡ* *двјѣ* *литре* *варѣнѡкѣ*.

кравѡца ж дем. од *кравѡ*. – *ѡвѡ* *ми* се *кравѡца* *ѡблизнула*, *не* *знѡм* *како* *ће* *и* *пѡдигнѡти*.

кравѡти (се) *кравѡим (се)* несвр. 'кравити се; одмрзавати, отапати се'. – *Ўњѣ* *ла* *сам* *ѡвѡј* *вѣш*, *смрзѡ* *се* *нѡнас*, *ѣво* *се* *пѡчѡ* *кравѡти*, *свѣ* *ми* *вѡда* *пѡ* *кући*. *Сњѣк* *се* *кравѡи*, *сѡмѡ* *бљѡзгавѡца* *пѡ* *дворѡшту*.

кравѡча ж 'дрвени суд за млеко (при мужи крава)'. – *Дѡјдѣ* *ми* *кравѡчу*, *идѣм* *мѡсти* *кравѣ*.

крѐвет м *. – Ўн̄о изнад гла́вѣ на крѐвету се звало ўзгла́вн"ца, а нїзбрдо биле за́ста́вн"це.

крѐвѣтак -тка м дем. од *крѐвѣтї*. – Бїли нѣкви вѣл"кї крѐвети, испод нї стајали дјѣтињї крѐвѣци.

крѐветнїна ж 'крѐветна опрема, постељина'. – Имали нѣкве др̄венѣ кѡвчеге, ў нїма др̄жѣли крѐветнїну.

крїва ж 'штап који је на доњем крају савијен попут српа, служи за чобанску игру *крївање*'. – Мўмци су прѣвли нѣкве крїве, от др̄вета, на̀кѡ кўке, ѡтешў окрўгл"це и такѡ су се крївали сѡ тијѣм крївами.

крївати се -ам се несвр. 'играти се кривама'. – Кад мўмци бўдў кѡд блѣга, усјече свѣкї сѣби по ѣдан штап којї имѡ на дну кўку, тѡ се зѡвў крїве. Направѣ од др̄вета окрўгло и ѣдно дрўгѡме тѡ др̄во крївами бацајў, такѡ се крївали, ки данас лѡптѡм.

кривѡшија ж и м 'особа искривљена врата'. – Жѣна му ћѡпеша, а ўн кривѡшија, ћѣ су се сѡмо нашли!

крїжа с пл. тант. анат. 'крста'. – Обўцидѣ пр̄слук, чўвѣј крїжа.

крїжати крїжѡм несвр. 'резати у кришке'. – Ўзми нўж"ћ и крїжѡ ѡвѣ јѡбуке, пўшти дўње, јѡ ћу нї, тврѣ су за те.

кр̄кати кр̄кѡм несвр. вулг. 'халапљиво јести'. – Вїдѣ га ал кр̄кѡ ка парїпина.

кр̄каче ж пл. тант. 'велики, збијени зуби'. – Кад нѣко имѡ натѡварене зўбе, рѣчѣмо да имѡ кр̄каче. (РСАНУ~)

кр̄љѡв, -ава, -о 'крњав'. – Јѣде бѡба, бѡме, дѡбро с ѡнијѣм кр̄љавијѣм зўбима.

кр̄ма ж 'храна за стоку'. – Имѡш ли кр̄мѣ за зїму?

кр̄мак кр̄мка м 1. *. – Ў старѡ дѡба смо говѡрли прѡсац, а сѡде кр̄мак. 2. погрд. 'човек који много јѣде'. – Вїдѣ кр̄мка кѡко се јѡпѣ набўбѡ, кѡкї је дѣбѡ!

кр̄мача ж *. – Ўнѡ мѡја кр̄мача опрѡсла десѣтеро.

кр̄мѣљ -ѣља м *. – Ўмїј се, пўне ти ѡчи кр̄мѣљѡ.

кр̄мѣљав, -а, -о 1. 'с крмѣљима у очима'. – Нїје се ўмїјѡ, сѡв је крмѣљав. 2. 'који је без снаге и воље'. – Пўшти ме, сѡв сам крмѣљав, нѣсам данас нї за шта.

кр̄мѣљати -ам несвр. 'вући се, ходати без снаге, с муком, малаксало'. – Нїшта нѣ рѡдї, сѡмо кр̄мѣљѡ пѡ дворїшту. (РСАНУ~)

кр̑мет"на ж 'крметина, прасетина'. – Набу́ба се кр̑мет"нѐ, вѐлї да му дò сутра нѐ требā јѐла.

кр̑ошња ж *. – Òвā лїпа їмā вѐл"ку кр̑ошњу, дòбра ладòв"на пòд њòм.

кр̑ошњаџ, -а, -о 'који има велику, бујну крошњу'. – Ў дворїшту сам їмала кр̑ошњаџ òрас, ал свѐгā ми га вјѐтар скр̑шијò.

кр̑пан м (ген. мн. кр̑панā) 'простирка саткана од крпа'. – Мòреш јòпѐ прòстрјѐти кр̑пан, ѐво сам òпрāла пòт. (РСАНУ~)

кр̑пље ж пл. тант. *. – Од лѐскова прўћа на̀правѐ се гўжве за нўге и рўке и нѐ мере се ўпадати ў сњѐк, тò су ти кр̑пље.

кр̑тол м 'плетена корпа у којој су стајале кашике'. – Ёно ти жлїцѐ у кр̑толу, вїдїш ли га, вїсї више стòл"цѐ у нўглу. (Ј) (РСАНУ–)

крўв м (мн. крўви, ген. крўвā) 'хлеб'. – Дајдѐ ми јòш ѐдну шњїту крўва.

крузāна ж 'чардак у којем се држи или суши кукуруз, кукурузана'. – Їдѐм òчистити крузāну да мѐтнѐм ў њу кўрузе.

крузāн"ца ж 'дрвени сандук у којем се млаћѐњем одвајало зрно од клипа'. – Изāспи врѐћу кўрўзā у крузāн"цу и дòвати ми млāтац да и скрўнїм.

крузòв"на ж 'њива са које је обран кукуруз'. – Преòри крузòв"ну да на прòљеће пòсијѐмо шѐн"цу.

крузòвн"ца ж 'хлеб од кукурузног брашна, кукурузница'. – Òшā ў шуму сјѐћи дрва, а њѐсам му їмала нїшта спрѐмти зā јаужну, сāмо зѐру крузòвн"цѐ.

круна ж 'кокош са круном, ћубом на глави'. – Бїло ў мене и крунā и крунāшā, нѐ бòј се.

крунāш -āша м 1. 'петао са круном, ћубом на глави'. – А ўнāј твој крунāш ми на̀падā свѐ кòкоши. 2. 'човек густе, коврцаве косе'. – Вїдѐ крунāша, мālā му шўбара. (Ј) (РСАНУ~)

крунџи крунїм несвр. 1. 'крунити; дробити, ситнити, мрвити'. – Штā крунїш тāј клās, нїје јòш сазòријò. 2. 'одвајати зрње са кукурузног клипа'. – Ў стāрā дòба кўрузи се крунџи у крузāн"ци.

крун"чица ж дем. од *круна*. – Лѐпе су ми и шāрке и пїргастѐ, ал гāдне òвѐ крун"чице.

крупа ж 'град, туча'. – От òвѐ крўпѐ нѐ видїш пр̑ст прѐд оком.

крўшка ж *. – Бїло кòд нās нѐколко вр̑стā крўшāкā: кāјзер"це, батлаче, жўјице, мѐдњаче...

Изр. **цр̑нā** ~ 'мала, округла, једе се кад сагњи, обично се од те врсте правила ракија'. – Їмаћу òвѐ гòдинѐ дòста ракијѐ, рòдле ми цр̑нѐ крўшке.

крўшк"ца ж дем. од *крўшка*. – Бїле су пò шуми нѐкве сїтнѐ, дївјѐ крўшк"це.

крѹшковача ж *. – Коју ћеш: имам шљиве и крѹшковаче, прѹвај која е бѹља.

крушчѣтна ж аугм. од *крѹшка*. – Рѹдла ми ђва старѹ крушчѣтна, нѣ знам како ћу је сабрати.

крѹшчтна ж аугм. од *крѹв*. – Кѹлкѹ ти е братван кад је вѹлкѹ крѹшчтна?

крѹшчћ м дем. од *крѹв*. – Штѹ си укувала вако мѹли крѹшчћ, ја би га сам мѹга поести.

крѹшан, -шна, -о 'који је лепог, складног стаса; наочит, снажан'. – Била сам на зѹору и вѹдла крѹшна мѹмка.

крѹшти -им несвр. 'кршити, ломити'. – Нѣмѹј крѹшти грање, бѣри лѣпо тѣ трѣшње!

кѹвати -ам несвр. 'месити'. – На Бѹжћ смо ѹвје кѹвали чѣснцу, ѹ нѹ мѣтали дѹнар.

кѹвер м 'дрвени, правоугаони ковчег, димензија 60–40–40 см, који се може закључати, момци су у њему носили ствари кад су ишли у војску'. – Канда идѣ у Амѣрку, а не ѹ војску: нѹтрпали му стварѹ, нѣ би стѹло ѹ пѣт кѹверѹ, а нѣ у ђвај ѣдан. (РСАНУ~)

кувѣрак -рка м 1. дем. од *кѹвер*. – Спѹковали смо му сѹмо ѹнѹ шта мѹре стѹти у кувѣрак, ал штѹ ти е тѹ. (РСАНУ~). 2. 'мањи дрвени сандук у којем се обично држала кафа, шећер и сл.'. – Дрѹжала баба кѹву у кувѣрку, па кат изгубѹ клѹчић, нѣ мере дѹ нѣ.

кѹглов м 'врста колача од брашна, млека, јаја и шећера, печен обично за Божић и славе'. – Кад баба испечѣ кѹглов, свѹ кѹћа миришѣ.

кѹдрѹв, ава, -о 'који има коврцасту косу'. – Кѹдраве јѹ кѹсе ки у ђвѣ.

кѹђеља ж 'мера предива – смотак вуне који може да стане на преслицу, кудеља'. – Дѹјдѣ ми тѹ кѹђељу да привѣжѣм на прѣслцу, да опрѣдем за приглѹвке.

кѹзѹв -ђва м 'суд од коре младог дрвета (обично за јагоде, купине и сл.)'. – Сврнѹ ми дѹѣт кѹзѹв, па ћу сѹтра поњѣти ѹ шуму, набрати ѹ њ јагѹдѹ. (ДЛ)

кѹја ж 1. 'женка пса'. – Добријѣ штѣнаѹ у ђвѣ кѹјѣ. 2. фиг. и пеј. 'женска особа рђавог морала'. – Тѹ кѹју ѹ кући свѹјѹј вишѣ нѣћу да вѹдим!

кујѣтна ж 1. аугм. од *кѹја* (1). – Рѣцидѣ ђвѹј свѹјѹј кујѣтни да нѣ лаје на дѹѣте, ѣно се заѣнѹ от плѹча. 2. аугм. и пеј. од *кѹја* (2). – йна кујѣтна свѹкѹ нѹћ у кафѹни с лѹдима.

кѹјин, -а, -о 'који припада куји'. – Ћѣ ти е ѹна кѹјина падела, да јѹ ѹспѣм ђвѹ зѣру варѣнкѣ?

кѹјица ж 1. дем. од *кѹја* (1). – Нѣмам ја кујѣтну, мал кѹјицу. 2. в. *кѣба*. – Дѹдѹјдѣ ми кѹјицу да ђвѹ прѣрежѣм. (РСАНУ~)

кѹка ж * – Имаш ли какву кѹку да објесим овај пршут?

кѹкица ж 1. дем. од кѹка. – Закачи тѹ, за тѹ кѹкицу. 2. 'украсна копча на чарапи'. – Мили Бѹже, љепијѹ кѹкица и спѹњѹица на тијѹм натѹкачами. (РСАНУ~)

кѹм м * – Код нас ти е едан чѹек и крштенѹ и вјенчанѹ кѹм.

кѹма ж * – Давно е кѹм ѹмрѹ, ал се кѹма кашњѹ није удавала.

кѹмати се кѹмам се несвр. 1. 'поздрављати се с ким називајући се кумом'. – Кѹмајѹ се кад гѹт се видѹ, а њѹсу кѹмови. 2. уч. од кумѹвати 'обнављати кумство генерацијама'. – Имѹ веће пѹт кѹљѹна како се ѹни кѹмајѹ.

кѹмашин м хип. од кѹм. – Њѹсам прѹша, а да ме није ѹставијѹ мѹ кѹмашин и пѹзвѹ на рѹкију.

кѹм"ћ м 1. дем. и хип. од кѹм. – Кѹм"ћа вѹлим ки брѹта. 2. 'дете које је кум крстиѹ'. – Видѹ ѹвок мѹк кѹм"ћа, правѹ мѹмч"на, а кѹ да сам га јѹчѹ крстиѹ.

кѹм"ца ж 1. дем. и хип. од кѹма. – Вѹлѹш да нѹ знаш мѹју кѹм"цу? Тѹ е жѹна ѹд мѹк кѹма Мићѹ. 2. 'женско дете према своме куму'. – Пѹрѹсла, бѹме, мѹја кѹм"ца, ѹво е веће цѹра за удају.

кѹмѹвати кѹмујѹм несвр. *. – У сѹботу ће крст"ти мѹлѹк, па ме звѹли кумѹвати.

кѹмпјѹр -ѹра м 'кромпир'. – Дунѹсидѹ кумпјѹрѹ ис ајѹта, па ћѹмо пѹћи пѹлѹ.

кѹмство с * – Нашѹ кѹмство трѹјѹ јѹш от шѹкундјѹдѹ.

кѹмуна ж 'махуна, боранија'. – И кѹмуне се нѹкад вѹрле ки скрѹшке, ал јѹ и њѹсам вѹлла.

кѹмуша ж 1. 'клип са којега је окруњено све зрње, кукурузина'. – Дунѹси кѹрпу кѹмѹша, дѹбре су за ватру. 2. 'суве стабљике са којих су обрани зрели клипови кукуруза'. – Ыдѹм пѹжети кѹмушу да дѹдем крѹвамаи.

кѹмѹшѹља ж 'жена која комуша кукурузе'. – Ымала сам сѹнѹћ дѹсет дѹбријѹ кумѹшѹлѹ, свѹ смо стѹгле окумѹшати.

кѹмѹшати -ѹм несвр. 'одвајати, чистити кукурузне клипове од стабљике'. – Стѹгли ми кумѹшѹчи, ѹдѹмо кумѹшати нѹ би ли за видла ѹкумѹшѹли.

кѹмѹшѹч -ѹча м 1. 'мушкарац који комуша кукурузе'. – Њѹсу се јѹш скѹпли кумѹшѹчи, нѹћѹмо шѹлѹ данас завршати. 2. 'заострено дрвце помоћу које се одваја комуша од клипа'. – Направи пѹтнајст кумѹшѹчѹ, ѹмаћѹмо, бѹме, пѹсла.

кѹмче -ѹта с (зб. мн. кѹмчѹт) в. кѹм"ћ (2). – Нѹ би ѹвѹ свѹе кѹмче пѹзнѹ да га ћѹ срѹтнѹм, кѹлки е пѹрѹстѹ.

кѹнац кѹнца м 'конац'. – Кѹпидѹ ми кѹнца да зѹру ѹклѹм.

кунупља ж 'конопља'. – Колка ми е ова кунупља разграната, имаћу од нѐ литру сјѐмена.

кунупљѝште с 'конопљѝште; место где је посијана конопља'. – Мораћу овѐ год"нѐ нагнујити кунупљѝште да ми будѹ бѹлѐ кунупље.

куншија м 'комшија, сусед'. – Имала сам добрѹк куншију, такѝ ми ни браћ нѐ би бѝјѹ.

куншијица ж 'комшиница, суседа'. – Није код мене стап, ѐно га кот куншијицѐ.

кѹрус -уза м 'кукуруз'. – Ёно ѝ ѹ бѹјти, крѹнѐ кѹрузе.

кѹрушчић м дем. од кѹрус. – Одвојѝнемо овѐ сѝтнѐ кѹрушчиће за крѹмке.

кѹтлача ж в. *калача*. – Вѐли да се наела, а ѹзѐла сѹмо ѐдну кѹтлачу граа.

кѹч"на ж (обично мн.) 'кучина'. – Морѹм ѝћи кѹпти прѐље да ми прѐдѹ кѹч"не.

кушѹнел м 'јастук'. – Нѐ мерем ни"како заспати ако ми није мѐкан кушѹнел, на"кѹ, пѹн пѐрја. (ДЛ)

кушѹнела ж в. *кушѹнел*. – Кушѹнеле што и је мѹја бѹба прѹвла бѝле пѹне пѐрја. (Ј)

кушѹнел"ћ м дем. од *кушѹнел*. – Мѐтни ми овѹј маћѝ кушѹнел"ћ ѹ тѹ лѹљушку.

Л

лабрња ж в. *гѹб"ца*. – Не шукѐтај, зачѐпићу ти тѹ твоју лабрњу!

лабрњати -ѹм несвр. вулг. 'брбљати'. – Ўна чѐпркал"ца јѹпѐ нѐшто лабрња.

лаја ж 'црна овца'. – Видѐ моѐ лајѐ, мѹреш је пѹзнати на"ма међу ѹвијѐм жѹнами.

лајати -ѐм несвр. 1. *. – Ўнај на"ш цѐко лајѐ по свѹ нѹћ. 2. вулг. 'псовати, говорити ружно о некоме'. – Ел ти тѹ јѹпѐ лајѐш, добро сам чѹо штѹ си рѐкла.

лапрѹдати и **лапрѹдати** -ѹм несвр. 'блебетати, причати глупости'. – Ўна њѐгова жѐна сѹмо зна лапрѹдати, пѹваздѹн бѹза по сѐлу.

ластав"ца ж 1. 'ласта'. – Ў јесѐн ластав"це ѹдлазѐ, а на прѹлѐше се врѹћајѹ. 2. 'део челног кућног зида који се завршава у виду троугла, забат'. – Аткиња ми се ѐдна дѹска од ластав"цѐ, па ми наметѐ сњѐга на пот.

латѐрна ж 'светилка, фењер'. – Понѐси латѐрну кат пѹћѐш у прѐло.

лаче лѹча ж пл. тант. 'хлаче, панталоне'. – Прѹво се говорѹло панталѹни, а ка"шњѐ и звѹли лаче.

лѐд"на ж 'ледина'. – Кривали се на лѐд"ни, па се накупѝ травѐт"нѐ.

лѐдињак -њка м 'мали комад ледине'. – Имѹ ли змија у ѹномѐ лѐдињку?

лѐр м 'учитељ'. – Дошā е нӯвī лѐр у школу. (Ј)

лѐр"ца ж 'учитељица'. – Није нам лѐр"ца прегледала задаћу. (Ј)

лѐр"чин, -а, -о 'који припада лерици'. – Пушти тӯ, тō е лѐр"чина књиґа.
(Ј) (РСАНУ–)

лѐров, -а, -о 'који припада леру'. – Биō сам у лѐровōј кӯћи, сām живī. (Ј)
(РСАНУ–)

лѐт"ти -īm несвр. 1. 'летети'. – Кōјā е унō тїца што нākō високо лѐтī)
2. 'трчати'. – Видѐ мālōк, лѐтī ки вјѐтар. (РСАНУ~)

лѐтка ж 'железна шипка на чекрку на коју се натакне цев када се суче'.
– Узмидѐ лѐтку и насучи ми нѐколко цјѐвī пōткѐ. (ДЛ) (РСАНУ–)

лигӯрати се -ām се несвр. 'возити се на лигурама, сањкати се'. – Пā сњѐк,
па се пōваздāн лигӯрајӯ. (ДЛ)

лигуре ж пл. тант. 'врста саоница направљених од дрвета'. – Направијō
ми дјѐд лигуре, āла ћемо се лигӯрати! (ДЛ)

лијеп м 'креч, малтер'. – На брвнаре се прво мѐлта, нāбаца мѐтала, па
ундā пō томѐ лијеп, ал је, нѐ бōј се, чѐсто òпадā. (РСАНУ–)

липсати -ām свр. 'уморити се, задихати се'. – Лѐтијō чӯдо, па липсā, ѐно
га, нѐ мере мākнти.

лиса ж 'овца с црно-белим пегамa по лицу'. – Кāко да ти вѐлīm, лїса ти
е нākō лїсаста по лїцу.

лисаст, -а, -о 'који има црно-беле пеге по челу и лицу (обично за овце)'.
– Јōпѐ ми е нѐђе забасāла єдна óвца, унā лїсастā.

лисац лїсца м 'коњ жуте длаке'. – Нѐмā лѐпшѐк òд мōг лїсца.

листер м 'врста сјајне, глатке и лагане вунене тканине'. – Направијō ми
шњāјдер одјѐло од лїстера.

лōј лōја м *. – Зākлала сам дебѐлу óвцу, истòпла пѐт кїлā лōја.

лојан"ца ж 'лојена свећа'. – Òставидѐ зѐру тōгā лōја, трѐбаће нам зīmӯс
за лојан"це.

лòкати лòчѐм несвр. 1. *. – Успидѐ зѐру варѐн"кѐ мāчки у чāk"цу да лòчѐ.
2. фиг. и пеј. 'прекомерно пити'. – Видѐ унѐ женѐт"нѐ, ал лòчѐ рāкију.

лòква ж *. – Унā пòт кућōм нāшōм звāла се лòква Ђукића.

лòкв"ца ж 1. дем. од лòква. – Изà кућѐ имāмо єдну мālӯ лòкв"цу. 2. 'мала
удубљења, јамице на образима'. – Кат се смїје, још је лѐпшā збок унијѐ
лòквїцā. (РСАНУ~)

лунчāн"ца ж 'ткана торба четвргастог облика са четири ручке, за ношење
посуда са храном'. – Ёси ли мѐгла рукатку у лунчāн"цу да нӯсīm кòсцима
јѐсти?

лѳтра ж (обично мн.) 'бочна ограда на колима у облику лестава'. – Мѳтни-де лѳтре на кѳла, идѳмо по сјѳно.

лѳбура ж 'дубоки дрвени сандук без поклопца'. – Дунѳси ми ис ѳнѳ лѳбурѳ ѳдно вѳриво гра, па ѳу мѳтнти да се вѳри.

лѳбурѳ"на ж аугм. од *лѳбура*. – Остало ми зѳру гра на дну ѳнѳ лѳбурѳ"нѳ, нѳкако га дѳват"ти.

лѳбур"ца ж дем. од *лѳбура*. – Идѳм ѳднѳти ѳвѳ шпѳце од масѳрачѳ у ѳнѳ лѳбур"цу да се сѳшѳ.

лѳжњѳк м 'крпа која се ставља преко корита када се лужи рубље'. – А лѳжњѳк смо мѳтали да нам лѳкшија нѳ идѳ ѳ веш. (РСАНУ~)

лѳжти лѳжѳм несвр. 'лужити, прати у лугу'. – Њѳсмо ѳмали прѳшка, нек с лѳкшијѳм лѳжли вѳш.

лѳкшија ж 'смеша луга и воде којом се прао веш'. – Мѳрам прѳсијати лѳга да направѳм лѳкшију, па ѳу прѳти прѳње. (РСАНУ~)

лѳнац лѳнца м 'лонац'. – Кат идѳмо на пѳдушје, свѳк нѳси по лѳнац кѳпуса, гра ил нѳшто, па тѳ тѳмо јѳдемо, тѳки е бѳјѳ ѳбичѳј.

лѳћѳрда ж 'импровизована, примитивна светиљка састављена од стаклене боце, фитиља и петролеја'. – Тѳ си мѳтно лѳћѳрду, дајдѳ ми е вѳмо да е ѳбјесѳм, смѳкло се. (РСАНУ~)

лѳч лѳча м 'светиљка'. – Нѳ видѳм прѳсти, смѳкло се, а нѳмам лѳча.

Љ

љѳвача ж 'колач од јаја, сира и скорупа, печен испод пеке'. – Дуњѳћу ти ја слѳкѳ, па направѳ дјѳци лѳвачѳ да се најѳ. (ДЛ)

љѳска ж 'шиб и грм из пор. бреза чији је плод лешник'. – От ѳвѳ лѳскѳ направѳћемо дѳбро грабљѳште.

љѳстве -ѳвѳ ж пл. тант. 'лестве, мердевине'. – Како мѳре бѳти ѳстѳ: лѳстве су ти с гѳзѳштима, а лѳтре с кѳчићима.

љѳшњѳк ж 'лешник'. – Накупидѳ лѳшњѳка, трѳбаће ми за тѳрту.

љѳбова ж 'крава беле главе и врата'. – Ако ѳма ѳјѳлу главу, зѳвѳмо е лѳбова, а ѳма и лѳпијѳ.

љѳљати (се) лѳљѳм (се) несвр. *. – Нѳвикѳ да се лѳљѳ, разблѳдли га, пѳшти ти ѳѳга нек кѳњка, зѳспаће.

љѳљкати (се) -ѳм (се) несвр. дем. према *љѳљѳши (се)*. – Пѳмало га лѳљкај, нѳ би ли зѳспѳ.

љѳљнти лѳљнѳм свр. према *љѳљѳши*. – Кѳт се прѳво пробѳдијѳ, лѳљни га јѳш зѳру нѳ би ли јѳпѳ зѳспѳ.

љўљушка ж 'већа колевка'. – Їмā ў соби кољєвч"цу за мāћō дјете и лўљушку за òвō стāријє.

љўпина ж 'љуска, опна којом су обавијени плод, семе биљке, јаје и сл.'. – Нє-кї су и лўпине от јāјā бāцāли у спїрине крмцима.

љўска ж 'део дрвета који се одвоји, слўшти приликом тесања, цепка'. – Натєши ми лўсāкā от цјєпан"цє да лāкшњє пòтпāлим вāтру.

љўшч"ца ж дем. од *љўска*. – Нāкупи ми ўнијє ситнијє лўшчїцā, єво ми се ўтрнў вāтра.

М

мāгла ж (мн. мāгле, ген. мāглї) *. – Бїла мāгла, па сам зāбасā.

маглòв"т, -а, -о *. – Кат је тāкō маглòв"то, нїшта ми се нє рāчї рāдти.

маглўшт"на и **маглїшт"на** ж аугм. од *мāгла*. – Кòлкā е маглўшт"на, пāзи кāкō вòзїш!

мāждєти -їм несвр. 'ситно падати (за кишу)'. – Òвā кїш"ца пòвздāн мāждї, нїкāкō да прєстанє.

мāја ж 'дебели плетени џемпер'. – Ёво ти вўнє, оплєти ми мāју, ал нāкō сїњаву.

мāјєт"на аугм. од *мāја*. – Штā си òбўкла тў стāрў мāјєт"ну, вїдїш да се свā скєсала.

мāјка ж 'свекрва'. – Їмала сам дòбру мāјку, вāјє смо се слāгале.

мāн"т, -а, -о 'махнит, луд, бесан'. – Бјєж òд њєга, вїдїш да е мāн"т, још ће те чїме опāтрѣти.

мāтєр ж 'мајка'. – Нє мерем с вāми, бòлесна ми е мāтєр.

мāтичāр м *. – Пр̀во рāта е пòп вјєнчāвā, а кāшњє сāмо мāтичāр.

мāтичāрка ж *. – Кат сам се јā вјєнчāвала, бїла е мāтичāрка ўнā Дāн"ца Мāјкова.

мāтрўн -ўна м 'болест желуца'. – Вєлє да е ўмрō од матрўна.

мāћа ж 1. 'телесна мана, деформитет или болест код човека'. – Ни дòктўри њєсу знāли штā му е, кāкву е мāћу їмā. 2. 'пега, мрља'. – Штā си кўповā òвє јāбуке, вїдїш да їмāјў мāће.

мāћан, мāћна, -о 'оштећен маћом, пегав'. – Свє òвє крўшке што су пāле, сāt су мāћне.

мāћија ж 'маћеха'. – Њєсам вјєровāла да ти мāћија мòре бїти ки мāтєр док се мōј ћāћа нїје ожєнијō и дòвō нам ў кућу тў жєну, а сāде ми е ки мāтєр.

мāша ж 'ватраљ, ожег'. – Дòдāјдє ми мāшу да зāпретāм вāтру.

мāш"ца ж дем. од *мāша*. – Вєл"кā мāша је зā òгњїште, а мāлā, мāш"ца, зā шпāркет.

- мѣбл"н** м 'ормар'. – Оставидѣ кикљу у мѣбл"н. (РСАНУ–)
- мѣдњача** ж 'врста крупне, слатке крушке'. – Биле у нѣс нѣкве крушке, слатке ки мѣт, па и звѣли мѣдњачама.
- мѣдова** ж 'крава тамножуте боје'. – Златуља није вѣкѣ жуѣта ки мѣдова.
- мекѣта** ж 'њива, ливада на којој је претходне године сејано жито'. – Пўшти крѣве на мекѣту да се напасу љѣпѣ травѣ. (РСАНУ~)
- мѣлта** ж 'смеша направљена од угашеног креча, вапна, песка и воде, малтер'. – Замјѣшај још мѣлтѣ, фѣлѣ нам за плочу.
- мѣр"ма** ж 'мерино овца, меке коврѣаве длаке и квалитетне вуне, осетљива на зиму и болести'. – Мѣрѣ да е тѣ вўна од мѣр"мѣ кат је вѣкѣ мѣкана.
- мѣсти** мѣтем несвр. 'издвајати масноћу из млека бућкајући'. – Забавѣ се дивѣнѣћи, а мѣрам варѣн"ку мѣсти.
- мѣтати** мѣћѣм несвр. 'стављати, смештати, полагаати на неко место'. – Штѣ ми тѣ тў мѣћѣш, сѣмо цѣбѣ гѣјѣтиш.
- мѣтер** м 1. 'метар'. – Кўпла сам трѣ мѣтера плѣтна, па ћу нўсти шњѣјдеру да ми сѣшијѣ кѣшуљу. 2. 'направа за мерење дужине, дуга један метар'. – Нѣћѣ ми се загўбијѣ мѣтер.
- мѣтиљ** -иља м *. – Овце ми јѣпѣ дѣбѣиле мѣтиљ, имѣш ли прѣшка?
- мѣтиљав**, -а, -о 1. *. – Унѣ мѣе овце јѣпѣ мѣтиљаве, ѣно ѣ сасўшле се.
- мѣтнѣти** мѣтнѣм свр. према *мѣтнѣтиш*. – Мѣтни нѣ стѣ, штѣ га дрѣжѣш.
- мѣч** мѣча м 'врѣћа која није пуна, па се може завезати'. – Гунѣм у мл"н пѣт врѣћа и ѣдан мѣч.
- мѣјўр** -ўра м 'мехур'. – Дѣјдѣ ми ѣглу да прѣбўшѣм ѣвѣј мѣјўр на прсту.
- мѣлѣ** ж 'старија од две заове'. – Двѣје сам заове ѣмала: мѣлў и сѣју.
- мѣлѣша** ж 'коза жуте длаке'. – Гѣдне су ми свѣ: ил мѣлѣше ил бѣлѣше, нѣћѣ кѣлѣшѣ. (РСАНУ~)
- мѣлитѣр** м 'војник у некадашњој Војној крајини'. – Мѣј ти е дѣјдѣ бѣјѣ мѣлитѣр кат су Њѣмци бѣили, пѣнтѣм јѣ тѣ. (Ј)
- мѣрѣс** -ѣза м 'мираз, имовина коју девојка кад се удаје доноси мужу од својих родитеља'. – Кат се кѣјѣ цўра удавала, у мѣрѣс гўнѣли пўне кѣвчѣге рѣбѣ, креветнѣнѣ, бѣлѣга и штѣшта.
- мѣш"ца** ж 'део руке од рамена до лакта, надлактица'. – Дѣ лѣкта ти е изѣ шѣкѣ, а дѣ рамена мѣш"ца, тѣкѣ се кѣд нѣс рѣчѣ.
- мѣсѣц** м 1. 'Месец'. – Нѣмѣ нѣ небу ни звѣздѣ ни мѣсѣца. 2. 'период од тридесет или приближно тридесет дана у календарској години'. – Њѣсам га вѣдијѣ вѣћ трѣ мѣсѣца.
- мѣсѣч"на** ж 'месечина'. – Нѣ требѣ ми фѣњер, свѣ се вѣдѣ от ѣвѣ мѣсѣч"нѣ, кѣ да е дѣн.

мла̑да̑ ж *. – Ў стар̑а̑ д̑оба, мла̑да̑ ни̑је има̑ла в̑јенчан̑цу, нек је обла̑чла шт̑а е ко̑ја̑ има̑ла.

мла̑ди̑о̑ци м пл. тант. 'младенци, млади брачни пар'. – Давно њесам ви̑дла ва̑ко̑ ле̑пе мла̑ди̑о̑це.

мла̑д̑ја̑к м 'млад Месец, мла̑ђак'. – Кат је Мј̑е̑се̑ц ки ср̑п, ве̑ли̑мо да е мла̑д̑ја̑к, ако е ц̑је̑ли̑, то̑ е ко̑д на̑с у̑жба.

мла̑до̑же̑ња м *. – На̑ће се ва̑лда̑ не̑ђе мла̑до̑же̑ња и за̑ њу.

мла̑та̑ц -а̑ца м (мн. мла̑ци, ген. мла̑та̑ца̑) 'предмет у облику то̑љаге, за мла̑ење кукурузних клипова док се не одвоји зрно од комуше'. – Д̑је̑де, на̑прави̑еш ми е̑дан ла̑га̑ни̑ји̑ мла̑та̑ц, о̑ва̑ј ми ј̑уч̑е р̑уке од̑ва̑ли̑јо̑.

м̑ли̑н м̑лина м *. – Г̑у̑н̑и̑м о̑ве̑ ца̑ко̑ве у̑ м̑л̑н.

м̑ли̑н̑а̑р м *. – Е̑дан чо̑ек из на̑шо̑га̑ се̑ла̑ би̑ј̑о̑ м̑ли̑н̑а̑р, у̑в̑је̑ смо̑ њ̑ему̑ г̑у̑н̑ли.

м̑ле̑ко̑ с 'кисело млеко'. – Искре̑ни̑ о̑во̑ м̑ле̑ко̑ у̑ кесу да се и̑сц̑је̑ди̑ за̑ ба̑су, а с̑у̑рутку̑ по̑да̑ј̑ к̑р̑м̑ци̑ма. (РСАНУ~)

м̑у̑дар м̑у̑дра, -о 'модар'. – Ко̑ те̑ ту̑ка̑ кат си̑ та̑ко̑ м̑у̑дар?

м̑у̑жа̑ ж *. – И̑ма̑м че̑т̑ри̑ кра̑ве, бо̑ме, до̑ста̑ по̑сла̑ око̑ м̑у̑же̑ сва̑ко̑ ј̑у̑тро.

м̑у̑з̑"ка̑ ж 1. 'музика'. – Ка̑ка̑ е̑ у̑но̑ м̑у̑з̑"ка̑, ка̑нда̑ су̑ сва̑тови. 2. мн. 'усна хармоника'. – Кат̑ и̑д̑емо̑ у̑ пре̑ло, м̑у̑м̑ци̑ н̑у̑се̑ м̑у̑з̑"ке, па̑ сви̑ра̑ј̑у. (РСАНУ~)

м̑у̑ма̑к м̑у̑мка м 'момак'. – Из̑ви̑ри̑де̑ да̑ ви̑ди̑ш̑ к̑р̑ш̑на̑ и̑ ле̑па̑ м̑у̑мка.

Изр. ~ (или **цу̑ра̑**) о̑д̑ **о̑ка̑** 'наочит, лепо развијен младић (или девојка)'. – Сте̑вин̑ ма̑ли̑ и̑зра̑ста̑, е̑но̑ га̑ би̑ће̑ то̑ м̑у̑ма̑к о̑д̑ о̑ка̑.

м̑у̑м̑ко̑вати м̑у̑м̑ку̑ј̑ем̑ несвр. 'проводити момачки, бе̑ђарски̑ живо̑т'. – Сва̑ку̑ но̑ћ̑ о̑да̑ по̑ пре̑лу, до̑кл̑е̑ ће̑ та̑ко̑ м̑у̑м̑ко̑вати?

м̑у̑м̑ча̑ди̑ја̑ ж зб. 'момчад, момци'. – Ск̑у̑пла̑ се̑ м̑у̑м̑ча̑ди̑ја̑, па̑ се̑ у̑ме̑ћ̑у̑ ко̑ ће̑ да̑ље̑ ба̑ц̑ти.

м̑у̑м̑че̑т̑"на̑ ж аугм. и пе̑ј. од *м̑у̑ма̑к*. – О̑ва̑ м̑у̑м̑че̑т̑"на̑ а̑ру̑ма, и̑ш̑чу̑па̑ би̑ ре̑п̑ ко̑б̑"ли!

м̑у̑м̑ч̑"на̑ ж аугм. од *м̑у̑ма̑к*. – Е̑ст, бра̑те, к̑р̑ш̑ан, пра̑ва̑ е̑ м̑у̑м̑ч̑"на̑!

м̑у̑м̑че̑ти̑ се̑ м̑у̑м̑чи̑м̑ се̑ несвр. 'момчити се'. – У̑на̑ј̑ тво̑ј̑ јо̑ш̑ се̑ не̑ зна̑ о̑д̑ ба̑ла̑ о̑тра̑ти, а̑ по̑чо̑ се̑ м̑у̑м̑че̑ти̑.

м̑у̑м̑ч̑"ћ̑ м дем. од *м̑у̑ма̑к*. – У̑на̑ј̑ ко̑ји̑ е̑ па̑ћ̑у̑ш̑ан̑ и̑ жа̑ло̑ста̑н̑, ве̑ли̑мо̑ му̑ да̑ е̑ м̑у̑м̑ч̑"ћ̑.

м̑у̑м̑чу̑р̑"на̑ ж аугм. и пе̑ј. од *м̑у̑ма̑к*. – Ви̑де̑ у̑не̑ м̑у̑м̑чу̑р̑"не̑ ко̑лк̑е̑ су̑ му̑ са̑мо̑ но̑жу̑р̑"не, ко̑ му̑ мо̑ре̑ на̑ћи̑ о̑па̑нке̑!

мун̑та̑вати̑ мун̑та̑ва̑м̑ несвр. 'продавати нешто испод цене'. – Не̑мо̑ј̑ јо̑ш̑ то̑ мун̑та̑вати̑, мо̑реш̑ до̑б̑ти̑ и̑ ви̑ше̑, па̑ ће̑ ти̑ би̑ти̑ жа̑.

мун̑тати̑ -а̑м̑ свр. од *мун̑и̑а̑ва̑и̑и̑*. – Ка̑к̑во̑к̑ сам̑ ку̑ња̑ мун̑та̑ на̑ пла̑ци, та̑к̑во̑к̑ ћу̑ те̑шко̑ не̑ђе̑ на̑ћи̑.

- мърва** ж в. *òùò"ћ*. – Дјѐца се наедӯ мървѐ, па им бӯдѐ мӯка. (J)
- мърг"ца** ж 'назив за велику шарену кокош'. – Имала сам нѐкве мърг"це, ал њѐсу ђѐле нӯсти близу кӯћѐ, нек ўвјѐ трајгле нѐкво трѐње. (РСАНУ~)
- мърти** мърим несвр. 'бојити у црно'. – Жѐне су сукно мърле у кори от јасѐна да бӯдѐ црно.
- мӯсти** мӯзем несвр. *. – Намā првѐ јутро кад дѐћѐ, млада идѐ мӯсти крāве, да видѐ знаде ли.
- мӯтати** -ām несвр. 'мотати'. – Привати ми ѓвāj канчѐ да мӯтам на клупко.
- мӯт"ка** ж 'мотика'. – Морām ѓдњѐти кѐме да ми пѐоштри мӯт"ку, сā ђе кѐпање.
- мӯчати** -им несвр. 'не говорити, ћутати'. – Та гӯб"цу не зātварā. Мѐреш ли тј зѐру мӯчати?
- мӯш** мӯжа м 'муж'. – Њѐсам знāла да јој је тѐ мӯш – кāt се ўдāла?
- мушкарāц** -рца м *. – Ўнāj мālи сјѐче дрѐва ки прāvи мушкарāц.
- мушкарāч"на** ж 'жена која има особине мушкараца'. – Ўнā мушкарāч"на нѐ знā женскијѐ пѐслѓвā рādти, ал зātѐ дѐбро кѐси, нѐ бѓј се; и сјѐче дрѐва, и пилā, и цјѐпā, дѐћѐ вѓзове и штѓшта.
- мушкарч"ћ** м дем. од *мушкарāц*. – Дѐбро ти е тāj мālи изрāстā, ѐво га вѐће прāvи мушкарч"ћ!

Н

- набијāља** ж 'женска особа која набија лан или конопљу'. – Јучѐ сам имала пѐт набијāљā, до дѐсет сātи смо набијале.
- набијати** набијам несвр. и уч. према *набиши*. – Сјутра ћу набијати кунупље, морām трајти набијāљѐ.
- набити** набијѐм свр. 1. 'набити'. – Набла сам пуну пѓјату слāмѐ. 2. 'истуцати (конопљу, куделу)'. – Ёси ли набла свѐ свѓе кунупље, трѐбала би ѓ мени ступа.
- набубати** набубāм свр. разг. 'научити напамет, без разумевања'. – Свѐ е брѐз везѐ набубā, сād га ўпитāj нѐшто ѓ томѐ, нѐће знāти.
~ **се** вулг. 'најести се'. – Ёно се ўнāj трѓбоња набубā, нѐ мере ни дѓсати.
- набуцати се** набуцāм се свр. 'изморити се бучући'. – Набуцали ми се вѓлови данас на ўнѓј ливади, ѐно се сādе умирли.
- навиљак** -љка м *. – Биће дѓбар стѓк, имā дѐсет навиљāкā.
- наѐрти** наѐрим 'усмерити поглед у јѓдном правцу'. – Наѐријѓ ѓчи ў њѐн пѓнѓер и нѐ мрдā. (РСАНУ~)
- наѐсти се** наѓем се и наѓдѐм се свр. 'најести се'. – Вѐлиш да се брѐз мѐса нѐ мере наѐсти, а јā се, бѓме, најѓ.

наждѐрати се најджерѐм се свр. в. *набу̀баӣи се*. – Наждерале ми се кра̀ве листа от к̀упуса, б̀о̀ј̄им се да ће им на̀шкодти.

на̀з'ти на̀зујѐм свр. 'назути, обути'. – Да̀јдѐ да на̀зујѐм о̀вѐ б̀у̀це, па ѝдѐм у̀ шталу.

нака̀рати (се) на̀ка̀ра̀м (се) свр. 'погодити, задесити невоља; намучити се'. – У̀шле ми к̀уншијске кра̀ве, п̀о̀еле с̀ав к̀упус, б̀о̀ме ме нака̀рало.

накекѐтати се -екеѐм се свр. 'накикотати се'. – Прѐстани вѝше, ѐси ли се на̀кекет̄а! (РСАНУ–)

накиг'ти -ӣм свр. 1. 'украсити накитом'. – У̀н̄у сво̀ју ц̀у̀ру на̀китли д̀укатима да се б̀о̀лѐ у̀д̄а. 2. 'лепо, китњасто испричати или написати'. – Милина га сл̀у̀шати, ка̀ко е с̀амо на̀ко̀ на̀китиј̄о̀ причу. 3. 'опити, пити'. – О̀ша с у̀но̀м пѝјан'ц̀ом у бѝртију, па ѝ њега на̀китиј̄о̀.

~ **се** 1. 'ставити на себе накит'. – На̀китила се са стру̀кама и о̀шла на са̀јам. 2. 'опити се, пити се'. – На̀китиј̄о̀ се, па се зава̀лиј̄о̀ у у̀но̀мѐ шљива̀ру и за̀спа.

накрѐсати на̀крешѐм свр. 'насећи, нарезати'. – На̀крес̄ала сам б̀у̀ковијѐ гра̀на, н̀у̀с̄им ја̀њцима да б̀рстѐ.

~ **се** разг. в. *накиӣӣӣӣи се* (2). – Ал се у̀нај м̀ој к̀уншија на̀крес̄а, ц̀ј̀ел̄у̀ но̀ћ вѝка̀ри о̀ко ку̀ћѐ.

накр̀кати се на̀кр̀ка̀м се свр. вулг. в. *набу̀баӣи се*. – Б̀о̀ме се на̀кр̀ка̀, вѝдѐ му стома̀ч'нѐ!

налѝзати се на̀лижѐм се свр. 1. *. – Сјѐћа̀м се, да̀вали дј̀еци ко̀цке шѐћера, па се на̀лиж̄у. 2. разг. в. *накиӣӣӣи се* (2). – Ѐно се у̀нај на̀лиза̀, иш̀ћера̀ ж̀ену и дј̀ецу ѝс ку̀ћѐ.

на̀лти на̀лијѐм свр. 'налити'. – На̀лијдѐ ми во̀дѐ у брѐму да н̀у̀с̄им ко̀сцима.

~ **се** в. *накиӣӣӣи се* (2). – Рѐка да нѐће пѝти, ал ца̀бѐ, ј̀опѐ се на̀лиј̄о̀.

нало̀кати на̀лочѐм свр. 'мало полокати, лочући загадити'. – На̀лока̀ла ми ма̀чка варѐн'ку, с̀ат је м̀орем пр̀ос̀ути к̀рмц'ма.

~ **се** 1. 'заситити се лочући'. – На̀лока̀ се ма̀чак, св̀у варѐн'ку п̀опи. 2. пеј. в. *накиӣӣӣи се* (2). – Ѐси ли се ј̀опѐ на̀лока̀?

наљѐвати (се) на̀љѐва̀м (се) несвр. и уч. према *на̀л̄ӣи (се)*. – Ц̀ј̀ел̄и да̀н им на̀љѐва̀м во̀дѐ у ко̀р'то, а ѐво га ј̀опѐ пра̀зно.

на̀мет м 'наслага навејаног снега, смет'. – Бѝло е на̀мет̄а д̀о т̀ри м̀етера.

на̀метн̄ти на̀метнѐм свр. 'наметнути; вра̀бинином наву̀ћи на кога неку несрѐћу'. – Чарата̀н'ца на̀метн̄ла на̀ б̀лаго, па нѐма варѐн'кѐ.

намиг̄ивати -ӣгујѐм несвр. и уч. према *на̀миг̄ӣӣи*. – У̀нај му̀мак с ѐднѐм ѝгра, на̀ друг̄у на̀мигујѐ.

на̀мигнѹти на̀мигнѹм свр. 'намигнути'. – Мумак у̀ колу ѝгра̄, преко ко̀ла на̀ цуру на̀мигнѹ̄.

на̀мигуша ж 'женска особа која радо намигује, кокетира; жена лаког морала'. – Видѣ̀ у̀нѣ̀ на̀мигушѣ̀ како̀ ко̀ло во̀дѣ̀, а до̀ њѣ̀ се мумци ва̀тају̀.

на̀му̀су̀рти се на̀му̀су̀рѹм се свр. 'намргодити се, намршити се'. – Ка̀кѣ̀ си га̀дан, шта̀ си се та̀ко̀ на̀му̀су̀ријо̀?

на̀му̀та̀вати -у̀та̀ва̀м несвр. и уч. према *на̀му̀тѝа̀ѝѝ*. – Да̀јдѐ да ти ја̀ то̀ на̀му̀та̀м, ка̀ко̀ си по̀чѣ̀ла, ти би то̀ трѝ да̀на на̀му̀та̀вала.

на̀му̀тати -а̀м свр. 'намотати'. – Основа се на̀му̀та̀ на вра̀т"ло. – На̀му̀та̀на прѐђа скѝнѹ̀та са ра̀шка ти е ка̀нчѣ̀.

на̀на ж в. *ма̀иѹ̀ер*. – Није ми на̀на у̀ ку̀ћи, о̀шла е кот куншијицѐ на ка̀ву.

на̀пита̀ти -а̀м свр. 'нахранити мало дете'. – Није га нег на̀питала, вѐће за̀спѣ̀.

на̀пти на̀пијѹм свр. 'напити'. – На̀пѝла се обдица: ѝ он, а на̀пијо̀, бо̀ме, и у̀нок свѣ̀г зѣ̀та.

~ **се** 1. 'угасити жеђ'. – Да̀јдѐ ми да се на̀пијѹм во̀дѐ. 2. 'постати пијан, опити се'. – Ка̀ко̀ се на̀пијо̀, нѐ зна̀ шта̀ дѝва̀нѝ.

на̀пу̀ђѝкати -а̀м свр. 'наговорити некога на неко зло'. – На̀пу̀ђѝка̀јдѐ ћѐну на̀ њ!

на̀пу̀т"ти на̀пу̀тѹм свр. 'напутити, наговорити'. – У̀н ме на̀пу̀тијо̀ да ти то̀ рѐчѣ̀м.

на̀рамак -а̀мка м 1. 'количина чега колико се може на руку наслонити и понети'. – Са̀мо што сам о̀вај ѐдан на̀рамак др̀ва̀ ду̀њѣ̀ла, свѣ̀ ми се ма̀ја на̀су̀ла пѝљевинѣ̀. 2. 'наручје'. – Ка̀ко̀ јој је дјѣ̀те у̀со̀вно, а по̀ваздѣ̀н јој у̀ на̀ра̀мку.

на̀ра̀нти на̀ра̀нѹм свр. 'нахранити'. – Мо̀ра̀м на̀ра̀нти кр̀мке пр̀во нег по̀ђѣ̀м у̀ по̀ље.

на̀ратак -тка м (мн. на̀раци) 'плетена папуча'. – Ба̀ба ми исплѐла још ѐдне на̀ратке.

на̀ро̀љати на̀ро̀ља̀м свр. 1. 'засути, нагомилати'. – На̀ро̀љало сьѣ̀га прѣ̀т шта̀ло̀м, мо̀ра̀м га ѝћи кидати. 2. 'изродити'. – Ко̀лкѣ̀ у̀нај на̀ро̀ља̀ дјѣ̀цѐ, а нѝђе нѝшта нѐма̀.

~ **се** вулг. в. *на̀кѝи"ѝѝ се* (2). – До̀ша̀ ми у̀ ку̀ћу, на̀ро̀ља̀ се, па нѝка̀ко̀ о̀тѝћи.

на̀ру̀кача ж 'врста женске торбице са украсним ресама'. – А у̀нѣ̀ на̀ру̀каче што су и жѐне ну̀сле, биле лѐпшѐ нег о̀вѐ да̀нас. (J) (РСАНУ–)

на̀са̀нкати се -а̀м се свр. 'насањкати се'. – Ѐсте ли се на̀са̀нкали вѝшѐ, ва̀здѣ̀н се са̀нкѣ̀те!

натѐсати натешѐм свр. 'истесати у довољној количини'. – Џдѐм натѐсати пуну кѝштру љу̀сак̃а, да ѝм̃ам нѐколка д̃ана.

натѝкача ж 'мушка чарапа украшена везом'. – Мој е дјѐт ѝм̃а натѝкаче са кѝкицама и спѝњицама, пр̃авѐ.

на̀уснице ж пл. тант. 'кратко подрезани бркови, само у ширини носа'. – У̀нај мој к̀уншија ѝм̃а на̀уснице ки Хѝтлер. (РСАНУ~)

на̀ф̃алти на̀ф̃алѝм свр. 'нахвалити'. – На̀ф̃алѝ своју снају, вѝшѐ ми до̀дјала, к̃о да ја нѐ зн̃ам к̃ак̃а е.

на̀ф̃аљдати -ам свр. 'наборати, набрати тканину'. – На̀ф̃аљд̃ај ми б̃ољѐ о̀вѐ кољѐриѝе око р̀ук̃у. (РСАНУ~)

на̀цјѝпати на̀цјѝп̃ам свр. в. *исѝјѝп̃аѝѝ*. – На̀цјѝпала сам пуну др̃в̃арницу др̃в̃а, ѝмаћу и св̀у зѝму.

на̀цјѝпкати -ам свр. дем. од *на̀цјѝп̃аѝѝ*. – Ду̀њѐла сам на̀рамак гр̃анчѝца да и на̀цјѝпк̃ам на̀ ватру.

на̀цмуд̃ти се на̀цмуд̃ѝм се свр. према *цм̀уд̃ѝѝ*. – Шта̀ ј̃опѐ цм̀уд̃ѝш, о̀ћеш ли се ѝдн̃ом на̀цмуд̃ти!

на̀шљ̃окати се на̀шљ̃ок̃ам се свр. в. *на̀киѝ"ѝѝ се* (2). – Би̃о кот к̃отла ѝе се пѐчѐ ракија, па се на̀шљ̃ок̃а, тѐшко га кѝћи о̀дв̀кли.

нѐва ж 'јетрва у међусобном ословљавању'. – Џмала сам ѝдну јѐтрву, ѝдна др̀уг̃у нѐв̃ом з̃вале.

нѐдотрп̃ан, -а, -о 'приглуп'. – А ѝст о̀вај твој нѐдотрп̃ан, нѐ мереш му ништа док̃азати. (ДЈ)

нѐдотуп̃аван, -вна, -о в. *нѐдоѝр̃ѝан*. – То̀мѐ ф̃алѝ нѐшто у гла̀ви, ба̀ш је нѐдотуп̃аван.

нѐтј̃ак м 'нећак; сестрин син према ујаку'. – До̀ћѐ ми сѐстра и зѐт и нѐтј̃аци, па, ѝно, жѐна пр̃авѝ т̃орту.

нетј̃акиња ж 'нећакѝна; сестрина кѝи према ујаку'. – Сѐстрина м̃ал̃а, у̀на м̃оја нетј̃акиња, по̀шла у̀ шк̃олу.

нетј̃акињица ж дем. и хип. од *нѝѝј̃акиња*. – До̀ћидѐ, нетј̃акињице м̃оја, св̃оме ѝјаку.

нетј̃ачиѝ м дем. и хип. од *нѝѝј̃ак*. – Жѐно, да̀јдѐ још ѝдну ракију, ѝсам ли до̀биј̃о данас нетј̃ачиѝа ил ѝѝсам.

нѝти ж пл. тант. 'део ткачког разбоја кроз који се провуче основа да би се регулисало ткање'. – Пу̀кла ми ѝдна жѝца, до̀дајдѐ ми е кроз нѝти да е ѝвѐжѝм.

нѝг̃а нѝгла м (мн. нѝглови) 'угао'. – Џно га та̀мо у нѝглу.

нужати се -ам се несвр. 'играти се ножевима; бацати ножеве са циљем да се забоду на одређено место'. – Дунесиде унај свој коричанац да се нужамо.

(J)

нужице -йца ж пл. тант. 'ножице, маказе'. – Дајдe ми нужице да зeру скратим овe пертеле.

нүздрва ж 'ноздрва, носница'. – Затворијо лабрњу, па пушта дим кроз нүздрве.

нүкат нүкта м 'нокат'. – Додајдe ми нужице да осјечем нүкте.

нүктић м дем. од нүкай. – Шта төмe дјетету не сјечеш нүктиће, изгребa се сав по лицу.

нүс нүса м 'нос'. – Ако ме нүс не варa, биће киселок купуса.

нүсат, -а, -о 'носат'. – Ёст, браће, гадан: ем роглав, ем нүсат.

нүсина ж аугм. и пеј. од нүс. – Колка му е нүсина, трeба му крпан да е обрише.

нүсић м дем. од нүс. – Љeпа ки лутка: црне окице и маћи нүсић.

нүсоња м погрд. 'носоња'. – Прави е нүсоња, видe му нүсинe колка е.

нүш нүжа м 'нож'. – От нүжeвa имам eдну күјицу и два коричанца.

нүшња ж 1. 'ношња'. – Није што е наша, ал најљeпша е личка нүшња. 2. 'одећа'. – Љeпа на њој нүшња, да си е сaмо видијо.

Њ

њeдра њeдара с пл. тант. 'недра; груди, прса'. – Стeга слику на њeдра и плаче.

њйва ж *.- Чија е уно њйва што е на њој накo добро жито рoдло?

њивeтина ж аугм. од њйва. – Самo трње по овoј њивeтини, не знам што е не узор.

њйвица ж дем. од њйва. – Видиш како е мала овa њйвица, а на њој увјe најбољи кумпјери.

О

обаздирати се -ем се несвр. 'обазирати се'. – Дoћера се, идe кроза сeло и свe се обаздирe да л га нeко глeдa.

облизнџи се облизнeм се свр. 'родити, донети на свет близнад'. – Тeр ми се облизнџла, eто, двe унучади одeднoм доби.

обoјак обoјка м 'комад дебље тканине, обично сукна, који се улаже у обућу'. – Ладно ми, бoме, у опанцима, дајдe ми унe обoјке.

обрас -аза м 1. 'образ'. – Црвeни му образи o студени. 2. фиг. 'част, поштење; осeћање стида'. – Како е имa образа доћи.

обрван м 'човек густих, великих обрва'. – Ћосав чоек, а наки обрван.

обршпица ж 'највиша грана на стаблу'. – Колка е обршпица на овџи бџкви, имаћу вџз дрвџ.

оглџвник -ика м 'део опреме (улара или узде) који се ставља коњу око главе и за који се онда води'. – Приватиде ми куња да му мџтнем оглџвник на главу.

оглџнути огладним свр. 'огладнети'. – Бџ сам у шуми, сјека дрва цјели дан, бџ сам оглџниџ.

оглџдало с *. – На шта си налик, шта си тџ обџка, ел немџш оглџдало?

оглџдалце -а и -ета с дем. од *оглџдало*. – Ће е џно маћо оглџдалце, џћу да се брџем, не мерем брџе џега.

оглџдати се огледџм се несвр. *. – Ошишала се, па се саде повџздџн огледџ.

огњенца ж 'кухиња с огњештем насред просторије'. – Сва чџлат жџвила и жџла и спавала у тџ еднџ сџби, огњенца.

џграда ж 1. *. – Ено џ, мџћу џграду око куће. 2. 'џграђен део плодне земље (вртић, повртњак)'. – Ајд у џграду, ишчџпџј двје-трџ мџкве.

џградак -тка м 'каменито брдо, камењар'. – Не гуни блџго у тџ џградак, џма змија.

џбаћкати -аћкџм свр. према *баћкаџи*. – Јуче сам се сврџала кот тебе, а ти већ неће џбаћкала.

џдригљати -џм свр. 'скинути риглин с врата, отворити, откључати их'. – Ћесам мџга џћи, врата бџла зџригљџна, забџравла и је џдригљати.

џженти џженџм свр. 'оженити'. – Ожџли сџна, немџ три мјесеца, а ево сџт велџ да се рџста.

~ **се** 'оженити се'. – Кат се џна џеџова цџра џдала, џн се намџ џжениџ, џ тџ џзџ џџну другџцу.

џјаћи (се) џјаћџм (се) свр. 'џјаћи (се)'. – Ено ми се џјаћла џна лањска двџца.

џка ж 'дрвена посуда џређене запремине; стара мера за течност, запремину и тежину (1,3 kg)'. – Дунесидџ ми жџш едну џку жџта.

џко с *. – Пма црне кџсе и црне џчи.

Изр. **слџепџ** ~ 'слџепџница'. – Шта се дрџиш за слџепџ џчи, да те не болџ глава?

џкумушати -џм свр. 'окомушати; очистити, џвојити клипове од стабљике'. – Вџде кџрџза, нећемо и шџле џкумушати.

џкопџти се џкопџлим се свр. 'џкопити се, родити (за неџдату жену или девојку)'. – Велџ да се џкопџла, а џесам ни знала да е бџла кџљава.

òкрљак òкрљка м (мн. òкрљци, ген. òкрљак̄а) 'окрњен, одломљен зуб'. – Мòр̄ам зуб̄ару да ми извади òв̄ај òкрљак.

òл"дба ж 'претерано дотеривање, лицање, кинђурење'. – Ўна и њена òл"дба, пòвазд̄ан стòји ус шпигло, òгл̄ед̄а се, доћ̄ер̄ав̄а се, па кат òд̄е у сèло, нè д̄а н̄а се гл̄едати к̄ако е л̄епа.

òлти се òл̄им се несвр. 'дотеривати се, уживати у властитом изгледу, лицкати се'. – Доћ̄ерала се и л̄èпо òб̄укла, нèкве стрӯке м̄етла òко в̄рата, па се òл̄и.

òл"ца ж 'особа која се оли'. – Ўн̄а твоја ћ̄ер пр̄ав̄а òл"ца, н̄ишта нè р̄ади, с̄амо се доћ̄ер̄ав̄а и òгл̄ед̄а.

òмач м 'јело од теста у облику плочастих комадића печених и зачињених машћу'. – Òмач су жèне у рукаткама нусле кòсцима з̄а ужну. (ДЛ)

омóрти òмòр̄им свр. 'оморити; обојити у црно'. – Ош ìмати дòста кòр̄е да òмòр̄иш òвò мòе с̄укно?

òпанак òп̄анка м *. – Мòј е д̄јет ùв̄јè нусијò òп̄анке.

оп̄атр̄нги оп̄атр̄н̄ем свр. 'ударити, ошинути'. – Нèмòј да те оп̄атр̄н̄ем! – мòја е б̄аба ùв̄јè гòворла, а м̄и б̄јèш ìс кућ̄е.

òпута ж *. – Трèбаће ми јòш òпут̄е и т̄еркијè да з̄авр̄ш̄им òвè òп̄анке.

òпут̄аш м (мн. опут̄аши) 'врста опанака: доњи део од телеће, а горњи од овчије коже'. – Пр̄авли нèкве опут̄аше, тò смо нусли, н̄ије б̄ило ц̄ип̄ел̄а ки данас.

òп̄ина ж 'општина'. – Днопоље, Òравац, Бировача, Нèбљуси, Дòљ̄ани, тò е свè б̄ила л̄апач̄а òп̄ина.

òрас м 'орак'. – Ìм̄ам ù двор̄ишту дòбар òрас, ал ми нèшто н̄ије рòдијò.

òрасов"на ж 'орახовина'. – Ìм̄ам дòбр̄е òрасов"нè, мòраћу стò òд н̄è направити.

òрле м 'орао'. – Лèти в̄ан, èно ти òрле òднесе кòкòш.

òрòс òрòза м 'дивљи петао'. – Б̄ила сам ù шуми и в̄идла òрòза.

òрцати (се) -̄ам (се) несвр. 'правити неред (за децу)'. – Из̄аћте т̄амо ù двор̄иште, па се т̄амо òрц̄ајте, т̄уд̄а ми с̄амо пр̄аш"ну пò кући д̄иј̄ете!

òсјев"на ж (обично мн.) 'мекиње, трице'. – Накупидè òсјев"нè да н̄ар̄ан̄им кòкоши.

òсј̄ен м 'сенка која настане заласком сунца'. – К̄ако в̄ид̄иш р̄адти, п̄а òсј̄ен.

òсм"ца ж 'временски период од осам дана'. – Мòр̄ам òвè òсм"цè òт̄ићи да в̄ид̄им м̄ат̄ер, бòлесна е.

òснова ж 'уздужне нити кроз које се проткива потка при ткању'. – Из̄аб̄еридè в̄унè за òснову, па да пòчн̄ем с т̄кањем, прòђе ми д̄ан.

отаљигати -ām свр. 1. 'с муком одвући'. – Како си мōгā тō тешко сām отаљигати? 2. 'с муком обавити неки посао или без воље, на брзину'. – Ёсте ли и тāj пōсā òтаљигāли?

отвòр"ло с 'калуп за прављење сира'. – Мòрāм òпрати отвòр"ло, да мètнeм ŷ нь òвāј сīр да ми се цјeдī.

открāvти (се) òткрāvīm (се) свр. 'откравити; одмрзнути, отопити (се)'. – Ѐдeм ŷњeти ŷнū лòпату да ми се òткрāvī кòт пећи, па ћу кīдати сњeк.

отрўнти се òтрўнīm се свр. 'донети на свет тројке (за жене и животиње)'. – Снāја ми се отрўнīла, а већ имā двòе дјeцe!

òћува м 'очух'. – Кат им је мāteр ŷмрла, нīје прòшло двā мјeсeца, òћува и òставиò, вeлe да се јòпe ожeнијò, да е ŷлeз нeђе у Корeн"ци.

ошпўрти се òшпўрīm се свр. 'ојагњити се (за једногодишњу овцу)'. – ŷнū òвч"цу што се ошпўрīла нe пуштāм с òстāлиeм.

II

пāдела ж 'земљани суд'. – Пāделе се мeтале на трòнуге, навўче се жāра, ŷ њима се вār"ла варeн"ка ил прāvла зāчина.

пāзуво с 'пазух'. – Нўсī нўв"не пòт пазувом.

пāла и **пāла ж** 'штап којим се у игри, палању, одбацује лопта'. – Лeти кўћи по клīс и пāлу да се пāлāмо.

паламўдти -āmўдīm несвр. 'лагати, измишљати (изговоре)'. – Штā ми тў палāmўдīш, рeци поштeно!

пāлати се пāлām се несвр. 'играти се пале: заобљена дашчица (*клīс*) удара се дрвеним штапом (*пāла*)'. – Мўмци су имали нeкве дрвeнe пāле, па се пāлали ш њīма.

пāлац пāлца м 1. *. – Ёно га јāўчe, слòмиò пāлац. 2. 'стара мера за дужину'. – Тāнак, нeмā ŷ њeму трī пāлца.

пāлeнта ж 'тврдо скувана каша од кукурузног брашна, качамак'. – Мī смо имали нeкав гвòздeнī кòтл"ћ, ŷ њeму кўвали пāлeнту, тò нам је бīла глāвнā рāна.

пāљак пāљка м в. *кāлача*. – Дāјдe ми пāљак да ŷспeм јўвe.

пандркнти пандркнeм свр. вулг. 'умрети'. – Лeти, бржe, зòви дòктўра, eво ће пандркнти!

пāнта ж 'грeда која спаја рoгe на кровној конструkцији'. – Спўшти ми ŷнe кўке с пāнтe дòлe, нīжe, да òбјeсīмо пòсјeк.

панталўни м пл. тант. в. *лāче*. – Òшā на сāјам, а нā њeму сўкнeнī панталўни и нўвā āљ"на.

пāнт"ти -īm несвр. 'памтити'. – Пāнтīm јā кат си тī бīò мāћукнī.

п̀арац п̀арца м в. *в̀рсн̄ик*. – Кò би р̀ек̄а да смо т̄и ӣ ј̄а п̀арци.

п̀арип м в. *к̀ӯњ*. – Їмали смо дв̄а д̀обра п̀арипа, ал и м̀орали пр̀одати.

п̀арипати се -ам се несвр. 'скакати, играти се, ђикати (за коња)'. – Њ́есам га д̀уго п̀уштала, па се с̄аде п̀арип̄а, н̀еш га ш̄ал̄е у̀ват̄ти.

п̀арип̄на ж аугм. и пеј. од *й̀арип̄ӣ*. – О̀в̄а ми се п̀арип̄на п̀ò дв̀ор̄ишту п̀арип̄ала, св̄е ми дв̀ор̄иште й̀скоп̄а.

п̀ар̄ца ж в. *в̀рсн̄ца*. – От св̄иј̄у м̀оиј̄е п̀ар̄иц̄а, М̀ара ми е н̀ј̄бољ̄а д̀руга.

п̀арлати се -ам се несвр. в. *д̀ера̄ӣи се* (2). – Д̀ј̄ете ми се св̄у н̀о̄ћ̄ п̀арлало, н̀е́смо о̀ка ск̀ло̀пли.

п̀асати -ам свр. 1. 'проћи'. – К̀олк̀ò е вр̀емена п̀асало да га н̀еси в̄идла)?
2. 'попустити, уминути (о болу)'. – П̀ас̄а ме з̀уп, н̀е̄ћу ни ӣћи зуб̄ару.

п̀асторак -òрка м *. – Т̀ò ми е м̀а̄ија, а в̀о̄ли ме ки р̀о̄ђен̀ок с̀ина, а шт̄а сам ј̀ој ј̄а, п̀асторак.

п̀астòрка ж *. – У̀д̄але ми се и х̀ер и п̀астòрка, д̀обро се у̀д̄але.

п̀астòрче -ета с (зб. мн. п̀асторч̄ат) *. – П̀р̀в̄а ж̀ена от о̀вог м̀ок ч̀о̀ека у̀мрла и о̀ставла ми п̀астòрче, а свòе д̀ј̄ец̄е н̄ас дво̀е к̄аш̄н̄е н̀есмо ни ӣмали. – Ж̀ена ми дов̀ела дв̀о̀е п̀асторч̄ади, а ӣмали смо к̄аш̄н̄е ј̀òш дв̄а с̀ина.

п̀атока ж в. *б̀р̄ља*. – Ж̀ене су п̀аток̀ом ц̄акла пр̄але.

п̀аш̄анац -нца м *. – Ж̀ена ми ӣмала ѐдну с̀естру, а н̀ен м̀уш, т̄ај м̀òј п̀аш̄анац, с̄а м̀нòм у̀ шк̀òлу ӣш̄а.

п̀аш̄н̄ак м *. – Приг̀рад̄ли с̀еби г̀м̄ајин̄е за п̀аш̄н̄ак.

п̀ашò м хип. од *п̀аш̄анац*. – А у̀н̄ај н̀егов п̀ашò, од м̀л̄а̄ђ̄е св̄аст̄к̄е ч̀о̀ек, му д̀òђ̄е б̀р̄ат о̀ тетк̄е.

п̀ериљак -љка м 'сунђер, крпица за прање посуђа'. – У̀ ст̄ар̄а д̀òба, о̀п̄ар̄амо кум̄ад̄ӣ пешк̀ира и т̀ò нам б̄иј̀ò п̀ериљак, ш̄ н̀и́ме с̀уде пр̄али.

п̀ертел м 'везица, узица'. – М̀ал̄и ми п̀ертели, н̀е мерем з̄аслан св̀езати.

п̀ерч̄ин -ина м (мн. перч̄ини) 'дуга, густа везана коса код девојака или жена'. – М̀а̄ћ̄им ц̀ур̄цами в̀еж̄у к̄ик̄це, а ц̀уре, б̀оме, ӣмај̄у д̀уге к̀осе, н̀ус̄е перч̄ине.

п̀ет̄н̄ак м 1. 'каљ на зиданој пећи'. – З̄и́дали п̀е̄ћи од н̀еквиј̄е п̀ет̄н̄ак̄а.
2. 'земљани лонац за гајење цвећа, саксија'. – Исп̄а ми п̀ет̄н̄ак из р̀у̀к̄у, ал с̄амо з̀еру п̀у̀к̄а, ѐно ј̀òп̄е цв̄ј̄е̄ћа у̀ н̀ему. (J)

п̀етр̀еу̀ље с 'петролеј'. – У̀тр̄н̄е се л̀ӯћ̄ерда, пр̄и́лиј̄д̄е з̀еру п̀етр̀еу̀ља.

п̀етровача ж 'назив за јабуку која сазрева о Петровдану'. – М̀а̀ло е к̀ò к̀од н̄ас ӣм̄а т̄е р̄ан̄е ј̄абуке, п̀етроваче.

п̀е̄ћ̄на ж 'пећина'. – В̀ел̄е да ӣм̄а д̀у̀òв̄а у̀ у̀нòј п̀е̄ћ̄ни.

печана ж 'помоћна зграда у дворишту у којој се обично пече печеница или ракија, са бетонираним подом (за разлику од *бáјиџе*, у којој је земљани)'. – Ёно њ у печани, пекӯ ракију.

печен"ца ж 'печено прасе (на ражњу)'. – За Бож"ћ смо ўвјѣ пекли печен"цу: пра́се на ражањ, па на пријекладе, па okreћи!

пешкѝр -ира м *. – Дајдѣ ми пешкѝр да се обришѣм.

пешкѝр"ћ м дем. од *пѣшкѝр*. – Ёно ти унај пешкѝр"ћ за лице.

пѣждрти пѣждрѝм несвр. 'пиљити, продорно гледати у кога?'. – Штá пѣждрѝш ў ме?

пијандура ж и м погрд. 'пијаница'. – Пијандуро е́дна, ош ли се ѡкад дозвати памѣти?

пијан"ца ж и м 'пијаница?'. – Видѣ унѣ пијан"це, кáт се брѣжѣ наро́ља, није нек свáнло.

пѣло с 'животињска мокраћа?'. – Њесмо трѣ да́на чѣстли пѣло, мо́рамо га изну́сти по шљивáру.

пѣљак пѣљка м 'заобљен или округао каменчић?'. – Накупи пѣљáкá, па ћемо се пѣљати.

пѣљáр м 'трговац који продаје своју робу на тезги?'. – Вѣли унај пѣљáр да е од јутрѣс прѣдá трѣ ца́ка кумпјѣрá.

пѣр м в. *сва́дба*. – Пра́вли пѣр, бѣло стѣт"ну пѣрѣѣ. (Ј)

пѣрга ж 'пиргаста, шарена домаћа животиња (обично кокош)'. – Ђмала сам ја пѣргастѣ кѣкоши, свáкѣк пѣрја на њима бѣло.

пѣргаст, -а, -о 'који је прекривен разнобојним перјем, шарен (обично за кокоши)'. – Ўвјѣ сам дрѣжáла пѣргастѣ кѣкоши, лѣпшѣ и је глѣдати по дворѣшту.

пѣргáш -áша м 'пиргаста домаћа животиња (обично петао)'. – А имала сам е́днѣк пѣргáша, кáкѣ е тáј бијѣ ўсѣван, њеси му смѣо при́ћи, на́мá скáчѣ, ђће ў очи.

пѣрти пѣрѝм несвр. 'дувати (о ветру)'. – Пѣрѣ бѣра и свѣк вијѣрá.

пѣрѣѣ м в. *вѣк* (2). – Прѣд јутро се пѣрѣѣ на́кресáле, вѣсѣље и пѣсма бѣли до зѣрѣ.

пѣтати -áм несвр. 'хранити мало дете?'. – Ако нѣће пѣсати, а тѣ га зѣру прѣвáј пѣтати.

пѣти пѣјѣм несвр. *. – Видѣ уногá, пѣјѣ ра́кију кáнда е вѣда.

пѣћа ж 'храна за стоку, крма?'. – Пѣћа ти е слáма и сјѣно ѡзмѣшано.

пѣшуља ж 1. 'мало женско дете које још мокри у пелене?'. – Пѣшуље мáлá, јѣпѣ си свá мѣкра! 2. погрд. 'женско дете, девојчица?'. – Ў њега трѣ пѣшуље вѣће, а жѣна му јѣпѣ ну́сѣћа, ђћѣ сѣна!

пјан, -а, -о 'пијан'. – Нè мере óдати, ёно га пјан ки зёмља!

плáдањ -дња м 'тањир'. – Уклáди ми зèру јúвè у плáдањ.

плáкати -чèм несвр. *. – Кат òдèм, нèмòј плáкати зà мнòм, еси чýла!

плáн"на ж 'планина'. – На вру плáн"нè још имá снèга.

плáнйнка ж 'домаћица која је задужена за обављање свих послова у кући'. – Нас двије јèтрве, свàкà èдну òсм"цу била плáнйнка: тá е ундá кýвала, мјесла крув, мýзла кра́ве, спрèмала пò кући, а дрýгá ишла у поље. Такò се мјèњале свàкè òсм"цè.

плáта ж (ген. мн. плáтá) 'плахта'. – Плáте су жèне йсто ткáле, от пáмука и кúч"нè.

плáт"ца ж 'даска или сто прекривен плахтом на који се полаже мртвац у кући'. – Спрèмáј плáт"цу, дòктýр вèлй да нèће још дýго. (ДЛ)

плáт"ца ж дем. од *йлáйиá*. – Ткáле су жèне за дјèцу, за лúље дјèтињè, нèкве мáћè плáт"це.

плáтýр"на ж аугм. од *йлáйиá*. – Дáјдè ми кáкву плáтýр"ну, сáмо да бáцйм прèкò себе, врућина ми.

плáца ж 'пијаца'. – А пйльáри и трчкйње су унй што прòдајý рòбу на плáци. (Ј)

плáч м *. – Чйм спòмèнý нèгово йме, уна нáмá у плач.

плáча и **плáчка** ж 'плачљива женска особа'. – Вйдè плáчè, пò цјèлу нòћ не прèстаје плáкати.

плáчкеша ж погрд. в. *йлáча*. – Плáчкешò èдна, нйје те срамòта плáкати, вйдйш кòлкá си!

плáчко м 'плачљива мушка особа'. – Штá плáчèш, нèси вáлда тй плáчко ки òвè пйшуље.

плáчкоња м в. *йлáчко*. – Дáјдè бóцу плáчкоњи да се умйрй, ёно се зацèнò от плáча.

плáчкуља и **плáчкуша** ж в. *йлáча*. – Кáкá си бáлава, òбриши се, плáчкульо èдна!

плáчљив, -а, -о *. – Плáчљивòг дјèтета, дèрнá се по свú нòћ.

плáчљивац -вца м в. *йлáчко*. – Кат је бйò мáлй, бйò плáчљивац, а бòме, бйјò грлат.

плáчљив"ца ж в. *йлáча*. – Нèсам нйће вйдла такè жèне: пòваздáн плáчè и àймèчè, прáвá плáчљив"ца.

плáчњава ж 'велики плач'. – Àймè, дáнас плáчњавè на сáрани, нèсам дáвно такú вйдла, грòто јáднá.

плèсти плèтèм несвр. *. – Плèтè ми бáба нèкву мајèт"ну већ трй мјесèца, нйкáко да зáвршй.

плѣћа ж (мн. плѣћа) 'плећка'. – Жиг̃а ме пòт плѣћом.

плїк м в. *мијур*. – Загн̃уијò му се плїк, мóраће код дòктұра.

плóвати се плóвāм се несвр. 'играти се плочастим каменчићима; правити 'жабице' на површини воде'. – Нè мерем нāћи лѣпѣ плòч"цѣ да се плóвāмо, вїдијò би тї кòлкò жāбицā нāправїм.

плòт плòта м 'ограда од плетеног прућа'. – Огрáдли бāшчу плòтом од лѣскова прућа.

плòч"ца ж 1. дем. од *илòча*. – Дòбијò злāтнū плòч"цу. 2. 'плочаст каменчић'. – Лѣпѣ плòч"цѣ за плóвāње.

плўвати плўјѣм несвр. *. – Нѣмòј ми тў плўвати, изађи вāн.

плўвāчка ж *. – Нѣмòј гутати тў плўвāчку, ёво ти плўца.

плўнти плўнѣм свр. 'плунути'. – Плўнò ме унāј клāпч"ћ, чїјї ли е?

плўца ж 'плитка посуда с лугом у коју се плувало, плуваоница'. – Дòдāј-дѣ дјѣду плўцу, јòпѣ кашљуцā и плўцкā.

плўцкати -ām несвр. према *илўваиши*. – Ёво ти плўцѣ, па у нў плўцкāј!

пò (у именичкој служби) непром. 'пола, половина'. – Вѣлї да ће се врат"ти за пò сāта.

поáрати пòáрāм свр. 'похарати, уништити, опустошити'. – А ўсташе ђе прòђу, свѣ поáрају.

пòбошка прил. 'с бока, са стране'. – И дјѣца су јѣла кат и вѣл"кї нāрот, само пòбошка сјѣдли.

повѣзача ж 'танка марама којом су жене покривале главу, а преко ње везивале другу – рубац'. – Зїми су жѣне нўсле нѣкве повѣзаче, па прекò нї рубац.

пòвоскї, -ā, -ò 'који је подмазан'. – Кўншија ће стїгнти прије нāс, њѣгова су кòла пòвоскā.

пòврш"ца ж 'смрзнут, тврд снег по којем се може ходати'. – Кат се дòбро смр̃знѣ, йдѣ се по пòврш"ци, нѣ требају ти кр̃плѣ.

пòдбāчати (се) пòдбāчāм (се) несвр. и уч. према *йодбòчїи (се)*. – Кòлкò су шљїве рòдле, одлўмѣ се òгранак, мóраћу га јòпѣ пòдбāчати.

пòдбòчањ -чња м 'штап, комад дрвета, рашљаст с једне стране, којим се што подбача'. – Мòрāм ићи у шуму ўсјећи пòдбòчањ, ёно ће ми се унāј òгранак одлўмти.

пòдбòчти пòдбòчїм свр. 'подбочити, подупрети'. – Ёно ми се сјѣно накрївло, мòрāм га чїме пòдбòчти.

~ **се** 'подбочити се, ослонити се руком о што'. – Штò се унā жѣна нàкò пòдбòчла, ò чем унā мїсли.

пòдвеза ж *. – Лāбаве ми пòдвезе, спāдају ми чāрапе.

пòдвољак -òљка м 'подваљак'. – Није љн такò дèбò, ал љмà вèл"ку главу и пòдвољак.

пòдјетíњти -èтињим свр. 'подетињити'. – Мòја бàба скрòс пòдјетíњла.

пòдмијурти (се) -ијурим (се) свр. 'покрити се мехурима, подмехурити се'. – Пўне јòј рўке мијурà, кàко јòј се такò пòдмијурло?

пòдн"ца ж 'даска којом је што попођено'. – У старијем кўћами биле дò пò сòбè пòдн"це, а òт пò зèмља.

пòдòјити пòдòјим свр. *. – Ёно ти дјèте кèњкà, зàспаће бòљè кад га пòдòјиш.

пòдочњак м (обично у мн.) *. – Црнè јòј се пòдочњаци, а и надули се, бòме от плàча.

пòдòти пòдìм несвр. 'подити, стављати под'. – Кíша е, нè меремо на вани нйшта рáдти, àјмо òвў сòбу пòдти.

пòдўмјèнта ж 'темељ; прва, почетна греда у коју су укопавани дрвени стубови, а између њих слагана брвна'. – Ёво ми òвà пòдўмјèнта сàгњèла, мòраћу трајти лўде да ми е прòмјèнè.

пòдушје с 'обредно гошћèње после погребa на успомену умрлога'. – Кò е нèкоме òд рода или кòга бòли ср̄це, тè жèне ўндà бўгарè. Такò до пòднè бўдè, до èдан сáт, ўндà дòлази нáрот тў, на пòдушје. (ДЛ)

пòзгурти се пòзгурим се свр. 'погрбити се'. – Штà е ўномè дјèду кат се нàкò пòзгуријò?

пòјата ж 'шупа за сено'. – Ймà ли ћè дјèцè да љдў чèпати сјèно у пòјати, да убацујèмо?

пòклепáвати -èпáвám несвр. 1. 'клепањем оштрити'. – Штà тòлкò пòклèпáвáш тў кòсу! 2. 'упадати коме у реч, не дозвољавати му да доврши мисао'. – Тàј лàбрњу не зàтвэрà, вàје пòклèпáвà дрўгè.

пòклèпати -ám 1. 'клепањем наоштрити'. – Тè ми е клèпац да зèру пòклèпám кòсу? 2. свр. од *йоклейáвати* (2). – Није мòгла вйше слўшати њèгово шукèтáње, па га е пòклèпàла.

пòклепòрти м пл. тант. 'дуги и широки зулуфи (до врата)'. – Стàрй су лўди нўсли пòклепòрте и дўгачкè брч"не.

пòкòсти пòкòсйм свр. 'покосити'. – Свў сам ливаду пòкòсла што сам љмала.

пòла ж (обично мн.) 'кромпир пресечен на два дела, посољен и печен у пећници или под пеком'. – Дàј тй мèни слàн"нè, бáсè и пòлà, пўшти колàч"ће!

пòлàпан, -пна, -о 'похлепан'. – Ёст пòлàпно òвò дјèте, њèсам нег мèтла нà стò, вèћ грàбй сèби.

по̀локати по̀лочѐм свр. 'похлепно лочући попити, испити све'. – Св`арла сам цѐки скр`оп, `ено е свѐ по̀лок`а.

по̀љана ж *. – Йм`а, `ено, св`акакв`ога цвјѐћа на ун`ој по̀љани.

по̀ља̀нак -нка м хип. од *й`о̀љана* 'мала по̀љана'. – Йграју се и га̀њају по по̀ља̀нку.

по̀љан`ца ж дем. од *й`о̀љана*. – Леж`али и за̀сп`али на по̀љан`ци, а ми се пит`амо ђѐ су!

по̀љес (ген. мн. по̀ља) 'обрађен и засејан комад земље, ораница, њива'. – `Ено смо ти свѐ йзор`али, ош шт`а сйјати у пољу догод`нѐ?

по̀мрчина ж 'помрачина'. – Нек ђ`ав`о нађѐ п`ут по `ов`ој по̀мрчини.

по̀мудрти по̀мудр`им свр. 'помодрети'. – Р`уке му по̀мудрле `о студѐни.

по̀мусти -узем свр. *. – Чѐк`ај да по̀музем кр`аве, па ћу и ја у поље.

по̀н`г`ти се -им се свр. в. *й`озгур`иши се*. – Видѐ ал се ун`ај јадн`ик по̀н`ти`о, нѐ мере `одати брѐс шљакѐ.

по̀пара ж 'јело начињено од старог хлеба, попареног и замашњеног'. – Приј`е нек `одѐмо благу, јѐдемо из вел`кѐ здјелѐ по̀парѐ ил зач`нѐ, нѐм`а друг`ок!

поплѐћ`аш -`аша м 'велика хеклана марама која се носила преко леђа, огртач'. – Нѐ треб`а ми кап`ут, д`оста ми е `ов`ај поплѐћ`аш.

по̀сати по̀сѐм несвр. и свр. 'сисати'. – К`ако е по̀сала, так`о е за̀сп`ала.

по̀сјек м 'свињче, говече које се закоље за зиму и месо од њих'. – В`арћу к`упус, скй`нидѐ зѐру по̀сјека и дунѐси кумпјер`а.

по̀ст`олн`ца ж 'подна греда у кући, изнад подрума у којем је била стока'. – Улѐкњују нам се `овѐ по̀дн`це, м`ораћемо мјѐњати по̀ст`олн`це, сйг`урно су с`агњиле. (ДЛ)

по̀т по̀да м 1. 'под'. – Обриши по̀т да мѐтнѐмо кр`пане. 2. 'строп, таваница на старим кућама од греда и дасака'. – Зач`ади`о ми по̀т, м`ор`ам га пр`ати. 3. 'таван'. – На по̀ду смо с`ушли сл`ан`ну и по̀сјек, држ`али ж`ито и св`ашта.

по̀тка ж 'попречне нити које се уткивају у основу при ткању'. – Бйће ти д`обра по̀тка за тк`ање от `овѐ в`унѐ.

по̀тпо̀дти по̀тпо̀д`им свр. 'потподити, ставити под'. – Йм`аш ли д`оста дасак`а да и `ову с`обу по̀тпо̀дйш?

по̀тп`ут`ти по̀тп`ут`им свр. в. *най`уи`иши*. – Нѐ би се с`ам тог`а сјѐтиј`о да га нѐко није потп`утиј`о.

потр`агљив, -а, -о 'који јури (туђе) жене'. – Г`уни га вр`агу, т`ај е потр`агљив! (Ј)

потр`агљивша м 'човек који јури за женама, женскоарош'. – Њѐси л`уда да њѐму вјѐрујеш – т`ај ти е највѐћй потр`агљивша у сѐлу. (Ј)

по̀ћерати -`ам 'потерати'. – По̀ћер`ајдѐ тѐ к`окоши да нѐ иду у врт`а.

почивати počivām несвр. 'гасити се, нестајати (за звезде)'. – Звјезде с вѣчери грањивајӯ, а прѣд јутро почивајӯ.

пошарӯмет"ти се -им се свр. 'постати збуњен, пореметити се'. – Чим њӯ видї, нѣмѣ се сѣв пошарӯметї.

пошљокати pošljokām свр. вулг. 'испити, попити'. – Кѣд је брѣжѣ свѣ унӯ ракијѣт"ну пошљокѣ?

прѣкљача ж 'даска којом се туче, млати веш при прању'. – Млѣтї унѣм прѣкљачѣм по вѣшу, дѣшу ће му извадити.

пракљачати -ām несвр. 'млатити веш пракљачѣм'. – Штѣ такѣ јѣко пракљачѣш, испѣраћеш тѣ.

прѣмѣнка ж 'врста овце оштре вуне која виси у праменовима'. – Дѣј ми ѣдну мѣр"му, дѣћу ти двїје прѣмѣнке зѣ њу.

прѣмбаба ж 'прабаба'. – Кѣд је мѣја мѣтѣр бїла нѣсѣћѣ сѣ мнѣм, умрѣла е прѣмбаба, ѣто, нїје јѣдн"ца дѣчекала свѣе прѣвѣ праунуче.

прѣндјет -еда м 'прадеда'. – Прѣндјѣда сам упѣнтѣла, бїло ми е пѣт годїнѣ кад је ѣн умрѣ.

прѣпорац -ѣрца м (обично у мн.) *. – А на кѣњскѣ ѣјмѣве мѣтнѣмо прѣпѣрце, па звѣнѣ.

прѣсац -сца м *. – Кѣко ти е нѣкѣ дѣбѣ прѣсац, чїме га рѣнїш?

прѣсе прѣсѣта с (супл. мн. прѣсѣт) *. – Утѣкло ми ѣдно прѣсе, нїкѣко га ѣват"ти.

прѣс"ца ж 'прасица'. – Имѣм прѣс"цу, нїје ми скѣтна, бїће дѣбљѣ нек прѣсац.

праунук м *. – Мѣја е прѣмбаба доживѣла да видї пѣт свѣијѣ праунѣкѣ.

праунука ж *. – Пѣзѣла е праунуку дѣ смрти свѣѣ.

праунуче -ѣта с (зб. мн. праунучѣт) *. – Жївѣла е стѣ годїнѣ, вѣлѣ, имѣла двѣнѣјст ѣнѣкѣ и трї праунучѣта.

праунуч"ћ м дем. од *праунук*. – Нїје прѣшло двѣ мјѣсѣца кѣко јѣј се праунуч"ћ рѣдијѣ, бѣба умрѣла.

праунуч"ца ж дем. од *праунука*. – Бѣбѣт"на стѣрѣ нїје нїког вѣл"ла, нек свѣју праунуч"цу, свї се тѣмѣ чѣдли.

прѣга ж 'пржени јѣчѣм којї се мѣље и служи мѣсто кафѣ'. – Њѣсмо ѣвјѣ имѣли кѣвѣ кї сѣт, негѣ прѣжѣли јѣчѣм, прѣгу прѣвѣли.

прѣдѣ"на м вулг. 'ружан, стар чѣвѣк'. – Видѣ стѣрѣ прѣдѣ"нѣ ћѣ се ѣ цуру зѣгледѣ.

Прѣводн"ца ж 'звѣзда Дѣница'. – Глѣдѣј тѣмо, унѣ ти е Прѣводн"ца, ѣна прѣвѣдї Влѣшчиће.

прегладнџти прегладнџм свр. 'прегладнети'. – Кòлкò сам се умòриò и прегладниò, нè мерем сàде ни јèсти.

прèгршга ж 'прегршт'. – Ёл ти дòста трѝ прèгрште брашна?

прèђа ж *. – Ёно е, намутàвā прèђу на рāшак.

прèјести се прèјем се свр. *. – Нè мерем ни зѝнти кòлкò сам се прèјò.

преждèрати се прèждерèм се свр. пеј. в. *наждèрати се*. – Бòме сам се прèждерāла, нè мерем се прèгнти.

прèкладе прèклāдā ж пл. тант. 'гвоздена направа на ногарима на коју се наслањају дужа дрва на огњишту'. – Кут си мètала òвò тèшко дрво на прèкладе, па се вāтра згүшла.

прекумүшати -ām свр. в. *окумүшати*. – Ёси ли тѝ прèкумүшāла күрузе?

прèлада ж 'прехлада'. – Чүвāј се тѝ, мòре и прèлада бити òпāсна.

прелāдти се прелāдџм се свр. 'прехладити се'. – Штā шмрчèш, нєси се вāлда јòпè прелāдиò?

прèлти прèлџм несвр. 'ићи у прело, забављати се'. – У нѝовòј се күћи свāкè вèчери прèлло, ѝскупè се мүмци и цүре, бүдè пјèсмè и шāлè дò пò нòћи.

прèло с 'вечерњи састанак сеоске младежи ради обављања неког посла или ради забаве'. – Нà тијèм нāшијèм прèл"ма үвјè се пјèвало, свè се òрло.

прèља ж 'жена која преде'. – Нєсам ти јā нèкā прèља; глèдала кāко дрүгè прèдү, па ѝ јā пòчèла.

прерāнти прерāнџм свр. 'прехранити'. – Нèћу прерāнти блāго, ѝмāм сàмо зèру сјèна.

прèсл"ца ж 'преслица'. – Шпѝч"ца у прèсл"цу, прèсл"ца у шврāч"цу, а шврāч"ца ѝдè у врат"ло.

прèсти прèдем несвр. 1. *. – Мòја е снаја òд мене свè наүчла: и прèсти, и ткāти, и плèсти, и свè. 2. 'испуштати звукове ниског тона (за мачке). – Угњèздиò ми се у крилу и прèде.

преудāвати (се) -удāјèм (се) несвр. и уч. према преудати (се). – Удāвала се и преудāвала, нè зна ни сāма кòлкā пүта.

прèудаја ж *. – Дојāдла ми вѝшè и үна и прѝча о нѝнòј прèудаји.

преудати (се) -ām (се) свр. *. – Нєсу вòлли зèта, па ћèр зà другòга прèудāли.

прèумити -ѝм свр. 'заборавити, сметнути с ума'. – Сјèћāм се да си ми рèкā, штā ћу кат сам прèумиò.

прèчкāш -āша м 'дебели, вунени прекривач за кревет, обично шарен'. – Òвāј прèчкāш ми е лèпшѝ от билāцā, вѝдè сàмо шарā нà нєму. (J)

прèша ж 'журба, хитња'. – Кāкā е прèша, күд лèтѝш?

приглавак -āвка м в. *нарāшак*. – Вèлики ми òви приглавци, мóраћеш ми исплèсти зèру мањè.

прилика ж 1. 'прилика'. – Дóћу кòт тебе прѣвòм приликòм. 2. мн. 'услови живота, околности'. – У каквијèм се нèкадà приликама жìвло. 3. 'онај који у свему одговара, који је пар коме (обично о удавачи и младожењи)'. – Није тај прилика за те, вѣдѣш кòлкò е старѣиј.

прилога ж 'дебље дрво на које се при ложењу ватре наслањају ситнија (на огњишту)'. – Наслáжидè лљске ус прилогу и запáли вáтру. (ДЛ)

приложèтина ж аугм. од *прилога*. – Кáко си ўвѣкá вòлкѹ приложèтину ў кућу, нè мерем проћи окò ватрè. (ДЛ)

приложица ж дем. од *прилога*. – Кўд ми дòнесе вáкò малèну приложицу, нè мерем ни́кво др̀во нà нѹ ослòнти. (ДЛ)

присм̀учти присм̀учѣм свр. 'појести што уз хлеб или умачући хлеб у јело'. – Имá ли штà да зèру присм̀учѣм ил љу мóрати с̀увòк кр̀ува?

пр̀иторак -òрка м 'тор направљен поред куће за овце или прасад'. – Ће-рáјдè òвце ис пр̀иторка ў шталу, нòћас ће к̀иша.

пр̀јеснац и **пр̀јеснац** -áца м 'колач начињен од сира и јаја, печен под пеком'. – А м̀и, нàкò глáдни, навáли на ўнáј вр̀ућ пр̀јеснац и по шòљу варèникè, м̀илѣ Бòже, ал смо тò вòљели. (Ј)

пр̀ња ж (обично мн.) в. *др̀ња*. – Пòкупидè тè пр̀ње да и н̀сѣм запáлти, да ми т̀удá не смéтајѹ.

пр̀ња̀в, -ава, -о в. *др̀ња̀в*. – Мèтнò нà глáву нèкву пр̀ња̀вѹ капèтину и òшá у сèло.

пр̀ња̀вац -áвца м в. *др̀ња̀вац*. – Јáдни ўнáј пр̀ња̀вац, нèко му дá нèкву стару кап̀тину и тàкò матр̀акá кроза сèло.

пр̀ња̀вица ж в. *др̀ња̀вица*. – Ћнá пр̀ња̀вица п̀јждри ў ме кад гòд про̀ђèм т̀удá.

пр̀њèтина ж аугм. од *пр̀ња*. – Ск̀упла сам, èно, пò ајáта пр̀њèтинá, па љу дáти прòсјáцима кад нáйђѹ.

пр̀њица ж 1. дем. од *пр̀ња*. – Нèмòј бáцати тè пр̀њице, трèбаће нам да шта òбришèмо ш н̀йма. 2. 'дечја одећа'. – Òстало е мèни пр̀њицá òд мòг мáлòг, дáћу тèби кад рòдиш.

пр̀њò м в. *др̀њò*. – Јáдни ўнáј пр̀њò, нàкѣ пр̀ња̀в сáмо òдá òт кућè дò кућè.

прови́ђавати (се) -иђáвáм (се) несвр. 'видети кроз што, провидети се'. – Ћво се зèру пòчèло прови́ђавати, сáт ће и свáнти.

прогáтати прогáтáм несвр. 'мало гатати, прорицати, погађати'. – Прòгáтáј ми сáн, нèшто сам гáдно сáњáла.

прожáрати прожáрáм свр. од *жáрати*. – Тè си мèт̀гла мáшу да зèру прожáрáм вáтру?

прòлти прòлијѐм свр. 'пролити'. – Пáзи кáко нýсйш тý кáнту, прòлћеш тý вòду пò себи.

~ **се** 'угасити се, нестати (за звезде)'. – Ёно се јòш єдна звјезда прòлила.

прòлєвати прòлєвáм несвр. и уч. према *йрòлйи*. – Нємòј ми тудá прòлєвати, єсам ли мáлоприје òбрисала.

~ **се** несвр. и уч. према *йрòлйи се*. – Свáкє вєчери глєдáм кáко се звјезде прòлєвају.

прòносак -ска м 'прво јаје које снесе млада кокош'. – Видє кòлкй е прòносак от òвє пйргастє.

прòпланак -áнка м *. – Óдали смо крòс шуму и одмáрали се на єднòме прòплáнку.

прòсац -сца м *. – Йдý прòсци прèко поља, јòш се нє видє, ал се чýјє нйва пјєсма.

прòсјáк м *. – Ўнáј сирòмáк, прòсјáк, живй от уногá шта му лýди дáдý.

прòсјáкиња ж *. – Грòта е глєдати, унá прòсјáкиња дјєте у нàрамак и прòсй.

прòсјáчти прòсјáчйм несвр. 'просјачити'. – Йдє прòсјáчти, а нєће да се ўвати мýтикє.

прòсмйáвати се -йáвáм се несвр. 'разведравати се (о времену)'. – Цјєлò јўтро тмýрно, а єво се сáде зèру прòсмйáвá.

прòсти прòсйм несвр. 1. 'молити, тражити милостињу'. – Йдє пò кућама и прòсй. 2. '(девојку) тражити пристанак за брачну заједницу'. – Óшли у Корєницу прòсти цýру, ал је нєсу испрòсли.

прòшкáпати прòшкáплє(м) несвр. 'поквасити ситним капљицама, мало пошкропити'. – Ёво ми кйша прòшкáплє нà пот, мòрá да ми е нєће цйгла пребијєна.

прòшња ж 1. 'просјачење. – Дојáдиò ми вйшє унáј сирòмáк и нєгова прòшња. 2. 'просидба, прошење'. – Скýпла се рòдбина мýмкова, òдоше кòт цурє у прòшњу.

прòштац м (ген. мн. прòштáцá) 'даска, летва као део прошња, ограде'. – О тáнкијє, лєсковйјє грáнá нàправймо прòштáце.

прòшће с зб. им. од *йрòшййáц* 'ограда око куће састављена од вертикално постављених проштаца и две попречне даске (жиоке)'. – Окò кућє бйло прòшће, а ўлазли крос стрýгу, скйнєш гýжву и ўћєш.

прòпнаст, -а, -о 'који се лако мрви, расипа; прхак'. – Штò си нàправла вáкò прòпнасту пáлєнту, знáш да јá бòлє вòлйм бòтасту.

прòси прòсй ж пл. тант. 'прса'. – Нáдуле му се прòси, òће да пýкнє.

п̀рскуља ж 'врста плаве, ситне шљиве'. – Кòлкò е рòдла òвā п̀рскуља, свè пòпадаше, а нè знāм штā би òд н̄и кат су ситне, сāmē шпице.

п̀рскуљ"ца ж дем. од *п̀рскуља*. – Лāни сам òвū п̀рскуљ"цу усадла, ёно е вèће рòдла.

п̀рст м *. – П̀рсти му ўвјè нāтекнū од врућинè.

п̀рстèњāк -āка м 'прстеник'. – Ђшта ти е тākò помудријò п̀рстèњāк?

п̀рт"на ж 'пртина, угажен пут у снегу'. – Ми кидāмò п̀рт"ну, а изā нāс вијòрā и зāмећè.

п̀рт"н"ца ж дем. од *п̀рти"на*. – Ишла би у прèло, ал ми е слāба п̀рт"н"ца, па се бòјим забāсаћу ў снèг.

п̀рт"ти -им несвр. 'носити, теглити'. – Штā тò дјèте ўвјè п̀рт"тиш у нārāмку, òдвāли ти р̀ке.

п̀ршут м 'осољен и осушен свињски бут, шунка'. – Кākā шўњка, нèси т̄и прòвā л̄ичкòга п̀ршута!

п̀н"ца ж 'пуница, ташта'. – Кад је тāст ўмрò, п̀н"цу смо мòрали довèсти сèби.

Изр. **млāдā** ~ 'супруга жениног брата'. – Жèн"на мātèр ми дòћè стārā п̀н"ца, а шурјāкова жèна – млāдā п̀н"ца, тākò е тò кòд нāс.

п̀њава ж 'поњава; грубо откан простирач'. – Прòстри п̀њаву да рèдимо ж̄ито.

п̀пāш -āша м 'биљац који има пупице – нити које нису до краја извучене'. – Пупāшима смо звāли ўнè биљāце што су имали п̀п"це, кā р̀п"це. (J)

п̀п"ца ж (обично у мн.) 'вунене нити од којих је сачињен биљац, с оба краја увучене'. – Изв̀кле ми се нèколке п̀п"це, дāјдè ми й̀глу да и нāмā ув̀чем. (J)

п̀тар п̀тра м 'маслац'. – Жèне су од варèн"кè и слākè прāвле п̀тар, у стапу.

п̀т"ти п̀т̄им, гл. им. п̀ћèње несвр. 'наговарати (обично на зло)'. – Сāмо т̄и нèга п̀ти, свè ћу јā рèћи ћāћи!

п̀т"ћ м дем. од *п̀т̄и*. – Ђвијèм п̀т"ћом ўвјè й̀дèм у прèло.

п̀це -ета с (зб. мн. п̀цāt) 'дугме'. – Нèће ми п̀ло п̀це с кап̀та, мòраћу др̀гò мèt̄ти.

п̀штати -ām несвр. и уч. према *п̀ш̄т̄и"иши*. – Да нèси п̀штала òвце, пòешè ми к̀пус!

п̀шт"ти п̀штām свр. 'пустити'. – Мòрāм п̀шт"ти к̀раве да й̀дū ў пашу.

Р

разавијача ж 'дугуљасто, ваљкасто, глатко дрво којим се тањи, развија тесто при мешењу; оклагија'. – Дáјдē ми тѹ разавијачу да рáзавијем тјесто за питу.

разблудти разблудим свр. 'размазити'. – Пòвздан кѣнкá, разблудли га, нáвикá да га нусајѹ.

разбуди разбудим свр. 1. 'разбудити'. – Њесам се јòш разбудијò, мòрám се јòпē умти. 2. в. *разблудиши*. – Нè ваљá дјете чўдо разбуди, пушти га нека плачē, слађē ће зàспати.

развјенчавати (се) -енчавам (се) несвр. и уч. према *развјенчаш (се)*. – Кáко пáнтим, òвáј е исти мáтичáр и вјенчáвá и развјенчáвá.

развјенчати (се) -ám (се) свр. 'развенчати, развести (се)'. – Ѐшли код мáтичáра у Гóспић да и развјенчá.

рãзговòран, -рна, -о 'који радо и лепо прича, говорљив, речит'. – Кр̑шан и ùредан мумак, а да чўјеш кáко е рãзговòран!

разгрнати разгрнѣм свр. 'разгрнути; размаћи, растурити унаоколо оно што је згрнуто, скупљено на гомилу (жар, пепео, снег)'. – Разгр̑нидē зèру жáра да се не ùтрнѣ вãтра.

разгртати -ћем несвр. и уч. према *разгр̑нши*. – Кў ћеш тудá крòс сьѣк, видиш да сам разгртò, ёто пр̑т"нѣ.

разљєвача ж в. *калача*. – Ўзмидē јој тѹ разљєвачу, видиш да прòсипá, ùспи јој тѹ. (Ј)

размит"ти размитим свр. в. *разблудиши*. – Нѣмòј му свѣ пуштати, размитићеш га.

рãјтòзне ж пл. тант. 'врста мушких панталона од дебелог сукна, уске од колена наниже'. – Кад дјет̑ пòђē на сáјам, обўче рãјтòзне и гўњ.

рãкија ж *. – Ёднѣ смо гòд"нѣ имали чѣтрѣс кòтлòвá рãкијѣ.

рãкијет"на ж аугм. од *рãкија*. – Òви љўди ùвјѣ пјàни, сáмо ÿдѹ òт кућē дò кућē, а пуно сèло рãкијет"нѣ.

рáна ж 'храна'. – Пòле и бáса су прáвá личкá рáна.

рãнти рãним несвр. 'хранити'. – Ёво, рãним òвѹ пйлáт, дòбро и рãним, ал нѣшто слáбо рáстѹ.

распѣчти распѣчим свр. 'разрогачити, широм отворити (очи, уста)'. – Распѣчијò ùста òд ува дò ува.

рãспорáц -òрца м 'распон, пречага уз разбој која служи за равномерно одржавање ширине ткања'. – Пòмјери рãспорáц да нѣ сўзиш ткáње.

рãстйк -ика м 'храстов гај'. – Пушти кр̑мке у рãстйк да се нàједѹ жйра.

рãст"ћ м 'храст'. – Ў тебе, бòме, дòбријѣ рãстићá, имаћеш чўдо жйра.

ра̀стов"на ж 'храстовина'. – Їма̄м до̀бар ра̀ст"н̄, по̀сјећу га и от ра̀стов"н̄е по̀дн"це на̀правти.

ра̀чти се ра̀чӣ се несвр. 'имати воље за нешто'. – Нешта сам крмељав, да̀нас ми се нѐ ра̀чӣ ко̀сти.

ра̀шак -шка м 'мотовило за прећу, рашља̀сто с једне стране'. – Фал̄и ми па̀р вретѣна̄ да њма̄м пу̀н ра̀шак.

ра̀бат ж 'хрбат; леђа, хрптењача'. – Їмали смо во̀ла, дѝкоњу, њма̄ е бјело по ра̀ба̀ти.

ра̀вати се ра̀ва̄м се несвр. *. – Ушм̄урга̄ се, ва̀лда е њӣо да се ра̀ва̄ ш њи́ме, ал га е о̀ва̄ј ѐднѡм свѣтијѡ, па е упр̄ца̄.

рѐза и рѐзена ж 'уска гвоздена плочица којом се затварају врата с унутрашње стране'. – Кат њдѐмо спа̀вати, мѐтнѐмо у̀ну рѐзу да нам њи́ко нѐ мере у̀ кућу.

рѐцель м 'рукохват на дршци косе'. – Мо̀ра̄м ну̀сти ма̀јстору да ми мѐтнѐ рѐцель на ко̀сиште.

рѐшт м 1. 'затвор'. – Убӣо чо̀ека, ѐно га у̀ решту. 2. 'казна: остајање после наставе у школи'. – Ки́је јѡпѣ на̀пи́са̄ за̀даћу, па га е учитељ"ца о̀ставла у̀ решту.

рѝбић м 'мишић на длану око палца'. – Пом̄удријѡ ми от у̀да̀рца цјѣлӣ па̀лац и рѝбић.

рѝгл"н м 'гвоздена полу̀га која је служи́ла за затварање врата'. – Кат о̀ћеш да заригља̀ш вра̀та, са̀мо провучеш рѝгл"н кро̀с у̀не ку̀к"це.

рѝза ж (обично у мн.) 'женска везена чарапа'. – Цѝгована̄ јој кѝкља, па кат о̀да̄, вѝде̄ јој се рѝзе.

рѝнгло̀в -ова м 'врста калемљене, крупне шљиве'. – А дјѣца се на̀еде̄у зе́леније рѝнгло̀ва̄, бу̀д̄у, на̀ко̀, кѝсели, љѣпи, па и ка̀шње бо̀ли стѡма̀к.

р̄ка ж (обично у мн.) в. *др̄уња*. – Мо̀ра̄м укр̄чти о̀ве р̄ке по̀ кући, до̀ћѣ ми го̀сти.

р̄ка̀в, р̄ка̀ва, -о в. *др̄уња̀в*. – У̀на̄ј мо̀ј ку̀ншија̄ у̀вје р̄ка̀в о̀да̄ по̀ дво̀ришту.

р̄кан м 'човек непримереног понашања, неотесан, груб'. – Нѐмо̄ј се тѝ оба̀здирати на̀ њега, вѝдӣш да е то̀ нѐка̀в р̄кан. (Ј)

ро̀га ж 1. 'овца која има рогове'. – Прѝпази се о̀ве ро̀ге, нѐма̄ у̀на ца̀бе то̀лкѣ ро̀гове! 2. погрд. 'жена која је намргођена, љута'. – На̀му̀су̀рла се у̀на њѣго̀ва ро̀га, стра̀ ме по̀гледати у̀ њу.

ро̀геша ж погрд. в. *ро̀га* (2). – О̀стала ста̀ра̄ цурѐт"на, ко̀ би њу̀ и у̀зо̀ кад је на̀ка̀ ро̀геша.

ро̀гла̀в, -а, -о 'разрок, зрика̀в'. – Ка̀ки е о̀ва̄ј ро̀гла̀в: ѐдним ѡком глѐда̄ у̀ па̀лѐнту, а др̄уг̄им у̀ за̀ч"ну!

рòгље рòгāљā ж пл. тант. 'виле, рашље, обично са четири метална рога, за чишћење ђубра'. – Дāјдē ми рòгље да пòкупим бāлегу.

рòгобāтан, -тна, -о 'свадљив, прост, неотесан, суров'. – Зāпò ки сивоња, вйдē га кākī е рòгобāтан.

рогүшти се рòгүшим се несвр. погрд. 'љутити се, мргодити се'. – Унā мòја мājка се вājē нēшто рòгүши, нйшта јој нйје по вòљи.

рòде рòдē м 'свекар'. – А рòде ми бйō дòбар, свē свòе снаје вòлијō.

рòзгати -ām несвр. 'певати испрекиданим гласом који као да подрхтава'. – А на прелу, кад мумци стāнү рòзгати, па кòји ће бòље, а ми и цуре сāмо слүшāмо. (Ј)

рòса ж *. – Уватла се рòса по трāви.

рòсан, рòсна, -о *. – Нйје нек свāнло, а мòј рòде сједй прет кућом, велй, нāјбòлē вòлй рòсно јүтро.

рòскати -ām несвр. и уч. 'помало росити, кишити'. – Дòдјала овā кйша: рòскā, па стāне, тākò већ трй дāна.

рòсти -йм несвр. 1. 'росити'. – Маглүштина рòсй по мòкрōј земљи. 2. 'кишити падати у ситним капљицама, сипити'. – Сòл"ка по зèру рòсй и прòшкāпā.

рòпа ж 'хрпа, гомила'. – Имāм рпу ђүбра, нē знāм кākò ћу е одагнати нā нйву.

рòскав"ца ж 'хрскавица'. – Нйје ти тò кòст, тò е рòскав"ца.

рўбац рўпца м 'марама'. – Мй, бāбе у Лици, њесмо нүсле шаренијē, сāмо црнијē рўбāцā.

рўкатка ж 'мањи земљани суд у којем су се кувала јела'. – У рўкаткама земљанијем смо вāрли јела, на òгњйшту.

рўл"на ж 1. 'оно што се одбије, што отпада при блањању, блањевина'. – Йдēм òчист"ти унү рўл"ну окò бāнка, да нē газймо пò њōј, свү ми сòбу загојатли. 2. 'љуска црног лука'. – Накупймо рўл"нē и у њōј кўвāмо јāја за Ускрес.

рўњāв, -ава, -о 'длакав'. – Имā лүдй, па бўдү по прс"ма рўњави.

рўпч"ћ м 'марамница'. – Нē знāм ћē ми е рўпч"ћ да обришē нүс.

рўчак рўчка м 'први дневни оброк, доручак'. – Ўјутру, кат устанēмо, бйло е за рўчак зāч"нē, крўва и варен"кē, нйје бйло штā дрүгō.

С

сāжрвнати -ām свр. 'самлети (на) жрвнима'. – Кòлкò си ми дўњō курүзā, тòлкò сам ти сāжрвнā.

самòток м 'маст која капље са печенице док се пече'. – Како òкрећемо печен^нцу, такò самòток кàплѣ у свòдак.

сáмче -ета с (зб. мн. сáмчáт) 'једино дете или младунче донесено на свет'. – Како е била крúпна òвā òвца, мислили смо да ће се облизнѹти, а уно – сáмче!

сáндук м *. – И гра̄, и јечам, и кúрузе, свè смо др̄жали у сáндукима др̄венијем.

*Изр. (мр̄твачк̄и) ~ **. – Спрéми плáт^нцу и сáндук, ўмр̄ò је.

сандúч^на ж аугм. од сáндук. – Кат скрúнѣш свè кúрузе ис крузàнē, мѣтни и у òвū сандúч^ну.

сандúч^нћ м дем. од сáндук. – Òстало е зèру јечма у ўномē мáћом сандúч^нћу гòре на пòду.

сáн^нце ж пл. тант. 'саонице'. – Пòзнā се кúт смо лèтли сáн^нцама.

сáн^нчице ж пл. тант. дем. од сáн^нце. – Нàправē л̄уди сáн^нчице кòлк зèр^нца, за мáћū дјèцу.

сáнкати се -āм несвр. *. – Нàпадало снѣга, сўтра ћемо се сáнкати.

сáнке сáнк̄и ж пл. тант. в. сáн^нце. – Бúран снѣк, б̄иће дòбар за сáнкāње, òдо јā по сáнке.

сáпѣти сáпнѣм свр. 1. 'везати (обично коњу предње ноге)'. – Мòрāм му сáпѣти нўге, да нè одē кúдā, кò би га ўватијò. 2. 'спојити делове одеће, закопчати'. – Сáпнидē ми òвū блúзу, бòлѣ ме рúка.

сáпињати -ēм несвр. и уч. према сáп̄иѣши. – Їмāм м̄ирна кúња, а нѣсам га н̄икако сáпињала.

сáпон м 1. 'уже за сапињање'. – Дунесидē ми сáпон да пр̄ивѣжѣм крāву. 2. мн. 'два ваљка на којима стоје стативе (о разбоју)'. – Размáкни јòш зèру òвē стáтуве да мѣтнѣмо сáпоне, да се не рáзмичū.

сáти сѣм несвр. 'сисати'. – Ёво ми дјéте сѣ, нè мерем сáде изāћи.

сашаптáвати се -áптáвāм се несвр. и уч. према сашáп̄тáиши се. – Мúмци се у прѣлу сашаптáвају кòји ће кòју цўру прáт^нти кúћи.

сашáптати се сашáп̄ћемо се свр. 'договорити се, споразумети се'. – Ёсте ли се вáс двоје вѣће сашáптáли, òткад вас чѣкāмо!

свáдба ж *. – Била вѣл^нка свáдба, тр̄и дāна трáјала.

свáнти свáнē свр. 1. 'сванути'. – Ўстáј, ёво сáмо што н̄ије свáнло! 2. (не-коме) фиг. 'ослободити се мука'. – Ї теби ће вáлда ёднòм свáнти!

свањ́ивати свáњ́ивā несвр. и уч. према свáњ́иши. – Ёво, вѣће свáњ́ивā, мòрāм се д̄изати.

свáст^нка ж 'свастика'. – Н̄ије се јòш б̄ијò ни рáзвјенчā од жèнē кад је пòбјегā с нѣнòм сèстрòм, свáст^нкòм својòм, ёно и сáде, вѣлѣ, живѣ у Гòспићу.

свѣт м (мн. свѣтови) 1. 'учесник у свадбеној поворци; гост, званица на свадби'. – Кат су жеңли сѣна, бѣло е трѣста свѣтѡвѣ на свадби. 2. мн. 'свадба'. – Кат смо ишли у сватове, нѣсли смо бѡцѣн рѣкијѣ и прѣсе на рѣжњу, тѣкѣ е бѣјѡ ѡбичѣј.

свѣт"ти -ѣм свр. 1. 'схватити, разумети'. – Ёси ли свѣтијѡ штѣ ти е рѣкѣ? 2. 'ударити кога'. – Свѣтијѡ га шѣкѡм и рѣзбиѡ му нѣс.

свѣкар м *. – Мѡј ти е свѣкар бѣјѡ прѣвѣ чѡек, а свѣкрва нѣ врѣга нѣл"ка!

свѣкрва ж *. – Мѡрѣм пѡрѣнти да свѣкрви кѣву свѣрѣм.

свекрвѣт"на ж аугм. и пеј. од *свѣкрва*. – Свекрвѣт"на зѣкључѣла ѣјѣт и ѡшла у сѣло, а јѣ нѣ мерем до крѣва, штѣ ћу дјѣци дѣти јѣсти!

свѣкрв"ца ж дем. и хип. од *свѣкрва*. – Ус тѣнбуре се пјѣвало: „Свѣкрв"це грѣбавијѣ лѣђѣ, бѣц"ћу те прѣко дѣвет мѣђѣ...”

свѣтњѣк м 'врпца којом се везују гаће'. – Нѣкат смо лѣд"ма у гаће шѣренѣ свѣтњѣке увлѣчле.

свѡдак -тка м 'коритасто издубљено дрво или лимена тепсија која се ставља испод печенице кад се пече да у њу капље маст'. – Ђѣ ти е свѡдак? Нѣје у печѣни, а трѣбѣ да пѣчѣмо печѣн"цу. (ДЛ)

сводјѣн"ца ж в. *свѡдак*. – Ўнѣј самѡток кѣплѣ у сводјѣн"цу, а мѣ крѣва, па смѣчи. (Ј)

сѣја ж 1. хип. од *сѣсѣра*. – Нѣје бѣло лѣпшѣ млѣдѣ од мѡјѣ сѣјѣ кат се удавала. 2. 'најмлађа заова'. – Драг"цу њѣсам вѡлла ки сѣју, ки рѡђенѣ сѣстре смо бѣле.

сѣј"ца ж дем. и хип. од *сѣја*. – Сѣјѡ, мѡја, сѣј"це, ал си ми лѣпа.

сѣпет м 'кошара, корпа од прућа (за ношење цѣпаница, кукуруза и сл.)'. – Ўнѣ мѡја мѣлѣ нѣтрпѣла пѣн сѣпет дрѡвѣ, па нѣ мере пѡдигнти.

сѣрежѣн м 'жандарм у некадѣшњѡј Војној крајини'. – Нѣкадѣ су бѣли милитѣри и сѣрежѣни, тѣкѡ им вѣкали. (Ј)

сѣстра ж 1.а. *. – Ўмѣм ѣднѡг брѣта и двѣје сѣстре. б. 'кѣи очевог или мајчиног брата или сѣстре'. – Тѡ ми е сѣстра от стрѣца.

сѣстрић м 'сестрин син'. – Дѡшли тѣтки њѣни сѣстрићи.

сѣстр"ца ж дем. и хип. од *сѣсѣра*. – Дѡбиѡ Мѣне сѣстр"цу, мѡрѣмо нѣ бабине.

сѣстричина ж 'сестрина кѣи'. – Јѣ мѡјѡј тѣтки дѡђѣм сѣстричина.

сѣђѣти сјѣдѣм несвр. 'седети'. – Јѣтрѡс кат сам ишла у Лапац, сѣђѣли су на ѣнѡј клѣпи, а ѣно и јѡш ѣвјѣ тѣмо сјѣдѣ.

сѣкира ж 'секира'. – Пѡдѣј ми сѣкиру да ѣдѣм нѣсјећи дрѡвѣ.

сѣкир"ца ж дем. од *сѣкира*. – Ёси ли ми пѡклепѣ ѣнѣ сѣкир"цу? Ўна ми е најпогѡднијѣ.

сѣн м 1. *. – Їмā єднѡк сѣна ѝ трѣ ћєри. 2. хип. 'кћи према својим родитељима (обично кад немају мушке деце)'. – Тѡ е мѡј сѣн: лєпа нā матєр, а бѣстра нā ћаћу!

сѣнак сѣнка м хип. од *сѣн*. – Нусѣм ђвѡ мѡме сѣнку.

сѣнѡвац -вца м 'братов син стрицу'. – От ђвѡк єднѡг брāта ѝмāм двā сѣнѡвца, а ѡ другѡк двѣје сѣнѡвке.

сѣнѡвка ж 'братова кћи стрицу'. – От унѡгā брāта што е у Зāгребу ѝмāм двѣје сѣнѡвке, а јā нємāм ћєрѣ, па и мѡја жєна вѡлѣ, сāмо чєкā да дѡћу к нāми.

сѣнѡвч"ћ м дем. и хип. од *сѣнѡвац*. – Ђдан брāт ми дѡбѣјѡ сѣна, да вѣдѣш тог мѡг сѣнѡвч"ћа, нємā га колк зєр"ца.

сѣнѡвч"ца ж дем. и хип. од *сѣнѡвка*. – Брāте мѣлѣ, нєсам пѡзнā дјєте, пѡрāсла, бѡме, ђвā мѡја сѣнѡвч"ца!

сѣнч"на ж аугм. од *сѣн*. – Мѡја сѣнч"на ѡшла у вѡјску, цјєлѡ сєло га ѣспраћало.

сѣнч"ћ дем. и хип. од *сѣн*. – Ел нāрāстā твѡј сѣнч"ћ, ѝмā ли му трѣ мјєсєца?

сѣнѡв, -ава, -ѡ 'сивкаст, од мешане црне и беле овчије вуне'. – Ћє ти е унā нўвā сѣнѡвā мāја?

сѣпа ж 'астма, сѣпња'. – Јѡпє кāшљє, гўшѣ га сѣпа.

сѣпљив, -а, -ѡ 'који пати од астме, сѣпње'. – Пѡвздāн кāшљє, кāнда е сѣпљив.

сѣпти -ѣм несвр. 'сѣпити; сѣтно и тихо падати (ѡ киши)'. – Кѣша сѣпѣ сву нѡћ, милѣна спāвати.

сѣћ сѣћа м в. *кāнѣа*. – Искāлāјдє ми єдан сѣћ вѡдє.

сјāњна придј. (само у ж. роду) 'која носи у себи јагње (ѡ овци)'. – Їмāм дєсет ѡвāцā, свє су ми сјāњне.

сјєдок м (мн. сјєдоци, ген. сјєдѡкā) 'сведок'. – Тѣ си ми сјєдок да е ун мєне прѡвѣ свāтијѡ.

сјєдѡчти сјєдѡчѣм несвр. 'сведочити'. – Вєлє да ћє мѡрати ѣћи нā сўд сјєдѡчти штā се дєсло.

сјєра ж 'овчији зној и нечистоћа у неопранѡј вуни'. – Свā сє вўна збѣчāла у ђвѡј сјєри.

сјєрāв, -ава, -ѡ 'који је умазан сјєром'. – Прѣватидє ђвѡ, јā нє мерем, єво ми рўке сјєрāве.

скāлати (се) -āм (се) свр. 'скинути одећу'. – Скāлāла се у гаће, чєкā те да јѡј дўнесєш аљ"ну.

скєсати се -ā се свр. 'развўћи се, отегнути се (за одевне предмете од тканине или вуне)'. – Унā мāја ми се свā скєсāла, зātѡ е нє нусѣм.

скѣчати се -ā се в. *збичаѿи се*. – Ставидē е бр̄жѣ у шкап да се засјер̄и, ѐно се свā скѣчала.

склāмпати -ām свр. 'саставити греде клампом'. – Како су клāмпали, биће добро ако се нѣ сруши.

склѣпати и **склѣпати** -ām свр. 'урадити на брзину, лоше, како било'. – Склѣпа ми е т̄ару на брзину и ошā свѣим пѣслом, а ти се Мāро сат м̄учи како знāш!

скѣзна придј. (само у ж. роду) 'која носи у себи плод (о кози)'. – Скѣзна ми овā бјѣлеша, широка е, мѣрā да ће се облиз̄нти.

скѣтна придј. (само у ж. роду) 'која носи у себи плод, бременита (о животињама)'. – Бедѣвија ми е скѣтна, мѣрām је бѣлѣ рāнти.

скришке -жāкā ж пл. тант. 'врста јела; чорба од кромпира'. – Накрижā се кумпјерā и љијѣ водѣ и тѣ се скѣвā. Пѣслѣ се мāсти зѣру раскрāви, мѣтнѣ брашна и направ̄и ампрак и саспѣ у тѣ кумпјере. Тѣ се звāле скришке.

скр̄кати се скр̄кām се, свр. 1. 'пасти (одакле)'. – Пѣнтра се на шљиву, па се скр̄кā. 2. погрд. 'нагло се удебљати'. – Кат се унај нако скр̄кā, а биѣ мр̄шāв.

скрѣп скрѣба м 'каша од воде и кукурузног брашна'. – Свāри зѣру скрѣба, да намажѣм прѣђу да ми се нѣ крп̄и.

скрунти скрун̄им свр. 'скрунити; одвојити зрње с кукурузног клипа'. – Ёсте ли скрунти свѣ кѣрузе?

скр̄шти скр̄ш̄им свр. 'скршити, сломити'. – Ёно е свѣ гране скр̄шијѣ док је обрā шљиву, вражјѣ пѣмоћи од њега!

слāка ж 'масна материја која се ухвати на површини невареног или охлађеног проврелог млека; скоруп'. – Кришка крѣва, љзгѣ слāкѣ и зѣру цѣкра, лѣпшѣ от каквијѣ колāчā.

слāма ж *. – Мѣтнидѣ зѣру слāмѣ пот краве, биће им топлијѣ.

слāмар"ца ж 'навлака напуњена сламом на којој се лежи'. – Ајде, кумушāј кѣрузе и дунѣси кѣмушѣ за слāмар"цу.

смандр̄љати -ām свр. в. *склѣйаѿи*. – Смандр̄љā унѣ задаћу и утекā.

~ се в. *скр̄каѿи се*. – Смандр̄љā се ун добро нис унѣ бр̄до, ѐно га лѣжи, сав је мѣдар.

смѣтл"чārка ж 'лопатица за смеће'. – Дѣдāјдѣ ми смѣтл"чārку да и овѣ однесѣм на грѣм"лу.

смлāта ж и м 'блесав, глуп човек'. – Видѣ смлāтѣ, пѣваздāн тѣ сјѣди и зјāкā.

смрѣка ж 'четинар из породице борова'. – Нāђидѣ ми смрѣкѣ, трѣбаће ми за дѣгу.

смрѣкин, -а, -о *. – Смрѣкине гране су зелене цјѣлѣ зимѣ, ка и бѣр"ћеве и јѣл"ћеве.

смрèков"на ж 'смрековина'. – Трèбаће ми смрèков"нè за шймлу.

смрèшкати (се) -ām (се) свр. 'наборати (се)'. – Свà јој се кòжа на рùкама смрèшкала, ки у каквè бàбè.

смùч"ти смùчйм несвр. 'јести хлеб с другом храном'. – Òдрежи ми јòш зèру кру̀ва да смùчйм òвò грàа.

снаа и **снаја** ж 'снаха'. – Ймајү снају, умјетна е, свàкй пòсà знà рáдти.

снај"ца ж дем. и хип. од. *снаја*. – Ймајү дòбрушну и мйрну снај"цу, нèш òд нè чùти гáдну рјèч.

снајка ж хип. од *снаја*. – Њèсмо нек ушли у кућу, а снајка већ йзносй ракију и прйстаљà кáву.

снаша ж в. *снајка*. – Снашо, бй ли свòме рóди свàрла кàвè?

сньèжан, -жна, -о 'снежан'. – Бòме е данас сньèжан и тмуран дан, нйђе ми се нè дà йћи òт пећи.

сньèж"на ж аугм. од *сньèк*. – Нападала вèл"ка сньèж"на, нèћу шàлè йскидати до пòјатè да дунесèм сјèна.

сньèж"ти -йм несвр. 'снежити'. – По врòвима веће пòчèло да сньèжй, мòрàмо спрèмати дрва.

сньèжйћ -йћа м дем. од *сньèк*. – Нòћас пà мàлй сньèжйћ, пòгодан за лòвце, òстајè лàко зèчйј трак.

сньèк -га м (мн. сньèгови) 'снег'. – Кат сньèк пàдà с бòчљев"нè, вèлймо да се бòрй јүк и бура.

сньèшко м 'снешко'. – Òвàј е сньèк јүжан, пòгодан дјèци да прàвè сньèшка.

сò сòли ж *. – Мèтнидè јòш зèру сòли у јуву.

Изр. **вàгати, трàти** ~ 'врста игре: пребацивати један другог преко леђа'. – Вàгали смо сò, свè ме рùке забòлле и лèђа ми се укóчла.

сòкл"н м 'кратка чарапа'. – Навуци сòкл"не и преко нй нàратке.

сòл"ка ж 'падавина у облику ситних, ледених куглица'. – Нè пйрй вјèтар, ал сòл"ка, бòме, трусй.

сòлуп м (обично мн.) 'зулуф'. – Стàрй су лјуди нусли дугачкè сòлупе.

сòрцати (се) -ām (се) свр. 'срушити (се)'. – Сòрцàла се дрва у бàјти.

спйр"не ж пл. тант. 'сплачине, помије'. – Бàцидè и òвè кумпјèре што су нам òстали у спйр"не, пòјешйћè крмци, нè бòј се.

спрдати се спрдàм се несвр. вулг. 'исмејавати кога'. – Нè спрдàј се вйшè ш нйме, èно се намусуријò, сàмо што не заплачè.

спрдàч"на ж 'спрдња, подсмех, шèга(чење)'. – Òд нй нè мереш нйшта пàметно чùти, сàмо кàкву спрдàч"ну.

спрџати спрџам несвр. и свр. 1. 'досађивати, зановетати'. – Додја ми, спрџа свр мене свò јутро. 2. в. *склѣйати*. – Спрџа унӯ задаћу и ошā ван с дјѣцõм.

~ **се** 'нагомилати се, накупити се'. – Свè ми се спрџало, нè знāм штà ћу прије. (Ј)

спўн"ца ж 'врста украсне копче на чарапама'. – Натикаче у лјудѣ биле везене, имале кўк"це и спўн"це.

срзавати се срзāvām се несвр. 'смејати се непрекидно, али тихо'. – Унѣ се кèкећу, овѣ се вèће зацèнли от смѣја, а јā се свè помало срзāvām.

срп м *. – Нè знāм ћè сам òставла срп, а мóрала би ићи жèти шèн"цу.

стабел -а -о 'стабилан, чврст'.

сталац -лица м 'направа која придржава дете у усправном положају док не научи стајати и ходати'. – Штà га нўсāш, мèтни га у сталац, првò ће проòдати.

стап стапа м 'узак и висок дрвени суд у коме се млеко и павлака бућкају, мету, да се одвоји маслац'. – Скўпла сам слàкè да мèтнèм у стап за пўтар.

стапајача ж 'штап с колутом којим се бућка, мете млеко и др. у стапу'. – Требā би ми твој стап и стапајача, скўпла сам слàкè.

стаћува ж 'статива; једна од гредица у ткалачком стану на којима је смештено вратило'. – Размàкни стаћуве да мèтнèмо сáпоне.

стèрати стèрèм несвр. 1. 'простирати, стављати (веш преко чега да се суши)'. – Стèрале су жèне вèш по плòту да се сўши. 2. 'стављати на површину чега, бацати што по чему'. – Мóрām ићи стèрати овāј шўшањ пòд òвце.

стјена ж 'стена'. – Имā èдна пèћ"на пот унõм стјèнõм.

стјèњ м 'врпца или фитиљ у свећи или светильци која, натопљена лојем или уљем, запаљена гори'. – Натòпидè стјèњ лòјем и мèтни у лојан"цу.

стòж"на ж 'колац око кога се садева у пласт пожњевено жито, слама или сено'. – Њèсу имали чўдо сјèна, свè сàдјели око èднè стòж"нè.

стòк стòга м 'садевен пласт сламе, сена око стојине'. – Имаћемо крмè сву зѣму, èно дèсет стòгòвā.

стòљњāк м 'столњак'. – Дòћè ми гòсти, па сам мèтла нā стò унāј èклāнѣ стòљњāк што ми е мātèр ìзеклала зѣмўс.

стра̀на ж 1. *. – Тāмо сам ти га мèтнла, с унè стрāнè кўћè. 2. 'део од врха до падине брда; пашњак на том делу'. – Гуңли смо блāго тāмо у стрāну, бѣло лѣпè трāвè.

стрèва ж 'стреха; крај крова који прелази спољне зидове куће, надстрешница'. – Òтпā ми жлѣп са стрèвè.

стрико м хип. од *сѣриц*. – Стрико, зóвнидè стрѣну да дòђè на каву.

стрина ж *. – Вишè вòлим стрѣну от ћићè, уна ми ўвјè мјèсѣ колāчићā.

- стриц** м *. – Сва трѝ стрица ми се по двапѹт жѣнла!
стрѣњѣште с 'њива са које је покошено жито'. – Нѣ дѣј блѣгу на стрѣњѣште!
стрѹга ж 1. 'отвор, пролаз на дрвеној огради око куће, капија'. – Отвѣриде стрѹгу да ѹћерѣ кѣла. 2. 'размак међу зубима'. – Имѣ стрѹгу међу зуб'ма, а нѣ фали му ни ѣдан зѹп, нег нѣкѣ.
стрѹгѣв, -ава, -о 'редак (за зубе)'. – Зѹби му свѣ нѣкви стрѹгѣви и крѣлави.
стрѹж'ца ж дем. од *сѣрѹга*. – А бѣле и маћѣ стрѹж'це, тѣмо ѣе нѣрот ѹлази.
стрѹка ж (обично мн.) 'огрлица'. – Кѣкѣ су ти тѣ тѣлкѣ стрѹке ѣко врѣта?
стрѹн'ца ж 'ткана женска торбица'. – Стрѹн'це бѣле лѣпе, ѣмале кѣте и рѣс'це, тѣ свѣ жѣне прѣвле. (ДЛ)
стѹпа ж 'справа за набијање лана и кудеље'. – Ыди пѣтѣј кѹншијицу да ми дѣде стѹпу да нѣбѣјѣм кѹнупље.
сѹкнени, -ѣ, -ѣ *. – Шѣли се сѹкнени капѹти и сѹкнени панталѹни зѣ зѣму, мѹгли су лѹди ѣћи ѹ снѣк.
сѹкно с *. – Ымѣм сѹкна, шѣћу капѹт чѣеку.
сѹрутка ж *. – Однѣси тѹ сѹрутку крѣмц'ма нек пѣпијѹ.
сѹтан м 'сутон, сумрак'. – Вѣтѣ се сѹтан, вѣлѣ спрѣмати кѣнак.
сѹш'ца ж в. *јѣй'ка*. – Прѣлѣдијѣ се зѣру, а свѣ нѣмѣ окѣ ѣега ко да ѣмѣ сѹш'цу.

Ѓ

- сѹтра** прил. 'сутра'. – Ош ѣћи сѹтра сѣ мнѣм ѹ Лапац?
сѹтрадѣн прил. 'сутрадан'. – Позѣјмла сам стѣп и нѣмѣ га сѹтрадѣн мѣрала врѣт'ти.

Т

- тѣб'ла** ж 'дрвено крило на прозору старих кућа и стаја које се могло отварати и затварати'. – Затвѣриде тѣб'лу, бѣће нам тѣплијѣ, ел нѣ видѣш кѣко пѣри ѣтѹдѣ.
тѣб'лѣт'на ж аугм. од *тѣб'ла*. – Ынѣ ми се тѣб'лѣт'на нѣ штѣли ѣткинла, мѣрам нѣћи нѣкога да ми е прѣбѣјѣ, смрѣнѣ ми се ѣвѣ блѣга.
тѣб'л'ца ж дем. од *тѣб'ла*. – Нѣ знѣ се ел им мањѣ ѹнѣј ѣјѣт'ћ ил тѣб'л'ца нѣ ѣему, нѣшта се нѣ видѣ.
тѣван м *. – Прѣво смо гѣвѣрли пѣт, а кѣшнѣ тѣван, на нѣвијѣм кѹћѣми.
тѣванѣк -нка м 1. дем. од *тѣван*. – Нѣмам ѣѣ јѣ тѣ мѣтѣти, ѣмѣм нѣкав тѣванѣк, нѣ мере тѣ гѣре стѣти. 2. 'пољана, пропланѣк'. – Пушти ѣвце да се напѣсѹ на тѣванѣку.

талајати -ам несвр. 'млатити, млатарати (рукама или ногама)'. – Ёно унѐ бенѐт"нѐ: йдѐ цѐстѐм и талаја рѹками.

тапѹн -уна м 'дрвени запушач на бачви, бурету и сл.'. – Йспā ми нѐђе тапѹн с бачвѐ кат сам сйпā рāкију, нѐ мерем га нāћи.

тāра ж 'разбој, ткалачки сто'. – Йди позāјми тāру да ђткāм крпане.

тāст тāста м *. – Тāст ми е бђлестāн, вѐлй дђктѹр да ће мђрати у бђлн"цу, нѐ знāм кāко ће пѹн"ца сāма.

тāчке тāчāкā ж пл. тант. 'ручна колица с једним точком'. – Мѐтнѐ брāта у тāчке, па га гѹрā пђ дворйшту.

тврдача ж 'врста касне, ситне јабукѐ'. – Тврдаче сазорѐ у кāсну јѐсѐн, али су стабеле, мђгѹ бйти свѹ зйму, до прђљећа.

тѐлār -āра м 'рам, крило прозора'. – Мђрāм ђдњѐти мāјстору тѐлār да мѐтнѐ цāкло.

тѐпик м (мн. тѐпици) 1. 'тепих'. – Йзњѐла сам тѐпик да га ђперѐм, нѐмā кāквијѐ мрљā нйје бйло пђ њему. 2. 'ткани комад кђји се прибијāо на зид изнад кревета као украс'. – А жѐне ткāле и тѐпике, глѐдале шāре ђдна ђ другѐ, па кђјā ће лѐпшѐ.

тѐпсија ж 'плићи емајлирани округли суд за печење хлеба, пита и сл.'. – Ел се йспекā крѹв, да мѐтнѐм и кумпјѐре у тѹ тѐпсију да се пѐкѹ?

тѐркија ж 'дебља, равна кожна трака'. – ѐпυте су се препрѐдале, усукйвалѐ, а тѐркије бйле, нāкђ, рāвне, мђгле се кāнције ђд нй прāвти.

тѐсār м *. – Тѐсār, тђ е чђек што тѐшѐ грађу за куће, кђ би дрѹгй бйјђ.

тѐсати тѐшѐм несвр. *. – Кђлкђ сам тѐсā, мйслиђ сам да ћу ймати лѹсāкā бār за двā дāна.

тѐта ж 'стрина'. – Бйли нам сйнђћ, сврāћали, ћйћа и тѐта, āјмѐ, ал им се мāћй Мārко ђбрадовā!

тѐта ж 'назив за старију жену уопште'. – Йди кот тѐта Мārѐ, пйтāј е ймā ли зѐру кавѐ да ми узāјмй.

тѐтак тѐтка м *. – Вѐлй тѐтка да е тѐтак ђшā нā Удбину на сāјам, нйје кђт кућѐ.

тѐт"ца ж дем. и хип. од *тѐтйца*. – Њѐсам нйђе вйдла да дјѐте вйшѐ вђлй тѐти нек ћйћй, свѐ јђј тѐпā: тѐт"це, мђја!

тѐтка ж *. – Вѐлѐ да нйје бйло лѐпшѐ цѹрѐ у сѐлу от мђѐ тѐткѐ, мђгла е бйрати за кђек ће се удати.

тѐтк"ца ж дем. и хип. од *тѐтйца*. – Мђја тѐтк"ца ће гђт пђћѐ, пргйи й мене сā собђм.

тѐчо м хип. од *тѐчйчак*. – Мђји тѐтка и тѐчо нѐмајѹ дјѐцѐ, па ўвјѐ нāс вђдајѹ ће гђт ўни йдѹ: и нā мђре и свѹдā.

тїтра ж 'дрвени штапић који се баца при титрању (у игри)'. – Имали смо тїтре, па и баца́ли ўвїс, такò се йгтали.

тїтрати -ām несвр. *. – Шта̀ ўнò т̀амо тїтра̀ на вòди?

~ **се** (чиме) 'бацати дрвене штапиће, титре, увис и дочекивати их'. – И мўмци и цўре се тїтртали кòд бл̀ага, па кò ће бòљє.

тїца ж 'птица'. – Тїце ми пòдoше свє кўрузе н̀а њиви.

тичўр"на ж аугм. и пеј. од *тїйца*. – Как̀а е ўнò тичўр"на, ел óрле?

тїшљ̀ар и **тїшљ̀єр** м 'столар'. – Ёво ће ми м̀алї ў вòјску, м̀ор̀ам тїшљ̀ару да му н̀аправї кўвер.

тїшљ̀єр̀ај -áја м 'столарска радионица'. – М̀ор̀ам свр̀ат"ти кот тїшљ̀єра у тїшљ̀єр̀ај да вїдїм ел ми завр̀шијò м̀єбл"н.

тїштук м 'шток; оквир на вратима или прозорима'. – Са̀гњїјò ми тїштук, м̀ораћу пр̀авти нўвї.

тјєсан, -сна, -о 'тесан'. – Тјєсне ми бўце, нећу и ш̀алє̀ йзути.

тк̀аља ж *. – Моја баба нїје зн̀ала єклати, ал је бїла н̀ајбòљ̀а тк̀аља у сèлу.

тк̀ати тк̀ам несвр. *. – Њєсу свє кўће ймале т̀ару, ал су, бòме, свє жєне тк̀але.

тмїна ж *. – Пожўри, в̀ат̀а се сўтан, а нєм̀а нїће м̀јєсєца, бїће тмїна, па м̀оремо заб̀асати.

тòља ж в. *й̀ала*. – Шта̀п"ну нєкву н̀аћў, тòљу, и клїс, па се тòљајў кòд бл̀ага. (J)

тòљати се тòљ̀ам се несвр. в. *й̀алайи се*. – За тòљ̀ање ти трєб̀а тòља и клїс, н̀акò заћєљ̀ан, и м̀ореш се тòљати. (J)

топòла ж *. – Кад нєм̀а бòљєк, усјєци топòлу за др̀ва за зїму.

тòр тòра м 'ограда у коју се затвара стока, обор'. – Д̀ане òставијò òвце у тòру, в̀алда нєће вўци нòћас н̀а њи.

тотр̀љати -ām несвр. 'причати много и неповезано, говорити глупости'. – Ўн̀а чепр̀кал"ца в̀ајє нєшто тотр̀љ̀а, а ј̀а ти њў нїшта не разўмијєм.

траљ̀е траљ̀а ж пл. тант. 'врста носила од прућа, обично за изношење ђубра'. – Пєт траљ̀а ђўбра бїло, єдва йзњєли.

трап трапа м 'јама у земљи, наткривена, у којој се током зиме чува кромпир, репа и друго поврће'. – Йшла би йшчист"ти ўн̀ај трап, па да м̀етнєм òвє кумпјєре ў њ.

тр̀боња м 'онај који има велики трбух, стомак'. – Бòме се ўн̀ај тр̀боња набўб̀а, т̀ај нєће òстати гл̀адан.

тр̀бу -ува м 'трбух, стомак'. – Ајме, кòлки тр̀бу йм̀а ўн̀ај чòек, кò би нєга нар̀анијò.

трѣвти трѣвѣм свр. 1. 'случајно наићи, набасати на некога или нешто'. – Забасала крѣс шуму и баш на њ трѣвла. 2. 'погодити, згодити (при гађању, бацању)'. – Трѣвијѣ сам га каменом љ главу.

~ **се** 'десити се, догодити се'. – Баш се трѣвло да и ѣн бѣдѣ ѣје кат је љна дошла.

трѣн"ца ж 'јелова даска (којом је обложен под куће)'. – К врагу вѣ и вѣше квѣшѣње, сагњише ми трѣн"це!

трѣска ж 'ивер, окресина, отпаци при цепању'. – Идѣм накупти љнијѣ трѣсѣка ѣоко вѣљугѣ, па љу мѣтнти љ ватру.

трѣћак -ѣка м 'ован или јарац од три године'. – Гѣнѣм трѣћѣке на Удбину да и прѣдѣм.

трѣкља ж (ген. мн. трѣкѣљѣ) 'притка, мотка'. – Мѣрѣм ѣћи љсјећи трѣкѣљѣ за ѣвѣј гра.

трѣкљѣнац -нца м 'врста пасуља који пушта вреже уз трѣкљу'. – Рѣдијѣ ми дѣбро гра трѣкљѣнац, мѣгла би га вѣће и брѣти.

трѣн м (супл. мн. трѣње) *. – Угрѣдиѣ ме трѣн љ рѣку, свѣ ми се загнѣило.

трѣнов"на ж 'трново дрво'. – Како е тврѣда ѣвѣ трѣнов"на, нѣ би е вѣрѣк ѣсјека.

трѣнч"на ж аугм. од *тѣрѣн*. – Идѣм ѣсјећи љнѣ трѣнч"ну да навѣчем на стругу, да ми не љлазѣ крѣве љ штету.

трѣнч"ћ м дем. од *тѣрѣн*. – По љнѣј мѣјѣј ѣѣви прѣрасли трѣнч"ћи, мѣрѣм и ѣћи покопати.

трѣњѣк -ѣка м *. – Ўшле ѣвце у трѣњѣк, нѣ мерем и ѣшѣерати.

трѣњ"на ж 'трњина'. – Трѣњ"на расте на цѣрѣме трѣњу, ѣѣди е мѣтали у бѣце с ракијѣм.

трѣнуге -ѣгѣ ж пл. тант. 'гвозден трѣножни подметѣч, оквир на коме стоји кѣтаѣ, лѣнац за кување каѣа се пристави на ватру; саѣак'. – Мѣтнти лѣнац на трѣнуге и подгрѣни жѣра прѣдѣ ѣи да љзвѣрѣи тѣ варѣн"ка.

трѣмба ж 'пећница, рерна'. – Ёси ли ѣзвѣдла кумпјѣре ис трѣмбѣ, мѣрѣли би бѣити гѣтови.

трѣпа ж в. *вѣљуга*. – Ёно ти сѣкирѣ на трупи, насјѣци дрѣвѣ.

трѣпац -пца м 'одсечени деѣ стабла, дебѣли балван, пањ, труп'. – Ђјмо с вѣлов"ма, нѣ би ли како љнѣј трѣпац дѣгнали кѣћи.

трѣпч"на ж аугм. од *тѣрѣпѣца*. – Нѣћемо мѣћи ѣнѣлкѣ трѣпч"ну ис љнѣ дѣл"нѣ ѣзвѣћи.

трѣпч"ћ м дем. од *тѣрѣпѣца*. – Ђјмо прѣпѣлати љнѣј трѣпч"ћ љ дѣвѣ вѣрка, па ћемо мѣтнти дѣску на ѣи, да нам бѣдѣ за сѣћѣње.

Ћ

ћакнѹт, -а, -о 'сулуд, луцкаст, будаласт'. – Да њеси ти зѣру ћакнѹт кад не разѹмијѣш штѧ ти вѣли?

ћаћа м 'отац'. – Оће ћаћа да ме жѣни, а ја би јѡш да баћокѧм по прѣл"ма!

ћѣвкало м 'пас који ћевка'. – Овѧј маћи ћѣвкало дѡдја ми са свѡијѣм ћѣвкѧњем.

ћѣвкати -ѧм несвр. 'испрекидано и често лајати, штектати (о псу)'. – Овѧј мѡј цѣко по свѹ нѡћ ћѣвкѧ.

ћѣмер м 'широки, кожни појас на мушким панталонама са преградом за новац'. – Мѣтнѣм нѹвце у ћѣмер и нѣ мислим нѧ њи.

ћѣп"ца ж 'мала, округла капа с репићем на средини, беретка'. – А кад није било лѧдно, лѹди су нѹсли нѣкве ћѣп"це.

ћѣр ћѣри ж 'кћи'. – Имѧш ли ти ћѣр, нек ти ѹна пѡмогнѣ, ти се мѹчѣш, а ѹна прет шпѣглѡм пѡваздѧн.

ћѣрати -ѧм несвр. 'терати'. – Ћѣрѧј тѹ мачкѣт"ну ѣс кућѣ!

ћѣрка ж в. *ћѣр*. – Ћѣрка ми ѡшла ѹ Лапац, а сѣн јѡш спѧвѧ, штѧ ти трѣбајѹ?

ћѣрк"ца ж дем. и хип. од *ћѣрка*. – Ћѣрк"це мѡја, ѣ ти би у прѣло, бѡме ћеш сѧчекати кѡјѹ гѡдину!

ћѣћа м 'стриц'. – Мѡј ћаћа ѣмѧ двѧ брѧта, тѡ ми дѡћѹ ћѣће: ћѣћа Нѣно и ћѣћа Дрѧго.

ћѣћко м хип. од *ћѣћа*. – Ђ мѡј ћѣћко, кѧш ми се жѣнти да ѣ јѧ дѡбијѣм стрѣну?

ћѣћѡ м в. *ћаћа*. – Нѣкѣ су ћаћу ћѣћѡм звѧли.

ћѡпѧв, -ава, -о 'који ћѡпа; хром, шѣпав'. – йнѧј ћѡпѧви се, бѡме, ѣспѡ нѧвр брѡда.

ћѡпати -ѧм несвр. 'храмати, шѣпати'. – Ђдна му нѹга краћѧ, па јѧдник ћѡпѧ кат ѡдѧ.

ћѡпѣша ж 'ћѡпава жена'. – Њѣсам знѧла да му е жѣна ћѡпѣша, ја свѣ мѣсл"ла да е бѡли нѹга, па ка зѣру ћѡпѧ.

ћѡпо м 'онај који ћѡпа'. – Грѡта глѣдати у ѹногѧ ћѡпу кѧко се мѹчѣ.

ћѡсѧв, -ава, -о 'којѣму не расту бркови и брада'. – Скрѡс ћѡсѧв чѡек: нѣмѧ ни длѧч"цѣ на лицу.

ћѡсо м 'онај који је ћѡсав'. – Ни брѡкѡвѧ, ни брѧдѣ, правѣ е ћѡсо.

ћѡћка ж 'врста јѣла од кромпира и млека'. – Вѧкѡ, прѣво свѧрим кумпјѣрѧ, скѧшѣм ѣ, па пѡлијѣм варѣникѡм. Ђто, тѡ се звѧла ћѡћка. (Ј)

ћѹба ж 'истакнуто перје на птичјѡј глави'. – И гѡлѹп ѣмѧ ћѹбу, ѣсто ка и кѡкѡш.

ћубаст, -а, -о 'који има ћубу'. – А љнѹ ћубастѹ кѡкѡш крѹничицѡм зѡвѡмо, кѡко би дрѹкчијѡ.

ћубица ж дем. од *ћуба*. – Кѡко ми е бѡло жѡ љнѡ с ћубицѡм кад ми е ѡрле шчѡпѡ прѡд нусом.

ћѹп ћѹпа м 'земљани бокаст суд с ужим грлом'. – У љнијѡм зѡмљанијѡм ћѹповима смо чѹвали мѡт, мѡст или јѡја.

ћѹћа ж 'импровизована, примитивна светиљка направљена од плитке, лимене посуде, лоја или масти и фитиља'. – Дѡћѡ нам мѹмци у прѡло, а нѡмѡм ништа запѡлти нек ћѹћу.

У

ѹвала ж 'удolina, удубљење са стрмим странама, смештено међу два брда'. – ѹвала ти е кѡд нѡс ка нѡкѡ лѡдина међу брѡдима.

ѹвалица ж дем. од *ѹвала*. – Тѡ вѡлѡш – ѹвалица, а јѡ лѡћа ѡскрѡвѡ нѹсѡћи док се нѡсам ѡспѡ.

ѹвати се ѹвѡм се несвр. 'надати се, веровати, уздати се'. – Није ми се јѡвиѡ, ал се ѹвѡм да ће дѡћи.

ѹвѡр м 'креста у петла'. – Имѡм пјѡвца с вѡликѡјѡм ѹвѡром, милина га видти.

ѹгарак ѹгѡрка м 1. 'комад запаљеног, делимично изгорелог дрвета'. – Мѡли, дѡватидѡ ми љнѡј ѹгарак да запѡлим лѹлу. 2. 'остатак делимично изгорелог дрвета, огорели комад дрвета'. – Мѡрѡм јѡпѡ лѡжти вѡтру, ѡстали ѹгѡрци, а вѡтра се ѹтрѡла.

ѹгѡрчић м дем. од *ѹгарак*. – Ёно на ѡгњѡшту јѡш ѡднѡк ѹгѡрчића, јѡш се није угѡсијѡ.

ѹгљѡн -ена м 'жар, жишка'. – Дѡјдѡ ми ѹгљѡна, пренѡси вѡмо, ѡво ми се ѹтрѡнѹ вѡтра.

Изр. **жѡвѡ** ~ в. *ѹгљѡн*. – Жѡвѡ ѹгљѡн, тѡ ти е жѡравица, жѡр.

Изр. **мрѡтвѡ** ~ 'угашен жар'. – Мѡрѡм скѹпти мрѡтвѡк ѹгљѡна, ѡднѡти ковѡчу да ми пѡклепѡ мѹтику.

ѹгнати -ѡм свр. '(силом) утерати, сатерати'. – Ёси ли ѹгнѡ крѡве ѹ шталу?

ѹгѡнти ѹгонѡм несвр. и уч. према *ѹгнаѡи*. – Штѡ чѡкѡш, видѡш кѡшѡ, ѹгѡни тѡ блѡго.

ѹдѡвати (се) ѹдѡјѡм (се) несвр. и уч. према *ѹдѡѡи (се)*. – Удѡвала се и рѡстаљѡла трѡпѹт, ниќѡ јѡј није по вѡљи.

ѹдати (се) ѹдѡм (се) свр. *. – Ћѡли е нѡни ѹдати у дѡбру кѹћу, ал ѹна пѡбјеже с ѹнѡм свѡјѡм сирѡмѡком.

Ћдова ж 'она којој је умро муж, удовица'. – Млада ђстала ѡдова с двоє дјецє кат јој је чѡек погинѡ.

удѡвац удѡвца м *. – Шта ђе, сѡм, ѡста удѡвац с трѡе мѡлє дјецє, мѡрѡ се јѡпє ожєнти.

Изр. **жѡвѡ** ~ 'човек који се разведе од жене'. – Побјегла му жєна, велє да се и прєудѡла, а ѡн ѡста жѡвѡ удѡвац.

удѡвица ж в. *ѡдова*. – Ћна, покѡјнѡг Јѡвє удѡвица се ѡдѡла.

ѡжба ж 'пун месец, уштап'. – Бѡдє мјєсечина ки дѡн кад је ѡжба.

ѡжина ж 'оброк око поднева, ручак'. – Иди зѡвнѡти кѡсце, гѡтова е ѡжина.

ѡжинати -ѡм свр. и несвр. '(по)јести ужину, ручати'. – Сѡт сам дѡбро ѡжинала кѡпуса и кумпјєрѡ, мѡрем бѡти дѡ ноћи мѡрна.

ѡжрѡвати -ѡм свр. в. *сѡжрѡватиши*. – Ако ѡћеш пѡлєнтє, ѡжрѡвнѡј кѡрѡзѡ.

ѡзглѡвница ж 'горњи део, горња табла кревета уз коју лежи глава'. – Сѡгњѡла ми ѡвѡ ѡзглѡвница, ѡстаћу брес крєвета.

ѡзица ж 'плетени повој којим су жєне повијале децу'. – Њєсу бѡиле пєлене ки дѡнас, нє бѡј се, нек тє ѡљинице, тѡ дєбелѡ и с тѡјєм замѡтѡвале дјєцу и јѡпє от вѡнє ѡнє ѡзице, па и повијале.

ѡзлић м 'комадић ужета'. – А на клѡчаници бѡѡ ѡзлић, па ѡватѡш зѡ њ и ѡтворѡш врѡта.

ѡјѡгмити ѡјѡгмитѡм свр. 'ѡјѡгмити; ѡтети, угрѡбити'. – Тєшко сам ѡјѡгмла нєколко јѡбѡкѡ од дјецє, свє поєдоше.

ѡјѡк м *. – Мѡја е мѡтєр ѡмѡла двѡ брѡта, ал јѡ њєсам ѡпѡнтла ни єднѡк тѡг мѡек ѡјѡка, ѡмрли млѡди.

ѡјко м хип. од *ѡјѡк*. – Мѡј ѡјко ѡмѡ єднѡк сѡна и нємѡм роћєнијєк ѡ тог брѡта.

ѡјмен, -а, -ѡ 'редак, с великим размѡцима (за зупце и сл.)'. – Кад врѡшемо, трєбајѡ нам ѡјменє грѡбље да изгрєбємо слѡму.

ѡјна ж *. – ѡвѡ мѡја ѡјна сѡде дѡћє мѡћија мѡјѡј брѡћи ѡд ѡјѡка.

ѡјѡ м хип. од *ѡјѡк*. – Вѡлѡм кад нам дѡћѡ ѡјѡ и ѡјна, ѡјѡ се ѡвјє с нѡми ѡгрѡ.

ѡклѡдти ѡклѡдѡм свр. 'усути, сипати'. – Ћзмидє разлєвѡчу и ѡклѡди ми зєру тє ћѡравє јѡвє.

ѡклѡмпати -ѡм свр. в. *склѡмпатиши*. – Ћклѡмпѡли лѡше ѡнє грєде, свє се трєсе.

ѡкувати -ѡм свр. 'умесити'. – Ћкувала сам јѡтрѡс трѡ крѡва, дѡћє ми гѡсти.

ѡлєкњѡвати (се) ѡлєкњѡјєм (се) несвр. и уч. према *ѡлєћи (се)*. – Ђно ми се крѡв на ѡјѡту почѡ ѡлєкњѡвати.

улећи (се) улекнѐм (се) свр. 'слећи се, удубити се, повити се (о терену)'. – Пòднице у ајату се улéкнле, бòјим се прòпашћу дòље у подрұмчић.

уљес уљеза м 1. 'уљез'. – Никò га није звà, а ун се ка уљес ушмұргà, сјèо и слўшà шта мѝ причамо. 2. 'мушкарац који после женидбе живи у кући жениних родитеља'. – Удàла се, па довèла ѝ њега, уљеза, у кућу.

уметàљка ж 'камен за уметање'. – Нèмà дòбрè уметàљкè, àјмо трàти сò.

уметати се умећем се несвр. 'надметати се у бацању камена'. – Нàђидè пòгодну уметàљку да се умећемо, да вѝдѝмо кò ће дàљè.

у̀нук м *. – Їмàм двà у̀нука и èдну у̀нучицу.

у̀нука ж *. – У̀нà мòја у̀нука вèће у̀ шкòлу ѝдè, а у̀нук – мұмак зà вòјску.

у̀нуче -ета с (супл. мн. у̀нучàйи) дем. и хип. од у̀нук и у̀нука. – Їмàм пèтерò у̀нучàди, а нàјбòљè вòлѝм нàјмлађòме.

у̀нучић м дем. и хип. од у̀нук. – Да вѝдѝш мòк у̀нучића коликѝ е, вèћ му е трѝ мјесèца.

у̀нучица ж дем. и хип. од у̀нука. – Мèтнò дјèт у̀нучицу на кòљена и причà јòј причу, а у̀на сàмо глèдѝ у̀нијèм òкицами и слўшà.

у̀прта ж 'конопац, каиш који држи торбу или ранац на леђима'. – И у̀нè вўчије, што смо вòду у̀ њима нўсли, ѝмале у̀прте: мèтни на лèђа и нўси!

у̀пртѝти -ѝм свр. 'упртити, понети (на леђима) терет'. – Помòзидè ми да у̀пртѝм òвў тòрбу на лèђа.

у̀прцати у̀прцàм свр. 'побећи, умаћи'. – Ушмұргà ми се у̀ кућу, у̀зò ми нўвце и у̀прцà. (J)

у̀рãнти у̀рãним свр. 'ухранити'. – Нèмòј и јòш прòдàвати, сàчекàј да и јòш зèру бòљè у̀рãнѝмо, бòљè ћемо и прòдати.

у̀рèнти у̀рèнèм свр. в. у̀гнайи. – Причекàјдè да у̀рèнèм блàго, па мèтни зèру крмè у̀ јасле.

у̀скопўнти се -òпўнѝм се свр. 'наљутити се, намргодити се'. – Штà си се јòпè тàкò намўсуријò и у̀скопўнијò?

У̀скрес м 'Ускрс'. – Сўтра е У̀скрес, нашàрала сам јàјà, дјèца се нàјвишè весèлè кад èдно дрўгòме тўцајў и òтимљў.

у̀сòван, -вна, -о 'љут, пргав, свадљив'. – Ал је у̀нàј мàлѝ у̀сòван, дèрњà се пò кући, нѝкàко да прèстанè са свòјòм вѝкòм.

у̀стра ж 'метални ножић за бријање'. – Тўпа ми у̀стра, дòдàјдè ми белèгију да е нàоштрѝм.

у̀тмұргати се -àм се свр. 'кришом се увући, ући крадом'. – Кàт си се тѝ у̀тмұргà да те њèсмо òпазли? (J)

у̀трнѝти (се) у̀трнèм (се) свр. 'утрнути (се), угасити (се)'. – У̀трни тў лојанѝцу, ѝдèмо спàвати. – Вàтра се у̀трнла, ѝди кот кўншијè по кòјѝ жерàтак.

- ућерати** -ам свр. 'утерати'. – Ућерāj и вāмо, имā мјеста у бājти.
учепти учепīm свр. 'стати некоме на ногу, очепити, згазити'. – Ёво ми прѣст нāтекā кākо ме учепијō.
ушмўргати се -ам се свр. в. *ушмўргати се*. – Ўвјē се тākō ушмўргā да нйко нē знā ни кād је ушā, ни кād је ошā.
ушўљати се ушўљām се свр. в. *ушмўргати се*. – Знā е да дјет спāвā, па се ушўљā у кућу. (Ј)

Ф

- фажōл** -ōла м 'пасуљ'. – Сјēћām се да е мōја бāба ўвјē фажōл звāла, а дјед би вйкā: „Пушти фажōл, дāj ти мени грā!“ (Ј)
фāлти (се) фāлīm (се) несвр. 'хвалити (се)'. – Фāли се да унā нēна крāва дāвā по дѣсет лйтāрā варен"кē нā дāн.
фāлти фāлīm несвр. 'недостајати'. – Ёто ти нā томē капўту фāли єдно пўце.
фāлда ж 'фалта, бора, набор (на тканини)'. – Кўпла сам нўвў кйкљу на фāлде.
фāлдати -ам несвр. 'борати, набирати (тканину)'. – Штō нēси фāлдала тў кйкљу, бйла би лѣпшā.
фѣњер м *. – Имала сам дōбар фѣњер, ўвјē га нўсла у прѣло.
фундāмент м в. *вундāмени*. – Ўдарли фундāмент јōш лāни и вājē накō стōјй. (ДЛ)

Ц

- цāкā** цāкла м 'стакло'. – Пўкā ми цāкā на пѣнцѣру, мōраћу га замјѣнти.
цāкло с в. *цāкā*. – Кākо су лѣне цўре у овōј кўћи кат су цāкла вākō прўлава.
цāрза ж 'широка, набрана, тканина сукња'. – Испот тйјē цāрзā и ѓзгō мѣтали шпйнгѣ или ѣклāнē шпйце, нākō да се зѣру вйдѣ.
цвйргел"ћ м 'петлић'. – Ўнāj цвйргел"ћ прāви копўн"ћ, јāчй от кākвōг вѣл"кōга.
цвйргел"ца ж 'назив за малу кокош'. – Ёно ми унā мāлā цвйргел"ца излѣгла чѣтверо пйлāди.
цвјѣтко м 'назив за коња црвене боје са белом белегом на челу'. – Мѣтли му прāпōрце ѓко врāта, па ти е нāш цвјѣтко прāвй лѣпōтāн.
цврњка ж 'веома мала количина нечега, мрвица'. – Нѣмām нйђе ни цврњкē мāсти.
цѣк"ца м дем. од *цѣко*. – Ўнāj нйјев цѣк"ца по свў нōћ ѣвкā.
цѣко м 'пас'. – Штo сам имала дōбрōк цѣку, нйкудā нйје лўтā.

цѣста ж (ген. мн. цѣста̄) 'пут који није асфалтиран'. – Тò е нѣкад бѣјò кòловòс, а сàде е прàвā цѣста.

цѣговāн, -а, -о в. *нàмрешкāн*. – А шпѣца од вуштāна вѣрла испот цѣговāне кѣкљѣ.

цѣцвара ж 'густо кувано јело од брашна, масла и сира'. – Мѣтнѣ се бāсѣ и мāсти и љѣијѣ водѣ и тò прòкувā. Тѹ се ѹспѣ кѹрузово брāшно да се дòбро зàгѹстѣ и пѣчѣ се дòклѣн нѣ будѣ лѣпо жѹто, прѣпнасто. Тò ти е цѣцвара, за Бòж"ћ смо е спрѣмали.

цѣпан"ца ж 'цепаница'. – Дунѣсидѣ єдан нàрамак цѣпанѣцā да нàложѣм вāтру.

цѣпати цѣпāм несвр. 'цепати (дрва)'. – Дòћѣ ми сѹтра двā чòека цѣпати дрва зā зѣму.

цѣпкати -āм несвр. дем. од *цѣѣпāтѣи*. – Да ми е кākā мāћā сѣкир"ца да цѣпкāм по зѣру, нѣ мерем с òвòм, òдвāлѣ ми рѹке.

цмѹла ж 'женска особа која цмули'. – Разблѹђена, прàвā е цмѹла, нѣ знā нѣшта дрѹгò нег цмѹлти!

цмѹлāв, -ава, -о 'који цмули'. – Кākò е òвò твòе дјѣте цмѹлаво, а мòе нѣкат сѹзѣ нѣ пуштѣ.

цмѹлавац -āвца м 'мушка особа која цмули'. – Вѣдѣ цмѹлāвца, док му нѣшта рѣчѣш, нāмā плāчѣ.

цмѹлав"ца м в. *цмѹла*. – Кākā си бāлава, цмѹлав"цо єдна, штā јòпѣ цмѹлѣш?

цмѹлти и **цмѹлти** цмѹлѣм и цмѹлѣм несвр. 'цмиздрити, плакати без воље, размажено, пренемажући се'. – Пушти е нек цмѹлѣ, разблѹђена, па òће да се нѹсā.

цмѹло м в. *цмѹлавац*. – Вѣдѣ нѣга, цмѹлѣ, а сѣстра му прàвā дјевòјч"ца.

цòкљā ж в. *кòйā*. – Цòкљѣ су ти бѣле ки шлāпе, сāмо су одòздò имале гѹму ил кòжу.

црвѣн ж 'црвена боја неба'. – Ёно одòздò црвѣни, бѣће кѣшѣ.

цѹкар цѹкра м 'шећер'. – Нѣ мећи чѹдо цѹкра у каву, бѣће прѣслатка.

цѹкр"ца ж 'тврди бомбон'. – Дјѣд ми бѣјò на сājму и дòњò пѹну кѣс"цу цѹкрѣцā.

цѹња ж (обично мн.) в. *дрѹња*. – Кат су на нѣком нàкò свѣ нѣкве цѹње, вѣлѣмо зā њ да е цѹњāв, дрѹњāв. (Ј)

цѹњāв, -ава, -о в. *дрѹњāв*. – И ѹн, нàкѣ цѹњāв, òће ѹ сватове. (Ј)

цѹра ж 'девојка'. – У њѣвòј кѹћи двѣје цѹре зā удају.

цурѣњак -њка м хип. од *цѹра*. – Нѣје вѣшѣ дјѣте, имā јòј пѣтнāјст гòдѣнā, прàвѣ, бòме, цурѣњак!

цурѐт"на ж аугм. и пеј. од *цѹра*. – Видѐ цурѐт"нѐ, враг је одњѐ, како се вѐће не уџавѐ.

цѹрти се цѹрим се несвр. 'цурити се; постајати цуром, девојчити се'. – Била ки какѝ дича"ћ, а саде се, бѐме, пѐчѐла цѹрти.

цѹр"ца ж дем. од *цѹра*. – Сплѐли јој кѐсе у кѝк"це и ђбѹкли нѹвѹ њ"н"цу, љѐпа цѹр"ца ки лѹтк"ца!

цурѝчак -чка м хип. од *цѹр"ца*. – Врѝжѝј унѝј цурѝчак, видѐ ти нѐ како лѐти за лѐптѐм, ки какѝ дичѝк.

цѹр"ч"ца ж дем. од *цѹр"ца*. – Мѐја снај"ца рѐдла цѹр"ч"цу, нѐмѐ е кѐлк зѐр"ца, ни трѝ киле нѐмѐ у њѐј.

цурѐвати цѹрујѐм несвр. 'проводити безбрижан девојачки живот'. – Ако кѐја ђстанѐ да се не уџа, тѝ, бѐме, цѝлѝ живот цѹрујѐ.

цѹца ж в. *бѝла*. – Вѝсѝ јој цѹца ѝз нуса, ђбришидѐ јој нѹс"ћ, ѐво ти рѹпч"ћа на крѐвѐт"ћу.

Ч

чѝвѝ чѝвла м 'чавао'. – Дѝјдѐ ми ѐдан чѝвѝ да приѝбијѐм ђвѹ дѝску.

чѝк"ца ж 'мањи плитки суд, посудица'. – Мѐрѝм нѝћи какву чѝк"цу, да ѹлијѐм ма"чки зѐру варѐн"кѐ да пѐлочѐ.

чаратѝн"ца ж 'жена која чара; врачара, гатара'. – Нѐ вѝрујѐм ти јѝ нѝшта тѝјѐм чаратѝн"цама и ѝйѐвѐм чѝрѝнѹ.

чѝрати чѝрѝм несвр. 'бавити се чаролијама; гатати, врачати'. – Бѝж ми ѝс кућѐ, нѐш тѝ мѐни тѹ чѝрати!

чѝрѐбија ж 'смотуљак који доноси несрећу'. – Млатѝрѝ унѐм чѝрѐбијѐм, јѐш ће какво злѐ намѐтнѝти нѝ ме!

чѝрѝкнѹт, -а, -о в. *ћѝкнѹти*. – Глѐдѝ штѝ му је, нѐ знѝ да е ѹн тѝкав пѐ себи, зѐру чѝрѝкнѹт.

чѝљѝде -ета с (супл. мн. чѝљѝт) 1. *. – Бѐме, љѐпо и пѝметно унѐ чѝљѝде, чѝјѐ е дѝ е! 2. мн. 'укућани, чланови породице'. – У унѐј кућѝ десѐтеро чѝљѝди, кѐ би и тѐлкѐ нарѝнијѐ!

чѝпати чѝпѝм несвр. 1. 'газити кога или што ногама'. – Чѝпѝј бѐљѐ тѐ сјѐно, стаће и ђвѝј навѝљак. 2. 'стајати коме на ногу'. – Зацѝнѝли смо се от смѝја: уна га чѝпѝ испот стѐла да прѐстанѐ шукѐтати, а ѹн јѐш вѝшѐ, намјѐрно.

чѝпѝркал"ца ж 'жена која много прича, брѐљивица'. – Унѝ мѐја свѐкрва прѝвѝ чѝпѝркал"ца, вѝјѐ ѝдѐ зѝ мнѐм и нѐшто ми тотѝрѝлѝ.

чѝпѝрати -ѝм несвр. 1. *. – ѐћѝрѝјдѐ унѹ кѐкѐш да не чѝпѝрѝкѝ пѐ вртлу. 2. фиг. 'брѐљати'. – Нѐ мерем вѝшѐ слѹшати унѹ женѐт"ну и ѝѐно чѝпѝрѝкање.

чѝсн"ца ж 'чесница'. – Дѝјдѐ ми кѐјѝ дѝнар да мѐтнѐм у чѝсн"цу.

члáнак -нка м 1. 'зглоб (на руци или ноzi), обично глежањ'. – Нàтекá ми члáнак на нýзи, гáдно сам стáла, сад нè мерем мàкнџти. 2. 'мерна јединица; као део палца'. – Їмá ли у њему трѝ члáнка?

чòек м (супл. мн. лъúди) 1. 'човек'. – Вèлѝм јá – тò е прáвѝ чòек! 2. 'муж, супруг'. – Ўмрò јој чòек и уна се кáшњè нѝје удавала.

чúдо с (у прилошкој служби) 'веома много, сила'. – Било чúдо лъúдѝ на свáдби, са свѝјú стрáнá дòшли.

чúка ж 'овца или жена с малим ушима'. – Унá прáмèнка, чúка, јòпè зàбасáла у трънáк. (ДЛ)

чúкаст, -а, -о 'који има мале уши (за овце или женске особе)'. – Нàбреновала кòсе, па пòкрла ўши јер је чúкаста, па е вáлда срамòта. (ДЛ)

чúласт, -а, -о в. *чúкаси*. – Ђè су се нàшли: ўн нàкѝ клèмпáв, а ўна чúласта! (Ј)

чúнак чúнка м (мн. чúнкови) *. – Дáјдè ми пúну цјèв да мèтнèм у чúнак.

Ц

цáк цáка м *. – Дорèни ми двá цáка брáшна кат се бúдèш врáћá.

цáња и **цáњарика** ж 'врста шљиве чији је плод округао, црвенкасте боје'. – Јòпè се нàјò цáнарѝкá, па сáде нè мере јèсти. (ДЛ)

цáч"на ж аугм. од *цáк*. – Кòлкá е òвá цáч"на, нè мерем је сáма помàкнџти.

цáч"н м дем. од *цáк*. – Нè знáм ел ми òстало пò цáч"на грá, мóраћу кúпти у неђељу.

Ш

шáјтòв -òва м в. *брукѝиши*. – Стáрѝ лъúди су мèтали пàре кò у фèмер, кò у шáјтòв.

шáка ж *. – Бòме ме дòбро лúпијò шáкòм ў главу, свè ми се врџѝ.

Изр. изà шакè 'подлактица'. – Òвò òт шакè дò лáкта зòвèмо изà шакè.

шáл м 1. *. – Ўзми прòво кáпу, шáл и рукав"це, па мòреш нà сњèк. 2. 'прекривач ткан од овчије вуне, обично за прекривање воза жита'. – Принèсидè шáл да пòкријèмо вòс, òдошмо ў мл"н.

шáлè прил. 'лако, као од шале'. – Нèћемо, бòјѝм се, шáлè тò заврòшти.

шáнтáв, -ава, -о в. *ћòйáв*. – Кат òдá, нàкò, зàнусѝ нўгу, кáнда е шáнтáв.

шáнтати -áм несвр. в. *ћòйáиши*. – Грòта вѝдти, шáнтá, јáднѝк, а ћѝјò би да пòлетѝ ка ѝ другá дјèца.

шáнти шáнèм свр. 'шапнути'. – Дòђидè áмо да ти нèшто шáнèм, да нѝко нè чује.

шáпáт шáпта м *. – Кáкѝ се ўнò чúјè шáпáт пот пèнцèром у òвá дòба нòћи?

шáпнџти шáпнèм свр. в. *шáнѝи*. – Ђси чúò штá сам ти шáпнò?

шаптал"ца ж 'она која шапће'. – Как̄а е уна твоја снаја шаптал"ца, пуна кућа чѣљади, а уна с нѣвѣм својѣм у нуглу нѣшто шапћѣ.

шаптати шапћѣм несвр. *. – О чем вас двије тамо шапћѣте, кајте гласнијѣ да њ ми чужѣмо.

шаптач -ача м 'онај који шапће'. – Видѣ унијѣ шаптача, вајѣ се нѣшто сашаптавајѣ.

шаромѣтна ж 'место где је само понегде окопнио снег, па је земљиште остало шарено; прошарица'. – Кат копни, па нѣђе њма, а нѣђе нѣма снѣга, то ти е шаромѣтна.

шврач"ца ж 'део ткачког прибора: дрвена дашчица с прорезом у средини која се ставља у вратило'. – Мѣтни прѣсл"цу у шврач"цу, па да е ставѣм у врат"ло.

шѣбав-, ава, -о в. *шѣбав*. – Ђно се и унај шѣбавѣ ѡженѣ и љѣпа му, бѣме, млаѣда.

шѣварка ж в. *калача*. – И калача, и кутлача, и разљѣвача, и шѣварка, то ти е свѣ ѣдно, свѣкако се диванло, а ти пиши како ѡѣш. (J)

шѣн"ца ж 'пшеница'. – Пѣсијала сам дѣбар кумад њѣвѣ шѣн"цѣ.

шѣн"чени, -а, -о 'пшенични'. – Шѣн"чени се кру кувѣ само кад дѣлазѣ нѣки гѣсти.

шиба ж 'врста слатке јабуке'. – Имали смо и нѣкве шибе, кѣра им бѣла шарѣна, са црвенијѣм и жутијѣм пругами њѣза њи.

шиљек м (мн. -ези) 'јагње од годину дана'. – Унај шиљег нам је љѣтошњи, нѣма ни гѣд"ну данѣ.

шиљѣш -ѣжи ж зб. мн. 'млади овнови и овце'. – Пѣхѣрѣдѣ и вамо да ми нѣ идѣ шиљѣш у тај трѣњак.

шимла ж зб. 'дашчице (обично борове или букове) за покривање крова'. – Нѣкат су се кѣће, брѣваре, шимлѣм покрѣвале.

шишати -ам несвр. 1. *. – Видѣ колкѣ су ти кѣсе, штѣ се нѣ идѣш шишати? 2. 'стрићи (овце)'. – Имаш ли дѣбријѣ нѣжица, с ѣвијѣм нѣ мерем шишати ѣвце, тѣпе су.

шкѣле шкѣла ж пл. тант. 'лестве са ширим газиштима (обично у кући) за пењање на таван'. – Ђе ми ѣсправи ѣвѣ шкѣле да дунесѣм пѣсјека с пѣда.

шкалѣт"не ж аугм. од *шкѣле*. – Тѣшке ѣвѣ шкалѣт"не, њѣсам и сама кадѣра спѣшт"ти.

шкалѣн -ѣна м 'газиште, попречна даска на шкалама'. – Нѣма ми ѣднѣк шкалѣна, тѣшко ми корѣцати брѣж њѣга.

шкѣл"це ж дем. од *шкѣле*. – Ђе ми спѣшти унѣ шкѣл"це да сађѣм у трап по кумпѣрѣ.

шљйвов"ца ж в. *шљйва*. – Јакѣ ли шљйвов"цѣ, јѣдва е пѣпи.

шљѡкати шљѡкѡм несвр. 'пити, опијати се'. – Ўнѡ жѣна шљѡкѡ рѡкију бѡљѣ нек йкав мушкѡрац.

шњѡјдер м 'شناјдер, кројач'. – Мѡрѡм кот шњѡјдера, звѡ мѣ да дѡђѣм прѡвати.

шњѡјдер"ца ж 'شناјдерка, кројачица'. – Кѡко гѡд зѡмислѣм, мѡја ми шњѡјдер"ца тѡкѡ сѡшијѣ.

шѡдер м 'шљунак'. – Мѡрађемо дѡгнати јѡш шѡдера, фѡл"ће нам, вѣдѣш кѡлкѣ е вундѡмент.

шѡс м (лок. шѡсу) 'уска сукња (какву обично носе старије жене)'. – А жѣне нѡсле шѡс, па прекѡ њѣга зѡслан.

шпањѡл"ца ж 'врста јаког, тешког грипа; шпански грип, спањѡлка'. – Нѣ мере нѣкут, ѣно га лѣжѣ, ймѡ спањѡл"цу.

шпѡркет м 'штедњак'. – Прегѡрла ми трѡмба у шпѡркету, нѣ знѡм кѡко ћу крѡв испѣћи.

шпѣгл"н м дем. од *шпѣгло*. – Угѡрадијѡ ми мѡјстор на прѣсл"ци шпѣгл"н, да се ѡглѣдѡм док прѣдем.

шпѣгло с в. *зрѣцало*. – Пѡрво смо вѣкали шпѣгло, а пѡслѣ и зрѣцало, ал тѡ ти е свѣ ѣдно.

шпѣца ж 1. 'коштица, семенка неких биљака'. – Пѡзи да не прогѡтѡ шпѣцу. 2. мн. 'хеклани део кѡји се пришивѡ на пешкире, плахте или подсукње као украс'. – Вѣдѣ ал ймѡ лѣпе шпѣце на вуштѡну.

шпичѣт"на ж аугм. од *шпѣца*. – Вѣдѣш тѣ кѡлкѡ е ѡвѡ шпичѣт"на, зѡмало ми се дјѣте нѣ удѡвѣ.

шпѣч"ца ж 'део ткачког прибора: клин кѡји се ставља у преслицу'. – Ймѡш рѡп"це на прѣсл"ци да мѣтнѣш шпѣч"це ў њѣ.

шпѡре -ета с 'јагње јѣдногодишње овце'. – Нѣмѡ ми нѣђе ѡнок шпѡрета, нѣје га вѡлда вѡк ѡдњѡ.

шпѡрти се шпѡрѣ се несвр. 'јагњити се (за јѣдногодишњу овцу)'. – Шпѡрѣ ми се ўнѡ ѡвч"ца, мѡрѡм припазти нѡ њу.

шпѡр"ца ж 'јѣдногодишња овца кѡја се ојагњѣла, ошпурила'. – Ўнѡ шпѡр"ца нѣшто слѡбо дѡјѣ свѡе шпѡре.

штѡла ж 'зграда, стаја за стоку (обично за коње и говѣда)'. – Завѣридѣ ў штѡлу ймѡ ли сјѣна ў јаслами.

штѡп штѡпа м *. – Ўзмѡ нѣкав штѡп, па се пѡлајѡ ш њѣме.

штѡп"на ж аугм. од *шпѣѡй*. – Нѣмѡј да сѡд дѡватѣм ўнѡ штѡп"ну, па те млѡтнѣм!

штѡп"ћ м дем. од *шпѣѡй*. – Уно се сѡм зѡигра, цѡтѡ по зѣмљи с нѣквијѣм штѡп"ћом.

штѣнбѣль -иља м 'печат'. – Како е ова ковѣрта дошла, нѣмā нѣквѣк штѣнбѣља.

штѣрна ж 'бунар у којем је кишница'. – Нѣмā кишѣ, празна ми штѣрна, нѣ знāм штā ћу.

штѣкл"н м 'столица без наслона'. – Нусѣм тѣшљāру ђвѣ штѣкл"не да ми пѣправѣ, нѣмāм нā шта сјѣсти.

штрāмац -мца м 1. 'душек пуњен вуном'. – Їшчешљāла сам вунѣ, мѣрāм нāправи штрāмац, гѣла ми кревѣт"на. 2. 'решетка изнад јасала'. – Нāправи штрāмац нā јаслама да станѣ вѣшѣ крмѣ.

штрѣк -ика м 'конопац, уже'. – Нѣкат су вѣш преко плѣта прѣстирали, нѣје бѣло штрѣка.

штрѣкљати се -āм се несвр. 'јурити, бежати (за говеда)'. – Вѣл"кā врућина дāнас, па мѣве ујѣдајѣ гѣведа, а уна се штрѣкљāјѣ, нѣћу и шāлѣ скѣпти.

штѣк штѣка м (мн. штѣкови) 'соба на спрату, у поткровљу'. – ђдо гѣре ѣштук да се нāспāвāм, тāмо е ладѣв"на.

шћѣпти се -ѣм се свр. в. *збѣйѣи се*. – Нѣје ти се шѣс шћѣпијѣ, нек се тѣ здѣпала!

шѣба ж 'врста женског капута, постављеног крзном'. – Зѣми су лѣди нѣсли āл"не, а жѣне шѣбе.

шѣбара ж 'велика, крзнена капа (обично од јагѣѣе коже)'. – Натāкни тѣ шѣбару нā уши и нѣмā зѣмѣ.

шѣкати шѣкāм несвр. в. *ѣѣѣрљāѣи*. – Нѣ шѣкāј кад нѣ знāш штā е бѣло.

шукѣтати -āм несвр. и уч. према *шѣкати*. – Пѣваздāн сāмо шукѣтā, нѣ мереш је заѣставти.

шѣкнѣт, -а, -о в. *ћāкнѣи*. – Да нѣје ѣн зѣру шѣкнѣт кад нāкѣ шукѣтā?

шукѣнбаба ж 'прадѣдина или прабабина мати, чукунбаба'. – Јā сам, вѣлѣ, дѣбѣла ѣме по мѣјѣ шукѣнбаби Мāри.

шукѣндјет -ѣда м 'прадѣдов или прабабин отац, чукундеда'. – ђвѣ е ѣстѣ зѣмљѣ ѣ мѣј шукѣндјет ѣрā.

шѣкура ж в. *брља*. – Ћват"те ѣ тѣ шѣкурѣ, па ћемо кѣвати мјесто чāја кат се прѣлāдѣмо.

шѣре -ѣта м хип. од *шѣрјāк*. – Бѣли смо ѣ пријѣ дѣбри, а ѣто, сāд ми е шѣре, па смо јѣш блѣжѣ.

шѣрјāк -āка м 'шурак, женин брат'. – ђстали смо сѣнѣћ дѣ касно кот тāста, бѣли и шѣрјāк и млāдā пѣн"ца, запрѣчали се, па нѣкāко ѣтѣћи.

шѣшањ шѣшња м 'опали суви лист'. – Дунѣси шѣшња и прѣстри пѣд блāго.

ТЕКСТОВИ

Зовѐм се Милка Узѐлац. Рођена сам пѐтнајстї еданајсток њладу дѐвесто тридесѐтѐ год"нѐ у сѐлу Бировача, ѓпшина Дѹњї Лѧпац. Па, штѧ ћу да кажѐм, у дјѐтњству штѧ сам радла и како е ѹндѧ бїло; бѧме, бїло нас је ѹ кући, бїло нас је дѧста, десѐтеро је бїло што дјѐцѐ и стрїц и стрїна... Такѧ, нѐко је ишѧ ѓвцама, нѐко гѧвед"ма. Сваѧкѧ јѹтро, бѧме, дїзали нас зѧрѧм, нѐмѧ ти тѧ: ѹ шѐс сѧтї, у сѐдам. Направѐ нам рѹчак ѹјутру, зѧч"нѐ се направї и крѹва ѹнок јѐчменѧк испѧт пекѐ, надробѐ нам, или нѐкат пѧлѐнтѐ јѐдемо, нїје бїло, бѧме, нїшта дрѹгѧ да се јѐде. Тѧрбу нам мѐтнѹ и мї, јѧдни, ѹнѹ тѧрбу на лѐђа. Бїле нѐкве дрѧвенѐ кѧб"це, такѧ од лїтрѐ и мањѐ, па тѹ нам мѐтнѹ мљѐка, по едну ѹж"ну крѹва и ѹндѧ мї ѡдѐмо ѹ стрѧну. Чѹвѧмо бѧго у стрѧни и такѧ, кат ѡзгладнїмо, јѐдемо. Нѧс пѧ двое, пѧ троје, гѹнѐ скупа тѧ бѧго. Вѧлове ѡмали, крѧве. Вѧлови бѹчѹ, бѧдѹ се, а мї ѹндѧ нѐ дѧмо. Тѧ се ѧрї пѧ шуми од бѹкѐ од вѧлѧвѧ. ѡмѧмо едну лѧкву гѧре, зѧвѐ се Бѧб"новац. Тѹ и напојїмо, па и јѧпѐ вратїмо ѹ шуму. ѹндѧ, кад је врућина, ѹни се штрклѧјѹ. ѡмали смо едан гај, звѧ се, чѐкај, забѧравла сам како се звѧ... прїбоић. Тѹ и сѧренѐмо ѹ тѧј прїбоић, ѹндѧ мї се пѐњѧли по бѹквами, штѧ сѐ тѧ радло: појемо ѹнѧ мљѐко ис ѹнијѐ кѧбѧ, па мѐтнѐмо каш"ку, па бурлїјѧмо, едно дрѹгѧ такѧ зѐзѧмо пѧваздѧн. И бїло тїјѐ нѧшијѐ имѐнѧ: нѐкад гѹнїмо у Кѧс"цу, нѐкат у Кѧмал"ну, нѐкат ѹ Лис"не, нѐкат у Кѧл"новачу, како кѧде. Бїло из дрѹгѧ сѐла догѹнли су бѧго, ѧтѹдѧ ћѐ сам се јѧ ѹдѧла, ѧ тїјѐ Узѧлацѧ. ѧтѹдѧ дѧћѐ мумѧкѧ, цѹрѧ, дѧренѹ бѧго, тѧнбур"це нѹсли мѹмци. Мѹмци и цѹре се ѹндѧ упѧзнавали, а нѧс дјѐцу сѧмо ћѐрали да враћѧмо бѧго, сѧмо да ѡсмо ш ѡма.

А ѡмала сам едну што сам ш ѡме нѧјвѧлла гѹнти гѧведа, ал ѹна ѡмала брѧта, па кат ѹн пѧћѐ, мїли Бѧже мѧѐ мѹкѐ. А кад јѧ ѹндѧ извїрујем, ѡду преко нѐког брѧдѧ ѡзѧ"не крѧве. Најпрѧвѧ ѡдѐ голубѧва, бјѧлѧ, кѧнда е сѧд глѧдѧм, па црљѧнка, па мрѹкуша, па кад вїдїм да ѡдѐ Мѧра, тѧ мѧја другѧр"ца, ѧјмѐ, мѧк вѐсѐља! Мї смо дрѹжѧли и вѧлове, ѹнѧј дїкоња кѧлѧ ми е сѧмијѐ рѹбацѧ са глѧвѐ пѧјѧ. Јѧ лѐтїм зѧ ѡма, ѹнѧ кат се заштрклѧјѹ, а рѹбац пѧнѐ

и љн првѝ нѧћѧ рѹбац него јѧ. Колкѧ сам пѹта дошла кѹћи, мѧтѣр ме псѹје: Ђѧ ти ѧ рѹбац? А ћѧ је, пѡјѡ дѧкоња!

Мѧр"не и мѡе крѧве нѧјболѧ се слѧгале, вѧљда смо нѧјвишѧ гѹнле скѹпа, ѧѧсу се боле, а кѧквијѧ имѧ, тѧкѧр и заштркљѧвајѹ љни ћѧволи мѹшкѧ, вѧчѹ: „Оштѣр, ѡштѣр!“, а љни љндѧ на свѧ крајеве, нѧ мереш и шѧлѧ сабти.

Па, бѧло ѹ тѡј Кѧл"новачи, када ѡдѧмо, тѹ су бѧлѧ и кѹће. Имали смо ѧдну кол"бу, па кад је кѧша, мѧ бѹдѧмо ѹ тѡј кол"би. Тѹ су сѧјали и кѹрузе, па тѹ вѧздѧн прѣжимо кѹрузе тѧ, а нѧква бѧла бѧба Смиљѧна, љвјѧ нас псѡвѧла, ал нас нѧкад нѧје мѡгла ѹват"ти, кѡ би нѧс ѹватијѡ... такѡ ѧ бѧло, штѧ ћѧмо. Дѡћѧмо кѹћи ѹвечѧ, дѡчекѧ нас вѧчера, бѡме, грѧ и кѹмуне и скрѧшке, тѧ нѧша рѧна. Тѡ ѧ бѧло. Љѹди рѧдли ѹ пољѹ, ѡрѧли на вѡлов"ма, сѧјѧли јѧчам, жѧто, шѧн"цу, кѹрузе. Крѹв се пѧкѧ пот пѧкѡм, јѧчменѧ крѹ, а шѧн"ченѧ се сѧмо кѹвѧ кат се ѧшло у свѧтове ил нѧ бабине, нѧје бѧло бјѧлога ки данас. Јѧдѧно бѧле нѧкве зѧмучке, а кат ѡдѧ бѧба ѹ Лапац, па кад нам дѹнесѧ зѧмучку, мѧлѧ мѡј Бѡже, нѧшѡга рѧја...

А ѹ кућама бѧла пѡ двѧ крѧвета, ѧ тѡ бѹдѹ љни нѧкви вѧсокѧ, мѡрѧ си на клѹпе, бѧле нѧкве клѹпе ѧспрет тѧјѧ крѧвѧтѧ, нѧје се мѹгло ѧспѧти брѧс тѧјѧ клѹпѧ. А ѧспот крѧвѧтѧ нѧкви мѧлѧ крѧвѧци бѧли, тѹ су дјѧца лѧжѧла ѹ тѧјѧм крѧвѧцима. Йндѧ су бѧле љѹљушке ћѧ дјѧца вѧћѧ бѹдѹ, а кољѧвч"це ћѧ су бѧла мѧлѧ дјѧца јѧр бѧло ѧ љндѧ дјѧцѧ, рѧћѧло се, нѧ бѡј се, свѧкѧ гѡд"нѧ по ѧдно. Кад рѡдѧ дјѧцу, љндѧ се от кѹчѧнѧ ѡткају ѧљ"н"це. Нѧје бѧло пѧлѧнѧ, нек тѧ ѧљ"н"це, тѡ бѧло дебѧло, нѧкѡ, ка мѧкано, с тѧјѧм замутѧвале дјѧцу и јѡпѧ от вѹнѧ љнѧ љз"це, па кат су повѧјале дјѧцу, а нѹге замѹтајѹ, дјѧца се повѧјала, вѧшѧ ѡт пѡ гѡд"нѧ, стѧжѧ им и нѹге и рѹке. У кољѧвч"це мѧтнѹ сѧмо зѧру слѧмѧ, зѧру се прѡстрѧ пѡ тѡј слѧми и тѹ мѧтали дјѧте. Нѧправѧ кошѹнел"ћ мѧлѧ и пѡкријѧ се плѧт"цѡм. Чсто се и плѧт"це ткѧле, нѧшта се нѧје љз"мало. Ткѧле се плѧт"це, ткѧле се и нѧкве копѣрт"це и бѧљч"ћи, свѧ за дјѧцу. Такѡ се тѧ дјѧца одгѧјала, љѹди им нѧправѧ стѧлац, вѧљда и је нѧко имѧ врѧмена нѹсати, мѧтнѹ и ѹ тѧј дрѣвенѧ стѧлац док не проѡдајѹ. Здјѧл"цу искѡпајѹ нѧ томѧ стѧлцу, па љндѧ кат се вѧрѧ грѧ, дѧјѹ дјѧци зрнца да се ѧграјѹ, такѡ, ѧѧсу и чѹдо блѹдли ни нѹсали...

Свѧ чѧљѧд бѧла ѹ тѧјѧм нѧшијѧм огњѧн"цама: и јѧли, и спѧвали, и свѧ. А јѧли су са стѡлѧцѧ, бѧла стѡл"ца, ѡкрѹглѧ, од дрѣвета и мѧћѧ стѡч"ћи, трѡнуж"ћи. Свѧ сјѧдѧмо ѡко тѧ стѡл"цѧ, али пѡбошка дјѧца, пѡбошка вѧл"кѧ нѧрот. Дјѧца су ѧмала мѧлѹ стѡл"ч"цу. Йндѧ, бѧла љнѧ дрѣвенѧ здјѧла, љспѧ ѹ здјѧлу, и жѧице су бѧле, сѧмо жѧице, нѧје бѧло плѧдѧнѧ, плѧдѧни се звѧли, али, бѡме, нѧје бѧло, мѡрѧ пѡнекѧ за пѡсјек. Такѡ се јѧло ѧс тѧ здјѧлѧ са жѧицама. А гѡведа су нам лѧжѧла ѹ пѡдрѹму пѡт собѡм: гѡре нѧрот, а дѡљѧ

говеда, а за ђвце, јђпѐ, бѐле овчар"це. Ўндѐ су ѝсто жѐне мѹзле краѵе, и ђвце се, бђме, мѹзле. Вѐр"ле су тѹ варѐн"ку у мјѐденијѐм кђтл"ћима на ђгњѝшту, па су кѝселле тѹ варѐн"ку; дрѵени стѐп бѝјђ, ѹско, нѐкђ, дугѐчко, тѹ се мѐтнѐ тѐ варѐн"ка, нѐкупѐ и слѐкѐ, па су мѐле. Бурлијѐ се гђре-дђље и бѹдѐ мѐсло, ѹндѐ су с тѝјѐм, њѐсу ни ѝмале нѐк с тѝјѐм, зачињале су жѐне грѐ, зачињале кѹпус, скрѝшке, мѐтале у зѐч"ну и тѐкђ се жѝвло...

Сѝјале смо кђнопље, па и чѹпѐли и стѐрѐли на рђсу, ѹне се пђкиселѐ на рђси, па смо ѝмали стѹпу дрѵенѹ ѹ њђј и набѝјале: ѐдна се ѝспнѐ на ступу и набѝјѐ и тђ се све смѐкшѐ. Прѵо се грѐбенѐле, па прѐле. Кат се ђперѹ, ѹндѐ смо вѐрле тѹ прѐђу у лѹгу, тѹ смо е дђбро кѹвале и вѐрле, ѹндѐ изѐперѐш, па снђвѐле, па навѝјале, па ткѐле. ђ тогѐ су шѝле и кђшуље лѹд"ма, нѝје бѝло нѝшта от плѐтна, свѐ тђ бѝло, рѹчнѝ рѐдови и свѐ сѹкненђ. От овацѐ кат ђшѝшамо вѹну, ђперѐмо и опрѐдемо и ѹндѐ су жѐне мѹрле. ђдѹ ѹ шуму, па црђнога јѐсѐна нѐгѹлѐ корѐ, ѹндѐ у ѐдну кѐч"цу тђга мѐтнѹ и тѹ су ѹне нѐкѐко мѹрле, бѐш јѐ њѐсам, ал сам глѐдала кѐко е мѐтѐр мђја. Дђђѐ тђ црђно и тђ су ткѐле, сѹкно се звѐло, тђ сѹкненђ опрѐдѹ и ђткајѹ, а ѹмѹрѐ ѹ тђј кђри. ђ тогѐ сѹкна шѝле капѹте, ки сѐд мјесто ђвијѐ јѐкнѐ и бѹндѐ бѝли капѹти и ѐљ"не. ѐљ"не су нѹсли пастири блѐгу, говедѐри, тђ се звѐле ѐљ"не, а капѹти, тђ су ка лѹди нѹсли кат су ѝшли на сѐјам, мѐло мудѐрнијѝ бѝли тѝ капѹти. Жѐне су нѹсле цѐрзе, и ѹне се вѐлда ткѐле, тѐ цѐрзе. Ўндѐ се вуштѐни нѹсли испот тѝјѐ цѐрзѐ; ђздђ мѐтли ѐклѐне шпѝце или кѹпли шлинге, тѐкђ да се зѐру вѝдѐ испот тѝјѐ цѐрзѐ. Жѐне су нѹсле и нѐкве шѹбе: ѹнѹтра бѝла вѹна ђвчијѐ, бѝле, бђме, тђпле. Свѐ бѝло сѹкненђ, тѐј рѹчнѝ рѐт, нѝшта се нѝје ѹз"мало.

Ткѐле су цѹре и жѐне ѝсто од вѹнѐ; опрѐдѹ и препрѐдѹ, па су шарале, фѐрбале у нѐколко бђјѐ. Ткѐле су кђпѐрте, на крѐвете мѐтале, па тѐпике, изнад крѐвѐтѐ мѐтнѐмо тѐпике, свѐкијѐ шарѐ знѐле, па кђ ће лѐпшѐ. А јѐ кат сам пђчѐла, ѹндѐ већ ѹз"мали вуницу, па ткѐли са вуницђм. За стђлове смо ѝсто ткѐле, ѹчетврт, па ткѐле и пешкѝре, и крѵпане. Ўндѐ су цѹре и вѐзле; вѐзле су плѐте, пешкѝре за мѝрѐс кат су се удавале, тѐкђ се кѝтѐ с тѝјѐм вѐзенијѐм пешкѝр"ма. И шлингале су: прђбијѹ се рѹп"це, па се окђ њѝ шлингѐ, ђѐмећѐ. Свѐ су тђ цѹре рѐдле, ѐклале су шпѝце на тѐ пешкѝре што су ткѐле и спрѐмѐ, бђме, триест, чѐтрѐс пешкѝрѐ, кат се удавале, тђ се кѝтли кѹњи. Кат ѝдѹ на вјенчѐње, ѹндѐ су мѐтали тѐ пешкѝре, кђ ће лѐпшѐ, а нѐјлѐпшѐ ѝдѐ на кѹма. Вѐзени мђрѐ ѝћи, ѝсто тѐкђ на дѐвѐра и дѐвѐрушу и на стѐрђга свѐта. Тђ дђђѐ ѹјѐк од младђжењѐ, ѹн је стѐри свѐт и ѹн мђрѐ ѝмати лѐпѝ пешкѝр на себи. Тѐкђ се тђ кѝтло, тѐки е бѝјђ ђбичѐј; кад дђђѐ младђжењѐ по млѐдѹ, свѐ рђдб"на од цѹрѐ нѐга нѐкитѝ пешкѝр"ма, ѹн и нѐ мере вѹћи, кђшѹљѐ, свѐ му

òко врата мѣћу, кад доведѣ цѹру, скидају то са њега, нѣ могу шалѣ ни скинти. Ёто, сад мòрем о свадби и òбичајима...

Кад ми е било дјèвојачкò прèз"ме, звáла сам се Драгичевић. Била сам дòста лѣпа цѹра, јá мислим, ал млада. Тај мумак што е дòшá да ме ўзмѣ, дòпá се мòијем рòд"тељ"ма и мѣни. Такò, примим заруку, ўндá било такò: заруку ти даде и за ёдно пѣтнајст, мјѣсѣц данá, ми рѣчѣмо да ће бити свадба. Кат су дòшли пò ме, дòшло е њи пѣтеро, таки е бијò òбичај да су мѣне сáкрли. Мѣне ёдна мòја стрина на таван òдведе и сáкријѣ ме. Дòшли су, зàсјели гòсти, а и мòијѣ било дòста, сáт питају ћѣ је млада – цѹра, питају ћѣ је цѹра, њѣсам јòш била млада. Òви нѣ дају, трѣбá плáт"ти. Дòведу ёдну – није тá, дòведу дрўгý – није ни тá, такò су пѣ-шѣст дрўгијѣ цѹрá доводли јер је била пўна кўћа мòијѣ другáрицá, пјевале су, играле, а гòсти су били ў соби. Нáјкашњѣ, кад је мѣне тá мòја стрина довела, ўндá е кўм плáтијò, мòрá е кўм плáт"ти, нѣмá ти тò. Сјèднѣм јá ўндá тáмо између кўма и дјѣвера. Јòпѣ бијò òбичај, завукý се и спòт стòла и изују ми ёдну ципелу. Ўтече јòпѣ тá мòја стрина, вражијá нѣква била, ал сáд: бòса цѹра, нѣ могу је водти, дај ципелу, ал јòпѣ трѣбá плáт"ти. Дўнесу ўни ципелу ёдну, па није тá, па свáшта такò изводѣ, па три-чѣтри пўта дўнесу што каквѣ ўнѣ òбућѣ и нáјкашњѣ плáти дјѣвѣр или кўм, забòрaвла сам кò е плаћа. Тако е тò било вѣсѣље, а нáјкашњѣ се кáва пíла кат крѣнемо и тај кўм мòј и дјѣвѣр и дјѣвѣруша, свáки е мѣтнò по ёдну шòљу ў цѣп, таки е бијò òбичај. Чáк и данас сам имала ёдну шòљу ò тогá за ўспомену, òстала ми е тáмо кòт кућѣ.

Кат су ме тáмо довели, гòре е пўна кўћа дòчекала, вўкови, звáли се вўкови, тај нáрот. А ёдна е учитељ"ца била у сѣлу, ўчла е дјѣцу и такò су знáли да ће тý вѣчѣ бити вўкови, да ћу јá тý дòћи, тá дјѣца њѣсу имала мјѣста око тѣ огњѣн"цѣ кòлкò е тý било нáрода, него и је пòпѣла гòре на пòт, па су одòзгò, с пòда, глѣдали. Тý се нáмá ўватло кòло око вáтрѣ, таки е бијò òбичај; нáјпрво се прòведѣ млада око вáтрѣ и три пўта се мòрá сјáрнти вáтра, ўгáрци ўни од вáтрѣ. Ўндá, òдѣ млада ў собу, тáмо сјèди, а òви дрўги играју око вáтрѣ, пјѣвају: „Òј, дјѣвере, шѣбава ти млада, шѣбава ти, нѣ мере иґрати“. Е, ўндá дјѣвѣр и зведѣ млада ў коло, а ўни дрўги мумци ћáпѣ дјѣвера, па над ватру, па га тòбош пáлѣ, дај рáкију, па и знесу бòцу рáкијѣ и ўни пўштѣ дјѣвера. Ўндá пáлѣ кўма, јòпѣ за литру рáкијѣ, мòк свѣкра пòчѣли пáлти, а ўн се ћáпијò за вѣриге, па се гòре òбјесијò – тò е смíј бијò. Сутрáдáн су дòшли мòи, свá мòја рòдб"на, довели су мòју рòбу и ишли смо на вјенчáње. Били смо млади òбáдвоє: тај мòј мумак имá осáмнáјст гòдинá, јá седáмнáјст. Ўнáј што нас је вјенчáвá рѣкá: „Данас сам двòе дјѣцѣ вјенчá“, кòлкò смо ми били млади. Прво се ў цркви вјенчáвали, а јá њѣсам јер ўндá вѣће и није било. Кáшњѣ,

враћа се јопѣ кући, ти се сватови враћају, ту се једе и пије, печѣ се прасе, било и јањаца, не бѣ се. Тако то весѣље по дан и ноћ. А младѣ љутру кат се дигне, најпрво је дочекѣ свѣкрва и најпрво се ш њоме мѡра пољуби, љнда свѣкар и те што бѣду ту, бѣде ту, ноћи, доста свѡтѡвѡ, ш њима се пољуби. Ё, љнда младѣ љзимљѣ краљачу и идѣ у подрум, дјевѣруша ш њоме, идѣ мѣсти краѣ, да видѣ знаде ли мѣсти краѣ. Кад дође љ кућу, трѣба, ко имѡ псѡ, намѡ младѣ мѡра нѣсти псѣ рѣчак – да видѣ ође ли пас на младѣ: ако неће на младѣ, е, љнда ће младѣ ту остати, ако ође, љнда ће младѣ побјећи, вратѣти се. Тако е то било кат сам се ја удавала.

Били смо тако ѣдну гѡдѣну, другѣ гѡдѣне ѡселимо у Славѡнију, тамо смо били ѣдну гѡдѣну, њесмо мѡгли, вратимо се. Шта љу, свѣкрва ми била доста болесна, а ја била младѣ, ништа њесам кѡт кућѣ радла, биле маѣтер и стрѣна ми. Ниѣ сам кѣвала крѣва, ниѣ сам спремала јѣсти, кѡ се наѣда да љу се ја јѡш љдати. Ал, добру сам имала свѣкрву, љна ме љчла кѣвати. Није то било ни лако љкувати ни крѣв; то се кѣва црѣни крѣв од јѣчма и от шѣнѣце. Тревало е добро натрати, на неѣвој се дасци кѣвало, а није га било лако. Кат сам прѣви љкувала, љн је бѣјѡ тврѣт; кѡд нас се рѣкло: да га е ниѣ брѡ тѣрѣнти, не би се разбѣјѡ! Намѡ е мѡј свѣкар рѣка: „Зашто е тврѣт?“, а мѡја свѣкрва ѡдбла: „Е тако, не мере љвје бѣти добар, ја сам га кѣвала“. љна није ћѣла ни рѣћи да сам ја кѣвала тај крѣв, кѡлѣ е љна била добра жѣна...

Били су ѡбичѡји и за Бѡжѣ; кад нам долази Бѡжѣ, љнда се постло. Постло се бѡме, пѡ три неђеље, по ѡсам данѡ, не знам, како каде, срједа и петак љвје се постијѡ. Кад дође Бѡдѣни дан, свѣ постѣ, и дјеца, свѡк. На Бѡдѣни се дан клале печѣнѣце, клала се бравѣт, ѡвце. љнда, љвечѣ, нѣсли смо свјеће кат се угѣнло блага љ шталу и двоѣ стѡјѣ са свѡкѣ странѣ, држи по ѣдну свјећу и тако љренѣмо ѡвце, а тако ѣсто љренѣмо и говѣда. љвечѣ ѣдемо љ кућу, а гѡзда кѣће идѣ по сламу и нѣси нармак сламѣ. љнесѣ љ кућу и каже: „Добро вѣчѣ, добро нам Бѡдѣни доша!“ и тако ми рѣчѣмо и љн мѣтне љнѣ сламу пѡ стѡ, сједемо јѣсти гра, а дјеца идѣ пѡ стѡ, па бѣчѣ. Бѣде дјеце доста, било и је љнда, не бѣ се, па свѣ љнѣ сламу рашѣрајѣ испѡт стѡла. И свјећу пѡлимо за вѣчеру, па да, љнда тај гра ѡстанѣ љвечѣ, не перѣ се сѣди. љутру, кѡ се дигне најпрѣви, нѣси тај гра, маже воловѣма вратѡве и краѡвама вѣме с тијѣм гравѡм. љнда се враћамѡ љ кућу, јѡпѣ љзимљѣмо љне свјеће и пуштѡмо блага крѡс тѣ свјеће на воду да идѣ. љутру смо рано пѣкли печѣнѣце, на подранак се дѣзале пѣћи тѣ печѣнѣце, њесу се љвечѣ пѣкле, неѣ љутру; од двѡнајѣст сѡти се дигнемо и до дана се пѣкѣ, а њесу се наѣињале до поднѣ. љнда на поднѣ кѣвала се цѣцвара, кѣва се кѣпус, јѣва, мѣсо, а жѣне су кѣвале на Бѡдѣни дан по трѣ, по чѣтрѣ, по пет крѣва – јер трѣ дана се њесу кѣвали крѣви. Тако, на

пóднѣ бѹдѣ ўж^{на} та, свѣ сјѣдѣмо ђколо, а весѣлѣ се дјѣца Бѹж^{ћу}, најпрво се јѣде цѣцвара: гáзда најпрвѣ ўзимлѣ дрѣвенѹ жлицѹ и рѣчѣ: „Ѣдна жлицѹ, ѣдна тѣца“, и тãкѡ свѣ рѣдом ѣдѣмо и тãкѡ свѣ мѡрãмо рѣћи дѡк нѣ дѡђѣ жлицѹ јѡпѣ код гáздѣ. Ўндã лѹмѣмо чѣсн^{цу}; жѣне ўкувајѹ вѣл^{ку} чѣсн^{цу}, ў нѹ мѣтнѹ пѡ двã, пѡ трѣ дѣнара, ўндã тѡ лѹмѣ двѡе, па кѡ нãђѣ дѣнар, тãј је срѣтан. Тãкѡ јѣдемо ўнѡ дрѹгѡ шта ѣмã, а нãјкашнѣ ѡдѣ гáзда и осјѣче плѣће от печѣн^{цѣ}. Ўндã се ѡгѹли ўнѡ плѣће тãкѡ да гáзда гãтã на плѣћу јер ѣмã нѣкã рѹп^{ца}, па су тãкѡ гãтали тѣ старѣ лѹди, гáзде што бѹдѹ ѡт кућѣ. А, тã слãма, ўна се нѣ дижѣ, трѣ дãна ўна бѹдѣ ў собѣ. Ни сѹди се не пѣрѹ, по дãну тѡ свѣ стѡјѣ на стѡлу. Трѣћѣ дãн тѣкар, пѡкупѣмо тѹ слãму и ѡставѣмо. Ўндã, кад бѹдѣ Мãли Бѹж^ћ, ўкувã се кѡлãч, са чãшѡм се нãшãрã, па рãно ўјутру, тãкѡ, кат свãњѣвã, дѣжѹ нãс дјѣцу. Дѣгнѹ дјѣцу и ѣдѣ гáзда и нѹсѣ тѹ слãму и тãј кѡлãч. Ўдѣмо на гѹвно, тãмо ѣ се врѡло, тãмо ѣмã ѣдан стѡжѣр дрѣвѣнѣ. Ўндã дјѣца рãспѹ тѹ слãму ѡко тѡгã стѡжѣра, а гáзда ѡткѣнѣ мãло кѡлãча тѡгã, мѣтнѣ на стѡжѣр и кãжѣ: „Ѣвѡ тѣци богѡмол^{ци}, кѡјã Бѹга мѡлѣ да нам жѣто рѡди“ – и тãј кѹмãт кѡлãча ѡстанѣ нã томѣ стѡжѣру, а мѣ ўндã врѣштѣмо пѡ тѡј слãми, лѣтѣмо и врѣштѣмо, тѡ свѣ сѣло чѹјѣ, ўјутру, тãкѡ, ѡткат свãњѣвã нã тãј Мãли Бѹж^ћ...

За Ўскрес ѣсто се пѡстло, дã, Вѣл^{кѣ} пѣтак и жѣне ѣдѹ кѡпрѣве брãти, кѹвајѹ пãлѣнту, грã не зачѣнајѹ. Ўндã се шãрала јãја на Вѣл^{кѣ} пѣтак: жѣне ѡкѡ вãтрѣ, нãложѣ вãтру на ѡгњѣшту, па рãскрãвѣ вѡска у ўнијѣм чãк^{цами} лѣменијѣм, ўндã шãрајѹ тã јãја. Пѣсãлѣке нãправѣ дрѣвѣнѣ и с тѣјѣм пѣсãлѣкама пѣшѹ тã јãја, свãшта пѡ ѣма пѣшѹ, а сѹботѡм и кѹвајѹ у кãпули, от кãпулѣ ўногã пѣрѣја и ўнѣ рѹл^{нѣ} нãтрпãјѹ и ўнѣ сѹвајѹ. Бѹдѹ црвѣна, лѣпа, шарѣна, а дјѣца се весѣлѣ тѡмѣ, дјѣлѣ тã јãја, тѹцајѹ се кѡ ѣе вѣшѣ, и нѣмã, чѣм рãзбѣјѣш, ўнãј нѹсѣ, нѣмã лѹтѣнã.

А прѣво Ўскреса бѣла Цвјѣтнã нѣђѣлã. Сѹботѡм ѣдѣмо брãти цвјѣће, ўнѡ жѹтѡ, нãберѣмо по ѣдну пãделу тѡгã цвјѣћа и ўвѣчѣ се мѣтнѣ тѡ ў воду и јãје се мѡрã мѣтнѣти ў тѡ цвјѣће. Ўјутру се прѣво дãна мѡрãш ўмѣти с тѣјѣм цвјѣћѡм, тãкѡ да бѹдѣш цјѣлѡ лѣто лѣп и бјѣл. Умѣвала се и дјѣца, свãк мѣтнѣ ўногã цвјѣћа и умѣвã се, па кѡ прѣвѣ – ўјãгмѣ тѡ јãје и пѡјѣ...

А кад дѡђѣ Свѣтѣ Ђѹрãђ, ўндã смѡ мѡрãли прѣво сѹнца дѣзãти се, вѣжѣмо на кãкву вѡћку прѣт кућѡм кѡноп и ўндã се ѣдѣмо гѣгãти. Е, кãжѣ: кѡ се гѣгã прѣво сѹнца, нѣгã нѣћѣ лѣтѡс бѡлѣти лѣђа кад бѹдѣмо кѡпãли. А мѣ, ўндã, дѣжѣмо се свѣ и ѣдѣмо на гѣгãње, прѣгѣгãмо се, па нас нѣћѣ бѡлѣти лѣђа...

А ѡбѣчãји кат кѡ ўмрѣ: ако ўмрѣ ўвѣчѣ, ўндã су ѣшли, сјѣдли лѹди и жѣне тãмо по свѹ нѡћ. Свјѣћа се ўпãли, мјѣнãјѹ тѣ свјѣће и пãлѣ и ўјутру се ўндã одрѣђујѣ кѡ ѣе ѣћи кѡпати рãкве, а жѣне, ўне, бѡме, ўјутру бѹгарѣ јер по нѡћи се нѣје бѹгарѡ. Кѡ е нѣкоме од рѡда или, штã јã знãдем, кѡга, што ўни рѣкли

– бо̀ли ср̑це, тѐ же́не у̀нд̑а бу̀гаре̑, та̀ко̑ то̀ бу̀де̑ до̀ по̀дн̑е̑, до̀ ѐдан са̀т, у̀нд̑а до̀лазѝ на̀рот ту̀ на̀ по̀душје̑. Ду̀нос̑е̑, ку̀вале̑ же́не у̀ ру̀катка̀ми др̑вениј̑е̑м, па̀ ду̀несу̀ на̀ по̀душје̑ ку̀пус кѝсел̑и̑ илѝ скр̑ишке̑ от кумп̑јера̑, кру̀в илѝ та̀ко̑ што. Сва̀ка ку̀ћа та̀ко̑ ду̀нес̑е̑ по̀ лу̀нац и кру̀в и по̀ лѝтру ра̀кије̑. Кат са̀ран̑е̑ то̀га̀ мртва̀ца, вра̀ћају̀ сѐ у̀ ку̀ћу, по̀стаљају̀ ѝ же́ду то̀ што су̀ ду̀њели̑, ѐто, та̀ки̑ ѐ бѝј̑о̀ о̀бича̀ј.

У̀нд̑а, кат сѐ дѝзало̀ жѝто: љу̀ди су̀ са̀ ко̀со̀м ко̀сли, ру̀чно. Же́не су̀ ку̀пле ѝ у̀нд̑а сѐ дјѐло. Ус̑е́ку̑ сто̀ж"ну од бу̀кве̑, на̀ко̑, ѝ у̀нд̑а у̀даре̑ љу̀ди ѝ жѝто са̀дећу̀ ѝ то̀ сѐ зва̀ пла̀ст. А ш̑ен"цу су̀ же́не ѝшле̑ же́ти ср̑пом: ску̀пи̑ сѐ до̀ дѐсет же́на̑, зва̀ле сѐ же́тал"це, ду̀несу̀ у̀ по̀ље же́сти, ду̀несу̀ ба̀се̑ ѝ ко̀лачи́ћа̑ ѝспеку̀, во̀де̑ ду̀несу̀ у̀ бре́ми у̀но̑ј др̑вен̑о̑ј ѝ та̀ко̑ сѐ у̀ по̀љу ѝ же́ло. Љу̀ди су̀ у̀нд̑а ве́зали, пра̀вли су̀ у̀же̑ от ш̑ен"це̑, ве́зали су̀ у̀не̑ сн̑опове̑ ѝ исто сѐ дјѐло – то̀ сѐ зва̀ сто̀к, от ш̑ен"це̑ ѝ та̀ко̑ то̀ бу̀де̑ у̀ по̀љу кат сѐ све̑ дѝгн̑е̑. Кат сѐ вр̑ше, ѝде̑ сѐ у̀јутру̀ ра̀но, на̀вози̑ сѐ на̀ гу̀вно, у̀нд̑а сѐ вр̑ше са̀ ку̀њ"ма. И́ма̑ на̀сред гу̀вна сто̀ж̑ер др̑вени̑, ту̀ сѐ све́же̑ ко̀ноп ѝ у̀нд̑а сѐ ту̀ ме́тн̑е̑ то̀ жѝто око̀ то̀га̀ сто̀жера̀ на̀окру̀к. У̀веду̀ сѐ два̀ ку̀ња, и́ма̑ ку̀ка, па̀ сѐ закв̑ач̑а за̀ ку̀њске̑ а̀јмове̑, ѐ у̀нд̑а сѐ тѝ ку̀њи̑ ће́рају̀ по̀ то̀ме̑ жѝту, та̀ко̑ сѐ то̀ вр̑ше̑ жѝто. Ѐдно, пе́торо-ше́сторо̀ на̀рода око̀ жѝта, прѐвр̑ће̑ то̀ жѝто, изгра̀бља̀ва̀ сла̀му – би́ле гра̀бље̑ у̀јмен̑е̑, па̀ сѐ ш̑ њ̑има̑ изгра̀бља̀ва̀ на̀јпрво̑ ѝ кат сѐ све̑ из̑греб̑е̑, у̀нд̑а сѐ то̀ жѝто зби́је̑ на̀сред гу̀вна са̀ ло̀пата̀ма. Ме́тле сѐ на̀прав̑е̑ од гра̀на̑ ѝ у̀нд̑а сѐ преви́јало̀ ру̀чно: љу̀ди ба̀цају̀ на̀ вје́тар са̀ ло̀пат̑ом др̑вен̑ом, а̀ же́на нѐкѝ у̀мјет све́же̑, са̀мо чи́сти̑ у̀но̑ жѝто са̀ ти́јем у̀мјетом, та̀ко̑ сѐ то̀ жѝто вр̑ло.

У̀нд̑а сѐ у̀ну̀сло у̀ ку̀ћу, мје́рло сѐ са̀ ва̀рића̀ком. Бѝј̑о̀ ва̀рића̀к др̑вени̑ од дѐсет ки́ла, мје́рло сѐ по̀ ква̀рту. Че́три ва̀рића̀ка сѐ у̀сп̑е̑ – то̀ бу̀де̑ ква̀рта ѝ у̀нд̑а љу̀ди ну̀се̑ на̀ пот ѝ о̀стаљају̀ то̀ жѝто. Та̀ко̑ ѐ то̀ би́ло.

Ко̀сло сѐ. Ѝшло сѐ у̀ шуму̀ ко̀сти лѝводе̑ по̀ шума̀ма. Ну̀сле же́не, у̀нд̑а су̀ же́не ну̀сле у̀ж"ну ко̀сц"ма̀ го̀ре кат ко̀се̑. Ку̀ва̑ сѐ о́мач – от ш̑ен"це̑ сѐ ра̀зави́је̑, па̀ сѐ у̀но̀ о̀су̀ши̑ ѝ то̀ сѐ ску̀ва̑, у̀не̑ пл̑оч"це̑ сѐ на̀прав̑е̑, са̀мо ма̀ло ма̀сти сѐ за̀чин̑и̑, то̀ су̀ ну̀сли. Ну̀сли су̀ кѝсел̑о мље́ко у̀ ко̀бама др̑вениј̑е̑м, пра̀вли ко̀бе, та̀ко̑ од лѝтру, лѝтру ѝ по̀. Ѝ ку̀пло сѐ у̀нд̑а то̀ сје́но у̀ шуми̑; ѝду̀ по̀сле̑ ку̀пи̑о̀ци, у̀нд̑а сѐ дјѐло у̀ шуми̑ исто тѐ сто̀ж"не̑, у̀дарало сѐ ѝ дјѐло, кат сѐ то̀ све̑, у̀нд̑а су̀ љу̀ди во̀зли ку̀ћи. Би́ле су̀ ста̀је̑, по̀јате сѐ зва̀ле, па̀ су̀ ме́тали у̀ тѐ по̀јате, та̀ко̑ су̀ зи́ми ра̀нли то̀ бла̀го; ну̀сли у̀ нѐквиј̑е̑м ко̀шев"ма, опле́ти све̑ од гра̀на̑ тѐ ко̀шеве̑ ѝ ра̀нли ти́м сје́ном, та̀ко̑ сѐ то̀ жи́вло. Кру̀в сѐ ку̀ва̑ о̀ то̀га̀ жѝта кат сѐ о̀вр̑ше̑. У̀нд̑а су̀ гу̀нли у̀ мл"н; бѝј̑о̀ мл̑ин на̀ во̀ду, во̀дени̑ мл̑ини̑ би́ли, у̀нд̑а сѐ о̀ то̀га̀ же́чма ку̀ва̑ кру̀ ѝ крузо̀вн"ца сѐ ку̀вала̀ ку̀рузова̑, па̀ сѐ, бо̀ме, сва̀ку̀ ве́че̑ крузо̀вница̀ пѐкла, гра̀ сѐ ку̀ва̑ ѝ то̀ су̀ же́ли. А ш̑ен"ца,

шён"ца се сйјала, ал се, бoме, ма̀ло жѐла, са̀мо се по̀гаче пр`авле кат се йдè на бабине, кат је Бoж"ћ, кат су ка̀кве сла̀ве, а жѐчменї се кру̀в йїo и крузoвн"це...

Било е по шуми тїјè рaзнијè ливoдà жѐ се то кoсло и тїјè врoвà: eднa се звaла Ђyма, eднa Пoдићи, Тичeво, Кaл"новача, Кaмeнско – жѐ смо кoсли. Ўндa су лoквe биле по шуми: eднa се звaла Бoбиновац, eднa Јaдова, eднa лoквa Ђyк"ћа, па Кaлуђeровац, Град"на, Јeловац... Било е тїјè лoкaвà жѐ рније било ўндa вoдè ни ка̀квијè йзвoрà, ништа. Бунaри били, ал рјeтки, са зидом са̀мо, са ка̀меном озидали тe бунaре. Било, мoрда пoнеки, што се звaле штeрне, йсто зидани oколо. Oталeн су жѐне нyсле вoду, ймале су вyчије, та̀ко, дyгачкe, нe знам eсу ли ймале мeтер нaокрyк, то се звaле вyчије. Жѐне су йшле на тe бунaре и y тe вyчије су лeвалe вoду и ўндa оплeти, yнy ўз"цу оплeти, па на лeђa мeтнy тy вyчију и та̀ко су на лeђ"ма нyсле тy вoду кyћи. Та̀ко су и прaлe, свè на тийeм лoквaми, није било вoдè...

А ка̀ко су жѐне прaлe прaње: бијo кoтà, па на ватру, на вeригe oбјeси yнaј кoтà, налий вoдè и кат yскувa вoда, yлийy, yспy лyга. Скйнy тај кoтà да се стйшa, ўндa то што се стйшa jопe прoцјeдe у шкaп. Yнaј лyк прoспy, а yнo што се збйстрлo вратe у кoтà и ўндa тy мeтнy прaње и тy се кyвa. Кат се то йскувa прaње, ўндa налийy вoдè y тe шкaповe, па шмyрајy у чeтpи-пeт тийe шкaпoвà и oцјeдe. Била је ўндa клyпа и yнo дeбeлo и вeл"кo – плaтe ил кoшулe од лyдй, то мeтнy на тy клyпу, па прaкљачoм тyкy, пракљйчајy тај вeш. Та̀ко се прa: aмо га шмyрајy крoс тe вoдe, oцјeдe га и ш нймe на плoт. Није било ни жйцe да се прoстрe, нeго по плoту yнoмe што се од гpaнa oплeтe, та̀ко су стeрaлe и та̀ко се мyчлe тe жѐне.

Било код нaс, брaтe, вoћкe, шљйвa, то е нaрот ймa, вeл"кe шљйвaрe, свè биле плaвe шљйвe, дoбрe шљйвe. Било е јaбyкà, било е крyшaкà, јaбyкà е било дoстa врстà: биле нeквe што се звaлe тврдачe, па звaлe се eднe пeтpовачe, па eднe шйбe, а било и по шуми што се звaлe дивјaкињe, то су биле сйтнe јaбyкe. Ўндa, биле и крyшкe дивјe, па кат сaгњијy, ка̀ко е то било лeпo за жѐсти! Крyшaкà смо ймали цpнијe, крyшaкà дyгачкијe – звaлe се бaтлaчe, ймали смо дoстa вoћкe.

O шљйвà смо пeкли рaкију, и от крyшaкà смо цpнијe пeкли, ка̀ко е то била дoбpa рaкија! Јoј, кoлкo е нaрот ймa тe рaкије – било е лyдй по стo кoтлoвà. Ймали смо й мй кoтà, па кад дoђе жѐсeн, то е било вeсeљe кат се пeчe рaкија. Шљйвe смо мeтали у дрвeнe кaцe, прaвлe се од дyгe, то су лyди прaвли од дyгe жѐловe; oдy y шуму, па ocјeкy бaлван од мeтeра и исцјeпaјy дyгe. Гyнли кyћи и сyшли, то су блaњaли са блaњoм и прaвли oбpyчoвe, то се прaвлo нaокрyк, yнe кaцe. Днo се са̀мо дoлe мeтнe, то се нaслaжe у пeцaну,

тѹ стáвљáмо пò двá ца́ка и тѹ ѱндá ѱђē ēдан чòек са бѹцами ѱнѹм дѹбокијēм, па тò пòчēпá. Кат се дòбро скѹмѹ, ѱндá пēчēмо.

Еднē гòд"нē нѹђе њēсу бѹле рòдле шљѹве нек кòд нáс, ѱ нашòј кѹђи – ел је нáша кѹђа бѹла пòбошка, на ēднòм брдáшцу. И, тáј мòј пòкòјнѹ мѹш јáвѹ да ћемо пēћи рáкију, а кроза сèло свáк кáжē: „Милане, кад бѹдēш пēкá – дòћемо“ – тò е цѹлò сèло дòшло, трдесет је лѹдѹ бѹло. Знáш, о свáкòга се кòтла одљēвало по пēt лѹтáра рáкијē. Кáкá е тò бѹла пјēsма, кáкò е тò бѹло вēsēље, тò нѹкадá нē мерем забòравти... Бѹло је лēпо, свē до òвогá нáшòга, црнòга и нēsретнòга рáта, кòјѹ нас је свē упропáстијò...

Штá дòчекашмо: свē свòе сáде òстáлáј; и кѹђе, и штáле, и блáго сáмо смо пѹштли, и жѹвот и свē, свē. Ауте нáрот чáк òстáлáò, лѹди бѹли на пòложáју, нѹје имá кò вòзти, свē се òставло – сáмо мēтни ѱ рѹке ѱнò врēћ"цē и ѱнò рòбē. Кò е имá трáктòр и кòме е нēкѹ стáрѹ чòек бѹјò, тáј је нēsшто и нáтрпá, бáрем нēsшто крeвeтнѹнē и нēsшто рáнē, али штá ћеш тѹ кад је нáс ус трáктòре по десетеро, по двánáјстеро у трáктòр"ма! Бѹло у нáшòм сèлу ēдно шēs-сēдам трáктòрá што е имá кò вòзти – и тò дјeца. Мòја ћeрка, бѹјò јòј мѹш на пòложáју и дјeте јòј ēдно од двánáјст гòдѹнá до Бòснē, до Пēтрòвца вòзло трáктòр. Тàкò да нáс сēдмеро ѱ том трáктòру бѹло и тò нас дјeте вòзло. Бòме, тēшко, брáте, бѹло, тàкò да смо јáдни пѹтовáли òсам дáнá. Гòрѹва нѹје бѹло. Чēкали пò двá дáна и двѹје нòђи да нам ѱлијē на пѹмпама. Тò е гѹжва бѹла, кѹт свē, тѹ нас тѹкли авијòни по јáднијēм ѱнијēм колòнами. Нáрода из нáшòга сèла, нáшē òпћинē, ēдно сēдмеро е пòгиңло ò тијē авијòнá: чēтверо дјeцē и трòе вeл"кијē. Из дрѹгијē сeлá јòш ѹ вишē и је пòгиңло. Тàкò смо јáднѹци пѹтовáли и мѹчли се. Òсмѹ дáн дòшла сам áмо. Свѹ смо пòбјeгли, свē смо òставли. Пòслē смо чѹли да су нам свē попáдли: и кѹђе, и штáле, блáго су нам свē òдагнáли. Свá нам је лēт"на, свē òстáло ѱ пољѹ: и кумпјeри, и кѹрузи, жѹто њēsмо дѹгли, свē нам је òстáло. Штá ћемо сáт и кѹт ћемо, нē знáм. Пáтѹмо се òвдá по Србѹји, кò имá свòга, јòш нēкáкò, ал кò нēмá... Òћемо ли се врáћати, òћē ли нас ћē смјeст"ти... Нáјгорē зá нас стáрē, áјде, млáдѹ ћe се нēкáкò и снáђи и запòслти и забòравти, ал, бòме, мѹ стáрѹ нē меремо. Тáмо смо мѹ вјeк ѹзвѹли и тò нē меремо забòравти нѹкадá, пѹстѹ Лѹку нáшу...

КОРИШЋЕНА ЛИТЕРАТУРА

- Драгичевић, Милан (1980): Рефлекси јата у данашњим личким говорима, *Српски дијалектòлошки зборник XXVIII*, 147–233.
- Драгичевић, Милан (1986): Говор личких жекаваца, *Српски дијалектòлошки зборник XXXII*, 7–241.

- Ивић, Павле (1994): *Српскохрватски дијалекти – њихова стурктура и развој – ошћта разматрања и шћокавско наречје* (с немачког превела Павица Мразовић). Сремски Карловци: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.
- Павлица, Драган (1984): О говору околине Удбине, *Српски дијалектолошки зборник XXX*, 357–424.
- РМС: *Речник српскохрватског књижевног језика*, I–VI. Нови Сад – Загреб: Матица српска – Матица хрватска, 1967–1976.
- РСАНУ: *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, I–XVIII. Београд: Српска академија наука и уметности – Институт за српски језик, 1959–2010.

Sanja Zobenica

FROM THE LEXICON OF EASTERN LIKA
(DONJI LAPAC AND JOŠAN)

S u m m a r y

The dictionary provides a part of lexical treasure collected from relevant informants from Donji Lapac and Jošan.

It also complements the findings about Lika type of speech, well known to science due to the efforts of our prominent linguists, primarily Professor Milan Dragičević, Ph.D.

The vocabulary presented here makes a valuable contribution to already known basic phonological, morphological and syntactic features of the speech.

Мирјана К. Илић

ТЛЕ И ТЕЛО У СВЕТЛУ ИСКУСТВА С БОЈАМА У ГОВОРУ СТАРОПЛАНИНСКОГ КРАЈА*

Апстракт: У раду се указује на чињеницу човек бојом именује свет око себе, али и себе самога. У раду ће бити разматрани називи где боје учествују у номинацији простора и тла који човека окружује и називи који се односе на здравствено стање људског организма. Оно се може очитовати бојом (изгледом) појединих делова људског тела. Даје се систематизација стечених сазнања, указује се на учешће назива за боје у топонимији и микротопонимији, али и назива који показују која боја прати одређене промене у телу и на телу човека. Региструје се способност говорника да језичком сликом представе биолошке чињенице људског живота.

Кључне речи: *српски језик, народни говори старопланинског подручја, називи за боје, именованье тла, здравствено стање организма и боје.*

УВОД

Тема рада су дијалекатске лексеме које су мотивисане неком од основних боја: бела, жута, црвена, црна, плава, модра, зелена. Обојеност простора или неке површине представља јак перцептивни утисак те се боје у лексички налазе у свему што нас свакодневно окружује: земљишту и конфигурацији тла, биљном и животињском свету, јелу и пићу, а односе и на сам изглед човека.

За ову прилику осврнућемо се на лексику мотивисану бојом везану за тле и изглед човека старопланинске области, географски гледано, а лингвистички гледано за лексику тимочко-лужничког поддијалекта призренско-тимочке говорне зоне.

Старопланинско подручје (источна Србија) обухвата планинске пределе дуж српско-бугарске границе, десно од Тимока, а на сектору од реке Височице (у пиротској општини) на југу до Вратарничке клисуре, близу Зајечара, на северу. Цело подручје настањено је Србима православне вероисповести,

уз присуство малог броја Рома, који су углавном билингви и више смештени у самом Књажевцу него у планинским селима, док на крајњем југу овога подручја има села са припадницима бугарске народности, чији језик припада истом дијалекатском подручју као и српска насеља (Богдановић 2015b). Говор Старопланинаца је специфичан јер припада групи периферних и веома архаичних српских говора који су накнадно претрпели и одређене балканистичке утицаје.

Навешћемо неке карактеристичке црте које овај говор управо диференцирају у односу на савремени српски стандардни језик.

У фонетици најкарактеристичније су следеће црте¹:

- експираторан акценат (*дрво́, човѐк*);
- присуство полугласника у вокалском систему (*дѐн, сѐн*);
- присуство вокалног л (*слнце, слза́, влна*);
- стари глас јат се свуда доследно замењује са *e* (*несѐм, сѝарѐј*);
- јавља се глас *s* (дз) (*сид, брѝнса*);
- чува се финално л (*бел, цел, работѝл*);
- промена *k, g + e, i* у *ћ, ђ* (*руће, ноће*);
- замена старих група **tj, *dj* у *ч, џ* (*ноч, меџа*).

У морфологији неке маркантније црте биле би следеће:

- именице I Стевановићеве врсте у ном. мн. имају наставак *-e* (*волѝве, козарѝ*);
- именице I Стевановићеве врсте у ном. мн. имају наставак *-је* (*муѝжје, црѝје, Тимѝчање*);
- заменице имају неке посебне облике који су резултат посебног језичког развоја локалног система или су пак резултат неких гласовних промена (*није, вије, оније*);
- показне заменице јављају се са партикулом (*овија човѐк, овија деџа*);
- јавља се аналитичка компарација придева (*ѝомлад, ѝѝодобар*);
- јавља се употреба члана, добијају га све именске речи (*људѝви, же-неѝе, деџаѝа*);
- глаголски систем се такође раликује од стандарда (нема инфинитива, многи глаголски облици имају другачији лик у односу на стандард);
- разлика постоје и у синтакси, лексици.

* Рад је настао у оквиру пројекта *Дијалектолошка исѝраживања срѝског језичког ѝросѝора* (бр. 178020), који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Владе Републике Србије.

¹ Богдановић 2015b: 15–54.

*

У карактерисању људског тела употребљавају се називи за основне боје: *бела, црна, црвена, румена, њлава, модра, зелена* и *жуџа*, али њихова семантика је врло специфична када се односи на човека и разликује се од истих тих придева када означавају колоритну датост уопште.

Назив “људске боје” први пут у нашој лингвистици спомиње академик Милка Ивић² у својим лингвистичким огледима скрећући пажњу на посебну употребу придева за основне боје када су људи у питању.

„Под `људским бојама` подразумевају се овде оне колористичке датости које могу бити својствене људском бићу – његовој кожи, његовим косматим деловима, његовим очима, његовим ноктима.“³

Та условно речено посебност састојала би се у чињенице да се у материјалном, визуелном смислу речи једна иста колоритна датост, тј. њен назив, битно разликује када се односи на предмет и када се односи на човека.

У примерима типа:

Сукња је њлава;

Милица је њлава; то нису две исте колоритне датости и сваком говорнику српског језика је јасно да плава сукња има боју сличну боји ведрога неба, а да је Миличина коса заправо боје зрелог жита, дакле жута.

Проф. Милка Ивић (Ивић, М. 1995: 28–29) наводи да су „...колористичка детерминација људи и ствари два различита феномена...“ те се зато и може рећи: *...Сукња је њлава. Коса (joj) је смеђа*, још и: *Сукња је њлаве боје. Коса (joj) је смеђе боје*, а не може: **Милена је њлаве боје, а Васа смеђе боје*. него једино: *Милена је њлава, а Васа смеђ.*“

*

Боја као материјална реалност присутва одређених хемијских елемената у предметима и природним објектима, и као психичка реалност која се дефинише као утисак што га на човека, посредством чула вида остављају осветљени предмети, може се изучавати са различитих аспеката, а нас овде занима само лингво-културолошки приступ. У најкраћем он би се могао сажети као: увид у опсег и карактер употребе речи којима се означавају боје за именовање а) тла, и б) за индикацију промена у стању људског организма. Социјално окружење у коме се ове функције језика испитују јесте говор Старопланинаца – житеља западне стране Старе планине (источна Србија),

² Ивић 1995: 42.

³ Ибид: 47.

који се у дијалектолошкој науци именије као тимочко-лужнички тип призренско-тимочке дијалекатске области.

Сама реч *боја* је турцизам (tur. *boya*)⁴. У старосрпском језику са тим значењем је постојала реч *масѿ* (*maz-ti*, са првобитним значењем „боја рупи, боја цорсе“⁵) и масити „бојити“, од које у народним говорима источне србије постоје остаци попут *маишевина*, оно што је (пређа или тканина) спремљено за бојење, што треба да се масти или по тимочко-лужничком – *мьсѿи*, *мьсѿило*, затим *умаишкъл се* „упрљао се, уфлекао се“ и сл., али и шире познати израз „пребојен различитим мастима“. У другим језицима са значењем „боја“ постоје адекватне лексеме: *color* (енг.), *colore* (итал.), *farbe* (нем.), *barva* (слов.), *цвет* (буг.), *цвет* (рус.), *chroma* (грч.), *farve* (дански), *spalva* (литвански) итд.

А) БОЈЕ У ИМЕНОВАЊУ ТЛА

Може се посматрати учешће назива за боје у стварању термина земљописне функције, имена конкретног простора (микротопонимија), а може се потражити и пронаћи и нешто назива за боје у ојконимима, именима насељених места.

Најпре ојконими. Подручје које имамо у виду има села: *Црвење*, *Црни Врх* (у народу, сходно дијалекатским карактеристикама локалног идиома: *Црни Вр*), а томе типу мислимо да припадају *Жуковац* и *Жлне*,⁶ у којем видимо основу *жлѿн-* и чињеницу да су *Црвење* и *Жлне* суседна села и да у настајању ових ојконима може бити значајан моменат и девергенција у изгледу тла на којем су замештена.

Карактер имена имају, разуме се, и топоними, иако су они чешће на удару било стандардизације, било корекције у томе духу (када се *Дел* и *дел* (планинска коса) задржавају у говору, али претварају у *Део/део* у катастру).⁷

За пример узимамо обимну студију с пребогатом грађом *Ономасѿика Заглавка* Јакше Динића (в. Литературу). Тамо налазимо:

⁴ Шкаљић 1966: 146.

⁵ Petar Skok: *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili stpskoga jezika*, II, JAZU, Zagreb 1972.

⁶ Реч је скоро дежурни пример употребе вокланог *л*, које због природе ојконима, односно њиховог званичног статуса, није прешло у *у*. Птица жуна, којој се обично приписује настанак *Жлна*, у овом крају се зове *жлнá* или *жлнáрка*.

⁷ О разликама у службеној и народној микротопонимији, подручја блиског старопланинском (Сврљиг и околина), имамо рад Слађане Степановић Николић *Службена и народна микрoтoпoнимија Сврљига*, Прилози културној историји Сврљига, књ. 2, Сврљиг 1992.

Село Алдинац: *Бела бара*, стр. 90, *Зелен град*, 92, *Мрћин трап*, *Мрћина* падина 94, *Црвени град*, 95, *Црвени камен*, 95.

Берчиновац: *Рујак*, *Рујшиије*, 126;

Горња Каменица: *Жлџи камен*, *Забел*, 1;

Горња Соколовица: *Црвена река*, *Црвени брег*, 166;

Доња Каменица: *Модро бучје* 212;

Дрвник: *Писаница* 132;

Жуковац: *Жуковачка река*, *Жуковска воденица*, ~ река, ~ ћуприја, *Зеленика* 244-245;

Локва: *Бели брег*, *Бели повит*, 268;

Причевац: *Белешева падина* 295, *Црни дол*, *Црно трње* 298;

Радичевац: *Бели брег*, 310, *Забел*, 312, *Црвењача*, *Црнич*, 316,

Репушница: *Тевна чаршија* 331;

Старо Корито: *Бела њива*, 341, *Црвени брег*, *Црна река* 343;

Трговиште: *Жуковска падина*, *Зеленика* 355;

Штитарац: *Бело дубје*, 378, *Сињи брег*, *Црновршање* 380;

Штрпци: *Бела ливада*, *Белчичка мала* 390, *Црни вр* 392.

„У Заглавку смо забележили 3 710 топонима“, обавештава аутор (Динић 2004: 40), а према њима, наш узорак од 40 микротпонима узет, за анализу, чини једва нешто преко 1%.

Могло би се поставити питање: зашто је удео боје у именовану простора (микротопонимија) овако скроман, а један од могућих одговора могао би бити у следећем размишљању.

Истина је да је сва природа, као све на свету у некој боји, али је код простора то специфичан случај. Сваки део земљине површине, иначе компонован од многих реалија различитог облика и састава, у некој је колористичкој перспективи. Али ту треба разликовати оно што је пред посматрачем, те ће, очекивано, најчешће бити предмет комуникације, и оно што је на удаљености од њега. Истина је да је цвеће, лаички речено, најколоритније, али се његова боја већ на удаљености он неколико десетина метара не разликује. Другачије је то са истуреним облицима тла на удаљености где ће доминирати нека од тамнијих боја која покрива и гуши све друге појединачне колоритне вредности. Други моменат је што највише боје простору омогућава тле и растиње. Како је растиње променљиво, нестално, сезонско, одређено вегетативним периодима, није погодно за име које иначе значи неку трајну карактеристику.

Отуда су шуме или ливаде *зелене*, а што су удаљеније или што су загаситије боје лишћа, онда и *модре* (Модро бучје), а врхови и долине *црни – њамни*. Тако је и на нашем простору. Тле и стене већ могу имати и неку другу боју – *жутију, сиву, белу*. Водене површине приказују се оку у зависности од околине, од дубине воде, или од неба који се на тој површини огледа.

Па ипак, и овако мали узорак омогућава нам неке закључке.

1. Називи за боје употребљавају се и за обликовање микротопонима у рејону Старе планине (западна страна планине и побрђа, будући да источна страна припада Народној Републици Бугарској, као део масива који се продужава далеко на исток).⁸

2. У творби забележених микротопонима, изведених директно или секундарно (в. ниже) учествују називи за боје: *бела, црна, мрка, сиња, модра, жутија, зелена, црвена*, те *рујна и њивна*.

Топоними: *Бели брег* х 3, *Бела бара, њива, ливада, Бело дубје, Жлти камен, Сињи брег, Црвени брег, камен* – несумњиво долазе према квалитету тла које обележава његова боја; као и *Црвењача*, или *Црна река* (текућица из рудног тла);

Бели њовић, *Бело дубје* од колористичких вредности фитонима (павит – „павит бијели *Glematis vitalba*), дуб), *Црно трње* (црни трн – *Prunus spinoza*) (Симоновић 1959, на одг. местима), као и *Зеленика*,

док би изглед, настао на удаљености објекта од посматрача (и творца микротопонима) кумовао онимима: *Црни врх, дол*.

Не би било несхватљиво да се место са евентуалним остацима неке грађевине, којој се више не зна имена, именују према тлу (*Црвени град*), или према биљном покривачу тла (*Зелени град*).

Секундарни микротопоними били би они настали од већ постојећих онима, за нас значајних утолико што и за њихов настанак претпостављамо неку везу са називом за боје. То су: *Мрћин* трап, падина према личном надимку Мрка; заселак *Црновршање* према називу досељеника из Црног Врха; *Белчичка* мала, према фамилији Бељчичи, а назив фамилије су и *Црниччи*, затим све изведенице од ојконима *Жуковац*, или оне изведене од фитонима *руј*. *Забел* је термин власничке терминологије. Он означава међу шуме, која је

⁸ Разуме се, тамо је, преко планине, бугарски језик, али наука учи да су суседни говори, с обе стране државне границе, врло блиски, па би проучавање питања боје и простора (топонимије целе планине) било врло занимљиво, и у ономе што би било слично, и у ономе што би било различито.

настала задељаним, *забељеним* граничним стаблом, по посебном поступку.⁹ Писаницу видимо као синоним за нешто шарено у простору.¹⁰

За потпунију слику истраживаног феномена послужићемо се записом о стању у Сврљишкој котлини, суседној Заглавку, за коју имамо потпуне податке у: Богдановић 2005: 88. Тамо налазимо следеће микротопониме настале на основу боје (изостављамо скраћенице атара, које се могу видети у назначеном издању):

„Бела: ~ вода, ~ земља, ~ ливада, ~ река, Белава, Веле воде, Белешина, Бели брег, ~ камен, ~ каденац, Белило, Белински трап, Бели поток, Белица, Беловина, Белоиње, Бело камење, Бел пут, Белутак, Белутје, Белчићи;
жута: Жути камен;
зелена: Зелени вир;
модра: ~ стена, Модро бучје;
румена: Рујак, Румењак;
сиња: Сиња вода, Сињи вир;
црвена: ~ бр, дувка, ~ крушка, ~ стена, Црвени брег, ~ дол, камен, ~ поток, ~ пут, ~ типац, Црвењача;
црна: Црни вр, ~ брег, Црнољевица, Црно трње.“ (Богдановић, 2005 : 88).

Блискост инвентара сврљишке и заглавске микротопонимије је у структурном смислу очигледна, уз мале неподударности броја примера који представљају једночлане деривате од ознака за боју: сврљишки терен, рецимо, има: *Белаву, Белешину, Белицу, Белило, Румењак, Црнољевицу* и сл., док Заглавак има *Зеленику*, коју у Сврљигу немамо, и поред чињенице да је зелена боја простора, као и другде, доминантнија у односу на друге површине.

Имамо утисак да у заглавској микротопонимији нису искоришћене све могућности тла означеног бојама, које видимо у земљописној терминологији југоисточне Србије. И овде ћемо се послужити књигом проф. Богдановића *Земљописна и њој сродна лексика југоисточне Србије*. Да наведемо само неке ознаке тла: бела земља, бела кал, белило, белица, гарак, пепељуша, сивыц, црвениц, црвеничина, црепуљача „црвенкаста земља погодна за израду црепуља“, а вероватно и то није све (Богдановић, 2008).

⁹ По усменом обавештењу проф. Недељка Богдановића, руководиоца пројекта *Културно и језичко наслеђе Старе џанине*, међу утврђују власници суседних парцела тако што се једна парцела шуме ограничи тиме што се скине кора (око пола метра по дужини, у висини очију) са последњег, граничног стабла и то са спољашње стране. Дакле, на забељеној страни је суседова парцела.

¹⁰ *Писана бука* у неким атарима преводи се на „буква шарена стабла“.

У творбеном смислу (и код једночланих и код вишечланих топонима), нема појава значајних за нашу тему.

Б. БОЈЕ КАО ИНДИКАЦИЈА ПРОМЕНЕ У ЉУДСКОМ ОРГАНИЗМУ

О здравственој култури овога подручја имамо рад Гордане Живковић (в. литературу). Тамо налазимо више обавештења о медицинској нези у прошлости.

Старопланинци су дуго били без праве медицинске неге. У Књажевцу је отворена прва болница 1838. године¹¹ и у њој је радио и боленике лечио Гојко Марковић „родом из села Добрње у округу Пожаревачком. Он је 1813. године био заробљен и одведен у Смирну и Александрију и предан тамо, неком грчком ећиму, где је он практично лечење научио...“ „Лечио је живиним препаратима, прашковима од цикорије, пилуле за чишћење а примењивао је и кађење“.¹²

Гордана Живковић даље наводи да је нова болница подигнута 1849. године и да је у њој радио прави лекар, доктор Мачај. Али, иако је долазак и рад доктора Мачаја био изванредан помак у здравственој култури, мештани су и даље наставили да се лече биљем и лековима животињског порекла и да верују да су болести дело нечистих сила и последица магијских радњи.

Иако недовољно просвећени у здравствено-медицинском смислу, људи тог краја су знали да разликују здрава и болесна стања људског организма. Та разлика је била битна јер је одлучивала и да ли треба нешто учинити или не. У разликовању та два стања неким људима су као индикација стања служили: општи изглед неке особе, изглед дела тела, боја људских излучевина и сл. Боја тена, коже, боја дела тела које боли су одлучивали да ли треба тражити помоћ или не.

У даљем тексту ћемо навести боје које карактеришу здрав изглед и боје које карактеришу неко нездраво стање и то на примерима дијалекатске лексике овог краја.¹³ Затим ћемо упоредити то стање са лексиком коју су забележили дијалекатски речници ове зоне: *Речник њиројског говора* Драгољуба Златковића (скраћено РПГ), *Тимочки дијалекатски речник* Јакше Динића и *Речник њимочког говора* Љубише Раковића Кожелца. Наш је задатак да се бавимо језичким реалностима, те нам је здравствено стање само под-

¹¹ Живковић 1999: 640.

¹² Тихомир Ђорђевић, према: Живковић 1999: 640.

¹³ Грађу са терена добили смо од осталих истраживача пројекта Културно и језичко наслеђе Старе планине, на чему им остајемо захвални.

лога за уочавање, регистровање и опис лексике, док опис самог здравственог стања излази из оквира нашега рада.

Боја здраве особе

Здрава особа има „своју боју“ и она је за остале чланове породице, или уже заједнице (комшилук, село, школа) уобичајена.

Здрава особа се обично не дефинише по боји, иако је јасно да је по боји тена неко црн (ако је тамније боје од уобичајене), жена је: *црнка*, *илáвка*, *бéла*,¹⁴ па то може бити и у говору жаргонског типа: *гаравуша*, *илáвуша*, *илáвоићња*, или пак као надимак, како је та боја изразито друкчија од уобичајене: *белáча*, *жлѝвáча*, *рѝца*.

Боја здраве особе је на нивоу идеала, а идеал телесне лепоте у овом крају је *бело* и *румено*, какве су најчешће девојке и младе невесте.

У збирци свадбених песама сврљишког краја *Бела лоза*, наилазимо на песму намењену скоро доведеној снахи, чији почетак гласи: „Ој Моравко, ћери моја // зашто си ми *жуѝа бледа*“, а онда се ређају могући разлози: зла свекрва, зла јетрва, зли девери, зликов војно, па и „змеј који не даје да се с миром иде на студенац по воду“. (Богдановић, 2015: 83).

Поремећај стања организма и боја

Лексика којом се карактерише нездраво стање организма знатно је богатија од оне по којој се карактерише здраво стање.

Кад наступи нека промена у организму, обично као реакција тела на спољашње или унутрашње процесе, јавља се и промена боје, што је, ако се то догађа на видним деловима тела, приметно за суживотнике.

Постоје у језику довољне могућности да се то што се наметне оку и означи речју или изразом.

1. Општи изглед човека (са негативном конотацијом) обично је последица промена у крвотоку, тако да је основна индикација која се уочава на промени боје да човек:

побледи: *бледéје* (бледети) (РПГ I, 58), *бледијати* (потпуно бео, веома бео) (РПГ I, 30), *бледужњáв* (бледуњав) (РПГ I, 58);

помодри: *модрéје* (постојати све више модар, добијати болесничку боју) (РПГ I, 459), *модрелáн* (особа болесног и ружног изгледа) (РПГ I, 459);

поцрвени: *црвенéје се* (руменети се од стида, радости, болести, узбуђења) (РПГ II, 557); *црвењáк* (пеј. мушкарац црвен у лицу) (РПГ, 607);

¹⁴ Акцент је експираторан и бележи се знаком / ' /.

позелени: *зеленеје* (1. добијати све израженију тамножуту боју, болесничку боју; 2. бити јако узбуђен (љут, уплашен)) (РПГ I, 308), *жлїи-зелен*¹⁵(који је позеленео од јада, љутине) (РПГ I, 200) ;

пожути: *жлїи* (жут) (*Млого си сїанула жлїиá у лицé*) (РПГ I, 200), *жлїиља* (онај који је жут у лицу, онај који је болестан) (РПГ I, 200), *жлїина* (болешљива жена) (РТГ I, 126);

поцрни: *црн-жлїи* (који је тамножуте боје коже) (РПГ II, 560).

Тежина општег стања организма мери се у оквиру процеса: губи природну боју – добија неке неприродне нијансе (од жуте до црне).

Најблаже је кад се изгуби природно стање крвотока, па се појави бледило, односно тен слабије изразитости. То Старопланинци једноставно дефинишу попут овог исказа: „*Прéйраји се, ѿблeде, ѿа кáйка крв у њег нéма*“¹⁶. На много теже опште стање организма указују нијансе жуте, плаве, зелене па све до црне.

Све те боје организма реферишу на неку загаситу, тамнију нијансу од природне боје тена и коже која указује да није реч о препланулој кожи или вишку пигмента, већ болесном стању организма које се манифетује мат и загаситом бојом тела уопште. И што је нијанса ближе *црној*, стање је теже.

На блажи поремећај у организму упућује црвена боја, која може имати и позитивну конотацију (*црвénко* је леп и румен мушкарац (РПГ II, 557)), али чешће има негативну конотацију и упућује да је реч о одређеном, негативном емотивном стању (*црвенíје се* (стидети се) (РПГ II, 556)).¹⁶ Жута и зелена могу упућивати на негативна емотивна стања, бес и љутину, али се могу односити и не нездраву боју тене болесне особе.

„Нездрав“ односно са промењеним здравственим стањем организма, човек и пожути, па и позелени (од беса и сл.).

Разуме се, овде се јавља и питање дефиниције стања, будући да није искључено да дотична социјална заједница неке нијансе плавог (модрог) доживљава као „зелено“, односно да се и код других боја појављује помућеност. Овај крај познаје не само бело него и *белужњáво*, *ѿбелéло*, *избелéло*; *црнó*, *ѿоцрнéло*, *зацрнéло*, *ѿоѿѿвнéло*, па још дескриптивно (да

¹⁵ Из техничких разлога акцентовано вокално *л*, и полугласник *ь*, означава се болдом.

¹⁶ Додуше, систем ових ознака чини се да може бити и овакав: *црвенéје* „постаје црвен сам од себе“ – црвени од стида, а *црвије се* „одаје црвену боју“, зрачи црвено. Кад, рецимо, нема доброг вина за славу, али има неко које и није најбоље, домаћина спасава пословица: „Нека се црвије оно (тј. вино), а не ја!“ (Према разговору са студентима из старопланинског подручја).

Плав се јавља и са позитивним значењем *їлавушко* (леп мушкарац светлијег тена и косе) (РТГ II, 124), плавојћо (плавојко, плаувшан) (РПГ, 382) али и са негативним *їлвко* (знак болести на телу) (РТГ II, 124).

Сињ значи отворено плав: *сињейине* = модрице; сва му грбина од *сињейине* (после туче);

їосињела онај ногá па се надулá.¹⁸

Модар, модро.

Помодрело је ударено место. Место где се јавља модрица. Модар је и набој на стопалу, који се зове *модрџи*.

У овом крају не постоје плаве очи, већ модре очи. Такво је лице модро, а надимак *Модрокоц* (модроокац!). Ако су изразито модре да обележавају цело лице, такво се лице назива *модруљан*, а жена *модруља* или *модруљана*. Кад упре поглед у нешто, онда је „*измодрил*“.

Дакле, овом се бојом обележавају и особине које се не тичу здравља и нездравља организма, али има и оних које управо то обележавају.

Постоји претња: „*Кад ње изудáрам, има да ње сву омóдрим*“ – начиниће јој модрице, биће од боја (од тепање) у модрицама.

Румен има увек позитивно значење и одлика је здравља, али и лепоте младог бића. *Зацрвила се у лицé*. У дијалекатким речницима значење румен се везује за другу основу: *црвенишк* (црвенкаст, који је руменог лица) (РПГ II, 557). Та бледоцрвена боја одраз је здравља, а јача нијанса је израз болести (повишене температуре, кардиоваскуларних проблема и сл.).

Црвен углавном означава интензивнију нијансу коже и индикатор је болесног стања: *їоцрвенел*, *зацрвил се*, *зацрвила се* па че пукне, – од темепратуре (има ватру, уватила га огњица); *црвије му се у око* = пукао му капилар. Црвено је и одлика психичког стања (*црви се* = стиди се; *зацрви се* = узбуди се; *їрецрвенела* = огуллала на нешто од чега би требало да се стиди).

Црно је обично знак врло озбиљног здравственог стања често физичког, али и душевног, емотивног: *їоцрнео*, претпео неку промену у телу (болест, туга, изненађење, страх): *сїанул црн како углен*: *їоцрнела ко земља*; *земљосан*, *їреїраил се у лицé*.

¹⁸ За сличну ситуацију код стоке имамо запис из села Жлна, где се за оболело виме животиње каже да *їосивеје*. Од усов: „*На овиу їосивеје виме. Уїшврди се, боли. Тронишка сїолица обрне се уїоље. Сас їрви крај: Сїу, сїуїи, назад се врни! и їека їри їуїи, и їиїне се оној виме, и їројде.*“

Одређивање здравственог стања човека по боји са творбеног аспекта разликује:

1. Деривате под којима се мисли на речи добијене у процесима афиксације:

1а. суфиксације: *белијаи* (потпуно бео), *белина* (беоњача), *илавко* (знак болести на телу), *модрейина* (модрица, убој), *модрељана* (плавоока жена и особа са помодрелом кожом услед болести)...

1б. префиксације: *йобледеје* (бледети, побледети)...

2. Композите: *белоклейав* (који је светле пути и светле косе), *рицоваклес* (тамносмеђ), *белоїрејав* (човек белих трепавица),...

3. Лексеме добијене конверзијом: *црвен* (црвенило, румен)...

Систематизација позитивних и негативних назива у којима се човек карактерише по боји

	Бео	Блед	Сед	Црвен	Риђ	Румен	Плава	Модар
Тен +	да	не	не	да	не	да	да ¹⁹	не
Тен –	да	да	не	да	не	не	не	не
Коса	да	не	да	да	да	не	да	не
Очи	не	не	не	не	не	не	да	да
Кожа +	да	да	не	да	не	да	не	не
Кожа –	да	да	не	да	не	не	да	да
Емот. стање +	не	не	не	да	не	да	не	не
Емот. стање –	не	не	не	да	не	да	не	не
Антр. тип	да	не	не	да ²⁰	да	не	да	не

	Црн	Црномањаст	Жут	Зелен	Сив
Тен +	да	не	не	не	не
Тен –	да	не	да	да	да
Коса	да	да	не	не	да
Очи	да	да	не	да	да
Кожа +	да	не	да	не	не
Кожа –	да	не	да	не	не
Емот. стање +	не	не	не	не	не
Емот. стање –	да	не	не	не	да
Антр. тип	да	да	да	не	не

¹⁹ У значењу светао тен.

²⁰ Уколико се узме у обзир композита: *црвенокожац*.

Легенда:

Тен +: кожа лица здравог изгледа, тј. са позитивном конотацијом

Тен –: кожа лица нездравог изгледа, тј. са негативном конотацијом

Коса: боја косе

Очи: боја очију

Кожа+: кожа, пре свега, откривених делова тела: руке, ноге, врат и сл. здравог изгледа, тј. са позитивном конотацијом

Кожа –: кожа, пре свега, откривених делова тела: руке, ноге, врат и сл. нездравог изгледа, тј. са негативном конотацијом

Емотивно стање +: радост, узбуђење и сл.

Емотивно стање –: бес, љутња, завист, пакост и сл.

Антрополошки тип : обележја четири основна антрополошка типа: беле, црне, жуте и црвене расе.

Да: могућа семантичка реализација, нпр. *очи* могу бити *модре*.

Не: није могућа семантичка реализација, нпр. *коса* не може бити *модра*.

Када неко има *бело лице*, то може значити да је светлога тена, али човек *їобели у лицу* када му позли, када је болестан, када се емотивно потресе и сл.

Придев *црвен* у вези са изгледом коже лица или других делова тела може имати позитивну и негативну конотацију:

а) благо зацрвенела кожа може бити израз здравља;

б) црвенило у лицу може бити и знак прехладе, али и неке озбиљније болести.

С друге стране, када је кожа *румена*, то је увек знак здравља, снаге и виталности организма.

Неко може бити *їлавог їена*, тј. светлога тена али никако **модрога їена*. Коса може бити *їлава*, али не може бити *модра*, а када је кожа *їлава* или *модра* то је увек негативно значење, јер је последица ударца, нагњечења, промрзLINE или слично.

Када неко *їоцрни*, то може имати позитивно значење ако му је кожа потамнела услед излагања сунчевим зрацима, али ако *їоцрни у лицу*, тј. потамни а није се излагао сунцу, то има негативно значење, јер је одраз нездравог стања организма.

Нездрав је и онај који: *їосиви*, *їозелени* или *їожуїи у лицу*.

Боје у функцији људских боја, тј. у вези са човеком могу имати и позитивне и негативне конотације (придев *бео*, *црн*, *црвен*), а могу имати и различите домене употребе, нпр. придев *їлав* има шири домен употребе као људска боја него придев *модар*.

Назива који негативно квалификују човека има више, јер оно што је позитивно и добро није маркирано и не треба га посебно истицати, а оно што је негативно јесте нека промена стандардног, очекиваног стања и треба је санирати.

Називи неких болести такође су изведени од назива за боје: *црвѐни* ветар, *црни* приш, *жлѝенѝца*, *модрѝц*, уз по неку дијалекатску модификацију у фонетском инвентару (-*иѝ* > -*и*; *жлѝ* м. *жуѝ*; -*ѝц* према -*ац*).

Резултати процеса у организму: *бледѝло*, *црнѝло*, избљује *зеленѝло*, појавило му се *жуѝѝло*; остале му; *сињѝѝине*.

Међу лековитим травама има и оних које се именују по боји: *бѐли* слез, *жуѝѝ* раван, *зеленѝца* трава (Живковић 1999: 646–648), *жуѝѝа* равуника.

Називи за оболеле према некој болести која се означава бојом: *модрѝѝана* „жена с местимично помодзелом кожом услед неке болести“ (Рајковић 2014: 278).

Закључне напомене

1. Човек лако уочава обојену површину, али је визуелни утисак обојености несигуран и непоуздан, јер зависи од осветљености дате обојене површине, угла под којим светлост пада, од удаљености обојеног простора или површине и сл.

Боје су присутне у именовану простора: воде, земље, ливада, река али тих назива нема много (од 3710 топонима из пописа Јакше Динића, издвојено је око 40 или нешто више од 1% где се јављају боје).

2. Боја везана за човеково тело показује се као добар индикатор здравственог стања у ситуацијама када је стручна медицинска помоћ теже доступна. Боја у карактеризацији човековог здравственог стања има обично негативно значење, јер свака израженија обојеност човекове коже или делова тела, представља одступање од уобичајеног стања. Тако човек може да побели, пожути, позелени, поцрвени, помодри, поцрни у лицу и телу. И што је боја загаситија, стање човека је теже. За кожу и тен је једино добра бела боја у значењу светлог тена и румена боја када се односи на лице и образе. Тамне боје имају могу имати позитивно значење само када се односе на очи и космате делове (косу, бркове).

Човек жели да бојом означи како спољашњи свет који га окружују, тако и свој изглед и стања у коме се налази, али варљивост и непоузданост визуелног утиска обојености често га ограничава у томе.

Литература и извори

- Богдановић, Недељко. 2008. *Земљојисна и њој сродна лексика југоисточне Србије*, СДЗБ LV, 431–518.
- Богдановић, Недељко. 2015а. *Бела лоза*, Хемимонтана, Ниш 2015.
- Богдановић, Недељко. 2015б. *Језик и говор Сјаројланинаца*, рађено по пројекту Културно и језичко наслеђе Старе планине, Хемимонтана, Ниш.
- Динић, Јакша. 2004. *Ономастџика Заглавка* (сепарат), Ономатолошки прилози XVII, Београд 2004, стр. 7–404.
- Динић, Јакша. 2008. *Тимочки дијалекајџски речник*, Институт за српски језик САНУ, Београд.
- Живковић, Гордана. 1999. *Народне медицина у Књажевцу и околини*, у: Књажевац и околина (ур. акад. Петар Влаховић), Прештампано из Гласника Етнографског музеја у Београду св. 61 и 62, Београд, 639–669.
- Златковић, Драгољуб. 2014. *Речник џиројџског говора*, I–II, Службени гласник, Београд.
- Ивић, Милка. 1995. *О разликовању људи џо боји* у: М. Ивић: О зеленом коњу (Нови лингвистички огледи), Библиотека XX век, Словограф, Београд, 9–46.
- Рајковић, Љубиша Кожељац. 2014. *Речник џимочког говора*, Издавачко друштво Лексика, Неготин.
- Симоновић, Драгутин. 1959. *Бојџанички речник*, Посебна издања, књига СССXVIII, Институт за српски језик, књига 3, САНУ, Београд.
- Шкалајћ, Абдулах. 1966. *Турицџми у срџскохрвајџско језику*, Сарајево.

Прилог (казивања).

„Кад удариш нокат, он прво џоцрвенџе, па џомодрџе, па ако бџре гној, он џоџсујџе, џобледеџе па се отвори и истече бело гнојџште“.

„Оче да се зацрви у лице од рабџту, али оче и од пијалџк“ (аналогно: Када винце удари у лице!).

О пијаницама „Реџиције (они који пију ракију) џоцрнџу, а винције све црвењаци, па подбули“.

„Зажарило се у образџчи, а челце му гори“ (о детету кога је захватила ватра).

„Съв џомодрџл од зиму“.

„Кад му уснице џомодрџу, тој му не ради срце добро“.

Мирьяна К. Илич

ЗЕМЛЯ И ЧЕЛОВЕК В ЦВЕТООБОЗНАЧЕНИЯХ ГОВОРА СТАРОПЛАНИНСКОГО КРАЯ

Резюме

В работе рассматриваются прилагательные, обозначающие основные цвета в сербском языке: *бео*, *црн*, *їлав*, *модар*, *црвен*, *румен*, *зелен* и *жуйї*, при помощи которых характеризуется как природа, так и человек, его здоровая внешность или какая-либо форма физического, душевного и эмоционального недуга. Отмечено, что человек при помощи цветообозначений часто описывает как окружающий мир, так и состояние своего организма. При этом цвет чаще всего указывает на нездоровую внешность или состояние организма. Также отмечается, что некоторые прилагательные, такие, как *плав* и *румен*, обычно связаны с описанием здоровой и желаемой внешности человека, тогда как другие, такие, как *зелен* и *жут*, связаны с нездоровой внешностью.

Ключевые слова: *сербский язык, народные говоры старопланинского края, цветообозначения, топонимы, микротопонимы, состояние здоровья организма и цвета.*

